3

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1978

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1978

Bu

Kitabın

Bütün

Kazancı

Nesin

Vakfı'na

Bırakılmıştır

NESİN VAKFI

EDEBİYAT YILLIĞI

1978

Kapak Erkal Yavi

YAYLACIK BASIMEVİ
ISTANBUL — 1978

Bu Yıllık'ın ortaya çıkması için
işbirliğine

KATILANLAR

Murat Belge

Mehmet H. Doğan

Öksel Göçmen

Alpay Kabacalı

Ahmet Nesin

Aziz Nesin

Bertan Onaran

Erdal Öz

Kemal Özer

Atilla Özkırımlı

Cahit Öztelli

Perihan Tok

BU KİTABIN BÜTÜN KAZANCININ BAĞIŞLANDIĞI NESİN VAKFI NEDİR?

Nesin Vakfı, Aziz Nesin'in 65 kitabından 55 inin geliriyle kurulmuştur. Vakf'ın yapıları Çatalca'da kurulmaktadır. Üçüncüsünü sunduğumuz bu Yıllık'ların arka kapaklarındaki resimlerden Nesin Vakfı yapılarının gelişen durumunu izleyebilirsiniz. Vakf'ın ikinci yapısı bitirilmek üzeredir. 1978 yılında bu yapının içi döşenecektir. Bugüne dek Nesin Vakfı için 4 milyon lira harcanmıştır. Ancak bugünkü para değerine göre Nesin Vakfı'nın taşınmaz mallarının toplam parasal değeri 10 milyon liranın çok üstündedir. Nesin Vakfı'nın amacı, kimsesiz çocukları barındırmak, eğitmek ve devlet okullarında eğitimlerini yaptırarak, yaşamlarını kazanabilir duruma getirmektir. Tavan olarak Vakf'a 80 çocuk alınacaktır. Daha geniş bilgi edinmek için Nesin Vakfı senedi şu adresten istenebilir :

NESİN VAKFI
P. K. 5 ÇATALCA
İSTANBUL

SUNU

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllıklarının ilki olan 1976 Edebiyat Yıllığı'nın sunu yazısında, bu yıllığı çıkarmaktan iki ereğimiz olduğunu açıklamıştık. Birincisi, böyle bir yıllığa duyulan gereksinmeyi karşılamak. İkincisi de, Nesin Vakfı'na her yıl bir yan gelir sağlamak. Birinci ereğimizi yerine getirmiş olduğumuzu, biçok ülkedeki türkologların bu yıllıklara gösterdikleri ilgiden, edebiyatçılarımızın söyleşilerinden ve yayımlanmış eleştirilerden anlamaktayız. İkinci ereğimiz olan Nesin Vakfı'na bir yan gelir sağlamayı başaramadığımız açıktır.

1976 Edebiyat Yıllığı'ndan 2 bin 826 lira zarar ettiğimizi, 1977 yıllığımızın sonundaki sunu yazımızda açıklamıştık. Doğrusu, bu küçük zarar bizim için pek de umut kırıcı görünmüyordu. Bu küçük zararı kapama yollarını aradık. Yıllığımıza beş yardım ilânı aldık. Ama eski zararımızı kapatamadıktan başka zararımız çok daha arttı: 30 bin 173 lira.

Üstelik bu yıl değişik cins kâğıda yapılan fiyat zammının ortalaması yüzdeikiyüzdür. Kâğıt fiyatlarına yapılan bu zam, zorunlu olarak, dizim, basım ve cilt gibi öbür yayım işlerine de yansımıştır. Bu durumda, Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı için, hiç değilse şimdilik, kazanç umudu görünmüyor. Artık ereğimiz, zararımızı azaltmaktır. Bütün bunlara karşın, bu yıllıkları çıkarmakta direnmemizin tek nedeni, çok gerekli ve yararlı bir iş yaptığımıza inanmış olmamızdır.

Bir Türkiye var ve hep olacaksa — elbet olacak — bu Türkiye'nin var olan çok önemli edebiyatının bir edebiyat tarihi ve şimdi hiç olmayan bir de edebiyat sosyolojisi olacak ve o zaman, yayımladığımız bu yıllıklar aranan çok değerli birer başvuru yapıtı değeri kazanacaktır. Biz buna inanmaktayız. Çünkü bu yıllıklar, salt bir yıl için hazırlanmış, o yıl içinde değerini yitiren herhangi yıllık değil, tersine, zaman geçtikçe değerlenen yapıtlardır.

Dostum Cevdet Kudret'in, bu konuya ilişkin mektubundaki şakasını buraya aktarıyorum

«Yıllık konusundaki iyimserliğine bayılıyorum. Yahu, sen onu, Vakfı beslesin diye çıkarıyorsun; oysa tersine dönmüş, Vakıf onu besliyor. Haylaz oğul gibi birşey oldu bu yıllık... Dileğin gerçekleşir de, benim 100 yaşımı, senin de 93 yaşını kutlama olanağı bulursak; o yıl da (bundan otuz yıl sonra yani) aynı iyimserliği sürdüreceğini, «Yıllık satış bakımından başarılı olmadı, 100 bin lira zarar etti; ilerde kazanca geçebileceği umudunu yine de yitirmedim, yıllık yayınını sürdüreceğim» diyeceğini gözü kapalı biliyorum.»

Sunduğumuz bu 1978 Edebiyat Yıllığı'nın fiyatının ne olacağını şu anda bilemiyoruz. Herhalde bu zamlar karşısında, hesaplar yapıldığında, biz de okurlarımız gibi, korkunç bir fiyatla karşılaşacağız. Ama elimizden geldiğince, yıllığın fiyatını ucuz koymaya çalışacağız.

Geçen iki yıllığa göre, 1978 yıllığını, hiç değilse fiyatını daha az yükseltmek için, daha dar tutmak zorunda kaldık. Önceki iki yıllığımızda yer alan yazarlarımızla yapılmış soruşturmalar, 1978 yıllığımızda yoktur. 1977 yıllığımızda «Birleşik Amerika'da Türkoloji çalışmaları» adlı bir inceleme yayımlanmıştı. Bu yıllığımızda da «Sovyetler Birliği'nde Türkoloji Çalışmaları» adlı bir inceleme yayınlayacağımıza sözvermiştik. Ne yazık ki, Sovyetler Birliği'ndeki türkolog dostlarımız, bu incelemeyi hazırlamaya bir yıl önce sözverdikleri halde, bu inceleme bugüne dek elimize geçmemiştir. Gelecek yıllıklarımız için «Almanya'da Türkoloji Çalışmaları» ve «Avusturya'da Türkoloji Çalışmaları» incelemeleri yetkili uzmanlarca hazırlanmaktadır. «Sovyetler Birliği'nde Türkoloji Çalışmaları» gönderilirse, elbet ilk çıkacak yıllıkta yayınlanacaktır.

Birinci ve ikinci yıllıklarımızda deneme konusunda yazı yer almamıştı. Geçen yıllığımızda, Murat Belge'nin deneme konusunu üstlendiğini bildirmiştik. Sunduğumuz bu yıllıkta Murat Belge'nin Deneme üstüne yazısını yayınlıyoruz.

Geçen yıllığımızda Ragıp Gelencik'in «Dil Sorunu ve Dilsel Sorun» başlıklı incelemesinin tartışmalara neden olabileceğini yazmıştık. Öyle de oldu. Bu yıllıkta yer ayırabilirsek, bu incelemenin yazarıyla Emin Özdemir arasında geçen tartışmaya da yer vermek istiyoruz.

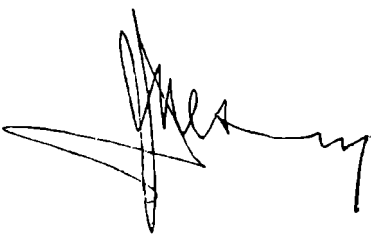
Yıllığın ortaya çıkmasında, yazılarıyla, emekleriyle yardım ve katkıda bulunan yazarlara ve yazın emekçisi arkadaşları-

mıza, yıllığımızın ilânlarını yardım olarak karşılıksız yayınlayan gazetelere teşekkürler ederim.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın yayımlanması sürecektir.

Değerli okurlarımız, sağlıkla, esenlikle kalınız. Gelecek yıl, dördüncü edebiyat yıllığında görüşmek üzere.

Feneryolu
1 Aralık 1977

1977 YILI EDEBİYAT TAKVİMİ

5 Ocak — Suadiye Lisesi Beden Eğitimi öğretmenlerinden TÖB-DER ve TYS üyesi hikâyeci Osman Şahin, okul çıkışında komandoların saldırısına uğramıştır.

Osman Şahin, aralarında sabıkalıların da bulunduğu bir grup komando tarafından yolu kesilerek dövülmüştür.

Yazar ve öğretmen Osman Şahin'e Kadıköy Adliye Tabibliği'nce 10 gün iş göremezlik, 20 günde de iyileşebilir raporu verilmiştir.

10 Ocak — Ankara Çocuk Tiyatrosu 16 ocakta Çağdaş Sahne'de Aziz Nesin'in öyküsünden Erdoğan Aytekin'in oyunlaştırdığı «Kutsal Hazine»yi sergilemeye başlayacak. Salih Kalyon'un sahneye koyduğu oyunun müziklerini Ahmet Önel, dekorlarını İbrahim Niyazioğlu, giysilerini de Halûk Yüce hazırladı.

21 Ocak — Nâzım Hikmet'in doğumunun 75. yıldönümü dolayısıyle Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği «Nâzım Hikmet Haftası» sendika adına düzenlenen basın toplantısıyla başladı. Haftanın bundan sonraki programı şöyle uygulanmıştır

21 ocak saat 20.00'de Spor ve Sergi Sarayı'nda Sendikanın düzenlediği «Nâzım Hikmet'in 75. Yıldönümünü Kutlama Toplantısı» yapılıyor.

22 ocak günü saat 15.00'de Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda «Nâzım Hikmet ve İşçi Sınıfı» konulu toplantı düzenlendi. Konuşan: Kemal Sülker.

23 ocak 15.00 ve 18.00'de Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Nâzım Hikmet'in «Ferhat ile Şirin» oyunu oynandı.

24 ocak günü saat 18.00'de İstanbul Barosu, «Hukuk Açısından Nâzım Hikmet» adlı bir açık oturum yapıldı.

25 ocak günü saat 21.00'de Kadıköy Şehir Tiyatrosu'nda Sanatçılar Birliği'nin katkısıyla «Nâzım Hikmet ve Türkçenin Musikisi» konulu toplantı yapıldı.

26 ocak 18.00'de Fatih Şehir Tiyatrosu'nda yer alacak «Nâ-

zım Hikmet'in Şiiri» konulu açık oturumu. Can Yücel yönetti. Katılanlar: Asım Bezirci, Selahattin Hilav, Kemal Özer, A. Kadir, Afşar Timuçin.

27 ocak saat 21.30'da Yeni Melek sinemasında Sinematek Derneği'nin düzenlediği «Nâzım Hikmet'i Anma Gecesi» yapıldı. Geceye Zeliha Berksoy, Sümeyra Çakır, A. Kadir, Genco Erkal, Tülin Nutku, Tuncer Necmioğlu, Kemal Özer, Tijen Par, Timur Selçuk, Ruhi Su, Meral Taygun, Kâmran Usluer ve Can Yücel katıldılar.

6 Şubat — Türk Dil Kurumu Prof. Gökberk ile Aksoy'a törenle armağanlar verdi. (bak: Yılın Edebiyat olayları)

13 Şubat — 1976 yılında İzmir'de yayınlanmaya başlayan aylık edebiyat dergisi «Dönemeç» bir yıllık yayın süresini doldurdu. Ülkemiz ve uluslararası edebiyat konusunda çeşitli eleştiriler ve denemelerin, şiirlerin yer aldığı «Dönemeç» dergisinin birinci yıldönümünde dergi yazarları düzenledikleri toplantıda bir yıllık yayın geçmişinin özeleştirisini yapmışlardır.

15 Şubat — Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Nedim Gürsel, Ümit Kaftancıoğlu, Ülkü Tamer ve Dr. Yaman Örs'ün kuruma üye olarak kabul edilmesine karar verdi. Bekir Yıldız, Süreyya Berfe ve Sadun Tanju'nun ise üyelik için başvuruları kabul edilmedi.

Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu şubat ayı başında yaptığı toplantıda üye olmak için başvuran 18 kişiden 7'sinin üye olmasına karar verdi.

İlgililer, TDK Yönetim Kurulunca böylesine çok sayıda tanınmış ismin bir arada üye olarak alınmasının ilk kez görüldüğünü belirttiler.

20 Şubat — Eleştirmen Fethi Naci, Orhan Kemal Armağanı Seçiciler Kurulu üyeliğinden istifa etmiştir. Fethi Naci'nin Kurul Başkanlığına gönderdiği istifa mektubu şöyledir

Orhan Kemal Roman Armağanı

Seçiciler Kurulu Başkanlığına

Şehir

Seçiciler Kurulu'nda yeni görüşlere yer verilebilmesi için Kurul üyeliğinden ayrılmayı düşünüyordum. İçinde bulunduğum özel koşullarda bu düşünce daha da kuvvetlenmişti.

Şimdi, Orhan Kemal Roman Armağanı'na katılan bir yazar hakkında söylemeyi aklımdan bile geçirmediğim sözlerin birtakım kişilerce birtakım hesaplarla bu yazara iletilmesi ve bu yazarın da romanını geri alması üzerine, bu düşüncem ar-

tık kesinleşti: Seçiciler Kurulu üyeliğinden ayrıldığımı bilginize sunarım.

Saygılarımla.

Fethi Naci

23 Şubat — Uzun zamandır kurulması beklenen Sinema Yazarları Derneği geçtiğimiz günlerde kuruldu. Şimdilik gündelik ve haftalık sinema basınında sürekli yazan isimlerin kurduğu derneğin, sinema ile her dalda (yazarlık, araştırmacılık, fotoğrafçılık, arşivcilik) uğraş veren kişilere açık olacağı bildirildi. Sinema Yazarları Derneği'nin ilk kurucuları şunlar: Turhan Aksoy, Refik Bulutçu, Atillâ Dorsay, Turhan Gürkan, Onat Kutlar, Kâmi Suveren, Erman Sener.

24 Şubat — Ülkü Tamer, bu dönemde girdiği Türk Dil Kurumu üyeliğinden, Sadun Tanju ile Bekir Yıldız'ın Kurum'a kabul edilmemesi gerekçesiyle istifa etti.

24 Şubat — Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, Uluslararası Nasreddin Hoca Şenliği kapsamında önceki yıllarda başlattığı Karikatür ve Gülmece Öyküsü yarışmalarının yanı sıra bir de «Gül - Düşün» yarışması açmıştır.

Yarışma Nasreddin Hoca şenliklerinden bir ay önce sonuçlanacak ve şenlik sırasında açıklanarak birinci, ikinci ve üçüncü seçilenlere ödül verilecektir.

Yarışmaya katılma koşulları şöyle belirlenmiştir: «1) Profesyonel, amatör Türkiyeli bütün yazarlar, Türkiye dışındaki Türk soydaşı yazarlar, Türkçe yazan Türkiye dışındaki Türk olmayan yazarlar, Türkologlar yarışmaya katılabilir. 2) Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği Yönetim Kurulu üyeleri, seçiciler kurulu üyeleri. yargıcılar kurulu üyeleri yarışmaya katılamazlar. 3) Yarışmaya gönderilen yapıtlarda yazarın kimliğini belli eden adı, imzası ve işareti gibi şeyler bulunmayacaktır. Yarışmaya katılanlar yapıtın üzerine dört harf yazacaklar, adlarını ve adreslerini yazdıkları bir kâğıdı içine koyarak zarfı kapayıp yapıtlarıyla birlikte yarışmaya göndereceklerdir. 4) Yarışmaya katılacaklar, yapıtlar daktilo ile kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılmış olacaktır. Yarışmaya gönderilen her yapıt beş kopye olmalıdır. 5) Yarışmaya katılanlar en az üç gül-düşün göndermelidirler. Yarışmaya gönderilecek yapıtlar en geç her yılın 5 nisan gününe dek şu adrese posta ile gönderilmiş olmalıdır: «Gül-Düşün Yarışması, Nasreddin Hoca ve Turizm Derneği, Akşehir. 6) Yarışmaya gönderilen gül-düşünler daha önce başka yerde yayınlanmamış ve yayınlanmış yapıtlardan esinlenmemiş özgün gül-düşünler olmalıdır.»

3 Mart — Zekeriya Sertel 25 yıl ayrılıktan sonra bugün yurda döndü. (Bak: Yılın Edebiyat Olayları)

5 Mart — Hikâye ve roman yazarı Samim Kocagöz hiç bir ödüle katılmadığını ve katılmayacağını belirtmiş ve şunu söylemiştir: «Tartışma» adlı romanımla 1976 Madaralı Ödülü'ne katıldığım haberi verilmektedir. Bu ödüle katılmanın istekle olmadığını bilmekteyim. Ne var ki bir yazar, istemeden bir ödüle katılmaya zorlanamaz. Bence bir ödül ancak ülke çapında saygınlığını kabul ettirmiş bir bilim, bir sanat kurumu ya da Devlet tarafından verilirse bir anlam taşır.»

8 Mart — Bir süreden beri tedavi görmekte olan öykü ve deneme yazarı Fikret Ürgüp, 8 mart günü aramızdan ayrıldı.

Fikret Ürgüp 1914 yılında İstanbul'da doğmuş, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Tıp Fakültesi'ne girmişti. 1940 yılında tıbbı tamamlayan ve iç hastalıkları uzmanı olan sanatçı, daha sonra ABD'de psikiyatri üzerine uzmanlık yapmıştı. Deneme yazılarını ve öykülerini 1951'den sonra en çok Yeditepe dergisinde yayımlayan Ürgüp'ün «Van» (1966) ve «Kısa Lodos Hikâyeleri» (1968) adlı iki öykü kitabı yayımlandı. (Bak: Yitirdiklerimiz)

9 Mart — İstanbul'da vefat eden gazeteci, yazar Niyazi Ispartalı, bugün Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Ispartalı'nın cenazesi önce emekli olduğu Anadolu Ajansı önüne getirilmiş, burada ve Gazeteciler Cemiyeti önünde törenler düzenlenmiştir. (Bak: Yitirdiklerimiz)

10 Mart — Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin, bu dönemde kuruma alınmayan Sadun Tanju, Bekir Yıldız, Süreyya Berfe için Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığına bir mektup gönderdi. Nesin, bu mektupta yönetim kurulu üyelerinin alınmama gerekçelerini açıklaması isteğinde bulunuyor. Aziz Nesin de geçen ay Yaşar Kemal, Fakir Baykurt ve Ülkü Tamer ile birlikte kurum üyeliğine kabul edilmiştir. (Bak: Edebiyat olayları)

11 Mart — Ünlü Romancı Reşat Nuri Güntekin'in ölmez yapıtını yazdığı semte «Çalıkuşu» adı verilmiştir.

İzmir Belediyesi, mesken sahası olarak her geçen gün daha gelişen Bozyaka semtini 4 mahalleye ayırmış ve ünlü romancı Reşat Nuri Güntekin'i esinlendiren bağların bulunduğu ancak bugün yüzlerce evin yer aldığı semte «Çalıkuşu» isminin verilmesini kararlaştırmıştır.

Dört bölümden oluşan Bozyaka semtinin diğer isimleri, Bozyaka, Gülkaya, Çalıkuşu ve Bahar mahalleleri olarak isimlendirilmiştir.

Diğer taraftan, Eşrefpaşa ve Birleşmiş Milletler Caddesi'nin isimlerinin değiştirilmesi yolundaki öneri kabul edilmemiştir.

16 Mart — Yeni kurulan Sinema Yazarları Derneği'nin kurucuları görev bölümü yaptılar: Başkan Atillâ Dorsay, ikinci başkan Erman Şener, genel sekreter Kâmi Suveren, sayman Refik Bulutçu, üyeliklere Turhan Gürkan, Turan Aksoy ve Onat kutlar seçildiler.

26 Mart — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Genel Kurulu saat 10'da Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonunda toplandı. (Bak: Edebiyat olayları)

1 Nisan — Ankara'da «Türkiye Yazıları» adlı yeni bir edebiyat ve sanat dergisi yayımlanmaya başladı.

Cemal Süreya'nın yönettiği «Türkiye Yazıları»nın kurucuları dört yazar: Ragıp Gelencik, Ahmet Say, Cemal Süreya ve Vecihi Timuroğlu.

7 Nisan — Öykü ustalarımızdan Sabahattin Ali, 29. ölüm yıldönümü dolayısıyle Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda düzenlediği toplantıda anıldı.

Toplantıda TYS Genel Başkanı Aziz Nesin, TYS İkinci Başkanı Şükran Kurdakul, Bekir Yıldız, Kemal Sülker, Can Yücel ve Konur Ertop sanatçının yaşamına ve Türk edebiyatındaki yerine ışık tutan konuşmalar yaptılar.

Atillâ Özkırımlı'nın sunduğu Sabahattin Ali'yi anma toplantısı geniş ilgi gördü; kimi dinleyiciler konuşmaları ve diya gösterilerini ayakta izlemek zorunda kaldılar. (Bak: Edebiyatçılarımızı anmalar)

8 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) Genel Başkanı Aziz Nesin, yapılacak seçimlerde politik alanda özgürlüğü getirecek olan siyasal örgütü destekleyeceklerini açıklamıştır. Üçüncü Kurultayını tamamlamış olan TYS'nin izleyeceği yol ile sendikal ve politik isteklerini açıklayan yazar Aziz Nesin bugün şimdiye kadar görülmemiş bir ekonomik sıkıntı, politik kargaşa ve toplumsal bunalım içinde olduğumuzu söylemiştir.

TYS Genel Başkanı Aziz Nesin, seçim yaklaştıkça faşist saldırıların cinayetlerin arttığını belirtmiş, «İnsan kanı içicileri kanlı yüzleri, kanlı elleriyle demokrasiye tuzak kurmaya çalışmaktadır» demiştir. İnsanların diledikleri gazeteleri okuma özgürlüklerinden de yoksun bırakıldıklarını, kitabevlerinin yakılıp yıkıldıklarını, Adana'da bir kitapçının yakılarak öldürüldüğünü hatırlatan Nesin, bütün bunlardan MC'nin sorumlu olduğunu söylemiştir.

TYS'nin seçimde, «Türk Ceza Kanununun en başta 141, 142, 163. maddelerini, faşist damgalı bütün ceza maddelerini kaldırarak hiç olmazsa politik alanda özgürlüğü getirecek olan siyasal örgütü, bu yöndeki girişimlerinde destekleyeceklerini» açıklamıştır. Aziz Nesin daha sonra TYS'nin Genel Kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda, şu açıklamayı yapmıştır

«İşçi sınıfının örgütlenmesi konusunda bütün sınıflandırmaların kaldırılması, memur. öğretmen ve devlet kesimindeki bütün teknik elemanlara sendikalaşmak haklarının tanınması gereklidir. TYS üyeleri SSK kapsamına alınmalıdır. Sendikamız üyelerine basın kartı verilmelidir. TRT yönetiminde ve programların düzenlenmesinde TYS'nin de katkısı olmalıdır. Çok gülünç olan telif haklarımızdaki 10 bin liralık vergi bağışıklığının en az 100 bin liraya çıkarılmasını istiyoruz.»

13 Nisan — Abdülhak Hâmit Tarhan (2 Ocak 1852 12 Nisan 1937), doğumunun 125. ve ölümünün 40. yıldönümü dolayısıyla 13 Nisan 1977 Çarşamba günü Ankara ve İstanbul'da yapılan toplantılarla anıldı.

Millî Kütüphane'de yapılan toplantıda Prof. Dr. Kaya Bilgegil Hamit'te Edebiyat, Doç. Dr. Meserret Diriöz Hamit'te Milliyetçilik, Dr. Müjgân Cunbur Hamit'in Hayatı ve Eserleri konusunda konuşmalar yaptılar.

İstanbul Zincirlikuyu'daki kabri başında yapılan anma toplantısında ise, Türk Büyüklerini Anma, Güzelliklerini Tanıtma Derneği Başkanı Tahir Karauğuz bir konuşma yapmış;

«Abdülhak Hâmit'in vefatı üzerine Atatürk'ün şair-i âzam için millî bir cenaze töreni yaptırdığını, Zincirlikuyu asrî mezarlığına ilk olarak Abdülhak Hâmit'in gömüldüğünü» söylemiştir.

13 - 20 Nisan tarihleri arasında Abdülhak Hâmit için okullarda da anma toplantıları düzenlenmiştir.

16 Nisan — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde saat 15'te, Köy Enstitülerinin yıldönümü dolayısıyla bir söyleşi yapıldı. Ali Sirmen'in yönettiği söyleşiye Pakize Türkoğlu, Hürrem Arman, Şerif Tekben, Süleyman Üstün, Mahmut Makal, Can Yücel, Mehmet Başaran ve Server Tanilli katıldılar. Gültekin Çizgen'in slayt gösterisi vardı. Köy Enstitülü ozanların şiirlerini Tepebaşı Deneme Sahnesi sanatçıları okudular. Ayrıca 17 nisan saat 15'te Köy Enstitüsü kökenli yazarlar kitaplarını okurlarına imzalamışlardır. İlerici Kadınlar Korosu Türk Folklor Kurumu da gösteriye katılmıştır. Şiirleri Ani İpekkaya düzenlemiştir.

22 Nisan — Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu'nca dü-

zenlenen ve 20 nisanda başlayan Devrimci Kültür Şenliği'nin bugünkü programı edebiyata ve tiyatroya ayrılmıştır.

Birlik Sahnesi'nde saat 14'de düzenlenen edebiyat gününde önce Asım Bezirci, Murat Belge, Tahir Abacı, Mehmet Ergün ve Erol Çankaya'nın konuşmacı olarak katılacağı «Çağdaş Edebiyatımızın Sorunları» forumu yapılmış, sonra A. Kadir, Can Yücel, Kemal Özer, Tahir Abacı, Erol Çankaya ve Ozan Telli şiirlerinden örnekler sunmuşlardır. Ayrıca Sadık Gürbüz tanınmış şairlerin eserlerinden yaptığı besteleri seslendirmiştir.

23 Nisan — Demir Özlü, romanını Orhan Kemal jürisinden çekti. Özlü, Orhan Kemal jürisine aşağıdaki mektubu göndermiştir «Bu çeşit ödüllerin yapısını beğenmediğimden ve ödüle katılma zorunluluğu, konuyu gereksiz bir yarışma haline getirdiğinden 1976 yılı içinde yayınlanmış olan «Bir Uzun Sonbahar» adlı romanımla «Orhan Kemal Roman Ödülü»ne katılmadığımı bildiririm.»

24 Nisan — Kemal Tahir, saat 15'te Sinema - TV Enstitüsü Salonu'nda yapılan bir toplantıyla anılmıştır. Ünlü yazarın 4. ölüm yıldönümünde Selâhattin Hilâv — «Kemal Tahir'in Sanat Felsefesi»ni, Cahit Tanyol — «Toplum bilim açısından romanları»nı, Hilmi Yavuz — «Tarih Notları»nı, Duygu Sağıroğlu — «Kemal Tahir'in Türk Sineması ile olan ilişkilerini» ve Hayati Asılyazıcı — «Kemal Tahir'in roman anlayışını» dile getirmişlerdir.

Ayrıca, Ankara Sanatsevenler Derneği de Kemal Tahir'i anma nedeniyle 22 nisan 18.00'de bir açık oturum düzenlemiştir. «Kemal Tahir ve Düşüncesi» konulu ve Anıl Çeçen'in yönettiği bu açık oturuma Sina Akşin, Tevfik Çavdar, Mehmet Doğan, Cihat İleri ve Çetin Karamanbey katılmışlardır.

24 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreterliği, üyesi Ömer Polat'ı «Dilan» adlı romanıyla Madaralı Roman Ödülü'nü kazanması dolayısıyla kutlamıştır. TYS Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun imzasıyla çekilen telgrafta, «Türk yazarlarının sömürülen emekçi halk kitleleri yararına verdikleri savaşımda başarılı olacağı düşüncesinde» olunduğu belirtilerek, «bir üyemizin kazandığı bu başarıdan kıvanç duyuyoruz» denilmektedir.

27 Nisan — Güner Sümer öldü. (Bak: Yitirdiklerimiz)

29 Nisan — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın gazetelerde şu ilânı çıkmıştır

TYS'nin 1 Mayıs Çağrısı

1 Mayıs Bayramına katılmak için bütün yazar arkadaş-

ları pazar günü saat 12.00'de Beşiktaş'ta, Barbaros anıtı önünde sendikamız bayrağı altında toplanmaya çağırıyoruz.

29 Nisan — Demir Özlü'nün romanını Orhan Kemal Armağanı'ndan çektiğine ilişkin mektubu yayınlanmıştı. Orhan Kemal Roman Armağanı Seçici Kurulu adına Nurer Uğurlu şu mektubu gönderdi: «Orhan Kemal Roman Armağanı'na «Bir Uzun Sonbahar» romanıyla katıldığını söyleyen yazar Demir Özlü, sonra bu armağandan çekildiğini basına verdiği bir yazıyla açıklamıştır. Gerçekte Demir Özlü, Orhan Kemal Roman Armağanı'na katılmamıştır. Armağana katılan kitaplar Seçici Kurul üyelerine ocak ayı içinde dağıtılmıştır. Gönderilen kitaplar içinde Demir Özlü'nün romanı yoktur Böyle bir olmayan durumu Demir Özlü gibi bir yazarın söz konusu etmesi ve gerçek dışı bir olayı var gibi göstermesinin gerçek nedeni tarafımızdan anlaşılamamıştır.»

5 Mayıs — Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin imsazıyla yayınlanan bildiride şu görüşler savunulmuştur :

«İşçi bayramını kana bulayan eller, aynı gün İspanya ve Yunanistan'da da aynı yöntemlerle tertipler düzenleyen uluslararası emperyalist tekellerin kiralık ajanlarıdır. 1 Mayıs katliamı, MC iktidarı iş başına geleli beri, yoğunlaşarak hergün sürmekte olan bir katliamın son ve en kanlı halkasıdır. Emperyalizmin amacı ve yakın hedefi bellidir: İşçi sınıfının ve en geniş halk yığınlarının çığ gibi gelişen hoşnutsuzluğunu baskı ve terörle durdurmak. Geniş yığınları korkutmak, ürkütmek, artık engel olmaya güçlerinin yetmediği yaklaşan seçimleri hiç değilse amaçları doğrultusunda etkilemek, ülkemizin demokratlaşma sürecini yavaşlatmak, saptırmak.

Üzüntümüzü artıran bir neden de en geniş halk yığınlarının, en genel demokratik sloganlar çevresinde birleşmesi ve faşizme karşı bir halk gösterisi olması gereken 1 Mayıs bayramında, bölücü, dar görüşlü tutum ve sloganlarıyla devrimci-demokrat hareketi bölenler, halkımızın kanının akmasını bilerek-bilmeyerek emperyalizmin oyununa âlet olanlardır. 1 Mayıs provokasyonu ve katliamının bu gruplar içindeki iyi niyetli unsurlara hiç değilse bir uyarı niteliğini taşımasını istiyoruz.»

6 Mayıs — «Oluşum» Dergisi'nin çıkışının 3. yıldönümü dolayısiyle 6 mayıs 1977 cuma günü saat 18'de, derginin yönetim yeri olan Ankara Küçükesat Bağış sokak 35 numarada «Dostlarla Buluşma» toplantısı düzenlenmiştir.

10 Mayıs — Sinema eleştirmeni, yazar ve çevirmen Semih Tuğrul öldü. (Bak: Yitirdiklerimiz)

10 Mayıs — 1977 nisanında, Ankara'da yayımlanmaya başlayan «Türkiye Yazıları» adlı sanat dergisinin kurucularından Cemal Süreya ve Ali Püsküllüoğlu, dergiden ayrıldılar. «Türkiye Yazıları»nın yönetmenliğini yapmakta olan Süreya'nın ayrılışına, kurucular arasındaki görüş uyuşmazlığının yol açtığı ileri sürülmektedir.

Derginin yönetimini bundan böyle kimin üstlendiği, haziran başında çıkacak üçüncü sayısında belli olacaktır.

17 Mayıs — Nurullah Ataç, ölümünün (17 mayıs 1957) 20. yıldönümü dolayısiyle çeşitli yayınlarla ve Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği toplantıda anıldı.

28 Mayıs — Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu, geçtiğimiz hafta sonu İstanbul'da toplandı. Kurum Başkanı Prof. Seha Meray hasta olduğundan, toplantıyı Başkan Yardımcısı İlhami Cıvaoğlu yönetti.

Toplantıda Kurumun sorunları ve üyelik için başvuranların durumu görüşüldü. Üç gün süren toplantı sonunda başvuruda bulunanlardan altısının, Fikret Otyam, Dursun Akçam, Yurdakul Ceyhun, Füsun Altıok, Feridun Müderrisoğlu ve Engin Sezer'in üye kabul edilmesine karar verildi.

29 Mayıs — «Makedonya 1900» hikâye kitabıyla Sait Faik Armağanı'nı kazanan Necati Cumalı, ödülünü 29 mayıs günü Pera Palas'ta yapılan bir törenle aldı. (Bak: Ödüller)

2 Haziran — Aziz Nesin, Bulgaristan'ın Gabrova kentinde düzenlenen uluslararası mizah ve karikatür festivalinde «Hıtır Petir» ödülünü kazandı. Genç karikatüristlerden Mehmet Semih de halk gençliği güldürü ödülünü aldı. Ayrıca festivale Türkiye Karikatürcüler Derneği Başkanı Tan Oral ile Turhan Selçuk da katılmışlardı. (Bak: Türk Edebiyatı yurt dışında)

4 Haziran — Amerikan PEN (Yazarlar Derneği)nin New York'ta yapılan genel kurul toplantısında, Talât Halman 4. kez yönetim kurulu üyeliğine seçildi. Yeni yönetim kurulu üyeleri arasında Arthur Miller, Edward Albee, Allen Gingsberg, Kurt Vonnegut ve Jerzy Kosinski de var.

8 Haziran — Nasrettin Hoca adına her yıl Akşehir Turizm Derneği'nin öncülüğü ile gerçekleştirilen şenlikler, bu yıl da 5-10 temmuz tarihleri arasında yapılacaktır. Şenlik Düzenleme Komitesi Başkanı İsmet Şenoğlu'nun bildirdiğine göre bu yıl Şenlikler önceki yıllara oranla daha kapsamlı programlarla zenginleştirilecektir. Bu yıl ilk kez düzenlenen «Nasrettin Hoca Gülmece Öyküsü Yarışması»na yurdun dört yanından çok sayıda yapıt katılmıştır. İlk elemede kazanan 17 yapıtı, İstan-

bulda Karikatür Müzesi'nde toplanan büyük Jüri değerlendirmiştir.

Öbür yandan, Aziz Nesin'in öncülüğü ile bu yıl Akşehir'de bir «Nasrettin Hoca Semineri» düzenlenmiştir. Seminer'de Türkiye'den bir çok bilim adamı ve araştırmacının yanısıra yabancı ülkelerden de uzmanlar bildiriler sunacaklardır. Yugoslavya Seminer'e 4 Türkologun katılacağını bildirmiştir.

Bir süre önce bir proje yarışması açılarak gerçekleştirilmesine başlanan Nasrettin Hoca Kültür Tesisleri'nin projesi Y. Mim. Ülkü İzmirligil'e ısmarlanmıştır. Projenin yapılması için 833.000 TL. ödenek ayrılmıştır.

9 Haziran — 7-9 haziran günlerinde, Sofya'da yapılması kararlaştırılan Uluslararası Yazarlar Kongresi'ne Türkiye'den Yaşar Kemal ile Aziz Nesin çağrıldı. Bulgar Yazarlar Birliği'nce düzenlenen kongre, 1975 Helsinki Konferansı düzeyinde olup, 1977 martında dünya başırı için yayımlanan bildiride imzaları bulunan yazarları bir araya toplayacaktır.

Uluslararası Sofya Yazarlar Kongresi'ne, Türkiye dışında çeşitli ülkelerden çağrılan yazarlardan bazıları şunlardır :

ABD'den, Erskin Caldwel, John Chevver, John Updyke, George Gidal, Denis Levertov. Fransa'dan, Robert Andree, Robert Merl, Pierre Gamara, Pierre Seghers. İtalya'dan, Pietro Butita, Eduardo Sanguinetti, Gianni Rodari, Aldo de Jaco. İspanya'dan, Rafael Alberti, Antonio Buera Vallejo, Anna Maria Matute, Maria Teresa Leon. Yunanistan'dan, Yannis Ritsos, Rita Bumi Papa, Nikos Papas. İskandinav ülkelerinden, Arthur Lundkvist, Peter Weiss, Paava Pintala.

Sovyetler Birliği'nden, Mihail Şolohof, Konstantin Simonof, Georgiy Markof, Cengiz Aytmatov, Andrey Voznesenski, Yevgeni Yevtuşenko. Polonya'dan, İroslaw İwaskiewicz, Tadeusz Ruzewicz. Macaristan'dan, Düla İyeş, İmre Dobozi. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden, Ludwig Renn.

Toplam olarak 68 yazarın katılacağı Kongre üç gün sürecek, ardından Bulgaristan'da bir hafta konuk edileceklerdir. (Bak: Türk Edebiyatı yurt dışında)

9 Haziran — Usta şairimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca, Rotterdam Sanatçılar Kurumu tarafından 8. Uluslararası Rotterdam Şiir Festivali'ne çağrılmıştır. 25 ülkeden çağrılan şairlerin katılacağı bu festival Türk şiirine dönüktür. Amerika'dan gelip bu toplantıya katılan Talât Sait Halman, Dağlarca'nın şiirlerini çevirmiştir, ayrıca bu şiirler üç yabancı dile çevrilmiştir. Esma Yiğitoğlu ile Robert de Hortogh tarafından Hollandacaya çevrilen Dağlarca'nın seçme şiirleri «Hollandalı Dörtlükler ve

başka şiirler» adıyla Türkçe asıllarıyla birlikte Festival sırasında yayınlandı. Bu yapıtın «Hollandalı Dörtlükler» bölümü Türkçe-İngilizce olarak Cem Yayınevi'nce yayınlanmış bulunmaktadır. İngilizceye Talât Sait Halman'ca çevrilmiştir. Festivalde Dağlarca'nın Türkçe bütün yapıtları ve yabancı dillerdeki bir kitap sergisi düzenlendi. Dağlarca'nın Yugoslavlar tarafından çekilen portre filmi de gösterilmiştir. 11 haziranda başlayan bu festival 18 haziranda sona ermiştir. (Bak: Türk Edebiyatı yurt dışında)

11 Haziran — Orhan Kemal'i Anma ve «Orhan Kemal Roman Armağanı» ödül töreni saat 18.30'da İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Fatih Bölümü salonunda yapıldı. Toplantıda Rauf Mutluay, Ahmet İsvan, Çetin Altan, Asım Bezirci, Şükran Kurdakul, Kemal Sülker, Hasan İzzettin Dinamo konuştu. Sovyet Yazarlar Birliği ile Bulgar Yazarlar Birliği'n-

21 Haziran — Sovyet Yazarlar Birliği ile Türkiye Yazarlar Sendikası arasında genel sekreterler düzeyinde yapılan kültür anlaşması 19 haziran pazar günü Pera Palas'ta yapılan bir törenle imzalanmıştır. İki ülke sanatçıları arasındaki yakınlaşmayı amaçlayan anlaşmaya göre her yıl 8 sanatçıyı Sovyet Yazarlar Birliği, 4 Sovyet sanatçısını da TYS ağırlayacaktır. Ayrıca her yıl belirli konularda bir ortak toplantı yapılacaktır. Temmuzdaki Akşehir Nasreddin Hoca Şenlikleri'ne iki Sovyet sanatçısı katılacaktır. Anlaşmayı Sovyet Yazarlar Birliği Dış İlişkiler Sekreteri Federonko ile TYS Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun törenle imzalamışlardır. (Bak: Yabancı konuklarımız)

29 Haziran — Bekir Yıldız, Türkiye Yazarlar Sendikası yönetim kurulundan ve üyelikten istifa etmiştir. İstifadan önce Yıldız, yönetim kurulundan, Sendika Ana Tüzüğü'nün yazar-yayımcı üyelerle ilgili 6. ve 7. maddelerinin görüşülmesini istemiş ve bu konuda hukukçuların görüşleriyle birlikte bir rapor sunmuştur. Yönetim Kurulu, sunulan, raporun görüşülmemesine ve şimdiki durumlarının 6. maddeyle çeliştiğini belirtip istifa eden iki üyenin de, istifalarının kabul edilmemesi dorultusunda karar verince, Bekir Yıldız bir telgrafla TYS Yönetim Kurulu ve Sendika üyeliğinden ayrıldığını bildirmiştir.

Bekir Yıldız'ın istifasını kabul eden yönetim kurulu Yıldız'a aşağıdaki karar metnini iletmiştir:

«Tüzüğümüzün 6. ve 7. maddelerine göre durumlarında değişiklik olduğu anlaşılan üyelerimizin durumlarının görüşüleceğine, bu konunun titizlikle üzerinde durulacağına Yönetim Kurulumuzca karar verilmiştir. İstifanız yürürlüğe konulmuştur.»

2 Temmuz — Düşün adamı Hacıbektaş Veli'yi tarihsel gerçeklerin ışığında değerlendirmek amacıyla, Hacıbektaş Turizm Derneği'nin açtığı «Bilimsel Araştırma Yarışması»nın süresi uzatıldı. Bu yıl sonuçlarının açıklanması beklenen yarışmaya katılma tarihi 1 haziran 1978 olarak belirlenmiştir. Bu duruma göre, sonucu 16 ağustos 1978'de Hacıbektaş'ta açıklanacak yarışmanın birincisine 10.000, ikincisine 7.500, üçüncüsüne de 5.000 lira ödül verilecektir. Seçici kurul Orhan Hançerlioğlu, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Adnan Binyazar ve Ümit Kaftancıoğlu'dan oluşuyor.

2 Temmuz — Bekir Yıldız'ın istifası ile boşalan TYS (Türkiye Yazarlar Sendikası) yönetim kurulu üyeliğine Kemal Özer geldi.

9 Temmuz — 9 temmuzda başlayan, 6. Yarımca Festivalinde, 15 temmuzda Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlediği yazarlarımız - ozanlarımız gecesi ve Rahmi Saltuk dinletisi yeralıyor.

Festival boyunca Açık Hava Tiyatrosu fuayesinde süren Türkiye Yazarlar Sendikası Kitap Sergisi'nde Metin Eloğlu, Kemal Özer, Şükran Kurdakul, Erdal Öz, Demirtaş Ceyhun, Vedat Günyol kitap imzalamışlardı. 16 temmuzda Adnan Özyalçıner kitaplarını imzalayacak.

15 Temmuzda Sevil Candan, Cüneyt Türel, Başar Sabuncu tarafından Nâzım Hikmet'in şiirleriyle sunulacak gece saat 21.00'de Aziz Nesin'in konuşmasıyla açılacak. Gecede yeralan sanatçılar, Abdülkadir Bulut, Avni Öztüre, Kemal Özer, Ömer Faruk Toprak, Sennur Sezer, Şükran Kurdakul, Necati Güngör.

Gecenin ikinci bölümünde Kemal Sülker, Sadun Tanju ve Tarık Dursun K.'nın katıldığı bir söyleşi yeralıyor.

Söyleşiyi Atillâ Özkırımlı yönetiyor.

Programın üçüncü bölümünde Rahmi Saltuk dinletisi yeralıyor.

Ayrıca geceye katılacak ozan ve yazarlar saat 19.00-21.00 arasında kitaplarını kitap sergisinde imzalayacaklar. (Bak: Edebiyat olayları)

15 Temmuz — Romancı Esat Mahmut Karakurt'u 18 haziran günü tedavi edilmekte olduğu hastanede yitirdik. 75 yaşında olan Karakurt, bir süre önce düşerek beyin kanaması geçirmiş ve hastaneye kaldırılmıştı.

1902 yılında İstanbul'a doğan Karakurt, 1926'da Dişçilik Yüksek Okulu'nu, 1934'te de Hukuk Fakültesi'ni bitirdi; bir süre de Edebiyat Fakültesi'ne devam etti.

Galatasaray Lisesi'nde 30 yıl Türkçe öğretmenliği yapan

Karakurt bu arada avukatlık, gazetecilik yanısıra roman yazarlığını da sürdürdü. Romanlarının çoğu sekizer, onar kez basıldı; pek çoğu da filme alındı. Karakurt'un romanlarından bazıları şunlardır: «Vahşi Bir Kız Sevdim», «Çölde Bir İstanbul Kızı», «Dağları Bekleyen Kız», «Allaha Ismarladık», «Sokaktan Gelen Kadın», «İlk ve Son», «Ankara Ekspresi», «Ömrümün Tek Gecesi, «Erikler Çiçek Açtı», «Kadın İsterse». (Bak: Yitirdiklerimiz)

15 Temmuz — Merkezi Almanya'nın Münih kentinde olan Avrupa Türk Sanatçılar Derneği kurulmuştur.

Güzel sanatlarla uğraşan otuza yakın Türk bir araya gelmiş, Fethi Savaşçı'nın başkanlığında çalışmalarına başlamıştır. Avrupa Türk Sanatçılar Derneği Başkanı, yaptığı basın toplantısında özetle şunları söylemiştir: Amacımız devrimci Avrupa sanatını üyelerimize tanıtmak ve devrimci Türk sanatını Avrupa'da yaymaktır. Bu konuyla ilgili olarak bir dergi yayınlamayı düşünüyoruz. Şimdilik, otuz kişiyiz. Saz kolu, resim kolu, edebiyat kolu olarak çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Paris'te, Stockholm'de ve Avrupa'nın birçok kentinde kendini Avrupa toplumlarına da kabul ettirmiş ünlü sanatçı arkadaşlarımız var. Onları da derneğimize kısa zamanda üye yapıp çalışmalarımızı yoğunlaştıracağız...»

Ayrıca, şair Fethi Savaşçı Münih'te Alman Sosyal Demokrat Parti Lokali'nde (SPD) de «Türk İşçilerinin Alman Toplumuna uygulamaları neye bağlıdır» konulu Almanca bir konferans vermiştir.

«Konferansta Fethi Savaşçı, Almanya'da ucuza çalıştığımız, 20 ile 50 yaş arasında en dinamik işçiler olduğumuz, işverenler daha çok kâr ettiği için çalıştırılıyoruz. Buradaki Türk işçilerinin Alman toplumuna ayak uydurmaları isteniyorsa, ikinci sınıf insan olma durumundan çıkarılmaları gerekir. Hitler, zamanından kalma faşist «Yabancılar Kanunu» geçerliliğini koruduğu sürece ikinci sınıf insan durumundan kurtulmamıza olanak yok. Demokrasicilik oynamıyalım» demiştir.

19 Temmuz — Yugoslavya Priştine Üniversitesi öğretim üyelerinden yazar ve dilci Prof. Süreyya Yusuf, 19 temmuzda Ören'de öldü. Uluslararası Nasreddin Hoca Festivali'ne Seçici Kurul üyesi olarak çağrılı gelen Yusuf, Ören'de dinlenmekteydi.

52 yaşındaki Süreyya Yusuf, Sırp-hırvatça ve Arnavutçadan Türkçeye, Türkçeden Sırp-hırvatçaya çevirileriyle, Türk yazın tarihi üzerine inceleme ve denemeleriyle, dil ve folklor incelemeleriyle, «Yugoslav Türk Şiiri» antolojisiyle, öztürkçe tutumuyla ad yapmıştı.

23 Temmuz — Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından düzen-

lenen «Yılın Gatezecileri Yarışması» sonuçlanmış, arkadaşımız Fikret Otyam, «Altı da birdir üstü de birdir yerin» başlıklı röportajıyla seri röportaj dalında altın kalem kazanmıştır.

25 Temmuz — Çevirmen, araştırmacı ve gazeteci Ahmet Angın'ı 25 temmuzda geçirdiği bir kalp krizi sonucunda yitirdik.

1919 yılında Girit'te doğan ve Yunan yazarlarını — özellikle Kazancakis — ülkemizde tanıtmakla ünlenen Angın'ın çevirdiği pek çok kitap toplatıldı ve sanatçı hakkında açılan davalar sonucu 24 yıla mahkûm oldu.

Edebiyat Fakültesi'ni bitiren ve Yunancadan dilimize çeviri yapan iki sanatçıdan biri olan Angın'ın, çeviri, inceleme ve deneme olarak 40 kitabı vardır.

Yunanca, İspanyolca ve Fransızca'dan çeviri yapan Angın'ın önemli çevirilerinden bazıları şunlardır

«Zorba», «Yeniden Çarmıha Geriliş», «İspanya, Yaşasın Ölüm», «Günaha Son Çağrı», «Yağma Edilen Kıta: Latin Amerika», «Göçebeler», «Vietnam'da Halk Savaşı ve Amerika», «Grevler, Sendikalar, Partiler», «Kanlı Pazardan Ekim Ihtilâline», «Toda-Raba», «Gül ve Yumruk».

2 Ağustos — «Onaltıncı Struga Şiir Akşamları» 18 ağustos günü kültür evinin önünde yakılacak festival ateşiyle başlamıştır. «Şiir akşamları»na dünyanın bir çok ülkesinden şairler katılmakta, şiirlerini dinleyicilere sunmaktadır. 23 ağustos akşamına kadar sürecek festivale bu yıl Türkiye'den çağrılı olarak Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Sabahattin Kudret Aksal, Ece Ayhan, Gülten Akın, İsmail Gençtürk, Kemal Bayram Çukurkavaklı gitmişlerdir. Her yıl düzenlenen bu festivalde bir şaire «Altın Çelenk» ödülü verilir. Önceki yıllarda bu ödülü Fazıl Hüsnü Dağlarca almıştı. Bu yıl ise «Altın Çelenk Ödülü» İsveç ozanı Arthur Lundkvist'e verildi.

Adnan Özyalçıner, ayrıca «ülkelerin bugünkü şiirindeki akımlar» konulu sempozyuma da katılmıştır. Özyalçıner, sempozyumda «Türkiye'de direnme şiiri» konusunu tarihsel açıdan değerlendirerek bugün vardığı noktayı belirtmiştir.

16 Ağustos — Hacı Bektaş Veli, 16-18 ağustos tarihlerinde Kütahya'nın Hacıbektaş ilçesinde düzenenlenen törenlerle anıldı.

Bu yılki anma törenlerinde de çeşitli konuşmalar yapıldı, düzenlenen seminerde çeşitli bildiriler sunuldu. Bu arada İhsan Ünlüer'in karikatürlerinden oluşan bir de sergi açıldı.

Anma törenlerinin ağırlığını ise, bu yıl ilk kez hazırlanan ve «Görgü Cem'i» adı altında sahneye konan «Semavi» oyun teşkil etti. Ayrıca Hakkı Atamulu'nun yaptığı Hacı Bektaş Veli'nin heykeli de açıldı.

19 Ağustos — Tevfik Fikret'in ölümünün 53. yılı nedeniyle Belediyece düzenlenen anma töreni saat 14.00'de Aşiyan Müzesi'nde yapıldı.

20 Ağustos — Türkiye Yazarlar Sendikası'nın İzmir Fuarı'nda düzenlediği kitap sergisi açıldı. Türkiye'nin hemen hemen bütün yayınevlerinin katıldığı serginin bir özelliği de, yazarların kitaplarını okurlarına imzalaması, ayrıca yazarlar, okurların sorularını cevaplandırmışlardır.

9 Eylül — Yazar, düşünür ve eğitimci Vedat Nedim Tör, 80. doğum yıldönümünü 9 eylülde Yapı ve Kredi Bankası Umum Müdürlüğü'nün düzenlediği bir törenle kutladı.

Bankanın, Kültür ve Sanat Müşaviri Vedat Nedim Tör için düzenlediği ve Sadi Abaç'ın sunduğu program, İdare Meclisi Başkanı Hayri Baran'ın konuşmasıyla başladı. Baran, sanatçımızın kültür ve sanatımıza katkılarına kısaca değindi. Daha sonra söz alan Rauf İnan, Zahir Güvemli, Talât S. Halman, Ahmet Ramazanoğlu vd. Vedat Nedim Tör'ün kişiliği, sanatı, kültür ve sanatımıza katkıları üzerinde durdular ve sanatçımızla ilgili anılarını anlattılar. Konuşmalardan sonra Vedat Nedim Tör, «Avrupa Ana» adlı piyesinin «Prolog» ve «Epilog» bölümlerini okudu.

Programın ikinci bölümü Meral Divitçi'nin, Tör için yazdığı şiiri okumasıyla başladı. Daha sonra Tör'ün «Altın Kızlarımız» dediği sanatçılarımızın konserleri başladı. Piyanist Ayşegül Sarıca, Chopin ve Rahmaninof, kemancı Suna Kan ve piyanist Gülay Uğurata, Brahms ve Falla; piyanist Hülya Saydam, Brahms: kemancı Gönül Gökdoğan ve piyanist Judith Uluğ, İlhan Usmanbaş'ı seslendirdiler. Bunların ardından soprano Suna Korat, piyanist Ergican Saydam eşliğinde Haendel, Rossini ve Gounot'dan üç arya söyledi.

Konserlerden sonra «Son Söz»ü alan Tör, Matbuat, Turizm ve Ankara Radyosu müdürlükleri; Kemalist Türkiye, Kadro dergileri ve «Harika Çocuklar Yasası» ile ilgili anılarını anlatarak geceyi kapattı.

12 Eylül — TDK Başkanı Seha Meray öldü. (Bak: Yitirdiklerimiz)

15 Eylül — Türkiye Yazarlar Sendikası, hasta bulunan üyesi Enver Gökçe'yi, Bulgar Yazarlar Birliği aracılığıyla, tedavisi için Bulgaristan'a göndermiş ve bir hastaneye yatırmıştır.

22 Ekim — İlk kez düzenlenen Uluslararası İstanbul Sanat Bayramı başladı. «2000 yılına doğru Sanat Olgusu» konusu üzerine odaklaşan Sanat Bayramı, 13 Kasım'a dek sürdü. Ulus-

lararası Sanat Bayramı'nda türlü sanat dallarında gösteriler sunuldu, sergiler açıldı ve düzenlenen sempozyumlarda edebiyatın ve sanatın sorunları tartışıldı. (Bak: Edebiyat olayları)

24 Ekim — İstanbul Sanat Bayramı dolayısıyla Türkiye Yazarlar Sendikası da bir kitap sergisi açmıştır: 24 ekim - 11 kasım tarihleri arasında Fındıklı'da, Devlet Güzel Sanatlar Akademi binasında yer alacak sergide yazar ve şairler de okurlarına kitaplarını imzalamışlardır.

1977 Yılında Edebiyatçılarımızın Söyleşi, Konuşma ve Açıkoturumları

11 Aralık 76 — Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda saat 14.00'te «Diyalektik Tiyatro — Brecht ve Şvayk Hitlere Karşı» konulu S. Günay Akarsu'nun yöneteceği açık oturuma Aziz Çalışlar, Can Yücel, Ahmet Cemal, Cevat Çapan katılmışlardır.

18 Aralık 76 — Uğur Mumcu, Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda, «Politika ve Sanat» üstüne konuştu.

21 Aralık 76 — Fatih Şehir Tiyatrosu'nda saat 18.00'de Sencer Divitçioğlu «Kapitalizm ve Sanat» üstüne konuştu.

23 Aralık 76 — Demir Özlü Türk-Alman Dostluk Cemiyeti'nin Tünel'deki Postacılar Sokak Şaup Apartımanı'nda edebiyat üzerine görüşlerini açıklayan bir konuşma yaptı. «Edebiyatta Çağdaş Duyarlığa Varmak» konulu konuşmada yazar, dinleyicilerin sorularını da cevaplamıştır.

25 Aralık 76 — Nişantaşı'ndaki Ertem Kültür Merkezi'nde «Şehir Tiyatrolarında Yeni Yönetmelik Uygulaması Hakkında» konulu açık oturumu Güngör Dilmen yönetmiştir.

28 Aralık 76 — 28 aralık salı günü Şişli Görsel Sanatlar Merkezi'nde İFSAK adına Aziz Nesin'in bir söyleşisi vardı.

Söyleşi - Açıkoturum

8 Ocak — Sinema ve televizyon ilişkilerini konu edinen açık oturum Sheraton Oteli Balo Salonu'nda yapıldı. Nevzat Yalçıntaş'ın yönettiği açık oturuma Şenol Demiröz, Ahmet Güner, Yücel Çakmaklı, Tuncar Öztürk, Vedat Türkali, Süreyya Duru, Yılmaz Duru, Fevzi Tuna, Osman Seden, Memduh Ün ve Mesut Tümay konuşmacı olarak katılmışlardır.

8 ocak — Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde saat 17.00'de Aziz Nesin'in «Neden Gülüyoruz» konulu bir söyleşisi vardı.

11 Ocak — Orhan Şaik Gökyay, Topkapı Sarayı'nda «Divan Edebiyatı'nda ayrı bir tür olan Şehrengizlerde İstanbul» konulu bir konuşma yaptı.
11 Ocak — Ankara Çağdaş Sahne'de Aziz Nesin ile bir söyleşi yapıldı. Tuna'nın «Çağdaş Nasreddin Hoca: Aziz Nesin» adlı kısa filmi gösterildi.
14 Ocak — Çetin Altan, Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde «Tiyatroda Deneme Kavramı» konulu bir konuşma yaptı.
15 Ocak — Ertem Kültür Merkezi'nde Tahir Özçelik 15 ocak saat 17.00'de «Ozan Sevince» konulu bir konuşma yaptı.
21 Ocak — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nin düzenlediği «Kadın Özgürlüğü ve Sanata Yansıması» konulu açık oturum Avusturya Kültür Ofisi'nin Teşvikiye'deki salonlarında yapıldı.

Gönül Taylan'ın yönettiği açık oturuma Ali Sirmen, Gencay Gürsoy, Nevzat Üstün, Özgül Ertem, Sennur Sezer, Şükran Üstün ve Zuhal Kılıç katılmışlardır.
24 Ocak — Atilla Dorsay, Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde «7. Sanatın Geçmişi - Geleceği» konulu bir söyleşi sunmuştur.
26 Ocak — Haldun Taner, Teşvikiye'deki İstanbul Filarmoni Derneği'nde «Büyük Fransız Yazarı Andre Malraux'nun hayatı ve eserleri» konulu bir konuşma yaptı.

28 Ocak — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nin kültürel çalışmalarından biri daha Tepebaşı Deneme Sahnesi salonunda yapıldı. «Edebiyat Matinesi I — Şiirler» gününe Necati Cumalı, Behçet Necatigil, Can Yücel, Ercüment Behzat Lav, Hilmi Yavuz ve Mehmet Başaran katıldılar. Ayrıca Melih Cevdet Anday, Orhan Veli, Oktay Rıfat, Nâzım Hikmet, Konstantin Simonof ve Bertold Brecht'ten şiirler okundu. Edebiyat Matinesi'ni Nedret Güvenç yönetti.
28 Ocak — Sinematek Derneği, Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü dolayısiyle bir Nâzım Hikmet gecesi düzenledi. Yeni Melek sinemasında, saat 21.30'da yapılan geceye, Zeliha Berksoy, Sümeyra Çakır, Tülin Nutku, Timur Selçuk, Ruhi Su, Erol Keskin, Tuncer Necmioğlu, Tijen Par, Meral Taygun, Candan Teksoy, Kâmuran Usluer, Kemal Özer, Işık Yenersu, Can Yücel, Ataol Behramoğlu ve Altan Yalçın katılmışlardır.
28 Ocak — Ankara Sanatsevenler Derneği'nde Bedrettin Cömert, Nusret Hızır, Bahri Savcı ve Mehmet Salihoğlu'nun katıldığı, «Düşünce Özgürlüğü ve Sanat» konulu bir açık oturum düzenlenmiştir.
2 Şubat — «Türk öykücülüğünde toplum-birey ilişkisi» konulu açık oturum Avusturya Kültür Ofisi'nin Teşvikiye'deki sa-

lonunda yapıldı. Doğan Hızlan'ın yönettiği açık oturuma Füruzan, Selim İleri, Atillâ Özkırımlı ve Hilmi Yavuz katılmışlardır.

3 Şubat — Cengiz Bektaş, Ertem Kültür Merkezi'nde «Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme» söyleşisini sunmuştur. Söyleşi, projeksiyonluydu.

11 Şubat — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde «Tiyatroda Deneme Kavramı» konulu açık oturumların sonuncusu düzenlendi. Halûk Şevket'in yönettiği açık oturuma Sabahattin Kudret Aksal, Ergüder Yoldaş, Haşmet Zeybek, Selâhattin Hilâv, Cem Duygulu, Erol Keskin katılmışlardır.

11 Şubat — Ahmet Cemal, Avusturya Kültür Ofisi'nde «Brecht Uygulamaları — Avusturya ve İngiltere» konulu bir konuşma yaptı.

15 Şubat — Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda «Düşün ve sanat açısından bizde Batılılaşmanın getirdikleri götürdükleri» konulu bir açık oturum yapıldı. Hilmi Yavuz'un yönettiği açık oturuma, İlber Ortaylı, Murat Belge, Selâhattin Hilâv, Sencer Divitçioğlu ve Tarık Zafer Tunaya katılmışlardır.

16 Şubat — Fatih Şehir Tiyatrosu'nda «Tiyatroda gelenekten yararlanma ve halk tiyatrosu» konusunda Erol Toy'un bir söyleşisi oldu. Söyleşi, Haşmet Zeybek'in «Düğün ve Davul» oyununun bu tiyatroda oynanması dolayısiyle düzenlenmiştir.

18 Şubat — Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde sürdürülen kültürel çalışmalardan biri daha yapıldı. «Edebiyat Matinesi 2 — Özgürlük Şiirleri» programına Can Yücel, Ercüment Behzat Lav, Hasan İzzettin Dinamo, Kemal Özer, Nevzat Üstün, Refik Durbaş, Şükran Kurdakul, Ataol Behramoğlu katılmışlardır.

19 Şubat — İstanbul Belediyesi Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Orhan Kemal'in «Kardeş Payı» oyununun oynanması nedeniyle «Orhan Kemal'in Edebiyatımızdaki Yeri» konulu bir açık-oturum yapıldı. Oturuma Selim İleri, Atillâ Özkırımlı, Nurer Uğurlu, Tomris Uyar ve Nevzat Üstün katılmışlardır.

25 Şubat — Tepebaşı Deneme Sahnesi, «Tarih Boyunca Savaş ve Ekonomi» konulu bir sohbet düzenledi. Server Tanilli Bedi, Nuri Karacan, Azra Erhat ve Erol Keskin katıldılar.

26 Şubat — Niyazi Ahmet Banoğlu, Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde «Türk basınının dünü - bugünü» konulu bir söyleşi yaptı.

26 Şubat — Aslan Başer Kafaoğlu, Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda «Toplumsal Yapı ve Sanat» konusunda bir söyleşi sundu.

5 Mart — Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği hafta sonu konuşmalarından biri başkent'teki Türk Tarih Kurumu Salonu'nda

yapıldı. Ömer Asım Aksoy'un söyleşisi «Özleştirme Anıları» adını taşıyordu.

5 Mart — Cevat Çapan Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda, «İrlanda Ulusal Tiyatrosu'nda Devrimci Düşünce» konulu bir konuşma yaptı.

8 Mart — Eleştirmen Atillâ Özkırımlı, Avusturya Kültür Ofisi'nde, «Türkiye'de Edebiyat Eleştirisinin Tarihçesi, Günümüzdeki Durumu ve çeşitli sorunları» konulu bir söyleşi sundu. Söyleşi, konuşmacının yaptığı bir girişten sonra, hazır bulunanlarla konuşmacı arasında bir tartışma biçiminde düzenlenmişti.

12 Mart — Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Murat Belge'nin «12 mart ve sanatımız» konulu bir söyleşisi vardı.

12 Mart — Türk Dil Kurumu'nun Ankara'daki merkez binasında «Oyun Yazarının Dili» konulu bir açıkoturum yapıldı. Atillâ Sav'ın yönettiği açıkoturuma Turgut Özakman, Sevda Şener, Bozkurt Kuruç katılmışlardır.

14 Mart — Çağdaş Sahne'de «Türkiye'nin Bugünkü Siyasal Koşullarında Türk Sineması» tartışıldı. Ali Nejat Ölçen, Semih Tuğrul, Oğuz Onaran ve Vecdi Sayar katılmışlardır.

16 Mart — Avusturya Kültür Ofisi'nin Teşvikiye'deki Merkezi'nde bugün «Okuma Alışkanlığı Eğitimi» konulu bir açıkoturum yapıldı.

Ahmet Cemal'in yönettiği açıkoturuma Mehmet Başaran, Doğan Hızlan, Bertan Onaran, Atillâ Özkırımlı katıldılar.

18 Mart — Ankara Sanatsevenler Derneği Adnan Binyazar, Orhan Duru, Necdet Ökmen ve Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun katıldıkları, «Türk Öykücülüğünün Sorunları» konulu bir açıkoturum düzenlemiştir.

18 Mart — Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği söyleşilerden biri de Türk Tarih Kurumu binasında yapıldı. Ali Rıza Önder'in konusu «Yargı Dili».

21 Mart — Ankara Türk-İş Konferans Salonu'nda «Âşık Veysel»i anma toplantısı düzenlendi. Cevat Geray'ın yönettiği toplantıya Adnan Binyazar, Cahit Öztelli, Ümit Kaftancıoğlu ve Talip Apaydın katıldılar.

23 Mart — Avusturya Kültür Ofisi'nin Teşvikiye'deki merkezi'nde, bugün saat 18'de «Çevirmen-okur ilişkisi ve çeviri eleştirisi» konulu bir açıkoturum yapılmıştır. Doğan Hızlan'ın yönettiği açıkoturuma Ahmet Cemal, Cevat Çapan, Akşit Göktürk ve Bertan Onaran katılmışlardır.

23 Mart — Şükran Kurdakul, bugün saat 18'de Nişantaşı Ertem

Kültür Merkezi'nde «Çağdaş Türk Edebiyatı» konulu bir konuşma yapmıştır. Kurdakul, konuşmasından sonra kitaplarını okurlarına imzalamıştır.

23 Mart — Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı ve öğretim üyesi Prof. Özdemir Nutku, Amerikan Kültür Derneği'ndeki ilk konferansında Amerikan Tiyatrosu'nu anlatmıştır.

26 Mart — Türk Dil Kurumu hafta sonu konuşmalarından biri Türk Tarih Kurumu Salonu'nda yapıldı. Dr. Doğan Aksan'ın konuşma konusu: «Yazım ve Yazım sorunlarımız.»

26 Mart — Ümit Yaşar Oğuzcan, Ertem Kültür Merkezi'nde «Sanatçı Gözüyle Aşkta ve Şiirde Kıskançlık» konulu bir konuşma yapmıştır.

30 Mart — Azra Erhat «Örenlerde Beni Karşılayan Halikarnas Balıkçısı» konulu söyleşisini bugün saat 18'de Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde yapmıştır.

2 Nisan — Fatih Şehir Tiyatrosu'nda, Vedat Türkali, «Sinemamızın sorunları» üzerine bir konuşma yapmıştır.

2 Nisan — Taha Toros, «Pierre Loti'nin romanlarındaki kadın kahramanlar» konulu söyleşisini Ertem Kültür Merkezi'nde yaptı.

2 Nisan — Türk Dil Kurumu, «Çocuk Yazını» konulu bir açıkoturum düzenledi. Talip Apaydın, Atalay Yörükoğlu ve Ferhan Oğuzkan'ın katıldığı açıkoturumu Kemal Demiray yönetti.

5 Nisan — Harbiye Şehir Tiyatrosu'nda «Kültür Yaşamın Örgütlenmesi ve Belediyeler» konulu bir forum düzenlendi. Vecdi Sayar'ın yönettiği foruma Demirtaş Ceyhun, Aziz Nesin, Onat Kutlar, Zihni Küçümen, Tan Oral, Timur Selçuk, Orhan Taylan, Vedat Dalokay, Ahmet Enön, Ahmet İsvan, Erol Köse, Hüseyin Avni Şirin ve Selâhattin Tonguç katılmışlardır. (Bak: Edebiyat olayları)

6 Nisan — Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü B.Ü. Kırmızı Salon'da «Halk Kültürü Ögelerinin, Geleneksel Halk Sanatlarının Günümüz Yeri ve Kullanım Olanakları» konulu bir panel düzenledi. Katılanlar: Haşmet Zeybek, Erkan Yücel, Osman Şahin, Nihat Behram, Kasım Koçok, Sarper Özsan, Timur Selçuk, Erden Kıral, Özer Kabaş ve Kerim Korcan.

6 Nisan — Karl Vocelka, Avusturya Kültür Ofisi'nde, «Osmanlıların Genişlemesi ve Avusturya» konulu bir konuşma yaptı.

9 Nisan — Türk Dil Kurumu'nun hafta sonu konuşmalarından biri Türk Tarih Kurumu Salonu'nda yapıldı. Gülten Akın'ın söyleşi'si vardı.

14 Nisan — Selim İleri, Avusturya Kültür Ofisi'nde «Türk ro-

manında büyük kent sorunu» konulu bir konuşma yapmıştır.

16 Nisan — Türk Dil Kurumu'nun sunduğu açıkoturumun konusu, «Şiirde Ozansılık». Mustafa Şerif Onaran'ın yönettiği açıkoturuma Ceyhun Atıf Kansu, Cahit Külebi ve Cemal Süreya katılmışlardır.

26 Nisan — Ankara Sanatseverler Derneği'nde Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin işbirliğiyle, «Türk Sinemasında Kadın» konulu bir açıkoturum yapıldı. Oturuma Semra Özdamar, Atillâ Dorsay, Oğuz Onaran ve Mahmut Tali Öngören katılmışlardır.

30 Nisan — Mustafa Canpolat, «Dilde Doğru Yanlış»ı anlattı. Bu, Türk Dil Kurumu'nun düzenlediği dizi konuşmalardan biriydi.

6 Mayıs — Türkkaya Ataöv, Ankara Sanatsevenler Derneği'nde «Çağdaşımız Shakespeare» konulu bir konuşma yaptı.

7 Mayıs — Türk Dil Kurumu, «Yaban ve Romanda Gerçekçilik» konulu bir açıkoturum düzenledi. Emin Özdemir'in yönettiği açıkoturuma, Hikmet Dizdaroğlu, Vecihi Timuroğlu ve Adnan Binyazar katılmışlardır.

8 Kasım — Ankara Çağdaş Sahne bugün saat 19'da Mahmut Tali Öngören, Atillâ Dorsay, Şerif Gören, Fatma Girik ve Semra Özdamar'ın çağrılı oldukları bir açıkoturum düzenlemiştir. Açıkoturumun yanısıra, Tan Oral'ın «Sansür» konulu çizgi filmi de izleyicilere sunulmuştur.

Konuyla ilgili bir açıklama yapan Çağdaş Sahne ilgilileri şunları söylemişlerdir: Sinema sanatı üstüne yıllardır sansür yoluyla yapılan baskı yeni sansür nizanınamesi ile daha da yoğunlaşmıştı. Yoğunlaşan baskı giderek sinema sanatçılarının ekonomik zorluklarla karşılaşmasına yol açarken, zaten yapılamayan toplumcu sinema ürünlerinin yerine sadece faşist sinema ürünleri yaptırılmaya zorlanmaktadır. Yeni sansür Nizamnamesi ve faşist baskılara karşı Türk sineması içinde oluşan bu muhalefette Çağdaş Sahne de üzerine düşeni yapmak amacıyla bu açıkoturumu düzenlemiş bulunmaktadır.

18 Kasım — Bedrettin Cömert, Ankara Sanatsevenler Derneği'ndeki konuşmasında «Şiirde Marksist Eleştiri» konusuna eğilmiştir.

1977 Yılında Edebiyatçılarımızın Okurlarına Kitaplarını İmzalamaları

Nişantaşı Ertem Kültür Merkezi'nde kitaplarını imzalayanlar :

10 Aralık 76 — Elif Naci
26 Mart — Ümit Yaşar Oğuzcan

⊙

Nişantaşı Akademi Kitabevi'nde kitaplarını imzalayanlar :

7 Ocak — Füruzan
8 Ocak — Ferit Edgü, İlhan Berk, İsmet Zeki Eyüboğlu, Cemal Süreya, Salâh Birsel
21 Ocak — Demirtaş Ceyhun
28 Ocak — Bekir Yıldız
11 Şubat — Hasan Pulur
12 Şubat — Fikret Otyam
17 Şubat — Peride Celâl
18 Şubat — Haldun Taner
24 Mart — Burhan Arpad
1 Nisan — Asım Bezirci
7 Nisan — Sennur Sezer
8 Nisan — Mustafa Ekmekci
5 Mayıs — Edip Cansever
6 Mayıs — Tomris Uyar
1 Haziran — Yusuf Ziya Bahadınlı
9 Kasım — Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
11 Kasım — Vasfi Rıza Zobu

⊙

13 Nisan — Mersin Güzel Sanatlar Galerisi'nde Fikret Otyam hem sergi açtı, hem de okurlarına kitaplarını imzaladı.

⊙

14 Şubat — Muammer Hacıoğlu, Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nde şiir sergisi açtı ve okurlarına kitaplarını imzaladı.

⊙

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Uluslararası İzmir Fuarı'nda açtığı ve çeşitli yayınevlerinin katıldığı kitap sergisi büyük ilgi görmektedir.

Çağdaş Türk Yazarlarının yapıtlarını imzaladığı kitap sergisinde ayrıca kitap satışı da yapılmaktadır.

Fuar'ın paraşüt kulesi çevresinde, PTT binası karşısında açılan Türkiye Yazarlar Sendikası kitap sergisinde 10 eylül 1977 tarihine dek adları belli olan yazarlar, aşağıdaki tarihlerde kitaplarını imzalamışlardır.

27 Ağustos — Ömer Polat Hakkı Gümüştaş
28 Ağustos — Adalet Ağaoğlu
29 Ağustos — Mahmut Makal
30 Ağustos — Hikmet Çetinkaya Halil Kocagöz
31 Ağustos — Samim Kocagöz
1 Eylül — Erdal Öz
2 Eylül — Zekeriya Sertel Kemal Sülker
3 Eylül — A. Kadir Yusuf Ziya Bahadınlı - Seyit Nezir
5 Eylül — Oktay Akbal Hasan Kıyafet
6 Eylül — Necati Cumalı
7 Eylül — Aziz Nesin
8 Eylül — Aziz Nesin Ümit Yaşar
9 Eylül — Hilmi Yavuz - Mehmet Doğan - Vedat Türkali
10 Eylül — Mustafa Ekmekçi - Aysel Özakın.
11 Eylül — Uğur Mumcu Kemal Özer.
12 Eylül — İlhan Selçuk Şükran Kurdakul
13 Eylül — Çetin Altan
14 Eylül — Rasih Nuri İleri - Muzaffer Arabul - Ali Rıza Ertan
15 Eylül — Füruzan
16 Eylül — Ümit Kaftancıoğlu - Mehmet Emin Bozarslan.
17 Eylül — Sennur Sezer Adnan Özyalçıner.
18 Eylül — Abdülkadir Bulut
19 Eylül — Turgay Gönenç - Nezihe Meriç
20 Eylül — Necati Cumalı

⊙

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin düzenlediği İstanbul Sanat Bayramı dolayısıyla üyelerinin kitap imzalama günleri sürmektedir. DGSA'da eğitimin başlaması nedeniyle saatlerde değişiklik yapılmış, bugünden itibaren TYS üyesi yazarların aşağıdaki programa göre her gün saat 11 - 15 arasında kitaplarını imzalaması kararlaştırılmıştır. Bugünden, 11 kasıma kadar uygulanacak progrm şöyledir

1 Kasım — İlhan Selçuk Cengiz Bektaş

2 Kasım — Kemal Özer - Asım Bezirci Aysel Özakın

3 Kasım — Çetin Altan Ümit Yaşar Oğuzcan

4 Kasım — A. Kadir Ataol Behramoğlu

7 Kasım — Vedat Türkali Nevzat Üstün Mehmet Emin Bozarslan.

8 Kasım — Erdal Öz - Demirtaş Ceyhun - Mehmet Semih

9 Kasım — Vedat Günyol Füruzan

10 Kasım — Zekeriya Sertel - Muzaffer Arabul - Mustafa Balel

11 Kasım — Haldun Taner - Suavi Koçer - Sennur Sezer - Adnan Özyalçıner.

1977'de ŞİİR

Mehmet H. DOĞAN

GENEL GÖRÜNÜM

Geride kalmış bir yılın şiir, edebiyat ya da genel olarak sanat yaşamının değerlendirilmesi yapılmağa çalışılırken o yılın ürünlerine bakmak, alışılagelmiş ilk ve en kolay yoldur. Oysa o sanat dalında o yıl içinde görülen durallık ya da devimselliği; o yıl içinde ortaya çıkan küçük ya da büyük boyutlu sorunları; giderek, o yıl içinde yayımlanan ürünleri, bir yanıyla geçmiş yıllara bağlı, öteki yanıyla geleceğe dönük veriler olarak ele almak gerekir. Hiç bir yıl, yalıtılmış, kendi içinde bir bütün değildir. En azından, o yıl içinde yayımlanan yapıtlar, geçmiş yılların birikiminin ürünleridir. Bu bakımdan, 1977'de şiirimizi değerlendirirken, saptayacağımız özelliklerin geçmişle olan bağlarını göz önünde bulundurmak onları daha iyi anlamamızı sağlayacaktır, sanırım.

Örneğin, 1977'nin geride bıraktığımız ilk on ay'ının şiir olaylarına, şiir ürünlerine bakarken ilk gözümüze çarpan şey, bu yıl, geçen yıllara bakarak, şiir üzerine daha az konuşulduğu, tartışıldığı, buna karşılık daha çok şiir yazıldığıdır. «Daha çok» derken, elbette sayıca bir çokluktan öte, bu yılın yeni sorunlar, yeni tartışmalar, yeni görüşler yılı olmayıp, bir toparlanma, bir ürün verme yılı olduğunu söylemek istiyoruz. Bu durumunsa geçmişle bağlantısı apaçık: şiirimizde İkinci Yeni olayı diye bilinen ve 1950'lerin ortasından 1960'ların son yarısına kadar süren bir değişme, bir yenileşme süreci geçirilmiş; toplumsal yaşamdaki değişimlerin de zorlamasıyla şiirde toplumsala doğru bir açılma görülmüştür. Bu ise, bir yandan zenginleşmeye, canlanmaya yol açarken, öte yandan yine zorunlu olarak «slogan şiiri» diye bilinen ve bugün geride bıraktığımız kolay bir tür şiiri ortaya çıkarmıştır. Oysa, edebiyatımızın en

güçlü ve köklü türü olan şiirimizin böyle bir kolaylığa ve yüzeyselliğe yenik düşmesi beklenemezdi. Bu nedenle, geçmiş yıllarda — en azından bir on yıldır — şiir üzerinde bu doğrultuda en ateşli, en verimli tartışmalar yapılmış, yaşamasız bir şiirin tuzaklarına karşı gerçek, kalıcı bir şiir savunulmuştur.

Bu konuda söylenecek her şey söylenmiş midir? 1977'de, şiir üzerine yazılan yazıların azlığına, şiir kitabı değerlendirmelerinde ileri sürülen yargılara bakarak yanıtlayacak olursak bu soruyu: bir bakıma, evet, bu konuda söylenecek şeyler büyük ölçüde söylenmiştir. Onun içindir ki, 1977 daha çok bir toparlanma, bir ürün verme yılı olmuştur, diyoruz. Daha çok yeni ad, daha çok yeni şiir, daha çok çeşitli şiir...

Ne var ki, her ülkede ve her dönemde olduğu gibi, görünüşte bir akım özelliği göstermesine karşın aslında bir akım olmayan, ucuzluktan ve kolaya kaçmaktan başka bir ortak özellik göstermeyen bir şiire karşı çıkılırken ülkemizde belli bir şiir akımı adına değil de genellikle şiirin savunulması adına davranıldığı için gerek genel yönsemelerde, gerekse tek tek şairlerde bir çok-çeşitlilik, bir «çokçulluk» belirmiştir.

Yılın başında **Milliyet Sanat Dergisi**'nin açtığı, «Edebiyatımızın en önemli sorunu» konusundaki bir soruşturmaya Sabahattin Kudret Aksal'ın verdiği yanıt bu gerçeği çok aydınlık bir biçimde ortaya sermektedir

«Yazınımız ola ki bugün birçok sorun taşımaktadır içeriğinde, ama ben burada nicedir etkinliğini duyduğum birinin üstünde duracağım. O da, aşağı yukarı onbeş yirmi yıl önce belirmeye başlayan, gittikçe de yoğunlaşan karmaşık görünümdür. Bir ülkenin yazınının, zamanın belli bir kesitinde, bu denli değişik, daha da ötesi karşıt beğenileri, anlatımları bir arada barındırması oldukça şaşırtıcıdır. Bir çokçulluk karşısındayız bugün, geniş zamanlara sığabilecek değişik beğenilerle ölçülerin ürünleri sınırlı bir zamanın içinde bir araya gelmektedir» (Milliyet Sanat Dergisi, sayı 213).

Bu çokçulluğu, daha doğrusu henüz akım bütünlüğü göstermeyen bu yönseme değişikliğini şiir alanı içine daraltır ve nedenlerini ararsak karşımıza yine ülkemizin, çağımızın çok hızlı ve çok sert bir biçimde geçirdiği değişimler ve kabuğunu kırma süreci çıkmaktadır. Geçen yıl da söylediğimiz gibi, bu değişim ve kabuğunu kırma sürecinin bir sonucu olarak, «genç kuşakların inatla yeni bir şiir damarı arama çabalarının yanı sıra, eski kuşaktan, kendi şiir ülkelerinin sınırlarını çoktan çiz-

miş şairlerin de hep aynı kaldıkları, değişmedikleri, şiirlerini değiştirmedikleri söylenemez». (bkz. **Nesin Yıllığı, 1977**)

Bugün, 1940 kuşağı şairlerinin, Garip çizgisinden kaynaklanan şairlerin, İkinci Yeni kökenli şairlerin, 1960 kuşağı şairlerinin ve son olarak, gözlerini şiire 1970'lerin yoğun ve ateşli tartışmaları içinde açmış olan genç kuşaktan şairlerin hep birlikte şiir yazdıkları; dergilerde, kimi zaman aynı dergide yanyana göründükleri düşünülürse, bu çokçulluk daha iyi anlaşılacaktır.

Behçet Necatigil, bu yıl **Varlık**'ta yayımlanan **Filigran** adlı bir şiirinde: «Kimi şiirler/Okunur arkasında/Kendi ateşiniz varsa» diyordu. Bugün çok çeşitli, çok değişik duyarlıklarda şiirler yazılmaktadır, çünkü çok değişik tür ve sıcaklıkta ateşler vardır bu şiirlerin arkasında.

1977 şiirinin genel görünümü bu. Daha önceki yıllarda olduğu gibi 1977'de de belli bir şiir akımının ya da akımlarının oluşmadığı, tartışılmaz bir olgudur. Tartışılacak konu, akımların yokluğunun, içsel özellikleri olan tekdüzeleşme eğilimine karşın şiirimizin yararına olup olmadığıdır.

Demin sözünü ettiğimiz soruşturmaya verdiği yanıtta Fazıl Hüsnü Dağlarca

«Yazınımızın en önemli sorunu kişilik edinmesidir. Büyük yapıtlar büyük kişiliklerdir. İşte, şimdi şimdi iyice beliren bu. Yazınımız kişiliklere ermiştir. Söylediğim, gelişmenin daha da güçlenmesi, yazınımızın çözümü olacaktır» diyordu.

Bu görüşü yine şiir alanına kaydırırsak görürüz ki, erişilen bu kişilikler —kişisel yeteneklilği elbette unutmadan— uzun yılların, uzun bir gelişim ve değişim sürecinin sonunda, bir şiir anlayışının kanalından geçerek oluşmaktadır. Daha açık söyleyelim: **Nâzım Hikmet** gibi, **Fazıl Hüsnü** gibi okulsuzlarla, **Ahmed Arif** ve **Attila İlhan** gibi asıl yataktan ayrılan dallar olan şairler dışında, **Rifat Ilgaz - A. Kadir - Arif Damar; Melih Cevdet - Oktay Rifat - Cahit Külebi - Behçet Necatigil - Sabahattin Kudret; Edip Cansever - Cemal Süreya Turgut Uyar - Ece Ayhan;** ve daha genç kuşaktan **Ataol Behramoğlu - İsmet Özel Süreyya Berfe...** vb. gibi kendi içlerinde, çok geniş planlarda da olsa, duyarlık, biçim benzerlikleri ve yakınlıkları gösteren gruplaşmalar yapma olanağını bulabiliyorsak, bu gruplardaki şairlerin belli dönemlerde belli şiir anlayışlarına karşı, geniş ya da dar, ortak şiir anlayışları çevresinde toplanmış olmalarından, en azından böyle bir ortak çıkıştan kaynaklanmış olmalarındandır bu.

Bugün çok genç kuşaktan şairlerin, çağının ve toplumunun tarihsel koşullarından beslenmek, ama zengin bir şiir geleneğine sahip bir ülkenin sanatçısı olarak kolay şiirin tuzağına düşmemek gibi çok geniş boyutlu bir alan içinde ürün veriyor olmaları; belli akım ya da akımlar çevresinde toplanmamış olmaları; hatta ikincil bir neden de olsa, edebiyat dergilerinin birer okul olma özelliklerini yitirip birer forum durumuna gelmiş olmaları, onların kişileşmelerini, sivrilmelerini güçleştirmekte midir?

Adları henüz okurun belleğine bile geçmemiş çoğu genç şairlerin, bugün dergilerde yayımlanan şiirlerinin buz üzerine yazılan yazılar gibi çok geçmeden silinecek şeyler görünümünde olması; bundan önceki şiirden ayrı ama yine de belli sayıda temanın yöresinde donuyor, kemikleşiyor gibi olması yukarda belirtiğimiz kuşkuya hak verdirir gibi görünmektedir. Ama buna kesin olarak karar vermek için vaktin henüz erken olduğunu da belirtmemiz gerekir. Unutulmamalıdır ki, bizde şiir ne denli az yaygın, az okunur olursa olsun, ne denli öteki edebiyat türlerinin gerisinde kalmış görünürse görünsün. hep canlı kalan bir tür olmuştur.

ŞİİR ÜZERİNE YAZILAR

Başta da söylediğimiz gibi, yıl içinde şiir üzerine yazılan yazılar, hele hele bunlardan şiir okuruna gerçekten bir şey verebilenleri, geçen yıla bakarak çok az sayıda idi.

En başta Behçet Necatigil'in **Şiir Burçları** yazısını analım (Milliyet Sanat Dergisi, sayı 236). **Necatigil,** inceliklerle dolu bu yazısında, özetle her şairin yaşamı boyunca üç burçtan: Gurbet, hasret ve hikmet burçlarından geçtiğini söylüyor; gurbet burcunu: şairin kendini arama, sağda solda eline geçirdiği öteberiyle bir barınak kurma ve taklit dönemi olarak; hasret burcunu, şairin kendi şiirini özlemesi, dikeyine derinleşmesi, kendini bulması dönemi olarak; hikmet dönemini ise, çapraşık ve çok değişen, geçmişin büyük şairlerinin ancak o zaman anlaşıldığı, kalıcı şiirlerin ancak o zaman yazıldığı bir dönem olarak tanımlıyordu: «İnsan önceleri 'gurbette yabancı', sonra 'hasrette güzel' şiirler yazar. Bir ömrün muhasebesi niteliğinde şiirlerse 'hikmette faydalı' şiirlerdir.»

Doğan Hızlan'ın, Türk Dili dergisinin Haziran 1977 sayısında yayımlanan, **Kara Şiir** adlı yazısı **Ece Ayhan'**ın şiirine çok yönlü fakat öz, doğru bir yaklaşım getiriyordu. **Hızlan,** «İkinci Yeni olayının ya da akımının en özgün kişisi» saydığı Ece

Ayhan'ın «kendi yapısı içinde parçalanmaz bir bütünlüğü içeren şiirini anlamak için birtakım ipuçlarını saptamak» gerektiğini söylüyor ve yazısını bunun üzerine kuruyordu.

Yine bir başka şairin, **Ahmed Arif**'in şiirine doğru bir yaklaşım getiren bir diğer yazı, **Muzaffer Erdost**'un, **Ahmed Arif**'in şiirleri üzerine yazdığı yazıydı: **Mavzerine Şiir Doldurur** (Türkiye Yazıları, Haziran 1977). **Erdost, Ahmed Arif**'in şiirinin dayandığı insan ögesini şöyle saptıyordu: «Ahmed Arif, bağımsızlık gününde, devrimci eylemde, temel öge olarak, bu bozulmamış, yiğit ve dürüst yarı-feodal tipe, bu yarı-proleter tipe, bu Anadolu köylüsüne, gururu ve namusu için mücadele edecek güce umutla bağlanır.»

Sabit Kemal Bayıldıran'ın, Birikim'in Ekim 1977 sayısında yayımlanan **«Dağlarca'dan Kızılırmak Kıyıları»** adlı yazısı, **Dağlarca** şiirinin temelinde yatan siyasal-ekonomik görüşe. öze açıklık getiren doğru yaklaşımlı bir yazıydı.

Bunların dışında, dergilerde gazetelerin sanat edebiyat sayfalarında, bu yıl yayımlanmış şiir kitapları üzerine tanıtma yazıları yayımlandı.

Cumhuriyet'in Sanat-Edebiyat sayfasında, şiir üzerine bir açık oturum yapıldı (29 Ocak 1977). **Sabahattin Kudret Aksal, Edip Cansever** ve **Hilmi Yavuz**'un katıldığı açık oturumda konuşmacılar, şiire karşı zaten az olan ilginin son yıllarda daha da azaldığını, başka alanlara kaydığını ileri sürüyordu. **Hilmi Yavuz** ilginin «temelde burjuvazinin oluşumuyla bağıntılı» olarak roman türüne kaydığını söylüyordu. Geleneksel Türk şiiri ile bağlantının koparılmamasının, bu geleneğin çağdaş anlamda özümsenerek çalışılmasının şiire olan ilgiyi artıracağı görüşünde birleşiliyor, slogana başvurmanın, şiirin geniş okur kitlelerine ulaşması, okunurluk kazanması konusunda yanlış bir sav olduğu ileri sürülüyordu. Şiir okurunun, uzmanlığa yakın bir yaklaşımla şiire eğilmesi, şiir üzerinde yazı yazanların sayısının çoğalması, radyo, televizyon ve benzeri kuruluşların, okullarda öğretmenlerin şiir okuruna gerekli estetik bilgiyi vermeleri, şiire olan ilgiyi artıracak öneriler olarak ileri sürülüyordu.

Türk Dili dergisi, yılda bir özel sayı yerine, her sayıda ayrı bir konuya ayrılan özel bölümler düzenledi bu yıl. Derginin haziran ayındaki özel bölümü **İkinci Yeni** Şiir üzerineydi. Dergi Yazı Kurulunun «... yirmi yıl sonra İkinci Yeni'ye bakarken alışılmışın dışında değişik görüşleri toplamaya çalıştık», «... en yetkili olduğuna inandığımız kişilere baş vurduk» demesine karşın konu çok dar bir çerçeve içinde, yasak savarca-

sına ele alınmış; **İlhan Berk, Edip Cansever, Özdemir İnce ve Turgut Uyar** gibi İkinci Yenici sayılan şairler dışında, **Ece Ayhan**'ın şiiri üzerine bir yazısıyla **Doğan Hızlan**'ı saymazsak eleştirmen olarak yalnızca **Muzaffer Erdost**'un görüşlerine yer verilmişti. Oysa konu üzerine gerçek bir ilgi ile eğilinmek istenseydi, 60'larda bu konuda dergi sayfalarındaki tartışmalara, bu konuda yayımlanmış antolojilere, eleştiri kitaplarına bakılabilir, bu tartışmalara katılmış eleştirmenlerin de görüşlerine baş vurulabilirdi. Ola ki, bu eleştirmenlerin görüşleri «alışılmışın dışında değişik görüşler» olarak görülmedi, ya da «yetkili olduklarına» inanılmıyordu bunların.

ŞİİR KİTAPLARI

Yıllıklar genellikle yılın bitiminden bir iki ay önce baskıya hazırlandıklarından, yılın son aylarında çıkan şiir kitaplarını değerlendirmeye sokma olanağı bulunamamaktadır. Çoğunlukla Aralık 1976'da yayımlanmış oldukları için 1976'da anamadığımız şiir kitaplarıyla başlayalım :

Sabahattin Kudret Aksal, Çizgi (Cem Yayınevi, 1976)

Çizgi'de, Aksal'ın 1970'ten bu yana yazdığı şiirleri buluyoruz. Şiir biçim, gizem ve dengedir, kusursuz bir estetik yapıdır Aksal için. **Çizgi** için söyledikleri de bunu doğruluyor şairin: «Şiirimi daha biçimlendirmek, daha arıtmak, daha kesinlemek, daha inceltmek istedim». Böyle olunca özün ikinci plana düşmesi doğaldır. Kalın çizgisiyle yaşam değil, tek insanın duyguları, korkuları, sevinçleri oluşturur şiirin özünü; şiir, sözcüklerle bir estetik yapı kurma sanatı olduğuna göre bütün ağırlık sözcük seçimine, sözcük dizimine, sözcükler arasında ustaca kurulan ses-anlam ilişkisine verilerek insanın duygulanımları aktarılmağa çalışılır. **Çizgi** bu ölçüsüyle başarılı bir kitap.

Gülten Akın, Ağıtlar Ve Türküler (Cem Yayınevi, 1976)

Yılın, üzerinde en çok durulan şiir kitaplarından biri **Ağıtlar ve Türküler**'di. Akın, son yıllarda, toplumcu özü anlatımcılığa, propagandaya düşmeden, halk diline, halk şiirine, folklora dayalı bir biçim içinde veren bir şair. 1950'lere kadar uzanan şiir birikimini ve şiirini yazdığı insanların arasında yaşamasından gelen gerçekçi şiir gereci basite ve taklite düşmesini önlüyor Akın'ın.

Başaran, Ahlat Ağacı (Koca Yayınları, 1976)

Ahlat Ağacı, yıl içinde güzel şiirlerini okuduğumuz **Başaran'ın** ilk şiir kitabı. İlk kez 1953'te yayımlanan **Ahlat Ağacı'nın** «yeniden gözden geçirilmiş ve eklemeler yapılmış» bu baskısında hâlâ aynı tadla okunan şiirler bulabilir insan.

Cengiz Bektaş, Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme (Cem Yayınevi, 1976)

Düz yazıyla şiir arası bir anlatımla yazılmış, **Bedri Rahmi'nin** fotoğrafları, desenleri ve şiirleriyle süslü, onun anısına bir Merhaba, kitap. **Azra Erhat** da bir önsöz yazmış kitaba.

Seyyit Nezir, Şili Duyarlığı (Kendi yayını, 1976)

Rahatlıkla okunan, yapaylığı, yinelemeleri, özentisi olmayan bir destan şiir. Tiplemeleri ,başarılı doğa betimlemeleriyle Neruda'nın «Canto General»ini anımsatıyor insana. Genç bir şairin ilk kitabı olarak başarı düzeyi oldukça yüksek, yorulmadan yürüyen bir uzun şiir **Şili Duyarlığı.**

Oktay Rifat, Çobanıl Şiirler (Koza Yayınları, 1976)

Çobanıl Şiirler, Oktay Rifat'ın ilk kitabından son şiirlerine kadar bütün şiir serüvenini özetleyen, olgunluk yıllarının ürünü bir kitap. Yalnızca doğayı değil, doğa içinde, çevresi, günlük yaşamı, çalışması, sevişmesi, kavgasıyla insanı gerçekçi görünümleriyle yoğun bir şiir dili içinde algılıyoruz bu şiirlerde.

1977'nin Şiir Kitapları

Ece Ayhan, Yort Savul, Şiirler 1956-76

Yort Savul, Ece Ayhan'ın 1956'dan bu yana yazdığı, **Kınar Hanımın Denizleri** (1959), **Bakışsız Bir Kedi Kara** (1965), **Ortodoksluklar** (1968), **Devlet ve Tabiat** (1973) kitaplarına giren şiirleriyle 1976'nın tek şiiri **Yort Savul'u** bir araya topluyor. Kitaba **Oğuz Demiralp'in, Ender Erenel'in Nedim Gürsel'in, Önay Sözer'in Ece Ayhan** şiiri üzerine yazıları ile Ece Ayhan'la yapılmış bir konuşma ve bir soruşturmaya verdiği yanıtlar da eklenmiş. Ece Ayhan'ın şiirine toplu bir bakış getirmesi bakımından 1977'nin önemli şiir kitaplarındandı **Yort Savul.**

Egemen Berköz, Yalnızlıklar Yalnızlıklar (Cem Yayınevi, 1977)

1966-72 yılları arasında yazılmış şiirlerini topladığı bu kitapta **Egemen Berköz'ü**, genç kuşağın, kendi köşesinde sessiz sedasız çalışan bu şairini 66'dan bu yana bir gelişim içinde izliyoruz. İlk yıllarda daha çok kendi içine kapalı, yalnızlığı içinden sokağa, kalabalıklara bakar gibi görünen şair, özellikle 69'dan sonraki şiirlerinde sokağa çıkarır şiirini. Toplumsal devinimin hızlanmasıyla birlikte insanlar, kalabalıklar daha çok girer şiire. Duygulara, düşüncelere bir sadelik, bir arınmışlık gelir; insan, daha somut boyutlarla çıkar ortaya. Kendine özgü dize işçiliğiyle, imge düzeniyle dikkate değer bir şair buluyoruz karşımızda **Yalnızlıklar**'da.

Edip Cansever, Sevda İle Sevgi (Koza Yayınları, 1977)

1977'nin üzerinde en çok durulan, en çok sözü edilen kitaplarından biriydi **Sevda İle Sevgi**. Cansever bu kitabında tek tek şiirleriyle, bir bütünü. alışık ve ustası olduğu bir uzun şiiri oluşturuyor yine. Dünyanın, insanın karmaşıklığını hep kendine dönerek, kendinde deneyerek çözmeğe, böylece sevda ile simgelediği kişisel, bireysel ilgilerden, yakınlıklardan, sevgi ile simgelediği çoğula, doğaya ulaşınağa çalışır şair. **Kirli Ağustos**'tan sonra Cansever'in en güzel kitabı bence **Sevda İle Sevgi.**

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Yaşadım (Ada Yayınları, 1977)

Yaşadım'da **Bedri Rahmi**'nin son şiirleri toplanmış. Alıştığımız, bildiğimiz coşkulu, öfkeli, delifişek bir şiir. Bedri Rahmi'nin anısına yaraşır bir özen ve titizlikle, şairin desenleriyle bezenerek hazırlanmış bir kitap.

Enver Gökçe, Panzerler Üstümüze Kalkar (Doğrultu Yayınevi, 1977)

Enver Gökçe'nin bu ikinci kitabı, şairin kendine özgü biçiminin, tek tek sözcüklerden oluşan dizelere indiği şiirlerden oluşuyor. Ancak hemen belirlemeliyiz ki, bu tek tek sözcüklerden meydana gelen dizeler şiirin okunuş biçimini vermiyor bize. Şiir okuru, şiirlerin biçimini, yüksek sesle okurken kendisi bulacaktır. Sözcük ekonomisi ile, ustaca kullandığı yalın, süssüz halk diliyle, deyişleriyle Gökçe'nin şiirleri 40 kuşağının özelliklerini içinde taşıyor, üstelik özgünlüğünü yitirmeden.

Attilâ İlhan, Böyle Bir Sevmek (Bilgi Yayınevi, 1977)

Yılın önemli şiir kitaplarından biri de **Böyle Bir Sevmek** idi. **Attilâ İlhan** bu kitabında, insanı bütün halleriyle, bütün yaşarlığı ve doğallığıyla koyuyor şiirlerine. Son yıllarda içinde yaşadığımız tutuklamaları, işkenceleri, vurulmaları içeren siyasal şiirlerden, eski günlerin anılarına yaslanan şiirlere, cinselliği, keskin çizgilerle, parlak göz kamaştırıcı renklerle işleyen şiirlere kadar. Hem de klasik ballad biçiminden halk şiiri biçimine, özgür koşuğa kadar bütün biçimleri deneyerek. **Böyle Bir Sevmek, Kar Kasidesi, İhtiyarlar Balladı** gibi şiirler hep anımsanacak şiirlerden olacaktır bundan böyle.

Şükran Kurdakul, Acılar Dönemi (Cem Yayınevi, 1977)

Acılar Dönemi, Kurdakul'un 1970'ten sonraki şiirlerini topluyor. Hapisler, sürgünler, işsizliklerle geçen bir acılar döneminden ellerini kirletmeden, gücünü direncini yitirmeden geçen bir kuşağın öğüncünü, bu acıları sevgiyle dengelemiş olmanın sevincini dile getiren şiirler bunlar. Kurdakul, **Nice Kaygılardan Sonra** (1963)'dan beri alışık olduğu bir şiir çizgisini sürdürüyor.

Cahit Külebi, Sıkıntı Ve Umut (Cem Yayınevi, 1977)

Sıkıntı Ve Umut, Cahit Külebi'nin uzun yıllardır bulunmayan **Adamın Biri, Rüzgâr, Yeşeren Otlar, Atatürk Kurtuluş Savaşında, Süt** kitaplarını bir araya topluyor. 1946'dan 1964'e kadar süren uzun bir dönemin hiç eskimeyen, bugün bile aynı tazelikteki ürünleri bunlar. İstanbul, Hikâye, Sıvas Yollarında, Rüzgâr, Cebeci Köprüsü, Kadınlar... gibi daha birçok şiiri de bugün yazılmış gibi zevkle okuyabiliyorsak bu, **Külebi**'nin şiirimizin vazgeçilmez bir adı olduğunu gösterir. 1940'tan sonra **Garip** akımıyla değişen şiirimizin ustalarından biri olan **Külebi**'nin şiirleri için **sıkıntı ve umut**'tan daha güzel bir ad bulunamazdı sanırım. Yine de umut'un ve sevginin sıkıntıya ağır bastığını söyleyelim şiirlerde.

Sennur Sezer, Direnç (Cem Yayınevi, 1977)

1960'tan sonra yazmağa başlayan kuşağın umut verici, şiirini her gün biraz daha yetkinleştiren şairlerinden biri **Sennur Sezer**. Doğrudan yaşantıdan gelen, içten, dengeli şiirler **Direnç**'tekiler.

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Horoz, (Cem Yayınevi, 1977)

Cem Yayınevi'nin yayımlamakta olduğu **Dağlarca** Dizisi'nin 12. kitabı **Horoz. Türk Olmak, Dışardan Gazel, Kazmalama, Yeryağ'daki** şiirlerle, **Ağrı Dağı Bildirisi, Almanya'larda Çöpçülerimiz, İkili Anlaşma Anıtı, Pir Sultan Abdal Günleri** ve **Horoz** gibi ilk baskıları yapılan kitaplarındaki şiirleri bir arada buluyoruz bu kitapta

1977'nin öteki şiir kitapları

Kemal Bayram, Erken Öten Horoz, (Yenigün Yayınları, 1977)

Ataol Behramoğlu, Ne Yağmur... Ne Şiirler (Cem Yayınevi, 1976)

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Hollandalı Dörtlükler (Cem Yayınevi, 1977)

Hasan İzzettin Dinamo, Karacaahmet Senfonisi, (May Yayınevi, 1976)

Hasan İzzettin Dinamo, Kavga Şiirleri, (May Yayınevi, 1977)

Hasan Hüseyin, Haziranda Ölmek (Bilgi Yayınevi, 1977)

Ayhan Kırdar, Geceye Çizilen Güneş (Kendi yayını, 1977)

Mehmet Kıyat, Kolkola (Kendi yayını, 1977)

Ahmet Necdet, Uzuneşek (Yeditepe Yayınları, 1976)

Seyyit Nezir, Israrla, (Kendi yayını, 1977)

Ümit Yaşar Oğuzcan, Acılar Denizi (Bütün Şiirleri) (Hürriyet, 1977)

Özgür Savaşçı, Yalınayak Yürüdüler (Yeditepe Yayınevi, 1977)

Hüseyin Yurttaş, Gelincik Günleri (May Yayınları, 1977)

Dergilerde Şiir

Kitaplardan çok dergilerdir asıl bir yılın şiirini üreten. Şiirler ilk soluklarını dergilerde, son yıllarda yaygınlaşan sanat-edebiyat sayfalarında alır gazetelerin. İlerde kimbilir hangi yılın ürünü diye vereceğimiz şiir kitapları ay-ay dergilerde oluşur; dikkatli bir okur, ilerde adını duyuracak bir şairin ilk emeklemelerini, ayağa kalkışını, yürüyüşünü ilkin dergilerden izler. «Dergiler edebiyatımızın laboratuvarıdır» sözleri sanıyorum **Cemal Süreya**'nındı. Özellikle bizde, batının aksine, adları edebiyat dergileri olmasına karşın daha çok şiire ağırlık verir dergiler. Bir iki yazıya, bir hikâyeye karşılık onlarca şiir buluruz her ay dergilerde.

● Bu yılın başlarında yayımlanmaya başlayan **Türkiye Ya-**

zıları da bu kuralın dışında kalmayarak yılın en çok şiir yayımlayan dergilerinden oldu. Tanınmış birçok şirin şiirinin yanında yeni adlara, yeni umutlara yer verdi. Bunlardan, **Cemal Süreya**'nın şiir esprisinden izler taşıyan **Ali Cengizkan** dikkati çekiyordu. Yıl içinde sevilen şiirlerden olan **Senlere**'den bir bölüm verelim

S E N L E R E

Yitik adalardan uçurdum son uçurtmamı,
Güllerin kırmızısı, tek olsun, bir de beyaz,
Niye papatya getirmezler anlamam.
Son bir kokladım memleketin dağlarını,
Kalmak istesem de artık kalamam.
Son kez seviştiğim kırlarda o yaz
İstesen de yapamam, isteme unutmamı.

(Türkiye Yazıları, Ekim 1977)

● Cemal Süreya, **Türkiye Yazıları**'nda yayımlanan **Uçurumda Açan** adlı güzel şiiriyle kapadı yılı.

● **SOYUT** da en fazla şiir yayımlayan dergilerdendi. **Ne** var ki, bunlar daha çok adını duyurmuş, okurun uzaktan ya da yakından tanıdığı imzaların şiirleriydi. Yeni adlar **hemen** hemen hiç yok gibiydi.

Melih Cevdet Anday, hemen her sayı bir şiir yayımladı **Soyut**'ta. Tanıdığımız **Melih Cevdet** şiirinin uzantısıydı bunlar. Yeni bir kitabın hazırlığı.

Soyut'ta şiirleriyle öne çıkan şairlerden biri **Sait Maden**'di bu yıl. Bugüne kadar şiir çevirileriyle tanınan **Sait Maden**'in bütün şiirlerinde ayrı bir biçim denediği görülüyordu. Bir şiir çevirmeninin, çevirdiği şairlerin etkisinde kalması doğalsa da, iyi şiire varmanın yolunun bu etkileri özümleyerek aşmak olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Sait Maden, **Perde** (Mart 1977) ve **Av** (Mayıs 1977) şiirlerinde bunun olanaklı olduğunu gösteriyordu.

● **Güven Turan,** Soyut'ta ve **Türk Dili**'ndeki şiirleriyle dikkati çeken bir başka şairdi.

● **BİRİKİM**'de, **Erol Çankaya, Başaran, Süreyya Berfe, Can Yücel, Ozan Telli** ve **Tarık Günersel**'in şiirleri yayımlandı.

● **Süreyya Berfe, Geçmiş Gelecek** (Şubat 1977) şiiriyle uzun soluklu şiirde başarılı olduğunu bir kez daha kanıtlamasına karşın pek çalışkan bir şair değildi bu yıl.

● **Can Yücel**'in, yılın başında faşistlerce kaçırılıp öldürü-

len **Zeki Erginbay** için yazdığı **Ağıt** (Mart 1977) unutulmaz güzellikte bir şiirdi:

A Ğ I T

Dün gece seyrime gömdüm cerenim.
Kızlar ne kadar çok seviyorlarmış ki seni
Mosmor olmuş gülyazısı bedenin.

Mosmor olmuş gülyazısı bedenin,
Düşmüş sanki erguvanlar içinde
En genç burcu yıldızlardan bir kalenin.

En genç burcu yıldızlardan bir kalenin
Uçmuş sanki uçsuz bir uçuruma
Gökyüzünün çakır gözlerinden.

Gökyüzünün çakır gözlerinden
Düşmüş damla, bir deniz feneri
Işınlarıyla şile bezlerinin
Güdüyor çobansız kalmış tekneleri.

(Birikim, Mart 1977)

● Geçen yıl **Birikim'de** yayımlanan şiirlerinden tanıdığımız genç yetenek **Tarık Günersel**, Birikim'in Ekim sayısında 16 yeni şiirle çıktı karşımıza. Nerdeyse onaltısı da birbirinden ayrı biçim ve yapıdaki şiirler inatla bir kendini arayışı haber veriyor bize. Bu arayışın sonunda genç kuşaktan güçlü bir şair kazanacağımızı umuyorum ben.

● **VARLIK**, çok şiir yayımlayan bir dergi olmasına karşın yeni bir tad, yeni bir ad getirmedi bu yıl yine.

● **TÜRK DİLİ**, gençlere çok daha açık bir dergiydi bu yıl. Bilinen ve her sayı yerleri ayrılmış adlardan çok gençlerin dergisi oldu. **Sennur Sezer, Abdülkadir Bulut** dikkati çekiyordu şiirleriyle.

● Aslında, genç şairlerin, eskisi gibi, şiirlerini yayımlayacak yer bulamamaktan yakınmamaları gerekir. **Türk Dili'yle** birlikte **OLUŞUM, DÖNEMEÇ, DOĞRULTU** (ilk üç sayıdan sonra kapanmış da olsa) ve daha birçok yerel dergi, gençlerin, yeni yeni şiir yayımlamaya başlayan birçok yeni adın şiirleriyle doluydu bu yıl. Ne var ki, bu kadar çok adın, bu kadar çok şiirin içinde sivrilebilmenin, ileri çıkabilmenin de olağanüstü bir çaba, titiz bir şiir işçiliği gerektirdiğini de bilmek gerekir.

● **CUMHURİYET, POLİTİKA, VATAN** gazeteleri sanat ve edebiyata ayırdıkları sayfalarında şiire, şiir üzerine yazılara da yer verdiler. Cumhuriyet'te **Hilmi Yavuz**'un **Doğu 1310, Başaran**'ın **İşbaşı, Mehmet Karabulut**'un **Tanısız Ölü** adlı şiirleri dikkati çekti.

ÖDÜLLER

● 1977 Yeditepe Şiir Armağanı, **Ağıtlar Ve Türküler** adlı kitabıyla Gülten Akın'a verildi. Akın, Milliyet Sanat Dergisi'nin sorularına verdiği yanıtta, bir şair olarak «halkla bütünleşmek» konusunda şunları söylüyordu

«Halkla bütünleşmek, salt kültür, yazın, şiir kesimlerinde değil, yaşamın her kesiminde etkin olma gücünü kendinde bulan herkesin uyması gereken ilk kuraldır. Kişinin yeteneği doğuştan varolmaz. Eksikli değilse, bu yeter. Yaşadıkça birikir. Bu birikime göre kendini dışa vurur ve toplumda varolur. Ozan olarak, hele halkçı, toplumcu, devrimci bir ozan olarak varolmak, bu birikime raslansalın dışında bir bilinci katmayı gerektirir. Hep söylüyorum, bıkmıyorum söylemekten, halktan biri, onun bir parçası olmadıkça ozan eksiktir. Halk derken biz, egemen anapara çevreleri ve bu egemenliğe gönüllü yazılmışlar dışında, emeğiyle yaşayanları anlarız.» (Milliyet Sanat Dergisi, sayı 235)

Cumhuriyet gazetesinin, şiiri konusundaki sorusunu ise şöyle yanıtlıyordu Akın

«Otuz yıldır şiir yazarım, yirmi beş yıldır da yayımlıyorum. İlk yazdıklarımdan bu yana, şiirlerimin ortak özelliği, gerçeklerden, olgulardan kaynaklanmasıdır. Önceleri beni daha çok kendi yaşamım ilgilendiriyordu. Gözlerim içime çevrikti. «Rüzgâr Saati», «Kestim Kara Saçlarımı», «Sığda» adlı kitaplarımda bu özel, özne bakış açısının sonuçları görülür. Ancak belirtilmesi gereken çok önemli bir nokta var: Benim bütün çabam, kendi iç gerçeklerimden de yola çıksam, olabildiğince çok insanı ilgilendiren ortak özleri seçmek...»

● Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü, **Ben Ruhi Bey Nasılım** adlı kitabıyla Edip Cansever kazandı. Cansever, Cumhuriyet'te Doğan Hızlan'ın «'Ben Ruhi Bey Nasılım'la ve onu izleyen 'Sevda İle Sevgi' kitabınızla şiirinizde bir aşama yaptığınız söyleniyor, ne dersiniz?» sorusunu şöyle yanıtladı

«Bir yapıta, o yapıtın yaratıcısının bakışıyla okurun bakışı arasında her zaman bir ayrım vardır. Sanatçı sonuçla ilgilenmez, ilgilenemez. Hatta yapıtının gerçek değerini, etkisinin ne olabileceğini kestiremez. Onun sevgisi doğurganlıkla ilgilidir

daha çok. Yaratma süresi içinde şiir yaşamı, şiir görgüsü, şiir anısıdır aklında kalan. Son iki kitabımla bir aşama yapıp yapmadığımı bu yüzden kesinlikle söyleyemem. 'Ben Ruhi Bey Nasılım' ile Sevda İle Sevgi'yi ne kadar seviyorsam, sözgelimi 'Kirli Ağustos'la 'Tragedyalar'ı da o kadar seviyorum.»

Türk Dil Kurumu Ödülü, 1958'de **Yerçekimli Karanfil**'le kazandığı Yeditepe Şiir Armağanı'ndan sonra ikinci ödülü oluyor Cansever'in.

● Gatan Gazetesi'nin 1977 yılını Özgürlük Yılı ilân etmesi nedeniyle açtığı «Özgürlük» konulu şiir yarışmasında birinciliği Ozan Telli, ikinciliği Ahmet Erhan, üçüncülüğü Yaşar Miraç kazandı.

● Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Nâzım Hikmet adına düzenlediği şiir yarışması koşulları henüz belli olmadı.

● SEK (Sanat El Kitapları) tarafından düzenlenen Nâzım Hikmet Şiir yarışmasından da henüz bir ses çıkmadı.

● İlerici Yurtsever Gençlik gazetesi «Barış» konulu şiir yarışması düzenledi. Katılma süresi 15 Eylül'de sona erecek olan yarışmanın seçici kurulu Can Yücel, Ataol Behramoğlu ve Şükran Kurdakul.

ANMALAR OLAYLAR

● Türkiye Yazarlar Sendikası, Nâzım Hikmet'in doğumunun 75. yıldönümü dolayısıyla 20-27 Ocak arasında «Nâzım Hikmet Haftası» düzenledi. Bu programda olmak üzere 21 Ocak günü İstanbul'da ve Ankara'da anma geceleri düzenlendi.

Dergiler ve gazetelerin sanat sayfaları, Nâzım'ın 75. doğum yıldönümü için düzenlenen haftada özel sayfalar düzenlediler.

● Enver Gökçe'nin 35. sanat yılı dolayısıyla İstanbul'da bir anma töreni düzenlendi.

● Ziya Osman Saba, ölümünün 2. yılında Varlık ve Sanat Dergisi'nce yazılarla anıldı.

● Fazıl Hüsnü Dağlarca, Hollanda'nın Rotterdam kentinde yapılan 8. Uluslararası Şiir Şenliği'ne Türkiye'yi temsilen katıldı. Şenlik, her yıl düzenlenmesi kararlaştırılan ve ilki bu yıl gerçekleştirilen «Çeviri Çalışması»na Dağlarca'yı konu al-

dı. Dağlarca'nın «Af Akşamı» adlı şiiri, «Çeviri Günü»nde on dile çevrilerek okundu.

● Yugoslavya'nın Struga kentinde her yıl düzenlenen şiir şenliğine bu yıl Türkiyed'en Gülten Akın, Sennur Sezer, Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Kemal Bayram Çukurkavaklı ve İsmail Gençtürk çağrılı olarak katıldılar. Yapılan «Direnme Şiiri» konulu sempozyumda «öykücülerimizden Adnan Özyalçıner konuştu ülkemiz şiiri adına». Gülten Akın şiirlerini okudu.

1977'de ÖYKÜ VE ROMAN

Atilla ÖZKIRIMLI

Geçen yıllarda, öykü kitaplarıyla romanları tek tek değerlendirmeden önce yaptığım genellemeler, Türk öykü ve romanının belli bir gelişimi sürdürdüğünü, yayınevlerinin Türk yazarlarına yönelik ilgilerinin gittikçe arttığını belirtmiş, hep geleceğe dönük umudumu vurgulamışım. Bu düşüncelerim niteliksel olarak değişmiş değil. Ama bir tıkanmanın varlığı da gözden kaçmıyor.

1977'nin toplamına baktığınızda ne öyküde ne de romanda bir patlama, bir kendini aşma görüyorsunuz. Yeni ad yok gibi. Ustalar ustalığın tadını çıkarmakta, yolun başındakiler bir arayış tıkanıklığında. Biliyorum, yüz on engellide koşar gibi her yapıtında kendini aşmak kolay değil. Bunu beklemek de yanlış yazardan. Ama sanırım, gelişim çizgisi bir noktada durmuşsa biraz durup düşünmek gerek.

Çeşitli nedenleri var bu tıkanıklığın. Yazarın, romanın sorunları ve ülke koşulları başlığı altında iki kümede toplayabiliriz bu nedenleri.

Biliyoruz, bir öykünün, bir romanın edebiyat nesnesi olarak varolması için yazılması yetmiyor. Okura ulaşması, yani kitaplaşması gerek. Kitaplaşma ise daha çok yazarın dışında birtakım etkenlere bağlı. Bu etkenlerin başında da ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum geliyor.

1977'nin ilk aylarından başlayarak erken seçim havasına girdi Türkiye. İlgiler seçime yöneldi büyük ölçüde. Ekonomik çözümlerin askıya alınması ise zaten doğru dürüst işlemeyen ekonominin dar boğazlarını daha da darlaştırdı. Kitap satışları durdu hemen hemen. Kâğıt yokluğu, maliyet giderlerinin artışı, henüz kapitalistleşememiş yayınevlerini iyice zora koş-

tu. Sonuç kitap üretiminin sınırlandırılması, giderek kimi yayınevlerince durdurulması oldu.

Seçimlere bağlanan umut da gerçekleşmedi üstelik. Siyasal bunalım ekonomiyi iyice çıkınaza soktu. İkinci MC'nin ekonomik önlemler paketindeki, bilinçli bir kültür düşmanlığının ürünü olan yeni zamlarsa kitap üretimini doğrudan etkiledi. Yazarı, Türk edebiyatını daha da çok etkileyecek.

Yayınevleri büyük bir olasılıkla ekonomik bunalımı atlatacaklar çünkü. Önlemler alacaklar, yayın politikalarını gözden geçirip yeni amaçlar saptayacaklar, sonuç olarak da kâr getirici yatırımlara yönelecekler. Satış şansı az, küçük boyutlu kitap basmayacaklar. Bir tek anlamı var bunun: Başta şiir olmak üzere, Türk yazarlarının yapıtları yayınca bulamayacak. Bilinen, kitapları satan ünlü adlar dışında, az tanınanlar, ilk ürünlerini verenler kuşkuyla karşılanacak, yayınevi riske girmeyecek. Olumsuzluğu tartışılmayacak kadar açık olan bu durum Türk edebiyatının gelişimini engelleyecek.

1977'de sıraladığım koşulların ilk belirtilerini yaşadık. Bütün bunlara siyasal baskıyı, çarpık eğitim anlayışını da eklemek gerek. Kitapçının yasa dışı yollarla baskı altına alındığı, okullarında çağdaş Türk edebiyatı örneklerinin değil, ölü bir kültürün, üstelik de kötü örneklerinin okutulduğu bir ülkede Türk sanatçısı elverişli ortamı nasıl bulacak? Okura nasıl ulaşacak? Okuru olmayan bir edebiyat yetkinleşebilir mi?

İşte bu noktada edebiyatın sorunları gündeme geliyor. Konumuz öykü ve roman olduğuna göre bu açıdan yanaşalım yazarlarımızın çözümlemesi gereken sorunlara.

Geçtiğimiz aylarda TV'de izlediğimiz bir açık oturumda, (6.11.1977) Fethi Naci, Türk toplumunun hızlı bir değişim sürecine girdiğini, yazarlarımızın bu toplumsal gelişime ayak uyduramadığını söylüyordu. Katılınmayacak bir yargı değil bu.

Elbette yazarın toplumsal gelişimi günü gününe yapıtına yansıtması anlamı çıkarılmamalı bu yargıdan. Böylesi bir yanılgının, 12 Mart dönemini konu alan öykü ve romanlarla hangi boyutlara ulaştığı görüldü. Bir şeyi daha gördük, asıl ders alınacak olanı; 12 Mart döneminin yanlış kavrandığını... Anlatılması gerekenin anlatılmadığını.

Bilinç kavramına getiriyor bu saptama bizi. Yazarın bilinçliliğine. Kuşkusuz, toplum yapısının, içinde yaşanılan durumun bilimsel bilginin ışığında kavranması anlamına geliyor

bu. Ele alınan, anlatılan insanın gerçekliği toplumsal ilişkilerde beliriyor çünkü. Toplum yapısındaki gelişme kavranamamış, çelişkiler çözümlenememişse gerçekliğin bütün boyutlarıyla verilebilmesi olası mı?

Öykü de, roman da bu sorunla karşı karşıya günümüzde. Sanatın görevi dünyanın değişimine katkıda bulunmak, bu değişimi hızlandırmaksa, önce değişimin boyutlarının bilinmesi gerek. Bunun için de sezgi yetmiyor artık. Gözlenen gerçeğin yansıtılması da. Gerçeği, yaşananı yorumlamak, okura dünyadaki yerini göstermek gerekiyor. Bilinçlenme sürecinin hızlanması, toplumsal bilincin oluşması buna bağlı. Bu ise önce sanatçının bilinçlenmesini zorunlu kılıyor. Günümüz sanatçısı, bilimsel bilgiyle donanmış olmalı bu nedenle. Okurun gerisinde kalmamalı. Gerçekliği, bireysel ya da toplumsal olsun, yaşamın değişkenliği içinde yansıtabilmeli.

1977'de yayımlanan öykü kitaplarıyla romanlara baktığımızda bu yolda bir atılım göremiyoruz. Yazarlarımız insana, insanın ve toplumun sorunlarına elyordamıyla yaklaşıyorlar sanki. Genel, orta malı bilgilerle yetiniyorlar. Toplumcu tavrı, toplumsal durumla ilgili kimi bilgileri sıralamak olarak alıyor; bozukluğunu gösterdikleri düzeni ancak işçi sınıfının değiştirebileceğini belirtmeyi devrimcilik sayıyorlar. Ama öykülerde, romanlarda ne işçiye, ne işçinin dünyasına rastlayabiliyorsunuz? Yaratılan işçi kahramanlar hep birer kukla, yaşamıyor, soluk almıyorlar.

İşte yazarlarımızın çözmek zorunda oldukları sorun bu. 1975, 1976 yıllarında ulaştığı çizgiyi aşmak zorunda öykümüz, romanımız. Okur yazarını arıyor çünkü. İlgi yitirilmişse, yazılan okunmuyorsa, tek neden ağırlaşan maddi koşullar olamaz. Sanatın bir gereksinim olduğunu kabulleniyorsak suçu kendimizde de aramamız gerekiyor. Yazdıklarımızda... Yazdıklarımızın içeriğinde, biçiminde....

İşçinin öyküsü yazılsın demiyorum. Bu bir örnekti yalnızca. Hangi sınıftan olursa olsun insanı anlatmak öykünün, romanın görevi. Bunu biliyoruz. Tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde insanı ama. Duygulanımları, özlemleri, bencilliği göz ardı edilmeden; toplumdaki, dünyadaki yerine oturtularak; ilişkileri, eylemleri, değişkenliği unutulmadan...

Bir başka sorunu da yanında getiriyor bu. Anlatım biçimi sorununu. İletişim araçlarının bunca geliştiği günümüzde, öykü de, roman da sinemayla, TV'yle yarışmak zorundalar. Klasik anlatım teknikleriyle yetinemezler artık. Görüntünün egemenliğine karşı yeni bir dil geliştirmeleri gerekiyor. Biçimde bir yenilik.

1975, 1976 yıllarında yayımlanan yapıtlarda bütün bu saydıklarımın gerçekleşeceğine değgin belirtilere rastlanıyor, olumlu atılımlar görülüyordu. 1977 bir duraklama yılı oldu bu açıdan. Koşulların olumsuzluğu bir ölçüde besledi bu durgunluğu. Ama yayınevleri önünde sonunda kâr amacına yönelik kuruluşlardır. Türk yazarı okuruyla özdeşleşebiliyorsa zorlayacaktır yayınevlerini.

Sözü bağlarken, 1977'de yayımlanan öykü kitapları ve romanlarla ilgili değerlendirmelerimde yukardaki yargıları geliştirdiğimi, öykümüzün ve romanımızın sorunlarını somut örneklerden yola çıkarak göstermeye çalıştığını da söylemeliyim. Sınırlı da olsa, ayrıntıya girilemese de kesin yargılardan kaçınmadım. Gerekçelerini belirterek kuşkusuz.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığının üçüncüsü elinizdeki kitap. Her yıl aynı açıklamaları yinelememek için yöntemimi değiştirmediğimi vurgulamakla yetineceğim bu nedenle.

Bir de, «Geçen Yıldan» bölümünü daha geniş tutmak zorunda kaldığımı eklemeliyim. Bu bölümde değerlendirilen kitaplardan çoğu, bir yıl öncesinin tarihini taşımalarına karşın, kasım, aralık aylarında yayımlandıklarından 1977'de geçtiler okurun eline. Üstelik 1977'de ilgiyle karşılananlar da bu yapıtlar oldu.

Geçen Yıldan

ROMANLAR

Bozuk Bir Şey'de Dinçer Sümer, bir mahallede oturan insanların yaşamından kesitler sunuyor. Anlatılan kişiler, kişiliklerinin en belirgin yanlarıyla işleniyor romanda. Tiplenmeye gidiyor Dinçer Sümer. Kişilerini tipleştiriyor. Raslansal bir ilişkiler yumağı oluşturmayı da unutmuyor. Kişiler arasındaki bu ilişkiler üç durumda veriliyor: Aile, aynı çevrede oluş, cinsel ya da duygusal aşk. Böylece üç ayrı konumda işlediği ilişkileri sergilemekle gündelik yaşamın belirli bir kesitini görüntülüyor sanatçı.

Görüntü sözcüğü üzerinde durmamız gerek burada. Bilindiği gibi Dinçer Sümer Devlet Tiyatrosu oyuncusu ve başarılı bir oyun yazarı. Bu, hem kişilerine bakış açısını, onları ele alış biçimini, hem de anlatım tekniğini etkiliyor. Tipleştirme eğilimi Sümer'in oyun yazarlığının bir sonucu. «Bozuk Bir Şey» olayın gelişiminde belli aşamaların birbirini izlediği sahnelerden oluşuyor bir bakıma.

Tiyatrocu oluş anlatım tekniğini de etkiliyor. Romanda

diyaloğun ağır basması bir yana, epik tiyatro deneyimleriyle modalaşan, yabancılaştırma unsuru olarak anlatıcı bu kez romanda karşımıza çıkıyor.

Sonuç olarak, belki çok önemli sayamayacağımız, ama kendi çizgisinde başarılı bir deneme Dinçer Sümer'in romanı.

Türkoğlu Cıbır Salih İle Acemoğlu Gaffar'da dünyaları ayrı iki insanın ayrı çizgilerde gelişen yaşamlarının bir kesitini sunuyor. M. Zeki Niksarlı. İranlı Gaffar bir TIR kamyonu sürücüsüdür. Salih de bir yoksul. Bu iki kişinin odak alındığı iki ayrı olay geliştiriyor yazar. Sonra bu iki çizgi Gaffar kamyonuyla Niksar'dan geçerken kesişiyor. Gaffar'la Salih'in yazgıları birleşiyor.

M. Zeki Niksarlı, çokca ayrıntıya girmeden, en belirgin çizgileriyle bir olaylar zinciri üzerine kurmuş romanını. Olumlu yanı da bu zincirin halkalarını ustaca birleştirebilmiş olması. Bir abartma sezilmiyor anlattıklarında. Doğal buluyorsunuz olan biteni. Kişileri de öyle. Gerçeklik duygusu verebiliyorlar. Niksar'ın ileri geleni nakliyeci Şeref Ağanın ağalık göstermesi gibi söz gelimi.

Ama bir kusuru var Niksarlı'nın. Romanında Türkiye ve İran'ın genel anlamda «kurtuluş»unu araştırmaya girişiyor. Romanın bu düşünsel tabanı Gaffar çevresinde örülmüş. Gaffar'ın düşüncelerinde, arkadaşı Hatayi ile konuşmalarında, İstanbul'da kalışı sırasında Türkiye'nin ve İran'ın son yüzyıllık gelişiminin, toplumsal kurtuluş yollarının sergilendiğini görüyoruz. İşte bu bölümlerde kuruluğa düşülüyor. Roman gerçeği zorlanıyor. Üstelik okura seçenek şansı tanımıyor romancı. Kendince bir sonuca varıyor. Bu uğurda sayfalarca tartıştırıyor kişilerini.

Yine de yolun başındaki bir yazar için büyük bir kusur saymayalım bunu.

Kardeşlerin Kini'nde, 1974'te yayımlanan «Haşhaş» romanıyla ilgi toplayan Lütfi Kaleli yine güncel bir konuyu işliyor. Romana eksen olarak Malatya'daki alevi-sünni çatışması alınmış. Bu çatışma çevresinde gelişen siyasal olaylar, 1970 öncesinden 12 Mart'a uzanan toplumsal gelişim verilmek istenmiş böylece.

Lütfi Kaleli, toplumcu bir bakış açısıyla yaklaşıyor sorunu. Alevi-sünni çatışmasının, bir mezhep çatışması biçimine dönüştürülerek temeldeki sömürünün gizlenmek istendiğini göstermeyi amaçlıyor. Başkişisi Latif Coşkun'a göre, «ezilenler sadece aleviler değil ki! Bu sömürü düzenine karşı çıkan sünniler de eziliyor. (...) Bugünkü düzenle özdeşleşen nice

aleviler ne içeri tıkılıyor, ne de öldürülüyorlar. Bu bir sınıf sorunudur.»

Bir bakıma roman, basımevi sahibi gazeteci Latif Coşkun'un bu bilince ulaşmasının öyküsü. Olayların içinde yaşayarak bilinçleniyor Latif Coşkun. Lütfi Kaleli, bilinen, gazetelere geçmiş somut olaylar üzerine kurmuş romanını. Gözlem önemli bir yer tutuyor anlattıklarında. Ama salt gördüklerini aktarmakla yetinmiyor yazar. Olayları belli bir dünya görüşüyle yorumluyor da.

Ne var ki, bir gerçeklik taşısalar da, çok boyutlu değil Kaleli'nin kişileri. Başka bir deyişle onların dünyalarının bir yüzünü yansıtıyor yazar, kişilerini bir ilişkiler bütünü içinde veremiyor. Yine de önemli bir toplumsal sorunun işlenmesi açısından kayıtsız kalınamaz «Kardeşlerin Kini»ne.

Pulsuz Tavla'da, uğraşı gazetecilik olan bir yazarın yönetimle uyuşmadığı için işsiz kalıp meyhanecilik yaptığı günleri, kendi yaşamının bir dönemini anlatıyor Mehmed Kemal. Anılarından yola çıkıyor kısacası. Ama yapıt ne bir anılar toplamı, ne de tam bir roman.

Anı değil; çünkü yaşadığı olayları, tanıdığı kişileri zaman sırası gözeterek, ayrıntılarıyla sergilemiyor yazar, öyküleme yolunu tutuyor. Ama roman da değil «Pulsuz Tavla». Bir kurgusu yok çünkü. Olaylar ve kişiler arasında tek bağ anlatıcı Mehmed Kemal'in kendisi. Olayın tanığı ya da oyuncusu, anlattığı kişilerin arkadaşı olarak... Bir bütünlüğe gidilmiyor bu nedenle. Gözlenenler, izlenimler parça parça aktarılıyor. Bir bölümde betimlenen, öyküsüyle verilen kişi, öteki bölümde yerini başkasına bırakıyor.

Ama yazarlık ustalığı, roman yapısına ulaşılamasa da, ilgiyle okunan bir yapıt oluşturulmasına yetiyor. Nice tanıdık çehre, bilinen bilinmeyen yönleriyle, özellikleriyle çiziliyor, yaşarlık kazanıyor. Çekilen güçlükler, yaşanan deneylerle birlikte.

Bir Kadının Penceresi'nden, bir şairin, Oktay Rifat'ın ilk romanı. Ama ilk sözünün çağrıştırdığı kusurları taşımadığı hemen belirtilmeli. Gerek roman örgüsü, gerek kişilerin kavranışı, gerekse anlatım açısından başarılı bir yapıt Oktay Rifat'ın romanı.

«Bir Kadının Penceresinden», adının da vurguladığı gibi, dış dünyanın, yaşanan ortamın, romanın kadın kişisi Filiz'in gözüyle anlatımı temelde. Ama aslında az gelişmiş toplumun belli bir sınıfını oluşturan insanları ve bu insanlar arasında-

ki ilişkileri anlatıyor Oktay Rifat. Tekdüze bir yaşamı, sıradan bir evliliği bir alışkanlık ya da bir alınyazısı gibi sürdüren Filiz'in genç biriyle, Selim'le aşkını anlatırken toplumsal dramın bir yüzünü sergiliyor aynı zamanda.

Romanın girişinde Oktay Rifat, «1975 Türkiye'sinin Istanbul'unda» geçen öyküsünün kavranması amacıyla az gelişmişlikle ilgili kimi bilgileri sıralamak gereğini duymuş. Az gelişmiş toplumların ekonomisi, kültürü, yaşama biçimi, kısaca alt ve üstyapısıyla ilgili bilgiler bunlar. Öykünün geçtiği toplumsal çevrenin nitelikleri... Öyküyü bu çerçeve içine oturtmamızı, okurken az gelişmişliğin ürünü olan bu özellikleri göz önünde tutmamızı istiyor yazar. Bir bakıma okuru da az gelişmiş olarak kabul ediyor. Ama sıralanan bilgilerin yeni olduğunu, bilinmediğini söylemek olanaksız.

Bunun üzerinde duruşumun nedeni, az gelişmişliği «kendine özgü bir varoluş biçimi» olarak tanımlayan Oktay Rifat'ın açıklamaları için dayandığı şu gerekçe: «...bu yılların Türkiye'sinden bir öykü anlatmaya kalkan yazarın, bu yazar çevreye önem veriyorsa, az gelişmişlik üstünde durması gerekir.» Oysa çevreye önem veren yazarın romanın girişinde bir sosyolog ekonomist psikolog görünümünde özet çıkarması değil, doğruluğuna inandığı bilgileri roman gerçekliği içinde vermesi, eritmesidir önemli olan.

Yağmur Sıcağı'nda Demirtaş Ceyhun, 12 Mart öncesinden başlayarak tarihsel bağlamı içinde bir dönemin kesitini veriyor. Roman kişilerinin öyküsü çevresinde yaşanan bir toplumsal dramı sergiliyor.

Ceyhun'un anlattığı insanlar, Güher, kocası Prof. Dr. Ali İhsan Arta, öğrenci Zekeriya, arabacı Osman Baba, oğlu şoför Şefik, hizmetçi Kâtibe, eski avukat, yeni tornacı Yıldır, Türkiye'nin son elli yıllık gelişiminin bir yüzünü yansıtıyorlar temelde. Toplumsal olana onların yaşama biçimleri, kişilikleri çizilerek ulaşılıyor. Söz gelimi, Türkmen asıllı Rüzgâr Osman'ın, bu Kurtuluş Savaşı kahramanının arabacılıkla noktalanan yaşamı nasıl toplumsal gelişimdeki bir olumsuzluğu vurguluyorsa, Şefik'in TİP'deki kısa serüveni de sosyalist hareketin bir dönemdeki yanlışlarının altını çiziyor. Zekeriya'nın tutukluyken çözülmesi için de benzeri yargılar söz konusu. Genellersek, bireylerinin değişik boyutlu görünümleriyle toplumsal bir panorama vermeyi deniyor Demirtaş Ceyhun.

Yalnız burada, romanın yapısında aksamalara yol açan bir iki nokta üzerinde de durmak gerek. Bunların başında ay-

rıntıların dengeli olarak kullanılamayışı geliyor. Ayrıntı bolluğu romanın akışını bozuyor çünkü. Olay örgüsünü dağıtıyor, okuru itiyor. «Yağmur Sıcağı»nın zor okunur bir roman olmasının nedeni bu. Üstelik Ceyhun bunun için özel bir çaba harcıyor sanki. Uzun diyaloglarla veriyor kimi ayrıntıları, yinelemelere gidiyor, anlatımına özen göstermiyor. Diyeceğim, getirdiği öz açısından başarılı, ama anlatım açısından kusurları olan bir roman «Yağmur Sıcağı».

«*Her Gece Bodrum*» romanında, bir kıyı kasabasında geçirilen üç beş günlük tatilin ve bu tatildeki olayların öyküsü değil Selim İleri'nin anlattığı. Seçilen yer ve zaman, tatilde olup bitenler bir araç temelde, bir fon. Onun asıl anlatmak istediği bu fon üzerine oturttuğu kişilerinin iç gerçeklikierini verebilmek; bunun için de olayı geriye iterek o olayın içindeki kişinin durumunu öne alıp bireyselliğini vurgulamak.

İşte bu noktada üslûbun oynadığı rol önemli. Denilebilir ki, İleri'nin romanında öz biçimle somutlaşıyor. Kişilerinin çelişkileri, karşıtlıklıkları; değişik durumlarda seçilen anlatım biçimleriyle belirginleşiyor. Söz gelimi, üçüncü kişinin ağzıyla bir nesnellik sağlanmaya çalışılırken, iç konuşmalarla bir kendi kendisiyle hesaplaşma getiriliyor. Öte yandan ayraçlarla ayrıntıların altı çizilerek bir çağrışım zenginliği yaratılıyor. Böylece İleri'nin kendi deyimiyle, «içedönük, saplantılı, ruhsal dengesizliklerle yüklü, zaman zaman çıldırının eşiğine dek varan, yalın görünen yaşamları, alabildiğine karmaşık» (Türk Dili, Mart 1977) roman kişilerinin bireysellikleri özbiçim dengesi ustaca kurularak yansıtılıyor.

Değinilmesi gereken bir başka nokta daha var yalnız. İleri Bodrum'u, eleştiriyor görünse de, çarpık bir toplumsal gelişimin ürünü olan tatil kasabası olarak seçmiyor. Romanın özellikle on ikinci bölümü «Bodrum olgusu»nun yergiye ulaşan bir betimlemesi, ama İleri'nin seçimi Bodrum'un afrodizyak bir yer olmasından kaynaklanıyor. Nitekim romanın yalnız kişisi Cem de açıkça söylüyor bunu (s. 178), ayrıca sık sık yineleniyor Bodrum'un bu özelliği. Çünkü roman kişilerinin bireysel gerçekliği, cinsellik kavramı çevresinde işleniyor. Kişiler arasındaki ilişkileri, çatışmaları cinsellik belirliyor. Ve işte bu noktada İleri'nin cinselliğe bakış açısı değişik bir boyuta ulaşıyor. Aşkla cinselliği birbirinden ayırıyor yazar. Gerçek aşkı bir başka ilişkide arıyor.

«Her Gece Bodrum»un getirdiği öz tartışılabilir, ama roman olarak okunması gerektiği yadsınamaz.

ÖYKÜ KİTAPLARI

Kente İnen Kaplanlar, Necati Cumalı'nın 1970'ten bu yana yazdığı on öyküyle 1957 Sait Faik Armağanı'nı kazandığı «Değişik Gözle» adlı kitabındaki sekiz öyküden oluşuyor.

Öykülerin ortak özelliği olaylardan çok yazarın izlenimleriyle, duygulanımlarıyla beslenmiş olmaları. «Annemin Yüzü, Dost Bahçe, Halk Neyi Sever, Annem Gibi Kadınlar, Ölüm Gölgesi, Cennet Yeryüzündedir» adlı öykülerde Cumalı, bir bakıma öykü kişileriyle soluk alıyor, kişilerinin ardına gizlenmeye gerek duymadan kendi gerçekliğini öykü gerçeğine dönüştürmeyi deniyor. Ayrıca anlatımda da birinci tekil kişiyi kullanarak öz-biçim dengesini kurmayı amaçlıyor.

«Gençlik Berberi, Çaktı, Batan Gemi» adlı öykülerin kuruluşu ise daha farklı. İlkinde bir kasaba berberinin öyküsü çevresinde Cumhuriyet sonrası toplumsal gelişim başarıyla verilirken, ikincide yoksul bir balıkçının dramı, üçüncüde de bir aileyi dağılmaya götüren duygusal bağların çözülüşü işleniyor.

Usta bir sanatçının, yaşamaya, yeryüzüne bağlı, insanlara sevgiyle yaklaşan, umutsuz değil, iyimser öyküleri yer alıyor «Kente İnen Kaplanlar»da.

Dilşo ile Dilşe, Haydar Koyunoğlu'nun ilk öykü kitabı. On bir öyküden oluşuyor kitap. Anadolu insanının yaşamından kesitler getiren Koyunoğlu'nun sağlam bir gözlemden yola çıktığı, anlattıklarının, öyküleştirilmiş izlenimleri olduğu hemen seziliyor.

Köyün, köy insanının geri kalmışlığını, gelenekler altında ezilişini, toplumsal koşulların, doğanın acımasızlığını yalın bir anlatımla sergiliyor yazar. Gözlediği gerçeği, gerçeğin sınıfsal yanını da yer yer vurgulayarak aktarmayı deniyor. Ama olaya dayalı öykülerinde yeni bir konu getiremediği için, kendinden önce yapılanı tekrarlamış oluyor bir bakıma. Bu alanda verilmiş iyi örnekleri aşamadığı gibi, onlara yeni bir şey de katamıyor.

Bunun en iyi örneği, kitaba adını veren «Dilşo ile Dilşe» öyküsü. Bekir Yıldız'ın «Bedrana»sını anımsatıyor bu öykü. Töreye göre namusunu temizlemek için karısını öldürmek zorunda kalan Dilşo'nun dramı, «Bedrana»daki insani boyutlara ulaşamıyor.

Yorganımı Sıkı Sar, romancı Abbas Sayar'ın ilk öykü kitabı. Ama yazarın öyküde başarılı olduğunu söylemek güç.

Öz açısından bakıldığında «Neyi anlatıyor Abbas Sayar?» sorusunun yanıtı olumsuz. «Cami Yaptırma Derneği» dışında üç öyküde de değişik durumlarda köylünün çaresizliği vurgulanıyor. Üstelik bu çaresizlik değişmez bir yazgı biçiminde sunuluyor. Getirdiği sorunun yüzeysel görünümlerini aktarıyor Sayar. Tam deyimiyle «hikâye ediyor» kimi olayları. «Cami Yaptırma Derneği»nde iyice belirgin bu nitelik. Mestan Kâ tıpkı bir meddah gibi anlatıyor öyküsünü. Sayar'ın yaptığı bu sözlü anlatımı yazıya geçirmek, o kadar.

Burada akla şöyle bir soru geliyor: Anlatımın tuzağına mı düşmüştür Abbas Sayar?

Böylesi bir yaklaşım, yanlış sonuçlara götürebilir bizi. Romancı Abbas Sayar'a karşı haktanırlığımız, isterse öyküsel anlatımın tadını çıkarıyor olsun, öykülerinde işlediği konulara bakış açısının yanlışlığını belirtmemizi engellemez. Söz gelimi, «Yorganımı Sıkı Sar»da anlatıldığı gibi Hacali'nin ekmeğini kazanmak için gurbetçi oluşu salt doğaya yenik düşmesine bağlanabilir mi? Hele yazar, yorganı sarılmış, son bir umutla yağmur bekleyen kişisini tarlaya gönderip gökten ceviz büyüklüğünde dolu yağdırarak iyice çaresiz kılmışsa...

Sonuçlarsak, öykülerinde değişik boyutları olan sorunlara el atıyor Abbas Sayar ve bu sorunları toplumsal bir temele oturtamadığı için de yüzeyde kalıyor.

Sessiz Bir Dayanışma'da yer alan öykülerde Aysel Özakın'ın gerçekliği kavrayışı ve anlatımının yalınlığı göze çarpıyor hemen. Ama bu yalınlığın salt cümle yapısından, süssüz bir anlatımdan geldiği sanılmamalı. Tersine imgelerle yüklü bir anlatımı seçiyor Özakın. Yalınlık imgeyi kullanışında, kısa nitelemelerle somut çağrışımlar yaratarak kişilerinin gerçekliğini belirgin kılışında.

Söz gelimi, «Küçük Şehrin Soğuk Geceleri»nde çocuklar «sokakları lâstik toplar gibi savrulan gülüşleriyle» doldururlar. Fabrikadan eve dönen erkeklerin «yoksullukları kabuk bağlamış gizli bir yara» gibidir. «Sessiz Bir Dayanışma»da kızını evlâtlık olarak veren babanın yüzü «kısık bir lâmbayı» andırır. Anne «başörtüsünün uçlarını ağzına kapatarak» ağlar. Denilebilir ki, Özakın'ın öykülerinde biçim özü vurguluyor.

Özakın'ın asıl başarısının ise gerçekliğe, dolayısıyla kişilerine bakış açısında yattığı belirtilmeli. Sanatçı anlattığı insanları somut koşullar içinde kavrıyor ve toplumsal konumlarına bağlı olarak bir ilişkiler bütünü içinde veriyor. Durağan, değişmez, kalıplaşmış insanlar değil Özakın'ın kişileri. Yaşam-

dan soyutlanmadıkları için yaşamın akışına bağlı olarak değişiyor, davranışlarıyla varoluyorlar. Özlemleri, tutkuları, duyarlıklarıyla sınıflarının damgasını taşıyorlar.

Kısaca, parıltısız, gösterişsiz, ama okununca unutulmaz bir tad bırakan öyküler Özakın'ın öyküleri.

1977'nin Romanları

FİLLER SULTANI İLE KIRMIZI SAKALLI TOPAL KARINCA

Bu romanında Yaşar Kemal, sömürenlerle sömürülenlerin yüzyıllardır değişik biçimler alarak süregelen öyküsünü işliyor. Fillerle karıncalar arasındaki savaş, içinde yaşadığımız dünyada toplum yapısındaki çelişkilerin yol açtığı sınıfsal çatışmadan başka bir şey değil. İşte fillerin egemen olduğu, karıncaların sömürüldüğü bir düzeni, bu düzenin işleyişini, sürmesi için güçlülerin başvurdukları oyunları, ama sonuçta yenilişlerini, sözlü edebiyatın anlatım özelliklerinden yararlanarak sergiliyor Yaşar Kemal.

Kendisiyle yapılan, romanın sonuna da eklenmiş konuşmasında, küçük bir halk hikâyesinden yola çıktığını, halkın sömüren ve sömürülen için seçtiği fil-karınca simgesini değiştirmeden işlediğini belirtiyor romancı. Kuşkusuz, başka simgeler de kullanarak alegorik bir anlatımı geliştiriyor. Ama karmaşık, anlaşılması güç, değişik yorumlara açık alegorik bir yapıt sayamayız romanı. Giderek denilebilir ki romanın ana niteliği yalın ve anlaşılır oluşu. Anlaşılırlığı ana amaç sayıyor çünkü Yaşar Kemal. Bu amacı, düzenin yapısındaki ana çelişkiyi ve bu çelişkinin açılabilmesini, herkesin, özellikle çocukların kavrayabileceği yolda anlatmak biçiminde tanımlayabiliriz.

Ama doğrusu, «Filler Sultanı İle Kırmızı Sakallı Topal Karınca»nın Yaşar Kemal romanına yeni bir soluk getirdiği, bir katkıda bulunduğu kanısında değilim. Bir roman değil, çağdaş bir masal sayıyorum çünkü bu yapıtı.

KÜÇÜK OYUNCU

«Küçük Oyuncu»da tiyatro çevresinden seçtiği kişilerle bu kişiler arasındaki ilişkileri konu ediniyor Pınar Kür. Ama te-

melde insan üzerinde düşünüyor, insanın işlevini araştırıyor. Yaşamı oyun olarak alması, bu oyunda insanın yerini saptamaya çalışması bunun kanıtı. Çevre ve kişi seçimi de bu bilincin ürünü.

Romanın başına eklediği açıklamasında, gerçekliğin roman gerçeğine dönüşürken sanatın niteliği gereği yapaylaştığını öne süren yazar, söz konusu «yapay gerçekliği yıkmak için» bir denemeye girişiyor bu romanında. İzlediği yol da şu: «Gereksiz bir sürü ayrıntıya boğacağıma romanı, yapıyı değiştirdim, bağlantıları attım. İstedim ki okuyanlar, gerçeğin yalnız belirli bölümleriyle karşı karşıya olduklarını daha okurken her an bilsinler.»

Bu düşünce Pınar Kür'ü, romanını Semra'nın anıları biçiminde kurmaya itiyor. Anlatıcının şimdiki zamandan geçmişin belirli bir kesitine baktığının sürekli ayrımında okur. Yazar belli bir olayı başlangıcından bitimine, zaman sırası içinde anlatmıyor, zinciri kırıyor sık sık. Parça parça anımsanan bir gerçeklik anlattığı. Parçalar, anımsayanın, onlara sonraki bir zamandan bakışı, artık değişmiş bir tavırla yaklaşması sonucu birleşiyor, bütünleşiyorlar.

Söz gelimi Semra, Beyhan Barlas'la aşkını, o aşkı yaşadığı günlerin Semrası olarak değil, o aşkı bitirmiş, ona yabancılaşmış sonraki Semra olarak aktarıyor. Bu ilişkiye dışardan bakabiliyor kısacası. Anlatımdaki bu dışlaşma, okuru da dışarda tutuyor doğallıkla.

Yalnız Pınar Kür'ün kişilerinin açmazını bireysel ahlâk düzeyinde işlediğini belirtmeliyim. Bireyin varoluşunu, dış ya da iç etkenlerin belirlediği, bilinçli ya da bilinçsiz seçmelere bağlaması, kendinden kurtulmayı, kendi beynini aşmayı ana sorunsal olarak alması buna bağlanabilir. Ayrıca bu bilince ulaşmış Özer'in ölümü seçişi, bireysel planda içine düştüğü ikilemi aşamayıp bilinci hayata dönüştürememesi romancının bakış açısındaki bu aksamanın sonucu.

O

Ferit Edgü'nün yeni romanı «O» bir bakıma «Kimse»nin süreği. Ama bunu, bir olayın ya da konunun bir başka zaman ya da mekânda sürdürülüşü anlamına almamalı. Anlatılan yer, kişiler ve olaylar aynı, üstelik aynı zaman parçasında geçiyor. Değişen romanın kurgusu ve amacı. Şöyle de söyleyebiliriz: Ferit Edgü, aynı gerçekliği bir başka biçimde ele alıyor ve yansıtıyor. Ben'e yönelik, ama aynı zamanda kendini dış-

laştırmayı amaçlayan bir araştırmaydı «Kimse». Bireysel gerçekliğin öznellikten kurtulamayan bir yorumu, çözümlemesiydi. «O» ise «Kimse»nin tam karşıtı. Çünkü «O»da bilmeye, anlamaya çalışılan başkaları. Bu iki romanı karşılaştırmak kaçınılmaz; çünkü bir bütünün iki ayrı betimlemesi Edgü'nün yaptığı. «Kimse»de umutsuzluğa, «O» da umuda varan iki ayrı betimleme.

Yalınlaştırarak söylersek, «Kimse» büyük bir kentte büyümüş, Avrupa görmüş, yabancı dil bilen bir aydının öğretmen olarak gittiği Hakkari'nin bir köyündeki yalnızlığının umutsuz, karamsar bir öyküsüydü. «O»da aynı öyküyü başka bir biçimde kuruyor Edgü. Kişisi bu kez, Hakkari'nin Pirkanis köyüne nereden, nasıl geldiğini bilmeyen teknesi parçalanmış bir kaptan. «Kimse»de bireysel olanı belirginleştirmek amacıyla alabildiğine katı, nesnel bir tutumla yansıtılan dış gerçek ise «O»da ayrıntılar değiştirilip yumuşatılarak, değişik bir boyuta oturtularak veriliyor.

Söz gelimi, ne olduğu bilinmeyen bir hastalıktan ölen bebe olayı temelde aynı. Ama bu ölüm karşısında kişilerin tutumu değişik. Kişiler arası ilişkiler de öyle. Sonra doğanın, sosyo-ekonomik koşulların belirlediği umarsız, taşlaşmış insanlar değil artık anlatılan.

Olumsuzluğu zorlama bir olumluğa dönüştürme diyemeyiz buna. İnsani olanı yakalamak, insanın özünde varlığını bildiğimiz değiştirme isteğini yansıtmak. İnsan dışındaki gerçeği değiştirerek değişiyor çünkü. Bunu vurgulamak Edgü'nün amacı.

ACI LOKMA

Fahri Erdinç «Acı Lokma»da Bulgaristan'a kaçış öyküsünün çevresinde Türkiye'de geçirdiği acı yılları anlatıyor. Cumhuriyet'ten II. Dünya Savaşı'na Anadolu insanının çilesini, egemen güçlerle çatışan aydının dramını da dile getiriyor böylece.

Romanın «Giriş»i sayabileceğimiz ilk bölümde siyasal görüşlerinden ötürü Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan üç kişinin Edirne üzerinden kaçışları, sınırı geçişleri sergileniyor. Bir de romanın yazılışının gerekçesi. «Niçin kaçtınız?» diyor Birinci adamı sorguya çeken yüzbaşı. «Anlamak istediğimiz, niçin kaçtığınızdır». Roman bu sorunun yanıtı işte. Bu saptama bizi romanın bir başka niteliğine getiriyor, otobiyografik oluşuna. Doğduğu kasabadan başlayarak çocukluk

ve öğrenim yıllarını, öğretmenliğini, kısaca yaşamının Türkiye'de geçen bölümünü anlatıyor Erdinç.

Yalnız «Acı Lokma»yı değerlendirirken böylesine yalınkat bir görüş yanıltabilir bizi. Otobiyografik de olsa, kendisini kaçmaya iten koşulları sergilese de temelde bir dönemin Türkiyesidir anlatılan. Yunanlıların yakıp yıkarak geri çekildikleri kurtuluş yıllarından başlayarak çok partili siyasal düzene geçiş aşamasına kadar, bir tarihsel süreçte toplum yapısındaki oluşumları sergiliyor Erdinç. Gözleme dayanan, olayları ve olguları sınıfsal yönlerini vurgulayarak yansıtan bir gerçekçilikle yapıyor bunu.

SAM YELİ

«Sam Yeli» Mehmet Selâhattin'in dördüncü romanı. Arka kapakta belirtilenin tersine, bir gazetede tefrikası sırasında ilgi uyandırdığı da söylenemez. Ama romanı okuyunca nedenini anlıyorsunuz bunun. Romanın en az üçte biri, belki yarısı atılmış tefrika edilirken. Bu durum şu iki yargıdan birinin doğruluğunu kanıtlar: Ya bir bütünlüğü yoktur romanın, yapısında kimi fazlalıklar vardır da kısaltılmasına karşın ilgiyle izlenmiştir ya da kısaltılma sonucu roman güme gitmiştir. İkinci yargı daha doğru kanımca. Kuşkusuz bu, «Sam Yeli»nin dört dörtlük bir roman olduğu anlamına gelmiyor. Ama Mehmet Selâhattin'e de haksızlık etmemek gerek.

Bir ailenin öyküsü «Sam Yeli». Emlâki Metruke Müdürü Fahri ile Varidat mümeyyizlerinden Seyfi Efendi'nin kızı Reyhan'ın evliliğinin, ortak yaşamlarının, üç çocukla genişleyen ailenin 1930'lardan 1973'e uzanan öyküsü. Namuslu bürokrat Fahri, politikacılarla bütünleşen eşrafın karalamaları sonucu ezilecek, ekmek kavgası onu Diyarbakır'dan İstanbul'a atacak, bir ihracatçının muhasebecisi olacaktır. Ama ailenin sorunları, ekonomik güçlüğü aşmalarına karşın bitmeyecek, bu kez aile bireylerinin kişisel sorunları belirginleşecektir. Yaşanılan toplumsal koşullarda keskinleşen bu çelişkiler ailede çöküntülere yol açacaktır doğallıkla.

Bu yargılar, «Neyi anlatıyor Mehmet Selâhattin?» sorusunun yanıtı. Ama «Nasıl anlatıyor?» sorusunun yanıtı benzeri ölçüde olumlu değil. Anlattığı insanı toplumsal bir çerçeve içine oturtmak başarısını gösteremiyor yazar. Bu nedenle yukarıda varılan sonuçlar zorlama oluyor. Seçtiği konu, toplumsal olanı öne almasını gerektiriyor oysa. Değinilen birkaç ayrıntı yetmiyor bunun için. İnsanlarının dramı yüzeyde kalıyor, çok boyutluluğa ulaşamıyor.

Yazdığını okutmak başarıysa, bunu gerçekleştiriyor Mehmet Selâhattin. Olaylar zincirleme birbirini izliyor. Ama böylesi bir bütünlük mü söz konusu olan? Yalnızca yazdığını okutmak yeterli mi?

DİK BAYIR

«Dik Bayır» Orta Anadolu köylerinden Beydiyar'ın ve insanlarının öyküsü. İlk üç bölümde Celâlî isyanlarının yol açtığı «Kaçgunculuk» döneminde dirliği bozulan bir Türkmen boyunun göçünü, Beydiyar köyünü kuruşlarını, Cumhuriyet'i izleyen yıllarda köy yapısındaki değişimleri anlatıyor Abbas Sayar. Sonra, kırsal ekonominin besleyemediği insanların kente, ardından sanayileşmiş ülkelere itilişine getiriyor sözü. «Alamancılık» olgusunun insan dünyalarına yansıyan yüzünü sergiliyor romanında. İlk bölümlerdeki anlatıcıyı geriye çekerek, bilinen üçüncü kişi anlatımıyla öykülemeye geçiyor. Beydiyar'ın öyküsü de, Alamancıların ve geride kalanların öyküsüne bırakıyor yerini.

«Dik Bayır»ın, benzeri konuyu işleyen romanlara, yazarının özgün anlatımı dışında öz açısından çok şey kattığını söylemek güç. Ama bu anlatımın tadını yadsımak da olanaksız. Özellikle kişilerin verilişinde en önemli ayrıntılarla yetinilerek somutlamaya gidilmesi, olayların en belirgin çizgileriyle yansıtılması Sayar'ın anlatımının olumlu yanlarından.

GEMİLERİ YAKMAK

Yusuf Ziya Bahadınlı «Gemileri Yakmak»ta, kişisi Memo'nun çevresinde 1919'dan başlayarak 27 Mayıs 1960 sonrasına kadar Türkiye'nin toplumsal gelişimini anlatıyor. Memo'nun ve onun devrimci çizgiye gelişinin öyküsü biçiminde kurulan roman, temelde, emperyalist güçlerin kovulmasıyla sonuçlanan Kurtuluş Savaşı'yla, savaştan sonra içerde toplumsal kurtuluş uğruna verilen siyasal kavganın gerçek yüzünü vermeyi amaçlıyor.

Bahadınlı, Memo'nun öyküsünü anlatırken, bölümler arasına tarihsel gelişimi özetleyen, biçimsel olarak romandan bağımsız, öz açısından romandaki olayları açıklayıcı bilgiler eklemiş. Ama bu bölümler olmadan ne Memo'nun öyküsünü, ne de romanda anlatılmak isteneni bir temele oturtmak olası. Buysa, romancıya sağladığı kolaylıkların yanısıra, gerçekliğin kimi bilgilerin güdücülüğünde zorlama izlenimi veren bir bo-

yuta ulaşmasına yol açıyor. Öykü parçalar biçiminde, bu bilgileri kanıtlayıcı bir işlev yükleniyor.

Memo tipiyle romandaki öteki kişilerin inandırıcı olmadığını söylemek güç aslında. Ama bu, hayatta Memo gibilerine rastlanabileceği olgusunun yarattığı bir inandırıcılıktan öte gidemiyor. Gerçekte var bu insanlar. Oysa romanda kalıplaşıyorlar. Tek çizgili olmalarının sonucu bu da.

İyi bir çatı, sağlam bir malzeme. Ama bütünleştirilememiş.

DORUKTAKİ ÖFKE

Erol Toy'un, 1969 tarihini taşıyan, ama yılın son aylarında basılan yeni romanı «Doruktaki Öfke» bir dağ köyünü ve bu köyün geçimleri ormana bağlı insanlarını konu alıyor. Olaylar da tek partili düzenle çok partili düzene geçiş sürecinde, yaşam kavgası temi çevresinde gelişiyor.

Romanın belirgin niteliği, Erol Toy'un bütün romanlarında görüldüğü gibi, kişilerin serüvenlerinin toplumun serüveniyle birlikte, onun içinde veriliyor olması. Kişileri, kişilerin davranış biçimlerini, seçmelerini, doğayla, toplumla olan ilişkileri belirliyor. Mıstan'ı gözüpek, köylülerin örnek aldığı bir kayakçı yapan orman politikasındaki çarpıklıksa, Hasan'ı acımasız bir korucu durumuna yanlış bir evliliğin sonuçları sürüklüyor. Düzenin çelişkisi orman köylüsüyle bürokratı karşı karşıya getirirken, bu çelişkiden yararlanan yeni bir sınıf türüyor: Kentteki keresteci esnaf kapitalistleşiyor, asıl gücü eline geçiriyor. «Doruktaki Öfke» işte bu gelişim sürecinde, ezilmenin, çaresizliğin getirdiği birikimin kızgınlığa dönüşerek patlamasının öyküsü.

Kuşkusuz, yanlış bir patlama bu. Bir korucunun, bir candarmanın öldürülmesi... Kızgınlığın sınırında bir Mıstan'ın birden parlaması... Kısaca bilinçli, doğru bir patlama değil. Ama böylesi bir sonuç yanlış olurdu asıl, gerçekliği bozardı. Erol Toy, Mıstan'ı mitleştirme yolunu da tutmuyor bu nedenle. Tam bu aşamada noktayı koyuyor. Yeni toplumsal gelişimlerin yeni oluşumlara yol açacağı düşüncesiyle belki. Nedeni ne olursa olsun, romanı bitmesi gereken yerde bitiriyor.

IĞRIP

«Iğrıp»ı «uzun hikâye» olarak niteliyor Erol Toy. Ama kanımca, gerek yapısı, gerekse kişilerinin işlenişi açısından bir

roman «Iğrıp». Çünkü yazar, balıkçı Osman'ın öyküsünü geçmişle anın bağlamı içinde verirken, çağrışımlardan ayrıntı olarak değil, romanın temelini oluşturan olayların betimlenmesi olarak yararlanıyor. Başka bir deyişle Osman'la Ruhsar'ın sevdası, bu kişilerin tarihleri içine oturtuluyor, böylece anlam kazanıyor.

«Iğrıp»taki ana çizgi, demin belirttiğim gibi Osman - Ruhsar ilişkisi. Ama bu ilişki bir zaman sürecine bağlı kalınarak sergilenmiyor. Osman'ı odak alıp bir anlatım biçiminden ötekine geçerek, zaman içinde kayarak, mekân değiştirerek onun çevresinde kuruyor öyküyü Erol Toy. Bu nedenle söz konusu ilişki geriye itilip, kimi zaman Osman'ın geçmişi, kimi zaman yakın çevresi ve bu çevreyi oluşturanlarla ilişkileri, kimi zaman içinde bulunduğu toplumsal koşullar, bireysel açmazlar, kimi zaman da özlemleri öne alınıyor. Düğüm bu sevda oluyor.

Erol Toy romanında yeni, ilginç bir deneme «Iğrıp».

AŞAMALAR

Küçük puntolarla dizilmiş «Aşamalar», öyküleriyle tanıdığımız Afet Ilgaz'ın ilk romanı. Kuşkusuz ilk bakışta da bu yönüyle saygı uyandıran bir çabanın ürünü. Böylesi bir yazma coşkunluğunun saygı uyandırmaması olası mı?

Ama romanı okurken başka bir tepkiye de yol açıyor bu durum. Ayıklamaya itiyor kişiyi ister istemez. Sonuçsa olumsuz. Hiç bir eleştiri yöntemiyle bağdaşmayan bu tür bir ölçü üzerinde duruşum bundan. Kalın kitap görünümünün romandaki fazlalıkları belirgin kılmasından. Oysa romanın aksayan başka bir yanı var ki asıl onun üzerinde durmak gerekiyor.

«Aşamalar» yaşama biçimleri açısından küçük burjuva diye niteleyebileceğimiz kadınların öyküsü. Ilgaz, kendini, çevresini, koşullarını aşma çabası içindeki kadınları işliyor romanında. Hepsinin ortak bir niteliği de aydın, daha doğru bir deyimle entellektüel olmaları. Romanın erkek kişileri de öyle.

Ama nedense romanda doğru yolu bulan erkek yok. İnsanı mutsuzluğa iten, yozlaştıran düzenin bozukluğu genelde. Sorun böyle konuluyor hakçası. Yalnız insanı cinsine göre ayırıyor Ilgaz ve kadını mutsuzluğa iten, yozlaştıran düzenin çarpıklığına bir de erkeklerin çarpıklığı etkenini ekliyor. Söz gelimi, serüveni kendini öldürmekle sonuçlanan Sevda'nın

ilişki kurduğu erkekler, ayrıldığı kocası Arif, Hakkı Kotar, Profesör İhsan, Mehmet Meriç elbirliğiyle itiyorlar nerdeyse onu bu sona. Semiha kocasından ayrıldıktan, Gülsüm ise kocası öldükten sonra kurtuluş yolunu buluyorlar. Gerçekliği böylesine tek yönlü ele almakla da kalmıyor yazar, kendi düşüncesine göre doğru saydığı çözüme ulaşacak yolda kullanıyor.

Yaşadığını yazmak... Ilgaz'ın başarısızlığının nedeni bu. Sanatın ana malzemesi yaşam elbette. Ama yaşananı özümlemek, yoğurmak, dönüştürebilmek, yeniden yaratabilmek koşuluyla. Oysa Ilgaz, tanıdığı kişilere, uydurulduklarını besbelli kimi adlar takarak, olayların orasını burasını değiştirerek, kişiliklerde küçük transferler yaparak roman yazmayı deniyor. Kişilere, olaylara ilişkin ayrıntıları, ayıklamak gereğini duymadan üstüste yığıyor; anlatıyor, anlatıyor. Tam beş yüz kırk sayfa... Bütün kişilerini darmaduman ettikten sonra da, artık yeter deyip, on sayfada gerçek kurtuluşu bulduruveriyor Semiha ile Gülsüm'e. Kalan elli sayfayı da onların ruhsal mutluluğuna ayırıyor.

Diyeceğim, öncelikle roman kavramı üzerinde düşünmesi gerek Afet Ilgaz'ın. Bir de önyargılardan, öznellikten sıyrılması.

KARA AHMET DESTANI

Fakir Baykurt'un 1977'de yayımlanan iki romanından ilki, «Yılanların Öcü» ve «Irazca'nın Dirliği» romanlarının süreği olan «Kara Ahmet Destanı». Bu niteliğiyle bir *nehir roman* girişiminin ürünü; ama asıl romancının bakış açısındaki gelişimi vurgulaması açısından önemli.

Anımsayalım... «Yılanların Öcü»nde Bayram'ın evinin önünde ev yapmak isteyen Haceli ve onu destekleyen Muhtar ile Irazca arasındaki savaşımı anlatıyordu Baykurt. Roman Irazca tipi üzerine kurulmuştu, oğlu Bayram onun güdümündeydi. «Irazca'nın Dirliği»ndeyse düşmanlığa dönüşen bu çekişmenin aşamaları sergileniyordu. İki romanında da Baykurt, sorunu köy ve köylülük açısından ele alıyor, düzenin bozukluğunu, sınıfsal çelişkiyi bu gözle görüyor, çözümü de yanlış yerde arıyordu. Roman kişilerinin iyiler ve kötüler olarak konulması, şematizmin bu en belirgin biçiminin romana egemen oluşu da yazarın soruna bakış açısının ürünüydü kuşkusuz.

Bu saptama «Kara Ahmet Destanı»nı değerlendirirken hangi ölçüyü kullanmamız gerektiğini de gösteriyor. Roman

Bayram ailesinin kentteki serüvenini konu alıyor çünkü. Köyde kalan Irazca, Muhtar'la çekişmesini sürdürürken, Bayram'ın çocukları analarının da yüreklendirmesiyle babalarına karşı bir başka savaşımı yürütüyorlar. Çünkü korkak, pısırık Bayram işini yitirmek kuşkusuyla, çevresindekilerin de etkisiyle çocuklarının öğrenim yapmasına karşı çıkmakta, Ahmet'in imam olmasını istemektedir. Ama annesinin diretmesiyle Ahmet bütün güçlükleri yenip ortaöğrenimini tamamlayarak üniversiteye girecek, kendisini öğrenci olaylarının içinde bulacaktır.

Baykurt'un soruna bakış açısındaki değişim de bu noktada belirginleşiyor işte. Düzenin çelişkisi sınıl çatışması olarak somutlaşıyor. Kendisini sorguya çeken yargıca Ahmet emekçi sınıfından olduğunu söyleyebiliyor, amacını sınıfsal sömürüyü ortadan kaldırmak biçiminde koyuyor. Romanın, yasal haklarını korumak için eyleme geçen işçilerin haziran yürüyüşüyle bitmesi de bu özü vurguluyor.

YAYLA

Baykurt'un 1977'deki ikinci romanı «Yayla», arkeolojik bir kazı için Morsay'a gelen üniversite ekibiyle oradaki Çakır ailesinin ilişkisi üzerine kurulmuş. Üniversite ekibi öğrencilerden ve hocalarından oluşuyor. Hollanda'da çalışan oğlunun karısı ve çocukları da Çakır'ın yanında. Bir gezi, bir dinlenme havası içinde geçen günler Çakır'ın torunu Gülcan'ın hastalanmasıyla gerginleşiyor. Kazı sorumlusu profesörün, Gülcan'ı kente, hastaneye götürmek isteyen öğrencilere bürokratik bir sorumluluk anlayışıyla devletin jipini vermeyişi üzerine gelişiyor olaylar.

«Yayla»da Baykurt, düzenin bozukluğunu, insan yaşamını hiçe sayan işleyişini bir kez daha vurguluyor. Ülkenin gerçeklerine yabancı, eyleme dönüştürülemeyen düşüncelerin oyalayıcılığında kendi bencilliklerine kapanmış bilim adamlarının soyut halk sevgilerinin boşluğunu, devletin halkın devleti olmaktan çıkarılarak kurumlarıyla yozlaştırılışını sergiliyor. Neredeydir kurtuluş? Kim, nasıl değiştirecektir bu düzeni? Sağlıkçı Harun Efendilerin özverileri, öğrencilerin geleceklerini hiçe sayarak hocalarına başkaldırışları Gülcan'ı kurtarmaya yetmemiştir çünkü. Varolan siyasal yapı da halkın çıkarına işlemektedir. Çakır yaşamıştır bu durumu, çok partili dönemin bir nöbet değişimi olduğunu görmüştür. Umut oğlundadır, sosyalizmdedir, ezilenlerin kendi partilerini kurmalarındadır.

«Yayla»nın, Fakir Baykurt'un romancılığında bir aşama olduğunu belirtmek gerek. «Kara Ahmet Destanı»yla birlikte düşünülünce daha da somutlaşıyor bu olgu. Dünya görüşü açısından ama.

ÜÇ YİRMİDÖRT SAAT

Peride Celâl'in romanı «Üç Yirmidört Saat», yılın gereğince üzerinde durulmamış yapıtlarından. Bunun nedeni yazarının aşk romanlarıyla ünlenmiş olmasında aranmalı. Bir de eleştirimizin yetersizliğinde. Koşullanmışlığın, önyargılı oluşun ve kimi ilişkilerin yön verdiği eleştiri yazarlığının yol açtığı bu ilgisizlik için özür bulunamaz. «Üç Yirmidört Saat», başarılı bir roman çünkü.

Bir ameliyat sonrasının ölüm ya da yaşamakla sonuçlanacak üç yirmidört saati üzerine kurulmuş roman. Evin emektarı Dilber'in, yaşamı bir aileye hizmetle geçmiş bir beslemenin başucunda geçirdiği üç gün, Fatma'nın o güne kadarki yaşamına bilinçle eğilmesi, annesi, eski kocası Mehmet ve yeni sevgilisi Ahmet'le ilişkilerini değerlendirmesi sonucunu doğuracaktır. Bir hesaplaşmadır bu. Kendi kendisiyle ve geçmişle. Yol ayrımındadır çünkü romanın kişileri. Yapacakları seçmeyi ise bu hesaplaşma belirleyecektir.

Peride Celâl'in başarısı da burada işte. Bireyin kendi içine kapanacağı, düşünmekten başka bir şey yapamayacağı bir durum tasarlayarak kişilerini bu durum içine yerleştirip irdelemesinde. Üstelik geçmişle şimdinin içiçe yürütüldüğü, gerçekliğin, eksik olmakla birlikte, zorlanmadan verildiği bir irdeleme sözünü ettiğim.

Fatma'yı düşünelim örneğin. Annesine duyduğu tepkinin kendisini yanlış bir evliliğe götürdüğü Fatma'yı. Ya da tadamadığı özgürlüğü kızına veren annesinin onu sorumsuzluğa, bencilliğe itişini istemeden. Ya da hasta yatağında Dilber'in, uykuya daldıkça geçmişe gidip tutsaklığının bilincine vararak Fatma'yla annesini düşman gibi görmesini... Daha doğrusu düşmanlık duygusunun dışa vurmasını. Kısaca, Peride Celâl kendi gerçekleri içinde veriyor kişilerini.

Yalnız bu yargılar salt romanın başkişilerinden Fatma için geçerli. Öteki kişilerin aynı ölçüde irdelendiği, gerçekliklerinin belirlendiği söylenemez. Titizlikle incelendiğinde romandaki ilişkilerin gerçekliğin bir yüzü olarak verildiği görülür çünkü. Söz gelimi, Mehmet, şımartılmış, bilinçsiz, ne

istediğini bilmeyen, kişiliksiz bir burjuvadır yalnızca. Ahmet de somutlaştırılamaz bir türlü. Fatma için bir kurtuluş olarak tasarlanmıştır, o kadar. Anne, benzerine az rastlanacak, yaşamındaki ilişkiler düşünüldüğünde kişiliği şaşırtıcı bir tiptir. Denilebilir ki onca ayrıntıya karşın, Peride Celâl'in kişileri bir ilişkiler bütünü içinde, toplumsal gerçeklikleriyle belirmezler. Toplumsala açılmaz romancı. Kişilerinin çelişkileri, çevreleriyle çatışmaları içsel bir sorundur, içedönüktür.

Bu yanıyla çağdaş bir Halit Ziya'dır Peride Celâl. Kendini aşar belki. Ama Türk romancılığına yeni bir çizgi getirmez.

1977'nin ÖYKÜ KİTAPLARI

DEMİR BEBEK

Bekir Yıldız, her yıl bir öykü kitabı geleneğini sürdürüyor. On birinci kitabı «Demir Bebek»te yer alan on öyküsüyle kendi çizgisinin genellikle başarılı örneklerini veriyor yine. Üstelik olayın çarpıcılığından çok, olayı yaşayan insanın dünyasına eğilerek olumlu bir atılımı gerçekleştiriyor.

Sözgelimi, mayınlı topraklarda ölen oğlunun sınırın ötesindeki mezarından cesedini alıp köyüne getirmek isteyen ananın engel tanımayan sevgisini (Çiçeksiz Mezarlar); depremde yıkıntı altında kalmış yetmiş sekiz yaşındaki Sultan'ın o andaki duygularını, gençlik günlerine giderek hayata asılışını (Sevdalı Ekmek); yabancı bir ülkede çalışan ayrı uluslardan iki işçinin Türk-Yunan savaşı olasılığı üzerine birbirlerine düşman edilmek istenseler de bu durumun insan olarak gerçekliklerine ters düşüşünü (Tank ve Tanklar) başarıyla veriyor Yıldız. Böylece öykü kişilerinin sınıfsal gerçekliklerini göz ardı etmeden, toplumsal ilişkileri içinde, ayrıca insan yanlarıyla bütün olarak kavramaya çalışıyor.

Yalnız kimi öykülerde Bekir Yıldız'ın gerçeği zorladığı, «Amele» öyküsünde olduğu gibi, sınıfsal ayrımı vurgulamak amacıyla da olsa bir doktorun kıyıcılığını işleyerek iyi-kötü yanlışına düştüğü, sorunu ahlâksal bir düzeye indirgediği görülüyor.

Yine de, başarılı yanları kusurlarına ağır basan bir yapıt «Demir Bebek».

ESKİ SEVGİLİ

Öyküde direnen Leylâ Erbil'in dördüncü kitabı bu. «Hallaç» (1961), «Gecede» (1968), «Tuhaf Bir Kadın» (1971) yayımlandıkları yıllarda ilgiyle karşılanmış, değişik değerlendirmelere konu olmuştu. İnsanı öne aldığı öykülerinde Erbil, kişilerine belli bir bakış açısıyla yaklaşımı amaçlıyor, kendine özgü anlatımıyla dikkati çekiyordu.

Son kitabında ikisi uzun beş öyküsü yer alıyor Erbil'in. İlk öykü olan «Eski Sevgili»de «Banka memureliğinden emekliye ayrılmış, eli yüzü düzgün, kırklarında, dul ve Istanbul'a görgüsüz bir turist kadar hayran bulunan Nigâr'ın çelişkili küçük burjuva dünyasının çevresinde 12 Mart dönemini irdeliyor yazar. İkinci uzun öykü «Bunak»ta da aynı dönemde vurulan bir gencin eyleminin, sınıf değiştirip paşa karısı olmuş anasının bilincine yansıyan görünümünü vererek olan-bitenin özündeki çelişkiyi vurguluyor. Öteki öykülerde ise gerek getirilen öz, gerekse bu özün aktarılışı için benzeri başarıya ulaşıldığını söylemek güç.

«Eski Sevgili», Erbil'in öykücülüğünde bir aşamayı muştuluyor. Sanatçının, gerçekliği değişik boyutlarıyla, bütün olarak kavramaya çalışması bunun kanıtı. Ama kişilerinin bilincine fazlaca kapanması, biçimsel zorlamalar yaşamın dışına itebiliyor aynı kişileri, kurulaştırabiliyor. Kanımca, biçim tutsaklığından kurtulması gerek Erbil'in.

İLKYAZ DEVRİMİ

«İlkyaz Devrimi»ndeki öyküleri deneme niteliği ağır basan, bir izlenimin, anlık bir duygunun anlatımı diyebileceğimiz öykücüklerle, insanın bir durumunun, yaşanan, anımsanan bir olayın çağrışımı sayabileceğimiz öyküler olarak ikiye ayırabiliriz kanımca. Birinciler Oktay Akbal'ın gazete fıkracılığıyla öykücülüğü birleştiren ürünleri daha çok. Nitekim Akbal tiryakisi bir okur kimilerini anımsamakta güçlük çekmeyecektir bu öykücüklerin. «İlkyaz Devrimi, Kıyamete Bir Saat, Mersedes'te Giden Kadın, Anlamı Yok, İpek Çorap Varsın Düşsün, Bir Kediyi Öldürmek» gibi metinlerse (aralarında gazetede yayımlananlar var mı, bilmiyorum) tam anlamıyla bir öykü niteliği taşıyorlar.

Akbal'ın kitabı kendi çizgisinde bir değişimi muştuluyor temelde. Özellikle «İlkyaz Devrimi» ve «Kıyamete Bir Saat» öykülerinde bireyin dünyasındaki değişmeyi işliyor Akbal. Eski duyarlıkların, bireysel yaşama biçiminin, yeni duyarlıkla-

ra, yeni yaşama biçimlerine dönüştüğü köklü bir değişme bu. İnsanın kendi dünyasında bir devrim, bir alt üst olma, tıpkı kıyamet gibi. İşte böylesi bir değişmeyi isteyen, bütün benliğiyle bekleyen insanı anlatıyor Akbal. İnsandaki «bir şeyleri yıkmak. değiştirmek tutkuları»na bağlıyor bunu. Doğayla özdeşlik kurarak değişmenin sürekliliğini vurguluyor.

Bu öz, denilebilir ki, bütün kitaba egemen. Geçmişe sığınan, anılarının tutsağı (Tarzan Öldü kitabını anımsayalım) öykü kişisinin (bir bakıma Akbal'ın kendisi) yerini bugünü yaşayan, yarına dönük kişisine bırakması da bunun sonucu. Akbal'ın anlatım ustalığından söz etmeme ise gerek yok sanırım.

SİSLİ

Necati Tosuner'in dördüncü kitabı «Sisli»deki öyküler, İstanbul, 12 Mart dönemi ve Almanya öyküleri olarak üç bölümde toplanmış. Yine de içerik açısından kesin bir ayrım değil bu. Sözgelimi, Almanya öyküleri içinde 12 Mart'la ilgili bir öykü yer alabiliyor. Kanımca bu bölümleme öykülerin yazıldığı yer göz önünde tutularak yapılmış.

Tosuner'in öykülerinde hep bir duyarlık, yaşamdan umduğunu bulamama, bireysel acılarla yüklü bir duygululuk, yalnızlığın getirdiği bir eksiklik sezilir genellikle. «Sisli»deki öykülerde de aynı öz egemen. Yine kendi ben'i çevresinde kuruyor öykülerini Tosuner. Dünyaya bu gözle bakıyor. Üçüncü kişiyi anlatırken bile umutsuzluğunu sürdürüyor. Bir olayı, bir durumu, anlık bir duyguyu olumsuz yanını vurgulayarak anlatıyor hep. Mutsuzluğu yaşıyor.

Kısacası. duygulu, sevgiyi arayan, kurtuluşu sevgilide düşleyen kişinin öyküsü olumsuzluğa açılıyor sonuçta. Yitikliğe yazgılı Tosuner'in kişileri. Buruk yaşamları, ezik kişilikleriyle varoluyorlar. Sırtlarında gezdirdikleri acıyı geride bırakarak.

OTURMA İZNİ

Şiirleriyle tanıdığımız Yüksel Pazarkaya'nın ilk öykü kitabı «Oturma İzni» iki bölümden oluşuyor. Birinci bölümde Batı Alman Radyolar Birliği için yazılmış ve Türkçe programlarda yayımlanmış öyküler yer alıyor. İkinci bölümdeki öykülerse Varlık dergisiyle Varlık yıllıklarında yayımlanmış daha önce. Üzerinde durulması gerekenler de ilk bölümdeki öyküler kanımca.

Genellenirse, kurtuluşu yurt dışında arayan insanlarımızın öyküleri bunlar. Hepsinde Almanya'da çalışan Türk işçilerinin sorunları dile getiriliyor. Özellikle de kaçak olarak gidenlerin... Kaçaklık alabildiğine sömürülmek, horlanmak demek. Ama çaresizlik, üç-beş kuruş kazanıp insanca yaşamak özlemi aşağılanmaya, hayvan gibi çalıştırılmaya, güvence aramaksızın bedenini aracıların acımasız ellerine bırakmaya itiyor. Anadolu, insanını. Onu, kaçak işçileri arayan Alman polisinden kurtulmak için dolu çöp variline gizlenecek kadar insanlığından uzaklaştırıyor. Oturma izninin, işini yitirme korkusunun tutsağı kılıyor.

Yüksel Pazarkaya, radyoda yayımlanacağı için olacak, etkili, çarpıcı, yalın bir anlatım yeğliyor bu öykülerinde. Amacı Almanya gerçeğini somut olarak yansıtmak, yaşananı sözcüklerle resmetmek. Bir de kaçaklık olayının olumsuz yanlarını vurgulayarak Türk işçilerini uyarmak... Bunu başardığını belirtelim.

DONUMDAKİ PARA

«Donumdaki Para» Muzaffer İzgü'nün gülmece (mizah) öykülerinden oluşuyor. İlk iki bölümde siyasal ve toplumsal yerginin ağır bastığı (Komünist Leylek Nasıl Kalkındık), üçüncü bölümde de günlük yaşamda benzerlerine sık sık rastlanan tiplerin ve olayların taşlandığı öyküler (Merdiven) yer alıyor. Bütün olarak bakıldığında, alay, taşlama, yergi içiçe İzgü'nün öykülerinde. Gülmecenin olanakları ustalıkla kullanılıyor.

Güncel olaylardan yola çıkıyor Muzaffer İzgü. Siyasal yönetimin, baskının yanlış değer yargılarının yol açtığı olaylar gülünçleştirilerek, düzenin işleyişindeki bozukluklar alaya alınarak taşlanıyor ya da toplum yaşayışından çıkarılan olaylar gülmeceye özgü abartılı anlatımla sergileniyor. Çizdiği tipler, anlattığı olaylarla içinde yaşadığımız toplumun karikatürünü veriyor İzgü. Güldürüp düşündürerek.

KURTARILMIŞ HAZİRAN

«Kurtarılmış Haziran»da Hulki Aktunç, yasal hakları için direnen işçilerin yürüdüğü, eyleme geçtiği 15-16 Haziran günlerini, o günlerin insanlarını anlatıyor. Yürüyüşü, bu direnişi hep geride tutup bir fon gibi kullanarak; ama öyküye onu temel aldığını, ana olayın bu olduğunu sezdirerek... Salt bir olayı yansıtmak değil çünkü Aktunç'un amacı. Olayı yaratan-

ların, yaşayanların dünyasından kesitler sunarak insani olanın altını çizmek ve toplumsalı bu yolla somutlaştırmak. Nitekim kitap olarak düşünürsek, 15-16 Haziran ana olayı çevresinde ikincil olayları öyküleştiriyor Aktunç. Öyküler arasında bu eylemi bağ olarak kullanıp bir bütüne varmayı deniyor.

O günlerde Almanya'dan gelen Muzaffer'i alalım örneğin. Ülkesinde başka biri olan, arabasının tutsağı Muzaffer'i. Naile'yle ilişkisini, bencilliğini, kendisini kendi sınıfının insanlarının savaşından uzak tutuşunu. Bunları işler «İçimin Kuşları» öyküsünde Aktunç. Öte yanda işçilerin yürüyüşü sürmektedir, kocasını düşünen Naile'nin kafasında, merak, kuşku dolu yüreğinde. Ama sonuçta eylem Muzaffer'in içindeki korkuyu söküp atacak, arabasını, neler yitirebileceğini düşünmeden kavgaya katılmasına yol açacaktır.

Özelden genele, bireyselden toplumsala geçiş ya da toplumsal bilincin bireyi aşması diyebiliriz buna. Aktunç'un başarısı da bu dengeyi kurabilmiş olmasında. Ama TDK Öykü Ödülü'nü kazanan geçen yılki kitabı «Gidenler Dönmeyenler»de ulaştığı başarıyı sürdüremiyor Aktunç.

RADAR

«Radar»da Hasan Kıyafet toplum yaşamından çıkardığı olayların anlatımıyla insanın sömürülüşünü, düzenin koşullamasıyla insanlıktan çıkışını, kendine, sınıfına yabancılaşmasını anlatıyor. Toplumsal eşitsizliği, düzenin bozukluğunu yansıtmayı amaçlıyor kısacası.

Sınıfsal konumları açısından ezilen insanlar Kıyafet'in kişileri. Toplumsal gerçeklikleriyle verilmek isteniyorlar genellikle. Ama olayın içinde eriyorlar. Olaylar kişileri aşıyor, silikleştiriyor.

Yazarın öykü anlayışına bağlayabiliriz bunu. Amaç egemenlerin yararına işleyen bir düzenin çarpıklığını anlatmak olunca kimi olayları sergilemenin yeteceğini sanıyor çünkü Kıyafet. Yüzeyselliği, şematizmi doğuruyor bu da. Aynı eğitimi görmüş, ama ayrı sınıflardan Fati ile Ali'nin evliliğinin olumsuz sonuçlarının anlatıldığı «Fati» öyküsü bunun en belirgin örneği. Başka örnekler de sıralanabilir: «Asker Kaçağı, Garajlar, Bakkallar Veresiyeyi Kesti» öyküleri söz gelimi. Ya da «Ormancı, Yargı» öyküleri. Hepsinde bir bildiriyi iletmek Kıyafet'in amacı. Kalın çizgileriyle bir olayı aktararak bildirisini somutlaştırmak. Oysa Türk öykücülüğü, toplumsal gerçekliğin böylesi anlatımını çoktan aştı günümüzde.

AK BADANALI EV

Mehmet Güler'in ilk öykü kitabı «Ak Badanalı Ev», on dört öyküden oluşuyor. Gerçekliğin toplumsal ve bireysel boyutlarını verme, öze uygun anlatımı arama çabası hemen seziliyor öykülerde. Daha iyisini bekleyebileceğimiz bir öykücü Mehmet Güler.

Ezilen, horlanan insanların dünyasına eğiliyor Güler. Oğlu güvenlik örgütlerince öldürülen ananın direncini (Türkümüz Var Söylenecek) ya da kocasına erkek çocuk verebilmek için doğumun acılarına (Doğum), insanca yaşamak için yeni bir ev yapmanın güçlüklerine (Ak Badanalı Ev), çocuklarına bakmak için yaşamın ağır koşullarına katlanan kadının (Ayşe Fatma Kuzular) öyküsünü anlatırken toplumsal yapıdaki çelişkilerin de altını çiziyor. Başarısı insandan yola çıkmasında. Toplum gerçeklerinin insan dünyalarındaki yansımalarını işleyerek geleceğe dönük bir umudu çağrıştırmasında.

Aktarmaya çalıştığı özü anlatımıyla da dengelemeye çalışıyor yazar. Bir örnek verelim: Adı grevcive çıktığı için iki yıl işsiz kalan Neşet'in çaresizliğini anlatırken (Grevci Neşet) ellerindeki nasırların kavlayıp dökülüşünü öykü boyunca motif olarak kullanışı bunun kanıtı.

Yalnız önemli bir de kusuru var Mehmet Güler'in. Bütün öykülerinde ele aldığı insanı idealleştirme eğiliminde olduğu görülüyor. Bu eğilim gerçekliği zorladığı izlenimine yol açıyor ister istemez. Kişilerin olumlu olumsuz biçiminde ikiye ayrılıp ayrıntıların bu yolda kullanılması ise söz konusu izlenimi güçlendiriyor.

GÖZLERİ BAĞLI ADAM

Adnan Özyalçıner'in Ekim 1977 tarihini taşıyan, ama Kasımın sonlarına doğru okura ulaşan yeni kitabı «Gözleri Bağlı Adam» altı öyküden oluşuyor. Yazarın öykücülüğünde belli bir aşamayı vurgulayan öykülerin titiz bir ustalığın ürünü olduğu görülüyor.

En belirgin değişiklik de Özyalçıner'in anlatım biçiminde. Soyutlamalardan kaçınan, betimleyici uzun cümlelerin yerini kısa eylem cümlelerinin aldığı bir anlatım biçimi bu. Anlatılmak isteneni belirgenleştirmede de önemli payı var üstelik. Çünkü içinde yaşadığımız düzendeki üretim ilişkilerinin insanı ezişini, köleleştirmesini, kendi özüne yabancı kılmasını

anlatıyor Özyalçıner. Çözümü de yine insanda, insanın bilinçlenmesinde arıyor.

Toplumsal bilincin oluşması da diyebiliriz buna. Ama yapay, aşılanmış bir bilinç değil bu. Bir olayı, bir durumu yaşayarak, benliğinde duyarak kendiliğinden bilinçlenme söz konusu olan. Kulakları duymayan Veysel Çavuş'un kanlı baskını gözleriyle yaşayıp «yılların içinde biriktirdiği seslerin hepsiyle ve herkesin sesiyle» gökyüzüne haykırması (Baskın) ya da kendi ülkesindeki bir yabancı üste gözleri bağlanarak bozulan bir boruyu onarıma götürülen Hayro'nun gerçeği görmesi gibi (Gözleri Bağlı Adam).

Kusursuz mu Özyalçıner'in öyküleri? Söz gelimi, sevgilisi elinden alınan Kemal'in işçilere çektiği söylev doğal bir boşalma sayılabileceği gibi zorlama bir bitiriş izlenimi de verebiliyor (Tutsaklar). «Dükkân» öyküsünde ise horozun tavukçudan kaçışı gerçekliğin zorlanmasına yol açıyor ister istemez. Ama bu bir iki aksama dışında bütün olarak başarılı Özyalçıner. Özellikle «Buluşma» adlı öyküsünün gerek kurgusu, gerekse özü açısından ayrı bir tad verdiğini belirtmeliyim.

ELEŞTİRİ

Murat BELGE

Son yıllarda Türkiye'de yazılan eleştiride, belli alanlarda bir canlılık, belli alanlarda da bir durgunluk görülüyor. İlkin canlılığına değinelim. Eskiden, eleştirinin edebiyata yetmezliğinden yakınılırdı. Gerçekten de, birçok ürün çıkar, bunların pek azı üstüne eleştiri yazılırdı. Son yıllarda bu eksikliğin bir ölçüde giderildiğini görüyoruz. Bunda, gazetelerin sanat ve edebiyata yeniden sayfa açmalarının büyük payı oldu. Böylece, yayımlanmış birçok ürünün, sadece sınırlı okuru olan sanat dergilerinde değil, birkaç gazetede birden «eleştiri alması» imkânı doğdu. Ayrıca, genel sanat soruları, gazete yazılarında mümkün olabilen kapsamda tartışılarak, yazar-okur arasında daha canlı ve dolaysız bir ilişki kurulabiliyor.

Canlılığın bir başka belirtisi, güzel sanatlar içinde edebiyatın fiilen süregelen ezici egemenliğinin aşılması, yani, müzik, resim, bale veya tiyatro gibi sanat dallarının da eleştirmenlerine ve eleştiri yazılarına kavuşmasıdır.

En önemli nokta da, gerek sanatsal, gerekse eleştirel üretimin, toplumun genel politik mücadelesiyle bağlarını kurarak gelişmesidir. Bir dönemin edebiyatı, siyaset karşısında gerilemiş, toplum hayatında oldukça izole bir konuma itilmişti. Bu durum, kaçınılmaz olarak, edebiyat üretme sürecinin ögelerini, bir kalem veya yazı makinası ile birtakım boş kâğıtlar ve bu yazı malzemesiyle bu kâğıtları dolduran «yaratıcı» sanatçı imgesine indirgiyordu. Ama son birkaç yıldır, on dokuzuncu yüzyıldan kalma bu eksik anlayış yıkıldı. Edebiyatçı, başka insanların somut sorunlarından çok uzak olmayan, başka edebiyatçılarla belirli örgütsel ilişkiler içine girebilen, okuru ile daha dolaysız temas etme imkânları arayan, «eylemli» bir insan haline gelme yolunda önemli adımlar attı.

Bütün bunlar sağlıklı gelişmeler. Edebiyatçının ya da sanatçının «kitle ilişkileri» bugün, tarihimizde olduğundan çok daha gelişkin bir düzeye varmıştır denilebilir. Böyle olumlu gelişmelere karşın, sanat ve edebiyat ortamımızda bazı göze çarpan durgunluklar da var. Bunların başında, sanat-edebiyat teorisi alanında yapılan çalışmaların durgunluğu geliyor. Örneğin bir zamanlar, nesnel ve öznel eleştiri kavramları tartışıldıktan sonra, nesnel eleştirinin ne olduğu konusunda uzun uzun yazılar yazılmıştı. Bunlar, şimdi okuduğumuzda çok çocuksu da görünse, o gün için önemli tartışmalardı. Fakat o zaman da tamamlanmadan kalan (bir estetik tartışması ne ölçüde «tamamlanır»sa) bu tartışmalar, bugün büsbütün azaldı. Eleştiride yöntem artık tartışılmıyor. Daha önemlisi, eleştiride yöntem üstüne pek fazla kafa da yorulmuyor. Yerli araştırma olmadığı gibi, yapılmış çeviriler de ender. Oysa sanat ve edebiyatın bugün vardığı yer, böyle hacimli çalışmaları artık zorunlu kılıyor.

Bir eleştirmen, genel estetik teorisini, poetikasını kendi yazmak gereğini duymayabilir, hattâ çoğu zaman duymaz. Ama ne konuda olursa olsun, bir eleştiri, böyle bir poetikanın genel ön-kabullerinden yola çıkar. Eleştirmen, bir başka teorisyenin poetikasını doğrudan doğruya, veya kendisi birkaç yenilik katarak benimsemiş olabilir. Bu poetika da, sırasında, daha genel bir dünya görüşü içinde bir yere oturur. Şimdi Türkiye'de yazı, eleştiri yazan herkes, kendisi belirtsin veya belirtmesin, genel bir kavramsal çerçeve içinde yazıyor yazısını, eleştirisini. Ama o kavramsal çerçeveyi ancak çok örtük bir biçimde sezebiliyoruz ve hemen hemen hiç tartışmıyoruz. Formalizmi benimseyen eleştirmenler var, ama bir zamanların Hüseyin Cöntürk'ü gibi, formalizmin teorisini yapmıyorlar. Marksist eleştirmenler var: Marksist estetiğin bugün çok farklı anlayışları olduğu halde, bu anlayışları tartışmıyor, belirgin bir eklektizmi tercih ediyorlar. Fakat bu teorisizliğin yakın zamanda ciddî bir tıkanma getirmesi ihtimali uzak değil.

Son yıllarda Türkiye'ye yeni gelen bir eleştiri anlayışı, yapısalcılık. Her yeni eleştiri akımı gibi, bunun da genel tartışmaya kazandıracağı çok şey var. Ama yapısalcılık da pek fazla tartışılmıyor edebiyat ortamımızda. Yapısalcı olmayı seçenler var. Niçin seçtiklerini yazıyorlar, benimsedikleri anlayışın örneklerini de sunuyorlar. Yani, belki Türkiye'de yeni bir anlayışı temsil ettikleri için, yukarıda değindiğim teorisizlik eğiliminden en uzak olan eleştirmenler grubu bunlar. Öte yandan, herhangi bir tepki de almadıkları için, konuşma-

ları bir diyalogdan çok bir monologa benziyor. Edebiyatçılarımız, çoğunlukla, edebiyat teorisi tartışmaktan bıkmış görünüyorlar.

Bence önemli bir başka durgunluk, eski edebiyatımızın değerlendirilmesi alanında. Gerçi bu konuda yapılan hiçbir şey yok diyemeyiz. Edebiyat tarihi çabası, tek tek yazarlarımız üzerine çalışmalar var. Ama bunlar da sanki yalnız okullular için yazılıyor. Edebiyat dünyası içinde ilgi veya tepki uyandırmıyor, tartışmaya yol açmıyorlar. Böyle bir durum, eski edebiyat konusunda oldukça yerleşik ve oldukça yaygın biçimde kabullenilmiş değer yargıları olduğunu akla getirebilir. Oysa biliyoruz ki hiç de böyle değil. Yalnız edebiyat üstüne değil, tarih ve toplum üstüne teorik bilgimizin varmış bulunduğu aşamada. bu eski edebiyatımızı yeniden ve kökten ele alma gereği apaçık ortada. Bilgi birikimi bakımından, edebiyatımızın gerçek tarihini yazmaya en yakın olduğumuz andır bugün. Kalıplaşmış, klişeleşmiş bütün klasik ölçütleri sarsarak. Ama eleştirmenler, genel olarak, teori alanında olduğu gibi edebiyat tarihi alanında da böyle bir toptancılığa uzak duruyor, perakendeciliği tercih ediyorlar.

Bu genel düzeyde son olarak bir de edebiyatın kamplaşmışlığına değinebiliriz. Bu kamplaşma görünümü, eleştirinin eksik kalan yanlarından kopuk değil. Yıllardan beri edebiyata ilginin azlığından yakınan yazarlar, şimdi bütün güçlerini bu ilginin yaygınlaştırılmasına vermiş görünüyorlar. Dergiler, gazeteler ve radyo, televizyon gibi araçlar bu çabanın değişik uğraklarını oluşturuyor. Bu arada, ödülleri ve ödüllerin sözkonusu haberleşme araçları yoluyla tanıtıcı işlevini unutmamak gerek. Koşullar böyle olunca, eleştiri de varolan kamplaşmaların içinde ve öncelikle tanıtıcılık görevini üstlenmiş durumda. Bir bakıma, politik düzeydeki fraksiyonlaşmaya paralel (onunla tam olarak çakışmasa da) bir gidiş bu. Kaçınılmaz, doğal bir gidiş belki. Ama varolan kamplar arasındaki çekişmenin gerçekten eleştirel-teorik düzeyde bir mücadeleyle yürütülmesi, şüphesiz daha olumlu sonuçlar çıkarırdı. Şimdiki durumda ise, «şu iyi, bu kötü» düzeyinde kalındığını, genele yönelen tartışmalara girilmediği görülüyor.

Yazının başında, eleştirinin niceliksel çoğalma imkânından söz etmiştim; ama bunun olumsuz karşıtı da burada; çıkmış ürünlerin, tanıtma ötesinde niteliksel eleştirisi hâlâ eksik.

Geçtiğimiz bir iki yıllık dönemde, Şükran Kurdakul edebiyat tarihi konusunda kapsamlı bir çabaya girdi. Kurdakul'-

un Türk Edebiyatı Tarihi üstüne örnekli çalışması devam ediyor. Buna benzer bir çalışmayı da Memet Fuat yapıyor. Geçmiş edebiyatımızın önde gelen yazarları üstüne hazırladığı, biyografik bilgilerle eleştirel değerlendirmeyi birleştiren kitapçıkları, Memet Fuat adıyla birleştirmeye alışık olduğumuz titiz ve temiz çalışmanın örnekleri.

Memet Fuat'ın kendi başına kurduğu dizinin bir benzeri, Cem Yayınları'nda, çeşitli yazarların ayrı ayrı eleştirmenlerce incelendiği bir dizide sürüyor. Şükran Kurdakul'un **Namık Kemal'i**, Asım Bezirci ile H. Altınkaynak'ın **Orhan Kemal'i** bunların arasında.

Sabit Kemal Bayıldıran da buna benzer sistemli bir çalışma yapıyor; yalnız o, ilgisini bugün hayatta olan bir kuşağın değerlendirmesine yöneltmiş. Bir şairin temsilci nitelikte bir metnini ele alıyor, o metni inceleyerek şairin eserlerinin bütününü içeren yargılar veriyor. Şimdiye kadar çeşitli dergilerde yayımlayan Bayıldıran'ın bu çalışması da devam edecek.

Geçmiş edebiyatın çeşitli görünümleri üstünde duran bir başka yazar da Berna Moran. Berna Moran'ın yukarıda saydığım yazarlarınkine benzer belirli bir rotası yok. Ele aldığı bir yazarı, o yazara özgü sorunlar çerçevesinde inceliyor, ama geniş sanat kültürünün verdiği perspektif içinde, eserlere derinlemesine nüfuz ederek özgün değerlendirmeler yapıyor. Kimi zaman da, son yazısı olan «Alafranga Züppeden Alafranga Hain»de olduğu gibi, belirli bir temayı geniş bir dönemin eserleri arasında araştırıyor.

Bu yılın sonlarında Ahmet Oktay'ın devrimci edebiyat konusunda yayımladığı yazı, kuşağının ideolojisiyle bir hesaplaşma niteliğinde. Aslında öteden beri tartışılan bir konuyu Ahmet Oktay daha geniş bir teorik çerçeveye koyuyor. Yazı yılın sonunda yayımlandığı için, eğer umulduğu gibi bir tartışmaya yol açacak olursa, bu tartışmanın boyutlarını ancak önümüzdeki yıl görebileceğiz.

Hikmet Altınkaynak'ın **Edebiyatımızda 1940 Kuşağı** adlı kitabı da edebiyat tarihine yönelik bir çalışma. Bir kuşağın devrimci şairlerini, kavgalarıyla içiçe geçmiş ürünlerini değerlendiriyor.

Daha çok edebiyat eleştirisi veya edebiyat tarihi üstünde durmakla birlikte, Metin And'ın **Gölge Oyunu** adlı kapsamlı çalışmasının da sözünü etmek kesinlikle gerekiyor. Gölge oyunu sanatını Asya'dan, İran'dan alarak çok ayrıntılı bir şekilde inceleyen bu eser alanında önemli bir boşluğu dolduruyor.

Edebiyat eleştirimizde teorik yaklaşım eksikliğine değinmiştim. Tek bir esere yaklaşımıyla genel teorik yaklaşımı arasındaki bağlantıları titizlikle koruyan bir eleştirmen de Hilmi Yavuz. Onun **Roman Kavramı ve Türk Romanı** adındaki, ilgiyle karşılanan kitabı, başlığından da anlaşılacağı gibi, bu bağlantıyı kuruyor.

Ancak burada, Hilmi Yavuz'un kitabının ötesinde bir soruna değinmek istiyorum. Türkiye'de şimdiye kadar yayımlanmış eleştiri kitaplarının — eleştiri teorisi üstüne olanlar dahil — çok büyük çoğunluğu, tek tek basılmış yazıların sonradan bir araya getirilmesiyle oluşur. Oysa, özellikle eleştiri teorisi konusunda, kitabın başından bir kitap olarak tasarlanıp yazılması önemli bir farklılık yaratıyor. Derlenmiş yazılar, böyle tasarlanmış bir kitabın bütünselliğini vermekten uzak kalıyor. Yayımlanmış yazıların derlenmesi, her şeyden önce, eleştirinin Türkiye'deki durumundan ileri geliyor. Okurların bu tür eserlere ilgisizliğinden ve yayımcıların da, satışı garantili olmayan kitap basmaktan duydukları çekingenlikten.

Bu yıl Türkiyeli okurlar, çeviri olarak da çok fazla eleştiri örneği görmediler. Bir süredir birçok değerli eleştirel eseri Türkçeye kazandıran Payel Yayınları arasında çıkan Lukacs'ın **Avrupa Gerçekçiliği** bu yılın en önemli çeviri eleştiri eseriydi.

Milliyet Sanat'ın başlattığı, önemli Marksist önder ve düşünürlerin sanat üstüne görüşlerini tanıtan dizi de eleştiri için yararlı olmakta.

Edebiyat tarihine ilişkin iki belgesel eser yayımlandı. Cevdet Kudret'in **Abdülhamit Devrinde Sansür'ü** şüphesiz yalnız edebiyat tarihiyle ilgili değil, ama edebiyatı çok yakından ilgilendiriyor. Cahit Öztelli'nin **Belgelerle Yunus Emre'si** ise, Yunus Emre'nin doğum ve ölüm yerlerinin saptanması amacını taşıyor.

DENEME

Murat BELGE

Yalnız edebiyat içindeki türlerin değil, bütün güzel sanatların değişik dallarının birbirleriyle içiçe geçtikleri bir dönemde, deneme türünün kesin bir tanımını yapmak ve onu başka türlerden ayırmak özellikle güçleşiyor. Örneğin, öyle sanat eleştirisi yazıları var ki, pekâlâ deneme sayılabilir. Günlük, anı hattâ mektup gibi edebiyatın yan türleri, özellikle de bu gibi yazıların ileride yayımlanabileceği bilinci işin içine karışınca, hemen deneme niteliğini alabiliyorlar. Öte yandan denemenin kendisi de sırasında temel anlatı tekniklerine, hattâ dramatik ögelere başvurabiliyor. Roman geleneğimizin iki ünlü, birbirine hiç benzemeyen eseri, Yakup Kadri'nin **Yaban**'ı ile Abdülhak Şinasi'nin **Fahim Bey ve Biz**'i, deneme türüne yakınlıkları açısından bakıldığında, neredeyse aynı teknikle yazılmış gibidirler. Bu romanlardan bazı bölümleri alıp bir denemeler derlemesine koysanız, sonuç hiç de yadırgatıcı olmazdı. Aynı şeyi yabancı romanlar için de söyleyebiliriz.

Edebiyat türlerine böyle geniş bir perspektif içinde bakınca, edebiyat bilgileri vermek için yazılmış kitaplardaki klasik tanımların, kuralların anlamı bir hayli azalıyor. Edebiyatın zenginleşmesi demek, zaten, bir edebiyatçının amaçladığı hedefin karmaşıklığıyla orantılı olarak, bulunmuş tekniklerin yeni karışımlarını oluşturmak demek. Örneğin bir Rousseau **İtiraflar**'ını yazdıktan sonra, genel olarak edebiyat için yeni bir imkân doğmuştur artık. Bir başka edebiyatçı, bu eserin geliştirdiği imkânı, bambaşka nitelikte bir eserde farklı türden ögelerle bileştirebilir. Rousseau'nun **İtiraflar**'ı, otobiyografiyle denemenin bir senteziydi. Ama her deneme otobiyografik de olmayabilir. Bir romancı (**Yaban**'da olduğu gibi), dramatize bir roman kişisinin ağzından da, o kişiye uygun düşecek denemeler yazabilir.

Bunları söyledikten sonra, denemenin yeni ve daha geniş kapsamlı bir tanımını sunmak gerekebilir. Bence deneme bir edebiyat türü olarak değil, bir **söylem biçimi** olarak tanımlanmalı (bir «discourse» olarak). «Bilimsel» bir **söylem**, «felsefi» bir **söylem** gibi, deneme dediğimiz bir söylem de var ve yapısı, biçimi, öbür söylem biçimleri gibi, ele aldığı gerçekliğin niteliği tarafından belirleniyor. Şu halde, denemeyi tanımlamak için, bu gerçekliğin niteliğini araştırmamız, açıklamamız gerekir.

En kolay karşılaştırmayı belki «bilimsel söylem»le deneme arasında yapabileceğiz. Bilimsel yazı, bütünüyle, **dışsal**, nesnel gerçekliğin araştırılmasına adanmıştır. Her bilimsel yazı bu niteliğe sahip olmayabilir; ama sahip değilse, bu, onu eleştirmenin, çürütmenin, amacına uygun olmadığını ispatlamanın ana ölçütüdür. Denemenin bilimsel yazıdan farkı, onun böyle dışsal ve nesnel bir gerçeklik alanına yönelmekten kaçınması değildir. Deneme de böyle alanlara sık sık yönelir. Şu halde bilimsel yazıdan farkı, hangi gerçekliği ele aldığında değil, gerçekliği nasıl ele aldığında yatıyor. Deneme, her türlü gerçekliği, en dışsal gerçekliği bile, içsel değer perspektifi içinde ele alan bir yazı türüdür. Bu gerçekliğin, kişi açısından temsil ettiği **değere** yönelir son kertede. Öte yandan, bilimsel yazı ile denemenin ele aldığı olguların, insan bilincinde yer aldıkları biçimler arasında da önemli bir fark olduğu söylenebilir. Şöyle ki, deneme, ileri sürülen fikirlerde daha bir tamamlanmamışlık aşamasını temsil eder. Bilimsel bir yazıyı elbette bir mutlak kesinlik olarak alamayız, ama deneme, tartışmaya açık olan bilimsel hipotezin de öncesinde bir zihnî arayış aşamasına tekabül eder.

Felsefeden de ayrılır deneme. Kavramlarla konuşan bilimden ne oranda uzaksa, kategorilerle konuşan felsefeden de aynı oranda uzaktır. «Felsefi **söylem**» son analizde gene bireyüstü, nesnel kategorilerle örülür. Deneme ise, gene bu genel anlamın kişiler hayatı çerçevesinde **değerini** araştırmaya yönelir.

Dolayısıyla denemede **üslup** vardır. Bilimsel ve felsefi **söylemler**, karşıladıkları gerçekliğin niteliği gereği bir kişiliksizliğe, üslupsuzluğa erişmeye çalışırken, genel anlamla bireyselleşmiş değer bağlantısı üzerine kurulu olan deneme, üsluptan ayrılamaz.

Bu nedenle, gelişkin, ana boyutlarını bulmuş bir edebi tür olarak denemenin, modern burjuva sınıfının ortaya çıkışıyla aynı süreç içinde doğması akla uygundur. Gene aynı şekil-

de, kapitalizmin çağdaş biçiminde, yazar veya düşünürün, «okur kitlesi» denilen heterojen kesimle ve tabii bundan da geniş bir kategori olan halkla arasındaki diyalogun temeli onulmaz bir şekilde çökünce, denemenin yazılmaz hale gelmesi de doğaldır. Çünkü deneme, belki temelde kişinin kendisiyle konuşmasıdır. Ama bu kendisiyle konuşma, mutlaka başkalarıyla konuşmaya dönüşebilmelidir ki deneme başarılı olabilsin.

Türkiye'ye de deneme, Batı edebiyatının öteki türleriyle birlikte (bazılarından daha geç, doğal olarak), bizim burjuva devrimimiz denecek bir dönemde girdi. Ataç gibi, hem son derece bireysel, hem de Cumhuriyet döneminde yeni oluşan bir aydın zümrenin genel tavırlarını temsil edebilen bir kişinin elinde belki en yetkin örneklerini kazandı. Ama Türkiye'de deneme türünün parlak dönemi oldukça kısa süreli dir. Çünkü bu tür Türkiye'ye geldiğinde, bireyselliğin klasik biçimi dünya-tarihi ölçeğinde geçerliliği yitirmiş, aşınmıştı. Batı kültür ortamında gördüğümüz düşünür-halk kopukluğunun Türkiye'de alacağı biçimler, bizim özel tarihi koşullanmalarımız sonucu, daha derin olduğu açıktır. Ataç zamanında Kemalizm hiç değilse aydınlar arasında daha yaygın bir düşünce sistemi olduğu için, bu ideolojinin kendi içindeki bütün farklılıklara, çelişkilere karşın, aydınların özlemleri arasında belirli ortaklıklar bulunduğu için, denemenin genel çerçevesinin nesnel bir temeli vardı. Bugün aydınlar arasında dahi, böyle bir ortaklıktan söz etmek güçtür.

Özellikle son yıllarda, Türkiye'nin kültürel kargaşası arttı veya daha doğrusu, varolan kargaşa, bütün çıplaklığıyla kamuoyuna yansıdı. Eskinin kabataslak «ilerici/gerici» ayrımı bile bugün hayli yetersiz. «İlerici» ise, ilericiliğin hangi ekolünden? «Gerici» ise, ne tür gerici? Bütün bölümleriyle sosyalistler, sosyal demokratlar, kemalistler, radikaller, İslâmcılar, faşistler v.b. Bütün bu sayılanların, ideolojik mücadeleye kollarını sıvamış aydınları da var. Ve Türkiye'de her şey, çocuk yetiştirme konusundan demokrasinin tanımına kadar, bu sayılan toplumsal güçlerin ve onların aydınlarının tartışmalarına, yorumlarına açık. Geçiş toplumunun bu abartılmış sancılı süreci, geleneksel olarak «edebiyatçı/yazar» dediğimiz zümrenin önde gelen kesimini kabaca iki yol tutmaya itiyor: Ya toplumsal oluşumla daha yakından ilgilenmeye, ya da daha fazla bireyselleşmeye. Edebiyatın her türünde ve alanında gördüğümüz bu ayrışma, şüphesiz deneme türünde de kendini gösteriyor.

Toplumsallaşan ve politikleşen kesimin deneme yazmaya çok fazla eğilim göstermediği söylenebilir. Gerçi bu kesimin ürünleri arasında deneme türü içinde sınıflandırılabilecek örnekler var. Ama bunlar, sanki başka türlerin gerekli ögelerinin eksik kalması sonucunda deneme sınıflamasına giriyorlar, yani, «negatif» bir anlamda. Örneğin, bilimsel veya felsefi olması gerekip, bunun ön-gerektirdiği formasyona erişemediği için denemeleşen, politik polemik, edebi polemik olması gerekirken, bunun zorunlu nesnelleşmiş tabanına oturmadığı için denemeleşen yazılar...

Öbür kesime gelince, kişiselleşme, ister istemez otobiyografik ögeleri öne çıkarır. Son yıllarda denemenin otobiyografikleşmesi ya da, öbür yandan, günlük, anı, mektup gibi türlerin (yayımlanacağı bilincinin de etkisiyle) denemeleşmesi, bu eğilime yorulabilir sanıyorum. Ancak bu tarzda yazılmış denemelerde ele alınan sorunlar, oldukça içedönük bir bireyselliğin çok az kişiyle paylaşılacağının bilinciyle kaleme alınmış duyarlık inceliklerine dayanıyor. Bu ise, denemenin bir önkoşulu olan «konsessus» (fikri ortaklık ve paylaşım) tabanını ya büsbütün ortadan kaldırıyor ya da en azından asgariye indirgiyor.

Deneme türü bireysellikten ayrılamaz. Ama sonuç olarak ortaya çıkan deneme örneğinin başarılı olması için, yansıttığı bireyselliğin de ilginç olması gerekir. Son yıllarda Türkiye'de yazılan denemelerde şüphesiz pek çok ilginç olanı var. Ama bir bütün olarak Türk denemesine baktığımızda, bu koşulun ne dereceye kadar gerçekleştiği, sorulması gereken bir soru.

Bir yıllıkta yer almak üzere yazılan bu yazıda, zaten beklenenden çok daha genel birtakım sorunları tartışma eğiliminde olan bu yazıda, artık deneme türü üstüne teorik söz söylemeyi bırakıp geçmiş yılın bu türdeki ürünlerine geçmem gerekirdi. Ama bunu yapmadan önce, bir konuya daha değinmek istiyorum. Yazının başından beri, deneme türünün Türkiye'de bugünkü durumunu kayda geçirilecek bir olay değil de, tartışılacak bir sorun olarak ele aldığıma göre, denemenin daha ilginç ve canlı olabilmesi için neler yapılabileceği konusu üstünde biraz durmak istiyorum.

Bu konuda, daha 1975'in Temmuz'unda (**Birikim**, sayı 5) «Sosyalist Deneme Yazmak» adlı denemede bir öneride bulunmuştum. Başındaki «sosyalist» sıfatının da akla getireceği gibi, belli bir sınırlama koyduğumu kendim de kabullendiğim bu önerimi burada kısaca tekrarlayım. Yazarlarımız arasında devrimci dünya görüşünü benimseyenler çoğunlukta. Ama, yaşanan bir gerçeklik olarak sosyalizm üstüne yazmıyoruz. Sos-

yalizm üstüne ya şiir, roman yazıyoruz, ya da polemik veya bilimsel yazı. Sosyalist olarak ve sosyalistler arasında, gündelik hayatta karşılaştığımız sorunları, belki konuşuyoruz birbirimizle, hattâ belki gereğinden fazla konuşuyoruz, ama konuşurcasına yazıya dökmüyoruz. Böylece, bir dünya görüşü olarak sosyalizmin, yaşayan bireyler olarak bizler için değerini yeterince tartışmıyoruz. Oysa bu, pek çok bakımdan önemli bir eksiklik.

Yukarıda söylediğim gibi, deneme için oldukça sınırlı bir çerçeve bu. Sosyalistler için önemli olabilir. Bu nedenle, denemenin bugün gerçekten önemli bir işlevi yerine getirebileceğine inandığım başka bir alanı işaret etmek istiyorum. Bu da, toplumumuzun genel ideolojik yapısı konusunun denemeyle tartışılmasıdır. Değer yargılarının temelden sarsıldığı, sonu bir türlü gelmeyen bir geçiş süreci içinde, geçmişten kalan değerlerin sürekli ayıklanıp dengeli bir değerler sisteminin de yerleşemediği bir toplumda yaşıyoruz. Uluslararası yıldızlar basketbol şampiyonasındaki tutumumuz ve daha önemlisi, yaptığımız hile açığa çıkarıldıktan sonra basında söylenenler geliyor aklıma. Böyle bir olay, nasıl çarpık değerlerle yaşadığımızı, bu değerlerin aslında ne kadar yaygın olduğunu birdenbire, çok sarsıcı bir biçimde ortaya koyuyordu. Sözün kısası, askerî bir hümanist-demokratik çerçeve içinde de denemecinin yapabildiği önemli işler var bugünkü ortamda. Güncelden yola çıkarak genele açılabilen bu tür bir denemenin okur ile yazar arasında sağlıklı bir diyalog kurması ,kurulan bu diyalogun, okuru da yazarı kendilerini dönüştürmeye yöneltmesi umulabilir.

Gazeteler ya da **Milliyet Sanat** gibi görece daha geniş tirajı olan dergiler bu alışverişin en uygun ortamıdır. Nitekim böyle organlarda, bu tip yazılara raslıyoruz da. **Milliyet Sanat**'ın her sayısında bir denemeye yer veriliyor. Gazetelerde bazı sütun sahipleri, **Cumhuriyet**'de Oktay Akbal, **Vatan**'da Can Yücel, **Milliyet**'de Mümtaz Soysal gibi, siyasî makalede denemenin üslubunu ve imkânlarını kullanıyorlar.

Geçtiğimiz iki yıl içinde, kitap halinde derlenen denemelerin başarılı örneklerinden biri Cemal Süreya'nın **Şapkam Dolu Çiçekle**'siydi. Süreya'nın ilgisi sanat ve özellikle şiirde odaklaşıyor, ama bu merkez çevresinde oldukça geniş bir alanda sürekli ilginç şeyler söyleyerek, denemeciliğin başlıca gereğini yerine getiriyor.

Salâh Birsel de günümüzün deneme ustalarından biri. Kimi zaman kişisel anılarına yaslanarak, ama hep kişiselliği

aşan bir anlama yönelerek, o da yazısının başından sonuna kadar okurun ilgisini canlı tutabiliyor.

Deneme bizde en yakın akrabalık ilişkisini edebiyat (veya sanat) eleştirisi dalıyla kuruyor. Edebiyat konusunda yazılmış yazıların büyük bir çoğunluğunun «eleştiri» mi, yoksa «deneme» mi olduğuna hükmetmek güç. Bunun kısmen, amaçlanarak değil de, eleştirinin henüz yeterince olgunlaşmamasından ileri geldiği kanısındayım. Ama örneğin Füsun Altıok gibi bir yazarın ürünleri, kendisinin edebiyat üstüne **deneme** yazmayı bilinçli olarak seçtiğini gösteriyor. Bu, yararı açık bir deneme tarzı. Bir şeyi ispatlamak için yazılmış değil, ama akla gelmemiş bir perspektif açıveriyor. Altıok'un, hikâyelerde koku imgesini konu edinen yazısı veya Adalet Ağaoğlu'nun, kendi romanındaki «Aysel»den yola çıkarak, adlarla tarihi dönemler arasında bağlantılar kuran yazısı gibi.

Edebiyat eleştirisi ile deneme arasında kalan, bence, edebiyattan yola çıkarak genel düşünceleri dile getirdikleri için deneme yanları ağır basan yazıların derlemesinden oluşan üç kitap yayımlandı geçen yıl: Vedat Günyol'un **Çalakalem'i, Yeni Ufuklar**'da yazdığı edebiyatla ilgili yazıların derlemesi (Vedan Günyol, daha doğrudan doğruya politik yazılarında da denemeci üslubunu sürdürüyor); Oktay Akbal da **Cumhuriyet**'de edebiyat üstüne yazdığı yazıları **Yaşasın Edebiyat**'da topladı (Akbal'ın **Zaman Sensin**'inde konu birliği yok; yalnız bütün bu yazılarında denemenin ayırıcı ses tonu vardır); Rauf Mutluay da, gene **Cumhuriyet**'de yayımlanan yazılarından bir seçmeyi **Bende Yaşayanlar** adını verdiği kitapta yayımladı.

Politik nitelikte anıların deneme üslubuyla sunulmasına iki örnek, Çetin Altan'ın **Bir Yumak İnsan**'ı ile Uğur Mumcu'nun **Sakıncalı Piyade**'si. Çetin Altan, hayatı boyunca tanıdığı insanları, ad vermeden anlatıyor ama aynı kişiyi tanıyanın kimden söz edildiğini kolayca anlayabileceği bir açıklıkla. Ve karşılaştığı kişileri renkli çizgilerle yaşatıyor. Uğur Mumcu'nun kitabında ise 12 Mart tutukluluk günleri ve sonra da askerlik anıları var. Zeki bir gözlemin kaydettiği ayrıntılar.

Politik yaşantıdan denemeye yönelen sosyalist denemenin tek ama bence başarılı örneği olarak, Murathan Mungan'ın (**Birikim**'de yazarın adı belirtilmeden yayımlanmıştı) «Devrimci Olmak» adlı ürününü sayabilirim.

Haldun Taner'in **Devekuşuna Mektuplar**'ı, bence, yukarıda saydıklarımın tersine, edebiyattan politikaya yönelen denemeler. Edebiyat ve kültür adamı yanı önde gelen bir yazarın, bu kültür içinden politikaya bakışı.

Sevgi Soysal'ın Bakmak'ı için de buna benzer bir şey söylemek gerekiyor. O da öncelikle sanata göre yoğurularak biçimlendirilmiş bir «bakmak» üslubu ile gündelik toplumsal sorunlara yöneliyor ve baktığı yeri bize de gördürüyor.

Füruzan'ın **Yeni Konuklar'ını** deneme türü içine almak ne derece doğru, ben de pek emin değilim bundan. Ancak, bildiğimiz gezi ya da röportaj türlerinin Füruzan'ın kişiliği ve özel sesi içinde bileştirilmesini gözönünde tutarak, bu kitabı da yılın deneme eserleri arasında saymak istiyorum.

Son olarak, yeni yayımlanan bir deneme derlemesinden de söz etmeliyim. İsmet Kemal Karadayı'nın **Denemeler - Denemeciler Antolojisi.** Deneme derlemek, belki şiir veya hikâye derlemekten de güç bir şey. Bu nedenle, seçmenin ne kadar yerinde olduğu konusunda bir şey söylemeyeceğim. Ancak, yabancı yazarlara da yer veren bu antoloji, Türkiye'de benzeri pek bulunmayan bir kitap.

1977'de HALK KÜLTÜR ŞENLİKLERİ

Cahit ÖZTELLİ

Yeni bir uyanış var yurtta... Bu bilinçli uyanış eski halk kültürünün unutulmaktan kurtarılması savaşımıdır. Büyük şehirlerde birkaç aydın kişinin başlattığı, zamanla gelenek olarak sürdürülen bu güzel halka ve sanata yönelik çabaların giderek küçük kasabalara, hatta köylere dek yayıldığı oluyor.

Cumhuriyet döneminde başlayan kendine dönüş, daha doğrusu, halka dönüş, Tanzimat'tan sonra başlayan Batı karşısında duyulan eziklikten kurtuluş yolunda önemli bir kültür davranışı, bir çeşit kültür atılımı olmaktadır. Bunlar, unutulmaya yüz tutmuş cirit oyunundan, Selçuk döneminden kalan yemeklere, gül bayramına, giysilerden, halk danslarına kadar uzayıp gider...

Ben, bu şenliklerin çoğuna katılırım. Halkın gösterdiği ilgiyi başka bayramlarda görmemişimdir. Kimi zaman küçük bir kasabaya öyle koşarlar ki, on binleri bir gönül potasında eritir, birleştirir, gerçek bir bayram yelleri eser ortalıkta...

Ulusumuzun iç dünyasını yakından görmek isterseniz bir yaz Akşehir'e gidiniz... Orada Dünya Filozofu Nasreddin Hoca Şenlikleri'ne katılın... Görün ruhların, yüzlerin nasıl ışıl ışıl yanıp parladığını... Yine yolunuz düşerse büyük düşünür ve barışçı yolun ışığı Hacı Bektaş Veli Şenlikleri'ne gidiniz... Orada da binlerin, on binlerin nasıl derin bir ruh coşkusu içinde yanıp tutuştuğunu, barışa koştuğunu görürsünüz...

Bu toprağın insanını tanımak mı istiyorsunuz... Gidin bir dağ başında bir çobana yoldaş olun... Akşamın sisleri ile onun kavalını dinleyerek köye inin... Köy kahvesinde yurt ve dünya görüşünü, bilginler toplantısındakinden daha iyi kavrarsınız... Halk sanatını mı görmek istiyorsunuz?... Öyleyse, çıkın Toros Dağları'nın tepelerine... Yörük çadırlarında kilim do-

kuyan allı gelini seyredin... Yüzyılların ötesinden gelen öğreti ile doğanın nasıl renklenip fışkırdığını görün...

O'nun hayal dünyasını mı öğrenmek istiyorsunuz... Fırtınalı kış gecelerinde ninelerin masal dünyasına girin... Yemen'lere gidenlerin özlemini mi öğrenmek istiyorsunuz... Gelinlerin, beşiklerin başında söyledikleri ninnileri dinleyiniz...

Asker ocağının delikanlısının yiğit ruhunu mu tanımak istiyorsunuz... «Râviyân-ı ahbar ve nâkılân-ı esrar ve muhaddisân-ı rûzgâr şöyle rivayet ve hikâyet etmişlerdir kim...» Bir Köroğlu, dağları, belleri kesmiş, kervanları soymuş... Bolu Beyi'ne aman dedirtmiş... Seyyit Battal Gazi seksen bin kâfire kılıç salmış... Ali, Zülfikâr'ı kâfire saldığında kırk arşın uzarmış, Kaf Dağı'n devleri titrermiş ondan... Bağdat önlerinde Genç Osman kelle koltuğunda üç gün savaşmış...

Ey ihvân-ı safa, sözü niye uzatalım... Çağımızın büyük güldürü ustası Aziz Nesin bizden bir yıllık halk edebiyatı olaylarını istedi... Sözü niye uzatalım, konuya girelim... Sürc-ü lisan olursa, affola vesselâm...

Yunus Emre Haftası

Eskişehir Turizm Derneği 6-10 Mayıs 1977 günlerini «Yunus Emre Haftası» olarak ilân etmiş, çeşitli gösteriler düzenlenmiştir. Karslı âşıklar halka bir saz ve türkü şöleni vermişlerdir. Ayrıca yurdun değişik yerlerinden çağırılan halk dansları toplulukları yerel oyunlar gösterisinde bulunmuştur.

Ayrıca biri Eskişehir'de, öteki Seyitgazi ilçesinde olmak üzere iki Yunus Emre semineri yapılmış, İstanbul ve Ankara'dan gelen bilim adamları bildiriler sunmuşlardır.

Son Halk Hikâyecisi

Erzurum'da oturmakta olan son halk hikâye anlatıcısı Behçet Mahir, Ankara Folklor Kurumu tarafından Ankara'ya çağırılmış, Prof. Dr. Ahmet Uysal yaptığı konuşma ile halk hikâyeciliğimizin tarihi ve bugünkü durumu üzerinde durmuş, hikâyeciyi tanıtmıştır. Ayrıca Behçet Mahir birkaç hikâye anlatmıştır. Behçet Mahir son hikâyeci olarak geleneğini sürdürmektedir. (20 Mayıs 1977).

Konya'daki Halk Kültürü Şenlikleri

Konya Turizm Derneği uzun yıllardan beri Halk Kültürümüze büyük katkılarda bulunmaktadır. Derneğin başkanı Şair

ve kültür adamı Feyzi Halıcı'nın başarılarında etkili olmakta.

Konya'da yapılan şenlikler, anmalar, seminerler yurt ve dünya ölçüsünde önem taşır boyutlara varmaktadır. Mevlâna Anma Törenleri sık sık dış ülkelere de uygulanmakta, büyük ilgi toplamaktadır.

Geleneksel bir nitelik kazanan Âşıklar Bayramı her yıl yapılmaktadır. Bu toplantılar, yurdun dört bucağından gelen genç, yaşlı âşıkların yarıştıkları er meydanıdır. Ayrıca yeni yetişmekte olan gençler için bir çeşit okul olmaktadır.

Yine her yıl Konya'da unutulmuş eski sporlarımızdan Cirit oyunları düzenlenmektedir. Atın yerini otomobiller aldıkça tarihe karışan bu oyun bugün ancak Erzurum, Kars gibi sınır illerimizde sürdürülebilmektedir.

Selçuklular çağından beri Konya'nın bir gül şehri olduğunu kaç kişi bilir. Turizm Derneği'nin açtığı yarışmalar sonunda Konya'da yeniden gül sevgisi gelişmiş pek çok meraklı bu çiçeğe gönül vermiştir. Gül mevsiminde Meram cennetten bir köşe olur.

Konya'da bu yıl ilk kez **Yunus Emre, Nasreddin Hoca** ve **Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili** üzerine birer seminer düzenlendi (10-12 Haziran 1977). Yabancı bilginlerin de katılmasıyla seminer uluslararası bir nitelik de kazandı.

Ayrıca seminer salonunda Yunus Emre hakkında çıkmış kitap, makale kesikleri ve arşiv belgelerinin fotografları sergilendi (Öztelli Koleksiyonu). Büyük ozan için çeşitli bildiriler sunuldu.

Nasreddin Hoca için ayrı bir seksiyonda verilen bildiriler dışında Cahit Öztelli tarafından «Hoca'nın Türk Karikatüründeki Yeri» adlı bir konuşma ile en eski taşbasma kitaplardan günümüze değin gelen Hoca'nın resim ve karikatürleri silaytlarla perdede gösterildi

Konya Turizm Derneği bu yıl ilk kez «Türk Sanat Müziği Beste Yarışması» düzenledi. İstanbul Radyosu'nun Musiki otoritelerinden oluşan seçiciler kurulunun seçtikleri 11 Haziran gecesi bir konser olarak halka sunuldu.

Kısaca bildirilen şu çalışmalar göstermektedir ki, Konya, İstanbul ve Ankara'dan daha çok kültür şenlikleri düzenlemekte, örnek bir şehir olmaktadır. Yirmi yıldan bu yana sürüp gelen bu şenlikler başka şehir ve kasabalarımızı da özendirmektedir. Nitekim, son yıllarda yurt düzeyine yayılan bu biçim davranışlar artmaktadır.

Silifke Yörük Şenlikleri

Tarih boyunca Toros Dağları'nda yaşamış konar-göçer Yörükler bugün de eski görenek ve gelenekleri oldukça iyi korumuş ve yerleşmiş topluluklardır. Birçok el sanatları yanında dokumacılık sanatını eski güzelliği ile yaşatmaktadırlar.

Birkaç yıldır başlayan bu eski kültürün arannıası ve tanıtılması çalışmaları bu yıl da yapılmıştır (14-15 Haziran).

İlginç sahneler, geçitler sergilenmiştir. Açılış bir Yörük yayla göçü deve kervanı ile başlamıştır. Meydanlarda halka açık olarak yapılan halk dansları gösterilerinden başka Silifke türküleri konserleri verilmiştir. Konseri yurdun ünlü âşıklarının sazları ile verdikleri şölen izlemiştir.

Silifke Yörük Şenlikleri'nin önemli yönü, bu eski kültürü konu edinen bir açık oturumun düzenlenmiş olmasıdır. Oturum sonunda köylerden gelen sanatçıların «Yörük seyirlik oyun» gösterileri büyük ilgi toplamış, çeşitli kültür kuruluşlarınca filme alınmıştır.

Silifke Folklor Derneği'nin düzenlediği bu şenliklere Turizm Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'nın daha çok yardımcı olmaları çok yararlı sonuçların alınmasını sağlayacaktır.

Hacı Bektaş Veli Şenlikleri

Hacıbektaş Turizm Derneği tarafından on yıldan beri düzenlenmekte olan şenlikler yurt ölçüsünde büyük ilgi ile karşılanır. On binlerle söylenebilen ziyaretçi ile kasaba dolar taşar. Bu yıl yine 16-18 Ağustos günleri yapılan şenlik, Hacı Bektaş Veli'nin heykelinin açılması ile daha başka bir anlam kazandı. Bu yılki anmada bir yenilik de Dr. İhsan Ünlüer'in Karikatür sergisi oldu. Geceleri de tarihsel değeri olan Bektaşi samah (dinsel oyun) larının gösterilmesi yapıldı.

Nasreddin Hoca'nın köyünde

Eskişehir İli Turizm ve Tanıtma Müdürlüğü 25-26 Haziran günleri Büyük Halk Filozofu Nasreddin Hoca'yı anma şenliği düzenledi. Bilindiği gibi Hoca'nın köyü Horto, Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlıdır. Tören bu köyde başladı. Köy meydanında yapılan konuşmalara İstanbul ve Ankara'dan gelen bilim ve sanat adamları ve köylüler katıldı. Hoca'mn anısını taşıyan yerler gezildi. Öğle yemeği çayırlıkta eski töreye göre topluca yenildi.

İstanbul'da Âşıklar Şöleni

Bu yıl yapılan V. Uluslararası İstanbul Festivali saz şairlerine yer verdi. Yurdun çeşitli yerlerinden çağırılan âşıklar Gülhane Parkı ile Yedikule'de iki gece büyük ilgi gördü. Âşıklar geleneğinin çeşitli türlerinin sergilendiği tören Konya Âşıklar Bayramı düzeninde yapılmış, Feyzi Halıcı'nın başkanlığında Gültekin Samancı, Vecdi Yarman ve Tahir Kutsi Makal'dan oluşan kurul denetiminde yapılmıştır.

1. Seyit Battal Gazi Bilimsel Semineri

Eskişehir Turizm ve Tanıtma Müdürlüğü ile Seyitgazi Turizm ve Tanıtma Derneği'nin ortaklaşa düzenledikleri seminer her bakımdan başarılı olmuştur. 24-25 Eylül günleri süren Bilimsel Seminerde Feyzi Halıcı, Cahit Öztelli, Prof. Süheyl Ünver, İ. Ali Sarar, Süleyman Arısoy, Müjgân Cunbur, Vecdi Yarman, İ. Ünver Nasrattınoğlu, Prof. Şükrü Elçin, Necdet Buluz, Doç. Dr. Harun Tolasa değerli bildiriler sunmuşlardır.

İslâm kahramanı Battal Gazi'nin Bizanslı'lara karşı yaptığı savaşlarda gösterdiği olağanüstü serüvenlerin romanı on üçüncü yüzyılda sözlü gelenekte yayılmış, on beşinci yüzyılda yazıya geçirilmiş ilk Anadolu Türk romanı olmuştur.

Her bakımdan üstün bir şövalye romanı olan Battal Gazi'ye ulusun beslediği sevgi sonunda bugün yatmakta olduğu Seyitgazi kasabasında bir tepe üzerine orta çağ şatosunu andıran cami ile öteki yapılarla çok görkemli bir külliye meydana gelmiştir.

Ne yazık ki, edebî değeri yüksek Battal Gazi romanı için hemen hiçbir çalışma yapılmamıştır. Dün olduğu gibi bugün de üniversitelerimiz halkın edebiyatına sırt çevirmiş gibidirler. Oysa, Batı bilim adamları bu konuya çoktan eğilmişlerdir. Bu bakımdan Battal Gazi semineri ilerisi için yararlı olacaktır. C. Öztelli'nin önerisi ile Battal Gazi'nin bir heykelinin dikilmesi ve her yıl yurt çapında pehlivan güreşleri yapılması kabul edilmiştir.

Akşehir'de Nasreddin Hoca Şenlikleri

Yirmi yıl önce «Nasreddin Hoca Turizm Derneği» kurulmuştu. Her yıl 5-10 temmuz günleri yapılan şenlikler içte ve dışta gerçekten ilginç gösterilerle sürer. Her yıl yapılan yenilikler ile yurtta yapılan şenliklerin en görkemlileri arasında

sayılır. Bir hafta boyunca çeşitli sergiler açılır. Konferanslar verilir, tiyatro oyunları sergilenir, futbol karşılaşmaları yapılır, halk dansları gösterileri yapılır. Son yıllarda Karikatürcüler Derneği'nin işbirliği ile yapılan Uluslararası Karikatür Yarışmaları, şenliklere daha geniş bir nitelik kazandırmıştır. Bu yıl da yinelenen şenlikler başarılı geçmiştir. Yabancı karikatürcülerin ve yerli çizerlerin katılması arasında çağımızın en büyük güldürü yazarı ve Hoca'nın büyük temsilcisi Aziz Nesin'in katılması ilgiyi daha da artırmıştır. Bizce Hoca için yapılacak şenlikleri İstanbul ve Ankara'ya da kaydırmak yerinde olur. Hele İstanbul Festivali'nin bir bölümünü Hoca'ya ayırmak uluslararası ilginç bir hava yaratacağı kuşku götürmez.

İstanbul'da Altın Saz Yarışması

Ekim ayında İstanbul'da «2. Altın Saz Yarışması» yapıldı. Yurdun pek çok yerinden katılan saz şairleri Üsküdar, Fındıkzade ve Şişli semtlerinde üç gece halka kendi eserlerini sundular. Çeşitli yarışmalarda derece alanlara ödüller verildi. Müzik- San Vakfı tarafından saz şairleri şenliklerinin her yıl yineleneceği bildirilmektedir. Gazeteci Tahir Kutsi yönetiminde başarılı geçen şenliğe Kültür Bakanlığı da yakın ilgisi ile yardım etmiştir.

Halk Edebiyatı Folklor Kitapları 1977

1 — Orhan Şaik GÖKYAY, **Dede Korkut Hikâyeleri,** Kültür Bakanlığı Yayınları (Bugünün dili ile).

2 — Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1977, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 17

3 — 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, III. Cilt, Halk Müziği Oyun Eğlence, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 20

4 — Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatı Araştırmaları,** Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 24

5 — 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, V. Cilt, Etnografya, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Dairesi Yayını: 22

6 — **Dünyada ve Bizde GÖLGE OYUNU,** Metin And, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi: 26

7 — Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 3, **Dizin ve KAYNAKÇA,** Türk Dil Kurumu Yayınları.

8 — Cahit Öztelli, **Belgelerle YUNUS EMRE,** Karaman Turizm ve Tanıtma Derneği Yayınları: 1

9 — **Hacı Bektaş Veli** — Bildiriler, Denemeler, Açıkoturum, Hacıbektaş Turizm Derneği Yayınları: 1

10 — İsmet Zeki Eyüboğlu, **KARADENİZ AŞK TÜRKÜLERİ,** Ada Yayınları.

11 — Âşık Hüdai, **YARALAR BENİ,** Şiirler, âşıkın kendi yayını.

12 — İsmet Zeki Eyüboğlu. **ANADOLU HALK İLÂÇLARI,** Hürriyet Yayını.

13 — Hüseyin Arif, Divanı ve Hayatı ile **YUNUS EMRE,** Hicret Yayınları.

14 — Cahit Öztelli, **ERCİŞLİ EMRAH ÜZERİNE ÇALIŞMALAR,** ayrıbası.

15 — Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi,** T. İş Bankası Yayını.

16 — Özdemir Nutku, **Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri,** T. İş Bankası.

17 — Tahir Kutsi, **Âşıklar Şöleni,** Çağdaş Ozanlar Antolojisi, Müzik-San Vakfı Yayını.

18 — Cahit Öztelli, **KÖROĞLU ve DADALOĞLU,** Varlık Yayını.

1977'de ÇOCUK EDEBİYATIMIZ

Erdal ÖZ

Şu karanlık 1977 yılı

Şu 1977 yılı, devleti aralarında parselleyen egemen güçlerin, alabildiğine yıkıcı bir eğitim politikası izledikleri, bunu elden geldiğince eylem biçimine soktukları karanlık bir yıl oldu. Buna karşılık, 1977 yılının, çocuk edebiyatı üzerinde en çok tartışılan yıl olduğu da bir gerçek. Bu, bir etki-tepki durumudur. Çocuk, çocuğun eğitimi, çocuğun korunması, kurtarılması, çocuk kitaplarının nasıl olması konuları, 1977'nin tartışılan önemli konularındandı.

Egemen gerici güçler, dört bir koldan, çocuklar ve yetişkinler üzerinde bilinçli bir eğitim politikası uygulamaya çalışırken, buna bir tepki olarak, nasıl analar babalar okuyan çocuklarının okullarda vurulup öldürülmesi karşısında alabildiğine tedirgin oldularsa, eğitimcilerimiz, aydınlarımız, yazarlarımız da, «çocuk» denilen, toplumumuzun bu en önemli, ama en zayıf ögesinin, bu karabasandan nasıl kurtarılması konusunda, aynı tedirginlik, aynı sorumluluk içinde, çıkar yollar aradılar.

Egemen güçler, gerici, çağdışı tutumları içinde, çocuğu, büyüklerin gerçek dünyasından uzak tutmaya, onun toplumsallaşmasını önlemeye, kendi tutucu dünya görüşlerine uygun biçimde onu politize etmeye uğraşırken, toplumumuzun uyanık güçleri de, çocuğu, bu sınıflı toplum içinde, gelecek günlerin bilinçli kişisi olacak biçimde yetiştirmeye, onu yüreklendirmeye, onu özgürlük, eşitlik, kardeşlik duygularıyla donatmaya, hiç olmazsa onu horlanan, sömürülen kişi olmaktan kurtarmaya çalıştılar. En azından yazarlarımız, bu yolda daha başarılı yapıtlar vermeye, yazılar yazmaya, çocukları eğiten yurtsever öğretmenleri, uyanık ana babaları bu yolda uyarmaya çaba gösterdiler. Çocuk edebiyatı, 1977 yılı için-

de, geçmiş yıllara oranla daha da ilginç yapıtlarla zenginleşirken, en azından böyle namuslu bir çabanın içinde göründü.

«Çocukları kurtarmalıyız»

«Çocuk, yalnızca sınıfının ve içinde yaşadığı toplumun bir ögesi değildir; aynı zamanda onların en zayıf ögesidir. Baskının olduğu yerde çocuklar iki kez ezilenlerdir. Ve bir toplumun ne kadar insanca bir toplum olduğu, o toplumun, bu en zayıf ögelerine, yani çocuklarına karşı nasıl davrandığına bakılarak ölçülebilir.» (**DİETER RICHTER** / Gerçeklere Gözlem Dergisi. Sayı: 10)

Bir yabancı eğitimci, çocuğun toplum içindeki konumunu böylesine tutarlı bir gerçeklikle açıklarken, 7-10 haziran günleri arasında, Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da yapılan «Uluslararası Yazarlar Konferansı»nda konuşan **Yaşar Kemal**, «Dünya Barışı» konusunda yaptığı konuşmasında, dünya yazarlarına şöyle seslendi

«Bugün dünyamızda önce babalar, sonra eğitim kurumları, sonra sözümona çocuk yayınları, çocukları ayrı yaratıklarmış gibi ele alıyorlar. Dünyamızdaki çocuklar bu çok kötü koşullar altında yetiştiriliyorlar. Çocuklar, doğaya ve insanlara yabancılaşsınlar diye her şey yapılıyor. Ey söz ustası kardeşlerim, herhangi bir ülkede çocuklar için, çocuklar adına yapılan korkunç edebiyatı izlemiyeniniz var mı? O korkunçluktan haberi olmayanınız var mı? Böylesine yetiştirilmiş çocuklar, bu dünyaya yabancılaşmazlar da ne olurlar? Savaş da yaparlar, dünyayı da yıkarlar. Söz ustaları, bunun da üstünde ısrarla durmalıyız. Yeni bir eğitim için, insanlığımıza özgü yeni bir eğitim için savaş açmalıyız. Önce bu korkunç belâdan, baskılardan çocukları kurtarmalıyız. Bin yıllık ezberci eğitim, yaşama da, insana da zıt bir eğitimdir. Herkes çocuğu küçük görüyor. Ve bunu da her gün çocukların başlarına kakıyoruz. Çocuklara yardım etmeliyiz. Hiç olmazsa çocukları o çocuk edebiyatı denilen kötülükten, çocukları küçümseyen, onlara ayrı bir yaratıkmış gibi davranan edebiyattan kurtarabiliriz. Bu biraz da bizim elimizde. (**YAŞAR KEMAL** / Milliyet Sanat Dergisi / sayı: 237)

1977 başlarında ilk iyimserlikler

Birinci MC yönetimi döneminde, 1977 başlarında, ortam bu ikinci MC yönetimindeki kadar karanlık değilken, daha

bu zamlar, bu hayat pahalılığı bu düzeye varmamışken, bir derginin açtığı soruşturmaya verdiğim yanıtta büyük bir iyimserlikle şunları söylemiştim

«Usta yazarlarımızın yanısıra, yeni beliren ve çocuklar için yazan ilk çocuk edebiyatı yazarlarımız, ardı ardına kitaplar yazıyorlar. Bu bir inandırma, özendirme işiydi. Yazarlarımızı, öncelikle bu dalda yapıtlar vermeye inandırmak, özendirmek gerekiyordu. Bugün bu gerçekleşti sanıyorum. (...) Nüfusu hızla çoğalan, bizim gibi çocukları bol bir ülke için, bu geç kalmış girişimler sevindiricidir. Bu gelişmeler karşısında egemen güçlerin tedirginliğini görmek de güzel. Gerici MC yönetimi, bu gelişmelerden tedirgin olmuş, bu tür kitapları okullara sokmama kararı almıştır. Öyleyse atılan bu güzel taşlar, bu kardeşlik taşları, bu özgürlük taşları, bu barış taşları, yerini buluyor demektir. Daha işin başında olduğumuzu unutmadan, bu atılan taşları, bir taş yağmuru, bir taş fırtınası haline getirmenin vaktidir. Bunu yapabildiğimiz gün, çocuklarımıza cennet bir ülkenin kapılarını açıyoruz demektir.» **(ERDAL ÖZ** / Yürüyüş Dergisi / 15.3.977)

1977 sonlarında çöken karanlık

Bu ülkenin çocuklarına da birgün cennetin kapıları elbet açılacaktır. Ama somut gerçekler karşısında gerçekçi olmak, doğru bir savaşım vermek zorundayız. Bugün durum değişmiştir. «Çocuk» sorunu, «çocuk edebiyatı» sorunu, Türkiye'nin sorunlarından soyutlanamaz. MC yönetiminin yıllardır çıkınaza soktuğu Türkiye ekonomisi, bu sorumsuz yöneticilerin elinde, onların da ötesindeki uluslararası sermaye çevrelerinin isteğiyle, sonunda iyice çökmüştür. Temel gereksinim maddelerine yapılan zamlar birbirini izlemiş, paranın değeri düşürülmüş, kitleler amansız bir yoksulluğa itilmiştir.

Eğitimin, öğretimin temel maddelerinden biri olan «kâğıt»a yapılan korkunç zamlar, çocuğu da, onun eğitimini de, onun için çıkarılacak kitapları da tam bir açmaza sürüklemiştir. Kitabın oluşumundaki temel madde olan kâğıtla birlikte dizgi, baskı, cilt, klişe, film, kapak kartonu, taşıma, paketleme, postalama için yapılacak ödemeler de arttıkça artmıştır. Elbette, yayınevlerinin kira, personel, aydınlatma vb. giderleri de eski yerinde durmamıştır. Bütün bu yükselen giderler, kitapların fiyatlarına yansıyacaktır. Yansımıştır bile. Kitabı daha ucuza mal etmek için, kalite düşürülecektir. İyi kâğıdın yerini daha kötü kâğıt alacak, renkli resimlerin yerine renksizleri geçecektir. Yine de kitaplar eskisinden çok daha

pahalı olacaktır. Evet artık çocuk kitapları eskisi kadar albenili olamayacaktır. Bir yandan kitaplar çirkinleşecek, öte yandan fiyatlar yükselecektir. Daha çirkin kitaba daha yüksek fiyat. Üstelik kitap okuru da eski durumunda değildir. Kitaba ayrılacak para, artan hayat pahalılığı karşısında, eskiye oranla daha da azalmıştır. Belki de hiç kalmamıştır.

Çocuk kitapları, bu zamlardan önce de yoksul halk çocuklarına pek ulaşamıyordu, ama hiç olmazsa onların yakınına sokulmaya çalışıyor, bunu da yavaş yavaş başarıyordu. Şimdi yoksul halk çocukları, kitapların çok, hem de pek çok uzağında kalmıştır.

Gözü dönmüş bir yönetim, aklınca, halka diz çöktürmek istemiştir. Çıkmazda olan, çöken bir ekonominin şaşkınlığı içinde yapılan bu zamlar, bir bakıma egemen güçlerin de işine gelmiştir. Okumayan, öğrenmeyen, düşünmeyen, bu kurulu çürük düzenin vidaları, köleleri durumuna getirilmiş insanlar, onların özlediği, bayıldığı şeydir.

Ama bu bir savaşımdır. Sürecektir.

Çocuk kitapları çıkabilecek mi

Bu bir savaşımsa, kitaplar da çıkacaktır; güç de olsa çıkacak, pahalı da olsa okuyucusunu bulmaya çalışacaktır.

Egemen güçlerin istediği türde çıkan, yüksek sayılarda basılan, beyin yıkayan, okuyanı «resim aptalı» yapan, bol resimli, az yazılı, kötü basılmış, beğenisiz, tutarsız yayınlar, «çöplük kitapları», belki daha da yaygınlık kazanacak, ama şu son birkaç yılın getirdiği gerçekçi çocuk kitapları geleneği de ister istemez sürecek, güç de olsa okuyucusunu bulmaya çalışacaktır. Belki bir çocuk kitabını birkaç çocuk birlikte alıp okumak zorunda kalacaktır. Ama artık yazarlarımız, çocuk kitabı yazmanın da bir yazı eylemi, bir sanat eylemi olduğunu anlamışlardır. Uyanık analar babalar, yurtsever öğretmenler, böyle bir çocuk edebiyatının var olduğunu artık görmüşlerdir. Bu işe yeni başlayan küçük yayınevleri belki bu işten vazgeçmek zorunda kalacak, ama bu işi sürdürebilen yayınevleri, bu alanı kesinlikle boş bırakmıyacaktır. Her şeyden önce de bu işin bir savaşım biçimi olduğuna inananlar, bu görevi inatla sürdüreceklerdir. Bu, çocuklarımızın kurtuluş savaşımıdır. Bu kapkaranlık ortamın birgün ışığa boğulacağına nasıl inanıyorsam, buna da kesinlikle inanıyorum.

1977'de çocuk edebiyatı üzerine
çok yazı yazıldı, çok şey söylendi.

1977 yılı, geçmiş yıllara oranla, çocuk edebiyatı üzerinde en çok yazı yazılan, en çok konuşulan, tartışılan yıl oldu diyebiliriz. Dergilerde, gazetelerde yayımlanan yazıları, açık oturumlarda ileri sürülen görüşleri, şu genel başlıklar altında toplayıp değerlendirebiliriz :

1) Nasıl bir çocuk edebiyatı olmalı?

Gerek yayımladıkları çocuk kitaplarıyla, gerekse büyük bir boşluğu dolduran eğitim dizisiyle son yıllarda çok olumlu yayınlar yapan Gözlem Yayınları'nın yöneticisi **Abdullah Özkan,** nasıl bir çocuk edebiyatından yana olduğunu şöyle açıkladı

«Çocuk kavramından biz ne anlıyoruz, burjuvazi ne anlıyor? (...) Burjuvazi, çocuk denilince, toplumsal sorumluluğu olmayan, toplumsal ve ekonomik üretkenliği olmayan, apolitik bir yaratık anlıyor ve bu sonucu almak için her tedbiri alıyor. (...) Bizce en önemli sorun, çocuğun içinde yaşadığı toplumun sorunlarına yabancı kılınmasıdır. Demek oluyor ki, çocuk kitaplarında en geniş anlamda çocuğun kavrayabileceği kavramlarla, yöntemlerle, edebiyat biçimleriyle, resimlerle, hatta renkler yardımıyla toplumsal gerçekleri ve kendi gerçeğini anlatmamız gerekiyor. Yani fantaziyi değil, gerçekliğin kendisini kavratmamız gerekiyor. (**ABDULLAH ÖZKAN,** Yürüyüş Dergisi, 22.3.1977)

«Çocuk yayınlarının bir amacı da, çocuklara çağdaş dünya görüşünü aşılamak olmalıdır. Çocuk, gerçekle karşı karşıya kaldığında, kitaplardan elde ettiği bilgiyi, güncel yaşamının sorunlarına uygulayabilmelidir.» (**DOĞAN HIZLAN,** Günaydın Gazetesi, 23.4.1977)

«Çocuk kitapları deyince akla masallar geliyor. Ama masalları ikiye ayırıp düşünmek gerek. Birinci tür, uyutucu masallar. İkinci tür ise yeni yaşama çabası veren masallar. Kuşkusuz ikinci tür masallar çocuklar için çok yararlı. Özellikle bunlar tarihimizden gelen motiflerle işlenmiş olursa daha da güzel. Dede Korkut, Evliya Çelebi, şimdiye kadar çocuk kitaplarına konu olmuş isimler. Umarım yerli sanatçılarımız kendimizden olan konulara fazla yer verirler.» (**AZİZ NESİN,** Günaydın Gazetesi, 24.4.1977)

«Herşeyden önce, bir çocuk dergisinin ya da bir çocuk

kitabının albenisi olmalıdır. Çocuk o yayını eline alınca bir yana atamamalı, onu karıştırmak gereğini duymalıdır. Bu nasıl sağlanacaktır? Güzel resimlerle, iyi kâğıtla, renkli, özenli bir baskıyla. Çocuk o yayını biçim olarak sevebilmelidir önce. Çocuk dergilerinde olsun, çocuk kitaplarında olsun, dil çok önemlidir. Temiz, duru bir dil kullanılmalıdır. Çocuğun bilinçaltında bile olsa anadilinin «tadı» yerleşmelidir. «Çocuktur, nasıl olsa birçok şeyi anlamaz,» diye düşünmek son derece yanlıştır. Çocuk birçok şeyi anlar. Ona ikinci, üçüncü sınıf yazarlarla, çevirmenlerle değil, birinci sınıf sanatçılarla yaklaşmalıdır. Konuların seçimi, işlenişi de çok önemlidir. Günümüzün çocuğu, otuz yıl öncesinin çocuğu değildir. Bizim çocukluğumuzda ilgi duyduğumuz konular, bugünün çocuğuna pek bir şey söylemeyebilir. Bugün çocuğun evinde televizyon vardır; çevresinde başka sorunlar vardır; aya gitmek olağan bir şeydir; gazetelerde çırılçıplak kadın fotoğrafları yayımlanmaktadır. Böyle bir ortamda çocuğa sadece 'Kırmızı Şapkalı Kız' masallarını vermenin anlamı da, yararı da yoktur. Yanlış anlaşılmasın, masalları yadsımıyorum. Belirli bir döneminde masallarla elbet ilgilenecektir çocuk. Ama sözgelimi, ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi, kendi çevresinden konularla daha çok ilgilenecektir. Çocuk, çocuk olarak görülmekten hoşlanmaz. Onunla ilişki kurarken, karşımızdakini bir küçük insan, bir küçük yurttaş olarak düşünmeliyiz. Yoksa kapıları daha işin başında kapatırız.» (**ÜLKÜ TAMER,** Milliyet Sanat Dergisi, sayı 228)

Ülkü Tamer'in, Doğan Hızlan'ın, Abdullah Özkan'ın görüşleri, konuya yeterince aydınlık getiriyor. İsterseniz bir de sağ görüşlü bir yayıncının konuya bakışını görelim. Dilerim bu yazıyı dizen arkadaş, bu sağ görüşlü yayıncının yazısını düzeltmeye kalkmaz. Bu yanlışlıklar, yayıncının kendi yanlışlıklarıdır. Olduğu gibi aktarıyorum :

«Türkiye'de çocuk Kitabları Nasıl olmalıdır? diye soruyorsunuz bu soruyu cevaplamak, öyle uzun uzun düşünmeye, titiz araştırmalar yapmaya gerek gösteren bir mesele değildir. Bu sözlerimle çocuk kitabları konusunun büyük önemini idrak edemediğim sanılmasın. Çocuk kitabları, Türk Kültür Hayatı'nın en hayati konusudur. Demek istediğim odur ki, kitabların kapsamının nasıl olacağı konusu, apaçık ortadadır. Ve kesin olarak bellidir. O halde çocuk kitabları, konularını Türk Milliyetçiliğinin esas aldığı Türk Tarihi'nden, Türk Destanları'ndan, Türk Kahramanlıklarından ve Türk Folklor ünden seçecek, onları işleyecektir. Çocuk kitablarının nasıl ola-

cağı konusunda başkaca mülahazalara yer olmadığı kanaatindayım.» (**YALÇIN TOKER** (Yayıncı), Günaydın gazetesi, 23.4.1977)

2) Çocuk edebiyatı, ayrı bir edebiyat türü müdür?

Bu konu, 1977 yılının tartışılan konularından biri oldu. Kimi, çocuklar için yapılan edebiyatın, ayrı bir edebiyat türü olduğunu savunurken, kimi de, bunun tersini savundu. Sonuçta bu görüşlerin çatışan görüşler olmadığı, aynı sonuca yönelik değişik yaklaşımlar olduğu ortaya çıktı. Ama bu konu, gelecek günlerde de çocuk edebiyatının tartışılan konularından biri olarak sürecektir sanırım. Ancak, yazarlarımız, bu konuyu tartışırken, çocuk edebiyatı üzerinde başka ilginç görüşler de ortaya atmış oldular. Bu konuya genişçe bir yer verirken, asıl bu değişik yaklaşımları belirtmek istedim.

Yılın çocuk edebiyatı konusundaki en önemli olaylarından biri de kuşkusuz Yaşar Kemal'in de bir çocuk romanı yazmış olmasıydı. **Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca** adlı bu roman, önce Cumhuriyet gazetesinde yayımlandı, sonra da Arkadaş Kitaplar dizisinde kitap olarak çıktı. Bu romanla ilgili olarak kendisiyle yaptığım konuşmada **Yaşar Kemal**, çocuk edebiyatı üzerine şunları söylemişti

«Daha önce de söyledim, şimdi de söylüyorum: Çocuklar için ayrı bir edebiyat biçimi düşünemiyorum. Ama bunu derken, çocukların doğa ve insan deneylerinin öteki insanlardan az olduğunu da gözden ırak tutmuyorum. Şöyle düşünüyorum ben: çocuklar için ayrı ağaç, ayrı deniz, ayrı gökyüzü yapmamış doğa. Hep aynı ağaç, aynı deniz, aynı gökyüzü. Çocuklar bunlardan kendilerince ayrı anlamlar çıkarıyorlar. Ona bakarsan, herkesin ağacı, denizi, gökyüzü başkadır. Doğa, herkesin kendi dünyasına, herkesin kendi kişiliğine giriyor. İşte bu yüzden, köylüler için başka roman, kentliler için başka roman olmaz. Olmaz böyle şey. (...) Bir sanat yapıtını çocukların da anlamasını istiyorsak, yani dünyamızı daha az yaşamış bu az deneyli kişilerin de anlamasını istiyorsak, başka anlatım yolları, başka biçimler aramalıyız. (...) 'Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca' adlı romanımı tasarlarken, düşünürken, elbette öteki romanlarımı biçimlendirdiğimden bambaşka bir yöntem uygulamak zorunluğunu duydum. Şimdi bu sözüm, yukarda söylediklerimle çelişkili görülebilir. (...) Çelişki değil bu. Anlatacağım: Ben bu romanımı yaz-

maya hazırlanırken, çocukluğumda dinlediğim o Köroğlu hikâyeleri geldi aklıma. Karacaoğlan geldi, Pir Sultan Abdal geldi, Dadaloğlu geldi. Bunları bir çocuk nasıl sevebiliyordu? Bu şiirlerde, destanlarda, masallarda, çocuğun da ilgisini çeken ögeler nelerdi? Bu türküleri, destanları, şiirleri dinledikten sonra biz çocuklar bunları kendi aramızda yineliyorduk. Bu destanlardaki, türkülerdeki, masallardaki ana temalar, bir kere, halkın, insanın, doğayla olan ilişkisinin, insanın insanla olan ilişkisinin bize öğrettiği ana temalardı. «Azrail gelmiş de can talep eder / Benim can vermeye dermanım mı var?» diye Karacaoğlan. Karacaoğlan'ın bu dizelerinde yaptığı şakayı bir çocuk anlar. Biz çocuktuk ve anlıyorduk. (...) Sorun insanlığın ana temaları sorunuydu. (...) Her çağda, her ülkede insanlığın deneylerinin sonucu olarak ortaya çıkmış konular vardır. Bu konular sanatçının elinde yapıtlaşır. Bu konular sanatçının elinde yapıtlaşır. Bu konuları, bu temaları alıp işlemek gerek. Bu konular insanlığa öylesine mal olmuştur ki, hava gibi, su gibi bir kültür ortamı yaratılmıştır. Sanatçı bu konuyu işlemeden önce de bu ortam vardır, hazırdır. Onun için çocuğun da, büyüğün de, işçinin de, köylünün de, aydının da, herkesin malıdır bunlar.» (**YAŞAR KEMAL**'le Söyleşi. Erdal Öz. Cumhuriyet Gazetesi.)

Çocuklar için pekçok kitap yazmış olan **Talip Apaydın**, çocuklar için yapılan edebiyatı, edebiyatın değişik bir türü olarak görenlerden biriydi. **Çocuklar için yazmak** başlıklı yazısında, konuya şöyle değiniyordu

«Çocuklar için yazmak, çocuklarla konuşmak gibi güzel bir iş. Nasıl konuşacağız çocuklarla? Önce onların ne istediğini iyi bileceğiz. (...) Önce çocuklar neye ilgi duyar, çocuk ne tür olaylardan ve ayrıntılardan hoşlanır, onu iyi saptamak gerekir. Dünyanın her yerinde çocuklar düş kurar, kafasında olmazı oldurur. Zayıfa acır, ezilenden yana olur. Çünkü kendisiyle ilgi kurar. Korku veren, çatık kaşlı güçlüden hoşlanmaz. Onu tehlikeli görür. Küçük yüreği haklıdan yana çarpar. Çocuklara ezen-ezilen öyküleri anlatın, bu gerçeği hemen anlarsınız. «İri yarı dev gibi bir adam, ufak tefek cılız bir adamın üstüne atladı, onu altına aldı,» dediniz mi, ağlamaklı olur, «Ne olur, öldürmesin!» diye bağırır. Aralarında anlaşsınlar, dostça geçinsinler ister. İyilik, güzellik, eşitliktir onun istediği. (...) Onunla arkadaşça konuşur gibi rahat, akıcı ve içtenlikli yazmak gereklidir. Fazla ayrıntıya girmeyen, kolay anlaşılan, yalın bir yazın olmalıdır çocuk yazını. (...) Öbür yazın türlerinde olduğu gibi çocuk yazının da tek hüner, ya-

zarın kendisine aittir. Çünkü yapıt kurallardan çıkmaz, kurallar yapıttan çıkar. Başarılı bir yazar, kendi kurallarını ve doğrultularını birlikte getirir.» (**TALİP APAYDIN.** Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 240)

Çocuklar İçin Edebiyat başlığı altında yayımladığım yazı, hem Yaşar Kemal'e, hem de başka açılardan da olsa, çocuk edebiyatını büyükler için yapılan edebiyattan biraz olsun ayırmayan Demirtaş Ceyhun'a, Erol Toy'a, Nezihe Meriç'e yanıt niteliğindeydi. O yazımda konuya bir başka açıdan yaklaşmaya çalışıyordum

«Son bir iki yıldır, büyükler için yazan usta yazarlarımız, çocuklar için de kitaplar yazmaya başladılar. Çoğu da ağız birliği etmiş gibi, çocuklar için ayrı bir edebiyat türü olmayacağı yargısında birleşiyorlar. Düşünebiliyor musunuz, bu yazarlarımız, büyükler için yazdıkları kitaplardan değişik türde, çocuklar da okusun diye, çocuk yayınları arasında yayımlanması için kitaplar yazıyorlar, hem de öbür yazdıklarından oldukça değişik nitelikler taşıyan kitaplar. Sonra da kendilerine sorulunca diyorlar ki

«Çocuklar için ayrı bir edebiyat türü yoktur.»

Bakmayın böyle dediklerine. Çocuklar için özel olarak yazdıkları bu yapıtları gözden geçirecek olursanız, şu aşağıda belirttiğim değişik noktalara beş aşağı beş yukarı hepsinin de önem verdiğini göreceksiniz. Bu yazarlarımız, çocuklar için yazdıkları yapıtlarda

* Daha yalın, daha somut bir anlatıma gidiyorlar.
* Daha anlaşılır bir dil kullanıyorlar.
* Daha az sayıda ve daha genel sözcükler kullanıyorlar.
* Daha az devrik cümle kullanıyorlar.
* Yapıtlarında karmaşık olaylardan elden geldiğince kaçınıyorlar, genellikle tek bir olayı işliyorlar.
* Uzun betimlemeleri, ruhsal çözümlemeleri bir yana atıyorlar.
* Genellikle tek bir olayı işliyorlar.
* Olay kahramanlarının sayısı biri ikiyi geçmiyor.
* Ve daha kısa yazıyorlar.

Bu özellikler daha çoğaltılabilir.

Bütün bunları, çocuklar için yazdıkları yapıtlarda uygulayan bu yazarlarımız, sorulunca hemen şu yanıtı veriyorlar

«Çocuklar için ayrı bir edebiyat türü yoktur.»

Yazarlarımız böyle demekte bir bakıma haklılar. Çünkü soru yanlış. Yanlış bir soruya evet demelerini bekleyemeyiz onlardan.

Bir kere, çocuklar için yapılan edebiyatla, büyükler için yapılan edebiyatı, ayrı ve karşıt türlermiş gibi karşı karşıya getirmek doğru değil. Örneğin gezi edebiyatını, romanın ya da hikâyenin karşısına koymak kimin aklından geçer? Ama roman da, hikâye de, anı türü de, deneme türü de, gezi türü de, birer gerçekliktir; vardır. Tıpkı çocuklar için yapılan edebiyat gibi.

Konuya daha değişik bir soruyla yaklaşmak belki daha doğru olacak

«Büyükler için yapılan her edebiyat yapıtı, çocuklar için de geçerli midir?»

Soruyu böyle sorsaydık, «Çocuklar için ayrı bir edebiyat türü yoktur,» diyen yazarlarımız, hiç sanmam ki bu soruya da ters bir karşılık versinler.

Tolstoy'un o ünlü «Savaş ve Barış»ını, ya da Stendhal'in o ünlü «Kızıl ile Kara»sını çocuklar için de geçerli sayabilir miyiz? Gelin de okutun bakalım bu ünlü kitapları çocuklara. Niçin okusunlar? Onların ne suçu var ki? İlle de ceza vermek istiyorsak, çocuğu bir odaya tıkalım, eline de Dostoyevski'nin «Suç ve Ceza»sını verelim, kapıyı da kapatalım üstüne, okumaya zorlayalım onu. Olacak şey mi? Çocuğa bu kadar ağır bir ceza vermek, her şeyden önce bir insanlık suçu olmaz mı?

Bana öyle geliyor ki, çocuklar için yazmak, ilk bakışta, en genel anlamıyla, çocukların okuyabileceği şeyler yazmaktır; çocuk okuyucular için yazmaktır, «dünya çocuklar ulusu» için yazmaktır. Peki bu nasıl olacak?

Bilirsiniz, çok yapılıyor, dünyanın ünlü yapıtlarını kısaltarak, özetleyerek, yalınlaştırarak, daha doğrusu o canım koca kitapları kuşa çevirerek, çocuklar için kitaplaştırıyorlar. Robenson Kruzoe, Gulliver, Don Kişot, Oliver Twist ve daha nice ünlü yapıt, türlü işlemlerden geçirilerek, çocuklar için 80-100 sayfalık tablet kitapçıklar biçiminde yeniden yayımlanıyor. Bana sorarsanız, çocuklar için hazırlanan kitapların en yararsızları, en tatsızları işte bu tür kitaplardır, derim. Çünkü ortada, yapıtı yaratanın hiçbir özelliği kalmamıştır. Denizden taze çıkarılmış balığı bırakıp da, balık yağı içmek kadar tatsız bir iştir bu kitapları okumak. Yazarla okur arasına, ne idiği belirsiz bir özetleyici girmiştir. Dünyanın her bir yanında çokça yapılan bir iş bu. Çok kolay bir iş de ondan. Oysa çocuklar için yazmanın bu kadar kolay olduğu söylenemez. Tam tersine, çocuklar için yazmanın alabildiğine güç bir iş olduğu kanısındayım. Giderek şunu bile söyleyebilirim: Büyükler için yazmak, ola ki, çocuklar için yazmaktan daha kolaydır.

Biraz ustalaştıktan sonra her yazar ortalama düzeyde kitaplar yazabilir. Piyasayı dolduran böyle nice kitap, nice yazar var. Ama çocuklar için yazılan kitaplarda, ortalama düzeyi tutturmak bile pek güç bir iş gibi görünüyor bana.

Şimdilerde nice yazarımız, hem de nice usta yazarımız, çocuklar için kitaplar yazıyorlar. Bu alan ülkemizde öylesine bomboş ki, yazılan her şey bir boşluğu **dolduruyor. Hele aradan** birkaç yıl geçsin, çocuklar için yazılan kitaplar hele bir çoğalsın, bugün yazılanlardan bakalım kaç tanesi ayakta kalabilecek? Yazılanların çoğunun sapır sapır dökületeceğini sanıyorum.

Artık açıkça görüyorum: Çocuklar için yazmak, öncelikle büyük bir ustalığı gerektiriyor, usta bir yazar olmayı.

Daha ileri gidip şunu da söyleyebilirim: Çocuklar için yazmak, usta yazarlığın bir ölçütüdür. Bir yazarın ustalığını deneme mi istiyorsunuz, bırakın çocuklar için bir şeyler yazsın; göreceksiniz, bütün foyası ortaya çıkacaktır.

Bakıyorum da birtakım yazarlarımız, hâlâ işin farkında değiller. Çocuklar için yazmayı küçümsüyorlar. Birgün onlar da işin önemini anlayacaktır.

Kimi de almış kalemi eline, çocuklar için yazıyor babam yazıyor. Bunlar da işin önemini anlamamış olanlardır. Daha doğrusu, bunların, aralıksız yazmaktan, işin önemini anlamaya vakitleri yoktur.

Kimi de işin güçlüğünü, önemini çok iyi biliyor ve büyük bir titizlikle çocuklar için birer sanat yapıtı ortaya çıkarmaya çalışıyor. Çocuklar için edebiyatın ülkemizdeki öncüleri, yaratıcıları bunlardır. Çocuklar için yapılan edebiyatın gizlerini, özelliklerini işte bu alçakgönüllü ustalardan öğrenebiliriz.

Sonuç olarak, sorduğum soruya dönebilirim:

«Büyükler için yapılan her edebiyat yapıtı, çocuklar için de geçerli midir?»

Ben kendi adıma bu soruya şöyle karşılık vermek istiyorum

Çocuklar için yapılan bir edebiyat yapıtı, gerçekten başarılıysa, gerçekten usta işiyse, bu yapıt kesinlikle büyükler için de geçerlidir. Ama büyükler için yapılan bir edebiyat yapıtı, genellikle çocuklar için geçerli olamaz.» **(ERDAL ÖZ**, Güvercin dergisi. Sayı: 1)

Yaşar Kemal, kamuya açıklık getirmek amacıyla, **Konumuz Çocuk** başlığı altında şunları yazmak gereğini duydu

Çehov, bir yazısında, o çocuk edebiyatı denen şeye bir iyice çatıyor. Şu yapılanlar gibi bir çocuk edebiyatının olma-

ması gerektiğini yazıyor. Çocukların çocukluklarını gözönüne alarak edebiyattan seçmeler yapılmasını öneriyor. Birkaç da örnek veriyor. Örneğin Andersen'den... Diyor ki: «Size bir örnek vereceğim; doktor olduğumdan dolayı verdiğim bu örnek için kusuruma bakmayın,» diyor. «Büyükler için, çocuklar için ayrı ayrı ilâçlar var mı? Çocuklar için ancak dozları değişir,» diye de ekliyor.

Çocuk edebiyatı denilen o sade suya tirit şeyler her zaman gerçek yazarları isyan ettirmiştir. O çocuk edebiyatı dedikleri şeylerin çoğu, edebiyat için yüzkarasıdır. Dünya edebiyatından, çocuklar için, iyi elenirse, dev bir çocuk kitaplığı oluşturulabilir. Yazarlar, çoğunlukla, öze varmak için, ya da türlü sebeplerden dolayı dünyaya çocuk gözleriyle bakmışlardır. İnsanoğlunun içinde yaşayan en güzel duygulardan birisi de ondaki çocuksuluğun ölmemesidir. Bütün düzen, insanın içindeki çocuksuluğu öldürmek için işlemiş, ama insanın çocuksuluğu dayanmış, kolay kolay ölmemiştir. Sanatçılar, insanlar içinde çocuksuluklarını korumuş has kişilerdir. Başlıca özellikleri, çocuksuluklarını iyi korumalarıdır.

«Baharın geldiğin neden bilelim / Bir gül açmış yapracığı düzgündür».

Yukardaki dizeler Karacaoğlan'ındır, hangi çocuk anlamaz, sevmez bunu. Açın Yunus'u, birçok şiirini çocuklar anlarlar, severler. Nazım'ı da öyle. Bakın Nazım'dan çocuk şiirleri seçebiliriz, okuyanın parmağı ağzında kalır. Orhan Veli'den de öyle. İsterseniz Sait Faik'ten de bir çocuklar kitabı çıkarabiliriz.

Her büyük, usta sanatçı bir yerde mümkünü yok çocuklarla buluşur demek yürekliliğini gösterelim mi? Molla Kasımlar ne der buna? Molla Kasımlar batsınlar, onlara hiç aldırmamak gerek. Akılları olsa, yaşama, kendileri bir şeyler söyler, bir şeyler yapar, katarlar.

Dünyada, ülkemizde çocukların durumu hiç de öyle parlak değil. Dünyamız iyiye doğru ilerlerken, çocukların durumu hiç de o hızda iyiye gitmiyor bence. Bana göre çağımızın çocukları epeyce bir tutsaklık durumu yaşıyorlar. Anaların babaların tutsakları, toplumun, okulun tutsakları. Çocuklar toplumda en acı çekenler. Edebiyat, çocuklara yardım edebilir. İnsan araştırmalarında çocuklara da gereğince eğilinirse insanlığımız çok şey kazanır.

Bugün eğitimcisinden sanatçısına, sanatçısından politikacısına kadar, çocukların gereğince özgür olduklarını kim söy-

leyebilir? Çocukları tutsak kılmayı da çocukların iyiliği için yapıyorlar.

İşte çocuklar için yaptıkları edebiyat önümüzde; yaptıkları iyiliğe bakın hele. Edebiyatları, eğitimleri, sanki ayrı bir hayvan türü için. Ve çocukların insan olduğunu unutarak. (...) Ben çocuklar üstüne yapılan edebiyat berbattır, çocuklar için ayrı, onları küçük düşürücü bir edebiyat olmamalı derken, böyle kestirip atarken, kendimi çok ileri gitmiş saymıyorum. Bir de arkadaşlar bende çelişkiler buldular. Yapılan çocuk edebiyatını beğenmeyen, daha ileri giderek, «bir çocuk edebiyatı olmamalı» diyen kişi, kendisi çocuk romanı yazdı, diyorlar. Çocuklar için bir roman yazdım, daha da yazacağım. Başarımı ya da başarısızlığımı zaman gösterecek. Benimki bir çaba, bir sav. Ben alınterimi akıtayım da, gönlümü koyayım da, başaramasam da olur. Bir başkasının bizim ulaşabildiğimiz yerden alıp konuyu, daha öteye götürmesi kesindir. Nasıl dünya edebiyatından çocuklar için has yapıtlar seçebilirsek, biz de kendimizden, yüreğimizden, içimizden, çocuklar için olanı arayıp bulabiliriz. Büyük ustamız Çehov'un ilâç örneği, en yerinde bir yakıştırmadır. Çocuklar için ayrı ilâç yok, ayrı doz var. Biz çocuklar için edebiyat yaparken bu dozu tutturabiliyor muyuz? İşte bütün sorun bu. Çocuklar için yazdığım ilk romanda ben gerekli dozu tutturabildim mi, çok küşümlüyüm. Ama bir daha, bir daha yazacağım. (...) Bizim işimiz bu çağda hiç olmazsa başlamak olmalı.

Biz bir bölük yazıcı çok iyi niyetlerle bu işe başladık. Ben inanıyorum ki dozu iyi ayarlanmış, hiç olmazsa birkaç kitap, zamanımızı aşacak. Bu kadar çabaya dağ mı dayanır. (**YAŞAR KEMAL**. Güvercin Dergisi. Sayı: 2)

3) Çizgi-romanlar, çocuklar için zararlı mı?

Çocuklar için yapılan edebiyata ilgi arttıkça, bu yolda yapılan yayınlar süreklilik kazandıkça, bu tür edebiyatın resimlenmesi konusu da kendiliğinden büyük önem kazanıyor. Tanınmış, bilinmiş çizerlerin yanısıra, onlardan daha da başarılı yeni çizerler boy gösteriyor. Çocuk kitaplarının resimlenmesi, önümüzdeki yıllarda, sanırım üzerinde oldukça tartışılacak önemli konulardan biri olacak. Gelişmiş ülkelerde çocuk kitapları, çocuk dergileri bir büyük sanayi dalı haline gelmiştir. Çocuklar için çizen usta çizerler, resimleme alanında büyük atılımlar yapmakta, resim sanatına, grafik sanatına, yeni katkılarda bulunmaktadırlar. Ülkemizde şimdilik bu işin başlangıcındayız.

1977 yılı, bu konu üzerinde de tartışmaların yapıldığı, oldukça çok yazının yazıldığı yıl oldu. Özellikle de piyasayı dolduran, büyük sayılarda basılan, az yazılı bol resimli vurdukırdılı çizgiromanlar, tartışmaların ana konusu oldu. Şimdi bu görüşlere kısa kısa yer verelim

«Hepiniz bilirsiniz, günlük yaşantınızda görmüşsünüzdür: Tommiks, Teksas, Kinova, Swing, Zagor, Kızıl Maske, Kara Maske, Vikingler ve bunlara benzer yirmiye yakın çocuk dergisi vardır ülkemizde. Bunların birçoğu da Batı'dan aktarmadır, kimileri de onlara özentidir, yani Batı'daki emperyalist yayınlara özenilerek ortaya konmaktadır. Bunlar çocuklar üzerinde çok kötü izler bırakmaktadır. Daha ilk algıları bunlarla koşullanmaktadır.» **(TALİP APAYDIN.** Türk Dili Dergisi. Sayı: 311)

«Özellikle 1950'lerden sonra piyasaya sürülen zararlı yayınların, çocukları toplum gerçeklerinden uzaklaştırdığı, beyinleri yıkadığı, beğenilerini çarpıttığı bilinen bir değerlendirmenin sonucu. Bugün yaşları otuzun üstüne çıkanlar da içinde olmak üzere milyonlarca insanın 'resim aptalı' olmasına göz yumanlara karşı yürütülen savaşım, ne yazık, uzun yıllar başarı kazanamadı.» **(AHMET UYSAL.** Türk Dili Dergisi. Sayı: 303)

«Çoğu içerikten yoksun resimli kitaplar da olağanüstü bir yaygınlık kazanmıştır. Tüketim ekonomisinin sonsuz olanakları bu tür kitapları gittikçe çekici kılıyor. Değil çocuklar, büyükler bile daha çok bu kitapları okuyorlar. Her toplumun gerçeğiyle bağdaşmayan bu tür yayınlar, toplumu duygu ve düşünce yozlaşmasına uğratıyor. Böylece bir topluma yararlı olabilecek yurttaşların yetişmesi, ta kökünden kösteklenmiş oluyor.» **(YAZI KURULU.** Türk Dili Dergisi. Sayı: 311)

«Çocuklarımızda okuma tembelliği yarattıkları kesin olmakla birlikte, resimli romanların çağımızın bir gerçeği olduklarını kabullenmek zorundayız. Bugün için bunları ortadan kaldıramayacağımıza göre, yapacağımız şey, en iyisini çizmek, aynı zamanda, resimli roman düşkünlüğünün çocuklarımızda tiryakilik haline gelmesini önlemektir. Herhangi bir şeyi önlemenin en güzel yolu da, daha ilgincini sunabilmektir hiç kuşkusuz.» **(İSMET KÜR.** Türk Dili Dergisi. Sayı: 311)

«Tom Miks, Teksas okutınalı mı, okutmamalı mı? Bunu önlemenin yolu yok. Bu tür yayınlar çekicidir. Nerden geliyor bu çekicilikleri? Oturup üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Çizgileri çok güzel, çizgi filmler denli güzel. Sonra da çok kötü değil bu tür kitaplar. Bunların sonunda kötünün kazandığını

göremezsiniz. Irk üstünlüğünü aşılamaktan, Yunan düşmanlığını aşılamaktan daha zararlı değil bu tür yayınlar. Ancak onların zararı başka türlü: Bence, yazın beğenisini aşağı düzeyde tutar bu tür yayınlar, çocuğun değerli yapıtlara yönelmesini köstekler. Beğeniyi kösteklediği için karşıyım onlara, yoksa okunmalarına karşı değilim.» (**ATALAY YÖRÜKOĞLU.** Türk Dili Dergisi. Sayı: 311)

«Çocuk yayınlarında, küçük yaşlardan daha büyük yaşlara doğru gidildikçe resim-yazı oranında, yazının daha çok yer tuttuğu görülüyor. Böyle olunca da, resimlemenin okuma alışkanlığına zarar vermesinden endişe ediliyor. (...) Okumada görülebilecek ilgisizliğin nedenini resimlemede değil, anlatılanlarda aramak daha doğru olmalı. Üstelik resimleme, çoğu kez okumaya da özendiriyor. Yetişkinlerin dünyasında resimlemenin her geçen gün, eskiye oranla arttığı görülüyor. Bugün teorik kitaplar bile okuyucuya resimlenerek sunuluyor, ve hiç kuşkusuz, anlatıma yeni boyutlar kazandırıyor. Bu olgu, çocukların, yetişkinlerin yayınlarıyla ilgilenmesinde çekicilik ve kolaylık sağlıyor. Böyle olunca, çocuk kitaplarının resimlenmesi, ayrı bir önem kazanıyor. Çünkü çocuk, her an, gördüklerini birbiriyle oranlıyacaktır. Çocukça, uyduruk, içtensiz ve çocuğa şirin görünmek endişesi ile yapılan resimlemenin ya da çocuğu ürküten, ezen, nasıl yapıldığı sır olan resimlemelerin ve kötü baskıların, çocuk tarafından dostça karşılanacağını beklemek boşunadır.» (**TAN ORAL.** Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 228)

«Çizgi-roman, çağımızın en yaygın sanat dallarından biri. Yalnız çocuklar için değil, büyükler için de her gün binlerce çizgi-roman yayımlanıyor dünyada. Bunlar okuru tembelliğe itseydi, kitap yazarları, kendilerine başka işler aramak zorunda kalırlardı. Çizgi-romanların en çok yayımlandığı üç ülkeye, Amerika'ya, Fransa'ya, İngiltere'ye bakıyorum, kitap satışları, özellikle çocuk kitaplarının satışları her yıl artıyor. (...) Bazılarının olumsuz etkileri oluyor diye çizgi-roman türünü bütünüyle karalamak da yanlış bir düşünce. Olumsuz etkileri olan romanlar yazılıyor diye romana karşı mı çıkalım? Ayrıca bir Red-Kit, bir Pembe Panter'in ne gibi olumsuz etkileri olabilir? Mıstık'ın «Uzay Çocukları», Tan Oral'ın «Çiçeklerle Gerçekler»i olumlu yapıtlar değil mi? Çocuğa verdiğimiz her şey ağır başlı, çatık kaşlı mı olsun? Onu her zaman son derece «ciddi» şeylerle bunaltalım mı? Çocuğun eğlenmeye, dinlenmeye, «hoşça vakit geçirmeye» hakkı yok mu? (...) Çocuk, «yazı»dan önce «çizgi»yle tanışmıştır çünkü. Küçük yaş-

larda bildiği, tanıdığı bir şeyi, tanımadığı şeylerden daha çok sever. İlgisini çeken bir resim görünce onun yanındaki yazıyı da merak eder. Okuma bilmiyorsa bir büyüğüne okutur. Büyüyünce de pek değişmez bu. Resim, bir bakışta kendini ele verir çünkü. Yazı gibi önce «okunmak» istemez. Büyükler için de böyle değil midir? Aldığımız gazetelerde, dergilerde bütün yazıları okuyamıyoruz ama, ilginç bir resim, bir fotoğraf görünce yazısını okuyoruz.» (**ÜLKÜ TAMER.** Milliyet Sanat Dergisi. Sayı: 228)

Çocuk edebiyatının en büyük özelliklerinden biri de görüntü zenginliğidir. Çocuk, düşsel gücünün erginliği içinde, büyüklerin algılıyamayacağı zenginlikteki görüntülere, imgelere, bütün anlayış gücüyle hazırdır. Düşle gerçek, çocuğun dünyasında, en güzel karmaşasını, en candan arkadaşlığını yaşar. Cansız nesneler bile, çocuğun dünyasında canlı kişiliklere bürünür. Bir çocuğun bir bebeği olsun da çocuk ona bir kişilik vermesin, onunla konuşmasın; olacak şey mi. Bir söğüt dalı, bir çocuk için capcanlı bir attır. Brezilyalı bir yazar, Vasconcelos, bunu çok iyi bilen usta bir yazar. «Şeker Portakalı» çocuğun bu iç zenginliğini çok iyi anlatan, şimdiye kadar okuduğum en başarılı çocuk edebiyatı örneklerinden biri belki. Çocuğun dünyası bunca görüntü zenginliği içindeyken, onu ne diye kara yazılarla sayfaları silme dolu, resimsiz, albenisiz kitapların içine gömelim? Yazının yanında, ilginç resimler, çocuğun ilgisini daha da diri tutacağı gibi, onun düşsel dünyasında, onun imgelem gücünde, yazının bıraktığı etkiye yeni boyutlar, yeni görüntüler de eklemiş olacaktır. Çocuk kitaplarını elden gelse de dünyanın en güzel kâğıtlarına, dünyanın en ileri basım teknikleriyle, dünyanın en güzel çizgileriyle, renkleriyle bezeyerek basabilsek.

Çizgiromanlara gelince. Bunu ayrı bir tür olarak ele almak doğru olur. Bir çocuk edebiyatı türü olarak bakmamalıyız bunlara. Ama çocuk edebiyatına ters düşen bir yanı yok, bana kalırsa. Edebiyat ürünlerine yönelten bir yanı olduğu bile söylenebilir. Çizgiroman okurları, gerçek okur olmak niteliğine daha erişememiş kişilerdir. İyi çizgiromanlarla, bu kişiler, iyi bir okur durumuna getirilebilir sanıyorum. Komünist Manifesto'yu bile batıda çizgiroman biçimine soktular. Karl Marks'ın kişiliğini ve düşüncelerini tanıtan batıda hazırlanmış bir çizgiroman, ülkemizde de basıldı. Bu kitap, Marks'a yeni başlayanlar için çok yararlı bir kitap bence. Yazının değil de çizginin ağır bastığı bu çizgiroman türünü, edebiyatın içinde düşünmektense, belki çizgifilm içinde düşün-

mek daha doğru olur. Olumsuz, yanlış örnekleriyle bu türü suçlamamalıyız. «Olumlusu niye az yapılıyor?» diye sorabiliriz belki.

4) Yayımlanan çocuk kitapları, gerçek alıcılarına ulaşıyor mu?

Bu konudaki görüşler birbirini bütünler nitelikte

«Çocuk yayınlarının pazarlanması başlı başına bir sorundur. Çocuklar kitap satın almada genellikle bağımlıdırlar. Kitap seçmelerinde öğretmenin etkisi büyüktür. Öğretmen de Tebliğler Dergisi'nde salık verilmiş, Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayından geçmiş kitaplara öncelik tanır. Bütün öğretmenleri bağlamasa da, genel olarak ilişki zinciri budur. Bu ilişki zincirine girmiş kitaplar, büyük sayılarda, çocuğun eline ulaşabilmektedir. Bir başka deyişle, çocuk yayınlarının, çocuklara yeterince ulaşabilmesi için, yayınevi-bürokrasi işbirliği zorunlu olmaktadır. (**ÖMÜR CANDAŞ.** Yürüyüş dergisi. 22.3.1977)

«Ekonomik koşulları değil kitap almaya, normal beslenmelerine bile yetmeyen ailelerin çocukları, kaçınılmaz olarak kapitalist üretim ilişkilerinin tayin ettiği yüksek fiyatlı kitapları nasıl alacaklardır? (...) Çocuğun kitaba ilgi duyması ve hele para vererek kendisinin alması çok özel durumlarda mümkün olmaktadır. Bu da bazı kitapların çocuğun kolaylıkla ulaşabileceği hemen her yerde bulunması, fiyatlarının ucuz olması ve ilkel duyguları sömüren içeriğe sahip olması gibi durumlardır. Örneğin Tommisk, Teksas vs. türünden kitaplar gibi. Ayrıca bu tür kitapların basımı ya da dağılımının, hâkim sınıflarca hiçbir şekilde engellenmediğini de unutmamak gerekir. Ancak bu kitapların bile baskı sayıları ilk ve ortaokullardaki 7 milyonu aşkın çocuğun sayısına oranlanacak olursa (örneğin bir Zagor'un tirajı 50 bin civarındadır) okuma çağındaki çocukların ancak binde 7'sine ulaşabildikleri meydana çıkar.» (**ABDULLAH ÖZKAN.** Yürüyüş dergisi. 22.3.1977)

«Bu yayımladığımız kitaplar, çocuklara ulaşabiliyor mu? Pek azına, evet, ulaşabiliyor; ama büyük çocuk çoğunluğuna, asıl çocuk ulusuna, hayır, ulaşamıyor. Ulaşamaz da. Kitaplarımız, açık söylemek gerekirse, kitaba ayıracak parası olan evlere girebiliyor. Üstelik o evlerdeki ana babalar tutucu değilseler. Ülkemizdeki kitap dağıtımının yetersizliği yüzünden kitaplarımız yurdun pek az köşesine ulaşabilmekte, daha çok büyük kentlerde, büyücek kentlerde boy gösterebilmektedir. Üstelik birçok Anadolu kitapçısının böyle kitaplara alışkanlığı

da yok. Kitapçı, bulundursa, rafına, vitrinine koyup gösterse, kesinlikle satabileceği bu kitaplara kolay kolay yanaşmamakta. Açık konuşalım, büyükler için yapılan yayınlar yurdun dört bir yanına ulaşabilmiş midir ki, piyasası daha yeni yeni kurulan çocuk kitapları oralara ulaşabilsin? Okuma yazma oranının bunca düşük olduğu ülkemizde, hele kitap okuma alışkanlığının daha yeni yeni belirdiği ülkemizde, her eve, her okula, her çocuğun çantasına nasıl girebilirsiniz? Ve bu korkunç gelir dağılımı içinde, karnını güç doyurur haldeki çocuğa ne hakla kitap satabilirsiniz? Ancak haktan ve halktan yana bir yönetime kavuştuğumuz gün, toplumun emekçiden yana bir düzene dönüştüğü gün, işte ancak o zaman, özlenen büyük atılımlar olabilecektir. Yoksa, sosyalist bir devletin yapabileceği işleri, özel girişimlerden beklemek gülünçtür.» **(ERDAL ÖZ.** Yürüyüş dergisi. 15.3.1977)

«Gerçeklere Gözlem» adlı dergide yayımlanmış bir belgeyi buraya almak, sanırım, yurdumuzdaki olumlu çocuk kitaplarının, gerçek okurlarına ulaşıp ulaşamadığı konusunda en doğru, en gerçekçi sözü söylememize olanak sağlayacaktır. Bakın, Anadolu'dan bir öğretmen, şu mektubu yazıyor :

«Ben, Çankırı ilinin Şabanözü ilçesinde Almanca öğretmeniyim. Bu arada orta kısımda bazı sınıfların Türkçe derslerine de giriyorum. Öğrencilerime okuma alışkanlığı kazandırmak ve onları çağdaş düşünce sistemine yaklaştırmak amacıyla (...) birkaç kitabı okutturmak istedim. Bunu sağlamak için, isteyen öğrenciden 1 ile 1.50 T. arasında değişen parayı toplayarak kitap satın aldım ve dağıttım. Bunu yaparken, öğrencilerin 100 krş. gibi az bir parayla 4-5 kitap okuyabileceklerini düşünüyordum. Durumu öğrenen okul müdürü, bana duyurmadan kitapları toplayıp saklamış. Benim ısrarım üzerine: «Bu kitaplar öğrencilere kötü şeyler aşılar, her şey masalla başlar,» demiştir. Kötü şeylerin ne olduğunu, ya da kitapların nerelerinde bulunduğu sorularını ise yanıtlamaktan kaçınmıştır. Yaptığı işlemi tutanakla belirtmesini istedim. Fotokopisini yolladığım tutanak, Millî Eğitim'in içinde bulunduğu anlayışı sergileyen belki de binlerce belgeden sadece biridir. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Şabanözü Lisesi Almanca Öğretmeni :
Ömer Faruk Kurçeren
31 Ocak 1977 (imza)

TUTANAKTIR Şabanözü Lisesi Ortakısım 1/B sınıf Türkçe Öğretmeni Faruk Kurçeren, Mutsuz Bir Hafta, Konuşan Bebek, Kırmızı Çini Kâse ve Yeşil Köpek isimli kitapları öğrencilerden para toplayarak almış ve okumak üzere öğrencilere dağıtmıştır. Okul Müdürü, bu kitapları öğretmene haber vermeden öğrencilerden toplamış ve incelemiştir. Ancak MEB. Talim Terbiye Kurulu'nda incelenmemiş olduğundan (Tebliğler Dergisi ile yayınlanmamış) Millî Eğitim Müdürlüğü'nce incelenınceye kadar veremiyeceğini söyledi. Öğretmen, öğrencilere kitapların dağıtılmasını istedi. Müdür kitapları Milli Eğitim Müdürlüğü inceleyecektir diye öğrencilere dağıtmayacağını belirtti.

1/B Türkçe Öğretmeni	Ahmet Karamater
Faruk Kurçeren	Okul Müdürü
(imzası)	(imzası)

Dergi, öğretmenin mektubuyla birlikte tutanağın fotokopisini de yayımlamış, altına da Bertolt Brecht'in şu sözlerini koymuş

«Bu kadere karşı verdiğimiz savaşta hiçbir şeyi kendi haline bırakmamalıyız. «Onlar» küçük işler peşinde değil, bundan hiç kuşkun olmasın Otuz bin yıllık tasarıları var. Büyük şeyler tasarlıyorlar. Büyük suçlar. Hiçbir sınır dinlemeyecekler. Her şeyi yok etmeye çalışacaklar. Her yaşayan hücre onların darbeleriyle kasılacak. İşte biz bunun için her şeyi düşünmek zorundayız. Çocuğu daha ana rahmindeyken kötürüm ediyorlar. Çocukları dünyamızın dışında hiç bırakmamalıyız.» **(BERTOLT BRECHT.** Gerçeklere Gözlem Dergisi. Sayı: 4)

1977'de çocuk dergileri

Batıdan alınmış yabancı çizgiromanların, ya da onlara benzetilerek yurdumuzda üretilen yerli çizgiromanların 'dergi' biçiminde çıkışı, yine bütün savrukluğuyla 1977 yılı içinde de sürdü gitti. Biçim olarak 'dergi'ye benzeseler de, bunları her bakımdan 'dergi' olmanın ötesinde sayıyorum. 'Dergi'yi, hangi konuları içereceğini önceden ve adıyla da belirlemiş, kimler için çıkarıldığı kolayca anlaşılabilen, amacına uygun konuları bir derleme biçiminde bir araya getiren süreli yayın, olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma uygun düşen üç dergi vardı 1977 yılında. 1) İleri Yavrutürk, 2) Milliyet Çocuk Dergisi, 3) Tercüman Çocuk Dergisi. Şimdi bunları tek tek tanımaya çalışalım.

İLERİ YAVRUTÜRK

İlk sayısı 1976 yılının 27 ekiminde çıkan **İleri Yavrutürk** dergisi, birinci MC yönetimi sırasında hazırlanıp yayımlanmaya başlamış, ikinci MC döneminde de yayınını sürdürmüş, haftalık bir çocuk dergisi. Bu derginin niteliği hakkında Milliyet gazetesinde yayımlanan imzasız ama çok ilginç bir yazıyı kısaltarak buraya aktarmayı gerekli ve yeterli buluyorum:

«Her yıl Bakanlığa yaklaşık 23,5 milyon liraya mal olan İleri Yavrutürk'ün hikâyesi şöyledir: Yavrutürk, bundan 40 yıl önce Türkiye'de isim yapmış Türkiye Yayınevi'nin yayımladığı bir çocuk dergisidir. İsim babası da Rakım Çalapala'dır. Çalapala, «Madem en büyük Türk Atatürk, biz de çocukların dergisine O'nun yavruları olarak 'Yavrutürk' adını koyalım,» demiş ve böylece çıkan dergi yıllarca çocukların sevgilisi olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı da 40 yıl sonra, başına 'İleri' kelimesini ekleyerek 'İleri Yavrutürk' imtiyazını almıştır. Prof. Muharrem Ergin, Doç. Erol Güngör, Asistan Osman Sertkaya ve Yılmaz Afşin'den kurulu yayın komisyonunun saptadığı konuları içerisine alarak çıkan 'İleri Yavrutürk'te Alparslan, Oğuz Kağan, Kürsat Destanı, Bozkurt gibi yayınlara yer verilmektedir. İleri Yavrutürk'e, MHP'li eski milletvekili adayı Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu yazı işleri müdürü olarak getirilmiştir. 300 bin adet basılan İleri Yavrutürk'ün 100 bin kadarı, söylendiğine göre Orta Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'daki ilkokullara, bir kısmı da Almanya'daki Türk ilkokullarına, temsilciliklere parasız olarak gönderilmektedir. Orta Asya öyküleri ve Bozkurt resimleriyle işlenmiş İleri Yavrutürk dergisinin maliyeti 150 kuruştur. 300 bin basıldığına göre, haftalık maliyeti 450 bin liradır. Yılda 52 hafta yayımlandığı gözönünde tutulursa, dergi, Milli Eğitim Bakanlığı'na yılda 23,5 milyon liraya mal olmaktadır.» (Milliyet Gazetesi. 24.5.1977)

TERCÜMAN ÇOCUK DERGİSİ

Önceleri, çocukların saklayıp biriktiremeyeceği yarım gazete sayfası boyutunda çıkarken, sonradan belli ki Milliyet Çocuk Dergisi'ne benzemeye çalışarak, onun boyutlarına inen, yabancı çizgi romanlarla tıkabasa doldurulmuş, hazırlanırken hiçbir beğeniye dayandırılmamış, sözde renkli, ama çok kötü baskılı, dağınık, gereksiz, ve eksikli yanlışlı bilgilerle dolu, yararsız bir çocuk dergisi. Sloganı da şu: «Eğlenirken öğren-

mek, dinlenirken düşünmek.» Bu sloganı şöylece düzeltmek gerek: «Öğrenirken uyumak, eğlenirken sapıtmak.» Ne öğreticiliği, ne eğlendiriciliği olan, çocukları tembelliğe, öğrenmemeye, düşünmemeye yönelten, uyutmaya, beyin yıkamaya çalışan, tutucu bir çocuk dergisi. Şimdi de lotaryacılığa başladı; çocuklara otomobil dağıtıyor. Anlaşılan, arkadaki efendileri, otomobil satışları için, şimdiden alıcılarını hazırlıyorlar.

MİLLİYET ÇOCUK DERGİSİ

Bu dergi, yine bu ad altında daha önceleri de yayımlanmaktaydı. O durumuyla pek işlerliği olmayan, Batıdan alınmış çizgi romanlarla sayfaları doldurulan, sıradan, gereksiz bir dergiydi. Giderek satılmaz da olunca, sonunda yayınını tatil etmişti. Milliyet Yayınları'nın genel yöneticiliğine Ülkü Tamer geçince, bu dergiyi olumlu, tutarlı bir biçimde yeniden çıkarmak gereği duyuldu. Yepyeni, çağdaş bir anlayışla, haftalık bir çocuk dergisi olarak 1977 başında yeniden yayımlanmaya başlandı. Haklı olarak da büyük ilgi gördü. Satışı sürekli olarak elli binin üzerinde dolaşan bu dergi, büyük bir gereksinmeyi karşılamıştır. Çocukların ilgisini çeken, tutarlı, yabancı çizgiromanların yanısıra, yerli çizgiromanlar, çizgiöyküler de bir başka gereksinmenin karşılığı oluyor. Mıstık'ın çizdiği «Uzay Çocukları», Tan Oral'ın çizdiği «Çiçeklerle Gerçekler», İsmail Gülgeç'in çizdiği «Ormangiller», ülkemiz için önemli girişimler. Çocukların ilgisini çekecek sürekli yazıların, köşelerin yanısıra, her sayı çağdaş bir yazarımızdan çocuklar için yeni bir öykü yayınlaması da, bu derginin çocuk edebiyatımıza büyük bir katkısı bence. Daha iyisi her zaman düşünülebilir, ama şimdiye kadar yapılanların en iyisi oldu bu dergi.

1977'de çocuk kitapları

1977 yılı, ulusal çocuk edebiyatımızın gelişim yılı oldu. Değerli birçok yazarımız, çocuklar için ilginç kitaplar yazıp yayımladılar. Yerli kitap sayısı, geçmiş yıllara oranla gözle görülür bir artış gösterdi.

Arkadaş Kitaplar, Gözlem Yayınları, Milliyet Çocuk Yayınları, Yeni Dünya Yayınları, Altın Kitaplar, Koza Yayınları, Esi Yayınları, değişik sayılarda ürünler verirken, bu yıl bunlara yeni yayınevleri de eklendi: Derinlik Yayınları, Köyün Çocuğu Yayınları, Dönüşüm Yayınları, Tayko Çocuk Yayın-

ları gibi. Şimdi bu yayınları, kısa kısa değerlendirmeye çalışacağım

ARKADAŞ KİTAPLAR

Yöneticisi olduğum bu diziyi burada değerlendirmek bana düşmez. Bunu başkaları yapmalı. Ben yalnızca «Arkadaş Kitaplar» hakkında genel bilgiler vermekle yetineceğim

1977 içinde, Arkadaş Kitaplar'da, birçok kitabın ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci basımları yapılırken, 10 yeni kitaptan başka 12 tane de yerli çocuk kitabı yayımlandı.

1. **Balina İle Mandalina** / Fazıl Hüsnü Dağlarca
2. **Şeytanın Altınları** / Ülkü Tamer
3. **Ölümsüz Kavak** / Bekir Yıldız
4. **Yedi İklim Dört Bucak** / Evliya Çelebi
5. **Filler Sultanı İle Kırmızı Sakallı Topal Karınca** / Yaşar Kemal
6. **Çocuk ve Şiir** / İsmail Uyaroğlu
7. **İncinin Maceraları** / Orhan Kemal
8. **Yel Üfürdü Su Götürdü** / Nazım Hikmet
9. **Bacaksız Kamyon Sürücüsü** / Rıfat Ilgaz
10. **Keloğlanın Diliyle** / Ahmet Uysal
11. **Altın Saray** / Erol Toy
12. **Kan Kardeşim Dorutay** / Ümit Kaftancıoğlu

«Arkadaş Kitaplar dizisinin ilk kitabını 1975'in şubat ayında yayımlamıştık. İlk kitabımız, Nazım Hikmet'in «Sevdalı Bulut» adlı masallar kitabıydı. (...) Arkadaş Kitaplar dizisi, ilköğretim çağındaki çocuklara yönelik bir çocuk edebiyatı dizisidir. Şimdi dönüp geriye baktığımda, bu dizi içinde çıkmamış olmasını istediğim pek az kitap buluyorum. Bu işe bugün girişseydim, bu kitapların yine de dörtte üçünü hiç çekinmeden seçer, yayımlardım.

«Cem Yayınevi, böyle bir girişimin yönetimini bana önerdiğinde, bu görevi yüklenirken çok tedirgindim. Çok yabancısı olduğum bir konuda, sezgilerimle, güdülerimle işe koyuldum. Çocuk edebiyatı dalında, ülkemizde, örnek alınacak, sürdürülecek, elle tutulur hiçbir örnek girişim bulamamak şaşırtmıştı beni. Bu yolda neler yapılması gerektiğini bulmaya çalışırken, daha çok da yapılan kötü örneklerden yararlandım. Nelerin yapılmaması gerektiğini saptayarak işe koyuldum. Özellikle yerli yazarların yapıtlarına önem veren böyle bir ya-

yınevinde, çocuk kitapları konusunda bana sağlanan sınırsız bir özgürlük ortamının, bu dizinin kurulup gelişmesindeki payı büyük olmuştur.

«Yayımladığımız ilk kitabın Nazım Hikmet'ten oluşu bir raslantı değildir. «Sevdalı Bulut», yayın ilkelerimizin ilk somut belirleyicisi, ilk büyük simgesi olmuştur. Gerek dünya görüşü açısından, gerekse sanatındaki büyük beceri ve yaratı ustalığı açısından Nazım Hikmet gibi büyük bir ustanın çizgisi, amacımız ve ilkelerimizin anahtarı olmuştur. Arkadaş Kitaplar'daki amacımız şöylece özetlenebilir: Toplumcu gerçekçi, yerli bir çocuk edebiyatının gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamak. Bunu yaparken de, tertemiz bir Türkçeyle yazılmış, tertemiz kâğıtlara tertemiz basılmış, bol görüntülü, albenili, ilginç ve elden geldiğince ucuz kitaplar yayımlamak. (...) Arkadaş Kitaplar dizisiyle, kalabalık halk çocuklarına şimdilik ulaşılmasa bile, çocuklarımız için şimdiden doğru dürüst bir çocuk kitaplığının ilk kitaplarını hazırlıyor olmak, yazarlarımıza şimdiden bu yolda ürünler verdiriyor olmak, yerli bir çocuk edebiyatı geleneğini oluşturuyor olmak, yine de büyük bir mutluluk.

«Bakmayın, az da olsa, toplumcu gerçekçi bir çocuk edebiyatının ilk okurları gizli gizli oluşuyor bir yandan. Bunu düşünmek bile güzel.» **(ERDAL ÖZ** / Yürüyüş Dergisi. 15.3.1977)

GÖZLEM ÇOCUK AŞAMA DİZİSİ

Gözlem Yayınevi, çocuk edebiyatımıza en büyük ilgiyi gösteren yayınevlerinden biri. **Gerçeklere Gözlem** adıyla her ay yayımladıkları kitap tanıtma dergisinde çocuk edebiyatıyla ilgili çok ilginç yazılar da yayımlanıyor. Başarılı toplumcu gerçekçi çeviri kitapların yanısıra, Gözlem Yayınevi, bu yıl yalnızca bir tek yerli çocuk kitabı yayımlayabildi: **Tan Oral'ın** daha önce yaptığı bir film denemesinden yararlanarak ortaya çıkardığı bu kitap **Sansür** adını taşıyor. «Sansür» olgusunu çocuklara çizgilerle, belgesel fotoğraflarla anlatan bu kitap, 1977'nin en başarılı yapıtlarından biriydi.

MİLLİYET YAYINLARI ÇOCUK KİTAPLARI DİZİSİ

Yıl boyunca yayımladığı yerli kitaplarla, çocuk edebiyatımıza katkıda bulunma görevini sürdürüyor. 1977 yılı içinde altı yeni kitap yayımladı :

1. **Atanın Romanı** / Mükerrem Kâmil Su
Atatürk'ün yaşam öyküsü, çocuklar için romanlaştırılmış.
2. **Nasrettin Hoca** / İsmail Sivri
Nasrettin Hoca'nın çocukluk yıllarını, tarihsel gerçekliğe bağlı kalarak, bir masal havası içinde anlatan ilginç bir roman.
3. **Guguklu Saat** / Şükrü Enis Regü
Öykülerden oluşan bir kitap
4. **Mağara Çocuğu** / Emin Töreci
İnsanlığın ilk dönemlerinde, mağara döneminde yaşayan küçük bir çocuğun öyküsü.
5. **Şeytan Üçgeni Yolunda** / Hakkı Özkan
«Bermuda Şeytan Üçgeni» bölgesinde geçen bir serüvenli yolculuğun öyküsü.
6. **Karanfil Sokağı Çocukları** / Erdoğan Tokmakçıoğlu
Bir mahallede, çocuklar arasında geçen olaylarla örülmüş roman.

KOZA ÇOCUK KİTAPLARI DİZİSİ

Koza Yayınevi, çocuk kitaplarında boyut değişimine gitti. Yıl içinde 4 yeni kitap yayımladı. Bunlardan iki tanesi yerli çocuk kitabı :

1. **Efsanelerimiz** / Ali Püsküllüoğlu
Kitapta, on iki efsane var. Daha önce T.D.K. Yayınları arasında çıkmıştı. Yararlı bir kitap.
2. **Nasrettin Hoca** / Ahmet Köklügiller
Nasrettin Hoca'nın fıkralarından çocuklar için bir derleme.

KÖYÜN ÇOCUĞU YAYINLARI

Yıllardır bu yolda uğraşıp didinen **Nebi Dadaloğlu**'nun bu yıl içinde, faşist kurşunlarıyla kalleşçe vurulup öldürülen devrimci oğlu **Ozan Dadaloğlu** ile birlikte hazırlayıp yayımlamaya başladıkları yeni bir çocuk kitapları dizisi. Nebi Dadaloğlu, bir sorumuz üzerine, bu dizinin amacını bize şöyle açıkladı :

«10-12 yaşlarındaydım. Çobanlık yapıyordum. Yıl 1936'ydı. Bizim köye bir eğitmen geldi. Caminin ufak bir medresesi var. Bir kavak ağacını boylamasına ikiye bölmüşler. Bir dilimini önümüze masa diye, bir dilimini de altımıza sıra diye koymuşlar. Sınıfta otuz öğrenciyiz. Alfabeyi söktürüyoruz. Sınıfta to-

pu topu iki alfabe var. Biri eğitmende, biri de benim amca kızında. Birgün amca kızının alfabesini gizlice çalıyoruz, götürüp cami duvarının dibindeki bir taşın altına saklıyoruz. Bir tıngır zil çalıyor. Derse giriyoruz. Amca kızı Firdevs, torbasını arıyor. Alfabesi yok. «Anam babam şimdi beni öldürür,» diye bağırıyor, saçını başını yoluyor. Bu olayı hiç unutamam. Biliyorsun, Köyün Çocuğu Yayınları'nda ilk çıkardığım kitaplar ellişer kuruşluk kitaplardı. Şimdikiler de altışar lira. Diledim ki, bütün yoksûl çocukları bu kitaplara kavuşsunlar, yoksul halk çocukları da yazarlarımızı tanısın istedim.»

Dizi, Ünlü Yazarlar Dizisi adını taşıyor. Bu dizide çıkan ilk kitaplar şunlar

1. **Öküz Başkan** / Aziz Nesin
2. **Kanlı Gömlekler** / Fikret Otyam
3. **Elif Kızın Elleri** / Talip Apaydın
4. **Binboğadan Gelen Çocuk** / Çetin Öner
5. **Garip Nasıl Okuyacak** / Adnan Özyalçıner
6. **Kaytan Osman** / Medeni Ferho
7. **Yediden Yetmişe Masallar** / Ahmet Kahraman
8. **Atatürk** / Ahmet Köklügiller

Görüldüğü gibi, bu kitapların hepsi de kendi yazarlarımızca yayımlanmış. Hiç çeviri bir kitap yok. Yerli bir çocuk edebiyatının gelişmesi yolunda, oldukça başarılı bir girişim. Her kitap 48 sayfa ve 6 lira. Toplumcu yazarlarımızın öykü ve masallarından oluşan bu dizinin, Ozan Dadaloğlu'nun anısını canlı tutmak açısından, sürekli olmasını dilerim.

DERİNLİK YAYINLARI

Öykülerinden tanıdığımız Necati Tosuner'in bir girişimi. Hem büyükler, hem küçükler için yayınları var. Çocuk kitapları, dar boyda kesilmiş, iyi kâğıda basılmış, özenle düzenlenmiş. Sait Maden'in çizgileriyle donatılmış ilginç bir dizi. Yıl içinde bu dizide üç kitap yayımlandı. Necati Tosuner'in yazdığı ilk iki kitap «Keleş Osmanın Serüvenleri» genel başlığını taşıyor. Kitaplar şunlar

1. **Keleş Osman Evden Kaçıyor** / Necati Tosuner
2. **Keleş Osmanın Tarihle Başı Dertte** / Necati Tosuner
3. **Çocuklara Şakacı Şiirler** / Derleyen Ali Püsküllüoğlu

Keleş Osmanın Serüvenleri. Necati Tosuner, bu kitaplarıyla çocuk edebiyatımız içinde yepyeni bir tip yaratıyor: «Keleş Osman», ilkokul çağındaki çocuklara iyi bir arkadaş olacağa benzer. Bir kasabadan İstanbul'a göç etmiş orta gelirli bir

ailenin çocuğu Keleş Osman. Anlaşıldığı kadarıyla Necati Tosuner, Keleş Osman'ın değişik serüvenleriyle bu diziyi sürdürüp geliştirecek.

Çocuklara Şakacı Şiirler. «Otuzbeş ünlü ozandan şiirler». Ali Püsküllüoğlu'nun beğeniye dayanan bir derlemesi. Kitabın amacını Ali Püsküllüoğlu şöyle açıklıyor

«Şiir sevmeyen var mı içinizde? Varsa, söyleyin ona, biraz çaba göstersin. Şiirler okusun. Örneğin bu kitabı alıp verin ona. Göreceksiniz, o da sizin gibi bir şiirsever olacaktır. (...) Bu kitapçığın bir ereği de bu: Sizi şiir okuru yapmak. Şiir okurunun yeri, öteki okurlardan ayrıdır, şimdiden belleyin bunu. Okudukça göreceksiniz: Zekânızı bileyecek, sizi düşünmeye yöneltecek, düşündürürken de, kimi zaman size kahkahalar attıracak şiirler var bu kitapta.»

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Yıl boyunca çıkardığı bir tek kitapla kalan, yeni bir çocuk dizisi. «Masalın Aslı», bu dizinin şimdilik ilk ve tek kitabı.

Masalın Aslı. Değerli tiyatro adamımız Vasıf Öngören'in hazırlamakta olduğu bir dizi masalın ilki. Kitap şöyle sunuluyor :

«Masallar insanlığın çocukluk dilidir. Her insanın nasıl bir çocukluk çağı varsa, insanlığın da uzun süren çocukluk çağları vardı. İnsanlar kendi tarihlerini çok uzun süre bir masal gibi kavrayıp anlattılar. Bunun tam zıddı yapılamaz mı? İnsanlığın gerçek tarihi, masal diliyle günümüz çocuklarına anlatılamaz mı? İşte Masalın Aslı on masallık dizi bunu amaçlıyor.»

İnsanlığın gerçek tarihini masal diliyle günümüz çocuklarına anlatmayı amaçlayan Masalın Aslı'nın ötesi gelmedi. Bütünlenirse gerçekten bir olay olabilir.

TAYKO ÇOCUK YAYINLARI

Yalnızca çocuklar için kitaplar yayımlayacağı anlaşılan yeni bir girişim, bir yayın kooperatifi. İlk kitaplarını Behrengi'den yayınladılar: «Pancarcı Çocuk». Kitapta ünlü Behrengi'nin üç kısa öyküsü yer alıyor: «Altın Civciv», «Pancarcı Çocuk» ve «Kar Tanesi» Aynı öyküler, bir öykü fazlasıyla Arkadaş Kitaplar dizisinde de yine «Pancarcı Çocuk» adıyla hazırlanmıştı. Tayko Çocuk Kitapları, bu ilk örneğiyle, ilginç bir

girişim olmaktan uzak. Biçimi, resimlenişi, iç sayfaların düzenlenişi bile Arkadaş Kitaplar'ın tıpkısı. Dizinin hızla gelişmesi ve kendi kişiliğini bulmasından sonra üzerinde konuşulabilir. Bu da içten dileğimizdir.

AÇIKLAMALI ÇOCUK EDEBİYATI ANTOLOJİSİ

İnkılâp ve Aka Kitabevleri'nce yayımlanan, Kemal Demiray'ın düzenlediği, 496 sayfa tutarında şişkince bir kitap. Kitap hem şişkin, hem de şişirme. Çocuk edebiyatının özellikleri üzerine birtakım bilinen, genel, ve çok eksikli açıklamaların yapıldığı, rasgele, yetersiz, eskimiş örneklerle doldurulmuş bir antoloji. Adıyla da, yapısıyla da, gerek öğretmenleri, gerekse öğrencileri avlamak için hazırlandığı besbelli. MEB'nin her döneminde kabul edilen Türkçe okul kitaplarının yazarı Kemal Demiray, yılların ona verdiği bu alışkanlık içinde, suya sabuna dokunmayan, sade suya tirit, bu yüzden de her dönemde geçerli bir antoloji doldurmayı gerekli görmüş olabilir. Ama çocukları da, öğretmenleri de ilgilendirmemesi gereken yararsız bir kitap.

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLÜ BİR ÇOCUK KİTABINA VERİLMEDİ

Türk Dil Kurumu'nun, çocuk edebiyatı dalında da her yıl bir ödül vermesi, 1976 yılında toplanan 15. Türk Dil Kurultayı'nda kararlaştırılmıştı. Önce bu konu, Yayın Yarkurul'da tartışıldı. Yarkurul, son yıllarda büyük gelişmeler gösteren çocuk edebiyatı dalında, TDK'nun da özendirici, yüreklendirici olmasını, katkıda bulunmasını düşünmüş, her yıl, o yılın başarılı görülecek bir çocuk kitabına ödül verilmesini istemişti; bir karar taslağı hazırlayarak Büyük Kurultaya sunmuştu. Konu, Kurultayda tartışmasız kabul edildi. Ancak, Türk Dili dergisinin ocak 1977 tarihli sayısında yayımlanan ödül yönetmeliğini okuyunca şaştım kaldım. Konu bana amacından saptırılmış gibi göründü. Yönetmelik, bu ödülün «masal ve çocuk yazını yapıtlarına» verileceğini belirtiyor. Nasıl oldu da «masal» türüyle «çocuk yazını» bir sayıldı, bilemiyorum. Çünkü, bilindiği gibi «masal», sözlü edebiyat geleneğimiz içinde bir türdür. Çocuklar için seçilip yenibaştan biçimlenmedikçe masallar çocuk edebiyatı içinde yer alamaz. Bu yıl ödül verilen Oğuz Tansel'in yazdığı iki ciltlik «Allı İle Fırfırı» adlı kitabı açın okuyun, göreceksiniz, bu kitap, düpedüz

bir halk masalları derlemesidir, çocuklara yönelik hiç bir çaba yoktur Allı İle Fırfırı'da. Boratav'ın derlemelerine benzer, açıklamalı, dipnotlu bir kitaptır. Burada, kitabın değerine gölge düşürmek aklımın ucundan bile geçmez. Ama ödül bu kitaba verilmiş, ve bu ödül, basına bir çocuk yazını ödülü gibi gösterilmek istenmiştir. Ortaya çıkan çelişik durumu göstermek istiyorum ve diyorum ki: 1977 yılında TDK'nun verdiği ödül bir çocuk kitabına verilmemiştir.

Yönetmelikte bu yıl şöyle bir madde yer almıştı: «Ödüle katılan yapıtlar için her üye tarafından verilmiş raporlar, ayrı ayrı yayımlanır.» Bu, kesin bir buyruktur. Genel Kurul kararıdır. Türk Dil Kurumu, bu yıl bu kesin karara uymamış; seçici kurul raporlarını açıklamamış, kurultay buyruğunu çiğnemiştir. Bu, şimdiki yönetimin, Büyük Kurultayı hiçe saymasıdır.

Daha da önemlisi, bu yıl bu dalda ödül dağıtan seçiciler kurulunun, çocuk edebiyatıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan kişilerden oluşturulması da şaşkınlık yaratmıştır. Adnan Binyazar, Konur Ertop, Necati Cumalı, Özdemir Nutku, Sami Karaören, bu yıl bu ödülü dağıtan seçici kurul üyeleridir. Görüldüğü gibi, her biri kendi dalında önemli olabilecek kişiler, çocuk edebiyatı dalını yargılayacak kişiler olmaktan uzaktırlar. Bu ödülü verecek kişilerin, bu konuyla ilgilenen kişiler olması ve çocuk edebiyatı dalında özel, ayrı bir seçiciler kurulu oluşturulması tek çıkar yoldur. Yoksa, Kurultay kararlarını hiçe sayacak kadar işi ileri götüren TDK yönetim kurulu bu görevde kaldığı sürece, çocuk edebiyatı dalında verilecek ödül konusu yönetmelikte kesin bir açıklığa kavuşturulmadıkça, ve en önemlisi de, bu dalda özel bir seçiciler kurulu oluşturulmadıkça, bundan böyle, değerli çocuk kitabı yazarlarının, yazacakları kitaplarla bu ödüle katılmamalarını öneriyorum. Kendilerini boş yere yargılatmasınlar, aşağılatmasınlar, derim.

ARKADAŞ KİTAPLAR YABANCI DİLLERDE YAYIMLANIYOR

Çetin Öner'in «Gülibik» adlı kitabı Almanya'da yayımlandı

Arkadaş Kitaplar dizisi içinde yayımlanan ve iki basım yapan, Çetin Öner'in yazdığı «Gülibik» adlı çocuk kitabı, ekim ayı içinde, Federal Almanya'da, Anrich Yaymevi'nce çok lüks

bir basımla yayımlandı. Kitap, Orhan Peker'in birbirinden güzel resimleriyle donatıldı. Kitabı Almancaya Cornelius Bischoff çevirdi. Yurdumuzda da çok beğenilen «Gülibik»in bu Almanca çevirisi, 1977 Frankfurt Kitap Fuarı'nda sergilendi.

Kemal Özer'in
«Nasrettin Hoca» şiirleri
Alman Radyosunda yayımlandı

Federal Almanya'daki «Sender Freies Berlin» radyosu, Kemal Özer'in Arkadaş Kitaplar dizisi içinde çıkan ve şimdiye kadar üç basım yapmış olan «Nasrettin Hoca» adlı şiirli öykülerinden beş tanesini radyoya uygulayarak yayımlamıştır. Öyküler, radyonun Türkçe programında yayımlanmıştır.

Dağlarca'nın
«Balina İle Mandalina» adlı kitabı
Hollanda'da yayımlanıyor

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuklar için yazdığı ve Arkadaş Kitaplar dizisi içinde çıkan «Balina İle Mandalina» adlı kitabı, Hollanda diline çevrildi. Hollanda Sanatçılar Derneği, bu konuda Arkadaş Kitaplar'la anlaştı. Kitabı Esma Yiğitoğlu Hollanda diline çevirdi. «Balina İle Mandalina», Hollanda'da, Türk ve Hollandalı çocuklar için bir yardımcı okuma kitabı olarak hazırlanıyor. Hollanda diline çevirisiyle Türkçe metni, kitap içinde birlikte yayımlanacak. Bilindiği gibi, Arkadaş Kitaplar dizisinde çıkan bu kitabı Mehmet Sönmez resimlemişti. Hollanda'da da yine bu özgün resimlerle basılacak. Arkadaş Kitaplar, resimlerin özgün filmlerini, Hollanda'ya gönderdi. Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu kitabı için kendisine ödenecek telif ücretini, almıyor, Hollanda'da bulunan Türk işçi çocuklarına bırakıyor.

Arkadaş Kitaplar
Oldenburg Çocuk Kitapları Fuarı'nda

30 ekim, 6 kasım tarihleri arasında, Federal Almanya'nın Oldenburg kentinde, bir çocuk kitapları fuarı düzenlendi. Bu fuar, kasım ve aralık ayları içinde Wilhemshaven ve Bremerhaven kentlerinde de sergilenecekti. Daha önceki yıllarda Avusturya, İsviçre ve Federal Almanya'daki çocuk yayınevlerinin yayımladığı kitaplarla oluşan bu büyük sergiye bu yıl ilk kez Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya da çağrıldı. Türkiye'den «Arkadaş Kitaplar»ın çağrıldığı sergi için fuar yöneticileri şu açıklamayı yaptılar

«İlk kez bu yıl, Federal Almanya'da yaşayan yabancı işçilerin, özellikle de Türk, Yugoslav ve Yunan işçilerinin çocukları için de sergide kitaplar sergilemeyi düşündük. Şimdiye kadar bu çocuklar, kendi anadillerinde basılan çocuk kitaplarını bulamamaktaydılar. Bu çocukların ana babaları da, çocuklarına hangi kitapları alacaklarını bilemiyorlardı. Gerek kent kitplıkları, gerekse okul kitaplıkları bu çocukların kendi dillerinde yeterli kitap bulamamaktaydı. Oldenburg Kitap Fuarı'nın bu durumu değiştireceğini umuyoruz.»

TÜRK ÇOCUK KİTAPLARI MÜNİH'TE

23 kasım 31 aralık tarihleri arasında, Federal Almanya'nın Münih kentinde, «Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Kitapları» konulu bir sergi düzenlendi. Bu sergiyi, merkezi Münih'te bulunan Uluslararası Gençlik Kitaplığı (Internationale Jugendbibliothek) düzenledi. Bu sergide Türkiye'deki yayıncıların da katkısı büyük oldu. Bu ilginç sergide, özellikle son yıllarda büyük bir aşama içinde olan Türkiye çocuk kitapları yer alıyor. Serginin amacını, sergi sorumluları şöyle açıkladılar

«Serginin iki amacı vardır: Türkiye'deki çocuk yayınlarının nicelik ve nitelik olarak hiç olmazsa son gelişmelerini yansıtacak biçimde yurt dışında da tanınmasını sağlamak, Almanya ve öbür Avrupa ülkelerindeki çocuk kitaplıklarına, satın alacakları kitapların seçiminde yardımcı olmak.»

TÜRKİYE'DE ÇOCUK KİTAPLARI KONULU AFİŞ YARIŞMASINI TURGUT KESKİN KAZANDI

Münih'teki «Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Kitapları» konulu sergiye bağlı olarak, yine o fuarda sergilenmek üzere İstanbul'daki Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu'nca, Türkiye'deki çocuk kitaplarını konu alan bir afiş yarışması düzenlendi. Bu yarışmada birincilik ödülünü **Turgut Keskin** kazandı. İkincilik ödülü Tevfik Dilşen'e, üçüncülük ödülü de Ali Erkmen'e verildi. Birinciliği kazanan Turgut Keskin, bu yıl Arkadaş Kitaplar dizisi içinde yayımlanan ünlü yazar Behrengi'nin yazdığı **Sevgi Masalı** adlı masal kitabını resimlemişti. Turgut Keskin'in, Sevgi Masalı için yaptığı kapak resmi, Münih'te sergilenen «Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Kitapları» sergisinin tanıtma kitabına da kapak resmi olarak kullanıldı.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ, «ÇOCUK EDEBİYATI» KONULU BİR DİZİ KONFERANS DÜZENLEDİ

11-13 mart günleri arasında, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdarî Bölümler Fakültesi'ne bağlı Kütüphanecilik Bölümü'nce, Çocuk edebiyatıyla ilgili bir dizi konferans verildi. Dç. Dr. İlham Kum ile Dr. Nilüfer Tuncer'in düzenlediği bu üç gün süren dizi konferansları, Münih'teki Uluslararası Gençlik Kitaplığı genel başkanı olan Walter Scherf verdi. İlgiyle izlenen bu dizi konferanslar için yurdumuza gelen Walter Scherf, Türkiye'deki çocuk kitaplarının son yıllardaki gelişmelerini gördükten sonra, yurduna dönüp, Münih'teki büyük sergiyi düzenlemekten kendini alamamıştır.

«AĞACA TAKILI UÇURTMA», ALMANYA'DA YILIN EN İYİ KİTAPLARI LİSTESİNDE

Yüksel Pazarkaya, Almanya'da yaşayan Türkiyeli işçi çocukları için, Türk şair ve yazarlarından seçip derlediği şiir, öykü, masal ve oyunları 1974 yılında «Ağaca Takılı Uçurtma» adı altında, Türkçe ve Almanca olarak iki ayrı kitapta topiamıştı. Kitap, Orhan Peker'in özgün resimleriyle donatılmıştı. Jugend Und Volk Verlag Yayınevi'nce Federal Almanya'da, hem Türkçesi, hem de Almancası ayrı ayrı basılan bu kitap, bu yıl Almanya'da, «Geçen yılın en iyi kitapları» listesinde yer aldı.

1977'de ARMAĞANLAR, ÖDÜLLER, YARIŞMALAR

Kemal ÖZER

Armağanlar, ödüller ve yarışmaların bir yıllık toplamına bakarken, ilkin geçen yıl yaptığımız yaklaşım denemesini anımsıyoruz ister istemez. Bu küçük denemede ödül, armağan ve yarışmaların, kamuoyunda saygınlık sağlamaları, sonuçlarının etkili kılınması isteniyorsa, adlarından başlayarak, değerlendirme ölçütleri ve seçici kurullarıyla birlikte tutarlı bir bütün oluşturmaları gerektiğini vurgulamış, özellikle amaçta açıklık, belirginlik üzerinde durmuştuk. Bunu yaparken, «yeni kurulacak ödüllere katkıda bulunur ya da sürmekte olanlara kendini gözden geçirme, yenilenme özeni verir kaygısını taşıyor»duk. Hiç değilse «bir tartışmayı başlatır» umudu vardı içimizde.

UMUDUMUZ GERÇEKLEŞMEDİ

Ne var ki, 1977'ye baktığımızda bu umudun gerçekleşmediğini, bu uğurda en küçük bir kıpırtının olmadığını görüyoruz. Tepkiler, eleştiriler ya da alkışlar sonuçlara yöneldi yine. Ortada bir kuruluş, bir işleyiş sorunu varsa kimse bunu dipten doruğa irdelemeye girişmedi. Tek tek kişilerden öte, daha önemlisi, ödüllerin kuruluş ve işleyişinde yer alanlar da bu tür bir çabaya ilgi göstermedi. Sonuçları eleştirme ya da onları savunma biçiminde özetlenebilecek girişimler, bir tür çekişme, hatta kısır çekişme olmaktan genelde kurtulamadı.

SAPTAYIMLARI BİR KEZ DAHA ÖZETLERSEK

«Kaygı»mızı ve «umut»umuzu önümüzdeki yıla aktarırken, yaptığımız saptayımları bir kez daha özetlersek, şunları söyleyebiliriz: İlk sırada değerlendirme ölçütü yer alıyor. Bu öl-

çüt ne kadar belirgin kılınırsa değerlendirme o kadar saygıdeğer sonuçlar verir kanısındayız. Sözgelimi yapılan değerlendirme, bir sanatçı adına yapılıyorsa, bir sanat anlayışına «uygun»luk ölçütünü getirebilir, ya da yılın «iyi», «en iyi», «en beğenilen» yapıtlarına yönelebilir. Değerlendirme işleminde yer alanlar da bu ölçütü uygulayacak nitelikte kişilerden seçilmeli. Yani kurulan ödül, adından başlayarak, amacı ve kuruluşlarıyla uyumlu bir bütünlük içinde, bir tutarlılık içinde işlemeli.

Burda akla bir soru geliyor. Dediğimiz biçimde yapılırsa değerlendirmelere eleştiri yöneltilmez mi, tepki gelmez mi? Gelir elbet. Ama kişilerle uğraşmaz, kısır çekişmelere dönüşmez, ölçütü savunma doğrultusunda ortaya çıkar. Diyelim ki Madaralı Roman Ödülü'nün açık seçik bir amacı ve ölçütü var. Bugüne kadarki uygulaması da bu ölçütü doğrulayan sonuçlar vermiş. Diyelim ki bu ödülün vardığı yeni sonuç tartışılacak. Tartışma artık «şuna niye verilmedi de buna verildi» biçiminde olmayacaktır. Ölçüte uyan yapıtlar arasında daha iyisi varsa o sözkonusu edilecek ya da ölçütün titizlikle uygulanmadığı saptanırsa bu belirtilecektir. Her iki halde de, gelen tepkiye kısır çekişme olarak bakamayız. Olumlu bir eleştiri işlevi taşıyacaktır söylenenler ya da yazılanlar. Kişisel beğenilerin, hesaplarının üstünde kalacaktır.

BU KISA ANIMSAMADAN SONRA

Bu kısa anımsamadan sonra 1977'nin genel görünümüne geçebiliriz. İlk gözlemimiz toplam sayısındaki düşüş oluyor. Bir önceki yılki 12 ve geçen yılki 10 sayısına karşılık 1977'de toplam 9'da kaldı. Yinelenmeyenlerin başında Peyami Safa Roman Yarışması geliyor. Hacı Bektaş Deneme Yarışması ertelenirken, Antalya Uluslararası Sanat Festivali'nde edebiyat türlerine yer verilmediği görüldü. Yapıldığı ve biz de toplama kattığımız halde, Nasrettin Hoca Şenliği dolayısıyla düzenlenen «Gülmece Öykü Yarışması» ise bir anlamda sonuç vermedi. Seçiciler kurulunun açıklamasına göre, katılan yapıtların değerlendirilecek düzeyde görülmediği ortaya çıktı. Milliyet Yayınları'nın üçüncü kez yinelediği roman yarışması bu yıl biraz daha verimsiz ve yankısız kalırken, Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği film öyküsü yarışması, ortaya çıkardığı ilgi çekici ürünlerle saptadığı amaca hizmet etti. Yeditepe, Madaralı, Sait Faik, Orhan Kemal, Türk Dil Kurumu ödüllerinin yanısıra, Vatan gazetesi de Özgürlük Yılı dolayısıyla şiir yarışması düzenleyerek yılın toplamına ilginç bir katkıda

bulundu. Türk Dil Kurumu ödüllerinde gezi, eleştiri, deneme türleri ilk kez bağımsız değerlendirmelere konu olurken, bunlara bir de çocuk yazını türü eklendi.

Bu kısa dökümle, türlerin arasında, sayıca artış yanısıra, bir dengelenmenin ortaya çıktığı da gözlemlendi. Örneğin roman ve öykü türünde 4'er değerlendirme yapılmasına karşın şiirdeki değerlendirme sayısı 3'e çıktı.

Saptadığımız toplamın bir başka dökümünü de, dördünün yarışma, beşinin ödül ya da armağan biçiminde olduğunu belirterek yapabiliriz.

DEĞERLENDİRMELERE TEK TEK BAKIŞ

Toplam içinde yer aldığını söylediğimiz 4 yarışmadan, Milliyet Yayınları'nın Roman Yarışması, üst üste üçüncü kez yinelenmesi yüzünden olumlu sonuçlara ulaşamadı. Verimsizliği ve yankısızlığı öylesine büyüktü ki Milliyet Sanat Dergisi'nde bile sonuç küçük bir duyuruyla geçiştirildi.

Yukarda değindiğimiz üzere, Nasrettin Hoca Şenliği'nde yer alan Gülmece Öykü Yarışması ise sonuca bile ulaşamadı. Sanıyoruz ki bu başarısızlığın kökeninde yine temellendirme eksikliği yatıyor. Yarışmayı düzenlerken, gerek gülmecenin ne olduğu, gerek yarışmanın nasıl işlemesi gerektiği üzerinde yeterince durulmadan, belirli bir temellendirme yapılmadan yola çıkıldığı açık.

Bu iki verimsiz yarışmaya karşılık, Milliyet Sanat Dergisi'nin açtığı Film Öyküsü Yarışması ile Vatan gazetesinin açtığı Özgürlük Şiirleri Yarışması'nda olumlu sonuçlar alındı. Milliyet Sanat Dergisi, yarışmayı düzenlerken bir gereksinim saptamıştı. Sinema dünyamızda duyulan film öyküsü sıkıntısını, yetersizliğini gidermeyi amaçlamıştı. Bu amacı gerçekleştirmek için temellendirme yapmış, yaptığı temellendirmeyi örneklerle sergilemişti. Yerinde bir saptayım ve doğru bir temellendirmenin sonucu da verimli ve olumlu olmuştu. Hem katılma sayısı, hem de kazananların niteliği bakımından.

Vatan gazetesinin Özgürlük Yılı'yla birlikte çeşitli sanat dallarında, bu arada şiirde düzenlediği yarışma, sonuçlarıyla olumlu yankılara neden oldu. Bu düzenlenişte de doğru bir temellendirme yapılması, yarışmayı gelişi güzellikten kurtarmış, «özgürlük» kavramı üstüne yıl boyunca yapılan çalışma ve etkinliklerle bütünleştirmişti.

ÖDÜL VE ARMAĞANLARA GELİNCE

Madaralı Roman Ödülü, bu yılki sonucuyla da tutarlı

ödüllerden biri olma durumunu sürdürdü. Geçen yılki sonucun yankısız kalmasına karşın bu yıl ödülü alan Ömer Polat'ın sanatı ve yapıtı üzerinde oldukça geniş duruldu. Genel yankısızlığın dışında, bu ödülün yeterince ilgi çekmemesi, tutarlı olmayışından değil, belki biraz kuruluşu sırasında çıkan tartışmalardan, biraz da yayın organlarıyla doğrudan bağıntı kuramamasından kaynaklanıyor.

Yeditepe Şiir Armağanı, sonucu üzerinde duyulur bir tartışma getirmedi. Buna karşılık, geçtiğimiz yılkinden daha geniş bir yankı da uyandırmadı. Sait Faik ve Orhan Kemal ödülleri, kazananlar üzerinde tartışma getirmezken, Sait Faik Hikâye Armağanı'na ilişkin soruşturma ilgi çekti.

Ödüller arasında ilgi ve yankı bakımından kuşkusuz 1977'de ilk sırayı Türk Dil Kurumu ödülleri alıyordu. İleriki sayfalarda görüleceği gibi, irili ufaklı 9 yazı saptadık bu ödüllerle ilgili. Bir de televizyonda yapılan oldukça geniş açık oturum var. Alıntıladığımız yazılarda sonuçlar eleştirilmekle kalmıyor, ödüllerin işleyişine değgin eleştirilere de yer veriliyor. Özellikle iki noktada yoğunlaşan bu eleştirilerin odağında, öykü türündeki sonuçla, ödül yönetmeliğinde yapılan ama uygulanmayan değişiklik bulunuyor.

Geçen yıl da üzerinde durduğumuz, verilen oyların gerekçeleriyle birlikte yayınlanması uygulaması nedense yapılmadı. İkincisi, oylama düzenine getirilen değişiklik de uygulanmadı. 100 üzerinden puanlamayla saptanacakken oylar yine tek tek yapıtlara verilerek sonuca gidildi. Bu da, yapıtlardan çok, kişiler üzerinde tartışmalara yol açtı ve adaylar arasında çeşitli denge hesaplarıyla oy değiştirmelere neden oldu.

YANKILARIN VE TARTIŞMALARIN DÖKÜMÜ

Yankılar ve tartışmalar bölümünde yer alan yazılara göz atarsak, sayısal durum bir yana geçen yıla oranla oldukça sönük kaldı diyebiliriz 1977 için. Ödül kazanan sanatçılarla ilgili yankılarda, geçen yılın 25 yazısına karşılık bu yıl 20 yazı var. Bunlardan 5'i Türk Dil Kurumu ödüllerini kazananlarla (1976'da 15), 3'ü Madaralı Roman Ödülü'nü kazananla (1976'da 1), 3'ü Orhan Kemal Roman Ödülü'nü kazananla (1976'da 1), 2'si Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazananla (1976'da 3), 2'si Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazananla (1976'da 2), birer tanesi de Film Öyküsü Yarışması'nın 1., 2., 3.sü ve Özgürlük Şiirleri Yarışması'nın 1., 3.sü ile yapılan konuşmalardan oluşuyor.

Tartışma bölümünde kümelenen yazıların toplamı ise 26. Geçen yılın 15 yazısına karşılık bu sayı ilk bakışta kabarık gö-

rünebilir. Ne var ki yazılardan 8'i Madaralı Roman Ödülü seçici kurul üyelerinin oy gerekçelerini kapsıyor, 1'i de televizyonda yapılan açık oturumun metni. Geriye kalan 17 yazının 9'u Türk Dil Kurumu ödüllerine ilişkin olduğuna göre, genellikle öteki değerlendirmelere geniş ilgi duyulmadığı anlaşılır.

Özgünlük açısından ise kuşkusuz ilk sırayı, yukarda andığımız, Madaralı Roman Ödülü'ne aday yapıtlar üzerine seçici kurul üyelerinin oy gerekçeleri alıyor. Daha önce hiçbir yerde yayınlanmayan bu gerekçeler, kurul üyelerinden birinin önerisiyle, ödülü kazanan Ömer Polat'a verilmiş, yararlanması dileğiyle. Türk Dil Kurumu'nun, alınan karara karşın TDK ödülleri gerekçelerini yayınlamaktan vazgeçmesi, bizim Madaralı Roman Ödülü gerekçelerini Ömer Polat'tan isteyip yayınlamamızın bir nedeniyse, bir başka nedeni de bu işin sorun haline getirilecek kadar çok boyutlu olmadığını tanıtlamak, bu yollun bundan sonra da sürdürülmesini sağlamak.

YAZIYI BİTİRİRKEN

Bir yılın görünümüyle ve sonuçlarıyla ilgili yazıyı burda bitirirken, 1977'de yeri olduğuna inandığımız iki girişimden de söz açmak istiyoruz. Biri, yıl içinde başlatılacağını geçen yıllıkta duyurduğumuz Nâzım Hikmet Ödülleri'yle ilgili. Öteki de, yeni kurulan ve yıl sonunda belki de ilk sonuçları alınacak olan Sedat Simavi Armağanları'na ilişkin.

İkisi de ayrı ayrı, ödüller, armağanlar ve yarışmalar toplamına canlılık getirecek bu girişimlerden ilki, Nâzım Hikmet'le ilgili olanı, zorunlu bir ertelemeye uğradı. Gerek yapısı, gerek vereceği sonuçlarla tartışılacağını sandığımız Sedat Simavi Armağanı'nı ise gelecek yıl geniş bir biçimde irdeleyeceğiz.

SONUÇLARIN TUTANAĞI

MİLLİYET SANAT DERGİSİ «FİLM ÖYKÜSÜ YARIŞMASI»

Milliyet Sanat Dergisi'nin, «Türk sinemasında senaryo ve senaryo yazarına duyulan gereksinmeyi karşılamak, gençleri, daha önce bu dalda deneyleri olmayanları heveslendirmek, dikkatleri Türk sinemasının bu sorununa çekmek, başta sansür olmak üzere çeşitli nedenlerle diledikleri gibi senaryo yazamayan yazarlarımıza bir olanak vermek, sinema sanatının bu dalına yeni soluk kazandırmak» amacıyla düzenlediği «Film

Öyküsü Yarışması»na 275 kişi 284 yapıtla katılmış, eleme kurulunca ayrılan 23 yapıt arasından seçiciler kurulu (Mustafa Gürsel, Onat Kutlar, Tuncan Okan, Mahmut Tali Öngören, Giovanni Scognamillo, Feyzi Tuna, Atıf Yılmaz) şu sonuca varmıştır :

Birincilik Ödülü: Zehra İpşiroğlu'nun «İşçi Çocukları»
İkincilik Ödülü: Ahmet Soner'in «İstanbul İşgaldedir»
Üçüncülük Ödülü: Kemal Özalp'ın «Nokta»

«Övgye Değer» Bulunanlar: Osman Saffet Arolat'ın «Kara Toprakların Üstünde Grev», Hasan Çolak'ın «Oy Dozare», Ahmet Efe'nin «Bedava Satış», Halit Güngör'ün «Afişçi», Ali Habip Özgentürk'ün «Yusuf ile Züleyha'nın Acıklı Masalı».

«MİLLİYET YAYINLARI ROMAN YARIŞMASI»

Milliyet Yayınları'nın üçüncü kez düzenlediği roman yarışmasını «Kopo» adlı romanıyla Mustafa Yeşilova kazandı. Orhan Hançerlioğlu, Oktay Akbal, Erdal Öz, Hilmi Yavuz ve Ülkü Tamer'den oluşan seçici kurul, yarışmaya katılan yapıtlar arasında ikincilik ve üçüncülük ödüllerini kazanacak nitelikte roman olmadığına karar verdi ve dört romanı «övgüye değer» buldu. Seçici kurulun «övgüye değer» bulduğu yapıtlar şunlar

Dilim Dilim (Celâl Demirtaş), Fareyi Öldürmek (İrfan Yalçın), İlmekler Sökülüyor (Aysın Uğur Kezer), Yaraya Ekilen Tuz (Yusuf Ateş).

«YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞANI»

Sekiz yıllık aradan sonra 1976'da yeniden verilmeye başlanan «Yeditepe Şiir Armağanı»nı 1977'de Gülten Akın aldı. Oktay Akbal, Recep Bilginer, Hüsamettin Bozok, Sami Karaören, Aslan Kayanardağ, Adnan Özyalçıner ve Haldun Taner'den oluşan seçiciler kurulu, 26 mayıs 1977 perşembe günü toplandı. Tüzük uyarınca ilk elemede Gülten Akın'ın «Ağıtlar ve Türküler»i, Can Yücel'in «Ölüm ve Oğlum»u, Ali Yüce'nin «Boyundan Utan Darağacı» kitabı 4'er oy, Sabahattin Kudret Aksal'ın «Çizgi»si 3 oy ve Abdülkadir Bulut'un «Sen Tek Başına Değilsin» kitabı 2 oy aldı. En çok oy alan üç kitap arasındaki son oylamada yine 4 oy toplayan Gülten Akın, «Ağıtlar ve Türküler» kitabıyla armağanı kazanmış oldu. Son oylamada Can Yücel'in kitabına 2, Ali Yüce'ninkine ise 1 oy verildi.

«MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ»

Madaralı Roman Ödülü, «Dilan» adlı romanından ötürü Ömer Polat'a verildi. Seçiciler kurulunu oluşturan üyelerden Ceyhun Atuf Kansu, Adnan Binyazar, Mustafa Şerif Onaran, Mustafa Ekmekçi ve Oya Baydar oylarını «Dilan» için kullanırlarken Mehmet Başaran «Musa'nın Gecekondusu»na, Mehmet Bayrak «Başlayan Kavga»ya oy verdi. İlhami Soysal ise katılan yapıtlar arasında birinci olabilecek nitelikte roman bulunmadığı gerekçesiyle 10 bin liralık ödülün «Kutsal Barış», «Şeytanistan», «Yarın Yarın» ve «Kocakurt» arasında bölüştürülmesini önerdi.

Ödüle katılan yapıtların dökümü şöyle :

Şeytanistan (Ali Yüce), Yağmurla Giden (Burhan Günel), Yarın Yarın (Pınar Kür), Başlayan Kavga (Hasan Kıyafet), Dilan (Ömer Polat), Kölelerimiz M. (Ferit Kotan), Musa'nın Gecekondusu (Hasan İzzettin Dinamo), Koyun Baba (Hasan İzzettin Dinamo), Kutsal Barış (Hasan İzzettin Dinamo), Göçük (Levent Ağralı), Tartışma (Samim Kocagöz), İş Sürgünleri (Güney Dal), Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar (M. Zeki Niksarlı), Kocakurt (Ahmet Say), Zap Boyları (Şükrü Gümüş), Grevden Sonra (Hakkı Özkan), Ulusu (Mustafa Asoğlu), Kırım Kıyım Kıtlık (Yusuf Ateş), Kardeşlerin Kini (Lütfü Kaleli).

«SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI»

Oylamaya katılmayan Haldun Taner'in dışındaki seçiciler kurulu üyeleri (Profesör Vahit Turhan, Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Tahsin Yücel, Hilmi Yavuz) 5 oyla «Sait Faik Hikâye Armağanı»nı «Makedonya 1900» kitabından dolayı Necati Cumalı'ya verdi. «Gidenler Dönmeyenler» kitabıyla Hulki Aktunç'un da 1 oy aldığı armağana şu yapıtlar katılmıştı

Köydeki Keklikler (Nusret Ertürk), Gidenler Dönmeyenler (Hulki Aktunç), Üçüncü Ses (Serhat Kestel), Dilşo ile Dilşe (Haydar Koyunoğlu), Sessiz Bir Dayanışma (Aysel Özakın), Yapma Çiçek Ustaları (Ayşe Kilimci), Ah Bayım Ah (Nazlı Eray), Barış Adlı Çocuk (Sevgi Soysal), Bahriyeli Çocuk (Tarık Dursun K.), Gelin Ömrümüz (Tahir Abacı), Kente İnen Kaplanlar (Necati Cumalı), Makedonya 1900 (Necati Cumalı).

«ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ»

1977 yılı Orhan Kemal Roman Ödülü «Kutsal Barış» ad-

lı romanı için Hasan İzzettin Dinamo'ya verildi. Rauf Mutluay, Çetin Altan, Mehmet H. Doğan, Fikret Otyam, Asım Bezirci, Konur Ertop, Hilmi Yavuz ve Nurer Uğurlu'dan oluşan seçiciler kurulu, ilk tur oylamada Dinamo'nun yapıtıyla Adalet Ağaoğlu'nun «Fikrimin İnce Gülü» adlı romanı üzerinde durulduğunu ve karara oy çokluğuyla varıldığını açıkladı.

«GÜLMECE ÖYKÜ YARIŞMASI»

İlki Nasrettin Hoca Şenliği içinde 1976'da gerçekleştirilen «Gülmece Öykü Yarışması» 1977'de de yinelendi. Ancak, Semih Balcıoğlu, Bekir Yıldız, İhsan Ünlüer, İsmet Şenoğlu'ndan oluşan seçiciler kurulu hiçbir öykünün ödüllendirilmeye değer bulunmadığı kararına vardı. Kurul üyeleri, yarışmaya yollanan öykülerin 18'i geçmediğini belirttikten sonra görüşlerini şöyle açıkladılar

«Bir gülmece öykü yarışmasında yeteneği, kültür birikimini, yaratıcı gücü ve tasarlama yetisini gözden uzak tutamazdık. Oysa yollanan eserler bu niteliklerden yoksundu.»

«TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ»

1977 Türk Dil Kurumu Ödülleri, katılan yapıt bulunmadığı için verilemeyen eleştiri dışında 8 dalda verildi. Adnan Binyazar, Konur Ertop, Profesör Dr. Özdemir Nutku, Necati Cumalı ve Sami Karaören'den oluşan seçiciler kurulunca yapılan değerlendirmeye göre, şiirde Edip Cansever (Ben Ruhi Bey Nasılım), romanda Selim İleri (Her Gece Bodrum), öyküde Hulki Aktunç (Gidenler Dönmeyenler), oyunda Dinçer Sümer (Eski Fotoğraflar), çeviride Bedrettin Cömert (Gombrich'ten Sanatın Öyküsü), denemede Nusret Hızır (Felsefe Yazıları), gezide Mahmut Makal (Bizim Köy 1975), çocuk yazınında Oğuz Tansel (Allı ile Fırfırı) ödülü kazandılar.

Sayısı 74'ü bulan yapıtların katıldıkları dallara göre dökümü ve adları şöyle

Şiir : (13) «Dövüşe Dövüşe Yürünecek Nihat Behram, «Yalnızlığın Yedi Rengi» Osman Serhat, «Şili'nin ve Jara'nın Destanı» Tekin Sönmez, «Gülle Büyüyecek Adı» Ali Rıza Ertan, «Unutma Onları» Ali Püsküllüoğlu, «Yaşadıkça» A. Necmettin Çanga, «Boyundan Utan Darağacı» Ali Yüce, «Ben Ruhi Bey Nasılım» Edip Cansever, «Ne Yağmur.. Ne Şiirler» Ataol Behramoğlu, «Gezgin» Metin Altıok, «Atlas» İlhan Berk, «Oyuncaklar» Turgut Tan, «Yalınayak Yürüdüler» Özgür Savaşçı.

Roman : (16) «Kocakurt» Ahmet Say, «Kimse» Ferit Edgü,

«Zincirin Halkaları» Zeki Alan, «Bozuk Bir Şey» Dinçer Sümer, «Pulsuz Tavla» Mehmed Kemal, «Zap Boyları» Şükrü Gümüş, «Grevden Sonra» Hakkı Özkan, «Kardeşlerin Kini» Lütfi Kaleli, «Yağmurla Giden» Burhan Günel, «Her Gece Bodrum» Selim İleri, «Yarın Yarın» Pınar Kür, «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar» M. Zeki Niksarlı, «Göçük» Levent Ağralı, «Kırım Kıyım Kıtlık» Yusuf Ateş, «İş Sürgünleri» Güney Dal, «Şeytanistan» Ali Yüce.

Öykü : (8) «Köydeki Keklikler» Nusret Ertürk, «Sessiz Bir Dayanışma» Aysel Özakın, «Yıkım» Selim Sabit Salman, «Gidenler Dönmeyenler» Hulki Aktunç, «Kaymakam Sami'den Öyküler» Sıddık Tümerkan, «Ah Bayım Ah» Nazlı Eray, «Yapma Çiçek Ustaları» Ayşe Kilimci, «Üçüncü Ses» Serhat Kestel.

Oyun : (2) «Besleme» Ülker A. Köksal, «Eski Fotoğraflar» Dinçer Sümer.

Çeviri : (11) «Çingene ve Bakire» D. H. Lawrence'ten Mehmet Harmancı, «Homeopati» Pièrre Vannier'den Orhan Ülkülü, «Akupunktur Uygulaması ve Etkileri» Dr. Roger de la Fuye'dan O. Ülkülü, «Sisler Rıhtımı» Pierre Mac Orlan'dan Afşar Timuçin, «Acı» André de Richaud'dan Afşar Timuçin, «Denemeler »Aldous Huxley'den Ayseli Usluata, «Diyalektik Araştırmalar» Lucien Goldmann'dan Afşar Timuçin Mehmet Sert, «Kanlı Söylenti» Siegfried Lenz'den Mehmet Tim, «Suçsuzlar Kapısı» Roger Ikor'dan Semih Tuğrul, «Siyasal Düşüncenin Evrimi» C. Northcote Parkinson'dan Mehmet Harmancı, «Sanatın Öyküsü» E. H. Gombrich'ten Bedrettin Cömert.

Deneme : (11) «Nar Çiçekleri» Çetin Altan, «Kahrolsun Komünizm Diye Diye» Çetin Altan, «Göz Göz Olmak» Vecihi Timuroğlu, «Kutsal İnekler» Sadun Tanju, «Kendini Yenileme» Şevket Yücel, «Felsefe Yazıları» Nusret Hızır, «Duymayı Düşünmeyi Dile Getirme» Oğuz Kâzım Atok, «Atasözü ve Deyimler» Refik Topkan, «Yağmalar Ülkesi Türkiye» Rahmi Kumaş, «Bolluk Ülkesi İsveç» Hayati Tahsin Yılmaz, «Yıllar Böyle Geçti» Vedat Nedim Tör.

Gezi : (4) «Bizim Köy 1975» Mahmut Makal, «Mezopotamya» Kemal Bayram Çukurkavaklı, «Allı Turnam» Erdal Öz, «Lenin'in Ülkesi» Kemal Bayrak Çukurkavaklı.

Çocuk Yazını : (9) «Kuş Ne Yana Öter» Işıl Özgentürk, «Kuzucuk» Müjdat Gezen, «Utangaç Çiçek» Osman Güngör Feyzioğlu, «Gül Sağanağı» İsmail Uyaroğlu, «Kumdan Betona» Rıfat Ilgaz, «Göğsü Kınalı Serçe» Nihat Behram, «Keloğlanın Allı Gelini» Oğuz Numan Kartal, «Allı ile Fırfırı» Oğuz Tansel, «Ökkeş Bahçivan» Muzaffer İzgü.

VATAN GAZETESİ «ÖZGÜRLÜK ŞİİRLERİ YARIŞMASI»

1977 yılını Özgürlük Yılı olarak duyuran Vatan gazetesinin açtığı «Özgürlük Şiirleri Yarışması»nda birinciliği oy birliğiyle Ozan Telli'nin «Özgürlük» başlıklı şiiri, ikinciliği Ahmet Erhan'ın «Duy Bu Yağmurun Çanlarını Sevgilim» başlıklı şiiri, üçüncülüğü de Yaşar Miraç'ın «Özgürlük» başlıklı şiiri kazandı. Seçiciler kurulu Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci ve Kemal Özer'den oluşuyordu.

KAZANANLARA VE DERECE ALANLARA İLİŞKİN YAZILAR

ZEHRA İPŞİROĞLU

Zeynep ORAL

Bize kısaca özgeçmişinizden söz eder misiniz?

1948 yılında İstanbul'da doğdum. Orta eğitimimi ve lise eğitimimin bir kısmını 1960-65 yılları arasında Almanya'nın Tübingen kentinde yaptım. İstanbul'a dönüşümden sonra 1967'de Avusturya Lisesi'nden, 1971'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi'nden mezun oldum. 1971-75 yılları arasında Berlin Üniversitesi'nde tiyatro ve Alman edebiyatı bölümlerinde eğitimimi sürdürdüm. Bu arada aynı zamanda Berlin'deki bir okulda Türk işçi çocuklarına Almanca öğretmenliği yaptım. 1976'da İstanbul Üniversitesi'nde «uyumsuz tiyatro» adlı tezimle doktoramı verdim. Halen İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda asistan olarak görevliyim.

Peki bundan önce, «İşçi Çocukları» adlı film öykünüzden önce herhangi bir denemeniz, yazı çalışmalarınız olmadı mı?

Üniversite çalışmalarımın yoğunlaştığı son üç yılın dışında, kendimi bildim bileli, hep bir şeyler yazdım. Öyküler, denemeler...

Ancak «İşçi Çocukları»nı yazdınız ve bir yarışmaya yolladınız...

Evet, çünkü Almanya'da Türk işçi çocuklarıyla ilgili yaşadığım, tanıklık ettiğim olaylar beni müthiş etkilemişti. Ortada gerçekler ve sorunlar vardı. Bu yalnız beni ilgilendiren değil başkalarını da ilgilendiren, ilgilendirmesi gereken bir konuydu. Güncel bir konuydu. Başkalarına da iletmek istiyordum. Öyküyü yarışmaya onun için yolladım.

Yazdığınız film öyküsünde olağanüstü bir gözlemcilik dikkati çekiyor. Bunu neye bağlayabiliriz?

Öyküde yaşadığım olayları ele almış olmama ve bu olayların beni çok etkilemesine... Önceleri Berlin Üniversitesine devam ederken, bir yandan da Türk işçi çocuklarına öğretmenlik yapmam arasındaki kopukluğun bilincinde değildim. İkisini birden sürdürmek yalnızca yorucuydu, tedirgin edici değildi ama, giderek bu kopukluk beni çok tedirgin etti. Bir gün bir işçi çocuğunun ezildiğini gördüm, bu olaya karıştım. Sokak köpekleri gibi başıboş bırakılmış bu çocukların sorunu yanında benim şarkı söylemem — bir yandan da şan dersleri alıyorum — ya da tiyatro yapmam, tüm önemini yitirdi. Ortada elle tutulur gerçek sorunlar vardı. Çocuklarla çalışmaya karar verince Berlin'de bir işçi semtine yerleştim. Ancak, önceleri tek sorun dil öğrenmeleriymiş gibi geliyordu bana. Onlara çok çabuk ve kolaylıkla Almanca öğretebiliyor, ve «oh Almancayı öğrendiler» diye rahatlıyordum. Gün geçtikçe anladım ki, asıl sorunları dili öğrendikten sonra başlıyor. Ve işin korkuncu, bu sorunları tek başıma çözemiyordum, çözemezdim. Boşa dönen bir çarkın bir vidası gibi, elimden hiç bir şey gelmiyordu... Bütün bunları iletmek istedim işte.

Bu konuyu iletmek için neden film öyküsü türünü seçtiniz? Neden, öykü ya da oyun değil de film öyküsü? Sinemayla daha önce herhangi bir ilişkiniz olmuş muydu?

Sinemayla ilişkim, seyirci olmaktan öteye gitmedi hiç. Neden film öyküsü olarak yazdığıma gelince... Bunlar, ayrıntılarına dek yaşadığım olaylardı. Hepsi, tıpkı bir film gibi gözümün önünde canlanıyordu. İşte tıpkı «bir film gibi» liğinden gözümün önünden gitmemesinden film öyküsü olarak yazdım.

Daha önce sinema ya da senaryo çalışmanız olmadığına göre, bu film öyküsünü yazarken, karşılaştığınız başlıca güçlükler nelerdi?

En büyük güçlük, yarışmanın bir koşulu olan, öyküyü sekiz sayfaya sığdırmak oldu. Kendimi çok sınırladım. Büyük bir yoğunlaştırma çabasına girdim. Tüm söylemek istediklerimi, kısa kesmek, sekiz sayfaya sığdırmak için çok zorladım kendimi... Bir de teknik bilgisizliğim vardı. Özellikle dikkat ettiğim tek şey, görmediğim bir şeyi söylememekti. Örneğin, «şöyle düşündü» gibi.

Öyküyü yazarken, tiyatro çalışmalarınızdan yararlandınız mı?

Bence, tiyatro da her şeyden önce görüntüye dayanan, gö-

rüntüye dayanması gereken bir sanattır. Film öyküsünü yazarken, tiyatrodan ancak bu açıdan yararlandım.

Öykünüz üzerinde bir yönetmenle çalışıp «İşçi Çocukları» filmini gerçekleştirmeyi düşünür müsünüz?

Türk sinemasıyla da ilişkim, bir seyirci olmaktan öteye gitmedi. Bundan böyle senaryo yazmak konusunda bir şey söyleyemem. Ancak «İşçi Çocukları» üzerinde bir yönetmenle çalışmayı çok isterim. Çünkü, bu benim yazdığım bir iskelet. Filmin nasıl olacağı, yönetmenin öyküyü ele alışma, konuya bakışına bağlı. Bu öyküden bir melodram, gözyaşlarıyla karışık bir zevksizlik örneği de çıkabilir, başarılı bir film de.

(Milliyet Sanat Dergisi 18 mart)

Film Öyküsü Yarışması'nın ikincisi

AHMET SONER : İŞÇİLERİN KURTULUŞ SAVAŞI'NA KATKISINI ELE ALDIM

Kısa özgeçmişinizi anlatır mısınız?

1945 yılında İstanbul'da doğdum, Atatürk Erkek Lisesi'ni bitirmeden ayrıldım. Okuldan ayrıldıktan sonra Cağaloğlu'nda bir kitabevine tezgâhtar olarak girdim. Kitap okumaya ve gerçek öğrenimime o yıllarda başladım. Gerçek eğitimimi hayat okulunda gördüm denebilir.

Sinema ile olan ilişkiniz hangi yıllarda başladı?

Ortaokula gittiğim sıralarda. O yıllarda günde dört film gösterilirdi Şehzadebaşı sinemalarında, Birçoğu «32 kısımtekmili birden» türünden filmler... Hiç birini kaçırmazdım. Okuldan ayrılmamın en önemli nedeni sinemaya olan tutkumdu diyebilirim. 1966 yılında, «bu kadar seyircilik yeter» diyerek, yönetmen Atıf Yılmaz'a başvurdum. Sayın Yılmaz da benden önce birçok kimseye yaptığı gibi, yardım elini uzattı. İlk kez «Ah Güzel İstanbul» filminde kendisine asistanlık yaptım. Sonra dört filmde daha birlikte çalıştık.

İlk yönetmenlik deneyimi, 1968 yılında gerçekleştirdim. Samim Kocagöz'ün «Teneke» adlı öyküsünden yararlanarak, 10 dakikalık kısa bir film çektim.

Aynı yıl sinema üzerine teorik çalışmalar yapan ve belgesel filmler çeken Genç Sinemacılar grubuna katıldım. Kanlı Pazar olayı üzerine yapılan belgeselde görev aldım.

1971 yılından başlayarak Yılmaz Güney'in yanında çalışmaya başlayıp «Acı», «Ağıt», «Umutsuzlar» ve «Yarın Son Gündür» filmlerinde asistan olarak bulundum.

Vedat Türkali ve Lütfi Ö. Akad ile de çalışmalarım oldu.

Şu anda ne yapıyorsunuz?

İşsizim. Yeşilçam'da büyük bir işsizlik var. Evli ve bir çocuk babası olmama rağmen, sinemaya olan tutkum başka bir iş dalında ekmek parası aramamı engelliyor.

Geleceğe dönük düşünceleriniz?

Sinema ile uğraşmak. Bugüne kadarki çalışmalarımda sadece ne yapılmaması gerektiğini öğrendim. Ancak bundan sonra ne yapılması gerektiği üzerinde uğraşabileceğim. Türk sineması için umutluyum. Bugünkü koşullarda bile bir şeyler yapılabilir. Dürüst bir yaklaşım, dürüst bir sinema gerekli ülkemiz için. Yarışmaya katıldığım «İstanbul İşgaldedir» adlı öykümde böyle bir yaklaşımı gerçekleştirmeye çalıştım. Koşulları zorlayıp, ergeç sinema yapabileceğime inanıyorum.

«İstanbul İşgaldedir» adlı öykünüzde ne anlatmaya çalıştınız?

Bugünlere nasıl gelindiğini, nerelerden geçildiğini mutlaka çok iyi bilmek gerekiyor. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nı... Çünkü Cumhuriyet'in tarihi o günlerden başlıyor.

Romancılarımız (Halide Edip, Yakup Kadri, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, İlhan Tarus, Tarık Buğra, Talip Apaydın...) bu konuya gereken önemi verdiler, bir sürü roman yazdılar; ozanlarımız (Nâzım Hikmet, Fazıl Hüsnü...) destanlar yazdılar, bilim adamları incelemeler yaptılar. Ya sinemacılarımız?

O günleri yaşayan sinemacılarımız ne yaptılar? Doğru dürüst belgesel bir film bile yok bugüne kalan. Muhsin Ertuğrul «Bir Millet Uyanıyor»dan başka ne diyebilir. Saysak bir elin parmaklarını geçmez: «Düşman Yolları Kesti», «Ateşten Gömlek»....

Bu yapılanlar da hamasi çocuk filmleridir, bol bol bayrak gösterip alkış toplar, hepsi bu.

Ben soruna sınıfsal açıdan bakmaya çalıştım. İşçi sınıfımız ne yaptı? İşte bunu araştırdım. Topladığım verilerle «Kurtuluş Üçlüsü» adını koyduğum bu diziyi yazmaya başladım. Dizinin birincisi «Gün Bugündür» Orta Anadolu'da küçük bir kasabada geçiyor. Ankara hükümetine isyan eden padişahçı kuvvetler kasaba yönetimini ele geçiriyorlar. Orduya silâh yapan bir tornacı, padişahçılara karşı küçük bir grup örgütleyip mücadele ediyor, Ankara'dan ordu gelip isyanı bastırana kadar savaşıyor. Kişilerimizden biri tornacı. İkincisi padişahçı kuvvetlerden ayrılıp direnme grubuna geçen bir köylü. Üçüncüsü ise ordu ile Ankara'dan gelen bir asker (ki mütarekede tersane grevine katılmış bir işçidir).

Dizinin ikincisi olan «İstanbul İşgaldedir» adlı bölümde, bu üç kişiyi, Haliç tersanesinde İngiliz askerleri gözetiminde çalışırlarken buluyoruz. Tersane işçileri, Anadolu'ya silâh kaçırmak için kurdukları bir örgütün ihbar sonucu ele geçmesiyle geniş ölçüde tasfiye edilir. Üç kişiden ikisi ölür, sonuncusu Ankara'ya kaçar.

Dizinin son bölümü «Hedef Akdenizdir»de savaş günlerinin Ankarası'nı görürüz. Yunan ordusu ilerlemektedir. Hükümet başkenti Kayseri'ye taşıyıp taşımamayı tartışmaktadır. Sağ kalan son kişimiz cephede savaşır, parti adına örgütleme çalışmaları yapar. Yunan ordusu içindeki partililerle ilişki kurup «beyanname»ler yayınlarlar. İstanbul örgütünü ihbar eden kişi de Ankara'da önemli bir mevkidedir.

Eski muhbirin yeni görevi, ordu içindeki parti örgütlenmesini tasfiye etmektir. Görevini yapar muhbir, örgüt tasfiye edilir. Örgütü kuran kişi öldürülür. Cephede savaş sürüp gitmektedir.

«Kurtuluş Üçlüsü» savaş bitmeden biter. Çünkü mücadele o günler için bitmiştir. Ama mücadele bir açıdan bitmediğine göre yazılacak öyküler, yapılacak filmler de bitmeyecek, sürüp gidecektir.

(Milliyet Sanat Dergisi 18 mart)

Film Öyküsü Yarışması'nın üçüncüsü

KEMAL ÖZALP: ÖYKÜDE YAŞADIĞIM OLAYLARI DA YANSITMAYA ÇALIŞTIM

Nilgün TARKAN

Kısa yaşamöykünüz lütfen.

1957'de Isparta'nın Yalvaç kazasında doğdum. Çocukluğum Antalya'da geçti. Sonra Ankara Fen Lisesi'ni bitirdim. Halen Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi 3. sınıf öğrencisiyim.

Yazınla ilginiz nasıl başladı?

Özellikle, öykü, oyun deneme eleştiri çalışmalarım var. Ancak bugüne dek hiç bir yarışmaya katılmadım. Hiç bir yazımın basılması için de girişimde bulunmadım.

Neden?

Yazdıklarım hep eksik kalıyor. Yazdıklarımın üzerinden yeniden geçmek istemiyorum. Aynı konu üstünde yeniden çalışmak istemememden ileri geliyor, bu.

«Nokta» adlı öykünüzde iyiniyetli ama yanlış düşüncelere sapmış, öğrencilere milli ruh aşılamaktan kıvanç duyan

bir öğretmenin, başından geçen bir olay üzerine görüşlerinde meydana gelen değişiklik anlatılıyor. Sonuçta Ayşe öğretmen gerçekçi görüşlere ulaşıyor, doğruyu buluyor. Bu konuyu neden seçtiniz?

Aslında her zaman, kafamda konular vardır. Her yerde her zaman kafamda tasarlarım. İnsanları sürekli gözlemlerim. Bu da zaman zaman beni rahatsız eder. Bu öykünün kahramanıyle sonradan tanıştım. Bir arkadaşımla Ulus'a gidiyorduk. Gazi Lisesi önünde öğrenciler zincir ve yumruklarla kavga ediyorlardı. Biz o durakta inecektik. Otobüsten bizimle birlikte bir kadın indi. Öğrencilere «Terbiyesiz, ahlâksız çocuklar» dedi. Öykümü o arkadaşım da okumuştu. Hemen «Nokta»yı anımsayarak birbirimize baktık. Kadına yanaşıp sordum «Öğretmen misiniz?» yanıt «Evet» olunca «Ayşe öğretmen de başlangıçta herhalde bunun gibiydi, yaşları da aynı üstelik» diye düşündüm.

Öykümde, gördüğüm yaşadığım olaylardan yararlandım. Örneğin Analar Mitinginde bulunmuştum. Sevgi Soysal orada yaptığı konuşmada «Aslolan hayattır» demişti. Öyküde gördüğünüz gibi Analar Mitingi ve Sevgi hanımın o sözü vardı. Öykünün bir bölümü otobüste geçiyor. Otobüs benim için kalabalık ve tatlı bir şeydir. Durakları da ilgimi çeker. Bir otobüs görüldüğü zaman bütün başlar o yöne çevrilir. Beklenen otobüs gelince bir grup oraya koşuşur, ötekiler hayal kırıklığıyla başkasını beklerler. Otobüsün içi de ilginçtir. Bir yandan biletçi bağırır, «Yürüyelim baylar, biletiniz baylar» diye. Değişik çevreden insanlar otobüsün içindedir. Ayşe öğretmen de otobüse biner, ancak halkın bindiği otobüse binerek halkın çektiği acıyı çekeceğini sanmaktadır, yanılgısını sonradan farkedecektir. Öyküde polisin tavrını da vurgulamak istedim. Bir arkadaşımız okulda dayak yemişti. Polis de dayak atanları değil, dövüleni, yani arkadaşımı götürdü. On beş gün içerde tuttular. Dövdüler.

Öykünüzün adı neden «Nokta?»

Adını önce «Sarı Saçlı Çocuk» koyacaktım. Ayşe öğretmendeki değişikliğe sarı saçlı bir çocuk neden olmuştu. Ancak sonradan bu ad çok romantik geldi. Öykü, Ayşe'nin yaşamında en önemli noktayı, dönüm noktasını anlattığı için adına «Nokta» dedim. Ayşe öğretmen edebiyata çok bağlı bir kişi. Yanıbaşında olan gerçeği de uzaklarda aramakta. Ona «Tanrı da nokta mı?» diye sorulunca şaşırıyor. Burada Ayşe'nin sonradan gittikçe artan iç çelişkisini göstermeğe çalıştım.

Öykü kahramanlarında olumlu ve olumsuz yönler birlikte görülüyor. Zehra, evde ev işleriyle uğraşan bir kişi, ama öğrenci olaylarıyla uzaktan da olsa ilgileniyor, üzüntü duyuyor. Ayşe'nin sevdiği Ahmet aslında bilinçli bir tip. Ancak çevresindeki insanlara yanlış biçimde yaklaşmakta. Ayşe'ye bazı kitaplar okumasını söylüyor. Olayları yerinde göstermesi gerekirdi. Kitabın da etkisi mutlaka olacaktır ama Ayşe'yi olaylar kadar etkilemeyecektir. Ayşe'ye olay yerinde ezenin ve ezilenin kim olduğunun gösterilmesi daha etkili olacaktı.

Yarışmada aldığınız dereceyi nasıl karşıladınız?

Bu öyküyü ben önce arkadaşlarıma okutmuştum. «İyi ama bundan bir şey çıkacağını sanmayız» dediler. Ben de öyle düşünüyordum. Sonuç bana güç verdi. Sanat Dergisi'nin bu gibi girişimleri sürdürmesi gerekli, gençlere moral kaynağı oluyor. Bundan sonra yazdıklarımı eksik bırakmamaya çalışacağım.

Türk sineması konusundaki görüşleriniz?

Türk sineması bugün bir bunalım içinde. Buna ekonomik durum ve çeşitli baskılar neden oluyor. Başta Yılmaz Güney olmak üzere Lütfi Akad, Atıf Yılmaz gibi değerli yönetmenler Türk sinemasını önemli boyutlara ulaştırmak için çalışıyorlar. Yılmaz Güney'in Türk sinemasına getirdiği önemli bir katkı vardır. Onun yapıtlarında kişiler tek boyutlu olmaktan çıkmış, çok boyutluluğa ulaşmışlardır. Zaten kendisi de, filmlerinde, Çirkin Kral mitosundan sıyrılıp iyi ve kötü yanları olan bir kişiliğe büründü. «Bedrana», «Kara Çarşaflı Gelin», Türk sinemasında Yılmaz Güney yapımlarından sonra en iyi örnekleri oluşturuyor.

Bence iyi bir yapım için, önce yazar - senarist - yönetmen işbirliği gerekli. Sonra Türk sinemasının bugünkü oyuncuları belli bir takım tipleri oynuyorlar. Oyuncular fakir kız, şarkıcı dışındaki tipleri canlandırmamaktalar. Değişik roller istenince bocalıyorlar. Erkek oyuncular için de bu durum sözkonusu. Oyuncuların ve yapımcıların eğitimden geçmesi gerekli. Ayrıca sinemada konu yönünden bir fakirlik göze çarpmakta. Genellikle aynı konular perdelere geliyor.

(Milliyet Sanat Dergisi 18 mart)

MADARALI ÖDÜLÜNÜ KAZANAN Ö. POLAT «DOĞUNUN ROMANI YAZILMADI» DİYOR

Nilgün TARKAN

Yaşamınızı kısaca anlatır mısınız?

1943 yılında Ağrı'nın Sincan köyünde doğdum. İlkokulu

köyde okudum. Ortaokul ve liseyi Ağrı Lisesi'nde tamamladıktan sonra Erzurum Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyat bölümünü bitirdim. Öğretmenlik yaparken 1972'de açığa alındım. Bir süre de tutuklu kaldım. Uçak kaçırdığım iddia ediliyordu. İlk kitabım «Mahmudo ile Hazel»i o zaman yazdım. Şimdi Akdere Ortaokulu Almanca öğretmeniyim.

Ödül kazanan romanınız «Dilan»ın konusu nereden kaynaklandı, bu romanla getirmek istediğiniz nedir?

Yaşamımın büyük bir bölümü doğuda geçti. Görürdüm, kızlar büyürdü, belli bir yaşa gelirdi ve babası onları birisine verirdi. Kızlar, kocalarını ancak gerdek gecesi görebiliyorlardı. Çok merak ederdim, bunların sevdaları yok mu diye. Anamın bu romanı yazmamda büyük etkisi oldu. Babam yakışıklıydı, anam ise esmer, kara, kuru bir kadın. Babam evlenmeden önce köyde başka bir kızı severmiş. Büyükler anamla evlenmesini isteyince karşı koyamamış. Anamın da başka sevdiği var mıydı, bilmiyorum. Neyse, benim doğumumdan 5-10 gün kadar önce babam dayanamayıp sevdiği kadını kaçırmış. Anama kuma olarak ikinci kadın getirmiş. Dayılarım kızmışlar «Sen bizim bacımız üzerine nasıl başka kadın alırsın?» diye. Anamı ve dolayısıyle beni gelip almışlar. Sonra anam kendi isteğiyle kalkmış, yeniden babamın yanına dönmüş. Doğuda böyle binlerce örnek var. Adam, kızı olduğu zaman üzülüyor da, seviniyor da. Çünkü kızını satabiliyor. Yalnız bey oğullarının seçme hakkı var. 4-5 kadın alabiliyorlar. Dilan'ın sevdası büyüktü ve bey oğluna karı olmak durumunu aşmıştı, sonunda beyi öldürdü.

Romanın başkişisi durumunda olan Kero çelişkiler içinde bir tip. Bu çelişkiler onu sevdalıları birbirinden ayırmaya ve sonunda ölüme götürüyor. Kero ile vurgulamak istediğiniz nedir?

Doğuda hulamların içten dahi olsa sevmek hakkı yok. Hulamın görevi sevmek, sevilmek değil, beyin kulluğunu yapmaktır.

Bu arada, romanlarınızda sık sık geçen hulam'ı açıklasak...

Doğuda bugün de kullanılan bir sözdür. Tam karşılığı olmamakla birlikte, köle-silâhşör denebilir. Hem köle gibi çalışır, hem de ağası, beyi, kimi derse onu vurur, vurmak zorundadır.

Kero çok iyi bir at bakıcısıdır. Ama ömrünce ata binmemiştir. Yıllarca atla uğraşmış ama, ata binme hakkını elde edememiştir. Hulamların sevdası da yoktur, bunun gibi. Sever

ama «Benim sevdiğimle evlenme hakkını vardır, sevme hakkım vardır» diye düşünemez. Kero için sevda attır. Hep düş kurar... Düşünün başkişisi attır. Ağasını da sevmemektedir. Onun için, ağadan kurtulma yolu eşkıya olmaktır. Çünkü yalnız eşkıya gelebilir ağanın hakkından. Bu, aslında hulamın gözünde kurtuluş yoludur. Aslında sorun, ağalık kurumunun ortadan kaldırılmasıdır.

Şunu da söylemek isterim: Doğu halkı 1514'ten beri bir savaş içindedir. Orta ve Batı Anadolu'da çocuklar korkutularak yetiştiriliyor. Umacı geliyor vs. gibi... Ama, aşiretlerde çocuk büyümeye başladığı zaman babası eline bir tabanca verir. «Git şu kurdu öldür» diye. Çünkü, iyi bir savaşçı olmayan çocuğun aşirette yeri yoktur. Çocuk hem iyi tırpan çekecek, hem iyi çoban olacak, hem de iyi vurucu olacaktır. 1514'te Yavuz Sultan Selim döneminde aşiret biçimi getiriliyor ve toprak kişilere verilmeye başlanıyor. Daha sonra aşiretler kendi içlerinde böl-yönet politikasıyla yönetiliyorlar; İngilizler ve Sultan Hamid'in marifetiyle.

Yapıtlarınızda genellikle doğu halkını konu alışınız, doğulu olmanızdan mı? Bunun dışında başka bir etken de var mı?

Doğunun romanı hiç yazılmadı. Eski mirasımızı toparlamak gerekli. Romanın en iyi bu biçimde kurulabileceği inancındayım. Doğu halkının birbirleriyle ilişkileri, doğa-insan ilişkileri, dış dünya ile ilişkileri çok değişik. Geçmişin bu insanları büyük ölçüde etkilediğini görüyoruz. Toplumsal yapının değişmesiyle insan hemen değişmiyor. İnsanın üzerinde etki bırakıp, kalıntılar bırakıp gidiyor. Bir örnek vereyim: «Aladağlı Mıho»yu yazarken Aladağ'a gittim. Başım açıktı ve kimse konuşmuyordu benimle. Birisine nedenini sordum. Aldığım karşılık şu oldu: «Senin başın açık. Buralara bir tahsildar gelir başı açık, bir de jandarma.»

Doğu insanı uçak gördüğü zaman korkar. Çünkü uçağın kendine zamanında büyük zulüm getirdiğini görmüştür. Doğu insanının yürekliliğinin de, korkusunun da tarihsel nedeni vardır. Güncel bir korku değildir. Kemal Bilbaşar, Barbaros Baykara, yapıtlarında doğu insanını anlattılar. Uçaktan korktuklarını anlattılar. Ama, bu korkunun ilkellikten gelmediğini anlatmak, nasıl kaynaklandığını dile getirmek gerekli. O zaman anlattığımız inandırıcı olur, havada kalmaz. Şimdi Ağrı isyanı üzerine bir romana çalışıyorum.

Toplumsal yapının değişmesiyle insanların hemen değişmediğini, izler kaldığını anlatmak için şu örnek de verilebi-

lir: Köylerde hâlâ Hitit dansları, üretim dansları yapılmaktadır. Oysa Türkler, İslâm dinini kabul edeli yıllar olmuştur.

Sizin oyun yazarlığınız da var. «804 İşçi» ve «Aladağlı Mıho» adlı iki oyununuz sergilendi. «Aladağlı Mıho», İsmet Küntay Ödülü ve Sanatsevenler Derneği Ödülü'nü almıştı. Nasıl başladı oyun yazarlığı?

Romana başlayışım gibi o da bir raslantı sonucu. Aladağ'ı bir arkadaşıma anlatırken bana bunların iyi oyun olabileceği söylendi. 3 gecede yazdım, «Aladağlı Mıho»yu. Aslında oyun yazarlığı bayağı güç bir iş. Ancak yine de «Ağrı İsyanı» romanımı bitirince, yeni bir oyun yazmayı düşünüyorum.

(Milliyet Sanat Dergisi 22 nisan)

ÖMER POLAT KENDİNİ KÖY ROMANCISI SAYMADINIĞI SÖYLÜYOR

Kemal ÖZER

Kırsal kesimden, köy insanlarından söz açan yapıtların edebiyatımızda oldukça köklü bir geçmişi, hatta geleneği var. Önceleri kent kökenli yazarların yapıtlarında yer alan köy gerçekleri, özellikle Köy Enstitüleri uygulamasından sonra köyden yetişen yazarların kalemiyle dile getirilmeye başlandı. Zamanla hatırı sayılır bir birikim oluşturan bu ürünler, edebiyatımızın son otuz yıllık evresine önemli bir boyut ve azımsanmayacak bir canlılık sağladı. Ne var ki, sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni sorunlar, kentleşme ve işçileşmenin yeni boyutlara ulaşması, ilginin edebiyatta da köyden kente kayması gerektiği biçiminde tartışmalara yol açtı. Köy romanı mı, kent romanı mı tartışması bunun en belirgin örneklerinden biri.

Sözünü ettiğimiz durum, eli kalem tutanların pek çoğunu ucundan kıyısından bu tartışmaya girmeye zorladığı gibi, verilmekte olan ödülleri de bir ölçüt olarak etkiledi. Örneğin «Madaralı Roman Ödülü», kurulduğundan bu yana, hep kırsal kesim gerçeklerini konu edinen yapıtlara verilmekte. Nitekim sonucu geçen hafta açıklanan bu yılki «Madaralı Roman Ödülü» de bu geleneği bozmadı, «Dilan» adlı romanından ötürü Ömer Polat'a verildi.

Ömer Polat, şimdiye kadar yayınlanan üç romanında olsun, geçen yıl AST'ın sahnelediği **«Aladağlı Mıho»** adlı oyununda olsun, Doğu Anadolu'dan, Ağrı ve çevresinden söz açan

genç bir yazar. Yapıtlarında dile getirdiği dünyanın çarpıcılığı ve değişikliği kadar, söz konusu ayrım ve tartışma karşısında takındığı tavırla da dikkati çekiyor. Kendisinin bir köy romancısı olmadığı kanısında Polat. Çünkü konu edindiği yörede işçileşme yok. «Doğunun 4-5 ilinde ne özel girişimin, ne de kamu sektörünün hiçbir sanayi kuruluşu bulunmuyor. Ağrı'da bir tek fabrika yok. Başka insanlar olsaydı da ben onlardan söz açmayıp yalnız köyü, köylüyü konu edinseydim, o vakit köy romancısı denebilirdi bana» diyor.

Köy romanı mı, kent romanı mı tartışmasına genelde de bakışı değişik Polat'ın. Goşizmin etkisiyle, işçi sınıfı romanı anlayışının dar tutulduğunu düşünüyor. Ona göre, işçi sınıfı romanı salt işçinin fabrika içindeki yaşamını anlatmakla sınırlanamaz. Sözgelimi burjuvazinin çökmekte, çürümekte olduğunu anlatan roman da işçi sınıfı romanı olabilir. Önemli olan, yazarın hangi dünya görüşü ışığı altında konuya yaklaştı.

«Bu tutum yazdığınız romanlara nasıl yansıdı?»

«Biliyorsunuz, ilk romanım **Mahmudo ile Hazel'de** eşkiyayı anlattım. Ama onu kutsallaştırmadım. Sonraki romanlarım **Saragöl'de, Dilan'**da da kişi olarak ağaları değil, düzen olarak hep ağalık'ı vurguladım. Doğu halkının Türkiye işçi sınıfının önderliğinde kurtulacağına inandığımdan, yapıtlarımda dirençli insanları işleyerek o yöredeki birikimi harekete geçirmeyi amaçladım. Bunu yaparken romanın isterlerinden de kaçınmadım. Doğa karıyla, kışıyla, çiçeğiyle, insanlar sevdalarıyla, yani yaşam tüm boyutlarıyla yer aldı bu yapıtlarda.»

«Dirençli insanları yazmanız kimi okur ve eleştirmenlerce yadırgandı. O yörede öyle insanlar bulunamayacağı ileri sürüldü. Ne dersiniz?»

«Doğunun da, doğu insanının da bilinmemesinden kaynaklanıyor bu dediğiniz. Tarihsel süreç bilinmiyor en başta. Oysa 16. yüzyılda beylikler verildi doğuya, bu beyliklerin kendi aralarındaki savaşları hâlâ sürüyor. Hamidiye alayları oluşturulmuş bu yöre için Osmanlılarca. Ermenilerle savaşlar, isyanlar... Tarih bilinmediği için bura insanlarının davranışları da bilinemiyor. Anadolu'nun başka bir yöresinde gökten uçak geçse belki yalnız çocuklar kaçışır. Oysa doğuda herkes kaçar. Çünkü uçak, zulüm aracı olmuştur doğu için. Böyle bir tarihten gelen insanların yaşamında korku olduğu gibi direnme gücü de vardır, bilinç de vardır. Vietnam'dan söz açan bir romandaki yaşama neden inanıyoruz? Çünkü orda savaş olduğunu biliyoruz, savaş içinde de böyle olaylar olabileceğini dü-

şünüyoruz. Hem tarihsel süreç bilinse, hem de doğudan söz açan bir roman birikimimiz olsa yadırgama olmazdı kuşkusuz. Doğudan söz açan romancının şanssızlığı burda.»

«Ağaları değil, ağalık kurumunu vurguladığınızı söylediniz. Bunu gösteren örnekler verebilir misiniz?»

«Ağalık kurumunun yasakçılığını, insanı nasıl baskı altına aldığını anlattım üç romanımda da. İnsanın en güzel, en doğal duygusu olan sevdayı ele aldığını örneğin. Hulamlar (köleler) sevemez, evlenemez. Kadınların sevdalarını seçme özgürlüğü yok. Üstelik bu, yalnız köleler için değil, ağa çocukları için de böyle. Saragöl'de ağa kızı da sevdiğine varamaz nitekim.»

«Saragöl'deki ağa kızı Dilan'la, Dilan'daki köylü kızının aynı adı taşıması raslantı değil öyleyse..»

«Elbette. Dediğim gibi kaderleri aynı, köylü kızı kadar ağa kızı da özgür değil. Dilan'da ağanın oğlu Paşo da, ağalık kurumunun bir kurbanıdır. Çocukluğunu yaşamasına izin verilmez. Hulam çocukları sereserpe oynarken o ata binmek, silâh kullanmak zorundadır. Çocukluğunun yaşatılmaması öbür çocuklara kinlenmesine, giderek hain, acımasız bir insan olmasına yol açar. Kurumu kaldırmakla ağanın kızını, oğlunu kurtarmak da söz konusu yani..»

«Yazdıklarınız o yörenin insanlarınca okunuyor mu?»

«Geçen yıl Aladağlı Miho oyunu için tiyatrodan arkadaşlarla Ağrı'ya gittik. Bir konuşma yapmamı istediler. Şubat ayıydı. Dışarı çıktığımda yüzlerce küçük çocuğun beni beklediğini gördüm. Kitaplarım ellerinde. Bacaklarıma sarıldılar. Çok duygulandırdı bu beni. Köylerde artık siret yerine roman okunmaya başlandığını, çobanların bile okutup dinlediklerini öğrendim. Anlatılan her şeyle ilgileniyor, aralarında tartışıyorlar. Kimi zaman eleştirdikleri oluyor. Örneğin Mahmudo ile Hazel'de, eşkiya karısı çobanla nasıl yatabilir diye karşı çıktılar. Kentli okurun yadırgadığı şeylere, onlar genellikle az bile yazmışsın diyorlar.»

«Üzerinde çalıştığınız yeni bir roman var mı?»

«1930 Ağrı isyanını konu alan bir roman üzerinde çalışıyorum. Ora halkından, özellikle de babamdan geien istek üzerine giriştim bu işe.»

(Cumhuriyet 23 Nisan)

ÖMER POLAT'LA SÖYLEŞİ

Dilan adlı yapıtınızla «1977 Madaralı Roman Ödülü»nü kazandınız. Önce kutlarız. Dilan adlı bir kürt kızının sev-

dasından yola çıkarak bir aşireti anlatıyorsunuz. Neden böyle bir konuyu seçtiniz?

Hiç anlatılmadı da ondan. Gerçi anlatmaya çalışanlar oldu. Kimi, Osmanlı gidip Cumhuriyet geldiğinde, Doğu'yu Doğu değişti diye anlattı. Kimi de Genel Kurmayın arşivinden yararlanarak Doğu'nun romanını yazmaya çalıştı. Doğu'ya gitmeden, orada yaşamadan. Kimi de Doğu'yla ilgili duyduğu ilginç bir olayı roman diye yazdı. Daha doğrusu bir yığın olaylar dizisi roman diye anlatıldı. Doğu'nun insanı, onun acısı, sevdası, çektiği zulüm anlatılmadı. Ben Dilan'da işte bu insanlarımızın acısıyla biraz da sevdalarını anlatmaya çalıştım.

Çoğunlukla köy romanlarımızda insanlar sığ bir biçimde anlatılır. Ya çok iyi, ya çok kötü. Ama siz Dilan'da ağanın oğlu Paşo'yu anlatırken bu şemadan uzaklaşıyorsunuz. Bu konuda ne dersiniz?

Paşo da bir insan. İyi yanından daha çok kötü yanı olan bir ağa oğlu. İyiliği insan oluşundan, kötü yanı ise ağalık kurumundan geliyor. Biz diyoruz ki, ağalık kurumu olmasaydı, ya da Paşo ağa oğlu olmasaydı bu kadar kötü olmayacaktı. Suçlu o değil, kurum. Çünkü ona çocukluğunu yaşatmayan, onu yürümeye başladığı andan beri diğer çocuklardan ayıran, konuk sofralarında büyük bir adammış gibi sofraya oturtan, geceleri ise gizlice odasında çelik çomak oynatan, önünde hulamları el pençe durdurtan ağalık. Onu kötü eden de bu. Anlatmak gereğini duymamız da bundan. Ezilen köylüler bir gün işçi sınıfı önderliğindeki sınıf mücadelelerinde ağalık kurumunu ortadan kaldırdıklarında sadece kendilerini değil onları da kurtaracaklar.

Kero en çok ezilen bir emekçi. Onun iyi ve kötü yanları ise birbiriyle at başı gidiyor. Bu konuda ne dersiniz?

Haklısınız. Kero'nun da iyi ve kötü yanlarının varlığında suçlu gene toplumsal yapı. Onu kötü planlar kurdurtmaya götüren gene ağalık kurumu. Kero'ya ise bu kurum Paşo'ya verdiğinin tersini veriyor. Kırk yaşına geldiği halde onu adam yerine koymuyor. En çok onu eziyor. Ve Kero'da kötü olmak bir çeşit kurtuluşa doğru gidiyor, ama bu onu affettirmez. İyi yanları ise ezilmesinin getirdiği bir zorunluluk. Ağalık kurumunun ortadan kalkmasıyla ezilenin de ortadan kalkacağını sezinlemesi en iyi yanı.

Dilan'a gelince: Bizde alışılmışın ötesinde bir sevda var. Bugüne kadar genellikle yazılanların tersi. Göz göze gelmekle, açıklanamayan bir nedenle değil de elle tutulur bir nedene dayalı sevda var. Bunun üzerinde durur musunuz?

Başlarda Dilan hem ağanın oğluna, hem de hulam Mirkan'a ilgi duymaktadır. Bu ikili ilgi onu sevmekten çok onurlandırıyor. Çünkü peşinde dolaşanların biri ağa oğlu, öbürü ise köyün en iyi delikanlılarından biridir. İş seçime geldiğinde Dilan seçimini doğru yapar. Ağanın oğluyla evlenmeyi düşünmez. Çünkü Paşo olsa olsa bir yıl onun olacaktır. Sonra babası, veya kendi isteği sonucu başka karılar alacaktır. Bu böyle olagelmiştir ağalığın zagonunda. Ama Mirkan'la evlenirse Mirkan onun olacaktır. İşte sevda bu seçimle birlik başlar. Eli dahi eline değmediği Mirkan onun uğruna kaçakçılığa gider. Başlık parası için. Dilan ilk defa insan yerine konulmanın tadını, mutluluğunu tatmaktadır. İşte onu sevda yoluna sokan da bu duygudur.

Ağrı'lı olduğunuzu biliyorum. Peki oralara gittiğinizde nasıl karşılanıyorsunuz, yazdıklarınızı okuyorlar mı?

Ağaların dışında olanlar çok iyi karşılıyorlar. Seviyorlar, benimle övünüyorlar. Bu çok güzel bir şey. Herşeyimi borçlu olduğum insanlarıma karşı görevimi az da olsa yapmış olmamın karşılığını fazlasıyla vermeleri çok güzel. Okumalarına gelince: Çok okuyorlar. Köylerde bile, okuma bilenler okuma bilmeyenlere okuyorlar köy odalarında. Eskiden Siret (Hz. Ali'nin cenklerini anlatan acem düzmesi) okurlardı. Ağrı'ya geçen kış gittiğimde Dilan yeni çıkmıştı. Çocukların bile elinde Dilan vardı. Beni birbirlerine gösteriyorlardı. Kimi ellerime sarılıyor, öpüyordu. Eskiden bunu Ağrı'ya gelen artistlere yaparlardı. Ama artık onlara uzağım. Yılda bir görmeye gitmek de hasret gidermiyor. Anlayacağınız iki parçaya bölündüm. Yarım burda, yarım orda. Çünkü burda da zulüm var. Kılık değiştiren ağalar burda daha çok. Hem daha zulümkâr.

Yani şimdi buradaki «ağaları» mı yazacaksınız?

Çok istiyorum. Ama zor. Doğu'yu yazmak öyle bir yılın işi değildi. Orda geçen otuz yılımın işiydi. Sonre feodalizm içinde insan daha duru, anlaşılması daha kolay. Çoğunu yüzüne bak tanı. Git Doğu'da bir kahveye gir, bu ağa, bu hulam, bu memur diye say. Ama burda? Burda insan daha karışık. Korkular, acılar, kinler daha saklı. Muhbir bilinmiyor, ezenler işlerini daha bir ustaca sürdürüyorlar. Orda ağanın yüceliğini anlatan birkaç yardakçı yok. Burda büyük gazeteler, sinemalar, televizyonlar var.

Kapitalist ilişkiler var uzun sözün kısası. Feodalizmden daha zalim, daha acımasız. Ağaların yerini burjuvazi almış. Hulamın yerini de yüzbinlerce işçi. Burada öyle bizim Doğu'daki gibi hulamla ağa bir köyde oturmuyorlar. İkisini bir arada

görmek İsa'nın gökten indiğini görmek gibi birşey. Buranın beyleri bilmediğimiz yerlerde oturuyorlar. Bil ki Olimpos'da. İşçiler ise fabrikalarda, imalâthanelerde. Ben ise ikisine de uzakta oturuyorum. Ama işin içine girmek gerek. Ya Olimpos'a çıkmak, ki oraya çıkmaya gücümüz yetmez, ya fabrikalara, yani işçi sınıfının arasına girmek. Hem burdaki işçiler öyle bizim hulamlara benzemiyorlar. Kero gibi kurtuluşu Köroğlu olmakta gören yok. Sınıf mücadelesi diyorlar, partimiz diyorlar. İşte işçileri yazmanın yolu da bu iki yoldan geçiyor. Yani, birincisi, onların sınıf mücadelelerinin yanında olmak, ikincisi ise partili olmak..

Bu ikisinden başka yol yok mu sizce?

Var. Evde oturmak var. Küçük burjuvaya işçi tulumu giydirip onu işçi diye anlatmak var. Durmadan hayal kurmak, ardından roman yazmak var. Ama bu yolun sonu var. Büyük bir uçurum hem de. Ben işçi romanının yazılmasını önceki iki yolda görüyorum. Partili olmak sanatçıya yeteneğinin ötesine giden bir ışık tutar. Kongre kararları seni daha uzağı görmeye zorlar. Yaratıcılığın artar. Toplumun gerisinde kalıp yazan olmazsın. Partili olmak seni yığınlarla bağ kurmaya götürür. Fabrikaya girersin. İşçinin yirmidört saatinde olursun. Yeni okuyucunla kuracağın bağ seni daha iyiyi yazmaya götürür. Bu sefer onların korkularını, kötü yanlarını, iyi yanlarını yazarsın. Kuyruklarına takılmaktan ise seni parti alıkoyar. Çünkü parti yığınlara yol gösterendir.

(Yürüyüş 26 nisan)

«SAİT FAİK ARMAĞANI»NI CUMALI ALDI

Kemal ÖZER

Sait Faik Hikâye Armağanı bu yıl «Makedonya 1900» adlı kitabından dolayı Necati Cumalı'ya verildi. Kitaplaşmadan önce geçen yıl gazetemizde yayınlanmaya başlarken yaptığımız konuşmada, Cumalı «Makedonya 1900»de topladığı öyküleri «çocuk yaşından başlayarak annesinden, babasından dinlediği olaylardan» derlediğini söylemişti. Bunları öyküleştirme nedenini de şöyle açıklıyordu: «Bu konular bana ilk dinlediğim günlerden başlayarak değişik nedenlerle çekici geldi. İlk gençlik yıllarımda konuların çekici yönü benim için vurucu, çarpıcı öyküler olmalarıydı. Giderek konuların özünde yatan trajik çatışmaları görmeye başladım. Balkan halkları hakkında gezilerimle, okuduklarımla, bilgilerim artıkça bu halkların

birleşik yönlerini, insancıl bir açıdan ilişkilerinde ilmik denilebilecek yakınlıkları gördüm. (...) Böyle bir ortamın yarattığı olaylara bir öykü yazarı kayıtsız kalamaz.»

Bu öyküleri kaleme alırken, okuyucularda kendi duyduğu acıma ve sevgi duygularını uyandırmayı amaçladığını da vurgulamıştı. Armağanı alıp başarısını kanıtlaması yanında bu amaca ulaşıp ulaşmadığını da öğrenmek istedik. Kitapla ilgili çok mektup almış okurlarından. «Öyle sanıyorum ki barışseverliğimi kanıtladım öykülerimle» diyor bu konuda.

Armağanın verilmesi hakkında da şöyle düşünüyor: «20 yıl ara ile Sait Faik Ödülü bana ikinci kez veriliyor. İlk ödülün seçiciler kurulunda başka kimseler bulunuyordu elbet. Hatırlıyorum, o zaman ağır saldırılara uğramıştım. Yalnız ozan olarak görmek istiyorlardı galiba beni. Oysa öykü, tutkum benim, hem de büyük tutkum. Sevgim şiirden az ya da çok değil öyküye karşı. Sanıyorum ki ödüller, her şeyden önce, sanatta direnmenin, bağlılığın karşılığı olmalı. Bu bakımdan, kitabımın ödüllendirilmesini öykü sanatına yıllar süren bağlılığımın bir karşılığı olarak yorumluyorum. Hemen ekliyeyim, 6 öykü kitabım var, yine de tam istediğim yere vardığımı söyleyemem.»

«Öykü türü üstüne neler söylemek istersiniz?»

«Küçük öykünün üstünde durmamız gerektiği kanısındayım. Edip Cansever'in «Ben Ruhi Bey Nasılım» kitabını okuyordum bu sabah. Öyle ayrıntılar buldum ki bu kitapta, geleceğin öykücüleri bu ayrıntılarla beslenecek işte dedim kendi kendime. Faulkner'in romanlarındaki şiiri düşünün, onun ardında Amerikan şiirinin birikimi yatmıyor mu? Özellikle bizim gibi geri kalmış toplumlarda şirin ve küçük öykünün önemi, besleyici, gelecek kuşakları hazırlayıcı niteliklerinden kaynaklanıyor bence. Nitekim romanı, sözü uzatmak anlamında anlıyoruz hâlâ. Oysa konular küçük öykü boyutlarını zorlaya zorlaya gelişirse biz özlü romanı bulacağız. Moravia, bir romanını küçük öykü olarak düşündüğünü söyler. Yazdıkça uzadı roman oldu, der. Konu kendiliğinden gelişirse ulaşacağımız roman bizi bugünkü romanımızın fazlalıklarından kurtarır. Ayrıca öykünün bir olumlu yönünü daha belirteyim. Toplumumuzun sorunları, yaşamımız hâlâ işlenmemiş bir birikim olarak durmaktadır. Öyküyle orasından burasından daha çeşnili olarak sorunlarımızı kavramak olasılığı var.»

«Öykümüzün iki ustası Sait Faik ve Sabahattin Ali için düşünceleriniz?»

«Sait Faik ve Sabahattin Ali bugünkü Türk öykücülüğü-

nün iki klasiğidir. Öykücülüğümüzde iki kolun başını çekmişlerdir. Birini seven ötekini sevmemiştir geçmişte. Bende öyle olmadı bu iş. Ben ikisini de severek okudum. Sabahattin Ali'nin tekrar tekrar okuduğum öyküleri vardır, ama Sait Faik'in en az iki kez okumadığım öyküsü yoktur. Nedeni, S. Ali'de keskin çizgili olaylar ağır basar. Uzun bir süre geçmedikten sonra Kağnı'yı, Hanende Melek'i, Kazlar'ı yeniden okuma gereksinimini duymazsınız. Çünkü olay belleğinizdedir. Ama S. Faik'in bir küçücük öyküsünü her okuyuşunuzda yeni bir şey bulursunuz. Çünkü olaydan fazla bir şey vardır anlatımında. Bu iki öykücüye kendiliğinden olan sevgim, öykü anlayışımda iki öykücüyü birleştirdi. Öykülerimi değerlendirecek olanlar beni yalnız S. Faik ya da S. Ali'ye bağlayamazlar. İkisini birleştirmeye çalıştım. Az çok da galiba gerçekleştirdim.»

«Makedonya 1900»ün ardından yazacağı «Viran Dağlar» için Yunanistan'a yaz sonunda bir gezi daha yapmayı düşünen Cumalı, aldığı armağana sözü getiriyor ve «bunun karşılığını yeni kitaplarıyla ve kendini aşarak ödemeye çalışacağını» vurguluyor.

(Cumhuriyet 14 Mayıs)

NECATİ CUMALI

Öykü anlayışınızı kısaca açıklar mısınız? Bu konuda Sait Faik'le aynı doğrultuda olmadığınız noktalar var mı?

Öykü. yaşamımızda en çok yeri olan bir türdür. Herkes, hemen hemen her gün, hem de günde birkaç kez başkalarına öyküler anlatır, ya da başkalarından öyküler dinler. Okuldan dönen çocuk, evde anasına babasına, okulu, öğretmenleri, yolda gördükleri ile ilgili olaylar anlatır. Ertesi gün okula gidince, bu kez evde olanlarla ilgili olarak arkadaşlarına yineler bu işi. Karı kocanın evde bir araya geldiklerinde hep böyle anlatacakları olaylar, izlenimleri vardır birbirlerine. Bu anlatılanlar hep öykü özellikleri taşırlar. Nedir ki, çok kişi bu işi yaparken sözlü bir kültürün, geleneğin, ya da okuyarak öğrendiklerinin kalıpları içinde kalır. O kalıplar içinde görür, kurar, anlatır anlatacaklarını. Öykücü ise, alışılmış kalıpların dışında, yaşamında, çevresinde, başkalarının göremediği öykü bütünlükleri bulan sonra da bunu kendine özgü bir biçim içinde anlatan kişidir.

Sait Faik, bütün yazdıklarıyla izlenimciydi denilebilir. Öykülerinin kendine özgü bir büyüsü vardı. Bu büyü yazdıklarına kendini verişinden geliyordu. Duyuları ile değerlendirirdi konularını. Sevdiği sevmediği insanlar vardı. Sevdiklerinden söz

ederken rahatlar, sözü uzatır, sevmediklerinden söz etmek zorunda kaldıkça sıkılır, kızar, küfür ederdi sanki. Öykülerinin başlama, gelişme, bağlanmaları hep bu tutumu ile bağlantılıdır. Başkalarında kusur olan dağınıklık onun büyüsünü oluşturur. Örneğin ünlü öykülerinden birini «Kameriyeli Mezarı» alalım. Bir koy, sonra martı yumurtaları üstüne uzayan betimlemeler, derken Hüseyin Avni'nin mezarını görür. Mezar taşının uyandırdığı çağrışımları sayar döker, beklenilmedik bir karşılaşma ile Hüseyin Avni'nin dulu üstüne kulağına gelen konuşmalar ile öyküyü tamamlar. Birbiri ile ilgisiz görünür ilk bakışta bu olaylar. Oysa o kendine özgü bir duyarlık ile yaşar anlattıklarını. İçtenliği, kendini öyküsüne adayışı ile bağışlatır dağınıklığını. Ona benzemeye çalışanların çoğunda eksik olan bu büyü, bu yazdığını yaşamaktaki tüketiş, adayıştır.

Sait Faik'in öykülerindeki insancıl özü öteden beri hep yakın bildim kendime. Sait Faik'in deneyinden çok şey öğrenerek, kaparak, yararlanarak yetiştim diyebilirim. Ama ben izlenimci değilim. Öykülerimde konu birliğine, duruluğa bağlıyım.

1976'da yayımlanan öyküleriniz, yirmi yıl önce yayımlanan ve yine Sait Faik Armağanı'nı alan «Değişik Gözle» adlı kitabınızdakilerle yan yana getirilince nasıl bir gelişim çizgisi ortaya çıkmaktadır?

«Değişik Gözle» benim kişiliğimi açıkça bulduğum dönemin öykülerini bir araya getirir. Pek erken gelmiş bir kitap sayılmaz. Sabırla, daha önce yazdığım, ya da tasarladığım pek çok öyküyü yok ederek vardım o aşamaya.

«Değişik Gözle»nin üçüncü baskısı bu yıl, on yeni öykümü topladığım «Kente İnen Kaplanlar» ile tek cilt halinde çıktı. İki kitabı bir arada okuyanlar yadırgamadı, eskimiş bulmadı «Değişik Gözle»deki öykülerimi.

Sait Faik Armağanı'na aday olan kitaplardan hangilerini okudunuz? Kendiniz katılmamış ve seçiciler kurulunda yer almış bulunsaydınız oyunuzu hangisine verirdiniz?

Ödüle hangi kitapların katıldığını henüz tam olarak bilmiyorum. Okuyamadığım pek çok kitap var henüz. Katıldığını duyduklarım arasında Tarık Tursun K.'nın «Bahriyeli Çocuk»u var. Henüz okuyamadım. Ama Tarık, usta, kişiliği olan bir öykücüdür. Jüri üyesi olsam kitabı üzerinde dikkatle dururdum herhalde. Bu arada yeni bazı öykücülerimizin kitaplarını okudum. Okuduklarım arasında Ayşe Kilimci, «Yapma Çiçek Ustaları» ile umut veren bir yazar. Nedir ki, öykülerinde henüz

ayıklanmamış çok değişik etkiler var. Biçim araştırmalarına çok kaptırıyor kendini. Ben genellikle sevdim öykülerini. Onun yaşında onun anlatım ustalığına, tümcelerinin sağlamlığına varmış öykücü sayılıdır bizde. Nedir ki, öbür öykü kitaplarını henüz okumadığım için oyumu ona verirdim diyemiyorum.

1974'de Madaralı Roman Armağanı ilk kez verilirken, «Yağmurlar ve Topraklar» adlı romanınızın değerlendirme dışında tutulmasını istemiştiniz, katılma koşulu aranmadığı halde. Bu tutumunuzu göz önüne alarak sizden, Türkiye'de ödül ve armağanlar üzerine görüşlerinizi öğrenmek istiyoruz.

Ödüller, ödülü alanın değerini saptadığı kadar verenlerin de değerini açığa vurur. Dayanışmaların, önyargıların, duygusallığın ağır bastığı jüriler vardır. Bakarsınız nesnel değer ölçüleri bir yana bırakılır, kendiliğinden yönetmelik dışı bazı ölçüler oluşur bu türlü jürilerde. Toplumumuzun yapısına göre olağan karşılanması gereken bir tutumdur bu. Örneğin Madaralı ödülü köy çıkışlı yazarlara, kırsal bölgeleri anlatan romanlara veriliyor. Orhan Kemal ödülü ise polisin, 141, 142. maddelerin gadrine uğramış yazarlarla uğrayanları konu alan romanlara. Her iki ödülde bu tutum hemen hemen gelenekleşti. Ben karşı değilim buna. Ödüllerin kendilerine özgü nitelikleri olmasını hoş karşılarım kendi payıma. Nedir ki, ödüllerin yönetmeliklerine de geçmelidir bu özellikler, herkesçe bilinmelidir.

Bir de bunun tersi bir durum var bizde. Jüriden değil de ödüllere katılanlardan geliyor. Atatürk'ün görüşlerine, dilde özleşmeye karşı bir yazar Türk Dil Kurumu Armağanı'nı, Sait Faik'i kötüleyen bir yazar, Sait Faik Armağanı'nı bekleyebiliyor. Yani bu türlü yazarlar da hiçe sayıyor yönetmelikleri.

Ödüller hakkında bir de şunu söylemek isterim. Verilen ödül ya yerini bulur ya da bulmaz. Toplumun benimsediği, değerini kabul ettirmiş bir sanatçıya verilen ödül, kamuoyunun da desteğini kazanır. Jüri bir bakıma kamuoyunun sözcüsü olur kararında. Kamuoyunun desteğini almayan ödüller boşunadır. Değersiz bir yapıta verilmişse o yapıtı kurtaramaz. Bizde olduğu gibi bütün dünyada böyledir bu. İvan Bunin, Nobel armağanı aldı diye, Gorki'den üstün sayılmıyor bugün.

Edebiyatın çeşitli dalları (şiir, roman, oyun, öykü...) ile uğraşmanızın sanatınıza ne yönden etkisi oluyor?

Hem olumlu hem olumsuz etkileri oluyor. Örneğin, şiirde ulaştığım yalınlık, düzyazıda yalınlığa ulaşmamda yardımcı bir deney oldu. Oyun yazmak, konuları sahne kurallarına göre düşünmek, diyalog yazmak alışkanlığı, öykülerimi, roman-

larımı, daha sağlamlaştırdı kanısındayım. Tiyatroda konu kurulur, sergilenir, bağlanır. Öykülerimi de bu kural içinde düşünmek yerleşmiş bir alışkanlıktır bende.

Değişik dallarda çalışmamın olumsuz yanı ise şu: Bir türden öbürüne geçerken her seferinde bocalarım. Şiir yazıyorsam, sözgelimi, o ara başka bir şey yazamam. Mektup bile. Şiirden öyküye geçince de beş on gün toparlayamam söyleyeceklerimi. Yazdıklarım tekdüzeliğe girip çalışmam kolaylaşmaya başladı mı, kuşku ile karşılarım yazdıklarımın değerini. Türk değiştirmek zorundaymışım gibi gelir bana. Kolaylıktan daima kaçarım.

(Milliyet Sanat Dergisi 20 mayıs)

«BARIŞ, HALKI SİNDİREREK ELDE EDİLDİ»

Kemal ÖZER

Çetin Altan, Erdal Öz, Yılmaz Güney, Sevgi Soysal... Geçtiğimiz yıllarda «Orhan Kemal Roman Armağanı»nı kazanan bu sanatçılarla beliren bir anlam vardı. Orhan Kemal'in yaşadığı ve yazdığı sürece gösterdiği direnç, bu sanatçıların yapıtlarında ortaya koyduğu dirençle buluşmuş, armağan yerini buldu dedirtmişti hepimize. Bu yılki armağanın Hasan İzzettin Dinamo'ya verilmesi de aynı anlamı pekiştiriyor, arka arkaya yapılan değerlendirmelerin kamuoyunda yarattığı tutarlı imgeyi geliştirecek boyutu taşıyor.

YAZARAK YAŞAMAK

Yaşamıyla ve yazarlık serüveniyle bir başka direncin adı da Hasan İzzettin Dinamo çünkü, Cumhuriyet döneminde onun kadar yazdıklarından dolayı hışma uğramış yazar az bulunur. Hapislere atılmış, sürgün edilmiş, bir sözcükle yaşam elinden alınmak istenmiş, ama bütün sıkıntılara karşın yazmaktan geri durmamıştır. Uzun yıllar yayınlama olanağı bulamayan Dinamo'nun yılgınlığa düşmeyerek gösterdiği direnç, son yıllarda ardı ardına yayınladığı kitaplarıyla okur önünde kanıtlandığı gibi bu armağanla da değerlenmiş oluyor.

SANATÇI DİRENMELİ

Nitekim yerini bulmuş bu sonuçtan sonra konuştuğumuz Hasan İzzettin Dinamo, Orhan Kemal'le ilgili ilk sorumuzu yanıtlarken, aradaki bu direnç koşutluğunu da dile getir-

miş oldu: «Orhan Kemal'i **Yeni Edebiyat'ta** şiirler yayınladığım sırada tanımıştım. O zaman şair Raşit Kemali idi. Biraz benim etkimde, daha çok da Nâzım'ın etkisinde yazıyordu. Sonra Nâzım onu hikâye yazmaya yöneltmiş, böylece işçi sınıfımızın büyük bir yazarına yol göstermişti. Sabahattin Ali'nin hikâyeleri kır kesiminden geldiği halde Orhan Kemal'in hikâyeleri İstanbul sokaklarından, Adana mahallelerinden geliyordu. Bir küçükburjuva ailesinden olduğu halde yoksulluğun her türlüsünü görmüş, fabrika işçileriyle tanışmış ve yanyana bulunmak mutluluğunu yaşamıştı. **Bereketli Topraklar Üzerinde** romanını bir gün Meserret Kıraathanesi'nde bana armağan ettiğini hatırlıyorum. Okuyunca Türk işçi sınıfının Sabahattin Ali'den daha ileri bir temsilcisiyle karşılaştığımı gördüm. İstanbul'da yazarımız çok parasız kaldı. Yazdığı küçük hikâyelerle günlük ekmeğini çıkarmaya çalışıyordu. Bir gün yine Meserret'ten çıkmış, vitrinlere baka baka yürüyorduk. Dinamo, dedi bana. Artık İstanbul'dan ayrılacağım, burda ekmeğimi çıkaramayacağımı anladım. Nereye gideceksin? Yalova'ya. Orda balıkçılık yapacağım. Birdenbire şaşırdım, isyan ederek, sen balıkçılık yapamazsın Orhan Kemal, dedim. Ben de kitaplarımı bastıramadığım için tavukçuluk yapmaya uğraşmıştım Menekşe'de. Ama bu işin benim harcım olmadığını anladım. Yalova'nın denizi de seni yer. İyisi mi diren, bırak bu serüveni. Yazmaya çalış. Göreceksin bu çıkmaz çemberden çıkacaksın, ekmek parası da kazanacaksın, kendini ona adamış bir yazar olarak görevinin başında kalmak zorundasın. Ertesi gün, gülerek geldi, iyi söyledin Dinamo, dedi. İstanbul'da kalmak, direnmek zorundayım. Balıkları da edebiyat âleminde avlayacağım.»

«MUTLU BİR ACI»

Dinamo'nun, armağanın kendisine verilişiyle ilgili izlenimi de şöyle: «Türkiye işçi sınıfının bu büyük ve sevgili yazarı, romancısı, giderek şairi için konulmuş olan ödülün bana da yöneltilmiş o lması, içimi işte andığım bu acıklı duygularla doldurdu. Bu da benim için mutlu bir acı oldu.»

«KÜTLE ROMANI»

«Bana verileceğine, ortada iyi işler yapan genç romancılarımızdan birine verilseydi daha da iyi olurdu» diyen Dinamo, armağanda değerlendirilen 7 ciltlik «Kutsal Barış» romanını «kütle romanı» olarak niteliyor. Daha önce 8 ciltlik «Kut-

sal İsyan» romanında ulusal kurtuluş savaşını ele aldığı gibi bu romanında da savaştan sonraki cumhuriyet dönemini sergilemiş: «Kutsal İsyan, Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak basmasıyla başlayıp üstü açık otomobiliyle Kordonboyu'nda kaçışan Yunan askerlerinin arasında göründüğü saate dek sürer. Kutsal Barış'ta ise yıkılmış Türkiye'yi yeniden kurmak üzere **yurtta barış, dünyada barış** parolasıyla çalışmaya girişildiği, ama halkın mutluluğunu öngören reformların yapılamadığı vurgulanır. Dünya barış olanakları sonuna dek aranmışsa da yurtta barış olanağı ancak halkı sindirmekle elde edilmiştir. Nitekim İsmet Paşa iktidarına azgın bir sel gibi çarparak bütün engelleri yıkan Demokrat Parti, iç barışın oluşturulamadığının kanıtıdır. Yedi ciltlik romanda bu olumsuz birikimin bütün nedenleri, ögeleri gösterilmiştir.»

GENÇLERE ÖĞÜT

Yayınlayacak yayınevi, yazabilecek enerji bulduktan sonra her genç romancının «kütle romanı» yazmasını öğütleyen Dinamo'ya göre ,herkes böyle kocaman serüvenleri kucaklamak yürekliliğini göstemediğinden, bu kronolojik akışın içinden bir kahramanla onun çevresini seçer, onları işler. Oysa kütle romanı, tarihin ya da günümüzün geçip gidecek nice doğrularını, güzelliklerini ölümsüz sayfalara yerleştirebilir.

ÖNCE ŞAİRLİK

Şu günlerde **«Kavga Şiirleri»** adlı kitabı yayınlanmış olan Dinamo'nun elinde, daha önce yazıp da yayınlayamadığı 8-10 kitap dolduracak kadar şiiri var. Bir de dileği: «Ben yaşama şair olarak atıldım, bütün darbeleri şairliğim yüzünden yedim. Bu yüzden de şairlik ünümün düzyazıcılık ünümü aşmasını her zaman diliyorum.»

(Cumhuriyet 28 Mayıs)

H. İZZETTİN DİNAMO

Roman anlayışınızı kısaca açıklar mısınız?

Romanı, daha çok, yaşamış, tarihî kitle ilişkilerini etkilemiş kişilerin, kişiliklerin yaşayışlarında ararım. Gerçekçi roman, hayalî kahramanların yaşayışları üzerine kurulamıyor. Dikkat ediyorum, benim bu düşünüşüm dışındaki birçok romancı, romanı daha çok hayalinin olanaklarında arıyor. Vaktiyle Halide Edip, «Roman, daha çok bizde derin izlenimleri kalmış etkili yaşam parçacıklarından başka bir şey değildir»

demişti. Tolstoy, «Savaş ve Barış»ta, «Anna Karenina»da birçok yaşamış kahramanın arasına hayalî kahramanlar da karıştırarak büyük bir şeyler yapmış, gerçekçi bir üslûpta iki abide yaratmıştı. Gelgelelim, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'da yetişen büyük romancılardan Georges Duhamel, Tolstoy'un bu büyük kombinezonlu yapıtlarının hiç de yaşama uymadığını saptamaya çalışmaktadır. Yaşam, hiç de böyle zincirleme, mantıklı bir gidişe sahip değildir. Bir yerde, bakarsınız, birdenbire kopuvermiş... Oysa romancı bunu istediği noktaya ulaştırmak zorundadır: Büyük senfonik bir yapıtı ya «happy end»le ya da bir dramla bitirmeyi hesaplamıştır; oraya varmak zorundadır. Oysa, Duhamel'e göre yaşam hiç de öyle değildir. Bir insanın yaşamı, çoğu zaman kopuk kopuk parçacıklardan, yamalardan başka bir şey değildir. İşte bu yüzden de gerçekçi büyük romanlar, Tolstoy'un «Savaş ve Barış»ı, «Anna Karenina»sı, Hugo'nun «Sefiller»i gibi uzatılarak yazılamaz.

Ben de Duhamel'in bu düşüncesine hak veriyorum. Ancak, Duhamel bireyci bir yazar, bireyci bir romancıdır. Onun umutsuzluğu, umarsızlığı bu bireyciliğinden gelmektedir. Eline aldığı bir tek insanı bir evren gibi inceleyip didik didik ederek yolar atar, paçavrasını çıkarır. Oysa o bireyi çevresinde yaşayan kişilerin, akrabaların ilişkileriyle bağlayıp kronolojik zamanı biraz uzatabilseydi, belki bireyin senfonisini biraz kısa tutar, kitleye doğru açılışın ferahlığına ulaşır, gerçekçi romanın sayfaları arasına dalabilirdi.

Buradan sizin yapıtlarınıza geçsek ve önce sekiz ciltlik «Kutsal İsyan»ı ele alsak...

Ben Duhamel'i okudum. Ancak Joyce gibi bireyin pisliklerine dalmış buldum ki, gerçekçi romanın bu türlüsüne dayanamadığımı anladım. Benim «Kutsal İsyan» gerçekçiliğim, işte bu bireyci romancılara karşı duyduğum tiksintiden geliyor. İlk gençliğimden beri büyük bir şeyler yapmanın tutkusu içindeydim. Hugo'nun «Sefiller»ine benzer, Tolstoy'un yapıtlarını andırır, Şolohov'a daha yakın romanlar, gerçekçi romanlar yazmayı düşündüm.

İzmir'de başlayan bu romanın düşü, beni uzun zaman oyaladıktan sonra geçip gitti. İzmir'den Orta Doğu'ya salacağım bir hayali kahraman, Türk ordusunun safları arasında, Türk çeteleriyle birlikte dağlarda, taşlarda düşmana karşı, gericilere karşı savaşacaktı. Yine düşündüm: Ortada, üç yıl düşmanla, yerli gericilerle savaşmış, irili ufaklı, yüzlerce binlerce kahraman varken bu hayalî kahraman onların hakkını ye-

meyecek miydi? Bu yüzden kararımı verdim: Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yaratan irili ufaklı bütün etkili, kalburüstü kahramanları, içinde çarpıştıkları olaylarla birlikte, kronolojik olarak vermek istedim. Böylece «Kutsal İsyan» doğdu.

Kimi okurlar ve kimi eleştirmenler «Kutsal İsyan»ı bir roman değil de inceleme olarak değerlendirmişlerdi...

Çok yanılmışlardır. Ben bunu bir gerçekçi roman olarak yazdım. Korkunç bir inceleme emeğinin dağları altında ezilerek, belki yirmi yıl çalıştım, bütün kopuk halkaları birbirine bağladım; sonra bu malzemeyi bir sanat hamuru haline getirerek, yine bir sanat yapıtı olarak vermeye çalıştım. Yazarken de yeryüzünün bütün gerçekçi yapıtlarını okurken duyduğum coşkunluğu duydum.

Orhan Kemal Armağanı'nı kazanan yedi ciltlik «Kutsal Barış»ı da mı aynı yöntemle hazırladınız?

«Kutsal İsyan»ı yazıp bitirdikten sora, bütün malzemesini hazırladığım savaş sonrasının romanını yazmaktan vazgeçer gibi oldum. Ancak, savaşı yapıp birer kenara çekilmiş ya da atılmış olan bütün kahramanlar, toprağın altında dinlenen şehitler, kendilerinin de akıbetlerini bildiren sayfalar doldurmamı istediler. Bunca kan dökülerek kurtarılmış olan yurt nereye gidecekti? Mutlu bir yaşam elde edilebilecek miydi? İşte bu düşünceler, beni kurtarılmış olan toprakların, insanların yeni serüvenlerini yazmaya zorladı. Yazdım. Birinci cildin arkasından daha kaç cilt geleceğini bilmeden, buna bir ad verip yayımlamak üzere davrandık. Adı üzerinde ikirciklenirken Bülent Habora, «Bunun adı da 'Kutsal Barış' olsun» dedi. Böylece kitabın vaftiz babası olmuş oldu. «Kutsal Barış», Ulusal Kurtuluş Savaşımızın en büyük kahramanı Mustafa Kemal'in çevresinde dönmektedir. Onun buyrukları, bürokratik savaş kahramanlarının ellerinde birer uygulanıcı öge olagelmekte, halk isteklerinin derinliklerine inebilecek hiç bir iş yapılamamaktadır. İsmet Paşa, savaş kahramanları bürokrasisini savaş günlerinden aldığı otoriteyle yöneten İsmet Paşa, reformları yapıp ağa, derebeyi belâlarını başından atamayışının cezasını çok acı bir biçimde çekmiştir. «Kutsal Barış», Türk ordusunun düşmanı İzmir sularına döküşünden Atatürk'ün ölümüne dek geçen bütünleyici olayları kronolojik sırayla anlatır. Belki de bunlardan oluşacak olumsuz sonuçları şöyle böyle sezdirir.

Biraz da şiir çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

Şiire on iki yaşımda başladım. O zaman, «Mütareke» (bırakışma) yıllarında Beykoz Darüleytam'ında (öksüz yurdun-

da) öğrenciydim. Anadolu'daki korkunç Yunan katliamları, bizim ordumuzun, çetelerimizin kahramanca direnişleri bize acı ya da sevinç gözyaşları döktürüyor, düşmanlara karşı diş biletiyordu. Bu yüzden ilk şiirlerimi Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kahramanları için yazıyordum. Şiir yazdığımdan dolayı hemen hemen elli yıldır bu ülkenin lânetli insanlarından sayıldım. Mesleğimi, işlerimi yitirdiğim gibi, kitaplarımı bastıramaz hale geldim. Şu sıralarda elimde yirmi kitaplık şiir var. Bunun altı kitabı May Yayınları arasında çıktı. Geri kalanını da yayımlayacağız. Uzun yıllar kenarda, inzivada durmadan yazdım, binlerce yazdım. Bunların pek çoğunu da takibatlar yedi!

(Milliyet Sanat Dergisi 3 haziran)

HASAN İZZETTİN DİNAMO İLE BİR KONUŞMA

Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandığınızda neler hissettiniz?

Kutsal Barış'tan çok Kutsal İsyan'ın ödüllendirilmesini isterdim

H. İ. DİNAMO — Ben «Kutsal Barış»tan çok «Kutsal İsyan»ın ödüllenmesini istemişimdir. Ona kendimden, çok daha önemli şeyler koyduğumu biliyorum. Ne yazık ki «Kutsal İsyan»ı yayımladığımız zaman ben henüz bana bu ödülü veren çok aydın dostlarımca da yabancı bir sanatçı durumundaydım. Benim sonsuz bir sanat heyecanıyla yazmağa çalıştığım «Kutsal İsyan»ı bayağı bir inceleme ya da tarih düzeyine indirmeğe çalışanlar o günlerde çoğunluğu oluşturuyordu. Benim sekiz ciltlik kitabımdan daha önemli olduğuna inandığım bir yakın arkadaşımın küçük kitabına verilen ödül beni hem sevindirmiş, bir yandan da üzmüştü. Benim kitabıma ödül verilmemesi için, gerek emniyetten, gerekse MİT'ten dosyalar istenmiş, getirilmiş, jüri üyelerinden bir zat, bir MİT adamı olarak bu dosyaları ortaya döküp, Dinamo'nun vatan haini, aynı zamanda ahlâksız bir adam olduğunu, bu yüzden de kutsal bir davayı anlatan kitabından dolayı ödül alamayacağını gizli bir jüri görüşmesinde kanıtlamaya çalışmıştı.

Çirkin politikanın sanat ödüllerine bu kerte sokulmuş olması beni çok güceendirmiş, öfkelendirmişti. Bu yüzden de hiçbir ödüle girmemeye karar vermiştim. Ancak yayınevi sahibimiz M. Ali Yalçın bu ödüle girmemizi istedi, böylece girdik. Öbür ödülle bu ödülün arasını uzun yıllar doldurmuştu.

Ben unutuluşun külleri altında kalmış eski bir yazar olarak bu sırada silkinebilmiş, üzerimdeki tozu toprağı atarak biraz olsun meydana çıkmıştım. Bu yüzden ufak bir ödül umudu taşıyabilirdim. Yine de bu ödülün benden daha genç sanatçılar için daha yararlı olabileceğini düşünerek onlardan birine verilmesini candan istemişimdir. Ancak, ödül alan herhangi bir yapıtın satış olanağı da yükseldiğinden, editörümüzün kısmetine de engel olamazdım. «Kutsal Barış» yedi kitaplık uzun bir hikâye olduğundan, jüri üyelerini de alabildiğine yorabilirdi. Bu yüzden de pek umudum yoktu.

«Kutsal İsyan», Cumhuriyet Gazetesi'nin yarışmasına girdiğinde M. Ali Yalçın, jüri üyelerinden olan dostumuz Sadun Tanju'ya kitabımız için bir umut olup olmadığını sorunca şöyle bir yanıt almıştı: «Eğer bu sekiz cildi okuyabilirlerse ödülü buna vereceklerdir.» İşte bu yanıt «Kutsal Barış»ın da başında böyle bir yazgının dolaştığını gösteriyordu. Elbette çok sevgili bir arkadaşın adına kurulmuş olan ödülü kazanmak beni sevindirebilirdi. Kazandığım gün de acı bir sevinç duydum. Bundan umutlanan yazar arkadaşlarım adına üzülmüş, Orhan Kemal gibi çok değerli, yakın bir arkadaşımın bana el uzatmasına çok sevinmiştim.

Orhan Kemal'in edebiyatımızdaki yeri nedir sizce?

Orhan Kemal işçi sınıfımızın ilk aydınlığa çıkmış yazarıdır

H. İ. DİNAMO — Orhan Kemal işçi sınıfımızın ilk aydınlığa çıkmış yazarı sayılabilir. Köy, kır romanları da yazmakla birlikte büyük kentin proletaryasına ışıklı kalemiyle dokunmuştur. Lumpen proletaryayla mapusanede yazarlık konuluk ilişkileri kurduğu gibi, günlük dışarı yaşayışında da normal işçinin yaşamı yanında paçavra proletaryanın karanlıklarına doğru da kaleminin ışıklı ucunu uzatmıştır. Bu sanat çalışmalarını Marksist, devrimci bir bilincin ışığı altında yapmağa çalışmıştır. Orhan Kemal böylece işçi sınıfının insanlarına bilerek elini uzatmış bir yazarımızdır. Yaşamını salt kalemiyle sürdürmeğe çalıştığı o karanlık günlerde, bütün gerici burjuvazinin elinde bulunan gazetelere hiçbir hikâye, roman satamamış, onlarla içkili içkili gidip tartışmış, didişmiş, kimi zaman umutsuzluğa düşmüştür. Başka bir röportajda söylediğimi yine söyleyeyim. Korkunç terörist faşist Demokrat Parti baskısının iğrenç günlerinde ekmek parasını çıkarıp, çoluk çocuğunu geçindiremeyen arkadaşımız yazarlığı bırakıp başka işler tutmak düşüncesinin arkasına düşmüş, gidip

Yalova'da balıkçılık yapmağa karar vermişti. O zaman «Orhan Kemal» dedim, «ne yapıyorsun? Sen bir yazar olarak yetişmiş bir sanat ustasısın, yolumuzu kesen bu karanlık günler günün birinde elbette sona erecektir. Ancak ermese bile birer devrimci yazar olarak bu kara günlere karşı sanatımızla döğüşmek zorundayız. Senin bir sanatçı olarak görevin budur. Biz sanat adamları ne yazık ki hep aynı çıkmaz çemberin içindeyiz. Ben de senin gibi artık edebiyattan ekmek yiyemeyeceğime karar vererek tavukçuluk yapmağa başladım. Yüzlerce Legorn tavuğu ile birkaç yüz hindi yavrusunu vebaya kurban vererek bu işte boyumun ölçüsünü aldım. Benzer başarısızlıklar seni de ufukta beklemektedir.»

Bir iki gün sonraydı, Meserret Kıraathanesi'nin oralarda karşılaşınca gülümseyerek, «Dinamo» dedi, «ben balıkçılıktan vazgeçtim.»

Yapıtınızı «kütle romanı» olarak niteliyorsunuz. Bunu açıklar mısınız?

H. İ. DİNAMO — Alışılmış olduğu gibi, romancılar beğendikleri, idealize ettikleri bir iki tipi ele alıp türlü boyalara daldırıp çıkarırlar. Tek adam üstüne öyle çok şey söylemek zorunda kalırlar ki, bu okuyucuyu sıkan bir durum yaratır. Ayrıca, «fuzuli» birçok lâf edilmiş olur. Kütle romanı ise bir saniyenin yahut dakikanın içinden birçok kahramanı yanyana geçirir, bunların hepsinin en ilginç yanlarını betimleyerek okura daha hareketli, daha ilginç sahneler gösterir. Kütle romanları, günlük yaşayışın akışı içinde geçerli olabilirse de, kimi büyük olayların sürüklediği insan yığınlarını, onların her türlü ilginç yaratıcı ilişkilerini senfonik bir güçle kompoze ederek büyük sanat yapıtlarının yaratılabilmesinde de geçerlidirler. Tolstoy'un «Savaş ve Barış»ı, Şolohov'un «Durgun Don» romanları başlıca en büyük kütle romanlarına örnek gösterilebilirler. Burada iriliri ufaklı kahramanlar bir senfoninin gerekli müzik parçacıkları gibi büyük yapıtın boşluğunu doldururlar. Burada bireyin güzellikleri yanında karnındaki pislikleri de seyretmekten kurtulup, bireyin büyük toplum akışının, büyük olayın içinde altın bir çivi ya da vida gibi görev gördüğünü görürüz. Bu romanlarda birey, türlü kahramanlar arasında bütün oluşturmak için gerekli bir halka görevi yapar. Yine bu romanlarda seçme kahramanlar yerine işçi emekçi sınıflarının ufacık kahramanları da at oynatır, birer varlık olduklarını gösterirler. Kütle romanları, gerçekçi, toplumcu yöntemlerle yazılır. Kütle romanlarının talihli olabilmesi için

büyük günlük ya da tarih olayların içine dalması gerekir. Ulusal Kurtuluş Savaşı işte bu kütle romanları için çok iyi olanaklar sağlamaktadır. Bir ulusun kurtuluşu uğruna verilen bu savaş pek çok irili ufaklı kahramanın su yüzüne çıktığı büyük bir destandır. Homeros Truva savaşını yazarken karşısında böyle modern okuyucular bulsaydı, bunu kocaman bir kütle romanı olarak yazabilirdi. Homeros'un destanı bir sürü tanrıyla birlikte karşılıklı bir yığın kahramandan, savaşçıdan, halktan oluşur. O da aslında bir kütle romanıdır.

Şairliğiniz ile düzyazıcılığınız arasında bir ayırım gözetiyor musunuz?

H. İ. DİNAMO — Ben ilk şiirlerimi yazdığım günden beri düzyazı yazmağa da aynı oranda heveslenmiş, birçok hikâyeler, roman müsveddeleri yapmış ve hepsini rüzgâra emanet etmişimdir. Hiç abartma sayılmasın 12 yaşımdan beri durmadan yazdığım şiirler onbinin üzerindedir. Bunları zaman ejderhası yiye yiye bitirememiştir. Binlercesi, tutuklandığım, hapisanelerde yattığım, sürgünlerde süründüğüm günlerde hükümet adamlarının, kurdun kuşun elinde heba olup gitmiştir. Yine de umutsuz düşmeyerek yiten şiirlerimi eskilerine benzetmeye çalışarak yine yazmış, yenilere katmış, bir yanda saklamağa çalışmışımdır. Bu şiirlerden yayınevimiz aracılığıyla şu birkaç yıl içinde «Özgürlük Türküsü», «Mapusanemden Şiirler», «Sürgün Şiirleri», «Gecekondumdan Şiirler», «Karacaahmet Senfonisi» en sonra «Kavga Şiirleri» adlı şiir kitaplarını yayımladım. Şimdi on-onbeş kitap dolduracak şiirlerim, geride, yayın sırasını beklemektedir.

Son yıllarda sizi etkileyen bir olayı ya da bir anınızı anlatır mısınız?

DİSK'in 1 Mayıs yürüyüşünde, şairliğimin en büyük coşkunluğunu duydum

H. İ. DİNAMO — Çok uzun umutsuz şairlik yıllarımdan sonra en çok sevindiğim bir olay oldu. İbrahim Güzelce bana bir mektup yazarak DİSK'in şiirini vermemi istemişti. Bu şiir, okunacak ya da bestelenecekti. Bunu severek, coşkunluk içinde hasta yatağımda yazdım. Ne yazık ki DİSK toplantısına gidip orada okuyamadım. Ancak geçen yıl DİSK'in 1 Mayıs yürüyüşüne katıldığımda şairliğimin en büyük coşkunluğunu duyduğumu söyleyebilirim. Yüzbinlerce işçinin arasında eski, vurulmuş, dövülmüş, hırpalanmış yaşlı şairin yürümesi çok büyük bir olaydı. Eskiden bizi üç arkadaş yanyana görünce

polis hemen görevini yapar, bizi birbirimizden ayırırdı. Hele bir fabrika işçisiyle konuşsak, kıyamet kopardı. Hemen ilk gideceğimiz yer rutubetli hücreler olurdu. Şimdi üçyüz bin işçiyle bütün İstanbul'u susturarak Taksim'e doğru yürüyüşümüz, en yüksek şiirin, coşkunluğun niteliğinde senfonik bir güzellik taşıyordu. O korkunç zamanların geçmiş olduğunu, mutluluğun ışıklı caddelerinde işçi sınıfının ayak seslerini en güzel müzik gibi yakından dinleyerek anladım.

(Politika - 8 haziran)

«TÜRK TOPLUMCU ŞİİRİNİN KÖKENİ HALK EDEBİYATI VE ŞİİRİDİR»

1977 YEDİTEPE ŞİİR ARMAĞA'NINI «AĞITLAR VE TÜRKÜLER» KİTABIYLA KAZANAN GÜLTEN AKIN, ŞİİRİ VE YAŞAMI ÜZERİNE SORULARIMIZI YANITLADI.

Yaşamınıza koşut şiir gelişiminizi anlatır mısınız?

— Otuz yıldır şiir yazarım, yirmibeş yıldır da yayınlıyorum. İlk yazdıklarımdan bu yana, şiirlerimin ortak özelliği, gerçeklerden, olgulardan kaynaklanmasıdır. Önceleri beni daha çok kendi yaşamım ilgilendiriyordu. Gözlerim içime çevrikti. «Rüzgâr Saati», «Kestim Kara Saçlarımı», «Sığda» adlı kitaplarımda bu özel, özne bakış açısının sonuçları görülür. Ancak belirtilmesi gereken çok önemli bir nokta var: Benim bütün çabam, kendi iç gerçeklerimden de yola çıksam, olabildiğince çok insanı ilgilendiren ortak özleri seçmek. O özlerin iki çarpı ikinin dört etmesi gibi nesnel, açık olmaması, dilde ve biçimde de bir gölgelemeyi gerektiriyordu.

1960 öncesinde hızla yaşlandık. Gerek kendi yaşamımda, gerekse toplumun yaşamında çok önemli değişmeler, gelişmeler oldu. Bir yandan deney birikirken, öte yandan bilgi birikti. Şiirlerimin konusu, özü, biçimi de değişikliğe uğradı. Öz, bireyselden çok toplumcu olunca dil de yalınlaştı. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine nasıl bıçakla kesilmiş gibi geçilmemişse, ulusumuzda bir alt birikim nasıl sürüp gidiyorsa, benim şiir yaşamımda da öyle oldu. İlk çalışmalarımdan hep yararlandım. Dili kullanmada, kurguda bir ustalığa varma çabası kesiksiz sürdü.

Edebiyat dışında, başındanberi çok renkli, çok hareketli bir yaşamım oldu. Çocukluğum, ilk gençliğim ikinci dünya savaşının orta halli ve yoksul halk üstünde estirdiği fırtınalar içinde geçti. Onsekiz yaşındaydım, bir yandan okuyup öte

yandan geçim derdine düştüğümde, o gün bu gündür çalışırım. Bir parça avukat, daha çok devlet görevlisi, en çok da öğretmen oldum. Ama hep vekillikle. Beş çocuğum var. Göstermelik bir eş, bir ana olmayı hiç düşünmedim. Neyi ki yaptım, bütün yüreğimle, bedenimle, içtenliğimle yaptım. Yaşamımdaki bu dolgunluktan, doygunluktan şiirim çok yararlandı. Öğretmenliğimi de, avukatlığımı da öğretmek, yol göstermek değil yalnız, öğrenmek, yol sormak için kullandım. Eşimin yöneticilik görevi nedeniyle Anadolu'yu dolaştık. Çok ilçe değiştirdik. Bu da bir sanatçı için büyük şans. Şimdi tek kaygum zaman azlığı. Artık yaşlanıyorum, istiyorum ki büyük birikimim daha çok, daha uzun soluklu şiirlere, destanlara dönüşsün. «Kırmızı Karanfil», «Maraşın ve Ökkeşin Destanı», «Ağıtlar ve Türküler»den sonra vardığım «Seyran» sanıyorum amaçladığım şiire en çok yaklaşan oluyor.

— Dil üstüne düşündükleriniz?

— Türk Dili, büyük anlatım olanakları taşıyan gerçekten zengin bir dil. Ben, Türk Dili derken yalnız yazın dilini düşünmüyorum. Asıl üstünde durmak istediğim, konuşma dilimiz. Bu dil henüz saklı bir gömü gibi. Değil işlenmek, henüz ortaya çıkarılmadı bile. (Yaşar Kemal, Fakir Baykurt ve öteki bir iki adı saklı tutarak konuşuyorum.) Türk Dil Kurumu çalışmaları usul usul sonuçlanıyor. Dilcilerimizin çalışmalarının verimleri ortaya çıktıkça edebiyatımızın soluğu artacak. Her yazar, her ozan kendi dilini kurmak için, bir dilci gibi, ilk çalışmaları yapar. Çabamızın dil çalışmalarına katkısı, dil uzmanlarının çalışmalarıyla etkileşince, şiir de dil de yükselir.

Yurdun hemen her bölgesini tanımak, dil özelliklerini bilmek, sonra da Türk Dil Kurumu'nda derleme kolunda çalışmak benim için gerçekten büyük şans oldu.

Şiirinizin dayandığı düşünce temeli, seçtiğiniz gelenek nedir?

— Önceleri fazla belirli olmayan, 1963-1964 yıllarından bu yana şiirlerimde açıkça beliren, yazılarımda üstünde durduğum bir düşüncenin, sanat, özellikle edebiyat temelimizi oluşturmasını diledim hep. Bu düşünce kısaca şöyle özetlenebilir

Türk toplumcu edebiyatının, şiirinin kökeni, halk edebiyatımız, şiirimizdir, öteki folklor ürünleridir. Konumuz, halkın hayatı ve onun bir parçası olarak kendi hayatımız ve yaşadığımız gerçekler, olgulardır. Amacımız, halkımızda var olan öz ve biçimi, diyalektik olarak yükseltmek, şiirimizi yükseltirken,

halkın yaşamının ve yaşam biçimlerinin yükselmesine yardım etmektir.

Ayıklayacağımız şeyler, kuruluk, salt kitaba bağlılık, yoz biçim, bayağı duygululuk ve yadırgı dildir. Öne çıkaracaklarımız ise, umut geliştirici, gönül yolu açıcı, yaşamla uyuşan, ondan çıkmış bir düşünce bütünselliği, yalın ama yoz olmayan bir dil ve biçim.

Osmanlının son döneminde ve Cumhuriyet döneminde edebiyatımızda zaman zaman halkçı diyebileceğimiz çıkışlar olmuştur. Ama faşist baskıların doğurduğu çekingenlik, sol bilinç eksikliği, yasaklar, yasalar toplumcu şiir izlerinin yol biçimine dönüşmesini engellemiştir. (Nazım'ın büyük şiiri üstüne söyleyeceklerimiz saklıdır.)

Burda, Batıdaki edebiyatın ve edebiyat geleneğinin büyük etkisini, baskısını unutmamak gerekir. Korkmuştur ozan kendi kendisi olmaktan. Önemini, Batı kalıplarına girmekle tanıtlamaya çalışmıştır. Kendi sanat yaşamımdan biliyorum. 1965 yılı Türk Dil Kurumu ödülünü alınca, bir tek nedenle çok sevindim. Üstümden yük kalkmış gibi oldu. Aydınlar katında değerim tanıtlanmıştı. Ondan sonra çok rahat davrandım. Şiire başlarken içimde çekirdek olarak taşıdığımı daha bir cesur geliştirme olanağı buldum. Okudum, yaşadım yazdım.

Soluğumun daha da genişleyeceğini umuyorum. Halkın soluğunun genişlemesine katkıda bulunacağımı da. **Benim gibi yazanlarla birlikte.** Bizim akımımız, kuramımız, kökü, şiirimiz gibi tarih içinde bir akımdır, kuramdır. Moda değildir. Gelip geçmeyecek, gelişip değişecek. Hayatla birlikte.

«Yüzbirinci Çiçek» olsun adı.

(Cumhuriyet 4 Haziran)

GÜLTEN AKIN

Mustafa ÖNEŞ

Şiir yazmaya hangi yıl, nasıl bir gerekseme ile başladınız?

Konuşmaya başladığımda, kendimi küçük küçük şiirler okur buldum. Dedelerimden biri, dayım, amcam şiir yazıyorlardı. Evde herkes, onların bu uğraşından saygıyla söz ederdi. Çevremde hep şiirsel bir ağıntı vardı. Yakınlarım arasında beyler vardı. Bildiğiniz derebeyi. Asılmışlar vardı. Atatürkçüler vardı. İyice halktan kişiler vardı. Siyasaya hiç aldırmayanlar vardı. Din vardı. Dinsel kurallara aldırmayan vardı. Konak vardı. Küçük ev vardı (en çok yaşadığım). Ölmek üzere olan haremlik selâmlık vardı. Söz, dil, söyleşi vardı. İkinci Dünya

Savaşı sırasında yokluk vardı. Bunların hepsini Yozgat'ta bırakıp Ankara'ya taşındığımızda ilkokul son sınıftaydım. Sanırdım ki okuyup yazan herkesin varacağı son erginlik aşaması ozanlıktır. O yıl ilk şiirimi yazdım. Öğretmenimin verdiği «Güzel yazım» ödevimden dört dizeyle kurtulmak yüreklliliğini gösterdim. Sınıfta etkisi gerçekten çarpıcı oldu. O gün bu gündür, az sözcük kullanarak çok şey anlatmaya bayılırım.

«Ağıtlar ve Türküler»in arka kapak yazısında yer alan 'halkla bütünleşmek' sözünü biraz daha açıklığa kavuşturur musunuz? 1971 sonrası şiirimiz bu açıdan bakılınca hangi aşamada bulunuyor?

Halkla bütünleşmek, salt kültür, yazın, şiir kesimlerinde değil, yaşamın her kesiminde etkin olma gücünü kendinde bulan herkesin uyması gereken ilk kuraldır. Kişinin yeteneği doğuştan var olmaz. Eksikli değilse, bu yeter. Yaşadıkça birikir. Bu birikime göre kendini dışa vurur ve toplumda varolur. Ozan olarak, hele halkçı, toplumcu, devrimci bir ozan olarak varolmak, bu birikime raslansalın dışında bir bilinci katmayı gerektirir. Hep söylüyorum, bıkmıyorum söylemekten, halktan biri, onun bir parçası olmadıkça ozan eksiktir. Halk derken biz, egemen anapara çevreleri ve bu eğemenliğe gönüllü yazılmışlar dışında, emeğiyle yaşayanları anlarız.

Eytişim, yolunu seçenin ışığıdır. Kim ki uyar ona, davranışı çelişkiden, kafası karışıklıktan kurtulur. Dili durulanır.

Nasıl olur bu?

Halkın, hayatın içinden gelmişsin. Senden önce gelenlerin yaşamları yani tarihleri, deneyleri yani toplum bilgileri. kuramları var. Zamana ve yere göre tutarlı, uygulanmış. Onları da bilince, hazırsın demektir, birikenleri kendinden geçirip, vermeye. Özverilisin. Bilgini, deneyini halk için kullanmak istiyorsun. Dilin, şiirin kurallarını, ikisinin de kendi içlerinde eytişimsel gelişimini biliyorsun, dili seçmede, şiir dili yapısını kurmada tamamsın, öyleyse alışveriş başlayabilir.

Bu mekanik, şematik anlatım elbette kâğıt üstünde kalacak bir anlatım. Sinemada ağır çekime benzer bir yöntem uyguluyoruz, söylediklerimizi açık, anlaşılır kılmak için. Oysa, yaşamda iç içe geçmiş, yan yana, karşı karşıyadır her bir şey. Bu bir karmaşa değil, bir gelişim, oluşum düzenidir. Hani şimşek çakar, gök gürler, yağmur yağar karşıt elektrik yüklü bulutların çarpışmasından. Doğa da, toplum da, şiir de budur. Bitmez tükenmez bir karşılaşma, alışveriş, dirimi taşıyanın üstünlüğü ve sıçrama. Hem kendi tarihi içinde, hem dışarıy-

la alışverişinde. Şiirin süreci, buğdayın yetme süreci, toplumun değişme süreci. Bunlar hep biribirine benzer. Ürün gerçekleşince, kaynağına döner, halka, halkın yaşamına. İşte, halkla bütünleşmek budur.

1971 sonrası şiirimiz, her zamankinden daha çok bu çabanın içindedir. Öyle olması da gerekir. Ülkemiz, siyasal yaşamında demokratikleşme sürecine girme sancılarındadır. Halk kendi kendini yönetebileceğine inanmıştır. Bunun yolları, 1960'tan sonraki açılımla kuramsal olarak da öğrenilmeye girişilmiştir. 1971 provası da, onun bugüne dek süren uzantıları da başarısızdır. Kan, yaş, zulüm, geciktirir ama kesmez.

Bütün bu olanlar şiiri etkilemesin, olacak şey mi? Şiir, bir ozanın dediği gibi, acıyla da olgunlaşır. Halk içinde devinme hızı artar.

Bu günler, o günler.

Birkaç şairimizinki ayrı tutulursa, ülkemizde okurların en az ilgi gösterdiği yapıtlar şiir kitaplarıdır. Nedenini açıklar mısınız?

Saptama yerinde. Ülkemizde şiir kitapları genellikle az basılır, az satılır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Yayıncı açısından, ozan açısından, okur açısından.

Bizde, iyi denilebilecek yayınevi yeni yeni çoğalmaktadır. Ülkemiz, dış ve iç anaparanın etkinliğinde, gelişmekte olan bir ülke görünümündedir. Anapara, en çok kazançlı işten, en az kazançlı işe doğru bir sıra gözeterek el atıyor. Yayınevlerimizde uzmanlaşma yeni yeni başlamaktadır.

«Bebeğin diş çıkarma sorunu» kitabını tüketen, «izahlı ve şerhli ....usulü... kanunu» basımını bitiren yayınevi, o arada «sevginin üç gözü» şiir kitabının da düzeltmelerini yapmaktadır. Yalnız edebiyatla uğraşan belki var bir iki, ama yalnız şiir basan yok. Anaparacı ülkelerde, onlara özenenlerde hiç bir nesne hatta canlı, kendini tecim kurallarının dışında tutamaz. Şiir bile. Ozan beş yıl çalışır, otuz şiir yazar. Birkaç formalık bir kitap oluşturur. Kitabın üstüne konulan fiyat hiç de iştah çekici değildir. Kazanç bırakmaz. Dağıtımı önemsenmez, satımı önemsenmez, tanıtımı, duyurusu önemsenmez. Engeller aşılmaz mı? Aşılır bazen.

Kısır döngünün üçüncü ayağındaki okur, görünürde özgür, gerçekte bağımlıdır. Eğitiminde şiir yoktur, bağımlıdır. Yaşamında şiir yoktur, bağımlıdır. Yasasında, yasağında, gazetesinde, televizyonunda şiir yoktur, bağımlıdır (Şiirin hasıdır muradımız).

Şiir bir yandan edebiyatın türleri içinde gözükürken, öte yandan plâstik sanatların kurallarına bağlıdır. Yoğundur. En yalın olanı bile okurdan çaba ister. Vermeden önce ister. Dış elverişlilikle birlikte ve daha çok bir iç yetkinliğini gerektirir (şiir kitabı okuma).

Çok insan, kısa bir tad süresini imgelemde çoğaltma yerine, koca bir romandan seçerek almayı yeğler.

Geniş kitleler şiir severler, iletirler onları ama bu şiirlerin sayısı az azdır. Üstelik, kitaplardan önce dergilerden çoğaltır onları birileri dağıtıverirler. Bir örnek vereyim

«Ağıtlar ve Türküler»den, «Kırmızı Karanfil»den bazı parçalar sevildi. Bestelendi genç ustalarca. Şimdi onlar çok yerde var. Gençler söylüyor, evlerde, yollarda söyleniyor. Kimilerini basmışlar kartlara, görüyorum kitapçılarda ve çok yerde. Binlerce satılıyor. Tek şiirler, şiir parçaları.

Kitaba gelince durum biraz değişiyor.

Burda sahneye ikinci ayağı getirelim. O ozandır. Yaşamıyla, düşüncesiyle halktansa, onu iyi biliyor, tanıyorsa, folklorunu, geleneğini biliyorsa, dilini, dil yapısını iyi seçebiliyorsa aşıp gitmeye hazırdır. Ama kaçı?

«Türkiye'de öykü ve romanda başarıya ulaşmış çok sayıda kadın sanatçı var. Şiir dalında ise sizden sonra, en iyimser tutumla bir iki kişinin adı anılabilir. Sanırız, dünyanın öbür ülkelerinde de durum değişik değil. Bu konu üzerine düşünceleriniz?

Ben işi ciddiye ilk alanım ülkemizde, bu doğru. Ama ben olmasam başkası olacaktı. Elimizin hamuruyla erkek işine karışıyoruz artık.

Şiir edebiyatın en zor dalıdır. «Herkes kaşık yapar ama sapını doğru getiremez» denir Anadolu'da. Şiir, sapının doğru gelip gelmediği en çabuk görülen kaşıktır. Bal gibidir de. Hile kaldırmaz gözünü sevdiğim. Bir, olanca yeteneğini, sabrını, emeğini verip yapacaksın onu. Bir de engelleri aşıp okura ulaştıracaksın. Sonuçta bir parça alkış, biraz iç doygunluğu. Buna, benim diyen erkek katlanamaz. Nerde kaldı, bir de özel öznel sorunlarının baskısına uğrayan kadın. Hızlı ün derseniz romanda, öyküde. Para derseniz onlarda. Dert derseniz, gözlem yeteneği, gözlediğini ayrıntılı anlatma yeteneği derseniz, kadında. «Anlatsam bir roman olur» diyen erkek görmedim ben. Anlatıyorlar roman oluyor (Sözüm herkese değil.)

Şiir gerçekten zordur. İştahsız çocuk gibidir. Çıldırtır adamı. Binbir gereç bulursunuz, ne kadar azını kullanırsınız. Roman olsun derseniz, çoğunu kullanacaksınız. Roman seçerek çoğaltır, şiir seçerek azaltır.

Sözü şöyle bağlamalıyım. Türkiyemizin erkek-kadın yükselen bilinç, direnç düzeyiyle birlikte, gerçek kadın-erkek eşitliğinde hızla yol alınıyor.

Evinin dışında, kadın olduğunu ve her yerde, bunun bir sakıncalı durum olduğunu yaşayarak yetişmemeli kadın.

Bin yasa çıkarılsa sağlanamaz da, bir toplumsal yapı değişimi işi bitirir. Süreç o süreç.

Ben bu konuda da doğuştan şanslıyım. Dört kızkardeşten en büyüğü, Anadolulu babanın erkek evlât yerine koyarak «yatağımı satar okuturum» diye özendiği, «ordunun içine gönderirim» diye güvendiğiyim. Sonrası kendiliğinden geliyor. Ezilmiyor insan.

«Kırmızı Karanfil»deki bir şiirimde dediğim gibi: «O, ateşten kara, kardan ateşe / Donup yanmadı mı / Çeliğe dönüştü dilindeki demir.»

Şiire başlamak isteyenlere bir şeyler söylemek ister misiniz?

Hayatın denek taşına / Sabrın bileği taşına / Bilginin kesin taşına / Direncin esnek taşına / Biraz ferhat, biraz şirin.

Olsunlar derim.

(Milliyet Sanat Dergisi 10 haziran)

CANSEVER : «OZANIN ELİNDEKİ DİL İŞLENMEMİŞ BİR HAMMADDEDİR»

Doğan HIZLAN

Türk Dil Kurumu şiir ödülünü kazanan «Ben Ruhi Bey Nasılım»la ve onu izleyen «Sevda ile Sevgi» kitabınızla şiirinizde bir aşama yaptığınız söyleniyor, ne dersiniz?

Bir yapıta, o yapıtın yaratıcısının bakışıyla okurun bakışı arasında her zaman bir ayrım vardır. Sanatçı sonuçla ilgilenmez, ilgilenemez. Hatta yapıtının gerçek değerini, etkisinin ne olabileceğini kestiremez. Onun sevgisi doğurganlıkla ilgilidir daha çok. Yaratma süresi içindeki şiir yaşamı, şiir görgüsü, şiir anısıdır aklında kalan. Son iki kitabımla bir aşama yapıp yapmadığımı bu yüzden kesinlikle söyleyemem. «Ben Ruhi Bey Nasılım» ile «Sevda ile Sevgi»yi ne kadar seviyorsam, sözgelimi, «Kirli Ağustos»la «Tragedyalar»ı da o kadar seviyorum.

Şiir dili konusunda düşündükleriniz. İkinci Yeni ve 1940 kuşağını gözönünde bulundurarak cevaplandırır mısınız?

Ozanın elindeki dil işlenmemiş bir hammaddedir. **Bu** hammadde duyguların, düşüncelerin işleyişine göre yontulur. Yeni bir dil olmaz ama, başka bir dil, üstün, seçkin, duru bir dil olur.

İkinci Yeni'yi akım saymıyorum ama, şiirimize yenilik ve derinlik kazandıran ozanların aşağı yukarı aynı yıllarda ortaya çıktığını söyleyebilirim. Garip şiiri ise doğrudan doğruya bir akımdı elbet. T. S. Eliot'un şöyle bir sözü vardır: «Güçlü bir ozanın ya da birkaçının başlattığı her yeni akım tekdüzenliliğe düştüğü an şiirde bir devrim kaçınılmaz olur.» Garip akımı içindeki ozanlar da. İkinci Yeni'de böylesi bir devrimi gerçekleştirmiştir. Örneğin başlangıçtaki bir Oktay Rıfat'la, günümüzdeki Oktay Rıfat arasında büyük ayrımlar vardır. Melih Cevdet Anday için de geçerlidir bu söz. «İkinci Yeni bir sürekli devrimdir.» demişti Özdemir İnce, en doğru yargı bu galiba.

İkinci Yeni olayının bugünkü şiiri oluşturmada etkisi ve işlevi ne olmuştur?

İkinci Yeni olayı çok etkin bir olaydır. Yalnızca şiirin nasıl yazıldığını değil, nasıl yazılabileceği tözünü de yapısında barındırır. İkinci Yeni'yle ilgili bir soruşturmaya verdiğim yanıtta şöyle demiştim: «... Dıştan bakılan, yalınlaştırılmış, hatta basite indirgetilmiş 'küçük insan'dan 'insan'a, insanın karmaşık yapısına, onun aynı zamanda toplumun bir birimi olmasına karşın bireyliğine de ağırlık verme girişimidir benim genel anlayışım.»

Yeni şiirleriniz için bir Anadolu gezisi yaptınız. Şair olarak izlenimleriniz nedir? Şiirinize bu gezinin getirecekleri ne olabilir?

Doğuyu, Güneydoğuyu ve Karadeniz'i görmemiştim. Öncelikle yurdumu tanımak bakımından yararı çok oldu bu gezinin. Şiirime katkısı ise ne yönde ve nasıl olur, şimdiden kestiremem.

(Cumhuriyet 8 ekim)

İLERİ : «BOZUK DÜZEN TOPLUMUN DEĞER YARGILARINI SARSMAK»

«Her Gece Bodrum»un romancılığımızdaki yerini ve roman anlayışınızı anlatır mısınız?

«Her Gece Bodrum»un romancılığımızdaki yeri konusunda benim söyleyebileceğim pek bir şey olamaz. Eleştirmenlerimizin değişik görüşlerini okuduk... Roman anlayışıma gelince; ben toplumsal konumu içinde bireyi ya da bireylerden

oluşan küçük toplulukları anlatmak istiyorum, bir süre daha. Bu, bir anlayış mıdır, kestiremem. Roman, yaşama tanık olmalıdır, en klasik deyişle. İnsan sorunları, büyük ve küçük diye ikiye ayrılamaz. Dolayısıyla roman, ele aldığı sorunu, büyüklüğü içinde yansıtmalı, dile getirmelidir. Yok, sorununu büyük görmüyorsa romancı, o zaman yazmaya hiç girişmemeli. Bu bölük pörçük sözlere, bir de kişisel isteğimi ekleyeyim; romanda şiiri arıyorum, şiir en sevdiğim edebiyat türü, yaşamı bir tek şiir bütünüyle verebilir kanısındayım. Şiiri incelememiş bir romancı, sanatına saygı duymamış kişidir bence.

Roman dili konusundaki düşündükleriniz; bunu sağlamak için bir yazarın göz önünde bulundurması gereken ögeler nelerdir?

İçerikle biçim arasındaki uyum ya da bilinçli uyumsuzluk, her yapıtın özüne göre yeniden ele alınmalı, dediğimiz gibi, her romanın da ayrı bir dili olabilir önerisini getirmek istiyorum. Dil, şura dili bura dili gibi bölümlenemez edebiyat açısından. Edebiyatın, özel olarak da romanın dili yazar tarafından yoğrulur. Çağdaş, modern yaşamdan söz açan bir roman, çağa bakmış felsefenin dilinden habersizce, ortaya çıkacak yapıtın dili üzerinde durmaya bile değmez... Roman dili, her gün konuştuğumuz dilden kaynaklanan, içeriğin ve biçimin isterilerine göre belirlenmesi gereken, yazarın estetik anlayışını yansıtan üretilmiş bir dildir. Yazar, böyle bir dili üretirken, tek şeye dikkat etmeli bence: bu dil, romana gerçekçilik katabiliyor mu; yoksa yapay bir yaşam tasviriyle mi karşı karşıyayız...

Roman gerçekliği sözünden ne anlıyorsunuz?

Yaşam, gerçekliği, birçok yönsemesiyle ancak zaman içinde değerlendirir. Roman bu zaman dilimini dilediğince kısaltır ya da uzatır. Fakat tıpkı yaşamdaki gibi, gerçekliği bütün yönsemeleriyle değerlendirmek zorundadır. Bunu kotarırken, Leylâ'nın Mecnun'la aşk öyküsünü bir hakikat olarak kabul ediyorsak, Leylâ'yla Mecnun'un ayrılıklarını yönsemesiz bir gerçeklik gibi gösteremeyiz artık...

«Destan Gönüller»den, «Her Gece Bodrum»a uzayan çizgide romancılığınızın gelişmesi konusundaki düşünceleriniz...

«Destan Gönüller»in bir roman olduğunu ileri süremem. Bir uzun öyküydü o. Üstelik yeniden işlenmesi gereken bir uzun öykü. «Her Gece Bodrum»a şöyle bakıyorum: kuzgunum bu roman benim, hoş geliyor bana, güzel geliyor. Bütün bir yaşam onun içinde gizlenmiş sanki. Alçakgönüllülükten uzak söylediklerim, biliyorum, ama yaşamdan ne anladımsa «Her

Gece Bodrum»a aktarmaya çalıştım. Bir eşik bu roman, insanın büyük ve onurlu serüvenini anlatmak isteyen birine, bana bir eşik... Romancılığım gelişti mi? Romancılığa yeni başladığıma göre gelişmeyi ya da duraklamayı, zamanın değerlendirişine bırakalım, isterseniz. «Her Gece Bodrum» için bir şey daha söyleyeyim: alışılmış değer yargılarını, daha doğrusu şu bozuk düzen toplumun değer yargılarını sarsmak; yaşadıklarımızı sıfatlandırmasam bile, yaşandığı kadarıyla yansıtmak istedim.

(Cumhuriyet 8 ekim)

AKTUNÇ : «DİLİ BİR AMAÇ DURUMUNA GETİRMEMEK GEREK

Kemal ÖZER

Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü aldınız. Dil olayı ve dilin hikâyede kullanımı üzerine ne düşünüyorsunuz?

Ödül Töreni konuşmamda, «dil, gerçeğin adlandırılmasıdır,» demiştim. Bu, dil üstüne bir özlemi dile getiriyor. Çünkü, hepimiz biliyoruz, dil'i bir amaç durumuna getirmemek gerek. Yalnızca bir araç, araçların biriciği ve en güzeli o. Dilde devrimcilik, bana aldatıcı bir tamlama gibi gelir hep. Gerçek karşısında devrimciliktir temel. Gerçek konusundaki devrimci tutum, dil konusunda da kendi ürünlerini, haklı ve doğru ürünlerini verir. Dilin hikâyede kullanımıysa, yine dediklerimle bağlantılı. Sözlü gelenekten yazılı geleneğe dek bütün hikâyemiz, ustalıklarla dolu. Nesir mirasımız bütün ülkelerden zengin ,dünüyle de bugünüyle de. Hikâyeciye bunu yeniden yeniden damıtmak ve kişiliğe varmak kalıyor. Kolay değil bu. Ama daha işin çok başlarında görünen arkadaşlarımızda da açıkça görülen dil ve deyiş beğenisi hem «ortalama»yı aşıyor, hem doğurgan. Bu sevinç verici.

Hikâyede genel olarak ne yapmak istiyorsunuz? Ödül kazanan kitabınızda bunun ne kadarını gerçekleştirdiniz?

Bir hikâye dünyası kurmak istedim hep. En çok ele alınan kimi konular ve alanlarda, hikâyenin sevgili kısıtlamalarına da zaman zaman ters düşmeyi göze alarak, «değişik ve doğru»ya varmak istedim. Hikâyeye tutsağım ben, belki de onu kendime tutsak etmek için uğraşıyorum. Sonra, küçük küçük birtakım ışıltılar peşindeyim hikâyede. Doğrusu okurun bu ışıltılar konusunda ne düşündüğünü bütün boyutlarıyla bil-

miyorum ama, Sait Faik'in «edebiyat daha güzel ve daha iyi bir dünyaya varmak için işe yaramazsa, neye yarar?» anlamında bir sözü var... Böyle bir sorumuz oldukça ve kolaya kaçmadıkça, ardına düştüğüm ışıltının büyüyeceğine inanıyorum

İlk kitabım da, bu yoldaki dokuz on yıllık bir arayışın ürünlerinden bir seçme. «Gidenler Dönmeyenler»deki hikâyeler, varmak istediğim yere öyle uzak ki! Yola çıkmayı da bir avunç sayıyorum şimdi.

Ödüllerin sanatçıya katkısı? Ödül almanız sanatınıza ne getirecek?

Bu katkı, sanatçının yaygınlaşmasından öte olamaz sanıyorum. Düşünün, bizde henüz bir yayınevi bir sanatçıya başvurup çalışmalarını değerlendirmek istediğini söylerse, bu sevinç yaratıyor. Genellikle, yazarlar koşuyor yayınevlerinin peşinde. Acaba ödüllerin bu alanda da bir katkısı olur mu? (Bakın, bencillikse öyle deyin ama, gerek «Gidenler Dönmeyenler», gerek kasım başlarında çıkacak «Kurtarılmış Haziran» kitabımda saygıdeğer yayımlama taleplerinin çok etkisi oldu. Beni hızlandırdı. Bu, genel anlamda bir özlem olmaktan çıkmalı. Ödüllerin bundaki katkısı ne olabilir? Ödül veren kurumlar bu soruyu cevaplamak yolunda da bir şeyler yaparlarsa, ödüllerin işlevi yüz kez artar derim.)

(Cumhuriyet 15 Ekim)

DİNÇER SÜMER : «YAZAR, ÇAĞINI, İNSANI DEĞİŞTİRMEKLE GÖREVLİDİR»

Engin KARADENİZ

Kazandığın Türk Dil Kurumu Ödülü için ne diyorsun?

Sevindim, mutlu oldum. Böyle bir ödül her yazarın gönlünde yatar. Ama bu ödülün onur verdiği ölçüde, sorumluluk da yüklediğini düşünüyorum. Güzel Türkçeme, toplumuma, edebiyata ve tiyatroya karşı sorumluluk. Bu sorumluluğu, sevinç ve bilinçle, saygıyla taşıyacağım tüm yaşamım boyunca.

Bu ödülü kazandıran 'Eski Fotoğraflar' adlı oyunun geçen dönem Devlet Tiyatrolarında oynanmış, ilgi görmüştü. Tiyatro yazarının başarısı neye bağlı sence?

Ben şanslı bir yazarım. Çünkü, oyunculuğum ve yönetmenliğimle de tiyatronun içindeyim. Kendi oyunlarımda rol aldım, bazılarını yönettim. Birkaç oyunum, aynı dönemde başka başka tiyatrolarda oynandı. Sözün kısası, ben hep tiyatronun için-

deyim. Sürekli olarak bu işin laboratuarında yaşıyorum. Dilediğim her deneyi yapabiliyorum. Bu da bir tiyatro yazarı için oldukça önemlidir. Yalnız...

Evet, yalnız?

Yazar, çağını, insanı değiştirmekle görevlidir. Sancılar içindedir. Sağlıklı doğum yapabilmesi için, durmadan kendini yenileyip çağını iyi izleyebilmesi, sürekli bir gelişim içinde olması gerekir. Bugün Türk yazarının bu olanağı kolayca bulduğu söylenemez. Tüm sanatçılarımız için durum budur. Bakkal tabelâsı yazarak geçinmeye çalışan ünlü ressamlarla, televizyonda ciklet reklâmı yapmak zorunda kalan değerli oyuncular tanıyorum. Konu yalnız ekonomik bunalım değildir, devletin, basının, TRT'nın de ilgisizliği ortadadır. Uzaktan gol atan ayaktopçusuna destan düzenler, özgün operasının temsili son anda engellenen genç bir bestecinin sızısını duymazlar bile. Sonra sağırdır bizim ortamamız, adamı güme götürürler.

Yazar olarak etkilendiğin kişiler?

Bütün devrimci düşünürler, sevdiğim yazarlar, soylu ozanlar etkiler beni. Sophokles, Shakespeare, Russel, Cervantes, Brecht, Miller, Aragon, Albee, Tagore, Racine, Tenesse Williams, Osborne, Melih Cevdet, Nâzım, Akbal, Cumalı, Asena, Dağlarca, Sabuncu, Öz, Orhan Kemal...

Yeni çalışmaların var mı?

'Ah Bizim Evler' diye bir oyun, 'Kadınım' diye bir oyun, radyo ve tiyatro çalışmalarım... Sayın Belgi Paksoy'un çevirdiği 'Eski Fotoğraflar'ın bir komşu ülkede sahnelenmesi... Elimden geldiğince okuyabilmek, bir dış yolculuk umudu... 'Yannis, Komşum' diye Ege barışını özleyen bir roman...

(Cumhuriyet 15 Ekim)

CÖMERT : «BİZDE SANAT TARİHİ HENÜZ YÖNÜNÜ ARIYOR»

Konur ERTOP

Çevirisiyle TDK Çeviri Ödülü kazandığınız «Sanatın Öyküsü» adlı kitabı bize bir sanat tarihçisi olarak tanıtır mısınız?

Asıl mesleği araştırmacılık ve eleştirmenlik olan bir kimsenin ağzından abartılı sözler duymak yadırgatabilir insanı, ama ben «Sanatın Öyküsü» için «nefis bir kitap» demekten çekinmiyorum. Sanat tarihiyle, estetik bilimiyle uğraşanlar,

Gombrich'in adını ve yapıtlarını yakından bilirler ya da bilmelidirler. Sanat yapıtı adını verdiğimiz nesnede değişmez bir biçim olarak somutlaşan uslûp serüvenine, bu uslûbun içimize serptiği insancılığa ve bu insancılığın toplumsal boyutuna, duyarlık ve bilgi dolu bir sanat görüşüyle yaklaşan çağdaş bir sanat tarihçisidir Gombrich. Özellikle «Sanatın Öyküsü» yapıtıyla, dünyanın sayısız ülkesinde, yedisinden yetmişine dek milyonlarca insana resim, mimarlık ve heykel diline bakmasını ve onlardan estetik haz almasını öğretmiştir. Böylesi bir sanat tarihi metnini abartılı sözler dışında kısaca betimlemek olanaksız bir iş. Onu ancak okuyan değerlendirebilir. Onu ancak okumaya başlayıp da, alışılmış beğenisel ve bilimsel ön yargılarından sıyrılmasını bilen ve renk, biçim, mekân yolculuğuna çıkmayı göze alabilen kimseler içlerinde yaşayabilir Bu nedenle benim yapabileceğim biricik açıklama «okumaya çağrı» olacaktır. Bu sözlerimle reklâm filân yapmıyorum, çünkü yapıt, Gombrich gibi dev bir sanat tarihçisinin adını taşıyor.

Bizde sanat tarihi çalışmalarını ve bu alandaki yayınları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Üniversite dışına sızabilen ve canlı kültür-sanat ortamıyla bağlantı kurmayı başaran ve sayısı son yıllardaa gittikçe kabarıklaşan yapıtlar dışında, bizde sanat tarihi çalışmaları genellikle henüz daha yönünü arayan bir yığıntıdır. Alman okuluna özgü sınıflandırıcı ve betimleyici yönelimin şimdilik daha ağır bastığı söylenebilir. Bu yöntemi uygulayan çalışmaların tabanını çağdaş bir dünya görüşü beslemez veya kör bir ideolojik bağnazlık körükler. Bu tür çalışmalar, somut insandan, toplumun diri yaşantısından uzaktır: En ilkel düzeyde bile bir sanat kuramından ve estetik düşüncenin dayancasından yoksundur. Ne yazık ki, böylesine çağdışı bir anlayışın ortaya koyduğu ürünlerin başlıca özelliği soğukluk, asık yüzlülük, sanatın karşıtı olan duygusuzluk, coşku yoksunluğu oluyor. Bu eskimiş görüşe karşı çıkan anlayış ve ürünler elbette gerekli savaşımı vermekte ve Türk sanat tarihçiliğini toplumumuzun çağdaş bilinçlenme düzeyine ulşatırma yolunda önemli adımlar atmaktadır. Ama bu çabayı, yaş farkı gözetmeksizin, yalnızca «ilerici» kafalara borçluyuz. Kanıma göre ancak bu kafalar bize, yüreğimizi varsıllaştıran, beynimize yeni tadım ufukları açan, geçmişimizle sıcak ve tutkulu bir bağlantı kurarak bize bu dünyadan daha göçmeden yaşatan ürünler vereceklerdir. Çok yazık. Bazı çevrelerde hâlâ sanat tarihi deyince, sanat yerine, tarihçilik ve betimleme yığıntıcı-

lığı anlaşılıyor: Sanata ise, güzelliksiz bir didinme gözüyle bakılıyor. Mağara duvarlarına bizon resimleri çiziktiren ilkeller sanat duygusuna bu denli yabancı mıydı acaba? Merak ediyor insan.

Çevirdiğiniz yapıtın konusu olan resim, heygel, mimarlık gibi alanların toplumsal devrimle bağları nelerdir. Ona katkıları ne olabilir?

En azından, Türk aydınına şiirin, romanın, öykünün, sinemanın, müziğin ve oyunun ötesinde bir de resim, heykel ve mimarlık boyutunun bulunduğunu bir «beğeni olgusu» olarak göstermek olacaktır. Peşinden de, sosyalizmi vitrinde etiket sanan çıkarcı beyinsizlere sanatın silinip atılamıyacağını, insanın sanatsız ele alınamayacağını ve sanatsal etkinliğin çizgisel bir toplum boyutuna kolaycılıkla indirgenemiyeceğini gösterecektir. Elbette yapıtın her şeyden önce okunması koşuluyla. Çünkü bizde okunan yapıt üzerine değil, başkalarından dedikodusu dinlenen yapıtlar üzerine vıdvıdıcılık geleneği egemendir çoğu çevrede. Eğer «Sanatın Öyküsü» okunup özümlenirse, toplum-sanat ilişkisinin nasıl derinlerden ince su kaynakları gibi sessizce aktığının ayrımına varılacak ve yapıt, sanatsal yaklaşımlarımızda, kalıpçı kolaylıklara yenilmeyip, bu derin ama vazgeçilmez bağları sabırla aranarak, sanatın gerçek doğasının kavranması yolunda bir örnek oluşturacak.

(Cumhuriyet 15 Ekim)

OZAN TELLİ İLE BİR KONUŞMA

Hayati ASILYAZICI

Özgeçmişinizi anlatır mısınız?

1950 doğumluyum. Gaziantep'in İslâhiye ilçesine bağlı Telli köyündenim. İlk ve orkaokulu ilçemizde, İslâhiye'de okudum. Liseyi ise, bir süre ara verdikten sonra başladığım Trabzon Ziraat Lisesi'nde tamamladım.

Çocukluğum, bundan önceki «konuşma»larda da yanıtladığım gibi, doğduğum yörelerde geçti. Acısı bol, sancısı boldu... Liseye gelinceye dek tarlalarda ırgatlık, sokaklarda seyyar satıcılık ve inşaatlarda işçilik yaptım. Lise bitiminde ise kısa süreli bir memuriyetten sonra yurt içinde ve dışında işli-işsiz dolandım durdum. Aynı yıllarda, ayrıca, siyasal uğraşlarımdan ötürü işkence odalarından geçtim, mahkûm oldum, mahpus yattım.

1974'te İstanbul'a geldim. Bir süre iş peşinde koştum. Sonra, bir metal fabrikasında çalışmaya başladım. Benim için yaşamımda önemli bir yeri vardı fabrikanın, tezgâhın. Ama iki yıllık bir sürenin sonunda, çeşitli nedenler yüzünden ayrılmak zorunda kaldım. Şimdilerde ise işsizim.

Edebiyatla ilişkileriniz nasıl başladı, nasıl gelişti?

Doğduğum dolayların halk öykülerini; ocak başında anlatılan masallarını, beşik başında söylenen içli ninnilerini, acılı günlerin sızılı ağıtlarını, halay yerinin, harman yerinin ve tarlaların topluca gümrenilen iş türkülerini dinleyerek büyüdüm. Binlerce yılın açısından sancısından, sızısından ve özleminden süzüle gelen bu duyuşlar, bu deyişler ve insanı derinden etkileyen bu ezgiler, sanatsal yönsememi belirleyen önemli ögelerdi. Ayrıca omuzlamak zorunda kaldığım ağır yaşam koşulları, gurbetçiliğim, depreşen duyarlığım ve giderek kavramaya başladığım sınıfımın bilimi beni okumaya yazmaya yöneltti.

İlk şiirimi 1966 yılında yazdım. 67-70 yılları arasında Fahri Özdilek ve Turgut Denizal adındaki öğretmenlerimin yüreklendirmeleriyle çalışmalarımı yoğunlaştırdım. Yatılı okulumuzda düzenlenen şiir yarışmalarında hep birinci seçilirdim. Bu da kendime güvenimi arttırırdı. Ama sonradan bu döneme ilişkin ne kadar şiirim varsa hepsini, beğenmediğim için yırtıp attım. Artık yırtmayacağım şiirler yazacağım diye kendime söz vermiştim. O günden bu yana, sözüme büyük ölçüde bağlı kaldığımı söyleyebilirim.

Beğendiğiniz ve etkisinde kaldığınız ozanlar?

Daha önceki bir «konuşma»da da değinmiş ve ustanın şu sözünden dem vurmuştum: «Maddî ve organik yaşam koşullarının, ayrıca eğitimin bir ürünü olan insanlar çevreleriyle birlikte karşılıklı etkilenmeler sonucu gelişirler.»

Kuşkusuz ben de, bu çırak şairliğe çevremle birlikte gelmiş geçmiş çeşitli ozanlarımızdan, yazanlarımızdan, çizenlerimizden etkilenerek geldim. Lâkin, kendime özgü olmaya, ürünlerime kendi damgamı vurmaya özen gösterdim. Ama örgütlü uğraşımızın öncülerinden olan büyük komünist şair Nâzım Hikmet'ten en çok etkilendim diyebilirim.

Genel olarak 1940 kuşağı toplumcu-gerçekçi ozanlarımızı beğenir, sosyalist eylemin yaygınlaştığı döneme denk düştüğü için, gene bu kuşağın bu konudaki geleceğine de güvenle bakarım.

Sanat anlayışınızı açıklar mısınız?

Doğaldır ki sanat anlayışım toplumcu-gerçekçi doğrultu-

dadır. Bilindiği gibi, sosyalist sanat, işçi sınıfının kendisi için sınıf olmaya başlamasıyla uç vermiş, giderek günümüzdeki olgunluğuna erişmiştir. İşçi sınıfının diyalektik materyalist felsefesinden kaynaklanan toplumcu-gerçekçilik, insanlığın emekten yana yeni bir dünya kurmasına katkıda bulunan böylesine sağlam bir temele dayandığından topluma, tarihe ve gerçeğe güvenle bakan, geleceği iyimser değerlendiren bir sanat anlayışıdır. Sanatçı, ancak bu sanat anlayışıyla kuşandığı zaman toplumsal işlevi ve değiştiriciliği gerçekleşir. O sanatçı ki, Gorki'nin deyimiyle, yapıtlarının baş kahramanı olarak emek sürecinde örgütlenmiş insanı konu alır, doğru ve nesnel bir tavır ortaya koyar. Tarihi, aktardığı olayların ağırlığını, anlattığı gerçeklerin yerini ve öteki gerçekler bütünüyle olan bağıntısını iyi bilir. Lenin'in de değindiği gibi o, insanlığın tüm gelişimiyle yarattığı ilerlemeye yarayan bütün kültür mirasına sahip çıkar ve eleştirel gerçekliğin olayları sergilemekle yetinen uygulamasını aşarak, olayları yeniden biçimleyip yaratır. Böylelikle, insanlara yeni şeyler göstermeyi, onların duygu ve düşüncelerini geliştirmeyi, bilinçlerini bilemeyi, yarına güvenlerini, devrime inançlarını pekiştirmeyi başarır. Yani Stalin'in deyimiyle, insan ruhunun mimarı olur.

Türk şiirine getirmek istediğiniz nedir?

Benim Türk şiirine getirmek istediğim, TER ŞİİRLERİ adını verdiğim dizideki ürünlerimde yaptığım şeyi geliştirmektir. Bu da düzenli bir biçimde — oldukça emek harcamayı gerektirse de — çeşitli iş kollarına, üretim biçimlerine, bu konumdaki işçilere, işçi makina ilişkilerine, iş türkülerine, iş deyimlerine ve iş duyumlarına ilişkin şiirlerin yazılmasıdır. Bu andığım nitelikteki şiirlerim ortalama bir kitap boyutuna varmıştır. Bunların ilgi gördüğüne fabrikada çalıştığım sıralarda bizzat tanık oldum. Bu tür yönelişim, üretim içindeki yerim ve bunun sağladığı algı, bilgi, görgü ve deneyim sayesindedir.

(Vatan 1 kasım)

ÖZGÜRLÜK YARIŞMASINDA 3. OLAN

YAŞAR MİRAÇ'LA BİR KONUŞMA

Hayati ASILYAZICI

Bize önce özgeçmişinizi kısaca anlatır mısınız?

Trabzon'da 1953'de doğdum. İlk. orta, lise öğrenimimi bu kentte yaptım. Liseden sonra hemen yüksek öğrenime geçemediğimden Federal Almanya'ya okumak ve çalışmak amacıyla

gittim. Orada çeşitli işlerde çalıştım. Ancak geçimimi yarı aç yarı tok sağlayabildim, okuma olanağı bulamadım. Onbeş ay kadar kaldıktan sonra yurda geri döndüm. Ankara'da DTCF'sinde öğrenimimi sürdürmeye başladım. Geçen yıl edebi uğraşlarım nedeniyle en olanaklı kent olarak gördüğüm İstanbul'a gelip yerleştim. Arkadaşlar edinmek, dergi çıkarmak, ilgili bir iş bulmak istedim, hiçbiri olmadı. Çirkinlikler, yalancılıklar, üçkâğıtçılıklar gördüm. Subaşlarının yeteneksiz fakat eliçabuk, hinoğluhinlerce tutulmuş olduğunu gördüm. Bu kadarını tahmin etmiyordum. Bu olumsuz görüntüye girmeyecek olanların az olmayacağını düşünüyordum. Ne yazık ki bir elin parmaklarını dahi tamamlayabilecek sayıda değillerdi. Böylece bir yıl kadar kaldığım bu albenili kentten öğrenimimi tamamlamak üzere yeniden Ankara'ya döndüm. Düşündüklerimden, amaçladıklarımdan caymış değilim. Bundan böyle daha bir deneyli, bilgili bir savaşıma gireceğim. Aynı amaçlar için çabalayan arkadaşlar, yoldaşlar bularak.

Edebiyatla ilginiz nasıl başladı, nasıl gelişti?

Şiirle başladı, şiirle gelişti. Türküleri, çalgıları, lirik ezgileri, hangi dilden hangi ülkeden olursa olsun seviyorum, anlıyorum. Masalları, çocukları, destan ve ninnileri, bilmeceleri, halk oyunlarını, dansları seviyorum. Resim yapıyorum, mızıka çalıyorum, kemençe çalıyorum. Doğaçtan türküler, deyişler söylüyorum. Piyanoyu seviyorum. Almanya'da kaldığım öğrenci yurdunun müzikodasında işten yorgun argın dönüşlerimde sabaha dek piyanoda kendimce birşeyler çaldığım oldu. Lirik, özgün düzyazılar yazmak istiyorum. Tiyatro oyunları yazmaktayım, karagöz oyunları yazmaktayım. Sinemayı da seviyorum. Film öyküleri yazıyorum. Geçmiş yıllarda öykü ve anılar yazdım. Ara sıra yine yazıyorum. Belki roman da yazarım. Ne yaparsam yapayım şiirden kaynaklı olacak tümü de. Bütünleyecek birbirini. Nasıl anlatmalı, başkalarınca duyulmayan, anlatılamayan bir şeyler duyuyorum hep. Belki bana öyle geliyor. Bunun ne denli gerçek olduğunu zaman gösterecek. Edebiyatla, sanatla ilgim, yaşantım böyle. Belki biraz dağınık görünecek, ben bundan korkmuyorum. Tam tersine böyle davranamazsam yaşamamın anlamı kalmayacağını görüyorum... Ve her şeyin temelinde şiir var.

Beğendiğiniz, etkisinde kaldığınız ozanlar?

Her beğendiğim şeyden etkileniyorum. Türkülerden, resimlerden, kitaplardan, eşyalardan, ortamlardan, seslerden, renklerden, ışıklardan, sorulardan, kavramlardan, ozanlardan, çalgılardan, yüreğimden, bilincimden akıp gidiverenlerden...

İlkokulda, Kemalettin Kamu'nun birkaç şiirini okuyup sevmiştim. Z. Gökalp'in Kars dolaylarından aldığı «küçüktüm ufacıktım / top oynadım acıktım,» diye başlayan türküceyi babam çok küçükten bana ezberletmişti. Onu hâlâ çok severim. Ortaokulda Faruk Nafiz, Dranas, Tanpınar ve Cahit Külebi en çok sevdiğim ozanlar oldu. İlk üçünün akıcı, lirik türde şiirlerini, Cahit Külebi'nin ise çoğu şiirlerini sevdim. Halen de seviyorum. Lisede Nâzım'ın, A. Arif'in şiirlerini sevdim. (Nâzım Hikmet ülkemin ve dünyanın en büyük ozanlarından. Buna karşın ben onun birçok şiirini sevemedim. Kuvayı Milliye Destanı'nı, Son Dönem şiirlerini, Memleketimden İnsan Manzaları'nı, Şeyh Bedreddin Destanı'nı, lirik, türkü tadında şiirlerini sevdim. Manzaraları seviyorum, fakat şiir olarak değil, roman olarak da değil. İkisi karışımı bir tür olacak. Bu anlattıklarımdan ötürü Nâzım Hikmet gibi şiir yazma isteği hiç duymadım. Bunu duyanların ürünlerini de hiç sevemedim.) Tüm büyük ozanlar gelecek kuşakları etkilerler. Özel etki, etkilenenin, kendine özgünlük düzeyinde olmadığını, yetenek yoğunluğunun bulunmadığını gösterir. Bu tür sanatçılar ortalama sanatçılardır, ürünlerinin ve etkinliklerinin kalitesi düşüktür. Sayıları çok, değerleri yoktur. Ya da yok sayılacak denli azdır.

Sütüven'i seviyorum, Ceyhun Atuf Kansu'yu seviyorum. Atillâ İlhan'ın, Oktay Rıfat'ın, M. C. Anday'ın, Rıfat Ilgaz'ın, H. Hüseyin Dinamo'nun, E. Gökçe'nin, genç kuşaklardan, Abdülkadir Bulut'un, A. Behramoğlu'nun, R. Durbaş'ın, Abdülkadir Budak'ın, B. Pirhasan'ın, H. Çetinkaya'nın, O. Telli'nin şiirlerini ve diğer genç, yaşlı ozanların beğenime uygun şiirlerini seviyorum. Yabancı ozanlardan çok az şiir okudum. Neruda, Lorca, O, Paz, Petöfi, Guillen, Vergilius, Yannis Ritsos, Seferis, Tagor gibi ozanların tek tük çeviri şiirlerini okudum, son birkaç yılda.

Sanat anlayışınızı açıklar mısınız?

Bu konuda özetin tümcelerle birşeyler anlatmanın doğruluğuna inanmıyorum. Çünkü konu çokyönlü ve ayrıntılı anlatılması gereken bir konu. Buna da bu konuşmanın sınırları yetmez. Yalnız bir iki özelliği belirteyim: Politik yönden; emekçi halkın sömürülmesine karşı toplumcu bir politika, felsefe olarak; metafizik olmayan insancıl, maddeci bir felsefe, beğeni olarak; toplumun ve insanın doğal nitaliği olan bir beğeni, konuya göre biçim, genel olarak da kişilik belirtisi sayılabilecek bir biçim, gerek içerik, gerek biçim olarak özgünlük, alışılmışı zorlayan, fakat bunu yaparken kafaları bulan-

dırmayan, tam tersine yalın, duru ve toplumun günden güne hızlaşan yaşamına yakışan gürül gürül bir akış, doğal özgürlük, kitleleşme, yaşayarak üretme. Benim sanat anlayışının özelliklerinden bazıları bunlar. İlerde olanak bulursam düşüncemi, anlayışımı daha geniş ve ayrıntılı işleyeceğim.

Türk şiirine getirmek istediğiniz nedir?

Bu soruya da konuşma sınırlarında doyurucu bir yanıt veremem. Şu kadarını söyleyeyim. Şiirimizin bugünkü durumundan hoşnut değilim. Yeni, kendine özgü bir dönemin, anlayışın sancılarını çekiyorum. Bu konuda sözden çok somut iş'in değeri var. Eğer kendi kendimize güvenimiz boş değilse, yakın bir zaman içinde bu yeni dönemin eylemleri ortaya çıkacaktır. Şimdilik bunu söyleyebilirim.

(Vatan - 10 kasım)

ÖDÜL VE YARIŞMALARA DEĞGİN AÇIKLAMA, DEĞERLENDİRME VE TARTIŞMA YAZILARI

ÖDÜLLER KİMLERE VERİLMELİ?

Erhan TIĞLI

Ödüller kime mi verilmeli? Tabii ki en başarılı olanlara Kime olacak? Doğru. Hem de çok doğru. Ama kimdir bu en başarılı? Sözgelişi, güzellik kraliçesi seçilen kız dünyadaki bütün güzel kızların en güzeli midir, yoksa yarışmaya katılan güzel kızların en güzeli mi? Bir de şu var: O kızı dünyanın en güzel kızı seçen jüri bu konuda en bilgili olanlardan mı oluşuyor yoksa ününe, reklâmına, kendini pazarlamasına, bu gibi konulara burnunu sokup bilgiçlik taslamasına mı bakıyor?..

Geçici değil mi hem bu ödüllendirme? Geçen yüzyılın en güzelliyle bu yüzyılın en güzeli aynı mı? Bir zamanların güzellik kraliçesi Venüs'ün vücut ölçüleri bugünün güzellik anlayışına göre normal mi?

Hem türlü numaralar dönmüyor mu bu ödüllendirmelerde? Hakları yenmiyor mu göz göre göre nice kişilerin? Peki, öyleyse ne yapmalı? Kaldırmalı mı ödüllendirmeyi? Yoo! Mümkün olduğu kadar ciddi, kavgasız gürültüsüz yapmalı, dedikodulara meydan vermemeli, haksızlık etmemeye çalışmalı. İyi ama nasıl olacak bu?

Bizde sanat, edebiyat ödülleri verilir yıllar yılı ve hemen

hemen hepsi de kuşku uyandırır sanat çevrelerinde. Sözgelişi Türk Dil Kurumu'nun, Sait Faik Hikâye Armağanı'nın ödüllendirilmeleri kitap çıkarma olanağına kavuşabilmiş bir mutlu azınlığın çıkar çevresinde döner durur hep. Bir kısır döngüdür bu. Armağana layık görülen adaylar bellidir zaten. Üç aşağı beş yukarı gerçekleşir tahminler. Kulis yapıldı, danışıklı döğüş var kuşkuları alır yürür...

En iyisi, Milliyet Gazetesi'nin roman yarışmasında olduğu gibi, adları belli olmadan katılmalı armağana, yarışmaya sanatçılar, bir de kitaplara değil de kitap olmamış çalışmalara verilmeli armağanlar, ödüller. Böylelikle yarışmayı, ödülü kazanan sanatçı yapıtını yayınevine daha iyi satabilir, yayınevi de bastığı kitabı daha çok satabilir. Böylelikle hem herkes eşit koşullarla girmiş olur yarışmaya, hem de kimi sanatçılar ününe, kulisine güvenerek bir tur önden başlama olanağını elde edemez yarışa. Kazanırsa alnının teriyle kazanır yarışmayı...

Bu bir şey daha kazandırır edebiyat, sanat evrenimize. Kitabını bastıramamış sanatçılar rağbet görürler, kitapçılara, yayınevlerine yalvarmaktan kurtulurlar bir derece de olsa. Ödülü alan emeğiyle alır, emeğinin karşılığını da görür.

Bu konuda yapılacak bir şey daha var, kimileri bu armağanların, yarışmaların seçici kurullarının değişmez kişileridir. Onlar da değiştirilmeli sık sık. İşte o zaman ödül, gerçekten onu hak eden kişiye verilir, yarışan da, bire karşı iki üç kişiyle değil teke tek yarışır.

(Milliyet Sanat Dergisi 10 Haziran)

284 ÖYKÜNÜN KATILDIĞI YARIŞMANIN GETİRDİKLERİ VE «ÖVGÜYE DEĞER» BEŞ ÖYKÜ

Zeynep ORAL

Sanat Dergisi, bundan önce düzenlediği, Deneme, Şiir ve Karikatür yarışmalarından sonra bu yıl da bir «Film Öyküsü Yarışması» açtı. Türk sinemasında senaryo ve senaryo yazarına duyulan gereksinme giderek büyümekteydi. Yarışmanın amacı, bu gereksinmeyi karşılamak, eksikliği gidermek yolunda, gençleri, daha önce bu dalda deneyleri olmayanları heveslendirmek; dikkatleri Türk sinemasının bu sorununa çekmek; başta sansür olmak üzere, çeşitli nedenlerle diledikleri gibi senaryo yazamayan yazarlarımıza bir olanak vermek; sinema

sanatının bu dalına yeni soluklar kazandırmaktı. Yarışmaya, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden 275 kişi 284 yapıtla katıldı. Yollanan yapıtlar, Eleme Kurulu'nca incelendikten sonra, bunlar arasından yirmi üçü, Seçiciler Kurulu'na sunuldu.

Mustafa Gürsel, Onat Kutlar, Tuncan Okan, Mahmut Tali Öngören, Giovanni Scognamillo, Feyzi Tuna ve Atıf Yılmaz'dan oluşan Seçiciler Kurulu, kendilerine iletilen 23 yapıtı ayrı ayrı okuyup inceledikten sonra bir araya gelerek (Tuncan Okan yurt dışında bulunduğu için bu toplantıya katılamamış, oy'unu göndermiştir) değerlendirmelerini tartışmaya açtılar ve şu sonuçları aldılar

Birincilik Ödülü: Zehra İpşiroğlu'nun «İşçi Çocukları»; İkincilik Ödülü: Ahmet Soner'in «İstanbul İsgaldedir»; Üçüncülük Ödülü: Kemal Özalp'ın «Nokta» adlı film öyküsü. Bu derecelerden başka, «övgüye değer» bulunan beş yapıt ise şöyle: Osman Saffet Arolat'ın «Kara Toprakların Üstünde Grev», Hasan Çolak'ın «Oy Dozare», Ahmet Efe'nin «Bedava Satış», Halit Güngör'ün «Afişçi» ve Ali Habib Özgentürk'ün «Yusuf ile Züleyha'nın Acıklı Masalı».

Seçiciler Kurulu, ilk elemeyi geçip ellerine gelen yapıtlardan tümünün güncel olup yurt sorunlarını işlediklerini belirttikten sonra, derece alan öyküler üzerindeki düşüncelerini açıkladılar. Jüri üyelerinin değerlendirmelerinde ilk üç öykü üstünde ayrıntılı biçimde durulduğundan, biz kısaca «övgüye değer» bulunan yapıtlara değinelim ve yazarlarını tanıyalım:

Osman Saffet Arolat'ın «Kara Toprakların Üstünde Grev» kömür madelerinde bir grevin öyküsü. Bu yapıt, önyargılardan, raslantılardan arınmıştı. İşçi sınıfına gerçekçi bir yaklaşım belli bir gerilim, kişilerin işlevsel kullanılışı dikkati çekiyordu. Öykünün yazarı Osman Saffer Arolat (d. 1942) İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü mezunu. 1970'te TRT yarışmalarında «Türkiye'de Gençlik Hareketleri» adlı araştırmasıyla başarı ödülünü, 1974'te Arkın Kitabevi'nin yarışmasında «Büyüyen Şehrin Küçülen Çocukları» şiiriyle, çocuk şiirleri dalında birincilik ödülünü kazanmış. Halen gazetecilik yapmakta.

Hasan Çolak, «Oy Dozare» adlı film öyküsünde Muradiye - Çaldıran depremini konu alıyor. Sinema kurgusu, ritmi başarılı bulunan bu öykü, en çok Seçiciler Kurulu üyelerinin deyişiyle «parçalayıcı» konusuyla dikkatleri çekti. Ancak raslantıya (bir depreme) yer verdiğinden, bu öyküden hareket ederek bir film yapmanın güçlükleri ve tehlikeleri belirtildi. «Oy Dozare» daha çok belgeseler nitelikte bir kısa metrajlı film olabilirdi. Öykünün yazarı Hasan Çolak (d. 1945) Akçadağ'ın Kel-

ler köyünden. 1963'ten sonra Malatya'nın, Akçadağ'ın köylerinde ilk okul öğretmenliği yapmış. 1969'da öğretmenlikten ayrılmak zorunda bıraktırılınca, Ankara Devlet Mimar ve Mühendislik Yüksek Okulu'na girmiş. Halen Ankara Elektrik Havagazı Fabrikası'nda mühendis olarak çalışmakta.

Ahmet Efe'nin «Bedava Satış» adlı öyküsü, açılışında bir saat bedava satış yapacağını ilân eden bir «süper market»in yol açtığı olayları dile getiriyor. Alışılagelmişin dışındaki bu konuyu işlerken, yazar aynı zamanda tüketim toplumunda reklâmın etkinliğini, insanın zaaflarını, tüketim koşullarını da vurguluyor. Öyküde, gözlem zenginliği ve komedi ögelerinin dengelenmesi dikkati çekiyor. Öykünün yazarı Ahmet Efe (d. 1953), İzmirli. Avusturya Lisesi mezunu. Halen İktisat Fakültesi'nde öğrenci ve profesyonel turist rehberi.

Halit Güngör'ün «Afişçi» adlı film öyküsü, bir afiş yapıştırıcısı ile oğlunun başından geçenleri dile getiriyor. Sınıf bilincinde olmayan bu afişçinin ötküsü, simgesel, gerçeküstücü bir tutumla ele alınmış. Seçici Kurul üyeleri bu eserin de film yapımında getirebileceği güçlükleri, öykünün kısa metrajlı bir filme daha uygun olacağı görüşünde birleşti. Güncel olaylardan hareket edilen bu öykünün yazarı Halit Güngör (d. 1955), Ankara'nın Nallıhan kazasından. Parasız yatılı sınavını kazanarak Antakya'da orta ve lise öğrenimini yapmış. Halen Ankara Konservatuvarı Tiyatro Bölümü üçüncü sınıf öğrencisi. Yazılmış fakat yayınlanmamış, çeşitli şiirleri, senaryoları var.

Ali Habib Özgentürk'ün «Yusuf ile Züleyha'nın Acıklı Masalı» köyden kente göçmüş bir kızla bir erkeğin ölümle sonuçlanan aşk öyküsünü dile getiriyor. Yazar, sınıf bilincine varmamış kişilerin bugünkü toplum düzeninde sorunlarına çözüm bulamayışlarını vurguluyor. Anlatımdaki başarı, yalınlığı, özgünlüğü, hareket noktasının ilginçliği, Seçiciler Kurulu'nun dikkatini çeken ögeler oldu. Ancak deneme niteliğindeki bu öykünün sinema için yeniden ele alınması gerekliliği, bu şekliyle bir filmden çok bir tiyatro oyununa elverişliliği üzerinde duruldu. Öykünün yazarı Ali Habib Özgentürk (d. 1945), Adanalı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Adana Şehir Tiyatrosu, İstanbul'da TMTF Gençlik Tiyatrosu'nda, Arena Tiyatrosu'nda, TÖS Tiyatrosu'nda çalıştı. Mehmet Ulusoy'la «Devrim İçin Hareket Tiyatrosu»nu kurdu. 1971'den sonra sinema çalışmalarına başladı. «Ferhat», «Yasak» adlı filmler, Yılmaz Güney'le «Endişe» filminin senaryosu... Kazandığı ödüller: Orta Doğu Üniversi-

tesi Tiyatro Şenliği Yönetmenlik Ödülü (1967), DİSK Asaf Çiyiltepe Ödülü (1969), «Ferhat» filmiyle Boğaziçi Üniversitesı Ödülü (1974), «Keloğlan Ses Arıyor» oyunuyla Arkın Yarışması'nda En İyi Oyun Yazarı Ödülü, Antalya Film Festivali'nde «Endişe» senaryosuyla Altın Portakal Ödülü (1975), Antalya Film Festivali'nde «Pencere» ile Gümüş Portakal Ödülü (1976).

ÖN ELEMEYİ KAZANANLAR :

Ferzan Gürel, «Allı Basma»; Bülent Korman, «Yalnız Sezer»; Kemal Özalp, «Nokta»; Ahmet Soner, «İstanbul İşgaldedir»; İlhan Vural Özbek, «Arabacı»; Fikret Terzi, «İnfaz»; Ali Habib Özgentürk, «Yusuf ile Züleyha'nın Acıklı Masalı»; Ahmet Efe, «Bedava Satış»; Osman Saffet Arolat, «Kara Toprakların Üstünde Grev»; Talip Apaydın, «Toprak Kavgası»; Hasan Çolak, «Oy Dozare»; Zehra İpşiroğlu, «İşçi Çocukları», İrfan Yalçın, «Ayrı Dünyalar»; H. Haydar Karabey, «Bir Kent - Bir Yaşam»; Sulhi Dölek, «Bomba»; Celâl Keskin, «Köye Dönüyorum»; Ahmet Ündağ, «Direniş»; Hikmet Öz, «Bir Tutku»; Ülker A. Köksal, «Başlamadan»; Deniz Ilgaz, «Bir Bayram Günü»; Hasan Gündoğan, «Ağlayan Ölü»; Halit Güngör, «Afişçi»; Şefik Onat, «Fenerler Ağlar.»

(Milliyet Sanat Dergisi -18 mart)

SEÇİCİLER KURULU ÜYELERİ, YARIŞMA ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİ AÇIKLIYORLAR

Mustafa Gürsel

Milliyet Sanat Dergisi'nin «Film Öyküsü Yarışması», birkaç gerçeğin kanıtlanmasına ve güç kazanmasına yol açmıştır. Bunlardan biri, ülkemizde, belirli bir sinemasal birikimin oluştuğudur.

Derginin düzenlediği yarışmaya üç yüze yakın öykünün katılmış olması önemlidir. Bundan daha önemlisi, okuduğumuz film öykülerinin büyük bir çoğunluğunun genç yazarlarımızda sinemasal bir görüşün ne denli belirlendiğini ortaya koymasıdır. Görüntüye sırtını dönmüş bir İslâm toplumunda, sinemanın başlamasından yıllar sonra bile olsa sonunda artık görüntüye dayanan bir görüş açısının varolduğu, bu yarışmayla kesin olarak kanıtlanmıştır.

İkinci önemli nokta, ticari sinemamızın, içinde bulunduğu koşullar nedeniyle ele almaya uzaktan yakından cüret

gösteremediği, ancak ülkemizin güncel sancılarının toplumun her kesitini etkilediği konuların ele alınmış bulunmasıdır.

Belirtilmesi gerekli bir nokta da, bu yarışmada derece almış ya da mansiyon almış öykülerin büyük bir olasılıkla yakın bir gelecekte sinemamız tarafından değerlendirilmeyecekleridir. Bugün, yerli sinemamız üzerindeki politik, sosyal, ekonomik ve gerici baskılar ve de yerli sinemamızı kontrol altında bulunduran kişilerin kişisel çıkarcı tutumları nedeniyle ödüllendirilen yapıtların perdeye yansımasını beklemekse aşırı bir iyimserliktir. Buna bir de, yürürlükteki bağnaz ve çağdışı sansür olayını katınca, bu öyküler, önümüzdeki yakın gelecekte ancak bu derginin sayfaları arasında kalacaklardır.

Umudumuz, ortaya çıkmış bu genç ve yaratıcı sinemacıların hiç değilse yetenek olarak değerlendirilmeleri ve sinemamızın bu kişilerden yararlanmalarıdır.

Onat Kutlar

Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği Film Öyküsü Yarışması, bence bugüne kadar bu alandaki girişimlerin en önemlisi. Yarışmanın bu önemi ilk oluşundan gelmiyor. Çünkü hatırladığım kadarıyla daha önce Cumhuriyet Gazetesi bir senaryo yarışması düzenlemişti. Yunus Nadi Armağanlarından birini, bu alana ayırmıştı. Daha sonra bir sinema dergisi, bir kısa film öyküsü yarışması açmıştı. Ancak Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği bu yarışmaya katılan yapıtlar daha önceki yapıtlardan daha ilginç sonuçlar getirdi. Bir kez şunu belirtmeliyim: Yarışmanın yönetmeliğinde katılan yapıtların bir senaryonun teknik gerekimlerine göre değil de, daha çok Sinopsis ya da film öyküsü biçiminde istenmesi olumlu bir çıkış noktası oldu. Böylece sinema alanı konusunda teknik bilgilere sahip olmayan, ama buna karşılık bir öykü ustalığı gösteren genç yazarlar ülkemizin çeşitli kesimlerinden değişik, ilginç ve çarpıcı kesitler yapma olanağını buldular. Yarışmaya katılan yapıtları dikkatle okudum. Sevinerek söyleyeyim, çoğunluğu genç ve yazar olarak da çok tanınmamış kişiler katılmış bu yarışmaya. Ama yapıtları hem yazı tekniği yönünden hem de gözlemleri yönünden, umduğumun çok üstünde bir düzeyde. Ayrıca geçen yıllara oranla genç yazarlarımızın, güncel ve ülke gerçekleri ile ilgili konulara el atması yarışmanın bir başka özelliği durumuna geliyor. Yarışmada ödüllendirilen yapıtlar çoğunluğu sinema yönetmeni, sinema yazarı olan jüri üyelerinin oy birliği ile değerlendirildi.

Önce 1. Ödülü kazanan Zelıra İpşiroğlu'nun yapıtından, yani «İşçi Çocukları»ndan söz etmek isterim. «İşçi Çocukları» öyle sanıyorum ki bütün yargıcılar kurulu üyeleri için güzel bir sürpriz oldu. Yazar Zelıra İpşiroğlu çok değişik ve çarpıcı gözlemlerine dayanan öyküsünü gerçekten bir film için bulunmaz bir malzeme olarak hazırlamış. Sinema tekniği, öykünün dramatik gelişmesi yönünden hiç kuşkusuz bazı aksaklıkları, bazı kusurları var. Ama bunlar düzeltilemez şeyler değil. Profesyonel bir senaryo yazarı ile birlikte çalışıldığında İpşiroğlu'nun bu öyküsünden mükemmel bir film senaryosu çıkacağından eminim.

2. Ödülü kazanan Ahmet Soner'in «İstanbul İşgaldedir» adlı yapıtı Soner'in aynı zamanda bir kısa filmci olarak daha önceki çalışmalarının olgunluğunu taşıyor. Bir yandan ele alınan konunun çok ilginç oluşu, yani mütareke yıllarında İstanbul'da devrimci işçilerin çalışmalarını ele alışı ve bir yandan da uzun film için gerilim, olay örgüsü, çiftlerin seçilişi ve sinematoğrafik çalışmaya uygun bir biçimde görüntüye hazırlanışı yönünden âdeta yetkin diyebileceğim bir çalışma örneği. Umarım, Ahmet Soner'in bu güzel çalışması sinemacılarımız tarafından film yapılmak üzere ele alınır, yakın tarihimizin karanlıkta kalmış dönemlerinden biri sinemamıza yansıtılmış olur.

3.'lük dülünü kazanan «Nokta», bizler için sürpriz oldu. Tıpkı İpşiroğlu'nun «İşçi Çocukları» gibi. Orta yaşlı, milliyetçi, batılı, Atatürkçü fakat apolitik bir öğretmen hanımın kendi dışında gelişen gerçek olaylarla birlikte bilinçlenişi ve sonunda toplumumuzun güncel yapısına, somut yaşantısına girişini, hem vurucu hem de mizahi ögelerle veren ve yapıt gerçekten çok ilginç bir çalışma.

Mansiyon alan yapıtlara gelince Ali Habib Özgentürk'ün «Yusuf ile Züleyha»sı hareket noktası çok değişik ve ilginç anlatım biçimi yönünden, Osman Saffet Arolat'ın «Kara Topraklar Üstünde Grev» adlı yapıtı sade, iddiasız ama sinemaya uygulanabilir, dramatik düzeni yönünden, Hasan Çolak'ın «Oy Dozare» adlı yapıtı Çaldıran ve Van depremindeki çağdışı acı görüntüleri hem gerçekçi hem de lirik, âdeta şiirsel bir dille verişindeki ustalık, çok yalın, bilinen bir gerçekliği belgeselin güçlü ve etkili anlatımı ile yansıtması yönünden ilgimi çektiler. Çok sevdim bu yapıtları.

Genel olarak şunu söylemek istiyorum: Yarışmada herhangi bir derece almayan, mansiyon kazanmayan yapıtlar arasında gene ilginç, gene filmi yapılabilir ve sinematoğrafik yönden,

yazı tekniği yönünden başarılı birkaç yapıt daha var. Benim dileğim, Milliyet Sanat Dergisi'nin bu olumlu başlangıcı önümüzdeki yıllarda da sürdürmesi ve sinema çevremizin de kendi kapalı senaryo sınırlarından kurtulup genç ve yetenekli yazarların çalışmalarına eğilmesi, bunlardan sinemamıza taze bir kan sağlamasıdır.

Mahmut T. Öngören

Film öyküsüne ve senaryo tekniğine önem vermeyen sinemamız bir yanda, Milliyet Sanat Dergisi'nin açtığı film öyküsü yarışmasının şaşırtıcı sonucu da öte yanda. Filmi film öyküsü ve sonra da senaryo olarak kâğıt üzerinde görmeyi önemsemeden çalışan sinemamız için, tanınan ve tanınmayan yazarlar arasında belli bir birikimin olduğu bu yarışma sonucunda ortaya çıktı. Türkiye'de ilk olarak bu birikimi ortaya çıkaran Milliyet Sanat Dergisi'ni kutlamak gerekiyor. Kutlanması gerekenler arasında bu yarışmada derece alanlar, hatta alamayanlar da var. Yarışmaya gönderilen film öykülerinin çoğu, yazarlardaki «sinemasal görüşün» ne denli belirli olarak ortada olduğunu gösteriyordu. Türk sineması bu yazarları değerlendirme olanağını bulsa, konu seçimi ve konunun sinemasal açıdan işlenmesi bakımlarından hemen ileriye doğru adım atmayı başarabilirdi. Ne var ki, bugün sinemamız üzerindeki siyasal, ekonomik, sosyal ve gerici baskılar Milliyet Sanat Dergisi'nin yarışmasıyla ortaya çıkan ürünlerin filmciliğimize hemen katkıda bulunmalarını önleyecektir. Fakat bu durum ne Dergi'yi önümüzdeki yıllarda da aynı desteği ortaya koymaktan uzak tutmalı, ne de bilinen ve özellikle bilinmeyen film öyküsü ve sinema senaryo yazarlarımızı umutsuzluğa düşürmelidir. Çünkü bu yarışmaya gönderilen film öykülerinin çok büyük bir çoğunluğu ülkemizin toplumsal sorunlarını incelemeye önem vermişti. Sinema sansürünün içinde bulunduğumuz günlerde bu gibi konuları engellemek için nasıl büyük ve bağnaz bir çaba gösterdiğini bildiklerini sandığım yarışmacıların film öykülerinde bile bile topluma yönelme gereksemesini duymaları va bu gereksemeyi de şaşılacak bir sinema dili ile ortaya koymaları gelecek için umutlu olabileceğimizi muştuluyor bence.

Giovanni Scognamillo

Milliyet Sanat Dergisl'nin düzenlediği «Film Öyküsü Yarışması», sanırım ilk kez olarak, bizi tahminlerimizi aşan bir gerçekle karşı karşıya koydu: Ülkemizde, özellikle genç ku-

şak arasında, Türk sinemasının başlıca sorunlarından biri olan özgün konu, özgün film öyküsü eksikliğini giderebilecek nitelikte, hazırlıklı, toplumsal ve güncel sorunlara açık, bilinçli, sinemanın biçim ve içerik özelliklerini kavramış olan bir güç, bir potansiyel var olmaktadır.

Bir «yüreklendirmek amacıyla» düzenlenen yarışma bir başarı ile sonuçlandı, bu açıdan ele alındığında. Üzerinde durulacak başka bir nokta ise, aslında çetin bir seçim sorunu ile karşılaşan Seçiciler Kurulunun, üç ödülü ve beş mansiyonu — tartışmalar bir yana — oybirliği ile vermiş olmasıdır. Üzerinde durulan ve seçilen yapıtlar karşısında başka bir tutum da düşünülemezdi, her biri, ayrı açıdan, kendine özgü bir değer taşıdığından, her biri güncel, gerçekçi ve ulusal olduğundan, gene her biri özü ve kuruluşu bakımından tümü ile sinemasal nitelikler taşıdığından.

Ödül veya mansiyon kazanan yapıtları, özet olarak, incelediğimizde bu tür bir sonuçla karşılaşmış bulunuruz :

Birinci seçilen Zehra İpşiroğlu'nun «İşçi Çocukları», hiç bir abartmaya kaçmayan ve melodrama kaymayan öykü anlayışı, çevre incelenmesi, zengin ve birbirine bağlı ayrıntıları, özellikle çocuk ruhbiliminin verilişi ile sinemaya ve sinemanın olanaklarına tümü ile «profesyonel» bir yaklaşımın ürünüdür.

İkinciliğe lâyık görünen Ahmet Soner'in «İstanbul İşgaldedir» Türk sinemasında çok kez sömürülerek veya macera türünün kalıpları içinde yozlaştırarak ele alınan bir konuyu (işgal altındaki İstanbul'da Sosyalist Fırka'nın eylemleri) sağlam bir kuruluş içinde, güncel olaylarla bir paralel kurup, kişiler arası dramatik çatışmayı aksamayan bir ölçü içinde vererek, kanımca, bir tarihsel film örneğine erişmiştir, Soner'in daha önceki sinemadaki çalışmalarına dayanarak.

«İşçi Çocukları» kadar etkileyici bir «sürpriz», üçüncülüğü alan Kemal Özalp'ın «Nokta» adlı film öyküsü oldu. 20 yaşındaki Özalp, yaşından beklenilmeyen bir olgunluk ve duyarlılıkla, orta yaşlı «milliyetçi» hoca hanımın bilinçlemesini, mücadelesini, sürülmesini ve bu ara eski bir duygusal ilişkiyi, bilinçleme süreci içinde, tazelemesini, sade, ama dramatik gelişimi çarpıcı ve en önemlisi, inandırıcı bir şekilde vermesini bildi.

Mansiyon'la ödüllendirilen, kimi uzun metrajlı konulu, kimi ise belgesel veya kısa metrajlı çalışmalara uygun, beş yapıt da gerçekten özgün, gerçeklere bağlı, zengin bir malzeme ve olgun bir sinema anlayışını tanıkladılar.

Klasik bir halk masalını çağdaş bir yorumla uygulayan Ali H. Özgentürk'ün «Yusuf ile Züleyha»; kömür madeninde bir grev olayını canlandıran O. S. Arolat'ın «Kara Toprakların Üstünde Grev»; Van depremini anında çekilen bir belgeselliği tüm acımasız vuruculuğu ve açıklığı ile, başarılı bir kurgu anlayışı içinde ele alan Hasan Çolak'ın «Oy Dozare»; hiciv dolusu bir içtenlik ve izlenim zenginliği ile bir büyük mağazanın açılışına ve «bedava satış»ına hazırlanan bir mahalleyi görüntüleyen Ahmet Efe'nin «Bedava Satış», nihayet afişin görel işlevini devrimci bir açıdan değerlendiren ve bir bilinçleme sürecinde kullanan A. H. Güngör'ün «Afişçi» gibi yapıtları Milliyet Sanat Dergisi'nin bu ilk Film Öyküsü Yarışması'nın başarısını bir kat daha açıkladılar.

Bir «ilk» yarışma, Türk sinemasına bir «ilk» katkı ve bir «ilk» başarı. Yarışmayı bir gelenek haline getirmek için yeterli nedenlerdir bunlar.

Kuşkusuz bir Film Öyküsü Yarışması'nı düzenlemek, ödül ve mansiyonlar dağıtmakla iş bitmiyor; şimdi ve bundan böyle gerekli olan, sinema çevresiyle yapılacak bir işbirliğiyle, gerçekleştirme safhasına girmektir.

Feyzi Tuna

Biz sinemacılar kendimizi genellikle, aydınlar, okur-yazarlar tarafından yalnız bırakılmış sayarız. Böyle algılamak için yeterli kanıtlar da her gün donanır çevremizde. Gerektiğinde sık sık yinelediğim bir tanım vardır: «Türk aydını önce sinemayı, sonra kendi işini bilir; ve ülkemizde aydın geçinmenin ilk kuralı Türk sinemacılarını, Türk sinemasını yadsımaktan geçer...» Tek tük ayrıksı tavır dışında aydınlarımızın sinemamızla ilintisi onu anlamaya, bünyesinde taşıdığı çelişkileri irdelemeye çalışmadan alabildiğine, kıyasıya eleştirmek, aşağılamak olmuştur. Bu nedenlerle jüri üyesi olarak çağrıldığımda aman aman ümitli değildim. Üç-beş 'hevesli' dışında iştirakçi sayısının fazla olacağını hiç mi hiç ummuyordum. Yanılmışım. Yarışmaya gönderilen film öykülerinin önce sayısal çokluğu, daha önemlisi de 'kalite' unsurunun belirli bir düzeyin üstünde oluşu, 'meslekten' gelme bir kişi olarak beni umutlandırdı.

Milliyet Sanat Dergisi'nin yarışmasına katılan ve ön jüri tarafından üçyüze yakın öyküden seçilen 23 öykü, getirdikleri sinemasal özgünlük açısından gerçekten şaşırtıcı özellikler taşıyorlardı. Sinemamızın alışılagelmiş öykü ve öyküleme tekniğine yeni, öncü ve özgün boyutlar getiren nitelikteydiler. Bir-

kaçı dışında tüm öykülerin ortak ve olumlu yanları, ülkemizin içinde bulunduğu toplumsal çalkantıları, çelişkileri, birikimleri yansıtmaya yönelik oluşlarıydı. Hemen bütün öykülerde dramatik çatışmalar toplumsal koşulların odağından verilmek isteniyordu. Türk sinemasında örnekleri çok görülen ve doğru bir öyküyü yapay olay dizileriyle rayından çıkaran zorlamalara raslanmıyordu.

Mansiyon kazanan beş öyküden ikisi, «Afişçi» ve «Bedava Satış» aynı çıkış noktasını kullanmaktaydılar. Tüketime koşullandırılmış, reklâm endüstrisi ile özendirilmiş, çarpık, yoz, çürümüş toplumsal yapının eleştirisi. Özellikle «Bedava Satış»; öykünün açılışındaki çarpıcı etki giderek kayboluyor ama bütünü itibariyle gözlemciliği keskin bir senaryo yazarı adayını muştuluyordu. «Kara Topraklar Üstünde Grev» bir maden çevresinde gelişiyordu. Emekleri karşılıksız, yarınları güvencesiz maden işçilerinin giderek bilinçlenmesini, kenetlenmesini abartmaya yer vermeden başarı ile anlatıyordu. «Yusuf ile Züleyha» öyküsü ise, olağan bir aşk hikâyesini, olağandışı bir anlatım ve gerçekçilikle işliyordu. Yazarının konuya yaklaşımında da seçtiği epik özellikle de ayrıca dikkati çekiyordu.

Mansiyon kazanan öyküler içinde en vurucusu — Kuşkusuz kişisel kanım — «Oy Dozare» idi. Yarı belgeseler kısa film türüne sokabileceğimiz «Oy Dozare» Van depremini, yıkıma uğrayan insanların yalnızlığını us dışı bir çarpıcılık, vuruculukla anlatıyordu. Deprem sonrasında çalıştırılan dozer ile, toprak altında kalmış yakınları için ağıt yakan kadın arasında kurulan simgesel bağ ve genel olarak yazarının sinemasal kurgu konusundaki yetkinliği «Oy Dozare»yi dikkati çekici bir öykü yapıyordu.

Birinci, ikinci ve üçüncü seçilen öyküler jüri üyelerinin oybirliği ile seçildi. Üçüncü seçilen «Nokta» yazarının yaşından beklenmeyecek olgunlukta ve özellikteydi. Toplumsal ve siyasal çalkantıların günden güne yoğunlaşıp keskinleştiği günümüz Türkiye ortamında baş kişisi orta yaşlı lise öğretmeni aracılığıyla K. Özalp, eğitim ve aydın çevrelerine projektör tutuyordu. Öğretmen, yaşadığı amansız ortamda o güne değin farkına varmadığı bir yığın yumağın ipliklerini birer birer çözüyor ve sonunda bilinçli bir eğitimci olarak, bireysel olaylar diye irdelediği karmaşanın özündeki toplumsal olguyu kendi 'misyonu' içinde yerli yerine oturtuyordu. Özalp'ın öyküsündeki eksiklik, duygu dozunun iyi ayarlanmayışı ve sinemasal çözümlemedeki savrukluktu. Eksikliğini aşan sağlam öyküleme tekniği ile Kemal Özalp'a yarının başarılı bir senaryo yazarı diye bakabiliriz.

Ahmet Soner'in «İstanbul İşgaldedir»i yarışmanın en profesyonel film öyküsüydü. Soner'in sinemayı, kurguyu çok iyi bildiği, giderek kullanmada da usta olduğu söylenebilir. «İstanbul İşgaldedir» isminin de açıkladığı gibi Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasındaki İstanbul'u sergiliyordu. İşgalci orduları, kurtuluş için savaşanları, işbirlikçileri, aydınları, halkı, sosyalistleri, kadınları ile 'cehennem' İstanbul'unu. Özelliği ve özgünlüğü ise bugüne değin örneğini görmediğim bir yaklaşımla sorunu ele almasıydı. Yazar 1919 İstanbul'undan 1977 Türkiye'sinin toplumsal olgularına koşut çizgiler çekiyor; alışılagelen kahraman kullanma yerine, o günün göz gözü görmez ortamındaki çeşitli kesimlerden gelen insanlarını kullanmayı yeğliyordu. Özetle kitle sineması, kahraman sinemasının yerini alıyordu. Profesyonellikten gelme fazla olay doldurma dışında zaaf taşımayan bu öykünün en kısa sürede ak kâğıttan, ak perdeye geçmesini dilerim.

Birinciliği kazanan «İşçi Çocukları» için ne yazabilirim? Bu öykü söz konusu olunca, ölçülü olma zorunluluğu sıkıcı geliyor bana. «İşçi Çocukları» 15 yıllık sinemacılığımda raslamadığım bir olay. Bu ölçüde yetkin bir sinema öyküsüne Yeşilçam'da raslamak olası değil. Sinema öyküsü olarak rahatlıkla bir başeser «İşçi Çocukları». Örnek bir sinema öyküsünde olabilecek her şey şaşılası bir biçimde bir araya gelmiş. Gereksiz bir tek imge, bir tek sözcük yok. Tersine, böylesine zenginlik içindeki öykü, onu sinemalaştıracak yönetmene de büyük olanak getiriyor. Doğrusu bu ya, «İşçi Çocukları» öyküsünden yapılacak filmin yönetmeni olmayı çok isterdim.

Sonuç olarak, en azından biz sinemacılara getirdiği coşkudan dolayı öykü yazarlarına ve Milliyet Sanat Dergisi'ne teşekkür ediyor, bu yarışmanın sürekliliğini diliyorum.

Atıf Yılmaz

Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği Film Öyküsü Yarışması'nın amacı, Ulusal Türk Sineması'nın gelişmesine, dergi aracılığıyla katkıda bulunmaktı. Elimdeki 23 hikâyeyi, bu açıdan değerlendirmeye çalıştım. Temanın bizim toplumumuzun sorunlarına dönük olmasına, yerli bir tema olmasına dikkat ettim. Konu için de aynı ölçüyü, tasarlanan filmin yerli, bize has bir konusu olmasını ve bunun seçilen temayı işlemeye en uygun konu olmasını öncelikle düşündüm.

İşlenişte, öze uygun bir biçim seçilmesine, hikâyenin kuruluşuna, sinema diline, tutarlılığına ve bir bütüne varabilmesine dikkat ettim. Bize has, ulusal bir anlatıma doğal ola-

rak öncelik tanıdım. Bu ölçülerle, değerlendirmeye çalıştım hikâyeleri.

Kanımca, bu çok başarılı bir yarışma olmuştur. Elimize gelen eserler arasında bir sıralama, bir seçim yapmak gerçekten güç oldu. Bence bu yarışmanın etkinliğini artırmak ve gerçekten yararlı kılmak için, Sanat Dergisi'nin bu yarışmaya süreklilik kazandırması, aynı yarışmayı her yıl açması gerekir. Ödülün yükseltilmesi ve dereceye giren öykülerin senaryolaştırılıp filme çekilmesi garantisi de yarışmanın işlevini güçlendirecektir.

(Milliyet Sanat Dergisi 18 mart)

MUSTAFA EKMEKÇİ'NİN OY GEREKÇESİ

Sayın Fakir Baykurt,
Madaralı Roman Yarışması yönetmeni
Ankara

1977 Madaralı Roman Yarışması'nda oyumu Ömer Polat'ın «Dilan» adlı yapıtına veriyorum.

Ömer Polat, en az gelişmiş bir bölgenin insanını, toplum yapısını yapaylığa düşmeden, güzel bir anlatı ile veriyor bu romanında. Duyguyu verişi de, gerçek olaylar içinde yadırgatmıyor. Kahramanlar, toplumdaki yerleri içinde — ne eksik ne fazla — tanınıyor, tanıtılıyor. Dilan, yalnız Doğu Anadolu'nun değil: Anadolu'nun herhangi bir yöresinin güzel, genç kızıdır. Kara yazgılı, kanayaklı gelinidir. Orada insanlar, şöyle bir görmeyle severler, evlenirler.

Dilan'ın, Mirkan'ın sonları, üç aşağı beş yukarı Anadolu insanının başından geçmektedir. Yazarın, yaşadığı yörelerin insanını, toplumunu ele alması, işin kolayına gitmekten çok, doğduğu yerlere bir hizmet, bir borç ödeme olarak nitelenebilir.

İLHAMİ SOYSAL'IN OY GEREKÇESİ

Ankara, 10 Nisan 1977

MADARALI Roman Ödülü
Sekreterliğine,

Madaralı Roman Ödülü Seçiciler Kurulu üyesi olarak, 1976 yılı içinde yayınlanmış olup bana ulaşmış 19 roman şunlar oldu :

1. Şeytanistan — Ali Yüce
2. Kölelerimiz — M. Ferit Kotan
3. Yağmurla Gelen — Burhan Günel
4. Yarın Yarın — Pınar Kür
5. Başlayan Kavga — Hasan Kıyafet
6. Musanın Gecekondusu — Hasan İzzettin Dinamo
7. Koyun Baba — Hasan İzzettin Dinamo
8. Kutsal Barış — Hasan İzzettin Dinamo
9. Dilan — Ömer Polat
10. Göçük — Levent Ağralı
11. Tartışma — Samim Kocagöz
12. İş Sürgünleri — Güney Dal
13. Türkoğlu Cıbır Salih ile... — M. Zeki Niksarlı
14. Kocakurt — Ahmet Say
15. Zap Boyları — Şükrü Gümüş
16. Grevden Sonra — Hakkı Özkan
17. Ulusu — Mustafa Aşoğlu
18. Kırım Kıyım Kıtlık — Yusuf Ateş
19. Kardeşlerin Kini — Lütfi Kaleli.

Yukarıya listesi çıkarılmış 1976 basımı bu romanların hemen tümü, Madaralı Roman Ödülü alacak yapıtlarda aranan, halktan yana ve ilerici bir öze sahip olmak, Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmemek, pürüzsüz, arı bir türkçe ile yazılmış olmak ilkelerine üç aşağı beş yukarı uyar niteliktedir.

Üzülerek, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da vurgulamak zorundayım ki, bu ondokuz romandan hemen hiç biri, aramakla yükümlü kılındığımız ilkelerden sonuncusuna, yani, «Türk romancılığının geldiği çağdaş düzeyin altında olmamak» niteliğine sahip değildirler.

İçlerinde, amatör roman denemesinden öteye gidememiş olanlar çoğunluktadır. Geri kalanlarsa, vasat, sıradan romanlar olmaktan ilerde değillerdir.

Kanım böyle olduğu içindir ki, daha çok bir özendirme ödülü niteliğinde gördüğüm Madaralı Roman Ödülü'nün bu yıl tek bir yapıta verilmesi yerine, var olanlar içinde en başarılıca sayılabilecek olan ve büyük emeklerle çabalara mal oldukları görülen, Dinamo'nun KUTSAL BARIŞ, Ali Yüce'nin ŞEYTANİSTAN, Pınar Kür'ün YARIN YARIN ve Ahmet Say'ın KOCAKURT'una bölüştürülmesini öneririm.

Saygılarım ve bilgi edinilmesi dileğimle...

ADNAN BİNYAZAR'IN OY GEREKÇESİ

Ankara, 15 Nisan 1977

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ SEKRETERLİĞİNE

Bu yılki Madaralı Roman Ödülü'nün Ömer Polat'ın «Dilan» adlı romanına verilmesinin yerinde olacağı kanısındayım.

Aşağıdaki gerekçelerle bu kanıya vardığımı belirtir, ödülün yararlı olması dileğiyle saygılarımı sunarım.

1 — «Dilan»da, masal dünyamızı oluşturan ögelerin çağdaş bir boyut kazandığı görülüyor. Roman, bir masal yorumu yapısında. Bunu, gelişimini yıl yıl belirli aşamalara ulaştıran Türk romanı için önemli görüyorum. Kanımca roman, halkın yarattığı değer yargıları, beğeni düzeyi ve dilsel birikimlerle oluşur. «Dilan»ın bir ölçüde de olsa bunları gerçekleştirdiğine inanıyorum.

2 — «Dilan», dilindeki yalınlıkla da ilgiyi çekiyor. Yapmacıksız, abartısız, bezeksiz donaksız bir dil kullanılmıştır «Dilan»da. Roman kişilerinin yaşamıyla bu dil arasında kurulan beğeni, romanı daha da ilginçleştiriyor. Kişilerin ruhsal durumu, duygu dünyası, çevresi bu dil anlayışıyla bütünleştiriliyor. Bunu da romanda önemli bir «denge» sayıyorum.

3 — «Dilan», kuruluş ve düşünsel yorum yönünden birtakım etkiler taşımıyor değil. Örneğin «Tırpan» (Fakir Baykurt)'daki Kabak Musdu-Dürü ilişkisine benzer bir ilişki de Paşo ile Dilan arasında da gelişiyor. Çevre gerdek odasıdır ikisinde de. Dürü, Kabak Musdu'yu «tırpan»la öldürür, karnını deşer Musdu'nun. Dilan da Paşo'u koyunları kırkmaya yarayan «kırklık»la öldürür. «Kırklık»ı göğsüne saplar Paşo'nun.

Bu kesin benzerliği, romanın («Tırpan»ın) tümüne bir öykünme saymadım. Ancak biçimsel bir etkilenme de söz konusudur. Raporumda bunu özellikle belirtiyorum. Bu yargılarımın yazara da iletilmesinde yarar da görüyorum.

4 — «Dilan», hukukça gelişmemize karşın, bunun sözde kaldığını, hâlâ feodal düzenin yasalarının işlemekte olduğunu vurgulaması yönünden de ayrıca değer taşıyor.

5 — Ömer Polat, insanımızı yaşadığı ilkellik içinde, doğal biçimde yansıtıyor. Bu abartısız tutumu da övülmeye değer.

6 — Polat'ın en büyük başarısı, romanımıza dadanan «söylevcilik»ten kendisini kurtarmış olmasıdır. Polat toplumsal eleştiriyi romanın «mesaj»ında değil, beğenisinde (estetiğinde) arıyor. Bu da romanın olumlu bir yönüdür.

7 — Ömer Polat, halkın dil değerlerini kullanması, toplumsal çelişkileri romansal dünya içinde yansıtması, çağdaş dünyada varlığını yasalara karşı sürdüren ilkel bir toplum düzenini belirlemesi yönünden başarılı bir roman yazmıştır.

ÖNERİ : Bu yıldan başlamak üzere, ödül alanın romanı hakkındaki raporların çoğaltılarak romancıya iletilmesinin yararlı olacağı kanısındayım. Bu önerimin göz önünde bulundurulmasını diler, saygılarımı sunarım.

MEHMET BAYRAK'IN OY GEREKÇESİ

11 Nisan 1977

1976 MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ'NE İLİŞKİN RAPOR

Madaralı Roman Yarışması'na bu yıl değişik nitelikte epeyce roman katıldı. Bunlar, genellikle belli bir çizginin üstüne çıkamayan romanlardı. Kiminde işlenen konunun önemine karşın biçimsel yetkinlik bulunmuyor, kimindeyse günümüz «toplumcu roman»ından aranan nitelikler bulunmuyordu. Toplumcu roman'la, öz ve biçim yetkinliğine ulaşmış romanı amaçladığımı hemen belirteyim. Bu konudaki ölçülerden biri de «toplumsal yarar» açısından gösterdiği özelliklerdir.

Bu genel duruma karşın yine de bazı özellikleriyle göz dolduran iki roman var. Bunlardan biri **Hasan Kıyafet**'in **«Başlayan Kavga»** adlı romanı, ötekiyse **Hasan İzzettin Dinamo**'nun **«Kutsal Barış»** adlı belgesel dizisi.

1 — Hasan Kıyafet, Başlayan Kavga'da, Türkiye emekçilerinin Almanya serüvenini, Almanya işçiliği olayının toplumumuzda yolaçtığı değişimleri ve yapı işçilerinin dirlik ve yaşanan kavgasını veriyor.

Toplumsal gelişim-oluşum sürecini öyküleme, yazınsal ürünlerden, özellikle roman ve öyküden istenen temel özelliklerin başında geliyor. Toplumumuzdaki gelişimin genellikle gerilerden izlendiği, edebiyata çoğu kez geç yansıdığı sık sık söylenir. Bu doğrultuda eleştiriye açık konulardan biri de, Almanya daha genel bir söyleyişle **yaban yer işçiliği** olgusudur. Hele bir 12 Mart olayının edebiyata bunca yoğun yansıdığı gözönüne alınırsa, yaklaşık 15 yıllık geçmişi olan yabancı ülke işçiliğinin ve bu olgunun toplumumuzda yolaçtığı değişimlerin edebiyata bunca az yansıması gerçekten bir eksikliktir.

Sanıyorum Hasan Kıyafet'le Fethi Savaşçı — ki kendisi de Almanya'da işçidir — bu gerçeği roman düzleminde edebiya-

ta getiren ilk sanatçılar oluyorlar. Ancak hemen belirtelim, Kıyafet'te yalnız Almanya işçiliği olgusu yok, hatta bundan da çok İstanbul yapı işçiliği var, bunun yanında işçi eylemleri, gençlik eylemleri ve **'hemşirelik kurumu' var.**. Yani romanını Almanya işçiliği üstüne kuruyorsa da, romanın omurgasını yapı işçiliği oluşturuyor. Aslında bu konu da öyle yoğun biçimde edebiyata girmiş değil. Üstelik girdiği yanıyla çok yetersiz.

Kıyafet'in romanının kimi biçimsel kusurlarına — ki bunlar gerektiğinde ayrıntılı olarak açıklanabilir — karşın, önemli bir baraşıya ulaştığı rahatlıkla söylenebilir. Daha önce Yeni Adımlar dergisince açılan Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'nda iki kez önemli dereceler alan Kıyafet'in, bu son romanıyla eski ürünlerini aştığı görülüyor.

Bu nedenle Kıyafet'in Başlayan Kavga'sının mevcut romanlar içinde ödüle en yaraşır roman olduğu kanısındayım.

II — Sözkonusu roman, değerlendirme sonunda dereceye girmediği takdirde, özellikle Kurtuluş Savaşı sonrası Türkiye'sini önemli bilgi ve belgelerle aydınlığa çıkaran ve büyük bir emek ürünü olduğu hemen görülen belgesel roman **Kutsal Barış'a** bu ödülün verilebileceği düşüncesindeyim.

Saygılarımla.

MUSTAFA ŞERİF ONARAN'IN OY GEREKÇESİ

Madaralı Roman Ödülü için 1977 Yılında oyumu Ömer Polat'ın romanı Dilan için kullanıyorum.

Dilan alışılmış bir sevda öyküsünden yola çıkıyor. Ağa oğlu, yoksul genç, köyün güzel kızı, acılı seviyi yaşayan üç önemli roman kişisi. Bu sevi cevresinde Doğu Anadolu insanının yazgısı anlatılıyor. Ağa ile sömürülen köylülerin ilişkisi, Doğu Anadolu insanı ile doğası Ömer Polat'ın anlatısında etkili bir biçimde belirtiliyor.

Romancı konuşmaların dışında da bölge ağzına çokça yer veriyor. Kimi zaman dil yanlışlarına düşüyor. Gene de anlatısının alışılmamış, şaşırtıcı bir etkisi var.

Romandaki olay örgüsü sağlam değil. Arada yadırgadığımız boşluklar var. Gene de bütünüyle ilgiyle izlenen bir roman.

Kişilerin, kişiliklerin belirtilmesi inandırıcı mı? Dilan'ın, Kero'nun, Paşo'nun, Mirkan'ın abartılmış, tutarsız yönleri yok mu? Gene de yazınımızda unutulmayacak önemli roman kahramanları bunlar. Özellikle Dilan, Paşo'yu öldürmeye kadar

varan ruhsal değişmeleri içinde yazınımızın ilginç bir tipi olmuştur.

Ömer Polat Doğu Anadolu'nun değişmez yazgısını işlediği romanında bir umut ışığı da göstermemektedir. Gene de ağanın oğlu Paşo'nun öldürülmesi hulam denilen ezilmiş köylüleri gizlice sevindirdiği için bir umut ışığı sayılmaz mı?

Dilan, dil, konu, kişiler, toplumsal öz bakımından zayıf yönleri olmakla birlikte bu basit sevda öyküsünden evrensel bir solukta çarpıcı bir roman çıkarmasını bildiği için Ömer Polat ödülü kazanmayı hak etmiştir inancındayım.

OYA BAYDAR'IN OY GEREKÇESİ

İstanbul
12 Nisan 1977

Sayın Fakir Baykurt

Bu yıl «Madaralı Roman Ödülü» için aday gösterilen romanlar arasında, Ömer Polat'ın DİLAN adlı yapıtını ödüle lâyık gördüğümü saygılarımla bildiririm.

1975 ve 1976 yıllarında da, oyumu, aynı yazarın «Mahmudo ile Hazel» ve «Saragöl» yapıtları doğrultusunda kullanmış, ilgili raporları oldukça uzun bir şekilde size takdim etmiştim. DİLAN hakkındaki raporum da belli başlı yönlerden, daha önceki raporlarımı andıracaktır. Bu yüzden uzun bir rapor yazmaya girişmiyorum. Ancak, özetle, DİLAN'ı ödüle lâyık görmemin gerekçelerini şöyle belirtmek isterim

— **Dil** yönünden Renkli, zengin, yöresel özellikleri ve renkleri yapmacığa kaçmadan sadelikle yansıtan sağlam bir dile sahip olması...

— **Anlatımın** konuya uygunluğu, canlılığı, duygululuğu ve gerçekçiliği...

— **Konunun** basitliği ve alışılmışlığı içinde kişisel dramda toplumsal dramı yansıtabilme özelliği...

— Toplumsal mesajın, sanatın evrensel konusu insanı ortadan kaldırmaması...

— Roman **kurgusunun** gereksiz ayrıntılardan uzak, sade sağlamlığı...

Bu özellikler ve onu ödüle lâyık kılan üstünlükler yanında, DİLAN'ın eleştirilebilecek yanı romandan çok uzun hikâye niteliğinde oluşudur. Bu önemli bir nokta olmakla birlikte, bu yıl ödüle katılan romanlar arasında «soluklu, gerçek roman»a rastlanmaması ve zaten bir çoğunun uzun hikâye ni-

teliği taşıması ödülün DİLAN'a verilmesi yolundaki önerimin temelindedir.

MEHMET BAŞARAN'IN OY GEREKÇESİ

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ SEKRETERLİĞİNE

Sağlanıp gönderilen romanlar, yönetmelikçe saptanan ölçütlere göre incelenerek, değerlendirilmeğe çalışıldı. Bu yıl da, ödüllendirilebilecek nitelikte yapıt, birden fazlaydı. (Roman gönderme süresinin uzatıldığı, Samim Kocagöz'ün değerlendirmeye katılmak istemediği, bir sanat dergisinden öğrenildiği için, karasız ve ikircilikli bir hava yaratıcıydı)

Üzerinde durulan yapıtlardan: Yarın Yarın, Kardeşlerin Kini, Kocakurt, Şeytanistan, Yağmurla Giden, İş Sürgünleri, Başlayan Kavga, Her Gece Bodrum, değişik açılardan ilginç ve değerliydi. Tek yapıta oy kullanma zorunluluğuna uyularak, bu yıl Madaralı Roman Ödülü'nün bir bakıma yedi ciltlik Kutsal Barış'ı da kapsayan havasiyle, **Musanın Gecekondusu'na verilmesi, onu ödüllendirmekle Kutsal Barış'ın da ödüllendirilmiş olacağı kanısına varıldı.**

I — Musanın Gecekondusu, karşı çıktığı çağın, düzenin; demir ayakları altında, demir ökçeleriyle ezmeğe çalıştığı gerçekçi bir sanatçının yaşam çizgisi boyunca, 1950-1960 döneminin sancılı kentleşme olgusunu sergiliyor. Dişiyle tırnağıyle kentlerin yanıbaşında tutunmağa çalışan küçük insanların, damlarının her an başlarına yıkılması korkusu içinde sürdürdükleri geçim savaşımı, **toplumsal boyutlarıyla gecekondu gerçeği, yaşatılıyor romanda.** Yüzbinlerce yurttaşı gibi, kanunlara kafa tutarak, kanunsuzlar bölgesinde, kendilerini tutundukları topraktan atmağa kalkışanlarla dâvâlaşıyor, didişiyor Musa. **Sadece içinde Kutsal İsyan'ın, Kutsal Barış'ın yazıldığı gecekondunun romanı olmakla kalmıyor, öbür konduların sorunlarını, yürek vuruşlarını da duyuruyor yapıt.**

Geri bırakılmış toplumun: «Dirimini bir mum gibi iki ucundan birden yakarak» yaşamak zorunda bırakılmış toplumcu bir sanatçı Musa. Hep aynı sosyal-ekonomik bataklığın ağılayıcı gazıyla ağılanark yetişmiş yönetici kadrolar gözünde, bir düşman, bir casus. Sıkı gözetim altında. Arkadaşı, gecekondu bölgesinde Hacıların sütlük odasını buluyor ona. Bâbıali'den umudu kesince, tavukçuluk da yapabilecek burada.

Daha kondusunda iyice yerleşmeden, zehir saçmağa başlıyor yöresinde siyasî polis :

«Bu herifi elinizden geldiğince göz altında bulunduracak, kimlerle görüşüp konuştuğunu öğrenip bize bildireceksiniz. Bu, sizin için en büyük vatan borcudur. Onlara hiç bir vakit yüz vermeyin, onları aşağılayın, onlara göz açtırmayın.»

Amerika'nın dümen suyuna girdiğimiz bir dönemde (Amerika bir ülkeye girerken önce o ülkenin solcularını paspas gibi çiğner) «vatanda» bir göz odası bulunmayanlara söyleniyor bu sözler.

Geri bırakılmışlığın «çakırdikenleriyle örtülü bir tarlaya» döndürdüğü halkının içinde yaşamağa başlıyor Musa. İzini yitirtmiş, mahallede sevilip sayılan Ahmet Usta, karısı; kıskanç, şantajcısı, pezevengi, ağır yaşam koşullarının ufaladığı insanlariyle mahalle... Tehlikeler, tuzaklar... Birlikte, kondularını toprak vurgunculariyle el ele vermiş hükümete karşı savunmağa çalışıyorlar.

Tüm ilişkiler temelden bozuk olunca, aile yaşamı düzgün olabilir mi? Yaşamın zorluklarını Musa'yla birlikte omuzlayan karısı çalışkandır, iyidir ama, iradesi zayıfçadır biraz, kanıverir anasına. Bunalımlara girer, sönmeğe yüz tutar ocak kaynana yüzünden. Öğretmenliği elinden alınmıştır, üç dil bilse de, çeviri yapıp yayınlama olanağı yoktur, özel ders de veremez. Bir eğitimcinin adıyla yayımlamağa çalıştığı çevirilerden çıkarınağa çalışır ekmek parasını. Kıyasıya sömürülür çoğu kez. Üstüne üstlük «Siyasal yumruğun altında ekmek parasından yoksun edilerek bir kenara atılan en yetenekli insan bile en iyi niyetli kişilerce, zamanla yeteneksizliği yüzünden «tasfiyeye» uğramış sayılmaktadır. Musa'yı çileden çıkaran en korkunç davranış bu olmaktadır.

Kışkırtmalar, saldırılar, elinde büyüyen tavuklarının ölmeleri; karısının, anasının evine kaçarak onu birbaşına bırakması, içerden vurulma, horoz dövüşüne döndürülen particiliğin yarattığı gerilimli hava yıkamıyor Musa'yı. «Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın sekiz on cilt tutacak, iyice incelenmiş bir romanı üzerinde» hazırlık yapıyor, malzeme topluyor, not tutuyor. Niyeti, tarihin hakkını yediği birçok büyük kahramanı su yüzüne çıkarmak. Yazıyor. Çevresinde salt o kahramanlar, ya da hainler, bir de birkaç, yumuşak bakışlı kedisiyle köpeği...

Musanın Gecekondusu gerçek bir halk sanatçısının, 1950-1960 yılları arasında, halkıyla birlikte sürdüğü gecekondu yaşamanın, küçük insanlarla içiçe yaşayan, demir ökçenin ezmeğe çalıştığı sosyal ve ekonomik koşulların tüm ağırlığıyla üzerine abandığı bir yaratıcının romanı... Çarpıcı nitelikte,

belgesel bir özyaşam romanı. Sanatçının ve toplumunun gerçekçi tanığı...
2 — Sade ve dolambaçsız anlatışı, okuyanların direncini bileyen içeriğiyle, Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmüyor yeni boyutlar katıyor.

3 - 4 — Romancılığımızın eriştiği aşamanın altında değil. Onu ödüllendirmekle kondunun ürünü olan yedi ciltlik Kutsal Barış'ı da ödüllendirmiş olacağız.

Saygılarımla.

CEYHUN ATUF KANSU'NUN OY GEREKÇESİ

3 nisan 1977 Ankara

Sayın Fikret Madaralı,

Madaralı Roman Ödülü'ne ilişkin yazılı düşüncemi ve oy gerekçemi sunuyorum. Saygılarımla.

«Mirkan'ın nefesini yüzünde duyduğu o gece. Yüreğinin vurduğu o gece. Hepsi süt tasının içinde birbirine karıştı. Yaban tezeği toplamakla geçen bütün yaşamının sonunda sütten ak görünen bir mutluluk gelmişti; ama yaz yağmuru gibi de çekip gitmişti.» (Dilan, sa : 124).

Bir toplum kesitinde, Doğu Anadolu'da bir köyde, yoksulluk içinde yaşıyan bir kızın, Dilan'ın dramını, yazgısını vermekteki ustalığı (dil, roman kurma, anlatım, kişileri çizme gücü giriyor bu ustalığa) ile Ömer Polat, «Dilan» romanıyla başarılı bir çizgiye ulaşmaktadır. «Yağmurla Giden», «Her Gece Bodrum», «Kocakurt», «Yarın Yarın» gibi başarılı romanlar arasından, «Dilan»ı ayırıp seçerek, 1977 Madaralı Roman Ödülü için önermeye karar verdim. Oyumu, Ömer Polat'ın «Dilan» adlı romanına veriyorum.

Bu roman, bir yandan, bir geleneğe dayanıp, Dilan ile Mirkan adlı bir halk öyküsü gibi gelişerek (Yoksulluk ve sevgi arasındaki çelişki'nin bireysel ve toplumsal ögelerini işleyerek) bir halk kitabı anlatımına ulaşırken (Mirkan'ı, beklemek için dağa çıkmasını okumalı Dilan'ın, sa: 130 - 138), öte yandan. bir toplumsal çevrenin, bir yörenin doğasını, törelerini, insanlarını, insan ilişkilerini vererek çağdaş bir boyuta varmaktadır. (Doğa, toplum ve insanlar ilkel olabilir, ilkel ilişkiler içinde yaşıyabilirler, ama, çağımız Türkiyesinde, yurdu-

muzda yaşamaktadırlar. Roman, yaşadığımız Türkiye'den, bir bölgemizden, çağımızda yaşanmış bir olaydan sözetmektedir.)

Romancının bence en belirgin yanı, gerçekler içinde tanıdığı kişileri iç ve dış yapılarıyla çok iyi çizmesi, gerçek kanlı canlı roman kişileri yaratmasıdır. Dilan, Paşo, Mirkan, Bitli Hazo, Baba Eho, Zübet bey ayrıntılı çizgilerle ortaya çıkarılmışlar, kendi çevrelerinin, toplumsal belirginliklerinin (karakteristiklerinin) ışığıyla romana yansıtılmışlardır. Bu kişilerin yanında Kero, bir o, simgesel bir değer taşımaktadır. Bir yerde destan, masal kişisi gibi romana girmektedir. Zübet beyin at yetiştiricisidir, ama atı yoktur, kendi atı, «hiç atı olmıyacaktır.»

«Herşeyi kendi atı olacağı güne saklıyordu. Olmayacağını bile bile. At konusunda bütün bildiklerini kendi atına öğretecekti. Köroğlu'nun babası kıratı nasıl yetiştirmişse, o da atını öyle yetiştirecekti. Ve bir gün de atına atlıyacak vurup gidecekti dağlara. Zübet bey ardından ordular gönderse bile eyvallah etmeyecekti. Ve bir gün yanında binlerce atlıyla dönecek, bütün beylerin köylerini yerle bir edecek, yerine arpa ekecekti. Beylik kalmıyacaktı yeryüzünde.» (sa 75).

Kero, çapraşık bir kişiliktir aslında. İçinde tutkuyu umarsızlığı, ülküyü gerçeği, ezilmişliği başkaldırıyı, soylulukla bayağılığı, yiğitlikle hainliği barındıranı romancı tarafından yaratılmış, romancı tarafından itilerek romana sokulmuş bir kişilik. Bu yüzden, romanın, «Geliiiin, durmayıııın, Paşo beyi vurmuşlaaaar» (sa 202) tümcesiyle bittiği yerde, Kero'nun, romancıya çok çekici gelen Donkişot serüveni başlar. Kero'nun işleri hem romanın içinde, hem romanın dışındadır. Bu yüzden, romancının, tutkuyla, Kero'ya ayırdığı son bölüm (18. bölüm) yersiz bir uzatma gibi görünebilir insana. Ne ki, romanın, bizim anlatı geleneğimizden gelen, halk kitabı, halk öyküsü niteliğini andıran yapısına uygun düşmektedir bu düş bölümü. Bir özelliğidir yazarın. «Mahmudo ile Hazel»de de rastladık bu uzunluğa, romanın bittiği yerde, yeniden bir «halk öyküsü»nün başlamasına. Bu, romanda, kendi geleneksel anlatım köklerimize dayanan yerli bir çeşitleme olarak alınabilir.

Ömer Polat'ın romanındaki özelliklerden birisi de, dilindeki arılık, yalınlıktır. Tümcelerdeki sadelik tüm roman boyunca sürmektedir, halk öyküsü yapısına uygun gizli bir şiir, bir yeraltı suyu gibi, bu sadeliğin içine bindirilmiştir, derinden de-

rine akmaktadır. Bu şiirsel sadelik, kişilerin gerçekliğinden, doğanın iyi tanınmasından, yaşamanın sıcaklığından doğmaktadır. «Aşağılarda akarı yarpız bağlamış küçük bir kaynak gördü. Göze küçük bir taşın altından kaynıyordu. Önünde küçük bir gölcüğe doluyor, sonra aşağılara doğru, yarpızların arasından akıp gidiyordu.» (sa : 134)

Umarsız, aç, yoksul, yalnayık, güzel ve kanı kaynayan Dilan'ın sevgi öyküsü! «Gitti, yatağının kenarına oturdu. Cebinden bir ayna çıkardı, yüzünü seyretmeğe başladı. Anası öksürüklerde boğuldu. Gözünü aynadan aldı, yan yan baktı anasına. Babası yorganı başına çekti. Çocuklar yatağın içinde boğuşmaya vurmuşlardı. En büyüğünün boyu on iki karışı geçmezdi. Hepsinin başı kırkılmıştı. Çıplak olmasalar hangisi kız, hangisi oğlan bilinmezdi.» (sa 10)

Bir sevginin, sevinin çevresinde, beyler kullar, yoksullar varsıllar, töre-doğa, düş ile gerçek, tutku ve oyun düzen, çiçekler ve kan ve tüm bunların şiirli yalın bir Türkçeyle bir anlatının içinde, yerli bir halk romanı yapısında dokunması. Bu yüzden, Madaralı roman ödülü için gönderilen üç dört değerli, başarılı roman arasından, Ömer Polat'ın «Dilan»ını iyi bir roman olarak seçtim. Evet... İyi bir roman. Çok başarılı, özgün, olağanüstü çarpıcılıkta diyemesem de onun için, ölçülü sağlamlığı yüzünden, oyumu ona veriyor, ödüle lâyık görüyorum, romancının bir çizgi üzerinde dirençle gelişen emeğini değerlendirmek, insanımıza ve yaşantımıza kendi gerçeklerinden tuttuğu sanatçı ışıkta kendini yüreklendirmek için.

SANAT DERGİSİ'NİN SORUŞTURMASI

SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI'NA KATILAN KİTAPLAR VE ARMAĞANI KAZANAN «MAKEDONYA 1900» ÜSTÜNE

Demirtaş CEYHUN

Bu yılki Sait Faik ödülüne katılan kitapların hepsini okumadım. Bu nedenle, bir eleştirmen, yada bir yargıcılar kurulu üyesi geçerliğiyle konuşamam. Örneğin, nicedir okuyacağım diye masamın üzerinde tuttuğum Hulki Aktunç ile Haydar Koyunoğlu'nun kitaplarını hâlâ okuyamamış olmamı, doğrusu şu an bağışlanamaz bir eksiklik olarak değerlendiriyorum.

Ne kı, Necati Cumalı'nın gerçekten bence başarılı ve yeni coşkulu kitabı «Makedonya 1900» ün ödülü kazanmış ol-

ması konusunda da, olumsuz bir şeyler söylenebilsin, sanmıyorum. Ve de, ödülleri pek de önemsemeyelim derim.

Nitekim, «Kitabımın ödüllendirilmesini öykü sanatına yıllardır süren bağlılığımın bir karşılığı olarak yorumluyorum» demiş Cumalı. Gerçekten, Yargıcılar Kurulu üyeleri de Cumalı'yı ikinci kez değerlendirirlerken, öyküye olan bağlılıklarının bir yeni kanıtını mı vermek istemişlerdir ki?

Doğrusu Sait Faik Hikâye Ödülü'nün böylesi bir amaçla kurulduğunu yani öykü hayranlığının sürdürülmesini amaçladığını hiç duymamıştım. Ayrıca, ödüllerin bu anlamda bir işlevleri olabileceğine de inanmıyorum. Örneğin Sait Faik'in kendisinin, bir ömür boyu öykü de öykü deyip durmasında hiç bir ödülün etkisi olmamış. Ödül mödül yok.

Öyleyse, Cumalı bu sözleriyle başka şeyi işaretliyor bize. Gizli bir hiciv olsa gerek sözlerinin gerisinde.

İşte bu nedenle, acaba diyorum, ödülleri, yarışmaları biz edebiyatçılar geçtiğimiz yıllarda biraz gereğinden çok mu ülküselleştirdik? Gücünün dışında işlevleri olduğu kuruntusuna mı kapıldık? Galiba öyle.

Sözün kısası, çok ödüle katılmış bir yazar olarak şunu belirtmek isterim ki, gerçekte, Sait Faik ödülüne katılmış 11 yazardan geriye kalan 10 yazar bu ödülü kazanamamaktan ne bir şey yitirmiştir, ne de Cumalı ödülü kazandığı için Cumalı olmuştur.

Birkaç yıl önce, Yaşar Kemal, Madaralı ödülünü kazandığı zaman çokça yapılmış bir espri vardı; şimdi Yaşar Kemal mi Madaralı ödülünü aldı, yoksa Madaralı mı Yaşar Kemal ödülünü, diyorlardı. Galiba tek gerçek bu.

Sait Faik'le aslında bir ilgisi milgisi yok bu ödülün. Ödüllerin kitap satışlarını öyle çok etkilediği de, bence bir laf. Ödül alsanız da, almasanız da hemen hemen aynı miktar satıyorsunuz. Okuyucunuz kaç kişiyse, o kadar. Belki satış süresi biraz kısalıyor.

Cumalı da bunları mı söylüyor ne? Ödülleri öyle olduğundan çok önemsemeyelim mi demek istiyor?

İşte... Ödüller de biz yazarların bir başka tür masturbasyonu olsa gerek... Galiba o kadar...

SELİM İLERİ

1977 Sait Faik Hikâye Armağanı'nın sonucu üzerine düşünürken, daha ilk anda Necati Cumalı adıyla bağlanabileceğimiz açıktır. Edebiyatımızda «incelen» anıların hikâyesini yazmıştır Cumalı. «Yalnız Kadın», «Tüm Bunlar Anı Olacak»,

«Ay Büyürken Uyuyamam», ne bileyim, daha yığınla başarılı öyküsünü hatırlıyorum. «Makedonya 1900» den de «Dila Hanım» sözgelimi. Üstelik Cumalı iki yapıtıyla katılmıştı; bir de «Kente İnen Kaplanlar» söz konusu. Yani herkesin kabul etmesi gereken ağırlıklı, nitelikli bir durum var ortada.

Öte yandan, 1976'nın öykü kitapları da hayli yoğundu. Hulki Aktunç'un «Gidenler Dönmeyenler»i, Nazlı Eray'ın «Ah Bayım Ah»ı, Aysel Özakın'ın «Sessiz Bir Dayanışma»sı, Ayşe Kilimci'nin «Yapma Çiçek Ustaları», birer ilk hikâye kitabı olmanın ötesinde önemli yapıtlardı. Özellikle Eray'ın fantezi dünyası, Aktunç'un büyük dil ve anlatım ustalığı saygıyla anılmalı. Sonra taşıdığı büyük ahlâkla Sevgi Soysal var: «Barış Adlı Çocuk.»

Seçmek güç iş. Hele böyle önemli yapıtların yan yana dizildiği bir dönemde. «Makedonya 1900», hikâyemiz açısından ilginç bir yapıttır. Ta Ömer Seyfettin'de başlayan bir çizgiyi, oldukça yanılgılı bir perspektifi Necati Cumalı kendi bakış açısıyla yeniden değerlendiriyor ve bu günün dünyasına yatkın, bugünün isterlerini yanıtlayıcı biçimde irdeliyor. Bu açıdan «Makedonya 1900», salt yazarının ustalığıyla ödüllendirilmemiştir.

Denebilir ki, öbür yapıtlarda bu soy açılımlara rastlanmıyor mu? Rastlanıyor tabii. Nazlı'nınkinde Sait Faik'in bıraktığı yerden bir artçılık. Hulki'de ustalığa olan müthiş bir tutku, Özakın sessiz bir çığlıkla yüklü... Ama bütün bu arkadaşların emeğiyle Cumalı'nınki arasında deney, ürün bolluğu farkları da var. Unutmayalım.

Bir armağanın ardından niye konuşulür? Bunu da anlayamıyorum ben. Armağan konusunda herkesin değişik düşünceleri mi var? Olabilir. Bunları armağan dağıtımlarının hemen ardından konuşuyorsak, artık pek değişik fikirden söz açmayalım da, doğrudan doğruya sonucu tartışıyoruz diyelim. Böyle diyeceksek, yalnız şunu söylemek isterim: Sayın Cumalı'yı kutlamak benim için de bir görevdir.

Bir de şunları ekleyelim: Armağanlardan hoşlanalım, yada hoşlanmayalım, okur üzerindeki etkilerini yadsıyamayız. Bu yüzden, kitap okumanın alışkanlık kazanamadığı ülkemizde, hiç olmazsa bir Sabahattin Ali Armağanı, vb. ödüller konulmalıdır.

ALPAY KABACALI

Armağan, Cumalı'ya verilmekle, bir açıdan amacına ulaşmıştır. Cumalı, hem Sait Faik hikâyesine ters düşmeyen

hem de kendi hikâye çizgisi üzerinde bıkıp usanmadan direnen bir sanatçıdır. Aynı zamanda «Makedonya 1900», Türk hikâyesinin bugünkü aşamasına denk düşen bir kitaptır. Ve altı seçiciden beşi üzerinde birleşmiştir. (Bu da önemli, çünkü 1975'de Adalet Ağaoğlu, hakkı olan armağanı gerçekte üç oyla kazanmıştı.)

Bir de madalyonun öteki yüzü var: Aynı armağanı tam yirmi yıl önce alan Necati Cumalı'ya ne kazandırır 1977 Sait Faik Armağanı? Bu açıdan da bir değerlendirme yapmak durumundaydı Seçiciler Kurulu. Sözgelimi, Sevgi Soysal'a gecikmiş bir armağan sunma seçeneği üzerine düşünebilirlerdi. Ya da Hulki Aktunç gibi, Aysel Özakın gibi genç hikâyecilere dikkati çekme olanağını araştırabilirlerdi.

Armağanın açıklanmasından sonra, bu seçeneklerin belirtilmesinde, tartışılmasında yarar var mı, denebilir. Yararı şurada: Her ödülün, armağanın hem kendi amacı, hem de yeni değerlerin ortaya çıkarılmasını, ya da tanınmasını sağlama yönlerinden işletilmesi sorununa değiniliyor bir süredir. Bu son armağan kendi amacı yönünde işletilmiştir ama, Cumalı'yı maddi açıdan ödüllendirmekten başka herhangi bir katkı getirmemiştir. Armağanın öteki işlevi dikkate alınmamıştır.

Bu durum, bir açıdan da, Seçici Kurulun, «Makedonya 1900» de birleşebildiği kolaylıkla öteki yazarların kitapları üzerinde karar kılamayacak bir konumda bulunuşundan ileri geliyor bence: Paradoks gibi gelecek ama, bir Sevgi Soysal'ın, bir Hulki Aktunç'un, bir Aysel Özakın'ın güçsüz sanatçılar oluşlarından değil; Cumalı'nın yılların getirdiği bir tartışılmaz noktada oluşundan.

SAMİM KOCAGÖZ

Necati Cumalı'nın «Makedonya» hikâyelerini geçen yıl Cumhuriyet'te yayınlanırken okumuştum. Sonra bu hikâyeler kitap halinde yayınlandı. Bir kez daha sevdiğim hikâyelere bakmıştım: Bende Rumeli türküleri izlenimi tadı kalmıştı... Bu hikâyeleri yazmadan birkaç yıl önce de Makedonya'yı görmeye gittiğini, doğduğu yerleri, annesinden, babasından dinlediği 1900 serüvenlerini yerinde yaşadığını biliyordum Cumalı'nın. Balkanlarda yaşayan halkların o dönemdeki kavgalarını tarihten, anı kitaplarından okumuştuk. Ne ki, edebiyatımıza bu serüvenler — Ömer Seyfettin bir yana — pek girmemişti. Cumalı'nın bu hikâyelerinin (Sait Faik Hikâye Ödülü'nü) aldığını öğrendiğimde hiç de şaşmadım. Yarışmaya katılan — bir ödül için başvurma zorunluğu olursa, bu bir

ödül verme - alma olmaz, yarışma olur — öteki yazarlarımızın adlarını, kitaplarının adlarını gazetede okuyunca, gördüm ki, içlerinde en çok bu konuda deney sahibi olan yazarlardan birisiydi Cumalı. Sonra baktım kitaplara, imzalara, on bir kadardı. Bunların ben ancak altısını okuyabilmişim, ötekiler sırada. Bu durumda bir karşılaştırma yapma olanağım yok. Zaten yersiz. Yargıcılar Kurulu kararını vermiş... Yukarıda söylediğim nedenlerden ötürü Necati'nin bu başarısına sevindim. (Hani bir başka yazar arkadaş da kazanmış olsaydı yarışmayı, yine sevinecektim elbette.)

Şimdi bana Rumeli türkülerini anımsatan bu hikâyeler için söylenecek fazla sözüm yok. Yalnız bir önemli noktaya değinmek istiyorum: Birkaç yıldır kafama takıldı kaldı. Edebiyatımızda bir değerlendirme kargaşası var. Yazarları mı değerlendiriyoruz? Yoksa tek tek yazarların kitaplarını mı? Bir yazarın kişiliğini, bütün yapıtları ile mi değerlendireceğiz, tek bir yapıtını mı? Bunları ayırmak, yerli yerine koymak zorundayız. Yarışmaları ayırmalıyız, elbette yarışma sonuçları değerlidir. Bir yazarı, şairi de bütün yaptıkları etkileri ile değerlendirmek var... Hangi ödüller gençlere verilmeli? Bunu da saptamalıyız. Edebiyatımızdaki değerlendirme kargaşası ta edebiyat sözlüklerine, ansiklopedilerine varınca yerleşmiş bir durumda. Örneğin, bir ansiklopedi hazırlanıyor, yazarın çarşaf gibi fotoğrafı basılıyor, şairin böyyyük resimleri konuyor. Altına da efendim bu yazar - ya da şair — «Romanda, hikâyede - ya da şiirde - yenilik çabası gütmeyerek alışılmış biçim ve teknikte yazmıştır, yüzeyde kalmıştır (!)» deniyor. Hani küçümseniyor, adam yerine konmuyor. Peki sorulmaz mı niye koyarsınız bu adamı ansiklopediye? Her ne hal ise bu uzun, tartışılacak bir konu... Diyeceğim o ki, Cumalı'nın hikâyeleri de alışılmış bir biçim ve teknikle yazılmıştır. Ama yüzeyde değildir. Oy verenler de benim kanımda olacaklar ki, ödüllendirmişler.

EMİN ÖZDEMİR

«Sait Faik Hikâye Armağanı»nı almak için yarışan bu yılki yapıtların tümünü okuyamadım. Okuduklarım şunlar: Necati Cumalı'nın «Makedonya 1900»ü, Hulki Aktunç'un «Gidenler Dönmeyenler»i, Nazlı Eray'ın «Ah Bayım Ah»ı, Ayşe Kilimci'nin «Yapma Çiçek Ustaları», Sevgi Soysal'ın «Barış Adlı Çocuk»u... Bu yüzden söyleyeceklerim sınırlı olacaktır. Çünkü yarışmanın sonucunu nesnel bir yaklaşımla değerlendirme, ödüllendirmenin hakçalığını yargılama ödüle katılan yapıtları

tümüyle okumayı gerektirir. Bunları, karşılaştırmalı bir yöntemle, Öykücülüğümüzün gelişim çizgisi içindeki yerine yerleştirmeyi gerektirir. Oysa yarışmalardan sonra sürüp giden tartışmalarda bu yapılmıyor. Bunun için de sonucu, yargıcıları suçlamaya, karalamaya varan sözde değerlendirimler yapılıyor.

Armağanın Necati Cumalı'ya verilmesini hakça bir değerlendirme olarak nitelendiriyorum. Niyesine gelince, yarışmaya katılan yapıtlar öykücülüğümüzün ulaştığı düzeyi aşan, ona yeni boyutlar ve tatlar katan özelliklerden yoksun. Değindiğim gibi, okuduklarım için söylüyorum bunu. Örneğin Hulki Aktunç olsun, Nazlı Eray ya da Ayşe Kilimci olsun daha bir arayış evresindeler. Arayış evresinde olan her sanatçı gibi, başkalarının izine basarak yürüyorlar. Konu seçiminde de, gerçeği algılayış ve yansıtış biçiminde de görüyoruz bunu. Deneme ve arayış evresinin ortaklığına karşın dil işçiliği yönünden aralarında ayrılıklar yok değil.

Özellikle Hulki Aktunç'un öykülerindeki dilsel yoğunluk, şiirsellik hemen gösteriveriyor kendini. Kimi öykülerinde bu şiirselliğin anlatılan gerçeği iyiden iyiye sarıp sarmaladığını görüyoruz. Diyesim her üç öykücümüz de öykünün ögeleri arasında tam ve sağlıklı bir denge kurmamıştır daha. Kurmanın, sağlıklı öyküye ulaşmanın yolunu yordamını arıyorlar. Sevgi Soysal'ın «Barış Adlı Çocuk» yapıtına gelince, konusal ve kurgusal yönden ilginç özellikler taşıyor. Bir kez yaşanılan somut gerçekler üzerine oturtulmuş öyküler. Gerçekler de hem bireysel, hem toplumsal boyutlu. Böyleyken yaşanılanların somutluğuna, canlılığına, gerçekliğine karşın öyküsel gerçekliğe dönüşmemiş bunlar. Acıların anlatımı olmuş ama, öyküsel bir tat kazanmamıştır.

Necati Cumalı'nın «Makedonya 1900»ü öykücülüğümüzün soluğunu genişleten nitelikler taşıyor. Yazarının öykü haritasında yeni bir açılım da diyebiliriz. Makedonya topraklarındaki Türk insanının doğayla, toplumla savaşımından öyküler oluşturuyor. Bu öykülerde yırtıcı olayları şiirsel bir anlatımla yumuşatıyor. Ölüm ve şiddete yönelik eylemlere bile şiirsellik katıyor. Bence yapıtın özgünlüğü de özellikle bu yönünden geliyor.

Armağanı yirmi yıl önce «Değişik Gözle» adlı yapıtıyla yine almıştı Necati Cumalı. Yazınımızın temel yapı taşlarından biri olan bir yazara ikinci kez verileceğine arayış ve deneme evresinde bulunanlardan birine verilemez miydi? Yönlendirme, umutlandırma, özendirme yönünden daha yararlı olmaz mıydı? Düşünülebilir. Ayrı bir konu o. Yaratının değeri, yara-

tıcının emeği açısından düşünülürse yerinde bir değerlendirme yapılmıştır bence...

ATİLLA ÖZKIRIMLI

Armağan sonuçlarının her yıl tartışılması bir alışkanlık halini aldı. Bu alışkanlığı sürdürenlerin başında da ben geliyorum sanırım. Oysa temelde bir şey değişmiyor. Yanlışlıklar sürüp gidiyor. Üstelik, ister istemez sonuçlar üzerinde durduğunuz için armağanların işleyişine yönelttiğiniz eleştiriler güme gidiyor. Sanki sorun falanın değil de filânın kazanmasıyla çözümlenebilecekmiş gibi söylenenlerin dedikodu yanıyla ilgileniyor herkes. Eh, biz de her armağandan sonra bir şeyler söylüyoruz işte.

Bu yıl Sait Faik Hikâye Armağanı verilişinde seçici kurul üyelerinin zorlanacaklarını, katılan kitaplar arasında birini ötekine kolayca yeğleyebileceklerini sanmıyordum ben. Oysa hiç de öyle olmadı. Oylamaya katılmayan Haldun Taner'in dışında (Neden seçici kuruldan çekilmez acaba?), bir üye Hulki Aktunç'a vermiş oyunu (Hilmi Yavuz), öteki üyeler de Necati Cumalı'ya. Sonuç beşe bir kısacası. Tartışma falan da pek olmamış. Ama bu adlar dışında Sevgi Soysal, Aysel Özakın, Nazlı Eray gibi adlar da katılmışlardı armağana. Üstelik bu beş ad arasında seçme yapabilmek de pek kolay olmasa gerekti. Bu durum seçici kurulun kendi içinde tutarlılığını gösteriyor bir bakıma.

Sözlerimin yanlış yorumlanmasını, armağanın Necati Cumalı'ya verilmesine karşı çıktığımın sanılmasını istemiyorum. Geçtiğimiz yıl, Yeditepe ve TDK ödüllerinin verilişiyle ilgili eleştirilerim de benzeri bir yanlış anlaşılmayla sonuçlara katılmadığım biçiminde yorumlanmıştı. Oysa benim bıkmadan üzerinde durduğum, armağanların işletiliş biçimi ve seçici kurulların durumudur. Sonucun bizim istediğimiz biçimde çıkması, beğenilerimize denk düşmesi temeldeki yanlışların eleştirilmemesini gerektirmez. Sonra, benim sonuca katılmam ya da katılmamam da o kadar önemli değil. Önemli olan, geçen yıl da söylediğim gibi «Kimin adına kurulmuş olursa olsun, ne tür bir sınırlama getirilirse getirilsin, ödülleri kendi amaçları doğrultusunda, o amaçları geliştirici, yeni değerleri ortaya çıkarıcı biçimde işletmek gerekir.» (M. Sanat Der., 4.6.1976). Bu gerçekleşmediği sürece ülkemizdeki armağanların tümüne karşıyım ben.

Ya Cumalı'nın armağanı diyeceksiniz? «Makedonya 1900»

beğendiğim bir yapıttı. Bu nedenle tedirgin etmedi beni. Kısacası katılmadığımız bir sonuca kadar avutacak bizi.

VECİHİ TİMUROĞLU

Öykücülük dalında, ülkemizde iki ödül düzenleniyor. Birincisi Türk Dil Kurumu'nca, ikincisi de Sait Faik Vakfı'nca veriliyor. Sait Faik Hikâye Armağanı'nı 1977'de Necati Cumalı aldı. Önce, şu ödüller üzerinde durmak istiyorum. Ödül alan kitaplar, bir bakıma topluma öneriliyorlar. Ödüllerin ilk işlevleri bu oluyor. Bu yönden bakmalıyız soruna. Ödül verilen yazarın ve yapıtın önerilmeye gereksinimi var mı? Yeni pırıltıların önerilmesi daha yararlı olmaz mı? Bir de ödül almadan önerilenler var. Büyük yayınevlerinin ilk kez bastıkları yapıtlara da ödüllendirilmiş gözüyle bakıyorum ben. Daha, dergilerde ve gazetelerde bile tutunmamış yazarların yapıtlarının bir büyük yayınevi tarafından yayımlanması, o yazarın topluma önerildiğini gösterir. Hem de en iyi biçimde.

Necati Cumalı'nın «Makedonya 1900»le önerildiğini söylemeye dilim varmıyor. «Susuz Yaz», bir bakıma, Türk yazınının da ödül almasını sağlamış bir yapıttır. 1957'de Sait Faik Hikâye Armağanı'nı bir kez daha almıştı. 1969'da da Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü kazandı. «Zeliş», televizyonda oynanmıştır. Demem o ki, Necati Cumalı, Türk toplumuna değerince sunulmuş bir yazardır. Sait Faik Hikâye Armağanı'na kaç yapıtın katıldığını bilmiyorum. Bildiklerimin arasında, «Makedonya 1900» hak etmiştir ödülü. Yapıt üzerindeki görüşlerimi belirttiğim zaman, bu düşüncemin özdenliğini göreceksiniz. Ben, ödüllerden bir başka amacı beklediğimi belirtmek istiyorum. Hatta, basılmamış yapıtlar ödüllendirilsin derim. Yayınevlerinin yarışması olmaktan da kurtarılmış olur ödüller.

Necati Cumalı, Kemal Özer'le yaptığı bir konuşmada, yaşamıyla yapıtları arasında kesin bir ilişki olduğunu söylüyor. Yaşadığı, gördüğü olayları yazıyor. «Makedonya 1900»deki olayları, anasından, babasından dinlemiş. Yapıtının içsel gerçekliğini sağlamak için, bir yerde ikinci ağızdan anılar olmasını engellemek için, önce 1967'de, ikinci kez de 1973'te Selânik'le Manastır arasında üç yüz kilometrelik bir gezi yapmış. Anlatılanları yaşamına geçirmiş.

Cumalı, Balkan yıkımının tarihsel gelişimini gösterebiliyor. Bu bakımdan hakkıdır diyorum. Kendisini, Ömer Seyfettin'e değin uzatmasını da doğru bulmuyorum.

Armağana katılan yapıtlardan birisi de Aysel Özakın'ın.

«Sessiz Bir Dayanışma» üzerine çok yazıldı. Niye üzerinde o denli duruldu bilmiyorum. Aysel Özakın, bir sanat yapıtının salt bir dünya görüşüyle yaratılabileceği kanısında. Çıplak gerçeklerle, sanat yapacağını sanıyor. «Sessiz Bir Dayanışma», olayları yorumlayış, yeni bireşimlere varma yönünden çok zayıf bir yapıt.

Armağana katıldığını bildiğim bir yapıt da Ayşe Kilimci'nin «Yapma Çiçek Ustaları». Ayşe Kilimci, duyarlı bir yazar. İnsanla toplumun karşılıklı sorunlarını, devrimci bir gözle eleştiriyor. Dilsel gerçekliği yakaladığı gün, iyi bir öykücü olacaktır.

Hulki Aktunç'un «Gidenler Dönmeyenler»i de önemli bir yapıt. Olaylara kendinin bilinciyle bakıyor. İkinci Yeni öykücülüğünden getirdiği alışkanlıkları bırakamıyor. Bu yapıtında, 1940'lardan getirdiği olayları anlatıyor. Bana, o yılların yabancısı gibi geldi. Soruna, toplumsal düzeni var eden kurumlar açısından bakıyor. Kurumlar var eden düzey açısından baksa, bir de anlattığı olayın zamansal gerçeğine uygun bir dil gerçeği kursa, çok başarılı derdim.

EROL TOY

Bence yarışma, kalıplaşmadır. Koşulları, sınırları ve boyutları vardır. Örneğin, at yarışlarında, belli bir soy, yaş, cins kümelenmesi başkoşuldur. Bu koşullara uygun olarak, yarışı önde bitiren, ödülü alır. Daha açık belirtmek gerekirse, nesnel olarak eşitler arasında, daha güçlünün değerlendirilmesidir yarışma. Oysa kültür ve sanat üretiminde durum, bunun tam tersidir. Yapıt, öykünmeden, eşitlikten ve aynılıktan kurtulduğu zaman bir değer taşır. Belki tüm kural, kalıp ve sınırların dışındadır. Ama eğer, özgün ve kendine özgü ise başarıya ulaşmıştır.

Alalım adına ödül düzenlenen Sait Faik'i... Nedir onu öykümüzün ana damarlarından biri yapan? Nedir kendinden önceki öykünün doruğu, sonrakinin öğretmeni haline getiren? Elbette öykü tekniğindeki yetkinlik, biçimindeki özellik ve konu seçimindeki alabildiğine kendine özgülüktür. Sevelim, sevmeyelim, ustalığını tartışamayız. Çünkü o, kentsoylunun «vicdan azabı» olarak, yazınımızın gür pınarlarından başlıcasıdır.

Ve alalım, yazık ki adına sürekli ödül düzenleyemediğimiz Sabahattin Ali'yi. Ezilmiş insanımızın yazgısını, yazınımızın teknesinde yoğururken, çok değişik bir yöntem uygulamıştır. Ama, temele indiğimizde, bu değişikliğin özde aynı nitelikte

olduğunu görürüz. Teknik yetkinlik, biçimdeki özellik ve konu seçiminde alabildiğine kendine özgülük...

Ve ikisi de hiç bir yarışmaya girmemişlerdir. Ama, kendi kendileriyle yarışınayı hep kazanmışlar, kendilerini durmaksızın aşmışlardır. Sonuç, çağdaş öykücülüğümüzün kuruculuğu onuru... Sanırım, en büyük ödül...

Bu yüzden yarışmaların temeline karşı çıkmak bir zorunluluktur. Sanat ürünlerini start bekleyen at, sanatçıyı ödül özlemindeki jokey görünümünden çıkarmanın yolu, yarışmaları kaldırmaktan geçer. Elbette yazınımıza yeni değerler kazandırmak amacını güden, onların gün yüzüne çıkmasını sağlayacak değerlendirmeler gereklidir. Ve elbette bunlar için bazı koşulların, kural ve sınırların konulması da anlaşılabilir. Ben, özünde buna da katılmıyorum. Ama, ilk yapıtından başlayarak kendi kendisiyle yarışmak zorunda olan bir sanat üreticisini durmaksızın, öznellikleri kaçınılmaz yargıcılar önünde yarışmaya zorlamayı anlamsız buluyorum.

İşte örnek de ortada... Necati Cumalı, Sait Faik Ödülü'nü almasa ne yitirirdi? Ya da ödül, yazınımızın bütün pınarlarından içe içe kendini bulmuş, bireyin acı yazgısından, çağın ve toplumsal çalkantıların sancısına yönelmiş bu sanatçımıza ne katar? Düşünülmesi gereken budur. Ve artık bir karara varmanın zamanı gelmiştir. Eğer mutlaka sanata ödül verilmek isteniyorsa, değerlendirmeler çok daha başka biçimlerde yapılmalı ve yapıtların tümünü kapsamına almalıdır.

(Milliyet Sanat Dergisi 20 mayıs)

NECATİ CUMALI: «SAİT FAİK BİZİM İLK KLASİKLERİMİZDEN BİRİDİR»

1977 Sait Faik Armağanı'nı kazanan Necati Cumalı'ya armağanı, Darüşşafaka Cemiyeti'nin düzenlediği geleneksel törenle 29 mayıs akşamı Perapalas'ta verildi. Aşağıda Cumalı'nın armağanını aldıktan sonra yaptığı konuşmayı bulacaksınız.

Bu ödül töreni, güzel bir gelenek olarak her yıl bizleri bir araya getiriyor. Sait Faik'in anısına, yaşamını adadığı öykü sanatı onuruna, bizlere bir arada kadeh kaldırmak olanağı sağlıyor. Her yıl, bu törenlerde, Sait Faik'in ardından aramızdan ayrılan dostların yerlerini, genç kuşak temsilcilerinin aldığını görmek, bu güzel geleneğe ölümü aşan bir anlam katıyor, törenlerimizi yaşamın, sanat tutkusunun anlamıyle eş kılıyor.

Bugün önünüzde söz almış konuşurken, Sait Faik'in oku-

yucusu, sonra dostu, sonra da bu yıl ödüllendirilen kitabın yazarı olarak üç ayrı kişilik duyuyorum kendimde. Düşünüyorum, henüz lise öğrencisi olduğum yıllarda okuduğum öyküleriyle, Sait Faik nasıl çarpıcı, nasıl eşsiz bir yazardı bizler için Bütün bir kuşak, nasıl baş dönmesine tutulmuştuk onun öyküleriyle ilk karşılaştığımızda! Büyülemiş, yazının büyüye eş bir gücü olduğuna inandırmıştı bizleri. Bir okuduğumuz öyküsünü aradan üç beş gün geçmeden bir daha okuyor, her okuyuşumuzda yeni tatlar, yeni baş dönmelerine tutuluyorduk. Nereden geliyordu onun öykülerindeki bu çarpıcılık? Bu büyü?

Öyle sanıyorum ki sokak onunla girdi yazınımıza. Çarşı pazara onunla çıktık. Okuyucu ile yazar arasındaki o yalansız dostluğun ilk habercisi o oldu bizde. Okuyucusunu en yakın dostu olduğuna inandıran ilk öykücümüz o oldu.

İlk öykülerinden birinde «Kâinatı riyasız kucaklamak istiyorum» der. Bu sözlerdedir bütün yapıtının özeti. Bu sevecenlikle dost arar, sevecek insan arar, İstanbul'un altını üstüne getirir Sait; sevmedikleriyle nefret ettikleriyle bu arayış çizgisi üstünde karşılaşır.

Soylu yazarlarla şairleri, içerik açısından kutsal kitaplara yaklaştıran da bu sevecenliktir yazdıklarında. Peygamberler, nasıl sevap saydıkları edimleri işleyenlere cennetlerini bağışlar, günah saydıkları edimleri işleyenleri cehennemde yanacaklarını yüzlerine haykırarak lânetlerlerse, yazar ile şair de öyledirler, inançlarıyla yargılarlar kişilerini.

İşte, soylu yazarlara özgü bu inançlı sesti bizleri Sait'e bağlayan. Canı ile yazıyordu. İnsanlığın değişmez değer ölçüleriyle yaklaşıyordu kişilerine. Kutsar gibi el uzatıyordu sevdiklerine. Evet, Papaz Efendiyi, yoksul balıkçılarını, projektörcüyü, kestaneci dostunu, bıçkın çocukları; yaşama sevincini, tok gözlülüğü, alın terini, cesareti, acı çekenleri, ezilenleri kutsuyor, korkakları, bencilleri, kalleşleri, iki yüzlüleri lânetliyordu. O da sevap yazdıklarına kendi cennetini bağışlıyor, kendi cehennemine itiyordu lânetlediklerini. Kâinatı riyasız kucaklamak istediği ölçüde riyasız içini döküyordu bizlere. Günah çıkarır gibi yazıyor, araya hiç kimsenin gölgesi düşmeyen bir yakınlık kuruyordu okuyucusuyle.

Sait Faik'i, ilk şiirlerimi yazdığım yıllarda tanıdım. Dostluğunu, güvenini kazandım. Ankara'dan, ya da İzmir'den her gelişimde İstanbul'da çoğu günlerimi onunla geçirdim. İki adası vardı diyebilirim. Biri Burgaz'sa, öbürü Tünel'den Taksim'e kadar uzanan Tarlabaşı'ndan, Tepebaşı'ndan geçerek Şişha-

ne'ye dönen bir adaydı. Bu adanın ara sokaklarında, caddelerinde yaşayan yalnız, gönlü zengin insanlarla bölmüştü yüreğini. Şimdi bu ada üstünde onun ödül törenini kutlamak, ayrı bir etki bırakıyor bende. Sait Faik bir yerlerde oturmuş bize bakıyor, bizi dinliyor, birazdan çıkıp gelecekmiş gibi bir duyguya kapılıyorum...

Yazar olarak, çok şey öğrendim Sait Faik'ten. Bizim ilk klasiklerimizden biridir kanısındayım yapıtıyla. Öyle sanıyorum ki, kendisinden sonra gelen öykücülerin onun çizgisinden geçmeden başarıya ulaşmaları olası değildir.

Sait Faik öykü yarışmasını, onun öykücülük anısına bir sungu olarak anlıyorum. Biz öykü yazarları her yıl en güzel öykü kitabını sunmak için çalışmalıyız onun anısına. Bana bu armağanı ikinci kez kazanmak onurunu veren jüri üyelerine sizlerin önünde teşekkür ederim.

(Milliyet Sanat Dergisi 3 haziran)

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİNİ KAZANAN SANATÇILAR «DİL BAYRAMI»NDA GÖRÜŞLERİNİ DE AÇIKLADILAR

Dil Bayramı, Ankara'da düzenlenen bir törenle kutlandı. Törende kurumun her yıl verdiği bilim, sanat, basın, dil ve TV ödülleri kazananlara verildi.

Türk Dil Kurumu'na bu yıl bilim ve yazın alanında 80 yapıt katılmıştı. Adnan Binyazar, Konur Ertop, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Necati Cumalı ve Sami Karaören'den oluşan Yazın Seçiciler Kurulu şu yapıtları ödüle değer bulmuştu

Şiir: Edip Cansever «Ben Ruhi Bey Nasılım», Roman: Selim İleri «Her Gece Bodrum», Öykü: Hulki Aktunç «Gidenler Dönmeyenler», Oyun: Dinçer Sümer «Eski Fotoğraflar», Çeviri: Bedrettin Cömert «Gombrich»ten «Sanatın Öyküsü», Deneme: Nusret Hızır «Felsefe Yazıları», Gezi: Mahmut Makal «Bizim Köy 1975», Çocuk Yazını: Oğuz Tansel «Allı ile Fırfırı».

Eleştiri dalında aday yapıt bulunmadığından bu türde ödül verilmemiş, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak'tan oluşan Bilim Seçiciler Kurulu da «Türkiye'nin Toplumsal Yapısı» adlı yapıtı için Emre Kongar'a ödül verilmesini kararlaştırmıştı.

Türk Dil Kurumu'nun «Basın Dil Ödülü»nü bu yıl Cumhuriyet gazetesinden Yalçın Doğan kazanmıştı.

Dil Bayramının yapıldığı gün Ankara'da bir parka bir

süre önce ölen Türk Dil Kurumu Başkanı ve SBF öğretim üyelerinden Prof. Dr. Seha Meray'ın adı verildi. Değerli düşünür ve bilim adamı Meray'ın adı evinin bulunduğu Yeşilyurt sokağının uzantısındaki çocuk bahçesinde bir plakete yazıldı. Parkta yapılan törende, Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay, «Prof. Dr. Seha Meray, Türk Dil Kurumu Başkanı, yazar ve düşünür» sözlerini taşıyan plaketi ayrılan yere taktı. Törene Türk Dil Kurumu yöneticileri de katıldı.

Türk Dil Kurumu salonlarında düzenlenen Dil Bayramı'na Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay, Anayasa Mahkemesi Başkanı Kâni Vrana, Ankara Üniversitesi Rektörü Tahsin Özgüç, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken ile Kültür Bakanı Avni Akyol da katıldılar. Türk Dil Kurumu Başkanlığına seçilen Prof. Dr. Şerafettin Turan, Ankara dışında bulunduğundan törene katılamadı. Kurum Asbaşkanı Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu yaptığı konuşmada şöyle dedi

«Atatürk, cumhuriyetimizi kurduktan sonra, yurdun birçok sorunları, birçok devlet işleri arasında geçen yoğun çalışmalarında Türk dili ve tarihine de yine büyük bir zaman ayırmıştır. Bu tutumu, Atatürk'ün, dil ve tarihimizin, ulus olarak gelişmemizdeki yerini ne denli büyük ölçüde değerlendirdiğini gösterir.

Atatürk yaşadığı dönemde yapılan üç Türk dili kurultayına da, baştan sona dek katılmış, bu kurultaylara, kişiliğiyle, üstün nitelikler kazandırmıştır.

Bugünkü Dil Bayramımızda, kuruluşumuzun 45. yılını kutlarken, geçirdiğimiz yarım yüzyıla yakın süre içinde, dilimizin özleşme, gelişme, anlatım yeteneği kazanma yolundaki büyük oluşumundan dolayı gönenmekteyiz. Atatürk dil devrimini yapmasa idi, dil çalışmalarını kendi eliyle bir yönteme bağlamasa ve Türk Dil Kurumu'nu sağlam dayanaklara oturtmasaydı, dilimizin bugünkü düzeye ulaşabilmesi için daha yıllarca, belki de yüzyıllarca beklememiz gerekirdi.

Bugün artık, baba ile çocuk, aydınla köylü hep bir dili konuşmakta birbirlerinin konuştuklarını anlayabilmektedir. Bugün artık halkın diliyle sanatçılarımızın dili arasında bir ayrılık da kalmamıştır. Öbür yandan, dünya dilleri arasında tümce düzeni, sözcük yapısı ve ses bilgisi bakımlarından çok ayrı nitelikler taşıyan dilimiz, kendi öz benliğine, kendi özelliklerine kavuşmuştur. Her türlü bilim ve sanat dallarında, dilimizin anlatım gücü çok ilerlemiştir.

Bütün bu sonuçlar dil devrimi ve bu devrimin yaratıcısı Atatürk sayesinde gerçekleşmiştir. Kurumumuzun kurucusu,

varlığımızın büyük desteği Atatürk'e her zaman olduğu gibi bu kutlama gününde de gönül borcumuzu sunmaktan büyük mutluluk duymaktayız.»

«Ben Ruhi Bey Nasılım» adlı yapıtıyla Şiir Ödülünü kazanan Edip Cansever, konuşmasında şunları söyledi:

«Bizler gerçekten mutlu kuşaklarız. Türkçe okuyup Türkçe yazdığımız için mutluyuz. Bunun ne demek olduğunu bizden önceki kuşaklar daha iyi bilirler. Onlar değerli dilbilimcileri, dille uğraşan yazarlar, sanatçılar işlevini bitirmiş bir Türkçe devralıp tertemiz bir Türkçe yaparak bizlere sundular. Sundular diyorum, burada kendimden bir örnek vereyim. Kuşkusuz Nurullah Ataç dilimizin özleşmesi bakımından en çok çaba harcayan yazarlarımızdan biridir. Ben şiire yeni başladığım yıllarda Ataç'ın yazılarını dikkatle okur, bazı parçalarını kopya ederek düzyazıma bir dirilik kazandırmayı denerdim. Oysa, yakın geçmişimize bakacak olursak, nice değerli sanatçı salt dillerinden ötürü bugün bize yabancı kalmaktadır. Sözgelimi romancılığımızın büyük ustalarından Halit Ziya Uşaklıgil, «Mai ve Siyah»ın başında şu sözleri söylemek gereksinimini duymuştur: «Madem ki yeni nesle mahsus olacaktır, lisanını onun kabul edebileceği bir şekle sokmak teşebbüsün tabii bir icabı demektir.» Düşünülürse, Uşaklıgil'in ölüm yılı 1945'dir. Dilimizin özleşmesi akımı nasıl kısa bir sürede başarıya ulaşmıştır, bu küçük örnek bile açıkça kanıtlamaktadır bunu. Başarıya ulaşmıştır, dedim; oysa başka türlü söylemek gerekirdi. Çünkü dil bir yere ulaşıp durmaz, sürekli olarak olgunlaşır, zenginleşir.

Sanat dili, dil sanatı etkiler ve bundan da diyalektik bir işlerlik doğar. Eğer sanat ileriye yönelikse dil de ileriye yöneliktir. Yani özleşmiş, arındırılmış bir dil olmak zorundadır. Bir sanat yapıtı iyiyse o yapıtın dili de kesinlikle iyidir. Gene de Türkçenin evrimine ilişkin bir gerçek var burada, bize özgü bir gerçek. Dilimizin özleşmesi akımında çaba harcayan sanatçılar zaman zaman bir dilbilimci gibi Türkçeyle uğraşmak zorunda da kalmışlardır. Şiir yazıp öykü yazıp da dil üzerine yazmayan yada bir açık oturuma katılmayan, bir soruşturmayı yanıtlamayan sanatçıya rastlamak hemen hemen olanaksızdır. Başka dillerin gelişim sürecini bilmem ama bu kollektif çalışma ülkemize özgü bir olaydır. Halkımız kendi öz dilini bulmuştur artık. Yalnız kendi dilini mi? Hayır. Kendi öz kültürünü, kendi öz sanatını da bulmuştur böylelikle. Bu beni hiç şaşırtmıyor. Neden derseniz, en az kırk yıl var ki — bir iki örnek bir yana — edebiyat dersinden güç belâ not

alıp geçen öğrenci, yani eski yazın örneklerini az buçuk sökebilmiş öğrenci, bir daha şiir sözcüğünü bile ağzına almak istememektedir. Oysa bir insan şiir sevgisini nasıl edinir? Önce şiir okuyarak, yani önce okul kitaplarından... Ne bizim kuşak, ne bizden önceki kuşaklar girebilmiştir okul kitaplarına. Yakındığım sanılmasın. Türk sanatçısı yakınmaya alışık değildir, savaşıma alışıktır, o. Elbette okul kitaplarında bizlerin yapıtlarının da okunacağı bir ortam yaratılacaktır.»

«Eski Fotoğraflar» adlı kitabıyla «Oyun» dalında ödül kazanan Dinçer Sümer, kazandığı ödülün kendisine mutluluk, onur ve sorumluluk verdiğini söyledi ve «Bu sorumluluğu sevinçle, saygıyla tüm yaşamım ve yazarlık hayatım boyunca taşıyacağım» dedi.

Bedrettin Cömert ödülü Gombrich'ten çevirdiği «Sanatın Öyküsü» adlı yapıtla kazanmıştı. Konuşmasında yabancı dil bilmenin çeviri için yeterli olmadığına değindi. Çevirinin her ülkenin siyasal, kültürel ve sanatsal boyutları içinde değerlendirilerek yapılması gerektiğini bildirdikten sonra «Dilimi çok seviyorum» dedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü: «Dilimin onurunu araştırmalarımda, çalışmalarımda, yazılarımda, her şeyin üstünde tutmak için çalışıyorum.»

Cömert, Çeviri Ödülünün ülkemizde boşluğu dolduran bir yapıta verilmesinden duyduğu sevinci belirterek bunun Türk Dil Kurumu açısından da gönendirici bir tutum olduğunu söyledi.

«Felsefe Yazıları» adlı kitabıyla Deneme Ödülü, alan Nusret Hızır, Türkçenin felsefe dili olması kaygısını taşıdığını ve bu konuda ufak tefek «başarıcıkları» olduğunu söyledi. Türkçenin zengin bir felsefe dili olmak yönünden batı dillerinden aşağı olmadığını belirten Hızır sözlerini şöyle sürdürdü

«Türkçeyi felsefeleştirmek için türlü yollar vardır. Bunlardan biri aydın okur kitleye felsefe sorunlarını deneme biçiminde sunmaktır. Benim başarıcıklarım bu alanda olmuştur. Türk Dil Kurumu, yaşamımın akşamına doğru bu ödülü vermekle beni derinden mutlu kılmıştır. Bundan böyle titrekleşmeye başlayan sesimle ve yazılarımla kaçınılmaz ana dek bu yolda çalışacağım.»

Cumhuriyet gazetesi yazar ve muhabirlerinden Yalçın Doğan, Basın Dil Ödülü'nü «Yorum» başlıklı yazılarıyla almıştı. Konuşmasında basının bir bölümünün demokratik kavga yürüttüğünü belirtti ve bu kavga içinde dilin öneminin sürekli arttığına değindi. Halka ulaşmakta en geçerli yolun dil olduğunu söyleyen Doğan, dilin yaşamakta olduğumuz ekono-

mik yapıyı tarihsel gelişim içinde ileriye dönük olarak geliştirme aracı olduğunu anlattı. Dilin bir üstyapı kurumu olduğunu da belirten Doğan, «ekonomik yapı değiştikçe, dil halkla bütünleşerek bir üstyapı kurumu olmaktan çıkacaktır. O zaman kimseye dili iyi kullandı diye ödül verilmeyecek, böyle törenler düzenlenmeyecektir,» dedi.

«Türkiye'nin Toplumsal Yapısı» adlı yapıtıyla Bilim Ödülü alan Emre Kongar ise şunları söyledi :

«Önce bu ödülü başarımın bir simgesi değil, iyi niyetli çabalarımın bir karşılığı olarak algıladığımı bildirmek isterim. Türkçenin en güzel biçimde kullanılması herkesin kolaylıkla üstesinden gelebileceği bir iş değildir. Hele benim, hiç. Bu nedenle ortaya koyduğum üründen çok çabalarımın özendirici bir biçimde ödüllendirildiğinin bilincindeyim.

Burada asıl değinmek istediğim nokta, dil bayramını kutladığımız şu günde Atatürk'ün Türk Dil Kurumu aracılığı ile bize geçmişten vermek istediği derstir. Bu ders, Kurumun bağımsız yapısı ile yakından ilişkilidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, elbette siyasal iktidara boyun eğmiş bir kurum yaratabilirdi. Bunu yapmadı. Kurumun yapısını siyasal iktidarların denetiminin dışında bırakacak önlemler aldı. Çünkü siyasal iktidarların zaman zaman belirebilecek karşı devrimci tutum ve davranışlarına ancak bağımsız kurumların, özerk kuruluşların duraksamasız direnebileceğini biliyordu.

Günümüzün çoğulcu demokrasi anlayışı, çoğunluk yönetiminin üzerine önemli denetimler getirmiştir. Çünkü demokrasi yalnızca çoğunluğun yönetimi değildir. Demokrasi, 'azınlığın çoğunluk durumuna gelebilme hak ve olanağının bulunduğu' bir 'çoğunluk yönetimi'dir. Tarih bize baskıların en korkuncunun 'çoğunluğun baskısı' olduğunu göstermiştir. Oysa zaman zaman oyların yarısını ya da yarısından çoğunu alan siyasal parti ya da partiler topluluğunun toplumun tüm kesimlerini kendi anlayış ve ideolojilerine koşut olarak biçimlendirmek istediklerine zaman zaman tanık oluyoruz. Böylece, 'demokratik rejim', 'çoğunluğun demokrasiyi yadsıdığı bir baskı rejimi'ne dönüşmektedir.

İşte Atatürk'ün Türk Dil Kurumu (ve bu arada Türk Tarih Kurumu) aracılığı ile bize ilettiği ders, demokrasilerdeki bu yozlaşma eğilimine karşı alınacak önlemlerin niteliğini belirtmektedir. Özellikle sanat, yazın ve düşün etkinliklerimizi, olanaklı ölçüde, günlük siyasetin dışında tutucu özerk, ya da bağımsız yapılar oluşturmalıyız. Kanımca, Türk Dil Kurumu'nun yılların yıpratamadığı canlılığı ve başarısı bu yapıya bağlıdır. Bu olaydan alınacak dersi somut bir örnekle belirterek

sözlerime son vermek istiyorum: Atılacak adımlardan biri, Kültür Bakanlığı'nın kaldırılarak Türk kültür ve sanatının geliştirilmesi, işlevinin, kurulacak özerk bir kültür ve sanat kurumuna verilmesidir.»

«Gidenler Dönmeyenler» yapıtıyla öykü ödülünü alan Hulki Aktunç «Hiç bir şey değiştiremez bilincin temelini» başlığıyla yaptığı konuşmasında şöyle dedi

«Dil, gerçeğin aydınlandırılmasıdır. Sanat da, yaşadığımız dünyanın kendine özgü bir yansıtılışı ve özümlenmesi; hatta anlıksal olarak yeniden üretilmesi. Böyle olunca, derinden bir varoluş bağlantısı var aralarında.

Temel bağlantı, dil ile yapıt arasında 'bütünsellik'tir.

Dünya değişiyor. Dil de. Edebiyat da.

Dünyayı değiştirmek gerek, edebiyatı da.

Tek başına dil ancak bir araç olabilir bu konuda: Dilin türlü kullanımları, eğilişi, bükülüşü, özgün bir deyiş niteliklerine ulaşması... Yazarın amacı, bunu, anlatmak istediğine en elverişli biçimde yapabilmektir.

Öte yandan sözcüklerle savaşmak zorunda bugünün yazarı. Sözcüklerin tarihsel yükleriyle. Onlara zaman içinde ve bugün yüklenen değişik anlamlarla. Onlara yandaşlarımızın ve karşıtlarımızın nasıl bir içerik yüklediğini saptamak zorunda.

Sözcükler üstünde bir anlaşmaya varmak zorunda, bugünün yazarı. Kavramları tartışmakta hayli geç kalmış bir aydın kitlesiyiz. Bu, ülkemizin gerçeklerini tartışmada da bir engel olarak çıkıyor karşımıza. Hepimiz adlandırıyoruz gerçeği ama değişim biçimlerde. Hepimiz, somut dünyayı açıklamada soyut kavramlardan yararlanıyoruz, hatta yeni kavramlar türetiyoruz. Ama yürüdüğümüz toprak farklı.

Böylece tek başına dil sorunu üzerinde anlaşmış görünebildiğimiz halde, gerçek konusunda anlaşamamış olabiliyoruz. İşte sorunun ince noktası budur bence.

Sorunun ince noktası diyorum. Bilimsel bir dünya görüşüne yaslanan yazar, edilgin bir okur değil, etkin bir okurla karşı karşıya olduğunu bilmelidir. Ya da en azından o nitelikte okuru yaratmak zorundadır. Ünlü bir düşünür, iyi yazar, okurunu kültürel bir yetişkinlik düzeyinde görür, kaba ve kötü yazar ise, okurunu ister istemez kaba ve anlayışsız sanır, demekte. İyi yazar bu yüzden okurun önünde gidebilir. 'Ruh mühendisliği' yapabilir. Kötü yazar da bu yüzden okurunun gerisinde kalır sürgit. Dünyanın değiştirilmesi konusunda geçerli olduğu gibi dil ve deyiş açısından da geçerlidir bu.

'Ne'yi anlatmasının gerekli olduğunu doğru saptayamamış yazar, 'nasıl' anlatması gerektiğin de doğru saptayamaz.

Öykü, dildir. Ama daha önce bir çığlık, bir sarsıntı, bir atak, bir karabasan, bir düş. Bunları tüm nedenleri, sonuçları ve özlenen sonuçlarıyla vermek zorunda değil.

Ama öykü, dili, anlatmak istediğine en uygun biçimde yoğurmak zorunda. Yoksa ne çığlığı, ne sarsıntıyı, atağı, ne düşü iletebilir, ne de öykünün, en büyük ustalarda en derin güzelliğiyle dışlaşan 'alçakgönüllü' dünya yorumları okurca kavranabilir.

İleri bir dünya görüşü, ileri bir öz... ve bunun gerektirdiği dil ile deyiş. Bir yazar olarak, kişisel dil sorunumu böyle çözümledim sanıyorum.

Büyük Yunus, 'Behey Yunus sana söyleme derler / Ya ben öleyim mi söylemeyince' der; Sait Faik'se, 'Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tutup öptüm. Yazmasam deli olacaktım.' Bunlara küçük bir anı ekleyerek konuşmamı bitireceğim.

Geçen yaz Londra'daki bir dil okuluna gitmiştim. Günde 8 saate yakın görece ileri düzeyde İngilizce öğreniyordum. Okulda ve çevremde Türkçe konuşan kimse yoktu. Bu ortamda yabancı dil şaşılacak kerte ilerletilebilinir. Bir gece «Şeytan Sütü' adlı yeni bir öykümü saatlerce uğraşarak bitirdim, temize çektim. O gecenin sabahı dil okuluna gittiğimde İngilizceyi tümüyle unuttuğumu sandım. Tutuklaştım. Bir süre konuşamadım. Dilin ve öykünün büyüsü. Sevinçten mi, az rastlanır bir coşkunluktan mı nedir, ağlayasım geldi. Yazdığım öykü ve yazdığım sevgili dil. 'İşte' dedim kendi kendime 'Hiç bir şey, hatta tutsaklık ve beyin yıkama bile değiştiremez bilincinin temelini. Hiç kimse istediği gibi konuşturamaz seni.' 'Gidenler Dönmeyenler'in değerlendirilmesi, bunları düşündürttü bana.»

Törende Oğuz Tansel konuşma yapmadı. Mahmut Makal da Ankara dışında olduğu için törene gelemedi. Ödüller verildikten sonra Kültür Bakanı ödül sahipleriyle fotoğraf çektirmek istedi. İstek sanatçılara ayrı ayrı iletildi ama olumsuz karşılık alındı. Kültür Bakanlığı'na temelden karşı olunduğu belirtildi. Kültür Bakanı Akyol da, «Kültürü eğitimin temeli yaparsanız, o zaman Kültür Bakanlığı kaldırılabilir.» dedi.

(Milliyet Sanat Dergisi 30 eylül)

CAHİT KÜLEBİ'NİN YANITI

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Cahit Külebi, Milliyet Sanat Dergisi'nde kendisiyle yapılan bir konuşmada, «Seçiciler

Kurulu üyelerinin ödül dağıtımı sırasında kimin yapıtına ne için oy verdiklerinin açıklanmaması»nın eleştirildiği, bu eleştirileri haklı bulup bulmadığı, haklı ise Kurumca bir çalışma yapılıp yapılmayacağı yolunda yöneltilen bir soruya şu karşılığı verdi

«Ödüller konusuna gelince, bu yıl başvurulan her dalda olumlu sonuç alınarak sekiz yazın, bir de bilim ödülü verildi. Örneğin Edip Cansever yerine, Selim İleri yerine, Hulki Aktunç yerine, Bedrettin Cömert yerine, Mahmut Makal yerine, Nusret Hızır yerine, Oğuz Tansel yerine, Emre Kongar yerine başkalarına ödül verilseydi yine herkes memnun olacak mıydı?

Kimin kime oy verdiğinin belirlenmesi ayrı bir konudur. Onun da pek çok sakıncaları doğabilir. Bu konuların, sonuç ne olursa olsun, sürekli bir savaşım düzeyi durumuna getirilmesi, belki de bir gün ödülün kendisine zarar getirecektir.

Bir örnek vereyim. Bundan yirmi beş yıl önce, 1955'te, Kurumda yönetici değilken ve genç bir ozanken, (o sıra da tek bir yazın ödülü veriliyordu) yazın ödülünü ben almış ve dünyanın başıma yıkıldığını görmüştüm. Sonraları ödül sayısı çoğaltılarak dokuza çıkarıldı. Yine kimse memnun olmuyor. Olayları bir yönünden değil de, bütün yönlerinden ele alsak daha iyi olmaz mı? Sanıyorum ki, herkes, galiba yöntemler, sonuçlar ne olursa olsun, «olmaz» demeyi yeğliyor. Hiç bir eylem kimseyi memnun edemiyor.

Ödül Yönetmeliğinde, yeni değişikliklerin 1978 Kurultayında yeniden ele alınması herhalde yararlı olacaktır. O değişikliklerin en uygun biçimde gerçekleşmesini ben de isterim ama, sanırım ki ne denli iyi değiştirgeler yapılırsa yapılsın, yine pek çok eleştirilerle, yakınmalarla karşılaşmaktan kurtulamayacağız.»

(Milliyet Sanat Dergisi- 30 eylül)

TELEVİZYONDA YAPILAN AÇIK OTURUM

Doğan Hızlan — Bu programımızda Türk Dil Kurumu ödüllerinden söz edeceğiz. Her yıl 26 eylül Dil Bayramı'nda, Türk Dil Kurumu edebiyatın çeşitli dallarını ödüllendirir. Bir de ayrıca bilim ödülü verir. Bu yılın Türk Dil Kurumu ödüllerini kazanan kitapları ve adları sıralayalım dilerseniz ilk önce. Şiirde «Ben Ruhi Bey Nasılım?» kitabıyla Edip Cansever, romanda «Her Gece Bodrum» kitabıyla Selim İleri, «Gidenler Dönmeyenler» adlı hikâyeler toplamıyla Hulki Aktunç, «Eski Fotoğraflar»la oyun dalında Dinçer Sümer, Gombrich'ten çe-

virdiği «Sanatın Öyküsü» adlı kitabıyla çeviri dalında Bedrettin Cömert, «Felsefe Yazıları» kitabıyla deneme dalında Nusret Hızır, «Bizim Köy 1975» kitabıyla gezi dalında Mahmut Makal, «Allı ile Fırfırı» masal kitabıyla da çocuk yazını dalında Oğuz Tansel kazandı. Ayrıca bu yılki bilim ödülünü de «Türkiye'nin Toplumsal Yapısı» adlı incelemesiyle Emre Kongar aldı. Türk Dil Kurumu ödülünü kazanan sanatçılardan bir grupla bu ödülün seçici kurul üyeliğini yapanlardan iki kişi şu anda stüdyomuzda. Ayrıca bir de konuk olarak okur bulunuyor. Konuk okurumuz ödül kazanan sanatçılara, sanatçılardan öğrenmek istediği çeşitli soruların cevaplarını öğrenmek istiyor okurumuz, onları soracak. Şimdi biz, bugün oturumumuza katılan seçici kurul üyelerini ve ödül kazanan sanatçıları tanıtalım. Seçiciler kurulu üyesi Sami Karaören, gene seçiciler kurulu üyesi eleştirmen Konur Ertop, okurumuz Gülten Suveren, şiir ödülünü kazanan Edip Cansever, roman ödülünü kazanan Selim İleri, hikâye ödülünü kazanan Hulki Aktunç. Önce bu ödüllendirme işlemini yapan seçiciler kurulu üyelerinden kurulun nasıl oluştuğunu, nasıl çalıştığını, hangi ölçütleri kullandığını ve ödüllendirmede amacın neye yöneldiğini öğrenelim. İlk sorunun cevabını Sami Karaören sizden rica ediyoruz.

Sami Karaören — Efendim, Türk Dil Kurumu ödülleri şu amaçla verilmektedir: Dile özeni sağlamak, dilin arılaşmasını, gelişmesini, kavramların anlatım gücünün artmasını sağlamak. Amaç budur. Bu amacı tüzük de şöyle belirlemektedir: Türk Dil Kurumu'nun amacı, dilimizin özleşmesini ve bütün dilin teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve dilin metodlarına uygun olarak sağlamaya çalışmaktır. Bunun dışında ayrıca Atatürk'e ve Atatürk ilkelerine bağlı bulunduğu, kurumun amacını benimsediği, yayınlarından, sürekli çalışmalarından anlaşılmak diye de kurumun Atatürkçü ilkeler doğrultusundaki amacına uygun olmasını ödülün, öngörmektedir. Ben şimdi seçici kurulun nasıl oluştuğunu anlatmaya çalışayım. 35 kişilik yönetim kurulu üyeleri arasından 3 seçici kurul üyesi gösterilen adaylar arasından gizli oyla seçilir. Yönetim kurulu üyelerinin dışından 2 üye, o da gizli oyla seçilir. Fakat bu 2 üyenin yine yönetim kurulu dışında, fakat Türk Dil Kurumu üyesi olması gereklidir. Böylece 5 üye etmiş oluyor. Bu 5 üyenin, toparlarsak, 3'ü yönetim kurulundan, 2'si kurumun üyeleri arasından seçilmiş oluyor. Ölçütlere gelince.. Efendim, amacı doğrultusunda belirtmiştik, dilin özleşmesi, gelişmesi asıldır. Ancak bunun ya-

nında Türk Dil Kurumu ilkelerine bağlılık da ölçütlerden biridir. Bu da yeterli görülmemiş, ayrıca sanat değerinin de bulunması koşul olarak gereği ele alınmıştır. Ölçütler bunlardır.

Doğan Hızlan — Evet, yani sayın Karaören, arı dille, Türk Dil Kurumu'nun ilkelerine bağlılıkla sanat değeri olan yapıtlara bu ödül verilmektedir. Ölçüt ikisinden oluşmaktadır: Sanat değeri, arı dile, Dil Kurumu'nun ilkelerine bağlılık. Sayın Cansever, şiir ödülünü kazandınız, bir ödül kazanan sanatçının yazmasında, yaşamasında bir değişiklik oluyor mu? Belki de size soruyu çok genel kapsamlı, büyük kapsamlı sorduk. Ödül almanın getirdikleri, duyguları nelerdir?

Edip Cansever — Evet. Önce, ödül nedir, ne anlama geliyor benim için, onu belirtmek istiyorum. Şöyle belirtebilirim: İnsan tutkusunun, vazgeçilmez olan bu tutkunun toplumsal karşılığı, toplumsal değerlendirilmesidir ödül. Ayrıca çok kapsamlı bir sözcüktür. Çünkü bizim günlük yaşamamızda her zaman varolagelmiştir. Bir de şunu eklemek istiyorum: Biz alçakgönüllü de davransak, umursamaz da görünsek, ödüllendirilmek kişiyi bir yerde mutlu kılar. Bunu, günlük hayatımıza uygularsak, çok daha yakından görebiliriz. Her insancıl girişimimiz, her erdemli davranışımız, başkaları tarafından değerlendirilmese bile, biz bu edimimizle kendi kendimizi değerlendiririz. Görülüyor ki, yaşamamızda zaten varolan bir şeydir ödül ve insan bundan mutluluk duyar. Bir de, elbette ödüllerin yararı vardır. Özellikle okur yazar ilişkisinin çok yoğun olmadığı ülkemizde, yakın olmadığı ülkemizde ödüller okuyucu ve yazar arasında bir iletişim sağlar. Bu iletişimse yazarın daha geniş yığınlarca okunmasını sağlamış olur. Çünkü ben, «Ben yazarım, isteyen okur, istemeyen okumaz yazdıklarımı. Herkesin kendine göre bir tutumu vardır. Ben yalnızca yazmaya bakarım» diye, hiçbir zaman bu düşünceden yana olmadım. Ve hatta böyle düşünenlere de karşı çıkmışımdır. Bu yüzden ödülün bir yararı olduğu kanısındayım.

Doğan Hızlan — Evet, okurla sanatçı arasında bir bağ kurması açısından büyük bir işlev taşıyor. Şimdi bir soru sanırım ki okurunuz size sormak isteyecek. Sayın Gülten Suveren, Edip Cansever'e hangi soruyu sormak isterdiniz?

Gülten Suveren — Sizce şiirde kafa mı, duygu mu, hangisi daha ağır basar?

Edip Cansever — Yani kafa derken tabii şiirin düşünce yükü.. Diğeri de duygu dediğimiz, hepimizin bildiği bir şey.. İşte ben, bu ikilemden kaçınmak istiyorum. Duyguyla düşünce şiirde iç içedir. Gerçi iç içedir demekle beraber, birin-

den birine ağırlık vermek olasıdır. Ve ben, uzun şiirlerimde, genellikle uzun şiirlerimde, düşüncenin payını biraz daha çoğaltıyorum. Çoğaltmaktan kastım da şudur: Anlatacak bir sorunum vardır. Yani, daha doğrusu, benim bir sorunsalım vardır. Bunu da ancak bir düşünce yükü, bir düşünce temeli şiirlerime koymakla elde edebilirim. Bir de, herkesin bildiği bir söz vardır, işte düşünce evrenseldir, duygu kişiseldir diye. Şimdi, gerçekten de düşünce, bu kişisel olanı daha genişletici, daha yığına iletici bir görev de yüklenir ayrıca. Bu bakımdan, gene de düşünceyi, düşünce derken bildiğiniz düşünce kaskatı kavramlar halinde girmez şiire, imgeler halinde girer, her düşünce nitekim imgeler halinde yığışır şiirin içine, bunu da böyle ele alacak olursak, zaten, hemen hemen temelinden imge demek olan şiir, düşünceyi de, duyguyu da eşdeğerde yansıtabilir içeriği olarak.

Doğan Hızlan — Sayın Konur Ertop, siz de seçiciler kurulu üyesisiniz. Az önce yaptığımız tanıtmada sayın seyircilerimize bunu belirtmiştik. Şimdi sizden başka bir sorunun cevabını isteyelim. Türk Dil Kurumu ödülleri arı dilin tanıtılmasında büyük işlev taşıyorlar mı? Biraz önce Edip Cansever, ödüllerin sanatçıyla okur arasında bir bağ kurma işlevini üstlendiğini söylemişti. Şimdi siz bu açıdan değerlendirmenizi yapın, Dil Kurumu'nun verdiği ödüllerin arı dilin daha geniş bir çoğunluğa yayılmasındaki işlevini anlatın. Bir de, başka bir sorunun cevabını isteyelim sizden. Yazılı basında kullanılan dilde bu Türk dil çalışmalarının benimsenmesinde, gelişmesinde, yayılmasında nasıl bir rolü oluyor? Bunu rica edelim.

Konur Ertop — Konuyu sonundan başlayıp başa doğru getirmek, uygulamadaki örneklerle bizi karşılaştıracak ve daha kolay sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Yazılı basından söz edelim. Bugün yazılı basında yapılan araştırmalar, kelime sayımları, yabancı sözcüklerle Türkçe sözcüklerin oranlarını ortaya koymuşlar ve gündelik gazetelerimizde bu oranın, yabancı söz oranının % 25'e kadar düştüğünü göstermişlerdir. Halbuki yüzyılımızın başında, Şemsettin Sami'nin türkçenin sözlüğü olan «Kamus-u Türki»sinde yapılan sayımlar % 70 oranında arapça-farsça yabancı kelimeler ve % 30 da türkçe kelimeler olduğunu göstermiştir. Demek ki 70 yılı geçen bir süre içinde dilimizin yabancı sözcüklerinin oranı % 70'den % 30'a düşmüş bulunmaktadır. Bunda elbetteki basının, yazılı basının, iletişim organlarının payı büyüktür. Bu gelişmeyi çabuklaştırmak, hızlandırmak alanında da Türk Dil Kurumu'nun 1932'den günümüze kadar büyük etkisi ve katkısı bulunmuştur. Böy-

le bir gelişmenin önemli dayanaklarından biri de öğretim dilinde, orta öğretim dilinde başlatılan terimlerin türkçeleştirilmesi çabası olmuştur. Ve okul yoluyla birçok türkçe sözcük önce bilim diline, sonra da gündelik konuşma diline ve yazı diline kadar geçmiştir. Fakat burda hemen belirtmek gereken bir nokta vardır ki, o da dil çalışmalarının, dili özleştirme, tanıtma çabalarının ön safında daima sanatçılarımız, yazarlarımız gelmiştir. Örneğin Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunda da bir bilimle uğraşan bilim adamlarının, dilcilerin daha önünde kurumun ilk başkanı, kurucusu olarak görev alan ve cumhuriyetin ilk yazar kuşağı arasında adını saygıyla andığımız Ruşen Eşref Ünaydınlar, Yakup Kadri Karaosmanoğulları bulunmaktadır. Bu şu demektir ki Türk Dil Kurumu'nun ve genellikle dilimizdeki arıtma, arındırma çabalarının önünde sanatçıların öncülüğü gelmektedir. 1952'den beri kurumumuz sanat ödülleri vermektedir. Bu ödülü de Türk dilinin arı, özleşmiş ve geliştirilmiş biçimde kullanılmasını sağlamak diye özetlemektedir, bu amacı gütmektedir. Fakat sanatçının çabası, sanatçının uygulaması bu amacın da önünde gelmektedir. Şu demek oluyor ki sanatçılarımız dili güzel kullanan, arı dili başarıyla uygulayan metinler ve örnekler vermişler, Dil Kurumu sadece bunların çabalarını değerlendirmiş bulunmaktadır. Son verdiğimiz ödüle katılan yapıt sayısı 76 idi. Ve bunlardan ancak, elimizdeki olanaklardan ötürü, 8'ini değerlendirmemiz mümkün oldu. Fakat hemen belirtmemiz gerekir ki bu 76 yapıtın tümü de Türk dilini büyük bir başarıyla, arılaşmış, özleşmiş biçimiyle kullanmakta idi. Dolayısıyla sanatımızın dil sorununu büyük bir bilinçle ve titiz bir uygulamayla ele aldığını ve ortaya koyduğunu, Dil Kurumu'nun da bu çabanın ödüllendirilmesinde kendilerine yardımcı ve destek olduğunu belirtmek istiyorum.

Doğan Hızlan — Şöyle diyebilir miyiz o zaman sayın Konur Ertop: Bu 76 kitabın da, ödüllendirilmeye katılan 76 yapıtın da dilin arılaşması yönünde olumlu..

Konur Ertop — Bunu belirtmek istiyorum. Yalnız onlar değil, ödüle katılmayan başka yapıtlar da aynı başarıyı gösteriyorlardı. Çünkü yönetmeliğimizde, ödül yönetmeliğimizde bir madde vardır. Dil Kurumu ödülünü bir kez alan sanatçı, başka bir yapıtıyla ikinci kez katılamaz diye bir maddemiz var.

Doğan Hızlan — Evet, o maddeyi biraz açıklayın isterseniz. Sayın seyircilerimiz de ilgilenirler sanıyorum bu maddeyle. Sözgelimi çeviri dalında ödül alan bir çevirmen, kendisi ay-

nı zamanda şiir yazıyor, roman, hikâye yazıyorsa bir daha o dalda alamaz mı artık?

Konur Ertop — Şimdi, önce size ödüle katılan türleri hatırlatayım, edebiyat türlerini: Şiir, roman, öykü, oyun, çeviri, deneme, eleştiri, gezi, masal ve çocuk yazını. Fakat ülkemizdeki uygulamalarla da görülmektedir ki şiir yazan bir sanatçı roman türünde de yapıt vermekte, öykü yazan bir sanatçının oyun alanında da çalışmaları bulunmakta ve çeviri alanında da birçok sanatçılar başarılı, ustalıklı ürünler ortaya koymaktadırlar. Türk Dil Kurumu da yazın ödülüne bir önceki takvim yılı içinde yayınlanmış olan bu saydığımız dallardaki birer yapıta ödül vermektedir. Böylece yine bu ödül yönetmenliğinde de şöyle bir madde var, biraz önce değindiğimiz nokta, Türk Dil Kurumu ödülünü bir kez alanlar sonraki yıllarda bir daha aday olamazlar. Türk Dil Kurumu kurultaylarında yönetmelik üzerinde zaman zaman değişiklikler yapılır. Bu, son yapılmış olan değişikliktir. Bundan önce bu türlü bir madde yoktu, bundan sonra da bunun kalıcı olduğu ileri sürülemez, değişebilir. Ve bir alanda başarısını saptamış, ödülünü almış bir sanatçı başka alanda da başarısını, alacağı ödülle kanıtlamış olabilir.

Doğan Hızlan — Çeviri dalında da alır, aldığı dalda almayabilir ama bir daha hikâye ödülünü, roman ödülünü..

Konur Ertop — Sanıma göre, böyle bir maddenin, bir ödül alan sanatçının ilerki yıllarda başka yeniden aday olamayacağını belirleyen maddenin şöyle bir gerekçesi bulunabilir: Dil Kurumu ödülü dilin kullanılışında, Türk dilinin arınmış biçimiyle, ustalıklı uygulanımının değerlendirilmesidir. Bunu öykü alanında ortaya koymak ve belirlemekle roman alanında belirlemek, ortaya koymak birbirine eşdeğerde çabalardır ve dile görevini yerine getirmiş demektir sanatçı, başarısını tanıtlamış olur.

Doğan Hızlan — Dildeki başarısıdır diyorsunuz, türdeki değil.

Konur Ertop — Öyle olabilir.

Doğan Hızlan — Şimdi, roman ödülünü, «Her Gece Bodrum» kitabıyla roman ödülünü kazanan Selim İleri'ye yöneltelim sorumuzu. Ve galiba gelenek oldu, ödül kazanan arkadaşlara ilk o soruyu soruyoruz. Ödül kazandığınız andaki duygularınız? Ödülün işlevi nedir sizce? Gerçekten okurla sanatçı arasında bir bağ kurmayı yükleniyor mu? Bu konuda düşüncelerinizi söyleyin bize.

Selim İleri — Şimdi öyle sanıyorum ki okurla yazar ara-

sında bağlantı kurmada ödüllerin çok büyük yararı oluyor ülkemizde. Sayıp Edip Cansever'in de belirttiği gibi, okurla yazar arasındaki ilişkiler genellikle kopuk bizim ülkemizde. Ödüller yazarın göz önüne gelmesine olanak sağlıyorlar. Bir süre basın yazarla, ödül kazanan yazarla ilgileniyor. İşte televizyon da, meselâ bugün aynı şekilde ilgilenmiş bulunuyor. Bunların getirdiği olanaklar fazlasıyla sözkonusu edilebilir. Fakat bunun dışında, ben sanatçının ödüllendirilmesi gibi bir olguya karşıyım, bunu belirtmek istiyorum. İki ödül kazandım şimdiye kadar. Bu iki ödülün yazarlığım açısından büyük yararı olduğunu kabul ediyorum. Ama sanatçının ödüllendirilmesi sorunu bambaşka bir sorun. Burada mutlaka nesnel ölçülerin yanısıra öznel ölçüler de işin içine girdiğinden, hiçbir şekilde, hiçbir zaman kesin bir değerlendirme yapılabileceğini sanmıyorum. Sonuç olarak, seçiciler kurulunun yargıları çerçevesinde ödül sonuçları alınabiliyor. Bu, sanatçının yaşamında sevinç getiriyor mu, getirmiyor mu? Buna da karar vermek güç. Kazanamayan sanatçıların duyguları göz önüne alınacak olursa herhalde pek sevinç getirmiyordur. Kazanan kişiye de sevinç getirmiyordur. Ayrıca sizin katıldığınız bir ödülde sizden daha çok ödüle uygun gördüğünüz bir sanatçı da olabilir. Sözgelimi, daha önce kazandığım bir ödülde, bir öykü ödülünde, benimle aynı oranda ödüle lâyık kişiler olduğu kanısındaydım. Ama buna karşılık, tabii sanatçının gene de ödüllendirilmesi bir onur oluyor sanatçı için sonuç olarak, her şeye karşın. Bu kanıdayım. Fakat ödüller, sonuçta yani tekrar belirtmek istediğim bir şeydir, bir rekabet çerçevesinde oluştukları için, bütün anlamlarına karşın, belirli zararları da olan kurumlardır gibi geliyor bana.

Doğan Hızlan — Siz ödüllerin sanatçıyı onurlandırdığını, yüreklendirdiğini söylüyorsunuz. Ama başka açılardan da ödüllere eleştirileriniz var.

Selim İleri — Evet. Ödül kurumuna doğrudan doğruya, ödüllendirme kurumuna karşı bir eleştiri bu.

Doğan Hızlan — Peki. Bu teknik bir soruydu. Sanıyorum ki okurunuz böyle bir teknik soru sormayacak size. Kendi merak ettiği bir konunun aydınlatılmasını isteyecek. Sayın Suveren siz sorunuzu sorun.

Gülten Suveren — Selim bey, ben ayrıca çevirmen olarak romanlar konusunda bir fikrim var. Fakat benim görüş açımdan, diyelim 30 derecelik bir görüş açım varsa, sizin çok geniş bir açınız var. Ben aslında bir romanı okurum, bu bana zevk verir. Eğer roman beni çok etkilemişse, benim için, kendi öl-

çülerime göre değerli bir romandır. Fakat bu arada bazı şeyleri ben merak ederim. Bu romanın arkasındaki insanı merak ederim. Meselâ günlük çalışması gibi. Şimdi bir şey söyliyeyim, siz bir konuyu kafanızda tasarlar ve buna göre karakterler mi yaratırsınız, yoksa fotografik bir hâfızanız var, meselâ bir insanı görür, onu iyice inceler, etkisinde kalır, onun etrafında olaylar mı yaratırsınız? Yani sizdeki konu-karakter ilişkisi nasıldır?

Selim İleri — Evet, şöyle gelişiyor. Bu tabii her yapıta göre yeni baştan ele alınması gereken bir konu kanısındayım. Sözgelimi, bu ödül kazanan «Her Gece Bodrum»da doğrudan doğruya kişilerden yola çıkmıştım. Gözlemlediğim, ilgilendiğim, izlediğim kişilerden yola çıkmıştım. Ve bu kişiler arasındaki ilişkileri acaba bir roman potasında eritebilir miyim gibi bir düşünceye kapılmıştım. Bu bir yaz gezisi sonucunda böyle bir düşünce belirmişti bende. Ve bir süre, doğrudan doğruya o kişilerin yaşamları konusunda bazı notlar aldım. Bu notların çoğunu da kullanmadım sonunda. Yani roman yazımına geçildikten sonra bu notların çoğunu kullanmadım. Fakat bir roman yazılırken, öyle sanıyorum ki, romancı doğrudan doğruya, ister dış yaşamdan algıladıklarından, dış dünyadan algıladıklarından yola çıksın, ister kendi düşünsel yapısı çerçevesinde bir konu üretsin, bütün bunların ardında asıl yapması gereken şey, roman yazımına geçtikten sonra konusuna egemen olabilmesidir romancının. Yani onu dizginleyebilmesidir. Bu konunun, bu içeriğin çerçevesi dışına çıkmamasıdır. Bunun dışına çıktığı takdirde, bunun dışına çıktığı durumda doğrudan doğruya romanın yapısında bir sakatlanma oluşacak ve roman kendi içersinde bir bütünlük taşıyamaz duruma gelecektir. Bu yüzden kişilerle olay, eğer roman içerisinde kesin bir olay varsa, atmosfere dayalı değilse roman, kişilerle olay arasındaki bağlantı çok sıkı bir doku çerçevesinde olmalıdır kanısındayım. Yok doğrudan doğruya kişilerden yola çıkılmışsa o zaman da bu kişilerin birbirleriyle ilintileri, ilişkileri bize, yani okura çok aydınlık bir biçimde yansıtılmalıdır kanısındayım. Benim bu konudaki görüşlerim böyle.

Doğan Hızlan — Evet, yeterli oldu mu sizin için cevabı? Şimdi hikâye ödülünü kazanan Hulki Aktunç'a bir soru yöneltelim. Ama iki ödül kazanan sanatçıya yönelttiğimiz sorudan biraz değişik olsun Aktunç'a yönelttiğimiz soru. Bir hikâye yazarken neleri, hangi ögeleri göz önünde bulunduruyorsunuz? Böyle bir soruyla karşı karşıya kalsanız ne cevap verirdiniz sayın Aktunç?

Hulki Aktunç — Tabii bir hikâyenin yazımında, aslında her hikâye için göz önünde tutulan ögeler değişiktir. Çok değişik hikâyeler için çok değişik ögeler diyeceğim buna. Eğer kentlerden söz etmesini seven biriyseniz bir kırlangıç gibi o kentin göklerinde uçmanız gerekir. Eğer kırlardan söz edecekseniz başka bir şey olmak zorundasınız. Belki de bir şahin gibi, ya da bir yaban güvercini gibi dolaşmanız gerekir. Fakat bütün bunların dışında, ben temel öge olarak gördüğüm şey dil. Dil, ama dilin yoğurulması. Mekanik bir biçimde, sözgelimi hayat yerine yaşam kullanmak, bana ileri bir davranış gibi görünmüyor. Bana ileri bir davranış gibi görünen doğrultu, her sözcüğü belli bir bağlam içinde bir arada koyabilmek, bir cümle yapısı, bir hikâye biçimi içinde doğruyu bulabilmek. O zaman şöyle bir yere geliyoruz: Hikâye yazarı soruyor, neyi anlatmam gerekir diye soruyor. Neyi anlatmam gerekir sorusunun karşılığını eğer doğru verdiyse inanıyorum ki verdiği doğru karşılık onu nasıl anlatmam gerekir sorusunda da doğruyu bulmaya yöneltecektir.

Doğan Hızlan — Birbirini izler diyorsunuz.

Hulki Aktunç — Evet, birbirini izler diyorum. Bir de, tabii kısa hikâye denen türün birtakım açmazları ve birtakım cevherleri var. (...) Dış ülkelerde peşi bırakılmış bir tür haline gelmekte, böyle büyük bir miras karşısında kaldığı için hikâyeci, çok zor bir görevle karşı karşıya geliyor aynı zamanda. Çünkü gerisinde Türk hikâyesi var. Arkasında büyük bir dünya hikâyesi var. Büyük ustalar var. Şimdi, eğer bir hikâyeci ortaya koyduğu yapıtla bu büyük ustalara öykünmekle kalırsa, onların çok çok gerilerine düşerse kaybediyor. Ortaya çıkmaması gerekiyor. Bu, dil olarak da böyle, içerik olarak da böyle. Kısaca söyleyeceklerim bundan ibaret.

Doğan Hızlan — Teşekkür ederiz. Acaba seçiciler kuruluna bir soru yöneltsem, onlar da sonra seçtikleri sanatçılara bir soru yöneltirler mi? Bu ödüle gelen yapıtları değerlendirirken, onları okurken acaba aklınıza bir şey düştüğü oldu mu? Diyelim ki, bir Selim İleri'nin, bir Cansever'in, bir Aktunç'un yapıtını değerlendiriyorsunuz. Şurda olsaydı da, şu soruyu, şu takıldığım noktayı açıklamasını isteseydim, diye düşündüğünüz oldu mu? O sanatçının yanınızda olmasını ve bir konuyu açıklamasını istediğiniz oldu mu?

Sami Karaören — Benim için olmadı. Bilmiyorum Konur için oldu mu?

Konur Ertop — Seçici kurul üyesinin her şeyden önce bir okuyucu olduğunu düşünmenizi isterim. Elbette biz de bütün

bu eserleri tek tek gözden geçirirken, her biri hakkında rapor payımı alırken, kendilerine sormak üzere kafamızdan geçmiş olan sorular bulunmaktadır. Ama bunları şimdi burda sözkonusu etmenin gereği olmadığı kanısındayım. Çünkü hem yazılmış olan raporumuz mevcuttur, hem de bu eserleri eleştiren ve değerlendiren yazılarımız yayınlanmıştır. Bu soruların cevabı orda mevcuttur.

Doğan Hızlan — Raporlarınızı okumamız lâzım.

Konur Ertop — Ayrıca yazıları incelemeleri..

Doğan Hızlan — Peki, Hulki Aktunç hikâye konusundaki düşüncelerini söyledi. Bir hikâyeyi ne yazılması ve nasıl yazılması gerektiğinde. Şimdi biz şöyle bir soru soralım. Siz bir okura ne sormak isterdiniz? Yani okurun size neyi sormasını lsterdiniz?

Hulki Aktunç — Evet. Örneğin ben bir okurun bir yazara «siz neden hikâye yazıyorsunuz, neden roman, neden şiir yazıyorsunuz?» demesini merak ederdim doğrusu, yani böyle bir şeyi isterdim. Çünkü gerçekten bir eylemdir bu. Niye onu seçmiştir?

Doğan Hızlan — Peki, böyle bir soru olabilir mi, siz niye hikâye yazıyorsunuz diye sormuş olun.

Gülten Suveren — Muhakkak ki içinden gelmiştir, ondan yazıyordur. Yani birincisi bu. Ama bunun gerisinde, belki daha derinde gizli ve bilmemizi istediği bir şey var. Kendisi söylesin..

Hulki Aktunç — Yok. Şimdi ben, şöyle bir görüşüm var. Belli bir türü seçtiği zaman yazar, kendisini de belirlemiş oluyor. Aynı, bir çocuğa anne babasının isim koyması gibi. Gerçi günümüzde Türk yazarı da, dışardaki yazarlar da çok değişik türler seçebiliyorlar ama özellikle bir türde direnmek isteyen, ben bu türün en iyisini yapmaya çalışıyorum ve ilerde buna çalışacağım, buna yöneliğim diyen bir insana sorulması gerekir gibi geliyor. Çünkü o, o türün birtakım gizlerini, güzelliklerini belki size açabilirdi. Yalnız bu benim şeyim..

Gülten Suveren — Sevmişiniz, asıl iş orda çıkıyor.

Hulki Aktunç — Olabilir. Evet şimdi.. Çünkü tür yazan için bir şeydir, bir yağmur suyu da bir sel için bir dere yatağı neyse tür de yazar için odur. Belki, belki bir tür silâhtır yani tür. Ok, yay ya da başka bir şey, başka bir silâhtır. Kimisi okla, kimisi yayla çalışır.

Gülten Suveren — Doğan bey, bir şey sorabilir miyim?

Doğan Hızlan — Buyrun efendim.

Gülten Suveren — Beyefendi hikâyeci. Bu taraf hem ro-

mancı, hem hikâyeci. İkisine birden bir soru sorabilir miyim?

Doğan Hızlan — Çok ilginç olur.

Gülten Suveren — Şimdi, Selim bey hikâyelerinde çok tanınmıştır. Beyefendi de hikâyelerinde tanınmıştır. Bir tarafı ayrıca romancıdır. Derler ki, aslında roman yazmak, hikâye yazmaktan daha kolaydır. Çünkü roman uzundur. Bir romanda, insan istediklerini daha iyi anlatabilir, olayları daha iyi geliştirir, kişileri daha etraflıca anlatır, tanımlar. Buna karşılık, hikâye kısadır ve bunun içinde her şeyi vermek bir tür deha işidir derler. Önce Selim bey siz ne diyorsunuz? Ve siz de hikâyeyi çok seversiniz ayrıca.

Selim İleri — Tabii. Hikâye, herhalde birçok açıdan romandan, romana oranla daha zorlukları olan bir edebiyat türü. Özellikle hikâyede en küçük bir sarkma bile okurun gözüne hemen batabilir. Çünkü boyutları kısa olması nedeniyle yanılgısı, yanlışı daha kolay anlaşılabilecek bir türdür. Sanatçının çok daha titiz davranması gereken bir türdür. Ama bu, hikâyede disiplinden geçmiş bir insan için romanda da aynı zorlukları ardından getiriyor kanısındayım. Yani özellikle en güç edebiyat dalı olarak ben şiir olduğu kanısındayım. Şiirden daha güç bir edebiyat dalı olabileceğine pek inanmıyorum. Bu yüzden, disiplin, sıkıdüzen çerçevesinde çalışan bir sanatçının roman yazarken de, hikâye yazarken de, şiirin sıkıdüzeninden geçmesi gerektiği kanısındayım. Yani şiir yazması gerekir kanısında değilim, bunu söylemek istemiyorum. Fakat yazılmış olan şiiri, Türk şiir sanatını, dünya şiir sanatını çok yakından izlemesi gerekir ve onun sıkıdüzenini elde etmesi gerekir kanısındayım. Bundan sonra, öyküsünü ve romanını bu sıkıdüzen çerçevesinde ele almalıdır derim. Sorunu bu şekle soktuktan sonra, hikâye mi güç, roman ını güç gibi sorun olabileceğini pek sanmıyorum. İkisi de herhalde güç.

Gülten Suveren — Siz hangisini daha çok seversiniz?

Selim İleri — Çok güç buna yanıt getirmek herhalde.

Gülten Suveren — Ama var.

Selim İleri — Muhakkak. Yazdığım kitaplar arasında, çok klâsik bir yanıt olacak belki ama, «Her Gece Bodrum»u ötekilere oranla daha çok seviyorum. Yani galiba roman ağır basıyor.

Gülten Suveren — En büyük çocuğunuz olduğu için..

Selim İleri — Belki, evet.

Gülten Suveren — Siz ne diyorsunuz peki?

Hulki Aktunç — Ben şu kanıdayım. Demin türler karşısında yazarın bir tür bilinç taşıması gerektiğini ve seçtiği tü-

rün de o bilinci gösterdiğini, yani dünyayı nasıl kavradığını, şiirle mi kavradığını, romanla mı kavradığını, hikâye ile mi kavradığını belirler demiştim. Aynı onun gibi, eğer sanatçının bu tür hakkındaki bilinci zor, beğenirlik, zor çalışma, yazdığını kolayca elden çıkarabilme, yırtabilme, çizebilme, üzerini karalayabilme gibi birtakım özellikleri varsa, ki bunlar çok olumlu özelliklerdir, o yazar için ele aldığı tür, her zaman için en zor türdür. O şair için şiir güçtür, o romancı için roman güçtür, o hikâye yazarı için de hikâye güçtür.

Gülten Suveren — Peki beyefendi, şimdi sizin hikâyeciliğinizi bırakalım bir an. Bir okur olarak sizinle konuşalım. Siz bir okuyucu olsaydınız ve bu konuda bir yargıya varmanız gerekseydi: Roman mı güçtür, hikâye mi güçtür?

Hulki Aktunç — Çok zor bir şey, bu açıdan bakmadım. Çünkü..

Gülten Suveren — Öyle mi?

Hulki Aktunç — Evet. Bu açıdan bakmadım.

Gülten Suveren — Niye, çünkü siz rolleri değiştirdiniz..

Hulki Aktunç — Evet.

Gülten Suveren — Şimdi izin verin, ben de öyle yapayım.

Hulki Aktunç — Okur olarak bakması bir yazarın aslında çok güç. Aslında kime yazar, kime okur denir, bunu bile tarif etmek kolay değil de.. okur, sanıyorum aktif bir okur, okuyarak bir eylemde bulunan bir insandır o. Yani yazarını yöneltebilir, yönlendirebilir. Böyle bir okur için de, demin verdiğim karşılığın geçerli olacağını sanıyorum. Yani iyi bir şair için en güç türdür.

Doğan Hızlan — Evet, türler arasında bir ayrım yapılamayacağını söylüyor Hulki Aktunç ve Selim İleri. Sayın seyirciler, Türk Dil Kurumu konusunda yaptığımız bu program son buluyor burada. Şöyle özetleyebiliriz oturumumuzu: Seçici kurul üyeleri sayın Sami Karaören'le sayın Konur Ertop, Türk Dil Kurumu ödüllerinin hangi ölçütlere göre verildiğini ve hangi amaca yönelik olduğunu ortaya koydular ve seçici kurul çalışmasından bize söz ettiler. İkisine teşekkür ederiz. Ayrıca Edip Casever, Hulki Aktunç ve Selim İleri de hikâye, roman ve şiir açısından Türk dilindeki arılaşmayı ortaya koydular. Ayrıca ödülün, okurla sanatçı arasındaki bağı güçlendirdiğine inandıklarını belirttiler. Sanatçılarımıza da bizi bu konuda aydınlattıkları için teşekkür ederiz. İyi günler sayın seyirciler.

DENGELEME POLİTİKASININ ÇIKMAZI: TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ

Türk Dil Kurumu'nun her yıl verdiği «yazın ve bilim» ödülleri bu yıl da çeşitli yazarlara verildi. 1958'den beri 7 dalda verilen ödüller bu yıl dokuz dalda dağıtıldı.

Ödüller açıklandıktan sonra ilerici sanat çevrelerinden ödüllere dair çeşitli eleştiriler yapıldı. Seçiciler Kurulu'nun ödüllerin gerekçelerini açıklamamasından tutalım, Türk Dil Kurumu'nun ödüller konusunda tutarsızlığına dek uzanan bir dizi haklı eleştiriydi bunlar.

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Cahit Külebi bir haftalık sanat dergisine verdiği demeçte ödüllerin «kimseyi memnun etmediği»ni, «bu konuların sürekli bir savaşım düzeyi durumuna» getirilmemesini istediğini belirtiyordu. Cahit Külebi'nin çıkmazlar içinde bulunan konuşması Kurumun kısır döngüsü içinde bu sorunların çözümlenemeyeceğini açıkça tanıtlarken; ilerici sanat çevrelerinden, sorunun herkesin «memnun» olup olmaması biçiminde ele alınmasının yanlış olduğu konusunda haklı sesler yükseliyordu. Üstelik ortada bilinçlice bir «dengeleme» politikasının varolduğu gözönünde bulundurulursa, «devrimci» olduğunu iddia eden bu kuruluşun neden «sürekli bir savaşım düzeyi» durumundan soyutlanması istendiği de saçma bir kaçış politikası olarak nitelendirildi.

Konuyla ilgili olarak köşe yazarımız Ataol Behramoğlu'nun görüşlerinin yanısıra tanınmış şair Hasan İzzettin Dinamo ve öykü yazarı Adnan Özyalçıner'in görüşlerini aldık.

(Politika 8 ekim)

TÜRK DİL KURUMU KAPALI BİR KLANDIR

Hasan İzzettin DİNAMO

Türk Dil Kurumu çevreye kapalı bir klan görünümündedir. Eskiden beri devrimci düşünceye sırtını çevirmiş, giderek bunun gölgesinden dahi korkan bir kurumdur. Ünü dünyaya yayılmış kimi yazarlarımız tenezzül ederek oraya kapılanmak istemişlerse de ev sahipleri durumundaki kişiler bunlara kapılarını açmamış, yüz vermemişlerdir. Atatürk'çü bir ruhun egemen olduğu sanılan bu kurum içinde ilerici düşüncenin gerçek düşmanları yuvalanmıştır. Bunları ya sanatçılar ya da sanatçıları gütmeye çalışan, belki de güden, derinliklerdeki örgütlere bağlı kişilerdir. Bu kurum elindeki bol para ile, ileriye doğru yönelen insancıl Türk edebiyatını yanıltıp sapa

yollara sürmekte, işçi sınıfının bütün insancıl amaçlarına ters düşen küçük burjuva bunalımlarına gülümseyerek epeyce yol almış olan insancıl ve devrimci Türk edebiyatını bir kez daha yolundan şaşırtmaya çalışmaktadır.

— GÜDÜMLÜ ÖDÜL KADROSU —

Kurumun genel sekreteri gençlik günlerimizde arkadaşlık ettiğimiz sevimli, insan, dost Cahit Külebi'dir. Cahit Külebi sevimli, şirin küçük burjuva şiirleri yazmış, bunlarla tanınmış, bunları bir küçük burjuva hümanizmi içinde sevdirmesini bilmiştir. Daha önceleri burjuva ve küçük burjuva hümanizmi ile beslenmiş kişilerin gölgesinde sevimli gösterilmeye çalışılan Kurum şimdi daha sevimli bir şairin güdümünde daha sevimli günler geçirmekteyken bu yılın ödülleri başgöstermiş, bütün Türk edebiyatının olumlu gelişimi içinde yetişmiş, yetişmekte olan aydınlar şaşkınlık içinde kalmışlardır. Ödül verilen, saygın kişiler sanki işçi sınıfı hümanizmi ile doludizgin ilerleyen devrimci Türk edebiyatını yolundan alıkoyabilmek için kullanılmış gibidirler. Bence bu sanatçılar, düşünürler, çevirmenler, çocuk edebiyatçıları, felsefeciler ayrı ayrı birer değerdirler. Buna inanıyorum. Yalnız bu ödül alan kadro öyle değerlendirilmiş, yan yana getirilmiştir ki, insan bu işin güdümlü bir arka düşünce ile yapılmış olduğuna inanıyor.

Bu yıl içinde çıkmış olan nice devrimci roman, hikâye, şiir sanki hep görmezlikten gelinmiştir. İnsan bu görünüm karşısında güceniyor. Ben Kurum'un ödüllerini haklı ya da haksız kazanmış olan sanatçılar için olumsuz hiç bir şey söylemek istemem. Şundan ki bunlar arasında çok genç olanlar vardır. İlerde büyük yazarlık, şairlik ününe erişebilirler. Ancak bunlar arasında henüz bocalama evresinde olanlar da vardır. Sanki bunlar 10-15 bin lira ile desteklenerek gerçek sanatçılar arasına sokulmak istenir gibidirler. Bu düşünceler salt benim değildir. Pek çok sanatçıyla aydının düşüncelerinde buna yakın titreşimler gördüm.

(Politika - 8 ekim)

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİNİN TEMEL ÇELİŞKİSİ

Adnan ÖZYALÇINER

Dil Kurumu ödülleri, ülkemizin en yaygın ödüllendirmelerinden biridir. Edebiyatın bütün dallarını kapsadığı gibi bilim dalını, basın ve radyoyu da kapsar.

Böylesine geniş kapsamlı bir ödülün yanlışları, doğruları üstüne her yıl konuşulacaktır. Bu daldaki ödül yerini buldu, şu daldaki ödül yerini bulmadı gibisinden.

Ben temelden bir eleştiri getirmek istiyorum: Önce Kurum'un yapısındaki çelişkiyi görmek gerekir. Dil devriminin savunucusu bir kurum olarak tutucu düşüncenin karşısındadır, Türk Dil Kurumu. Böylece devrimci düşüncenin de savunucusu olmak durumundadır. Ama Kurum, devrimci yazarlarımızı üye almamakla devrimci düşünceyi, bütününden soyutlayıp, yalnızca dil konusunda devrimciliği savunduğunu ortaya koymuştur. Çünkü Kurum'da dili devrimci olan ama düşünce yönünden devrimci olmayan üyeler vardır bugün. Ödüllendirmede de yalnızca dilde devrimci oluşu yüzünden sağcı bir yazara ödül verilmesi yapı içinde her zaman için olasıdır.

Bu temel çelişkinin ardından ödül yönetmeliğinin aksayan yanlarına kısaca bir göz atalım: Ödüllerin bütün dalları kapsayan yaygınlığına karşılık, başvuruyla ödüle katılınması, çoğu kez, zayıf yapıtlara da ödül verilmesi sonucunu doğurmaktadır. Türlü dalları içine alan bir ödülün o yıl yayınlanan bütün kitaplar arasında ödüllendirme yapması daha gerçekçi bir tavır olurdu. Başvuru koşulu ödüllerin cılızlaşmasına neden olmaktadır. İkinci aksaklık, hangi dalda olursa olsun, bir kez ödül almış bir yazara bir daha ödül verilmemesidir. Bu da ödüllerin gittikçe zayıflamasına neden olmaktadır. Oysa ülkemizde birçok yazar çeşitli dallarda kitap yayınlamaktadır. Onun için bir dalda ödül alan bir daha o dalda alamayabilir. Ama bir başka dalda pekâlâ yeniden ödül alabilmelidir.

— SUYA SABUNA DOKUNMAK YOK —

Bu iki kısıtlama ödüllendirmede gelen kitapla arasında yargıçlar kurulunda bir fazla oy alan herhangi bir kitabı öne çıkarmaktadır. Bu kitap ya da kitaplar, yukarda sözünü ettiğimiz temel çelişki açısından da en suya sabuna dokunmayanı olmaktadır genellikle.

Böylesine bir kısıtlamanın doğurduğu bir sonuç da ünlenmiş yazarlarımıza ödülde bir tür sıra sağlamış olmasıdır. Bu da ödülün değerini azaltan bir olaydır. Ayrıca, genç yazarlar için, ilk kitaplarının değerlendirilmesinde ayrı bir sakınca ortaya çıkmaktadır. Daha kendini tam belirlemeden ilk kitabıyla ödül verilen bir yazar, ya yazmayı sürdürmeyebilir, ya da bambaşka bir yöne sapabilir.

İşte bütün bunlar, Türk Dil Kurumu Ödülleri'nin, yaygın-

lığına karşılık alabildiğine zayıflığının nedenleri olarak hâlâ ortada durmaktadır.

Ödüllerin kitaplara sağladığı reklâm, yazarlarına sağladığı ün, her şeye rağmen kitapların değerleriyle orantılıdır. Çünkü kamuoyu, her zaman, yargıcılar kurulundan daha sağlam seçim yapmak olanağına sahiptir. Öyle de yapmaktadır.

(Politika - 8 ekim)

TÜRK DİL KURUMU, ÖDÜLLER, vb.

Ataol BEHRAMOĞLU

Türk Dil Kurumu olayına, bir bütünlük içinde, çok yönlü ve diyalektik bir yaklaşımla bakmak gerekiyor.

Türk Dil Kurumu, maddi olanaklarıyla, çok önemli, çok etkili bir kültür kuruluşu olabilir. Sözgelimi, Türkiye'nin en büyük özel yayınevlerini geride bırakabilecek nitelikte kitap vb. yayını yapabilir. Ülkemizin kültür yaşamında çok önemli bir işleve sahip olabilir. Fakat Türk Dil Kurumu'nun bugün böyle bir yöneliş içinde bulunduğunu görmüyoruz. Bunun nedeni, Kurum'un dayandığı ideolojik temelin zayıflığı, kaypaklığıdır. Kurum içinde ilerici güçler var hiç kuşkusuz. Fakat belli ki gerici, tutucu güçler de var. Bunlar buraya nasıl girmişler, burada nasıl etkili olmuşlar, ayrı bir sorun. Fakat «ilerici güçler»in niteliği üzerinde de durmak gerekiyor.

Açıkça konuşmak gerek. Çağımızda gerçekten tek bir ilerici düşünce var. Bu, marksizmdir. Bunun dışında kalan çeşitli yöntemler, marksizme yaklaştıkları ölçüde ilerici olma niteliği kazanırlar. Türk Dil Kurumu içindeki ilerici güçler, «Kemalist» olduklarını söylüyorlar. Kemalist hareketin, emperyalizme karşı kurtuluş savaşı vermiş bir yönü vardır. Aynı Kemalist hareket, kurtuluş savaşı sonrasında komprador burjuvaziyi yaratmaya başlamıştır. Bunlar bilimsel gerçeklerdir. Türk Dil Kurumu içindeki ilerici kişiler hangi Kemalizmden yanadırlar? Bunu açıkça ortaya koymaları gerekir. Kaypaklığın, oportünizmin barutu bir atımlıktır. Gerçeğin gücü, kaypaklığı, oportünizmi ergeç ezer.

Kemalizm diye özgün bir ideoloji, bir kuram yoktur. Mustafa Kemal'in önderlik ettiği siyasal ve daha sonra kültürel hareketin ulusal kurtuluşçu, ilerici yanları, bugün, işçi sınıfı ideolojisini benimsemiş örgütlerce ve kişilerce gerçek anlamıyla savunulup yürütülmektedir. Kemalist olduğunu ve böylece ilerici olduğunu düşünen bir örgüt ya da kişi, rotasını ya gerçek anlamda ilericiliğe doğru yöneltecek, ya da eninde sonunda yok olacaktır. Bunun ortası, idarei maslahatçı bir başka çözümü yoktur.

Ödüller sorununa gelince: Estetik seçimler, estetik beğeniler, çoğu kez siyasal seçimler, siyasal yönelişlerle belirlenir. Çok zararsız görünen bazı estetik konumlar, toplumun önemli dönüm noktalarında, birden kimlik değiştiriverir. Sözgelimi, Rus simgecilerinin dinci kanadı, devrim öncesinde zararsız kişilerdi, gerçekten iyi sanatçılar da vardı içlerinde. Fakat 1917 devriminden sonra, yurt dışına göçeden bu kişiler, devrime zehir kustular. «Bireyci estetik» anlayışını benimseyen sanatçıların, eninde sonunda nasıl bir siyasal konuma geçtiklerinin, ya da zaten var olan siyasal konumlarının, toplumun dönüm noktalarında nasıl açıklığa çıktığının çok örneği var. Arjantin'in ünlü yazarı Borges, Şili faşizmini açıkça savunmakta bugün. Borges'in sanatçı değeri ise, herkesçe kabul edilmiş bir gerçek. Salvador Dali, faşist olduğunu gizlemiyor. Ezra Pound faşizmi açıkça destekledi. Leonid Andreyev büyük bir sanatçıydı, Gorki'nin dostuydu üstelik. Fakat bireyci önyargıları, onu karşı devrim saflarına itti. Bütün bunlar raslantı mı?

Görebildiğim kadarıyla, TDK ödüllendirmelerinde, bir dengeleme çabası var: Şiir ve roman ödülleri geçen yıl, toplumcu arkadaşlara verilmişti. Bu yıl onların estetik anlayışlarının tam karşısında yer alan kişilere ödül verildi bu dallarda. Bunlar, ödüllendirmelerde sanatsal, dürüst ölçütler yerine, bir takım başka hesapların, dengeleme hesaplarının, siyasal tercihlerin v.b. ağırlık taşıdığını gösteriyor.

Şiir alanında bu yıl ödül alan şair, usta bir şair kuşkusuz. Fakat ben onun estetik anlayışının ve bu estetik anlayışın temelindeki toplum ve insan anlayışının karşısındayım. Söz konusu kitabını çıktığı sırada bir kaç kez okudum. Hep bir ölüm kokusu, monoton bir melankoliden başka bir şey görmedim bu kitapta. Şairin duygu ve yazma özgürlüğüne bir diyeceğim yok hiç kuşkusuz. Fakat bu kitabın şu yaşadığımız Türkiye'nin insanına, aydınına, işçisine, çalışan, düşünen, acı çeken insanına bir şey kazandıracağı kanısında değilim. Ödül alan romanı okumadım. Fakat onun yazarının estetik anlayışı ve temel düşünceleri de, ödül alan şairinkinden farksız. Ödül alan hikâye kitabını da okumuş değilim. Yarışmaya katılan hikâyecilerden Aysel Özakın'ın, Nazlı Eray'ın kitaplarını okumuş, sevmiştim.

Geçen yıl şiir kitabı çıkaranlardan Can Yücel ve Gülten Akın, yarışmaya niye katılmadılar, bilmiyorum. Her ikisinin kitapları da, içerik bakımdan, aydınlık, değerli, dil ustalığı açısından da seçkin yapıtlardı.

Sonuçta, Türk Dil Kurumu'nu ve ödüllendirmelerini, ne

fazla önemsemeli, ne de küçümsemeli derim. İlerici olduğunu ileri süren bir kurum, eğer gerçek ilericiliğe doğru yönelmezse, eninde sonunda yozlaşır, etkisizleşir, karşıt güçlerin eline geçer; gerçek ilericiler de aynı doğrultularda kendi kurumlarını kurarlar gerekirse. İlkelerimizden de ödün vermeden, oportünistleşmeden, fakat sabırla, toplumda şu ya da bu ölçüde etkili, şu ya da bu ölçüde ilerici kurumları gerçekten ilerici yöne götürmek için çalışmalıyız. Türk Dil Kurumu'nu gerçekten ilerici bir doğrultuya yöneltmek için savaşımı — daha etkili ve örgütlü — sürdürmemiz gerekiyor.

(Politika - 8 ekim)

ÖDÜLLÜ DİLİN KEMİĞİ

Necati GÜNGÖR

Geçtiğimiz ayın son günlerinde TDK ödülleri dağıtıldı. Her yıl olduğunca, yine kimi tartışmaları da beraberinde getirdi Türk Dil Kurumu'nun ödülleri. Bir ozan dostum, sonuçları eleştirmek için, «Kurum, ses dalında ödül verseydi, onu da Zeki Müren alırdı» diyor. Verilen ödüllerin yerini bulmadığını böyle dile getiriyor. Şu da bir gerçek ki, verilen, verilmekte olan hiç bir ödülün sonucu, eleştirisiz benimsenmemiştir. Nedeni ne olursa olsun, kiminde gereksiz alınganlıkları, kiminde de haklı tepkileri birlikte getirir bu türden olgular. Ama doğaldır bu. Eleştiri kaçınılmazdır. Bağrında haksızlık tohumu taşısa bile, kimi eleştiriler güzeldir, gereklidir. Kaldı ki ödülü veren Kurum, buna gerçekten değer yapıtları seçip de ortaya çıkarabiliyor mu her yıl? Verilen ödüller içinde hak edilmemişler hiç yok mu? Bu sorulara olumlu bir karşılık verilebilinir mi?

Türk Dil Kurumu'nun belli bir tüzüğü var; bugüne dek korunmaya çalışılmış belli ilkeleri var... Bu tüzük ve ilkeler doğrultusunda ödüle değer yapıtın seçildiği biliniyor. Ama 1977'nin hikâye ödülünü verirken gerekli titizliğin gösterildiğini hiç kimse ileri süremez. Türk Dil Kurumu'nun ilkeleriyle alay etmiş; daha önce bu ödülü almak için başvuran yazarlara sövmüş; dilde özleşme ilkesini benimseyenleri küçümsemeye yeltenmiş bir adama ödül vermek, hangi titizlik anlayışıyla açıklanabilir? Denilebilir ki, o kişi ikiyüzlülük edip ödül almak için sıraya girmiş, verilince de sırıta sırıta kabul etmiş; bunda ilgililerin suçu ne? O zaman, ödüle değer görülen yapıtın diline rastgele bir göz atalım:

«Bir tel gün sızar girer...» / «karşıdaki taş rum ev...» / «Sızlatıcı küçüklüğünde, tütkün kara tencereleri getiriyor, bir azınanlaşıp soğuyarak büyüyor, bir kollarının altında büzülen mermer masaya yayılıyor.» / «Masaya gittikçe ateş kesen kahvenin duvarları da katılıyor gibi; hızla alçalan ahşap tavan...» / «Nuri iğreti bir gülümsedi...» / «Çok oluyor adamdan bir başörtü satın almıştı.» / «akşam beri bir pazar günü...» / «-Şu çerçeve bile kaç para eder, böyle olur mu canım çok az çok-» / «Yıllardır ayak basmamış eşikleri gıcırdatarak» / «Biliyorum ki izleniyorum, unutulur şey değildir; yolların ıslağında, hendeklerin çamur deryasında beni bulacakları, evimin kırklarca odasından birinde kıstıracakları, simli yatak örtülerinden, şiltelerin altından bulup çıkaracakları gidip kurtulunur şey midir?»

Birkaç sayfacıktan, rastgele seçilen örnekler... Anlamsızlık, anlaşılmazlık örnekleri... Bulanık bir kafanın kılçıklı dili... Ne derseniz deyin artık. Söz götürür bir yapıt. Ama, Türk Dil Kurumu adına verilen bir ödül söz götürmemeli. Ödül, yazarın genel olarak dil anlayışına verilmeli belki. Dili hangi amaçla kullandığı, neyi anlatmak için kullandığı da gözönünde tutulmalı belki, bir yazar ödüllendirilirken... Kazanan da önemli bir düzeyin tadını duyumsamalı.

Eskilerde söylenmiş bir söz var: «Dilin kemiği yok, istediğin yana çevir.» Kaypak kişiler, tutarsız savlar için söylenmiş bir söz bu. Hikâye ödülünü almak için kuyruğa giren, alınca öpüp başına koyan kişinin tutarsızlığını düşünürken anımsadım. Dün söveceksin, bugün sırmalı kaftan gibi sırtına geçireceksin o ödülü! Üstelik de kötü bir dille... İlgililerin kulakları çınlasın... Niye Eray, Özakın ya da Kilimci değil?

(Vatan 9 ekim)

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİNE ŞAŞIRMAK GEREKSİZ

S. Günay AKARSU

Nedir bir sanat ödülü kazanmak? Ödül kazanmış sanatçı ne denli kıvanır? Ödülün saygınlığına bağlı değil mi? Gerçekten önemsenen, durmuş oturmuş, yıllarca tutarlı bir çizgi izlemiş ödülü kazanmayı hangi sanatçı istemez ki... (Ne kadar da azdır böyle saygın ve nesnel ödül veren kurum..)

Peki ödül, yalnızca sanatçıyı desteklemek, özendirmek ve de taçlandırmak için mi verilir? Yani ödül verme ve alma olayı akrep kuyruğu gibi kendi üstüne kapanmış sanatçı çevre-

sinde yaşanan ve önemsenen bir olay mıdır? Sanat alıcısını, kitleleri hiç ilgilendirmez mi? Bu da ödülün saygınlığına ve halkla bütünleşmiş olup olmamasına bağlı. Nice ödüller vardır ki alanlarla verenlerin çevresinde eriyip gider. O içine kapanıp toplumdan kendini bile isteye yalıtmış olan dar sanatçı çevresinden bir bölüğü seçici, yani ödül dağıtıcı olur; geri kalan da ödül almak üzere kuyruğa girer. Sonuçlar belirir, ödüller dağıtılır; bir dedikodudur başlar. Kazananlar bir yana ayrılır, kazanamayanlar öte yana. Yeni bir ödüle değin böyle gider bu.

Neden böyledir peki? Çünkü o sözünü ettiğimiz dar sanatçı çevresi, şimdiye değin, kitleyle bağ kurmak, kitleye açılmak gereğini hiç duymamıştır. Nitelikli sanatın az kişi tarafından anlaşılabileceğini savunanlar mı ararsınız aralarında.. Ya da kimi zaman şairin bile kendi yazdığı şiirden bir anlam çıkaramayabileceğini ve de bunun böyle olması gerektiğini ileri sürenler mi..

Geniş kitleleri böylesine dışlayan, böylesine hor gören kişilerin yaptıkları sanat elbet kitlelere o oranda uzak, yabancı, ters olacaktır. Doğal ve hiç şaşırtıcı olmayan sonuç. Kitleler de bu sanatçıları yok sayacaktır; dolayısıyla aldıkları ya da alamadıkları ödüller kitlelerin umurunda bile olmayacaktır.

Bu durumun kökeni birçok yazımızda belirttiğimiz gibi çok derinlere, ekonomik temelin çok yönlü yansımalarına değin uzanır. Düzenin egemenleri, kendi istekleri doğrultusunda sanat yapıtı üretenlerle gene kendi aralarında kalan bir bağıntı kurarlar. Bu bağıntı sonunda kendilerine dolaylı ya da dolaysız yollarla bağımlı kıldıkları sanatçıların ürünlerinin tüketicisi olma tekelini de ellerinde tutarlar. Bu toplumsal anlaşma içinde yer alan ödüller, gene pek doğal olarak yalnızca bu dar çevrede güçsüz bir etki yaratır ancak.

Türk Dil Kurumu ödülleri de şimdiye değin, büyük çoğunlukla kitlenin hiç mi hiç; umursamadığı, halka yabancı bile olmayan, halkın bütünüyle dışında kalmış ödüllerden olmuştur. Kimi zaman bu ödüllerden biri, birkaçı gerçekten kitleye açık sanatçılara da verilmiştir belki, ama bu görünmez kazalar (!) ödülün temel niteliğini değiştirmeye yetmemiştir.

Türk Dil Kurumu ödülleri, kurumun bütün tutumu için söylenebileceği gibi, ileriye kapalı tutulmuştur. İlerici, devrimci yazarları üyeliğe bile almayan bir kurumun ödüllerinden ne hayır gelir ki...

Evet, yaratılan sanat ürününün halkla bütünleşme ölçü-

tünü bir an için gözden ırak tutup, soyut ölçütlerle yaklaşalım soruna. Diyelim ki bir sanat ürününü değerlendirirken kitleyle karşılıklı alış-veriş kurmayı başarmasına, diyalektik etkileşimi gerçekleştirmesine değil de yalnız ve yalnız o yapıtın öz-biçim dengesi kurmaktaki başarısına bakılacaktır. Böylesine tek yanlı yanıltıcı ve dolayısıyla gerici bir ölçü dizgesinde bile Türk Dil Kurumu ödüllerinin işin içinden yüz akıyla çıkamadığını görürüz genellikle. Çünkü amaç gerçek bir öz-biçim dengesini sağlayan sanat yapıtlarını değerlendirmek, ödüllendirmek de değildir.

Dili, bütün bir yapıdan soyutlayan anlayış başka nasıl açıklanır? Bir sanatçının TDK ödülü alması için, yabancı sözcükleri atıp yerine Türkçe sözcükler doldurması yeterli sayılırsa, yapıtın içeriğiyle dili arasındaki bağ hiç hesaba katılmazsa, özle biçim arasındaki yalıtılmış, soyutlanmış dengenin bile göz önünde tutulmadığı kesinlikle ortaya çıkmış olmaz mı?

Olaya bu açıdan bakınca, bu yılın ödüllerinin hangi sanatçılara, hangi yapıtlarından dolayı verildiği hiç şaşırtıcı gelmiyor. Örneğin tiyatro dalında ödül kazanan «Eski Fotoğraflar»ı geçen mevsim Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul bölümünde sıkıntıyla izlemiştim. Bu yıl da aynı oyun ödül aldı işte...

Bu bir örnek yalnızca. Kusura bakmasınlar ama, ödül kazanan sanatçıları kutlamak gelmiyor içimden..

(Vatan 15 ekim)

TDK'NUN EN TUTARLI, EN AZ TARTIŞMALI ÖDÜLLERİ

H. B. K.

Ödüller, ne olursa olsun, belirli bir kurulun değer yargılarını dile getirdiği için çokluk, tepkilerle karşılanan olgular durumundadır. Tartışılabilen bu «değer yargıları» sorununa bir de, o yılın genel olarak ödülü alması beklenen yapıtlarına ödül verilmeyince, ortaya çıkan tartışmanın boyutları daha da büyük olmaktadır.

Türk Dil Kurumu Ödülleri de her yıl aynı durumla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, geçen yıl, bu sorun, büyük boyutlara ulaşmıştı. Gerek şiir, gerekse roman dallarında beklenen yapıtların ödülü almaması, sorunu «körüklendiren» etmenlerden birisi idi.

Ne var ki, bu yıl verilen ödül, belki de kurumun kendi-

sini artık büyük tartışmalardan uzak tutması istemi ile oldukça tutarlı ve dengeli bir şekilde dağıtıldı. Beklenen yapıtların ödülleri almasının ötesinde, katılan yapıtların gerçekten «en iyilerine» verilmesi, doğal olarak, yazın dünyası için, güncelliğin ötesinde bir tartışmanın dışında yeni bir tartışmanın doğmaması gibi üzücü bir durum yarattı.

Ödül kazanan yapıtlar üzerinde yazılanlar da, genellikle, yazarlarının ödül töreninde yaptıkları konuşmaların boyutları içinde kalıyordu.

Oysa;

Bu yıl şiir ödülünü kazanan Edip Cansever'in «Ben Ruhi Bey Nasılım»ı bir yandan, bunca yıldır şiirin çilesini çeken bir ozana verilirken, öte yandan kendi olanakları ve boyutları içinde özgün ve yeni bir soluk getiren bir yapıtın ödüllendirilmesi de oluyordu. «Ben Ruhi Bey Nasılım» hem Cansever'in başından bu yana izlediği şiir çizgisinin özelliklerini taşıyan, hem de Cansever'in bunca yılda ulaştığı çizgiyi belirleyen bir yapıt.

Selim İleri'nin roman ödülünü kazanan yapıtı «Her Gece Bodrum» sanırız, bu yıl yazılan romanlar içinde en çok sözü edilen yapıtlardan birisi idi. Takma adlarla yazılan yazıların yanısıra, ortaya konan «heyecanlı» yazıların da belirlediği şeylerden birisi şuydu: İleri'nin «uzun öykü olrak anılmasını» istediği «Destan Gönüller»den ulaştığı «Her Gece Bodrum» çizgisi son derece özgün bir yapıtla noktalanmış oluyor, şimdilik. Gerçekten adı geçen yapıt, gerek içeriğinin özgünlüğü, gerekse biçiminin özellikleri ile, yılın en iyi yapıtı idi, kendi türü içinde.

Hulki Aktunç, bazı «piyasa ve dağıtım» sıkıntılarının gerektiği ölçüler içinde ele alınmasını engellediği yapıtı «Gidenler Dönmeyenler» ile, öykücülüğümüzde yeni bir «durak»ı işaretliyordu. Anlatım ve dil özelliklerinin iç içe olarak özgün öyküleri sunduğu yapıtın ödüllendirilmesi de gene, yapıtın bulunduğu yerin tutarlılığı nedeni ile tartışmaların ötesinde kaldı.

Türk Dil Kurumu'nun verdiği bu «yazın ödüllerinin» dışında, dağıttığı diğer ödüller de, tutarlı idi.

Bedrettin Cömert'in Gombrich'ten çevirdiği, baskısı ile, içeriği ile büyük bir boşluğu dolduran yapıtı Sanatın Öyküsü, hemen herkesce okunması gereken bir yapıt. Kişinin yüzyıllar boyunca sanat denen o büyük çilenin gizleri içinde nasıl bir savaş verdiği bu yapıt ile belirlenmektedir.

Verilen diğer ödüller de, genellikle, olumsuz yönde bü-

yük tartışmalar yaratmadılar. Emre Kongar'ın bilim ödülü kazanan yapıtı «Türkiye'nin Toplumsal Yapısı» bu türde her yapıta «kısmet olmayan» bir tartışmayı yayınladığı günlerde yaşamıştı.

Kısacası, Türk Dil Kurumu, bu yıl, son yılların en tutarlı, ve en az tartışmalı ödüllerini verirken, gelecek için de umut kapılarını açık bırakıyordu.

(Özgür İnsan kasım)

ÖZGÜRLÜK YARIŞMALARI ÜSTÜNE...

Hayati ASILYAZICI

VATAN 1977 yılını Özgürlük Yılı olarak duyurdu kamuoyuna. Ardından da Özgürlük Kampanyası açtı. Olağanüstü ilginin şaşırtıcı sonuçları oy çokluğu üzerinde yansımaya başlamıştı. Postacılar sırtlarında getirmeye başlamışlardı kampanyanın zarflarını. Bu ilgiden ötürü yıl sonuna dek sürecek Özgürlük Kampanyası. Bir milyonu aşan imzaların kampanya ile sona ermesinden sonra olay Birleşmiş Milletler'e, Uluslararası Af Örgütü'ne tutanaklarla duyurulacak.

VATAN, Özgürlük Kampanyası ile birlikte ayrıca şiir, fotoğraf ve karikatür dallarında Özgürlük Yarışmaları düzenledi. Geniş bir katılma oranı oldu. Ozanı bol ülkeydik. Mizahı bol ülkeydik. Bu iki dalda uluslararası bir düzeyde olduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliyorduk. Bu nedenle olacak karikatür ile şiir dallarının sonuçlarını yayınlamakta geciktik ister istemez. Özellikle kabarık olan şiir dalı Hasan İzzettin Dinamo ile Asım Bezirci'yi günlerce uğraştırdı. Sanatçı iki insanın bilinmeyen ozanlar arasında finalistleri seçmeleri doğrusu ya yorucu oldu. Sonunda karikatür ve fotoğraf dallarından sonra 15 ekim 1977 cumartesi günü ilk elemelerden geçen ozanların değerlendirilişi için Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci ve Kemal Özer VATAN'da bir araya geldiler. Oybirliğiyle birinci, ikinci ve üçüncüyü seçtiler. Tartışmasız bir değerlendirmeyi gerçekleştirdikleri için seçiciler kurulunun ne denli kılı kırk yardıklarını gördüm. Onlara yardımcı oluyordum. Böylesine ilk kez bir seçiciler kuruluna tanık oluyordum. Tiyatro ve müzik dallarında şimdi sayısını anımsayamadığım denli seçicilik görevlerini yüklenmiştim ve bu kurulda akıl almaz güçlükleri yaşamış bir insan olarak VATAN'ın Özgürlük Şiirleri Yarışması'nı değerlendiren bu üç saat adamımızı imrenerek izledim.

Birinci değerlendirmeyi yaptılar. Büyük bir farkla birinciliği verdikleri uzun destansı şiirin numaralı zarfını açma işlemi de bana düşüyordu. Uzun bir mektup zarfını açtım. Ozan Telli adını okuduğum zaman seçiciler kurulunun sevinci coşkunluğa ulaşmıştı. Çünkü Ozan Telli, işçi bir ozandı. Üstelik işsizdi!

«— kafatasım duvar değil beynime
düşünürüm ilmik geçse boynuma —»

dizeleriyle başlayan «Özgürlük» başlıklı şiiri şöyle sürüyordu:

özgürlüğü çalar sazım
özlemleri anlatır
dokundukça bam teline
dokundukça cim teline
tren gibi tiz ağlar afrika'da bir bebe ve asya'da bir baba»

Bütününü yayınladık şiirin. Destansı, uzun, değişik konuları ilginç bir başarı ile anlatan Ozan Telli'yi kimi şiirlerinden tanıyorum. Ne ki, böylesine soluklu gür sesli olduğunu nerden bilebilirdim. Ancak Ozan Telli ve ilk üç sıralamayı alan genç ozanlar üstüne sözü asıl yetkili olan ve bütün yaşamları boyunca şiire gönül vermiş seçiciler kuruluna bırakmak gerektiğini biliyorum. VATAN'ın özellikle şiir yarışmasında böylesine iyi bir genç ozanın belirlenmesi sanırım onlara gerekli yazıları yazdırtacaktır. Bu kuşkusuz onların doğal hakları olduğu denli, görevleri de. Bana da bu genç ozanlarla konuşma yapmak düşüyor.

İkinciliği yine bir Adanalı emekçinin oğlu, üniversite öğrencisi Ahmet Erhan «Duy Bu Yağmurun Çanlarını Sevgilim» başlıklı şiiriyle aldı. Özgeçmişleri fukaralık olan giderek bu üç genç ozanın serüvenleri ya da yaşam öyküleri ne olursa olsun, mutlu bir yarından özlemle ve inançla söz etmeleridir. Fukaralık, sanat anlayışlarına pelesenk olmamış, özellikle savaşımcı bir bilinçle sürdürmekteler yaşam kavgalarını. Günümüz Türkiye'sinden kimse emin değil ama geleceğe güvenle sarılanların çoğunlukta olduğu da gözlerden kaçmıyor elbet. «Militan»dan, «Doğrultu»dan şiirlerini kendi anımsatmasıyla tanıyabildiğim genç ozan Ahmet Erhan'ın bundan böyle daha rahatlıkla izlenebileceği söylenebilir.

Yaşar Miraç'ın üçüncülüğü de değerlidir. Miraç'ın dar gelirli bir emekçi aileden gelişi, Ankara'da üniversite öğrencisi oluşu, onu ikinci bir sılaya itmiş İstanbul'da. Burada işsizlik

dramını yaşıyor. Her üniversiteli gibi sınav günlerini bekleyerek. Miraç'ın Karadenizli deyişli şiirlerini daha sık görüyoruz dergilerde.

Kuşkusuz, özgürlük soyut bir kavram ilk bakışta. Ne ki, çağımızda somut bir kavram olduğunu daha bir iyi anlıyoruz. Böyle Karikatür dalının başarılı çizerlerinden biri geleneksel Türk mizahının bağrından çıkışı bir rastlantı belki ama rastlantıların temelinde geleneksellik yatarsa üzerinde durmazlık edemeyiz. Birinciliği alan Abdullah Orhan Konyalı. İster istemez Hoca ile ilişki kuruyoruz. İkinciliği Rüştü Erata üçüncülüğü ise Gürbüz Doğan Ekşioğlu kazandı. Bir de Karikatürcüler Derneği Özel Ödülü Ahmet Nurettin Öztürklevent'e verildi. Turhan Selçuk, Tan Oral, Tonguç Yaşar ve Haslet Soyöz yaman bir uğraştan sonra yukarıda adlarını saydığım genç karikatürcüleri seçmişlerdi.

Fotoğraf dalında az sayıda fotoğraf gönderilmişti. Bunun asıl nedeni fotoğraf sanatının ekonomik nedenlere bağlı oluşu. Fotoğraf makinesinin alımı bugün yüksek ücretlerle yerine getirilebiliyor. İyi aygıtla, iyi malzemeyle fotoğraf basımı sağlanabiliyor. Bu temel neden bizce. Bununla birlikte mimarlık öğrenimi yapan Ragıp Erdem, birincilikle birlikte Fotos'un özel ödülünü aldı. İkinciliği Ali Cengizkan, üçüncülüğü Rıza Baloğlu kazandı. İkinci gelen Ali Cengizkan'ın isim benzerliği yoksa genç bir ozan olduğunu söylemek olası. Türk Dili'nin ekim sayısında «Taş da Çürür» başlıklı şiiriyle adından söz ettireceğe benzer. Fotoğrafları, Güler Ertan, Şahin Kaygun, Burçak Evren ve Hayati Asılyazıcı değerlendirdiler.

Özgürlük Yarışmalarının amacına uygun, niteliği ve özüyle yerini bulduğunu söylemek sanırım gerçeği yansıtır.

VATAN'da ödül alanlara, alamayanlara bundan böyle yapacakları çalışmalar için başarılr dilerim.

(Vatan 19 ekim)

BİR İŞÇİ ŞAİR

Asım BEZİRCİ

Bu sütundaki yazılarımı izleyenler de görmüşlerdir: İkide bir işçi sınıfı edebiyatından, onun taşıyacağı özelliklerden söz ediyorum; ülkemizde halktan gelme devrimci yazarların yetişmesini diliyorum, bunun yollarını arıyorum. Gerçi işçilerimizin yaşadığı çetin şartları anlıyorum: İşten evine yorgun dönen, geçim sıkıntısı içinde kıvranan, doğru dürüst eğitim, öğretim görmeyen, edebiyatla uğraşmaya vakit bulama-

yan kimselerin arasından yazarların çıkması çok güç, biliyorum. Üstelik, bu güçlüğün de ancak sosyalist düzende aşılacağını, kitlelerdeki yeteneklerin ancak orada tümüyle ortaya çıkıp gelişeceğine inanıyorum. Yine de, çevremde yazarlığa özenen bir işçinin adı geçince umutlanıyorum: «İşte, emekçileri içerden tanıyan biri,» diye düşünüyorum. Her halde, dışardan birine, örneğin bir küçük burjuvaya oranla böyle birinin halkı anlatması daha canlı, daha gerçeğe yakın olacaktır. Maksim Gorki'nin, Jack London'un, Orhan Kemal'in eserlerinde olduğu gibi...

★

Bir işçinin şiirini okurken bunu yakından gördüm:

Vatan gazetesinin açtığı «Özgürlük Şiirleri Yarışması»nın yargıcılar kurulundaydım. Gelen şiirlerden bana verilenlerin ilk elemesini yapıyordum. Ayırdığım şiirlerden biri ilgimi çekti. Kimin yazdığı belli değildi. İlk okuyuşta etkiledi beni. Uzun olmasına karşın, birkaç kez okudum.

yarınları çalar sazım
geleceğe gerilir
geleceğe kurulur
perde perde tel ile
çalındıkça el ile
söylendikçe dil ile
yüründükçe yol ile
özgürlüğe varılır
özlemlere varılır
varılır vezüv'ün yamaçlarına

Bu parçadan da anlaşılacağı üzere, şairin inançlı ve dirençli bir bakışı, destansı ve soluklu bir sesi, temiz ve sıcak bir dili, coşkulu ve açık bir deyişi var. Mısraları su gibi, gürül gürül akıyor. Halk edebiyatından, Nâzım Hikmet şiirinden başarıyla yararlanmış.

Şair yalnızca edebiyatımızın geleneğini değil, devrimciliğimizin tarihini de özümlemiş. Şeyh Bedreddin'den Mustafa Suphi'lere, Nâzım Hikmet'ten günümüz savaşımcılarına kadar uzanan halk hareketlerinden ve önderlerinden bilinçle, sevgiyle söz ediyor

özgürlüğün cansuyu
karadeniz kıyısında kızıl kan
çarpar kayalara çarpar çalkanır

ve vurur bakıra rengi
vurur suya rengi
suphi'nin
sağ yanı çürümüş
sol yanı dirinin
yani emek erinin
karıncanın arının
yani nejat'ın
yani gözleri gök nâzım'ın
bağrı yanık nâzım'ın
özgürlüğün yeşerdiği

Şair özgürlüğü soyut bir tasarım değil, doğaya, insana, topluma bağlı bir olanak sayıyor. Ona göre, özgürlük «anaların en büyüğü»dür. «Gökboyu mavilik»tir, «ekmeğimizin katığı»dır. «Bitmeyen bir inatla zindana zincire, zulme» dayanarak ve «kayalarda kartal kanatla» savaşarak kazanılır, korunur.

Peki, bütün bu güzel yanlarına karşın, «Özgürlük» şiirinde takıldığım hiçbir şey yok mu? Az da olsa, var: Bazı kesimler boşuna uzamış, bazı mısraların ya da sözcüklerin sık sık tekrarı da gereksiz. Bunlar, yer yer, şiirin yoğunluğunu yaralıyor, gerilimini azaltıyorlar.

★

Seçiciler kurulunun öteki üyeleri Hasan İzzettin Dinamo ve Kemal Özer'le geçen hafta buluştuğumuzda bunları düşünüyor, sonucu merak ediyordum. Acaba onlar ne diyeceklerdi, yoksa yanılıyor muydum?

Elemeyi kazanan şiirleri yeniden okuduk, üzerlerinde konuştuk. Söz konusu şiir oybirliğiyle birinci seçildi. Doğrusu, pek sevindim buna. Şairini öğrenmek üzere zarfı heyecanla açtık. İçinden Ozan Telli'nin adı çıktı.

Meğer, birincilik ödülünü kazanan şair, genç bir işçi imiş! Hepimiz duygulanmıştık...

Belki Ozan Telli'yi tanımak isteyenler olur. Kendi ağzından özgeçmişini sunuyorum

«1950 yılında Gaziantep iline bağlı İslahiye ilçesinin Telli köyünde doğmuşum. Acılar ve sancılar içinde yoğrulan yaşayamadığım çocukluğum doğduğum yörelerde geçti. Daha sonraları yurt içinde ve dışında gurbetçi olarak dolandım durdum. Tarlalarda ırgatlık, sokaklarda seyyar satıcılık, inşaatlarda ve fabrikalarda işçilik yaptım. Siyasal uğraşlarımdan ötü-

rü işkence odalarından geçtim; mahkûm oldum, mahpus yattım. Yanı sıra da yaşadığım yeri ve döktüğüm teri yazmaya çabaladım. Şimdilerde işsiz işçiyim...»

★

Ozan Telli, kazandığı üç bin liralık ödülü, örnek bir tavırla, MESS grevindeki Maden-İş Sendikası işçilerine bağışladı.

(Politika - 2 kasım)

SAPTAMALAR

OZAN TELLİ'NİN ŞİİRİNE KISA BİR YAKLAŞIM VE KAZANDIĞI ÖDÜLÜN ÖNEMİ

Süleyman YAĞIZ

YAŞAMI

Ozan Telli genç bir ozan: «1950 doğumlu, Gaziantep'in İslâhiye ilçesine bağlı Telli köyünden. Acılar ve sancılar içinde yoğrulan yaşayamadığı çocukluğu doğduğu yörelerde geçti. Sonra, yurt içinde ve dışında gurbetçi olarak dolandı durdu. Tarlalarda ırgatlık, sokaklarda seyyar satıcılık, inşaatlarda ve fabrikalarda işçilik yaptı. Ayrıca, siyasal uğraşı ve savaşımlarından ötürü işkence odalarından geçti; mahkûm oldu, mahpus yattı. Yanı sıra da yaşadığı yeri ve döktüğü teri yazmaya çabaladı. Şimdilerdeyse işsiz bir işçidir.»

Yarışmaya gönderdiği kısa özgeçmişinin ikinci nüshasından derlediğim bu bilgiler, Ozan Telli'nin «SORUN, YAŞAMI GERÇEKTEN YAŞAMAKTADIR» dediğimiz gerçekle ne denli iç içe olduğunu göstermektedir. Ozan'ı yakından da tanırım. Ve şunu diyebilirim ki, bu bilgiler, zerresi bile abartılmamış oldukça masum sözlerden oluşmaktadır. Çünkü Ozan'ın kısa özgeçmişinde kısaca geçiştirdiği yaşamı, aslında daha dolu acılıklar ve daha kavgacı savaşımlarla doludur.

Bunları şunun için söylüyorum: Az önce de söylemiştim ya, amacım «SORUN, YAŞAMI GERÇEKTEN YAŞAMAKTADIR» gerçekliğiyle bağlantı kurmaktır. Çünkü bu, bu gerçeklik, oldukça önemli bir anlamı içermektedir. Gerçek yaşamın dışardan gözlemekle kavranamayacağını vurgulamaktadır. Nazım'lar, Orhan Kemal'ler, Sabahattin Ali'ler, Dinamo'lar ve Baykurtlar örneği Ozan Telli'nin yaşamı da bu yola varışın en acımasız koşullarıyla yüklüdür.

KAN VE TER OZANININ SERBEST ŞİİRLERİ

Ozan Telli, yaşamı ve ortaya koyduğu şiirleriyle dökülen kanların ve akıtılan terlerin türküsünü dokumaktadır Ozan,

«tarlada tezgâhta terin türküsü
gözlerden dökülen nurun türküsü
daneleri kardeş narın türküsü
söylenecek
kurtuluşu kucaklarken coşkuyla
bayram sevinciyle barış aşkıyla
söylenecek
söz bilirim» (1)

derken de bunu vurgulamaktadır.

Ozan Telli, KAN VE TER OZANI'dır. Bunun kanıtlarına hemen her şiirin hemen her dizisinde rastlayabiliriz. Bir örnek: bakınız, mahpusta iken neler söylüyor Ozan, görelim

«çın çın çınlayan çan sesini çoban sesini
yayla yelini
meneviş kokusunu kuş kanadını al getir kırlardan
al getir özlediği özgürlüğünü özümün
al getir ateş aşkına
su aşkına al getir
susadık be pınar gözlü kardeşim
bul getir
bul getir» (2)

Ozan Telli, işçi sınıfı duyarlığının şiirsel potasını onlarla birlikte fabrikalarda omuz omuza çalışarak yoğuran; özgün örnekler veren ve yazdığı her şiirinin «kan ve ter»le oluşturduğunu kanıtlayan çarpıcı, sarsıcı ve o denli de umutlandırıcı, başkaldırıcı dizeler toplamlarıyla çıkmaktadır karşımıza :

«denizin durgunluğudur durgunluğum
sanma ki duvarlar durdurdu beni
volkan volkan yanardağ yüreğim
kabarır
kükrer
tüter
tüter buram buram kokusu çiçeğin

---

(1) Birinci seçilen «ÖZGÜRLÜK» başlıklı şiirinden: VATAN, 17 Ekim 1977

(2) «GÜNEŞ GETİR GÜL GETİR» adlı şiirinden: ÇAĞ, Sayı 19 - 20, Mart - Nisan 1977

milyonların kanlarıyla tomurcuklanan
tüter başımda

umudu ve utkuyu düşündükçe
düşündükçe ulu sevdayı
ak bulut maviyi yalar da geçer dört köşeli gökte
savruk bir sevinçle aydınlanır gözlerim
ve nazlı bir bayrak salınır içimde özgür
yele yelken açar sonsuzda ellerim
kanatlanır konarım dallarına
gerçek baharla

ve kıyımdan
ve kırımdan
yıkımdan geçtik
oğuyu içtik
ekmeğe katık oldu acımız
ve şimdi
budanmış ağaç gibi saklı gücümüz
haklı gücümüz» (3)

ÖLÇÜLÜ ŞİİRLERİ

Ori, on iki yıllık bir şiir geleneğinin olmasına karşın, kırım, kıyım ve mahpuslardan fırsat bulamayışından ötürü sanat - edebiyat çevrelerinde ancak 1975'ten bu yana sürekli görünen Ozan Telli, yalnızca serbest türden değil, aynı zamanda ölçülü - uyaklı türden de yazmaktadır. Ki bu yazdıklarıyla da ayak - uyak ve ölçü düzenlerini bir kuyumcu titizliğiyle işleyen Ozan Telli, güçlü bir şiir geleneğinin ozanı olduğunun ve oldukça kısa bir süre sonraki geleceğin de en soluklu ozanlarından biri olacağının somut kanıtlarını vermede gecikmeyen, usta işi bir yetenektir. Bu bakımdan Ozan Telli, yalnızca Nazım'lar; Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Dinamo ve Baykurt'lar örneğine değil, aynı zamanda Pir Sultan, Dadaloğlu, Köroğlu ve Serdari ve Seyrani'ler geleneğine de omuzdaştır. Ozan'ın bu özelliğine ilişkin birkaç örnek vermeden edemeyeceğim

«gündüz yaşadığım anı gece ben
düş'te gördüm, dünya gerçek dostlarım

---

(3) «SANMA Kİ» başlığını taşıyan şiirinden: BİRİKİM, Ağustos 1975

aç kalıp da kıvranınca sancıdan
aş'ta gördüm, dünya gerçek dostlarım» (4)

.....

«bilenerek hançer gibi sivrilip
harman gibi hasat gibi savrulup
yaşamanın potasında kavrulup
pişiyorsak yalnız değiliz dostum» (5)

.....

«Serdari'den, Seyrani'den bilmeyen
ozan değil Pir Sultan'dan çalmayan
emeğinin tam hakkını almayan
işçi iş tutmaya üşenir elbet» (6)

.....

«ok yayından kılıç kından
çıkmalı yeri gelince
biraz TER'den, biraz KAN'dan
dökmeli yeri gelince» (7)

«geleceğe tanık oldum çocukta
madenleri eriterek ocakta
ter döktüm ben üreterek sıcakta
iş'te gördüm, dünya gerçek dostlarım» (8)

ALDIĞI ÖDÜLÜN ANLAMI VE ÖNEMİ

Ozan Telli'nin Vatan'ın açtığı ÖZGÜRLÜK konulu bu yarışmada, tutarlılıkları önceden kanıtlanmış Hasan İzzettin Dinamo, Kemal Özer ve Asım Bezirci gibi eleştirmeci ve ozanlarımızdan oluşan seçiciler kurulunca oy birliği ile birinci seçilmesi oldukça önemlidir. Çünkü bunun, kimi yarışmalarda dedikodu olarak da olsa duyduğumuz adam kayırmaları, ahbap-çavuş ilişkileri ve karşılıklı kaşına ve kaşıtmaları ile zerre kadar ilgisi, ilintisi yoktur.

(Vatan 3 kasım)

---

(4) «DÜNYA GERÇEK» adlı koşmasından
(5) «YALNIZ DEĞİLİZ» adlı koşmasından
(6) «ELBET» adlı koşmasından
(7) «YERİ GELİNCE»den
(8) «DÜNYA GERÇEK»ten

1977'NİN DERGİLERİNE BAKIŞLAR

Alpay KABACALI

I — GENELLEME

Yücel dergisinin Haziran 1947 tarihli 128. sayısında, «Geçen seneki şiirlerimiz» başlıklı bir yazıda şöyle deniliyor:

«Şiirimizde şekil bakımından bir değişiklik göze çarpmaktadır ki, o da harb yıllarının kısacık şiirlerine mukabil satır adedi pek çok olan manzumeler gibi uzun şiirlerin revaç bulmasıdır. Böyle uzun boylu şiirler yazma hevesine şunların âmil olduğu zannedilmektedir: 1. A. Muhip'in rağbet gören «Ağrı» şiirinin tesiri, 2. Dergilerin kâğıt sıkıntısından kurtulduğu, 3. Şiir meraklılarının vaktinin bol olduğu kanaati şairlerimizin kalemine kuvvet vermiş olacaktır.»

Yukardaki cümleler günümüz okurunu bıyık altından gülümsetecektir. Ancak, savaş yılları ile dergilerin kâğıt sıkıntısından kurtuluşu ve şairlerin «kalemine kuvvet vermesi» arasındaki bağlantı yadsınamaz. Bu açıdan, savaş yılları dergileri ile önümüzdeki dönemin dergileri arasında benzerlikler bulmak bile söz konusu olabilir. Çünkü, dergiciliğimizin içinde bulunduğu darboğaz, MC iktidarlarınca iflâsa sürüklenen Türkiye ekonomisine 1977 güzünde zamlarla yama yapılmaya çalışılmasından, özellikle kâğıt fiyatlarının yüzde 250'yi aşan oranlarda zam görmesinden sonra büsbütün daraldı. Bunun sonuçları 1978'de görülecek ve ne yazık ki kapanan dergiler listesine yeni adlar eklenecek... Görüldüğü gibi, kâğıt zamları yalnızca MC'nin bir ekonomik önlemi olarak değerlendirilemez; aynı zamanda öteden beri sürdürülegelen kültür düşmanlığının, başka deyişle «kültürsüzlük politikası»nın göstergelerinden biridir.

1977 sonunda dergiciliğimizin, daha genel olarak «yayın piyasası»nın görünümü böyle.

Dergilerimizin, daha geniş anlamda edebiyatımızın, en

önemli içsel sorunu ise, 1977 başında yapılan bir soruşturmanın, MC'nin kültürsüzlük politikasını da içeren bir kapsamla ortaya koyduğu **«kültür sorunu»**, daha somut bir açıdan da «kültür ikiliği» sorunudur. (**Milliyet Sanat Dergisi**'nin «Edebiyatımızın en önemli sorunu» konulu soruşturması, S. 213, 7.1.1977 ve aşağıdaki alıntıların yapıldığı şu değerlendirme yazısı: Alpay Kabacalı: Kültür değişimi sürecinde yaşamamız 1977'de 'kültür ikiliği' sorununa önem kazandırıyor, a.g. dergi, S. 214, 14.1.1977)

«Sanayileşmeye geçilirken, küçük burjuva yeni yeni 'varlık' olmaya doğru giderken, gerçek anlamda işçi sınıfı da oluşmaya, bilince kavuşmaya başlıyor. Birincilerin temel kültür dokusunu batılaşma ile örmek istemelerine karşılık, ötekiler giderek ortaya gelmiş olan kültür birikimini özümlüyorlar, (...) başlıyorlar yararlıyı alıp yararsızı atmaya... Ama kültür değişimi sürecinin başında bulunuşumuz, genel görünüm karmaşıklığının, birbirine taban tabana zıt sanat anlayışlarının ve ürünlerinin nedeni olduğu gibi, bilinçlenmenin tam anlamıyla yaygınlaşmayışı 'zararlı'nın da geçerlik bulmasını kolaylaştırıyor. (...) 1977 yılını da içine alan 'kültür değişimi' süreci, emekçilerle bütünleşmek isteyen sanatçılara, kültür adamlarına çok önemli bir görev yüklüyor: Yeni kültürün oluşmasına yardımcı olmak ve hangi birikimden ne ölçüde yararlanacağını çok iyi bilip ona göre seçme yaparak bu oluşuma katkıda bulunmak.»

1977 başında gündeme gelen bu sorun, kapsamı içerisine yıl boyunca dergileri ilgilendiren başlıca konuları aldı. Aşağıdaki dökümde anılan yazıların çoğu bu sorunla doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ilgiliydi.

II — YÖNTEM

Bu genellemeden sonra aşağıdaki dökümün yöntemi üstüne bir iki şey söylemek gerekiyor: Öncelikle (III. paragrafta) maddi çerçeve çiziliyor; dergiler başlık altlarında kullandıkları niteleme sözlerine göre iki kümeye ayrılıyor. Sanat dergisi, fikir ve sanat dergisi, sanat ve düşün dergisi, vb. gibi nitelemeler kullananlarla herhangi bir niteleme sözü kullanmamakla birlikte «sanat»ı birincil konu olarak işleyenler ilk bölümde (A'da); eğitim, kültür, siyaset vb. gibi konuları öne geçirenlerle herhangi bir niteleme sözü kullanmakla birlikte sanata ikinci planda yer verenler ikinci bölümde (B'de) anılıyor. Kullandıkları niteleme sözcükleriyle içeriği arasında uyum bulunmayan dergiler («aylık düşün ve sanat dergisi» Yapıt'ın

siyasaya ağırlık vermesi gibi) de ikinci bölümde gösteriliyor. Birinci bölüm yaygınlığa, ikinci bölüm alfabeye göre sıralanıyor. Bizde dergilerin baskı sayısı bilinmediğinden, «yaygınlık» ölçütü, zorunlu olarak, kişisel gözlemlere dayanıyor. Her iki bölümde gösterilenlere de «başlıca dergiler» demek yerinde olur; bunların dışındakiler yaygınlık kazanamayan, çok dar bir çevreye seslenen yayınlardır. IV. ve sonraki paragraflarda yer alan dökümler «gösterge» niteliğinde olduğundan, bu dökümlerde birinci bölümdeki dergilere ağırlık veriliyor, ikinci bölümdekilere gerekirse başvuruluyor.

«Gösterge» sözcüğü burada örneklemeleri dile getiriyor. Örneklemenin yöntemi, Nesin Vakfı 1977 Edebiyat Yıllığı'na yazdığım 1976'nın dergilerine ilişkin yazıdan bir alıntı yapılarak, şöyle açıklanabilir

«Dergiler, içerikleri yönünden çeşitli ölçütlere bağlı kalınarak incelenebilir. Genel tutumlarıyla, getirdikleri ürünler açısından, belirli alan ve dallardaki gelişme gözlemlenerek, dergilerdeki ürünlerine eğilme yoluyla yazarların, sanatçıların gelişim çizgilerini belirleyerek, vb... Yılın dergileri, çeşitli yönlerinin tümüyle ancak çok geniş bir inceleme yazısı çerçevesinde ele alınabilir. Belirli ölçütlere bağlı kalmak ise yılın panoramasını yansıtmaya yetmeyecek, bakış açısı seçilen ölçütle sınırlanmış olacaktır. Bu nedenle, kimi eksiklikler bulunabileceğini önceden kabul ederek, örnekleme yoluyla yukardaki ölçütlerin tümüne başvurmanın en geçerli yöntem olacağı kanısındayız.»

Üçüncü bölümde (C'de)ise «sağcı bir açıdan sanat yapma savıyla» yayımlanan başlıca dergilerin adları sıralanıyor. Bunlardan yalnızca bu bölümde söz edilecek. 1976'nın dergilerine ilişkin yazıda «Sağcı bir açıdan sanat yapma savıyla yayımlanan (...) dergiler üzerinde durmaya ise hiç gereklik yok» denilmesi, söz konusu dergilerden birçoğunun yöneticisini öfkelendirdi. Hakarete varan yazılar yazdılar, içlerinden biri de işi jurnalcılığa kadar götürdü. Oysa bunları «gösterge» olarak almayışımızın nedeni belli: Söz konusu dergiler dar bir çerçevede, bir kısır döngü içerisinde belirli temaları işlemeyi ya da çoktan aşılmış bir anlayışa bağlı kalarak öykü, şiir vb. yayımlamayı sürdürüp duruyorlar... Bu dergilerden kimisi eski edebiyatla ilgili araştırmalar için kaynak olabilir. Ancak, araştırmacının keçiboynuzundan bal çıkarma sabrını taşıması koşuluyla...

III — 1977'NİN BAŞLICA DERGİLERİ (1)

A) Sanat ve düşün dergileri (2)

● **Milliyet Sanat Dergisi.** 6. yıl (213-253. sayılar). Haftalık. 22 Temmuz - 9 Eylül arasında 6 hafta tatil yaptı, 41 sayı çıktı.

● **Türk Dili.** 27. yıl (304-314). 11 sayı, ikisi özel sayı.

● **Varlık.** 44. yıl (832-842). 11 sayı.

● **Türkiye Yazıları.** 1. sayı Nisan, 8. sayı Kasım.

● **Soyut.** 13. yıl (99-107), 9 sayı çıktı ve kapandı.

● **Oluşum.** 4. yıl (33-41, 39-40 birarada; boyut değişikliğiyle 42-43/1. sayı Kasım). 8 sayı çıktı.

● **Dönemeç.** 2. yıl (11-13, boyut değişikliğiyle 14-21). 11 sayı.

● **Çağ.** 3. yıl (17-27, 19-20 ve 25-26 birarada). 9 sayı.

● **Saçak.** 2. yıl (6-16). 11 sayı.

● **Hakimiyet Sanat.** 2. yıl (12-22). 11 sayı.

● **Doğrultu.** (7-9. sayıları çıktı ve kapandı). 3 sayı.

● **Ilgaz.** 17. yıl (184-194). 11 sayı.

● **Güvercin.** Mayıs'ta bir sayı çıktı. Üç aylık.

B) Edebiyata yer veren öteki dergiler :

● **Birikim.** Aylık kültür dergisi.

● **Dilbilim.** Yılda bir, 1977'de 1976 sayısı çıktı. (1. sayı).

● **Felsefe Dergisi.** Üç aylık. (Ekim - Aralık tarihleri 1. sayı)

● **Gerçeklere Gözlem.** Aylık.

● **Olgu.** Aylık (1977'de 1-4. sayıları çıktı).

● **Özgür İnsan.** Haftalık.

● **Tiyatro - 77.** (1977'de 39-41. sayılar).

● **Yapıt.** Aylık.

● **Yeni Toplum.** Aylık.

● **Yürüyüş.** Haftalık.

C) Öteki edebiyat dergileri :

Dünya Edebiyatından Seçmeler, Düşünce, Edebiyat, Hisar, Mavera, Millî Kültür, Pınar, Türk Edebiyatı, Türk Kültürü.

IV — KONU AĞIRLIKLARI.

● **Milliyet Sanat Dergisi**'nin kimi sayılarında ağırlık verdiği konular şunlardı:

---

(1) 1 Ocak 28 Kasım arasında çıkanlar.

(2) Süresi ayrıca belirtilmeyenler «aylık dergi» olarak yayımlanıyor.

Lise ders kitapları ve kültür sorunu (14 Ocak). TV'mizin 10 yılı (18 Şubat), Çocuk ve Sanat (22 Nisan), çeşitli festivaller (17 Haziran 22 Temmuz), sinema (7 Ekim), tiyatro (17 Ekim), Anı edebiyatı 28 Kasım.

Bu derginin yazı dizileri şu konular üstüneydi:

Dünü ve bugünüyle halk edebiyatı ve folklor (28 Ocak - 18 Mart), Gülmece sanatımızda toplum sorunları (13 Mayıs - 17 Haziran), Günümüz Türk romanı (24 Haziran 8 Temmuz), Ünlü politika liderlerinin sanat düşünceleri (9 Eylül sürüyor), Gülmece ve gülmece edebiyatından örnekler (9 Eylül - sürüyor).

● **Türk Dili**, Ağustosda «Türk romanında kurtuluş savaşı», Kasımda «Okunuşunun 50. yılında Söylev» özel sayısı olarak yayımlandı.

Bu derginin özel bölüm ayırdığı konular şunlardı:

Sevgi Soysal (Ocak), Ömer Asım Aksoy (Şubat), Roman çalışmaları (Mart), Yazım sorunları (Nisan), Ataç (Mayıs), İkinci Yeni (Haziran), Yargı dili (Eylül), Seha L. Meray (Ekim),

● **Varlık**, her yıl olduğu gibi Kasımda Atatürk konulu yazı ve şiirlere ağırlık verdi.

● **Ilgaz**, Temmuzda Nasreddin Hoca, Kasımda Atatürk sayısı yayımladı.

● **Birikim**'in «Yapısalcılık» özel sayısında (Haziran - Temmuz) «structuralism» akımı tanıtıldı.

Bu derginin Ocak sayısında yer alan iki çeviri de (Svetlana Uturgauri'den: Çağdaş Türk eleştirel gerçekçiliğinin bazı özellikleri üzerine; Xenia Celnarova'dan: Orhan Kemal'in hikâyelerinin özellikleri), Sovyet araştırmacıları gözüyle Türk edebiyatının bir kesiti incelendi.

● Kayseri'de çıkan **Hakimiyet Sanat**, Anadolu dergiciliği (Haziran) ve Sıvas edebiyatı (Eylül) konulu iki özel sayı yayımladı.

● Çocuk eğitimi, çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları, çeşitli dergilerde en çok üstünde durulan konuydu. Bu, sevindirici bir gelişmeydi. Bu yıllıkta ayrı bir bölümde ele alınıyor.

● «MC patentli» lise ders kitapları ve öğretim programları da çeşitli dergilerde ağırlık verilen bir konuydu.

● Her sayısında bir yazar ya da gazeteciyle yapılmış konuşmalar yayımlayan **Türkiye Yazıları**, Eylül sayısında en geniş yeri Erdal Öz'ün Yaşar Kemal'le yaptığı konuşmaya ayırdı. Yaşar Kemal'in kendi sanatı ve edebiyat üzerine görüşlerini açıkladığı bu konuşma, «İstanbul Türkçesi»ne ilişkin birtakım polemik yazılarına konu oldu.

● Temmuz ayında ülkemizde düzenlenen şenlikleri (Akşehir Nasreddin Hoca, Yarımca, Antalya ve «İstanbul Festivali»), D. Güzel Sanatlar Akademisi'nin düzenlediği «Sanat Bayramı»nı, yeni Film Sansürü Tüzüğü'nü ve benzerlerini ise ağırlık verilmesi gereken, ama aylık dergilerde üstüne eğilinmeyen konular olarak belirtmeliyiz.

V — YARIŞMALAR, SORUŞTURMALAR, TARTIŞMALAR

Yarışmalarda, yarışmayı düzenleyen dergi, amaç, seçici kurul vb. gibi etkenler önem taşıyor. Yarışma, bu etkenlere göre ya ilgi görüyor ve yeni yeteneklerin ortaya çıkmasına olanak veriyor, ya da edebiyatımıza katkı getirmiyor, herhangi bir yankı uyandırmıyor. 1977'de sonuçlanan yarışmaların önemli bir hareketlilik getirdiğini söyleyemeyiz.

● **Milliyet Sanat Dergisi**'nin açtığı Film Öyküsü Yarışması'nda derece alan öyküler (18 Mart - 6 Mayıs), Yeşilçam'ın ulaşamayacağı düzeydeydi. Bu bakımdan, yarışma ancak amacının yarısını gerçekleştirebildi. Amacın öteki yarısı, «sinemamıza katkıda bulunma» iyiniyeti, film yapımcılarının içinde bulunduğu koşullar ve ayrıca ilgisizlikleri nedeniyle gerçekleşemedi.

Bu derginin açtığı Gülmece Öyküsü Yarışması 1978 başında sonuçlanacak.

● **Çağ**'ın açtığı Şiir Yarışması'na 37 şairin katıldığı, ilk üç dereceye girecek şiir bulunmadığı, 14 şairin 23 şiirine mansiyon verildiği açıklandı (Temmuz).

● **Vatan** gazetesinin açtığı «Özgürlük Şiirleri» konulu yarışmanın amacına ulaştığını da burada belirtelim.

● **Oluşum**'un açtığı Eleştiri Yarışması ertelendi. 1978'de sonuçlanması beklenir.

1977, soruşturmalar açısından hareketli bir yıl değildi. Düzenlenen başlıca soruşturmalar şunlardı :

● **Milliyet Sanat Dergisi**, şu konularda soruşturma yaptı: Edebiyatımızın en önemli sorunu (7 Ocak), 10 yılda TV neler getirdi, neler götürdü (18 Şubat), Sait Faik arınağanına katılan kitaplar ve 'Makedonya 1900' (20 Mayıs), Tiyatro eğitimi ve başlıca sorunları (17 Ekim).

● **Doğrultu, Oluşum** ve **Çağ**, «sanat-siyasa ilişkisi»ni konu alan soruşturmalar düzenlediler.

● **Ilgaz**'ın düzenlediği soruşturma «Okul kitaplarının dili»ni konu aldı.

● **Özgür İnsan**'ın Türk Romanı konulu soruşturmasında

yöneltilen sorular kimi yazarlarca yanlış, sakat bulundu. (Kasım).

Bu yıllıkta ayrı bir bölüme konu olan tartışmalar, edebiyatımıza katkı ve hareketlilik getirmedi. Ancak, Türk Dil Kurumu'na alınmayan yazarlar ve ödüller üstüne tartışmaların ilgilileri uyarmasını beklemek gerekir.

VI — DENEME, İNCELEME, ELEŞTİRİ

Bir yılın dergiler toplamında binlerce deneme, inceleme, eleştiri yazısı yer alır. Nesnel bir ölçüt getirip her bir yazıyı bu ölçüte vuramadığımız sürece, içlerinden bir bölüğünü, birkaçını seçip anmakla ancak «kişisel tercih» belirtmiş oluruz. Dolayısıyla, 1977'nin dergilerinden çıkarılan aşağıdaki adlar ve yazı başlıkları da «kişisel tercih»le öne geçirilmiş oluyor. Burada gözden kaçmış olan yazılar bulunabileceği de belirtilmeli.

● Berna Moran, **Birikim**'in Mayıs sayısında, «Alafranga züppeden alafranga haine» başlığıyla Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Ekrem, Hüseyin Rahmi, Yakup Kadri ve Peyami Safa'nın romanlarına konu olan «batı hayranı züppe insanlar» arasındaki ayrımı inceledi.

● Hikmet Dizdaroğlu, **Varlık** (Mehmet Rauf ve Edebiyatı Cedide, Ekim) ve **Türk Dili**'nde (Yahya Kemal'in Bitmemiş Şiirler»i, Mart; Eşref Üzerine Notlar, Eylül) yayımlanan eleştirileriyle eski edebiyatımız üstünde geniş bilgi sahibi bir eleştirmen kimliğiyle göründü.

● Mehmet Ergün'ün **Doğrultu**'daki (Reşat Nuri'nin Yaprak Dökümü üstüne «Kapitalizm Yükselirken», Mart), Hüseyin Altunya'nın **Türk Dili**'ndeki (Yabancısı olunan bir konunun romanı: Yaban, Mart) roman incelemeleri, yaklaşımları açısından tutarlıydı.

● Sabit Kemal Bayıldıran, **Varlık** (Ocak) ve **Birikim**'deki (Ekim) eleştiri yazılarıyla umut verici bir imza olarak göründü.

● Dikkati çeken bir başka yeni imza, **Türk Dili, Varlık, Soyut** ve **Oluşum**'daki yazılarıyla Mazhar Candan'dı.

● Ceyhun Atuf Kansu ile Adnan Binyazar'ın **Varlık**'taki deneme yazıları ilgi çekti.

● **Türkiye Yazıları**'nda Demir Özlü (Edebiyatta çağdaş duyarlık, Nisan), Ahmet Say (Güzel nedir, Mayıs), Önay Sözer (Walter Benjamin'in teknoloji felsefesine bakışlar, Temmuz, Sargut Şölçün (Yöntem mi sanat anlayışı mı, Kasım); **Türk Dili**'nde Nermi Uygur (Kültür-taşrası, Şubat); **Yeni Top-**

lum'da Ali Aydın (Hakim kültür süreçleri ve kültürel yabancılaşma, Temmuz); **Milliyet Sanat Dergisi**'nde Fethi Naci (Türkiye'de roman ve toplumsal değişme, 25 Mart; Roman sorunları toplum sorunları, 30 Eylül; Yaşadığını yazmak romanda ayrıntı ve değişen Türkiye, 31 Ekim), Emre Kongar (Eleştirmecinin sorumluluğu, 8 Nisan), Cavit Orhan Tütengil'in (Okuyucu beğenisi neye dayanıyor, 15 ve 22 Nisan) ele aldıkları konular ya da bakış açıları yönünden okunmaya değer yazıları yayımlandı.

● İzmir'de gençlerden oluşan bir kadronun yayımladığı Dönemeç de, yazılar arasında herhangi bir ayrım yapılmadan, tutarlı çizgi sürdüren bir ortaklaşa başarı çalışması olarak anılmalı.

Bu paragrafta anılan yazıların, yazarların hiç tartışmadan katılabileceğimiz görüşler getirdikleri öne sürülemez elbette. Hatta, tümüyle karşı çıkacağımız görüşleri savunanlara bile rastlanmaktadır.

Ölümler, ölüm ya da doğum yıldönümleri gibi «vesile»lerle ölmüş ya da yaşayan yazarlar, sanatçılar üstüne yazılar yayımlamak dergiciliğimizin bir geleneği olmuştur. Ölümlerin hemen ardından yazılan yazılar, çoğunca anmak, tanıtmak amacı güder; ölüm yıldönümleri dolayısıyla yazılanlar ise — aradan geçen süre ne kadar uzunsa o oranda — soğukkanlı, eleştirel yaklaşımlıdır. Bizde bol sayfalı (üçaylık vb...) inceleme dergileri yayımlanmadığından, geniş kapsamlı incelemelere ancak kitaplarda rastlanır. Bu yıl konu alınan başlıca yerli yazarlar şunlardı

Nâzım Hikmet için, 70. doğum yıldönümü dolayısıyla, çeşitli dergilerde pek çok yazı yayımlandı. Öykü ustalarımızdan Sabahattin Ali de çeşitli yazılara konu oldu.

Ölüm ya da doğum yıldönümleri dolayısıyla yazılmış öteki inceleme yazılarının başlıcaları şunlardı

Türk Dili'nin 20. ölüm yıldönümü dolayısıyla düzenlediği özel bölümde Ataç üstüne kimi yazılar (Mayıs), İlhan Tarus (Adnan Binyazar, **Milliyet Sanat Dergisi**, 21 Ocak), Ziya Osman Saba (Behçet Necatigil, **adı geçen dergi**, 4 Şubat), Selâhattin Enis (Behçet Necatigil, **agd**, 10 Haziran), Fatma Aliye Hanım (Behçet Necatigil, **agd**, 15 Temmuz), Ahmet Kutsi Tecer (Cavit Orhan Tütengil, **agd**, 22 Temmuz). Hüseyin Cahit Yalçın (Adnan Binyazar, **agd**, 24 Ekim).

Ölümlerinin hemen ardından Sevgi Soysal (**Birikim, Varlık** ve **Türk Dili**'nde özel bölüm; ocak), Seha Meray (**Milliyet**

Sanat Dergisi, 23 Eylül; **Türk Dili** ve **Ilgaz**'ın Ekim sayılarında özel bölümler) anılıp tanıtıldılar.

Yaşayanlardan Cevdet Kudret (Konur Ertop, **Milliyet Sanat Dergisi**, 25 Şubat), Ömer Asım Aksoy (**Türk Dili** şubat sayısında özel bölüm), Edip Cansever (Mustafa Öneş, **Milliyet Sanat Dergisi**, 6 Mayıs), Fikret Otyam (Adnan Binyazar, **Türkiye Yazıları**, Ekim), Necip Fazıl Kısakürek (Konur Ertop, **Milliyet Sanat Dergisi**, 21 Kasım)) üstüne yazılar yayımlandı. Ayrıca **Türkiye Yazıları**'nın «Adamlar» genel başlığını taşıyan bölümünde yaşayan yazarlara gerçekçi açıdan yaklaşımlar getiren portreler çizildi (sırasıyla İlhan Selçuk, Burhan Felek, Behçet Necatigil, Nimet Arzık, Arif Damar, Ceyhun Atuf Kansu, Cevdet Kudret, Orhan Şaik Gökyay: Nisan Kasım).

VII — ÖTEKİ EDEBİYAT DALLARI

● **Milliyet Sanat Dergisi** şiir, öykü vb. gibi ürünler yayımlamama tutumunu sürdürürken aylık dergilerin hemen hepsinde bu türlerin ürünlerine epey yer verildi. Amatör çabalarla çıkan küçük dergiler yalnızca gençlerin şiir ve öykülerine açılırken, **Varlık, Türkiye Yazıları, Türk Dili, Soyut, Oluşum** vb'nde hem ustaların hem gençlerin ürünleri yer aldı. 1977'de şiir ve öykülerine rastladığımız umut verici genç yeteneklerin sayısı da kabarıktı. Öteki dallardaki durgunluğa bakarak, çocuklar için edebiyat konusundaki gelişmenin yanı sıra, bu dallarda da sevindirici bir gelişmeye tanık olduk.

● Sanatçı günlüklerine yer veren dergiler **Varlık, Türk Dili, Soyut, Oluşum, Ilgaz** ve Saçak'tı. Mehmet Seyda, Muzaffer Buyrukçu, Tomris Uyar, Sami N. Özerdim, Yılmaz Gruda, Ercüment Uçarı, Tuncer Uçarol, H. Tahsin Yılmaz, Burhan Günel, Uğur Kökden, Fikret Kuzbel'in günlüklerini yayımladılar.

● Anı türüne, Türk Dili'nin Mart 1972 tarihli özel sayısından sonra, düzenlediği özel bir bölümle 28 Kasım günlü **Milliyet Sanat Dergisi** eğildi. Bu sayıda anı türü üstüne bir genel yazı, ülkemizde anı edebiyatının gelişimini konu alan yazılar ve tanınmış yazarlarımızın anılarından bölümler yer aldı. Ayrıca çeşitli «vesile»lerle (örneğin **Türk Dili**'nin Sevgi Soysal, Ataç, Seha L. Meray bölümlerinde) ya da herhangi bir «vesile» olmaksızın (örneğin **Oluşum**'un Kasım sayısında Ali Püsküllüoğlu'nun anıları) anılara yer verildi. **Türkiye Yazıları**'nın «Kendileri» bölümünde ise çeşitli sanatçıların özyaşam öyküleri (otobiyografileri) yayımlandı (Sırasıyla H. İzzettin Dinamo,

Cahit Külebi, Edip Cansever, Mehmed Kemal, Adalet Ağaoğlu, Fikret Otyam ve Kerim Korcan: Nisan-Kasım).

● Gezi yazılarının en ilginci Memet Fuat Bozkurt'un **Türk Dili**'nde çıkan (Temmuz) «Türkistan Günlüğü» idi.

VIII — SONUÇLAR

Dergilerin yukarıdaki kabaca dökümü, «Genelleme» paragrafında değinilen «Kültür ikiliği sorunu»yla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili bulunan şu sonuçlara da götürüyor:

● Birtakım güncel konuların (Nobel Edebiyat Ödülü gibi) dergilere yansımayışı, dergiciliğimizdeki «süreli antoloji» geleneğinin hâlâ yürürlükte olduğunu ortaya koyuyor. Dergiler, güncel, önemli konuları önemsemedikleri için değil, kendilerine yazı gönderilmediği için yer vermiyorlar. Bu durum hem dergiciliğimizin bir eksikliğini (güncellikten kopukluğunu) belirliyor, hem de «kadro oluşturulması» sorununu yeniden gündeme getiriyor.

● Edebiyatımız şiir ve öyküde sağlıklı bir gelişim çizgisi izliyor. Son yıllarda «çocuklar için edebiyat» da üstünde durulan konulardan biri oldu.

● Buna karşılık, öteki dalların dergilere yansıyan genel görünümü (yukarda sözü edilen güncellikten kopukluk da bu görünümü oluşturan ögelerden), gelişim çizgisinin geç ve güç ilerlediğini, hattâ duraklamadan söz etmenin bile olası bulunduğunu düşündürtüyor.

Bu sonuçlar üstüne çeşitli yorumlar getirilebilir, birtakım etkenlerden söz edilebilir. Ama en önemli etkenin «kültür ikiliği» olduğu yadsınamaz. Çünkü, Saray Kültürü Halk Kültürü karşıtlığını yüzlerce yıl yaşamış bulunan toplum, birdenbire, Cumhuriyet'le birlikte iyi ve kötü yanlarıyla «ithal» edilmeye başlanan batı kültürünü karşısında buluvermiş... İktidarı uzun süre — aynı potada birleşecek denli esnek olmayan — bürokratlar ,eşraf ve tüccar üçlüsü paylaştığından, tam bir karmaşa ortasında, içinde bulunduğumuz değerler değişimi süresince, her konuyu, her sorunu kendi eğilimine göre değerlendirmeden geçirerek, ya alıp yararlanarak, ya kaldırıp atarak, kendi yolunda ilerlemeye çalışıyor.

«Geç ve güç» gelişmenin nedeni bu. Ama karamsar olmaya gerek yok. Yeter ki 1978'de iyice daralacak olan maddi boğazı aşabilsin dergiler...

28 Kasım 1977

YILIN EDEBİYATA İLİŞKİN OLAYLARI

- Nâzım Hikmet Haftası 264
- Dil Kurumu Tartışmaları 287
- Zekeriya Sertel'in yurda dönüşü 308
- TYS Kurultayı ve Çalışmaları 316
- TYS'nin İzmir Fuarı Kitap Sergisi 357
- Istanbul Sanat Bayramında Sempozyum 364

YAZARLAR SENDİKASININ DÜZENLEDİĞİ «NAZIM HİKMET HAFTASI» BUGÜN BAŞLIYOR

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin dün bir basın toplantısı düzenleyerek bugün başlayacak Nâzım Hikmet haftası hakkında bilgi vermiştir.

Tarih içinde bir ulusu var eden değerler olduğunu ve Türk ulusunu dünyaya tanıtan değerler arasında Nâzım Hikmet'in önemli bir yeri olduğunu belirten Aziz Nesin, «Nâzım Hikmet'in yurttaşı, meslekdaşı, yandaşı olmakla övünç duyuyoruz» demiştir.

Yazarlar Sendikasının bir girişimi olarak Nâzım Hikmet Kurulu oluşturulduğunu ve bu kurulun Nâzım Hikmet'in doğum ve ölüm yıldönümleri de dahil, uluslararası şairimizle ilgili her konuda çalışmalar yapacağını anlatan Aziz Nesin, ilk girişim olarak, Nâzım Hikmet'in doğum yıl dönümü nedeni ile bir hafta düzenlediklerini söylemiştir.

Istanbul ve Ankara'da bu gece yapılacak anma toplantıları ile başlıyacak hafta boyunca, çeşitli toplantılar ve sergiler, sanat gösterileri düzenlenmiştir. Ayrıca Nâzım Hikmet'in yaşantısı boyunca haksız yargılanmalarını, tutuklanmalarını belgelemek ve Nâzım Hikmet'in suçsuzluğunu kanıtlamak, Türk kamuoyunda aklanmasını sağlamak amacı ile Istanbul Barosunca bir açık oturum düzenlenmiştir.

Nâzım Hikmet ödülünü kazanan sanatçılara bugüne kadar verilmiş en yüksek ödülün verileceği ayrıca, Nâzım Hikmet'le ilgili daha geniş araştırma yapabilmelerini sağlamak amacı ile yurt dışına gönderilecekleri açıklanmıştır.

Aziz Nesin, Yazarlar Sendikasının, yaşayan ve tüm dünyanın tanıdığı Nâzım Hikmet'in Türk toplumu içindeki yerini alabilmesi için her tür çaba ve çalışmaya açık olduğunu, Nâzım Hikmet Kurulu'nun bu çalışmaları organize edeceğini belirterek, ayrıca ilk programla ilgili ayrıntılı bilgi vermiştir.

Spor ve Sergi Sarayındaki Nâzım Hikmet gecesine, film ve slayt gösterileri ile Nâzım Hikmet'in yaşadığı dönem ve dünya olaylarının tanıtılması yanında, Genco Erkal, Ruhi Su, Zeliha Berksoy, Candan Teksoy, Erol Keskin, Levent Yılmaz, Semra Özdamar, Ali Taygun, Ulvi Alacakaptan, Tijen Par, Meral - Ali Taygun, İKD, — İGD. — TÖB-DER ortak koroları katılacaktır.

(Cumhuriyet - 21 Ocak)

NAZIM HİKMET'İN 75. DOĞUM YILDÖNÜMÜ KUTLANIYOR

Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü ülkemizde düzenlenen çeşitli toplantılarda ve yayın organlarında hazırlanan özel sayılarla büyük şair anılacaktır.

Anma toplantıları ile ilgili olarak Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin'le konuştuk.

— Nazım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü dolayısıyle yapılacak anma toplantıları ve program üzerine bilgi verir misiniz?

— Nazım Hikmet 20 ocak 1902'de doğdu. 75. yıldönümünde bulunuyoruz. Nazım, çağında yalnız Türkiye'nin değil dünyanın övündüğü bir şairdir. Bu nedenle doğum ve ölüm yıldönümünde başka ülkelerde de anılmaktadır. Hiç kuşkusuz anayurdunda da anılması gerekir. Biz Nazım Hikmet'i, Türk halkının onurunu yükselten büyük bir sanatçı saymaktayız. Kendisi, işçi sınıfı bilimi doğrultusunda yaşamayı ve sanatını bütünleştirmiş bir ulusal değerdir. Tıpkı nasıl Süleymaniye Camii, nasıl Yunus Emre, nasıl Nasrettin Hoca ulusal değerimizse, uluslararasılığa yücelmiş bir ulusal değerimizdir.

Bu nedenle sendikamıza bağlı olarak bir Nazım Hikmet kurulu oluşturduk. Bu kurulun görevleri doğum ve ölüm yıldönümlerinde Nazım Hikmet toplantıları düzenlenecek olursa, sanat ödülleri koymak gibi eylemlerin hazırlığını yapmaktır. Örneğin bir Nazım Hikmet Enstitüsü kurmak, koşullar elverirse bir Nazım Hikmet müzesi kurmak bu kurulun amaçları arasındadır. Sovyet Yazarlar Birliği, Devlet Arşivinde Nazım Hikmet Arşivi'ni tümüyle bize vermeye hazırdır. Elverişli koşullarda bunu gerçekleştirmeğe çalışacağız. Bir şiirinde Nazım Hikmet, Anadolu topraklarına gömülmek istediğini vasiyet etmiştir. Bunun da bir gün gerçekleşeceği, ulusal onurumuz olan büyük şairimizin mezarını Moskova'dan, vasiyetine uygun olarak Türkiye'ye getireceğimizi umuyorum. 20-26 ocak Nazım Hikmet haftası olarak düzenledik. 21 ocak cuma gecesi — bu gece — Spor ve Sergi Sarayı'nda ve aynı gece Ankara'da Çağdaş Sahne'de Nazım Hikmet anma toplantısı yapılacaktır. O gece Nazım'ın kendisini anlatan filmleri oynayacak, kendi sesinden şiirleri dinlenecektir. Koro var. Ayrıca konuşmalar yapılacaktır. 22 ocak'ta Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda Nazım Hikmet ve işçi sınıfı üzerine konuşmalar yapılacaktır.

23 ocak'ta gene aynı yerde Ferhad ile Şirin oyunu oynanacaktır. 24 ocak'ta 17'de İstanbul Barosu hukuk açısından Nazım Hikmet konulu bir açık oturum düzenlenmiştir. Hukukçuların Nazım Hikmet olayına bakış açısı bizim için çok önemlidir. Çünkü Nazım Hikmet'in suçsuzluğu, suçsuz olduğu halde yıllarca hapiste yatırıldığı belgeleriyle, kanıtlarıyle ortadadır. Hukukçuların bu açık haksızlığı ortaya koymaları bir namus borcudur. Yani Nazım Hikmet batılı deyimle rehabilite edilmeli, ölümünden sonra da olsa bile saygınlığını kazanmak. Bizler de ağır suçluluktan geç de olsa kurtulmalıyız.

25 ocak saat 21'de Kadıköy Şehir Tiyatrosu'nda «Nazım Hikmet ve Türkçenin Musikisi» konulu bir konuşmayı Sanatçılar Birliği düzenlemiştir.

26 ocak Fatih Şehir tiyatrosu'nda Nazım Hikmet'in şiiri konulu açık oturum 27 ocak Yeni Melek sinemasında Sinematek Derneği'nin düzenlediği Nazım Hikmet'i anma gecesi yapılacaktır.

— Gelecek yıla değgin düşünceleriniz...

— Gelecek yılki toplantıya ya da ölüm yıldönümüne Nazım Hikmet'in ünlü sanatçı dostlarını çağıracağız. Örneğin Aragon, Yves Montand, Nicolas Guillen, Konstantin Simonof gibi...

— Nazım Hikmet ödülünden de söz eder misiniz?

— Şimdilik iki ödül kondu. Bir şiir ödülü, bir de Nazım Hikmet'in yaşamı üzerine inceleme ve araştırma ödülü. Bu ödül parasal yönden Türkiye'de verilen ödüllerin üstünde olacaktır. Ayrıca her iki dalda kazananlara Türkiye Yazarlar Sendikası 15 gün yurt dışı gezisine gönderecektir. Ödüllerin daha başka dallarda da geliştirilmesi ve verilmesi için çalışmaktayız.

(Cumhuriyet 21 ocak)

NÂZIM HİKMET'İ ANARKEN

Melih Cevdet ANDAY

Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü dolayısiyle düzenlediği anma törenlerinden ötürü Türkiye Yazarlar Sendikası'nı övmek isterim. Ayrıca gazetemiz de bu yıldönümüne gerçekten ilginç bir sanat sayfası ile katıldı; dünyanın tanınmış ozan, yazar, bilim adamları büyük ozanımızla ilgili anılarını, onun üstüne duygularını, düşüncelerini anlattılar. Ne iyi oldu! Şunu en başta belirtmek isterim ki, bugün dünyanın neresine giderseniz gidin, «Türk» deyince Atatürk ile Nâzım Hikmet anımsanıyor. Hem öyle aydınlar katında değil, sokakta, sokaktaki adamlar arasında. Türkler, adı bunlar gibi belleklere, kitaplara geçen daha çok sayıda büyük, ünlü kişiler yetiştirdikçe, insanlık içinde daha saygın bir yer tutacaklardır. Ama yazıklanmamak elde değildir ki, Nâzım Hikmet bugün ancak «Sol»un çabası ile Türk toplumuna maledilebilmektedir. «Resmî» görüş, onu yok saymaktadır. İnanmazsanız bir hükümet adamına sorun.

İsmail Cem TRT'si zamanında, radyoda, haftada bir Türk dili üstüne konuşmalar yapıyordum. TRT'de yönetim değişikliği olduktan sonra, bir gün hazırladığım konuşmayı Istanbul Radyosu'na götürdüm. Bu konuşmamda Nâzım Hikmet'in bir şiirine yer vermiştim. Öyle gelişi güzel bir yer veriş değildi bu. Modern şiirimizde eski söyleşilerden nasıl yararlanıldığını anlatırken, bunu en iyi gösteren bir örnek olarak, Nâzım Hikmet'in «Şeyh Bedreddin Destanı»ndan bir parça almıştım.

Sedirde al yeşil, dal dal Bursa ipeklisi
Duvarda mavi bir bahçe gibi Kütahyalı çiniler
Gümüş ibriklerde şarap
Bakır lengerlerde kızarmış kuzular nâr idi.

diye başlayıp, «hünkâr idi», «rüzgâr idi», «ahüzar idi» diye süren o ünlü şiiri. Bunu çıkarmamı istediler. Böylece benim

konuşmalarım da sona erdi. Şu küçük olay da gösterir ki, bizde resmî tutum, Nâzım Hikmet'in adının geçmesine karşıdır. Oysa uygar ülkelerde bir ozanın en başta ana diline, ulusal kültürüne olan katkısına değer biçilir, onun siyasal görüşleri bundan sonra gelir. Siyasal görüşler ise, bir ozanın yoksanmasına hiçbir zaman neden olamaz. Çünkü siyasal görüşler karşısında toplumun duyarlığı değişkendir. Bunu bütün toplumlar denemişlerdir. Yalnızca faşist yönetimler, bu konuda bağnazlıklarını kesinkes sürdürürler. Faşizmi tanımamız için bir ölçüdür bu.

SÜRÜP GİDEMEZ

Nâzım Hikmet koca yapıtı ile Türk yazınına, Türk kültürüne bir anıt gibi dikilmiştir. «Resmî Görüş» onu yerinden edemez. Üstelik o «resmî görüş» sürüp gidemez de. Sağduyu, değer karşısında saygı, er-geç üstün gelecektir. Gençleri Nâzım Hikmet'ten yoksun, habersiz bırakmak isteyenler, onu okul kitabına, radyoya, televizyona sokmayabilirler; ama kültürümüz bunlarla sınırlı değildir. Bugün Nâzım Hikmet'in yapıtları, dizi dizi basılıyor, kapışılıyor, ellerde geziyor. Bunu hiçbir güç ödeyemez. Eski günler, bir daha geri gelmemek üzere tarihe karışmıştır. Bir zamanlar, şiirinde «Nâzım ağabey hapislerde çürür» dedi diye Cahit Sıtkı Tarancı'yı fişlemişlerdi.

Savsamacı insanlar olduğumuzu bilirim; duygucu, abartmacı, üstelik unutucuyuz. Ama sevinerek görüyorum ki, Nâzım Hikmet üstüne temel (belgesel) çalışmalar vardır. Bunların sürmesini diliyorum. Bundan yalnızca Nâzım Hikmet konusunda değil, genel olarak kültürümüz için çok yararlanacağımızı sanıyorum. Önyargılardan uzak, kafa özgürlüğü içinde oluşturulmuş incelemelere büyük gereksememiz vardır yazın, kültür alanında. Nâzım Hikmet'in yaşadığı, yazdığı uzun dönemi kapsayan şiirimiz, yarın modern ulusal şiirimizin temellerinin atıldığı dönem olarak incelenecektir. Bu hem dilin Türkçe, hem de kafanın çağdaş olmasından doğan özelliği belirtir.

Nâzım Hikmet değişik dönemleri olan bir ozanımızdır. Onun şiiri, taklitçilerinin nasıl olup da bağlandıklarına hep şaştığım, belli bir biçim ve söyleyiş anlayışı içine kapanmamıştır. Genel olarak, yüksek sesle okunacak şiirler yazmıştır denebilir. Ama son yazdıkları buna uymaz. Onun için Nâzım Hikmet'in şiirini, bu evrelere uyarak anlamaya çalışmalıdır.

Şiirini okuyuş tarzı da onu öteki ozanlarımızdan ayıran

bir özelliği idi. Kendine özgü bir besteleme ile okurdu şiirlerini. Bu okuyuş tarzı, dinleyeni etkilerdi. Getirdiği şiirin yeniliğini bildiği için, onu halka kendi ağzından duyurmak istemişti gençliğinde. Plâğa okuduğu şiirlerini, sonra benim çocukluğumda, Kadıköy Hale Sineması'nda Süreyya Opereti temsillerinden önce, perdenin önüne çıkıp okuduğunu da anımsıyorum.

Şiirde yenilik ilk günler yadırganır genellikle; ama şunu söylersem yanlış olmayacağını sanıyorum ki, Nâzım Hikmet'in başarısı birden ve büyük oldu. Sanki insanlarımız böyle bir ozan bekliyorlardı. Dahası var, onun siyasal anlayışına karşı olanlar da, söz şiirine geldi mi, koruyorlardı onu. Hiçbir şiir kendi üstünde bunca birlik toplamamıştır. Hep şaşmışımdır, yenilik bakımından en büyük atılganlığı ve cesareti gösterdiği o,

Trum trak
tiki tak
makinalaşmak
istiyorum.

şiirini bile kimse alaya almaya kalkmadı.

ANILAR

1950 seçimlerine doğru, Nâzım Hikmet'i hapisten kurtarmak için Ankara'da bir imza kampanyası yürütülürken, imzasını istemek üzere karşılaştığım herkeste Nâzım Hikmet'e karşı sevgi, saygı görmüşümdür. Onun bir adlî hata yüzünden yattığı inancı yaygındı. Biz üç arkadaş (Orhan Veli, Oktay Rifat, ben) Nâzım Hikmet'i hapisten kurtarmak amacına yönelik bir açlık grevi başlattıktı tam seçim günü. O günler Nâzım Hikmet de açlık grevindeydi. Yirmi altı yıl geçmiş...

Sonra, o yılın yazı, Abidin Dino ile eşi, Çiftehavuzlar'da, eski bir konağın bahçe kapısı yanındaki müştemilâtı (eskiden ahçı dairesiymiş aklımda kaldığına göre) yaz için kiraladılar Ben ve eşim onların konukları idik. Nâzım Hikmet hapisten çıktığının ertesi günü geldi. Bahçede, ağaçların örttüğü, üstü yapraklarla kaplı, romantik bir havuz vardı. O havuzun başında oturmuştuk önce, sonra içeri girdikti, gece yarılarına dek konuştuk. Bu buluşmalarımız sürdü gittiydi yaz boyunca. Ressam Balaban hep aramızdaydı. Sonra Nâzım Hikmet ve eşi, Kadıköy iskelesine yakın bir apartmana taşındılar.

Bir de şiire ilişkin küçük bir anım var, onu anlatayım. Nâzım Hikmet, Kurtuluş Savaşı Destanı'nı baskıya hazırlıyor-

du. Bir gün bana, kitabının başına 16 Mart Şehitleri üstüne bir giriş koymak istediğini, bunun için de kendisine belge gerektiğini söyledi. Sokağa pek sık çıkmıyordu, haklı olarak. Istanbul'un müttefiklerce işgali günü çıkan gazetelerden bu olayın ayrıntılarını öğrenip kendisine getirmemi benden rica etti. Istanbul Belediye Kitaplığı'na gittim, işgal gününün gazetelerini buldum, o korkunç olayı uzun uzun okudum. Sıra not almaya gelince, notları kime götüreceğimi biliyordum, onun şiirini, tekniğini, deyişini biliyordum. Şehzadebaşı Karakolu'nde uyurken süngülenen erlerin adlarını, baba adlarını, memleketlerini yazarken, ozanın elinde bunların nasıl bir biçime gireceğini tasarlıyordum. Nerdeyse onun yazacağı dizeler geçiyordu gözümün önünden. Hele şehitlerden birinin nereli olduğunun anlaşılamadığını defterime yazarken, bunun ozanı nasıl etkileyeceğini düşünmekten kendimi alamadım. O günün anısı bende öyledir ki, onun yerinde başka bir ozan olsaydı, gazeteleri belki de başka açıdan tarardım. Bunları getirip Nâzım Hikmet'e verdim, hemen ertesi günü şiiri okudu, bildiğiniz şiiri.

Nâzım Hikmet için şiir sadece bir uğraş değil, hava gibi, su gibi, bir an onsuz olunamaz bir şeydi. Katıldığı kongrelerde söylev yerine şiir okumuştur; yolculuk anıları onun için yeni şiirlerin kaynağı oluyordu. Yaşamının kimi önemli olaylarını, kişiliğinin özelliklerini şiirle vermiştir. Olağanüstü bir doğurganlığı vardı. Esinli ozan soyundandı. İleriki kuşaklar onu daha iyi anlamak, daha iyi değerlendirmek olanağını bulacaklardır sanıyorum.

(Cumhuriyet 28 ocak)

HAYATIMDA HİÇ OLMAZSA BİR KEZ NÂZIM'DAN ÖTÜRÜ GELECEĞİ GÖRDÜM

ARAGON

Paris'te en ünlü, özellikle yabancı bir gazeteci için erişilmesi en güç sanatçılara, yazarlara varıncaya kadar, bütün kapıları açan «Sihirli» anahtar: Nâzım Hikmet!

Bir haftadan beri arka arkaya konuşmak istediğimiz kişilerle tanık olduğumuz bu olay, salı gecesi beni büyük ozan ve romancı Louis Aragon'un evine götürdü.

Seksen yıllık yaşamını yetmişyedi ciltlik yapıtına sığdıran Aragon, Fransız Başbakanlarının değişmez konağı olan Hotel Matignon'un karşısında, 56, Rue de Varenne'de oturuyor. Onyedinci yüzyıl evlerinde görülen avluyu geçtikten sonra onun

kaldığı kata nasıl çıkılacağını telefonda anlatmıştı. Birinci kata çıkan geniş merdivenlerden sonra vişne çürüğü bir halı ile döşeli spiral küçük bir merdiven daha vardı. Bu merdivenin trabzanına ise elektrikli bir teleferik sandalyesi oturtmuşlardı, hasta olduğu günlerde yorulmaması için olacak. Kapıyı, ev işlerine bakan kadın açtı. Louis Aragon beni, kurucusu olduğu sürrealistlerden başlayarak günümüze dek eleküstü tüm sanatçıların, çoğu ithaflı yapıtlarıyla dolu, müzeyi andıran ama canlılığını yitirmemiş büyük çalışma odasında bekliyordu.

«Ne yazık ki Nâzım, kutlanan 75. yaşını sonuna kadar göremedi. İstanbul'daki kutlama törenlerine de gelemeyeceğime göre, size, gazetenizde kullanmak için hiç bir yerde yayınlanmamış onun hakkında yazdığım bir metni vereceğim» diyen büyük ozan, Matisse'lerin, Cocteau'ların, Picasso'ların süslediği duvarların ortasındaki ince uzun tahta çalışma masasının üzerine serpilmiş kitap provaları arasından iki sayfa alarak gösterdi. Bu hazırlanmakta olan «Argon'un şiirsel yapıtı» adındaki kitabının altıncı cildine konu olacak Nâzım Hikmet'le ilgili bölümdü.

Aragon bundan sonra, inanılmayacak bir titizlikle ve de gözlerinin yorgunluğuna rağmen, yanımda götürdüğüm deftere kendi eliyle başladığı yazıyı sonuna kadar tamamlayacak, bir de ithaf ekleyecekti. Sanki Nâzım Hikmet'e bir yaş günü armağanı hazırlıyordu. Bu kadar titiz, bu kadar özenli idi.

Büyük usta konuşmaya başladı

«Ben Nâzım'ı Paris'e geldiği günlerden çok önce tanıdım. Benim için her zaman büyük bir dosttu. Onu yalnız tanımakla kalmadım, onun için eyleme de geçtim. Daha 1930'larda kimsenin tanımadığı günlerde bile onun adını biliyordum. Yazısını, şiirini görmüştüm o zaman, bu bana yetiyordu.»

Arkasından bir anısını da ekliyor

«Alman işgalinden sonraki kurtuluş yıllarında idi. Ya 45, ya da 46 hatırlayamayacağım. Elysee Sarayı'nın yakınlarında (La Pensée) diye bir derneğimiz vardı. Fransız yazarları orada toplanırdık. Gene bir gün, Nâzım Hikmet'in özgürlüğü için düzenlediğimiz yeni bir kampanyayı görüşmek için bir araya gelmiştik. Yanıma da Türkiye Büyükelçiliğinden gelen bir diplomat oturmuştu: «Kimdir bu, Türkiye'de bile adı bilinmeyen, tanınmayan şair? Niçin önunla bu kadar meşgul oluyorsunuz?» diye sormuştu. Ben de dayanamayarak «Türkiye'de nasıl tanınsın bilinsin ki, hükümetiniz zaten tanınmasın, duyulmasın diye onu hapse tıkmış,» deyiverdim» diye anlatıyor gülerek...

Sonra masasının üzerinden aldığı provaları uzatarak «Size vereceğim bölümlerde, hazırlamakta olduğum kitabımda, 1936'daki bir olayı anlatıyorum,» dedi. Sonra, «Bunu sizin için yazarken kendi provalarımı düzeltmek imkânını da bulacağım,» diyecek ve görmesini sağlayamayan ince çerçeveli gözlüklerini çıkararak, «Bu gözlükler bir işe yaramıyor, ama yine de kullanıyorum, Elsa'nın gözlükleri» diye ekleyecekti. Çağrışımlar oluyor: Elsa'nın gözlükleri, elimde olmadan «Elsa'nın gözleri» adını taşıyan ünlü şiir kitabına takılıyorum. Elsa Triolet, bundan birkaç yıl önce ölen ve Aragon'un yaşamında, yapıtında, kişiliğinde önemli bir rolü olan eşi ve hayat arkadaşı..

«GURUR DUYDUĞUM OLAY»

Şimdi Louis Aragon'un kitap provalarından düzelterek bize el yazısı ile verdiği Nâzım Hikmet'le ilgili bölümü okuyalım: «1936 şubatının son günlerinde, eşim Elsa Triolet ile birlikte, Romain Rolland'ı görmeye gittiğimiz İsviçre'den dönmüştük... O tarihlerde çıkardığımız «Commune» adlı derginin mart sayısında, Romain Rolland için biraz gecikmiş olan saygı sunuşu ile ocak sonunda «Mutualite» salonundaki mitingin yankılarından başka, bu aynı sayıda o günlerde fazla dikkati çekmeyen, ancak tuhaf bir gurur duyduğum (geçmişte de, bugün de) bir olay olmuştu. İsviçre'ye gitmeden önce, yani şubat sonlarında, ve de arkadaşlarımın kuşkularına karşın mart ayı için hazırlanmakta olan sayıya, yokluğumda, o zaman Fransa'da (ve yalnız Fransa'da değil) hiç tanınmayan bir Türk yazarının metnine yer verilmesi konusundaki diretmeme biraz coşkunluk — biraz da — sataşkanlık katmıştım.

Bunun bende, bu ayın siyasal olaylarını da gölgeleyen bir anı bıraktığını itiraf ediyorum. Ve de bizdeki «Front Populaire» (Halkçı Cephe) hareketinin başarı belirtileri ile o günlerde Hitler ordularının askerden arınmış Ren (Rhin) bölgesine girmesinin taşıdığı ciddi tehditlere rağmen...

Sınırların ötesinde, Türkiye'deki hapishanelerin birinden, adının Nâzım Hikmet olduğunu o günlerde ancak birkaçımızın bildiği bir yabancının «Taranta Babu'ya Mektuplar»ını «Commune» dergisinin Mart/36 sayısında yayınlatmakta verdiğim önemi söylemiş olsam, ciddi adamlar hakkımda kimbilir ne düşüneceklerdi? Otuz yıl kadar sonra, yıkılırcasına dolu Pleyel salonlarında, Paris'te görülmüş en inanılmaz anma törenlerinden birinde andığımız bu «tanınmamış» yazarın metnini, arkadaşlarıma kabul ettirmiş olmaktan duyduğum gurur az değildir. Kimse için böyle bir anma töreni yapılma-

mıştı. Yirmi yıllık bir süre içinde kendisini (kaç kez) hapse atan ülkesinin hükümetlerini, Fransız kamuoyunun baskısı ile, Nâzım'ın özgürlüğüne zorlamak için canla başla uğraşmam da belki boşuna olmamıştı.

«HAYATIMDA HİÇ OLMAZSA BİR KEZ..»

Bütün güçlüklere göğüs gererek, o günlerde onu desteklemekte diretmiş olmak, ve mahpusane duvarlarının üstünden, coğrafyanın ötesinden, şarkılar, kuvvet ve güneşle dolu yıllar uzunluğunda bir gün gibi, tadını çıkardığım dostluğuna şeref kazandığım insanın, ırak sözünün erimini (menzilini) sezmek, hayatımda hiç olmazsa bir kez olsun, geleceği gözlerimle görmek duygusunu bana verdiğini de eklemeliyim».

(Cumhuriyet 22 ocak)

YAŞIYORSUN ÇÜNKÜ GÜZEL, YİĞİT VE HOŞ İNSANDIN

Simone SİGNORET
Yves MONTAND

Büyük ozan Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümünün yaklaştığı günlerde Paris'te, onu tanıyıp yakından görenleri ve sevenleri ararken Montand / Signoret çiftini de bulmak istedik.

Kentin, daha doğrusu eski Paris'in en güzel yerlerinden olan Seine nehri üzerinde, Pont Neuf'un yanıbaşında 15. Place Dauphine'deki şirin evlerinde bulamayınca, sonunda eş dost yardımı ile bir banliyö evinde dinlendiklerini öğrendik. Bernay'daki evden telefona önce Simone Signoret çıktı. Nâzım Hikmet adını duyunca «Ah, elbette, sevinçle» diye yanıtlamakta duraksamadı bile. Bir yandan benimle konuşuyor, bir yandan da Yves Montand'a iletiyordu söylediklerimizi.

«Bir dakika eşimi vereyim size» diyerek Montand'ı verdi. Telefonda apaydınlık, hoş, iyimserlik dolu bir ses. Evet, bu ne plak, ne radyo, ne televizyon, ne de sinema hoparlöründen gelen, ama Montand'ın sesini sevenlerin tanıdığı sıcak sesin, telefondan yansımasıydı..

«Anma töreni ne zaman, nerede?» diye sorarak hemen ilgilendi. Türkiye'de, İstanbul'da olduğunu, gazetemizin bu yıldönümü ile ilgilendiğini öğrenince sevindi. «Nasıl yapsak, ne yapsak» diye yardımcı olmak istedi. «Biz bugün veya yarın Paris'e ineceğiz.. Ama kesinlikle bilmiyoruz.. Sizin bekleyecek vaktiniz yok. 21 ocaka bir şey kalmamış» dedi.

Nâzım Hikmet için söylemek, anlatmak istediklerini yazmalarını önerdim.. Derhal kabul etti ve birkaç saat sonra telefonlaşmak üzere ayrılırken «akşam bizi burada bulamazsanız, Paris'teki eve dönmüş olacağız, o zaman doğrudan doğruya oraya bize gelirsiniz» diyen Montand evlerine çağırmış oluyordu. Simone Signoret'nin iki aydır satış rekorları kıran kitabında da sözünü ettiği bu şirin evin bir adı da «La Roulotte» (Göçebe Arabası)... Aynı günün akşamı anlaştığımız gibi buluştuk. Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü için beraber yazdıkları «Mesajı» Simone Signoret okudu

«Sevgili Nâzım,

Ölmediğine göre, daha nice yıllara. Madem yaşıyorsun, doğum yıldönümün mutlu olsun, ozanlar ölmez. Seni tanıyanlar için sen de ölmedin. Bizim gibi, seninle yalnızca unutulmaz birkaç saat geçirebilenler için bile sen ölmedin, yaşıyorsun.

Yaşıyorsun, çünkü güzel, yiğit ve hoş insandın.»

Yves Montand - Simone Signoret...

Signoret'nin sesinde, ancak sevgi ile özlemin, insan ilişkileri sıcaklığının duygusal anlardaki boğukluğu vardı. Yves Montand ise her zamanki gibi şen. «Güzel değil mi, iyi değil mi?» diye soruyordu.

Yves Montand ile Simone Signoret, Nâzım Hikmet'le Prag'da tanışmışlardı. 1957 ya da 58 yılında. Bu ilk ve son görüşmeleri Çekoslovakya başkentindeki ünlü Alkron otelinde olmuştu. Alkron, Prag'a giden herkesin bildiği, herkesin geçtiği özellikle yabancı yazar, çizer ve sanatçıların ağırlandığı görkemli bir otel...

Signoret sözü alıyor :

«Nâzım'dan konuşurken, onu anarken nedense (Z) geliyor aklıma. Nâzım Hikmet de, bizim için ölmedi. O da (Z) gibi ölümsüz.» (Z) bildiğiniz gibi Elencede (zi) yani yaşıyor demektir.

Yves Montand, Nâzım Hikmet'in şiirlerini çok sevdiğini belirtiyor: Simone Signoret'nin deyimi ile «Sevmese her resitalinde Nâzım'ın şiirlerinden bestelenmiş şarkılar söylemez, plaklar doldurmazdı..»

«Akrep gibisin kardeşim»... Veya «Denizlerin en güzeli» de bu şarkıların belki de en güzellerinden.. Bunların bestesini de, Montand'ın okuduğu en iyi şarkıları besteliyen Philippe Gerard yapmıştı.

Simone Signoret, eşi Yves Montand'ın, bir konuşmasında Nâzım Hikmet'le Alkron'da yedikleri yemeği unutmasını bir türlü bağışlamıyor..

Signoret, Prag'da karşılaştıkları Nâzım'ı şöyle anlatıyor :

«Güzel, yakışıklı bir adamdı. Bilinen kişiliği nedeniyle Türkiye'de yıllarca hapis yatmıştı. Ülkesinin ve kuşağının büyük devrimci ozanı idi.

Alkron otelindeki yemek salonunda yüksek sesle konuşuyordu. Özgürlükten ve de özgürlüksüzlükten sözediyordu. Prag'dan Moskova'ya gidecekti.

Aklımda açıklıkla kalmamış bir şikâyeti vardı. Ya bir kitabı, ya da İvan İvanoviç adındaki piyesi ile ilgili olabilirdi. Bu şikâyetini herkesin duymasını, öğrenmesini istiyordu.»

Bugünlerde satış rekorları kıran kitabının 330. sayfasında ise büyük oyuncu Signoret, Nâzım Hikmet'le Prag'da buluşmalarından şu anıları da ekliyor

«Nâzım Hikmet şunları da söyleyen adamdı: «1917'de mutlu idik, yoksulduk, güzeldik ve paçavralardan yapılmış güzel giysilerimiz vardı.» Nâzım «Biz» derken de Mayakovski ile Esenin'i anıyordu.»

(Cumhuriyet 22 ocak)

SANATTA ÖZGÜRLÜK İLKESİNİ SAVUNURDU

Prof. Louis BAZİN

Paris Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü Türkoloji Bölümü Başkanı Profesör Louis Bazin ile, Quartier Latin'de Rue Du Four'daki, çoğunluğunu Türkçe ansiklopedi, sözlük ve kitapların oluşturduğu çalışma odasında konuşuyoruz.

«Nâzım Hikmet'in kendisini görmeden önce, yapıtlarından tanıyordum. 1945-48 yıllarında Türkiye'de iken Nâzım'ın şiirleri ancak daktilo ile çoğaltılmış yapraklarda okunuyordu. Fransa'da özgürlüğü için düzenlenen kampanyaya katıldığımı biliyordu. Bu nedenle 1958'de ilk kez Paris'e geldiği zaman beni görmek istemişti. Evime Abidin ve Güzin Dino ile gelmişlerdi.»

Louis Bazin, Paris'te Nâzım Hikmet'e ilk rastladığı gün şaşırmadığını, hayal kırıklığına da uğramadığını, kafasında kurduğu kişiyi karşısında bulduğunu söylüyor. «Nâzım hem efsanesine, hem de yaşam öyküsüne benziyordu,» diyor.

«1958'de ilk kez gördüğü Paris üzerindeki bakışlarının taze liği, hayranlığı dikkatimi çekmişti. Paris'teki «insan manzaraları» ile ilgileniyordu.»

Profesör Bazin'e, Nâzım Hikmet'in dil sorunlarına değgin görüşlerini sorduk. Şöyle yanıtladı :

«Akıcı ve aynı zamanda demokratik diyebileceğim bir tutumu vardı. Konuşulan halk diline yakın gerçek dili seviyordu. Bu nedenle şiirlerinde kanımca, aydınlar tarafından uydurulmuş terim ve deyimleri kullanmıyordu. Aşırılığa kaçan değerli şairlerden daha kolaylıkla anlaşılıyor, benimseniyordu. Bununla beraber öz Türkçeci arkadaşlarını da savunur, gelecek kuşaklar tarafından daha kolaylıkla anlaşılabilecek bir gelecek görürdü.»

«Türk kültürü konusundaki görüşleri nelerdi?»

«Sovyetler Birliği ile Balkanlardaki Türkçe konuşan toplulukların dilleri ile ulusal kültürlerinin devamlılığını gerekli görüyordu. Başta Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgız olmak üzere bu toplulukların ulusal edebiyatlarıyla yakından ilgileniyordu.

Bu dil ve kültürlerin kozmopolit bir bütün içinde standartlaşmaktansa gelişmesini yeğliyordu. Çok iyi tanıdığı Bulgaristan'daki Türk azınlıklarının dil ve yazın ürünlerinin de aynı biçimde geliştirilmesini diliyordu.»

Profesör Louis Bazin, Nâzım Hikmet'in sanatın ilkeleri konusundaki düşüncelerini de şöyle özetledi: «Genel olarak sanatta özgürlük ilkesine çok bağlı idi. Bunu yapıtlarında da ortaya koydu. Bir bölümünü hapislerde geçirdiği Türkiye döneminde de, sürgün döneminde ve hayatının son günlerine dek, doğmatizmin kısırlaştırıcı yanlarına karşı olduğunu gösteriyordu. Tüm koşullar altında, nerede olursa olsun, etrafındaki dünyaya eleştirici bir gözle bakmaya devam etti. Daima tartışma ve eleştirme yandaşı olarak kaldı. Uluslararası çaptaki prestijini ise kullanmaktan geri kalmamıştı. Sanatçılara verilen direktiflerin, içtenliğini kaldıracağına ve inandırıcı gücünü azalttığına inanıyordu.»

(Cumhuriyet - 22 ocak)

NÂZIM HİKMET 20. YÜZYILIN BÜYÜK GALİPLERİNDEN BİRİDİR..

Madeleine RİFFAUD

Madeleine Riffaud: «Savaşın yaşamındaki herkes Nâzım'a bir gün, rastlamıştır.»

Madeleine Riffaud, Alman işgalindeki Paris'te 15-19 yaşında iken katıldığı direniş eylemlerindeki yiğitliği ile ün yapmış bir gazeteci - yazar. Paris'in göbeğindeki Solferino köprüsünde bir Alman subayını öldürmekten ölüm cezasına da çarptırılan ve türlü işkencelerden sağ çıkan Riffaud, kurtuluştan

sonra Fransızlara karşı savaşan Cezayirlilerin yanında olacak, daha sonra da Fransız Vietnam'ına giderek ülkesinin son sömürgeci bozgununa yine Vietnamlıların yanında katılacaktı.

«Nâzım Hikmet'i ben, Paris'e geldiği zaman değil, çok önce tanıdım» diyor Madeleine Riffaud, «1951 yılında Berlin'de düzenlenen uluslararası gençlik festivalinde rastladım Nâzım'a ilk kez. Bu, dünya savaşından sonra yapılan ilk gençlik festivali idi. Soğuk savaşın da tam ortasında idik. Nâzım, hapisten yeni çıkmıştı. 1951'de Türkiye'yi terketmek zorunda kalmış ve «sürgünlük mesleğini» seçmişti.» Madeleine Riffaud, Nâzım Hikmet'le savaştan çıkmış, yıkılmış Berlin'deki buluşmanın anılarını şöyle sürdürüyor

«Nâzım birdenbire kendini Berlin'de, bizim aramızda bulmuştu. Dünyanın her yanından gençler gelmişti. Bunların arasında ilk kez genç Vietnamlılar da vardı. Nâzım'a işte orada rastladım. Yirmi yaşlarındaki gençler arasında biz «büyük» sayılırdık, o günlerde. Ama Nâzım bütün bu gençlerin arasında en gencimizdi. Mavi gözlü bir ağaç gibi duruyordu aramızda. Kim olursa olsun, bu ağacın altında barınabilirdik.»

Madeleine Riffaud burada duruyor ve hayatında önemli bir rol oynayan bir erkekle buluşması olayında Nâzım'ın gösterdiği kuvvetli sezgiden söz etmeye başlıyor. Madeleine Riffaud o günlerde Berlin'de genç bir Vietnamlı ile tanışmıştı. «Nâzım olmasaydı, birbirimize olan tutkumuzu anlayamıyacak ve birbirimizin yanından, farkında olmadan geçip gidecektik. Hayatımda sonradan çok önemli bir yeri olacak bir erkeği bana kazandırdı Nâzım. Nâzım'ın sayesinde hayatımın en büyük aşkını tanıdım. Nâzım benim için büyük bir dost, bir ağabeydi.»

«On yıl sonra Paris'e gelişlerinde, Nâzım'la bir türlü doğru dürüst görüşemedik» diyen Riffaud birkaç kez ancak telefonla konuştuklarını anımsıyor.

Sonra yine Berlin'deki anılarına dönüyor.

«Nâzım Hikmet o günlerde Fransız Vietnamında savaşmak istemediği için hapse atılan genç bir Fransız denizcisi Henri Martin için bir şiir yazmıştı. Bu şiiri beraber çevirmeye çalışmıştık Fransa'da da yayınlanmıştı o şiiri.»

Madeleine Riffaud bu arada, Nâzım Hikmet'in onuncu ölüm yılında Paris'te düzenlenen açık oturumlarda da açıkladığı bir olayı anlatmak istiyor: «1966 yılından beri gazeteci - muhabir olarak Güney ve Kuzey Vietnam'a gidiyordu. Taa Fransız sömürgecilerine karşı ilk savaşlarından beri Nâzım Hikmet'in şiirleri diğer büyük devrimci şairlerin yapıtları gibi biliniyor-

du. En basit insanlar bile Nâzım'ın şiirlerini okuyorlar biliyorlardı. Vietnamlılar, Amerikan bombardımanları sırasında, «Bombalardan daha büyük bir güçle, gürültüyle, şiddetle şarkı söylüyoruz» derlerdi.

Madeleine Riffaud, Nâzım Hikmet'in yetmiş beşinci doğum yıldönümü için şunları da eklemek istiyor :

«Nâzım Hikmet yirminci yüzyılın en büyük galipleri arasında bulunuyor. Onlardan biri. Emperyalistler için Nâzım'ın kitapları ateşli bir silâh gibidir, bıçak gibidir.»

(Cumhuriyet - 22 ocak)

NÂZIM'I ANLAMAK ÜSTÜNE

Abidin DİNO

Mevlânâ anlatır: Hintlinin aklına esmiş, zifiri karanlık bir ambar içinde, halka bir fili göstermeye kalkışmış.

Bu bilinmedik yaratığın neye benzediğini anlayabilmek için seyircilerin tek çareleri, el yordamı ile onu yoklamak olmuş.

Gel gör ki, «avuç tüm fili elleyemez ki.» Her kafadan bir ses çıkmış, hortumu tutan «Oluk» kulağını yakalayan «Yelpaze» ayağını çarpan «Direk» karnında elini gezdiren «Taht» demiş...

Mevlânâ ekler: «Herkes neresini ellediyse, onu ne sandıysa, fili ona göre anlatmaya koyuldu. Onların sözleri, görgüleri bu yüzden birbirine aykırı oldu. Birisi «Dal» dedi, öbürü «Elif.»

Benzetmede yanılgı olmaz. Nâzım Hikmet'le biz, çağdaşları arasında, Mevlânâ'nın söz ettiği fille seyircileri arasındaki ilişki geçerli az çok.

Mevlânâ söylemiyor ama, karanlıkta duran koca filin etrafını alanların kimisi, belden aşağısını yoklamışlardı. Tanıklıkları ister istemez sınırlı kalmıştır bu yüzden.

Mesnevi'de Mevlânâ, bu fil imgesinden sonra birdenbire, başka bir irilik, enginlik boyutuna geçer :

«Köpükler, gece gündüz çalkanan denizde birikir, onları deniz oluşturur. Fakat ne şaşılacak şey, sen köpüğü görüyorsun da, denizi görmüyor musun...»

Biz gemilere benzeriz. Apaydın denizin içindeyiz de gözlerimiz görmüyor, birbirimize çarpıp duruyoruz.

Nâzım Hikmet, büyük sadeliği içinde derya adamdı. Birbirimize çarpa çarpa onu bulmaya çalışıyoruz. Onu kavramak için, «Köpükler» ötesi geniş bir tartışma, bir çalışma, bir karşılaştırmalı araştırmadır gerekli olan. Bizde ve dünyada bu yolda daha ilk denemelere girişmiş bulunuyor eleştirmenler.

Gerçi ilginç tanıklık kitapları yayınlandı bile, şairin şu ya da bu yaşantı aşamasında, imgesini doğruya yaklaşık ayrıntılarla anlatan belgesel çalışmalar yazıldı. Ne var ki genellikle anı türüne karşı okuyucuların tetikte bulunmaları yerinde olur bence. En iyi niyetlerle de olsa, Nâzım Hikmet'i konu edinen kitap ya da yazıların çoğunda, Nâzım kadar, kitabı, yazanın kendi imgesi ile karşılaşıyoruz, şair her birimiz için birer ayna, onu olduğu gibi değil, olmasını dilediğimiz gibi görüyoruz.

Sokakta bir adamı ezip kaçan otomobilin rengi üstüne, hemen oracıkta toplanan tanıklıklar bile birbirine bunca aykırı olduktan sonra, bir şairin yıllar öncesi şu ya da bu davranışı, sözü, niyeti üstüne yorumlar ne kadar doğruluk taşıyabilirler? Önemli olan, gündelik ayrıntılar ötesinde, «Köpükler» ötesinde.

Neruda, Aragon ve Nâzım Hikmet'i bir arada görmüş, o kutsal inada sahip koca yaramazlarla bir sofrada oturmuş, onları dipdiri, kavgacı, şakacı ayrıntıları ile izlemiş bir seyirci olarak söylüyorum, sırlarını sofra başında, sokakta ya da yatak odalarında aramak boş, onların sırları şiirlerinde, sözcükleri dizme hünerlerinde, sözcüklerle tükenmez bir devrim kaynağı yaratma ustalıklarındadır.

İlginç bir ayrıntı, kişisel bir özellik, yazılmadık fakat söylendiği doğru olan bir söz, şu ya da bu davranışın öyküsü hiç mi anılmamalı, şairden söz ederken? Bunu demek istemiyorum, elbet küçücük bir olay bile koskocaman bir şiirin doğmasına yol açabilir. Bu bakımdan ilginçtir, olayla şiir arasında bir ilişki kurulabildiği ölçüde.

Fakat böylesi olaylar, bulgular, olgular ünlü deyimle «Tarihin çöp tenekelerini» eşelemekle bulunmaz.

Unutur gibi oluyoruz, şairin yaşantısı ve çağı ile ilişkileri ne olursa olsun, şairi şiirlerinde aramalı, sözcüklerin çelişki ve uyum yapılarında, hayata hız ve anlam verme hünerlerinde. Hafta geçmiyor ki dünyanın dört bucağından gelen, Nâzım Hikmet'in bir şiirsel yankısı olmasın, böylesi diri bir ölü nerde görülmüş.

Büyük şairlerin yapıtları, nesnel dünyanın birer parçası oluveriyorlar. Kendilerince bir ömürleri var, ölümsüz.

Nâzım Hikmet'in şiir verimliliğinde en şaşılası yönlerinden biri, «Az gelişmişlik» koşulları içinden fışkırıp, dünyaya yayılması olmuştur. Fakat Marx'ın dediği gibi, «Sanat konusunda biliniyor ki, kimi sanatlar, çiçeklenme çağlarında, toplumun genel gelişme kurallarına hiç de uymuyorlar, böylece,

bir anlamda, kemikselliğini oluşturan temelin de gelişmesine uymuyorlar.»

İri bir «Sanat kuşu» başımıza az gelişmişlik süreci içinde kondu, — hem de yalnız Nâzım'la değil — ve çok gelişmiş bir sanat birikimi yarattı.

Bu «çiçeklenme çağını» değerlendirmeye bakalım. Bunu yaparken şairin, yanımızda, yanıbaşımızda olduğunu bilmeliyiz. O, yaşadığımız günler için yazmış :

«Daha gün o gün değil, derlenip dürülmesin bayraklar
Dinleyin, duyduğumuz çakalların ulumasıdır,
Safları sıklaştırın çocuklar,
Bu kavga faşizme karşı, bu kavga hürriyet kavgasıdır.»

Hürriyet, Nâzım'ın sık sık tekrarladığı bir sözcük olmuştur, şiirlerinde ve gündelik yaşantısında. Bu sözü, yalnız sosyalizme kavuşmamış ülkeler için değil, sosyalizmin maddesel «Kemikselliğini» oluşturan, bu yolda ilk adımlarını atan ülkeler için de gerekli görmüştür.

Nâzım umutluydu, zorlukları ne kendinden ne de başkalarından saklamamak koşulu ile

«Sen ağaran tan yerini görürsün yalnız
Ben geceyi de.
O görür geceyi yalnız
Ben ağaran tan yerini de..»

Bence bu, diyalektik görüş zenginliğidir. Nâzım'ı Nâzım yapan, ve bu çelişkileri — sosyalizmin içinde bile — görme gücüdür onu bunca güçlü, etkili ve gerçek kılan.

Nâzım'ı okuyarak, araştırarak büyük emekçiler hürriyeti uğruna verdiği şiirsel kavgadan dersler çıkarmalıyız.

Kısacası, görüyorsunuz ya, bu karanlıkta ben de fili yarım yamalak anlıyorum; elbirliği ile ışık gelecektir konuya.

(Cumhuriyet 22 ocak)

Nâzım Hikmet Haftası'nın ilk gösterisi olarak Istanbul Spor ve Sergi Salonu'nda yapılan Nâzım Hikmet gecesinin açış konuşmasını, Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Aziz Nesin yapmıştı. Bu konuşmayı sunuyoruz :

Nâzım Hikmet'i sevenler! Büyük şairimizin ve özgürlük savaşımızda yiten yiğitlerimizin anısına hepinizi saygı duruşuna çağırıyorum.

75. doğum yıldönümünde Nâzım Hikmet'i anma toplantısına hoşgeldiniz.

Tarih içinde bir ülkeyi, bir ulusu vareden, varlığını kanıtlayan yüce kültür değerleri vardır. Örneğin Süleymaniye ve Selimiye camilerinin kurucusu Mimar Sinan gibi... Örneğin halk şiirimizin büyük mimarı Yunus Emre gibi... Örneğin Türk halk zekâsının dünyadaki tarih boyunca temsilcisi Nasrettin Hoca gibi... Ve yine örneğin Türkiye'mizin, Türk halkının yiğit çocuğu Nâzım Hikmet gibi...

Dünyanın neresine gidersek gidelim, oranın insanlarına Türkiye deyince, hemen şu üç adı anımsaycaklardır: Nasrettin Hoca, Mustafa Kemal Atatürk ve Nâzım Hikmet... Nâzım Hikmet, Türkiye kültürünü dünyada vareden ulusal değerlerimizden başlıca biridir.

Bizler, tüm çileli yaşamını Türk halkının mutluluğu yoluna adamış ve bu yolda canını tüketmiş olan ve yurdumuza onurlar katan Nâzım Hikmet'in yurttaşı olmakla, çağdaşı olmakla ve ayrıca yazar olarak da uğraşdaşı olmakla büyük onur duyuyoruz. O Nâzım Hikmet ki, yüreğini bir çırağ gibi namuslu Türk emekçi halkının dertleriyle yakmış, halkının yanarcası olduğu için de uluslararası düzeye, evrensel değere yücelerek ölümsüzleşmiştir

Nâzım Hikmet'in sanatçı antenleri, dünyanın her yeriyle iletişimdeydi. Dünyanın neresinde olursa olsun, insan soyunun duyduğu acıyı yüreğinde duyar, bu acıyı yapıtlarıyla dile getirerek, yine insanlara ulaştırırdı.

Türkiye Yazarlar Sendikası olarak, büyük ustamıza değgin çalışmalarda bulunması amacıyla bir Nâzım Hikmet Kurulu oluşturduk. Nâzım Hikmet kurulunun biçok görevleri arasında en başta geleni, ölüm ve doğum yıldönümlerinde Nâzım Hikmet için anma toplantıları düzenlemektir. Bir hafta sürecek olan ilk toplantımızı bu geceyle başlatıyoruz. Bu anma toplantıları hem Ankara'da, hem Istanbul'da sürecektir. Şu anda Ankara'da ve Istanbul'da Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü toplantıları açılmıştır. Başka biçok ülkelerde de şu anda Nâzım Hikmet, radyolarda, televizyonlarda, basında, toplantılarda anılmaktadır. Kimi ülkede, Nâzım Hikmet'in resimleri basılı posta zarfları yayımlanmıştır. Biçok ülkelerin yazar örgütlerinden bize bu gecemiz için bildiri telgrafları gelmiştir.

Bir hafta sürecek olan bu anma toplantıları programından bikaçını söylemek istiyorum. Istanbul'da, Taksim Şehir Galerisi'nde ve Harbiye Şehir Tiyatrosu galerisinde, Ankara'da Çağdaş Sahne'nin galerisinde, Nâzım Hikmet'in fotoğraflarından oluşan bir sergi bir hafta süreyle halkımıza açık tutulacaktır.

Bu haftanın önemli toplantılarından biri de, Istanbul barosunun düzenlediği «Hukuk açısından Nâzım Hikmet» konulu açıkoturum olacaktır. Bu açıkoturuma, Nâzım Hikmet'in yaşamakta olan avukatlarından Saffet Nezihi Bölükbaşı, İsmail Hakkı Balamir, Mehmet Ali Sebük'ün de katılmaları büyük sevincimizdir. Bizler inanıyoruz ki Nâzım Hikmet hiçbir suçu yokken, haksız olarak yıllarca hapislerde yatırılmıştır. Bunun belgeleri, kanıtları ortadadır. Bu haksızlığı açığa vurarak Nâzım Hikmet'i savunmak, yani hakkı olan saygınlığını tanımak, ölümünden çok sonra olsa bile büyük şairimizi aklamak, her namuslu insanın görevi ve vicdan borcudur. Gerçekte aklanacak olan apak Nâzım Hikmet değildir, kara bir dönemin haksızlığının ortaya konulmasıdır. Bu görevi yapacak olanların başında da elbet Türk hukukçuları, Türk emekçileri ve bütün Türk aydınları gelmektedir. Kurduğumuz Nâzım Hikmet Kurulu'nun asal görevlerinden biri de, Nâzım Hikmet'in suçsuzluğunun belgelenmesidir.

Nâzım Hikmet Kurulu'nun ileriye dönük çalışmalarının da hazırlıklarını sürdürmekteyiz. Örneğin koşullar elverince, bir Nâzım Hikmet Enstitüsü kurmayı düşünüyoruz. Yine uygun koşullarda bir de Nâzım Hikmet Müzesi kurmayı tasarlamaktayız; bunun da şimdiden hazırlıkları içindeyiz. Sovyetler Birliği'nin Moskova'daki Devlet Arşivi'nde, ayrı bir Nâzım Hikmet Arşivi bulunmaktadır. Sovyet Yazarlar Birliği, Nâzım Hikmet Arşivi'ni bize devretmeye sözvermiştir. Uygun koşullar varolunca, güvenceli bir ortamda, Nâzım Hikmet Arşivi'ni getirteceğiz. Ve bizdeki belgeleri de katarak bu arşivi daha da zenginleştireceğiz. Bu arşivin, kurulacak Nâzım Hikmet Müzesi'ne konulması tasarılarımız arasındadır.

Nâzım Hikmet bir şiirinde, mezarının Türk topraklarında bulunmasını, Anadolu toprağına gömülmeyi vasiyet etmiştir. Büyük ustamızın bu vasiyetini de gelecekteki gerçek demokratik ortamın elverişli koşulları içinde kesinlikle gerçekleştireceğiz.

Dostlar! Nâzım Hikmet'i sevenler! Nâzım Hikmet yaşıyor, Nâzım Hikmet yaşayacak. Gericilerin, yobazların, bağnazların inadına inadına yaşayacak. Bu toplantılar, Nâzım Hikmet'i yaşatmak için yapılmıyor, O'nun anısından güç almak, güç kazanmak için yapılıyor. Yurdumuzun içine düşürüldüğü bugünkü kötü ve zor durumda Nâzım Hikmet'i anmamızın daha başka bir anlamı vardır. Günümüz Türkiye'sinde can ve mal güvenliği kalmamıştır. Canımızdan çok sevdiğimiz, canımızın goncaları olan gencecik, körpecik çocuklarımız hergün kurşun-

lanıyor, öldürülüyor. Zorbalık almış yürümüştür. Soygunlar, baskınlar işyerlerine, evlere dek uzanmıştır. Faşizmin kanlı pençesi kapılarımızı tırmalıyor, pencerelerimize uzanıyor. Faşizm, hergün biraz daha tırmanmaktadır. Kanlı faşizmi kudurtanların kimler olduğu da bilinmektedir.

Nâzım, halkımızın gerçek özgürlüğü uğruna, antifaşist bir savaşım içinde canını verdi, yaşamını tüketti. Bugünkü karanlık ortamda aydınlıkçı Nâzım Hikmet'i anmamızın işte böyle bir ayrı anlamı da vardır.

Ustamız, övüncümüz Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü toplantısını sonsuz saygılarımla ve geleceğe olan büyük umutlarımızla açıyorum.

NÂZIM HİKMET HAFTASI

Mustafa EKMEKÇİ

Nâzım Hikmet'in 75. doğum yılı dolayısıyla İstanbul'da, Ankara'da geceler düzenlendi. İlk kez bir «Nâzım Hikmet Haftası» düzenledi Türkiye Yazarlar Sendikası. İlerici Gazeteler, Nâzım Hikmet için sayfalar yaptılar. Şaban'ın TRT'si verecek değildi ya Nâzım'ın yıldönümünü...

Ankara'daki gece başlamadan, çağdaş sahnenin «Müdüriyet» odasında Tahsin Saraç, Cengiz Bektaş, bir de Vedat Dalokay'ın gençten bazı kişilerle konuştuklarını görünce, gençlerin bilet için geldiklerini sandım. Değilmiş. Gençler, sivil polismiş. Sivil polisler, toplantıyı teyple izlemek istediklerini söylemişler, Tahsin Saraç sormuş :

— Mehmet Âkif gecelerine de teyple mi gidiyorsunuz?

— Evet.. demiş biri.

— Buyurun girin, bizim bir korkumuz yok. Herşeyimiz yasalara uyar. Fakat, giriş biletlidir. Biletinizi alacaksınız.

Ben tam o sırada kapıdan girdiğimden, gençlerin bilet arkasında olduklarını sanmışım. Saflık işte.

Ankara'da yöneticilerin yani Yazarlar Sendikası yöneticilerinin tek kuşkuları, olmadık bir yolla geceye engel olunması. Hiçbir oyuna gelmemek gerek hani..

İzledim Nâzım Hikmet gecesi'ni. Doğum yıldönümünden çok, ölüm yıldönümüne benziyordu. Orada, Nâzım'ın şiirleri okunacağına anılar anlatılsaydı, bilmediğimiz birşeyleri de öğrenseydik daha iyi olmaz mıydı diye düşündüm. Şiirleri ünlü yazarlar, ozanlar okudular. Aziz Nesin'in «açış konuşması»nı Fakir okudu. Nâzım'la ilgili bir film yetişmemişti. Uğur Mumcu'yu geceden sonra gördüm

— Sahne hayatım çok kısa sürdü.. dedi.

Mustafa Suphi'lerin öldürülüşüne ilişkin şiir ile türkü, etkiledi çok kimseyi. Vedat Dalokay konuşurken ağlıyanlar vardı. Şöyle dedi Vedat

— Nâzım'ın bende bir vasiyeti var. Bu vasiyeti ergeç yerine getireceğiz. Buna bir yıl önce söz verdik. Onun mezarını Türkiye'ye getireceğiz. Onu bir köy mezarlığına gömeceğiz. Bir yanında şehit Ayşe, bir yanında Irgat Osman yatacak..

Sonra, Moskova'da Nâzım'ın mezarına toprak götürdüğü olayı anımsattı

— Halkımızın kadınlarının dokuduğu güzelim halıları, yabanın milyonerlerinin ayaklarına sererler. Bu koca Türk ozanının mezarına bir avuç vatan toprağı serpmemi çok gördüler..

Nâzım Hikmet gecesi, aceleye getirildiğinden belki, çok güzel olamadı. Daha güzelleri, başarıları düzenlenebilir elbet.

Vâ-Nû'nun «Bu Dünyadan Nâzım Geçti» yapıtının, ikinci baskısında Şevket Süreyya Aydemir'in ilginç bir önsözü var. Şevket Süreyya şöyle diyor bir yerinde önsözünün

«... Acaba Nâzım sadece bir mümin, yahut sadece bir sokak ihtilâlcisi miydi? Elbette ki hayır. Bütün suçlamalara, cezalara ve hükümlere rağmen Nâzım, başından sonuna kadar, daim bu toprağın çocuğu olarak kaldı. İşte Vâ-Nû, onun bu cephesini de bu eserinden en iyi veren, değerlendirebilen bir yol arkadaşıydı.

Nâzım'ın gençlik hayatının 17 yılı hapisanelerde geçmişti. Suçlu muydu? Bu cezalara müstahak mıydı? Ciddi araştırıcılar bu soruların cevaplarını elbette ki ileride aydınlatacaklardır. Ben ona inanıyorum, bu toprağın yetiştirdiği büyük sanatkâr olan Nâzım Hikmet, dünyanın her ülkesinde olduğu gibi, kendi yurdunda da bir gün lâyık olduğu yeri alacaktır...

Nâzım'dan son dinlediğim şiirlerini hatırlıyorum. Vâ-Nû'nun evindeydi. Geceydi. Yıllaryılı süren kapalı kapılar ardında yazdığı en güçlü şiirlerini okuyordu... İşte yine onu dinliyorduk. Ve onu dinlediğimiz nice yılları yeniden yaşıyor gibiydik. Nâzım'ın hani su taşmış, kabarmış ama artık durulmuş, yatağına yerleşmiş azametli nehrin akışına dalmıştık. Bu Nâzım, artık o 19 yaşlarındaki Nâzım değildi. Bu başka bir insandı. Çilenin, sabrın ve ızdırapların potasında, hem kendisiyle, hem dünya değerleriyle hesaplaşmış bir olgun insandı..»

Evinde Nâzım'ın kitapları bulunduğu için gözaltında tu-

tulanlar, kitaplıklarda gizli gizli Nâzım'ın kitaplarını okuma zorunda kalanlar, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın «Nâzım Hikmet»le ilgili girişimini en iyi değerlendirmiş olacaklardır. İyi de, kötü de olsa, böyle bir olayın gerçekleştirilmesi, karanlık bir perdenin yırtılması demektir. Gerçekleştirenleri kutlamak gerek.

(Cumhuriyet 25 Ocak)

«NÂZIM HİKMET HAFTASI» SÜRÜYOR

Hasan ÖNSİPAHİOĞLU

Doğumunun 75. yıldönümü nedeniyle düzenlenen «Nâzım Hikmet Haftası», Türkiye Yazarlar Sendikası'nın İstanbul ve Ankara'da düzenlediği geceler, tiyatro gösterileri, toplantı ve açık oturumlarla kutlanıyor.

Geçtiğimiz hafta ilk program, İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda, Türkiye Yazarlar Sendikası'nca düzenlendi. Gecenin açış konuşmasını Başkan Aziz Nesin yaptı ve özetle şöyle dedi

«Yeryüzünün neresine gidersek gidelim, oranın insanları, Türkiye denince hemen şu üç adı anımsayacaklardır: Nasreddin Hoca, Atatürk ve Nâzım. Nâzım, Türkiye'yi vareden ulusal değerlerimizden biridir. Sendika olarak Nâzım Hikmet Kurulu'nu oluşturduk. Kurul'un başta gelen görevlerinden biri, ölüm ve doğum yıldönümlerinde anma toplantıları düzenlemektir. Bu toplantılara yakın arkadaşları Aragon, Simonov, Yves Montand gibi ünlü sanatçıları çağıracağız. Kurul'un bir diğer görevi de suçsuzluğunu belgeleyerek aklanmasını sağlamaktır. Sendika, bu yıl için Nâzım Hikmet adına iki ödül koydu. Biri şiir ödülü, diğeri de yaşamını ve yapıtlarını inceleme ve araştırma ödülü. Gelecek yıllarda başka sanat dallarında da ödüller konulması tasarlanmaktadır. Nâzım Hikmet Kurulu da ileriye dönük çalışmalarını sürdürmektedir. Örneğin Nâzım Hikmet Enstitüsü kurulması düşünülmektedir. Uygun koşullarda bir de Nâzım Hikmet Müzesi kurulacaktır. Bunun hazırlıkları içindeyiz. Sovyet Yazarlar Birliği güvenceli bir ortamda Moskova'daki Devlet Arşivi'nde bulunan Nâzım Arşivi'ni bize devretmeye söz verdiler. Nâzım Anadolu'ya gömülmeyi vasiyet etmişti. Bunu da gerçekleştirmeye çalışacağız.»

Aziz Nesin'in konuşmasından sonra aralarında Dünya Barış Konseyi, çeşitli ülkelerin yazar örgütleriyle barış konseyleri ve ülkemizdeki devrimci kuruluşların da bulunduğu 44 kuruluştan gelen kutlama mesajları okundu.

Ulvi Alacakaptan, Zeliha Berksoy, Sümeyra Çakır, Hüseyin Erdem, Yavuzer Çetinkaya, Bilgesu Erenus, Haldun Ergüvenç, Genco Erkal, Yaşar Güner, Sadık Gürbüz, Suzan Kızıloğlu,Tijen Par, Ruhi Su, Ali Taygun, Meral Taygun, Candan Teksoy, Işık Yenersu ve Levent Yılmaz ile İGD, İKD, TÖB-DER korolarının katıldığı gecede Nâzım'ın şiirleri dile getirildi, şiirlerinden yapılan şarkılar dinletildi ve yaşamını aksettiren slaydlar sunuldu.

22 ocakta Üsküdar Şehir Tiyatrosu'nda düzenlenen «Nâzım Hikmet ve İşçi Sınıfı» konulu konferansta Kemal Sülker «Nâzım Hikmet, işçi sınıfından yana şiirler yazdığı için mahkûm olmuştur» dedikten sonra özetle şunları söyledi :

«Proleterya şairi olduğu halde 1967 şubatına kadar geniş bir işçi sınıfı kendisine sahip çıkamadı. Nihayet TYS ve DİSK'in birbirini desteklemesi ve İGD ile İKD'nin katkılarıyla düzenlenen Nâzım Hikmet'i Anma Gecesi'nde binlerce emekçi onu bağrına bastı.»

23 ocakta Üsküdar Şehir Tiyatrosu Nâzım'ın «Ferhat ile Şirin» adlı oyununu iki kez sergiledi.

25 ocak gecesi Kadıköy Şehir Tiyatrosu'nda Sanatçılar Birliği'nin katkısıyla «Nâzım Hikmet ve Türkçenin Musikisi» konulu toplantı yapıldı.

Öte yandan, programa göre 24 ocak günü yapılması gereken «Hukuk Açısından Nâzım Hikmet» konulu açık oturum 28 ocaka ertelendi. Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nda (Küçük Sahne) saat 17.00'de düzenlenecek oturumda Nâzım Hikmet'in avukatlarından Mehmet Ali Sebük ve Saffet Nezihi Bölükbaşı ile Halit Çelenk ve Kemal Kumkumoğlu'nun konuşacakları açıklandı.

Küçük Sahne'de dün yapılması gereken «Hukuk Açısından Nâzım Hikmet» konulu toplantı vilâyet tarafından yasaklandığı için yapılamamıştır.

Toplantı nedeniyle Küçük Sahne'ye gelen avukatlara, Türkiye Yazarlar Sendikası'na vilâyetten gelen yasaklama kararı gösterilmiş ve toplantının yapılamayacağı bildirilmiştir. Vilâyetin yasaklama kararı protesto edilmiş, avukatlardan Saffet Nezihi Bölükbaşı, Mehmet Ali Sebük, Halit Çelenk, Kemal Kumkumoğlu vilâyetin bu kararının geçerli olmadığını belirterek toplantının yasaklanmasını eleştirmişlerdir.

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin de böyle bir toplantının ertelenemeyeceğini bildirmiştir. Vilâyetin yasaklama kararında toplantının sendika tüzüğüne, Dernekler ve Sendikalar Kanunu'na aykırı olduğu iddia edilmiştir.

Bu arada toplantının başlangıç saatinden önce bazı kişilerce demokratik derneklere ve basına telefonlar açılarak toplantının yapılmayacağı ve ertelendiği duyurulmuştur. Bu nedenle toplantıya çok az sayıda kişi gelmiştir. Toplantı ileri bir tarihe ertelenmiştir. Öte yandan «Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Nâzım Hikmet'in 75 Yaşına Armağanı» adlı bir kitap yayınlanması kararlaştırılmıştır.

(29 ocak)

METİN AND, TÜRK DİL KURUMU'NDAN İSTİFA ETTİ

Tiyatro araştırmacısı, yazar Metin And, Türk Dil Kurumu'ndan istifa ettiğini açıkladı.

Türk Dil Kurumu Başkanı'na gönderdiği bir mektupla Kurum'dan istifa ettiğini bildiren And, gerekçe olarak özetle şöyle dedi

«Bir üye olarak. Kurum'a bir çekidüzen verir umuduyla uyarı ve eleştirilerimi, gönderdiğim yazılarla sürdürmekteydim. Ancak yetkililerden hiç bir yanıt almadım. Gözümü açan olay Bekir Yıldız, Sadun Tanju, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe gibi değerli yazarların üyelik başvurularının geri çevrilmesi karşısında Ülkü Tamer'in örnek davranışı oldu. Onu örnek alarak, artık düzelmesi ve düzeltilmesi olasılığı ve umudu kalmamış bir Kurum içinde kalmanın adıma, kişiliğime, onuruma gölge getireceği düşüncesiyle üyelikten çekildiğimi bildiririm. Çekildikten sonra da devrimci ve ilerici diye tanınan kurumun gerçek yanlarını ve içyüzünü kamuoyuna ayrıntılı olarak sık açıklayacağım doğal ve zorunlu bir görevdir.»

(15 mart)

TDK ÜYELİĞİNE ALINAN ÜLKÜ TAMER İSTİFA ETTİ, ALINMAYAN BEKİR YILDIZ DEMEÇ VERDİ

Geçen sayımızdaki «Türk Dil Kurumu'nun yeni üyeleri» başlıklı haberde adı geçen bazı sanatçıların Kurum üyeliğine alınmalarına karşılık Sadun Tanju, Bekir Yıldız gibi kimi yazarların başvurularının kabul edilmeyişi birtakım tepkilere yol açmıştır.

Üyeliğe alınanlardan Ülkü Tamer, TDK Genel Yazmanlığına gönderdiği 17 şubat tarihli mektupla istifa ettiğini bildirmiş ve şöyle demiştir.

«Türk Dil Kurumu Başkanlığı'ndan aldığım 11 şubat 1977 tarihli mektupla, Yönetim Kurulu'nuzun 5 şubat 1977 günlü

toplantısında üyeliğe seçilmiş bulunduğum bildirildi. Aynı toplantıda Sadun Tanju, Bekir Yıldız gibi yazarların ise üyeliğe «lâyık» görülmediklerini öğrendim. Dilimize katkılarının Yönetim Kurulu üyelerinizin katkılarından hiç de az olmadığını sandığım bu değerli yazarların alınmadığı bir kuruma üye seçmenin bir onur sayılamayacağı inancındayım. Bu yüzden, «istifa» ettiğimi bildirir, gerekli işlemin yapılmasını dilerim.»

Öte yandan Kuruma alınmayan Bekir Yıldız da bu konuya ilişkin bir demeç vererek özetle şunları söylemiştir

«Üye olarak kabul edilmemem hiç önemli değil. İşin ilginç yanı, Yaşar Kemal ve Aziz Nesin'in bile bunca yıldan sonra kabul edilmiş olmalarıdır. Sonuç şu bakımdan beni çok ilgilendiriyor: TDK'nın haksızlığına uğramış tek yazar ben değilim; T. Yazarlar Sendikası'nın bu kuruma karşı alacağı tavırdır beklediğim. Ve Ülkü Tamer'in tavrını da edebiyat adına, edebiyatın onuru adına saygıdeğer bir karar olarak karşılıyorum. Öteki TYS üyelerinin de bu doğrultuda karar alacaklarına inanıyorum.»

(24 şubat)

TÜRK DİL KURUMU GENEL YAZMANLIĞI

ANKARA

Türk Dil Kurumu'nun tüzüğünün 60. maddesine göre «değiştirilemez» nitelikte olan ve TDK'nun amacını belirleyen tüzüğün 1. maddesi şöyledir

«.....Türk Dil Kurumu kamu yararına çalışır devrimci bir bilim derneğidir.»

Yine amacı belirleyen 4. maddede «devrimci»lik anlayışı daha açık olarak şöyle belirtilmiştir :

«Türk Dil Kurumu'nun amacı: Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim metodlarına uygun olarak sağlamaya çalışmaktır.»

Tüzüğün 5. maddesinin d bölümünde de,

«Türk Dil Kurumu'nun amacının geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmek» olduğu belirtilmiştir.

Ötedenberi, sinsice devrim düşmanlığı yapan gerici çevreler, düşmanlıklarına en başta TDK'nu hedef almışlardır. Herkesçe açıkça bilindiği üzere, özellikle son yıllarda, iktidar ortakları olan partilerden de destek, güç ve yardım alan gericiler TDK'na saldırılarını gittikçe arttırmaktadırlar. TDK'nun

karşısına, resmi bütçeli türlü akademiler çıkarmak girişimindedirler.

Bu acı gerçekler karşısında TDK'nun edilginlikten vazgeçerek, önce kendi içinde derlenip toparlanıp güçlenmesi gerekir. TDK'na bu gücü kazandıracak olanların başında da, TDK tüzüğünün amaç maddesine uygun bilinçte, yani «devrimci» ve TDK'nun amacını «Geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeğe» çalışan Türk yazıncıları gelir. Bu nitelikte yazarları ve şairleri kendi içinde toplayarak güç kazanması gereken TDK'nun Yürütme Kurulu'ndaki kimi üyeler, anlaşılmaz bir ölçüsüzlük ve TDK'nun tüzüğünde yazılı amacına ters düşen olumsuz davranışlar içindedirler. TDK'na üyelik için her yeni başvuruda, «devrimci» ve «TDK'nun amacını geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeye» çalışan yazar ve şairlerimizi genellikle üye yapmamak için çaba göstermekte ve onların başvurularını geri çevirmektedirler.

TDK'nun Yürütme Kurulu'ndaki kimi üyelerin, Kurum'un tüzüğüne, yani devrimciliğe ters düşen bu olumsuz tutumları, Türk yazıncılarınca ötedenberi bilinmekte ve tartışılmakta olan bir sorundur. Ama içinde yaşadığımız gerici ortamın zorlamasıyla koşulların daha da geriye gitmekte olduğu bugünlerde, devrimciliğe ters düşen bu türlü davranışlara karşı, artık tartışmalardan eyleme geçmemizin zamanı gelmiştir.

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, bu konuda aldığı bir kararla, Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliği'ne bu sorun üstüne düşüncelerini ve yorumlarını bildirmeyi bir görev saymaktadır. «Devrimci» ve «Türk Dil Kurumu'nun amacını geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeye» çalışan yazar ve şairleri, TDK'na hiçbir gerekçe de göstermeden üye yapmamakla, onların üye olma başvurularını geri çevirmekle, gericilerin gittikçe azgınlaştığı ve TDK'nu başlıca saldırı hedefi saydıkları bugünkü bunalımlı dönemde, TDK kendini güçsüz düşürmektedir. Gerek yazarlık ve şairlik değerleri saptanmış, gerekse TDK'nun devrimci amacına uygun olarak yapıtlarını geniş yurttaş topluluklarına da ulaştırabilmiş olan bu yazıncıları TDK kendi varlığı içinde bütünlememekle, bindiği dalı kesiyor demektir.

TDK'na üyelik için başvuruların haksızca geri çevrilişinin son örneği, Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi Bekir Yıldız ve Süreyya Berfe arkadaşlarımızın üyelik başvurularına verilen olumsuz yanıttır. TDK Yönetim Kurulu üyelerinin gizli oylamayla, üyeliğe başvuranları kabul yada reddi, bu konuda bir gerekçe açıklamaya zorunlu olmamaları, onları tarihsel sorum-

dan kurtaramaz. Üstelik, aralarında kimlerin olumsuz oy kullandıkları da bilinmediğinden, olumlu oy kullananları da sorum altına sokar. Gizli oylama, etki altında kalmamak ve özgürlüğü korumak amacını güdüyorsa da, uygulamadaki olaylar, yazar ve şairler arası çekememezliklerin, kıskançlıkların, yada devrimciliğe karşı gizli niyetlerin etkinliğini göstermektedir.

Özetleyin, TDK tüzüğünün, yeni üye alınmasını buyuran maddesinin, TDK'nun tüzükte yazılı amacına uygun bir uygulama açıklığına kavuşturulması gerektiği kanısındayız. TDK'nun önümüzdeki Kurultayında, TYS olarak, bütün üyelerimizle birlikte, gerek bu konuda, gerekse TDK'nun devrimci amacına uygun ve tüzüğün değiştirilmez amaç maddesinde saptanmış başka konularda, birlik içinde çalışacağımızı bildiririz. «Türk Dil Kurumu kamu yararına çalışır devrimci bir bilim kuruludur.» amacına aykırı davranmış ve davranmakta olanları da uyarıyoruz. Bu amaçta birleşenleri de birlikte çalışmaya ve savaşıma çağırıyoruz.

Saygılarımla.

(25 şubat 1977)
Türkiye Yazarlar Sendikası
Genel Başkanı
Aziz Nesin

TDK'NA ALINMAYAN YAZARLAR İÇİN TEPKİLER; TDK YÖNETİCİLERİNİN YANITI

Nilgün TARKAN

Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu, 5 şubat günlü toplantısında, bu dönem üyelik için başvuran 17 kişinin durumunu görüştü ve bunlardan 7'sinin Kurum üyeliğine alınmasını uygun gördü. Toplantıya 35 kişilik Yönetim Kurulunun 28 üyesi katılmış ve Sadun Tanju, Bekir Yıldız, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe gibi tanınmış yazarlar, oylama sonucu Kurum dışında bırakılmışlardı. TDK Yönetim Kurulu'nun bu tutumuna karşı tepkiler (daha önce Sanat Dergisi'nde yayımlanan Ülkü Tamer'in istifa mektubu, Bekir Yıldız'ın demeci, Sadun Tanju'nun "Beni Türk Dil Kurumu'na almadılar" başlıklı yazısı, vb...) sürüp gitmektedir. Son olarak Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, TDK'nın bu tutumundan dolayı uyarılmasını kararlaştırmış ve bunun üzerine Başkanı Aziz Nesin'in imzasıyla aşağıda özetini okuyacağınız mektup

gönderilmiştir. Bu konudaki tüm gelişmeler ve TDK Yönetim Kurulu üyelerinin konu ile ilgili görüşleri aşağıdaki yazıda yansıtılmaktadır.

Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'nun üç gün süren toplantısında çeşitli konular ele alınmış ve sıra gündemdeki üyelik için başvuranlar maddesine gelmişti. Her aday üzerinde Yönetim Kurulu üyeleri söz aldılar; bunların tutumlarının TDK tüzüğüne uyup uymadığı üzerinde görüş bildireceklerdi. Her toplantıda olduğu gibi bunda da adayların "aleyhinde" konuşana rastlanmadı. Oylama yapıldı ve sonuçta, 17 adayın ancak 7'si üyeliğe alındı. Bunlar Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Ülkü Tamer, Nedim Gürsel, Ümit Kaftancıoğlu ve Dr. Yaman Örs'dü.

Toplantıda Aziz Nesin 28 oyun 25'ini, Yaşar Kemal 23'ünü Fakir Baykurt 21'ini alarak üye seçilmişlerdi. Sadun Tanju 17 oy alırken Süreyya Berfe 13, Bekir Yıldız 11 oy almışlardı. Sadun Tanju'nun girmeyişi "sürpriz diye niteleniyordu. Bekir Yıldız'ın alınmayışını Sait Faik konusundaki çıkışına ve 1968'de TDK'na Yaşar Kemal'in alınmayışı üzerine yazdığı yazının ve TDK ödülüne adaylığını koymayışının üyelerce unutulmayışına bağlayanlar vardı.

Bu yılki sonuçlar açıklanınca, bugüne dek üyelik konusunda yönetilen eleştiriler ve tepkiler de arttı.

TEPKİLER

Sadun Tanju, Sanat Dergisi'ne yazdığı yazıda (4 mart 1977) olayı eleştirirken, Bekir Yıldız da sonuçlara karşı bir tavır alınmasını isteyerek TYS üyelerine çağrıda bulunuyordu. Öte yandan Sadun Tanju, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyelerine ayrı ayrı yazdığı mektuplarda üyeliğe alınmayışını kendisine verilmiş bir "haksız ceza" olarak gördüğünü belirtiyordu. Bazı yeni üyeler de olaya tepki gösterdiler. Ülkü Tamer, hemen istifa etti...

Aziz Nesin de, Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'nun kararı üzerine TDK Genel Yazmanlığına bir uyarı mektubu gönderdi ve TDK'nun devrimci amacına uygun bir tüzük değişikliği yapılarak üyelik konusundaki haksız uygulamalara son verilmesini istedi.

AZİZ NESİN'İN MEKTUBU

TYS Genel Başkanı, Kurum tüzüğünün "amaç" maddelerini belirttikten sonra şöyle diyordu:

"Öteden beri sinsice devrim düşmanlığı yapan gerici çevreler, düşmanlıklarına en başta TDK'nu hedef almışlardır. Herkesçe açıkça bilindiği üzere, özellikle son yollarda, iktidar ortakları olan partilerden de destek, güç ve yardım alan gericiler TDK'na saldırılarını gittikçe artırmaktadırlar. TDK'nun karşısına, resmî bütçeli türlü akademiler çıkarmak girişimindedirler.

Bu acı gerçekler karşısında TDK'nun edilginlikten vazgeçerek, önce kendi içinde derlenip toparlanıp güçlenmesi gerekir. TDK'na bu gücü kazandıracak olanların başına da TDK tüzüğünün amaç maddesine uygun bilinçte, yani "devrimci" ve TDK'nun amacını "Geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeye" çalışan Türk yazıncıları gelir. Bu nitelikte yazarları ve şairleri kendi içinde toplayarak güç kazanması gereken TDK'nun Yürütme Kurulu'ndaki kimi üyeler anlaşılmaz bir ölçüsüzlük ve TDK'nun tüzüğünde yazılı amacına ters düşen olumsuz davranışlar içindedirler. TDK'na üyelik için her yeni başvuruda «devrimci» ve «TDK'nun amacını geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeye» çalışan yazar ve şairlerimizi genellikle üye yapmamak için çaba göstermekte ve onların başvurularını geri çevirmektedirler.

TDK'nun Yürütme Kurulu'ndaki kimi üyelerin, Kurum'un tüzüğüne, yani devrimciliğe ters düşen bu olumsuz tutumları, Türk yazıncılarınca öteden beri bilinmekte ve tartışılmakta olan bir sorundur. Ama içinde yaşadığımız gerici ortamın zorlanmasıyla koşulların daha da geriye gitmekte olduğu bu günlerde devrimciliğe ters düşen bu türlü davranışlara karşı, artık tartışmalarda eyleme geçmemizin zamanı gelmiştir.

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, bu konuda aldığı bir kararla Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı'na bu sorun üstüne düşüncelerini ve yorumlarını bildirmeyi bir görev saymaktadır. «Devrimci» ve «Türk Dil Kurumu'nun amacını geniş bir yurttaş topluluğuna benimsetmeye» çalışan yazar ve şairleri, TDK'na hiçbir gerekçe göstermeden üye yapmamakla, onların üye olma başvurularını geri çevirmekle gericilerin gittikçe azgınlaştığı ve TDK'nun başlıca saldırı hedefi saydıkları bugünkü bunalımlı dönemde, TDK kendini güçsüz düşürmektedir. Gerek yazarlık ve şairlik değerleri saptanmış, gerekse TDK'nun devrimci amacına uygun olarak yapıtlarını geniş yurttaş topluluklarına da ulaştırabilmiş olan bu yazıncıları TDK kendi varlığı içinde bütünlememekle, bindiği dalı kesiyor demektir.

TDK Yönetim kurulu üyelerinin gizli oylamayla, üyeliğe

başvuranları kabul ya da reddi, bu konuda bir gerekçe açıklamaya zorunlu olmamaları, onları tarihsel sorumdan kurtaramaz. Üstelik, aralarında kimlerin olumsuz oy kullandıkları da bilinmediğinden, olumlu oy kullananları da sorum altına sokar. Gizli oylama, etki altında kalmamak ve özgürlüğü korumak amacını güdüyorsa da, uygulamadaki olaylar yazar ve şairler arası çekemezliklerin, kıskançlıkların ya da devrimciliğe karşı gizli niyetlerin etkinliğini göstermektedir.

TDK Tüzüğünün yeni üye alınmasını buyuran maddesinin, TDK'nun tüzükte yazılı amacına uygun bir uygulama açıklığına kavuşturulması gerektiği kanısındayız. TDK'nun önümüzdeki kurultayında, TYS olarak, bütün üyelerimizle birlikte, gerek bu konuda, gerekse TDK'nun devrimci amacına uygun ve tüzüğün değiştirilmez amaç maddesinde saptanmış başka konularda, birlik içinde çalışacağımızı bildiririz. "Türk Dil Kurumu kamu yararına çalışır devrimci bir bilim kuruludur.» Amacına aykırı davranmış ve davranmakta olanları da uyarıyoruz. Bu amaçta birleşenleri de birlikte çalışmaya ve savaşıma çağırıyoruz."

TDK BAŞKANI NE DİYOR?

Yönetim Kurulu üyeleri, sonucu nasıl yorumluyorlar? TDK'na alınmayan bazı adayların durumu sorun gibi görünüyor mu? TDK Başkanı Prof. Seha L. Meray bu konuda şunları söylüyor:

"TDK'na yeni üye kabulü konusunda bu yıl gerçekten sevinilecek sonuçlar alınmıştır. Sanat Dergisi'nin de (18 şubat 1977) belirttiği üzere, Yönetim Kurulunca çok tanınmış kişilerin birarada üye olarak alınması ilk kez görülmekte. Bu sevincimizi gölgeleyecek durum, üçte iki çoğunluğu sağlayamayan adaylar arasında, kimi yazarlarımızın, düşünürlerimizin bulunması. Yönetim Kurulunda gizli oylama ilkesi olduğu için, Kurul üyelerinin oy verirken, Kurum tüzüğünde üyelik için öngörülen en az koşullara ek olarak hangi ölçütler uyarınca oylarını kullandıklarını bilme olanağı yok. Her seçimde karşılaşılabilecek sonuçlardan biriyle karşılaşılmış olunuyor bu seçimde de. Kişisel olarak, bu arada dil devriminden yana olduklarını kanıtlamış yazarlarımızın, düşünürlerimizin, bilim adamlarımızın Kurum çatısı altında toplanmasından yanayım. Ancak üyeliğe kabul için şimdiki yöntem dışında hiç bir sakıncası olmayacak başka nasıl bir yöntem uygulanabileceğini öngörmek de kolay değil. Birtakım olumsuz sonuçlara üzülmek-

le ya da yetkili organın kararını eleştirmekle yetinmek yerine, yeni üzüntülere, sakıncalara ya da eleştirilere yol açmayacak bir yöntem düşünülmekteyse, bunun belirtilmesinin doğru olacağı kanısındayım."

TDK GENEL YAZMANIN GÖRÜŞÜ

Genel Yazman Cahit Külebi, ülkede binlerce, on binlerce Atatürkçü, devrimci ve özleşmeden yana kişi bulunduğunu bildirerek bunların hepsinin alınmasına olanak bulunmadığını söylüyor.

"Bugün bize sorun gibi görünen durumun iki yönü var. Birincisi, 'isimli' yönü. Değerli her arkadaşımın Kuruma üye olmasını istemek son derece doğaldır. Ne var ki, son toplantıda da, eskiden olduğu gibi, birkaç kişi için, küçük bir farkla da olsa, gerekli oranda oy sağlanamadı. Özel bir tüzüğü ve birtakım koşulları bulunan bir Kuruma girmek için başvurulunca sonucun olumlu ya da olumsuz oluşunu doğal karşılamak ve haksızlığa uğramışlık gibi ters anlamlar çıkarmamak gerekir. İşlevi bir de 'isimsiz' olarak düşünmek yerinde olacaktır. Her meslek dalında binlerce, on binlerce Atatürkçü, devrimci ve özleşmeden yana değerli kişi var. Aynı ölçülerle bir seçme yapılınca bunların da Kuruma üye olmalarından daha doğal bir şey düşünülemez. O zaman üye sayısı binleri, hatta on binleri bulur. Kurum, taşra örgütü de kuramayacağına göre, iki yılda bir yapılması gereken kurultaylar çıkmaza girer. Delegeler seçerek partiler gibi kurultaylar yapılması TDK gibi bir kuruluş için olanaksız ve sakıncalıdır. Bu nedenle tüzüğün değiştirilmesini ve her başvuranın üye yapılmasını öngörenlerin ya uygulamayı hesaba katmadıklarını yada içtenlikle davranmadıklarını düşünmek gerekir. Şu da unutulmamalıdır, bizim üyelerimiz yalnız 540 kişi değildir. Halkımızın arasında her meslek dalından binlerce yandaşımız, başka bir deyişle manevî üyelerimiz bulunmaktadır. Zaman zaman bunlardan bir bölümünü kayıtlı üyeler arasına alabilirsek, bundan kıvanç duyarız. Ne var ki, kayıtlı üyelerimiz arasına alamadığımız çok değerli daha binlerce üyemiz bulunduğunu da çalışmalarımızda hiç bir zaman unutmayız."

YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN GÖRÜŞÜ

Adnan Binyazar, özellikle yazarların üye olmamasının üzücü olduğuna değiniyor, daha önceki uygulamalarda sanatla ilgisi olmayanların alındığını anımsatıyor, bu uygulamanın da

onur kırıcı olduğunu belirtiyor. "Kuşkusuz, bütün bunlara çözüm bulunması zorunlu," diyen Binyazar şöyle devam ediyor:

"Zorunlu ama, TDK bir dernektir. Doğal olarak Dernekler Yasası ile bağımlıdır. Yasaya göre üyeliğe başvuranlara uygulanacak işlemler vardır. Yönetim Kurulu'nun aynı kişilerden oluşmadığı, her konuda uyumlu olamayacağını da düşünmek gerekir."

Emin Özdemir'in gözlemi bir araştırmaya dayanıyor: Özdemir, 1966 - 77 arasında Kuruma giren sanatçıların dökümünü çıkarmış; bu konuda önemli gelişmeler olduğu sonucuna varmış. Yönetim Kurulu'nun yapısında giderek olumlu yönde bir değişiklik olduğunu söyleyen Özdemir, "Oyunu kurallarına göre oynatmak gerekir. Önemli olan oyunun en iyi oynatabilecek etkili kişilerin gerekli yere getirilmesidir." diyor.

Prof. Bahri Savcı, Kurumun üye seçimine ilişkin kuralların "iyice" olduğundan söz ediyor ve bunun nedeni olarak da üye sayısının dondurulmamasını gösteriyor. Prof. Savcı, bu sistemin getirdiği sakıncaları da yadsımıyor.

Adının açıklanmasını istemeyen bir Yönetim Kurulu üyesi ise Kurumdaki çelişkileri şöyle dile getiriyor:

"Bugün Türkiye'de her kurumda görüldüğü gibi TDK'da da çıkar çatışması vardır. Kurum üyeleri adaylar için şöyle düşünüyorlar: Bu kişi üye olursa ileride benim yerimi alır mı? Bana rakip olur mu?"

Prof. Bahri Savcı da Yönetim Kurulu'nun yapısı üzerine şunları anlatıyor:

"Her yerde olduğu gibi TDK yapısı içinde de ılımlılar, daha az ılımlılar, radikaller, daha çok radikaller diye bir görüş, düşünce ve inanç yelpazesi vardır. Bu yelpaze, Atatürk ilkelerini yorumlama konusunda bile görülür. Eğri ya da doğru, radikal diye tanınan eski üyelerin önerdiği yeni adaylar, maalesef başka neden olmadığı halde yelpazenin ılımlı, az ılımlı, orta karar ılımlı kanatlarından oy alamıyor. Bunun tersi de söz konusudur. Bu nedenle, içinde bulunduğumuz düşünsel, felsefi, hatta siyasal ortamın etkisiyle oylar dalgalanıyor. Çok değerli yazarlar bile gereken oydan yoksun kalıyor."

ÇÖZÜM YOLLARI

Nasıl bir çözüm yolu bulunabilir? Gizli oy ilkesinin kaldırılması ne getirir? Üçte iki çoğunluğun aranmasına devam edilmeli mi? Yönetim Kurulu üyeleri, bu sorulara şu yanıtları verdiler:

Prof. Bahri Savcı "Bu işin çaresi, üyelerin oy onurunu her şeyin üstünde tutarak, Atatürk radikalizminden ürkmeyen, tersine onu geliştirmeye çabalayan bir düşün, ruh, bilinç düzeyine çıkmalarıdır. Genel Kurulun da böyle kimseleri Yönetim Kuruluna seçmesidir."

Ömer Asım Aksoy: «Tüzük değiştirilse, üyelerin üçte ikisinin oylarını alma zorunluğu kaldırılarak salt çoğunlukla yetinilse, salt çoğunluğu dolduramayanlar yine yakınmayacaklar mı? Açık oylama ilkesinin getirilmesinin iki sakıncası vardır: Adaya oy vermeyecekler bile, «aramız bozulur, düşman kazanırım», düşüncesiyle olumlu oy kullanırlar. Öte yandan, olumsuz oy kullanan aday aleyhine kampanya da açılabilir.»

Adnan Binyazar: «İlk akla gelen, oyların açık olması. Oylama gizliyken olumsuz oy kullanan bir kişinin açık oylamada olumlu oy kullanacağını düşünmek bile istemiyorum. Bu etkili bir çözüm yolu olamaz. Ancak, alınmayanlar için Yönetim Kurulu'nun bir alınmama gerekçesi düzenlemesi de akla gelen çözüm yollarından, 'Gereken oyu toplayamadı' gerekçesi yeterince inandırıcı olmuyor.»

Emin Özdemir: «Üye seçiminde üçte iki çoğunluğun kalkması halinde, Kurumun amaçlarına, ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olmayan kişilerin sızması önlenemeyebilir. Kuruma üyeliğe lâyık olmayanlar bu durumdan yararlanabilir. Gizli oylamanın kaldırılması konusuna gelince. Çoğulcu düzenlerde seçim esası, gizli oy açık ayrım ilkesine dayanır. Açık oylamanın getirilmesi demokratik geleneğe ters düşer. Üyelere manevi baskı yapılması ve kişisel tedirginliklere yol açması da açık oylamanın getireceği sakıncalar arasındadır.»

TDK ÜYELİĞİ SORUNU: TDK YÖNETİCİLERİNDEN SONRA KONUYLA İLGİLİ YAZARLAR DA GÖRÜŞLERİNİ AÇIKLADILAR

Zeynep ORAL

Kimi yazarların Türk Dil Kurumu üyeliğine alınmayışı sorunu, taşıdığı önem dolayısiyle, ilk gününden beri çeşitli yönleriyle Sanat Dergisi'nde yer aldı. Son olarak 222. sayımızda bu konudaki tepkilerle TDK yöneticilerinin görüşleri üzerine bir yazı sunulmuştu. Bu kez, ortaya atılan çeşitli söylentileri de göz önünde bulundurarak, konunun her yönüyle aydınlanması için tüm ilgililerle görüştük. Aşağıdaki yazıda görüşmelerde söylenenleri ve belgeleri bulacaksınız.

Türk Dil Kurumu'na şubat ayı içinde üyelik için başvuran bazı yazarların Kuruma alınmayışlarının tepkileri ve bu tepkilerle ilgili tartışmalar hâlâ sürüyor. Bilindiği gibi, bu son dönemde üyelik için başvuran Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Ülkü Tamer gibi yazarların üyelikleri onaylanırken Bekir Yıldız, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe, Sadun Tanju gibi yazarlarımızın üyelik istemleri reddedilmişti. Türk Dil Kurumu'na ilk tepki Ülkü Tamer'den geldi: Kurumdan, hemen istifa etti. Ülkü Tamer'in istifasını Metin And'ınki izledi. Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu ise TDK'nun bu tutumundan dolayı uyarılması kararını aldı ve Sendika Başkanı Aziz Nesin'in imzasıyla Kuruma bir mektup yolladı (Bak. Sanat Dergisi, sayı: 222).

Bugün, son dönemde TDK'na üye alınan ya da alınmayan ve eskiden beri Kurumun üyesi bulunan yazarlarımızın, bu konudaki tepkiler üzerine söyleyecek pek çok şeyleri olduğunu görüyoruz.

TDK üyeliğine bundan önce başvurup kabul edilmeyen Ataol Behramoğlu, bu konuda şöyle diyor

ATAOL BEHRAMOĞLU

«Türk Dil Kurumu'na üyelik için, Kurum üyesi yazar arkadaşlarımdan Adnan Özyalçıner ve Erdal Öz'ün öneri imzalarıyla başvurmuştum. Üyeliğe kabul edilmediğim bildirildi. Daha sonra, üyeliğim konusunda, Yönetim Kurulunda mutlak çoğunluğun bir oy eksiği ile sağlanamadığını öğrendim.

Türk Dil Kurumu'na üyelik başvurumu kınayan arkadaşlar vardı. Bu görüşlere bugün de katılmıyorum. Eleştirdiğim, katılmadığım yanlarına karşın, Türk Dil Kurumu, ilerici bir kuruluştur. Çalışmalarına bütün ilerici sanat ve düşün adamlarının katılması gereken bir kuruluştur. Nitekim, üyelik başvurumun geri çevrilişini de Kurumun genel bir tutumu olarak görmüyorum. Gerek benim, gerek üyeliğe alınmayan öteki arkadaşların üyelikleri konusunda verilen kabul ve red oyları, Kurum içinde bir karşıtlaşmayı gösteriyor.

Yönetim Kurulunda bana oy vermeyen üyelerin, başvuru bildirgesinde de belirttiğim Puşkin, Çehov, Gorki, Turgenyev ve Zoşçenko'dan toplam 7 kitaplık çevirilerimi ve 4 şiir kitabımı inceleyip incelemedikilerini bilemiyorum. Çünkü Kurumdan aldığım mektupta, herhangi bir gerekçe belirtilmiyor.

Türk Dil Kurumu özerk bir kuruluştur ve alacağı üyeler konusunda bazı ölçüleri olacağı kuşkusuzdur. Fakat bu ölçülerin sağduyuyla ve hukukla bağdaşması gerekiyor. Çünkü Türk

Dil Kurumu bir mason locası değildir. Türk diline hizmetleri tartışma konusu olamayacak kadar ortada olan kişilerin Kurum üyelikleri kendiliğinden, doğal bir şey olmalıdır. Fakat Yönetim Kurulu üyesi bulunan bazı kimselerin, bunu kavramak bir yana, siyasal bir körlük ya da açıkça bir karşı tutum içinde oldukları anlaşılıyor. Ben bilimsel sosyalist düşüncenin yandaşı bir yazar olduğumu gizlemiyorum. Tersine, bu düşüncenin içinde yer almaktan ve onun savaşını vermekten onur duyuyorum. Türk diline, bilimsel sosyalist düşüncenin yandaşı bir yazar olarak hizmet ediyorum. Benim, ya da aynı görüşü paylaştığımız yazar arkadaşlarımın hiç kuşku yok ki siyasal görüşlerimizden ötürü Türk Dil Kurumu üyesi olmamızı engelleyenler, acaba hangi dünya görüşünün yanında yer almaktalar? Bu kişiler, bilimsel sosyalizmin düşmanı olan faşist ya da gerici bir görüşün temsilcileri ise, Türk Dil Kurumu sandığımızdan daha tehlikeli bir duruma düşmüş demektir. O zaman, Kurum içindeki ilerici ya da devrimci arkadaşların sorumlulukları bir kat daha artıyor. Eğer bu kişiler, sadece sosyal demokratlarsa ve sosyal demokrat konumdan bize karşı çıkıyorlarsa, o zaman da, yukarda belirttiğim gibi, siyasal bir körlük içinde oldukları anlaşılıyor. Çünkü bilimsel sosyalist dünya görüşünün yandaşlarıyla, hele Türkiye gibi faşizmin ve gericiliğin örgütlü olduğu bir toplumda, bir eylem birliği içinde olmayan sosyal demokratların eninde sonunda nasıl faşizmin ekmeğine yağ sürdüklerini ve sonunda kendilerinin de nasıl yok olup gittiğini, en son Şili'de gördüğümüz gibi, birçok örnekleriyle biliyoruz.

Bu arada değinmek istediğim bir nokta da, Türkiye'de ilerici yazarlar arasında görülen bir dayanışma eksikliği, bencilce bir çıkarcılık ve eyyamcılıktır. Bu açıdan, Türkiye'nin en seçkin birkaç yazarı arasında bulunduğu tartışma bile götürmeyecek olan, yapıtları, haklı olarak dünya ölçüsünde de tanınmaya başlayan Bekir Yıldız'ın üyeliğe alınmayışı üzerine, aynı dönemde üyeliğe alınan Ülkü Tamer'in, hiç bir dar ufuklu hesaba düşmeden, üyelikten ayrılmasını saygıyla karşılıyor, Ülkü Tamer'in bu davranışının her konuda hepimize örnek olmasını diliyorum.»

SÜREYYA BERFE

Bu dönem, üyelik başvurusunda bulunup, kabul edilmeyen yazarlardan biri de Süreyya Berfe. Bu konuda onun da söyleyecekleri var

«Bundan önce Genel Yazman Ömer Asım Aksoy'dan 'yazı

ve şiirlerinizi dergimizde görmek bizi gönendirir' diye çağrı almıştım. Ayrıca 1971 yılında, 'Savrulan' adlı şiir kitabım, nerdeyse TDK Şiir Ödülü'nü kazanıyordu. Bir oyla kaybetti. Son aylarda yolladığım tüm şiirler. hiç biri geri çevrilmeksizin dergide yayınlandı. Üstelik Erdal Öz'ün, 'çeşitli yazar arkadaşlar başvuruyor, sen neden üye olmuyorsun' demesiyle ben de formu doldurup başvuruda bulundum. Sonuç belli ama anlamak mümkün değil. Benim ve öteki arkadaşların tutucu ya da gerici olduğu söylenemez sanıyorum. O zaman başka nedenler aramak gerekiyor. Bunlar da bence, kişisel çıkarlar ve 'mevki hırsı'dır...

TDK Yönetim Kurulu'nun bu davranışına karşı benim de bir davranışım olacağı doğaldır. Bundan böyle hiç bir dönemde TDK'na üye olmak için başvurmayacağım.

TDK Yönetim Kurulu üyelerinin Türkiye'deki bazı yazarlara karşı takındıkları akıl almaz tavrı kamuoyunun değerlendireceğine inanıyorum. Türkçe, yabancı sözcüklerden, eski sözcüklerden, çağdışı düşüncenin kavram ve sözcüklerinden nasıl arınıyorsa, TDK da bu sözcüklere benzeyen kişilerden bir gün arınacaktır sanırım.»

BEKİR YILDIZ

Türk Dil Kurumu'na kabul edilmeyen yazarlarımızdan Bekir Yıldız, «Okurlarıma karşı taşıdığım sorumluluk, beni bu açıklamayı yapmaya zorluyor» dedikten sonra şu açıklamayı yapıyor :

«Bu son olaylarla ve basında yer alan yazılarla, sanki ben kendim, TDK'na üye olmak için başvurmuşum durumuna sokuldum. Bence bir yazar kendini diliyle, eserleriyle halkına kabul ettirdikten sonra, bu Kuruma girip kendini kanıtlamasına gerek yoktur. Evet, kendim başvurmuşum durumuna sokuldum. Oysa, durum böyle değil. Türkiye Yazarlar Sendikası, TDK'da durumun elverişli olduğunu, Kurumun beş yazarı üye almaya hazır olduğunu açıkladı. Hemen beş kişinin sendika adına başvurmaları istendi. Ve bu beş kişinin adları Sendika Yönetim Kurulu'nda saptandı. Saptanan yazarlar şunlardı: Aziz Nesin, Yaşar Kemal, ben, Ülkü Tamer ve Fakir Baykurt. Türkiye Yazarlar Sendikası, kurucusu olduğum, yıllarca ikinci başkanlığını yaptığım, bugün de üyesi bulunduğum bir kuruluştur. Tek başıma TDK üyeliğine başvurmazdım. Yalnızca örgüt disiplinine uymak için başvuruya katıldım...»

Bekir Yıldız sözlerini şöyle sürdürüyor: «Şimdi benim temel sorunum Türk Dil Kurumu'yla değil, Türkiye Yazarlar

Sendikası'yladır. Çünkü bugün sendika olaya sahip çıkmamakta, kulaklarını tıkamakta, gözlerini yummaktadır. Bugün sendikadaki bazı arkadaşların tutumu şöyledir: Hele bir Türk Dil Kurumu'na girelim, kavgayı ondan sonra veririz. Oysa kavga vermek söz konusuysa, insan bunu şimdi içinde bulunduğu kurum (Türkiye Yazarlar Sendikası) içinde de verir. Bir kişinin, örneğin bir Ülkü Tamer'in yaptığını bir kurum yapamıyor. Üstelik Ülkü Tamer'in tutumunu 'bireysel' diye kınayanlar bile oldu».

Türkiye Yazarlar Sendikası'nı, kendisini güç durumda bıraktığı ve olaya sahip çıkmadığı, tepki göstermekte geciktiği gerekçesiyle kınayan Bekir Yıldız, şimdi bazı sorularının cevaplandırılmasını istemektedir: Gerçekten sendikaya, beş kişinin TDK'na alınacakları yolunda bir garanti verilmiş midir? Beş değilse, kaç kişinin alınması garantilenmişti? TDK yönetici ve üyeleriyle, Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticileri ve üyeleri arasında bu tür konuşmalar, anlaşmalar olmuş muydu? Kısacası, Bekir Yıldız, kendi isteği dışında, aklından geçmeyen bir eyleme sokulmuş (TDK üyelik başvurusunda bulunmak eylemine) ve başvurusu reddedilerek, güç bir duruma mı itilmişti?

Bu soruları yanıtlayabilmek amacıyla Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyeleriyle ve Türk Dil Kurumu'na üye olup olaya karışan bazı yazarlarla görüştük.

ERDAL ÖZ

Türk Dil Kurumu'na 1960'dan bu yana üye olan Erdal Öz, konuya şöyle ışık tuttu

«Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesi ve Kurum görevlisi beş kişiden mektup aldım. Bu mektuplarda kısaca şöyle deniyordu: 'Bu dönemde Türk Dil Kurumu'na Yaşar Kemal, Aziz Nesin ve senin uygun göreceğin dört-beş kişi, üyelik için başvursunlar. Kuruma alınma olasılıkları var, ancak bir garantisi yoktur', (Mektuplar elimde, gerekirse ilerde açıklayabilirim.) Ben bu mektupları, Türkiye Yazarlar Sendikası'nda okunsun diye Sendika Başkanı Aziz Nesin'e yolladım. Sendikada dört-beş kişinin daha TDK'na girmesinin olumlu olacağı kanısında birleşildi ve bildiğiniz beş isim (Y. Kemal, A. Nesin, B. Yıldız, F. Baykurt, Ü. Tamer) saptandı. Ancak hiç bir garanti verilmiyordu. Bu yazarların kişisel olarak başvurmaları yolunda karar alındı... Sonuç belli...

TDK'nun 35 kişiden oluşan Yönetim Kurulunda hâlâ yazar sayısı çok azdır. Yönetim Kurulundaki yazarların çoğu

da en iyi yazarlarımız değildir. Durum böyleyken, değerli yazarlarımızın üye olmalarını önleyen Yönetim Kurulunun durumu şimdi daha da sarsılmıştır. TDK Yönetim Kurulu'ndan hesap sorulacaktır. Bu hesap sormanın biçimini Ülkü Tamer, Metin And kendilerince belirttiler. Bir başka hesap sorma biçimi ilk Büyük Kurultay'da konuyu alabildiğine tartışmak, hemen kesin bir sonuç almaktır. Bu arada TDK'nun içinde mücadeleyi sürdürmek gerekiyor. Tepki ya da protesto olarak, istifanın arkası gelmedikçe bu tekil kalan (bireysel demiyorum) bir eylem olacaktır. Toplu bir ayrılma söz konusu olsaydı katılırdım. Ama bu, Kurum içindeki bazı kişilerin ekmeğine yağ sürmek olurdu. Kuruluşunda devrimci nitelik taşıyan Kurumun Yönetim Kurulu, yıllardan beri bilinçli olarak devrimci yazarlara kapatılmıştır. Yönetim Kurulu üyeleri, yeni gelenlerin, geleceklerin kendi yerlerini alacaklarından korkmaktadırlar.»

Böylelikle Erdal Öz, gerek Türkiye Yazarlar Sendikası'nda ve TDK'da söz konusu olan 'beş isim' konusunda bildiklerini açıklıyor, gerek TDK'nun tutumunu ortaya koyuyor. Öz, bu saptanan beş isim için hiç bir zaman kesin bir garanti verilmediğini bildirirken, Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyelerinden Adnan Özyalçıner, bunun aksini söylemekte, sendikada yapılan açıklamaların bir garanti niteliği taşıdığını belirtiyor. (Nitekim Bekir Yıldız da isimleri sendikaca saptanan bu beş kişinin üyeliğe kabulünün garantilendiğine inanmaktaydı.) Adnan Özyalçıner, bu konuda şunları söylüyor

ADNAN ÖZYALÇINER

«Bize, TDK'na başvuracak beş kişinin saptanması haberi geldi. Amaç, ünlü yazarlarımızı Kuruma aldırtmaktı. Uyarı Erdal Öz aracılığıyla sendikamıza geldi. Biz de Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'den başka üç isim daha saptadık. Ortada mektupla verilmiş bir söz vardı. Ve benim kişisel görüşüm, bu söz bir garanti niteliğindeydi. Özellikle isim saptaması da sendika tarafından yapıldığına göre, bu bir garanti sayılırdı. Üstelik karşı taraf, yani Türk Dil Kurumu, sendika üyesi beş kişinin alınacağını biliyordu. Nitekim, son saptadığımız üç arkadaş istekli değillerdi, ama «madem bizi seçtiniz, öyleyse kabul ederiz» diyerek başvuruda bulundular. Sonuçta, üç «aleyhte» oyla bu beş isimden bir tek Bekir Yıldız'ın üyeliği kabul edilmedi. Gerekçesi de Sait Faik meselesiydi.»

Peki, Türkiye Yazarlar Sendikası, buna karşı nasıl bir tavır takınmış, ne gibi bir tepki göstermişti?

Adnan Özyalçıner şöyle diyor: «Sendika adına Aziz Nesin'in Kuruma yazdığı mektup var. Bu mektupta, Kurumdan bir cevap istedik. Ancak cevap geldikten sonra, yeni bir eylem biçimi saptayacağız. Cevap beklemekteyiz.» Adnan Özyalçıner'e göre bu yeterliydi. TDK'na kabul edilen sendika üyelerinin istifası gerekmiyordu, önemli olan Kuruma sızmaktı.

Bekir Yıldız'ın TDK'na alınmaması, «Sait Faik olayı»na bağlanıyordu. (Her ne kadar Bekir Yıldız, «Ben Sait Faik değil, Sait Faikçilere karşıyım» diyorsa da...) Ancak, tek neden bu değildi. İleri sürülen başka bir görüş daha vardı. Şöyle ki

Daha TDK'na üyelik için bu son başvurular söz konusu olmadan önce Türkiye Yazarlar Sendikası, Türk Dil Kurumu'na karşı çıkmak, bir tepki göstermek amacıyla bir karar almıştı: Bugüne dek TDK'na üyelik için başvurup da kabul edilmeyenleri içeren ayrıntılı bir rapor hazırlanacaktı. Bu raporu hazırlamak görevi, Bekir Yıldız'a verilmişti. İşte, Bekir Yıldız'ın böyle bir rapor hazırlamaya girişmesiyle, TDK'na alınmaması arasında bir ilişki kuranlar var.

ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER

Bu konuda Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyelerinin üçünün görüşleri şöyle: Adnan Özyalçıner, kesinlikle böyle bir ilişki görmediğini; Ataol Behramoğlu, evet, böyle bir görevin Bekir Yıldız'a verildiği ,hazırladığı raporla, kabul edilmeyişi arasında bir ilişki olabileceğini belirtirlerken, Aziz Nesin, «Bu görev Bekir Yıldız'a verilmedi, kendi gönüllü olarak yüklendi. Ancak bize henüz böyle bir rapor getirmedi. Ayrıca bu çalışması, üyeliğe kabul edilmemesi için bir gerekçe olmamalıdır» diyor.

Bu rapor hazırlığının gerisinde başka bir konuya dikkati çeken yazarlardan biri de Cengiz Bektaş. TDK üyesi olan Cengiz Bektaş, şöyle diyor: «Türkiye Yazarlar Sendikası, TDK üzerinde bir rapor hazırlamaya başlayınca, TDK korktu ve bir şeyler yapmak gereğini duydu. İşte, aslında bu üyeliğe kabul edecekleri beş kişi meselesi bir pazarlık konusundan başka bir şey değildir.» Türkiye Yazarlar Sendikası'nın tepkisini yetersiz bulan ve bu konudaki tutumunu kınayan, Ülkü Tamer gibi istifa edenlerin tek başına kaldığını, bunun arkası gelmedikçe, bu konudaki çıkışların bir yararı olmadığını belirten Cengiz Bektaş, «Kendileri için yıllardır savaş verdiğimiz kişiler, bu konuda ne düşünüyor?» diye soruyor. Cen-

giz Bektaş, konuyu Türkiye Yazarlar Sendikası'na şu mektupla getirdi

BEKTAŞ'IN MEKTUBU

«TYS Yönetim Kurulu Sayın Üyelerine,

Türk diline katkılarıyla hepimizin övündüğü ustaların, Türk Dil Kurumu'na üye alınmaları konusunda, Kuruma üye olduğum yıldan beri şöyle ya da böyle belli ölçülerde bir savaşım veren arkadaşların topluluğu içindeyim. Bunun nedeni, daha çok, bu kişilerin Kuruma üye olmamalarının Kurum için eksiklik olacağı düşüncesidir.

Türkiye Yazarlar Sendikası üyesi kişilerle Türk Dil Kurumu üyesi kişiler arasında, bu tutarsızlığın giderilmesi yolunda bir anlaşmanın olduğu salkısı yayıldığında, «ne yolla oluyorsa olsun» deyip sevinmiştim. Beş ad bildirilecekmiş sendikamızdan... Bunlar, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Ülkü Tamer imişler.

Sayın Aziz Nesin ustamızın, Sayın Ali Püsküllüoğlu'na kendisinin ve Yaşar Kemal'in üyeliğinin sendikaca istendiği, bunun kişisel bir sorun olmadığı yolundaki yazısını gördüğümde bunun kuru bir dedikodu olmadığını da öğrenmiş oldum.

Gerçek sonucu hepimiz biliyoruz. Sendikamızm önerdiği üyelerden biri üyeliğe alınmamıştır.

Sayın Ülkü Tamer gibi, Kurumdan hemen istifa etmek yolu vardı. Ancak sorun bununla çözümlenmiyor gibi geldi bana.

1. Türkiye Yazarlar Sendikası, Türk diline gerçek katkıda bulunanların, ürün verenlerin kuruluşudur. Bu kişilerin oluşturduğu topluluk Türk dilinin geleceği, umududur; her kurumun üzerinde olması gerekir. Sendikam bu sonuç üzerine ne düşünüp ne yapacaktır, önce bunu bilmek istiyorum.

2. Yıllardır kendilerinin üye olmaları için istemlerde bulunanlara, savaş verenlere karşı, yeni üye olanların ilke açısından bir sorumluluğu olduğu kanısındayım. Kimsenin derdi şu ad bu ad değildi; ilke idi... Bu ilkeye hepimizden önce bu ustalar bağlılık göstermelidirler. Onlar gelecek kuşaklara örneklik sorumluluğunu da taşımaktadırlar.

Bu ustaların da başka türlü düşünmedikleri konusunda en küçük bir kuşkum yok. Ama onların da tek tek çıkışları yetersiz kalabilir. Bu nedenle sendikamızın toplu bir davranışa geçip geçemeyeceğini öğrenmek istiyorum. Bu konuda gerekirse olağanüstü genel kurul bile yapılabilir. Ancak, öğrendiğime göre olağan kurultayımız pek yakında toplanacaktır. Dileğim, Kurultay gündemine bu konunun alınmasıdır.

Saygılarımla.»

AZİZ NESİN

Cengiz Bektaş'ın, Türkiye Yazarlar Sendikası'na yazdığı bu mektupta başka bir yazışmadan söz ettiğini gördük: Aziz Nesin'in TDK görevlisi Ali Püsküllüoğlu'na yazdığı mektup... Yazarlarımız arasında bu mektuptan sık sık söz ediliyordu. Neydi özel bir mektubun yarattığı bunca heyecan? Bu mektupta Aziz Nesin'in yalnız kendinden ve Yaşar Kemal'den söz ettiği söyleniyordu. Akla gelen ilk soru şuydu: Yoksa Aziz Nesin yalnız kendinden ve Yaşar Kemal'den söz ederek, Yazarlar Sendikası'nın saptadığı diğer üç yazarı görmemezlikten mi geliyordu? Bu mektupla ilgili söylentiler çoğaldıkça mektubu gören, bilen biriyle konuşmak istedik. İşte Cengiz Bektaş mektubu görmüştü. Evet Aziz Nesin mektubunda yalnız kendinden ve Yaşar Kemal'den söz ediyordu. Öteki üç yazarın adı geçmiyordu.

Bu konuyu aydınlatmak gerekiyordu. Bu amaçla Aziz Nesin'le görüştük. Söylentilerden söz etmeye başlamıştık ki, «Namussuzluk bu!» diye haykırmaktan kendini alamadı: «Mektubu kimin, kimlerin gördüğünü, neler düşündüklerini bilmiyorum ama, aynen böyle yazın, bu namussuzluktur, diyorum.» Pek çok kimsenin ağzında dolaşan bu söz konusu mektubu, ilk kez açık açık Cengiz Bektaş, Yazarlar Sendikası'na yazdığı metinde dile getirdiğinden, Aziz Nesin'e bu metni okuduk. Aziz Nesin'in Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu'na yollanan, Cengiz Bektaş imzalı metne yanıtı şöyle oldu

«Cengiz Bektaş, bence kendisine yakışmaması gereken asılsız dedikodularla uğraşıyor

1 — Türkiye Yazarlar Sendikası, kendisinin söylediği gibi hiç bir üye önermemiştir. Miş, miş'lerle yeni sorun yaratmaya çalışmak en hafif deyimiyle uygunsuz bir davranıştır.

2 — Beş, altı değerli yazarımızın Türk Dil Kurumu'na üyelik için başvurmaları, kendilerine TDK ilgili ve yetkililerince özel olarak rica edildi. Bana da bu arada bu dilek iletildi. Tahsin Saraç ve Emin Özdemir'in tanıklığı önünde Genel Yazman'a TDK'na üye olmamın benim için bir sorun olmadığını, üye olsam da olmasam da Türk diline hizmetimi sürdüreceğimi söyledim. TDK'na üye olmamızın, bir kişisel sorun olmadığını, bunun daha çok bir örgütsel sorun olduğunu açıkladım. Tartışmamız bir saat kadar sürdü. Sonunda Genel Yazman'a bu sorunu Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Yönetim Kurulu'na getireceğimi, ancak Yönetim Kurulu'nun kararına göre davranacağımı söyledim. Dediğim gibi de, konuyu Yönetim Kurulu'na getirdim. Sendika Yönetim Kurulu, oybirliğiyle, baş-

vurmamız gerektiği, TDK'na üye olabilirsek, Kurumun devrimci çizgide yürümesinde çaba göstereceğimiz kararını aldı.

3 — TDK'na üye olmamız için Ali Püsküllüoğlu, beni utandıracak denli iltifatlarla dolu bir mektup göndermişti. Yaşar Kemal'e sendika kararı alınmadan üyelik için başvurmamasını rica etmiştim. Yaşar Kemal bu ricamı kabul etti. Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyelik başvurumuz kararını alınca, çok az süre kaldığından, Yaşar Kemal'e hemen başvurması için Erdal Öz aracılığıyla haber ilettim. Yönetim Kurulu'nun bu kararından sonra da, her uygar kişinin yapması gerektiği gibi, Ali Püsküllüoğlu'nun incelik dolu mektubuna teşekkür cevabı yazdım. Bu cevapta Yaşar Kemal'in de başvurduğunu bildirdim.

İşte durum budur. Cengiz Bektaş'ın beni çok şaşırtan dedikodularını kamuoyu önünde kınıyorum. Ve Ali Püsküllüoğlu'ndan mektubumu açıklamasını ve yayınlamasını özellikle çok rica ediyorum. Genç yazar Cengiz Bektaş'ın öğrenmesi gereken çok önemli bir şey var: Eline kalem alanın sorumluluk duymadan yazması, yazarlık onuruna yakışmaz. İşte bu kadar.»

Söylentiler, söylentileri izleyen açıklamalar, açıklamaları izleyen tepkiler, görüşler, savlar... Geriye yapılacak tek şey kalıyordu: Sorun haline getirilen bu mektupların yayımlanması. Biz de bu yolu seçtik. Ali Püsküllüoğlu'nun 5 ocak günü Aziz Nesin'e yazdığı mektubu ve Aziz Nesin'in, Ali Püsküllüoğlu'na 25 ocak günlü cevabını yayımlıyoruz :

PÜSKÜLLÜOĞLU'NUN MEKTUBU

«Sayın Aziz Nesin,

Biz Türk Dil Kurumu üyeleri (ben, Talip Apaydın başta olmak üzere) sizin Kurumumuza üye olmanızı diliyoruz. Bu isteğimizi geri çevirmeyeceğinizi umarak, doldurup bana göndermeniz için, üyelik başvuru fişlerini bu mektubumla birlikte sunuyorum. Orada göreceğiniz gibi, (VI. sayfada) Talip Apaydın'la ben, iki asıl üye olarak bir sunuş yazısı yazdık ve imzaladık. Sizin için bir sunuş yazısı yazabilmek bizi çok gönendirir, onurlandırır. Bizim sunuşumuzu uygun görmezseniz, başka arkadaşlara imzalatabilirsiniz. Sizden tek ve içten ricamız, bu formu doldurup ocak ayının 30. gününden önce elime geçecek biçimde geri postalamanız.

Fakir Baykurt da formu doldurdu, sizin ve Yaşar Kemal'inki ile birlikte (Yaşar Kemal için Erdal'a yazdık, Erdal bizim adımıza sizden de rica edecektir) bu toplantıya ulaştırmak istiyoruz önerimizi.

Bizi kırmamanızı diler, içten saygılarımızı sunarız, Apaydın'la birlikte.»

AZİZ NESİN'İN, PÜSKÜLÜOĞLU'NA CEVABI

Sevgili Ali Püsküllüoğlu,

Talip Apaydın da, siz de, TDK'na üye olabilmem için, beni utandıracak denli övmüşsünüz. Hem utandım, hem de sevindim. Sağolunuz.

Benim Türk Dil Kurumu'na üye olmam bireysel sorunum değil. Bunu, Ankara'ya gelişimde, Cahit Külebi'ye uzun uzun anlattım. Bu nedenle de, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kararını almadan, kendi başıma üye olmak için girişimde bulunmadım. Başvuru için geç kalışımın nedeni budur. TYS Yönetim Kurulu, Yaşar'ın ve benim üye olmamız için karar verdi. Bütün bu işlemlerden sonra, üyelik isteğimizin geri çevrilmesi, benim elimde olmayan nedenlerle sert tepkiyle karşılanabilir. Ben de böyle şeylerin konusu olmayı hiç istemem.

Sanırım, başvurum zamanında yetişecektir. Özel ulak olarak gönderiyorum.

Dostluğunuz, değerbilirliği aşan iyi duygularınız için, sana ve Talip Apaydın'a teşekkürler ederim.»

VE SON SÖZLER

Gerek Cengiz Bektaş'ın «kendileri için yıllardır savaş verdiğimiz kişiler şimdi ne düşünüyor?» sorusu, gerek Ataol Behramoğlu'nun «ileri yazarlar arasında dayanışma eksikliği...» sözleri, Ülkü Tamer'in davranışının örnek alınması isteği kanımızca, Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt'a yönelik. Üç yazarın da üyelik için başvurmaları Türkiye Yazarlar Sendikası'nda söz konusu olmuş, üçünün de başvurusu TDK tarafından onaylanmıştı. Onlarla aynı durumda bulunan Ülkü Tamer'in istifa edip onların etmemesi şimdi yadırganıyordu.

Hayır, Yaşar Kemal, Aziz Nesin ve Fakir Baykurt istifa etmemişlerdi, istifa etmeyi düşünmüyorlardı. Bu konuda Aziz Nesin şöyle diyor

«İstifa etmek çözüm yolu değildir. Dışardan verilecek savaşım, Kurumun içinden verilecek savaşım kadar etkili olamaz. Biz Türkiye Yazarlar Sendikası olarak ilk kurultayda toplu davranışlarda bulunarak etkili olmaya çalışacağız. İstifa eden arkadaşlar — haklı olsalar bile — bizi bu savaşımda yalnız bırakmış oldular. İstifalarını geri almalarını iste-

riz. Atatürk'ün parasal ve manevi kalıtımıyla yaşamakta olan Türk Dil Kurumu, tüzüğündeki devrimciliğe ters düşen kişilerin, kurula yanlışlıkla girmiş gericilerin babalarının çiftliği değildir. Bu Kurum içinde savaşım vermek gerekir. İstifa etmek, Kurumda devrimcileri istemeyenlerin ekmeğine yağ sürmek demektir.»

Şimdi de sözü, adı Yazarlar Sendikası'nca saptandıktan sonra üyelik başvurusunda bulunan TDK üyeliğine kabul edilen, ancak hemen ardından, hiç vakit geçirmeksizin Kurumdan istifa eden Ülkü Tamer'e bırakalım. Şöyle diyor Ülkü Tamer

«Türk Dil Kurumu'ndan istifa edişime 'bireysel bir davranış' etiketini yapıştıranlar var.

Kimler bu kişiler? Türk Dil Kurumu ile Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticilerinden bazıları.

Türk Dil Kurumu yöneticileri ne yaptılar peki? Bireysel bir davranışta bile bulunamadılar. Oturdukları koltukların sıcaklığı, Bekir Yıldız, Sadun Tanju, Süreyya Berfe, Ataol Behramoğlu gibi yazarların, Kuruma alınmamalarının yaratması gereken utanca ağır bastı.

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu ne yaptı? Feyzioğlu'nun Demirel'e verdiği muhtıra gibi bir mektup yazdı, 'sizi uyarıyoruz' dedi.

Diyelim ki, benimki bireysel bir davranış... Ama 'toplu davranışlar'ın yapılmadığı durumlarda bireysel davranma hakkımı da kullanamayacak mıyım?»

(Sanat Dergisi - 25 mart)

FİEJ, ZEKERİYA SERTEL'İN TÜRKİYE'YE DÖNEBİLMESİ İÇİN KORUTÜRK'E BAŞVURUYOR

Kosta DAPONTE

Uluslararası Gazete Sahipleri Federasyonu «FİEJ» Yönetim Kurulu'nun burada yapılan toplantısında, uzun yıllardır ülkesinden uzakta yaşama zorunda bırakılan emektar Türk gazetecisi Zekeriya Sertel'in Türkiye'ye dönebilmesi için girişimde bulunulması, oybirliğiyle kararlaştırılmıştır.

FİEJ Yönetim Kurulu, Sertel'in Türkiye'ye biran önce dönmesini sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ile Başbakan Süleyman Demirel'e birer mesaj gönderilmesini onaylamıştır.

Emektar Türk gazetecisinin memleketine dönmesi için Türkiye'deki üst makamlara başvurulmasını öneren üyeler arasında, FİEJ Yönetim Kurulu Başkanı Claude Bellanger (Le Parisien Libere), Gordon Linacre (York Shire Post), WİM Van Norden (Amsterdam), Frant Vink (Brüksel) ile Belçikalı Baron de Tysebaert (Vers L'avenir) bulunmaktadır.

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki gazetelerin sahipleri tarafından yapılan bu öneri, toplantıda açık oya sunulmuş ve bütün yönetim kurulu üyelerince oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Öte yandan, FİEJ Yönetim Kurulu, 1977 yılı «Özgürlük Altın Kalemi» ödülünü de oybirliğiyle Kuzey İrlandalı gazeteci Robert Hugh Lilley'e vermiştir. Kuzey İrlanda'daki «Belfast Post» gazetesinin sahibi olan Lilley, ülkesindeki içsavaş sırasında tüm saldırı ve tehditlere rağmen tam bir gazetecilik anlayışıyla gazetesini yayınlamasından ötürü bu ödüle lâyık görülmüştür. Lilley, ödülünü 1 Mayısta Tokyo'da yapılacak FİEJ kongresi sırasında alacaktır.

(Cumhuriyet 23 ocak)

ZEKERİYA SERTEL, FİEJ'İN KARARINI SEVİNÇLE KARŞILADI

Kosta DAPONTE

Uluslararası Gazete Sahipleri Federasyonu (FİEJ) Yönetim Kurulu'nun son toplantısında memleketine biran önce dönebilmesi için Türkiye'deki üst kurumlara başvurmak konusunda oybirliğiyle alınan karardan sonra kendisiyle konuştuğumuz Zekeriya Sertel, bu kararın kendisini çok sevindirdiğini ve duygulandırdığını söylemiştir.

86 yaşında olan ve 1969'dan beri Paris'te yaşayan Zekeriya Sertel, FİEJ'in kararından sonra kendisine yönelttiğimiz sorularımızı şöyle yanıtlamıştır :

«FİEJ örgütünün bu kararı beni çok sevindirdi ve duygulandırdı. Yıllardır özlemi içinde yaşadığım yurduma dönmek olanaklarını görür gibi oluyor ve heyecanlanıyorum. Benim gibi 25 yıl yurdundan uzak kalmak zorunluğunu duymuş bir kişinin bu heyecanını kolay kolay anlayamazsınız. Ben tam 25 yıldır yurdumun yüzünü göremedim. Özlem denilen dayanılmaz çilenin çeşitlerini çektim. 25 yıl dış ülkelerde bir sürgün gibi yaşadım. Gün oldu gözyaşlarımı tutamadım. Sonradan öğrendim ki, Bakanlar Kurulu benim yurda sokulmamama karar vermiş. Paris'e geldikten sonra bir daha pasaport istedim. Gene Ankara'dan ses çıkmadı. Sonunda bir Türk vatandaşı olarak 1970 başlarında kimlik kâğıdımla yurda girmeye karar verdim. Fakat bu girişim de benim için çok acıklı bir sonuç verdi. Yeşilköy Havaalanı'ndan geri gönderildim. Ne var ki, yılmadım. Bir gün yurduma dönmek umudunu hiç yitirmedim. Çünkü, günahsızım. Hakkımda verilmiş bir mahkeme kararı yok. Hiçbir suçtan hükümlü değilim. Aleyhime gösterilebilecek hiçbir belge yok. Hakkımda alınmış karar tamamiyle keyfi ve yasalara aykırıdır. Bir gün yurdumda hukuk devletinin kurulacağı kuşkusuzdur. O günü bekliyordum. Bu arada iç ve dış basın örgütleri bu zulme bir son verilmesi için harekete geçmek ihtiyacını duydular. Meslekdaşlarıma içte ve dışarda son kerte borçluyum. Beni unutmamış olmaları bile benim için büyük bir tesellidir. Umarım ki, bu girişimlerden sonra hükümet de yapılan yanlışı anlar ve yasa yoluna gelerek hakkımda yurda sokulmama kararını değiştirmek ihtiyacını duyar. Ben de, sevgili yurduma kavuşurum.»

«Bu konuda Danıştay'a başvurdunuz mu?»

«Yeşilköy'de geri çevrildikten sonra bir vatandaş olarak bu kararın iptalini istedim. Danıştay, 20 ocak 1973 tarihinde

hükümetin beni memleketten çıkarma kararını iptale karar verdi. Buna rağmen, hükümet sınır kapılarına benim serbestçe girebileceğim hakkında herhangi bir emir vermedi. Yani, Danıştay'ın kararına uymadı. O gün bugündür ben de ister istemez burada kaldım.»

(Cumhuriyet - 25 ocak)

Uluslararası Gazete Sahipleri Federasyonu (FİEJ) Yönetim Kurulu'nun 22 ocakta Fransa'nın Tours kentinde yaptığı toplantıda aldığı karar uyarınca, örgüt başkanı Fransız gazeteci Claude Bellanger, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve Başbakan Süleyman Demirel'e birer mesaj göndererek Zekeriya Sertel'in Türkiye'ye dönebilmesi için gerekli tedbirleri almalarını istemiştir. Korutürk ve Demirel'e gönderilen yazılarda 86 yaşındaki Zekeriya Sertel'in «Son günlerini kendi ülkesinde yaşamak» isteğinin temel bir hak olduğu ve gerek insancıl, gerekse yasal açıdan bu isteğin yerine getirilmesinin gerekli olduğu savunulmaktadır.

FİEJ Başkanı Claude Bellanger'in mesajı aynen şöyledir:

«Sayın Cumhurbaşkanı,

Uluslararası Gazete Sahipleri Federasyonu (FİEJ) Yönetim Kurulu 22 ocak 1977'de Tours'da yaptığı toplantıda 1977 yılı «Özgürlüğün Altın Kalemi» ödülü için önerilen adaylar arasında Türkiye'den eski gazete yayıncısı Zekeriya Sertel'in durumunu da incelemiş ve bu eski basın mücadelecisinin 25 yılı aşkın bir süredir ülkesinde oturma yasağıyla karşı karşıya bulunduğunu şaşkınlıkla öğrenmiştir.

86 yaşında Paris'te zorunlu bir sürgün hayatı sürdüren Zekeriya Sertel'in ana vatanına dönmekten başka bir isteği bulunmadığı, kitapları ve makaleleri Türkiye'de özgürce yayınlanırken, kendisinin dönüşünün engellendiği heyecanla karşılanmıştır.

Kurulumuz son olarak da, son günlerini kendi ülkesinde yaşamak gibi en temel bir hakkın, Danıştay'ın, otuz yıl önceye ilişkin düşünce suçluları için konulan oturma yasağını kaldıran 20 ocak 1973 tarihli kararına rağmen Sertel'e hâlâ tanınmadığını belirlemiştir.

Bu nedenle, Bay Sertel'in yaşı gözönüne alındığında insancıl açıdan çok güç kabul edilebilecek; Danıştay'ın kararı dolayısıyla da yasal düzeyde anlaşılmaz bu duruma dikkatinizi çekmek için FİEJ Başkanı olarak görevlendirildim.

FİEJ, bir bütün olarak, uzamasıyla büyük ülkenizin bütün dostlarını üzecek ve şaşırtacak bir duruma son verilmesi ama-

cıyla bütün tedbirleri almayı gerekli bulacağınız konusunda büyük umut içindedir.

Sayın Cumhurbaşkanı, saygılarımı kabul etmenizi rica ederim.

Claude BELANGER
Başkan

Üst düzeyde uluslararası bir basın kuruluşu olan FİEJ'in bu girişiminden sonra, Cumhurbaşkanı Korutürk'e Başbakan Demirel'in, emektar Türk gazetecisi Sertel konusunda takınacakları tavır, basın çevrelerinde merakla beklenmektedir.

(Cumhuriyet 29 ocak)

SERTEL 25 YIL SONRA VATANINA DÖNEBİLDİ

610 sefer sayılı Air France uçağının merdivenlerinden inen kısa boylu, sırtı kamburlaşmış, gözlüklerinin ardında gözleri küçücük kalmış yaşlı adam, portatif merdivenlerin dibine vardığı halde, hâlâ kendisini karşılamaya gelen gazetecileri farkedemedi. Sonunda genç yeğeni Gündüz Vassaf'ın kollarına dayanarak ağır ağır inilen merdivenler bitti ve gazeteci Zekeriya Sertel 25 yılda ikinci kez ayağını vatan toprağına bastı.

Ve burada kendisini çevreleyen kalabalığı seçebildi. «Hoşgeldiniz» sözlerine, sese göre, sağa sola dönüp karşılık verdi. İlk sözleri «Yahu dün burda kar fırtınası var demişlerdi. Halbuki hava bugün güzel» oldu.

Bu arada İstanbul 'u uçaktan nasıl gördüğü soruldu Sertel'e. İtiraza benzer bir sesle karşılık verdi Sertel bu soruya: «Ne göreceğim, artık bir şey göremiyorum ki.»

Uçağın bulunduğu yere gelen havaalanı otobüsüne yine gazetecilerle birlikte girdi Zekeriya Sertel. Karşılıklı sorular ve yanıtlar burada da sürdü

— Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

— 6 sene önceki karşılaşmayı hatırlıyorum. Şimdi o kadar farklı ki. Sonsuz sevinçliyim. İnşallah endişe verici bir durum yok.

Yurt dışında Türk basınını izleyip izlemediği soruldu Sertel'e. Eski gazeteci şöyle yanıtladı bu soruyu: «Basın çok değişti. Bizim zamanımızda iptidai idi. Teknik açıdan da böyle. Ancak sorumluluk açısından bakarsanız o başka hikâye. Şimdi Türk basınında bir anonim gazetecilik görüyorum. Gazeteler şahsın malı olmaktan çıkmıştır. Bunda da halkın uyanışının rolü büyük.»

Sonra Türkiye'de ilk önce ne **yapmak istediği soruldu** Sertel'e. Hiç bir şey yapmayacak «Önce buranın bir zevkini çıkaracaktı.»

Otobüsten inerken yazar Aziz Nesin, Kemal Sülker, Oktay Akbal ve yakın akrabaları karşıladı Sertel'i. Hepsiyle teker teker öpüştü. Hoş geldin temennilerini yanıtladı. Sertel'in eski arkadaşlarıyla karşılaşmaktan büyük mutluluk duyduğu belli oluyordu. Bu arada Türkiye'de ikinci baskısı yapılan bir kitabı verildi kendisine. Sertel gözlüklerini çıkarıp, gözlerine iyice yaklaştırarak kitabı inceledi.

Pasaportu hiç bekletilmeden damgalanan Sertel valizini beklerken, giriş gümrüğünde bir odaya sokuldu gazeteciler tarafından. Burada da sorular sürdü. İki geliş arasında ne fark olduğu soruldu örneğin. Sertel'in yanıtı şu oldu bu soruya: «Çok büyük bir fark var. İlk seferinde ne denizi, ne de İstanbul'u görebilmiştim. Şimdi de göremiyorum. Çünkü siz bırakmıyorsunuz. Fakat bu seferki çok güzel bir şey.»

Çevresi dostları, akrabaları ve gazetecilerle dolu olan Sertel'e bugün için bir arzusu olup olmadığı soruldu yakınları tarafından. Sabahtan beri ayakta idi. Çok yorulmuştu. Önce iyice dinlenmek, sonra da gözlerinin izin verdiği ölçüde İstanbul'u görmek istiyordu. Bir gün önce İstanbul'da kar fırtınası olduğu için yola çıkamamıştı. Bu bir günlük gecikmeyi bile üzüntüyle karşılıyor. «Tam dün geliyorduk, bak şansımıza» diye söyleniyordu yakınlarına. Sertel'in bu hayıflanmasına Mehmet Ali Aybar esprili bir yanıt verdi: «6 sene evvel iktidarın muhalefeti yüzünden gelememiştin, demek bu sefer de havanın muhalefeti yüzünden geciktin.» Sertel bu sözlere içtenlikle gülüyordu. Görülen oydu ki Zekeriya Sertel geç de olsa, güç de olsa vatanına dönmekten mutluydu. Ancak yakınlarının desteğiyle hareket edebilen bacaklarına, birkaç santim ötesini zor gören gözlerine ve 86 yaşına karşın yurduna dönmekten ve burada yaşamaktan üzücü bir sevinç duyuyordu.

(Cumhuriyet 4 mart)

ZEKERİYA SERTEL 1. ŞUBE POLİSLERİNİN GÖZETİMİNDE BASIN TOPLANTISI YAPTI

25 yıllık bir ayrılıktan sonra Türkiye'ye Danıştay kararıyla dönebilen Zekeriya Sertel dün 1. Şube'ye bağlı sivil polislerin gözetiminde bir basın toplantısı yapmıştır. Gazetecilerin çeşitli konulardaki sorularını yanıtlayan Sertel, İstanbul'un «son derece ihmal edilmiş, sahipsiz bir şehir olmasının» kendisini çok etkilediğini söylemiştir. İstanbul'un her bakımdan

tam bir Asya şehri izlenimini uyandırdığını söyleyen Sertel, «Hâlâ atlı arabaların dolaştığı bir kent bugün belki Asya'da bile kalmadı. Sırt hamalları görülüyor caddelerde. Kirlilik müthiş. Bunlar bende çok etki yaptı» demiştir.

25 yıllık yurtdışı yaşamını özetlemesini isteyen gazetecilere «Bu yaşam, bu basın toplantısı çerçevesinde özetlenemez» diyen Sertel, evinden Cağaloğlu'na gelirken, Tan Matbaası'nın önünden geçtiğini belirtmiş ve şöyle konuşmuştur :

«Önünden geçtim ama, oraya bakamadım, daha fazla harap olurum diye. Hatta matbaa yıkıldıktan sonra da içine girememiştim.»

Sovyetler ve Doğu Bloku ülkeleriyle ilgili bazı sağ basın mensuplarının sorduğu kasıtlı soruları cevaplandırmak istemeyen Sertel, «Fikir özgürlüğü yok mu?» şeklindeki soruyu, «Bu fikir özgürlüğü değil, fikir spekülâsyonudur» şeklinde yanıtlamıştır.

Sertel daha sonra Türkiye'deki siyasal gelişmeyi yurtdışından izlediğini söylemiş ve bu konuda düşündüklerini şöyle özetlemiştir :

«Ben niye memleketten ayrılmak zorunda kaldım, niye matbaam yıkıldı? Çünkü demokrasi istiyordum. Bugün bunu konuşabiliyorsam, bu bugünkü hükümetin bile bir demokratik görünüş içinde olmayı istemesindendir. Demokrasi henüz tam anlamıyla yerleşmiş sayılmaz. Ancak değişiklik büyük. 1961 Anayasasından sonra halkın uyanışı hatırı sayılır ölçüde geniş olmuştur.»

Birkaç gazete hariç sorumluluk taşıyan gazetelerin azlığına da değinen Sertel, «Avrupa ile aramızdaki elli senelik fark, her sahada kendini gösteriyor. Birkaç gazete hariç, gazeteler ticari vasıtalar olmuşlardır. Bizim duyduğumuz sorumluluğu bugünkü gazetelerin duyduğunu sanmıyorum» demiştir.

Ülkesine dönmekten büyük mutluluk duyduğunu ve şimdilik yalnızca dinlenmek istediğini tekrarlayan 86 yaşındaki gazeteci, gençlik hareketleri konusunda olumlu düşündüğünü, gençlerin silâha başvurmaksızın çeşitli fikirleri paylaşmalarının doğal olduğunu, ancak gerici bir gençliğin düşünülemiyeceğini, tüm gençlerin ilerici olması gerektiğini savunmuştur.

Basın toplantısında birkaç anısını anlatan Sertel, matbaasının yıkılması konusunda şunları anlatmıştır

«Bizim demokrasi için açtığımız savaş sonunda Cumhurbaşkanı İnönü'nün emriyle Matbuat Genel Müdürlüğü sık sık bazı konularda yazmama emirleri veriyordu. En son emirde

ben Matbuat Genel Müdürüne, «Bu emri dinlemiyorum, yazacağım» dedim ve yazdım. Ama onlar da benim canıma okudular.»

Zekeriya Sertel'e 86 yaşına kadar yaşamasının sırrı da sorulmuş, Sertel bu soruyu şöyle yanıtlamıştır :

«Benim sırrım şudur: Açık havada gezmek, alaturka yemeklerden kaçmak. Çok olmamak şartıyla rakıya söz yok. Hatta damarları açtığı için faydalıdır bile.»

POLİSLER NOT ALDI

1. Şube'ye bağlı oldukları bildirilen iki sivil polis basın toplantısı boyunca Zekeriya Sertel'in yakınında oturarak konuşmaları izlemişlerdir. Polislerin zaman zaman Sertel'in sözlerinden notlar aldıkları görülmüştür.

(Cumhuriyet 5 Mart)

SERTEL ARAMIZDA

Oktay AKBAL

Hep rastlarsınız, yaşı elliyi bulmuş aydın kişiler arasında söz açılınca «Biz onun matbaasını yıkmıştık» diyen biri çıkar. Biz onun matbaasını yıkmıştık! Biz derken 1945'teki yüksek öğrenim gençliğini belirtmek isterler. Çoğu, bir oyuna araç edildiklerini neden sonra anlamıştır. Tek parti zorbalığıdır matbaayı yıkan, gazeteyi kapatan, demokrasinin getirmesi gereken özgürlükleri daha ilk adımda ortadan kaldıran... Bugün yaşı elli dolaylarındaki bu kişiler toplumun önemli görevlerine gelmişlerdir. O, 4 aralık 1945 olayını tatsız bir anı olarak saklarlar içlerinde... Bir gençlik aldatılışı, yanılgısı olarak rahatsız eden bir şeydir bu 4 aralık 1945 günü!..

Zekeriya Sertel'i ilk kez Moskova Oteli'nde gördüm. Yıl 1968'di, yani dokuz yıl önce. Yurduna dönebilmek özlemi, isteği içindeydi, dilekçeler vermişti, yazılar yazmıştık, birkaç yıl sonra gelmiş, ama o zamanın hükümeti onu yurda sokmamıştı, bir gece Yeşilköy'de kaldıktan sonra Paris'e geri göndermişti. Bu hepimiz için, ikinci utançtır. Birincisi 4 aralıkta matbaasını, gazetesini yıkarken işlendi, ikincisi de yurduna geri dönmüş yaşlı bir insanı kapı dışarı ederken... İkisinde de yasaların dışına çıkılmıştı da ondan. Tut, bir gösteri yaptır, profesyonel uzmanlar sok araya, makineleri parçalat, binayı altüst et, gazeteyi yayınlanamaz hale getir, sonra da başyazarını tutukla, hayatını tehlikeye soktur, yurt dışına gitmek

zorunda bırak. 4 aralıkta yapılan haksızlık korkunçtur, tek parti döneminin bağışlanmaz bir ayıbıdır. Üstelik de otuz iki yıldır tamir de edilmemiştir çeşitli iktidarlar gelip gitmesine karşın...

Perşembe akşam üstü saat üç buçukta Paris'ten gelen Air France uçağından seksen altı yaşında yaşlı bir adam indi. Kısa boylu, zeki bakışlı, elinde kitap tutan bir aydın kişi, eski bir gazeteci, bir başyazar... «Hatırladıklarım»ın yeni basımını incelemek istiyordu, ama dostları, gazeteciler bir an fırsat vermiyorlardı kitabına bir göz atmasına. Bu heyecan, bu tutku bile Sertel'deki yazarlık gücünün capcanlı olduğunu göstermeye yetiyordu. Resimler çekildi, kucaklaşıldı, hoş geldin denildi, ayak-üstü söyleşildi. Sonra Sertel Istanbul'una kavuştu, Boğaziçi'ne doğru yola çıktı. Hepsi bu kadardı. Görünüşte... Ama bir de içte geçenler vardı görülmeyen, ama sezilen, duyulan, gözleri yaşartan...

Altmış bir yaşında ayrılmış yurdundan, seksen altı yaşında dönmüş. Yirmi beş yıl!.. Hangi güç bir yazarı yirmi beş yıl yurdundan uzaklaştırabilir? Böyle bir güce sahip olan kimdir? Yasalar mı, değil, Anayasa mı hiç değil! Peki kim? Kaba güç diyeceksiniz, haksız da olmayacaksınız. Demokrasiyi, ama gerçek demokrasiyi, dengeli bir düzen olan çok partili yaşamı savunmaktı tüm suçu... Sola açılmanın öncüsü olmaktı. «Tan» gazetesi bugün en ılımlı solcuların söylediklerini yazıyordu, ama birtakım çıkarcıların, politikacıların huzurunu kaçırıyordu. Yirmi beş yıl, karı-koca Sertel'leri yurtlarının dışında yaşatan, Sabiha Sertel'in gurbet elde ölümüne yol açan, Zekeriya Sertel'in olgunluk çağının, halkına, yurduna hizmet etmeden yitip gitmesine neden olan bir çirkin, bir yanlış davranıştı 1945'ten 1977'ye kadar gelip geçen iktidarların yaptığı... Şimdi bu yanlışlık düzeldi mi, ortadan kalktı mı? Hiç sanmıyorum. Türkiye'de gerçek demokrasi varsa, Anayasa varsa, Zekeriya Sertel'e otuz iki yıl önce yapılan maddi ve manevi haksızlık tamir edilmelidir, yaşlı başyazardan bütün bu yanlış işlerden ötürü özür dilenmelidir. Siyasal iktidarı ellerinde tutanlar, siyasal iktidara kısa zaman sonra geçecek olanlar, kamuoyu önündeki davranışları, sözleriyle bu olgunluğu gösterebilmelidirler.

«Dinleneceğim» dedi önce. Dinlenmek, Boğaz'da gezmek, Ada'ya gitmek.. Istanbullu bir aydın, yaşamı bu güzel kentte geçmiş bir kişi başka ne ister önce? Gözleri güçsüzleşmiş, bacakları zor kıpırdar olmuş, ama yüreği sağlam, zekâsı açık, kalemi işlek... Yazacak elbet, son yirmi beş yılın izlenimlerini,

gurbet ellerinde geçirdiği serüvenleri, yurdundan koparılmanın acılarını, hepsini yazacak..

«Hatırladıklarım»ın sonunda şöyle diyor

«Bu yirmi beş yıl içinde yaşamını nasıl geçti? Bu uzun bir romandır. İyi ve mutlu günler gördük, karanlık ve mutsuz günlerimiz oldu. Ama vatan özlemi bizi bir an bile bırakmadı... Vatana dönememek dayanılır bir acı değil. Özlemi dayanılmaz hale getiren korkunç bir şey. Bunun ne demek olduğunu bir ben bir de Nâzım Hikmet bilir. Onun özlem şiirleri benim için özlem günlerimin ifadesidir. Sık sık onları okuyup için için ağladığım olur.»

Zekeriya Sertel artık yurdunda, aramızda, kalemiyle anılariyle, gözlemleriyle, izlenimleriyle başbaşa... Yazdığı kitaplar var, yazacakları var. Toplumuna, halkına sunacak hepsini. Okuyacağız, yirmi beş yıl sürgünde yaşamak ne demekmiş, anlayacağız.

(Cumhuriyet 5 Mart)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN ÜÇÜNCÜ GENEL KURULTAYI'NDA, TYS GENEL BAŞKANI AZİZ NESİN'İN AÇIŞ KONUŞMASI;

Sayın konuklarımız, sayın gözlemciler, sayın basın arkadaşlarımız

Sendikamızın değerli üyeleri, sevgili arkadaşlarım!

Türkiye Yazarlar Sendikasının yönetim kurulu adına hepinize candan, gönülden hoş geldiniz diyorum. Hepinizi saygı ile, sevgi ile selâmlarım. Aramızda bulunması bizlere büyük onur ve mutluluk veren Zekeriya Sertel ustamıza ayrıca saygılarımı sunarım.

Sendikamızı Mayıs 973'de kurduğumuza göre TYS'nin dört yıllık bir geçmişi vardır. TYS'nin kurulması için ilk girişim Demirtaş Ceyhun ve Hilmi Yavuz arkadaşlarımızdan gelmişti. Kendilerine teşekkür ederiz. Onların girişimi ile ilk toplantı yapılmıştı. Ve Avukat Abdullah Sert'in hukuksal yardımlarıyla da sendikamızın tüzüğü oluşturulmuştu. Abdullah Sert'e de yardımları için teşekkür ederiz.

İkinci Dünya Savaşı sonunda, yurdumuzdaki ilk sendika kuruluşlarında bulunmuştum. Sendika sözcüğünün söylenmesinin bile yasak olduğu günleri yaşadık. O günleri şimdi anımsıyorum. Savaş sonrasında Türk hükümeti, batı demokrasilerinin gözlerine girebilmek için onlara demokratik gösterilerde bulunuyordu. 1945 yılında İngiltere'deki bir Uluslararası Sendikalar Birliği toplantısına Türkiye'den de sendikacı de-

legeler çağrılmıştı. Ama o tarihte Türkiye'de sendikalar yoktu, hatta partiler de yoktu. Tek parti iktidarı olan CHP, teleserek İngiltereye sendikacı göndermek istedi. Güvendiği birkaç kişi, bunlar sözde işçi imişler gibi görevlendirdi. Olmayan sendikanın bu üyeleri, İngiltere'ye gitmeden önce bir basın toplantısı yaptılar. Gazeteci olarak ben de gitmiştim basın toplantısına. Türk işçisini temsil ederek Uluslararası toplantıya gidecek olan bu kurulun başkanı, sendika sözcüğünü bile söyleyemiyor sendika yerine sanduka diyordu.

1946 yılının son ayında Sıkı Yönetim Komutanının bir «Kapattım!» buyrultusuyla bütün sendikalar kapatılmıştı. O günkü sendikacılardan pek çok işçi arkadaşım vardı. Tütüncüler, demirciler, ayakkabıcılar... Hepsinin nasıl kahrolduklarına, ezildiklerine, süründüklerine tanık oldum.

1947 yılında «İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında» 5018 sayılı yasa çıktı. Ama bu sendika yasası, sendikaların grev ve toplu sözleşme yapmalarına izin vermiyordu. Kemal Sülker arkadaşımızın deyişi ile yumurtasız omlet, sütsüz muhallebi gibi, bunlar da grevsiz, toplu sözleşmesiz sendikalardı.

Ancak 1961 anayasasıyla, işçilerin sendika içinde toplu sözleşme hakları ile, sınırlı da olsa grev hakları güvence altına alındı.

Dört yıl önce kurulmuş olan Türkiye Yazarlar Sendikası «Yazarlığı meslek edinmiş kişilerin emeğini sermayeye karşı koruma»yı amaçlamış ve özellikle «hukuki, sosyal, kültürel, ekonomik temel hak ve özgürlükleri korumak, saptamak ve geliştirmek, tam bir söz ve yazı özgürlüğünün gerçekleştirilmesi ve korunması için her türlü yasal savaşçı yürütmeyi» çalışma alanı olarak benimsemiştir.

Şimdi genel kurulunuz huzurunda hesap vermekte olan yönetim kurulumuz, onbeş ay önce, Yaşar Kemal'in genel başkanı olduğu yönetim kurulundan görevi devralmıştı. Bizden önceki yönetim kurulu, çalışmalarıyla, bize daha da gelişebilecek durumda bir sendika devr etti. Bu nedenle bizden önceki yönetim kuruluna ve başkanı Yaşar Kemal'e teşekkür ederiz.

Sevgili arkadaşlar! Biz, yönetim kurulu olarak, çok işler başardık diye huzurlarınıza gelmiyoruz. Tersine, bir özeleştiri ile geliyoruz. Yapmamız gerekenlerden pek azını yapabildik. Üstelik, neleri, neden yapamadığımızı biliyoruz. Bilmediklerimizi de sizlerin eleştirilerinizden öğreneceğiz. İşte buyüzden yönetim kurulu görevimizi, seçeceğiniz yeni yönetim kuruluna devretmek istiyoruz.

Yapmayı başardığımız önemli bir şey var ki, en alçak gönüllü bir övünmeyle sizlere açıklamak isterim.

Macar millî takımı dünya futbol şampiyonu olunca, bir gazeteci, takım kaptanına, bu başarının gizini sormuştu. İnsan, takım kaptanının, «çok çalıştık», «İyi oynadık!» filân gibi bir yanıt vereceğini sanıyor. Oysa kaptanın yanıtı şu :

— Neden dünya şampiyonu olduk? Çünkü biz takım arkadaşları birbirimizi çok severiz. Birbirini sevmenin, örgütsel çalışmalardaki başarının gizi olduğuna inanıyorum.

Sevgili arkadaşlarım! Biz, yönetim kurulundaki yedi arkadaş, sizin oylarınızın rastlantısıyla bir araya geldik, ama birbirimizi severek, çok severek çalıştık. Birbirimizi severek derken, uyumlu olduğumuzu, kararların kolayca çıktığını sanmayınız. En küçük, en yalın bir karar için bile, inanınız, saatlerce, günlerce tartıştığımız oldu. Hem ne sert, ne çetin, ne yaman tartışmalar... Bana sorarsanız, yönetim kurulumuzun yedi üyesi, yedi belâlı adamdır. Bu yedi belâlı adam çok çatışarak, çok çekişerek kararlar aldılar ama, sonunda hepimize sevgi egemendi; birbirimize hiç kırgınlık duymadık, sarılıp küsmedik. Bu on beş aylık çalışma süremiz içinde, hiç bir yönetim kurulu üyesinin, mazereti olmadan, bir tek toplantıya bile gelmediği olmadı. İnanınız, içimizde en çalışmayanımız, haftanın en az iki gününü yoğun sendika çalışmalarıyla geçirdi. Evet, bir çok şey yapamadık, ama yapabildiğimiz az şeyler için çok çalıştık, birbirimizi severek çalıştık. Bizi yeniden seçmeniz için söylemiyorum. Böyle bir isteğimiz olsa bunları size söylemezdim. Ama bu örnek çalışmanın bilinmesini sendikamızın gelecekteki çalışmaları için diliyoruz.

Sendikanın genel başkanı olarak, bugünkü karmaşık siyasal ortamda, en başta sendikamızın sendika olarak kalmasına, üyelerimize demokratik ölçülerle yansız davranılmasına, ne ödüncülüğe ve konformizm'e, ne de goşizm'e düşmemeğe büyük özen gösterdim.

Niçin kimi işleri yapamadık?

Sevgili arkadaşlar! Yazarlığı meslek edinmiş kişileri üye yapan sendikamızın geniş bir tabanı ve zengin parasal kaynağı yok. Tabanımızı genişletmeğe çok çalıştık. Yönetim kurulumuz göreve başladığında sendikamızın üye sayısı 90 idi. Bugün 160 üyemiz var. Yirmi kadar yazar da üyelik için baş vurmuştur, dahaca işlemler bitirilememiştir. Bizim sendikamızın 160 üyesine karşılık endüstri kesiminde en az üyeli sendikaların bile birkaç bin üyesi vardır. Bu üyeler, aylık brüt gelirlerinin yüzde iki'sini sendikalarına verirler. Yüzbinlerce

lira tutar. Bundan başka, toplu sözleşmelerle işçilere sağlanan zamlar tutarında ilk aylık yine sendikaya verilir. Bu, en az 500 lira olarak düşünülse iki bin üyeli bir sendikada bir milyon lira tutar. Bunlardan da başka üye olan sendiklar uluslararası federasyonlardan eğitim ve grev yardımları alırlar. Ayrıca üyelerin, sendikaya bağışları da olur. Kooperatiflere giren işçiler de sendikalarına bağış ödentisi verirler. İşte, kimi işleri yapmak isteyip de yapamayışımızın başlıca nedeni, bizim sendikamızın bu parasal olanaklarının bulunmayışıdır. Ama biz buna karşın, hiç yoktan denilebilecek pek çok parasal kaynaklar yarattık, pek çok yollarla gelirler sağlayarak ve bir çok işleri de yaptık.

Yapmak istediklerimizi tam yapamayışımızın bir nedeni, yönetim kurulunda yedi üyenin bulunmasıdır. İş çoktu, biz azdık, işlere yetişemiyorduk.

Ne yaptıklarımızı, başardıklarımızı abartmak istiyoruz, ne de yapmadıklarımız için bu koşullar altında bir iç hesaplaşmada kendimizi suçluyoruz. Ama dileğimiz, yepyeni bir yönetim kurulu seçmeniz ve sendikamıza yeni bir canlılık getirmenizdir.

TYS sendikası, belki dünyadaki sayısı en az ve en yoksul sendikadır. Ama yine sesi en gür çıkan, güçlü bir sendikadır. Sendikamızın geleceği için çok umudluyuz. Umuyoruz ki, gelecek kurultaylarımız bir günde bitirilemiyecek, iki üç gün sürecektir. Gelecek kurultaylara, dünyanın önemli yazarlarını, yabancı yazar örgütlerinden temsilcileri de çağıracağız. Bu günkü çalışma içinde öğle yemeğine gitmeğe zaman bulamayacağımızı düşünerek, öğleyin sizlere ikişer sandviçle birer bardak ayran ve çay ikram edeceğiz. Ama gelecek kurultaylarımızda büyük şölenler verebileceğimize inanıyoruz.

Sevgili arkadaşlarım! İkinci başkanımız Kemal Sülker çalışma raporumuzu, genel sekreterimiz Adnan Özyalçıner de parasal raporumuzu sunacaklar. Ben sizlere yönetim kurulumuzun çalışmalarını genel olarak özetleyeceğim. Çalışmalarımızı üç bölümde toplayabiliriz:

1 — Yaptığımız işler

2 — Yapamadığımız işler

3 — Girişimde bulunduğumuz yada başladığımız ve bizden sonraki yeni yönetim kuruluna devredeceğimiz işler.

Bütün bu işler, sendikal ve politik çalışmalarımızdır. Gerçekte bir sendikanın çalışmalarını, sendikal ve politik diye ayırmak elbet doğru olmaz. Çünkü, bizim politik çalışmalarımız da, sendikal çalışmalarımızın yolunu açmak, bu yol üzerin-

deki engelleri kaldırmak içindir. Yani politik çalışmalarımız da son çözümlemede sendikaldır. Açıklamamızda kolaylık için çalışmalarımızı sendikal ve politik olarak ayırdık.

Sendikal Çalışmalarımız :

Sendikal çalışmalarımızın başında yer sorunumuz geliyor. Bugüne dek, Tekstil Sendikası'nın yerinde, bize verilen bir odadan yararlanmaktayız. Tekstil Sendikası'na bu yardımı için huzurlarınızda teşekkür ederim. Haftalık Yönetim Kurulu toplantıları ve çalışmalarımız için, Tekstil Sendikası bize kendi odalarını açmaktadır. Bunun dışında, dosyalarımızın bulunduğu ve sendikamız görevlisinin çalıştığı yer, bir helâ aralığından daha dar, küçük ve penceresiz bir yerdir. İlk işimiz, Sendikamız için bir yer bulabilmektir. Istanbul Belediye Başkanı sayın Ahmet İsvan, açılacak olan Atatürk Kitaplığı'nda TYS'a yer vermeye sözvermiştir. Sayın İsvan'ın sözünde duracağına inanıyoruz. Buna karşılık sendikamız, Kitaplığın bir halk kitaplığı olarak çalışmasında, karşılıksız olarak, görev alacak ve Istanbul Belediyesi'ne kültür çalışmalarında yardımcı olacaktır. Şimdiden, bu kitaplığın yönetmeliğini düzenlemek için günlerce çalıştığımızı, kitaplık uzmanlarıyla toplantılar düzenleyip onlara danıştığımızı bildirmek isterim. Bize verilen söze göre sanıyorum ki, yakında, TYS'nın iyi bir çalışma yeri olacaktır.

Sendikal çalışmalarımızdan ağırlık verdiğimiz biri de, örgütlenmemizi güçlendirmek ve pekiştirmektir. Ankara'da, üyelerimizin sayısı artmaktadır. Bunu gözönünde tutarak, Ankara'da TYS'nın temsilciliğini açmak için girişimde bulunduk. Kurulacak Ankara temsilciliğimiz için de bir yer bulmayı öngörüyoruz. Bundan başka üyelerimizin sayılarını arttırma çabasındayız. Dahaca üyemiz olmamış, ünlü ve değerli yazar ve şairlerimize, üye olmaları için çağırlık mektupları da gönderiyoruz.

Sendikal çalışmalarımız arasında en önemlisi kurduğumuz ve kuracağımız kurullardır. Yalnızca yönetim kurulu üyelerinin çalışmaları yeterli değildir. Bu çalışmaları, bütün üyelerimize yaygınlaştırmak istiyoruz. Bunun için de kurullar kurmakta, ve üyelerimizi kendi uzmanlık ve çalışma yakınlıkları içinde bu kurullara seçmekteyiz. Şimdiye dek şu kurullar kurulmuştur: Nâzım Hikmet Kurulu, Yayın Kurulu, Çeviri Kurulu, Dışilişkiler Kurulu, Anma ve Toplantılar Kurulu, Yazar Hakları Kurulu. İlerde, Kooperatif Kurulu, Arşiv ve Kitaplık Kurulu gibi daha başka kurullar da kurmayı tasarlıyoruz.

Telif hakkı çalışmalarımız ilerlemektedir. Balıkçı ve gezginci esnafa bile vergi bağışıklığı 100 bin lirayken, yazarlara vergi bağışıklığının 10 bin lira olmasındaki açık haksızlık ve iktidarın yazarlara olan hiç de dostça olmayan tutumu ortadadır. Telif hakkı ve vergi bağışıklığının âdil düzeye gelmesi için çalışmalarımız sürmektedir. Bu konuda geniş kapsamlı bir seminer düzenlemek tasarılarımız arasındadır.

Hasta arkadaşlarımıza, hem özel ilişkilerimiz yoluyla, hem de sendikamızın parasal yardımlarıyla, elimizden gelen sağalma olanaklarını yerine getirdik. Bu yardımı gören üye arkadaşlarımızın adlarını burda açıklamak istemiyorum.

Sendikamız iki kitap yayınlamıştır. Biri «Yasaklanan Kitaplar», biri de «1940 Kuşağı»dır. Sabahattin Ali üzerine bir kitap hazırlamak üzere üyemiz ve arkadaşımız Atilla Tokatlı görevlendirilmiştir. Yönetim Kurulu üyemiz Kemal Sülker de, Nâzım Hikmet üzerine Naci Sadullah'ın bir kitabını yayına hazırlamaktadır.

Sendikamızın dış ilişkilerine gelince. Sendikamız, hiçbir ülkenin rejim ayrılığını gözetmeden, her ülkenin yazar örgütleriyle karşılıklı ilişkiler kurmak ve sözleşmeler imzalamak tasarısındadır. Bu tasarımız çerçevesinde, Sovyet Yazarlar Birliği'yle anlaşmamızı imzalamak üzereyiz. Bulgar Yazarlar Birliği, Çin Yazarlar Birliği, Arnavut, Batı Alman ve Doğu Alman, Yugoslavya, Romanya Yazarlar Birliği'yle anlaşmalar için de girişimde bulunduğumuzu bildiririm. Çok önemli uluslararası bir yazar örgütü olan Asya-Afrika Yazarlar Birliği'ne üye olmak için de başvurumuz var. Ancak, yasalarınıza göre, bu üyeliğimizin gerçekleşebilmesi için, bu kurultay'da sizlerin olumlu oy vermeniz gerekiyor. Kurultayımızın bu yönde kararını diliyorum.

Sendikamız, yabancı konuk yazarları da ağırlamış ve konuklatmıştır. Bunlar arasında Kazak yazarı Kaltay Muhammed Canof ve eşi, Sovyet yazarı Kostantin Simonov, eşi ve kızı, ve Sovyetler Birliği'nden üç çocuk yazarı (Akim Yakov, Vladislav Behrevski ve Bayan Marija Prilejaveya) nı konuklarımız arasındadır.

Sendikamız, Kemal Sülker'in işçi yazarlığının otuzuncu yıldönümü, Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü ve daha başka anma toplantıları düzenlemiştir.

Gericilerce yakılan ve yıkılan kitabevlerini desteklemek için de, bu kitabevlerinde imza günleri düzenledik. Yarımca Kültür ve Sanat Şenliği'ne, Nasrettin Hoca Şenliği'ne katıldık ve bu son şenliğin gülmece öyküsü yarışmasında yargıcı olarak Bekir Yıldız arkadaşımızı görevlendirdik.

Politik çalışmalarımıza gelince, en başta, 141, 142, 163, 312. maddelerin TCK'ndan çıkarılması için savaşım verdik ve vereceğiz. İktidarın kitap toplatma buyruklarına karşı sert tepkilerde bulunduk. Demokratik eylemlerde, demokratik örgütlerle işbirliği yapmaktayız. Politik olaylarda, sendikamızın nasıl davranacağı konusunda aldığımız karar doğrultusunda ilkemiz şudur: Her politik olay, en başta demokratik örgütlerden birini çok yakından ilgilendiren bir uç verir. Politik olayın verdiği bu uç, sendikamızı doğrudan ve en başta ilgilendiriyorsa, biz bu olaya tepki göstermekte öncü oluyoruz. İktidarın kitap toplatmasında, kitabevlerinin yakılıp yıkılmasında olduğu gibi... Kimi politik olayların verdiği uç, bizi doğrudan değil, dolaylı olarak ilgilendiriyor. O zaman, ya en yakından konuyla ilgili örgütü uyarmakta yada öncülük görevini yapan örgütün eylemine katılmak ve desteklemekteyiz. Örneğin Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasa tasarısına karşı sendikamız ilk eyleme geçen örgüt olmuş, ama sendikamızın gücünü aşan bu karşı eylemlerde DİSK yöneticileriyle konuşulmuş ve ortak eylemde öncü olan DİSK desteklenmiştir.

1 Eylül Barış Günü'nün yurdumuzda ilk kez kutlanmasında da sendikamız yerini almış ve görevini yapmıştır. Ayrıca, sendikamızın ve Istanbul Barosu'nun öneri ve girişimleriyle bir Barış Derneği'nin kurulması hazırlıkları da başlatılmıştır.

Sevgili arkadaşlarım! Elele verirsek, bu küçük sendikamızda, çok büyük işler başarabileceğimize inanıyorum.

Yönetim Kurulu üye seçiminde, beni seçmemenizi ve beni artık bu görevden bağışlamanızı diliyorum. Bu görevde çok yorulduğumu sizlere bildirmek isterim. Çok emek verdiğimiz için, iyi bir yönetim kurulu seçilmesini dilerim. Çalışmaların daha hızlanması için yönetim kurulunun onbir üyeli olmasında yararlar olduğunu anımsatırım.

Genel Kurulunuz, Nâzım Hikmet gecesinin henüz kapatılmamış olan hesabı için de, ne yapılması gerektiği konusunda bir karar vermelidir.

Bir de dileğim var: Sanat dergilerine dek yansımış ve neler olduklarını bildiğiniz dört söylenti konusunun buraya getirilmemesini istiyorum. Çünkü, bu gereksiz konular burda tartışma konusu olursa, isteristemez biz de aynı sertlikte yanıt vermek zorunda kalacağız. Ve bunun ne sendikamıza, ne bu kurultayımıza bir yararı olacaktır. Bu sözlerimle, eleştirilerden kaçındığımızı elbet sanmıyorsunuzdur. Ağır da olsa, sert de olsa, bütün eleştirilerinize açığız. Eleştirilerinizi özel-

ilkle bekliyoruz. Bu eleştirilerinizden biz de, bizden sonra seçeceğiniz yönetim kurulu da elbet yararlanacağız. Sevgilerim, saygılarım ve kurultayımızın başarılı geçmesi dileklerimle...

26 Mart 1977 İst.
(III. Genel Kurul)

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın
Çalışmalarıyla İlgili Rapor

Sayın Üyeler,

25 Aralık 1975 günü yaptığımız 2. Genel Kurul'umuzda Yönetim Kurulu'na seçtiğiniz arkadaşlarınız Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Orhan Apaydın, Kemal Sülker, Ataol Behramoğlu ve Haşmet Zeybek, kendi aralarında yaptıkları görev bölümünde Başkanlığa Aziz Nesin'i, İkinci Başkanlığa Bekir Yıldız'ı, Genel Sekreterliğe Adnan Özyalçıner'i, saymanlığa Haşmet Zeybek'i seçtiler. Bu görev bölümünden sonra çalışmalara geçildi. Kurul üyelerinin çalışma programı taslakları hazırlamaları ve bunlardan çıkacak ortak sonuca göre bir yöntem ve bir program saptanması uygun görüldü. Çıkan sonuca göre;

«Öncelikle, yazarlara bir asgarî ücret saptanması için yazar hakları konusunda Fikir ve Sanat Eserlerini Koruma Yasası'nda gerekli araştırmaların yapılarak bir rapor biçiminde getirilmesine; bu konuda Avukat Cevat Akgönül'le birlikte Kemal Sülker'in çalışmasına; bu çalışmada özellikle yasal haklarımızın incelenerek bir müeyyideye bağlanmasına, varolan yasaların lehimize değiştirilmesine çalışılmasına» karar verildi.

Çalışma Yöntemi :

Çalışmaların olumlu biçimde sonuçlanabilmesi için gerekli komitelerin kurulması uygun görüldü. Bu komitelerden :

— Yayın Komitesi'nin Kemal Sülker'in sekreterliğinde çalışmasına ve en az ayda bir iç bülten, en az üç ayda da bir dış bülten (İngilizce) yayımlanmasına,

— Gelirler Komitesi'nin Aziz Nesin'in sekreterliğinde çalışmasına, sendikaya gelir sağlayıcı düzenlemeler yapılmasına,

— Dış İlişkiler Komitesi'nin Bekir Yıldız'ın sekreterliğinde çalışmasına, dış ülkelerdeki yazar örgütleriyle sanatçı-kültür alışverişi konusunu düzenlemesine karar verildi.

Komite çalışmaları sürdürülürken Gelirler Komitesi'nin önerileri Yönetim Kurulu'nda görüşüldükten sonra şu kararlara varıldı :

Mayıs'ta Spor ve Sergi Sarayı'nda Türkiye Yazarlar Sendikası 3. Yıldönümü şenliği. Ağustos'ta Açık Hava Tiyatrosu'nda, Kasım'da Şan veya Fitaş Sineması'nda bir şenlik olmak üzere en az üç şenliğin yapılmasına, bu şenliklere gerekirse ünlü yabancı yazarların çağrılmasına, Nisan'da da Tepebaşı'nda Karikatürcüler Derneği'nde bir kitap imzalama günü yapılmasına, gerektiği vakit kitap imzalama günlerinin yaygınlaştırılmasına, Ankara'daki üyelerin de bundan haberli kılınarak Ankara'da da bir şenlik düzenlemesine girişmelerine ve bunun birlikte plânlanmasına çalışıldı.

Komite ve kurul türündeki toplu çalışmaları amaçlıyan Yönetim Kurulu, bir süre sonra bir Yayın Kurulu oluşturmasını kararlaştırdı. Bu kurula Yönetim Kurulu'ndan İkinci Başkan Bekir Yıldız'la sendika üyelerinden Hikmet Altınkaynak, Lütfi Kaleli, İrfan Yalçın, Barış Pirhasan ve Nihat Behram'ın atanmalarına karar verildi (29.12.1976). Bundan başka çevirmenler sorunlarıyla ilgilenecek bir kurulun da oluşturulması uygun görüldü. Bu Kurulda Yönetim Kurulu'ndan Ataol Behramoğlu ile üyelerden Ahmet Cemal, Cevat Çapan, Bertan Onaran, Mehmet Emin Bozarslan, Celâl Üster, Ali Sirmen, Defne Behramoğlu, Tektaş Ağaoğlu'nun görevlendirilmesi kararlaştırıldı. Kurullara seçilen arkadaşların toplantılara tümüyle katılamaması yeni atamalar yapılmsını gerektirdi. Yayın Kurulu'nun yeniden toplantıya çağrılması ve bu kez Yönetim Kurulu'ndan Alpay Kabacalı'nın bu kurulda görev yapması uygun bulundu (29.1.1977). Bu kurula Tahir Abacı, Tekin Sönmez, Demirtaş Ceyhun ve Abdülkadir Bulut'un çağrılması kararlaştırıldı.

Üyelerden gelen istekleri gözününde tutan Yönetim Kurulu yazarların bazı yayımcılara karşı haklarını çiğnetmemesi için bir Yayın Kooperatifi'nin kurulmasını uygun gördü. Bunun için bir kurul oluşturuldu. Bazı yazarlarımızın TRT ile olan ilişkilerinde karşılaştıkları sorunları göz önünde tutan Yönetim Kurulu Yazar ve TRT ilişkilerinde yazarın ekonomik çıkarını ve yazarlık haklarını korumak amacıyla bazı kararlar aldı. Örneğin;

a) TRT içyönetmeliğindeki antidemokratik maddelerin değiştirilmesi için hukuksal çalışmalar yapılmasına,

b) TRT Yönetim Kurullarında bir sendika üyesinin de bulundurulması için uğraş verilmesine,

c) Sanat ve edebiyat programlarında TRT ile sendikanın işbirliği kurarak bu programlara sendikamızın katkıda bulunmasına,

d) TRT'nin taban fiatları konusunda ONK Ajansı yönet-

meni ile görüşülerek bir ön bilgi edinilmesine karar verildi.

Nâzım Hikmet'in doğumunun 75. yıldönümünün kutlanması için bütün dünyada yapılagelmekte olan hazırlıkları da gözönünde tutan Sendika, Nâzım Hikmet'le ilgili bir ön çalışmaya girdi. İlk olarak konuyla yakından ilgisi bulunanların saptanarak 3 Kasım 1976 günü toplantıya davet etti. Ankara'dan da katılanlarla yapılan toplantı sonunda on bir kişilik bir Nâzım Hikmet Kurulu oluşturuldu ve bu kurul 8 Kasım 1976 günü çalışmalara başladı. Kurul'un hazırladığı yönetmelik onaylandı, ayrıca bu yıl Nâzım Hikmet adına şiir ve araştırma-inceleme ödülü konulması uygun görüldü, bu yarışmalara katılacak yapıtların seçiciler kurulları da saptandı. A. Kadir'in Başkan, önce Kemal Özer'in, sonra Kemal Sülker'in sekreterliğe seçildiği kurulda saymanlığı Kemal Özer üstlendi ve çalışmalar sürdürüldü. Kurulun öteki üyeleri şunlardır Ataol Behramoğlu, Murat Belge, Asım Bezirci, Genco Erkal, Can Yücel, Orhan Apaydın, Altan Yalçın, Vedat Günyol. Orhan Apaydın arkadaşımızın Baro Başkanlığına seçilmesiyle boşalan üyeliğe Ruhi Su'nun atanması kararlaştırıldı.

Sabahattin Ali'nin de doğum ve ölüm günleriyle ilgili çalışmalar yaparak bu yazarımızın saygınlığını daha da arttırıcı çalışmaları yürütmesi için bir geçici komite kurulması kararlaştırıldı. Aziz Nesin, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram ve Haşmet Zeybek'ten oluşturulan komite (7.1.1976) çalışmalarından sonra daimî bir komite kurulması uygun görüldü (8.12.1976). Bu kurula Kemal Sülker, Filiz Ali, Onat Kutlar, Atilla Özkırımlı, Konur Ertop, Demir Özlü, Ömer Faruk Toprak, Bekir Yıldız seçildiler. Kurul, çoğunluk toplayarak bir çalışma programı hazırladı.

Böylece Türkiye Yazarlar Sendikası kurullar oluşturarak çalışma yapma ilkesini uyguladı, bazı sonuçlara vardı.

Örgütlenme Çalışmaları

Yönetim Kurulu, üye olacak durumdaki yazarları sendikada toplamak, tüzüğünün sınırları içinde örgütünü güçlendirmek istedi, yeni üyeler kazandı. 2. Genel Kurul'da söz konusu edilen FİJ'e üyelik konusunu aydınlığa çıkarmaya çalıştı. Orhan Apaydın'ın bu konuyu inceleyip Kurula bilgi vermesi kararlaştırıldı. Yapılan araştırmada bu örgütün Uluslararası Gazeteciler Federasyonu olduğu ve her ülkeden yalnız bir tek gazeteciler sendikasını üye alabildiği anlaşıldı. Türkiye'deki gazetecilerin meslek örgütü TGS bu federasyona üye bulunduğu için TYS'nın başvurusu olagan değildir.

Yine geçen Genel Kurul'dan yönetim kuruluna aktarılan bir sorun da öğretmen yazarların TYS'ye üye olup olamayacağının aydınlığa çıkarılması idi. Yönetim Kurulu Orhan Apaydın, Cevat Akgönül ve Kemal Sülker'in gerekçeli görüşler bildirmelerini isteme kararından ve gerekçeler üzerinde görüşmeler yaptıktan sonra yazar olarak öğretmenlerin yazarlık haklarını korumayı amaçlıyan bir sendikaya üye olmalarında sakınca bulunmadığı görüşünde birleşildi ve o yolda işlem yapıldı.

Asya-Afrika Yazarlar Birliği adıyla çalışmalar yapan bir uluslararası örgütün bu kez 13 Mart 1976'da Bağdat kentinde yapacağı toplantıya çağrılı olan Başkan Aziz Nesin'in TYS'yi de Genel Başkan olarak temsil etmesine, toplantıda bu Birliğe üye olma olanaklarını araştırmasına karar verildi (3 Mart 1976). Başkan Aziz Nesin'in adı geçen uluslararası örgütten döndükten sonra verdiği bilgiler üzerine kurulumuz Asya-Afrika Yazarlar Birliği'ne Türkiye Yazarlar Sendikası'nın üye olması konusunu bu Kongrede gündeme getirmiş bulunuyoruz. Gerekli bilgiler, gündemde sırası gelince Başkan tarafından verilecektir.

Amerika'nın Baltimore kentinde 23-27 Haziran 1976 günleri Dünya Şairlerinin 3. Kongresi yapılıyordu. Bu kongreye üyelerimizden Tahsin Saraç çağrılı bulunuyordu. Kurulumuz Tahsin Saraç'ın bu toplantıda TYS'yi da temsil etmesine, toplantı ile ilgili olarak dönüşte sendikaya bilgi vermesine karar verdi.

Batı Berlin'de 11-13 Şubat 1977 günleri Yazar Örgütleri Avrupa Kongresi toplanıyordu. Başkan Aziz Nesin'in çağrılı olduğu bu toplantıya katılması kararlaştırıldı. Bu örgütle ilişkilerimizi ve örgütün amaçlarıyla çalışmalarını Başkan Nesin ayrıca anlatacaktır.

TYS, uluslararası meslek örgütleriyle yaptığı bu çalışmalardan başka ulusal plândaki yerel yazarlar örgütlerinin bazılarıyla da ilişkiler kurdu ve karşılıklı anlaşmalarla kültür alış-verişi için yararlı bir döneme geçilmesi konusunu olgunlaştırdı.

Bu konuları sonuca bağlamak için yeni Yönetim Kurulu'na ayrıntıları ile sunacağız.

Yazarlarımızla sendika ilişkilerini daha düzenli bir duruma getirmek için Ankara'da bir TYS Temsilciliği oluşturuldu. Başkanlığa Tahsin Saraç, yardımcılığına Cengiz Bektaş ve Uğur Mumcu atandı. TYS Ankara Temsilciliği Başkentte bir şube açılmasının başlangıcı oldu.

Sendikamız Yönetim Kurulu hayatta olan ve olmayan yazarlarımızın sanatsal varlıklarını yaşatma, geliştirme, yasal haklarını koruma ve benzeri alanlarda çalışmalar yapmayı en kaçınılmaz görevi saydı. Bunun için bir yandan yazarlarımızı üye olmaya çağırırken, bir yandan da edebiyatımızda kendilerine özgü çığırlar açan, ön plânda yer alan ve toplumsal gelişmeye katkıları olan bir kısım sanatçıları doğal üye kabul etmeyi uygun gördü ve 26 Temmuz 1976 günkü oturumunda şu kararı aldı

«Tevfik Fikret, Mehmet Âkif, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Sabri Esat, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Hüseyin Rahmi ve bunlar gibi Türk edebiyatını yaratan ve kendilerine özgü çığırlar açan sanatçılar doğal üyemiz olduklarından telif haklarının aranmasına, doğum ve ölüm günlerinde anılmalarına karar verildi.»

Bu kararın ışığında bu yıl ilk kez Nâzım Hikmet Haftası düzenlendi, Nâzım Hikmet'in ölüm yıldönümünde de anılması gerçekleştirilecek ve Sabahattin Ali'nin siyasi cinayete kurban gidişi, ölüm yıldönümünde elbette kamuya duyurulacak ve olayın altında yatan gerçekler dile getirilecektir.

Belli Başlı Sorunlarımız :

Sendikalar, bilindiği gibi mesleki dayanışma örgütleridir. Belli bir meslekten olanlar ortak çıkarları için sendika içinde örgütlenirler, aralarındaki siyasi görüşler aynı sendikada birleşmelerini engellemez. Çoğunluğun anlayışına göre alınan seçim sonuçlarıyla göreve getirilenler de kendi politik tercihlerini gözetmeden bütün üyelerinin hakları, özgürlükleri ve çıkarları için aynı duyarlığı gösterirler. Bu nedenle 25 Aralık 1975'de yapılan 2. Olagan Kongre'de kendilerine görev yüklediğiniz arkadaşlarınız da üyelerimizin belli başlı sorunlarıyla uğraşmayı başlıca görev bilerek bazı çalışmalar yaptı. Öncelikle, yazarlara bir asgari ücret saptanması için yazar hakları konusunda Ticaret Hukuku'nda, Fikir ve Sanat Eserlerini Koruma Yasası'nda gerekli araştırmaların yapılarak bir rapor biçimine getirilmesine, bu konuda Avukat Cevat Akgönül'le birlikte Kemal Sülker'in çalışmasına, bu çalışmada öncelikle yasal haklarımızın incelenerek bir yaptırım gücüne bağlanmasına, var olan yasaların yazarlardan yana değiştirilmesi çalışmasına gidilmesi uygun görüldü. Ayrıca en az telif ve çeviri ücreti, telif hakkı vergi bağışıklığı konularında araştırma yapıp Yönetim Kurulu'na rapor sunmak üzere Orhan Apaydın, Kemal Sülker ve Namık Behramoğlu'nun katı-

lacağı bir komisyon oluşturuldu. Bu çalışmalardan alınan sonuca göre vergi bağışıklığının Meclise getirilmiş olmasından da yararlanılarak yazarlar için telif hakkında söz konusu olan 10.000 liralık vergi bağışıklığının 100.000 liraya çıkarılması için Parti Genel Başkanlarına, Meclis ve Senato Başkanlarına, Bütçe Komisyonu Başkan ve üyelerine başvurulmasına karar verildi. Bu arada Hukuk Komitesi'nin yazarlarıyla ilgili telif ve başka haklarının lehte ve aleyhteki maddelerini taraması kararlaştırıldı. Yazarları da ilgilendiren film sansür yönetmeliğine karşı oluşan kamuoyunu somut hedeflere yöneltme ve gerçekleri gösterme isteğiyle bu alandaki örgütlerle ortak çalışmalar yapmayı yararlı ve zorunlu gördük. Bu nedenle de dokuz dernek ve dernek gibi güçlü çaba gösteren bir gazete grubuyla işbirliğine geçtik. TYS öncülüğünde hükümetin hazırladığı, Danıştay'a gönderilmiş olan Sansür Tüzük tasarısına karşı davranışa geçilmesine, Sinematek'ten Onat Kutlar, Yeni Türk Sineması gazetesinden Atıf Yılmaz, Sendikamızdan Orhan Apaydın'ın Sansür Tüzüğüne karşı bildiri hazırlamaları için görevlendirilmelerine, bildiri doğrultusunda bir basın toplantısı düzenlenmesine karar verdik. İşbirliği yaptığımız dernekler ve gazete grubu şunlardı :

Filmciler Derneği, Film Oyuncuları Derneği, Sinematek, Yönetmenler Derneği, Yeni Türk Sineması Gazetesi, Görüntü Yönetmenleri Derneği, Film Işıklandırma Yönetmenleri Derneği, Film seslendirmecileri Derneği, Sanatçılar Birliği.

Türk Dil Kurumu'nun bazı ilerici yazarları üye almadığı için buna karşı bir tavır takınılması konusu görüşüldü, bu Kurula beş sendika üyesinin başvurması konusu Başkan Aziz Nesin tarafından açıklandı ve Başkanın uygun göreceği beş TYS üyesinin kendi adlarına TDK'ya başvurmalarının uygun olacağı görüşünde birleşildi. Ancak bir süre sonra başvuran arkadaşlardan bazılarının üyeliğinin geri çevrildiği anlaşılınca konu yeniden ele alındı (9.2.1977) ve «Türk Dil Kurumu üyelikleri sorununu görüşmek üzere Ülkü Tamer, Bekir Yıldız, Fakir Baykurt ve Yaşar Kemal'le birlikte genişletilmiş bir Yönetim Kurulu taplantısı yapılması kararlaştırıldı. Bu toplantı yapılamadan gelişen olayların görülmesi üzerine Yönetim Kurulu «ilerici yazarların TDK üyeliğine gerekçe gösterilmeden alınmamasına ilişkin olarak Kurum Genel Yazmanlığına TYS Yönetim Kurulu adına Genel Başkan'ın bir uyarı mektubu yazmasına ve basına açıklanmasına» karar verdi. (23.2.1977). Konu, güncelliğini sürdürmektedir, gerekli açıklamaları Başkan Nesin yapacaktır.

Sınıfsal Dayanışma ve Çalışmalar

«Sermaye emek çelişkisinde sermayeye karşı disiplinli bir güç ve emeğin örgütlenmesi» gereğine inanarak çalışan bir sendika olma niteliğimizle elbette kendi sınıfımızın yanındayız ve onun evrensel dayanışma gücüne inananlardanız. Demokratik düzeni savunduğumuz için de demokratik hal ve özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve yeni kazanımlarla güçlendirilmesi doğrultusunda çaba göstermeyi görevlerimizin başında sayıyoruz. Bu nedenle de emekten ve demokratik haklardan yana olan örgütlerle işbirliği yapmayı başlıca görev bildik. Nitekim T. Barolar Birliği'nin 11 Ocak 1976 günü yapacağı demokratik düzeni yerleştirme çağrısına katılma kararı aldık. Saldırganlıkların arttığı, profesyonelce düzenlenmiş cinayetlerin birbirini izlediği, kışkırtıcı ajanların kol gezmesinin kanlı meyvalarını verdiği bir dönemde Türkiye Barolar Birliği'nin demokratik bir düzene olan özlemi dile getirme ve baskı güçlerine karşı kamuoyu oluşturma işinde TYS kendisine düşeni yaptı.

13 Şubat 1976'da 9. ve bu yıl da 10. kuruluş yıldönümünü kutlayan DİSK'in bu mutlu gününe katılan TYS de DİSK gibi devrimci sendikacılık anlayışını savundu ve yurdumuzun gerçek çıkarları doğrultusunda emekten yana ileri demokratik bir ortam için çabalarını sürdürdü.

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Yılı'na ilk kez Türkiye de katıldığı için imza kampanyası açan İlerici Kadınlar Derneği'nin bu çalışmasını destekledik.

Geçen yıl yaklaşan 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın kutlanması hazırlık çalışmalarına DİSK'in öncülüğünde katılmayı onurlu bir görev bildi ve Bekir Yıldız'ı görevlendirdi.

1976'da ilk kez 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı kitlesel bir gösteriyle kutlama kararı alan DİSK'in yanında yer alan demokratik örgütler arasında bulunan TYS, 1 Mayıs günü şenliklerine bütün üyelerini çağırdı ve 300.000'i aşkın DİSK öncülüğündeki görkemli gösterilerde yerini aldı.

İktidarca hazırlandığını haber aldığımız Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasa tasarısını inceleyen Yönetim Kurulu, durumu DİSK Genel Başkanına bütün ayrıntılarıyla duyurmayı kararlaştırdı. Başkan Aziz Nesin ve Orhan Apaydın'ın DİSK Genel Başkanıyla görüşmesi çok yararlı oldu. Bu görüşmeden sonra DİSK hukukçularının da konuya eğildikleri anlaşıldı ve TYS, DİSK'in bu alanda yapacağı girişimleri destekleyeceğini bildirdi. DİSK 5 Temmuz 1976'da Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin Sıkıyönetimsiz sıkıyönetim demek olduğunu kamu-

oyuna milyonlarca bildiri ile anlatırken TYS üyesi yazarlar da aynı doğrultuda yazılarla bu büyük mücadeleye katıldılar. Yönetim Kurulu «DİSK'in DGM'lerle ilgili direniş kararının sendikamızca desteklendiğinin bir mektupla DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'e bildirilmesine, ayrıca DGM'ler konusunda 13 Temmuz 1976 günü basına bir açıklama yapılmasına» karar verdi (9. 7.1976). Gelişen olaylar üzerine de «DİSK Geel Başkanı ve yöneticilerinin DGM'ler konusunda yaptıkları mücadele ve direnişler için TYS Yönetim Kurulu'nun, DİSK Genel Başkanını ziyaret ederek desteğini belirtme» ve gereğini yapma kararında olduğunu bildirmeyi uygun gördü.

Kıvançla belirtmemiz gerekir ki DİSK'in öncülüğünde demokratik hakları savunan örgütlerin de katılmasıyla işçi sınıfının yaptığı savaşım sonunda parlamentoya da yansıyan büyük mücadele ile iktidarın oyunu bozuldu ve yeni DGM tasarısı kanunlaşamadı. Görüldü ki Türkiye işçi sınıfı, demokratik haklarını, insanlık onurunu, elde edilmiş özgürlüklerini ezdirmeyecek güçte ve bilinçtedir.

TYS, sınıf bilinciyle hareket ederek 1 Eylül Barış günü için TÜTED'de yapılan toplantıda temsil edilmek için Orhan Apaydın ve Haşmet Zeybek'i görevlendirdi. Dünya Barış Günü'nün 37. yıldönümünde örgütümüz de emperyalizme, sömürgeciliğe, faşizme, ırkçılığa, siyonizme ve gericiliğe karşı dünya anti-emperyalist güçleri yanında yer aldı. Ayrıca Dünya Barış Şenliği'ne katılmayı da kararlaştırdı. Özellikle Şili'de faşist darbenin 3. yılında DİSK'in düzenlediği Şili İşçi Sınıfı ve yurtseverleriyle dayanışma günü'ne katılmayı kararlaştırdık. Şili halkının gözbebeği Salvador Allende'yi öldürenlerin, Şili'yi kana bulayanların 11 Eylülde işledikleri cinayetlerin 3. yıldönümünde dünya işçi kardeşliği ve faşizme karşı ortak cephe birliğinin gerekliliğini dile getirdik. 4 Eylül 1970'lere kavuşulması için Şili halkının yanında yer aldığımızı gösteren mesajı yolladık.

Türkiye'de bir Barışçılar Örgütünün kurulması için İstanbul Barosu'na da başvurarak barış için savaşımın örgütlenmesine çalıştık. Özellikle TYS yönetim kurulu üyesi iken İstanbul Baro başkanlığına seçilen Orhan Apaydın arkadaşımızla işbirliği yapan değerli hukukçulara bir kez daha konuyu duyurmak için yeniden bir mektupla sürekli bir Barış Örgütü'nün kurulması için TYS ile işbirliğini önerdik ve yanıtını istedik.

Sanatçı Yılmaz Güney'in cezaevinde baskı altında tutularak bulunduğu cezaevinden başkasına naklini protesto ettik

(19.3.1976). sonra da ağır hapis cezasına mahkûm edilmesi üzerine Yılmaz Güney'e üzüntülerimizi bildiren telgraf gönderdik.

Yine hapiste bulunan Güney Koreli şair Kid Chi Ha'nın kurtarılması konusunda çeşitli girişimlerde bulunmayı öneren uluslararası kardeş meslek örgütlerinin çağrısına katıldık.

Ve, yasal hiç bir engel bulunmadığı halde memleket özlemi içinde Paris'te yaşamakta olan M. Zekeriya Sertel'in yurda dönebilmesini sağlamak için girişimlerde bulunduk. Özellikle Uluslararası Gazete Sahipleri Federasyonu Yönetim Kurulu'nca 1977 yılı Özgürlük Altın Kalemi ödülünü kararlaştırma toplantısına katılan Cumhuriyet Gazetesi başyazarı N. Nadi'nin bu ödülü M. Zekeriya Sertel'e verdirme önerisini destekleyen malzemeyi hazırladık ve Sertel'in yurda dönebilmesi için kamuoyunu hazırlama programı düzenledik. Ancak bu programı uygulamaya koymak üzere iken uluslararası basın örgütlerinin konuya eğilerek Cumhurbaşkanına başvurusu üzerine İçişleri Bakanının verdiği ve Sertel'in yurda dönebileceğini belirten demeci üzerine hazırladığımız programı olduğu gibi bırakarak Sayın Zekeriya Sertel'i genç kuşaklara tanıtabilme amacıyla yayınlara önem verdik. Bugün Sertel'i Türkiye'de ve aramızda görmekle gerçekten mutluyuz.

İktidarın antidemokratik girişimlerine karşı daima karşı çıkan TYS Yönetim Kurulu daha göreve başladığının birinci ayını doldurmadan Millî Eğitim Bakanlığı'nın faşizan bir anlayışla kitap yasaklamasıyla karşılaştı. Bunun üzerine yapılan görüşmeler sonunda

«Millî Eğitim Bakanlığı'nın haklarında herhangi bir mahkeme kararı olmadan okul kitaplıklarından kaldırtıp yasaklattığı, aralarında üyelerimizin kitaplarının da bulunduğu yasaklar konusunda 17 Ocak 1976 günü Genel Başkan Aziz Nesin'in bir basın toplantısı yapmasına, olayı kamuoyu önünde kınamasına» karar verdik. Ayrıca okul kitaplıklarından toplatılıp yasaklanan kitaplardan seçilmiş örneklerin yer alacağı Yasaklanan Kitaplar adlı bir yapıtın sendikamızca yayınlanmasını kararlaştırdık. Okul kitaplıklarından toplatılan kitaplar için yetkili mahkemede Millî Eğitim Bakanlığı aleyhine dava açılmasına karar verdik.

Nâzım Hikmet'in yaşamıyla ilgili bir anılar dizisini Dostum Nâzım Hikmet başlığıyla Kirpi dergisinde 1965 yılında yayınlayan ve 1975'te vefat eden yazar Naci Sadullah, T. Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddeleriyle yargılanmış, beraet etmişti. TYS bu yazıların ve duruşma belgelerinin derlenip bir

kitap haline getirilmesine ve de yayımlanmasına karar verdi. Kemal Sülker'in görevlendirildiği bu çalışma, önsözü dışında yayımlanmaya hazır duruma getirildi.

Ayrıca Nâzım Hikmet'in 75. yıldönümü nedeniyle bir kitabın hazırlanması Kemal Sülker, Ataol Behramoğlu, Alpay Kabacalı ve Kemal Özer'e görev olarak verildi. Bu yapıtta TYS'nin düzenlediği Nâzım Hikmet Haftası nedeniyle yapılan konuşmalar, açık oturumlar, Nâzım Hikmet'in mahkûmiyetinin hukuk bilimi açısından ele alınması, basında çıkan yazılar, Nâzım Hikmet'i anma gecesine gönderilen mesajlar derlenecekti. Hukuk Bilimi açısından Nâzım Hikmet'in mahkûmiyeti konulu Açık Oturum İstanbul Valiliği Hukuk İşleri Müdürlüğü'nce yasaklanınca bu karışmanın yasal olmadığı hemen TYS Genel Başkanı ve Açık Oturuma konuk olarak katılan (Saffet Nezihi Bölükbaşı, Mehmet Ali Sebük, Halit Çelenk ve Kemal Kumkumoğlu) tarafından aynı anda yanıtlandı, protesto edildi. Ancak hukukçuların bu konuda sunacakları Bildirimleri TYS'ye yazılı olarak vermeleri istendi. Hazırlanacak kitaba bu Bildirimlerin de konulması yapıta ayrı bir özgünlük sağlıyacaktı. Kitap, basıma hazır duruma getirildi. Bunları yeni seçilecek Yönetim Kurulu'na sunacağız.

Böylece toplumun, işçi sınıfı şairine karşı duyduğu ilgiye belgesel bir kitapla yanıt vermemiz olanak içine girmiş oldu.

Sabahattin Ali'nin kitaplarında yer almıyan ve bilinmeyen yazılarından, ayrıca Sabahattin Ali'yi tanıyanların anılarından oluşacak bir kitap hazırlanması programlandı. Bununla ilgili olarak Attilâ Özkırım'a görev verildi. Sanatçının kızı Filiz Ali de anıları derleme çalışmalarına katıldı. Bu yapıt, Sabahattin Ali Kurulu'nca en kısa sürede oluşturulacak ve gelecek yıl Sabahattin Ali'nin doğumunun yetmişinci yılına yetiştirilecektir. Ayrıca Sabahattin Ali'nin öldürülmesi yıldönümü olan 1 Nisan 1977 günü herhalde yeni sendika Başkanı bir basın toplantısıyla bu siyasal cinayeti dile getirir inancındayız.

N. H. Kurulu, 3 Haziranda da Nâzım Hikmet'in ölüm yıldönümü nedeniyle yapılacak anma toplantısıyla ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

Genel kurul, gerek duyarsa görevli arkadaşlar, Nâzım Hikmet, gerekse Sabahattin Ali ve öteki Kurullarla ilgili olarak ayrıntılı bilgileri verecektir.

Üyelerimizin yapıtlarından seçilecek ve yaşam öykülerini, sanat anlayışlarını derli toplu olarak bir araya getirecek bir yapıt girişiminde bulunduğumuzu ilk basın bültenimizde üye-

lerimize duyurmuştuk. Ancak istenen bilgileri pek az arkadaşımız gönderdiği için bu girişimi yeni yönetim kurulu, gerek duyarsa, sürdürecektir.

Yönetim Kurulu bazı üyelerinin savunulması, pasaport alamayışı gibi konularda, kitapçılara yapılan saldırılarda, çeşitli kültürel festivallere temsilci veya konuşmacı göndermede, hasta arkadaşlarımıza yardımcı olmada bazı girişimlerde de bulunarak bugüne geldik. Yurdumuzu ziyaret eden yabancı yazarları ağırladık, onlarla okurlar arasında bağlantı kurduk, bazı gazetecilerin sınırdışı edilmesini kınayan girişimlerde bulunduk, zorba güçlerin özgür basına, basın mensuplarına ve okurlarına karşı yönettiği baskı ve saldırıları protesto ettik, hem de bu saldırılarla ilgili olarak İstanbul Barosu'nun düzenlediği toplantıya katılarak görüşlerimizi yönetim kurulu üyesi Alpay Kabacalı aracılığıyla dile getirdik.

Sayın üyeler,

Yönetim Kurulu'ndan ikinci başkan Bekir Yıldız'la Orhan Apaydın'ın birbirini izleyen istifaları üzerine boşalan üyeliklere yedek yönetim kurulu üyelerini davet ettik. Ancak Alpay Kabacalı'dan başka kurula katılma olamadı. Anatüzüğümüze göre sendika olağan genel kurulu toplantısı en geç iki yılda bir yapılacakken (Md. 11) Yönetim Kurulu Sendikaya taze bir heyecan ve yeni bir çalışma şekli verdirebilmek için 29 Ocak 1977 günkü toplantısında III. Genel Kurul'a gitmeyi kararlaştırdı ve bugüne geldik.

Üyelerin konuşmaları ve Genel Kurul kararlarıyla TYS'nin bu kongreden daha güçlü çıkacağına ve çok yararlı hizmetler görecek bir kadroya görev vereceğine inanıyoruz, saygılarımızla.

TYS Yönetim Kurulu

Sayın basın mensupları

Türkiye Yazarlar Sendikası üçüncü kurultayını yapmıştır. Genel Kurul'umuzda alınan kararlar doğrultusunda TYS'nin izleyeceği yolu, genel olarak sendikal ve politik isteklerimizi basınımız aracılığıyla kamuya açıklıyoruz.

Yurdumuz, bütün Cumhuriyet tarihimizde görülmemiş oranda ekonomik sıkıntı, politik karkaşa ve toplumsal bunalım içine sokulmuştur. Bunun başlıca sorumlusu bugünkü MC iktidarıdır. Emperyalist güçlerin yerli aracıları, kutsal olması gereken kimi ulusal kurumlarımıza bile gerdikleri rüşvet ağlarında emekçi halkımızın kanını emmektedirler; ve bunları parlamento üyeleri açıklamaktadır. Pis ve işleyen yaradan fış-

kıran irin gibi, yolsuzluk, rüşvet, vergi kaçakçılığı, nüfuz ticareti, her türlü kaçakçılık ve kötülük ve hırsızlık olayları bir çöplükten taşarcasına hergün basında yansımaktadır. İç ve dış sömürü, açık soygunculuğa dönüşmüştür.

Egemen sınıfların anonim iktidar ortaklığı, bütün bu kendi pisliklerini faşist baskılarla halkımızın gözünden saklamaya çalışmaktadır. Faşist yöntemlerle cinayetler işleniyor. Gençlerimizin hergün öldürülmeleri, artık hava raporundan daha doğal sayılarak kanıksanan haberler arasına girmiştir. Çok korkunç antidemokratik baskılar bile bu çürümüşlüğü örtemez, bu kokuşmuşluğu gizleyemez olmuştur.

Gerçek durumumuzun bütün bu karanlık görüntüsü içinde tek ve büyük umut, geleceğimizin de güvencesi olan işçi sınıfımızın örgütsel edim ve eylemleriyle hergün daha çok yücelmesidir. Bizim örgütümüz TYS, Türkiye İşçi sınıfının kafa işçileri kesimi, yazı ve yazın emekçileri bölümüdür. Yazın emekçileri olan bizler, devrimci işçi eyleminde yerimizi alarak emperyalizme ve büyük sermaye egemenliğine karşı savaşım vermekteyiz. Faşizme karşı savaşım vermekteyiz. Gerçek barışın kurulması için savaşım vermekteyiz.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın üyeleri olan biz yazarlar, yüzbinleri aşan değerli ve sevgili okurlarımıza sesleniyoruz :

Türk Ceza Kanunu'ndan en başta 141, 142, 163. maddeler olmak üzere, faşist damgalı bütün ceza maddelerini kaldırarak hiç olmazsa politik alanda özgürlüğü getirecek olan siyasal örgütü, bu yöndeki girişimlerinde destekleyeceğiz.

İşçi sınıfımızın örgütlenmesi konusundaki bütün sınırlandırmaların kaldırılmasını istiyoruz. Memur, öğretmen ve devlet kesimindeki bütün teknik elemanlara sendikalaşmak hakkının tanınmasını istiyoruz.

Devlet fabrikalarından kâğıt verilmesi, yayın, yayım ve dağıtım gibi biçok işlerde halkımızla yazarlarımız arasına, doğrudan yada dolaylı olarak engeller konulmuştur. Yazarlarla halkımızın doğrudan ilişki kurabilmesi için, devlet kapitalizminin yada büyük sermayelerin koyduğu bu engellerin kaldırılmasını istiyoruz.

Acımasızca sürdürülen memur ve öğretmen kıyımına son verilmesini istiyoruz.

Ortaöğretimde tarih, sanat ve edebiyat ders programlarının, devrimci doğrultuda yeniden düzenlenmesi, Türk edebiyatının gerçek temsilcileri olan yazarlarımızın okul kitaplarına, yapıtlarının da okul kitaplıklarına ve genel kitaplıklara

alınması gereklidir. Ortaöğretim sanat ve edebiyat ders kitaplarının hazırlanışında TYS'nın da görüşü alınmalıdır.

TRT yönetiminde ve programlarının düzenlenmesinde TYS hizmet ve katkıda bulunmalıdır.

TYS üyelerinin SSK kapsamına alınmasını ve sendikamız üyesi yazarlara basın kartı verilmesini istiyoruz.

Çok gülünç olan bugünkü telif haklarımızdaki 10 bin liralık vergi bağışıklığının en az 100 bin liraya çıkarılmasını istiyoruz. Yılda 10 bin lirayla bir yazar ailesinin geçinebileceğini düşünebilen politikacıları, Türkiye'nin bugünkü gerçeğini bilmemekle suçluyor ve onları Türk edebiyatının düşmanları olarak ilân ediyoruz.

Bütün bu isteklerimizi kültür programına alacak ve yerine getirmeye sözverecek olan siyasal örgütü, bu yöndeki girişimlerinde destekleyeceğimizi yineleriz.

Şili'li sanatçıları, İsveç'li televizyoncuları ve Zimbabve'li yurtseverleri sınırdışı ederek, yüzyılımızda ilk kurtuluş savaşı vermiş olan Türkiye'mizi dünyada küçük düşüren, ulusal onurumuzu kıran ve üstelik kendilerine bir de «milli» niteliği yakıştıran MC iktidarının sorumlu yetkililerini en ağır biçimde kınıyoruz.

İnsanların diledikleri gazeteleri okuma özgürlüğünü bile elinden alan, kimi gazeteleri okuyorlar diye o insanlara saldırılan, kitabevlerinin yakılıp yıkılıp yağmalanmasını hazırlayan, Adana'da bir kitapçının yakılarak öldürülmesine yolaçan, bütün bu pis ve aşağılık ortamı yaratan iktidarın sorumlu yetkililerini en ağır biçimde kınıyoruz.

Seçim yaklaştıkça, faşist saldırılar ve cinayetler artmaktadır. İnsan kanı içicileri, kanlı yüzleri, kanlı elleriyle, demokrasiye tuzak kurmaya çalışmaktadırlar. Son günlerde kimi partilerin il ve ilçe merkezlerinin saldırıya uğramaları, yakılıp yıkılmaları nedeniyle, gerici güçleri bu türlü düşmanlıklara kışkırtan ve özendiren ve bu faşist baskı ortamını hazırlayan MC iktidarının sorumlu yetkililerini en ağır biçimde kınıyoruz.

TYS olarak, seçimlerin yurdumuza iyilikler, halkımıza mutluluklar getirmesini diliyoruz.

Türkiye Yazarlar Sendikası
Genel Başkanı
Aziz NESİN

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN 3. KURULTAYI SONA ERDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 3. Kurultayı 26 mart günü İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonu'nda yapıldı. Bu Kurultay, hem Türkiye yazarlarının başlıca sorunlarını, hem de ülke sorunlarına bakış açısını ortaya koyması açısından önem taşıyordu.

TYS Genel Başkanı Aziz Nesin, açış konuşmasında çalışmalar üzerine bilgi verirken sendikanın iki yönlü bir çalışma içinde olduğunu belirtti: Doğrudan doğruya üyelerin haklarını korumaya yönelik çalışmalar ve yine bu amaca yönelik, Türkiye'nin sorunları karşısında görüş bildirmek ya da kimi eylemlere girişmek şeklindeki siyasi çalışmalar. Nesin'e göre, faşist tırmanış ve Ceza Kanunu'ndaki 141-142. maddeler, Türkiye yazarlarının tepesinde Demokles'in kılıcı gibi duruyordu. Ve bu iktidar, yazarlara karşı olduğunu bir başka somut örnekle de ortaya koymuş, balıkçılarla çiftçilerin vergi bağışıklığı 10 bin liradan 100 bin liraya yükseltilirken yıllardan beri bu konuda girişimde bulunan yazarlar gözönüne alınmamıştı... Nesin, çeşitli baskılara ve elverişsiz koşullara karşın, Yönetim Kurulu'nun tam bir özveriyle çalıştığını belirterek on beş aylık süre içerisindeki çalışmaları üç kümeye ayırdı. İlk kümede, gerçekleştirilen işler yer alıyordu ve bunlar arasında kitapların toplatılması, kitabevi yakma gibi düşünce özgürlüğüne yönelmiş siyasal baskılara karşı eylemler, işçi kitaplıklarının açılışına katkıda bulunma, Nâzım Hikmet Haftası düzenleme, Nâzım Hikmet Kurulu'nun, Yayın Kurulu'nun oluşturulması gibi çalışmalar vardı.

İkinci kümede, Yönetim Kurulu'nun başlayıp da kongreye gidilmesi nedeniyle sonuçlandıramadığı işleri sayıyordu Aziz Nesin: Şimdi Tekstil Sendikası'nın örnek bir davranışla konuk ettiği TYS'nin bir binaya kavuşması, kitap yayınları, Sabahattin Ali Kurulu'nun çalışmaları vb... Gerçekleştirilemeyen işler ise, çeviri ve telif ücretlerinde taban saptanması, vergi bağışıklığı gibi konulardı.

Şükran Kurdakul'un Kongre Divanı Başkanlığı'na getirilmesinden sonra çalışmalar sürdürüldü: Kemal Sülker, «Çalışma Raporu»nu, Genel Sekreter Adnan Özyalçıner «Hesap Raporu»nu okudular.

TYS üyelerinin Yönetim Kurulu'na yönelttiği eleştiriler başlıca şu noktalarda toplanıyordu: «Gerçekleşmeyen işler» üzerine konuşan TYS üyeleri, önümüzdeki dönemde bunların

gerçekleştirilmesini, özellikle telif ve çeviri ücretlerinde taban saptanmasını, yayınevlerine bu ücretlerin kabul ettirilmesi girişimlerinin hızlandırılmasını, vergi bağışıklığı konularında gelecek Yönetim Kurulu'nun çalışmaları hızlandırmasını istiyorlardı.

Sanat Dergisi'nin geçen sayısında yer alan «Türk Dil Kurumu'na alınmayan üyeler» sorunu da bir eleştiri olarak Kurultay'a getirildi, bu konuda sendikanın etkili bir girişimde bulunmadığı öne sürüldü. Buna karşılık, TYS Yönetim Kurulu kararıyla TDK yöneticilerine bir uyarı mektubu gönderildiği hatırlatıldı ve TDK konusunda yapılacak en etkili eylemin hem sendika, hem TDK üyesi olanlarca, TDK'na devrimci yöneticiler seçilmesi doğrultusunda çaba harcanması olacağı belirtildi. Ayrıca, Genel Kurul'a katılan üyelerin oybirliğiyle, TDK'na yeni bir kınama mektubu gönderilmesi kararlaştırıldı.

Kurultay'da tartışma konularından biri de, yayıncıların tüzüğe aykırı olarak sendika üyeliğine alındığı savıydı. Burada, TYS Ana Tüzüğü'nün belirli kişilere uygulanmasından çıkan bir anlaşmazlık vardı. Ana Tüzük'te kimlerin yayıncı, kimlerin yazar sayılacağı bildirilmiş salt kendi kitaplarını bastıran yazarların da «yayıncı» değil, «yazar» sayılması öngörülmüştü. Bu konudaki madde belirli kişilere uygulanınca çeşitli yorumlar ortaya çıkıyordu. Tüzük değişikliği yapılırken, ilgili maddeye, «kimlerin yayıncı sayılacağı» konusunda TYS Yönetim Kurulu'na «takdir yetkisi» veren bir hüküm eklendi ve bu konudaki anlaşmazlık da çözüme bağlanmış oldu.

TYS Kurultayı'na geçenlerde Türkiye'ye dönen tanınmış gazeteci ve yazar Zekeriya Sertel de katıldı. Divan Başkanı Şükran Kurdakul'un çağrısı üzerine kısa bir konuşma yapan Sertel, yakın bir döneme kadar ülkemizde tüm gazeteci ve yazarların sosyal güvenceden yoksun olduklarını belirterek yazarların bir sendikaya kavuşmuş olmalarını çok olumlu bir gelişme olarak niteledikten sonra ülkesine dönmesine etken olan kuruluşlar arasında TYS'nin de bulunduğunu belirterek sendikaya teşekkür etti.

TÜZÜK DEĞİŞİKLİĞİ

Tüzükte, Yönetim Kurulu üyesi sayısını 7'den 11'e çıkaran; sendikanın ölmüş ya da yaşayan yazarlarımızın her türlü haklarını koruma yetkisini yeniden belirleyen ve bu amaçla anma programları düzenleyebilmesini öngören; ölmüş ya da yaşayan yerli ve yabancı yazarların onur üyeliğine alına-

bilmesini sağlayan; Yönetim Kurulu kararıyla oluşturulacak kurulların konumunu belirleyen değişiklikler yapıldı. Oybirliğiyle kabul edilen bu tüzük değişikliklerinin, sendika çalışmalarının ilerlemesi nedeniyle, ortaya çıkan gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla gerçekleştirildiği bildiriliyordu.

Tüzük değişikliğinden sonra Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Orhan Kemal ve Sait Faik yine oybirliğiyle TYS'nin onur üyeliklerine alındılar.

Tüzük değişikliğinden sonra gündemdeki «Uluslararası örgütlere katılma» maddesine geçildi ve TYS Yönetim Kurulu'na Asya-Afrika Yazarlar Birliği ile Aziz Nesin'in sendika adına kuruluş toplantısına katıldığı Avrupa Yazarlar Birliği'ne üye olma yetkisi verildi.

SEÇİMLER VE DİLEKLER

Uzun süren kongre sonunda «Seçimler» yapıldı. Tüzük değişikliği uyarınca Yönetim Kurulu'na 11 üye seçilecekti. Ayrıca 5 Onur Kurulu üyesinin, 3 denetçinin belirlenmesi gerekiyordu. Seçimler şöyle sonuçlandı

Yönetim Kurulu üyeliklerine Aziz Nesin, Şükran Kurdakul, Atilla Özkırımlı, Alpay Kabacalı, Can Yücel, Kemal Sülker, Demirtaş Ceyhun, Adnan Özyalçıner, Bekir Yıldız, Osman S. Arolat, Ataol Behramoğlu getirildiler.

Onur Kurulu, Hasan İzzettin Dinamo, Kerim Korcan, Orhan Apaydın, Ercüment Behzat Lâv ve A. Kadir'den oluştu.

Denetçiliklere Erdal Öz, Ali Sirmen ve Metin Demirtaş seçildiler.

En sonunda «Dilekler» ele alındı. Genel Kurul, sendikanın fikir suçundan dolayı tutuklanan ve mahkûm edilen yazarların durumuyla yakından ilgilendiğini ortaya koyan telgraflar çekilmesine karar verdi. Ayrıca, şimdiki iktidarla seçimlere gidilmesinin ülkemiz açısından çok sakıncalı olduğu yolunda bir karar tasarısı da kabul edildi.

Dergimizin baskıya girdiği saatlerde TYS Genel Yönetim Kurulu'nun toplanarak kendi arasında görev bölümü yapması bekleniyordu.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI, 1977-1979 DÖNEMİ İÇİN AYRINTILI BİR «ÇALIŞMA PROGRAMI» HAZIRLADI

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın mart ayı sonundaki 3. Kurultayında seçilen yeni Yönetim Kurulu, 1977-1979 dönemi için iki yıllık ayrıntılı bir çalışma programı hazırladı.

«Türkiye Yazarlar Sendikası 1977-1979 Dönemi İki Yıllık Çalışma Programı» adıyla basına açıklanan metinde yazarlarımızın sorunları iki kümeye ayrılıyor: Genel sorunlar, özel sorunlar. «Genel sorunlar» başlığı altında «Özgürlük ve demokratik haklar savaşımı», «Kültür», «Kültür ve sanatlardaki dışa bağımlılık», «Eğitim», «Ülkemizdeki yayın politikası» ele alınıyor. «Özel sorunlar» ise şöyle sıralanıyor: «Ekonomik sorunlar», «Sosyal sorunlar», «Diğer yayın ve kültür örgütleriyle ilişkiler», «Örgütlenme ve üyelerle ilişkiler», «Tanıtma çalışmaları», «Yayın çalışmaları», «Ödüllerle ilişkiler».

TYS Programında, genel ve özel nitelikteki konular için yapılacak «Çalışmanın amacı» ile «Çalışmanın hedefi ve biçimi» ayrı ayrı belirleniyor. Aşağıda programın özetini sunuyoruz.

DEMOKRATİK

TYS'nin «Genel konular»ın ilk sırasında yer verdiği «Özgürlük ve demokratik haklar savaşımı» için yapılacak çalışmanın amacı, «toplumumuzun vermekte olduğu özgürlük ve demokrasi savaşımının öncü erleri yazarların hak ve özgürlüklerini sınırlayan yasaların düzeltilmesi, böylece emekçi halkımızın demokrasi ve özgürlük savaşımına daha etkili olarak katılabilme olanaklarının sağlanmasıdır. Bu çalışmanın hedefi ve biçimi de şöyle saptanıyor: «Diğer demokratik örgütlerle işbirliği yapılarak emperyalizmle ve faşizmle sürekli savaşım, barış için sürekli savaşım, 141-142. maddelerle benzeri yasa maddelerinin kaldırılması için her türlü girişimlerde bulunma, sansürün kaldırılması için savaşım.»

KÜLTÜR VE EĞİTİM

TYS, «İktidarların bugüne dek izlediği tutucu, emekçi sınıfların çıkarlarına karşı kültür politikaları ile ilgilenme»yi, «çağdaş bir kültür politikasının saptanmasına ve uygulanmasına çalışma»yı asıl görevleri arasında saydığını belirtiyor. Öte yandan, programda, «kültürel dışa bağımlılık» sorununa da yer veriliyor ve bunun «bugünkü demokrasi ve bağımsızlık kavgasının önemli bir cephesi olduğu, konunun tarihî boyutu içinde ele alınacağı ifade ediliyor.

Eğitim konusunda ise «Devrimci kültürümüzün nitel ve nicel açıdan güçlenmesini sağlamak, emekçi kitlelerle daha yaygın ve sağlıklı bir biçimde bütünleşebilmesini gerçekleştirmek için her basamaktaki eğitim çalışmalarıyla ilgilenmek» de sendika açısından zorunlu görülüyor. «Çalışmanın hedefi

ve biçimi» bölümünde, eğitim çalışmaları için şunlar öngörülüyor

Orta öğretimdeki sanat ve edebiyat derslerinin programlanmasında yetki istemek, edebiyat ve sanat öğretmenleri yetiştiren kuruluşlarla işbirliği yapmak, edebiyat öğretmenlerinin de örgütlenmesini sağlamak, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi yapan yüksek öğrenim kurumlarıyla ilişkiler kurmak, TÖB-DER ile işbirliği yapmak, işçi eğitimi için sendikalarla yakın işbirliğine girişmek, bir anlamda okul dışı eğitim yapan kültür ve sanat dergileriyle ilgilenmek ve işbirliği yapmak.

YAYIN POLİTİKASI

Ülkemizde yayın alanının özel girişimciler elinde bulunduğu bildirilen, siyasal iktidarların her türlü yayın araçları karşısındaki ilgisizliğinin ve çağdışı tutumunun yazarlarla yayınevleri arasındaki ilişkiyi dolaylı yoldan etkilediği öne sürülen programda, kâğıt üretimindeki plansızlık ve karaborsa, dağıtım alanındaki başıboşluk, PTT'nin yüksek fiyat uygulamaları, kitapçılara yapılan baskılar ve çeşitli kuruluşların yayın politikalarının halk yararına olmayışı üzerinde duruluyor, bu alanlarda sendikanın ne gibi girişimlerde bulunabileceği saptanıyor.

EKONOMİK VE SOSYAL SORUNLARI

Serbest çalışan yazarların hiç bir ekonomik ve sosyal güvenceye sahip olmadığını ifade eden TYS Programında bir yandan yazarların ekonomik ilişkileri konusunda belirli ilkeler getirilip bunlara uyulması, öte yandan da yazarlarımıza iç ve dış pazar olanaklarının sağlanması zorunlu görülüyor, yazarlığın, yazarlarımızın büyük çoğunluğu için birinci meslek haline getirilmesinin ancak bu koşullarla olanaklı bulunduğu ifade ediliyor. Ekonomik ve sosyal sorunların çözümlenmesi için öngörülen hedefler ise şunlar

Yayıncılarla TYS arasında ikili sözleşmeler yapmak; tip tip sözleşmeler hazırlamak; gazetelerle özel anlaşmalar yaparak sanat sayfalarının düzenlenmesini sağlamak; her yıl telif ücretleriyle ilgili asgari ücret tarifeleri hazırlamak ve ilân etmek; yazarlara âdil bir vergi bağışıklığı sağlamak; Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın yeniden düzenlenmesini sağlamak, bu alanda çalışacak bir Hukuk Bürosu oluşturmak; dış pazar olanaklarını artırabilmek için yapıtların yabancı dillere çevirtilebilmesini sağlamak ve bu iş için güvenilir bir çeviri

bürosu kurmak; yazarların SSK kapsamına alınmalarını gerçekleştirmek; yazarların da basın kartı almalarını sağlamak; kooperatifler yoluyla konut sahibi olmalarını gerçekleştirmek; TYS Yardım Sandığı'na işlerlik kazandırmak.

DİĞER ÇALIŞMALAR

T. Yazarlar Sendikası, yayın ve kültür örgütleriyle ilişkilerini artırmayı, gerektiğinde bu kuruluşlarla işbirliği yapmayı öngörüyor. Öte yandan, örgütlenme çalışmalarının bir an önce tamamlanması ve üye olmamış yazarların da sendikaya katılmaları, İstanbul dışında temsilcilikler kurulması, sendikanın bir an önce binaya kavuşturulması yolunda çalışmalar yapılması da programlanıyor.

«Tanıtma çalışmaları» başlığı altında sanat - kültür çalışmalarının daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için yapılması gerekenler sıralanıyor: Hayatta olmayan yazarlar için anma günleri düzenlenmesi, sergiler ve İzmir Fuarı'nda bir kitap pavyonu açılması, şenlikler düzenlenmesi, uluslararası bir kitap fuarı düzenlenmesi için girişimde bulunulması, ülke çapında şenlik komiteleriyle ilişkiler kurulması vb.

«Yayın çalışmaları» konusunda öngörülenler arasında bir dergi yayımlanması olanaklarının araştırılması ve yayın kooperatifi kurulması da var.

«Ödüllerle ilişkiler» bölümünde ise «edebiyat ödüllerinin ortak ilkeler birliğine kavuşturulması ve ödül sayısının çoğaltılması» amacıyla çalışmalar yapılacağı belirtiliyor.

(Sanat Dergisi 5 Haziran)

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKA'SININ 1 MAYIS OLAYLARI NEDENİYLE YAYINLADIĞI BİLDİRİ

1 Mayıs İşçi Bayramı'na, İşçi Sınıfımızın, halkımızın yazarları olarak biz de onurla katılmıştık. Pek çok yaşlı üyemiz, uzun saatler süren yorgunluk pahasına, sonuna kadar yürüyüşe ve törene katılmıştık. Pek çok üyemiz eşleri ve çocuklarıyla bayram sevincini paylaşmaya gelmişti. Ve sonunda, herkesin, halkımıza, vatanımıza düşman olmayan herkesin yüreğini burkan acı olaylar yaşandı. Uluslar arası bir cinayet örgütünün, dünya halklarının düşmanı emperyalist tekellerin buyruğuyla harekete geçtiklerine kuşkumuz olmayan kiralık eller ateş kustular, şenlik alanı kana bulandı.

İşçi bayramını kana bulayan eller, aynı gün İspanya ve Yunanistan'da da aynı yöntemlerle tertipler düzenleyen Ulus-

lararası emperyalist tekellerin kiralık ajanlarıdır. 1 Mayıs katliamı, MC iktidarı iş başına geleli beri yoğunlaşarak hergün sürmekte olan bir katliamın son ve en kanlı halkasıdır. Emperyalizmin amacı ve yakın hedefi bellidir. İşçi Sınıfının ve en geniş halk yığınlarının çığ gibi gelişen hoşnutsuzluğunu baskı ve terörle durdurmak. Geniş yığınları korkutmak, ürkütmek, artık engel olmaya güçlerinin yetmediği yaklaşan seçimleri hiç değilse amaçları doğrultusunda etkilemek, ülkemizin demokratlaşma sürecini yavaşlatmak, saptırmak.

Üzüntümüzü artıran bir neden de en geniş halk yığınlarının, en genel demokratik sloganlar çevresinde birleşmesi ve faşizme karşı bir halk gösterisi olması gereken 1 Mayıs Bayramında, bölücü, dar görüşlü tutum ve sloganlarıyla devrimci-demokrat hareketi bölenler, halkımızın kanının akmasında bilerek, bilmeyerek emperyalizmin oyuna alet olanlardır. 1 Mayıs provokasyonunun ve katliamının bu gruplar içindeki iyi niyetli unsurlara hiç değilse bir uyarı niteliğini taşımasını ummak istiyoruz.

1 Mayıs günü eşlerini, kardeşlerini, çocuklarını, analarını, babalarını, yakınlarını, arkadaşlarını yitirenlere başsağlığı diyoruz. Demokrasi için, özgürlük için kavgada, sevinçler de acılar da ortaktır. Acılarını, kendi acımız olarak paylaşıyoruz.

İşçi Sınıfımızın, bütün emekçi insanların, yurdumuzun tüm namuslu insanlarının demokrasiye, özgürlüğe umudunu hiç kimse, hiç bir güç engelleyemeyecek. Emperyalizmin ve onun yerli işbirlikçilerinin tezgâhladığı her katliam, her kışkırtıcı eylem onların daha çabuk ve kesin yıkılışlarını hazırlayacak. Yurdumuzun demokrasiden, özgürlükten yana güçleri bu sağlamlıkta ve bilinçtedir.

TYS Yönetim Kurulu Adına
Genel Başkan
Aziz Nesin

Türkiye Yazarlar Sendikası'yla Sovyet Yazarlar Birliği arasındaki anlaşma, Pera Palas Oteli salonunda törenle imzalandı. İmza töreninde TYS Genel Başkanı Aziz Nesin'in konuşmasını sunuyoruz:

Değerli konuklarımız,, gazeteci arkadaşlarımız, uğraşdaşlarımız! Zahmet edip çağrımıza geldiğiniz için hepinize sağolunuz derim. Bugün burada Türkiye Yazarlar Sendikasıyla Sovyet Yazarlar Birliği arasındaki yazılı anlaşma imzalanacak. Sizler de bu imza töreninde bulunmak için çağrılısınız. İki

örgüt arasındaki bu yazılı anlaşmayı, Sovyet Yazarlar Birliği'nin sekreterlerinden Bay Federenko ile TYS Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun arkadaşımız imzalayacaklardır. Size, Bay Federenko'yu kısaca tanıtayım. 1912 doğumludur. 1937 yılında Moskova Üniversitesi Doğubilimler Enstitüsü'nden mezun olmuştur. 1939 yılında Çin Filolojisi bölümünü bitirmiştir. 1943 yılında Filolog Doktoru olmuştur. Daha sonra Çin Edebiyatı Tarihi Profesörü ve Sovyet Bilimler Akademesi üyesi olmuştur. 1958 yılında Tokyo Sinoloji Enstitüsü Onur üyesi ve 1961 yılında da Floransa Güzel Sanatlar Akademesi Onur üyesi yapılmıştır. Çin Edebiyatı üzerine 140 yapıtı yayımlanmıştır. 1939 yılında Dışişleri Bakanlığı'na geçmiş ve Sovyetler Birliği'nin Japonya Büyükelçiliği görevinde, bulunmuştur. 1963 - 1968 yılları arasında da, Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler'deki daimî temsilciliği görevini üstlenmiştir. Ekstra Ordiner Büyükelçi sanı bulunan Bay Federenko şimdi Sovyetler Birliği'nde yayımlanan Yabancı Edebiyat Dergisi'nin başredaktörüdür.

Değerli yapıtlarıyla tanıdığınız Genel Sekreterimiz Demirtaş Ceyhun'u, ayrıca sizlere tanıtmaya kalkmayı gereksiz buluyorum.

Huzurunuzda imzalanacak olan bu anlaşmanın, imzacı iki yana da iyilikler getirmesini ve başarılı olmasını dilerim.

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'YLA SOVYET YAZARLAR BİRLİĞİ ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

Türkiye ve Sovyet halkları arasında edebiyat yoluyla dostluk ve kardeşlik ilişkilerinin güçlendirilmesi ve iki komşu ülke halklarının birbirlerini daha yakından tanımaları amacıyla, ilerde daha da geliştirilmek üzere, Sovyet Yazarlar Birliği'yle Türkiye Yazarlar Sendikası arasında, aşağıda yazılı maddeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır:

1 — Sovyetler Birliği her yıl dört yazarını Türkiye'ye ve Türkiye her yıl dört yazarını Sovyetler Birliği'ne gönderecektir. Konuk yazarları, evsahibi ülkenin örgütü 15 gün konuk etmeyi üstlenir.

2 — Sovyet yazarlarıyla Türk yazarları arasında, iki yılda bir belli bir edebiyat konusu üzerinde tartışmalı oturum düzenlenecek; bu oturumlar sırayla bir yıl Moskova'da, ertesi yıl İstanbul'da yapılacaktır. Oturumun konusunu evsahibi ülke kararlaştırarak, çağrılacak yazarlara önceden bildirecektir.

3 — Her yıl 3 - 13 Temmuz tarihlerinde iki Sovyet gülmece yazarını Akşehir'de yapılan Nasrettin Hoca şenliği'ne, Nasrettin Hoca Derneği, Türkiye Yazarlar Sendikası aracılığıyla çağırır. Buna karşılık, Sovyet Yazarlar Birliği de, her yıl, iki Türk şairini, geleneksel şiir bayramlarından birine çağıracaktır.

4 — Karşılıklı gezide bulunan yazarların her iki ülkede açıkoturum, simpozium, kongre, konferans gibi toplantılara katılmaları ve başka yollarla halkla ilişki kurmalarına elden geldiğince çalışılacaktır.

5 — 1. maddede belirtilen gezilerde bulunan Türk yazarları yalnız Sovyetler Birliği'ne gidiş Sovyet yazarlarıysa gidiş - dönüş için yol paralarını kendileri ödeyeceklerdir.

1. maddede belirtilen gezilerin dışındaki geziler için Türk yazarlarının Sovyetler Birliği'ne gidiş - dönüş yol parası, Sovyet Yazarlar Birliği'nce ödenecektir.

6 — İşbu yazılı sözleşme Sovyet Yazarlar Birliği'yle Türkiye Yazarlar Sendikası arasında varılan anlaşmaya uygun biçimde, Türkçe ve Rusça olarak her iki dilde yazılmış olup, imzalama tarihinde başlamak üzere iki yıl için geçerlidir. Ortaklaşa uygunlukla daha sonraki her iki yıl için uzatılabilir.

Sovyet Yazarlar Birliği adına	Türkiye Yazarlar Sendikası adına
S.Y.B. Sekreteri	TYS Sekreteri
Federenko	Demirtaş Ceyhun

BİR YENİ DÖNEMİN EŞİĞİNDEN...

Büyük toplumsal olayların yaşandığı şu günlerde 3. Genel Kurulumuzca görevlendindirilmiş yeni Yönetim Kurulumuzu zor ve önemli görevlerin beklediği kuşkusuzdur.

Kurulduğumuz günden bu yana inançla yürütülen demokratik hak ve toplumsal özgürlükler kavgası önümüzdeki dönemde de yeni boyutlara kavuşturularak elbette sürdürülecektir. Ancak, bu gündemimizin ön sıralarına gelmiş bulunmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, 1976, İşçi Sınıfımızın 1 Mayıs Bayramını yıllar sonra ilk kez gereken görkemde İşçi Bayramı olarak kutladığı yıldır.

Gene bu dönem, ülkemizdeki demokratların bütün tarihimiz boyunca en hızlı örgütleştiği ve yoğun ortak eylemlere girişebildiği yıllardır.

Sendikamızın da bu dönemde kurulmuş olması, kuşkusuz

bir rastlantı değildir. Nitekim, 3. Genel Kurulumuz bu gerçeği, yani bu birikimin yoğunluğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.

5 Haziran seçimlerinin, 1960'lardan bu yana süregelen hızlı toplumsal bilinçlenmemizin doğal sonucu olarak ülkemizi yeni bir siyasal görünüme kavuşturacağına inanıyoruz. Bu nedenle, bizleri bekleyen görevler konusunda en kısa zamanda kendimizi yeni bilgilerle donatmamız gerektiği açıktır.

Bu görüşler doğrultusunda ele alınan ve düzenlenen yeni çalışma programımız, diğer sayfalarda bilgilerinize sunulmuştur. İncelendiğinde görüleceği gibi, yazarların öznel sorunlarına ağırlık vermek koşuluyla, sorunlarımıza bir bütün olarak yaklaşılmağa çalışılmıştır. Bu amaçla yeni kurullar oluşturulmuş ve daha çok sayıda arkadaşımızın çalışmalarımıza katılması ve bizlere yardımcı olması ilk hedef seçilmiştir.

Gene, Yönetim Kurulumuz, önümüzdeki dönemde bizleri bekleyen işlerin çokluğunu ve özel durumunu dikkate alarak ilk iş olarak Sendikamıza bir yer bulunmasını amaçlamış ve ilk kez ayrı bir yer kiralamıştır. Bundan böyle Sendikamızın da her zaman açık bir yeri olacaktır.

Kurulduğumuz günden bu yana bizlere yakın ve içten ilgi gösteren, maddi ve manevi her türlü yardımı esirgemiyen Tekstil Sendikası yöneticilerine bir kez daha yürekten teşekkürü borç biliriz.

Kısa bir süre içinde, sizlerin göstereceği gayretle, örgütümüzün, işimizin niteliğine yaraşır bir güce kavuşacağından kuşkumuz yoktur.

Her beraber daha mutlu günlere...

T.Y.S.
Yönetim Kurulu

TYS 3. GENEL KURULU TOPLANDI

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 3. Olağan Genel Kurulu, 26.3.1977 Cumartesi günü saat: 10.00'da İstanbul'da, Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonu'nda toplandı.

Kongre Başkanlığına Şükran Kurdakul, II. Başkanlığa Namık Kemal Behramoğlu, Sekreterliğe de Altan Yalçın seçildiler.

Toplam 150 üyeden yarıdan çok üyemizin katıldığı Genel Kurul toplantısı geç saatlere kadar sürdü.

SEÇİMLER

Toplantı sonucunda yapılan seçimlerde, oy sırasına göre, aşağıdaki sonuçlar alınmıştır

MERKEZ YÖNETİM KURULU

11 kişilik Merkez Yönetim Kurulu şu kişilerden oluşmuştur: Aziz Nesin, Şükran Kurdakul, Atillâ Özkırımlı, Alpay Kabacalı, Can Yücel, Kemal Sülker, Demirtaş Ceyhun, Adnan Özyalçıner, Bekir Yıldız, Osman Arolat, Ataol Behramoğlu.

Merkez Yönetim Kurulu Yedek Üyeliklerine seçilenlerse şöyle sıralanmıştır Murat Belge, Eray Canberk, Kemal Özer, Cengiz Bektaş, Altan Yalçın, Bilgesu Erenus, Aydın Hatiboğlu.

ONUR KURULU

5 asıl üyeden oluşan Onur Kurulu'na seçilenler şunlardır: Hasan İzzettin Dinamo, Kerim Korcan, Orhan Apaydın, Ercümend Behzad Lâv, A. Kadir.

Onur Kurulu'nun yedek üyeliklerine seçilenlerse şunlar olmuştur: Ömer Faruk Toprak, Erol Toy, Hasan Kıyafet, Onat Kutlar, Işıl Özgentürk.

DENETİM KURULU

3 asıl üyeden oluşan Denetim Kurulu'na seçilenler şunlardır: Erdal Öz, Ali Sirmen, Metin Demirtaş.

Denetim Kurulu Yedek üyeliklerine seçilenlerse şunlar olmuştur: Orhan Apaydın, Aydın Hatiboğlu, Namık Kemal Behramoğlu.

GÖREV BÖLÜMÜ YAPILDI

30 Mart 1977 Çarşamba günü yeni seçilen Türkiye Yazarlar Sendikası Merkez Yönetim Kurulu, ilk toplantısını yaptı. Bu toplantıda görev bölümü yapılarak Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanlığı'na Aziz Nesin, Genel Sekreterliğine Demirtaş Ceyhun, II. Başkanlığa Şükran Kurdakul, Saymanlığa Alpay Kabacalı getirildiler.

Ayrıca Genel Sekretere bağlı 3 kişilik bir Sekretarya Kurulu oluşturularak Osman Arolat, Atilla Özkırımlı ve Ataol Behramoğlu Sekreterliklere atandılar. Kemal Sülker, Bekir Yıldız, Can Yücel ve Adnan Özyalçıner de üye olarak görev aldılar.

ÇALIŞMA PROGAMI :

6 Nisan 1977 çarşamba günü yapılan yönetim kuru-

lu toplantısında 1977-1979 dönemi için iki yıllık bir Çalışma Programı saptanmıştır. Program ayrıntılarıyle şöyledir:

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI 1977-1979 DÖNEMİ İKİ YILLIK ÇALIŞMA PROGRAMI

Özgürlük ve Demokratik Haklar Savaşımı Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Toplumumuzun vermekte olduğu özgürlük ve demokrasi savaşımının öncü erleri yazarların hak ve özgürlüklerini sınırlayan yasaların düzeltilmesi, böylece emekçi halkımızın demokrasi ve özgürlük savaşımına daha etkili olarak katılabilme olanaklarının sağlanmasına çalışma.

★

Diğer demokratik örgütlerle işbirliği yapılarak, emperyalizm ve faşizmle sürekli savaşım,

Barış için sürekli savaşım,

141 ve 142 ve benzeri yasa maddelerinin kaldırılması için her türlü girişimlerde bulunma,

Sansürün kaldırılması için savaşım.

Kültür Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

İktidarların bugüne dek izlediği tutucu ve emekçi sınıfların çıkarlarına karşı kültür politikaları ile ilgilenmek, çağdaş bir kültür politikasının saptanması ve uygulanmasına çalışmak TYS'nin asıl görevleri arasındadır.

★

Hükümetlerin bugüne kadarki kültür politikalarının saptanması ve eleştirisi,

Diğer ülkelerle yapılmış ikili kültür anlaşmalarının saptanması ve derlenmesi,

Türk kültür ataşelerinin görev, yetki ve çalışmalarının yeniden gözden geçirilmesi,

Ülkemizdeki yabancı kültür ataşeleriyle kültür alış verişi konusunda gerekli ilişkiler kurulması,

Bazı çevrelerce kuruluş hazırlıkları yapıldığı öğrenilen özerk Sanat-Kültür Kurumu çalışmalarının izlenilmesi,

D.P.T. ile yakın ilişki kurulması.

Kültür ve Sanatlardaki Dışa Bağımlılık Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Kültürel dışa bağımlılıkla savaşmak TYS'nin görevidir.

Toplumumuzun bugünkü demokrasi ve bağımsızlık kavgasının önemli bir cephesi olan bu alanda, kültürel dışa bağımlılığımız tarihi boyutu içinde ele alınacaktır.

★

Ülkemizde bugüne kadar uygulanmış çeviri politikasının incelenmesi ve sağlıklı bir çeviri politikası ilkelerinin saptanması,

Geçerli bulunan, yayım tarihi üzerinden on yıl geçmiş yabancı yayım alanındaki yapıtların telif ücreti ödenmeden çevrilebilmesi olanağının kaldırılmasına çalışılması.

Eğitim Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Devrimci kültürümüzün gerek nitel, gerek nicel güçlenmesini sağlamak, gerekse emekçi kitlelerle daha yaygın ve sağlıklı bir biçimde bütünleşebilmesini gerçekleştirebilmek için her basamaktaki eğitim çalışmalarıyla ilgilenmek de TYS için zorunludur. Eğitim içeriğiyle ilgilenileceği gibi, eğitimin emekçi sınıflar yararına bir niteliğe kavuşturulmasına da çalışılacaktır.

★

Orta öğrenimdeki sanat ve edebiyat derslerinin programlanmasında yetki istemek,

Edebiyat ve sanat öğretmenleri yetiştiren kuruluşlarla işbirliği yapmak,

Edebiyat öğretmenlerinin de örgütlenmesini sağlamak,

Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi yapan yüksek öğrenim kurumlarıyla ilişkiler kurmak,

TÖB-DER ile işbirliği yapmak,

İşçi eğitimi için işçi kuruluşlarıyla (sendikalarla) yakın işbirliği yapmak,

Bir anlamda okul dışı eğitim yapan kültür ve sanat dergileriyle ilgilenmek ve işbirliği yapmak.

Ülkemizdeki Yayın Politikası Konusu :

Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Ülkemizde genel görünüşüyle yayın alanı özel girişimlerin elindedir. Özel olarak da siyasal iktidarların her türlü yayın araçları karşısındaki ilgisizliği ve çağdışı tutumu Türk yazarlarıyla yayınevleri ilişkilerini dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle kâğıt üretimindeki plansızlık ve karaborsaya yol açan dağıtım dengesizliği kitabın yapım koşullarını dar boğazlara

sokmakta, dolayısıyla, yazarların da başlıca sorunları arasına girmektedir. Dağıtım alanındaki başıboşluk ve PTT giderlerinin düşün ve yazın alanındaki yapıtlara amansız fiyat uygulamaları ve bilinen çevrelerce kitapçılar üzerinde uygulanan baskılar da yazarlarımızın okura ulaşmasını güçleştirici etkenler olarak belirmektedir. Bu alanda yapılacak araştırmalarla çözüm yollarının bulunması gereklidir.

Öte yandan, devletçe ve çeşitli kurumlarca yapılan yayınlarda egemen güçlerin dünya görüşlerine ve beğenilerine koşut bir planlama olduğu açıktır. TYS, bu kuruluşların halka karşı yayın politikalarının halk yararına dönüştürülmeleri yönünde savaşım verecektir.

★

Özel ve resmî yayın ve basım kuruluşlarındaki üretim kapasitesinin saptanması,

Bu konudaki dış ticaret rejiminin incelenmesi ve sağlıklı ilkeler önerilmesi,

Kâğıt dağıtımında yayınlarımız için TYS'sma ayrıcalık tanınması konusunda gerekli girişimlerde bulunulması,

İktidarların ve çeşitli kuruluşların kültür sorumluluğu taşıyacaklarıyla ilişkide bulunarak eylem koyma yollarının araştırılması,

ÖZEL SORUNLARIMIZ

Yazarın Ekonomik Sorunları Konusu : Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Amaç, yazarları ekonomik güvenceye kavuşturmaktır. Bunun için bir yandan yürürlükteki yazar ilişkisini belirli ilkelere kavuşturmak gerektiği gibi, öte yandan da yazarlarımıza iç ve dış pazar olanakları sağlamak zorunludur. Yazarlığın, yazarlarımızın büyük çoğunluğu için birinci iş haline getirilmesi ancak bu koşullarla olanaklıdır.

★

Yayıncılarla TYS arasında ikili sözleşmeler yapmak,

İkili sözleşmeler imzalanmış yayınevlerinde TYS üyesi yazarların yapıtlarının basılması durumunda imzalanacak tip sözleşmeler hazırlamak,

Gazetelerle özel anlaşmalar yaparak, sanat sayfaları düzenlenmesini sağlamak,

TRT ile ilişkiler kurmak,

Her yıl telif ücretleriyle ilgili asgari ücret tarifeleri hazırlamak ve ilân etmek,

Yazarlara âdil bir vergi bağısıklığı sağlamak,

Fikir ve Sanat Eserleri Yasasının yeniden düzenlenmesini sağlamak, bu alanda çalışabilecek bir Hukuk Bürosu oluşturmak,

Dış pazar olanaklarını artırabilmek için yapıtların önceden belirlenmiş ücret karşılığında tamamının ya da özetinin yabancı dillere çevriltilebilmesi olanağını sağlamak. Bu iş için güvenilir bir çeviri bürosu kurmak.

Sosyal Sorunlar Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Bugün serbest çalışan yazarlarımız hiç bir sosyal güvenceye sahip değildir. Onların da emeklilik, sağlık ve diğer sosyal güvencelere kavuşturulması zorunludur.

★

Yazarların da SSK kapsamına alınmalarını gerçekleştirmek,

Diğer basın kuruluşlarında olduğu gibi, yazarların da basın kartı almalarını sağlamak,

Kooperatifler kurulmasını, konut sahibi olmalarını gerçekleştirmek,

TYS Yardım Sandığına işlerlik kazandırmak.

TYS ve Diğer Örgütler Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Yayın ve kültür alanında kurulmuş örgütlerle ilişkileri artırmak, gerektiğinde işbirliği yapmak,

İÇ KURULUŞLAR TDK / Pen Clup / Oyun Yazarları Derneği / TGS / Gazeteciler Cemiyetleri / Basın İlân Kurumu / Unesco / Editörler Derneği veya Sendikası) Kitap Klüpleri.

DIŞ KURULUŞLAR Asya - Afrika Yazarlar Birliği / Avrupa Yazarlar Birliği / Diğer Ülke Yazar Kuruluşları.

★

Basın İlân Kurumuyla ilişki kurarak, edebiyat dergilerinin yeniden resmî ilân kontenjanına alınmasını sağlamak,

TGS ve Gazeteciler Cemiyeti ile anlaşarak Bayram Gazetesinin çıkarılmasına katılma hakkı sağlanmasına çalışmak. Bu amaçla, başlangıçta Bayram Gazetelerinde Sanat sayfaları düzenlenmesini istemek ve yükümlenmek, bu çalışmalar için bir ücret istemek,

Kitap klüplerinin çoğalmasını sağlamak,

Yabancı ülke yazarlarıyla ilişkileri artırmak ve çok sayıda

Türk yazarlarının yurt dışına çıkması olanağını, yabancı dilde bir TYS bülteni çıkarılmasını sağlamak,

Diğer sanat ve kültür dallarındaki örgütlerle bütünleşme olanağının araştırılması.

Örgütlenme ve Üyelerle İlişkiler Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Kuruluş aşamasında bulunan Sendikamızın örgüt çalışmalarının bir an önce tamamlanması, gereken etkinliğe kavuşmasının ve üyelerinin sosyal, ekonomik sorunlarına çözüm getirebilmesinin ilk koşuludur.

★

Sendikamıza üye olmamış yazarların bir an önce aramıza katılmasının sağlanması, İstanbul dışında temsilcilikler kurulması,

Bina sorununun çözümlenmesi.

Tanıtma Çalışmaları Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Sanat, kültür çalışmalarının daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için tanıtma çalışmaları yapılması, hayatta olmayan ustalara anma günleri düzenlenmesi, sergiler, şenlikler, fuarlar, imza günleri vb. çalışmalar yapılması.

★

İzmir Fuarı'nda bir Kitap Pavyonu açılması,

Uluslararası bir Kitap Fuarı düzenlenmesi için girişimde bulunulması,

Ülke çapındaki şenlik komiteleriyle ilişkiler kurulması,

Yayın Çalışmaları Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

TYS'nin çalışmalarını gerek üyelere, gerekse Kamuoyuna zamanında duyurabilmek için süreli ve süresiz yayın yapmak gerekmektedir.

★

En kısa zamanda bir Bülten çıkarılması,

Bir dergi çıkarılmasının olanaklarının araştırılması,

Bir Yayın Kooperatifi kurulması,

Ödüllerle İlişkiler Konusu :
Çalışmanın Amacı — Çalışmanın Hedefi ve Biçimi

Edebiyat ödüllerinin bir ortak ilkeler birliğine kavuşturulması ve ödül sayısının çoğaltılması,

★

Ödül Kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapılması,
Ödüller için ilkeler saptanması,
Ödüllerin çoğaltılması.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 18 Ekim 1977 Cuma günü, sendika merkezinde düzenlediği «İkinci MC iktidarının antidemokratik tutumu pahalılık ve kültüre baskı» konulu basın toplantısında, TYS Genel Başkanı Aziz NESİN'in basına sunduğu konuşması :

Konumuzla ilgilenip çağrımıza geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Sözgelişi, İkinci MC iktidarı diyoruz. İkinci MC iktidarı, gerçekten bir iktidar mıdır? Önce bunu bilmemiz gerekiyor. İktidar koltuğuna oturmakla, gerçekten iktidar olunamaz. Gerçekten iktidar olmanın koşulları vardır, bu koşulların yerine getirilmesi gerekir.

Evlerini geçindirmek, çoluk çocuğunu yetiştirmek gücünden yoksun ve kocalık görevlerini yerine getiremeyen iktidarsız kocaların, bu eksikliklerini gidermek ve gözden saklamak için yaptıkları sapıklıklar, erkeklik gösterisi olarak da eşlerini sık sık dövmeleri, tıp ilminin saptadığı ruhsal hastalıklardır. Genellikle, evlerinde baskı kuranlar bu iktidarsız kocalardır. Nikâh kıydırmakla resmen koca olunabilirse de fiilen koca olunamaz.

Bugün iktidar koltuğuna oturmuş bulunan İkinci MC'de, salt bu koltuğa resmen oturmuş olduğu için kendisini iktidar saymaktaysa da, gerçekte adem-i iktidara musap, impotence, yani iktidarsız bir iktidardır. İktidarsız bir iktidar, resmen iktidar olsa bile, hiçbir zaman gerçek bir iktidar olamaz.

Bugünkü İkinci MC iktidarı güçsüzdür; iktidar olma görevlerini yerine getirememektedir. Bu iktidarın, iktidar görevlerini yerine getiremediği, herşeyden önce, hepimizin de içinde, ulusça çektiğimiz dayanılmaz geçim sıkıntılarından bellidir. İkinci MC iktidarı, yaşamı kolaylaştırmak şöyle dursun, yurttaşlara bu güzel yurdumuzu yaşanılmaz kıldığı için iktidarsızdır. İkinci MC iktidarı, can ve mal güvenliği sağlaya-

madığı için iktidarsızdır. Öğretim Kurumlarını işlemez duruma düşürdüğü için iktidarsızdır. Yurtda asayişi sağlayamadığı, kendi içindeki anarşiyi sokağa yansıttığı için iktidarsızdır. Evlerimizde sularımızı akıttırmadığı, ışıklarımızı yaktıramadığı, bizi susuz ve ışıksız bıraktığı için, İkinci MC iktidarı iktidar görevini yapamamaktadır. İktidarsızdır. Bu iktidarın bakanları Hac ile Haç'ı, enfeksiyonla konfeksiyonu, faraziye ile farıza'yı ayırt edemeyecek ve birbirine karıştıracak denli bilgisiz oldukları için, İkinci MC iktidarsızdır.

İkinci MC iktidarının, iktidar olma görevini yerine getiremediğini yani iktidarsız olduğunu, yani gerçekten bir iktidar olmadığını gösteren belirtiler, olgular, onlarca değil, yüzlercedir.

İşte bu İkinci MC'nin halkımıza, emekçilerimize işçilerimize, aydınlarımıza, sanatçılarımıza ve genellikle kültürümüze karşı baskıda bulunmasının ve baskılarını daha da artırma isteğinin nedeni budur, yani iktidarsızlığıdır. İşte bu nedenle, İkinci MC iktidarı demek yanlıştır. Doğrusu, İkinci MC İktidarsızlığıdır.

İkinci MC iktidarsızlığının, Türkiye Yazarlar Sendikası olarak, bizi en çok ilgilendiren konulardaki iktidarsızlık örneklerinden bir ikisini sıralamak istiyoruz.

PAHALILIK

İkinci MC, iktidarsızlığı, Birinci MC iktidarsızlığından devraldığı cinayetlerle azgınlaştırılan anarşiye, yeni bir hizmeti olarak, ekonomik anarşiyi de ekledi. Fiyatların alabildiğine artması, devalüasyon, emekçi kitlesine vergi demek olan aşırı zamlar, ekonomik anarşinin açık göstergeleridir. Hiçbir önlem alınmadan yapılan bu zamlar, para değerinin düşürülmesi, ayarlama diye cilâlanıp yutturulmak istense de halkımız için zehir acısı lokmadır.

Kapitalist AET ülkelerinden kimilerinde görülen tekstil ve otomotiv endüstrisindeki bunalımı, bu ülkelerin egemen kesimleri, bizim gibi az geliştirilmiş ülkelere, Üçüncü Dünya ülkelerine ihraç etme olanağını bulmuşlardır. Türkiye'nin ekonomik bunalım içinde kıvranan egemen çevreleriyse, kapitalist ülkelerin egemen çevreleri gibi bunalımlarını ihraç edemediklerinden, bunalımlarının bütün ağır sonuçlarını, işçi sınıfımızın sırtına yüklemeyi becermişlerdir. İkinci MC iktidarsızlığı bu bunalımın gerçek nedeninin kendi politik tutumu olduğunu gizlemek için, halka manevi kalkınma afyonunu yut-

turmaya çalışmaktadır. Bağımlı ekonominin zorunlu sonucu, kapitalist sömürüyü işçi sınıfımızın üzerine yıkmışlardır. İşsizliği, açlığı, yoksulluğu, umarsızlığı unutturmak için halkımıza manevi kalkınma hapları sunulmaktadır. Bugün başımıza gelenler, üç yamalı ve manevi kalkınmalı ve gamalı İkinci MC iktidarsızlığının doğal sonucudur.

KİTABA VE EDEBİYATA İNDİRİLEN YUMRUK

İkinci MC iktidarsızlığı, pek küçük bölümünü açıkladığımız bu iktidarsızlığını örtbas etmek için, iktidar gösterisi sandığı her türlü açık ve dolaylı baskı yollarına gitmektedir. Son zam furyasında İkinci MC iktidarsızlığı, en büyük zammı kâğıt fiyatlarına yapmıştır. Kâğıda zam oranı yüzde ikiyüzelliye ulaşmıştır. Bu zamlar salt kâğıtta kalmayıp ister istemez basım işlerinin bütün dallarına yansımıştır. Böylece kitap maliyeti akıl almaz ölçüde artmıştır.

Kitap fiatlarının yükselişini, öbür maddelere yapılan fiat zammına koşut yalnızca bir zam işlemi sanmak yanlış olur. Bu bir zamdır, ama zamdan öte, kitap yayınına, özellikle edebiyata indirilmiş, İkinci MC iktidarsızlığının yumruğudur. Çünkü, kâğıt fiatlarına yapılan bu aşırı zam, aynı zamanda edebiyata yapılan dolaylı bir sansürdür. Bu aşırı zamlar karşısında, yayıncıların küçük oylumlu kitap basma olanakları kalmamıştır. Özellikle, değerli, ama az satışlı şiir, oyun, deneme, gezi gibi edebiyat dallarında kitap basılamayacaktır. Az satışlı ama değerli çeviri yapıtlar da basılamayacaktır. Yayıncılar, kâğıda yapılan zammın ve bu zammın basımın öbür dallarına da sıçraması sonucu kitap maliyetleri alabildiğine yükselince, çok satışlı kalın kitaplara, özellikle ansiklopedilere ağırlık verecekler, biyandan genç yazarlarımıza çıkış yolları tıkanmış, biyandan da ansiklopedi enflâsyonu olacaktır. Genç edebiyat yeteneklerinin yolları kesilmiştir. Hiçbir zaman devletçe desteklenmemiş olan ve insanüstü çabalarla çıkabilen edebiyat, sanat ve kültür dergileri, bu zamlar karşısında artık çıkamayacaktır. Çok satışlı kitaplar az satışlı kitapları, değersiz kimi piyasa kitapları da kimi değerli az satışlı kitapları pazardan kovacaktır. İyi paranın kötü parayı piyasadan kovması kuralı, bugünkü iktidar partilerinde kötü politikacının iyi politikacıyı ortadan silmesi gibi, kitap dünyamızda da geçerli olacaktır. Bunun sonucu edebiyatımız sağlıklı bir doğrultuda gelişemeyecektir. Yüksek satışlı kötü kitapların çevirisinin artması, Türk Yazarının zaten gülünç olan telif hakkını büsbütün yok edecektir.

Kitap konusundaki bu sözlerimizin, İkinci MC iktidarsızlığı ortaklarına, Çinceden bile anlaşılmaz geleceğini sanıyoruz.

İkinci MC iktidarsızlığı, bir iktidar gösterisi olarak kâğıt zammıyla Türk Kültürüne yumruğunu indirmiş, Türk edebiyatına dolaylı sansür koymuştur. Bu bir dolaylı sansür olmasaydı, salt bir zam olsaydı, kültüre yakın bir iktidar, ders kitapları uygulamasında olduğu gibi, edebiyat ve kültür kitapları yayınlarında da, kâğıt fiatlarında indirimler ve kâğıt alımında öncelikler ve kolaylıklar gibi önlemler sağlaması gerekirdi.

Kitap alışı aydında, zamlar sonucu alma gücü azalırken, kâğıt zammı dolayısıyla kitap fiatları da yükselince, daha da pahalılaşan kitaplar büsbütün alınmayacaktır. Kültüre indirilen bu yumruğun acı sonucu çok kısa sürede görülecektir. Manevi kalkınma ve ahlâk vaizi İkinci MC iktidarsızlığı döneminde artan zararlı resimli romanlarla, pornografik seks ticareti kitapları daha da artacaktır.

İKTİDARSIZ İKTİDARIN SİNEMA SANATINA İNDİRDİĞİ YUMRUKLA İKTİDAR GÖSTERİSİ

Sanata baskı, yaşamı kolaylaştırmaktan, geçimi ucuzlatmaktan elbet çok daha kolay görünür. Türkiye Yazarlar Sendikası, sinema sanatımızın gelişmesine engel olan ve uygar ülkeler içinde bir benzeri daha bulunmayan sinema sansürüne ötedenberi karşıdır.

Bu ağır sansür zincirinin görünen dış gerekçesi, yani bahanesi, ahlâkdışı filmlerin yapılmasını önlemektir. Akılsız şövalye kocanın, demirden bekâret kemeriyle karısının namusunu korumaya kalkması neyse, ağır sansür zinciriyle ahlâkdışı filmlerin yapımını önlemeye çalışmak da aynı şeydir. Bu ahlâkdışı filmlerin yapımının asıl nedeni, İkinci MC iktidarsızlığının sıkı sıkıya sarıldığı ve sahip çıkmak istediği kapitalizmin temelinde yatmaktadır. Birinci, İkinci Abdülhamit gibi, sıra numarasıyla iktidara gelen MC iktidarsızlıkları döneminde, şiddet filmleri, ahlâkdışı filmler, Pornografik filmler, şimdiye dek hiçbir zaman olmadığı oranda artmıştır. Çünkü, bu tür zararlı filmlerin yapılmasının sorumu, tek tek kişilerde olmayıp, kapitalizmin ahlâk anlayışının her ne olursa olsun, kazanç amacı gütmesinden ileri gelmektedir. İkinci MC iktidarsızlığı, ağır sansür zincirinden bekâret kemeriyle, kapitalizmin temelindeki bir çelişkiyi korumak isteğindedir. Ama gerçek amaçlarıyla bu ağır sansürde sayıları pek az namuslu

sanatçının çabalarıyla geliştirilmeye çalışılan halkçı, toplumcu sinemamızı bombalamaktadırlar. Yeni sansür yasası, sinemayı tümüyle polis denetimi altına sokmaktadır. Polislerin, sinemayı sinemacılardan daha iyi bildiğiyse hiç görülüp duyulmamıştır.

YASADIŞI EV BASMALAR

Eşkiyanın bir evi basmasıyla, kolluk güçlerinin yasaları çiğneyerek bir ev basması arasındaki ayrım, kolluk güçlerinin daha büyük suç işlemiş olmasıdır. Çünkü, kolluk güçlerinin yasaları yasalara uyarak yürütmekle görevli ve yurttaşın güvencesi olması gerekir. Oysa, bugünkü İkinci MC iktidarsızlığı, yargıç kararı olmaksızın kolluk güçlerine konutlarda arama yapmak görevini vermek isteğindedir. Bu, iktidarın kendisinin yasaları çiğnemesi demektir. Çünkü, Anayasamız (Bölüm 2, madde 16) «Yargıç kararı olmadıkça» ve olağanüstü durumlarda «yasayla yetkili kılınan yerin buyruğu alınmadıkça konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el sürülemez» buyurmaktadır. Bu nedenle, yargıç kararı olmadan konutlara kolluk görevlilerinin girmesi, arama yapmaları, Anayasa ve Hukuk devleti ilkelerine aykırıdır. Ama İkinci MC iktidarsızlığı hem de kolluk görevlileriyle evleri basmak gibi bir iktidar gösterisinde bulunmak eğilimindedir.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri yasasını çıkartmak girişimleri de, iktidarın iktidarsızlığını gizleme çabalarından başka birşey değildir.

SOL ÜZERİNDE OYNANAN PİS OYUN

İkinci MC iktidarsızlığı, bağımlı ekonomisinin zorunlu sonucu bağımlı politikası, gereği, Türk solu için pis bir oyun hazırlamaktadır. Bu oyunu açıklamayı, Türk ilerici aydınlarını ve işçilerimizi uyarmayı görev biliyoruz. Oynanmak istenen bu oyun, yeni bir oyun değildir. Tek parti iktidarında, 12 Mart döneminde aynı oyun tekrar ve tekrar oynanmıştır.

İktidara geldiğinden beri hâlâ Millet Meclisi'ni çalıştırmayan İkinci MC iktidarsızlığı pekçok davranışının, eyleminin, işlerinin hesabını vermek durumundadır. Oynanan ilk oyun, kendisinin gerçek hesap sorabilecek işçi sınıfını birbirine düşürmek, parçalamaktır. Daha sonra, Türk solu, bir cep içine alınmakta ve bu cep gittikçe daraltılmaktadır. Türk solu için İkinci MC iktidarsızlığının açtığı bu cepteki tehlike çok uzakta görünmüyor.

Başta Türk solu olmak üzere tüm muhalefeti uzun bir süre ölüm sessizliğine gömen 1925 yılında çıkarılan «Takrir-i Sükûn» yasası da buna benzer koşullarla çıkarılmıştı.

DP İktidarı döneminde, ne zaman gerçekler halktan gizlenmek istenmişse, ne zaman Türk solu susturulmak istenmişse, ne zaman emperyalistlere avuç açılmışsa, işte o zamanlar faşist damgalı 141, 142. ceza kanunu maddeleri daha da ağırlaştırılmış ve tezgâhlanan oyunla cep içine alınan sol üzerine yumruk indirilmiştir.

Bunun en son örneğini, 12 Mart muhtırasını izleyen günlerde, uygulanan ağır baskılarda yaşadık. Uydurulan bahane, yaratılan sözde gerekçeler her ne olursa olsun, gerçek amaçları, halktan yana örgütlerin ve halkın bilinçlenmesinin gelişimini durdurmak ve geriye itmektir. Bu 12 Mart döneminin bize öğretmesi gereken en önemli ders, solun bir kesimi üzerinde uygulanan yasadışılıkların, baskıların bikez başlayınca orda kalmayıp bütün sol kesimleri, sosyal demokratları, bütün namuslu demokratları, Atatürkçüleri, bütün ilerici bireylerine dek tek tek her ilericiye, her aydına dek uzanacağı ve herkese yayılacağı gerçeğidir.

Bugün ayni pis oyunun oynanmak istediği bir ortama sürükleniyoruz. Sermayenin açıkça faşizme yönelmek isteyen kanadı, emperyalizmin güdümünde olarak, cadı kazanını yeniden kaynatmaya başlamıştır.. Halka söyleyecek doğru sözü olmayan, halk düşmanı içyüzü apaçık ortaya çıkan bu çevreler şimdi yeniden eski kışkırtma oyunlarına başvurmayı ve solu cep içine almayı denemektedirler, amaçları işçi sınıfını bölmek, halkın gelişen bilincini başka yönlere saptırmak ve bikez cebin ağzını kapadı mı, yalnız solu değil, halktan yana bütün ilericileri yok etmek, yolunda hiçbir engel kalmayınca da açıkça faşizmi ilân etmektir.

Sonuç olarak önerimiz şudur: Demokrasiden yana tüm örgüt ve kişilerin kişisel çıkarlarını, dar kapsamlı kaygılarını biyana bırakarak, faşizme karşı birleşik cephe oluşturmak için özveriyle bir araya gelip çalışmalarıdır.

Konuşmam burda bitiyor. Sorularınızı bekliyorum.

Teşekkürlerimle.

TYS'NİN FUARDAKİ KİTAP SERGİSİNE 26 YAYINEVİ KATILIYOR

Konuşan : Doğan HIZLAN

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin ile, sendikanın İzmir Fuarı'nda bir kitap

sergisi düzenlemesi nedeniyle bir konuşma yaptık. Aziz Nesin ayrıca, edebiyat şenliği konusundaki sorularımızı da yanıtladı.

— TYS'nin İzmir Fuarı'nda açacağı kitap sergisi hakkında söyleyecekleriniz?

— Türkiye Yazarlar Sendikası, İzmir Fuarı kurulduğundan bu yana ilk kez fuarda kitap sergisi açma girişiminde bulundu. Bundan birkaç ereğimiz var. Birincisi, sendikamızın üyesi olan yazarlarla okurlar arasında yakın ilişkiyi kurmak, kimi yazarlarla okurlar arasında eskiden beri olan ilişkiyi pekiştirmek. İkincisi, okurların sahip oldukları kitapları, yazarlarına imzalatarak bunların değerlerini artırmak. Üçüncüsü, bilindiği gibi bu aylar kitap satışlarının en durgun olduğu sıradır. Bu nedenle bu sergiyle kitap piyasasında canlılık yaratmak. Son olarak da Türkiye Yazarlar Sendikası'na gelir sağlamak istiyoruz. Bu bizim için çok önemlidir. Çünkü bizim sendikamızın başka sendikalar gibi gelir kaynakları yoktur.

— Serginin düzenlenişi konusunda biraz ayrıntıya girseniz?

— Doğrusunu söylemek gerekirse İzmir Fuarı'ndaki kitap sergisi, parasal olanaklarımızı ve özdeksel kaynaklarımızı zorlayarak açılabilmiştir. Seksen metre kare genişliğinde bir alanda kitap sergisi açılıyor. Bu serginin içersinde 26 bölüm var. Her bölümü yayınevleri kiraladı. Yazarlarımız, bir aylık sergi süresince bu sergide kitaplarını okurlarına imzalayacaklardır. Üyemiz bulunan yazarlara, gazetelere ilânlar vererek imza için gelmelerini duyurduk. Ayrıca bir bölüm var. Orası imza için kullanılacak ve yazarlar orada okurlarıyla görüşecek. Yayınevlerine bölümleri kiralarken, yayınevlerinin politikaları ve politik eğilimleri hiç düşünülmeden büyük özgürlük içersinde serginin düzenlenmesine çalışılmıştır.

— Kaç yayınevi katıldı?

— 26 yayınevi.

Bizim sendikamızın elbette belli doğrultuda bir dünya görüşü olmakla birlikte, bu sergide her türlü yayına yer vermeyi gerçekleştirdik. Kendimiz için dilediğimiz özgürlüğü başkalarına tanımakla iyi bir uygulama örneği verdiğimize inanıyoruz.

— İlerdeki bu konuda çalışmalar için ne düşünüyorsunuz?

— Sergi yapısının kurulması, onarılması ve dekorasyonu için bu yıl epeyce giderimiz oldu. Bu yüzden bu yıl sergiden büyük gelir sağlayacağımızı sanmıyoruz. Ama gelecek yılki sergide aynı giderler olmayacağı için, olanaklarımız artacaktır.

O zaman kitapları dilimize çevrilmiş bulunan Konstantin Simonof, Cengiz Aytmatov, büyük Yunan şairi Ritsos, Aragon, Leonid Lenç, Yevtuşenko, Amerikalı John Cheever gibi dünyaca ünlü yazarları da okurlarına kitap imzalamak üzere fuar'daki kitap sergimize çağıracağız. Mahmut Derviş de gelecekler arasında.

— Bu kitap sergilerinin bir edebiyat şenliğine dönüştürülmesini düşünüyor musunuz?

— Bunu siz bir bağımsız yazı olarak da Cumhuriyet'te yazmıştınız. Dikkatle okuduk. Adamakla mal tükenmez. Sizin yazdığınızı aşan çok daha büyük şenlikler düşünüyoruz. Ama açıkça söylemem gerekirse siz iki şeyi bilmiyorsunuz: Biri sendikamızın olanaklarını, daha doğrusu olanaksızlıklarını, ikincisi de başka ülkelerde yapılan edebiyat şenliklerinin parasal portesini. Biz sendikamızda yönetim kurulu toplantılarında içtiğimiz çayın parasını bile cebimizden veririz. Kara Afrika'dan, Sarı Asya'dan Avrupa ülkelerine dek sosyalist ve kapitalist ülkelerden ve üçüncü dünya ülkelerine varıncaya kadar devletin yardımı olmadan hiç bir edebiyat şenliği yapılamaz.

Şimdiye dek İstanbul'a gelmiş ve kendimize çok yakın bulduğumuz Belediye Başkanından sendikamızın barınabileceği bir küçücük oda istediğimiz halde buna bile sahip olamadık. Buna rağmen Türkiye Yazarlar Sendikası büyük ve zengin ülkelerin yazarlar örgütleriyle karşılıklı eşit koşullarda yazılı anlaşmalar yapmış ve bunları yürürlüğe sokmuştur.

— Devlet yardımından söz ettiniz? Böyle bir girişiminiz var mı?

— Daha önce de bunu ben bir yerde yazmıştım. İşte geldik gidiyoruz. Bütün Cumhuriyet hükümetleri süresinde Türk edebiyatının devleti olmamıştır. Çünkü bizdeki devlet, ulusal edebiyat diye iktidarın kölesi kalemler istemektedir. Oysa biz gerçek devlet istiyoruz. Türkiye'de bütün kuruluşlar içersinde gelecek kuşakların da övünebileceği tek kuruluş, devletin yardımını almak şöyle dursun, sürekli zararını gördüğü Türk edebiyatıdır. Elbette devletten yardım almak istiyoruz. Ve bunun karşılığında görevimiz bütün devlet kuruulşlarını bağımsızca eleştirmek ve yermektir.

— TYS'nin gücü ve üye sayısı konusunda söyleyecekleriniz?

— TYS'nin gerek maddî, gerek manevî gücü üyelerinin sayısı ile ölçülemez. Üye sayısı bakımından Türkiye'nin, belki de dünyanın en küçük sendikasıdır. Ama bu küçük sayıya karşın gerçekten yaptığımız işler ve eylemler büyüktür. Ne-

den bu böyledir? Çünkü her yazarın en az beş bin ile on bin arasında okuru vardır. Her ülkenin yazarları o ülkenin kamuoyuna oluştururlar. Yazarlar, kamuoyunun mimarlarıdır. Bir Yaşar Kemal demek nüfus sayımındaki bir Yaşar Kemal demek değildir. Yüzbin Türk okuru demektir. Bir Melih Cevdet Anday, Türkiye'nin sayılı kamuoyu mimarı demektir. Yüz bin insan düşüncesini yaratır. İşte bizim sendikamızın büyük gücü burada. Bu 200 üyeyi okurların sayısı ile çarpmak gerekir ki, gücümüz ortaya konulabilsin. Bu bakımdan üye sayısı en az olan TYS, Türkiye'nin en güçlü sendikasıdır. Bizim sesimiz kitaplarda ve salonlarda kalmaz, bütün Türkiye alanını kapladığı gibi sınırları da aşar.

— Bu kitap sergisini başka kentlere de götürecek misiniz?

— Yarımca Şenliği'ne her yıl kitap sergisiyle katılıyoruz. Biz belediyelerden istek bekleriz. İzmir Belediyesi bize yardım etti, teşekkür ederiz. Sanırız türlü nedenlerle şenlik yapan belediyeler kitap sergisi açmamız için ve yazarlarımızın oralarda okurlarına kitap imzalamaları için bize başvuracaktır, biz bütün bu şenliklere gerekli desteklemeyi yapmayı sendikamızın görevi biliriz.

(Cumhuriyet 13 Ağustos)

AZİZ NESİN, FUAR'DA AÇILAN KİTAP SERGİSİ HAKKINDA BİLGİ VERDİ

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Aziz Nesin dün Türkiye Gazeteciler Sendikası, İzmir Şubesi binasında bir basın toplantısı düzenlenmiş, sendikanın İzmir Fuarı süresince halka açık tutacağı kitap sergisi hakkında bilgi vermiştir.

Aziz Nesin sergilenecek kitapları hiçbir politik eğilim gözetmeden derlediklerini belirtmiş, 23 yayınevinin sendika sergisine verdiği 2500 tür kitapla, sergide satışa arzedilecek kitap sayısının 100.000'i aştığını açıklamıştır.

Türkiye Yazarlar Sendikası'nın üye sayısı ve parasal gücü açısından dünyanın en küçük sendikası olduğuna da işaret eden Aziz Nesin, ereklerinin, yazar-okur arasında olumlu ilişkiler kurmak olduğunu belirtmiş, var olan ilişkileri de pekiştireceklerini söylemiştir.

Fuar süresince açık tutulacak kitap sergisinde Aziz Nesin de kitaplarını 21 Ağustos akşamı okuyucularına imzalı olarak verecek, diğer günlerde ünlü yazarlar kitap imzalayacaktır.

BEKİR YILDIZ'IN TYS'DEN İSTİFASI VE KİTAP FUARI

— Yazarlar Sendikası'ndan ayrılma nedeniniz?

— İlginç olan, çoğu kez çözemediğim, — kimi olayların — salt benimle ilgiliymiş gibi yansıtılması. Sendikanın kurucularından, iki dönem ikinci başkanlık görevini üslenmiş birisi olarak iş olsun diye, huzursuzluk olsun diye ayrılmadım sendikadan... Üçüncü Genel Kurulda, üye arkadaşlara, saatlerce duyduğum kuşkuları anlatmaya çalıştım. Ama sonunda şu oldu. Tartışma Aziz Nesin Bekir Yıldız tartışması gibi yorumlandı ve çoğunluk, haklı olan tarafı değil, güçlü gibi görünmesini beceren tarafı tuttu..

Bu, Bâbıali'nin genel yapısı içinde olağandı aslında. Düşüncelerimi, sendikamızın daha güçlü, hiç pürüzsüz olabilmesi için anlatmaya çalışırken, özellikle yazarlık konusunda yeteneksiz olanlar, toplantı süresince «benim iki yüzlülük» diye isimlendirdiğim, hani özellikle Demirel gibilerinin çok iyi becerdiği «kulisler» yaptılar. Tartışmanın konusu, sendikaya kimlerin üye olup olamıyacağıydı. Yani tüzüğümüzün 6 ve 7. maddeleriyle ilgiliydi. Hem bu tartışma sendikaya karşı salt benim değil, tek tek her üyenin sorumluluğunu gerektirir. Şimdiki Yönetim Kurulu, bu maddelerin yeniden görüşülüp sonucun açıklanmasını karara bağlamıştır. Açıklamadan sonra, eğer karar, bir yanlışın düzeltilmesi biçiminde alınmışsa gereken girişimlerde bulunacağım. Her üyenin konuyu ayrıntılarıyla bilememek gibi haklı bir gerekçesi olabileceğinden, sırası geldikçe gerek basın, gerekse özel yazışmalarla inandığım doğruları savunmaya çalışacağım. Bu bir ilke sorunudur. Sendikayı karşıya aldığım anlamını taşımaz. Aslında her üyenin özellikle 6 ve 7. maddeler üzerinde uzun uzun düşünüp vardığı doğruları savunmaktan kaçmaması gerekir. Bugün için, doğrunun savunulması güç olabilir. Ama bu güçlükten, özellikle bile bile kaçanlar, yarına borçlu olarak gireceklerdir.

— Fuardaki Kitap Sergisi konusundaki tartışmanızın nedenleri?

— Nedeni çok açık: Yönetim Kurulu, «Fuardaki Kitap Sergisinde, salt sendikaya üye olan yazarlar, imza günlerine katılabilir» diye bir karar almış. Bu karar; bölücülük, henüz üye olmamış yazarları, üyelik konusunda özendirmek, ya da kimi üye olmayan yazarları cezalandırmak gibi bir niyeti de içinde taşıyabilir. Ama amaç ne olursa olsun, alınmış bir karar vardır ve bu kararı, doğru dürüst uygulamak gerekir. Sendika, hem üyesi olmadığınız için sizi imza listesine koymama kararı ala-

cak, hem de yayınevlerinin gönderdiği kitaplar arasında — sizi bir langırd makinası gibi düşünüp — isminize göz yumacaktır. Kanımca bağlı bulunduğum yayınevine bir yazı göndererek, kitaplarımın Fuar'da sendika adına satılmasına izin vermemekle, sendikanın imza konusunda almış olduğu ilke kararı bütünlük kazandı. Umarım bu davranışım, kararların yanlış ve en azından yarım yamalak uygulama alışkanlığına, olumlu ve yapıcı bir uyarı biçiminde yorumlanır.

Gerekirse, bu tartışmayı ilerki günlerde de sürdürebiliriz. Ama şimdi, üye olmayan yazarlarla ilgili olarak alınmış yanlış karar bir tarafa, Kitap Sergisi gibi zor ve önemli bir işi göğüsledikleri için emeği geçen arkadaşları kutlar, sonucun başarılı olmasını dilerim.

(Vatan 19 Ağustos 1977)

YAZARLA OKUR KARŞI KARŞIYA

Oktay AKBAL

Hep inandığım bir şeydir: halka götürürseniz kitap satılır... Türkiye Edebiyatçılar Birliği olarak 1960 öncesinde iki kez büyük kitap sergisi açmıştık. İlki Beyoğlu'ndaki Belediye Galerisi'nde, ikinci Spor ve Sergi Sarayı'ndaki İstanbul Sergisi'nde... İkisi de geniş ilgiyle karşılandı. Çok sayıda kitap satıldı. Hele yazarların okurlarla karşı karşıya gelmeleri, yapıtlarını imzalamaları olay yarattı. Sonra unutuldu kitap sergileri. Son yıllarda kitabevleri, yayıncılar kentin orasında burasında imza günleri tertiplemeye başladılar, ama geniş bir ilgi toplayamadı hiç biri.

Bir örgüt gerekliydi, tüm yazarları bir araya getiren bir dernek, bir birlik, bir sendika... Yıllarca Türk Edebiyatçılar Birliği'nde görev yaptığım için bilirim, güç iştir yazarları bir araya getirmek, getirdikten sonra da tutmak!.. Yazar, kısacası sanatçı, tuhaf bir yaratıktır. Ne denli toplumcu olduğunu söylese de bireycidir, kiminde bu, «bencil»lik sınırına varır, hatta onu da aşar, «yalnız ben önemliyim, benden başkaları değersiz kimselerdir» kesinlemesine kadar varır! Oysa, edebiyat dünyasında herkese yer vardır, kırk yıllık ünlü, değerini topluma benimsetmiş yaşlı, olgun yazara da; bu alanda ilk adımlarını atan yetenekli genç yazara da...

Dikkat ettim, en kötü, en yeteneksiz, türlü yollar, araçlarla «ün» kazanmış yazarlardır en çok oyun bozanlık yapanlar. Bunlar bir örgütün içinde değersizliklerinin daha kolay ortaya çıkacağına inanırlar. «Tek» kalmak, öyle görünmek is-

terler. Oysa yazar, bir emekçidir kalemiyle geçinen, daha doğrusu geçinmek isteyen bir yurttaş... Hep bir araya gelmek; haklarını savunmak, yeni haklar istemek, kazanmak; yapıtının geniş çevrelere yayılmasını istemek; yazarlığın bir «heves işi» olarak kalmamasını sağlamak, her yazarın doğal özlemleridir.

Türk Edebiyatçılar Birliği şimdi yok... Yerine Türkiye Yazarlar Sendikası kuruldu. İyi çalışan bir örgüt bu. Yazarlık sorunlarıyla ilgilendiği kadar politika sorunlarıyla da içli dışlı... Hiç bir meslek örgütü toplumunun dışında olamaz. TYS'de ilerici bir kuruluş olarak demokratik devrim savaşımından en önde yer alıyor. TYS üyeleri arasında en tanınmış, yaşlı, olgun kişiler de var, en genç ozanlar, yazarlar da. Ben zaman zaman umutsuzluğa düştüm bu konuda... Yazarların bir araya gelip eşit koşullarda başarılı bir «şey»ler yapabilmeleri bana olanaksız gibi geldi. Nedenleri pek çok. Ne var ki, hepimiz bir takım gerçekleri anladık sonunda, «Bireycilik» tutkusunu aşmayı, örgüt içinde bir er olarak savaşıma katılmanın gerekliliğini... TYS başarılı oluyorsa, daha da olacaksa, iş başındakiler, yani Sendika yöneticilerinin «yalnız bana, yalnız bize» düşüncesinden uzaklaşmaları, örgütçülüğün şaşmaz kuralı olan gerçek toplumculuk çizgisinde yer almalarındandır.

İzmir Fuarı'ndaydım birkaç gün önce... TYS üyesi olarak Fuar'daki kitap pavyonunda görevliydim. Saat 18'den geceyarısına dek kitaplarımı imzaladım okurlara. İlginç bir deney oldu benim için. Daha önce de böyle imza günlerinde bulundum. Ama bu denli coşkulu bir kalabalıkla ilk kez karşılaştım. Altı saat boyunca dolup boşaldı sergi yeri. Arkadaşım Hasan Kıyafet'le birlikte bir yandan imza atıp, bir yandan söyleşiler yaptık gelenlerle... Ne ilginç konuşmalardı bunlar! Hele bir Teknik Üniversiteli'nin romanlarım üzerine söylediği sözler, yaptığı yorum, değme eleştiricilerimizin yapmadığı, yapamadığı bir düzeydeydi. Böyle okurları tanımak bir yazar için en büyük güçtür, övünçtür.

Fuar'daki kitap sergisinde imza geceleri sürüp gidiyor. Ayın 19'una kadar TYS üyesi yazar, ozan arkadaşlar orada okurlarıyla karşı karşıya gelecekler. Hepsi için ilginç bir deney olacak bu. Ekmekçi, Mumcu, Özer, Selçuk, Altan, Füruzan, Kaftancıoğlu, Bozarslan, Sezer, Özyalçıner, Gönenç, Meriç, hepsi hepsi önümüzdeki günlerde İzmir'de kitaplarını imzalayacaklar... Hepsinin içinde, yüreğinde iyi, tatlı anılar bırakacak bu imza saatleri. Hepsine yeni bir güç, bir atılım isteği verecek okurun bu yakınlığı, bu ilgisi...

Evet, kitap yaşayan bir şeydir. Onu halkın içine götürmeli... TYS kitap haftaları düzenlemeli... Sendikanın kuruluş tarihi olan mayıs ayında bir hafta süreyle büyük kentlerimizde kitap sergileri açılmalı... Yazarla okuru birbirine kaynaştıracak oturumlar, söyleşiler tertiplenmeli... İzmir Fuarı'ndaki kitap sergisinin gördüğü ilgi TYS yöneticilerine yeni atılımlar yapmak gücünü verecektir sanıyorum...

(Cumhuriyet 11 Eylül)

«2000 YILINA DOĞRU SANATLAR» SEMPOZYUMUNUN GETİRDİKLERİ

Sevim ETİ

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nce düzenlenen «2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu» ülkemizde ilk kez oluşturulan bir «çevre sanat kültür» gösterisi niteliğindeydi. Türkiye'de şimdiye dek bu denli tarafsız sanatçıyı, düşünürü, eleştirmeni ve dinleyiciyi böylesine tutarlı biçimde bir araya getiren yaygın bir etkinlik olmamıştır.

Batıda epeyce denenmiş, ticari amaçlara yöneldiği için değerini yitirmiş ve amacından sapmış olabilir bu tür yenilikler. Ama, ülkemizde ilk kez denenen, tüm maddi olanaksızlıklara karşın aksaklıkları yok denecek değin az, gerçekten başarılı bir olaydı. Bunun nedeni, her çeşit ticari ve politik amaçlardan uzak, amatör bir ruhla hazırlanmasıydı. Sunduğu en önemli ve umut verici sonuçlar ise, artık ülkemizde, bunca doyurucu kültür ve sanat ortamı yaratacak bir potansiyelin varlığını kanıtlaması ve kurumlar hiyerarşisi dışındaki dayanışmanın ne denli yararlar sağladığını vurgulamasıdır.

«2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu»nun ülkemiz sanat ve kültüründe açığa çıkardığı gerçekleri özetle şöylece sıralayabiliriz

1 — Sanat her çeşit politik ve ideolojik baskılardan uzak tutulmalıdır. Sanatın devrimci ve evrimci potansiyeli özgürlüğünden doğmaktadır.

2 — Bu kör döğüşü uluslararası toplumsal ve politik kargaşada, insanları birleştirici, insanı mutlu edici tek yol sanattır. Diyebiliriz ki 21. yüzyılda sanat, geçmiş yüzyıllardaki din gibi, tüm insanları birleştirici bir rol oynayacaktır.

3 — Ülkemiz sanatçıları birbirinden kopuk ve habersizdir. Giderek yakın ve uzak gerçeklerden habersizdir. Dayanışmaları da bu yüzden eksiktir. Aslında insan adına olması gereken çağdaş teknik, insanlığı bütün çağlardakinden daha

büyük bir çıkmaza sürüklemektedir. Bunun en büyük kanıtı ise aşırı silâhlanmadır. Bu yüzden, tüm sanatçılar, düşünürler, yazarlar, çizerler, ressamlar, müzisyenler, toplumbilimciler, psikologlar vb. her zamankinden daha da çok birbirlerine gereksinme duymaktadır.

4 — Tüm dünyadaki nüfus patlaması, açlık, hava zehirlenmesi vb. insanlığı tehdit eden çağdaş gerçeklerdir. Bu gerçekler çevremizi sürekli olarak değiştirmekte ve yozlaştırmaktadır. Bu gerçeğin ise en çok dünya sanatçı ve düşünürleri farkındadır. Ona çare arayan da gene bu kişilerdir. Eski çevreyi bozmaksızın, yaşayan geleneklerden kopmaksızın ama çağdaş bir yorumla insan yaşantısına mutluluk getirmeyi düşünen gene sanatçılar, düşünürlerdir. Batıda oluşturulan uzay kent, bulut kent, deniz altı kent, dikine, boyuna, asma, germe, şişirme vb... kent projeleri sanatçının çağdaş gerçeklere getirdiği çözüm yollarındandır.

5 — Sanatın gelecekte toplumun tek mutluluk kaynağı olduğu saptandığına göre, sanat kurumlarının çoğaltılması gerçeği devletçe kabul edilmelidir.

6 — Sanatın yaratıcı ve yapıcı gücünün oluşması ve geliştirilmesi için ülkemizde, yetkin sanat kurumları ve üniversitelerle bağımsız, yetkin sanatçı ve düşünürlerden, hiç bir devlet ideolojisiyle örgütlenmemiş bağımsız bir «Sanat ve Kültür Konseyi» kurulmalıdır.

7 — Sanat kurumları devletten yeterince yardım görmemektedir. Oysa sanat yalnız ulusal değil, etkinlikleriyle uluslararası yakınlaşmalarda büyük rol oynamaktadır. Bu sempozyum bu gerçeğin en yakın ve belirgin kanıtıdır. Aynı nedenle böyle etkinlikler devletin ideolojik doğrultusundan uzak tutulmalıdır. Sanatçılar ve sanat kurumları da dayanışma içinde devletin kültür ve sanat olaylarında tarafsız bir politika izlemesinde itici bir güç oluşturmalıdır.

8 — Ülkemiz sanatçıları sosyal güvenceden yoksundur. Devlet, sanatı ve sanatçıyı yok saymaktadır. Sanatçılar ve beyin işçileri bu ülkede en az kazanan kitlelerdir. Bu yüzden de sanatçılar en kısa zamanda örgütleşmelidir. Sanatçılar, içlerinde örgütlenmeyi sağlayacak yetenekte kişileri seçerek görevlendirmelidir.

9 — Ülkemizdeki yayın organları sanat oluşumlarına yeterince ilgi göstermemektedir. Gazeteler, dergiler, TV, spor, moda gibi olaylara sayfalar ve saatler ayırdıkları halde sempozyum gibi böylesine önemli ve yaygın bir olayı bile bir-iki satır ya da dakikayla geçiştirmişlerdir. Sanat olayları kamu-

ya yeterince duyurulmamakta, giderek kamuoyu yaratılamamaktadır.

10 — Sanat kurumları arasındaki dayanışma, sanat ve eğitim sorunlarına, programlarına ışık tutacak yaklaşımlar eksiktir; kurulmalıdır.

11 — Sanat eğitimi yapan kurumlar en kısa zamanda eğitim özerkliğine kavuşturulmalı, bu konuda da gene kurumlararası örgütleşme ve dayanışmaya gidilmelidir.

12 — «Sanat sanat içindir» ve «sanat toplum içindir» sloganları eskimiştir. Gerçek şu ki «sanat insan içindir».

13 — 21. yüzyılın insanı kendisine ait daha çok zamana sahip olmalıdır. Olacaktır da. Giderek geleceğin insanı boş zamanlarını değerlendirerek, sanat uğraşlarına daha da çok zaman ayırabilecektir. Böylece sanat, belki de bugün sanatçıların tekelindeymiş gibi görünen sanat, daha sade, daha güncel bir olay olacak ve daha büyük insan kitlelerince üretilecektir. Ve herkes ona kendince katkıda bulunacak, kendince pay alacaktır.

2000 YILINA DOĞRU SANATLAR SEMPOZYUMU ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLERİN TOPLUCA AÇIKLANMASINA OLANAK SAĞLADI

Bülent BERKMAN

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin bu yıl ilk kez düzenlediği İstanbul Sanat Bayramı'nın içinde yer alan «2000 Yılına Doğru Sanatlar Olgusu» konulu sempozyum 24-28 Ekim tarihleri arasında Akademi'nin Balmumcu'daki Sinema - TV Enstitüsü binasında yapıldı.

Sempozyumda yer alan konulara, konuşmacılara girmeden önce bu girişimin amacını ve ulaşabileceği yeri saptayalım. Her şeyden önce, bu konuya değinirken, salt katı, eleştiriler getirmek, haksızlık olur. Akademi yetkililerinin verdiği bilgiye göre, bu bayram bir yıllık bir hazırlık devresinin sonucu olarak ortaya çıktı. Bu uzun süreli hazırlık devresi, gerçekten başarılı bir organizasyon getirdi. Bayram öncesi, yapılan «Yeni Eğilimler» yarışmalarına katılan ve ödül alan eserlerin sergilenmesi, yurt dışındaki Türk sanatçılarının çeşitli sergilerle tanıtılması yerinde girişimlerdi. Ancak, bu iyiniyetli girişimler, bayramın yeterince halka duyurulmaması nedeniyle, Akademi çevresini aşamadı. Aynı şey, sempozyum için de söz konusuydu. Her ne kadar, sempozyumlar ortalama halkı aşan akademik olgular ise de, sanat konusunda, bugün

için Türkiye'de çok sınırlı olan eğitimden yararlanamayıp kendi kendini yetiştirme durumunda olan gençlerle, gerçekten sanata büyük bir ilgi duyan kişilere çok şeyler verebilirdi, bu sempozyum.

İstanbul Sanat Bayramı öncesinde, Akademi Başkanı Sadun Ersin'e, bayramın hangi gereksinmeler sonucu doğduğunu ve amacının ne olduğunu sormuştuk. Aldığımız yanıt özetle şöyleydi

«Akademimizin 100. kuruluş yılını kutlayacağımız 1983 yılını görkemli bir şekilde karşılamak istiyoruz. 1977 yılından başlayacak olan birikimlerin makro ölçekte bir bileşkesini ulaştırmak, bir senteze varmak istiyorduk. Bu çalışmalarımızı, salt Akademimiz çevresinde tutmayıp benzer kuruluşların ve serbest çalışan sanatçıların da düşünceleri ve katkıları ile pekiştirmek istedik.»

Ersin, bu gereksinmeden yola çıkarak, amacın, sanat ortamına yoğunluk ve bütünlük kazandırmak, sanatların toplumun bütün katlarına ulaşmasını sağlamak olduğunu sözlerine eklemiştir. Acaba, İstanbul Sanat Bayramı çeşitli sergileri, gösterileri ve sempozyumu ile amacına ulaşabildi mi? Buna, hemen, «evet» ya da «hayır» gibi kesin bir yanıt getiremiyoruz. Ancak, bu yıl geniş bir kitleye sesini duyuramadığına inandığımız bu bayramın, arkasından getireceği yankılarla sanat dünyasına yine de önemsenecek bir hareketlilik sağlayacağını söylemek gerekir.

İstanbul Sanat Bayramı ile ilgili gelişmeleri bundan önceki iki sayımızda, geniş olarak duyurduk. Bu yazıda, Sanat Bayramı'nın en önemli bölümü olan, «2000 Yılına Doğru Sanatlar Olgusu» adlı sempozyuma ağırlık veriyoruz. Yerli, yabancı birçok konuşmacı ve konuğun katıldığı sempozyumda, 41 sanat adamı, sanatın bugünü ve geleceği konusunda bildiriler sundu.

Sempozyumun ilk gününde sunulan bildiriler, genellikle sanatın çağımızdaki tanımını ve sınıflandırılmasını, tarihi gelişimine de ışık tutarak belirleme durumundaydı. Yunancada, sanat anlamında kullanılan «Techne»nin bugün her dilde geçerli olan «teknik» sözcüğünün de kökü olduğunu vurgulayan Prof. Bülent Özer, sanatın, çeşitli dönemlerde, değişik yorumcularla yapılagelmiş sınıflandırılmalarını içeren bildirisinde, bugün için sanatı 10 temel grupta topluyordu.

Ancak, sınıflandırmanın bu grup çerçevesinde kalamayacağını, günden güne yenilerinin ekleneceğini, örneğin, 19. yüzyılda sadece birer «röprodüksiyon» ve saptama aracı olarak

kabul edilen sinema ve fotoğrafın günümüzde etkin birer sanat olgusu durumuna geldiğini, Fransız felsefecisi Jean Galard'ın bu konuya değinerek, insanların topluca bir sanata yönelmeleri gerekliliğini ileri sürdüğünü, böyle bir sanatın ise «yaşama sanatı» olabileceğini söyledi.

Aynı gün, bildirisini sunan Aziz Nesin ise, sanat dallarının birbirinden günden güne kopuşması sorununa eğildi.

«Yalnız ekonomik nedenlerle değil, işlerinin gereği olarak da, çağımızın sanatçılarının, aralarında özel toplantılar, söyleşiler, tartışmalar için eskiden olduğu gibi, zamanları yoktur. Gittikçe yoğunlaşan yaşam yüzünden 2000 yılına doğru sanatçının zamanı büsbütün azalacaktır.» dedi. Sanatların kopuşmasına yol açan ekonomik koşullara ve kent yaşamının getirdiği zorlukların rolüne değindi. Devletin sanatı ve sanatçıyı koruma zorunluluğunu vurguladı, Türkiye'de bugün için böyle bir yardımın söz konusu olmadığını belirtti, düşünülebilecek çözüm yollarını özetledi.

Sempozyumun ikinci gününde bildirisini sunan Afşar Timuçin, sanat eğitiminde kültürün rolüne değinerek, bilginin sanatçı için bir lüks değil, zorunluluk olduğunu, bu bilginin de ancak bütünsel ve kavrayıcı bir bilgi olduğu zaman yaratıcı etkinlik kazanabileceği, sanatçıyı, bir kültür adamı olarak yetiştirebilmek için, sanat öğrenimi yapan okullarda felsefe, estetik ve bazı insan bilimleri ile kuramsal sistematik derslere yer verilmesi üzerinde durdu.

«Kültürel Verilerin Değerlendirilmesi Örneği: Safranbolu» adlı bildiriyi getiren Doç. Metin Sözen, Safranbolu'nun mimarî değerleri ve folkloruna ayrıntılarıyla değindi. Sanatın geleceğine daha bir sağlam bakabilmek için Anadolu'da geçmişin açık ve gizli bütün değerlerinin sentezinin gerektiğini söyleyen Sözen, «Geçmişimiz için bir gelecek» sloganının günden güne geçerlilik kazandığını savundu.

Teoman Madra'nın «2000 Yılına Doğru Fotoğrafta Güncel Yorum», konulu bildirisiyle, Tan Oral'ın «Grafik Mizah, Karikatür» adlı bildirileri oldukça ilgi çekti. Madra Multi-media gösteri düzeninin, fotoğraf sanatında bir aşama olduğuna değinerek, birden çok projeksiyon makinesinden, konulu görüntü dizilerinin bir müzik eşliğinde ekrana yansıması ile oluşan bu düzenin, Türkiye'de de uygulanmasını önerdi. Tan Oral'ın bildirisi ise çizgi, mizah ve çizgili mizahın tarihsel gelişimini ve günümüzde ulaştığı boyutları belirleme çerçevesindeydi.

Bunların dışında, konuşmacılar, çeşitli konularda görüşlerini bildirileriyle duyurdular. Bunlardan A. Habib Özgen-

türk'ün, «Sinemasal Dil Üzerine Bir Derleme Çalışması», Prof. Gyorgi Kroo'nun «Çağdaş Macar Müziği» ile «Macar Eğitim ve Kültüründe Müziğin Rolü», Nermin Başağa'nın «Çağdaş Bale», eleştirmen Pierre Restany'nin «Zavallı Sanat, Zavallı Dünya» konulu bildirileri gibi, birçoğu okundu.

Sempozyumun en ilgi toplayan bölümü ise son gün yapılan üç açık oturumdu, «Sanatın Geleceği», «Sanat ve Toplum», «Sanat Eğitim»i konularını içeren açık oturumlara, daha önceden bildirilen adlardan bazıları çeşitli nedenlerle katılmadılar. «Sanatın Geleceği» konulu ilk oturumu, Prof. Bülent Özer yönetti. Aziz Nesin, Prof. İsmail Tunalı, Prof. Doğan Kuban ve Jean Galard konuşmacı olarak katıldılar. Sanatın gelecekte yine toplumsal koşulların gerektirdiği biçimi alacağını, teknolojinin hızla ilerlemesi ve insanın bu girdap içinde bir otomat durumunu almasının sanatın geleceğini tehdit eder nitelikte olduğunu söyleyen konuşmacılardan Prof. İsmail Tunalı, bu durumda çıkar yolun insan ile makinenin sentezinden oluşacak değişik bir sanatın gerçekleşmesi olabileceğini belirtti. Aziz Nesin ise Türkiye'de sanatın bugününün yarınından çok daha önemli sorunlarla sanatçının önünde olduğunu, bu durumda, geleceği tartışmanın yersiz olacağını söyledi. Konuşmacılar yaygın ve demokratik bir sanatın oluşması ve toplumun kendi sanatını ortaya çıkarması için «sınıflar» engelinin aşılması gerektiğinde birleştiler.

«Sanat ve Toplum» konulu ikinci oturuma ise Hilmi Yavuz, Prof. Hüseyin Gezer ve Bertan Onaran katıldı. Oturumu Prof. Safa Erkün yönetti. İlk sözü alan Yavuz, sanatın nesnel anlamlandırılması üzerinde durarak, sanata verilecek anlamda en geçerli olacak yöntemin, çoğulcu toplumsal yöntem olduğunu belirtti.

Prof. Hüseyin Gezer, sanatın etkileme gücünün öteden beri bazı kurumlarca sömürülmekte olduğunu ve insanın aleyhinde kullanıldığını, kurtuluşunun, doğayla bağlarının pekiştirilmesine bağlı olduğunu söyledi.

Oturumun son konuşmacısı Bertan Onaran ise, sanatçının yaşamı yorumladığını, Turgut Uyar'ın «Biz su yorumcusuyuz» dizesini örnek vererek belirtti, sanatı, bizi evrene yaklaştıran bir yorum olarak tanıtladı.

Bu oturumun sonunda varılan ortak sav, sanat yapmak için sistem tercihinin değil, ama sistem ne olursa olsun, insanın yassılaşmamasının kural olarak benimsenmesi gerektiği idi.

Erol Eti'nin yönettiği son oturumun konusu ise «2000 Yı-

lına Doğru Sanat Eğitimi»ydi, Mustafa Aslıer, Prof. Bülent Özer, Prof. Orhan Şahinler, Doç. Devrim Erbil ve Doç. Metin Sözen katıldı. Türkiye'de bugün için ortaöğrenime, özellikle girmek bir yana, çok az sayıda var olan sanat derslerinin kaldırılması aşamasındaki uygulama devresinde, sanat öğretiminin, ancak akademiler düzeyinde olabileceğine değinen konuşmacılar, bu öğretimin akademilerde, en olumlu hangi biçimde yapılması gerektiğini tartıştılar. Saklı kişisel yetenekleri harekete geçirmek, içgüdüleri yüreklendirmek, sanatçıya kendine güven duygusunu aşılamayı, Akademik öğretimin, usta-çırak ilişkileri biçiminde değil, öğrenciye eleştiri fırsatı da vererek ele alınmasını savundular. Prof. Bülent Özer, bunların dışında, tüm için eğitimin gerekliliğini vurguladı, amacın sadece üretici değil, tüketici yetiştirmek de olması gerektiğini söyleyerek, günümüz Türkiye'sinde, özgün akımları kabul edecek, özgür olmayan akımları kusacak bir tüketici bulunmadığını, bunun üretici yetişmemesine var olanların ise sapmalara uğramamasına yol açtığına değindi.

«Sanat Eğitimi» konusunun, böylesine kısa süreli oturumlarla, hiç bir aşama yapamayacağını belirten Aslıer de, bundan sonraki sempozyumun salt bu konuyu içermesini önerdi.

Beş gün süren sempozyum, açık oturumlardan sonra, Akademi Düzenlenme Komitesi adına Doç. Mehmet Çubuk'un kapanış konuşması ile sona erdi. Sempozyum süresince, birçok sanat adamı bir araya geldi. Gerek bildirilerle, gerek açık oturumlarla, gerekse kulislerle düşünce alışverişi yaptılar. Belki de, sanat dünyamızda, örgütlenme yolunda, sözde olmayan, gerçek bir adımdı, bu sempozyum. Böyle düzenlemelerin gerekliliği, bu sempozyumdan sonra daha bir belirginleşti. Ancak, bütün bunlara — yalnız sempozyum değil, gösteri, sergi vb. olgular — gösterilen özen, halkın biraz daha yakın olması için, duyuru bakımından da gösterilseydi, Akademi çevresini aşabilirdi, bu Sanat Bayramı...

(Sanat Dergisi 7 Kasım)

SANAT BAYRAMINDA TARTIŞILAN DÜŞÜNCELERİN ARDINDAN

Bertan ONARAN

Başta Sadun Ersin'in aydınlık ve meraklı kafası olmak üzere, bildiri ve tartışmalarda adı geçen geçmeyen birçok değerli insanın emekleriyle ortaya çıkan, kanımca epey güzel

araştırma ve düşünceye yolaçacak, dolu, verimli bir hafta geçirdik.

21 ekim cumartesi günü elde olmayan nedenlerle öne alınan bir dinletiyle başladı Sanat Bayramı: Doğrusunu isterseniz, öbür emekçilere eş bir saygıya rastlayamadık müzik yorumcularımızda; bestecilerin ve konuk besteci - yönetmen Odaline de la Martinez'in ciddiliklerine karşılık, yorumcular gerek sahnede, gerek sahne gerisinde insanın yüzünü kızartacak kadar saygısızdılar. Neyse ki, saat 15'te Tatbiki Güzel Sanatlar'da açılan Fotoğraf Sergisi ile 17.30'da Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki yarışmada ödül almış - almamış yapıtları içeren sergiler hepimizi sevindirecek düzeyde ve saygınlıktaydı. İki sergiyi de, sonradan açılan Resim - Heykel Müzesi'ndeki Avusturya Hollanda - Fransız - Romanya - Alman karma sergisiyle Maçka Sanat Galerisi'ndeki Yabancı Ülkelerdeki Türk Sanatçıları sergilerini de önemle salık veririm.

Birinci kümede, Erol Eti, Afşar Timuçin, Veysel Günay, Metin Sözen, Mustafa Aslıer, Ali Teoman Germaner ve arkadaşları, Tan Oral, Emin Barın, Margret Dietrich, Heinze Kindermann, Nermin Başağa, Atilla Özkırımlı, Ahmet Yürür, Doğan Hızlan, Hayati Asılyazıcı, Habib Özgentürk ve benzerlerini dinledik.

İkinci kümedeseyse, Bülent Özer, kendisi gelmese de «Yoksul Dünya, Yoksul Sanat» adlı önemli bildirisini gönderen Pierre Restany, Ben Ami Scherftein, Jean Galard, Aziz Nesin, Mehmet Çubuk, Doğan Kuban, Jale Erzen, Süha Özkan, Gündüz Gökçe, Gunther Dominique, Önder Küçükerman, Sezer Tansuğ, Teoman Madra, Odaline de la Martinez, Nikşa Gliko, ve ne yazık ki giriş izni alamadığı için gelemeyen, değerli bildirisi de önce okunmaya başlanıp sonra yarıda kesilen Melikof Karayan Zammit tartışmalara gebe, doğurgan bildiriler sundular.

Bu bilimsel sanat şöleni sırasında ortaya atılan iki ana sorudan birincisi, 2000 yılına kadar insanın yeryüzündeki varlığının sürüp sürmeyeceğiydi. Kendi yarattığımız allı pullu makinaların, toptan yokedici ve denetimi çılgınların bile eline geçebilecek silâhların, çevre kirlenmesinin, doğal denge içersinde en az bizim kadar gerekli tek ya da çok hücreli öbür canlıların gittikçe tükenmesinin yarattığı büyük tehlikeyi vaktinde önleyip önleyemeyeceğimiz sorusuna bildiri sunanların ya da tartışmacıların hiç biri olumlu yanıt verecek durumda değildi elbet.

Kendi payıma, Türkiye'de ilk kez böylesine geniş boyutlu, öğretici, doğurgan bir Sanat Şöleni'ni gerçekleştiren bütün

kişi ve kuruluşları; o arada Şölen'in düzenlenmesinde canla başla çalışan adlı - adsız tüm emekçileri, Düzenleme Kurulu Yazmanı Mehmet Çubuk'un kimliğinde; toplantı ve tartışmaların alabildiğince az aksamayla gerçekleşmesine katkıda bulunan Sinema ve TV Enstitüsü yönetici ve emekçilerini yürekten kutlarım.

Daha güzellerini yaşayabilme umuduyla.

(Cumhuriyet 5 Kasım)

HANGİ GELECEK?

Gürol SEZEN

Her kim geleceğini düşünmek zorunluğundadır... Gelecek, kimilerine göre «Başını sokacak bir dam altı»dır. Bir kuytu yer; ev, anne, baba ve çocukları barındıran. Kimilerine göre umutsuz, derin bir yaşamın sezgisidir. Dört bir yanı «mâmur», her şeyi denk bir yaşamdır gelecek kimilerine göre. Kimisine göre de keyfe kederdir. Her kim geleceğini, içinde bulunduğu ortamın hızı ile uyarlı götürmek ister.

Kendi dışımızda boy atan «gelecekler» de vardır: Tasarladığınız, gizemini korumaya çalıştığınıza ters düşer bunlar bazen. Kuşatırlar sizi. Bir korku, kuşku ve savaş olarak büyürler çevrenizde. Bir gün yumağına da benzetebiliriz «geleceklerin» tümünü: Kendi geleceğinizi, oğlunuz, kızınızın geleceği sarar. Onu hısım akraba. Sonra yakın uzak komşularınız, ülkeniz, başka uluslar ve egemen bir dünyayı kullananların geleceği kuşatır bu yumağı.

Gelecek üstüne sıraladığımız bu basit düşünme yolunu, 22 ekim - 13 kasım arası, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin düzenlediği «Sanat Bayramı» anımsattı. Başı resim ve heykelin çektiği, grafik, halı, endüstri tasarımı, karikatür, özgün baskı ve mimarlık sergileri açıldı bu bayram sırasında. Ayrıca bale, konser, pandomim gösterileri ve sanat üzerine sempozyumlar düzenlendi. Bayramın genel çizgisini ise, «2000 yılına doğru sanatlar olgusu...» içeriyor.

Bu, 2000 yılına doğru sanatlar olgusu, gelecek kavramına yaslanırken acaba hangi geleceği simgeliyordu? Sorunun aslı da burada. Sıralıyalım biraz. Kendi geleceğimizi mi? Hısımımız, akrabamız, komşularımız, ülkemiz, başka uluslar ve egemen bir dünyayı kullananların geleceğini mi? Sanırım söz konusu edilen, örgü için gerekli yumağın en dışı. Yani, egemen bir dünyayı yaratan ve kullanan güçlerin ürettiği bir sanat olgusunu...

İçinde bulunduğumuz çağ, kuşkusuz bir geleceği hazırlıyor. Takıp takıştırmaya, süslenip püslenmeye, kokular sürünmeye pek düşkün bir çağ olsa gerek 20. yüzyıl. Acaba 18. yüzyılın artığı, 19. yüzyılın doğum sancısı çektiği 20. yüzyılın, rüküş ve peylenmiş bir çağ olacağı akla gelir miydi? A. Camus 20. yüzyılı «Korku Çağı» diye tanımlıyor. «Yaşadığımız dünyada en göze çarpan şey, çoğu insanların, her çeşit inanç sahipleri dışında, gelecekten yoksun olmalarıdır. Geleceğe el atmayan, gelişme, iyileşme umudu olmayan bir hayatın ne değeri olabilir?»

Umuda acıyla bakıyor Camus. Anadolu yakıştırması; yarasının ağzıyla sesleniyor, çağının insanlarına.

SORULAR :

Gazeteler, radyolar, televizyonlar, her gün hastalığını kusan çağın haberleriyle dolu. Betonlaşan kentler, yokolan doğa, kirlenen yeryüzü; kalabalıklaşan dünyanın üstüne yürüyor, yakıp yıkıp yoketmeyi amaçlıyarak. Güldür güldür teknoloji, çelik yumağını örüyor Neron'un oturduğu köşede... Hiç yabancısı olmadığımız, yeryüzünde milyonların bildiği gerçek bütün bunlar. Çağından sorumlu bir aydın için ise, gündeme getirilecek biçilmiş kaftan.

Ya kendi gerçeğimiz?

Evet biliyoruz, kendi gerçeğimizi, yaşadığımız çağın gerçeğinden soyutlayamayız. Ama bir şartla! Bizim o kendi halinde gerçeğimizin eni boyu ölçüldü mü ne dersiniz? Kaç arşın eder boyu kimbilir! Bu kargaşada kim vurduya gitmesin sakın. Anadolu toprağının yüzyılları içeren kültürel ürünleri envanter giysisinden çıkarılabildi mi bugüne değin? Sanat eğitimini sürdüren kurumların, hangi kuramsal yaklaşımla körebe oyununa katılan bu kültürel yapı içinde, plâstik sanatlarımız oyunun ebesi mi yoksa? Ekonomik yapıyla sanatın, ve sanatın toplumsal yapımızla işlevsel yanını bilebiliyor muyuz?

İŞİN İKİNCİ YÜZÜ

2000 yılının sanat olgusunu yaratan toplumlara bakalım bir de. Hangi gereksinimin ürünüdür bugün çağa egemen olan teknoloji? Bu teknolojinin önüne, onu saptıran başkaca bilgisayarların çıkmayacağını kim söyleyebilir? Yani biz bugün evrensellik adı altında geleceği tasarlamak isterken, ya onlar ana yolu bırakıp patikaya saparlarsa! Makinelerin kavga-

sını saha kenarından seyreyleyen bizlerin «hali» nice olur hiç düşündük mü? Ekonomik girdilerin bedeliyle de ilgili değil mi sanatın gelecek olgusu?

Yanlış yönlendirilmelerin çıkmaza girdiği ortamda, görkemli bir Truva atı olan gelecek düşüncesinin bu denlisi, elimizdeki dolu fileyi bırakıp boş konserve kutularıyla oynamaya benzemiyor mu? Teknolojinin artıklarıyla hiç yoksa şimdilik oynamamaya söz verelim isterseniz, biz sanatı kullananlar.

(Cumhuriyet - 5 Kasım)

TÜRK EDEBİYATI VE EDEBİYATÇILARI YURT DIŞINDA

İlk yıllığımız «Edebiyat Yıllığı 1976»da, gelecek yıllıklarımız için edebiyatçılarımızın bize yardım etmelerini, dış ülkelere yansıyan Türk edebiyatını ve başka dillerde yayınlanan yapıtlarını bize bildirmelerini dilemiştik. Aynı dileği yinelemekteyiz. «Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Yurt Dışında» bölümüne, ancak elde edebilmiğimiz bilgileri alabilmekteyiz.

NÂZIM HİKMET, PARİS ÜNİVERSİTESİ DERS PROGRAMINDA

Kosta DAPONTE

1968'den beri Paris Üniversitesi Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü'nde (Paris — II Üniversitesine bağlı) Türk edebiyatı dersleri veren Güzin Dino, Fransız ve yabancı öğrenciler için Yunus Emre'den başlayarak Nâzım Hikmet'i de ders programlarına almış bulunuyor.

Paris Üniversitesi'ndeki bu derslerde okutulan Nâzım Hikmet hakkında, büyük ozanın 75. doğum yıldönümü kutlanırken Güzin Dino ile yaptığımız konuşmada yabancı öğrencilerin ilgisini öğrenmeye çalıştık.

Güzin Dino, Türk edebiyatındaki büyük yazarlar dizisinin en ilginç doruklarından biri olarak nitelendirdiği Nâzım Hikmet üstüne yapılan çalışmalar için şunları ekliyor :

«Çalışmalar diyorum, çünkü kürsü değil yönettiğim dersler, tartışmalı bir araştırmadır.»

Paris Üniversitesi'ndeki öğrencilerin Türk Edebiyatına duydukları ilgi hakkında da Güzin Dino şöyle diyor :

«Bu yıl öğrencilerimin sayısı 75'i buldu. Denebilir ki, edebiyata duydukları ilgilerinin nedeni şu: Seçtikleri bilim kolu ne olursa olsun, örneğin Orta Doğu tarihi, gelişme yolundaki

ülkeler sosyolojisi, Orta Doğu coğrafyası; Türk edebiyatını kavramadan, Türk kültürü üzerinde etraflı bir fikir edinmeden bilgilerinin bir boyutunun eksik kaldığını anlıyorlar. Evet, Türkiye'yi anlamak için edebiyatından geçiyorlar. Şiirden çıkan duygu ve anlam zenginliği, hele bu şiir Nâzım Hikmet'inki olunca Türkiye'yi anlamanın anahtarı oluyor. Nâzım Hikmet'in «İnsan Manzaraları»nı okuyan araştırıcı, ciltler dolusu kitabın veremeyeceği bilgileri, duyguları ediniyor. Bunu yalnız üniversite seviyesinde öğrenciler değil, aynı zamanda üniversiteyi bitirmiş araştırıcılar da yapıyor. Ayrıca Türk diline sevgi duyan, dili öğrenmek için en doğru yolun o dilin edebiyatını bilmek olduğuna inanan öğrenciler de eksik olmuyor.»

Güzin Dino'yta öğrencilerinin yalnız Fransız olup olmadığını soruyoruz.

«Çoğu Fransız olmakla beraber içlerinde İngiliz, Amerikalı, dört beş Yunanlı öğrenci de eksik olmuyor. Yunanlı gençler Türk edebiyatına büyük ilgi duyuyorlar. Aralarından birinin bana dediği gibi: «İstesek de istemesek de, yüzyıllar boyunca birlikte yaşadık, kendi tarihimizi anlamak için Avrupa tarihini değil, öncelikle Osmanlı - Türk tarihini ve edebiyatını okumamız lâzım; hem Nâzım yalnız sizin değil, dünyanındır, yâni bizim de şairimiz.»

Güzin Dino, Nâzım Hikmet için duyulan özel ilgiyi şöyle özetliyor

«Kesinlikle özel bir ilgi var. Yunus Emre ile Nâzım Hikmet seminerleri en çok ilgiyi, coşkuyu toplayan iki doruk oluyor. Coşku kelimesini kullandım, bile bile, çünkü gerçekten coşku uyandırıyor bütünü ile Türk edebiyatı, özel bir coşku, sanki öğrenciler, araştırıcılar, kendilerinden gizlenmiş bir kıtayı keşfetmiş oluyor.»

«Nâzım Hikmet konusunda kişisel çalışmalarınız var mı?»

«İki yönden ön çalışmalarım var, çoktan beri tezgâhta gerçi: Nâzım Hikmet'in Paris'e uğradığı yıllarda tuttuğum notları toparlayıp geliştirmem lâzım. Bir de ayrıca, Nâzım'ın şiiri üzerine bir dil ve yazış araştırmasını yürütmem lâzım. Kendi çalışmalarım dışında, yakın bir ilgi ile izlediğim Nâzım Hikmet'e ait doktora çalışmaları da var. Elimden geldiği kadar bunlara yardımcı oluyor, gelişmelerini izliyorum.»

«Öğrencilerinizin çalışmaları hakkında somut örnekler verebilir misiniz?

«Size yazılı ödevlerden parçalar aktarabilirim. Elbette ki bu parçalar, her çalışmanın tümü üstüne doğru bir yargıya

götürmez, çünkü 20-30 sahife tutan bu çalışmalar, yöntemleri, kurguları, bütünleri ile ilginçtir.»

Güzin Dino'dan, bu çalışmalar arasından birkaç ilginç parçayı seçmesini istiyoruz; öğrencilerin son yıllardaki yazılı denetleme çalışmalarından seçilmiş bu parçaları aşağıda sunuyoruz.

«NÂZIM HİKMET'İN ŞİİRLERİ ORKESTRALAR İÇİN YAZILMIŞTIR»

«Çapı bakımından bir Pablo Neruda, bir Mayakovski, bir Garcia Lorca, bir Eluard boyunda olan Nâzım Hikmet, heybeti ile, Türk edebiyatına egemendir. Ona öz ve biçim bakımından yeni bir döküm vermiştir. Üstün nitelikte bir savaş ozanıdır, onun gücünü ne hapis, ne sürgün yok edebilmiştir. (.....)

«Yaşamak! Bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşcesine,
bu hasret bizim!»

Nâzım Hikmet kişi ile toplumun, teklikle çokluğun, vatanseverlikle uluslararasıcılığın (evrenselliğin), «ben»le «biz»in, ağaç ile ormanın, yün ipliği ile kilimin simgesel diyalektiğini vermiş ve bununla tüm eserini donatmıştır baştan başa. (...) Böylece Nâzım, dürüst bir toplum kavramını gerçekleştirmek istiyen devrimci eylemi coşkusu ile desteklerken, ozandan tarihe katkısını isterken, sömürülenlerin tarafını tutarken, metafizik gevezelikleri, entellektüalizmi ve «praxis»ten ayrı düşen «idealizm»i kınamıştır. (...)

Nâzım Hikmet, kimi zaman «resim dili» ile şiir dili arasında bir buluşma noktası aramıştır. Örneğin, «Hapishane Kapısı» şiirinde olduğu gibi, ya da Balaban'ın bir tablosunu sözcüklerle anlatırken. Çok ince bir «uzaklık katma» yöntemi ile, «Yeni Roman» akımının nesnelleştirme yöntemini, gerçeği çözme deneylerini romancılardan önce şair çözmüş bulundu böylece. Bu şiirlerinde ozan, son dizeye kadar ölçülü, pes perdeden bir eda ile konuşur, kişileri dökümden çıkmış gibi yerleştirilmiştir. İki vurgulama bu şiirin anlamını aydınlatıverir: Biri, daha gülmesini öğrenememiş çocuklar imgesi, diğeri, kendinin tutuklu olması. Böylece iç ve dış boyut ortadan kalkar, (yâni, demir kapının içi ile dışı), yokolur. Nâzım halkı ile birleşir, onun gibi kurbandır çünkü, kurban edilmiştir. (...) Nâzım Hikmet'in şiirleri sanki orkestralar için yazılmıştır. Bu söz akla hemen «Yeni Sanat», «Bah-rı Hazer», «Salkım Söğüt»

şiirlerini getirir. Herhalde bu şiirleri. «835 Satır» kitabını oluşturan şiirleri okuduktan sonradır ki Ahmet Hâşim, alabildiğine övgülerle dolu şu yazısını yazmıştır, Nâzım Hikmet'in sanatı üstüne: «... şâir müheykel bir şekil halinde semanın maviliğine karşı durmuş, cidden tuhaf, fakat ahengi cidden emsalsiz bir garip âletin tellerini söyletiyor. Bu vezin bildiğimiz vezinlerden değil, bu lisan, şiirin bugüne kadar kullandığı lisana benzemiyor... Eskiden şiir bir tek düdükle söylenirdi. Nâzım Hikmet bir tek âlet yerine koca bir orkestra takımı vücuda getirmiş...» Ahmet Hâşim, Nâzım'ın sanat özünü toptan sezivermiş. O günlerde, aruzla beslenmiş okuyucuların şaşkınlığını göz önüne getirin biraz olsun... «835 Satır» ortalığı çınlatınca...»

«NÂZIM, HALK GELENEĞİNİ LÂYIK OLDUĞU BAŞYERE OTURTTU»

Bir başka çalışmadan..

«Nâzım Hikmet'in ilk devrimci şiirleri yayınlandıkları sırada, aruz vezninin son büyük temsilcileri Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim, ozanlıklarının doruğuna erişmişlerdi. Nâzım'ın yapıtları, birdenbire patlak vermeleri ile, bir kopmayı oluşturdular, ve bunu Nâzım Hikmet, konuşma dilini okuyucuların hizmetine şiirsel biçimde sunarak, ve sözlü halk edebiyatını, halk geleneğini, lâyık olduğu başyere oturtarak başarır. (...)

«Sesini Kaybeden Şehir», fütürist akımın bir şiiri sayılabilir, bunda ozan, yepyeni bir dünya görüşü ile, çağdaş vatandaşlarına, fütüristlerin gözde tema'larından olan endüstri ve büyük kent imgelerini yansıtır. Dram ögeleri belirli bir sosyal açıya, insanoğlunun yeni boyutuna, konuşma dili ile eklenmiştir artık Nâzım'ın şiirine. (...) Nâzım'ın büyük özgünlüğü, belki de sanatının giz'i, diyalektiği üstün bir başarı ile kullanmasındadır — dili ve imgeleri şaşılası ustalıkla kullanarak, olayları yansıtır, yalanı orta yere serer, doğruyu meydana çıkarır; düşüncesinin çıkış noktası olduğunu bildiğimiz teorik yöntem, sanki somut örneklerle yeni baştan yaratılır, canlanır. Bunun örneklerini «Kuva-yı Milliye Destanı»nda görürüz, Lenin'in «yansıma kuramı»ndan, Marx'ın Manifestos'una kadar çeşitli temel kuramlar, hatta cümleler, zorlama olmaksızın şiirin içinde yer alır.»

«ARAGON BİLE BUNCA SOMUT BİR DİRENÇ İMGESİ YARATAMAMIŞTIR»

Bir başka çalışmadan bölümler

(...) Gerilim arttıkça dizeler uzar, sanki Bedreddin'in yi-

ğitleri, çarpışmadan önce, sükûnetle, içlerine kapanmışlardır Ayrıntılara girişmeden iki ögenin bileşimini izleyelim: Toprak'la, Bedreddin'in köylülerini. İlk iki dizede kaynaşma o kerteye varır ki, «silâh kesilmiş bir toprak» söz konusudur neredeyse, sıcak bıçak gibidir ve bulutlar, dolu ve ağır. Kayalardan ötelere uzanan bir bakış vardır, Mustafa'nın bakışıdır bu, yüzyıllar boyunca onu ezen ve horlayanlara karşı yönelmiş bir bakış, bir kölenin uyanışı. Ak gömlekli savaşçıların telâşsızlıkları da bundandır, yüzyıllar boyunca beklemişlerdir.

«Bedreddin'in, yâni Nâzım'ın erleri ile Yahya Kemal'in «Akıncıları» arasında hiç bir ilişki yoktur. Bedreddin'in köylüleri zaferlerin içinde «çocuklar gibi şen», dört nala giden atlılar değil... (...) Bedreddin'in taraftarları için olduğu gibi, Mustafa Kemal'in de yandaşları için, topraklarını aşan bir savaş, çağlarını aşan bir savaş söz konusudur. Karşı koyup ayaklanmaları, bir simge değerindedir. İstiklâl Savaşı sadece ulusal değildir, ezen ve ezilenin kavgasında, tarihsel diyalektiğin özüdür.

«Özel ve sınırlı bir savaşın ötesinde, dar sloganların çerçevesinden arınmış evrensel ilkeler sayesinde — ulusal bir savaşı dile getirse bile — Nâzım Hikmet'in şiiri, destanı, bize her zaman geçerli kılacak bir gerçeği yansıtır. Aragon bile, özel bir olaya bağlamadan bunca somut bir imge, bir direnç imgesi yaratamamıştır (...) Nâzım üstüne düşündükçe, şiirini ve anlattığı gerçekleri düşündükçe, bir çelişki çıkıyor karşımıza: Çağdaşları, olayların oluşumunu özgürlükle izleyebildikleri ve öğrenebildikleri halde, onları, her şeyden uzaklaştırılmış, tutuklu, sürgün Nâzım, günü gününe, sanki savaş cephesinin ilk hattında imiş gibi, çarpışmaları, dünyadaki ideolojik çatışmaları eserinde yansıtmıştır. (...) İşte böyle, **ozanlar tarihinin en yalnız kalmış ozanı,** anlaşılmaz ozanların çemberini parçalamıştır (zaten ödevi anlamaktır, anlaşılmak değil) kendisini dost Türk köylüsünün yerine koymuştur, toprak ve güneşin yanına, böylece kendi diyalektiğini canlandırır, yaratır.»

«ANADOLU KÖYLÜSÜ, NÂZIM'LA NİHAYET KARŞISINDA KONUŞACAK BİRİNİ BULMUŞTUR»

Bir başka öğrencinin özetle görüşleri..

«... Nâzım Hikmet gerçekten çağının çocuğudur, yeni Türkiye'nin, yürüyen Türkiye'nin, değişen Türkiye'nin. Bu değişmeler Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim'i şaşırtmıştır, ve onları ya geçmişe, ya da hayâl âlemine yöneltmiştir. Nâzım Hikmet

ise, çağını dolu dizgin yaşamıştır ve hatta çağını aşmıştır bile. (...) Nâzım Hikmet'in öteki tutuklularla ilişkisi ne olmuştur? (...) Anadolu köylüsü nihayet, karşısında konuşacak birini bulmuştur. Sıkıntıları, baskıları, haksızlıkları olduğu gibi, sevinçlerini, başarılarını dinleyen birini bulmuştur. Ve nihayet konuşmuştur Türk köylüsü ve ferahlamıştır, iç dünyası genişlemiştir, tutukluluk sürecinin üstesinden gelebilmiştir ve de anlamıştır ki, (belki de sadece bilinç altında) Nâzım'a anlattıkları büyük yankısını bulacaktır.»

«NÂZIM'I KENDİ DİLİNİN AHENGİ İÇİNDE KAVRAMAK»

Ve yine bir öğrenci çalışmasından bölümler :

(...) Şiirlerinin biçimi, temaları ve inançlarını açıklama bakımından yenilik kapılarını açan Nâzım, her şeyi altüst etmiştir. Bir taraftan hiç bir yönünü kaçırmamak için, bütün kaynaklarından faydalanmak için, eserine dalmak isteğini uyandırır; diğer taraftan, okuyucusunu kendi içine dönüştürür; onu bir çeşit bilinç sınavına iter: Nâzım'ın, inançlarına karşı gösterdiği gücü, okuyucu kendinde bulabilecek mi? Yapıtlarının ve etkisinin en zor yönü de işte budur.

«Ona yaklaşanı sarsar ama çeker de, bundan kurtulmak da istemez okuyucu. Ortada büyük bir engel kalıyor, o da Nâzım'ı kendi dilinin ahengi içinde kavramak! Bu da Nâzım'ın ülkesine getirdiği son büyük armağanıdır: Dilinin öğrenilmesinin isteğini uyandırmak.»

(Cumhuriyet 26 Mart)

Batı Almanya'da bulunan «Türkiye Akademikerler ve Sanatkârlar Derneği» Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü nedeniyle, Berlin'de bir hafta süren «Nâzım Hikmet Şöleni» düzenledi. Bu şölene Türkiye Yazarlar Sendikası üyelerinden Asım Bezirci'yle Ataol Behramoğlu, Nâzım Hikmet Kurulu üyelerinden Ruhi Su'yla Genco Erkal çağrılıydılar.

NAZIM HİKMET

BATI ALMANYA'DAKİ NÂZIM HİKMET ŞÖLENİ

Asım BEZİRCİ

Bir başka yazımda da değinmiştim: Özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde, emperyalizm çağında burjuvazi edebiyat alanında gitgide gerilemekte, yaratıcı gücü azalmaktadır. Buna karşılık, geri bıraktırılmış ülkelerin ve sömürülen sınıfların edebiyatında fışkırmalar görülmektedir.

Nâzım Hikmet bunun örneklerinden biridir. Üstelik, o yalnızca ulusal bir değer değil, uluslararası bir değerdir de. İçerik ve biçimce Türk şiirine olduğu kadar dünya şiirine de katkıda bulunmuştur. Bu katkının önemi gittikçe daha iyi anlaşılmakta ve eserleri yabancı dillere daha çok çevrilmektedir. Şimdiye değin çevrildiği dillerin sayısı elliye yaklaşmıştır.

Nâzım Hikmet'in şiiriyle tanışan yeryüzü halkları, onda kendi sınıfsal çıkarlarının savunulduğunu, acılarının, sevinçlerinin, özlemlerinin başarıyla belirtildiğini görüyorlar. Baskıya, sömürüye, eşitsizliğe karşı özgürlük, adalet, kardeşlik ülküsünün yüceltildiğine tanık oluyorlar. Faşizme, emperyalizme, savaşa karşı demokrasi, bağımsızlık, barış düşüncesinin gür sesini duyuyorlar. Bundan ötürü, onun şiirini anlıyorlar, seviyorlar, beğeniyorlar.

Türkiye Akademiker Ve Sanatkârlar Derneği'nin Batı Berlin'de düzenlediği «Nâzım Hikmet Şöleni» bunu bir kez daha kanıtladı. İşsizlik yüzünden yurt dışına göçmüş Türkiyeli işçiler şölene büyük ilgi gösterdiler. Onların yanı sıra Almanyalı emekçiler, aydınlar, öğrenciler de şöleni coşkuyla, beğeniyle, sevgiyle izlediler. Böylece, Nâzım Hikmet'in yalnızca Türkiye halkının değil, dünya halklarının da seçkin bir şairi olduğu apaçık ortaya çıktı. Aynı zamanda, Türk şiir ve sanatının Batı şiir ve sanatından hiç de geri olmadığı anlaşıldı. Başka bir deyişle, Nâzım Hikmet'in adı ve eseri öbür ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da Türkiye'ye onur ve saygınlık kazandırdı.

Bu sonucun alınması yolunda görevli arkadaşlar ile işçi dostlar canla başla uğraştılar. Birlik, dayanışma, disiplin içinde saygılı, programlı, uyumlu bir ortak çalışma örneği verdiler. Batı Berlin Kreuzberg Belediyesi ile Hanns Eisler Koro'sunun da yardımlarını sağlama becerisini gösterdiler.

Şölen öylesine düzenli ve başarılı geçti ki Alman gazeteleri ile radyoları dahi ondan övgüyle söz etmek zorunda kaldılar. Bu arada Berlin, Köln ve Frankfurt'taki radyoların Türkçe yayın servisleri de ilgilerini esirgemediler.

Şölende kısaca şunlar gerçekleştirildi :

— 11 Kasım: Sergi açıldı. Uluslararası sanatçı ve fotoğrafçıların Nâzım Hikmet'le ilgili çalışmaları Kreuzberg Sanat Dairesi salonlarında sergilendi. Mehmet Aksoy'un heykelleri, Hanefi Yeter'in, Orhan Taylan'ın resimleri, Fikret Otyam'ın, İsa Çelik'in fotoğrafları beğeniyle izlendi. Ayrıca, Almanca - Türkçe olarak özenle hazırlanmış «Nâzım Hikmet Kataloğu» sergide satışa sunuldu.

— 12 Kasım: Yorck Sineması'nda «1 Mayıs 1977 İstanbul» adlı renkli film gösterildi. Semra Özdamar burada güzel bir konuşma yaptı. Gördüğü geniş ilgi dolayısıyla film aynı akşam iki kez oynatıldı.

— 13 Kasım: Nâzım Hikmet'in eserlerinden Almanca, Türkçe şiirler okundu.

— 14 Kasım: «Nâzım Hikmet, Yaşamı Ve Eseri» üstüne uluslararası bir sempozyum yapıldı. Mehmet Aksoy, Annemarie Bostroem, Stephan Hermlin, Paul Wiens, İbrahim Tatarlı, Asım Bezirci, Fakir Baykurt ve Ataol Behramoğlu'nun sunduğu raporlar Türkçe - Almanca olarak dinleyicilere aktarıldı. Sempozyumda Nâzım Hikmet'in estetik ve politik yanları ortaya kondu, tartışıldı.

— 15 Kasım: Teknik Universite Audi-Max salonunda Nâzım Hikmet'in şiirlerinden bestelenmiş şarkılar söylendi. Türk İşçi Korosu ile Hans Eisler Korosu'nun şarkıları sevgiyle izlendi. Ruhi Su'nun Konseri Alman dinleyicilerde dahi büyük bir hayranlık ve heyecan uyandırdı.

— 16 Kasım: Tahsin İncirci'nin bestelediği «Şeyh Bedreddin Destanı» Collegüm Musikum Orkestrası Ve Türk İşçi Korosu eşliğinde çalındı. İncirci'nin alçakgönüllü, duyarlıklı ve saygılı çalışması ilgiyle karşılandı.

— 17 Kasım: Genco Erkal, Nâzım Hikmet'in şiirlerinden oluşturduğu «Kerem Gibi» oyununu ustalıkla sundu.

— 19 Kasım: Genco Erkal «Kerem Gibi»yi tekrarladı. Türkiye Akademiker ve Sanatçılar Derneği'nin folklor ekibi alkışlarla izlenen gösteriler yaptı.

— 20 Kasım: Neue Welt salonunda Ruhi Su ile Sümeyra coşkuyla, sevgiyle karşılanan bir konser daha verdiler. Yunanistan'dan gelen şarkıcı, Marla Faranturi'nin devrimci şarkıları da salonda coşku yarattı. Konserin geliri, Türkiye'de Maden-İş Sendikası'nın Mess'e karşı sürdürdüğü grevin desteklenmesine ayrıldı.

— 26 Kasım: Frankfurt'ta yine Maden-İş'i desteklemek üzere bir gösteri düzenlendi. Metin Gür özlü bir konuşmayla

toplantıyı açtı. Halkevi Folklor Grubu koro halinde türküler söyledi, oyunlar oynadı. Ataol Behramoğlu, Nâzım Hikmet'ten ve kendinden güzel şiirler okudu. Asım Bezirci, Nâzım Hikmet'in ulusal ve evrensel değerini belirten bir konuşma yaptı. Ruhi Su ile Sümeyra'nın önce ayrı, sonra birlikte verdikleri konser coşku ve sevgiyle karşılandı.

Gösteri ve toplantılar 3 Aralıkta Essen'de tekrarlandı.

Sözümü bağlayayım: Türkiye Akademiker ve Sanatkârlar Derneği'nin düzenlediği «Nâzım Hikmet Şöleni» her bakımdan başarılı ve yararlı oldu. Türkiye'den çağrılan sanatçı ve yazarlara Derneğin ve emekçiler ile yandaşlarının gösterdiği yakın ilgi, yardım ve sevgiyi övgü ve teşekkürle karşılamak haktanırlık olur.

(Politika, 14.12.1977)

Ccak

Nâzım Hikmet'in «Kafatası» adlı oyunu, Atina'da genç sanatçılardan oluşan «Halkın Tiyatrosu» adlı topluluk tarafından sahneye konuldu. Çoğunlukla işçi ve öğrencilerden oluşan seyircilerin oyuna geniş ilgi gösterdiği; bu nedenle «Kafatası»nın nisan ortasına kadar repertuvarda kalacağı açıklandı.

Otuz yıl önce, iç savaş döneminde «Birleşmiş Sanatçılar» adlı bir topluluğun aynı oyunu sahneye koymak istediği, ilerici sanatçılardan Emilios Veaiks'in birtakım çalışmalar yaptığı, ancak o günün politik ortamının projenin gerçekleşmesine olanak vermediği de belirtiliyor.

Yunanistan halkının Nâzım Hikmet'i — eserlerinin büyük bir bölümünü çeviren — Stelios Majopoulos'un, Ermos Argaros'un, Aris Diktaios'un ve ünlü şair Yannis Ritsos'un çevirilerinden dolayı çok önceden tanıdığı da Atinalı aydınlarca belirtiliyor.

Şubat

Belçika'nın Brüksel kentinde Türk İşçileri Kültür Merkezi ve Türk İşçileri Komitesi'nce Nâzım Hikmet'in 75. doğum yıldönümü dolayısıyla düzenlenen geceye birçok kuruluş ve tanınmış kişiler katıldı.

Haziran

Fransa'da Maria Ange Cousin, Pierre Gaudin, Sylvain Courel ve Marc Duconseille'den oluşan caz topluluğu, Nâzım Hikmet'in şiirlerinden bir resital düzenledi.

«Nâzım Hikmet İle» adını taşıyan ve ilk gösterisi Paris'te yapılan resitalde şairimizin yapıtlarını saksofon. klarinet ve trombon eşliğinde şarkıcı Marie Ange Cousin söyledi, tanıtma ve geçiş metinlerini hikâyeci Nedim Gürsel sundu.

Topluluk, Paris'ten sonra Fransa'nın öbür kentlerinde de Nâzım Hikmet resitalini tekrarlayacaktır.

KEMAL BİLBAŞAR

Öykücü ve Romancı Kemal Bilbaşar'ın Türk Dil Kurumu'nun 1967 Roman Ödülü'nü kazanan «Cemo» adlı romanıyla iki ciltlik «Memo»su, geçen ay UNESCO'nun «Çağı temsil eden çalışmalar» dizisinde İngilizce olarak «Gemmo» adıyla yayımlandı. Aşağıda Bilbaşar'la yapılan konuşmayı bulacaksınız.

«Cemo»yu yazarken eski halk hikâyelerinden ne ölçüde yararlandınız? Sizce, bu hikâyelerin günümüz edebiyatına herhangi bir katkısı olabilir mi?

Bu sorunuzu yanıtlamadan önce benim yazın anlayışımı kısaca belirtmen gerekiyor: Yazınla ilişkim Eğitim Enstitüsü'nde başlar. Ortaöğretimde görev aldıktan sonra da ilk öykülerimi kaleme alma yoluna girdim. Öğretmen olarak çocuklara, yazar olarak da halkıma yararlı olmaktı amacım. Yazın bir araçtı benim için. Doğaldır ki, halk için yazdığım öykülerin, halk tarafından okunmasını sağlamam gerekiyordu. Çoğunluğu kırsal bölgelerde ve küçük kasabalarda yaşayan halkın büyük bölümü ise, okuma yazması olmayan kişilerden oluşuyordu. Öyle ise, bunlara alışkın oldukları geleneksel, sözlü halk hikâyeciliğimizden yararlanarak yaklaşabilirdim. Meddah hikâyeciliğinden ve diyalekt taklitlerinden yararlanmam bundandır.

Şimdi gelelim Cemo'ya: «Cemo»yu daha çok Doğu Anadolu'nun yalnız İmparatorluk döneminde değil, Cumhuriyet çağında da horlanmış, ezilmiş, feodal toplum düzeninde bırakılmış halkına seslenmek, onları silkelemek, uyarmak amacı ile yazdım. Dünyalarını yoksulluk ve mahrumluklarla karartan feodal düzenin haksızlığını, acımasızlığını onlara somut olarak göstermek istedim. Henüz büyük çoğunluğu eğitimden yoksun, sözlü yazın döneminde yaşayan bu çevrenin insanlarına, o yazının ağzı ile ve destan anlatışı ile seslenmek en doğru yol gibi geldi bana. Ama olay olarak halk öykülerini, masallarını değil, o tarih kesitindeki Doğu Anadolu yaşamını ele aldım. Yapıtın o çevre halkınca gördüğü ilgi, yanlış bir yol tutmadığımı gösterdi bana. Sanatçılarımız ve eleştirmenler bu anlatış biçimini beğenirler mi, beğenmezler mi, umurum-

da değil. Şu var ki, halkbilgisinin en canlı yanı olan bu hazineden yazınımız bugün de, yarın da hiç kuşkusuz yararlanacaktır. Ferhat ile Şirin'ini, dün Nâzım nasıl yorumlamışsa, yarın bir başka sanatçımız, o günkü dünya görüşü açısından, bu öyküyü daha farklı bir yorumla yeniden yaratabilecektir.

Feodal toplumu anlatan edebiyat ürünleriyle kapitalist ve çağdaş toplumu anlatan ürünler arasında öz ve biçim yönünden herhangi bir ayrım olmalı mıdır; siz böyle bir kaygı güder misiniz?

Yazın ürünleri eğer salt bir öykünme dürtüsü ile meydana getirilmeyecekse, yazarın kimler için yazmakta olduğunu saptaması önem taşır. İster feodal toplum yaşamındaki çelişkileri anlatsın, ister kapitalist düzende burjuva-proleter ilişkilerine ışık tutsun, yazar yapıtını kimler için kaleme almaktaysa biçim, öz kaygısını ve sanat coşkusunu ona göre ayarlamak zorundadır. Böyle düşününce köy romanı mı, burjuva-kent romanı mı sorunu önemli olmaktan çıkar. Eğer sanatçı, kent soyluları ya da küçük burjuva aydınları için değil de, kırsal yerlerde yaşayan marabalar, ya da küçük burjuva aydınları için değil de, kırsal yerlerde yaşayan marabalar, ya da kentlerin kenar mahallelerine yayılmış proleter yığınları için yazıyorsa, inancıma göre, «iç diyaloglarla boyutlandırılmış, yoğun imgelerle donatılmış» bir dile itibar edemez. Onun yerine yalın ve arı bir dil kullanmayı yeğler. Aksi halde o yığınlar, onları okumazlar. Sonra toplumumuz kapitalist burjuva sanayi sürecine girdi diye, çağdaşlaşmış sayılmak için sanatçının yapıtını ille de kentliler için ve de «toplum-birey diyalektiği biçimindeki bir gerçeklik anlayışı ile» ve çok boyutlu bir anlatımla kaleme alması da gerekmez. İnsanımızın bu aşamadaki toplumsal gerçeği, bugün hâlâ % 65'i kırsal bölgelerde yaşamakta olan halkımız için onların anlayacağı tek boyutlu anlatımla da yazılabilir. Hem de pekâlâ çok çağdaş bir sanat eseri meydana getirilebilir. Bağnaz olmayalım ve de sanatçılarımızı bilimsel akademik savlarla donatılmış eleştiri yazıları ile dar sınırlar içinde kalmaya ve belli örneklere göre yazmaya zorlamaya hiç kalkışmayalım. Boşuna olur bu.

Öğretmenlik, gazetecilik, senaryo yazarlığı gibi uğraşlarınız oldu. Bunlar sanatızını ne yönde etkiledi?

Öğretmenliğin sanatım üzerindeki temelli etkisini yukarda açıkladım. Gazeteciliğin sanatıma en büyük etkisi, arı dile ve yalın anlatıma yaklaşınam yolunda olmuştur. Benim gazetede çalışmaya başladığım 1940'larda telex gibi modern haber-

leşme araçları yoktu. Türk ve yabancı radyolarını dinleyerek haberler derlerdik. Ayrıca yabancı kaynaklı dergilerden aktüalitesi geçmemiş yazıları çeviririrdim. Dilimizin özleşmesi de batı yazınından çeviriler yapmakla başlamıştır.

Senaryo yazmanın, sanatım üzerinde en önemli etkisi o dönemi izleyen romanlarımın kurgusunda görülüyor. Senaryolarda dikkat edilecek noktalar, olaylara rahat bir akış sağlamak, onları birbirleri ile mantıklı ve uyumlu bağlantılarla geliştirmek, öykünün belli coşku doruklarını saptamak ve çözülürken yeniden dolaşan düğümlerini aça aça sonuca güvenle ulaşmak. Senaryoculuk bana bu kurgu tekniğini, romanda da uygulama olanağı hazırladı. Bundan sonra yazdığım romanların, önce böyle senaryo taslağı biçiminde bir iskeletini hazırlıyorum.

Türk yazarlarının yurt dışında tanınmaları ve uluslararası ödüller kazanmaları sizce hangi koşullara bağlı?

Özellikle son çeyrek yüzyıl içinde, Türk yazarlarının ortaya koydukları yazın ürünlerinin pek çoğu, ünlü dünya yazın örnekleri ile boy ölçüşecek niteliktedir. Ne var ki, batı dillerinden farklı kümeye bağlı olan dilimizin yapısı bizim için dezavantajdır. Ne yazık, bu yüzden dilimizi öğrenmek isteyen, bu külfete katlanan yabancılar çok azdır. Batı üniversitelerindeki Türkologlar ise, yapıtlarımızdan çok Mevlânâ sema törenleri ile ilgilenmektedirler. Bu nedenle yazınımızın sevilmiş ve birçok kez basılmış, hatta ödül kazanmış nice ürünleri yurt dışındaki dostlarımızın ve yakınlarımızın yardımları ile ancak yıllar sonra çevrilip yayınlanabilmektedir. Örneğin, «Cemo»nun UNESCO tarafından benimsenip yayınlanması böyle bir olanağın ve rastlantının eseridir. Kızım, «Cemo»yu İngilizceye çevirip, Amerika'da iken ilişki kurduğu bir yayınevine göndermiş. İyi bir rastlantı ile bu çeviri UNESCO Merkezî Yayın Seksiyonu Başkanı Amerikalı Mr. Rosenthal'ın eline geçmiş. Bu zat, kızımla ilişki kurmuş, «Cemo» ile «Memo»nun bir arada çevrilip basılması için benim ve Türk UNESCO'sunun iznini istediler 5 yıl önce. Kitap ancak bu yıl aralık ayında yayınlanabilirdi. «Cemo ile Memo» adıyla değil, yalnızca «Gemmo» adı ile.

Bence bu işi rastlantıya ve yabancıların lütuf ve atıfetine bırakmamalıdır. Önce Türk yayıncıları bu işi meslekî bir görev sayarak üzerlerine almalıdırlar. Şöyle ki, yayınları arasında Türk yazarlarına ait ödül kazanmış, ya da toplum tarafından tutulmuş olan yapıtlardan her yıl, hiç olmazsa bir tanesini İngilizceye ya da Fransızcaya çevirterek yayınlamaktadırlar. Kültür Bakanlığı bunlardan belli miktar satın almak

suretiyle yapımcıların hizmetlerine katkıda bulunabileceği gibi, Türk yapıtlarının tanıtılması konusunda, yazın ürünlerini Türkçeye çevrilip yayınladığımız memleketlerin kültür bakanlıklarını anlaşmalarla böyle bir taahhüt altına girmeye zorlayabilir.

Bir ara İzmir'de «Aramak» dergisini çıkaranlar arasında yer aldığınıza göre, size şöyle bir soru yöneltebiliriz: Bizde edebiyat dergileri neden uzun ömürlü olamıyor?

Nedeni açık: Bizdeki edebiyat dergileri büyük çoğunluğu ile bir amatör uğraşı eseridir. Derginin amacı onu çıkaranları ve onların yapıtlarını tanıtmaktır. Yani bir pazarın karşılıklı arz ve talep kuralına uygun hazırlıklarla ve örgütlenmelerle işe girişilmemiştir. Çıkaranların istekleri ile, hevesleri ile doğmuştur. Bu nedenle dergilerin baş okuyucuları da çıkaranlarla, onların kadeh arkadaşlarıdır. Çoğu sağlam bir gelir sahibi olmayan gençlerin ortaklaşa koydukları para ile finanse edilir. Para suyunu çekince — ya da hatır ve gönülle sağlanan gelirler tükenince — dergi kapanır. Bizim «Aramak» da böyle bir amatör tutkusunun eseriydi. Bu amatör dergiler, bazen ömürleri ile ters orantılı olarak yazınımız üzerinde etkili olurlar.

(Sanat Dergisi 7 Ocak)

MEHMET SEMİH

Bulgaristan'da yayımlanan «Norodna Mladej» gazetesinin düzenlediği «Altın Kirpi» gülmece öyküsü yarışmasını bu yıl Mehmet Semih kazandı. İlk düzenlendiği 1966 yılında Aziz Nesin'in kazandığı bu ödülün yanı sıra Semih, Bulgaristan'ın ünlü gülmece yazarı Aleko Konstantinov'un doğduğu kent adına verilen, «Sviştov» ödülünü de aldı. Sofya'da düzenlenen yarışmaya «Dünyanın en haksız yere dayak yiyen adamı, Selâhattin Bey» adlı öyküsüyle katılıp, 114 kişi arasında birinci olan sanatçının 19 mayısta düzenlenecek «Gülmece Şenliği»ne çağrıldığı ve ödülünün orada verileceği de açıklandı. Aşağıda Mehmet Semih'le yapılan konuşmayı bulacaksınız.

Yaşam öykünüzü kısaca anlatır mısınız?

19 şubat 1952'de doğdum. Babam gazeteci ve eczacıydı. İlkokulu 1965 yılında İstanbul'da, beş ayrı okul değiştirerek bitirdim. Bir yıl ortaokula devam ettim. Babamın zamansız olarak aramızdan ayrılması, öğrenimimi sürdürmemi önledi. Çalışmaya başladım. Türlü iş kollarında, gerek beden işçisi, gerek kafa işçisi olarak oniki yıl çalıştım. Ama üzerinde durduğum ve bıkıp usanmadan izlediğim tek konu edebiyattı. İlkokul üçüncü sınıf sıralarında birçok Türk yazarının yapıtını

elden geçirdim. İşte bu döneme rastlar edebiyata başlamam. Sonraları birçok edebiyatçıyla ilişki kurdum, hemen hemen tümü yakınlık gösterdi. Beni sürekli olarak destekleyen İrfan Yalçın'ın, Erdoğan Başol'un adlarını saygıyla anmak isterim. Şimdi başka yarışmalara katılmak için hazırlık yapmaktayım; gelecek yıl da bir kitap yayımlama hazırlığına girişeceğim.

Daha önce gülmece konusunda ne gibi çalışmalar yaptınız, bunlardan Türkiye'de yayımlananlar oldu mu?

Ancak sekiz aydan beri gülmece öykü yazıyorum. Ölümsüz gülmecenin ölümsüz torunları olduğumuzu unutmamalıyız... Köklü bir gülmece geçmişini de hesaba katarak çıkmalıyız yola. Başarıp başaramayacağımı uzun uzun düşünmüştüm yazmadan önce... Ama hep yazmalı, hep!.. İnsan yeter ki bir yola çıksın. Ardı ardına kendiliğinden gelir sonrası... Türkiye'de yayımlanan öykü, günlük ve şiirlerim oldu. 1972'de şiir yazmayı bıraktım. Şöyle düşünmüştüm: Şiir yazamazdım, yazabileceğim tek dal, öyküydü. Ve öyküde karar kıldım. Çalışmalarım yurt dışında da yayımlanacak.

«Gülmece»yi nasıl tanımlarsınız?

Dilimize artık «gülmece» olarak yerleşen sözcük, «mizah» sözcüğünün tam karşılığı olmasa bile, her ikisinin de «mizah» kökünden geldiğini biliyoruz. Bu, yapılan bir işin tersi anlamına geliyor. O halde herhangi bir eylemde bir terslik görmüş, ona gülmüşsek, o gülmece ya da mizahın ta kendisidir. Basit örneklerle de bunu belirtebiliriz: Bir insan pabuçlarını ters giyemez, geri geri yürüyemez... Örnekler çoğaltılabilir... Ama her güldüren yazı ya da olay, eylem gülmece olamaz. Gülmece olması için iğneleyici, öğretici, eğitici olması koşulları vardır. Gülmecenin öğreticiliğine inanıyorum.

«Altın Kirpi» yarışmasına katılırken öykünüzü başka bir dile çevirttiniz mi, yoksa Türkçe olarak mı gönderdiniz?

«Altın Kirpi» yarışmasına katılan öyküm, Bulgarcadan başka dillere çevrilmedi. Ama batıdaki gülmece dergileriyle sürekli haberleşiyorum, sanırım «Caba La»ya ve benzeri dergilere öykü göndereceğim. Benden öykü istediler. Yarışma koşullarına göre öyküler Türkçe olarak gönderilecekti; onlar Bulgarcaya çevirteceklerdi. Ben de öykümü Türkçe yazıp gönderdim.

Bu ödül dağıtılırken gülmece yazarları hangi ölçütlere göre değerlendiriliyor?

Yarışmaya katılan yazarların hangi ölçüte göre değerlendirildiklerini bilmiyorum. Koşullarda bu belirtilmemişti. Yalnızca konunun serbest olduğu bildiriliyor, öykülerin beş sayfayı geçmemesi isteniyordu.

Bizden ve batıdan en çok hangi gülmece yazarlarını seviyorsunuz?

Bizde, yani gülmecenin öz yurdunda, sevdiğim yazar sayısı hayli kabarık. Bunların tümünü yazmam ve birer birer gülmece anlayışlarını belirtmem çok zor. Sevdiğim yazarlardan ilk aklıma gelen birkaçını sıralayayım: Aziz Nesin, Adnan Veli Kanık, Osman Cemal Kaygılı, Neyzen Tevfik Kolaylı, Necdet Rüştü Efe, Vedat Saygel, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yalçın Kaya, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Muzaffer İzgü, Orhan Kemal, Mahmut Yesari vb... Batılı gülmece yazarlarına gelince... Ancak Emin Türk Eliçin'in «Dünya Mizahından Seçmeler» adlı ansiklopedik yapıtında birçok batılı gülmececiyi tanıdım. Kitaplaşmış olarak hiç bir batılı yazarın eserini okumuş değilim. Ama bizde gülmeceye ilgi gösteren geniş bir okur kitlesi bulunduğunu söylemek pek yersiz olur doğrusu. Gülmece okuru az olan bir toplumda gülmece yazarı da kolay kolay yetişmez. Aziz Nesin de bir yazısında açıkça ortaya koymuştur bu görüşünü. Evet, bizde gülmece var, gülmece yazarı da var, peki neden gülmece okuru yok? Bu soruyu hep birlikte yanıtlamaya çabalamalıyız. Yanıtsız kalacak sorulardan biri de budur. Niye gülmece okuru yok? Köklü bir gülmece geçmişimiz olduğu halde? Uzun uzun düşünmek ister... Düşünmekten de öte...

(Sanat Dergisi 4 Şubat)

ULUSLARARASI YAZARLAR KONFERANSI'NDA «KÜLTÜR İŞÇİLERİNİN DÜNYA BARIŞINA KATKISI» KONU ALINDI

Uluslararası Yazarlar Konferansı, 7 haziranda Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da başladı. Dünyanın çeşitli ülkelerinden ilerici ve barışsever yazarların bir araya geldikleri bu konferansta «Barış ve Yazarlar Helsinki Ruhu ve Kültür İşçilerinin Görevi» sorunu ele alınıyor.

Uluslararası Yazarlar Konferansı'na Türkiye'den Aziz Nesin ve Yaşar Kemal katılıyorlar. Burada tüm delegelerin adlarını sıralamak çok uzun bir liste oluşturacağından, konferansın ortak çağrısında imzaları bulunan, bir bölüğü ülkemizde de adlarını duyurmuş yazarları sıralayalım: Sovyetler Birliği'nden Cengiz Aytmatov, Andrey Voznesenski; Amerika Birleşik Devletleri'nden Erskine Caldwell, Denise Levertov; Fransa'dan Pierre Gamarra, Pierre Seghers; İsveç'ten Peter Weiss; Bulgaristan'dan Elisavet Bagriana; Kanada'dan Mariam Wa-

dington; Yunanistan'dan Nikos Papas; İtalya'dan Pletro Buttitta; İspanya'dan Rafael Alberti...

BARIŞA ÇAĞRI

Uluslararası Yazarlar Konferansı'na katılan 68 yazarın imzasını taşıyan ortak çağrıda şöyle deniliyor:

«Çok önemli bir soruna dikkatinizi çekmek istiyoruz. Günümüzde ve yüzyılımızda, özellikle yazarların bu sorunun bilincinde olmaları gerekir. Söz konusu sorun, barıştır. Sürekli olarak hızlanan silâhlanmayla, yeryüzünün orasında burasında patlak veren çatışmalarla tehlikeye düşürülen barış... Kültürümüzü, varlığımızı; yaşamımızı, insanoğlunun yaratıcı gücünü ve çocuklarımızın geleceğini koruyacak olan barış...

Bu bizim olan dünyada engeller sonsuz: Toplumsal, siyasal, ideolojik, kültürel engeller, dil güçlükleri... Oysa dünya bir bütündür. Çünkü tüm insanlığın yuvasıdır. Barış ise bu yuvada barınanların mutluluk güvencesidir.

Edebiyatın insanlar arasında güçlü bir iletişim aracı olduğu çok söylenmiştir. Bu, tartışılamayacak bir gerçek. Ancak bu düşünceyi daha da güçlendirmek için şöyle diyoruz: Edebiyat, insanlığı bölen önyargıları siler, ortadan kaldırır. İşte edebiyatın bu görevi ve yazarın işlevi bunca önemli olduğu içindir ki, Uluslararası Yazarlar Konferansı'nın konusu şöyle saptandı: 'Barış ve Yazarlar - Helsinki Ruhu ve Kültür İşçilerinin Görevi'. Bu konferansta yazarların, barış, insanlık ve kültür değerlerinin korunması ve geliştirilmesine katılmaları çok yönlü olarak ele alınacaktır. Bu amaçla, Helsinki Sonuç Belgesi'ni imzalayan ülkelerin, Kanada ve Birleşik Amerika'nın ve barıştan yana tüm ülkelerin barışsever ve ilerici yazarlarına bu çağrıda bulunuyoruz.

Bu tür konferansların ve toplantıların, bugüne dek önemli bir işlevi yerine getirdiğine ve bu yolda bir gelenek oluşturduğuna inanıyoruz. Bu geleneği sürdürmemizin zorunlu olduğu inancındayız. Hepimizi etkileyen sorunlar, insanlığın ve uluslarımızın geleceği için sonsuz önem taşıyan bu konu üzerinde daha geniş tartışmalar açmalıyız. Bir yazarın, bir kültür işçisinin en önemli görevinin yurttaşlarının ve tüm insanlığın barışa ulaşmasını, barıştan yana olmasını sağlamak olduğuna inanıyoruz.»

«HELSİNKİ RUHU» KAVRAMI

Konferansın konusu belirlenirken gönderme (atıf) yapılan «Helsinki Ruhu» ve ortak çağrıda sözü geçen «Helsinki

Sonuç Belgesi» üzerinde kısaca bilgi edinmek, dünya yazarlarının bu övgüye değer çabasının gerçek amacını kavramamıza yardım edecektir.

Uzun süre devam eden Helsinki Konferansı'ndan sonra 1 ağustos 1975'te Türkiye'nin de içlerinde bulunduğu 35 devletçe imzalanan «Helsinki Sonuç Belgesi», dünyada gerçek barışın sağlanması yolunda atılmış önemli bir adım; Batılı bir yazarın deyişiyle, «aynı kadere yönelmiş 35 monolog» sayılmaktadır. Çağımızdaki iki siyasal blokun, «Doğu» ve «Batı» blokları ile bunlara özgü dünya görüşlerinin özümlendiği, Doğu-Batı bloku diyalogunu öngören bu belge beş bölümden oluşmaktadır

Birinci bölümü Avrupa güvenliğine ve devletler arasındaki ilişkilere egemen olan ilkeleri; ikinci bölümü ekonomi, bilim, teknoloji ve çevre alanlarında işbirliği sağlanmasını; üçüncü bölümü öteki alanlardaki işbirliğini; dördüncü bölümü «insancıl konular» ve buna ilişkin alanlardaki işbirliğini; beşinci bölümü ise konferansın sürdürülmesine ilişkin ilkeleri içermektedir. Belgede devletlerin egemenliklerine saygı, içişlerine karışmama gibi genel ilkelerin yanı sıra, çevre kirlenmesi, ailelerin birleştirilmesi gibi çok çeşitli konulara da eğilinmekte ve çözüm yolları öngörülmektedir.

Bu Sonuç Belgesi'ndeki kuralların tümünün belgeyi imzalayan devletler için bağlayıcı, kesin bir yükümlülük getirici nitelikte olmadığı belirtilmekteyse de, işbirliği programının gerçekleşmesinin ve — başta büyük devletler olmak üzere — ülkeler arasındaki karşılıklı ilişkilerin olumlu yönde etkilenmesinin öngörülmesi, sürekli barışın sağlanması yolunda atılmış çok önemli bir adım sayılmaktadır. Bu belge, ayrıca «siyasî sistem kutuplaşması»nı ortadan kaldırmanın «asgarî» ve «azamî» yollarının neler olabileceğini de ortaya koymaktadır

«Bir yandan devletlerin egemenliği, eşitliği, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi, halkların kendi kaderlerini belirleme hakkı gibi kesin, bağlayıcı hukuk kuralları düzenlediği ölçüde asgari barış ortamını belirlerken, öte yandan da ideolojik kutuplaşmaların saklı kalması koşuluyla, daha geniş, daha yaygın, bireylerin günlük yaşamını etkileyecek nitelikteki işbirliği ilkeleriyle bir azami program önermektedir.»

Türkiye'nin de imzaladığı bu belgeden sonra, çeşitli ülkelerde sürekli barışın sağlanması yolundaki girişimler hızlanmış, örneğin İstanbul Barosu Başkanı Orhan Apaydın'ın çağrısı üzerine 3 nisan 1977 günü toplanan barışseverler, bir «Barış Derneği» kurmuşlardır.

Dünya yazarlarının 7 haziran günü toplanan son konferansı da, Helsinki'de kabul edilen «anlaşmanın kitlelere yaygınlaştırılıp benimsetilmesi ilkesinin yaşama geçirilmesi» amacına yönelik bir uygulama, yazarların bu konuda üzerlerine düşenleri yerine getirmek üzere girişimde bulunmaları olarak yorumlanmaktadır.

BARIŞ SORUŞTURMASI

Uluslararası Yazarlar Konferansı'nın başlamasından bir süre önce Bulgaristan'ın birkaç dilde yayımlanan edebiyat dergisi «Obzor», konferansta ele alınacak «Barış» sorunu üzerine bir soruşturma düzenledi. Çeşitli ülkelerden birçok yazara şu sorular yöneltilmişti

1 — Siyasal, toplumsal ve ulusal farklara karşın dünyanın pek çok yerinde yazarlar savaş ve barış gibi hepimiz için önem taşıyan sorunlarda yeni dayanışma yolları arıyorlar. Bu arayış içinde sizce sanat ve kültürün rolü nedir? 2 — Uluslararası sanat ve kültür alışverişi, haberleşme vb. dayanışma, karşılıkdı güven ve barış içindeki bir dünyada yaratıcı güce ne gibi katkıda bulunabilir? 3 — Bu gibi uluslararası kültür ve sanat ilişkileri, dilleri çok yaygın olmayan küçük ülkeleri ne yolda etkileyebilir? 4 — Uluslararası sanat ve kültür ilişkileri arasında yeğlediğiniz hangisidir? 5 — İnsanlık için dilekleriniz?

Bu sorulara cevap veren yazarlar P. Zarev (Bulgaristan), Maurice Careme (Belçika), Pierre Seghers (Fransa), Vitali Ozerov (SSCB), Jon Silkin (İngiltere), Jorge Amado (Brezilya), Rita Bouni Papa (Yunanistan), Pierre Gamarra (Fransa) ve Gabor Garay (Macaristan) birçok konuda birleşiyor. Hepsi de, günümüzde barış konusunda yazarlara büyük bir görev düştüğünü belirtiyorlar. Yine hepsi, iletişimin yaygınlaşmasından yana olduklarını söylüyorlar. Bu tür ilişkilerin dili yaygın olmayan ülkeleri olumlu yönde etkileyeceği kanısındalar. (Hiç biri «küçük ülke» sözcüğünü kullanmıyor, böyle bir kavramı kabul etmiyor.) İnsanlığın geleceği konusundaki dilekleri ise şöyle özetleyebiliriz: Barış içinde bir dünya, dayanışma, mutluluk...

Brezilyalı yazar Jorge Amado'nun birinci soruya verdiği yanıt şu: «Her daldaki sanatsal yaratıcılık — edebiyattan müziğe, resimden sinemaya, tiyatrodan televizyona —, güçbirliği yaparak, kültürel iletişimi, her türlü siyasal, toplumsal, dinsel ve ideolojik ayrılıkların üzerine çıkarmalıdır. İnsanlığın genel sorunları, özellikle de barış sorunu ancak bu yolla çözümlenir. Yine bu nedenle bir sanatçının en büyük görevi

insanlar arasında dostluğu ve barışı sağlamak olmalıdır.»

Fransız yazarı Pierre Gamarra ise uluslararası kültür ve sanat ilişkileri konusuna da değinerek şöyle diyor

«İnsanoğlu, dünyanın neresinde olursa olsun, birbirine benzer. Düşünceleriyle, duygularıyla, sezgileriyle... Yaratmak için iki elleri vardır. Güçlüdürler. Ya da güçsüz... Yine de insanoğlu birbirinden çok farksızdır. Konuştuğu dil farklıdır, düzdüğü şiir, söylediği şarkı, kuşandığı giysi farklıdır. Gelenekleriyle farklıdır, yediği ekmek, düşleri, anıları farklıdır. Bütün bunları birbiriyle paylaşarak, bütün bu farkları tanıyıp bilerek insanoğlu sonsuz zenginleşebilir. İşte bunun için, bu deneylerin paylaşılması için uluslararası ve sanatsal ilişkilerden yanayım... Hayır, gelecekte dünyamızın tekdüze olmasını istemiyorum. Tüm insanların birbirlerine benzemesini, yaratıcılığın ve insanlığın standartlaşmasını da... Hayır, her ulus, her insan kendi sesini korumalı, ama öteki insanların seslerini de duymalı, bilmeli, tanımalı... Başkalarını tanımak ve bilmek barışın güvencesidir...»

(Sanat Dergisi 10 Haziran)

SOFYA'DAKİ ULUSLARARASI YAZARLAR KONFERANSI'NDA YAZARLARIMIZIN KONUŞMALARI

7-10 Haziran günlerinde Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da düzenlenen «Uluslararası Yazarlar Konferansı»nda, «Barış ve Yazarlar Helsinki Sonuç Belgesi Ruhu ve Kültür İşçilerinin Görevi» sorunu ele alındı. Konferansa katılan birçok ülkelerden yazarlar, yaptıkları konuşmalarda dünya barışının sağlanmasında yazarlara düşen görevler üzerine türlü öneriler getirdiler, bu önerilerle ilgili tartışmalar yapıldı. Bu konferansın ortak barış çağrısını imzalayan Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'in yanı sıra Burhan Arpad ile Ataol Behramoğlu da ülkemizi temsil ettiler. Yunanistan delegesinin Kıbrıs sorunu üzerinde durarak Türkiye'yi emperyalist bir devlet olarak nitelemesi, yazarlarımızın sert tepkilerine ve ortak bir deklerasyon yayımlamalarına neden oldu. Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'in konuşmalarını sunuyoruz.

AZİZ NESİN'İN KONUŞMASI

Kamuoyunun mimarları olan kültür emekçileri arkadaşlarım!

Dünyamızda barışın kurulması için değişik uluslardan yazarlar, tarihte üçüncü kez bir araya geliyorlar. İlki, Romain

Rolland ustamızın girişimiyle 1938 yılında Paris'te yapılan toplantı. İkincisi, Demokratik Almanya Yazarlar Birliği'nin girişimiyle 1965 yılında Berlin ve Weimar'da düzenlenen Dünya Antifaşist Yazarlar Toplantısı. Üçüncüsü de bizim bu toplantımız. Sofya'daki bu toplantımızı düzenleyen evsahibi Bulgaristan Yazarlar Birliği'ne, komşusu Türkiye'nin bütün barışsever ve ilerici yazarları ve barışçı halkımız adına teşekkür ederim.

Günümüz koşullarında bu toplantının, özellikle benim ülkemin halkı ve komşumuz Yunanistan halkı için olağanüstü önemi olduğunu değerli meslektaşlarıma bildirmek isterim. Çünkü, emperyalist güçler, Türkiye ve Yunanistan'ı, politikalarının gündemine almışlardır.

Bilançosunda 64 milyon ölü ve milyonlarca sakat bırakan Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının, insanlık sorunlarına hiç bir çözüm getirmediği, tersine, biçok yeni ve karmaşık sorunlar ortaya çıkardığı anlaşılmıştır. Bu gerçeğin anlaşılmasıyla artık yeni bir dünya savaşı uzak bir olasılık gibi görülebilir. Ama bu kez emperyalist güçler, dünya savaşı yerine, hiç durmadan ve ard arda ülkesel ve bölgesel savaşlarla dünyamızı kana bulamaktadırlar. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bu yana, son otuz yıl içinde, yüzden çok ülkede bölgesel savaş olmuş ve milyonlarca insan ölmüştür. Sömürdüğü alınteriyle de yetinmeyip insan kanıyla beslenip yaşayabilen emperyalizm devi yeni bir dünya savaşını göze alamadığı için, ayrı ülkelerde bölgesel savaşlarla doymaz oburluğunu gidermeye çalışıyor. Dünyayı birdenbire değil, parça parça yutmak istiyor.

Bir fıkra anlatmama izin veriniz. Bir konuk, bir zengin ağanın çiftliğinde, ayaklarından biri tahtadan takma ayaklı bir kuzu görüyor. Merak edip sorunca, zengin çiftlik sahibi şöyle diyor

«Taze kuzu etini sevdiğimden, ancak hergün yiyebileceğim kadar kuzunun bir parçasını kesiyorum. Birazcık et için bütün kuzuyu kesmeye acıyorum. Dün bir butunu kesip yemiştim. Kestiğim bacağının yerine takma bacak taktım ki, kuzu çayırda dolaşıp otlasın da beslensin.»

Emperyalistlerin acıma duyguları çok yüksektir. Yiyebileceklerinden çok adam öldürüp boşuna insan ziyan etmek istemezler, insanlara acırlar. İşte bu yüzden dünyayı parça parça yiyip yutuyorlar, hem de çok acımalı olduklarından, yedikleri insan organlarının yerine, yüksek teknikleri sayesinde, takma kollar, takma bacaklar, takma gözler takarak...

Değerli yazar arkadaşlarım! Türk halkı, ta başındanberi tarihin yaratılmasında katkısı olan, tarihi yapan büyük halk-

lardan biridir. Her eski ulusun tarihinde olduğu gibi, tarihimizin bize onurlar veren sayfaları da, bizi üzen sayfaları da vardır. Türkiye, yirminci yüzyılda ilk kez emperyalizme karşı bağımsızlık savaşı vermiş, kurtuluş savaşını ilk kazanmış ülkedir; bu bize onur verir. Ve tarihte emperyalizmi ilk olarak yenilgiye uğratan Türkiye, emperyalizmin yanında ve emperyalistlerle birlik olarak Kore savaşına katılmıştır. Askerlerimiz Kore'de canlarını verdi, canlarını kurtaranlar da Kore'de kollarını, bacaklarını bıraktılar. Bu savaşın baş suçlusu Amerikan emperaylizmi o denli insancıl davrandı ki, savaş kurbanlarına o denli çok acıdı ki, kollarını bacaklarını Kore'de bırakan sınıf arkadaşlarım Türk subaylarına takma kollar, takma bacaklar armağan etti. Ve Kore'deki askerlerimizin aldıkları kurşun yaralarını, onların göğüslerine taktığı madalyaların, nişanların altına gizledi. O denli çok nişan dağıttı ki, Kore savaşı bittikten on yıl sonra bile İstanbul gümrük ambarlarında unutulup kaldıkları yerde paslanmış sandıklar dolusu ve sahipleri bilinmeyen madalyalar, nişanlar bulundu. Ve Kore'de yaralanmış askerlerimiz, göğüslerinden söktükleri madalya ve nişanları, Türkiye'yi ziyarete gelen Amerikan generallerine geri verdiler.

Kore savaşına katılışımız, tarihimizin bizi üzen sayfasıdır. Ama bu üzücü olayın bizi onurlandıran yanları da vardır. Kore savaşının patladığı günlerde, 21 Mayıs 1950 tarihinde, Türkiye'de ilk olarak bir barış örgütü kuruldu. Kore savaşına katılma kararı alan o zamanki hükümetin bu davranışını protesto ettiği ve halkımızı emperyalistlerin buyruğunda bu savaşa katılmaya çağırdığı için, ilk örgütlü barışçılarımız tutuklandılar ve yıllarca cezaevinde bırakıldılar.

Kore savaşı... Sonra, Vietnam, Kamboçya, Laos halklarının emperyalizme karşı kazandıkları büyük utkular... Emperyalistler, güney-doğu Asya'da çıkardıkları bu bölgesel savaşlarda ardarda uğradıkları yenilgilerden sonra bölgesel savaşları ortadoğuya kaydırdılar. Filistin halkının yurdundan edilişi, Lübnan'daki kıyım, emperyalizmin çıkardığı bölgesel savaşların gerekçeleridir.

Güney-doğu Asya'dan Ortadoğu'ya, ordan Kıbrıs'a kaydırılan çatışmalar ve günümüzün politik bunalımları, emperyalizmin bu kez Türkiye ile Yunanistan'ı gündemine aldığını açıkça göstermektedir. Emperyalist güçler, halkları birbirlerine çok benzeyen bu iki komşu ülkeyi, tarihlerinde ikinci kez birbirlerine düşman etmek amacındadırlar. Emperyalist güçler, geri bıraktıkları bu iki ülkeyi birbirine düşman edip amansız bir silâh yarışına sokarak, silâh endüstrilerinin ve silâh

tüccarlarının rakip iki pazarı durumuna sokmuşlardır. Hem Türkiye'de, hem Yunanistan'da, emperyalizmin yerli işbirlikçileri olan tekelci sermaye burjuvası ve onların buyruğundaki politik örgütler bu silâhlanma yarışını durmadan kışkırtmaktadırlar. Türk ve Yunan halkları, emperyalistler ve onların yerli işbirlikçileri tarafından zorla sokuldukları bu silâhlanma yarışmasının kurbanı olmaktadırlar. Çünkü bu silâhlanma yarışmasının bütün yükü, Türk ve Yunan emekçilerinin sırtlarına binmektedir. Yunanistan'da iktidar, silâhlanma yarışı ve artan ordu giderleri için vergileri yüzde yirmibeş daha arttırırken, Yunan halkından kemerlerini sıkmasını istemiştir. Türkiye'deyse fiyatlar günden güne yükselir, geçim sıkıntısı hergün daha çok artarken, bütçemizin üçte biri savunmaya ve silâhlanmaya harcanmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan, bizler için altından ve elmastan çok daha değerli olan dünya şiirinin en zengin, en has damarlarına sahip olan iki komşu ülkedir. Coğrafyaları birbirinin süreği olan bu iki ülke, salt kendi halklarına değil, bütün dünya insanlarına onur veren soylu şairler yetiştirmişlerdir. Barış ödülü sahibi bizim dünya şairimiz Nâzım Hikmet'imiz, şiirlerinde Türk halkının dertleriyle dertlendiği gibi, Yunan halkının dertlerini de kendi derdi bilmiştir. Yine, Lenin ödülü sahibi Yunanistanlı, ama dünyamızın, yani hepimizin şairi Ritsos da 24 nisanda Atina'da «Barış Kurucuları»nın şenliğinde şöyle dedi

«Gerginlikten ve çatışmalardan uzak, barış içinde yaşamak isteyen Türk ve Yunan halkları kardeştir. Dünya emperyalizmi ve özellikle Amerikan savaş kışkırtıcıları Türk işçisiyle Yunan meslektaşını bir savaşta karşı karşıya getirmek, iki ülkenin ilerici güçlerini yok etmek, barış düşünü ortadan kaldırmak istemektedirler. Uluslar, uyanık bulunmak zorundadırlar.»

Türkçeye çevrilen şiirleri, Türk devrimcilerinin dilinde türküleşen dost Ritsos'u candan kucaklarım. Evet, emperyalist güçlerin, kanlı bıçaklı düşman etmek istediği Türk ve Yunan halkları yalnız komşu değil, kardeştir. Çalışanlarına eşit fırsatlar verilince ve nimetleri adaletle dağıtılınca hepimize bol bol yetecek olan bu güzel dünyada, kardeşçe birarada, birlikte yaşamak istiyoruz.

Ulusların bağımsızlığı ve özgürlüğü, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başka bir anlam kazanmıştır. Bağımsızlık ve özgürlük kavramları bugün, İkinci Dünya Savaşı öncesinde olduğundan başka türlü değerlendirilmelidir. Eskiden uluslar

kendilerini gerçekten bağımsız ve özgür sanabiliyorlardı. Oysa bugün, ulusların tek tek bağımsızlık ve özgürlüğünün, öbür uluslarla bağımlı olduğu artık iyice ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de uluslar, özellikle küçük uluslar, yoksul uluslar, azgelişmiş uluslar, kendilerini bağımsız ve özgür sandıkları halde, istemleri dışında, istemedikleri kötü durumlara düşmektedirler. Bizim ülkemiz gibi ülkeleri, emperyalist güçler ve onların yerli ortakları, hangi uçuruma sürüklemek istiyorlar? Halkının yüzde altmışı hâlâ okur-yazar olmayan benim ülkemde, NATO ortaklığının en büyük ordusu beslenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, silâhlanma yarışına soktuğu Yunanistan karşısında Türkiye'ye koyduğu silâh ambargosunu kaldırsın ve parası karşılığında kendisine silâh satsın diye, Türkiye'nin 500 bin kişilik ordusu olduğunu, yetkililer söylemekteler. 2 milyon işçisi yurt dışında çalışan, yurt içindeyse iki milyondan çok işsizi bulunan ve NATO'nun en yoksul ülkesi Türkiye, NATO'nun en büyük ordusuna sahiptir. Bu açıdan Yunanistan'ın durumu, Türkiye'den parlak değildir.

Çok uluslu şirketlerin en büyüğü, en zengini olan uluslararası cinayet şirketi CIA'nin gövdeyi tümüyle sarmış kanser gibi Türkiye'nin içine yayıldığı, Türkiye'de cinayet ağları ördüğü, türlü oyunlar düzenlettiğini, seçim öncesi iktidarın bakanları bile açıklamışlardır. Ana muhalefet partisi önderi de Türkiye'de «demokratik hukuk devleti dışında kalan kimi örgütlerin egemen olduğu»nu söylemiştir. Türkiye'de CIA'nin koruduğu ve kurdurduğu gerici örgütlerle faşist terör çoktan başlatılmıştır.

CIA'nin İran'da, Şili'de yaptıklarını, Küba'da yapmak isteyip de yapamadıklarını herkes biliyor. Ama Türkiye'de CIA'nin ne yapmak istediği genel doğrultuda bilinse de, hangi yakın sonucu almak istediğini, elde veriler ve bilgiler olmadığından bilemiyoruz.

Ana balık, çevresine yavrularını toplamış, onlara başlarına gelebilecek tehlikeleri ve bu tehlikelerden kurtuluş yollarını anlatıyormuş. «Olta iğnesindeki yeme aldanmayın!» diye öğütler verirken, hepsi birden yukardan atılan ağın içine düşmüşler. Yavru balıklar, ana balığa,

«Ya bu nedir?» diye sorunca, ana balık da,

«Buna tepeden inme derler, elden bir şey gelmez!» yanıtını vermiş.

CIA ne yapmak istiyor? Amansız bir silâhlanma yarışına soktuğu iki komşu ülkeyi ekonomik felâkete mi sürükleyecek? Şimdiki gizli faşizmden açık faşizme geçiş ortamını mı hazırlıyor? Faşist darbe koşullarını mı yaratmak istiyor? Yoksa

bizi tepeden inme tehlikenin içine mi atacak, yarattığı yapay siyasal bunalımlarla Türkiye'yle Yunanistan'ı savaşa mı sokacak?

Elimizde yeterince veri ve bilgi olmadığı için, CIA'nın haince amacını, bir CIA bilgisayarı kadar bile bilemiyoruz. Ama kesinlikle bildiğimiz bir şey var: Emperyalizm, Türkiye ve Yunanistan'ı gündemine almıştır.

Türkiye'de yazar olarak, CIA oyunlarına karşı en büyük önlemimiz, bu oyunları önceden açığa vurarak, oyunu bozmak ve halkımızı uyarmaktır. Türk halkı uyanık ve tetiktedir.

Değerli yazar arkadaşlarım! Sürekli barışı korumak ve barıştan yana kamuoyu oluşturmak için, kendi ülkelerimizdeki deneyimlerimizi birbirimize aktarmak görevimizdir. Bu nedenle, Türkiye'deki barış eylemini kısaca özetlemek istiyorum. Türkiye'de ilk barış örgütü 1950 yılında kurulmuştu. Kurucularının hapse atılmalarından sonra, başta Dünya Barış Konseyi daimi üyesi Nâzım Hikmet olmak üzere, Türkiye'den tek tek aydınlar Dünya Barış Kongrelerine katıldılar. 1 Eylül 1976 tarihinde İstanbul'da binlerce barışseverin katıldığı çok görkemli bir Barış Günü düzenledik. Bu gösteriye katılan halkımız bizi, Yunanistan barışçılarıyla ve demokratik örgütleriyle ilişki kurmamız için görevlendirdi. Biz Türk barışçıları, Yunanlı barışçılara elimizi uzatıyoruz.

21 Nisan 1977 tarihinde Türkiye'de ikinci kez Barış Derneği kuruldu. Barış derneğimizin on üyesi. Varşova'daki son Dünya Barış Kongresi'ne katıldı.

İstanbul'da düzenlenen 1 Mayıs İşçi Bayramı'ndaki korkunç kıyımı öğrenmiş olduğunuzu sanıyorum. Aynı gün İspanya'da, Yunanistan'da, Lübnan'da da 1 Mayıs Bayramı'na katılanlar saldırıya uğruyorlardı. Türkiye'deki saldırı çok kanlı oldu. Resmi yapılar ve lüks bir otelde pusuya yatmış kişiler, alanı dolduran işçilerimizin üzerine otomatik silâhlarla yaylım ateşi açtılar. Bu anda panzerler de halka saldırdı. Silâh sesleri, ses bombaları, siren gürültüleri halkta panik yarattı. Sonuç: 35 ölü, yüz yaralı... Ölenlerimizin arasında Rum ve Ermeni yurttaşlarımızın da bulunması, emekçi halkımızın hiç ayırtsız birliğini göstermektedir.

CIA'nın düzenlediğine kesinlikle inandığımız bu Kanlı Pazar kıyımı, sağcı ve gerici basında gerçekler çarpıtılarak okurlara sunuldu. Bu kıyım, solcu gruplar arasında bir çatışmaymış gibi gösterilerek, halkımız kandırılmak istendi. CIA, solcu örgütler arasında, inanılmayacak denli çok parçalanmala-

ra, bölünmelere neden olarak, uydurulan «solcular arası çatışma» yalanına uygun bir ortam hazırlamıştı.

Türkiye burjuvazisi, kendisine batıyı, daha açıkçası, Avrupa ülkelerinin kapitalizmini model olarak almıştır. Bu anlamda batı taklitçiliği, Türk burjuvası için amaç olmuştur. Tarihinde ilk kez Türk burjuvaları, batıyı taklit edemez duruma düşmüştür. Çünkü, İspanya ve Portekiz'deki son gelişmelerden sonra Türkiye, Avrupa'da işçi sınıfı partisinin kurulmasına engel yasaların varolduğu tek ülke olarak kalmıştır. İşçi sınıfımızın savaşımıyla, kendi partisinin kurulmasına engel faşist yasalar da yürürlükten elbet kaldırılacaktır.

Biz barışçıyız. Ama edilgin bir barıştan yana değiliz. Her ne uğruna olursa olsun, kurulacak barış, teslimiyetçi bir barış olur. Halkımız ve bütün halklar için dileğimiz, gerçek barışın kurulmasıdır. Emperyalizm, uzlaşmazlık içindedir ve yaşayabilmesi için savaşı gereksinir. Türkiye'de iki yıldan beri haftada bikaç öğrenci, bikaç işçi öldürülmektedir. Öyle ki, bu politik cinayetler artık olağanlaşmış ve kanıksanmıştır.

Özgürlük, güven ve barış içinde yaşamak, insanın temel hakkıdır. Her halk, bir görev karşılığında kazanılır. Özgürlük, güven ve barış içinde yaşama hakkımızı kazanmak için, doğası gereği uzlaşmaz biçimde savaşçı olan emperyalist güçler, son yenilgiye uğratılıncaya dek barış için savaşmak da görevimizdir.

Yapıtlarıyla dünyamıza güzellikler katan dünyamızı yaşanılır kılan çok değerli meslektaşlarım! Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkürler ederim.

Şairimiz Nâzım Hikmet'in bir dileği, bir özlemi vardı. Şöyle derdi

«Güzel İstanbul'um, bir dünya barış toplantısına en yaraşan kenttir. Yaşamım elvermez de göremesem bile, elbet bir gün İstanbul'da dünya barış toplantısının yapılacağına şimdiden inanıyorum.»

Nâzım Hikmet'in bu özlemi bizim de özlemimizdir. Görsem de görmesem de, dünya barışçılarının bir gün güzel İstanbul'umuzda ağırlanacaklarına inanıyorum.

Dileğimiz, halklarımızın özgürlük, güven ve barış içinde yaşamalarıdır. Çünkü, ancak barış içinde, güven içinde ve özgürlükle üretilebilir, yaratılabilir. Yaşasın halklarımızın dostluğu, varolsun barışçılar!

YAŞAR KEMAL'İN KONUŞMASI

Eski bir Anadolulu filozof diyor ki: «İnsanların yasalarını yapanlardan, türkülerini söyleyenler daha güçlüdür.» Bu söz

hâlâ geçerlidir. Çünkü türküleri halkların yürekleri yapar. «İlkin söz var idi» sözü de doğrulanmıştır. İlkin söz vardı, sonunda da söz olacaktır. Çünkü söz insanın kendisidir, insanın kanıdır. Gücünü de işte buradan alır. Ve biz söz adamları bugün, dünyamızın bu belâlı günlerinde barış için, özgürlük, eşitlik için burada toplanmışız. Önce biz kendi kendimizle hesaplaşmalıyız. Söz ustaları düşünmeliler ki, söz, çağımızda gerekeni, kendine düşeni yapabildi mi? Bu soru her gün, hepimizin başsorusu olmalı. Söz çağımızda ne yaptı?

Şöyle görünüre uzaktan bir bakacak olursak, söz sanatı, bu bütün çağların en etkili sanatı, sonuna kadar da etkisini sürdürecek olan söz sanatları gerekeni pek yapabilmiş gözükmüyor. Örneğin çağımızın birkaç büyük ozanının dışında şiir halklardan kopmuş durumda. En çok satan şiir kitabının baskısı on bini geçmiyor. Oysa ki çağlar boyunca insanlığımızı şiir besledi, avundurdu, umutlandırdı, sevindirdi, yerindirdi.. Çağımıza gelinceye kadar her halk insanında bir şiir eğitimi, bir şiirden kaynaklanma gücü vardı. Bunu çağımızda nasıl yitirdik, bunun üstünde de durmalıyız. Çağımıza gelinceye kadar epope ustaları geceler boyunca destanlarını halklara durmadan söylerlerdi. Ulu ateşler boyunca söz sanatı, halklarla birlikte büyürdü. On dokuzuncu yüzyılın romanı bile haklara biżden daha yakındı, halkın desteğini, gücünü ne için bu kadar çabuk yitirdik, bunun da üstünde ilk önce söz ustaları durmalılar. Biliyoruz bugünler geçecek, halklar etle kemik gibi, yağmurla toprak gibi söz sanatlarıyla biribirlerinden ayrılamazlar. İnsanlar söz sanatları olmadan yapamazlar, bundan önceleri yapamadıkları gibi... Şiir, anlatım, insanların yaşamalarını sağlayan güçlerden olmuşlardır, insanlık onlarsız edemez. Bunu da bilmemiz iyi olur. Gene insanlar bir gün şiiri, destanı, romanı altın tahtına oturtacaktır. Halklardan ne kadar kopmuşsak da, gene de söz ustalarının etkileri bugün de bütün etkilerden fazladır. Elimizdeki bu en etkili silâhla çağımıza, başı belâdaki insanlığımıza yardım edebiliriz. Örneğin barışa yardım edebiliriz. Bütün olumsuz çabalara karşın, barış için bizim sözlerimiz daha etkili olabilir. Yeter ki, barış dileğimizi eskiden olduğu gib yürekten, yalınlıkla halklarımıza söyleyebilelim.

İnsanlığımız çağımızda baskı altındadır. Hükümetlerin, rejimlerin, görünür görünmez başka etkenlerin baskısı altındadır. Kişiler, kişiliklerinden yoksun kalsınlar diye her gün, her yönden, yüzlerce biçimde saldırıya uğruyor. Kişilerin kişiliklerine kimse yardımcı olmuyor, kimse kişiliklerin güçlenmesi

için bir şey yapmıyor, halklardan, kişilerden her şeyi alıyor, onlara kişiliklerini geliştirsinler diye hiç bir olanak tanımıyor, tam tersi, halklar kişiler insanlıklarından çıksınlar diye, büyük baskılar altında tutuyorlar. Maddi ya da manevi... Biz söz sanatçıları halklarla birlik olursak, dileğimizi onlara yürekten söyleyebilirsek, bu baskılara karşı, halkları ve de kişileri az da olsa, bir dirence yöneltebiliriz. Halklar ve kişiler özgür olmadıkça dünya barışını bir düş sayabiliriz. Ancak özgür kişilerden oluşmuş toplumlar barışı sağlayabilirler. Ancak kendi kendilerini yöneten halklar ve kişiler savaş yapmayabilirler. Savaş her zaman halkların dışında yönetici sınıfların ve tabakaların faydaları uğruna olmuştur. Kişinin ve halkların özgürlüğü sömürücü sınıflar dışında hiç kimsenin zararına olamaz. Biz, sözün adamları, özgürlük babında insanlığı etkileyebiliriz. Daha o güce az da olsa sahibiz. Yinelemek zorundayım: Hâlâ türküleri yapanlar, yasaları koyanlardan daha güçlüdür. Buna inanırsak, işimiz biraz daha kolaylaşır.

Şimdi diyeceksiniz ki, yazarlar içerde, yazarlar baskı altındayken, siz halkları, kişileri nasıl özgür kılacaksınız, kendiniz özgür değilken... Bileklerinizde kelepçe varken kimsenin ellerini açamayız. Buradan bütün insanlığa seslenmeliyiz. Bir tek yazar hapiste kalmayıncaya kadar uğraşmalıyız, hiç bir söz ustası, hiç bir şey için baskı altında tutulmamalıdır, burada rejim, şu bu dinlemeden, önce sözün özgürlüğü için savaşmalıyız, insanlığa özgür olmadığımızı anlatmalıyız, derdimizi halklara kendi dilimizce anlatırsak, hiç bir hükümetin bir yazarı, hiç bir şairi hapiste, baskıda tutmağa gücü yetmez. Halklarla sözün geleneksel ilişkilerine güvenmeliyiz. Yazarları, sanatçıları baskı altında olan, hapiste tutulan bir ülkenin halkları da özgür olamazlar.

Başka bir şey daha var, halkların kişilerin özgürlüğünden başka, o da toprağın, doğanın özgürlüğü. Dünyamız korkunç bir ekosidle karşı karşıya bugün. Endüstriyel toplumlar başka türlü öldürüyor doğayı, az gelişmiş toplumlar başka türlü. Benim ülkemde son yirmi yılda korkunç bir ağaç kıyımı oldu. Yılda, Anadolu'dan yarım milyon metreküp toprak denize gidiyor. Dağlar çırılçıplak kaldı. Benim yoksul halkımla, benim sorumsuz hükümetlerim, bizim oturduğumuz dünyanın bir parçası olan Anadolu toprağını birlikte yok ediyoruz. Anadolu'da orman içinde oturan yoksul on milyon kişi ormanı yedi bitirdi. Buna kimse birşey demedi. Ne bizim aydınlarımız, ne dünya, ne de Birleşmiş Milletler. Her ülke de, aşağı yukarı, benim ülkem gibi. Gelişmiş ya da gelişmemiş... Bir sömürü

düzeni doğayı da sömürüyor. Yakında, böyle gidersek, dünyamız bin atom bombası düşmüş gibi olacak. Bunu sanatımızla, söz gücümüzle halklara söyleyebiliriz. Bu korkunç yıkımdan dünyamızın kurtuluşuna yardım edebiliriz. İnsanlarla söz sanatçıları arasındaki geleneksel bağ bize bu kutsal olanağı sağlayabilir.

Bir de çocuk eğitimi var. Bugün dünyamızda önce babalar, sonra eğitim kurumları, sonra sözümona çocuk yayınları birer ayrı yaratıklarmış gibi ele alıyorlar. Dünyamızdaki çocuklar bu çok kötü koşullar altında yetiştiriliyorlar. Çocuklar doğaya ve insanlara yabancılaşsınlar diye her şey yapılıyor. Ey söz ustaları kardeşlerim, herhangi bir ülkede çocuklar için, çocuklar adına yapılan korkunç edebiyatı izlemeyenimiz var mı, o korkunçluktan haberi olmayanımız var mı? Böylesine yetiştirilmiş çocuklar bu dünyaya yabancılaşmazlar da ne olurlar... Savaş da yaparlar, dünyayı da yıkarlar. Söz ustaları, bunun da üstünde ısrarla durmalıyız. Yeni bir eğitim için, insanlığımıza has yeni bir eğitim için savaş açmalıyız, önce bu korkunç belâdan, baskılardan çocukları kurtarmalıyız. Bin yıllık ezberci eğitim, yaşama, insana zıd bir eğitimdir. Herkes çocuğu küçük görüyor ve bunu da her gün çocukların başlarına kakıyoruz. Çocuklara yardım etmeliyiz. Hiç olmazsa çocukları o çocuk edebiyatı denen kötülükten, çocukları küçümseyen, onlara ayrı bir yaratıkmış gibi davranan edebiyattan kurtarabiliriz. Bu, biraz da bizim elimizde.

Burada toplanan arkadaşlarım, şu yukarda söylediklerim, bizim başımızdan aşkın işler, sanatçı, edebiyatçının cirmi ne kadar ki, o kadar yer yaksın derseniz, belki ben de size katılırım... Ama hiç olmazsa, çoktan beridir yitirdiğimiz halkları yeniden bulabilmek, kazanabilmek, ona varabilmek, onunla dünyamızın sorunlarına eğilebilmek yolunu arayabiliriz. Bu da mı gelmez elimizden dersiniz?

«İnsan bir tektir ve en büyük değerdir, hiç bir zaman tekrarlanamaz, yeri doldurulamaz», sözlerini yüzyılımızın başlıca ilkesi yapmalıyız. Yukarıdaki sözlerin derin gerçeğini insanlığın yüreğine işleyemezsek ne barışa, ne sevgiye, ne de eşitliğe kavuşabiliriz. Bu kutsal işlevi de biz yazarlardan başka kimse gereğince yerine getiremez.

(Sanat Dergisi 24 Haziran)

AZİZ NESİN, GABROVO'DA DÜZENLENEN GÜLMECE YARIŞMASINDA «HİTAR PETAR» ÖDÜLÜNÜ KAZANDI

Aziz Nesin, Bulgaristan'ın Gabrovo kentinde iki yılda

bir düzenlenen «Gülmece ve Yergi Şenliği» dolayısiyle açılan Uluslararası Gülmece Kitapları Yarışması'nda büyük ödülü kazandı. Bu yarışmaya, yazarlar, geçen yıl içinde yayımlanmış olan İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Bulgarca gülmece kitaplarıyla katılabiliyorlardı. Bulgar gülmece kahramanı Hitar-Petar adına düzenlenen bu yılki yarışmaya yüze yakın gülmece kitabıyla değişik ülkelerin gülmece yazarları katılmıştı. Katılanlar arasında Amerikalı Kurt Vonnegut, Sovyetler Birliği'nden, Leonid Lenç gibi dünyaca ünlü yazarlar da bulunuyordu. Hitar-Petar Uluslararası Büyük Ödülü'nü kazanan Aziz Nesin'in, «Literaturen Front» adlı gazetenin sorularına verdiği yanıtları yayımlıyoruz.

Tarihsel perspektife bakarak, gülmece ve yerginin gelecekleri var mı?

Gelecek? Neye göre, kime göre, hangi zamana göre gelecek?

Herhangi bir kimse bir işi, «En yakın zamanda yapacağım» dese, hiç bir şey söylemiş olmaz. Çünkü, «en yakın zaman», ölçüsü olmayan bir zamandır. Bir yüzyıl içinde on yıl, en yakın zamandır. On yıl içinde bir ve bir ay içinde bir gün ve bir gün içinde bir saat en yakın zamandır. Bir işi, en yakın zamanda yapacağını söyleyenin, o işi bir yıl içinde mi, bir ay, bir hafta, bir saat içinde mi yapacağı belli değildir. Gelecek de bellisiz bir zaman sürecidir.

«Gülmece ve yergi, bireydeki ve toplumdaki aksaklıkları, eksiklikleri, kötülükleri, alaya alır. Toplum ve birey iyiye doğru değiştiğine, boyuna düzeldiğine göre, geleceğin toplumunda kötülükler kalmayacağı için, alay edilecek konu da kalmayacak, yani gelecekte gülmece ve yergi olmayacak!» denilmek isteniyorsa, ben bu geleceğin ne zaman geleceğini çok merak ediyorum. Bir saat, bir gün, bir ay, bir yıl, bir yüzyıl sonra mı?

Kötülükle iyilik, insan varlığının diyalektik belirtilerinden biridir. İnsandan ve toplumdan kötülüğün büsbütün yok olduğunu varsayarsak, o zaman iyilik de olmaz, yani insan olmaz. Elbet gelecekte, bugünkü kötülükler kalmayacaktır, her şey gibi kötülükler de değişecektir, başka kötülükler olacaktır. Zamanın koşullarına göre değişen, iyilik ve kötülüğün biçimleridir. Örneğin, belli toplumlarda yamyamlık döneminde, insanın insanı yemesi kötülük değildir. Savaş koşullarında insanın insanı öldürmesi de kötülük sayılmaz.

Gelecekte de, bireyde ve toplumda, bugünkülere benzemeyen, biçimleri o zamanın koşullarına göre değişmiş kötülük-

ler olacağına ve o kötülüklerle de alay edileceğine, yani gülmece ve yerginin gelecekte de var olacağına inanıyorum. İnsanın toplum olarak varolduğu her yerde gülmece de varolacaktır. Bunun tersini düşünmek gerçekçi olmamak, idealizme saplanmak olur. Örneğin, bana göre, belki bin, belki üç bin yıl sonranın insanları, bizlerin, yani atalarının, sınır adıyla kâğıtlara çizdikleri uydurma çizgiler yüzünden birbirlerini öldürmelerine, ölenin şehit, öldürenin de kahraman diye kutsanmasına gülecekler, bu yüzden bizimle alay edeceklerdir. Gelecekte gülmece olacak, ama her geleceğin gülmecesi kendine göre — kendi koşullarına göre — olacaktır.

Sizce gülmecenin günümüzde işlevi nedir?

Bütün sanat türleri içinde, sınıfsal karakteri en belirgin olanı gülmecedir. Gülmecenin işlevi de, hangi sınıfın gülmecesi olduğuna göre değişir.

Kapitalist toplumlar, halklarını tüketimci yetiştirdiklerinden (tüketimci yetiştirmek zorunda olduklarından), kapitalizmin gülmecesi de bir anlama tüketimcidir. Daha açık bir deyişle, kapitalist sınıfın gülmecesi salt gülmek içindir. Burjuva gülmecesi, bir gülmece tüketimidir, bu yüzden burjuva gülmecesinin işlevi boşalımdır, yani insanı güldürerek rahatlandırmaktır. Burjuvalar, gülmeceyle kendileri boşalıp rahatlarken, emekçi sınıfını da yine boşalımla uyutmak isterler.

Buna karşılık her çağda halk gülmecesinin iki büyük işlevi olmuştur

1 — Gülmece, dünyayı değiştirerek düzeltmek işlevini, kötüler ve kötülüklerle alay ederek yapar. Çünkü, bir suçluya yargıcın vereceği en ağır ceza o suçluyla alay etmek denli ağır ve etkili olamaz.

2 — Gülmecenin bir işlevi de barışçılıktır. Gülmecenin barışçılığı, edilgin bir barışçılık değildir. Çünkü gülmece (halk gülmecesi), savaşamayan insanların, savaşma olanakları ellerinden alınanların, egemen olanları yıpratma, yok etme, çürütme aracıdır. Gülmecenin barışçı niteliği böyledir. Siz hiç gülerek kavga eden insan gördünüz mü? Savaşan iki ordunun askerlerini güldürebilirseniz, savaş çok gülünç olur ve savaş kalmaz.

Yaşamın olumsuz yanlarını vermekle, yaşamın olumsuzluklarına gülerek her iş biter mi? Ya da şöyle diyelim: Yaşamın olumsuz yanlarını aşmak yollarını aramak da önemli değil mi?

Yaşamın olumsuz anlarını göstermekle elbet her iş bitmez. Ama siz neden bütün işleri gülmecelerin yapmasını bek-

liyorsunuz? Ayrı ayrı uğraşlar ve işbölümü olduğu gibi, her uğraşın içinde de uzmanlıklar var. Bir göz hekimi apandisit ameliyatı yapmayacağı gibi, tarihçi yapı kurmaz, berber de uçak kullanmaz. Yazarlar içinde, yaşamın olumsuz yanlarını göstermek gibi, zor, çok tehlikeli ve çok belâlı bir iş, gülmece yazarlarına düşmüştür. Bu zor, belâlı ve tehlikeli iş yetmiyormuş gibi, siz bir de, yaşamın olumlu yanlarını da gülmece yazarlarının göstermesini istiyorsunuz. Yaşamın iyi, güzel, olumlu yanlarını gösteren o denli, o denli, o denli çok yazar var ki, bırakınız da bir iki gülmece yazarı da, yaşamın olumsuz yanlarını göstererek olumlu bir iş yapsınlar.

Ben size, Fransa'dan, Almanya'dan, Sovyetler Birliği'nden, İngiltere,den, Amerika'dan adlarını bildiğiniz onar şair, onar romancı, onar oyun yazarı söyleyiniz desem, kolaylıkla bu adları söyleyebilirsiniz. Ama, yine size, yalnız bir ülkeden değil, bütün dünyadan on gülmece yazarı, hatta beş gülmece yazarı adı söyleyiniz desem, kolayca söyleyebilir misiniz?

Dün, Sofya Televizyonu için benimle yaptıkları bir konuşmada, gülmece yazarlarının neden dünyada az olduğunu sordular. Çok doğal bu... Çünkü, ipte yürüyen cambazlar, yolda yayan yürüyenlerden daha azdır. İslâm inancında, cennete Sırat köprüsü denilen, kıldan ince ve kılıçtan keskin bir köprüden geçilerek girilir. Sırat köprüsünün altında katran kazanları kaynar. Kıldan ince, kılıçtan keskin köprüde dengesi bozulanlar bu kaynayan kara katran kazanlarına düşerler. Gülmece yazarlığı, Sırat köprüsünden geçmekten çok daha zordur. Yaşamın olumlu yanlarını göstermekten çok daha zor olduğunu anlatmak istiyorum.

Gülmecenin gücü nedir? Gülmecenin gücünü, etkisini gösteren, dünden, bugünden örnekler verir misiniz?

Halk gülmecesi, tarihin her çağında, gerici iktidarları yıkmak, egemen sınıfları çürütmek için en güçlü halk silâhı olmuştur. Bunu gösteren örnekler doludur tarihte.

Komedyanın babası Aristofanes, ölümsüz komedileriyle, komşusuna karşı emperyalist amaçlar güden Atina iktidarını çürütmüştür.

Dünyanın en büyük gülmece ustası bizim Nasrettin Hoca'mız, Selçuklular döneminde, Mogol kuklası iktidarları çürütmüştür gülmeceleriyle.

Bulgarların Hitar-Petar'ı da, Osmanlı yönetimine karşı, halkın yarattığı bir lejander gülmece kahramanıdır.

Türkiye'de baskıcı tek parti iktidarına karşı Markopaşa

gülmecesi, halkın özgürlük özlemini dile getirmiş ve o zamanki tek parti iktidarını çürütmüştür.

Gülmece yazarı olarak ne yapmak istiyorsunuz?

Yaşadığım çağda Türkiye'nin toplumsal topografyasını vermeye çalışıyorum. Yazdıklarımla, bir kabartma harita gibi, yurdumun toplumsal topografyasının ortaya çıkmasını istiyorum. Hani çocukların, yüzleri renkli resimli tahta küplerden oyuncakları vardır da, çocuklar bu tahta küpleri yan yana, üst üste koyarak yapılar kurarlar ya, ben de işte öyle. kitaplarımın yan yana konulup birleştirilmesiyle yurdumun toplumsal yapısının edebiyat yoluyla ortaya çıkmasını istiyorum.

Kitaplarınız arasında en sevdiğiniz hangisi?

Her kitabımı ayrı bir nedenle seviyorum. Kimisini çok sattığı, bana çok para kazandırdığı ve Vakıf kurmama yardım ettiği için seviyorum. Kimisini bana ödül kazandırdığı için seviyorum. «Surnâme»yi bu kitabımda idama karşı yeni ve özgün bir tez savunduğum için seviyorum. «Böyle Gelmiş Böyle Gitmez»i, halkıma yararlı olduğunu sandığım için seviyorum, Ama en sevdiğim, dahaca yazamadığım kitabım olacak, onu şimdilik yazamayacağım denli güzel olacağı için şimdiden seviyorum. Yani hep bir sonraki kitabım.

Bu yıl Gabrovo'da kazandığınız ödül, size ne gibi görevler, sorumlar yüklemektedir?

Omuzlarımda Atlas'ın taşıyamayacağı denli ağır sorum yükleri var. Her başarı, yükümü daha da ağırlaştırıyor. Hitar-Petar ödülü, benim aldığım altıncı uluslararası ödüldür. Düşününüz omuzlarımdaki yükü...

Okurlarıma, her ödülü aldıktan sonra, düşkırıklığına uğratmamak için, yazdıklarımdan daha iyilerini, daha güzellerini yazmak isterim.

Size bir itirafta bulunayım: Bugüne dek yayımladığım 66 kitabım bana, bundan sonra yazacaklarımın alıştırmalarıymış (egzersizleri), müsvettelerlymiş gibi geliyor.

Gabrovo Festivali'nin «Dünya güldüğü için bugüne dek yaşayabilmiştir!» sloganına katılıyor musunuz?

Bu sorunuzla beni zor durumda bırakıyorsunuz. Sloganların gerekli olduğuna inanıyorum.

Her bıçağın iki yüzü vardır. Tek yüzlü bıçak olmaz. Gülmekle ağlamak da yaşamın iki yüzüdür. Tek yüzlü yaşam, yani salt gülmeli yaşam olamaz. «Dünya güldüğü için bugüne dek yaşayabilmiştir!» sloganı doğru olduğu gibi, bunun tersi olan «Dünya ağladığı için bugüne dek yaşayabilmiştir» sloganı da doğrudur.

Ben size Gabrovo Festivali'ndeki karnaval geçidinde gördüğüm bir yazılı sloganı ileteyim. Olağanüstü başarılı bir slogan bu: «Aynı nehre iki kez girilmez, ama Yantıra'ya bikez bile girilmez!» (Yantıra, Gabrovo kenti ortasından geçen nehrin adıdır.)

İşte gülmece, yergi budur, böyle olur! Çevre kirlenmesi bu denli başarılı yerilebilir.

Siz gülmece için bir slogan yazdınız mı?

Gülmece için slogan düşünmedim. Yalnız 1956 yılında, bir kitabımı yayınlayan yayımcı, bu kitabım için benden bir reklâm sloganı istedi. Kendim, adımla bir slogan uydursam, kimse önem ve değer vermeyecekti. Bu yüzden ben de kendi sloganımı Molyer'e söylettim. Slogan şöyleydi: (Molyer diyor ki, «İnsan güldüğü kadar insandır!»)

Molyer'in böyle bir söz söyleyip söylemediğini bilmiyorum. Ama söylemiş olsaymış, iyi edermiş. 1956 yılından beri bu slogan, Türkiye'de Molyer'in sözü olarak kullanılmaktadır. Demek, Molyer'e lâyık bir sloganmış.

Gülmece için benden slogan mı istiyorsunuz? Şimdi aklıma geliveren birkaç slogan söyleyeyim ama, sanırım, hiç biri de kullanılamaz.

«Enayiliği bırak, gülmeye bak!» Bu adda bir kiyap yazmak isterdim.

«Zamanın varken gül.»

«Bir kahkaha iki pirzola yerine geçer.» Bu, bir Türk atasözüdür.

«Gülenin anası ağlamaz!»

«Gülen güzelleşir.»

(Sanat Dergisi 10 Haziran)

HOLLANDA BASINI, 8. ULUSLARARASI ŞİİR ŞENLİĞİ'NE KATILAN DAĞLARCA'YI «ŞENLİĞİN ZİRVESİ» SAYDI

Sekiz yıldan beri bir uluslararası şiir şenliği düzenleniyor Hollanda'nın Rotterdam kentinde. Eski çağların şiir bayramlarını anımsatan, ama çağdaş dünya şiirini yaygınlaştırmak, şiirin işlevini yerine getirmesini sağlamak amacıyla düzenlenen bir şenlik... Rotterdam Sanat Vakfı'nın geleneksel Hollanda Şenliği çerçevesinde 100 bin florin (700 bin Türk lirası) bütçeyle gerçekleştirdiği, uluslararası adı «Poetry International» olan bu şenliğe sekiz yıl içerisinde 45 ülkeden pek çok şair katıldı. Şenliğin yöneticileri arasında şairler, yazarlar, TV yapımcıları, heykeltraşlar, Rotterdam Edebiyat Müzesi ve Dokümantasyon Merkezi Başkanı, Sanat Vakfı'nın Edebiyat Bö-

lümü Başkanı var. Bu sonuncu sıfatlar, Hollanda'da sanata ne ölçüde değer verildiğini ortaya koymak bakımından önem taşıyor. Şenlik yöneticileri, ülkeler arasındaki siyasal sistem ayrılıklarına ya da bireysel inanış karşıtlıklarına bakılmaksızın dünyanın her yanından kişiliğini kabul ettirmiş şairlerin çağrıldığını söylüyorlar. 1970 yılında «küçük çaplı» bir hareket olarak başlayan şenlik, artık uluslararası nitelikte bir «sanat olayı» sayılıyor. Bu yıl 20 ülkeden 25 şairin çağrıldığını ve bunlardan 24'ünün (Yunanistan'dan Yannis Ritsos dışındakilerin) şenliğe katıldığını belirtirsek okurlarımız şenlik üzerine bir fikir edinirler

1977 ŞENLİĞİ

Aşağıdaki program uyarınca şenliğe katılanlardan ünlü İspanyol şairi Rafael Albert, tam anlamıyla iki arada bir derede kaldı: Demokratik yaşama geçen İspanya'da uzun yıllardan beri ilk kez yapılan seçimlere katılmak ve — kırk yıl ayrılıktan sonra — Franco diktatörlüğünden kurtulan ülkesine kavuşmak üzere, şenliğin sonunu beklemeden ülkesine gitti. Katılan şairleri de, katılmayı çok istedikleri halde, yurtlarında kalmayı yeğlediler. Şenlik yöneticileri, Güney Afrikalı şair Breyton Breytenbach'ı da aralarında görmek istediklerini, ancak dokuz yıl hapse mahkûm edilmiş ve tutuklanmış bulunan şairin davasına 20 haziranda yeniden başlanacağını, dolayısiyle Breytenbach'ı bu yıl değilse bile günün birinde aralarında onur konuğu olarak görmekten mutluluk duyacaklarını açıkladılar.

1974 yılından beri şenliğin ilk akşamında «Peotry National - Ulusal Şiir» gösterisi yapılıyor ve her yıl ayrı bir konu seçiliyor. Bu yılın konusu «yolculuk» (yada gezi) idi. Bundan sonra «Poetry International - Uluslararası Şiir» şenliği başlıyor. Bu şenlik için de her yıl bir «sembol» seçiliyor. Geçen yılın «sembol»ü bisikletti, 1975'inki güneş, bu yılınki ise etiket... Şenliğe katılan şairlerin birer kısa şiiri hem kendi dilinde, hem Hollanda dilinde etiket biçiminde kartlara basılıp dağıtıldı.

1977 Uluslararası şenliği 14 haziran günü açıldı. Paul Snoek (Belçika), Stanislaw Baranczak, Sitor Stimorang (Endonezya), Clarence Major (ABD), Sonja Prins (İsveç), Okot p'Bitek (Uganda) şiirlerini okudular.

15 haziran porogramında Renate Rasp (Federal Almanya), Seamus Heaney (İrlanda), Sandor Csoori (Macaristan), Stanley Kunitz (ABD), Salah Abd el Sabur (Mısır), Bogumil Güzel (Yugoslavya) yer alıyordu.

Ertesi gün 16 haziran), şu şairlere ayrılmıştı: John Ashbery (ABD), Maurizio Cucchi (İtalya), Hans Verhagen (Hollanda), Wing Kardjo (Endonezya), Andre Chedid (Fransa), Erich Arendt (Demokratik Alman Cumhuriyeti), Dahlia Ravikovitch (İsrail), Rafael Alberti (İspanya).

17 haziran ise Andredu Bouchet (Fransa), Hans Faverey (Hollanda), Şuntaro Tanikava (Japonya), Bernd Jenetzsch (D. Alman Cumhuriyeti), Nicolas Guillen (Küba), Bella Ahmadulina (Sovyetler Birliği) ve Fazıl Hüsnü Dağlarca için yapılacak «çeviri çalışması» günüydü.

Programdaki sıraya göre her şair kendi şiirlerinden birkaç tane okuyor, sonra bunlar Hollanda diline çevriliyordu. Son gece, şenliğe katılan şairlerin tümü birer şiirini okudu.

ÇEVİRİ ÇALIŞMASI

Geçen yılın şenliğinde, Avrupa'da az konuşulan dillerde yazan şairlerden birinin şiirlerini başka dillere çevirmek, böylece şiirin yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla bir «Çeviri Günü» yapılması kararlaştırılmıştı. Her yıl belirli bir ülke ve o ülkeyi temsil eden bir şair seçilecek, o dilden ve seçilen şairden ortaklaşa çabayla çeşitli dillere çeviriler yapılacaktı. Bu yıl dil olarak Türkçe, şair olarak da Dağlarca seçilmişti.

17 haziran günü gerçekleştirilen çeviri çalışması programında Dağlarca'yı ABD'den gelen Tâlat Sait Halman ile Esma Karayiğitoğlu ve Robert de Hartogh İngilizce ve Hollandacaya çevirdiler. Bu çevirilerden yararlanılarak Dağlarca İtalyancaya, Sırpçaya, Fransızcaya, Almancaya, Japoncaya, Endonezya diline, İbraniceye ve Portekizceye de çevrildi. Bu çalışmada «Af Akşamı» şiiri ele alınmıştı. Dağlarca şiirin Türkçesini okuyup açıklamasını yapıyor, sonra bölüm bölüm çeviri çalışmasına geçiliyordu.

DAĞLARCA'YA İLGİ

Dağlarca, şenliğe ilk kez geçen yıl Dr. Robert Anhegger'in aracılığı ile katılmış ve «şenliğin büyük keşfi» sayılmıştı. Bu yıl da çağrılan şairin ülkemizde «Hollandalı Dörtlükler ve Başka Şiirler» adıyla Türkçe - İngilizce olarak çıkan kitabı Rotterdam Sanat Vakfı tarafından Hollanda diline çevirtilerek (çevirenler: Esma Karayiğitoğlu ile Robert de Hartogh) yayımlandı. Vakıf, Dağlarca'nın Hollanda diline çevrilen çocuk kitabı «Balina ile Mandalina»yı da yayımlamaya karar verdi.

Hollanda basını ise şairimize geçen yıl olduğundan da faz-

la ilgi gösterdi. Başta NRC Handesflad gazetesi olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde Dağlarca'yla yapılan konuşmalar yayımlandı De Havesloods gazetesi «yetenekli bir Türk şairi de Doolen'i (şenliğin yapıldığı bina) fethetti» derken bir başka gazete Dağlarca'nın bu yıl şenliğin zirvesi olduğunu yazıyor ve övgüler birbirini izliyordu.

Öte yandan, Dağlarca'nın çevirmeni, Yabancı İşçiler Eğitim Kurumu'nda çalışan Esma Karayiğitoğlu, şenlik binasında Türk çocukları için bir gece düzenledi. Dağlarca'nın çocuk şiirlerini okuduğu bu gece de Hollanda basınının ilgisini çekti: Vrije Volk gazetesi, Türk çocuklarının büyük bir hayranlıkla, hiç ses çıkarmadan Dağlarca'nın şiirlerini dinlediklerini yazıyordu.

DAĞLARCA ANLATIYOR

Uluslararası Şiir Şenliği'nde Türk şiirini başarıyla temsil eden Dağlarca, Sanat Dergisi'nin sorularını cevaplandırdı

Bu şenlik üzerine söyleyecekleriniz...

«Rotterdam Sanat Vakfı'nca yapılan Uluslararası Şiir Şenliği, aynı süre içindeki büyük Hollanda Şenliği'nin bir bölümüdür. Öteki sanatları da kapsayan bu şenlikler kümesi, Hollanda kültür hareketini simgelemektedir. Yöneticisi Martin Mooij'un yılların birikimiyle düzenlediği Uluslararası Şiir Şenliği'nin bir özelliği var, öteki şiir şenliklerinde olmayan bir özellik: Katılan ozanlar büyük bir özgürlükle şenliği izlemektedirler.»

Hollanda halkı şenliğe ne ölçüde ilgi gösteriyor?

«Şenlik süresince büyük salonu dolduran Hollandalılar, günümüz şiirine gereken saygıyı göstermişlerdir. Yirmi ulusun ozanlarının kendi dilleriyle okudukları şiirleri dinlerken hiç bir sabırsızlık göstermemişlerdir. Hollandaca'ya çevrilen bu şiirleri yürekten alkışlamışlardır. Üst üste beş gece süren bu ilgi, bütün ozanları bir imrenme içinde bırakmıştır.»

Şenliğe katılan şairler çoğunlukla hangi konuları işlediler?

«Sevgi savaşa karşı olmaktı... Gördüğüm bir yakınlık da şiirin artık ülkeler arası bir yaşama bilinci durumunda olmasıdır. Yirmi ülkenin ozanları birbirine davranışlarıyla da yazdıklarını doğrulamışlardır. Thea Schierbeek'in kurtuluş hareketleriyle ilgili şiiri film yapılarak şenlikte oynatılmış ve büyük ilgi görmüştür.»

Şenliği bir de Türk şiir açısından değerlendirir misiniz?

«Rotterdam Sanat Vakfı yeni bir diziye başlamıştır. Şim-

diye dek 4 ülkenin antolojisi yayımlanmıştır. Bu dizi içinde en geç iki yıla kadar bir Türk Şiiri Antolojisi yayımlanacaktır. Dizinin kuralı, her ülkeden yedi şairin ele alınmasıdır. Bizden de yedi şairi kapsayan bir antoloji yayımlanacaktır.»

Böyle bir şenlik Türkiye'de de düzenlenebilir mi?

«Tam istediğim soruyu sordunuz. Şimdiye dek dokuz şenliğe gittim. İçimde bunlara karşılık vermek sızısı yardır. Yurdumuzda böyle bir şenliğin yapılması olanağı elimizde. Gereken bütün kadro elimizde Ne yazık ki bu şenliğin basılmaması, kurşunlanmaması elimizde değil.»

Halman'ın şiirinizi tanıtma çabası için ne dersiniz?

«Dostum Talât Sait Halman, Hollanda'ya bir ozan olarak çağrılmıştır. Öteki ozanlar gibi şenlikte şiirlerini okumuştur. Ayrıca çeviri gecesinde güzel İngilizcesiyle katılanları büyülemiştir. Türkçeyi ve İngilizceyi bu kadar bilen bir dostun şiirlerime gösterdiği yakınlığa şuracıkta teşekkür ederim. Şiirimi tanıtırken, anlattıklarımı İngilizce olarak açıklarken gösterdiği dikkat, kimi yerde duyarlık olarak göründü. Böylece de daha aydınlık belirlenmelere neden oldu. Halman'ın bütün Türk şiirlerini kapsayan büyük bir antoloji yayımlamasını isterdim.»

(Sanat Dergisi 22 Temmuz)

STRUGA ŞİİR GECELERİNDEN İZLENİMLER
40 ÜLKEDEN 600 OZAN VE ELEŞTİRMEN

Gülten AKIN

Her yıl Yugoslavya'da, aynı adı taşıyan kentte düzenlenen «Struga Şiir Şenliği»ne bu yıl Türkiye'den Gülten Akın, Sennur Sezer, Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Kemal Bayram Çukurkavaklı ve İsmail Gençtürk çağrılı olarak katıldılar. Şenlik çerçevesinde düzenlenen «Struga Şiir Akşamları» 18 - 23 ağustos günlerinde yer aldı. (Bilindiği gibi, her yıl bir başka ülkeden bir ünlü ozana verilen — 1974'de Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın kazandığı — «Altın Çelenk» ödülü de bu şenlik sırasında verilmektedir, bu yıl İsveçli ozan Artur Lundkvist'e verilmesi kararlaştırılmıştır). Aşağıda TYS adına Struga Şenliği'ne katılan Gülten Akın'ın izlenimlerini okuyacaksınız.

«Biliyorum, güzel olacak her şey, güzel olacak»

Mateya Matevski'nin bir dizesi bu. Bir halk otobüsünün orta sıralarında, İstanbul'la Üsküp arasında, yüreğimden geçen buydu. Dönüşte, bir hayli yorgun ama şiirlerle, dostluklar-

la dolu, gür yeşil bir doğayla çevrili, dünyamızın güzel geleceği için umudum daha da, artmış, söyleniyorum:

«Biliyorum, güzel olacak her şey, güzel olacak.»

«Struga Şiir Geceleri» Yugoslavya'daki cumhuriyetler ve özerk bölgeler halkları ile, dünya halkarının birbirleriyle dostça ilişkilerinin bir simgesi olarak düşünülmüş. Ozanlarla, şiirlerle gerçekleştirilen bu simge, şiire verilen önemin de ölçüsü. Şiirin hayattan fışkırdığı ve hayatın değerli ve vazgeçilmez bir parçası olduğu bilinmiş.

Struga kenti, Makedon şiirinin kurucusu sayılan Miladinov kardeşlerin kenti. Konstantin Milodinov ozan. Kardeşi Dimitrija ise hümanist, araştırıcı öğretici. 1962'de, on altı yıl önce, Makedonya Yazarlar Birliği ile Sturga'nın yöneticileri birlikte karar vererek bu iki üstün ad onuruna «Struga Şiir Geceleri'ni düzenlemişler. Geçtiğimiz yıllarda, 40 ülkeden sayıları 600'ü bulan ozan ve eleştirmen gelmiş şenliklere. 800 kadar da Yugoslav ozanı, cumhuriyetlerden ve özerk bölgelerden katılan ülkeler.

Bu yıl otuz ülkenin ozanları ve eleştirmenleri vardı Struga'da. Kimi bir, kimi üç, kimi altı kişiyle katılmışlardı. Türkiye de delege sayısı yüksek ülkeler arasındaydı.

Bu yılın bir başka özelliği vardı: Tito'nun doğumunun 85'inci, Yugoslav Komünist Partisi'nin başkanı oluşunun 40'ıncı yılıydı. Bu iki önemli anma, Struga şenliklerine de yansıtıldı. Tito'ya sevgi şiirleri dinledik. Sanırım bu yüzden, program daha görkemli düzenlendi ve sunuldu.

Şenliklerden bir gün önce Yugoslavya'ya vardık. Kısa bir dinlenme süresi sonunda, büyük bir inceliğin ve konukseverliğin egemen olduğu akşam çayına çağrıldık. Ozan Necati Zekeriya'lara. Orda Kemal Seyfullah'ı tanıyoruz. 17 yaşında ülkesinin özgürlüğü için savaşmaya başlamış, şimdi 60'ları epey aşmış. Yeni tanışmamışız sanki, söyleşiyi koyulaştırıyoruz. Sonra şiire vuruyoruz. Geceyi daha ilginç kılan bir kişiliği var Seyfullah'ın. Özyönetimi anlatıyor, inanmış. Emeğin yarattığı artık değere emekçinin egemen olması diye özetliyor. Sorular soruyoruz. Bürokrasi sorunu, işsizlik sorunu ve başka konularda. Sonra da sürekli tanığı oldum. Her konuda yanıtları tek ve ortak. Kime ne sorsanız aynı yanıtı alıyorsunuz. Kısa bir süre sonra da artık sormaktan cayıyorsunuz.

Ertesi sabah otobüslere doluşuyoruz. Başka ülkelerden gelmiş bir bölük ozanla. Ver elini Struga. Struga bir göl kenti. Ohri Gölü kıyısında yeşillikler ortasında. Gölün ayağı sayılan Drim ırmağı kentin içinden geçiyor. Ünlü «köprüler» bu ır-

mağın üstünde. Göle bakan çok şirin Drim oteline konuk oluyoruz. Gündüz, tanışmalarla geçiyor. Saat 19.00'da, şiir evinin önünde şenlik ateşinin yakılmasıyla açılış yapılmış oluyor. Yarım saat sonra da bütün çağrılı ozanların eserleri ve resimlerinden oluşan sergi açılıyor. Tito'ya adanıyor bu sergi. İlk okunan şiirler de onun için yazılmış olanlar. Struga komün örgütü başkanı ile şenlik yönetim konseyi başkanı ozan Matela Matevski'nin özlü konuşmalarını, «Özgürlük ve Tito İçin Şiirler» izliyor. Ardından bir konser.

İkinci ve üçüncü günlerin ana çizgisi sempozyum. UNESCO koruyuculuğunda. UNESCO adını anmışken söyleyeyim Bu görkemli şenlik kestirilebileceği gibi, çok büyük paralarla gerçekleştiriliyor. Bir yetkili, «harcanan parayla 20 işçi ailesinin bir yıllık geçimleri sağlanabilir» diye şöyle somutça anlatıverdi bize. Bu altı günlük şiir sofrasında, UNESCO'nun payı var. Çeşitli illerin kültür etkinlikleri fonlarının payı var, Üsküp Radyo Televizyonu'nun, bankaların, fabrikaların, şirketlerin eğitim ve kültür fonlarının payı var. Böylece tam otuz kuruluşun konuğuyuz.

Sempozyumdan sözedecektim: Konusu önceden belirlenmiş. «Şenliğe katılan ülkelerdeki güncel şiir akımları.» Sempozyuma katılanlar konuşmaları genellikle kendi dillerinde yapıyorlar. Dinleyenler çeşitli dillerden izleyebiliyor. Ben de azbuçuk Fransızcamla izlemeye çalışıyorum. Basılı konuşmaları okuyorum. Avrupa şiiri, genellikle «Hümanist» bir çizgide. İnsanı, doğayı, insandan giderek toplumu konu alıyor. Sosyalist ülke ozanlarının şiirleri de genellikle bu çizgide. Toptancı bir nitelemeyle «Slogancı» denilen şiir, sosyalist, devrimci çizgi, gelişmekte olan, azgelişmiş ülkeler şiirinin çizgisi. Cezayir ve öteki Afrika ülkeleri şiiri, bazı Arap ülkeleri şiiri ve bizim güncel şiirimizin kalın çizgisi bu. Televizyon reklâmlarının dilimize yerleştirdiği çiçeği burnunda bir deyim var: «Köşeyi dönmek». Köşeyi dönmüş toplumların ozanları oldukları için mi, yoksa ülkelerindeki halkın, halkların sorunları da olsa, ozan olarak saygı görüp, belli bir yaşam düzeyine yerleştikleri için mi biçimde ve özde bizden bu kadar ayrılıyorlar? diye soruyorum kendi kendime.

«Biz, sizin yazdığınız şiiri otuz yıl önce yazdık» diyorlar. Biz de onlara aynı yanıtı veriyoruz: «Biz de sizin yazdığınız şiiri yazdık otuz yıl önce.»

Şöyle diyebiliriz sonuçta yine: Ozanlar hayatın şiirini yazıyorlar. Kendi yaşamlarının, hallkarın ve toplumların. Şiir dünyanın yansısı oluyor. Süreçler ayrımsız işliyor. Devrimse

devrim, sosyalizmse sosyalizm, kapitalizmse kapitalizm. Birleştiğimiz nokta, herşeyi insanın yarattığı, herşeyin insan için olduğu.

Aklın zorlandığı, çarenin tükendiği günleri yaşıyoruz gibi bir izlenimi sürekli olarak kafamdan silmeye çalıştım. Yok. Umutsuzluk yok. Olmamalı.

Ne diyorduk? Sempozyumdan sözediyorduk. Öykücülerimizden Adnan Özyalçıner konuştu ülkemiz şiiri adına. «Direnme Şiiri» idi konusu. Şiirimizin tarihini anlatarak güne geldi. Türk şiirinin bugün gelişmekte olan çizgisinin direnç şiiri çizgisi olduğunu anlattı. Adlar sıraladı. Kendi düşünceleriydi söyledikleri. Bir şey söylemek istemiyorum. Yalnız, Struga'da Altın Çelenk almış, dirençli dizeleri Drim ırmağı kıyılarında bayraklar gibi dalgalanan bir koca Dağlarca niye anılmadı, şaştım. Unuttu mu Özyalçıner, kimbilir? Biz, çok dalgalanan toplumumuzda, değer bilmezliklere, dün şapka çıkardığına, bugün ardını dönüp yürümeye alıştırıldık ama eloğlu öyle değil. Tepki büyük oldu. Çok dikkatli davranmalıyız bir ülkeyi temsil eden kişileri, yazıları, sözleri seçmede.

Ohri gezildi o gün. Bir avuç toprağa dikilmiş yüzlerce renkli çiçeği, çocukluğumuzun çimenli, sekme taşlı uzun, giz dolu avlularını tanıdık kapı aralıklarından. İki eski kilise gördük. İkonları çok anlamlı yüzler taşıyordu. Öğle yemeğinde «Birlik» gazetesinin ve başyazarı Arif Ago'nun konuğu olduk. Şenliğin başından beri bizimle yakından ilgilenen Fahri Kaya çok incelikli, güzel eşiyle, değerli Şükrü Ramo ve öteki Türk arkadaşlarlaydık biz bize. Ozan Hasan Mercan, Fahri Ali, Engüllü kardeşler öteki arkadaşlar, dost yüzleri hiç aklımdan çıkmayacak.

Akşamı, «Özgürlükte Doğan Makedon Ozanları» şiirler okudular. «Cezayir Şiiri» tanıtıldı. Altın Çelenk ve Miladinov Kardeşler ödülleri dışındaki ödüller verildi. Ödül alanlar şiirlerini okudular. (Grigor Prilicev, Radio-Television ödülleri.)

Gece başladı. Şarabın, şiirin, şarap üstüne şiirin gecesi. Programdaki adıyla, «kesintisiz gece». Öteki arkadaşlar ne yaptı bilmiyorum ama, gece benim için gerçekten kesintisiz oldu. On bir saat uyuyarak kendi rekorumu kırdım. Dışarlardan bir yerlerden gelen gürültüler arasında günlerin yorgunluğunu çıkardım.

20 ağustos sabahı sempozyumun ikinci bölümü izlendi. O günün sonrası Ohri'de geçti. Akşam 8'de, bu yıl «Altın Çelenk» alan Artur Lundkvist'in gecesi başladı. Kendisi yoktu. Şiirleri okundu. Onuruna verilen bir resitalde Miroslav Cangaloviç'i

dinledik. Dünyaca ünlü bir bariton. Yılların yıpratamadığı harika bir ses ve yorum. Kilisenin ses düzeni de yardım mı etti ne, diyebilirim ki soluğum kesildi. Akşam, Düzenleme Kurulu Başkanı — şiirlerinin çevirisi bugünlerde Türkiye'de basılacak — ozan Mateya Matevski'nin ozanlar onuruna verdiği yemeğe katıldık. Adı inci anlamına gelen, kayalara gömülmüş bir otelde. Bu akşamın kalın çizgisi «Kolo». Makedonya denince bence ilk akla gelen müzik ve kolo olmalı. Bildiğimiz halay. Nerde müzik var, orda elele tutuşup ucu açık çemberler oluşturuyor Makedonlar. Ozanlar durur mu? Onlar da katılıyorlar. Kolo, hem sözcük yapısı, hem yapılış biçimiyle bizim halay. Sağa doğru üç, sola doğru bir adım gidilerek oynananı çok sık görülüyor. Başka figürler de var.

İnsanların elele tutuşmaları ne güzel. Bir oyun için bile olsa. Kapalı ya da açık yer dinlemiyor kimse. Bir çembere sığmayınca kolo yapanlar, içiçe çemberler oluşturuyorlar. Uyumlu, sayılı bir coşku.

Üçüncü günün gecesi en önemli gece sayılıyor. «Köprüler»de şiir okuma. Köprüler, ülkeleri, insanları birbirine bağlayan bir simge. Yugoslav birliğine de simge sayılmış. Şiirle özdeşleşiyor.

Halka açık tutulabilen tek gece. Drim ırmağı üstünde bir köprüde sahne kuruluyor. Irmakta, küçük kayıklarla, yelkenlilerle çocuklar dolaşırken, bayrakların, ışıkların ve havai fişeklerin altında, iki kıyıyı dolduran halka okunuyor şiirler. Seçkin tiyatro sanatçıları Makedonca çevirilerini sunuyorlar. Bu yıl ülkemiz adına ben okudum «köprüler»de. Televizyon, bütün Yugoslavya'ya yaydı bu etkinliği. İlgiyle izlenmişiz. Şunu ekleyeyim burda, Şenlik 6 gün, soluk aldırmaz dolulukta geçti. O arada sürekli konuştuk. Her yakalandığımız yerde. Televizyonlar için, radyolar, gazeteler için. Programa göre, «Altın Çelenk» ve «Miladinov Kardeşler» ödülleri verildi. Miladinov Kardeşler «Braça Miladinovçi» ödülünü bu yıl, genç Makedon ozanı Atanas Vangelov kazandı.

Ozanların, gençler ve yaşlılar olarak ayrılmasına güvensizlikle baktığını açıklıyor Vangelov. Şiir için düşünceleri şu: «Evren değişir, uzay değişir, gün akar, gece değişir. Ozan ve şiir de değişmelerle sürer gider. Bence şiir, kişinin kişiyle, kişinin zamanla, dünyayla, evrenle ilişkisi için en önemli biçimi oluşturur.»

22 ağustosta, dördüncü gün, Makedonya'nın çeşitli yörelerine dağılıyoruz. Türkçe söylenişiyle, Kavadar, İştip, Kumanova, Usturumca, Kiçova.... Bana şarap üreten küçük bir kent,

Kavadar düşüyor. «Külliyetli miktarda» yorgunuz. Sıcak korkunç. 40 derece. Sızlanıyoruz. Az ya da çok, hepimiz. Yakın, rahat, serin bir yerlere gitmeyi istiyoruz. Bu etkinliğin yöneticisi Şükrü Ramo, güleç, rahat davranışlarla bizi de rahatlatıyor. Gittiğimiz yerleri çok sevecekmişiz. Gidiyoruz. İkişer kişi olarak dağılıyoruz arabalara. Benimle birlikte, bir Sırp ozanı geliyor. İki saata yakın sıkıntılı gidişte havadan şikâyet edebilecek kadar Fransızca konuşuyoruz. Onun Fransızcası o kadar kötü ki, bana güven geliyor. Dünya çapında ünlü Fransız ozanı Eugene Guilvic'in grubumuzda oluşu bize ayrıcalık sağlıyor. Başkan Matevski de bizimle geliyor. Guilvic'i Dağlarca'mıza benzetiyorum biraz. Yuvarlak, sevimli. Biraz daha yaşlı, biraz daha şakacı. Ve biz iltimaslı üç bayan. Larissa Vasiliyeva otuzlarda bir Rus ozanı. Carolina Ilıca daha genç bir Romen felsefe öğretmeni. Larissa Rusça'dan başka dil bilmiyor. Carolina öyle değil. İyi biliyor Fransızca, üç kitap yayınlamış. Şiirde bireysel bir tutumu var. Konularını insan ilişkilerinden, doğadan seçiyor. Aşkı yazıyor. Sanırım Larissa'nın da çizgisi öyle. Sempozyumda bir çıkış yaptı o. Genç bir insan olarak aşk şiirleri yazmasının doğal olduğunu, bunu yapmak istediğini söyledi.

Grubumuzdaki İtalyan ozanı Luçiano Morandini eşi ve çocuklarıyla birlik. Konuşkan eşi kimseye söz bırakmıyor. Bir de kara ozanımız var: Senegal'den İbrahim. Çok genç. Devrimci ve sosyalist olduğunu söylüyor. «Beyaz ülkede kara güneş»den söz eden şiirini, iyi eğitilmiş bir tiyatro sanatçısı gibi okuyor. Oturuşu, kalkışı, elini, kolunu kullanışı ölçülü ve artistik. Bütün şenliğin de en ilginç kişisi bu kara çocuk. Aşırı konuşkan, Morandini'nin eşiyle birlikte ortalığı gürültüye boğuyorlar. Kavadar'da çamlık bir tepenin üst düzlüğünde Yugoslav bağımsızlık savaşı ölüleri için yapılmış bir anıt var. Günün battığı saatta, orda kentlilere şiirler okuduk. Guilvic çok coştu ilk kez. Ardarda dört-beş şiirini okudu. Geçen yılın Altın Çelenk ödülünü aldığı için şiirlerinden bir demeti kitap olarak basılmış. Fransızca Makedonca. O yüzden Makedonya'da kolayca coşabiliyor, Altın Çelenk alanlar. Bizler oysa, belli sayıda önceden çevrilmiş şiirlerimizle bağlıyız. Ne yapalım, bizim de gençliğimiz var.

Yugoslavya'da nerde şiir okumuşsak, büyük ilgi gördük.

Gece orda kalmıyoruz. İki saat ötede Üsküp var. Üsküp hiç yadırgamadığımız bir kent. Camiler ve Türkler var. Televizyonda izlemişler. Tanıyanlar oluyor bizi, sevgi dolu sözcükler biriktiriyoruz.

Üsküp'te son iki etkinliğe katılacağız. Gündüz fabrikalarda, gece uluslararası şiir mitinginde okuyacağız. Ben «Ohis» fabrikasına gidecekler arasındayım.

Öyle oluyor. Gece Kurşunlu Han'daki uluslararası toplantıyla şenlik kapanıyor.

Kimbilir bir daha nerde, ne zaman. Dağılıp gidiyoruz.

Yugoslavya'nın Ohri kentinde 7-8 Temmuzda düzenlenen V. Uluslararası Balkan Folkloru Sempozyumu'na sunulan bildiri.

TÜRK HALK EDEBİYATINDA SATİRİK TÜRKÜLER

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

TÜRKÜ NEDİR?

Türkü teriminin kaynağı, Türk sözcüğüdür. Türk sözcüğünün sonuna nispet eki ulanarak Türki elde edilmiş, bu sözcük zamanla türkü biçimine girmiştir. (1)

Türkü, halkın ortak malı olan bir edebiyat türüdür. Ağızdan ağıza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatın en güzeli, türkülerdir. (2)

Bir başka tanımlama ile türkü, Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır. (3)

Keza türkü, Türk halkının şiirinin en eski türlerinden biridir. (4)

Bugün, «Âşık» ya da «Saz Şâiri» diye adlandırdığımız Halk Ozanları, toplum içerisinde cereyan eden bir olay üzerine, derhal bir türkü yakarlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, savaş, doğal âfetler, aşiret kavgaları, eşkiya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla; sevda, talihe küsme gibi duygular türkülerin doğuş ko-

---

(1) **Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türkler, Ankara - 1969 s. 102**

(2) **Cahit Öztelli, Evlerinin Önü — Halk Türküleri — İstanbul 1972, s. 9**

(3) **Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (3. baskı) Ankara - 1976 s. 246**

(4) **Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türler, S. 103**

şullarını hazırlayan nedenlerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya bu duyguyu taşıyan sanatçı kişinin, bunları halk şiiriyle ifade etmesi, türküleri meydana getirir. (5)

Özetlersek; Türk ulusu olarak «biz içimizi türkülere dökmüşüz.» (6)

Türk Halk şiirinde türküler, başlıca şu üç bölümde değerlendirilmektedir

1. Ezgilerine göre,
2. Yapılarına göre.
3. Konularına göre.

EZGİLERİNE GÖRE:

Ezgilerine göre değerlendirilen türküler, «Usulsüz» ve «usullü» olanlar diye ikiye ayrılırlar. «Usulsüz türküler»e «uzun hava» denir. Ama Halk Ozanları bunları da sınıflandırarak, «Bozlak», «Divan», «Hoyrat», «Koşma» (vb.) gibi adlarla çalıp söylerler. (7)

«Usullü Türküler» ise, belli bir ölçü ve ritmi olan türkülerdir.

YAPILARINA GÖRE:

Türküler, hece ölçüsünün her kalıbı ile söylenir. 5'liden başlıyarak, 16'lıya değin hece ölçüsünün her kalıbında türkülerimiz vardır. (8) Şekil yapılarına göre de türküler birçok bölümlere ayrılırlar. Ama, şekli ne olursa olsun, türküyü belirleyen, her şeyden önce ezgisidir. Çünkü müzik, bazı türkülerde zorlamaktadır. (9)

KONULARINA GÖRE:

Türkülerin, konularına göre de, «Olay Türküleri», «Tören ve Mevsim Türküleri», «İş ve Meslek Türküleri», «Pastoral Türkü-

---

(5) **Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul - 1975 S. 63 - 64**

(6) **Osman Attilâ, Afyonkarahisar Türküleri, Ankara 1966 S. 27**

(7) **Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türler, S. 105**
Mehmet Özbek, Folklor ve Türkülerimiz S. 66

(8) **Ahmet Talât, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, S. 33**
Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türler, S. 107

(9) **Mehmet Özbek, a.g.e. S. 69**

ler», «Didaktik Türküler», «Oyun Türküleri», «Lirik Türküler» ve «Satirik Türküler», (10) şeklinde sınıflandırabiliriz.

Bizim üzerinde duracağımız konu, bu sınıflandırma içerisinde yer alan «Satirik Türküler»dir.

SATİRİK TÜRKÜLER :

Sosyal yaşamın eğlenceli yanlarını ortaya koyarak, kimi insanlarla alay eden, onları yeren, taşlayan türkülere «Satirik Türküler» denir.

«Satirik Türküler»i de iki bölümde değerlendirmek gerekir

1. Mizahî Türküler,
2. Hiciv Türküleri.

«Mizah», şaka, lâtife, eğlence demektir.

«Hiciv» ise toplumsal bozuklukları veya kişileri yermek ve taşlamaktır. Keza, beddualar da bu gruba dahildir.

Halk Edebiyatının yaratıcısı olan Halk Sanatçıları, sanatlarını toplum önünde icra ederlerken, terbiye ve nezaket ölçüleri dışına çıkamazlar. Zira bu sanatçıların bir görevi de halkı terbiye etmektir. O nedenle, bu sanatçıların en ağır taşlamalarında dahi küfür ve hakaret yoktur. Ancak, toplumca beğenilmeyen kişileri, hasis, kendini beğenmiş, başkalarına yardım etmekten kaçınan, dedikoducu, yalancı (vd.) kişileri mükemmel bir biçimde taşlamaktadırlar.

Örneğin, kendini beğenmiş kişileri, 19. yüzyıl ozanlarından Çiloğlu Deli Bekir şöyle taşlamaktadır (11)

«Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beyenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selâm vermeye dervişan beyenmez»

Türk Halk Şiirindeki «Satirik Türküler»in daha çok dinsel konuları içermekte olduğu görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, medresenin etkisi bütün Anadolu'ya uyuşuk insanlar topluluğu haline getirmiş, din yobazları yapılan her iş için günâh fetvâsını vermişlerdir. Sözgelimi, saz çalmanın günâh olduğu, sazın içinde şeytan bulunduğu (vb.) gibi yalanlar uydurmuşlardır. Oysa İslâmiyetten önce de Türklerin saza benzer bir entsrüman olan kopuzları vardı...

---

(10) Mehmet Özbek, a.g.e. S. 84 - 86

(11) Deli Bekir'e ait olan bu şiiri bazı araştırmacılar Kazak Abdal'a mal etmektedirler.

«Sazın içinde şeytan vardır» diyerek halkı kışkırtan kasaba imamına karşı, 19. yüzyıl ozanı Dertli, şöyle seslenmiştir

«Telli sazdır bunun adı
Ne ayet dinler ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan bunun neresinde?»

Din yobazlarının, Allah ve Peygamber'in emirleridir diyerek, halkı her türlü davranıştan alıkoymaları üzerine, Bektaşi Şâiri Azmi de Tanrı'yla ilgili yanlış inançları ve telkinleri alaylı bir biçimde yermiştir. (12)

Yeri göğü ins ü cinni yarattın
Sen ey mimar başı eyvancı mısın
Ayı günü çarhı burcu var ettin
Ey mekân sahibi rahşancı mısın

Denizleri sen yarattın kapaksız
Suları yürüttün elsiz ayaksız
Yerleri temelsiz göğü direksiz
Durdurursun acep iskâncı mısın

Kullanırsın kanatsızca rüzgârı
Kürekle mi yaptın sen bu dağları
Ne yapıp ta öldürürsün sağları
Can verip aldırırsın sen cancı mısın

Sekiz cennet yaptın sen Adem için
Adın büyük bağışla onun suçun
Âdem'i cennetten çıkardın niçin
Buğday nene lâzım harmancı mısın

Beni affeylesen düşen mi şandan
Şahlar bile geçen böyle isyandan
Ne dökülür ne eksilir haznenden
Affetsen olmaz mı noksancı mısın

Şanına düşer mi noksan görürsün
Her gönülde otururşun yürürsün
Bunca canı alıp gene verirsin
Götürüp getiren kervancı mısın

---

(12) Konur Ertop, «Halk Edebiyatında gülmece bozuk düzeni eleştirmek haksızlıklara karşı çıkmak için kullanılmıştır», Milliyet Sanat Dergisi, Sayı: 232, 20 Mayıs 1977 S. 14

Âşık Hüseyin de toplumsal bozuklukları dile getirdiği beş kıt'alık şiirine şu dizelerle başlamaktadır :

«Zamane insanında fitne türedi
Söylemez gerçeği, yalan düzen var
Edep kalktı, hayâ kalktı, ne kaldı
Evlâdından, uşağından bezen var.

Ve yine toplumsal bir eleştiri... Bu kez Silleli Âşık Nigâhi, halkı ağır vergilerle inim inim inleten devlet düzenine başkaldırmaktadır

Bütün malım aldın ey kanlı zalim
Şikâyet ederim hüdâya seni
Garip Mecnun gibi perişan halim
Şu fani dünyada ağlattın beni

Ezelden cinsinde meymenet yoktur
Ettiğin işlere ah eden çoktur
Cümlenin rızkını verici Hak'tır
Görmedim sen gibi bir alçak deni

Haram helâl demez aldığın yutar
Bu kadar eşyayı bilmem ki nider
Hemen marifeti vurgunluk eder
Aldı ben fakirin eldeki varı

Çevirdiler etrafımı yolumu
Bağladılar ayağımı kolumu
Ben kendime lâyık gördüm ölümü
İcra etsin yarın Hak'kın mizanı

Türkiye'de bürokrasiden söz edilirken, devlet dairelerinde iş yaptırmak için sıra bekleyen insanların dillerinden düşürmedikleri bir cümle vardır: «Bugün git, yarın gel.» Yüzyıllardır süregelen bu toplumsal konuyu da Yusufeli'li Âşık Huzûri şiirleştirmiştir

«İmanıma karşı aldı yetişir
Ne demek acaba bugün git yarın
Tekrar eyledikçe beynim karışır
Soğuk cümle zira bugün git yarın

Üşütür insanı benzeri buzdur
Bitmesi yok ne iniştir ne düzdür
Devr-i istibdattan kalma bir sözdür
Ne geziyor hâlâ bugün git yarın

Usanmış cahili, okur yazarı
Birbirine katar çarşı pazarı
Her kim tutulursa boylar mezarı
Lekeli bir humma bugün git yarın...»

Türkiye'de Halk Ozanlığı (Âşıklık) geleneği yaşamaktadır. O nedenle, ozanların taşlamaları da güncel olayları konu edinerek, sürüp gitmektedir. Gözleri görmeyen, Sivaslı Âşık Şah Turna (Kadındır) toplumsal gerçekleri şöyle taşlamaktadır

«Yol yordam bilmeyen köylü vatandaş
Seni bu hallere koyan utansın
Kırık ekmek, bir tas ayran, yağsız aş
«Şükreyle hâline» diyen utansın.

Bir ekmeği kırka böldün pay ettin
Çalıştın da emeğini zay ettin
Tahta beşiklerde yavru büyüttün
Ağlayan sesini duyan utansın.» (13)

Türkiye'de yaşayan halk ozanları içerisinde toplumsal taşlamaları yüzünden başı derde girenler de vardır. Bunlardan Âşık Mahzuni ile Âşık İhsani, yasalara aykırı düşen türküleri nedeniyle sık sık yargıç huzuruna çıkanlardır.

«Böyle parsel parsel bölünmüş dünya
Bir dikili taştan gayri nem kaldı
Dost köyünden ayağımı kestiler
Bir akılsız baştan gayrı nem kaldı

Dizeleriyle, kimi çevrelerin dünyayı parselliyerek egemenlik kurmuş olduklarını belirtirken, kendisinin hiç bir şeyi olmadığını vurgulayan Âşık Mahzuni

«Vietnam'ın suçu nedir?
Hür yaşamak ayıp mıdır?
İster atom yapıp kudur
Amerika katil katil»

dizelerinin de yer aldığı şiirinde Amerika'yı taşlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti yasalarını ihlâl ettiği gerekçesiyle birkaç kez tutuklanıp, yargılanan ve mahkûm edilen Âşık İhsani'nin taşlamaları ise çok serttir. Bir başka deyimle okuduğu türküler, gerçek anlamda «Satirik Türküler»dir.

---

(13) Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, İstanbul - 1973, S. 50

İhsanî'nın taşlamalarından birisi, kendisini sürekli olarak izleyen polis şefinedir. Şöyle der ozan

Bizden selâm olsun polis şefine
Peşimize adam salıp durmasın
Ortasına düştüceği çamuru
Kaldırıp ta başkasına vurmasın»

İhsanî, polis şefini taşlamakla yetinmez, savcı'ya şöyle seslenir

Sen ey savcı, Anayasa ilerde
Onu geri itemezsin itemez
Suçluları bırakıp ta suçsuzu
Zindanlarda tutamazsın tutamaz.»

«Satirik Türküler» konusunda vereceğimiz örnekler, ciltlerle kitabı dolduracak kadar çoktur. Biz burada bunlardan sadece birkaçını verebildik.

Seminerin bütün üyelerini ve bu semineri başarı ile düzenliyenleri saygı ile selâmlıyorum.

ARAS ÖREN KİMDİR?

Diana CANETTİ

Almanya'nın en seçkin şairlerinden biri, bir Türk.

Alman basınının eleştiriye ve edebiyata en çok yer veren gazetelerinden «Die Zeit», 8 Haziran 1977'de yayınladığı bir haberiyle «Aras Ören'in şiirlerini Almanca konuşulan topraklarda — bu kavrama Avusturya ile İsviçre de girmekte — yazılmış ve yayınlanmış son yılların en iyi edebiyat ürünleri» olarak saymaktadır. Türk Tarihini ince dokuyup eliyerek, insanlarını günün koşullarından sıyırmadan, olmaları gerektiği gibi değil de, oldukları gibi gösteren bu Türk şairi, Türk dilinde yazar da, Türkiye'nin dışında bir değer olur da, Türkiye'de niye tanınmaz?

Bu sorunun cevabını açık bırakmakla yetinip, kısaca yaşamının öyküsüne geçelim.

Aras Ören 1939 Istanbul doğumludur. 1959'da Üniversitenin Gençlik Tiyatrosuna katılarak, Güngör Dilmen'in «Midas'ın Kulakları» oyununda oynadı. 1960-61 yıllarında Erlang Tiyatro Festivali'ne iki kez Türkiye'den, bir kez de Frankfurt'taki «Neue Bühne» ile katılıyor. Kısa bir süre Berlin'de Brecht Tiyatrosu'nu tanıma dönemi, ve ardından iki yıl askerlik. Dö-

nüş tekrar Berlin'e. Bu kez fabrikalarda. Girip çıktığı işlerin sayısı bugüne değin 90'ı buluyor: Yardımcı işçi, meyhaneci film yapımcısı, oyuncu, radyo gazetecisi ve serbest yazar, belirli bir yönelişin gelişim çizgisini yansıtmakta.

«Çiçek Yerine Diken» (Disteln für Blumen), Şiirler 1970, Polyphem Yayınevi. «Arka Avlu ve U-Bahn» (Hinter Hof und U-Bahn) iyi öykü 1972'de aynı yayınevinde. Bundan sonra yazdığı son üç kitabı bir üçlü (triologiyi) ortaya koymaktadır. Her üçü de Rotbuch Basımevi'nde yayınlandı. «Nauny Sokağında Niyazi'nin İşi Ne?» (Was will Niyazi in der Naunystrasse) 1973, «Kâğıthane Rüyası» (Der kurze Traum aus Kâğıthane) 1974 ve bu yıl yayınlanan «Özel Sürgün» (Privat Exil).

Berlin'deki Nauny sokağının çevresinde bugün 84 bini aşan Türk yaşamaktadır. Aras Ören bu insanların duygulanımlarını ve yaşam karşısında takındıkları tavırı, değişimi, tarihi gelişim çizgisine oturtmakla yetinmeyip, insan sevgisine ve bilinçli bir aşamaya çağrışım yapıyor. Örnekse, Küçük Amerika'yı düşliyerek başlıyan iş göçünün gereksinmeleri, günlük sorunları, Almanlarla aynı kaderi paylaşması, zamanla kaynaşıp, içli dışlı olabilmesi de yalnızca koşulların doğurduğu bir bağ olmayıp, değişen düzenin, aşınılan ön yargıların da sonucu.

Aras Ören'in şiir biçimi de ona özgü. Olaylar ve insanlar ikidebir somuttan soyuta, soyuttan tekrar somuta geçmekteler. Sözgelimi, otobüs Bebek'ten her zamanki saatinde kalkıp Kurfürstendamm'a varır, oradan bir Türk işçisi de kuş olup, havalanır, özlemlerinin ardından koşabilmek için.

1965 ile 1975 yıllarının şiirlerini içeren henüz bütünü ile yayınlanmamış «Sefilname»den alınan bir şiir kitabıdır. «Özel Sürgün» «Sürgün»de tarihi-coğrafi kesitlerin bilincinde, soru soran, toplumunun, ortamının insanlarından başkaca yaşıyanların yabancılaşması, giderek yalnızlıkları anlatılır. Geçmişinden, kültüründen kopma zorunda kalan kişinin kimliğini araması, yabancı olmanın zorluğu, ne buraya ne oraya ait olmamasıdır çelişki.

Aras Ören'in dileği, iki kültür arasında bir köprü kurabilmekti. Gide gide köprü bitmek bilmiyen bir yol aldı, bir ağaç gibi kök saldı, kendi başına buyruk oldu. İlk bakışta azalıyor belki Almanya'da kalan Türklerin sayısı, ama kalanlar var, yerleşenler var. Burada doğup büyüyen Türkler var. Ve onların yazgısı var. İkinci sınıfın, ikincisi aktörler olmıyalım, der yazar.

Berlin'deki Hür Alman Radyosu'nda (SFB) Türkler için hergün saat 18'den 18.30'a kadar yapılan Bölgesel Yayın Programı'nda çalışan Aras Ören'in şiirleri de 3-4 kez Friedrich Zimmermann'ın yönetiminde televizyon filmi olarak gösterildi. «Kâğıthane Rüyası» da radyo uygulanması olarak (RIAS)'ta yayınlandı. Şiirleri, öyküleri, masalları, çeşitli Alman programlarında yer alan yazar, oyuncu olarak da 20'yi aşkın filmde rol aldı. Üç büyük klasörü dolduran basındaki eleştiri ve yankılar, Alman edebiyat çevrelerinin en seçkin simalarından biri olarak tanıtlıyor bu Türk şairini.

Aralık

● Yugoslavya'nın Makedonya bölgesinde yayınlanmakta olan «Makedonya Çalışan Halkı Sosyalist Birliği» organı «Birlik» gazetesinin kasım sayısında Onat Kutlar'ın «Kül Kuşları» hikâyesi yayınlanmıştır. Gene aynı sayıda Şehir Tiyatrolarında oynayan Aziz Nesin'in «Demokrasi Gemisi» üzerine de bir eleştiri çıkmıştır.

● Geçen ay çevirmen ve hikâyeci Burhan Arpad, davetli olarak Bulgaristan'a gitti. Ziyaretle ilgili haberlere ve yazılara Bulgar basını geniş yer ayırdı. Arpad'a Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olduğu için «Cyril ve Mathodius» ödülü verildi. Arpad, Bulgar yazar Dimitrof'un «Sarı Dünya»sını Türkçeye çevirmiştir. Bulgaristan'da yayınlanan bir yazısında Arpad, iki ülke arasındaki ilişkileri şöyle özetlemiştir: «Halklarımız arasındaki sessiz anlaşmaya ve iyi duyguların ilerlemesine katkıda bulunduğum için mutluyum.»

● İsveç'in eski Moskova büyükelçisi ve bir süre önce Kıbrıs sorununda B. M. adına arabuluculuk yapan tanınmış Türkolog Günnar Jarring'in «Bildiri» adlı kitabı İstanbul'daki İsveç Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır. Parlak kâğıda basılmış bu kitapta 19. yüzyılda Osmanlı mimarisine ait uzun bir inceleme, Safranbolu ahşap konutları ve Ayasofya'nın fotoğrafları yer almaktadır. Kitapta ayrıca, Tünel'deki İsveç konsolosluğunda bulunan Enstitünün tarihçesi, İsveçlilerin Türkiye'de yaptığı arkeolojik araştırmalar ve 1917 31 arasında konsoloslukta görev yapmış bir diplomatın Yunus Emre, M. E. Yurdakul'dan yaptığı şiir çevirileri de bulunmaktadır.

● Yugoslavya'da Türkçe olarak yayınlanan «Tan» dergisinde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Yol Güzellemesi» şiiri, Ceyhun Atuf Kansu'nun «Mustafa Kemal'in Çıkrığı» başlıklı yazısı ve Orhan Veli Kanık üzerine de tanıtıcı bir inceleme yayınlanmıştır.

● «Büyük Gözaltı» romanının İsveç'te yayınlanması dolayısıyla Çetin Altan'la yapılan bir konuşma İsveç televizyonunda yayınlanmıştır. Yaşar Kemal'den sonra Çetin Altan'ı da İsveçli okurlara tanıtan Gidlunds Yayınevi yakın bir gelecekte Aziz Nesin'in İsveç'te yayınlanacağını bildirmiştir.

● Paris'te düzenlenen «Çocuk Fuarı»nda, göçmen işçilerin çocuklarına ayrılan bölümde Türkçe çocuk kitapları da sergilenmiştir. Paris'te çalışan ve aralarında Türk işçilerinin de bulunduğu göçmen çocukların gezdiği sergi büyük ilgi toplamıştır. Sergilenen çocuk kitapları arasında elli kadar Türkçe kitap da beğenilmiştir. Kitaplar, sergi sonunda Türkçe bilen yabancılara ve Türk işçilerinin çocuklarına dağıtılmıştır.

● İsveç'te «Halk Kültürü» adlı haftalık bir dergi bir şiir antolojisi yayınladı, antolojide bütün dünya şairlerinden seçmeler var, Nevzat Üstün'ün «Sen Ernst Köprüsü» şiiri de Lütfi Özkök'ün çevirisiyle antolojide yer alıyor.

● İsveç'in en büyük gazetesi, Sosyal Demokrat Arbetet (İş), 28 kasım 1976 tarihli nüshasında Türk şiirine ilişkin uzun bir makaleye yer vermiştir.

Makalenin yazarı Joel Ohlsson, yine bu yıl İsveç'te yayımlanmış olan «BEŞ TÜRK OZANI» adlı kitaptaki şiirleri inceleyerek ve Nâzım Hikmet'le Melih Cevdet Anday'dan örnekler aktararak modern Türk şiiri üstüne bilgi vermektedir.

Yazar, ozanlarımızdan başka Yaşar Kemal'in ve Çetin Altan'ın romanlarını da sözkonusu etmektedir.

Daha önce basılan «BEŞ TÜRK OZANI» adlı şiir kitabında Nâzım Hikmet'in, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Orhan Veli'nin, Oktay Rıfat'ın, Melih Cevdet Anday'ın şiirleri vardı. Bu şiirleri İsveççeye yazar ve ozan arkadaşımız Lütfi Özkök çevirmiştir.

Ocak

● Kemal Bilbaşar'ın romanı «Cemo» İngilizceye çevrildi. 1967 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü kazanan «Cemo»yu UNESCO'nun aracılığıyla Londra'da Peter Owen yayınladı.

● Fransa'da bir uzun çalar dolduran Âşık Nesimi Çimen, Fransa'nın en önemli radyo istasyonlarından biri olan «France-Musique»de bir saat on beş dakika süren bir konser verdi. Konserinde birçok türküye yer veren Âşık Nesimi, doldurduğu plâk sayesinde Fransa'da tanınmaya başlamıştı. Âşık Nesimi, önümüzdeki günlerde Ressen şehrinde düzenlenecek olan sanat festivaline de katılacak. Nesimi'nin France-Musique radyosunda yayınlanan konseri sırasında, âşıkların ve halk tür-

külerinin Türkiye'deki önemine de değinildi. Nesimi'nin söylediği türkülerden önce söz alan bir Fransız sunucu, türküleri Fransızcaya çevirerek Âşık Nesimi'nin kişiliğini anlattı. Âşık Nesimi'nin, önümüzdeki ay içerisinde televizyona da çıkması bekleniyor.

HALDUN TANER

● Haldun Taner'in çeşitli yapıtları Norveççe, Çekce ve Macarcaya çevrildi.

Norveççeye çevrilen «Keşanlı Ali Destanı» Oslo radyosunda yayınlandı. Ayrıca Norveç'te bir tiyatronun repertuvarına da alındı.

«Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu» ve «Bayanlar 00» adlı hikâyeleri Tomas Lane tarafından Çekceye çevrildi ve Prag'da çıkan Svetova Literatura dergisinde yayımlandı.

Taner'in «Günün Adamı» adlı komedisi de M. Fekete tarafından Macarcaya çevrildi ve Peşte radyosu tarafından yayınlandı.

● Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı Macarcaya çevrildi. Çevirisini Tolcsvay Laszlo'nun yaptığı oyunu, ilk olarak Peşte Devlet Tiyatro ve Film Enstitüsü'nün Deneme Sahnesi sahneye koydu. Oyunu Macar Devlet Tiyatrosu'nun başrejisörü Kazimir Karoly yönetti. Keşanlı Ali Destanı daha önce de Almanya, İngiltere, Lübnan, Çekoslovakya ve Norveç'te sahnelenmişti.

ÇETİN ALTAN

● 1977 yılı Altın Çelenk Ödülü'nü kazanan ve aynı zamanda Nobel Ödülü jüri üyesi ve dönem başkanlarından olan Artur Lundkvist, Çetin Altan'ın İsveç'te yayınlanmış olan «Büyük Gözaltı» adlı romanı üstüne bir eleştiri yayınlamıştır.

Yaşarken Larousse'a girmiş ender sanatçılardan olan Lunkvist 105 bin tirajlı ARBETET gazetesinde yer alan yazısında Altan'ın yapıtını entellektüel romanın yetkin bir temsilcisi olarak nitelemekte, üslûbundaki ince mizaha dikkat çekmektedir. Gazetede ayrıca Çetin Altan'ın politik ve edebî geçmişini içeren biyografisi de yer almıştır.

Aynı zamanda İsveç Kraliyet Akademisi üyesi olan Artur Lundkvist'in dünya edebiyatı yanında Türk edebiyatıyla da yakından ilgilendiği bilinmektedir.

Çetin Altan'ın 1977 yılında İsveç'te çıkan «Büyük Gözaltı» romanından başka, Fransa'da «Bir Avuç Gökyüzü» romanıyla, Venezuella'da da «Büyük Gözaltı» romanı yayımlandı.

AZİZ NESİN

● Aziz Nesin'ln 1977 yılında dış ülkelerde yayınlanan kitapları şunlardır

«Böyle Gelmiş Böyle Gitmez» Birleşik Amerika'da «Istanbul Boy» adıyla yayımlandı.

«İhtilâli Nasıl Yaptık» adlı kitabı Batı Almanya'da (Berlin'de) yayımlandı.

Yugoslavya'da «Kendi Hikâyem» adıyla Süreyya Yusuf'un çevirdiği hikâyelerinden seçmeler kitabı yayımlandı.

Yunanistan'da iki kitabı yayınlanmıştır: Biri «Hayvan Deyip de Geçme» öbürü «Sekiz Ayaklı Sizifus» adıyla hikâyelerinden bir seçme kitabıdır. Bundan başka, eski yıllarda yayımlanmış olan «Kahve ve Demokrasi» adlı kitabı, ikinci basımını yapmıştır.

Romanya'da ve Arnavutluk'ta «Şimdiki Çocuklar Hârika» adlı kitabı yayımlanmıştır.

İran'da «Hayvan Deyip de Geçme» adlı kitabıyla iki de hikâye kitabı yayımlanmıştır.

Aziz Nesin İsveç dilinde ilk olarak yayınlandı. İsveç'in üç yüz bin tirajlı «Folket i Bild» Aziz Nesin'in «Usulen» adlı yapıtının, Tora Palm'le Çağatay Çekirge tarafından yapılan çevirisini yayınladı. Gelecek aylarda bir Aziz Nesin antolojisinin de aynı firma eliyle yayınlanacağı da bildiriliyor.

Berlin oyuncuları geçen yıldanberi Aziz Nesin'in «Demokrasi Gemisi» adlı oyununu bu yıl da Berlin, Kreuzberg'te oynamaktadır. Ayrıca Münih'te, çocuk oyunu olarak Aziz Nesin'in «Doğ Güneşim Doğ» öyküsü oynanmıştır.

YAŞAR KEMAL

● Yaşar Kemal'in «Yer Demir Gök Bakır» adlı romanı Fransızcaya çevrildi. Bu, yazarımızın Fransızca yayımlanan üçüncü romanıdır.

Galimard Yayınevi'nin piyasaya çıkardığı «Yer Demir Gök Bakır»ı Münevver Andaç Fransızcaya çevirdi.

Bundan başka Amerika'da «İnce Memet 2», Norveç ve Finlandiya'da yine «İnce Memet 2» yayımlanmıştır. Norveç'te «Ortadirek»le «Binboğalar», İsveç'te «Demirciler Çarşısı Cinayeti», İngiltere'de «Ölmezotu» ve Irak'ta Kürtçe olarak «Ağrı Dağı Efsanesi» yayımlanmıştır.

● «Pungolo Verde» adlı İtalyan sanat dergisiyle, Amerika'da St. Louis'deki «Colombian Akademisi»nln ortaklaşa düzenledikleri uluslararası şiir yarışmasında Ateş Nesin birinci

oldu. Bu yıl onbirincisi düzenlenen ve 987 kişinin 3200 şiirle katıldığı yarışmada dereceler okurların oylarıyla saptanmaktadır.

Yarışmadan sonra radyo ve televizyonda Ateş Nesin'le konuşmalar yapıldı. Ateş Nesin geçen yıl da Reggio Calabria'da düzenlenen şiir yarışmasında jüri özel ödülünü kazanmıştı.

● Reşat Nuri Güntekin'in «Yeşil Gece» adlı romanı Sovyetler Birliği'nde, Özbekistan Cumhuriyeti'nde yayımlandı. Romanın geniş ilgi uyandırdığı bildiriliyor.

● Bilindiği gibi, birçok Türk yazarının kitapları son yıllarda Sovyetler Birliği'nde konuşulan çeşitli dillere çevrilmekte ve ilgi görmekte, yeni basımlar yapmaktadır. Bunların başında Reşat Nuri Güntekin'in daha önce çevrilen «Çalıkuşu» romanı ile Orhan Kemal ve Aziz Nesin'in yapıtları gelmektedir.

● Orhan Asena'nın «Kapılar» ve «Ana» adlı oyunlarını Polonyalı Türkolog Teresa Ciécierska lehçeye çevirdi.

● Mahmut Makal'ın «Bizim Köy»ü Japonca'ya çevrildi. Türkiye'de Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde öğrenimini tamamlayan Hiroki Odaka yaptığı çevirinin önsözünde şöyle demektedir: «Böyle bir yapıttan Japon okuyucusunu yoksun bırakmağa gönlüm razı olmadı.»

● Üsküp'te yayınlanan «Tan» gazetesi Leylâ Erbil'le yapılan bir röportaj yayınlamıştır. Necati Zekeriya'nın yaptığı röportaj, «Sanatçı Gebedir, Çağını Doğurur Hep» başlığını taşıyor.

● Öteden beri Yugoslavya'da yayınlanan ulus ve halkların toplum sanat yazın dergilerinde Türkiye yazarlarından şiir, öykü ve denemeler yayınlanmaktadır. Son bir ay içinde Sarayova (Saraybosna'da) çıkan günlük «Oslobocenye» (Kurtuluş) gazetesinin cumartesi sanat sayfalarında müstreşrik Yasna Şamiç'in Sırp-hırvatça çevirisiyle Aziz Nesin'in «İt Kuyruğu», Bekir Yıldız'ın da «Kara Çarşaflı Gelin» adlı öyküleri yayınlandı. Bekir Yıldız'ın bu öyküsü (23 Temmuz 1977) tarihli Priştine «Tan» gazetesinde de yayınlandı. Son onbeş gün içinde Üsküp «Birlik» gazetesinde de Ömer Faruk Toprak'ın «Hayriye» adlı öyküsü (7 Temmuz 1977) ve «Yalnızlık» adlı şiiri (19 Temmuz) basıldı. «Tan» gazetesinde ölümü dolayısıyla Esat Mahmut Karakurt üstüne de bir yazı sergilendi (gazetenin 30 Temmuz tarihli sayısında).

● Talât Halman, Cornell Üniversitesi'nde 23 Nisan 1977 akşamı «Nâzım Hikmet» konulu bir konuşma yapmıştır. İngilizce konuşmada Halman, şairin yaşamını ve yapıtlarını anlat-

mış, Nâzım'dan kendinin ve çeşitli çevirmenlerin çevirdiği şiirleri okumuştur. Nâzım'ın ölümünden önce banda aldığı birkaç şiir ile Ruhi Su'nun «Yağmur Çiseliyor» türküsü de dinleyicilere sunulmuştur.

Talât Sait Halman, Nisan ayı içinde, Amerika'da çeşitli konferanslar vermiştir. 2 Nisan 1977 günü, Pennsylvania Üniversitesi'nde «Karacaoğlan'ın şiirinde Pastoral Yönler», 17 Nisan günü Washington'daki Smithsonian Institution adlı ünlü müzede «Türk Köy Hayatı ve Sanatı», 19 Nisanda ise Birleşmiş Milletler binasında «Çağlar Boyunca Türk Sanatları» konusunda konuşmuştur. Halman'ın «Çağlar Boyunca Türk Sanatları» konferansını Dag Hammarksjold salonunda 250 kişi izlemiş, konuşmanın sonunda bütün dinleyiciler ayağa kalkarak alkışlamışlardır.

● Dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin tarihleri, politik, ekonomik ve toplumsal gelişme alanlarındaki çalışmaları derlemek için bir enstitü kurulmuş Polonya'da... 1748 - 1826 yılları arasında yaşayan ünlü tarihçi, romancı ve kütüphaneci Jozef Maksymilian Ossolinski tarafından 1817 yılında Lwow'da kurulan bu enstitünün adı Ulusal Ossolinski Enstitüsü veya «Ossolineum.»

Ossolineum'un Wroclaw'daki bölmünün 1965'te başlattığı bir yayın dizisi de 1977 yılında 20 ciltlik bir hacime ulaşacak. Bu ciltler, dünya ülkelerinin tarihlerini tanıtan kitaplardan oluşuyor. Aralarında «Türkiye Tarihi» adlı Jan Reychman tarafından yazılmış bir eser de bulunuyor.

Öte yandan dünya ülkelerinin edebiyat tarihleri hakkında yazılmış kitaplardan oluşan bir dizi de 1963 yılında yayımlanmaya başladı ve bugün on cilde ulaştı. Şimdiye kadar yayınlanan kitaplar arasında Stanisława Plaskowicka Rymkiewicz, Münevver Borzecka ve Malgorzata Labecka Koecher'in yazmış olduğu «Türkiye Edebiyat Tarihi» de var.

● 1974 yılında Yüksel Pazarkaya, Türk şair ve yazarlarından seçtiği şiir, öykü, masal ve oyunları «Ağaca Takılı Uçurtma» adlı bir antolojide derlemişti. Orhan Peker'in özel olarak resimlendirdiği bu kitap, Jugend Und Volk Verlag Yayınevi tarafından 1976 yılında «Der Drachen İm Baum» adıyla Almancaya çevrilerek yayımlandı.

Federal Almanya'da her yıl, bir önceki yılın en iyi kitaplarının yetkili bir jüri tarafından seçilerek liste halinde adlarının yayımlanması geleneğine uyularak yapılan değerlendirme sonunda hazırlanan listede, «Ağaca Takılı Uçurtma»nın «Der Drachen İm Baum» adlı çevirisi de yer almaktadır.

● Ağustos ayının 24-25. günleri Yugoslavya'nın Kalkandelen (Tetovo) kentinde Altıncı Uluslararası Çevirmenler Toplantısı yapıldı. Toplantının süresi boyunca çeşitli uluslardan çevirmenler, çevirilerin orijinallerinden yapılması üzerinde durmuşlar ve bunun ulusal edebiyatlara daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Edebiyatçı Kostas Valetas önemle durarak, son ay içinde Atina'da yayımladığı «Makedonya Antolojisi»ni orijinalinden işlemiştir.

Toplantıya tanınmış edebiyat çevirmenlerinden Aleksandr Yuhadin (Sovyetler Birliği), Adnan Özyalçıner, Sennur Sezer (Türkiye), Jak Goşron (Fransa), Kostas Valetas (Yunanistan), Milne Holton ve Herbert Kuner (ABD), Huan Oktavlo Prenz (Arjantin) ve Yugoslavya'nın tüm cumhuriyet ile özerk bölgelerinden çok sayıda çevirmenler katılmışlardır.

Toplantının birinci günü «Çevirinin Ulusal Edebiyata Etkisi» konulu sempozyuma Adnan Özyalçıner katılmış ve bir bildiri sunmuştur. Özyalçıner bildirisinde çevirinin Türk edebiyatındaki etkisiyle, Yugoslav yazınından Türkçeye yapılan çevirilerden bahsetmiştir. «Çeviri Sorunları» konulu ikinci günkü toplantıda şair Sennur Sezer «Şiir Nasıl Çevrilmeli?» başlıklı bir bildiri sunmuştur.

Mesleki konuşma ile raporların okunmasından sonra Kalkandelen Kültürevi'nde geniş tartışmalar açılmış, katılanların büyük bir kısmı tartışmıştır. Bundan sonra VI. Uluslararası Çevirmenler Toplantısına katılanlar Kalkandelen yakınlarındaki Leşok köyünü ziyaret ederek tanınmış Makedon Edebiyatı öncüsü Kiril Peyçinivski'nin mezarını ziyaret etmişlerdir.

Adnan Özyalçıner ve İlhami Emin'e İvo Andriç'ten yaptıkları Irgat Siman çevirisi için başarı diploması verilmiştir... «Altın Dolmakalem» ödülünü Varşova'dan «Poeziya» dergisi, tanınmış Yunan Edebiyatçısı Kostas Valetas, Risto Vasilevski ile Boris Blagoevski paylaşmıştır. Ayrıca evsahibi kentten, Makedonya Yazarlar Birliği ile Makedonya Edebiyatı Çevirmenler Birliği'nden çok sayıda ödül, takdir ile diplomalar verilmiştir.

1977 YILINDA TÜRKİYE'YE GELEN EDEBİYATÇI KONUKLARIMIZ

EPHRAIM KISHON
PETER NEZNAKOMOV
NİKOLAI TRİFIMOVİÇ FEDERENKO

EPHRAIM KISHON

● İsrailli gülmece yazarı Ephraim Kishon kısa bir süre kalmak üzere 13 aralık pazartesi günü Ankara'ya gelecek. Kishon, geçen yıldan beri oynanan «Tarla Kuşuydu, Jülyet» oyununu, çevirmeni Hale Kuntay ile birlikte seyredecektir.

Kishon, daha sonra İstanbul'a gelerek Aziz Nesin ve diğer Türk yazarlarıyla tanışacaktır.

Genellikle toplumsal taşlama niteliğindeki gülmeceleriyle tanınan Kishon'un «Nikâh Kâğıdı», «Tavsiye Mektubu» da yurdumuzda sahnelenmişti. Oyunları yanısıra roman ve öyküleriyle de tanınan Kishon'un «Adanmış Topraklar Üstünde», «Başbakanı Kim Öptü?» ve «Katilini Seveceksin» kitapları da dilimize çevrilmiştir.

Bir çok oyununun yönetmenliğini de üstlenen sanatçının senaryosunu yazıp yönettiği «The Policeman» adlı filmi de 1972 yılında Uluslararası üç ödül kazanmıştır.

Bu sezonda Kishon'un iki oyunu daha oynanacak ve yakında yayınlanacaktır. Yazarın son kitabı da Almanya'da en çok satan kitaplar arasında yer almaktadır.

● Ünlü İsrilli oyun yazarı Ephraim Kishon, oyuncu Halûk Kurdoğlu'nun daveti üzerine, 13 aralıkta Ankara'ya geldi. Yazar, bu ziyareti sırasında oynanan Tarla Kuşuydu, Jüliyet adlı oyununu da izledi. Kishon'un Bir Tavsiye Mektubu adlı güldürüsü, Bursa'da Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nda bu mevsim sahnelenmek üzere repertuara alındı. İsrailli yazarın Türki-

ye'de ilk başarı kazanan oyunu üç yıl önce Nisa Serezli'nin uzun bir süre oynadığı Paşaların Paşası adlı komediydi. Devlet Tiyatrosu oyuncusu Halûk Kurdoğlu, geçen yıl Koca Sinan'daki başarısı nedeniyle, İsrail hükûmeti tarafından Tel Aviv'e davet edilmiş ve Kishon'la orada tanışmıştı.

EPHRAIM KISHON

Zeynep ORAL

İsrailli yazar Ephraim Kishon 13 aralık günü Ankara'ya geldi ve geçen yıldan beri oynanan güldürüsü «Tarla Kuşuydu Jüliyet»i, çevirmeni Hale Kuntay'la birlikte izledi; 16 aralık günü ise İstanbul'da Türk yazarlarıyla tanıştı. Aşağıda Kishon'la İstanbul'da yapılan konuşmayı okuyacaksınız.

Bize kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Macaristan doğumluyum. Bundan 27 yıl önce İsrail'e yerleştim. Roman, öykü ve tiyatro yazarıyım. 35 kitabım bir o kadar da oyunum var. Kitaplarım 21 dile çevrildi, oyunlarım da dünyanın pek çok ülkesinde oynandı. İlk oyunum oynandığında 20 yaşındaydım. Bunların yanı sıra bir de yirmi beş yıldır hiç aksatmadan sürdürdüğüm gazeteciliğim var. İsrail'deki «Maariv» gazetesinde ilk on yıl her gün, son on beş yıl haftada bir yazdığım bir sütunum var. Bu arada okurlarınız beni, Türkiye'de yayımlanmış eserlerimden ya da burada oynanmış oyunlarımdan bilebilirler. Bunlar arasında «Adanmış Topraklar Üstünde» (Adalet Cimcoz çevirisi Varlık Yayınevi), «Başbakanı Kim Öptü?» (Moşe Benaze'nin çevirisi Bilgi Yayınevi), «Katilini Seveceksin» (Nejat Dalay'ın çevirisi Milliyet Yayınevi). Burada oynanmış oyunlarım ise «Nikâh Kâğıdı» (Gülriz Sururi Engin Cezzar Tiyatrosu), «Tavsiye Mektubu» (Devlet Tiyatrosu), «Tarla Kuşuydu, Jülyet» (Devlet Tiyatrosu). Bu gelişimde, «Savunmayı Bırak, Saldırmaya Bak» adlı kitabımın da yakında Türkiye'de yayımlanacağını ve «Meclisteki Arkadaşım» oyununun Kadıköy Çatı Tiyatrosu'nda oynanacağını öğrendim. Oyunlarımın çoğunu kendim yönetir, sahneye koyarım. Ayrıca «Düzenbaz» adlı bir operam (metnini ben yazdım, müziğini başkası besteledi) ve «Polis» adlı, senaryosunu yazıp kendi yönettiğim bir filmim var.

Halen Ankara'da oynanmakta olan «Tarla Kuşuydu Jülyet»i izlediniz. Devlet Tiyatrosu'nun prodüksiyonunu nasıl buldunuz?

Bugüne dek pek çok ülkede oynadı, halen İtalya'nın iki ay-

rı kentinde oynanmakta. Diyebilirim ki, gördüklerim içinde en başarılı prodüksiyonlardan biriydi Ankara'daki.

Bu oyunla ilgili olarak, basındaki bazı eleştirilerde Shakespeare'le alay ettiğiniz, buna hakkınız olmadığı ileri sürüldü.

Önce şunu belirteyim: Bir yazarın her şeyle alay etmeye demeyelim, her şeyin gülünç yanını bulmaya hakkı vardır. Sonra Shakespeare'le alay ettiğim kesinlikle doğru değil. Özellikle son sahnede bunu açık olarak ortaya koyuyordum. Son sahnede iki kahraman, Shakespeare'in en güzel, en duygulu, en gerçek sözlerini, gerçekçi bir yorumla seyirciye aktarıyor. Bu sahne, Shakespeare'e bir övgüdür. Seyirciye «bakın, Shakespeare, ne güzel, ne doğru, ne gerçek şeyler söylemiş» diyordum. Gene de eleştirmenler haklı olabilir; Ankara'da izlediğim temsilde bu yansımıyordu. Bir ters yorum vardı. Eleştirmenleriniz de yalnız sahnede uygulananı değerlendirmişler, altta yatan anlamı görememişler. Buna karşın, prodüksiyonun tümü ve oynanış çok başarılıydı.

Tiyatro, roman, gazetecilik. Bunları birbirinden nasıl ayırıyor, her birini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Önce şunu belirteyim: Yazı yazmaktan nefret ediyorum. En büyük nefretim yazmak. Benim için bir işkenceden farksız...

Peki, öyleyse neden yazıyorsunuz?

Her yazdığınız basılırsa, her kitabınız bir sürü dile çevrilir, üstelik büyük başarı kazanırsa, her yazdığınız oyun dünyanın birçok sahnesinde oynanırsa, yazmaz da ne yaparsınız. Bu durumda yazmamak yalnız ve yalnız tembellik olur, ihanet olur. Sonra kitaplarınızı bir sürü anlamadığınız dilde de olsa elinize aldınız mı, sonsuz mutluluk veren bir çocuğa kavuşmuş gibi olursunuz. Romanlarımı, kitaplarımı hep bir sözleşmem olduğu için o sözleşmeyi yerine getirmek için yazıyorum. Oyunlarımı, tiyatro yönetmenliğinden, sahnede çalışmaktan çok hoşlandığım, çok sevdiğim için yazıyorum. Bir odaya kapanıp oyun yazmaya benim aklım ermez. Oyun dediğin sahnede gelişmelidir. Gazete yazıları ise... belli bir güne, belli bir saate dek yazılması gerek, yetiştirilmesi gerek ya, işte ondan yazıyorum. Yazmamın tek nedeni bu «yetiştirme» endişesi. Bu yüzden bir türlü duramıyorum. Ayni şey kitaplar için de geçerli. Bir kez başladım mı, yazmaktan öylesine nefret ediyorum ki, bir an önce bitsin diye çabuk çabuk yazıyorum. Bu nedenle de üretken bir yazar oluyorum.

Herhangi bir çalışma yönteminiz var mı?

Yöntemim falan yok. Bu işin profesyoneli olmuşum. Na-

sıl yazmak gerektiğini çok iyi biliyorum. Güçlük «neyi» yazacağımı bilmekte. Bir de, yazarken sürekli düzeltirim; yüz kez, bin kez. Karalar, baştan yazarım; siler, baştan yazarım. Düzeltmeler hiç bitmez. Bu nedenle, yazarken müthiş canım sıkılır.

Gazete yayınlarınızda sık sık Atatürk'ün adı geçtiği doğru mu?

Evet. Bunu, şimdi Türkiye'deyim diye söylemiyorum: «Ülkemde, Castro gibi biri olmadığına ne denli seviniyorsam, Atatürk gibi biri olmadığına da o denli üzgünüm» ya da «Radikal değişimler için Atatürk gibi olumlu diktatörler gerek» ve buna benzer bir sürü şey demişimdir.

Diktatörün olumlu olup olmadığına kim karar veriyor?

Ben... Bakın, Nazi yönetiminde yaşadım. Macaristan'da yaşadım. Çekoslovakya olayının tüm dünya gibi sessiz bir tanığı oldum... Yaşamda en önemli şeyin özgürlük olduğuna inanıyorum. Benim için özgürlüğün en basit ölçüsü: Yaşadığınız ülkeden çekip gitme hakkınız var mı, yok mudur... Türkiye'de...

Türkiye'de bazı kişilerin yurt dışına çıkma hakkının kısıtlandığı oluyor...

Gelelim öbür yana: Batı demokrasilerinin güçsüzlüğü de artık beni bıktırdı. Bu nedenle, tek karşılık olumlu diktatörlerdir diyorum. Bir de, güçlü bir inancım var: Herhangi bir sistem belli koşullarda, belli zamanda, belli bir yerde çok olumlu sonuçlar verebilir. Ancak, o sistem işlevini yitirdi mi derhal değiştirilmeli.

Son bir soru: Kendinizin de belirttiği gibi, eserlerinizin çeşitli ülkelerde büyük bir yaygınlığı var. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Dünyaca ünlü öbür yazarlarda da olduğu gibi yalnız ve yalnız şansa bağlıyorum. Bunca tanınan yazarlardan birinin ben olmam, falancaya milli piyango düşmesinden pek de farklı değil.

(Sanat Dergisi 24 Aralık)

BULGAR MİZAH YAZARI NEZNAKOMOV TÜRKİYE'YE GELDİ

Seçkin SÜMER

Biyografinizden söz edebilir misiniz bize?

Doğalı çok oldu. 200. yüzyılın başlarında, 1920'de Sliven'de doğdum. Daha sonra büyük mizah duygusu taşıyan çok neşeli insanların yaşadığı Burgaz kentinde ortaöğrenimimi tamam-

ladım. Sonra Sofya'ya geçtim. 1946'da ilk mizah hikâyemi yazdım. Bu hikâyem Stirşel (Eşekarısı) adlı mizah dergisinde yayınlandı. Bu hikâyeme imzamı atmamıştım, bu yüzden Neznakomov (bilinmeyen) takma adıyla yayınlandı. Bundan sonra da hep bu adı kullandım.

Yalnızca mizah mı yazıyorsunuz, başka tür çalışmalarınız da var mı?

Çocuk hikâyeleri de yazıyorum ara sıra. Yirmi kadar kitabım var. Bu yirmi'nin içinde mizah, parodi, uzun hikâyeler ve romanlar var.

Mizah anlayışınız nedir?

Toplumsal mücadelenin en etkin aracıdır mizah. Zayıfın kuvvetliye, kölenin efendiye karşı silâhıdır.

Sayın Neznakomov, bu sözler daha çok kapitalist ülkeler için geçerli kanımızca, sosyalist ülkelerde mizahın yeri nedir?

Sosyalist ülkelerde antagonist (uzlaşmaz) çelişkiler yoktur, yani bir nitelik değişimini gerektirecek çelişkiler. İnsanlarımızın geçmişten miras aldıkları yanlışlarının düzeltilmesinde, yaşamımızı güzelleştirmekte, insanlar arasındaki ilişkileri daha iyi kılmakta, yanılgılarımızın ayıklanmasında, insana özgü ayıpların azalmasında mizahın azımsanamayacak bir işlevi vardır. 1975'te Bulgar Yazarlar Konferansı toplandı. Bugüne dek ne yapılmışsa, dökümü ve değerlendirilmesi yapıldı.

Konferans sonrası, Başkan Jivkov bizi kabul etti; konuşmasında mizahın yerini kurtuluş öncesi ve sonrasında çok değerli bulduğunu belirtti ve özellikle sosyalist mizahın önemi üzerinde durdu.

Mizah edebiyatında herhalde bazı yönelişler olmalı, bunlar nelerdir?

Çağdaş mizahçılarımız, hiç kuşkusuz ki klasik mizahçılarımız gibi yazmıyorlar. Devrimden sonraki ilk yıllarda, klasikler gibi yazan birçok mizahçımız vardı. Fakat şimdi genç mizah yazarlarımız, alegori, parodi, satir gibi çok zengin üslûplar kullanıyorlar. Çok zengin olan mizahımızda, yergisel şiir türü de çok gelişmiştir. Rodevski, Valeri Petrov, Marko Gançev bu türün önde gelen isimleridir. Miron İvanov, Pelitev, Popov düz yazı mizahının, Stanislav Stratiyev ise komedi yazarlarımızın en önde gelenidir ve şu sıralarda bir güldürüsü «Yergi Tiyatromuz» da başarıyla oynanmaktadır.

Günümüz Bulgar edebiyatı hakkında bilgi verebilir misiniz?

Özellikle şiirimiz çok güçlü, çeşitli biçimlerde yazan, çok iyi birçok şairimiz var.

Bunun nedeni, 20. yüzyıl Bulgar şiirinin çok güçlü olması olabilir mi?

Bulgar şiiri her zaman güçlüydü. Bugünkü şairler de bu düzeyi düşürmedi. Cagarov Matev, Levçev, Germanov, Stefanov, Damyanov devrim sonrası Bulgar şiirinin en ünlü ve seçkin şairleridir.

Türkçede bir Bulgar Şiiri Antolojisi yayınlandı. Sizde Türk edebiyatı nasıl tanınır?

N. Hikmet, genç Bulgar şiirinin gelişmesine neden olmuş bir şairinizdir.

Türkiye'ye dördüncü gelişim. Bu kez Türk kültürünü yakından tanıma olanağını buldum, Türk yazarlarıyla tanıştım. Daha önce N. Hikmet'le tanışmıştım. Aziz Nesin'le de Bulgaristan'da bir araya geldik. N. Hikmet'in nasıl coşkuyla şiir okuduğunu duydum. Türkçe okuyordu şiirleri, Bulgar şairleri de dilimize çeviriyordu. Ne dediğini anlamamamıza karşın coşkusu bizi de etkiliyordu.

Türk-Bulgar yazarları arasındaki bağlar pekiştikçe birbirimizi daha iyi tanıma olanağımız olacağını ümit ediyorum.

Türk mizahı ve Aziz Nesin hakkında neler söyleyebilirsiniz?

A. Nesin'in hikâyeleri bizim çok hoşumuza gidiyor. Çünkü halkına özgü bir zekâ ürünü tümü. Nasreddin Hoca geleneğini sürdürüyor. Hikâyelerinin hepsi somut ve içinde hayat kaynayan. anlaşılır hikâyeler. Çok değer veriyorum. Çünkü bu gelenek, bizim de geleneğimiz demektir.

Türkiye hakkındaki izlenimlerinizden söz eder misiniz?

Üç gündür Türkiye'deyim. Genç Türk aydınlarını çok beğeniyorum. Onlarda bir güç ve kaynayan bir enerji hissediyorum, Türk insanının daha iyi yaşamasını istedikleri çok belli. Daha fazla birşey söyleyebilmem için çok kısa bir zaman, bunlar ilk izlenimlerim. Yinelerim, ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin gelişmesini isterim. Her iki ülkenin de, Helsinki Anlaşması'nı imzalamaları bizler için bir umuttur.

(Politika 15 Ocak)

FEDERENKO: «TÜRKİYE ZENGİN BİR EDEBİYATA SAHİP ÜLKELERİN BAŞINDA GELİYOR»

Atillâ ÖZKIRIMLI

Sovyet Yazarlar Birliği Dışilişkiler Sekreteri Nikolai Trifi-

moviç Federenko bir kültür anlaşmasını imzalamak için gelmişti ülkemize. Türkiye Yazarlar Sendikası'yla Sovyet Yazarlar Birliği arasındaki bu anlaşmayla iki ülke yazar ve sanatçıların dostluk çerçevesinde kültürel ilişkiler kurmaları amaçlanıyordu.

İmza töreninde bu anlaşmanın, Türk ve Sovyet halklarının dostlukları açısından bir başlangıç sayılması gerektiğini belirten Bay Federenko, yakın geçmişte önemli görevler yüklenmiş bir diplomat. Yaşam öyküsüne bir göz atınca hemen anlaşılıyor bu. Uzmanlık alanı Çin dili ve edebiyatı. Bir Sinolog kısacası. Ama 1939'da dışişlerinde görev alması bu uğraşını az da olsa etkilemiş. Çin'e gönderilmiş doğal olarak. 1948'de Moskova'ya döndüğünde bir diplomatmış artık. Nitekim Çin devriminin hemen ardından Pekin'de görev almış ve Çin'le Sovyetler Birliği arasındaki ilk ilişkilerin kurulması sorumluluğunu yüklenmiş.

Daha sonra Dışişleri Bakanı Yardımcısı olarak Molotov'la dört yıl birlikte çalışıyor Bay Federenko. Bu görevi Tokyo Büyükelçiliği ve Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği izliyor. Hemen bütün büyük devlet adamlarıyla tanıştığını ekliyor Bay Federenko. Bir anısı var ki tarihsel açıdan büyük önem taşıyor.

II. Dünya Savaşı sonrası. Mao ile Stalin görüşüyorlar. İki lider arasında özel bir görüşme bu. Üç kişi var odada: Mao, Stalin ve Federenko. Stalin'in çevirmeni olarak bulunuyor Bay Federenko. Tek sözcük açıklanmıyor bu görüşmenin ardından. Yazılı belge de yok. Orada, Stalin ile Mao arasında konuşulanları bir tek Federenko biliyor bugün. Tanık yaşıyor yalnızca. «Yaşamımın en değerli anısı» diyor Bay Federenko, «Ama onlar bir şey söylemediklerine göre, ben de söyleyemem.» Büyük sır tarihe gömülüyor böylece. Stalin'le Mao arasında konuşulanları kimse bilmeyecek.

Bay Federenko'nun birkaç espri dışında kesinlikle girmediği bir konu var: Politika. Oysa Türkiye'de kaldığı on gün içinde kiminle tanıştırılsa, nereye gitse politikaya kaydırılıyor konu.

Bir soru üzerine Allende ile tanışmadığını, ama Neruda'yı tanıdığını söylüyor. Che Guevera ile de tanışması ilginç. Tokyo'daymış o sıra. Ve Che'nin Sovyetler Birliği'ne gitmesinde aracı olmuş. Che'ye hayran Bay Federenko, «Büyük bir adamdı» diyor. Son olarak, ölümünden bir yıl önce Amerika'da karşılaşmışlar, Birleşmiş Milletler'de. Sarılıp öpüşmüşler. Bir anısını anlatıyor hemen.

İlk karşılaşmalarında, sohbet ederlerken, fizikçi olarak Sovyet bilgini Pavlof'tan çok etkilendiğini söylüyor Che. Şaşırıyor Bay Federenko. «Peki, devrimci olarak?» diye soruyor. Che'nin yanıtı şu: «Devrimci olarak bütünüyle ters yönde... Şartsız devrimci refleksi öğrendim ondan.»

Uluslaı arasında gerçek işbirliğinin ve dostluğun yazarlar, sanatçılar ve kitaplar aracılığıyla kurulacağı inancında Bay Federenko. Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal geri kalmışlığının yanısıra zengin bir edebiyata sahip olduğunu belirtiyor. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde Türk edebiyatının ve edebiyatçısının etkinliğine inanıyor bu nedenle. Ona göre kitaplar, yazıldıkları sürece yazarın malıdırlar. Bir kez yayımlandılar mı herkesin malı olurlar artık. Milliyetleri ne olursa olsun, insanlar arasında ortak duyguların yeşermesine yol açarlar. Size, bana, herkese bir şey iletirler, duyururlar. Dostluğun, işbirliğinin gelişmesinde en etkin araçtır edebiyat.

Konuşma Nâzım Hikmet'e kayıyor ister istemez. Bay Federenko'ya göre Nâzım, dünyanın en büyük şairlerinden. «Onunla yalnız siz öğünemezsiniz» diyor. «İnsanlığın şairidir o. Hepimizindir.»

Türkiye'ye gelmekten, Türk yazarları, sanatçıları ve gazetecileriyle tanışmaktan mutluluk duyduğunu söylüyor sık sık. Bir de Kafkasyalı olduğunu. Duyduğu yakınlığın somut bir belirtisi sanki bu. «Benim doğduğum bölgede Elburz dağları vardır, tepesinden Ağrı ve Türkiye görünür» derken de bunu anlatmak istiyor.

(Cumhuriyet 25 Haziran)

TYS İLE SOVYET YAZARLAR BİRLİĞİ KÜLTÜR ANLAŞMASI İMZALADILAR

Zeki OKAR

Sovyet Yazarlar Birliği Genel Sekreteri Nikolay Trofimoviç Federenko ile Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri Demirtaş Ceyhun arasında iki ülke yazarlarının karşılıklı dostluk ve kültür alışverişini öngören bir anlaşma, 19 haziran günü düzenlenen törenle imzalandı. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın konuğu olarak ülkemize gelen Federenko, anlaşma imzalandıktan sonra yaptığı konuşmada, bunun «Sovyet ve Türk halklarının kardeşliği yönünden önemli büyük bir olay» sayılacağını, «uzun dönemli bir hareket olmasını» dilediğini söyledi. Anlaşmaya göre, her yıl dört Sovyet yazarı Türkiye'ye çağrılacak; dört Türk yazarı da Sovyetler Birliği'ne gidecek. Ay-

rıca, bir yıl İstanbul'da, bir yıl Moskova'da seminerler düzenlenmesi, seminer konusunu ev sahibi ülkenin saptaması, önceden bildirilecek tarihe göre her yıl Akşehir'de düzenlenen Nasreddin Hoca Şenliği'ne iki Sovyet gülmece yazarının gönderilmesi ve gezilerde konuk yazarların o ülkedeki kongrelere, sempozyumlara, açık oturumlara katılmaları öngörülüyor. Aşağıda Federenko ile yapılan konuşmayı okuyacaksınız.

Kısaca yaşamöykünüzü anlatır mısınız?

Kafkasya'da, yani ülkenize çok yakın bir yerde doğdum. Öğrenimime Moskova'da başladım ve Şarkiyat Enstitüsü Sinoloji Bölümü'nden mezun oldum. Uzmanlık alanım «Çin Dili ve Edebiyatı»ydı. 1939 yılında Dışişlerince Çin'e yollandım, ama diplomat olarak değil, Sinolog olarak. «Çin Sekreteri» gibi garip bir ünvanım vardı, Sovyet elçisinin sağ koluydum. Başta diplomatlığa hiç ısınamamıştım, tüm enerjimi araştırmalarıma vermek istiyordum. Ne var ki yavaş yavaş siyasal alana girdim ve Konsolos oldum. Çin'de 1948'e dek kaldım. O yıl Moskova'ya döndüm, ancak Devrim'den sonra tekrar Pekin'e giderek ülkem ile Çin arasında ilk ilişkileri kurdum. Bu arada araştırma ve çalışmalarım sürmekteydi. Dışişleri Bakanı yardımcısı olarak Molotov'la dört yıl çalıştıktan ve Japonya'da elçilik yaptıktan sonra Birleşmiş Milletler'de Daimi Temsilci oldum. New York'ta kaldığım sürede Amerikalı meslekdaşlarımla Sinoloji konusunda işbirliği yapma olanağım doğdu. Aslında orada beni bir diplomat olarak değil, bir profesör, bir sanatçı olarak tanırlardı. Zaten diplomatlığı, bilime dayalı bir sanat olarak gördüğüm için benimsemiştim. Yaşamımın kalan bölümünde yalnızca edebiyatla uğraşacağım. Biliyorsunuz «Yabancı Edebiyat» adlı derginin yöneticisiyim. Her ay, o 350 sayfalık dergiye giren yazıların üç, dört katını okur, gerekli seçimi yaparım. Bütün dünya edebiyatına eğilmeme olarak veriyor bu konumum. Dergiye uzmanlık dalımda yazdığım makaleler dışında Rönesans'ı konu alan bir kitap üzerinde çalışıyorum. Ayrıca «Çin Edebiyatının Eski Anıtları» diye adlandırabileceğim üç Çin klasiği üzerine hazırlamakta olduğum bir kitap da Moskova'da, masamın üzerinde beni bekliyor.

Türkiye izlenimleriniz?

Türkiye'de pek az kaldım. Yeterince görebildiğimi sanmıyorum. O bakımdan kesin bir yargıya varmam olanaksız. Bununla birlikte ülkenizin bana çok yakın geldiğini söyleyebilirim. Bu yaşam biçimine çocukluğumdan beri yakınım. Hiç bir ırksal ya da ulusal önyargım yok, ortaokuldan başlayarak en-

ternasyonalist bir ruhla yetiştirildim. Bu bakımdan şunu rahatça belirtebilirim ki ekonomik gelişmeniz hiç de övünç verici değil. Öte yandan halkınızın gurur duyması gereken mükemmel bir edebiyanız ve kültürünüz var. Çok ülke gezmeme, çok kültür tanımama rağmen bize Türkiye'den yakın olanına rastlamadım diyebilirim. Bu, kanımca çok önemli, üzerinde durulması gereken bir yakınlık. Savaş bize göre bir şey değil. Barış, güvenlik ve işbirliği yönünde hareket etmeliyiz. Helsinki Anlaşması'na imza koymanız böylesi bir işbirliği için önemli bir adımdır. Kültürel bakımdan ilişkilerimizin gelişeceğine inanıyorum. Bu amaca en iyi edebiyat hizmet edebilir, başka kültürleri anlamak yolunda en dolaysız, en etkili, en güçlü araçtır edebiyat. Türkiye'yi dergimde okurlarıma anlatacağım.

Sovyet okurlarının Türkiye'yi yeterince tanımadıklarını söylüyorsunuz. Peki, Türk edebiyatı Sovyetler Birliği'nde ne ölçüde tanınıyor? Özellikle hangi yazarlarımız ilgi görüyor?

Türkiye Edebiyatı'nın bellibaşlı isimleri biliniyor bizde Başta Nâzım Hikmet. Nâzım öylesine yaygındır ki onu bizden, Sovyet Edebiyatı'ndan sayarız. Aslında hepimizin gururudur o.

Aziz Nesin uzun süredir tanınmakta. Bugünlerde özellikle çok okunuyor. Büyük bir saygınlığı var. Bu arada Yaşar Kemal de yaygın biçimde biliniyor. Yakın gelecekte Türkiye Edebiyatı'nın daha da çok okunacağını umuyorum.

Sizce bugün Sovyet yazarlarının en önemli sorunları nelerdir?

Bugün Sovyetler Birliği'nde hızlı bir değişim süreci yaşanıyor. Yaşamın gelişimi yaratıcı eylemleri geride bırakacak ölçüde hızlı. İşçi sınıfı yepyeni bir oluşum içinde. İyi eğitim görmüş, çok okuyan, hatta aydınlardan bile çok okuyan, fabrikalarda mühendislerden ve teknik elemanlardan fazla şey öğrenen yeni bir işçi sınıfı doğuyor. Çalışmasıyla, yaşayışıyla, kısacası her şeyiyle yeni olan bu çağdaş sınıfın edebiyattaki yansımasını oluşturmaya çalışıyoruz. Ne yazık ki daha istediğimiz düzeye varamadık. Edebiyatımızda bu çağdaş imgeyi oluşturamadık. Hedefimiz, görevimiz ve sorunumuz budur. Bunun dışında Sovyet yazarının sorunları olamaz.

YAŞDÖNÜMLERİNDE EDEBİYATÇILARIMIZ

Bu bölümde, yaşdönümlerinin yuvarlak yıllarında bulunan edebiyatçılarımızla yapılmış konuşmaları, ya da bu edebiyatçılarımızın yaşdönümleri dolayısıyla yazdıkları yazıları okuyacaksınız. Behçet Necatigil'in «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü» ile Şükran Kurdakul'un Şairler Yazarlar Sözlüğünde saptadığımıza göre, 1977 yılında, 80 yaşında bir, 70 yaşında üç, 60 yaşında yedi, 50 yaşında 22 edebiyatçımız bulunmaktadır. Bunlardan bize fırsat verenlerle yapılmış konuşmaları, ya da yuvarlak yaşdönümündeki yazarlarımızın yazılarını sunuyoruz.

80 yaşında :

Vedat Nedim Tör

70 yaşında :

Cevdet Kudret
Âşık Ali İzzet
Orhan Şaik Gökyay
Kemalettin Tuğcu

60 yaşında :

Hikmet Dizdaroğlu
Fahri Erdinç
İlhan Geçer
Kerime Nadir
Cahit Külebi
Cemil Meriç
A. Kadir
Muzaffer Arabul

50 yaşında :

Çetin Altan
Metin And
Cevdet Atmaca
Yusuf Ziya Bahadınlı
Asım Bezirci
Metin Eloğlu
Yılmaz Çetiner
Fethi Naci
Mehdi Halıcı
Hasan Hüseyin
Ayhan Hünalp
İsmet Kemal Karadayı
Şükran Kurdakul
Mustafa Şerif Onaran
Siyami Özel
Gültekin Sağmanoğlu
Vecihi Timuroğlu
Osman Türkay
Melih Vassaf
Nijad Özön
Tutgut Uyar

Benim bir gölgem vardır; adı «Kudret», kendi ibret bir gölge. 1927'lerde takılmıştır peşime. Ben giderim o gider, ben dururum o durur. Beni izlemekle görevli bir memurdur. Yalnız izlemekle yetinse, gene iyi; düşüncelerimi, duygularımı, yapacağım işleri de öğrenmek ister. İkide bir sorar: niçin, nasıl, nereye?... Abdülhak Hâmit Bey'in oyun kişisi «Tarık» gibidir

— *Cevdet! Sen nereden gelip nerede durmuşsun? Azimetin*

ne taraja? Sen tâ Etyemez'den gelip Bodrum'da durmuşsun. Yarın sana kim bilir ne diyecekler. Bununla beraber sen bir kulübeden çıktın, bir edebiyat kitaplığındasın, yarın bir mezara gireceksin. Şu gözlerinin önünde yığın yığın duran şeyler nedir? Birtakım geçmiş yazarların tepetaklak olmuş eserleri. O yazarları belirleyen kitaplar senin pençende. Bununla beraber, sen hiçbir şey değilsin, sen düpedüz hiçsin. Ne olur Rabbim, sana da biraz gurur gelse, gurur ile çıksan çıksan da, sonra birdenbire düşüp ne kadar güçsüz bir yaratık olduğunu bir kere daha öğrensen. Oku, Sadullah'ın oğlu, oku! Şu eserlerin her biri bir bahtsız yazarın serüvenidir. Oku, edebiyatın kölesi, oku!...»

İşte böyle, hem sorar, hem alçaltır, hem emir verir... Bu yıl da, yetmiş yaşımı doldurmamı fırsat bilip, o konu üzerinde sorup soruşturmağa başladı

— Edebiyat sözlüklerinin yazdığına göre, bu yıl yetmiş yaşını doldurmuşsun. Bu yaşın sende uyandırdığı duyguları, düşünceleri öğrenebilir miyim?

— Cahit Sıtkı Tarancı'nın ünlü şiirini bilirsin: *«Yaş otuz beş, yolun yarısı eder»* diye başlar hani. Bu hesapça, yolu tamamlamış oluyorum. Zaten, atalarımız da Cahit Sıtkı'nın görüşünü doğrular: *«Yaş yetmiş, iş bitmiş»* der onlar da. Ne var ki, benim işler bitmiyor bir türlü. Yapılacak bir sürü şey var elimde. Onları sıraya koyup bitirme telâşı içindeyim.

— Edebiyatın çeşitli türleri üzerinde (şiir, hikâye, roman, çalışmaları üzerinde direnmediğini belirterek, şöyle demişti

> *«... Cevdet Kudret, türden türe atlayan emeklerin tarımlığıyle bu alanı (roman alanını) bırakır. Edebiyatımızda böyle birkaç türü deneyip sonunda çoğunu bırakan yazarlar vardır; oysa büyük eserlerin yazımı, aslında olgun yaşlarda mümkün olabilir.»* (Türk Edebiyatı, *1969, s. 175)*

Bu konuda bir diyeceğin var mı?

— Yerden göğe kadar haklı, derim. Yunus Emre'nin bir beytini biraz değiştirerek: *«Sana ibret gerek ise / Gel göresin bu Cevdet'i»* demeğe getirmiş. Ancak, Mutluay, «yaş» ile «baş»ı birbirine karıştırmış. Benim bildiğime göre, «büyük eserler»in çoğu «olgun yaşlar»da değil, «ham yaşlarda» yazılmıştır. Şiirde Villon, Rimbeau, Tasso, Shlley, Keats, Byron, Poe, Lorca vb.; oyunda Gogol, Huga *(Hernani)* vb.: roman ve hikâyede yine Gogol, Goethe *(Werther)*, Maupassant, Çehov vb... Bun-

lar ve benzeri büyük sanatçıların çığır açan eserleri 20 ile 30 yaş arasında yazılmıştır. Bizde Halit Ziya, önemli üç romanını 30'la 34 arasında vermiş, kırkında eleğini duvara asmıştır. Benim gençlik yıllarımdaki sanat çalışmalarım, Mutluay'ın görüşüne göre, eğer başarısızsa, onun nedenini yaşımda değil, başımda aramak gerekir. Demek ki beceremeyişim, yeteneğim o kadarmış...

— Öyle de olsa, ele aldığın türler üzerinde niçin direnmedin? Anladığıma göre, maymun iştahlının birisin sen.

— Yok canım! Bunun iştahla filân ilgisi yok... Diyelim oyun yazmağa başladınız. Memlekette de bir tek tiyatro var. O tiyatronun başındaki kişiyle aranızdan kara kedi geçer de, oyunlarınızın oynanma olanağı sona ererse, artık oyun yazmanın anlamı kalır mı? Oyun denen şey oynanmak için yazılır. Benim zamanımda, şimdiki gibi, çeşitli topluluklar yoktu ki... Daha sonraki yıllarda ise, yaşayışımda birtakım siyasal dalgalanmalar oldu. En verimli çağımda Bitlis'e atanark, bir çeşit sürgün cezasına çarptırıldım. Gitmeyip istifa ettim. Zaten istedikleri buydu. Tam yirmi yıl açıkta kaldım. Bütün kapılar yüzüme kapandı. Kalemimle geçinmek zorunda idim... Ben yavaş ve zor yazan bir adamım. Her ay belli bir gelirim olacak da, ona dayanarak yavaş yavaş çalışacağım. Tiyatro serüveni sona erince, roman yazmağa girişmiştim. Bitlis sürgünlüğü, işleri alt üst etti; başka sanatçılar gibi, roman yazarlığını sürdürüp ekmek parasını onunla çıkarma olanağım yoktu; dedim ya, ben yavaş yazarım; ancak iki üç yılda bitirebileceğim bir kitabın geliriyle — hele o yıllardaki yazı ücretlerinin gülünçlüğüyle — geçinemezdim elbette. Bir de, ben sanatı öylesine yüksek, hattâ kutsal görürüm ki, onu — ekmek parası için bile olsa — şişirmeye, harcamaya kıyamam (Kaldı ki, o yola başvuran, hem de kolay yazan bazı sanatçıların olumsuz örnekleri vardı önümde. Herkes Hüseyin Rahmi, ya da Aziz Nesin olamaz ki; hem çabuk, hem de güzel yazsın.)... Verimli olabilecek başka bir yol bulmam gerekti. Takma adla okul kitapları yazdım; oradan da, edebiyat incelemelerine geçtim. Bu arada, fırsat buldukça, roman çalışmalarımı (tabii, uzun aralıklarla) gene de sürdürdüm; öylece, bu yıl ikinci baskıları çıkan üç ciltlik diziyi bitirebildim... Sanat alanında emeğinin karşılığını almak kim bilir ne güzel şeydir. Bense, sanat çalışmalarımın hiçbirinden herhangi bir çıkar sağlayamadım. Edebiyatın proleteryasıyım ben... Bak, nerden nereye geldik... «Olgun yaş» üzerinde konuşuyorduk değil mi? Demin de söylediğim gibi, tersi de doğru olmakla birlikte, yanlış değil elbet-

te. Ne var ki, Mutluay'ın sözünü ettiği «olgun yaşlarda» bizim sanatçılarımızın çoğu «büyük eser» vermek şöyle dursun, kendi sanatlarını yozlaştırmışlardır. Sözgelimi, Yahya Kemal, olgun yaşında yalnız kendi çizgisini berbat etmekle yetinmemiş: Ahmet Hâşim'in ve Şeyhülislâm Yahya'nın bazı şiirlerini düzeltmeğe (!) kalkışarak, onları da berbat etmeğe çalışmıştır: Orhan Kemal, o derlitoplu *Murtaza* romanını olgun yaşta şişirip cılk etmedi mi?

— Ben bugün senin üzerinde durmak istiyorum; sense kendini geriye çekip başkalarını ele alıyorsun. Edebiyat tarihi ile uğraşmandan gelen bir alışkanlık olacak bu. Madem ki öyle, yetiştiğin dönemin «edebiyat ortamı»nı anlat bari.

— Bizde doğru dürüst bir «edebiyat ortamı» olmuş mudur bilmem. Bizim zamanımızda ozan denince, «Hececinin beş şairi» diye adlandırılan kişiler gelirdi akla. *«Ya bana böyle bakma, / Ya böyle bakıp geçme»* gibisinden beyitler düzen bu ozanlar, sade dille ve hece ölçeğiyle yazdıkları için, baş tacı edilmekte idiler. Öbür yanda, Yahya Kemal'le Ahmet Hâşim vardı ama, onlar aruzla yazdıkları için, beğensek bile, peşlerine takılmamız olanağı yoktu... Roman alanında da, Reşat Nuri önde gidiyordu. *Dudaktan Kalbe* ile *Akşam Güneşi*, on yedi, on sekiz yaşındaki gençleri yürekten sarsıyordu. *Akşam Güneşi*'ne, *Güneş Batarken* adlı bir nazire yazdığımı hatırlıyorum... İşin tuhafı, bütün bu yavanlıklar; şiir olsun, nesir olsun, incir çekirdeği doldurmayan bütün o lâflar, o lâf ebelikleri dahi «yaratma» değilmiş, şurdan burdan aşırma imiş. Bunları daha sonraları yine kendilerinden; birbirlerine kızdıkları zaman yazdıklarından, ya da söylediklerinden öğreniyorduk. Nâzım Hikmet, eski dostu Peyami Safa için yazdığı bir yergide, onun, «Nuvel Literer'in yapraklarında dolaşarak, Cingöz'le birlikte satırları birer birer aparttığını» açıklamıştı: bizim edebiyat alanına girdiğimiz yıl, bir romanın çalma olup olmadığı konusunda açılan bir tartışmada, Ercüment Ekrem, «Şiir çalanın dili kesilmelidir» anlamındaki bir dizeyi anmış; bunu okuyan Yusuf Ziya, bizlere, «Öyleyse, Ercüment'i kıyma yapmak gerek» demişti; Bunu söyleyen kişinin, I. Dünya Savaşı sırasında bilmem kaç altın karşılığında yazdığı *Akından Akına* adlı kitabındaki ısmarlama savaş manzumelerinden çoğunun aşırma olduğunu biliyorduk. O yılların edebiyat ortamı işte buydu. Biz yeni yetmeler, cep harçlıklarımızı mis kokulu simitlere, elma şekerlerine, keten helvalarına verecek yerde, biriktirip biriktirip onların kitaplarını almış; edebiyat diye işte o yavanlıkları öğrenmiştik. Aklımız ermeğe başladığı yıl-

larda da, bir o kadar zaman ve çaba harcayarak, öğrendiklerimizi unutmaya çalıştık. Sonra, yeni şeyler öğrenmek için yeni bir çaba daha... Abdullah Cevdet'in vaktiyle *Şehbal* dergisinde tefrika edilen *Romeo ve Juliet* çevirisini okumak için, okuldan kaçıp Fatih'teki Ali Emiri Efendi kitaplığına günlerce gittiğimi hatırlıyorum. Yetmiş yılın belki de yarısı işte böyle sanat gel-git'leriyle harcandı... «Edebiyat ortamı» demiştin değil mi? «Ortam» denen şey, yaratıcı kafaların bir araya gelerek, «Ne yapsak, ne etsek?» diye aramalarıyle, tartışmalarıyle oluşur. Aktarmacı bir çevrede ortam olmaz. Bu sanat hazır yiyicileri toplanıp da ne yapacaklar? «Şunu mu çalsak, bunu mu çırpsak?» diye mi tartışacaklardı? Abdülhak Hâmit'e tutunduk, üstümüze yıkıldı: Ahmet Hâşim'i tuttuk, elimizde kaldı. Divan ozanlarının yaldızı altında Acem madenini gördük. Bugün başka türlü mü dersin? Batıda bir moda çıkmaya görsün, ertesi gün bir örneğini bizde buluyoruz: hattâ, modası geçmiş modaları dahi, yirmi otuz yıl geriden de olsa, kaçırmıyoruz; Gerçeküstücülük gibi... En iyisi, yine Hüseyin Rahmi ile Ahmet Rasim... Aldıklarını hiç değilse takımıyle yürütmemişler... Batıya şartlanan kafalarımızı temizlemek için, eski kadınların deyişiyle, onları «kırk su yıkayıp şartlamak» gerekiyor. İnsanın kendine gelmesi için, halk sanatını arasıra şöyle bir karıştırması fena olmuyor. İlkel de olsa, bir iki şiir, birkaç sayfa karagöz, ortaoyunu... Rahat bir soluk alıyor insan, «Oh! Dünya varmış!» diyor...

— Başkalarını yermek kolay. Biraz da kendine dönsen, özeleştirini yapsan daha iyi olur belki.

— Benim başkalarından ayrı olduğumu kim söyledi? Aynı toplumun içinde yaşayan kişi, onun koşullarından nasıl kurtulur? Onları yererken, kendimi de birlikte yermiş oldum. Hoşuna giderse, bir de örnek vereyim istersen; not defterine gizlice yazarsan, günün birinde meraklılarına curnal edersin de, dosyama koyarlar. *Yedi Meşale* yıllarında öbür arkadaşlarım gibi ben de Baudelaire vurgunu idim. Onun etkisiyle, dört tane «erotik» sone yazmıştım; tabiî, çok aşağı düzeyde. Bir tanesinde dayanamamış, adamın iki dizesini kendi şiirimin içine oturtuvermiştim

İki sihirbaz gibi ruhumu karıştırır
Her gece senin uzun ve beyaz bacakların.

Niçin söylüyorum bunları? Ne biz, ne bizden öncekiler, hattâ ne de bizden sonrakiler yeterince «yaratıcı» olamadık.

Bütün umudum gelecek kuşaklarda. Hepimizi yok sayıp, kendine özgü rengi, kokusu, havası olan Türk sanatını yaratacak gelecek kuşaklarda... Onlara Fikret'in Ahmet Muhip çevirisiyle Türkçeleştirilen dizeleriyle seslenmek istiyorum :

O gün
Ben ölmemiş bile olsam, hayatla pek ölgün,
Pek az ilişkim olur kuşkusuz; o gün benden
Ümidi kes; beni kötrüm ve boş muhitimde
Bütün acımla unut; çünki kör, topal, tükenik
Bakışlarım seni geçmişte görmek ister; sen
Bütün etin kemiğin, kimliğinle yarınsın.
Siz, ey yarın uzaylarının
Küçük güneşleri, artık birer birer uyanın!
Ümidimiz bu: ölürsek de biz, yaşar mutlak
Sanat sizinle şu zindan karanlığından uzak!

— Kerime Hanım, bugün 60 yaşındasınız. İlk yazılarınız 1937'de yayınlandığına göre, yazarlığınızda bu kırkıncı yılı ve yazarlık geçmişinizi bize anlatır mısınız?

— Her heveskâr gibi ben de önce şiir denemeleri yaptım. Sonra şiiri bırakıp hikâye ve roman yazmaya başladım. Çünkü şiirin ufukları bana dar geldi; beni tatmin etmedi. Yazı yazmaya başladığım zaman kimseden teşvik görmedim. Tersine engellemelerle karşılaştım. İlk engellemeler de ailemden geldi. Bana: «Neden hissiyatın herkesin ellerinde gezsin?» dediler, o zamanki tutucu düşünceyle. Bu yüzden bir çok hikâye ve 5 roman yıllarca masamın üstünde kaldı. Sonra YARIMAY ve SERVETİFÜNUN UYANIŞ dergilerinde yazılarının yayınlandı. Bu yazılar beğenildi. 1938'de TAN gazetesinde yayınlanan Hıçkırık romanıysa hepsinden fazla ilgi çekti. Hıçkırık'ı diğer romanlarım izledi. Bugüne kadar 40 roman yazdım.

— Kırk yıl önce yazdıklarınızla bugünkü yazdıklarınız arasında ne gibi ayrımlar var? Ya da bir başka deyişle 40 yıldır yazdıklarınızda neler değişti?

— Önce inançlar değişti. Bir çok şey kayboldu, bir çok şey değer kazandı bu 40 yılda. Ben de değiştim tabii, hayatı tanıdım. İlk başladığım zaman hayatı yeterince tanımıyordum. Bu değişiklik eserlerime de yansıdı.

— Daha gerçekçi mi oldunuz?

— Evet, daha gerçekçi oldum. Daha da titiz belki...

— Romanlarınızın kaçı filme alındı, kitaplarınız kaçar baskı yaptı? Bir başka türlü soracak olursam, bu kırk yıllık yazarlıktan ne kadar kazandınız?

— 19 romanım filme alındı. Bunlardan 5'i ikinci kez beyaz perdeye aktarıldı. Romanlarımın baskıları ortalama iki üç yılda bir tekrarlanmaktadır. Bunlar arasında en çok satan Hıçkırık 23 kez basıldı bugüne kadar. Filim ve romanlarım bugüne kadar bana rahatça yaşayabileceğim bir gelir sağlamıştır. Beni en çok memnun eden şudur ki, ilk yıllarda olduğu gibi bugün de yeni eserlerim aranıyor, basılıyor ve seviliyor çok şükür.

— Kırk yıllık yazar Kerime Nadir'in bir kritiğini yapar mısınız?

— Çok çalışan, sebatla ve düzenli çalışan, başladığı işi aslâ yarıda bırakmayan bir insanım. Yazı yazmak tutkusu dışında aşırı hiç bir tutkum yoktur. İlk günden beri iyi bir yazar olmayı istedim. Ama iddialı olmadım. Çok genç yaşda yazdığım ilk romanlarım daha ziyade duygusal eserlerdi. Bunları içimden geldiği gibi bir solukta, rahat ve çabuk yazardım. Ama zamanla daha gerçekçi ve geniş kadrolu roman türüne geçtim. Bunda daha titiz ve sabırlı olmak gerekiyor tabii. Genel olarak romanlarımda aile hayatını ve insan yaşamındaki

çeşitli sorunları ele aldım. Çeşitli karakter ve düzeydeki insanın, özellikle seven insanın iç dünyasını anlatmaya çalıştım. Ruhlara indim. Ve yaşayan türkçemizle yazdım romanlarımı. Yediden yetmişe herkesin anlayabileceği açık ve sade bir dille. Eserlerim bana gerçekten bir «romancı» niteliği kazandırabildiyse, bunun nedeni anlatışımdaki samimiyettir sanırım. Önceleri zevkim için yazdım. Sonra da hem zevkim için, hem hayatımı kazanmak için. Beni yaşatan bir uğraştır yazarlık. Mesleğim. sanatım, her şeyim... Burada içtenlikle belirteyim ki, yalnız maddî kazanç değil, en büyük bir mânevi kazancın kaynağı olmuştur yazılarım. Yıllar boyu geniş okur yığınlarınca sevilerek okunmuş olmanın ve hâlâ okunmanın mutluluğu içindeyim.

Cemil MERİÇ
24/1/1963

Yirmi dört yıl önce mahkemede marksist olduğumu haykırmıştım. Ümidsizlikten doğan bir isyandı bu, bir nevi meydan okuyuş, yalnızlık içinde bir şey olmak ihtiyacı. Yılları zilletler içinde geçen, kâh Türk, kâh şehirli olduğu için horlanan göçmen çocuğu bir yere tutunmak, bir câmiaya bağlanmak istiyordu. Sınıfı yoktu. Dünyada başka milletler olduğunu dahi bilmiyordu. Ama kucağında yaşadığı topluma yabancıydı. O şehirden gelmişti. Konuşması da, giyinmesi de farklıydı. Yalnız yaşadı, bir cüzzamlı gibi. Oynamadı, çocuk olmadı, içine ve kitaplara kapandı. Sonra lise yılları.. yine yalnız, yine yabancı. Açlık; midenin, etin ve ruhun **açlığı**. **Hayalindeki** dünyalar birer birer yıkıldı. Önce, öbür dünya. Bu haksızlıklar gayyâsı şuurlu bir tanrının eseri olamazdı. İmandan şüpheye, şüpheden inkâra, inkârdan maddeciliğe geçiş: Büchner, Ebul alâ, Hayyam. Ama şuurundaki bu devrim onu çevresinden bir kat daha koparıyordu. Küstah, tedirgin ve yalnız. Sonra **yeni** bir arayış, yeni bir bütünleşme ümidi: Türkçülük. Yutar gibi okuduğu kitaplar: Yusuf Akçora, Türk Yurdu koleksiyonları,

Türk Yıllığı, Rıza Nur'un Tarihi. Mektep idaresi ile anlaşmazlık. Mubassırdan yediği tokat. Bu defa şehirli olduğu için değil, Türk olduğu için, sömürgeciliğe karşı olduğu için hırpalanış. Tarık Mümtaz'ın gazetesinde «Fırsat Yoksulu» takma adıyla şiirler. Beyrut'ta çıkan «Yıldız» ve Türk düşmanlarına savaş ilânı. Bin bir ümidle koşulan İstanbul. Gerçeğin soğuk çehresi. Ve kâbusa dönen şovinizm rüyâsı. Nâzım'la tanışma. Kerim Sadi. Sefalet. Ve kahkarî bir hezimete benziyen dönüş. İskenderun sancağı. Ve alışılmamış bir hürriyet havası. Putları kırılan göçmen çocuğu yeni bir put bulmuştur: sosyalizm. Tercüme kaleminde reis muavinliği. Ve istemiyerek kabul edilen nahiye müdürlüğü. Sonra değişen dünya. Telefonla işine son veriliş. Köy öğretmenliği. Ve bir nisan sabahı evinin aranışı. Nezaret, hapishane.

Marksistim dediği zaman tek işçinin elini sıkmış değildi. Sadece namuslu olmak, korktuğu için sustu dedirtmemek istiyordu. Zaten yaşanmaz bir dünyada idi artık. Cinsî buhran, ruhî buhran. En küçük bir pırıltı yoktu hayatında. Bir sığınaktı marksizm, bir kaçıştı, bir yaşama gerekçesiydi. Belki de inanıyordu marksizme. Eziliyordu, ve ezilenlerin yanındaydı. Ama kimdi bu ezilenler? Bilmiyordu. Kitaplardan tanımıştı sosyalizmi. Ne kadar anlamıştı? Anlıyabilir miydi? Sınıf kavgası yoktu Hatay'da. Çünkü sınıf şuuru yoktu. Marksizm, gerçekten meçhule yani rüyâya kaçıştı. İnsanları seviyordu. Ama sığındığı her kale insanlardan biraz daha uzaklaştırıyordu onu. Beraet etti. Ne var ki bütün dostları, bütün tanıdıkları selâmı sabahı kestiler. Yirmi yıl peşini bırakmadı polis. Yirmi yıl bir Jean Valjan hayatı. Her hangi bir batı ülkesinde büyük bir fikir adamı olabilirdi, bir teorisyen olabilirdi. Ezdiler.. acaba ezilen daha kaç kişi? Her aydınlığı yangın sanıp söndürmeğe koşan zavallı insanların! Karanlığa o kadar alışmışsınız ki yıldızlar bile rahatsız ediyor sizi! Düşüncenin kuduz köpek gibi kovaladığı bu ülkede, düşünce adamı nasıl çıkar? Önce coğrafî kaderle savaş. Cedlerinin toprağından kopuş. Dimetoka'dan Reyhaniye'ye. Dilleri, gelenekleri, zevkleri ayrı bir topluluk. Sonra içtimaî kader. İşlemediği bir günahın çilesini çekmeğe mahkûm ediliş. Nihayet felâketlerin en büyüğü: karalıklara çivileniş. Zavallı dostum! Büyüklere yalnız acılarınla mı benziyeceksin? Düşünce dikenli bir taç. İsa'dan Gandhi'ye kadar tanrıya nisbeti olan her ulu, tanrıların hışmına uğradı. Hazin olan tanrıya nisbeti olmadan tanrıların hışmına uğramak.

19/8/1973

60'lara kadar tecessüslerimin yöneldiği kutup: Avrupa. Coğrafyamda Asya yok. Yalnız dilimle Türküm. İstanbul'da çıkan ilk yazım: Heine. Şâiri çok mu seviyordum? Yoo.. Tanımıyordum ki. Fransız solu, Hitler Almanyasının adını anmadığı yahudi yazarı göklere çıkarıyordu. Heine ne kadar alâkadar ederdi bizi? Silezyalı dokumacılardan bize neydi? Sonra Balzac.. Türk irfanı 30'lara kadar İnsanlığın Komedyası'ndan habersiz yaşamış. Hangi insanlığın? Kültürümüze kazandırmak istediğim Balzac bir yabancıydı. Ön yargılarıyla, inançlarıyla, kahramanlarıyla yabancı. Sonra Hugo: Asırların Efsanesi, Hernanı, Marion Delorme. Yarım kalmış bir «Kıral Eğleniyor». Ve başlanıp bırakılan bir «Sefiller» çevirisi. «Ayın Bibliyografyası»nda bir yıl kadar yazdım. Konu: tercüme tenkidleri. Oradan «Yücel»e geçiş. Tanrıkut'un «Gün» dergisi: Edebiyat Tarihinde Dejenereler, Lucretius, Verhaeren'den manzum bir tercüme: Emek. «Amaç», «Yirminci Asır», v.s. Fransızcadan Türkçeye bir lügat hazırlamak istemiştim. A harfinin başlarında kaldı. «Emile'nin dörtte birini kazandırdım Türkçeye. Dilini öğrenerek içinde eridiğim Fransız kültürünü Türkiye'ye taşımak istiyordum. Babıâli boyuna tercüme istiyordu. Ama çevrilmesi teklif edilen kitaplar hiç bir sanat, hiç bir düşünce değeri taşımıyordu. O dönemlerde şöhret ve haysiyet bir başkası olmaktan ibaretti. Hem de kendimizden çok daha sığ, çok daha tadsız bir başkası. Arz-ı mev'ûdun altın meyveleri alıcısız kalıyordu.

Hind, benim için Asya'nın keşfi oldu. Avrupa'dan görünen Asya, Avrupalının gözü ile Asya. Ama nihayet Asya. Bu yeni dünyada da kılavuzlarım Avrupalıydı demek istiyorum. İlk hocam: Romain Rolland. Ama büyü bozulmuştu. Anlamıştım ki tarihte başka avrupalar da var. Çağdaş düşünceyi kaynağında yakalamak için on dokuzuncu asır Avrupasına döndüm. Bu yolculuğun ilk meyveleri: Saint-Simon'la Proudhon. Hind'e kadar dünyam birkaç düzüne benden ibaretti. Birkaç düzüne yanki. Coğrafyamda tek kıta vardı, kafamda tek yarım küre. İrfanıma katılan yeni bir dünya idi Hind. Ama sonunda Hind de bir kaçış, bir arayıştı.

Konya yolculuklarımda ilk defa olarak başkası ile temas ettim. Başkası, yani, kendi insanım. Kaderin karşıma çıkardığı genç üniversiteli «sen bizden değilsin» dedi. «Sen bizden değilsin»!. Evet, ben onlardan değildim. Ama onlar kimdi? Uçurumun kenarında uyanıyordum. Demek boşuna çile çek-

miş, boşuna yorulmuştum. Bu hüküm hakikatın ta kendisi idi. Tanzimattan bu yana Türk aydınının alın yazısı iki kelimede düğümleniyordu: aldanmak ve aldatmak. Senaryoyu başkaları hazırlamıştı. Biz sadece birer oyuncuyduk. Nesiller bir ütopyanın kurbanı olmuşlardı. Ama bu ütopya sonuna kadar yaşanmadıkça gerçeği görebilir miydik? Kalabalık, kayaya yapışan bir midye şuursuzluğu ile geleneklerine sarılmış, cebin ve uyuşuk. Arada bir uyanır gibi oluyor. Sonra tekrar dalıyor derin uykusuna. Avrupayı tanımamak, gaflet. Avrupayı tanıyan, ülkesinden kopuyor. Bu lânet çemberinden nasıl kurtulacağız? Gerçeği görmek hatâyı sonuna kadar yaşamakla mümkün. Yığın avrupalılaşırken, aydınlar Türkleşmeli. Ve çalışmağa başladım. Spinoza kırk dört yaşında ölmüş. Nietzche kırk dört yaşında delirmiş. Ben yolumu kırk dört yaşından sonra buldum.

SON YAPRAK

Kimi başında taçla doğar, kimi elinde kılıçla.. Ben kalemle doğmuşum. İnsanlar kıyıcıydılar, kitaplara kaçtım. Kelimelerle münisleştirmek istedim düşman bir dünyayı. Şiirle başladım edebiyata. Cıvıldayan bir kuş kadar rahattım yazarken. Kulaklarımda bir ses uğulduyordu, etrafımdakilerin duymadığı bir ses. Ve defterler kendiliğinden doluyordu. Sonra ilmin, ilhamı dizginleyen sert disiplini.. hisden ve hissiden utanış. Nazımden nesre, öznelden nesnelere atlayış. 940'lardaki yazılarımın ayırıcı vasfı, ukalâlık. Batı irfanını ülke ülke, devir devir keşfe çıkan genç bir tecessüs. İlk kitabım 1942'de doğdu. Yetmiş beş sayfalık bir araştırma: Balzac. Ve yüz sayfalık bir tercüme: Altın Gözlü Kız. Sonra Ferragus, Duchesse de Langeais (kitapçıda kayboldu), Otuzundaki Kadın, Balıkçı Kız (kitapçıda kayboldu), Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti.

Fransız ve İngiliz edebiyatını Balzac'la beraber dolaştım. Balzac'ı tanımasam romancı olmak isterdim. Yıllarca insanlığın komedyasıyla uğraştıktan sonra roman yazmağa kalkışmak küstahlık olurdu. Düşünce hayatıma yön veren öteki ustalar: Rousseau ile İbn Haldun. Rousseau'dan Nietzche'ye, Nietzche'den Hegel'e ve şakirtlerine geçiş. İbn Haldun islâm dünyasındaki kılavuzum.

Tiyatronun yabancısıydım. Üzerinde rahatça kalem oynatacağım tek saha kalıyordu: deneme. Denemenin belli bir muhtevası yok. Her edebi nevi kucaklıyacak kadar geniş, rahat ve seyyal. Kalıplaşmamış olduğu için çekici. Iki hendikapı var: mazimize uzanmıyor, çağrışımları sevimsiz.

Hint edebiyatı, Saint-Simon, bu ükle veya Umran'dan Uygarlığa aynı kaynaktan fışkırdılar, Hint edebiyatının «bilimsel» ve alışılmış edebiyat tarihi ile ilgisi adından ibaret. Kitapta yaşayan, düşünen, konuşan: yazarın kendisi. Saint-Simon'da konu bir fikir adamının karanlık ve muhteşem macerası. Bir fikir adamının, daha doğrusu bir fikrin. Ama konuşan ve düşünen yine yazarın kendisi. İlim: iskelet.

Monografi, tenkit, edebiyat tarihi.. imzamı taşıyan her yazıda ben yaşıyorum. Bütün bu neviler kendimi anlatmak için bir vesile. Bir Balzac'ın, bir İbn Haldun'un, bir Makyavel'in arkasına gizleniyorum, kendimi yaşıyorum onlarda.. kendi öfkelerimi, kendi ümitlerimi, kendi ümitsizliklerimi. İşlediğim türe insanı getirdim, yaralı bir çağın insanını.

Bir çağın vicdanı olmak isterdim, bir çağın daha doğrusu bir ülkenin. İdrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmek, Türk insanını Türk insanından ayıran bütün duvarları yıkmak isterdim. Muhteşem bir maziyi, daha muhteşem bir istikbale bağlıyacak köprü olmak isterdim, kelimeden, sevgiden bir köprü. Sanat düşüncenin, düşünce mukaddeslerin emrinde olmalı. Hakikat, mukaddeslerin mukaddesi.. Hakikat ve sevgi.

Hafızasını kaybeden bu zavallı nesilleri biz mahvettik, bu cinayet hepimizin eseri, hepimizin yani aydınların.

Üslûpta ilk ceddim: Sinan Paşa, Sonra Nazif, Cenap ve Haşim. Amacım: yazarı okuyucudan ayıran bütün engelleri yıkmak, sesimi bütün hizlplere duyurmak. Şuurun, tarihin, ilmin sesini. Öyle bir ifade yaratmak istiyorum ki Türk insanının şuuruna bir alev mızrak gibi saplansın. İsrafil'in sûru kadar heybetli bir dil. Sanatla düşünceyi kaynaştırmak.

Türk islâm medeniyeti ahlâka, feragate dayanan bir medeniyet. Gerçekleştirdiği değerler edebiyattan da, felsefeden de, ilimden de muazzez. Ben bu mazlum medeniyetin sesi olmak istiyorum. Korumak istediğim şaheser: insanın kendisi. Tarihine vecitle eğildiğim bu büyük, bu gerçek, bu mert insanı Osmanlı yaratmış ve yaşatmış. Kendini tanımak irfanın ilk merhalesi. Düşüncenin görevi insanından kopan, tarihini unutan ve yolunu şaşıran aydınları irşada çalışmak: kızınadan, usanmadan irşat. Gerçek sanat ayırmaz, birleştirir.

Arkamda kilometre taşları ve yaprak yaprak dökülen rüyalar. Yeni bir kitabı bitirmek üzereyim: Mağaradakiler. Eflatun'un mağarası bu. İçinde bizler varız. Beşir Fuatlar, Süaviler, Hilmi Ziyalar... Türk aydınının yüz yıllık dramı. Sonra da genel olarak batı aydını ve Rus intellijansiyası. Hayallerimin kaçta kaçını gerçekleştirebildim, bilemem ki.

A. KADİR

Sorular Perihan TOK

— Yaşlılığı nasıl karşılıyorsunuz?

— Çok iyi karşılıyorum, keyifle. Anam babam genç sayılacak yaşlarda öldüler, kırk kırkbeş yaş arasında. Babam alkolden, anam kahırdan. Ben de uzunboylu yaşıyamıyacağımı sanırdım. Yirmialtı yirmiyedi yaşlarında Anadolu'da sürgündeyken, kırk yaşına kadar bir yaşıyabilsem başka bir şey istemem, diyordum. Birçok vartalar atlattım, kahırlar çektim, kırkıma geldim, ölmedim. Kırkımda, bir elliye varsam başka bir şey istemem, diyordum. O sıralar günde dört paket cıgara içiyordum. Birkaç yıl sonra sağlığım bozuldu, cıgarayı birden kestim. Böylece ellime vardım, gene ölmedim. Bir altmışıma varsam başka bir şey istemem demeye başladım bu sefer. İşte, görüyorsunuz, altmışıma da vardım, gene ölmedim. Yaşlılığı keyifle ben karşılamayayım da kim karşılasın? Sanıyorum yurdumuzda ömür ortalaması kırk kırkbeş arası. Haksızlık etmiş, onbeş yıl fazla yaşamışım. Altmışıncı yılımı keyifle karşıladığımı eylemimle de ispat edebilirim: Cıgaraya yeniden başladım. Cıgaraya ilk başladığım delikanlılık günlerimin, onyedi yaşımın esrikliği içinde dumanı çekiyorum ciğerlerime.

— Ozan, edebiyat adamı olarak kendi veriminizi değerlendirirseniz neler söylersiniz? Ekmek parası kazanma çabanız ozanlık ve yazarlığınızı nasıl etkilemiştir?

— Fazla bir şey yaptım diyemem. Övünemem yaptıklarımla. Hem, verimimi değerlendirmek de bana düşmez. Gençliğimde hayaller kurardım hep: Bir yılda, iki yılda bir şiir kitabı çıkarmak isterdim, çıkaramadım. Bir dergi çıkarmak isterdim, piyesler yazmak isterdim, olmadı. İlk şiir kitabımı çıkardığım 1943 yılından sonra onbeş yıl susturuldum. O şiir kitabı yüzünden sürgüne gönderildim, beş yıl sürgünde kaldım. Açlık, yoksullukla boğuştum. Bu ara şiirler yazdım ama, bu şiirleri ne o zamanlar, ne de sürgünden İstanbul'a döndüğümde yayımlayamadım. Yasaklar sürdü gitti yıllarca. Bu yasaklar bir bakıma beni kamçıladı ama, bir bakıma da köstekledi. Yasaklar yalnız şiirlerimi yayımlamak yolunda konsaydı hadi ne ise, iş bulma, ekmek parası kazanma yolları da kesilmek isteniyordu boyuna. Umarsızdım, tekbaşımaydım, kimim kimsem yoktu, çırpınıyordum. Beni çok daha kötü durumlara düşürecek nedenler hazırdı önümde, kucak açmışlardı. Çok şükür, kafamla yüreğim uyum halinde kaldı hep. Düşünüyordum: Ben bir insandım ve bir şairdim. Sorumluluklarım vardı. Bütün bu yolları, ne pahasına olursa olsun yarıp geçmeliydim, ayakta kalabilmeliydim. Mevlânâ'dan yenileştirmelere

bu sıralarda başladım. Ordan burdan: «Ne o, Kadir, mistisizme mi saplandın bu sefer?»

— Burada sözünüzü kesmek istiyorum. «Bugünün Diliyle Mevlânâ»yı kendiniz bastırdınız. Neden bir yayınevine vermediniz de kendiniz bastırdınız?

— O kitabı kendim basmayı önceleri hiç düşünmemiştim. Beş param yoktu. Aslında, o çalışmalara başlarken, bu şiirlerin bir gün kitap haline geleceğini de düşünmüş değildim. İlk çalışmalar, yirmi kadar şiir, 1952 yılında Abdülbâki Gölpınarlı'nın «Mevlânâ Celâleddin» adlı kitabında yayımlandı. Oldukça da ilgiyle karşılandı. Kendisine çok güvendiğim Pertev Boratav da, bu çalışmaları sürdürmem için beni yüreklendirdi. Ben de çalışmalarımı sürdürdüm. Birkaç yıl içinde otuza yakın şiir daha yenileştirdim. Bir gün, çalıştığım yayınevinde Vedat Nedim Tör telefonla beni aradı. Hayat dergisine gel, seninle konuşmak istiyorum, dedi. Gittim. Bizim Mevlânâ yenileştirmelerini okumuş, pek beğenmiş. Odada birkaç kişi daha vardı. Elini kolunu havada oynatarak, hop kalkıp hop oturarak, yaptığım işin büyük bir iş olduğunu anlatmaya başladı onlara. Ezberimde varsa, bir iki şiir okumamı istedi. Ben de okudum. «Hârika bunlar! Hârika! Korkunç güzel» gibi lâflar etti Vedat Nedim Tör odadakilere. Ben nedense hep kuşkuyla bakıyordum Vedat Nedim'e, belki farkındaydı. belki değildi. Sonra bana döndü: «Bizim Hayat dergisi bir Mevlânâ sayısı yapıyor, senin bu şiirlerden altı tane koymak istiyoruz dergiye, bir şiire kaç lira istersin?» diye sordu. Ben birden: «Otuz lira» dedim. O zamana göre çok fazla bir paraydı bu. Peki, dedi Vedat Nedim ve yanındakine dönüp, hemen parayı verin, dedi. Ömrümde ilk olarak o gün, şiir çalışmalarımdan 180 lira aldım. Ben makbuzu imzalayıp parayı aldıktan sonra, Vedat Nedim: «Bunlardan kaç şiir yaptın şimdiye kadar?» diye sordu. «Kırkı geçti» dedim. «Güzel!» dedi Vedat Nedim. Masasından kalktı, gitti kitaplıktan bir kitap çıkardı, kitabı getirip bana gösterdi. Lüks bir kitaptı bu. «İşte, onlardan böyle bir kitap yapmak istiyorum, lüks kâğıdı, enfes bir baskı olacak! Sen yaptıklarını bir dosyaya koy bana getir, dosyanın üzerine de kaç lira istediğini yaz» dedi. Önümüz bayramdı. «Bayram tatilinde hepsini daktilo ederim, bayram ertesi getiririm size» dedim ve ayrıldım. Bayram ertesi, koltuğumda dosya, Hayat dergisinin yolunu tuttum, gittim dosyayı Vedat Nedim'e verdim. Vedat Nedim, dosyanın üzerini okudu. Ben dosyanın üzerine «üç bin lira» yazmıştım. «Peki, dedi, ben bunu arkadaşlara kabul ettiririm. Sen üç gün sonra bana uğra, paranı al.» İşte asıl bundan son-

rası bence önemli. Üç gün sonra Vedat Nedim'in kapısını vurup içeri girdiğimde bambaşka bir suratla karşılaştım. Vedat Nedim beni görünce kıpkırmızı olmuştu. Hemen önündeki dosyayı eline aldı, yerinden zarzor kalkabildi ve dosyayı bana uzatarak, kekeleye kekeleye: «Maalesef basamıyacağız, buyrun şiirlerinizi. Güle güle!» dedi. Başka bir şey demedi. Ben o anda bu duruma hem bir anlam veremedim, hem de bir anlam verebildim sanıyorum. Çok sonraları, Hayat dergisinde çalışan bir arkadaştan, bir raslantıyla şunu öğrendim: Bu bizim kitap işini tam konuşacaklarken, Şevket Rado: «Siz ne yapıyorsunuz yahu, demiş, bu adam bir komünist. Onun kitabını biz nasıl basarız?» Osaat akan sular durmuş tabii. Bizim Mevlânâ yenileştirmelerini Remzi Kitabevi de basacaktı. Yalnız, bazı koşullar ileri sürüldü. Daha o kadar şiir yenileştirmeliydim ve bu şiirler, Abdülbâki'nin kalemiyle yazılacak olan Mevlânâ'nın hayatı, dünya görüşü, falanı filânıyle birlikte aralara serpiştirilmeliydi. Burda da iş yokuşa sürülüyordu. Abdülbâki Gölpınarlı'nın bana düz yazı halinde verdiği dört beş yüz çeviriden ancak bukadarını çıkarabilmiştim. Ötekiler hep tekrarın tekrarıydı ve bıkkınlık veriyordu. «Oğlum Kadir, dedim kendi kendime, kapılar sana hâlâ kapalı! Çare yok, sen kendi göbeğini kendin keseceksin!» Ve bu işi bayağ bir onur sorunu yaptım, güç halle iki bin lira borç buldum, zararı mararı göze aldım, kitabı kendim çıkardım. İyi ki öyle yapmışım, tuttu bu iş. Hem kendime güvenim arttı, hem çalışmalarım hızlandı, hem hiçbir yere bağlı olmadan, boyun eğmeden sürdürdüm işimi. Ben bunları daha çok şunun için anlattım size: Yirmi yirmibeş yıl önce, bizim Mevlânâ çevirilerini bile yayımlamak, kitap haline getirmek, okutabilmek büyük çabalar istiyor, bazı şeyleri göze almamızı gerektiriyordu. Şunu da ekleyeyim son olarak: «Bugünün Diliyle Mevlânâ» çıkmıştı ama, sorunları bitmemişti. Kitap çıktıktan onbeş yirmi gün sonra, çalıştığım yeri polisler bastı. Aramadan taramadan sonra aldılar beni Birinci Şube'ye götürdüler. Orda bir iki soru arasında, Mevlânâ'nın dediklerine bir şeyler ekleyip eklemediğim de soruldu. İşte ben, çalışmalarımın değerlendirilmesinde, ne yalan söyliyelim, biraz da bu, önemsiz gibi görünen şeylerin gözönünde tutulmasını isterim. Bu Mevlânâ kitabı konusunda, unutamadığım bir de şu var: Kitap çıktıktan bir iki yıl sonra, Avrupa'dan gelen bir arkadaştan Nâzım'ın selâmını aldım. Nâzım demiş ki: «Selâmımı söyleyin Kadir'e, gözlerinden öperim. Bilsin ki, onun Mevlânâ kitabı hep yastığının altında.» İşte bu yetti bana.

— Kitaplarınızın satışı, topluma yayılımı istediğiniz ölçüde oldu mu, bu konudaki sıkıntı ve sorunlarınız?

— İstediğim ölçüde olmadı elbette, olamazdı da. Bunun nedenleri de belli. Zaman zaman sertleşen, zaman zaman hafiflermiş gibi görünen baskılar yüzünden sıkıntılar çektim. 12 Mart dönemindeki kitap toplatmalar, kitap yakmalar, dağıtım işlerinin düzensizliği, kimi dağıtımcıların işimizi zorlaştırmaları, kitapçılara yapılan baskılar büyük ölçüde engelliyor kitaplarımın yayılmasını. Ama bütün bunlar bir yana, benim için tek gerçek var: Yılmadan çalışmak, kitabı kotarmak ve yayımlayabilmek. Ne demişler: «Peteğimde balım olsun, arısı gelir Bağdat'tan».

— Anılarınızı yazmayı düşünüyor musunuz?

— Düşünüyorum. Bu yolda bir hazırlığım da oldu, 12 Mart'tan önce. Bazı notlar almıştım, 12 Mart gelince işi tavsattım, şimdi bulamıyorum o notları. Dostlarım da illâki yaz diyorlar, özellikle «1938 Harp Okulu Olayı Ve Nâzım Hikmet» kitabını beğenenlerden geliyor bu öneriler. Anılarıma 1938 yılı sonunda hapisten çıkışımla başlıyacağım, çocukluk yıllarıma kadar gerilere giderek, askerlik yıllarım, sürgünlük yıllarım çok yer tutacak. Kolay iş değil, çünkü meramım, gelişigüzel bir anılar yığını yapmak değil, ortaya bir bileşim çıkarmak.

— Şiir yazmayı bırakabilir misiniz?

— Bırakamam. Kimi zaman uzun, kimi zaman kısa süre kesintilere uğradıysa da, şiir yazmayı bırakamam. Ben bırakmak istesem o beni bırakmaz. Sinirli, tedirgin, başa çıkılmaz ve çekilmez ve de geçimsiz ve berbat bir herif olmamı ve hep öyle kalmamı istiyorsa bırakır beni. Ama istemiyor nedense öyle kalmamı. Galiba o kendisinin ne olduğunu biliyor. Hadi, büyük bir lâf edeyim: Şiir benim kurtarıcımdır.

— Bir şiir nasıl oluşur sizde?

— Ben küçük mektupları bile müsveddesiz yazamam. Daktilo başına geçip mektup yazdığım pek enderdir. Şiirlerimi de öyle yazarım. Çok zor oluştururum şiiri. Sekiz on kâğıt gider, belki daha fazla. Notlar alırım, bir kâğıdı notlarla doldururum. Sözcüklerle, dizelerle, ordan oraya çıkmalarla kâğıt karmakarışık, içinden çıkılmaz bir hal alır. Bu bir anda olmaz, bazan günlerce sürer, evde, sokakta, otobüste, vapurda, herhangi bir kahvede. Sonra bırakırım bir süre, yani bir ara unuturum onu, başka işlere dalarım. Sonra bir gün alırım elime kâğıdı, o lâbirentin içinden çıkmaya çalışırım. Çıkabilirsem çıkarım, çıkamazsam çıkamam. İşin içinden çıkmışsam, hiç acele etmem, şiiri bir kenara korum, yayımlamayı hiç düşünmem. Adım sık sık dergilerde görünsün diye bir kaygım yok.

Bir zaman geçer. O şiiri ara sıra alır okurum, gerekirse düzeltmeler yaparım. Çeviri şiir çalışmalarında da aynı yoldan giderim. Bu yöntem, kendi kuralları içinde, orda da oldukça ağır basar. İlyada çevirisinin ikinci, üçüncü baskılarında bile düzeltmeler yapmışımdır. Galiba bu anlattıklarım biçim yönünden oldu. İçerik yönünden ise, işim daha uzun sürer, bi sürü izlenimlerin toparlanması işidir bu, bazan yıllar öncesinin izlenim birikimleriyle birlikte.

— Aile yaşamınız çalışmalarınızı olumlu ya da olumsuz yönden nasıl etkiliyor?

— Aile yaşamımda çalışmalarımı olumsuz yönde etkileyen en ufak bir sivilce bile yok. Ben bütün çalışmalarımı karıma borçluyum. Evlendiğim günden bu yana, bir tek gün, ne karım ne çocuklarım, çalışmalarımı engellemiş değiller. Engellemek şöyle dursun, yardımcı bile olmuşlardır çalışmalarıma. Ev işlerinde pek beceriksizimdir, duvara bir çivi bile çakamam, pazardan alış veriş yapamam, pazarlık hiç hoşuma gitmez. Bütün bu işleri karım yüklenmiştir. Ben bir tek evin bütçesini yüklenmişimdir, o kadar. O da, karım bu işlerde pek beceriksiz olduğu için. Yalnız, benim çalışma tarzımın iyi bir yönü var. Gürültü patırtı içinde çalışırım ben. Yirmi yıl önce İlyada çalışmalarına başladığım zaman, iki göz küçük bir dairede oturuyorduk. Bizim oğlan afacan mı afacan. Gündüzlerim bir yayınevinde geçiyor, akşamları İlyada'ya çalışıyordum. Bir yanda oğlan yaramazlığını sürdürür ,oynar, bağırır çağırır koşar tepinir, zırlar, bir yanda ben Agamemnon'larla, Akhilleus'larla, Hektor'larla, Zeus'larla, Hera'larla altalta üstüste boğuşur dururdum. İlyada çalışınam yedi yıl böyle sürdü ve ben hiç yakınmadım. Aramıza bir afacan oğlan daha katılmasına rağmen. Üç yıl önce geniş bir eve taşındık. Sözümona ayrı bir çalışma odam var şimdi, ama ben gene de o odada çok seyrek çalışırım. Çalışmalarımın çoğu gene hepimizin oturduğu yerde geçer. O kadar ki, çocuklar televizyon seyrederlerken bile, hiç aldırmadan işimi yürütebiliyorum. Ayrı bir odada, masa başında koltuğa kurulup, herkesten uzak, sessiz sedasız çalışmaya bir türlü alıştıramadım kendimi. Oldukça düzenli ve sınırlıdır aile yaşamım, kendi yağımızla kavrulur gideriz. Tiyatro ve sinemadan başka hiçbir eğlence yerine 'uğramayız.' Evimizin içinde kilitli tek bir yerimiz yoktur. Peki ama, hiç uyuşmazlıklar çıkmaz mı, diyeceksiniz. Nasıl çıkmaz. Daha çok çocuklar üzerinde çıkar. Onu da tartışır, bir yolunu bulmaya çalışırız, çokluk buluruz da. Bir hayli yorar bu beni, çalışmamı aksatmaz, yorgunluğumu çalışmayla çı-

kartırım. Karımın aklıyla, sağduyusuyla, sezgileriyle övünürüm. Çalışmalarımda en büyük destektir o bana. Yazdıklarımı önce ona okurum. Onun uyarılarından çok yararlanmışımdır. Çalışmalarımın tümünde onun payı vardır. Çocuklarım da artık benim yapamadığım işleri, bana ağır gelen, sağlığımı bozan ilişkileri yüklendiler. Hattâ küçük oğlan, şiir çevirilerinde bile yardımcı oluyor. Daha ne isterim, belâmı mı ?

— Geiecekle ilgili tasarılarınız?

— «Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri» dizisini kotarmak şimdilik en önemli işim. Tamamlanır mı tamamlanmaz mı, ayrı bir sorun. On kitabı geçecek, belki onbeş kitap olacak. Çok sevdiğim arkadaşlar var yardımcılarım. Bu dizi tamamlanırsa onlar sayesinde tamamlanacak. İki kitap yayınlandı, şimdi üçüncü kitabı, Balkan şiirini hazırlamaktayız. Umarım çok yakında biter. Kendi şiirlerimi de şu bir yıl içinde kitap haline getirmek istiyorum, üzerinde çalıştıklarım tamamlanırsa. Bir de, az önce sözünü ettiğim anılar var.

— Genç yaşınızda başınıza türlü belâlar geldi, hapislik, sürgünlük, çeşitli baskılar. O dönemden bir anınızı anlatır mısınız?

— Hangi birini anlatayım, birbiri peşisıra yığılıyorlar üstüme. Onların altında nasıl ezilmiyorum, aklım almıyor. Sürgünlük anılarım da en ağır basanlardan. 1943'te Balıkesir'deydim. Oraya Muğla'dan gelmiştim, ilk sürgün yerim Muğla'ydı, orda bir iki ay kalmış, dikiş tutturamamıştım. Balıkesir'e gideyim, orası daha işlek bir yerdir, belki bir iş bulurum, diye düşünmüştüm. İçişleri Bakanlığı'ndan izin alıp Balıkesir'e gittim. Kentin dışında bir kenar mahallede çok yaşlı, çok fakir bir karı kocanın iki ufak odasından birini ayda bir liraya tuttum. İşe bakın, mahallenin adı da Fukara Mahallesi'ydi. İlk işim valiye çıkmak oldu. Durumumu anlattım, açım, dedim, bana iş verin çalışayım. Vali suratıma bile bakmadı, kovdu beni. Şehri taradım, bulabildiğim kadar özel işyerlerine başvurdum. İş yoktu. Kış da bastırmıştı. Gündüzlerimi kahve köşelerinde geçiriyor, geceleri soğuk odama gidiyor, hemen yatağa giriyordum. Odam bütün kış bir damla ateş yüzü görmedi. Ara sıra ağabiğimden ve bir iki dosttan gelen çok az bir parayla geçiniyordum. Yediğim hep kurufasulye ekmek, helva ekmek, zeytin ekmekti. Bir gün hiç param kalmadı, bir çay parası bile. Satacak bir şeyim de yoktu. Yatağımı yorganımı satamazdım. Pijamalarım aklıma geldi, pijamasız yatabilirdim. Gittim onları sudan ucuza sattım, bir iki gün geçindim. O para da suyunu çekti. Bir çay param kalmıştı. Bir günü kah-

vede, ağzıma bir lokma komadan, bir nefes cıgara çekmeden geçirdim. Akşam erken kalktım, gittim odama vurdum kafayı. Hadi o gün öyle geçmişti, ya yarın, ya öbür gün, ya daha öbür gün? Para gelir mi gelmez mi? Ya bir hafta gelmezse... Ne yapardım? Dört gün belki dayanabilirdim, Emniyette dayanmıştım çünkü, hem de hiç uykusuz, gece gündüz ayakta. İkinci gün de kahvede öyle geçti. Artık hiç bir şey düşünemez oldum. Pişmiş bir yumurta gibiydi kafamın içi. Üzerime halsizlik fena çökmüştü. Odama kadar gitmeyi bile göze alamıyordum. Akşam olmuş, elim şakağımda, boş gözlerle kahvenin camlarından caddeye bakıp duruyordum. Birden nasıl oldu da kendime geldim, bilmiyorum. Dışarda kasketli bir adam, yüzünü sanki cama yapıştırmış öylece bana bakıp duruyordu. Hayal mi görüyordum? Kendimi toparladım, dikkatle baktım, bir daha baktım. Bu adam bizim Sarı Mustafa'ydı, Börklüce Mustafa, arkadaşım. Osaat bir güç geldi bana, ok gibi fırladım yerimden, o da bana koştu, kahvenin içinde kucaklaştık. «Ne işin var senin burda yahu?» dedi. «Bırak şimdi, karnım aç!» dedim, «Beni bir yere götür paran varsa, karnımı doyurayım.» İlkin şaşırdı, sonra ben anlatmaya başlayınca fena oldu. Bir köfteciye götürdü beni. Bir yıldır Balıkesir'den epey uzakta bir inşaatta çalışıyormuş, bilmiyormuş benim sürgün edildiğimi. Önce bir çorba içtik, arkasından bir ızgara köfte yedik, onun arkasından bir telkadayıf. Börklüce lokantacıya hesap verirken, «Bu arkadaş, dedi, istediği zaman gelip burda benim hesabıma yiyecek, deftere yazarsın.» Çıkardı bir de bana yirmi lira verdi ve: «Benim şimdi gidip patronla konuşmam lâzım, yarın öğleye doğru o kahvede beni bekle, ordan ayrılma, muhakkak gelirim, bol bol konuşuruz.» dedi. «Ben de eve gideyim, hemen yatayım, bitkinim..» dedim. Ayrıldık. Börklüce'nin verdiği parayla hemen bir paket cıgara aldım. Yaktım bir cıgara, peşpeşe çektim cıgarayı, yürüdüm çektim cıgarayı, yürüdüm çektim cıgarayı, yürüdüm çektim cıgarayı. Ayaz ellerimi, yüzümü, kulaklarımı yalıyordu. Tam bir köşeyi dönüyordum, birden başım döndü, bacaklarımda bir kesilme oldu, midemde bir bulantı. Elimle bir evin duvarına tutundum ve bütün yediklerimi kustum.

KÜLEBİ'NİN YAŞAMI

Necati GÜNGÖR

Okuma, yazmaya başladığınız dönemi, sizde yazma tutkusu uyandıran yazarları, yapıtları anlatır mısınız?

Doğum yılım da, okumaya başlama yıllarım da dumanlar içinde, belirsiz. Zile'de olduğumu, Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği, Kurtuluş Savaşı'mızın başladığı, Çetelerle, isyanlarla dolu yıllarda bulunduğumu anımsıyorum. Kesinlikle bildiğim, ailemin beni çok küçük yaşta, belki de birkaç yaşımda iken, mahalle mektebine, nümune okuluna, anaokuluna zorla gönderdikleridir. O sırada her gün gitmemekte direndim. Okul benim için gurbet gibiydi. İçimdeki burkulmaların ilkini okullara gitmekte duydum. Annemden çok dayak yedim. Kömürlükiere kapatıldım. Bu denli çok zorlama ve tepkiye karşın, en sonunda verdikleri uzak bir ilkokulda, mahalle hocalığından yetişme, nur yüzlü, güzel renkli elişleri yaptıran Pamuk Hoca bana okulu sevdirdi. Ondan sonra liseyi bitirinceye dek hiç dersten kaçmadım. Ama, bildiğim, bana yapılan bilinçsizlikten doğan bir zulümdü. Bu koşullar içinde bir çocuğun öğrenimden tiksinmesi doğaldı. İnanın, o denli küçük iken okula göndermişler ki, liseyi bitirdiğimde sakalım çıkmamıştı. En az üç dört yıl kaybettiğime göre, demek ki, çok küçük yaşta okutulmuşum. İşte o günlerde, henüz entariyle dolaşırken, bir akşam babam eve Altın Işık'ı, Çocuklar Cenneti'ni, Altın Çiftlik'i getirdi. Ben de bunları okumaya çaba gösterdim. Yazına karşı ilk tutkum o günlerde başladı sanıyorum.

İki Çocuğun Devrialemi, Jul Vern'in yapıtları bana okumayı sevdirdi. Sözünü ettiğim zorla okutma yıllarından sonra gelen doğal okuma yıllarımda, ilkokulun üçüncü sınıfında bulunurken döne döne okuduğum Hammer Tarihi, öbür tarihsel yapıtlar ve romanlar içimde ufaktan ufaktan tutuşan bir özen ateşini büyüttü. Küçük yaşta halk yazınını da yakından izlemedim. Türkü çağırmasını da bilmem. Halkbilim kaynağına nasıl yöneldiğimi de anlayamıyorum. Yalnız, bir eski handa

oturduğumuz Çamlıbel yıllarımda, hanın önündeki arkta bent yapıp değirmen çevirdiğim, iç avluda kubbeli fırınlar, sağlam köprüler yaptığım sıralarda hep tek başımaydım. O sıralarda içimde bir cılga su gibi akan duygusallığı (romantizmi), karşımızdaki demirci dükkânında, altımızdaki dispanserde ve gelip geçen jandarmaların atlarının nallarında parıldayan yaşamı uzun uzun izlediğimi şimdi çok belirgin olarak anımsıyorum. İşte böylece şiire başladım.

İlk yazılarınız, yayınlama olanaklarınız, çevrenizin etkileri?

Çok küçük yaşta bir şiir yazdım. Hiçbirini beğenmedim, saklamadım. Bilmem inanır mısınız? İlk çıraklık şiirlerim, Adamın Birindekiler. Belki birkaç tane daha vardır. Hiçbirini ne biliyorum, ne anımsıyorum. Anımsadığım, babamın ölümü sırasında yazdığım «İhtiyar Katır» adlı şiirle, «Uzanacağım bir ilâh gibi / Üstümden beyaz kuşlar uçacak» gibilerden bir iki dize. Ailem roman okumamda etkili olmuştur.

Türkiye'de sanatçı için büyük kolaylık var. Biraz şiire heves eden her lâf ebesi, biraz da girişken olursa hemen tanınıverir. Ben yayın yönünden hiçbir güçlüğe uğramadım. M. Cahit, N. Cahit, Cahit Külebi takma adlarıyla 1937'de yayımlamaya başladığım şiirler kolayca dikkati çekti. Ataç'ın o sırada Fransızca okutmanlığı yaptığı sınıflarda bu üç adı ayrı ayrı övdüğünü duydum. Sokak'ta ilk iki şiir çıkınca, Ataç'tan çok nazik ve korumaya istekli bir mektup aldım. Biraz şımarıktım. Yanıtlamadım. Tanışmak, Fransızca öğretmek yolundaki önerilerinden de yararlanmadım. O mektubu, nasıl oldu bilmiyorum, on yıl kadar önce yitirdim.

Aldığınız ödüller? Ünlenişiniz? Bugünkü yazma ortamınız?

1955'te Türk Dil Kurumu'nun, o yıl kurduğu ilk edebiyat ödülünü aldım. Girerken, yaşlı olduğum nedeniyle ödüle girmememi Ataç ve S. K. Yetkin ileri sürerek bana oylarını vermeyeceklerini söylediler. «Gireceğimi, oy verip vermemelerinin beni ilgilendirmeyeceğini» belirttim. Ödülü alınca kıyamet koptu. Kimi, roman, öykü, vb. türlerle şiirin bir arada değerlendirilemeyeceğini, elmayla armutun bir arada toplanamıyacağını ileri sürdü. Kimiyse, namusumla kazandığım ekmeğimi nerdeyse haram edercesine dedikodu, eleştiri ve iftirada bulundu. Bunların sonucunda, hepsinden de etkili olarak beni unut-

muş göründüler. Be adamlar, şiirlerimi unutuyorsunuz da niçin kötülük yapmak yolunda beni unutmuyorsunuz (!), anlaşılır gibi değil bunlar.

Bugüne değin yazabildiğim tümü iki yüzden az sayıda şiirler: Ne para kazandım, ne şöhret, yine de kendimi bağışlatamadım. Benden on yaş büyük olup benden on, onbeş yıl sonra ödül alıp, yine de ikinci kez ödül almak için «envai türlü» girişimlerde bulunanları gördükçe gülüyorum.

(10 Eylül 1977)

YARIM YÜZYILDAN GERİYE VE İLERİYE BAKIŞLAR

Metin AND

Ben de yazar mıyım? Yurt içinde ve dışında yayınlanan 'Kim Kimdir?' kitapları yazar olduğumu söylüyorlar. Sonra bu elli yıl içinde yirmi beş kitabım, binin üzerinde de irili ufaklı yazılarım yayınlanmış. Her yazısı, kitabı yayınlanan yazar sayılır mı? Bence yazarlık bir yaratıcılıktır. Yalnız roman, hikâye, deneme, şiir gibi edebiyat türleri değil fakat felsefe, düşün yazıları, bir dünya görüşünü, bir yorumu, bir savı getiren yazılarda da bir tür yaratıcılık vardır. Ama benim yazılarım yaratıcı yazarlık ürünleri değil. Ben yazı işçisiyim, işin hammalıyım. Bir dünya görüşü getirmiyorum, bir yorum yapmıyorum, değer yargılarına varmıyorum. Olsa olsa yaptığım dağınık bir takım bilgileri, verileri kaynağından derleyip toplayıp, belirli yöntemlerle bu parçaları bir mozayik işçisi gibi

düzene sokup bunu meraklısına sunmaktır. Benim durumumu Muhsin Ertuğrul, son yazılarından birinde kendine özgü canlı bir imgeyle belirtiyordu. Diyordu ki: Bir takım küçük serçeler vardır, beygir gübreleri (onun deyimiyle beygir köftesi) arasında eşinirler, didikleyip birşeyler bulmaya çabalarlar. Burada serçeler dediği sayısı bizde pek az olan, içlerinde benim de bulunduğum sahne sanatları üzerine araştırmacılar, eleştirmenler, tarihçilerdir. Gübrelerin üreticileri ise tiyatro sanatçıları oluyor. Bu benzetişte bilerek ya da bilmeyerek bir özeleştiri de var. Öyle ya tiyatrocularımız incelemeci serçelere araştırma kaynağı olarak gübreden başka birşey vermemişlerse, onlar da ister istemez bunların içinde debelenecekler. Dört büyük cilt tutan Türk tiyatrosu tarihimin özellikle dördüncü cildi olan **50 Yılın Türk Tiyatrosu**'nu yazarken kısır çekişmeler, körkörüne aktarmacılık olayları karşısında ne yalan söyliyeyim kendimi gübreler içinde eşinen bir serçe sandığım çok oldu. Tarihçinin alın yazısı budur; önüne ne konmuşsa onun içinde didinecektir; bir romancı, bir şair gibi imgelem, düşlem gücünü kullanamaz, istese de çirkini güzel, olumsuzu olumlu, kötüyü iyi, yanlışı doğru yapamaz.

Kendimi bir yazar gibi görmüyorum dedim. Aşağıda da açıklayacağım gibi bu yazarlık yeteneğim olmadığından değil, fakat önce çalışma yöntemlerimin niteliği, bir de kişisel nedenler, bir yazar gibi davranmamı engellemektedir. Önce çalışma yöntemlerimdeki yaklaşımımı açıklayayım: Şimdiye dek yazdığım kitaplarda bir yorum, bir değer yargısı getirmemeye özen gösterdim. İyi yazmaktan çok, başlıca kaygum eski kaynakların. belgelerin, gazete verilerinin getirdiği malzemeyi ivedilikle gün ışığına çıkarmaktı. Eğer kitaplarım dikkatle okunursa yorum ve değer yargılarına hemen hiç yer vermediğim görülecektir. İlerde bu veriler üzerine değer yargıları ve yorum getirirsem, belki o zaman yazarlığım söz konusu olabilir. Değer yargısı ve yorum getirmemeye gösterdiğim özene karşın, gene de benim bir takım değer yargılarına vardığımı sananlar olmuştur. Bunların en garibi **Osmanlı Tiyatrosu** adlı kitabım üzerine bir tanıtma yazısı olmuştu. Bu imzaya bu konudaki kitap tanıtmalarında daha önce raslamamıştım, ama nedense bu kitabım üzerine bir tanıtma yazısına istekli olmuştu. Söz konusu eleştirmen kitabının işçilik yönünü övdükten sonra değer yargılarında yanlışlara düştüğümü söylüyordu. Değer yargıları diyerek çoğul kullanmasına karşın, bu yanlışlardan yalnız birine yer vermişti, anlaşılan ötekileri okuyucu arayıp bulacaktı. Eleştirmen, benim, kitabın sonunda Osmanlı

Tiyatrosu topluluğunun Batı kültürüne açılan bir pencere benzetişini kalemine dolamış. İşte bunu değer yargısı gibi bulup beni eleştiriyordu ve diyordu ki: «Bu pencerenin açıldığı Avrupa kültürünün o dönemdeki niteliği nedir? Gerçekten, bu, tutucu bir idealizm taşıyan burjuva kültüründen farklı bir şey midir?.. Öte yandan Brecht'in «önemli olan seyirciye yargıya varmasını öğretmektir» cümlesinde anlamını bulan tiyatronun işlevi açısından Batının tiyatro anlayışını taklit ederek yapılan bir tiyatronun Tanzimat insanına katkısı ne olmuştur sorusu da getirilebilir. Bu soruya olumlu bir karşılık vermek güçtür.»

Önce ben Batı kültürüne bir pencere açıldığını söylemekle bu pencereyi savunmuş değildim ki.. Burada sırası gelmişken hemen belirteyim, ben, bu pencerenin açılmasına bir çok bakımlardan karşıyım da. Bizim en büyük yanlışımız çağcıllaşma ile Batılılaşmayı birbirine karıştırmamız, bu iki kavrama eşanlamlar vermiş olmamızdır. Sonra yüzyıl önce Avrupa'da ne Marx vardı, ne Bertold Brecht, ne de Rus devrimi olmuştu. Bu durumda yüzyılı aşkın bir süre önceki pencerenin Batıya açıldığında ister istemez yüzyıl öncesinin düşünce akımlarını aktarması doğaldı. Yoksa Tanzimat aydını bir falcı gibi 1868'lerden 1968'leri görmesi olanağı yoktur. Ben yargıda bulunmadım, ama bu eleştirmen doğrultusunda ille bir yargı gerekiyorsa ya bu pencere hiç açılmamalıydı, ya açılması için şöyle en azından yüzyıl beklenmeliydi, ya da pencere Batının yüzyıl sonrasının olumlu düşünce akımlarına öncülük ürünlerinden bir seçime açılmalıydı denebilirdi. Ama ben bir pencerenin açılmış olduğunun sözünü ettim, nasıl ve nereye açılması gerektiğine değinmedim ki..

Neden yazar sayılmayacağımı yorum, değer yargısı getirmeyen yaklaşımımla açıklamaya çalıştım. Bir de bunun kişisel nedeni var. Yaratıcı yazarlık bir dürtüyle olur, beni yaratıcı yazarlığa itecek böyle bir itkinin, dürtünün varlığını hiç duymadım. Bir araştırma kitabının ortaya çıkmasında üç aşama olduğu düşünülürse, bunlardan birincisi belgeliklerde, kitaplıklarda ya da alan çalışmalarında malzemenin toplanmasıdır. İşte en sevdiğim, amatörce keyiflendiğim, keskin bir izgüder gibi çalıştığım aşama budur. Öyle keyifli ki yalnız Türkiye'de değil, Londra, Moskova, Paris ya da New York gibi renkli kentlerde herkesin sokaklarında gezdiği, kahvelerinde, eğlence yerlerinde gönlünce keyif çatarken, ben tozlu, loş kitaplıklara, belgeliklere kapanıp, öğle yemeğine bile çıkmadan çalıştığım bir aşamadır bu. İkinci aşama da keyiflidir, bu

derlenen malzemenin bir sıraya, bir düzene konmasıdır: Kitabın çatısı, bölüm başlıkları, ayıklama, eksikliklerin saptanması bu aşamada oluşur. Bundan sonra en sevmediğim üçüncü aşama gelir, bu da işin kâğıda dökülmesidir. İşte burada can sıkıntısı, üşengenlik, bezginlik başlar. Yazı makinasında on parmakla çok çabuk ve kolay yazmama karşın bu aşama bir çeşit sıra savmak gibisinden isteksiz bir işlemdir. Elde edilen bilgilerin bir an önce yayınlanması için savrukluğa varan tezcanlılık egemendir. Bu nedenle dil bilgisi, yazım bozuklukları, çeşitli yazı pürüzleri gözden kaçar. Bizde Batıda olduğu gibi yayınevleri kitabın yayınlanmasında metnin gözden geçirilmesi, yazının düzeltimi, kapak ve sayfa düzeni konusunda yardımcı olmadığından, bunları da hep ben üstlenirim. Bunca işin altından kalkamayacağım, dağınık düzenli basımevlerine bir türlü işlerini tam yapmalarını öğretemiyeceğim için kusurun yarısı bende, yarısı onlarda olmak üzere, ilk aşamalardaki hazırlığa oranla sonuç başarılı olmaz. Kaldı ki bunlara hep ilk iki aşamanın keyfi için katlandığımdan, artık benim için iş, kitap daha yayınlanmadan sonuçlanmıştır, o sıralarda kafamı yeni bir kitap kurcalamaktadır.

İşte bu saydığım nedenlerle yazar sayılmam, amatör bir araştırıcıyım ben. Az önce bizde yayınevlerinin bu aşamada yazara yardımcı olmadıklarını söylemiştim. 'Redaksiyon' denilen önemli bir süzgeç, denetim bizde yoktur. Olduğunda da olumsuz yönde işler. Bunu biri bizden, biri dışardan iki örnekle göstermek isterim. **Tiyatro Kılavuzu** adındaki kitap ısmarlanmıştı. Bu tiyatro temel bilgilerini tarihsel bakış açısından ele alan, düzeni de çok değişik ve özgün bir el kitabıydı. Kitabı yazıp verdim yayınevine, bir daha da haber almadım. Ancak bir gün konuşmak için yayınevine gittiğimde kitabımı burada gördüğüm sürüyle genç delikanlı, kolejli genç kızların içinden birince incelendiğini öğrendim. Pek gözüm tutmadı ama gene de sesimi çıkarmadım. Uzun süre hiç bir haber almadım, bu arada yayınevinin başındaki yönetmenin de değiştiği kulağıma geldi. Neden sonra yeni yönetmenden bir mektup aldım, kitabımın yarısı dizilmişti. Hemen telgraf çektim, aradan çok zaman geçtiğini, düzeltilerin bir de benim elimden geçmesini istedim. Gönderdiler; bir de ne göreyim benim arı Türkçeyle yazdığım metin Osmanlıca'ya dönüştürülmüştü; hem de bir çok terim ve kavramlar bilinmediği için seçilen Osmanlıca sözcükler de yanlıştı. Tümce yapısı da değiştiği için yeterince düzeltip eski durumuna pek getiremedim. İş bununla da kalmadı: Kitaptaki resim altlarını her bir resim üs-

tünde göstermeme karşın, kitap basıldıktan sonra bunların da değiştirilmiş olduğunu gördüm. Sözgelimi İran'dan bir dinsel gösterinin altına Ortaoyunu diye yazılmış. Hele başta 'İçindekiler'de ana başlıklarla alt bölüm başlıkları aynı puntolarla dizildiği için okurun aradığını kitapta bulması tümden zorlaştırılmıştı. İşte bizde yayına hazırlama böyle oluyordu. Bir de dışardan bir örnek vereyim: Londra'daki **The Times** gazetesi benden ilk kez bir yazı istediğinde bunu 500 sözcükle sınırlamıştı. Ben bu 500 sözcük koşulunu pek umursamadım, yaklaşık bunun bir katıyla, bin sözcüklük bir yazı gönderdim. Yazı yayınlandığında ilk işim sözcükleri saymak oldu. Toplam ne 499, ne 501'di, tam tamına yazımı 500 sözcüğe indirgenmişti. Dikkatle okudum yazıyı, çıkartmalar yapılmıştı ama öylesine ustalıkla yapılmıştı ki söylemek istediğim şeylerin hiç birinde bir eksiklik olmadığı gibi yazı çok daha anlaşılır, çok daha etkili bir anlatım gücüne kavuşmuştu. Böylesine 'redaktör'e boynum kıldan incedir. Ama bizimkilere bu güveni duyamıyorum, hele kapak çizerlerine. Onun için kitaplarımın genellikle kapaklarını — renk, yazıların türü ve boyu, kapağa konacak resim, bunların birbirine oranı ve düzenini — hep kendim tasarlarım. Sonuç bir ressamınkinden daha güzel olmaz, ama kitabımın içeriğine uygundur. Bizdeki kapak çizerlerine sanat açısından çok değer veririm, ama kendi kitabımda onlara güvenemem. Çünkü, kapağını çizecekleri kitabı çoğunlukla okumazlar. Sözgelimi çok sevdiğim bir kitabıma, **Dionisos ve Anadolu Köylüsü**'ne çok güzel bir kapak çizilmişti: Güzel bir gök mavisi üzerine bir Yunan sütunu. Oysa kitabımın temel savı Yunan kültürüne Anadolu'nun kaynaklık ettiğiydi. Anadolu uygarlıklarının kültürümüzdeki katkısına inanmayan bir bağnaz yazar kitabıma saldırırken, içini okumadığı her satırından belli olan yazısında «bir takım yazarlar vardır, her şeyin Yunan uygarlığından çıktığını ileri sürerler, işte Metin And da onlardan biridir» diyebiliyordu. Kitabı okumadığına göre bu sonuca nereden varmıştı? Kitabın kapağındaki Yunan sütunundan.

Bir yazar gibi değil de amatörce bir araştırmacının mutluluğunu duymasaydım hiç yazmazdım. Geçim derdi yazmak için bir dürtü değil, yazdıklarımdan yaşamımı sürdürmek için birşey beklemiyorum. Yazmanın bende zorunlu bir dürtüden de gelmediğini söylemiştim. Ün kazanmak, çok okunmak dürtüsü de yok; olsaydı, zaten böylesine az sayıda okuyucuyu ilgilendiren konulara değil her dönemin geçer akça olan konularını seçerdim. Üstelik yazmamı isteksizlendiren öylesine aya-

ğıma takılan tökezler, tatsız engeller karşıma çıkıyor ki... Sözgelimi bu tür kitapları en çok meslektaşlarımın, konusu tiyatroysa tiyatrocuların okumalarını isterim. Kitabım çıkınca önce onlara birer tane gönderirim. Onlardan kutlamalar gelir, beni överler, «elin dert görmesin, sen de olmasan bizi bu konularda kim aydınlatacak» derler. Gelgelelim aynı kişilerin söylediği bir söz, yazdıkları bir yazı, radyo yada TV'deki bir programlarında söylediklerinden anlarım ki kitabımın tek bir yaprağını bile okumamışlardır. Ama bu demek değildir ki yazdıklarım okunmaz, taşra aydınlarımız eksik olmasınlar, onlardan aldığım mektuplardan ilgi duydukları bir kitabı ne güzel okuduklarını, sindirdiklerini, takıldıkları ya da eleştirdikleri noktalardan anlarım. Kaldı ki kitaplarımın hemen hepsi tükenmiş durumda. Öyle ki kimi kez bana gerektiğinde eskicileri dolaşıyorum da bir tek kitap bulamıyorum.

Konuya asıl ilgi duyması gerekenler ve meslektaşlarımın kitaplarımı okumaması, ilgi duymaması beni hiç mi hiç umutsuzluğa düşürmüyor. Çünkü başta da söylediğim gibi kitaplarımın hazırlanışındaki iki aşamanın mutluluğu bana yetiyor, ondan sonrası da hiç ilgilendirmiyor. Üstelik gerek içerde, gerek dışarda kitaplarımdan adımı anmadan alıntılar yapıp kendi imzalariyle yayınlayan nice korsanlık olaylariyle karşılaştım, beni bunlar pek üzmediği gibi günün birinde bu korsanlıkların bir tarihçesini somut örnekler üzerinde yazarak, bu kişileri kamuoyuna sergilemekle bunun acısını çıkaracağım. Zaten bir kitabım çıkınca bunu ilk ele geçirdiğim dakikadan başlayarak yirmidört saatlık bir balayı yaşıyor, yirmi dört saat sonra da bezginlikle bir daha yüzünü bile görmek istemiyorum.

Aziz Nesin ellimi sürdüğüm 1977'de bana ne istersen yaz diye bu fırsatı tanıyınca, konu da özüm olduğuna göre, tam bir özgürlükle, daldan dala atlayarak ben de durmadan özümü anlatıyorum. Bu 'ben-ben'lerin hoşgörüyle karşılanacağını umarım. Şu yazarlık işini biraz daha deşmek istiyorum. Ben çocukluğumdan beri işimi oyun, oyunu da iş gibi yapan bir yaradılıştayım. Yalnız bir insandım, ve hep yalnız kaldım. Çok tanışım vardı, ama dostum, arkadaşım olmadı. İnsanları, çevremi çok sevdim, onlarla yakından ilgilendim, ama sıkı bir ilişki kurmadım. Kendimi yalıtılmış bir bölgenin içine kapattım, bunun için de çok mutluyum. Kitaplarla, müzikle, ve düşlerimle kendi kendime yettim. Okul, ders ve öğretmenler beni pek ilgilendirmiyordu. Sözgelimi çocukken kırlarda tek başıma dolaşıp böcek toplamaya, kuşları gözlemlemeye, onlar üze-

rine kitaplar okumaya meraklıyken bu konu karşıma biyoloji dersi olarak çıkınca ilgim yokoluverdi. Bunun gibi daha felsefe dersine başlamadan sürekli kafamı ve boyumu aşan felsefe kitapları, özellikle Bergson'u okuyordum, ama felsefe dersinin okutulduğu sınıfa gelince bu ilgim bıçak gibi kesildi. Galatasaray'da Fransız edebiyatı dersleri vardı, ben onlar başlamadan önce Paul Claudel'i, Molière'i, Montaigne'i, Voltaire'i okuyordum.' Ama aydın bir papaz olan öğretmenimizle Fransız edebiyatı derslerine başlayınca gene sıradan bir öğrenci oluverdim. La Fontaine'nin ya da Victor Hugo'nun bir şiirini, ya da Corneille'in **Le Cid**'inden bir parçanın ezberlenip sınıfta okunması en zoruma giden, gözümde büyüyen bir iş oluverdi. Ne garip çelişkidir, ben ki öğretmensiz, kılavuzsuz, özyetişime, özöğretime inanırken kırkından sonra kendimi üniversite öğretim üyesi buldum. Ben ki en ilgi duyduğum bir konferansa bile baştan sona dikkatimi toplaştıramazken, her hafta saatlerce süren dersler veriyor, durmadan konuşuyorum. Gerçi ilgiyi ayakta tutabilmek için bir takım hileli yöntemlere başvurdum, söylediklerimi dinletebilmekte yer yer başarılı olmadım da değil, ama üniversitelerin günümüzdeki ortamında bu hileli yöntemler bile dikkati toplaştırmak için yetmiyor. Öğrencilerin sıkıntısını çok iyi anlıyorum, ama ne yapabilirim? Olsa olsa kırkından sonra doktora, doçentlik gibi aşamalardan geçerek yol aldığım öğretim üyeliğinden vazgeçebilirim. Amerikan üniversitelerinden orada temelli kalmak üzere çağrılar da alıyorum, ancak insanın yurdunu bırakıp gitmesi bana öylesine güç geliyor.

Yazının başında yazardan sayılmayacağımı söylemiştim, aslında bunu alçak gönüllü görünmek için söylemedim, yalnızca kendi anlayışıma göre yaptığımın yazarlık sayılmayacağını belirtmek istemiştim, yoksa yazarlık yeteneğim olmadığını söylemek değil. Yazmaya belli bir dürtü, bir itki duysam adı yazara çıkmış nicelerinden daha iyi yazabileceğimi kendime kanıtladım. Yirmi yıl önce kendime çizdiğim 50 kitaplık bir programın yalnızca yarısını yayınlayabildim, bunun kalanını bitirdiğim zaman (ömrüm yeterse) gerçek yazarlık diyebileceğim türleri de deneyeceğim. Bu deneyi kendim için yapacağım. Yıllarca önce Bülent Ecevit'e bir akşam yemeğine gitmiştim. Çetin Altan da vardı. Çetin Altan benim ilkokul, ortaokul ve liseden, yemekleri aynı masada yediğim, aynı yatakhanede yattığım, aynı sınıfta ders gördüğüm bir okul arkadaşımdı. Ecevit'lerdeki sıcak dostluk havası içinde, biraz da içkiyle, duygulandık, eski günlere, anılara uzandık. Çetin Altan birden şöy-

le söyledi: «Şu Metin'i hep kıskanmışımdır. Notu kıt olan Türkçe öğretmenimiz Esat Mahmut Karakurt'tan bir Metin yüksek numara alırdı.» Bu yıl yitirdiğimiz Esat Mahmut Karakurt kendi romancılığındaki savrukluğuna karşın, öğrencilerine yazı yazdırmada çok titiz, sıkı düzene çok önem veren bir öğretmendi. Gerçekten de sınıfta galiba bir ben en yüksek numarayı alırdım ondan. İyi yazabilirdim ve bunu hiç değilse kendime bir çok kez kanıtlamıştım, ama o yaşlarda hemen herkesin şiir yazmasına, edebiyatın öteki türlerinde kalem denemelerine karşın, benim böyle meraklarım yoktu. Sonraları tiyatroyla ilgilenmeye başladığımda pek çok tanıdık, tanımadık, «tiyatroyu böylesine içinden biliyorsun, neden oyun yazmıyorsun» diye beni yüreklendirmişlerdi. Ancak ısmarlama yazarlık olmaz; insanın içini yakan, yazmadan edemiyeceği bir dürtü olmadan yazılamazdı. Nitekim oyun yazarlarımızın romancılarımızın, gazetelerdeki fıkra yazarlarımızın — hele bu sonuncuların her gün yazmak zorunda oluşu düşünülünce — ortaya koydukları çok iyi bir iki örnek dışında yazmak için yazmaya kalkıştıklarında ne türden yapıtlar verdiklerini çok yakından biliyorum. İlerde gerçek yazarlığı deneyeceğim derken, bunu ileriye atışımın nedeni sıkı bir programın gereği yazmakta olduğum yazıların bu türlü yazarlıkla bağdaşamayacağı içindir. Bunu ilerde bir şeyi kanıtlamak için yapacağım, yoksa gene böyle bir dürtüyü içimde taşımadığımı belirtmeliyim. Eğer bu deney sözgelimi bir oyun olacaksa şimdiden biliyorum, bu oyun sahnelerimizde boy gösteren pek çok oyundan daha başarılı olacaktır. Bunun hesaplaşmasını, eğer Aziz Nesin yetmişine eriştiğimde, yani yirmi yıl sonra, şimdi değerbilirliğiyle bana yıllığında gene içimi dökmek fırsatını verirse, belki de bu kez bu deneyden geçmiş olarak karşınıza çıkacağım, haklı olup olmadığım o zaman anlaşılacak.

Yazmaya ilk nasıl başladım? Önceleri Ankara'daki **Pazar Postası** ve şimdi adını bile anımsamadığım bir takım dergilere ve bir de sonra sahibi olduğum **Forum** dergisine daha çok genel kültür, edebiyat ve bale konularında yazıyordum. **Forum**'da her biri politika ve başka alanlarda sivrilmiş, ayrı yollardan yürüyen Ecevit, Aydın ve Nilüfer Yalçın, Turhan Güneş, Turhan Feyzioğlu ve daha nicesiyle birlikte, arkadaşça çalışıyorduk. Özgür düşünceye gerçek yerini veren, çok uygar, anlayışlı bir işbirliğimiz vardı. Bana sorarsanız yöntemleri bakımından **Forum** Türkiye'de eşsiz bir süreli yayındı. Orada çok şey öğrendim, ondan sonra da benzeri bir örnekle — içerik bakımından söylemiyorum — karşılaşmadım. Ancak **Forum**'u,

Forum yapan hava 27 Mayıs 1960 gününe dek sürdü. Ondan sonra ayrılanlar, yeni katılanlar oldu, bakış açısı değişti, ama 27 Mayıstan sonra **Forum** artık **Forum** değildi. Bu arada tiyatroya ilgim nedeniyle Bülent Ecevit beni tiyatro eleştirmenliğine isteklendirdi, **Ulus**'un kapısını açıp beni buyur etti. On beş yıl hiç aksatmadan her hafta yazdım **Ulus**'a, ama bu on beş yılın olumlu bir yönünü şimdi göremiyorum. Başta da belirttim ya, benim için iş sürekli iş olunca, hele tek düzeliliğe dökülünce, her tiyatro eylemini gazeteye geçirmek zorunluluğu beni bu işten giderek soğuttu. Bu yazılara arada bir göz attıkça ne boş bir emek olduğunu düşünüyorum, ilerde bu günlerin sahne yaşamını değerlendirecek incelemeciler ya da gübre yığınlarında eşinmek isteyen serçeler çıkarsa belki onların işine yarar bu yazılar.

Yaşamımda önemli bir dönüm noktası 1956'da Rockefeller Vakfı'nın Bülent Ecevit'le beni, hem de aynı gün, bir yıllığına Amerika ve Avrupa'da çalışmak için burs vermesi oldu. Benimki bir yıldan da uzun sürdü. Bu benim yaşamımda iki bakımdan dönüm noktasıdır. Önce durup dururken bir kültür vakfının kendiliğinden beni bulup çağırması beni şaşırtmıştı. Amerikan kültür vakıfları üzerine o güne dek bildiğim, bunları kimi zenginlerin vergi kaçırmak için, ya da büyük varlıklarının vicdanlarında yapacağı ezikliği gidermek için kurduklarıydı. Belki bu öteki vakıflar için gene de doğrudur, ama gtimeden Rockefeller Vakfı üzerine okuduklarımdan, gittikten sonra da vakıfla kurduğum sıkı ilişki sonunda öğrendiklerimle durumun hiç değilse Rockefeller Vakfı için böyle olmadığını gösterdi. Bu buluşum beni öylesine etkilemişti ki Mayıs 1956'da bir sanat vakfı kurulması koşuluna bağlı olarak bana aileden kalacak milyonlardan vazgeçmek üzere iki miras mukavelesi (Ankara 4. Noterliği 5.5.1956 gün ve 8923/24 sayılı) imzaladım. Gerçi yıllar sonra benim esirgemezliğim ve atılımımla kurulan bu vakfın dışında kaldım, ama miras denilen bir yükten de kurtulmuştum. Vakıf isterse benim düşündüğüm gibi işlemesin, isterse yanlış ellerde olsun, önemli olan benim böyle bir karar verebilmiş olmamdı. Aslında yaptığım önemli sayılacak bir özveri davranışı da değildi. Sözgelimi Aziz Nesin Vakfı, Aziz Nesin'in alnının teri, binbir çileden oluşan anamalın geliriyle kurulmuştu; ben ise tek bir damla alın terimin katkısı bulunmayan bir mirastan vazgeçmiştim. Ancak gene de milyonların kandırıcı çekiciliğinden kendimi kurtarabilmemi önemli bir adım sayıyorum; bunu da Rockefeller Vakfı'ndan esinlenmiştim. Rockefeller Vakfı'nın çağrısının yaşamımda

ikinci bir önemli dönüm noktası oluşu ise, önüme serdiği yepyeni bir olanaklar dünyasıydı: Günlük bir işte çalışmak zorunda olmadan, zengin bir kültür ve sanat ortamı içine girmek, belli başlı sanatçılarla, yazarlarla, eleştirmenlerle tanışmak, her gece bir sanat olayına tanık olmak ve daha da önemlisi tüm günümü kitaplıklarda, belgeliklerde geçirmek. İşte bu bir buçuk yıl içinde böyle ileriye doğru uzanan elli kitabımın programını çizebilmiştim. Bunun şu yararı vardı: Sözgelimi bir gazete koleksiyonunu gün gün tararken yalnız bir kitap değil elli kitabı gözönünde tutuyor, kaynakları böyle geniş tutunca da ileriye yönelik tüm çalışmalarım birbirine koşut olarak zamandaş bir biçimde hazırlanıyordu. Bu yöntemi hep uyguladım; uygularken de yalnız kendimi değil fakat bir kıyıya, ilgileneceklerini düşündüğüm tanıdıkları da gözden uzak tutmayarak onlar için de notlar aldım. İlk olarak üç kitaplık bir diziyi hazırlamıştım. Bu Batı sahnesinde Türk imgesiydi. Birinci cildi balede Türk imgesi, ikincisi tıyatro oyunlarında Türk imgesi, üçüncüsü operada Türk imgesiydi. Bunun baleyle olanını Türkiye'ye dönüşümde **Gönlü Yüce Türk** adıyla yayınladım, ama öteki iki cildi gereksiz bulup yayınlamaktan vazgeçtim. Oysa hazırdı herşey; belki ilerde bu ilk göz ağrıma yeniden dönerim. Ben umutvarlılıkla elli yaşıma basınca Amerika'da tasarladığım elli kitabın yayınlanmasının biteceğini sanıyordum, oysa elli yaş sandığımdan çabuk geldi, tasarladığının ancak yarısını gerçekleştirebildim. Ne var ki belki kalan yirmi beşi için daha az zaman gerekecek. İyice anımsıyorum, Aziz Nesin elli yaşındayken ellinci kitabı da aynı yıl çıkmıştı. Nasıl da denk gelmişti böyle yaşıyla kitap sayısı? Elli kitabın ellisini birden tasarladım dedim, bu tam doğru değil, yirmi yıl içinde kiminden vazgeçtiğim, yerine başkalarını koyduğum oldu, ama çok küçük sapmalarla. Sözgelimi 1974'te yayınlanan **Oyun ve Bügü** kitabımın adını meraklı biri 1959'da yayınlanmış **Kırk Gün Kırg Gece**'nin içinde duyuru olarak bulabilir.

Biraz da ileriye yönelik konuşayım. Önce **Oyun ve Bügü** ile başlayan on cilt olarak tasarladığım, halk kültürünü ve komşu kültürleri mithos ve ritüel açısından inceleyen bir kültür tarihi. Temelinde Anadolu insanı var, ama onun öncülü ve çağdaşı olan köylülerin kültürleriyle bir arada. Bu on ciltlik tasarının yanısıra irili ufaklı başka tasarılarım var. Sözgelimi Türkçenin hızla yokolup bozulan ses düzeni üzerine bir kitap. Türkçenin şu sırada en ivedi sorunu olan bu konuya eğilmesini Türk Dil Kurumu'ndan bekledim, üstelik uzmanlık ve laboratuarda takım çalışmasını gerektiren bir iş bu. Ancak

Türk Dil Kurumu milyonlarını ufak şiir derlemelerine ya da küçük kişisel çekişmelere harcayıp, böyle araştırmayı, incelemeyi gerektiren bilimsel işleri boşladığından, onu özendireyim derken konunun içine istemeden daldım. Böyle amatörce bir kitabın kuşkusuz kusurları, eksikleri belki keyif uykusuna yatmışları dürtüp uyandırır da, bu can alıcı konuda bir takım girişimler yaparlar.

Bir başka öbek yabancı dilde (İngilizce, Fransızca ve sonra Almanca) yayınlar. Bunları şimdilik Salim Şengil'le birlikte yayınlıyoruz. Bunların iki özelliği var: Hem yabancı dilde oluşları hem de renkli resimlere bolca yer verilişi. Ancak bu yayınların sakıncaları da var. Çünkü Türkiye'de basılan kitabın dünya kitap piyasasına erişmesi olanaksız. Üstelik yabancı dilde yayın, yanlışı bağışlamıyor. Bu bir takım işi. Yazarı bensem, bunun yanısıra metni yayın için hazırlayacak, baskı, kapak ve sayfa düzeni, düzeltimcisi ile tam bir işbirliğini gerektiriyor. Ancak şimdiye dek çıkan beş kitabımın iki önemli yararı oldu. Önce Türkçe kitaplarımdan çok daha büyük ilgi gördüler, üstelik dağıtımının kısıtlılığına karşın; bu değerbilirlik de kuşkusuz yazarlık gururumu okşadı. Sonra da bu kitaplar yoluyla Avrupa ve Amerika yayınevlerinde kapılar açıldı, şimdiden bir çok öneriler aldım. Ancak benim gibi yazdığının hemen yayınlanmasında tezcanlı biri için Avrupa ve Amerika'da bir kitabın hazırlanıp yayınlanması çok uzun sürüyor.

Bir başka kitap kümesi benim çocukluğumdan beri ilgi duyduğum yanılsama sanatıyla ilgili. Yalnız yanılsama sanat değil fakat yanılsama ilke ve yöntemleriyle halkı, insanlık tarihi boyunca aldatan, sömüren bir takım insanüstülük taslayanların iç yüzünün, hileli yöntemlerinin açıklanmasıyla ilgilidir. İlkel insan için ve belki daha sonraki toplumlarda da doğal karşılanabilen bu olgu, 1970'lerin dünyasında büyük yaygınlık kazanınca, üstelik bunlara bilim adamları da inanmaya başlarsa tehlike daha da büyük demektir. İşte bu kümenin ilk kitabını, bu satırları yazdığım günlerde bitirip yayınevine gönderdim.

Bir kitap kümesi de Türkiye'de aydınların ihanetiyle ilgilidir. Aydınlar her ülkede sınıfsız bir sınıftır. Bu niteliğiyle de çelişkiler, tutarsızlıklarla doludur. Ben de bu sınıfsız sınıfın bir önemsiz üyesi olduğumdan bu yayınlarım dolaylı da olsa özeleştiri niteliğini taşıyacaktır. Hep siyaset esnafını, egemen güçleri karşımıza alıp veryansın ediyoruz, ancak onların ne oldukları, neyi temsil ettikleri belli. Bu bizim oluşturduğumuz

kümenin suçları daha büyük; özü sözüne uymuyor, düşüncesi ile davranışı, yazdığı ile yaptığı birbirini tutmuyor. Bu ya tek tek kişiler ya da kurum görünümü arkasında gene kişilerde görülüyor. Sözgelimi TRT'de Yalçıntaş, Karataş diye gelip giden yönteciler üzerinde duruluyor, oysa bunların ne yapacağı belli. Ancak onlardan önce gelip TRT'nin başına oturtulan kişinin 500 gününün hesabını bizdendir diye kimsenin sorduğu yok. Oysa halk kültürünü aşındıran, halkımızın beynini yıkayan, tüketim mallarının çığırtkanlığının furyasını başlatan, en kötüsü de kitabımda somut örnekleriyle göstereceğim gibi Abdülhamit döneminin sansürüne rahmet okutan yasaklamaları, hele bir Türk yazarının oyunu TV'de gösterilirken ekranı kararartarak, içinden bir takım sözleri keserek, tıpkı Abdülhamit döneminin yer yer beyaz leke gibi boş sütunlu gazetelerini andıran yasaklamaları, düşünce özgürlüğüne koyduğu kısıtlamalar, bir takım gereksiz kişi ve kurumların gizli reklâmının yapılması bu dönemde görülmüştür. İlerde, sonradan değiştirmezsem **TRT'nin Olumsuz 500 Günü** başlığını taşıyacak bu kitapta kanıtlanmayan tek söz bulunmayacak. Hepsi gün ve saat verilerek, kimi kez programların tam çözümlenmesi ele alınacaktır. TRT'de uygulanan bu yöntem ilk bakışta canlıdır, halka bir süre hoş ta görünür, yöneticisini sevimli kılar, ama uzun sürede o ülkenin insanlarının beyni öylesine yıkanır, öylesine yanlış yönelişlere koşullar ki, bir daha bunların düzeltilmesi olanağı da kalmaz. Bu konuya genel olarak Ankara'da Hacettepe Üniversitesi ile Wisconsin Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenledikleri 50 yıl sonrasının Türkiye'si konulu bilimsel kongreye sunduğum uzun bildiride değinmiştim. Kitaptan önce bunları yazılarla gazete ya da dergilerde yayınlamak istedim, ama özeleştiriye hoş görüsü olmayan bizim sınıfsız sınıfın kolcuları engelledi bu yazıların yayınını. Yalnız **Yeni Ulus** yürekli çıktı, pek okuru olmayan bu gazete üstelik yükümlü olduğu siyasal partinin görüşlerine aykırı olmasına karşın bunlardan bir düzinesini yayınladı.

Çoğu, Çetin Altan'ın deyimiyle İstanbul'un irili ufaklı dükalıklarından kaynaklanan bu sınıfsız sınıfın içinde bir kesim günlük gazetelerde fıkra yazarıdır. Yazdıklarını her gün beğeniyle okuruz, ama gelin görün ki düşünce özgürlüğü ağzından düşmeyen bu yazarlar sıra kendilerine gelince korkunç bir sıkıdenetimci kesilirler. Bu savaşımdan birisi de Türk Dil Kurumu ile olacak. 1975'ten sonra aydınlarımızın olumsuz davranışlarının bende yarattığı umutsuzlukla, tüm örgütlerdeki görevlerimden ayrıldım: I.T.I.'den çekildim, Devlet Tiyatrosu

edebi kurul üyeliğinden ayrıldım. Bu arada Türk Dil Kurumu'nun önce yönetim kurulu üyeliğinden sonra da üyeliğinden çekildim. Şimdi bir küme yayını da Türk Dil Kurumu'na karşı hazırlıyorum. Kitap olarak çıkmadan önce süreli yayınlarda yazılarla sürdürmek istedim. Hani şu düşünce özgürlüğünü, özeleştiriyi savunan kaleminden kan damlayan fıkra yazarlarımız, gazetecilerimiz var ya, onlar başka konulardaki yazılarımı seve seve yayınlayacaklarını ancak Türk Dil Kurumu üzerine yazılarımı basmayacaklarını söylediler. Gerekçe de dolaylı olarak kurumdaki yöneticiler arasında şair dostları bulunmasıymış, onları gücendirmek istemezlermiş. Şimdi Aziz Nesin'in bana tanıdığı bu olanaktan yararlanarak buradan seslenmek istiyorum: Yurdumuzda gerçekten düşünce özgürlüğüne ve özeleştiriye inanan bir süreli yayın var mı? Varsa benim Türk Dil Kurumu üzerine eleştirilerimi yayınlar mı? Hiç değilse kitabım çıkıncaya dek. Türk Dil Kurumu'nun 27 Mayıs 1977 günlü İstanbul'da toplanan yönetim kuruluna uzun bir yazıyı 19 Mayıs günü postaladım. Toplantı gündemine alınarak konuşulduğunu öğrendiğim bu yazının sonunda Türk Dil Kurumu'nun amacından sapmış olduğunu, dilde özleşmenin gerilerine düştüğünü, ayrıca harcamalarında yolsuzluk olduğunu ileri sürdüm, kamuoyu önünde onların seçeceği on kişi karşısında tek başıma bunları kanıtlayacağımı sürdüm. Bırakın bu çağrımı yüreklilikle karşılamak, yazımın alındığını bile bir iki satırlık yanıtla bildirmediler. Bu yazımın çok kısaltılmış bir özeti **Özgür İnsan**'da yayınlandı, kamuoyu önünde hesaplaşma çağrım orada da yinelendi, bu arada kurumun genel yazmanı kişisel bir yanıt verdi bu dergide, baştan aşağı gerçek dışı, konuyu çizgisinden saptıran bu yanıtta kamuoyunda hesaplaşmak yerine düşüncelerimi TDK'nun bilimsel uzmanlarına duvarlar arkasında fısıldamamı önerdi. Onu yanıtlarken işin bilimsel bir yanı olmadığını, yolsuzluk sözcüğünü kullandığımı, çağrımın gene de geçerliliğini koruduğunu söyledim. TDK'u kamuoyu önüne çıkmaktan bucak bucak kaçıyordu, üstelik belli başlı süreli yayınların da denetimi elinin altında olduğunda kuşkusu bulunmadığı için içi rahattı. Bu işleri el altından kişisel durumlara çevirecek dedikodu yöntemlerinde Türk Dil Kurumu yöneticileri çok usta. Bizans oyunlarını siyasetçilerimize taş çıkaracak denli güzel oynuyorlar. İşte bu örnekler ve başkaları için 'aydınlar ihaneti' denilebilecek bu çirkin oyunların iç yüzünü, kimi kişiler, kimi de sözde kurum görünümünde ancak bir takım kişilerin yemliği olmuş kurumların ipliğini pazara çıkarmak için bir dizi kitap yayınlayacağım. Bunlardan biri de anılar kitabı olacak, ama bu anılar yalnız

bu tür kişileri ele alacak. Ayrıca kitaplarımda beni anmadan alıntılar yaparak emeklerimi çalan bir takım korsan aydınların iç yüzünü de bu anılarda açıklayacağım. Görülüyor ki oldukça yüklü bir programım var önümdeki yıllarda, ancak bunların hepsinin malzemesi hazır, tek iş yayın olanakları bulmak ve yazı makinası başına oturmaya bakıyor.

Çeşitli tarihlerde bana genel müdürlükten müsteşarlığa, bakanlığa dek makamlar önerildi, hiç birini kabul etmedim. Şimdi ise tüm kuruluşlarla ilişkimi de kestim. Böylece bir kuş kadar özgürüm. Üniversite dışında tek uğraşım bu kitaplar, yayınlar olacak. İçimi dökmek fırsatını verdiği için önce Aziz Nesin'e içten teşekkür eder, siz okurlara da yirmi yıl sonra yetmişime bastığımda gene bu söylediklerimi ne ölçüde gerçekleştirebildiğimin hesabını vermek üzere 'hoşça kalınız' derim.

MUZAFFER ARABUL
60 yaş

M.Ö. VI. Yüzyılda Atinalı Solon siyasal şiirlerini halka bir flavtacı eşliğinde okuyordu

«Devlet büyüklerin yüzünden yıkılır gider,
Halk bilgisizlikten zorbanın kölesi olur,
Gemi azıya almış olanı sonradan dizgine vurmak kolay bir iş değildir,
Herşeyi önceden düşünmek gerekir.»

Böylece halkını ve yüzyılları uyaran bu soylu ozan ve devlet adamı 60 yaşında ölmek istiyen bezgin bir çağdaşını,

«Ey şair, sözünü değiştir de öyle söyle: (altmışında değil) sekseninde gelip çatsın ölüm bana, sekseninde.» Diye yanıtlamıştı.

«Günden güne bir çok şeyler öğrene öğrene yaşlanıyorum.» Sözü de onundur.

İşte ben de 60 yaşındayım. Gerçekten öyle, şimdiye dek ne yapmak istediklerimi yapabildim, ne de yaptıklarımla yetinebiliyorum. Öğreneceklerim var.

İnsanoğlu bildim bileli zordadır. Bu sözlerimle sığınma ya da avunma peşinde değilim. Bundan sonra da dirence ve süreye gereksinme duyduğumu belirtmek istiyorum.

İster Ergenekon'dan, ister Hititlerden, Etilerden yola çıkmış olalım eski Yunan ve Roma'ya uğramadan olmaz. İlk dünyanın gözü Homeros bizim İzmirlidir çünkü. Sonra Atina'da daha Solon yaşarken bir zorbanın cumhuriyetin başına çöreklendiğini, Isparta'da Agis'lerin yaşanası bir düzen için evcek ve yürekle ölüme gittiklerini görmeden geçebilir miyiz? Ama ne yazık ki saldırgan Epir kralının yenik Isparta'ya barış koşulu bile yine geçerli yasaların yürürlükte kalmasıdır.

Biz daha yakına doğru gelirken dünya çok uzun ve korkunç karanlıklardan geçiyordu. Ben Yunus Emre'yle Anadolu'da yürüyenlerdendim. İtalya'da insanın yeniden uyanışını görüyordum. O zamandan beri de rönesansın büyük ustalarını izler dururum.

Savonarol'ler, Saint-Barthélemy kırımcıları, Hitler, Musolini gibi iğrenç yırtıcılar neyi, ne kadar durdurabildiler? Bizdeki kabakcılar yüzünden çağdaş uygarlık düzeyine erişmek için daha ne kadar bocalarız?

Tarih ve kişisel gelişim beni hep ikilem içinde bıraktı. İlkokulda, kurtuluş savaşımızı öğretmenlerimin soluklarında sıcacık duyardım. Bunun için kısa bir süre de olsa Çengelköy, Kuleli Lisesi'ndeki tutsaklığa benzer kahveci çıraklığımı hiç unutamadım.

İlk gençliğimde ilkel tanrıların evrimini, Arkadya çobanlarının mutlu yaşamlarını uzun uzun izleyip duruyordum. Aşk ve coşku içindeydim. Dışlık gömleğimin arkası yoktu ama, yine de yoksulluğu insan onuruna hiç yakıştıramazdım. Açlıklar, ölümler, acılar bu kanımı pekiştirmekten başka bir işe yaramamıştır.

21 yaşında, İzmir'in bir ucunda, Alman uçaklarının Midilli'yi nur gibi bir gecede tümden ateşe verdiklerini gördüm. Daha sonra Hiroşima, Nagazaki. Savaş 60 milyon ölüyle bitti. Bizim yoksullukla savaşımız hiç bitmez mi? Biter, biter, doğallıkla biter. Çünkü hiç bir çapulda erdemle paranın bağdaşabildiği görülmemiştir. Parayla oynayan zorunlu olarak kendi sonuna doğru gider.

60 yaşım bana yalnızca nerden gelip, nereye gittiğimi düşündürmekle kalmıyor, yaptığım işi soğukkanlılıkla değerlendirmeme de olanak sağlıyor.

Şiirlerimi Arkhont Solon, ya da senatör Pablo Neruda gibi halkımın karşısında okumak isterdim. Çünkü şiiri yaygınlaştırmayı da ozanın görevlerinden biri sayarım. 30 yaşına doğru 3 çocukla yaşama savaşı verirken bile Ankaralı gençlere şiir okuyordum. Ama yurdun üzerine öyle kötü bir karanlık çöktü ki, sesim sadece ayakta durabilmek ve spekülâtöre arsa satmak için çıkabildi.

Bununla birlikte yine şiir yazıyor, ve okunması için elimden geleni yapıyorum. Çeşitli söyleme biçimleri araştırdım. Halktan hiç ayrı düşmedim. Şiirimi önemsiyorum yani. Altı kitabımda da gerçeği saptamaya, yaşamı özümlemeye çalıştım. Yaşam sevincini ve direnci hep yüsekte tutarım.

Kuşkusuz yakınma, sinme ya da savunmayı kısa keserek daha şiirsel, daha devrimci olabilirdim.

Şimdi daha iyisini yapabilmek umudu bana canlılık ve kıvanç veriyor. Bundan sonra evrensel şiire olağanüstü güzel arı dilimizle güçlü katkılarda bulunmam olasıdır.

4 kitaplık Çakrazlar romanımın sadece birinci kitabı yayınlandı diye romancılığımı da aşağıdan alacak değilim. Ben gerçekci bir sanatçıyım. Kuramla uygulamanın birliğini savunurum. Bunun için anamalın ürkekliğini, suskunluğun nedenlerini, doğmacılarla, demogokların her çeşit yeni oluşuma, denemeye nasıl karşı çıktıklarını iyi bilirim. Böyle olunca alanın doğmacılara, üstyapıcılara bırakılmaması gereği kendiliğinden ortaya çıkar. Bunun için düşündüklerimi, yaptıklarımı kendi kendime savunmak zorundayım. Çünkü yaratıcı eleştiriciye yıllar yılı çok seyrek rastlayabiliriz. (Büyük ağabeyim, güzel okuyucu sayın Dinamo eksik olmasın.)

Şimdi, hiç de devrimci olmıyan Fransız ressamı E. Manet 1865'de Olympias adlı çıplağını sergileyince günün gazetelerinde çıkan eleştirilere bakıyorum da tüylerim ürperiyor. Resim için adamların dediklerine bakın.

«Bilmem nereden alınmış iğrenç bir model.»

«İnsan gözleri bundan rezil bir görüntü daha görmemiştir.»

«Sanat o kadar aşağıya indi ki, kınamak bile onu değerlendirmek olur.»

Manet ve arkadaşlarının 1876'da açtıkları ikinci toplu sergileri de çevrenin başından geçen büyük bir yangından daha korkunç bulunuyor, 1880'de ise bu takımdan kimilerinin yapıtları acınacak göz bozukluklarına bağlanıyordu.

Fotoğrafın karşısında açlıkla yüz yüze tutunmaya çalışan ve yaratıcı güçlerini ortaya koyan bu sanatçılara acımasızca vuranlar, örneğin Manet'nin Olmypias'ını, kardeşi II. İskender ile evlenen Epir kraliçesi Olympias'yı ansıdıkları ve dolayısiyle hayâ duyuları incindiği için mi öylesine yeriyorlardı? Yok canım. Bu yapıt çizmede, boyamada kuram dışı olduğu gibi konuda da kuram dışıydı da ondan. Yani saygınlığı betimlemiyor, akademi üyesi ressamların öğretilerine aykırı düşüyordu da ondan. Oysa Olympias, İngres'in yüzünü ve soyluluğunu değiştirmiş odalığından başka neydi?

Bu çeşit eleştiricilerin kökü kurusa da, kurumasa da sanatçı çoğu kez kendi kendini savunmak zorunda kalmıştır.

Ben Çakrazlar'da yoksul bir aileyi toplumun 1939-1952 dönemini büyük ve ayrıntılı kesitlerle vermeye çalıştım. İleriye doğru yürüdüğümü, değerlerin gerçekleşmesine yardımcı olduğumu sanıyorum. İnsanlığın kültür gömütü halkın, dolayısiyle proletaryanın da kalıtıdır.

Romandaki kişilerden ileri gelenlerin çoğu az gelişmiş, korkuya, sinmeye, atılmaya yatkın sıradan yurttaşlardır. Yaşamın bu yılmaz savaşçıları yoksulluğa, sömürüye, durmuşluk ve kokuşmuşluğa, ruhun ve aklın kargaşasına karşın gittikçe sıkışan toplumda çağdaş ve gerçek bir epope yaratmışlardır.

Belki kural dışı kaldım. Ama, geriliğimizin paslı koşullarını kırmak, bu koşulların değişmemesinde direnmelerin çarkına okumak, sıradan yurttaş ve sanatçı olarak boynumun borcudur.

Çakrazlar'ın arkasiyle bir maden yaşantısını içeren iki romanım daha var. Bunları yayınlamam için bile daha bir süre yaşamam gerekli.

METİN ELOĞLU

Konuşn : Perihan TOK

— Uzun yıllardır şiir yazan ve 50 yaşına varmış bir şair olarak, bu dönüm noktasında diyecekleriniz?

— Şimdiye değin ne dedimse, o.

— Yapamadıklarınız? Yapmak istedikleriniz?

— Zorla güzellik olmuyor.

— «Dizin»den bu yana 6 yıl geçti; yeni bir kitabınız?

— Yayıncıların da acelesi yok, benim de..

— Son şiirleriniz de öncekiler gibi yergici, alaycı mı?

— Öylesine ögeler taşıyanı da var, o taraklarda bezi olmayanlar da; şiir bir yergi, alay türü değil ki.

— Resim ve şiir uğraşınızı bir arada yürütebilmenizin ilginç yönleri?

— Dikenle gül; geçinip gidiyorlar işte...

— Şiirin işlevini nasıl anlıyorsunuz?

— Çok denendi; yoruma sığmıyor.

— Peki, şiiriniz bu işlevi yerine getirebiliyor mu sizce?

— Bence evet.

— Yaşamsal geleceğiniz açısından çözümlenmiş bir durumda mısınız?

— Pek değil; ama, TYS üyesiyim.

— Şairlerimizin kitaplarının yayınlanması, okura yansıtılmasıyla ilgili sorunlar üstüne düşünceleriniz?

— Ülkemizdeki öbür çapaklı sorunların koşutunda bir durum, gidişat.

— Başkaca bir diyeceğiniz?

— Sanatçıların ille de 50. Yaş dönemlerini beklemeden, özellikle 25. Yaş'larındayken bir görüşseniz.. Kimilerimiz bu dönemece pek varamıyor da...

...VE ANSIZIN ELLİNCİ YAŞ

Fethi NACİ

«İnsanoğlunun ömrü
belki lüzumundan fazla kısa
belki lüzumundan fazla uzun...»

diyordu bir şiirinde Nâzım Hikmet.

Şu son bir yıldır, 24 Aralık 1976'da Emel'le Deniz bir trafik kazasında öleli beri, en çok tekrarladığım dizeler bunlar oldu. Bir dize daha, gene Nâzım'dan

«Sen bir ölüm boyu uzaksın bana.»

Ellinci yaş çok kötü bir zamanımda yakaladı beni. Güvenilir dostlardan yana her zaman talihli olmuşumdur, dostluklar, arkadaşlıklar büyük yer tutar yaşamımda; ama bunca dosta, arkadaşa rağmen, ellinci yaş, kendimi şu koskoca yeryüzünde yapayalnız duyduğum bir yaş oldu. Bu, böyle: Kimi duyguları insan ya bir başına yaşar, ya da yaşayamaz, yok olur gider... Sevinçler gibi kolayca paylaşılamıyor acılar.

Bu yazıyı bir yıl önce yazsaydım, elbette, daha değişik bir yazı olurdu. Oysa şimdi, daha önce değer verdiğim birçok şeyi birdenbire anlamsızlaştıran ölüm acıları içinden geçerek (Geçtim mi?) yazıyorum. İçki, karamsarlık, yorgunluk son yılımı baştanbaşa doldurdu. Gene de bunlardan sıyrılarak bir şeyler söylemeğe çalışacağım.

Yazmaya ben de şiirle başladım. Yayımlanan ilk yazım, babaannemin ölümü üzerine yazdığım bir yazıydı. Yanılmıyorsam 1943'te. «Erzurum» gazetesinde. (Erzurum Lisesi'nde parasız yatılı okuyordum.) Şiirler, hikâyeler... Ama çabuk bıraktım şiiri, hikâyeyi. O yıllarda bile olsa şiirle uğraşmanın çok yararını gördüm. İnsan, dilin olanaklarını, ancak şiirle savaşırken anlıyor. Bu olanaklar üzerinde düşünmek, yalnız şiir için değil, düzyazı için de önemli

Yüksek öğrenime başladığım zaman artık ufak tefek eleştiriler yazıyordum. Öte yandan ekonomik ve toplumsal bilimler müthiş ilgimi çekiyordu. Üniversite yıllarında ekonomi ile edebiyatı birlikte götürüyordum. Bir ara ekonomi daha da ağır bastı. Fakülteyi bitirdikten sonra asistan olmama ramak kalmıştı. Ama Beyazıt'a gitme düşleri içindeyken bir de baktım Sultanahmet Hapisanesi'nin avlusunda volta atıyorum! Sebep malûm: 141. madde!

1951 sonlarında «Yeryüzü» dergisinde «Oktay Deniz» takma adıyla yazılar yazmaya başladım. «Yeryüzü» kapandı, arkasından «Beraber»i çıkarınağa başladık. «Beraber»de de «Oktay Deniz» imzasıyla yazıyordum. «Fethi Naci» imzasıyla ilk yazım 1953 sonlarında «Kaynak» dergisinde çıktı. Denemele-

rimi, eleştirilerimi 1956 yılında «İnsan Tükenmez» adlı kitabımda topladım. O yıllarda epey ilgi toplamıştı «İnsan Tükenmez». 142'den mahkemeye verdiler. Bilirkişi kurulu iki defa «Komünizm propagandası vardır» diye rapor verdi. Neyse, o kurulu reddettik, yeni bir bilirkişi kurulu kuruldu ve o kurulun verdiği raporla beraat ettim.

1958-1959, askerlik yıllarımdır. Ankara'daydım. «Dost» dergisinin canlı, etkili olduğu yıllardı o yıllar. Ayrıca «Pazar Postası» da Ankara'da çıkıyordu. Bu iki dergi ve Ankara'daki dost çevresi, benim için, çok verimli bir çalışma ortamı sağlamıştı. O yıllarda çıkan yazılarımı, 1959'da, «Gerçek Saygısı» adlı kitabımda topladım.

27 Mayıs hareketi olduğu zaman, İstanbul'daydım. «27 Mayıs», nisbî bir özgürlük sağlamıştı. 141 ve 142 yerli yerindeydi, ama özgürlük alanı «fiilen» genişlemişti; eskiden söylenemeyen pek çok şey söyleniyor, üstü kapalı geçilen pek çok şey açık açık yazılıyordu. 27 Mayıs, yeniden ekonomik, toplumsal, siyasal sorunlara dönmeme yol açtı. «On Türk Romanı»na o yıllarda başladığım halde sonunu getiremedim. Siyasal yaşam çok daha çekici gelmeğe başlamıştı. Bunda «Vatan» gazetesinin de rolü oldu. Dostum Ali Gevgilili Vatan'da çalışıyordu ve beni ekonomik, toplumsal konularda yazmağa zorluyordu. Gazetenin başlıca sahiplerinden Naim Tirali hem hemşerimdi, hem de 1945'lerden beri arkadaşımdı. Yazı işleri müdürlerinden Turhan Tükel de arkadaşımdı. 1962'de kendimi Vatan'da günlük fıkralar yazar buldum. Babıâli dışından birinin günlük bir gazeteye fıkra yazarı olarak girmesi çok zordur: o dostluklar, o arkadaşlıklar olmasaydı aynı güçlük herhalde benim de karşıma çıkacaktı.

Fıkra yazarlığım 5-6 ay sürdü. Ama ne mutluydum o günlerde! Şimdi çiğnene çiğnene sakız haline gelmiş çoğu sözleri o zamanlar ilk defa söylüyorduk. Ama bu mutluluk uzun sürmedi. Naim Tirali gazeteyi Ankara'ya götürdü. Ali Gevgilili ile Turhan Tükel gazeteden ayrılmak zorunda kaldıkları için ben de artık Vatan'a yazmamaya karar vermiştim.

Sonra «Yön»de haftalık fıkralar, «Sosyal Adalet»te incelemeler, «Ant»ta başyazılar... 1965'te «Gerçek Yayınevi»ni kurduktan sonra yarı inceleme, yarı derleme niteliğinde kitaplar: «Az Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm», «Emperyalizm Nedir?», «Kompradorsuz Türkiye»...

1967 sonunda siyasal yazılar yazmayı bıraktım. Yeniden edebiyata dönüş... 1971'de «On Türk Romanı» çıktı. «Yeni Dergi»de yazılar... «Politika»da her hafta bir yazı. 1976'da yeni

bir kitap: «Edebiyat Yazıları». Ve şimdi, koskoca 1977 yılında, M. Sanat Dergisi'nde sadece üç yazı...

En küçük şeylerin kusurunu bile «toplum»a yüklemeğe alışmışızdır. Verimli olamadın mı, başarılı olamadın mı, neden hazırdır: Toplumsal koşullar! Benim de gereğince verimli olamayışımın nedenleri arasında belki toplumsal koşulların küçük bir payı vardır, ama asıl neden bende... Hiç bir zaman «tutku»lu bir adam olmadım. Yıllar yılı kendimi hazırladığım konularda bile, insanların davranışlarına kırılınca, yaşamım boyu bende sürüp gidecek yıkılışlara yol açacağını bile bile o konuların uzağına çektim kendimi. Ün, başarı, vb. umurumda değil. Böylesine tutkusuz bir yazardan verimli olması beklenemez elbet.

Yazdığım eleştiriler genellikle roman üzerine. Beni, yazmak açısından, yalnız sevdiğim romanlar ilgilendirirdi. Kimi zaman da çok kötü romanlar! Sıradan romanlar için yazmak gereğini hiç duymadım. Oysa çıkan romanların büyük çoğunluğu sıradan romanlar. Az yazışımın bir nedeni de, bu.

Önümüzdeki yıllar için yazmayı düşündüğüm tek kitap var: «Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme». Emel'le Deniz'in anılarına ithaf etmek için, bir bunun için, bir yığın berbat romanı okumayı göze alarak bu kitabı tamamlayabileceğimi umuyorum.

5 Aralık 1977

HASAN HÜSEYİN

Konuşan : Perihan TOK

— Ozanlıkta vardığınız yerden hoşnut musunuz?

— Hayır!.. Hoşnut olmamı gerektiren nedenler, aynı zamanda, hoşnutsuzluğumun da nedenidir. Ozanlık, hoşnutsuzluk demektir. Kendimi hep, yerde kanlar içinde yatan boğanın başucunda dikilip duran matadora benzetirim. Yerde yatan, yüreğimdir çünkü!.. Sonra sorun, toplumsallığın ötesinde, evrenseldir de!.. Ozanlık duyargalarıyla donatılmış bir kimsenin herkes gibi mutlu olması, hoşnut olması düşünülemez. Bugüne dek bal özü ve çiçektozu toplamak için uçup durdum; balımı asıl bundan sonra yoğuracağım. Yüzde yetmişi okullardan geçmemiş, kuru ekmek ardında koşturup duran bir halkın çocuğuyum. Bu halk ne zaman başlar sanat ürünlerinden yararlanmağa, ben o zaman nerelerde olurum, kimbilir!.. Acı çekmek için yetmez mi bunları düşünmek?

— Yapamadıklarınız, pişmanlıklarınız var mı?

— Yapamadığım çok, pişmanlığım yok. Sel sularında kulaç atmağa çalışan bir kimseyim, neyin pişmanlığını duyacağım?.. Ozan doğmuşum, bu yolu seçmiş ve çevresel ritme bağlanmışım, toplumdaki yerimin ve işlevimin bilincindeyim; koşullar elverdiği ölçüde söylemeğe çalışıyorum türkümü. Elbette ki beğenilmek isterim. Beğenilmek, etkili olmak demektir. Bu da nesnel koşullarla sınırlı. Düşünmek ayrı şeydir, gerçekleştirmek ayrı. İnsanoğlu, düşündüklerinin kaçta kaçını gerçekleştirebilmiştir ki!.. Çok çok dizin (şiir) yazmak iste-

rim; oyunlar, romanlar, denemeler, öyküler yazmak isterim. Güzel filmleri, oyunları, konserleri, sergileri kaçırmamak, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi izlemek isterim; fabrikalara, tarlalara, köylere, ülkelere gitmek isterim. Ama, nasıl olacak bu?.. Sömürü çarkı, günlük ekmek çabasıyla bağlamış elimi kolumu. Sınıfımın acıları, dertleriyle yüklüyüm. Düşündüklerimi gerçekleştirmem bir de bu yönden güç. Hazır kitaplarımı bile yayınevlerine verme girişiminde bulunamıyorum. Okunulması gerekli kitaplar çevriliyor dilimize; okumağa vakit yok. Toplumda subaşlarını ele geçirenler, sanatçıya yaşama hakkı tanımak istemiyorlar. Sanatımla doyurabilsem karnımı, daha güçlü yapıtlar koyabilirim ortaya. Sinirliliğim buradan geliyor.

— Ozanlık mesleğinde güç olanı sorsam?

— Önce, ozanlığın kendisi güç!.. Gül reçeli yapmak ayrı şeydir, gülyağı damıtmak ayrı. Dizin (şiir), karmaşık bir laboratuvarı gerektiriyor. Bunun sonucu olarak da, güçbeğenir bir okur kitlesiyle karşıkarşıyayız. Okul ve eğitim yetersizliği, dizin (şiir) okurunun sayısal artışını engelliyor. Halkımın dizin beğenisine saygım var; fakat bu, kulakla edinilmiş bir beğeni. Bu durumda ona, radyo veya plâk gibi araçlarla gitmemiz gerekiyor. Bunu da bize veren yok!.. Sonra, ozanla okurun arasına siyasal baskılar giriyor. Bütün bunlar, ozanın, kendi halkından uzak düşmesine yolaçıyor. Yâni ozan, 'ben giderim, atım gitmez' durumunda kalıyor.

Ozan, kendi okurunu yaratmak zorunda. Güç bir iş. Kanallar tıkalı. Buna bir de, bir avuç okuru kapma kavgası, yâni «pazar kavgası» eklenirse, mesleğin güçlüğü daha iyi anlaşılır. Kendisi onurlu, saygın, fakat okura ulaşış biçimi çirkin!.. Elbette ki bundan tedirginlik ve üzüntü duyuyor sanatçı.

— Kitaplarınız okura ulaşıyor mu istediğiniz ölçüde?

— İstediğim ölçüde değilse bile, üç-dört yıldır, umutverici bir gelişme olduğunu söyliyebilirim. Yalnız, bunu, dizin kitaplarım için söylüyorum. 1963'lerde çıkmağa başlayan kitaplarımdan çoğu çar-çur edildi. Yayıncılık ve dağıtımcılık gelişmeğe yüztuttu ama, bu kez de kitap düşmanlığı başladı. Ekonomik çöküntünün yarattığı kitap düşmanlığı ayrı bir konu.

— Kitaplarınızın satışından kazanç sağlayabiliyor musunuz? En çok satılan kitabınız kaç tane satıldı söyleyebilir misiniz?

— Ben ozanım, romancı veya senaryo yazarı değil!.. Üstelik, yukarıda da değindiğim gibi, okutulmamış, her konuda aç bir halkın ozanıyım. Kazanç sağlayabilmiş olsaydım, ga-

zetelerde, basımevlerinde çalışıp durmazdım. Bizim gibi ülkelerde ozanlık, ün ve saygıdan başka birşey getirmez insana. Şunu da unutmayalım: dışarıya kapalı bir dilin sanatçısıyım ben, kendi kabuğumda kurumağa yargılıyım! (Hiç değilse, daha bir süre...)

Kitaplarının kaçar baskı yaptığını söyliyebilirim, ama, her baskıda kaç tane satıldığını bilemem. (Baskı sayısı da yanıltıcıdır. Hiçbir engelle karşılaşmamış bir kitap, ardarda baskı yapabilir. Çok baskı yapabilecek bir kitap da, yasal veya yasadışı engeller yüzünden çakılıp kalabilir.)

— Diğer yazın türleriyle ilgili çalışmalarınız için söyleyecekleriniz. (Tasarılarınız var mı?)

— Bugüne dek üç gülmece kitabım çıktı, dördüncüsü yayımcıda. 5, 6, 7, 8. kitaplar sırada bekliyor. Köroğlu konusundaki özgün ve şaşırtıcı çalışmamı uygun bir yayınevine vermeyi düşünüyorum. 'Tezekten Terazinin..' adlı kitabım, adı gazetelerde duyurulduğu halde, hâlâ çıkamadı. Dille ilgili bir çalışmam basılmayı bekliyor. 'Damarı Damara Bağlamak' adlı kitabımın birinci cildi hazır, belki veririm bir yayımcıya. 2. cildi onbeş günümü alır.

Bir süredir tiyatro çalışıyorum. Oyunlarımdan biri Öncü Sahne'de, provada. Öbürlerini de uygun tiyatrolara vermeğe çalışacağım. Bu kış vakit ayırabilirsem, birkaç çocuk kitabıyla — hiç değilse — bir romana başlıyacağım. Dizin (şiir) çalışmam sürüyor elbette.

— Şiir yazamayacağınız bir gün gelebilir mi? (Sağken.)

— Değişik ortam ve koşulların değişik anlatım yolları vardır. Toplumcu bir savaşçı, silâhını hiçbir zaman elinden bırakmaz. Belirli koşulların tutsağı haline gelmiş kişidir ki, o koşullar değişince apışıp kalır.

— Ozanlık veriminizi hangi etkiler azaltır? (Bu soruda verimli olmanızı sağlayan etkilerden de söz edin lütfen.)

— Ekmek parası için, günde sekiz-on saat başka işlerde çalışmak zorunda kalmak. Çevredeki insanların yaşayışına özenerek sanat alanının dışına çıkmak. Bilinçli veya bilinçsiz oyalamalara kapılıp kalmak. Başkalarının yapabileceği işleri yüklenmek. Kafayı fazla çekmek. Anlayışsız insanlar içinde yaşamak. Değerbilmez kimselerle dostluk, arkadaşlık kurmak. Yaratılanı günışığına çıkaramamak. Dağıtım tıkanıklıkları. Aile sorunları. Sağlık.

Benim açımdan, ozanın verimini olumlu-olumsuz yönde etkileyen etmenler bunlar. Çokları gibi, 'olmazsa olmaz' türünden alışkanlıklarım yok. (Sigaranın dışında.) Kendim için çokça birşey de istemiyorum toplumdan.

— Elli yaş fazla ürkütücü değil, ama yaşlılığı düşününce neler duyuyorsunuz (sanatçı olarak) desem?

— Çocuk der ki: «Siz beni şuraya kadar götürün, ondan sonrasını ben kendim giderim artık». Demek, buraya kadar, postu tuzlatmadan gelebildik ha? İyi. Bundan sonrasını biz kendimiz gideriz artık!

Lise yıllarımdaydı — veya daha sonra —, bir ara, ölümü çokça düşünür oldum. Sanki, başımı yastığa kor-komaz tepemde bitecekti ölüm; gözlerimi yummamağa çalışırdım. Sonra geçti bu. Yıllar sonra, '76'larda bir daha yokladı. 'Ölüm'ü gördüm düşümde ve günlerce kurtulamadım etkisinden. Söze dökmek istedim, beceremedim. Resimle de olmazdı, müzikle de... Anlatılamaz birşeydi! Gözlerimi kıstım mı, karşımda görüyordum onu; işte, diyordum, işte şurada!.. Fakat anlatamıyordum. «Haziranda Ölmek Zor» adlı yapıtımda görülür bu etki. Hemen ardından, anamı yitirdim (Mart 1977'de). Haziranı beklemedi anam!

Sağ olsaydı, «1927'nin ekiminde doğdun» derdi. Demek ki, 1928 kıtlığına doğmuşum. İyi bir geliş olmadığı belli! Ardından, beşinci sınıftayken, İkinci Dünya Savaşı patladı.

Sizin deyiminizle, yuvarlak yaşlarına gelmiş' sanatçılarız. Üç yıl önce-beş yıl sonra, hep aynı kuşak sayılırız. Dizinde en verimli dönemdir bu. Sütler yazın koyulaşır. Olgun yapıtlar vermenin tam sırası!

Dediğim gibi, ölümü zaman zaman düşündüğüm oldu, fakat yaşlılığı hiç düşünmedim. Saçlarım, yirmiüçünde, bir şok sonucu ağarmağa başladı, sonra hızlandı. «Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?» dememe gerek kalmadı, sonu baştan gördüm ben. Yaşlılık, insanın kafasının içindedir. Kırkı bir yaş sanırız; çünkü, otuzunda çöker bizim insanımız. Oysa bugün, kırk-elli yaş, yolun yarısı demek oluyor. Eh, biz de yolun yarısına geldik sayılır. Savrukluktan vazgeçip, adam gibi çalışmanın tam vakti!.. Şu rezil günleri de kazasız-belâsız atlatabilirsek, güzel güzel yapıtlar verebilmek için daha çooook yıllar var önümüzde!.. Fakat ne de olsa, yıllarla birlikte sorunlar da artıyor ve karmaşıklaşıyor. '71 ile gelen yılların hepimizi en az on yıl çökertmediğini söyliyebilir miyiz? 12 Mart şoku, giderilemez yaralar açtı hepimizde.

Hiç kimseye, önündeki dönemleri göstermek niyetinde değilim. Her yaşın bir davranış bütünlüğü var. O yaş neyi gerektiriyorsa, insan onu yapıyor, öğütleneni değil.

Ne iyi ettiniz de anımsattınız; bense hâlâ otuzlar mahallesinde dolaşıyorum sanıyordum!..

28 Ekim 1977, Ankara.

AYHAN HÜNALP İLE ELLİ YILI İÇİN SÖYLEŞİ

Konuşan Sennur SEZER

— «Ellinci yaşdönemınizde söyleyecekleriniz?»

— «Ne yazık ki acı, yalın ve de vurucu şeyler söyleyeceğim. Enayiliğe varan büyük bir iyimserlikle çıkmıştım yola. Yıllarımı insanları sevmekle yitirdim. Bugün tümünden iğreniyorum, tiksiniyorum. Şarlatanların elinde, düzenbazların elinde yozlaşan sendikalardan, alınterciyiz diye köşebaşlarını tutan, en aşağılık kapitalistten daha çok, sadistçe bir zevkle

alınterci emekçilerini sömürenlerden nefretle tüylerim kabarakabara dönemeci aldım. Artık arkama bakmak duygusu bile kalmadı içimde. Oysa çocukluk ve ilk gençlik yıllarım masallardan da güzel olan «Boğaziçi» yaşantılarıyla doluydu. Benim kadar yaşama bağlı insan az bulunabilirdi.»

— «Bu noktaya nasıl geldiniz? Hangi süreçlerden geçerek?»

— «Her olaydan kazık yiyerek kopmak, her insanın kıskançlığını, hasetliğini, küçük yürekliliğini görerek... Mezar taşıma ne yazılacak biliyor musun? Burada ömrünce sevdiği insanlardan tiksinen bir sanatçı yatıyor ve de dilimden düşmeyen Azeri şiiri: «Kaplan görirem korkmirem / Arslan görlrem korkmirem / Sırtlan görirem korkmirem / İnsan görirem korkirem».

— «Kısaca yaşam öykünüz?»

— «1927 yılında Bitlis'in Dideban dağlarına bakan bir taş odasında doğmuşum. Babam Seyyar Jandarma Alayının Bölük Kumandanı Mülâzim-i Sânî Nurettin Efendi. **Annem** Kadıköy'lü Hayriye. Evlenince tayini şarka çıkınca yollara düşüp kırk günde İstanbul'dan Bitlis'e varmışlar. Babam da Cihangir'li, ikisi de doğma büyüme İstanbul çocukları. O yıllarda malûm ya hizmet yarışı var. Şimdilerdeki gibi kaytarma yarışı yok. Seve seve gelmişler. Üç yıl kaldıkları bu diyarlardan dönerlerken de ağlayarak yola düşmüşler. Biz asker kökenli bir aileyiz. Annemin babası Süvari Binbaşısı Şevki Bey. Balkan Harbi'nde Dedeağaç Mevki Kumandanlığında, Birinci Dünya Harbi'nde Filistin cephesinde savaşmış. İstiklâl Harbi'nde teşkilât kurarken Yunanlılar tarafından Pilâstiras zindanına götürülerek kurşuna dizilmiş. Babamın babası İbrahim Efendi 1293 Rus, 1312 Yunan, 1321 Yemen harekâtında başarıları olan bir topçu Binbaşısı. 331 Cihangir yangınında yanıyor. Bu yüzden askerleri severim. Hiç şüphesiz eski askerleri. Hatıralar gibi insanların da, eşyaların da eskilerini severim hep. Meşhur halk sanatçısı Abdi Efendi de annemin dedesi. İlkokulu hep başka şehirlerde okuyarak tamamladım. 1953'de Ankara Üniversitesi Dil-Tarih- Coğrafya Fakültesi Türkoloji bölümünden mezun oldum. Adımı taşıyan ilk yazım Çocuk Dergisi'nin 345. sayısında çıktı. Yıl 1943. Yedlgün'de şiirlerimin çıkışı da o yıllara rastlar... Tam 35 yıldır yazılarım yayınlanmaktadır. Hepsini düzenli cillter halinde saklarım. Bunlardan kurulu ayrı bir kitaplığım olduğu gibi, hepsini ayrı ayrı da fişlemişimdir. Yazışmalarım, dokümanter çalışmalarım çok düzenlidir.»

— «Sanat hayatınızın yanı sıra gazetecilik yaşantınız da var, biraz bundan da sözeder misiniz?»

— «1948 yıllarında İstanbul Ekspres gazetesinin Ankara Muhabiriydim. Öğrenciliğimle birlikte sürdürmüşümdür gazeteciliğimi. Ekmeğimi yazarlığımın yanı sıra gazeteciliğimle kazanmaktayım. Tercüman'da fıkra yazarlığından, sekreterlikten, Hürriyet'te istihbarat servisine kadar aralıksız 1943'den bu yana 35 yıldır haberlerim, fıkralarım, makalelerim, düzenlediğim sayfalarla, attığım başlıklarla geçinip gitmekteyim. Hayata yüz kez gelsem gazeteci olurum da, düşmanıma bile «gazeteci ol» demem. 1960 yılında «Tanrıyı Dolandıran Dindarlar» adındaki fıkramla İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin fıkra yarışmasında Aziz Nesin'den sonra ikincilik almıştım. O günden bu yana 17 yıldır yarışmaya katılırım da hep nal toplarım. Bilirsiniz ya, Charli Chaplin kendisini taklid edenlerin yarışmasına girmiş de 9. gelmiş. Jürilerin tarafsız davranamayışlarını küfürle anımsamak da benim kaderimde vardır.»

— «Şiir, hikâye, roman, eleştiri gibi sanatın çeşitli türlerinde uğraşılarınız var, neden bunlardan birini yeğlemediniz?»

— «Bunu ilk uygulayan ben miyim? Bir müzisyen nasıl prelud, nokturn, konçerto gibi çeşitli uğraşılarda uygulama yapabilirse, bir ressam nasıl naturmort'tan peyzaja kadar çeşitli çalışma yaparsa, bir yazarın sanatçısı da sanatının bütün olanaklarını zorlayabilir, zorlamalıdır da... Bir konu vardır, şiirin tekelindedir. Bir hikâye, bir roman kendi olanaklarını, kendi şartlanmalarını çizer, oluşturur. Yazar bir yerde bir noktada bakarsın yalnızca bir iletken oluvermiştir. Şiirden çıkarsın yola bakarsın bir roman oluvermiştir o. Örneğin benim Türk Dili'nde yayınlanan «Islak Kanatlı Kuşlar» şiirim. Şimdi aldı başını gidiyor, enine boyuna, dört dörtlük bir roman oldu.»

— «Şu sıralarda neler yapıyorsunuz?»

— «Onbeş yıldan bu yana yaptığım Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin Basın Müşavirliği ve «Şişe-Cam» Dergisi'nin Yazı İşleri Müdürlüğünün yanısıra Cumhuriyet gazetesinde Serbest Gazeteci olarak çalışıyorum. 1969'dan bu yana Basın Şeref Kartı taşıyorum. Bunu da şimdilerdeki gibi 18 yılda değil, 25 yıl bekleyerek almıştım.

— «1977 yılı temmuzunda Cumhuriyet gazetesinde «Şarkısız Dünyaların Orkinosları» adlı bir romanınız yayınlandı. Bu romanda anlatım tekniğiniz çok değişikti, bütünleşmede kimi kopukluklar vardı, bunu açıklar mısınız?»

— «Zaman zaman senaryo tekniğini de kullandığım o romanımın asıl yönteminde benim ilk romanım «Küçük İstasyonlar»dan bu yana «Vapur Düdükleri»nde de uyguladığım

sineroman oluşturulması egemendir. Bu benim gazeteciliğimden de gelen bir özelliktir. Biz olayların kökenine kısa ve keskin çizgilerle inip okuyucuyu da devreye sokan bir yöntem uygularız. Çeşitli konuya, kısa metrajlı filmler durumunda el atarız, üç beş sayfalık bir bölümde bir yığın malzemeyi sıralayıveririz. Bunların yanısıra Cumhuriyet'te yayınlanan romanımın bütünleşmesindeki kopukluklar, gazete yöneticilerinin romanımın ayrı ayrı yerlerinde toplam olarak 30 sayfalık bölümünde suç bulmalarından, buraları sansürden geçirmelerinden ötürü oldu. Kitap olarak yayınlandığında bu özür düzelecek. Bilhassa benim sendikalarla yaptığım kavgalar, sürtüşmeler tamamen atlandı.»

— «Yeni çalışmalarınız? Yayınlanacak kitaplarınız?»

— «Bu yılın içinde «Şarkısız Dünyaların Orkinosları» romanım kitap olarak çıkacak. Herşeyiyle baskıya hazır olan, geçen yılki yıllıkta da belirttiğim «Sözleşmesiz Irgatlar Grevi» adındaki 3. şiir kitabım da editörünü beklemekte. Yıl sonunda Milliyet için hazırladığım «Islak Kanatlı Kuşlar» adındaki dördüncü romanımı bitireceğimi sanıyorum. Bu roman bilhassa güncel olayları kapsayan politik bildirili bir kitaptır. İçinde yakından tanıdığım, her yıl üç-beş saat söyleşiler yaptığım, bu arada geçen yıl «Seni artık sevmiyorum, toplumda size karşı olan saygı infiale dönüştü» diye açık mektup yazdığım Cumhurbaşkanı Korutürk'den yakın arkadaşım Kıbrıs Başbakanı Nejat Konuk'a kadar bir yığın devlet adamı da var. Ortam olarak Bulgaristan'ın Gabrova kentinden, Romanya'nın Braşov kentine, Magosa'nın Salamis Bay Oteli'ne dek uzanıyor. Sofya Radyosu için benimle röportaj yapan gazeteci Anni'den her ayrılıkta ağlayan rehber Reni'ye dek bir yığın dünya insanını kapsıyor. Anarşist ve komanda denilen günümüzün koşullandırılmış eylemcilerinin sonu olmayan kötü yazgılarından, onlarla birlikte perişan olan analar, babalar, kocalar, bacılar, ağabeyler, yıkılan evlere dek Demirel'in insanı kahreden, çıldırtan davranışlarının yanında, her geçen gün bir hiç uğruna asıldığı daha iyi belirginleşen Menderes'den, Zorlu'ya dek bir yığın malzeme sergileniyor. Bu belki de benim yaşantımın son romanıdır. Ondan sonra kendi defterimi kendim dürerim. Bir küçük sahil kenti, kalan yaşantımızın üç-beş yılına yeter de artar bile... Kendimizi aldatıp duruyoruz. Dün eyaletimiz olan Bulgaristan'ın, Romanya'nın ulaştığı noktaları gidin görün. Romenler ihtiyaç duymadıkları için Tamışvar'da petrol kuyularını çalıştırmayıp, ilerki yılları için saklıyorlar. Türkiye'de 20 liraya satılan balık konservesini 3 liraya alıp yiyorsunuz.

Bolluk içinde yokluğun, orman kıyımının, insan kıyımının, deniz ürünlerinden kırsal bölge ürünlerine kadar mevcut herşeyin yokedicisi olarak tarihe geçecek bir Millet olup çıktık. Bu koşullar altında nasıl iyimser, nasıl gelecekten umutlu olunabilir. Demokrasi diyoruz, aynı Cumhuriyet gibi, Meşrutiyet gibi, imparatorluk gibi hiçbirisinin koşullarını yerine getirmediğimiz gibi, göstermelik olarak kullanıyoruz. Kendi kendimize ihanetin, kendi kendimizi yitirmenin çabası içinde popomuzu yırtıp duruyoruz. Guguk kuşları kış aylarını birbirlerinin kıçına gagalarını sokarak geçirirmiş. Yalnız gagası boşta kalan, bu yüzden üşüyen öndeki ile poposu üşüyen arkadaki aradasırada, «Bu düzen değişmeli!» diye bağırırlarmış. Ortadakiler ise, «Bu düzenin nesi var, bu düzenin nesi var» diye bağırıp dururlarmış. Bir süre ses seda kesilir, sonra gene gagası ile kıçı üşüyenler, bir iki «Bu düzen değişsin» der dururmuş. Bizim yaşantımız da guguk kuşlarını andırıyor. Dönemeci alamayan uyuşuk bir toplumuz çünkü. 20 yıl önce Florya'dan Sirkeci'ye 30 dakikada giden trenler bugün aynı yolu 1,5 saatte alıyor da kimse ağzını açıp «utanmıyor musunuz» diyemiyor.»

— **«Kadınlarımız, yaşantıları ve gelecekleri hakkındaki düşünceleriniz?»**

— «Aziz Nesin istediği kadar, «Anneler artık yaşamadan ölmeyecek / Böyle gelmiş / Ama böyle gitmeyecek» desin ben bu konuda kötümserim ve de oyumu; «Ve kadınlar / Bizim kadınlarımız / Ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen / Ve sofra mızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen / Kadınlar / Bizim kadınlarımız» diyen Nâzım Hikmet'e veriyorum. Ben daha çok uzun yıllar birçok kadının, birçok ananın yaşamadan ölmesinden vazgeçtim, doğmadan öleceğine inanıyorum. Birçok konuşmamızda, söyleşimizde Cumhurbaşkanı Korutürk de beni «Sen karamsar, kötümser bir yazarsın» diye suçlamıştı ama ben bütün bunlara karşın yargımda inat ediyorum.

1973'de memleketimizin 3022 yargıcından 149'u, 10670 avukatın 1992'si, 266 noterden 30'u kadındı. 1970'de ise kadın olarak 1566 doktor, 44588 ilkokul öğretmeni vardı. İşte 40 milyonluk Türkiyemizin en iyimser dökümü budur. «Cennet anaların ayaklarının altındadır!» bir özentiden öteye geçememiş, birçok devrimler gibi kadın hakları da halkın oluşturduğu tabana inememiştir.

Aynı yatak odasında kocasının biraz sonra üzerine çıkacağı kumasına yatak seren, adamı o işi bitirince orasını yıkamak için elinde peşkir ve sıcak su ile kapıda bekleyen, erke-

ğının arkasından yürüyen, kocası eşeğe bindiğinde eşekten artan yükü taşıyan, sofrada ondan artabileni yiyen, askerden mektup yazıldığında hane halkı bir bir sorulduğu halde, topal eşeğin durumu bile unutulmadığı halde adı anılamayan kadın üstelik çocuk doğuramadığında kusurun kendinde olup-olmadığı bilinmediği halde suçlanıldığı gibi erkek çocuk yerine kız çocuk doğurduğunda da çeşitli hakarete uğrar. Üstelik bu suçlamalara camideki hocadan, başı seccadeden kalkmayan kayınvaldeye dek bütün dinsel otoriteler katılır da, içlerinden birisi çıkıp «Elin garibinin günahı ne, doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemek kulun elinde midir» demez.

Kadınlarımıza «Başımızın tacısınız!» deriz gerçek yerlerine oturtmayız. «Sizi sırtımızda Kâbe'ye taşısak» haklarınızı ödeyemeyiz dediğimiz anaların evlâtlarını musalla taşlarına götürerek günde bin kez öldürürüz. «Tanrı meslek seçseydi öğretmen olurdu!» dediğimiz öğretmenleri inim-inim inletir, sürüm-sürüm süründürürüz. Zeytinburnu gümrüğü üst-üste yığılmış traktörlerle doludur da yağmurun altında motorlarını çürütüp, satışa çıkartmayız. Onlar üretime sokulursa traktör karaborsası önlenir çünkü. Çatalca kavşağında trafik polisi Avrupa'dan dönen arabaların yolunu keserek ve de haraç olarak kaçak sigarayla viski alır. Bunlarla uğraşmayı bırakmış, düzeltmeyi bırakmış, hiç yapacak başka iş kalmamış gibi kitap toplattırıyoruz. İnsanları toplattırıyoruz. Özgürlüğe göz diken memleketlerde toplama sırası: kitaplar, kitap yazanlar, kitap okuyanlar şeklinde uygulanır. Bunlar bitince de geriye kalanlar toplanır. Kadınlarımızla başladık, analardan söz ettik. Kitaplara dayandık. Üşüttük mü nedir?..»

— «Kızdığınız, onaylamadığınız, sevmediğiniz şeyler?»

— «Tecessüsün aşırısını değil en ufağını bile sevmem. Vapurda, trende çantanızı açtığınızda kafalarını uzatanların kafasını kopartasım geliyor içimden. Kıskançları hiç sevmem. Sesli yemek yiyenlerden, hopurtulu çay-kahve içenlerden iğrenirim. Bağıra bağıra konuşanları, adam dövenleri gebertesim gelir. Gereksiz düdük çalanların düdüklerini oralarına sokmak isterim. Nankörlere, vefasızlara, dedikoduculara, yantutanlara bildiğim bilmediğim bütün küfürleri sıralayıveririm. «Abdülhak Hamit'i sevenlere, denize arkasını dönerek oturanlara çok kızarım. Hiç şüphesiz enginarı ve de rakıyı sevmeyenlere de...»

— «Sevdikleriniz?»

— «Eşim Bernâ'yı, denizi, martıları, iskeleleri, Florya'yı, Ölüdenizi, araba kullanmayı, eski devirlerde yaşamış olmayı,

klâsik müziği, resmi, ormanları, gölleri, toplam olarak doğayı, gezmeyi, pastırmayı, zeytini, yalıları, gemileri ille uzaklara giden gemileri, çaktırmadan onurlu olan, onurlu olduğunu bilmeden onurlu olan insanları, en doğru olamasalar bile en doğruya en yakın olabilenleri, Kuzguncuk'u, Nakkaşbaba mezarlığını, şiir okumayı mikrofonda, lüferi ızgarada... Genellikle sevmediklerim çok az, sevdiklerim ise sınırsızdır. Oğlum Aybars ile gelinici Bülent'i de çok severim.»

ŞÜKRAN KURDAKUL

Konuşan : Perihan TOK

— Edebiyat yaşamınız nasıl başlamıştı?

— Benim edebiyat yaşamımın başlangıç yılları 1942'lere

dayanır. İlk şiir kitabımı çıkardığım zaman 16 yaşlarındaydım. Bu kitap üstüne yazılan edebiyat eleştirileri arasında 'çocuk şair' nitelemesi geçtiğini anımsıyorum.

— Hangi özel etkilerle böyle küçük yaşta şiire yöneldiniz?

— Milli Kurtuluş Savaşçısı olan babam doğumumdan bir yıl sonra ölmüş. Bıraktığı defterler arasında Tevfik Fikret yörüngesinde şiirler vardı. Ama asıl etkinin, benden 11-12 yaş büyük olan ağabeyimin kitaplarına erken raslamak olduğu düşünülebilir.

Bu ilk gençlik günlerindeki edebiyat eğilimi, dönemin hemen hemen bütün dergileriyle ilişki kurmama yol açtı. Belki bu nedene bağlı olarak kuşağımın öteki sanatçılarına göre, o tarihlerde cezaevinde bulunduğu için değişik takma adlarla yazan Nâzım Hikmet'in şiirlerini okuma olanağını erken buldum. Bu durum genç kişiliğimde ikili bir etkiye yol açtı. Hem militan, hem şair olma kaygısı... Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kurulunca saflarında çalışmaya başladım. 1946 sonlarında 4,5 ay tutuklandım.

Cezaevinden çıktıktan sonra kimi edebiyat çevreleri yazdıklarıma eski ilgiyi göstermemeğe başladılar.

— Bu tavır ozanlığınızı nasıl etkiledi?

— 1948-50 arasında Ankara'da çıkan Kaynak Dergisi'nde ürünlerimi yayınlama olanağını buluyordum. Ayni tarihlerde askere gittim. Dönüşümde Fethi Naci, Metin Özek, Abidin Özkan, Arif Damar arkadaşlarımla birlikte **Yeryüzü** Dergisi'ni çıkardık. 1952 tutuklamaları başlayınca dergi kapandı. Bu kez Fethi Naci ve Metin Özek'le birlikte, **Beraber** Dergisi'ni yayımlamaya başladık. Öyle sanıyorum ki bu iki derginin Nâzım Hikmet'ten sonra gelen Sosyalist Gerçekçi akım doğrultusundaki hareketler içinde, 1940-46 evresinin dergileri kadar işlevi olmuştur.

1953'de **Yeryüzü** Dergisi'nin Türkiye Komünist Partisi ile ilgisi bulunduğu savını öne sürerek beni de tutukladılar. Davanın beraatla sonuçlanmasına karşın iki yıl Harbiye Cezaevi'nde yattım. Öyle sanıyorum, kısaca değindiğim, bu yıllardaki hem eylem adamı hem şair olma eğiliminin bir yanı zayıflığa uğramıştı. Çıkınca cezaevinde yazdığım şiirlerden oluşan **Giderayak** adlı kitabım ağır ceza mahkemesine verildi. 1959'e kadar süren bu evrede artık yazdıklarımı adımla yayınlama olanağı hemen hiç yok gibiydi. Öyle ki 58'den sonra yetkili sekreterliğini yaptığım **Yelken** Dergisi'nde bile, adım görülmemesi koşuluyle çalıştım.

— Sözünü ettiğiniz bu baskı yıllarının dolaylı etkisi hakkında neler söylersiniz?

— Valla özellikle 1955'den sonra baskı bütün toplumcu gerçekçi ozanlar ve yazarlar üzerinde deneniyordu. Bir kaç kez bu konuya ilişkin yazılarımda belirttiğim gibi yalnız 55/56 yılında Melih Cevdet **Yanyana**, Arif Damar **Günden Güne**, Orhan Kemal **Grev**, Oktay Rıfat **Karga ile Tilki**, Cahit Irgat **Günaydın Yeryüzü**, Fethi Naci **İnsan Tükenmez** kitaplarından ötürü yargılandılar. Elbetteki bu kitapların edebiyat çevresinde yansıması bir cesaret işi oluyordu.

— 1960'dan sonraki Yeni Anayasa'nın tanıdığı sınırlı haklar ozanlık ve yazarlığınıza ne gibi bir rahatlama getirmiştir?

— Bir kere yönettiğim **Yelken** dergisinde şiirlerimi ve yazılarımı adımla yayımlama olanağını buldum. Sonra kurduğum yayınevi adına **Ataç** dergisini yayımlayarak 1950-60 baskı döneminin yarattığı kaçak edebiyat eğilimlerine karşı Sosyalist Gerçekçi akımın Dünyadaki ve bizdeki son çalışmalarını yansıtmaya çalıştım. Bu arada **Nice Kaygılardan Sonra** adlı şiir kitabımı da yayımlama olanağı buldum.

— Anımsadığıma göre ayni dönemde önce Türk Edebiyatçılar Birliği Genel Sekreterliği, sonra Türkiye İşçi Partisi örgütlerinde değişik görevleriniz oldu. Bu tür edebiyat dışı sorumlulukların, ozan olarak yaratıcılığınızla çelişkisi söz konusu mudur?

— Bunu iki yanlı bir etki olarak düşünebilirim. Toplumsal kavgada bulunan şairin duyarlığı, dumanı üstünde gibidir. Ama şiirin istediği gerektirdiği bilinç altı şiir dışı simgelerden de kurtulamadığı ayrı bir doğrudur. Bu nedenle özellikle 64-69 arasındaki parti çalışmaları edebiyat adamı kimliğimin büyük ölçüde arkada kalmasına yol açmıştır.

— İzmirin İçinde, Amerikan Neferi ve Halk Orduları kitaplarınızın bu dönemde çıktığını anımsıyorum ama...

— Ama, 1970 yılı başında artık örgütlü çalışmadan — 25 yılı doldurduğum için — emekli olma hakkını kendimde gördüğümü açıklayarak daha boyutlu çalışmalara yöneldim. Bildiğiniz gibi edebiyat türleri arasında doğal bir yakınlık sözkonusudur. Kişi kendini bütünüyle tezgâhına verdiği zaman değişik türlerde çalışmalara başlar, kendiliğinden olur bu. 70'den sonra bu güne değin yayımladığım dört hikâye kitabımda elliyi aşkın ürün uzun bir birikimin dışa açılması olsa gerektir. Öte yandan şairler Yazarlar Sözlüğü çalışmaları da yine bu dönemin ürünüdür.

— Neden Edebiyat Tarihi yazmak gereğini duydunuz?

— Çünkü uzun yıllar İkinci Meşrutiyet'ten bu yana her dönemde topluma yönelik edebiyatın gelişmesini durdurmak

için sinsice bilim dışı bir gizli sansür anlayışı sürüp gitmekteydi. Gelenekçiler biz yaşarken yaşadığımız dönemin tarihe mal olacak güçteki birikimlerini utanmazcasına yok sayarken, uzlaşımcılar gözlerimizin içine baka baka Sosyalist Gerçekçi edebiyatın ulaştığı aşamaları geçiştirmeğe bakmışlardı. Kısa yaşam öykülerimizde bile gerçekleri gizlemek isteyenlerin yapıtlarımız karşısında nesnel kalmaları düşünülemezdi elbette. Şairler Yazarlar Sözlüğü'nde —çalışmanın yapısı gereği— bir ölçüde karşıladığım bu gereksinmeyi bir tarih çalışmasıyle daha geniş boyutlara ulaştırmak istedim. Bunu yaparken siyasal iktidarlarla çelişkiye düşen benim sanatçılarıma, benim düşün adamlarıma, ne kadar nesnel davranmışsam onların sanatçılarına ve onların düşün adamlarına da o kadar nesnel davranmayı inandığım öğretinin birinci ilkesi saydım.

— Ellinci yaşınızda, kendinizden, yaptıklarınızdan, halinizden hoşnut musunuz?

— Bir kez daha gençliğimi yaşamak olanağını bulsaydım yine Nazım Usta'nın şiir dünyasından kaynaklanır, onun mapusanedeyken dergilerinde yazdığı Partinin saflarında yine görev alırdım. Belki toplumsal savaşın bireyin kendisi için kalıcı olmayan meşakkati uzun kavga yıllarında sanat tezgâhıma aykırı düşmüş olabilir. Ama bunun benim iç dünyamda ters bir tepki yaratmış olduğunu sanmıyorum. Geçtiğimiz beş altı yıldaki çalışmalarım beni sevindiriyor, önümüzdeki öteki beş yıllarda ayni çalışma düzenini koruyabilirsem ne mutlu.

— Dileyelim öyle olsun.

ELLİNCİ YAŞINDA MUSTAFA ŞERİF ONARAN KENDİNİ ANLATIYOR

— Elli yaşın size düşündürdükleri nelerdir?

— Kendımde bir değişiklik duymuyorum. Bir değişiklik varsa beni uzun yıllar sonra görenler anlayabilir. Şakaklarımdan başlayarak saçlar ağarıyor. Tepemde biraz dökülme var. Biraz şişmanladım. Bunları abartabilirim, «yaşlanıyorum artık» diyebilirim. Beni çoktandır görmeyenler pek değişmediğimi söylüyorlar. Oysa olanaksızdır değişmemek.

Yılların çok şey götürdüğü doğru. Getirdikleri neler? Bunlar üzerinde durmak isterim. Dizgeli bir çalışmalı olmasa bile zamanla yaşamı kolaylaştıran koşullar edinebiliyor insan. Belki çalışmasını daha iyi değerlendiriyor, daha **yoğun yaşayabiliyor**. Belli bir yaştan sonra, bu kolaylıkları elde edebilmişse, insan daha çok yaşıyor sayılabilir.

Bunu ölçüt alırsak insanın verimli bir çalışma içinde olma-

sı gerekir. Şiirler, öyküler, denemeler, eleştiriler, anılar yazdım. Bunları toplamadım. Kimi yazılarımla şiirlerimin hangi dergilerde çıktığını anımsayamam bile. İnsan, kişiliği oluşurken belli bir beğeni de ediniyor. Kolay beğenemez oluyor. Kılı kırk yarmak istiyor. Bunu yarım yüzyılın dar görüşü mü saymalı, kendini yenilemenin soluğu olarak mı değerlendirmeli? Özgün yazını anlama çabası içinde oldum. Belli bir görüşe bağımlı kalmadım. Yorumlarımda, değerlendirmelerimde kişisel etkilerden uzak durmaya çalıştım. Hazır görüşleri benimsemedim. Yerimin neresi olduğunu okuyanlar bilir.

— Şiir, öykü çalışmalarınızı bırakmışsınız. Kitap çıkarmamışsınız. Başka çalışmalarınızı da bir kitapta toplamadınız. Neden sürdürmediniz yazın çalışmalarınızı? Meslek çalışmalarınız mı engel oldu?

— Bir yazıncının çalışmalarını kitapta toplaması gerekli mi? Gerekli olmasa bile yararlı sayılabilir. Kendimi önemsemedim. Belki beni önemseyen bir yayımcı çıkmadı. Araya zaman girince yazdıklarımdan uzaklaştım. Kitap çıkarmak özenti sayılır diye çekindim.

— «Yazdıklarımdan uzaklaştım» derken anlatmak istediğiniz nedir?

— Sanırım 1940 şiiri ile «ikinci yeni» arasında bir «ara kuşak» var. Ben o ara kuşaktanım. Bu ara kuşaktan olup da şiirini yenilemeyen, belki de bırakan İlhan Demirarslan gibi ozanlar var. Gene bu ara kuşak ozanları arasında sonradan şiirlerini değiştirerek «ikinci yeni»yi oluşturan Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya gibi ozanları da sayabiliriz. Belki ayrı bir kişilik geliştiren Attila İlhan'la Ahmet Arif de bu kuşağın ozanlarıdır. Başlangıçta duygusallığı ağır basan bir anlatı şiiriydi söylemek istediğim. Şiirdeki yenileşmelere, gelişmelere ayak uyduramadım. Belki de bu nedenle uzaklaştım şiirlerimden.

— Peki, öyküleriniz?

— Bir kitap tutacak öykü yazdım. Arada bir yazıp yayımladığım öyküler de var. Belki de şiir için öne sürdüğüm nedenler öykülerim için geçerli sayılmaz. Tembellik mi diyeyim, başka işler mi diyeyim, sürdüremedim işte.

— Başka işler dediğiniz meslek çalışmalarınız mı? Hekimliğiniz engel mi oldu?

— Aslında hekimlik, yazarlığı besleyen bir iştir. Başta Ceyhun Atuf Kansu olmak üzere hekimliğinden yararlanan nice yazıncı var. Gene de bana öyle geliyor ki hekimlikten yararlanmak başka, hekimliği uygulamak başkadır. Ben cer-

rahım. (Dil Kurumu'nda buna «yarman» sözcüğünü önermek istedim, bilmem benimsenir mi?) İşi çok olan bir hastanede çalışıyorum. Zamanımı çok alıyor, çok yorucu. Yazın, cerrahlıktan daha az zaman isteyen bir iş değil. Her iki iş için de okumak gerek. Ayrıca, yaşamı güzelleştirecek, çeşitli yakınlaşmalara da özlem duyuyoruz.

Gene de yazmak bırakılmaz bir tutkudur. Üstelik bu özlemler, bu uğraşlarla beslenebilen bir tutku. Bir yorgunluğu başka bir yorgunlukla dinlendirebilen bir tutku. Bu nedenle olanaksız zamanları değerlendirme ustası saymalı bir yazarı.

— Dil Kurumu'ndan söz edişiniz anımsattı, Kuruma ne zaman girdiniz? Kurum çalışmalarınız nelerdir?

— Türk Dil Kurumu'na 1952 yılında Ataç'ın önerisi ile girdim. O zamanlar Kuruma girmek için önerilmek yetiyordu sanırım. Demek 25 yıl olmuş. İki dönem Onur Kurulu'na, daha sonraları Yönetim Kurulu'na, bir yıl önce de Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığı'na seçildim.

Türkçenin insanoğlunun düşünebildiği en sağlam, en köklü, en güzel dillerinden biri olduğuna inanıyorum. Hiç bir dil doğduğu gibi kalamaz. Geliştirmek gerek. Çağdaş bilimi, ekini, en soyut kavramları ayrıntılarıyla işlemek üzere geliştirmek gerek. Türk Dil Kurumu en azından bu gerçeğe inanan devrimcilerin yeridir. Devrimcilerin diyorum. Dil devrimini devrimlerin temeli satıyorum. Gerçekten dilin geliştirilmesine inanmayan tutucular da Kurumda yer almak istiyorlar. Bunlar, dil konusunda Kurumun karşısında olanlarla aynı çizgidedirler. Bana tutarsızlık gibi gelen bu isteklerini anlayamıyorum.

— Söz açılmışken sorayım, Türk Dil Kurumu'nun geleceğini nasıl görüyorsunuz?

— Türk Dil Kurumu çalışanlarıyla tam bir uzlaşma içinde olmalı, karşıcılarla tartışmaktan çekinmemeli, dil devrimine inanmayanlara yer vermemelidir. Seçim zorlamaları nice saygıdeğer dilciyi, yazıncıyı yanlışlara, çelişkilere düşürüyor. Kurumu yönetenlerin özverili, yetkili, güvenilir kişiler olduğuna inanıyorum. Gene inanıyorum ki arasında bu özellikte, belki daha yetkin pek çok dilci, yazıncı vardır. Bunların yöneticilik görevi alması kuruma yeni bir güç de kazandırabilir. Bir bayrak yarışı saymalı bunu. Seçilemeyenler için yanlış yargılara varmamalı. Kurumu daha iyi yönetebilmek için tüzüğe işlerlik getirmeli. Karamsar değilim. Kurumun geleceğinden, daha da güçlü olacağından umutluyum.

— Günleriniz nasıl geçiyor? Bize gününüzü anlatır mısınız?.

— Sabahları erken uyanırım. Saat 5'te ayaktayım, 6 sa-

atlik bir uyku bana yetiyor. Hastaneye gidinceye dek okurum. Sonra 8'de hastane başlar. Yoğun bir çalışma. Ameliyatlar, hastaların bakımı, konuşmalar... Kısaca hastanenin bitip tükenmez işleri. Akşam üzeri Kurum'a gelirim. Kimi zaman geç saatlere değin kalmak gerekir. Özellikle «Yazı Kurulu» günlerinde çalışmalar uzar. Çalışma evlerimizde sürer. Gece genellikle evdeyim. Televizyonu pek az izlerim. Çalışma odamıza çekilip okumayı, yazmayı severim.

— Çalışma odamıza, dediniz. Ev yaşamınızı daha ayrıntılı öğrenmemizde sakınca yok ya.

— Evliyim. Eşim de hekimdir. Hem iç hastalıkları, hem de sindirimbilim uzmanıdır. Aynı hastanedeyiz. Ben de sindirimbilim cerrahı olduğum için konularımız ortak sayılır. Ama hepimiz kendi sessizliğimizde çalışırız. Biri kız, biri erkek iki çocuğumuz var. İkisi de yüksek öğrenimde. Gençliğin, öğrencilerin yaşadığı bunalımları, zorlukları onlar da yaşıyorlar.

— Biraz da çocukluğunuzdan söz açar mısınız?

— İzmir'de doğdum. Basmane'de, Kamerler Çıkmazı diye bir sokakta oturduk. Günü birlik yaşayan yoksul insanlardık. Yaz dinlencelerinde hep çalıştım. Babam halı örücüsüydü. Eski halıların, kilimlerin örselenmiş yerlerini onarırdı. Soyadımız oradan gelme. Daha önce Manavasan'mış soyadımız. Dedemizin dedesi bir Hasan dedemiz varmış. Attan düşmüş, ayağı kırılmış. «Artık bir işe yaramazsın» demişler. «Manavlık da mı yapamam?» demiş. Oradan Manavasan (Manav Hasan) demişler soyumuza. Manisa'nın Kula ilçesindeniz. Orda Manavasanlar diye bilirler bizi.

Kula çorak yerdir. Geniş toprağı yoktur. Biraz sebze, biraz meyva, daha çok el işleri, en çok da tecimle uğraşılır. Bu nedenle Kulalıların çoğu büyük kentlere yerleşmiştir. Hele karayolu geçmezden önce Kula sapa yerdi. Bu nedenle bizimkiler de İzmir'e göçmüşler.

Yaz dinlencelerinde çalışırdım, demiştim. Babamın yanında çalıştım. Sokaklarda niyetli şeker sattım. Berber çıraklığı, incir mağazalarında işçilik yaptım. Fuarda çalıştım. Yoksul insanlardık. Eve katkım olmalıydı. Babam yetiremiyordu. Annem, takılarını, çeyizlerini satmış da başımızı sokacak bir yer edinmişiz. Onun da bir iki odasını kiraya verirdik.

Ne iyi kiracılarımız vardı. O Kamerler Çıkmazı nice anılarla yüklüdür. Kimi zaman bu çevrenin şiirime, öyküme yansıdığı olmuştur.

— İlk yazın çalışmalarınız nasıl başladı? Nelerden etkilendiniz? Bu çalışmalar nasıl bir gelişme gösterdi?

— Annem de, babam da okumuş insanlar değillerdi. Annem beni uyuturken ninni yerine ilâhiler, nefesler okurdu. Bu okumalar içimde nasıl yankılandı? Babam söyleşi insanıydı. İlginç anıları vardı. Dalar giderdim onu dinlerken. Bu söyleşilerden nasıl bir iz kaldı bende? İlk yazıncılık gözeleri böyle mi oluşmaya başladı? Kuklalar yaptığımı, bizim sokaktaki çocuklara evimizde kukla oynattığımı anımsıyorum. Gördüğüm kuklalara benzemeyen kendi uydurduğum oyunlardı bunlar. Bilmem yazıncılığımın ilk izleri böyle mi belirdi?

Kitap okumalarım da düzenli değildi. Resimli romanlar, halk öyküleri, çocuk dergileri... ne bulursam onları okuyordum. Daha sonraları gene seçmeden okuduğum kitaplar oldu. Yazları ağabeyim bir yığın kitapla İzmir'e dönerdi. Bir süre o kitaplara dalardım artık.

Daha liseye gitmeden aruzu öğrenmiş, bir divan yazmıştım. Biraz da işin alayındaydım. İlk şiirlerim Neşet Halil Atay'ın yayımladığı *İstanbul* dergisinde çıktı. Yıl 1944. O sıralar Şükran Kurdakul, Nezih Cansel, İdris Ahmet Pura, Azmi Tekinalp *İstanbul* dergisinde adı önde gelen ozanlardı. Sanırım ben de onların yanında yer alıyordum.

Dergide genç ozanlara yol gösteren Mehmet Kaplan'dı. Gizemci bir izlenim bırakan kimi şiirlerimi eleştirdiğini anımsıyorum. Demek o zamanlar daha aydınlık, daha dünyaya dönük bir düşüncesi varmış.

Sanırım 1947'lerde *Fikirler* dergisi yeni bir öz, yeni bir biçimle çıkıyordu. İzmir Halkevi Başkanı Vedide Baha Pars hoşgörülü bir aydındı. Dergiyi Halil Dumanoğlu adında meraklı bir arkadaş yönetiyordu. *Fikirler*'de şiirlerim, öykülerim, Mim Manavasan takma adıyla eleştirilerim çıktı. Bu sıralar *Varlık*'a da şiirler gönderiyordum. Ama asıl 1948 yılında İstanbul'a gelip Tıp Fakültesi'ne başlayınca *Varlık*'a sürekli yazdım. Öykülerim de çıktı *Varlık*'ta. Bu arada *Yücel*'de, *Aile*'de şimdi adını anımsayamadığım başka dergilerde de şiirlerim çıktı.

Askerî Tıbbiyede okuyordum. Askerî Tıbbiye 1952 yılında Ankara'ya taşındı. O yıl Yunus Nadi Yarışması'nda birinci ödülü paylaşan ozanlar arasındaydım.

— Birincilik bir kişiye verilmemiş miydi?

— O yıl birincilik ödülü Azmi Tekinalp, Doğan Ergeneli ile bana verilmişti. O zamanlar ödül 1000 lira idi. Sanırım benim payıma 300 lira düşmüştü. Ne de olsa 25 yıl öncesinin parası. Giyim kuşamdan sonra gene biraz artmıştı.

— Ankara'ya geldikten sonra yazın çalışmalarınız nasıl geçti.

— Yazın çalışmalarımda önemli bir gelişme olmadı. *Türk Dili*'ne yazmaya başladım. O zamanlar şiir toplantıları yapılırdı. Günün ozanları kendi şiirlerini okurlardı. İlgi çekerdi bu toplantılar, yazın ortamını canlı tutardı. Bir şiiri dinlemenin çekici yönleri var. Nedense tutmadı bu şiir toplantıları. Kimi ozanlar iyi şiir okuyamazdı. Kimi şiirler yüksek sesle okumaya elverişli değildi. Belki bu nedenle tutmadı.

Tıp Fakültesi'ni Millî Savunma Bakanlığı adına okuduğum için kaldığım yerin sıkı düzeni altında yazıncı çevrelerle kolay ilişki kuramadım. Bu nedenle gerek İstanbul'da, gerekse Ankara'da yazın çevrelerinde bulunamadım. Bu çevrelerin oluşturduğu değişik ortamdan yararlanamadım.

Gene de bir çevrem, yazıncı arkadaşlarım, dostlarım oldu.

— Uzun süre yazmadınız. Nasıl geçti bu zaman?

— Hekim çıktıktan sonra 4 yıl çeşitli birliklerde kıta görevi yaptım. Sonra Gülhane'de genel cerrahi uzmanlığına çalıştım. Sonra çeşitli hastanelerde cerrah olarak görev aldım. Son 13 yıldır da Türkiye Yüksek İhtisas Hastanesi'ndeyim. Hekimlik çalışmamın ağır yükü altında, yayımlamasam bile, hep yazdım. «*Yürüyüş Kolu*» adını koyduğum bir günlüğüm vardı. Bu günlükte hekim olarak görev aldığım 5. Zırhlı Tugayın 1957 olaylarında Suriye sınırına göç edişinin öyküsünü anlatıyorum. Polatlı Topçu Okulu hekimi iken *Garnizon Öyküleri* yazdım. Bunların bir bölümünü yayımladım.

Çıktığım yolculuklarda hep günlük tutarım. Örnekse 10 yıl önce görevle Hicaz'a gitmiştim. Özellikle Mekke'yi, Medine'yi anlatan bir *Hicaz Günlüğü* tuttum. O zamanlar *Ulus*'a yazardım. Gazetenin genel yayın müdürü arkadaşım Erdoğan Tamer çeşitli nedenlerle bu günlüğü yayımlamaktan çekindi.

Hekimlikle ilgili kurultaylara gittikçe hep gözlemlerimi yazardım. *Baltık Çevresi* adını verdiğim notlarımı 1970'de İskandinav ülkeleri ile Rusya'yı gezdiğim zaman yazmıştım. Ayrıca *Notlar* diye bir defterim var. Okuduklarımla, tanıdıklarımla ilgili izlenimlerimi yazıyorum oraya.

İlerde yazacaklarım olursa bu notlardan da yararlanabilirim. Genellikle çok yazarım, kolay yazarım. Çok okumaya çalışırım. Az yayımlarım.

— Bunları ya da yayımladıklarınızı kitap yapmayı düşünmediniz mi?

— Düşünmedim. Günlük ya da notlar ayıklamak, özel izlenimlerden kurtarılmak ister. Ayrı bir çalışmadır bu. Göze alamıyorum. Şiirlerimle öykülerim arasına uzun zaman girdi,

benden uzaklaştılar. Değinilerden seçmeler yapılabilir. Ama günümüzde kitap çıkarmak önemli bir sorun olacağa benzer. Kâğıt, posta, baskı giderleri öylesine arttı ki bir kitabın ederi çok yüksek olabilir. Alıcı bulması zor olabilir.

— Bir yılı aşkın bir süredir Türk Dili dergisini yönetiyorsunuz. Dergide neler yapmak istiyorsunuz?

— Dil Kurumu'nda Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanı olarak *Türk Dili* dergisinde emeği geçenlerden birisiyim. Derginin sorumlu yönetmeni, kurumun genel yazmanı olan Cahit Külebi'dir. Yazı kurulunda birlikte çalıştığımız arkadaşlarım Ceyhun Atuf Kansu ile Adnan Binyazar var. En önemlisi Dil Kurumu'nun yayın organı olması.

Dilde özleşmeden yanayız. Bu dergi «dil ve yazım» dergisidir. Dil sorunlarına yer verirken özleşme Türkçesinin yazınımıza yansıyacak değerlerine önem vermeyi, yeni yazıncıları gözlemeyi de dergimizin ilkeleri arasında düşünüyorum.

Geçen yıl dergiyi daha okunur bir duruma sokmak için giriştiğimiz çalışmalar bu yıl değişik boyutlar kazanacaktır. Her sayı gene belli bir konuya ağırlık verirken gerek yazıncılar, gerekse dilcilerle konuşmalara, soruşturmalara da dergide yer vereceğiz. Yazın çevremizden kopan bu dergi yerine bu çevrede gelişen bir dergi olmak isteyeceğiz.

Ancak giderlerimizin çok artması nedeni ile derginin sayfalarını azaltmak, özel sayıları da geniş oylumlu çıkaramamak zorunda kalabiliriz. Gerçi Kurumun başka yayınları gibi *Türk Dili* dergisi de kazanç amacı ile çıkmıyor. Ne var ki 12.000 satan bir derginin zararı çoğalırsa Kurum olarak da bunun altından kalkmak kolay olamaz. Derginin fiyatını belki biraz daha yükseltmek gerekecek. Böylece giderlerimizi azaltmaya çalışacağız.

— Son bir soru. Yaptıklarınızı, yapamadıklarınızı düşünün. Kendinize nasıl bir çekidüzen vermeniz gerekir? Kendinizde eksik bulduklarınız nelerdir?

— Belki işlerimin çokluğundan, belki tembelliğimden, daha doğrusu dizgeli bir çalışmaya yöneldiğimi sanmıyorum. İnsan yazarlık yeteneğini çalışmayla geliştirebilmelidir. Yetenekleri sınırlı bile olsa çalışmayla ona yeni boyutlar kazandırabilmelidir. Hekimlik çok zamanımı aldığından buna olanak bulamadım. Yazmak bence bırakılamaz bir tutku olduğuna göre düzenli bir çalışma ile buna yönelmem gerek. Yazarlıktaki açığımı kapatmam, daha yoğun bir çalışma ile yapıtlarımı gün

ışığına çıkarmam gerek. Önümüzdeki yıl böyle bir çalışma içine girmek isterim. Şiirlerimi, öykülerimi, düz yazılarımı yeniden ele almak isterim.

Yazın başlı başına bir uğraş. İkinci iş olarak yazınla ilgilenmek yeterli sonuç sağlamıyor. Hiç olmazsa başka ilişkilerinden kurtulmalı, kopmalı insan. Bu koşuşmalar içinde hep eksikli görürüm kendimi.

Başka ne söyliyeyim?

ÖZELEŞTİRİM

Vecihi TİMUROĞLU

Bir yazardan, ellinci yaşını döneceği sırada, özel bir yazı istenirse, yazabileceği tek şey özeleştiri olacaktır elbette. «Elli yılı nasıl geçirdin» diye sorarlar bir yazara. Bir yazar, elli yıllık yaşamı içerisinde, birçok toplumsal olaya tanık olmuştur. Bu olaylar karşısında, toplumu adına nasıl davranmıştır? Böyle bir soru, okurdan önce, yazarın kendisine sorması gereken bir sorudur. Kişinin kendisiyle hesaplaşması denli zor bir iş de yoktur. Bunu biliyorum. Ama, madem ki, benden ellinci yaşıma eyvallah diyeceğim bir sırada, bir yazı istendi, bu fırsatı değerlendireceğim.

Önce yaşamımı özetleyeyim. Bir yaşamda, kişiyi değiştirmeyen olayların hiçbir değeri yoktur. Öyleyse, bir yaşamın özetinde, değişim olayları anlatılmalıdır. Dersim kökenliyim. 1927'de Kangal'da bir handa doğmuşum. Sürgün çocuğuyum.

Çocukluğum, Elâzığ'ın Hedi köyünde geçti. 1933'te Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde ilkokula başladım. Okumayı, yazmayı Aziz Bey'den öğrendim. 1938'de Ankara'ya geldim. 1939'da Atatürk'ün tabutunu izledim. 1945'te Muzaffer Faik Amaç'ı tanıdım. Aynı yıl içinde Nâzım Hikmet'in şiirlerini okudum. O güne değin yazdığım tüm şiirleri yırttım. 1947'de Pertev Naili Boratav'ın öğrencisi oldum. Marks'ı okudum. Enver Gökçe'yi, Mehmet Kemal'i, Bülent Ecevit'i tanıdım. Ahmet Arif'e, Fazıl Hüsnü'ye ve Cahit Külebi'ye hayran oldum. 1953'te oğlum oldu. 1954'te Lenin'i okumaya başladım. 1955'te Dostoyevski'yi bitirdim. 1956'da Cemal Süreya'yı ve Edip Cansever'i okumaya başladım. Orhan Veli'nin şiirini hiç sevmedim. Ama, kendisini çok sevdim. 1971'de Ceyhun Atuf Kansu'yla dost oldum. Süleyman Nazif'in, Nurullah Ataç'ın ve Aziz Nesin'in düzyazılarını sürekli okurum. Mercimek Ahmet'in en yakın dostuyum.

Bu yaşam öyküm bile, çok uzun oldu. Demek, dolu bir yaşam sürmüşüm. Bu yaşamın en etkin olayını, bilerek atladım. Özeleştirime oradan başlamak için atladım. Okuma yazmayı öğrendiğim günlerden beri duygularımı, düşüncelerimi karalarım. Kendime güvenemedim hiçbir zaman. 1947'de rahmetli Orhan Burian'dan İngilizce öğrenmeye başladım. Benim yazmamı salık verdi. İlk yazılarımı ve şiirlerimi, bizzat kendisi yayımladı. Yaşamımın iki büyük insanı vardır: Muzaffer Faik Amaç ve Orhan Burian. Bunların hangisi daha etkin olmuştur? Zaman zaman, kendime sorarım bu soruyu. Vardığım sonuç, Muzaffer Faik Amaç'tır. Bana göre, insanlık tarihinin dört büyük kafası vardır. Birincisi, bugün, kuramları, ne denli tartışılırsa tartışılsın, Darvin'dir. Yaşamımın büyük kazançlarından biri de, bana Darvin'i öğreten Öner Ünalan'dır. İkincisi, tüm yanlışlıklarına karşın, Freud'dür. Üçüncüsü Marks, dördüncüsü de Lenin. Birincisi, yaşamın çelişkisini; ikincisi, insanın kendisiyle olan çelişkisini; üçüncüsü, toplumun çelişkisini; dördüncüsü de tarihin çelişkisini çözmüştür. Muzaffer Faik Amaç, bana Marks'ı öğretmiştir. Öyleyse, insanlığımı ona borçluyum.

Henüz, özeleştirime geçmedim. Yalnızca bir ipucu verdim. Gelin, bu yumağı çözmeden önce, size bir yaşanmış fıkra anlatayım. Yetiştiğim ortamı kavramış olursunuz. Doğu'nun bir kasabasında, bir kabadayı varmış. Bizim oralarda, kabadayılara «pehas» derler. Sözünü ettiğimiz pehasın adı Seydo'dur. Seydo'nun dorukta bulunduğu bir sırada, Hüseyin adında bir genç sivrilmeye başlar. Hesaplaşma dönemine gelmeden, Sey-

do, hapishaneye düşer. Hüseyin, işlerin kesat gittiği kış aylarında, bilerek hapishaneyi boylar. Hesaplaşmanın öyküsünün bir efsane niteliğinde, hapishaneden yayılmasında, pehasların büyük yararları vardır. Onlar için, ölmek, sönmekten daha yeğdir. Hüseyin, hapishanenin eşiğinden atladığı dakikadan başlayarak tavrını kor. Seydo, düzenini içerde de kurmuştur. Nefesler ondan alınır, şişler ondan sağlanır, çaylar onun ocağında satılır. Hüseyin, Seydo'nun içerdeki gücünü iyi ölçer. Hiç'le hep'in paylaşılacağı demi iyice yoklar. Soğuğun kalın taş duvarları zorladığı bir akşam, vaktin geldiğini anlar. Seydo, koğuştakileri uykuya vurmuştur. Mangaldaki közleri küle gömmektedir. Hüseyin, Cebrail adındaki bir garibanla, durumu gözler. İçinden, «Yani Seydo, ne demek ister?» diye geçirir. Göğsü körüklenir. «Yani,» diye düşünür, «demek istiyor ki, senin ciğerini böyle közlerim.» Bu düşünceyi, tüm bedenine birkaç kez körükler. Birden kükrer :

— Seydo, yani maksad?

Seydo, gelecek fırtınayı kafasından geçirir. Bir iki dakika bekler. Sonra, maşanın ucunda tuttuğu bir köz parçasını güle gömerek yanıtlar.

— Maksad u maksat!

Sorular ve yanıtlar birbirini izler

— Maksad u maksad u maksat?

— Maksad u maksad u maksad u maksat!

Hüseyin, yerinden fırlar, pençesini mangalın içine salar, küle gömülmüş közleri avuçlar, sıkar sıkar bırakır. Seydo'nun gözleri çakmaklaşır. Rakibinin gücünü anlamıştır. Birden mangalı kapar, başının üzerine kaldırır, ters çevirir, tüm közler ve küller başından aşağı dökülür. Bu dayanıklılık gösterisine dayanamayan Cebrail çığlığı basar. Tüm koğuş ayağa fırlar. Gardiyanlar, içeriye doluşur. Seydo'yla Hüseyin'i, ertesi günü, Savcı'nın önüne çıkarırlar. Savcı, ikisinin de ağzından bir tek sözcük alamaz. Olayın tek tanığı Cebrail'dir. Onu sorguya çekerler. Cebrail'in de söyleyeceği bir şey yoktur. Savcı, Cebrail'i jandarmaya teslim eder. Cebrail'i kırk sekiz saat döverler. Bildiği tek şey, «Maksat» diyaloğudur. Sırtına binip buz tutmuş bahçede yalınayak gezdirdikten sonra, yeniden Savcı'nın huzuruna getirirler. Savcı, başlar yeniden soruşturmaya.

— Söyle bakalım, neden çıktı bu kavga?

— Maksat?

— Ne demek maksat?

— Maksad u maksat!..

— Ulan, doğruyu söylesene.

— Maksad u maksad u maksat?
— Ulan seni çiğnerim.
— Maksad u maksad u maksad u maksat!..

Savcı, gerçekle alay arasındaki ayrımı anlamamıştır. Cebrail'in yalan söylediğini sanır ve hakkında, «Adliyenin manevi şahsiyetini tahkir» suçundan dava açar.

Adliyemizin arşivlerinde kayıtlı bu dava dosyası bir ortamı çok iyi belirliyor. Türkiye, bir çırpıda «maksat»larını açıklayanlarla, bir türlü «maksat»ı anlamayanların, daha doğrusu anlamak istemeyenlerin ülkesidir. Belki de özel «maksat»lara daha çok önem verilen bir ülkenin insanlarıyız. Ben de «maksat»ı çok geç anlamış olanlardan biriyim.

Kaynağında, tam bir Anadolu insanıyım. Büyük bir mozaikin eksiksiz bir parçasıyım. Babam Kürt, babaannem avar (Kışoğullarından), annem Türk (Pertek'in Civelek oğullarından). Civeleklerin kökenlerinin de Arnavut olduğu söylenir. Dalmızrak Mahmut Ağa namında bir Arnavut, Pertek'e asker olarak gelmiş, orada, Til ağasının kızıyla evlenmiş. «Dalokay» soyadı da oradan geliyor. Ben, öğrencilik yıllarımda, bu mozaikin parçası olduğumu unutmuş, Turancı olmuştum. Babamın da etkisi vardı. Babam, Alevi kökenli olduğunu bile saklardı. Tabii ben de. Erzurum Lisesi'nde, böyle olduğunu saklamayan tek arkadaşımızı anımsıyorum: Eski Muş Milletvekili Tekin İleri Dikmen.

Namussuzluğun ve insandışılığın örneklerini de görmüştüm. Büyük teyzemin kayınbiraderi Hamdi Bey, çobanı Şükrü'nün karısını yatağından almış, Şükrü'yü harmanda dövene koşmuş, üç dört saat nodullamıştı. Şükrü, karakola başvurmuş, ama dayağı kendisi yemişti. Buna karşın, «devlet»e saygım büyüktü. Türk devletinin yüceliğine toz kondurmuyordum. Kendimi çevremden soyutlayamıyordum. Çevrem, devletle, ekonomik uzlaşmalara girmiş küçük aydınlarla doluydu. Babam, gerçekten yasa korkusuyla dolu bir adamdı. Kendisine karşı saygısı yoktu ama, yasalara saygısı sonsuzdu. Bürokraside önemli görevler aldı. Öğretmen Okulundan sonra Maliye öğrenimi yaptı. Bankacı oldu. Rüşvet almadığı için ayrıldı. Emekli Özel İdare Müdürüyken İstanbul'da borçlu öldü. Ölmeden birkaç ay önce, Oktay Akbal'a Atatürk'ü ve İnönü'yü öve öve bitiremi. Bize, namusundan başka hiçbir miras bırakamayacağını, övünerek söylerdi. Karşı çıkmaya kalktık mı, bizi evlâtlıktan atmakla korkuturdu. Sanki kovulduk. Yalnız birisi, kendisini yadsıyarak yaşamını sürdürüyor. Yani, babama benzeyerek. Öbür altı kardeş de bir lekeye bulaşmadık. Ama,

kendimizi yadsımadık. İşte, devletle, böyle ucuz bir ekonomik uzlaşmaya giren bir babanın oğlu olarak büyüdüm. Devlet okutmasaydı, kendisinin beni okutacak gücü de yoktu. Ben de bu açıdan, devlete müteşekkir olmalıyım doğrusu. Ben de okumasaydım, öbür kardeşlerim zor okurlardı.

Diyalektik düşünürsek, babam, deneysiz ve gözlemsiz de sayılmazdı. Onu, uzlaşmaya sürükleyen tek nesnel somut, korkaklığıdır, diye düşünürüm. Oysa, sürgün görmüş, horlanmış, sapartalar yemiş biriydi. Bakın, anımsadığım kadarıyla, bir olayı anlatayım. Dersim hareketi dolayısıyla, babamı görevden almışlardı. Anneannemin köyüne gitmiştik. Elâzığ'ın Hedi köyüne. Bir gece yarısı, kapı çalındı. Hedi'nin en zenginiydi anneannem. Çünkü, Üngüzek köyünde toprağı vardı. Tümümüz uyandık. Dışarıda, ağaçsöken bir fırtına vardı. Tipiden, göz gözü görmüyordu. Babam, kapıyı açamazdı. Anneannem açtı. Bir subay. çok kibar bir sesle, Çemişkezek yolunu sordu. Çok sapmışlardı. Hemen içeriye alındılar. Beş on asker de vardı. Çorbalar hazırlandı, hayvanları yemlendi, bir iki saat içinde yola çıkarıldı. O tipi, birkaç gün sürdü. Bir gece, yine kapı çalındı. Aynı subay, tekrar yol gösterilmesini istedi. Babam, eski bir danışmanın verdiği yüreklilikle, «Buyurun, dedi, efendim. Bir kaşık çorbamızı için. Ben de giyinirim bu arada.» Subay, böylesi önemli bir zamanda, böylesine lâubalilik yapan Hüseyin Efendi'yi, don paça dışarı çekti ve kırbaçlaya kırbaçlaya önüne kattı. Babam, iki gün sonra, ayakları yara bere içinde geldi. Militarizmin en kaba örneği bile, onu korkusundan uyandıramadı. Maksat? Ekonomik uzlaşma. Ne pahasına? Ayda, birkaç kuruşa.

Belirli güçlerin köylünün malını mülkünü tahrip etmesi, binlerce insanın evinin yakılıp yıkılması, öldürülmesi, babamın üzerinde hiçbir olumlu etki yapmamıştı. Dünyaya sırt çevirmek, babamdan bana geçmişti. Bizim evde, ben Muzaffer Faik Amaç'ın öğrencisi olduktan sonra, çok şey değişti. Özellikle, kardeşlerimin dünya görüşlerinde olumlu gelişmeler oldu. 1960'tan sonra, hepsi de devrimci kavganın içinde oldular. Ben, onları da Muzaffer Faik Amaç'ın torunları sayıyorum. Gerçi onlar, Muzaffer hocamı tanımazlar, ama onun bana yaktığı ışıkla aydınlanmışlardır. Babam, yaşamının sonuna değin, bu yüzden, beni suçlamıştır. Maddi olanaksızlıklar yüzünden, kardeşlerimi benim yanıma gönderdi. Yanıma gelen, Muzaffer Faik Amaç'ın ışığını alıp gitti. Marks'ı okuyup giden, babamın gözünden düştü. Hiçbirimiz, onun ekonomik nitelikli uzlaşma

yöntemini benimsemiyorduk. Yalnız, bir tanemiz yolunu şaşırdı sonraları. Zengin karısının sınıfına girdi.

Düşünürüm de, faşizmin yöneticileri, maşaları, kulları olduğunu çıkarırım. Babam kuluydu. Biz de kulun kulu. Öğretmenlerimiz de maşaları. Babacığım, doğrusu hiç bir zaman maşa olmadı. Yasaları, sonuna değin uyguladı. Burjuva, kendi yasalarını kendisi çıkarır, ama onlarda halkın payını bırakır. Kendi yasalarına saygısız tek sınıf burjuvadır. Başkalarının uymalarını zorla sağlar, ama kendisi uymaz. İstediği gibi kullanır. Yasadışıdır burjuva. Babam uygulardı. Bundan dolayı, babama «kul» diyorum. Maşalara çok kızardı. Öğretmenlerimiz, bize tarih, ulusalcılık ve din düşmanlığı (tuhaf değil mi?) üçlemesini sunarlardı. Tarihimiz, kılıç ve kalkandı. Tarih derslerinden sonra, Altaylardan ok atar, Viyana surlarının dibinde toplardım. Diyarbakır Lisesi'nde öğrenciyken tüm Diyarbakırlıları yataklarından fırlatan bir bomba patlama olayını unutmam. İkinci Dünya Savaşı'nın en sıcak günleriydi. İtalyanlar, Roma İmparatorluğu'nun ülkelerine doğru saldırıya geçmişlerdi. Tüm Türkiye'de karartma vardı. Bence, o günlerde, doğal bir karartma vardı ülkemizde. «Karartma yok» deselerdi, kim karaborsadan gazyağı bulup da yakacaktı? Patlama gecesi, ay aydınlık bir geceydi. Yoksulluğun, adaletsizliğin, korkunun ve tedirginliğin üstüne bir kalbur ışık serpilmişti. O zamanlar, Diyarbakır'ın nüfusu, yanılmıyorsam, 29.000'di. Denebilir ki, halkın yarısı, Dörtyol'a toplanmıştı. Dağkapısı, unutulmuş tarihine can veriyordu yeniden. Subaylar, kışlalarına koşuyorlardı. Havacılar, karılarıyla vedalaşıyorlardı. Evet, yalnız, havacılar vedalaşıyordu. Çünkü onlar, hemen uçacaklardı. İtalyan uçağı bombalamıştı Diyarbakır'ı. Havacılarımızın kahramanlıkları, binlerce halkı hüngür hüngür ağlatmıştı. Yıllar sonra, bazı densizlerin Diyarbakır'da «savulun Türkler geliyor» diye naralar atmaları, beni öylesine yaralamıştı ki, Oluşum'da yayımlanan «Bismillâ-ir Rahmân-ir Rahîm» şiirini yazmıştım. Olaydan iki gün sonra, birkaç Ermeni ve Yahudi yurttaşımızı yakalamışlardı. Bunlar, «mühimmat deposu»nu dinamitlemişlerdi. Suç, İtalyanların üzerinden kalkmıştı. Üniversitedeyken olayın içinde yaşamış bir subay arkadaşımdan olayın düzenlenmiş olduğunu öğrenmiştim. Nane şekeri satan bir İtalyan casusu (!) vardı. Herkes, casusluğundan söz ederdi, ama kimseler yakalamazdı. En yakın dostları öğrencilerdi. Bize, tarihimizden, milliyetimizden, dinimizden söz ederdi. Bir kuruşa da beş tane nane şekeri satardı. Meğer Millî Emniyet'tenmiş. Birkaç kişiyi yakalamak gerekiyormuş. Hem de ağır suçla. Na-

ne Şekerci'nin düzenlemesiyle Alipınarı'nda bir bomba patlatmışlar, ertesi günü de sanıkları (!) yakalamışlar.

Bu tarih, ulusalcılık ve din düşmanlığı üçlemesinin egemenliğinde, doğruyu bile göremiyorduk. Okuyorduk. Veli Kasımoğlu'nun (Dolu) kitaplığından çok kitap alırdım. Kıtaplarını esirgemesin diye de futbol ayakkabılarını taşırdım. Nereden bulurdu, nasıl bulurdu, hâlâ şaşarım. Mısır'da, «usa, halka, bilime, sosyalizm için inanç» diyen Salamah Musa'yı ondan okumuştum. Tunuslu Tahir Haddad'ın aşk şiirlerinden birkaç tanesini de Veli'den almıştım. Bu Salamah Musa'nın öldürülmesi olayının bizlerdeki dinsel duyarlığı zedelediğini söyleyebilirim. Aylarca tartışmıştık. Cemalettin Efgani'nin «Müslüman kardeşler»i tarafından öldürülmüştü. Ama, «komünist» olması da yüreğimizi soğutuyordu. İslâm tarihinin şanlı sayfalarına böyle bir savaşım ters düşerdi. 1956'da, Fransızlar tarafından kaçırılarak öldürülen Cezayirli Mustafa Taşeraf'ın gizli bir örgüt kurarak Fransız gâvuruyla savaştığını da Veli Kasımoğlu'ndan öğrenmiştim. Ama, şiirlerini çok sonraları gördüm. Taşeraf'ı milliyetçi olduğu için sayıyordum. Adamın sosyalistliğini iyi ki, o zamanlar da öğrenmemişim. Tüm bu okumalarıma karşın, doğru bilince gelemiyordum. Koşullandırıcı eğitim, bizi bir dar alana kapatıyordu. Önce, kinle yetiştiriliyorduk. Daha, ortaokul ikinci sınıftayken Askerlik Dersinde beyinlerimiz yıkanıyordu. Bıyıkları, Wilhelm'in bıyıklarına benzeyen Sıtkı Yüzbaşı, Kurtuluş Savaşı'nın içinden gelmesine karşın, orta parmağıyla, yedi yaşındaki bir kızın bikrini izale eden Yunanlı subayı nasıl öldürdüğünü anlatıyordu. Tarih öğretmenimiz, kılıç şakırtıları arasında, bir Türkün dünyaya bedel olduğunu aşılıyordu bize. Öyle bir kültür politikası vardı ki, tümüyle politikasızlıktı. Gerçek anlamıyla bir yozluğun içindeydim. Kendi adıma konuşuyorum. Çünkü, bu kültür politikasına karşın, kendilerini kurtaran arkadaşlarımız olmuştur. İlerici bir kültürle yetiştirildiğimiz söyleniyordu. Oysa, yadsınan geleneksel kültürden yoksun bırakıldığımız gibi, geriye dönük bir yabancı kültürle yetiştiriliyorduk. Tanzimat'la başlayan Batılı kültür emperyalizminin daha yoğun bir biçimiyle besleniyorduk. Fransız burjuva kültürü, bizim için, ileri kültürün kendisiydi. Oysa, bu kültür, çağdışı kalmış bir kültürdü. Marksist bir kültürün varlığını, ulusal kültüre, ancak bu yolla kavuşulabileceğini, Muzaffer Faik Amaç'tan öğrendim. Hocam, böyle bir kültürden söz ettiğinde, şiddetle karşı çıkmıştım. Uyduruk bilgimle, hocayı uğraştırır dururdum. Bu tartışmalarımızın yankısı, Erzurum Müftüsü Sadık Solak-

oğlu'nun kulağına değin gidiyordu. Ben hocamı anlayıncaya dek, karanlık güçler etkinliklerine başlamışlarmış bile. İtiraf edeyim ki, arkadaşlarımın arasında, en geç uyanan bendim. Onlardan biraz daha çok şey bilmenin etkisi de var bunda. Birkaç ay sonra, bir müfettiş geldi. İlk kez, benim ifademe başvurdu. Bu yüzden, beni muhbir saydılar. Oysa, muhbirler iki kişiydi. Birisi Müftü, öbürü de Millî Eğitim Müdürü Halis Muhlis Sivrioğlu'ydu. Karısı Edebiyat öğretmenimiz olduğu için, haberleri kaynağından alabiliyordu. Doğallıkla, bunda benim de payım vardı. Muzaffer bey hocamı anlamadığım günlerde, Bahaeddin Ögel ile Bedrinisa hanıma kahramanlıklarımı anlatırdım. Arkadaşlarım da her dersten sonra, benim çok büyük bir adam olduğumu söylerlerdi. Onlar, çabuk uyandılar ama, ben kahramandım, silâhımı birden teslim edemezdim. İki ay sonra, ben de silâhımı teslim ettim. Hocam da en çok bana değer verdi. Bir de Canip adlı bir arkadaşımızı çok severdi. Hocamızı alıp Diyarbakır'a gönderdiler. Şapkasız gezmesi, komünistliğinin kanıtıydı. Demek, şapka sorunu, çok eskiymiş. Vay şapka vay! Oldum olası, canları yersin. Hocamızı uğurlarken tüm öğrenciler, istasyonu işgal ettiler sanki. Emil çevirisi yeni çıkmıştı. Bir tane alıp armağan ettim. Gözleri yaşardı. Boynuma sarılıp öptü. Diyarbakır'da da bir öğrenci tarafından, Ziya Gökalp'a hakaret ettiği gerekçesiyle bıçaklandı. O öğrenciyi, ulusal bir görevi yerine getirdiği için, sonraları asker öğretmen olarak yetiştirdiler.

Üniversite yıllarımda, daha şanslı oldum. Pertev Naili'den, Behice Boran'dan, Niyazi Berkes'ten çok şeyler öğrendim. Siyasal zorun ekonomik evrime karşı geliştiğini, toplumdan kopuk bir güç durumuna dönüştüğünü, özdeksel üretici güçleri baskı altında tuttuğunu, Niyazi Berkes, tıkır tıkır anlatıyordu. Savaş yıllarında uygulanan yönetim yordamlarının özdeksel kökenini öğrenmiştim. Her olayı yerine oturtabiliyordum. Yurdumuzu savunan ordumuzu beslemek üzere, köylünün ürettiği ürünün yarısı elinden alınırken tüccarın vurguna dayanan kazancına kimse ses çıkarmıyordu. Toprak sahibi ağalar da o denli önemli değildi. Dersim'in büyük toprak ağalarından Çarşancak Beyleri'nin bir jandarma onbaşısı tarafından sürüklendiğine tanık olmuştum. Ama, tüm Elâzığ ve yöresi, tefeci Hacı Kerim çocuklarıyla fabrikatör Arpacı Mustafa'dan soruluyordu. Burjuva, önce, bürokrasiyi ele geçiriyor, sonra da genişletiyordu. Siyasal zor, tüm halkı, tarladan ormana değin her yerde denetliyordu. Askere de çok önem veriliyordu. Özellikle, halka yakın olan ast rütbeli askere. Çünkü, halkla ilişkili olanlar onlardı. Onbaşının mare-

şaldan üstün görüldüğü söylentisi boşuna yayılmamıştır. Cumhuriyetimiz, bir azınlık için işliyordu. Açık bir terör vardı. Bir zamanlar, nasıl da terörden yana olmuştum. Hile yapan herkesi asmakla, toplumun kurtarılacağına inanırdım. Ağzımı açsam, ip sallanırdı.

Cumhuriyet'i yerine oturtmaya çalışıyorum. İşçiyi hedef alan bir yönetimden söz edemeyiz. Görünür hedef, din adamları ve ağalardı. «Mütegalliba» nitelemesiyle, hem de köylüyü kurtarmak görüntüsüyle, ağalar, büyük baskı altında tutuluyorlardı. Sürülen ağalardan bir keyiflenirdim ki, sorma gitsin. Yurdum ve halkım kurtuluyordu. Yurdun dört bir yanını gezince, anladım ki, sürülen ağalar, yalnızca Doğu'nun ağalarıdır. Din adamları da öyle. Yurdun başka bölgelerinde de din adamlarına baskı yapılmıştı, ama nitelikleri ayrıydı. Batı Anadolu'da, yeni siyasal güce karşı eyleme geçen din adamlarına baskı yapılıyordu. Oysa, Doğu Anadolu'nun şeyhleri, çoğu kez toprak ağalarıydı da.. Bütün bunlara karşın, bugüne değin, toprak reformunun yapılamamasının nedeni de açığa çıkıyor. Toprak ağalığına karşı bir yönetim kurulmamış, ulusalcı yönetime karşı çıkanlara zor kullanılmıştır. İktidar, halka verilmemişti gerçekte. Halk uyandıkça, şiddet ve terör gelmişti. Osmanlı İmparatorluğu dağılmış, azınlıkların özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını kazanmalarıyla, Türkiye ulusalcı bir devlet kurmaya büyük bir hak kazanmıştı.

Osmanlıya da hayrandım. Namık Kemal'den ötesini de doğru dürüst bilmiyordum. 1960 yıllarına değin de doğru dürüst öğrenemedim. Osmanlıyı çok iyi bilmemin gereğine çok sonraları inandım. Osmanlı, doğru yolu Tanzimat'la bulmuştu ama, felek Mustafa'ya yâr olmamıştı! Ziya Gökalp'ın düşüncelerinin uygulanmasına taraftardım. Zaman zaman, Atatürk'e bile, kızıyordum. Gökalp gibi, kaç adam yetişmişti? Dünyanın en büyük dehasıydı. Atatürk, bu dehadan yararlanmamıştı. Çok sonraları, benim büyük kahramanlarının birçoğunun 93 savaşında yaşamda olduklarını, ama bu felâket için, bir tek dize dahi yazmadıklarını farkettim. Bu 93 savaşı kafamı iyice bozmaya başlamıştı. Dünya bölüşümündeki payını alamayan Osmanlı, önceleri İngilizlerin, sonraları da Almanların aktardıkları Turan ülküsünü, bu ülkenin aydınları arasında öğreti haline getirdi. Osmanlı, bu öğretiyle yeniden emperyalist bir devlet haline gelecekti. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ulusalcılık maskesi altında, özellikle, pay almak bir yana, elindekini de yitirmiş Türk burjuvası, yeni bir emperyalizm için, koşullandırılmıştır. Oysa, Osmanlı bir yarı sö-

mürgeydi. Yıkılan hayallerin tazelenmesinden kaynaklanıyordu otoriter yönetim. Bir tür faşizmdi. Sömürgelerini yitirmiş olan burjuva, köylüyü sömürmeye başlamıştı. Yurtseverlik a. 1-na savunduğumuz Turancılık, küçük burjuva aydınları arasından kaynaklanıyordu. İşte, küçük çıkarcılar bunlardı. Babamın kulluğu, benim işime burada yaramıştı. Çıkarcılığımı engellemişti.

Üniversiteyi bitirdiğimde bile, birçok büyük adamdan çok şeyler öğrenmiş olmama karşın, küçük burjuva eğilimlerim vardı. Stalin'in ünlü Tiflisli kunduracısının özlemlerini taşıyordum. Maaşımdan birkaç kuruş biriktirip annemin topraklarını yeniden satın alacak, toprak ağası olacaktım. 1957'de sattım, bana düşen 3500 lira ile çocuklarıma armağanlar aldım. Aldığım ücret, geçimimi sğlamıyordu. O ücretle, bir kez olsun, çocuklarıma armağan alamadım. Özdeksel koşullarımızdaki değişiklikler, bilincimizdeki değişikliği, gerçekten olumlu yönde etkiliyormuş. Halkın içinden geldiğimiz halde, halkın çıkarlarının nerede olduğunu bilmeyecek denli bilinçsizdim. Gerici küçük burjuva öğretisinin etkisiyle, toprak sahibi olmayı, rastgele istememiştim. Hitler'in yapıtlarından öğrenmiştim. Marks'ı okuduktan sonra, kendimle bir alay etmiştim. ki..

1950'den sonra çok zorluk çektim. Sürgünden sürgüne gittim. Gittiğim her yerde, yöneticilerin başına dert oluyordum. Gözlerimin önünde, bir lumpenproletarya yaratılıyordu. İktidarın vurucu gücüydü bunlar. Nerede, demokratik ileri bir toplantı yapılıyorsa, bindirilmiş sarhoş grupları oraya gönderiliyordu. 1960'tan sonra, bunların en iyi kumandanı Vefa Poyraz olmuştur. Valimdi. Çok savaştık birbirimizle. Ona göre, bayramlar önemliydi. Yurttaşlarımıza, gerçek düşmanlarımız tanıtılmalıydı. Bitlis'te, bir gün, halkı milliyetsizlikle suçlamıştı. Çünkü, halk, bayrama ilgi göstermiyordu. Müthiş atıştık. Atatürk'e ters düştüğünü söyledim. Bir zamanların en ateşli kemalisti olan ben, Vefa Poyraz'a iyi bir ders verdim. Atatürk, tüm komşularıyla geleneksel dostluklar kurmuştu. Ancak, faşistler, komşuların düşmanlığından söz eder. Vefa Poyraz, beni iyice mimledi. Yandaşı olan bir Milli Eğitim Müdürünü üstüme saldırttı. Milli Birlik Komitesi, kurtardı beni. Anayasa'yı iyi savunmuştum.

Bir zamanlar da gençliğe ve köylüye çok kızıyordum. Hoş, şimdi de çok şey beklemiyorum onlardan, ama kızmıyorum. Savaşımın amacında onların hakları da var. Ama, bunları yadsıyan adamın devrimci olamayacağını çok sonra kavradım.

Yurtseverlik, faşistlerin tekelinde kalmıştır sürekli. Devrimciler, yurtsever olamazlardı. Selçuk Erverdi'yle birlikte, Erzurum'daki devrimci gençlere tafra atardık. Mazlum uluslara öncülük yapmış bir ulusun çocuklarıydık. Erzurum'da, Grigori Nemsu diye bir Rus casusunu asmışlardı. Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı gelmişti, bu olaydan sonra. Halkevinde bir konuşma yaptı. Dinleyicilerinin çoğu gençlerdi. Yıl 1945. Politik liberalizmden yana konuşuyordu. Ama, Yusufelili bir soysuzun yüzünden, devletin 450 milyon lirayı yeniden toprağa gömmek zorunda kaldığını anlatıyordu. Nereden bileyim ki, burjuva, halkın gereksiniminden önce, savaş sanayiine eğilim gösterir. Yusufelili Mustafa'ya ağız dolusu sövmüş, Cevdet Kerim'i avuçlarım kızarıncaya değin alkışlamıştım.

Sorunu sonradan çözümledim. Bir anaörgüt yoktu. Dar çevrelerde, belli bir kültür siyasasıyla yetiştirilmiştik. Çağdışı bir siyasal zorun kurbanlarıydık. Üretimin yeni üretim ögelerine dönüşmediğini anlamak için, Niyazi Berkes'i tanımam gerekiyormuş. Komünistlerle savaşmak için faşistlerle birleştiğimin ayrımına vardığım zaman, tam anlamıyla yetişkindim. İbrahim Cüceoğlu'yla Hacı Bayram Camisi'nin yanındaki bir binanın alt katında bir yerlere, gözlerimiz bağlı indirildiğimizde, Niyazi Berkes'le öğünüyorduk. Dudaklarımızda, Nâzım Hikmet'in ve Ahmet Arif'in dizeleri vardı. Gerici ve demokratik devrimci uluslar sınıflamasını bile aşmıştık. İkimiz için söylüyorum. Ezilen bir ulusun çocuğu olduğumuzu biliyorduk. İbrahim'in Kurtuluş Savaşı'nda bir kolunu yitirmiş babasını Trabzon'un Meydan Kahvesi'nde gördüğüm zaman, «Amca, dedim, Nemlizadeler de savaşa katıldılar mı?» Sustu. Yıllarca sonra, Malatya'nın Dilek köyünde, bir köylü öğretti doğrusunu. Salim Dayı, seçim konuşmamı beğenmedi. Nedenini sorduğumda, «Hele, dedi, şu Malatya'yı ara bakalım. Eşraftan bir tek şehit ve gazi var mı?» Türkiye, devrimci hareketin jeopolitik yolunu tıkadığı sürece de burjuvadan bir tek şehit ve gazi olmayacaktır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Turancılığın tüm amacını biliyordum. Büyüklerimiz anlatıyorlardı. Rusya'yı karıştırmak. 1925'te, harp akademilerimizde Alman subaylarının öğretmenlik yaptıklarını öğrendiğimde, bize yapılan enjeksiyonların anlamını daha iyi anladım. Burhan Bey isminde bir Askerlik Öğretmenimiz, kendisinin 35'li olduğunu söylerdi. Gururlanırdı bununla. Rohde diye bir Alman askeri ataşesinden övgüyle söz ederdi. Otuz beşliler, on beşliler değillerdi. 1951'de de ben yedeksubaylığa gittim. Rohde'nin yerini

Fisher almıştı. Dünyanın bu eklemli bölgesinde, büyük bir bunalım içindeydik. Devrimci olarak bir şeyler yapmak zorunda olduğumuzun bilincine varmıştık. Biz bilinçlendikçe, egemen güçler şiddetlerini artırıyorlardı. Babil'in altındaki ateşin kimi kez dumanından, kimi kez sıcağından bunalıyorduk. Ama örgütsüzdük. Yutturmaca bir politik liberalizmin tarihsel ilke diye yutturulduğu bir döneme girmiştik. Bir zamanlar düşmanı olduğumuz CHP'ye sığınmıştım yeniden. Bir gün, Hakkı Gökçe'yle birlikte, İsmet Paşa'ya çağımızın tarihsel ilkesinin sosyalizm olduğunu söylediğimde, beni kovaladı, Hakkı Gökçe'ye imzaladığı resmini de alıp yırttı. Direndim. Faşizmin kitle tabanı oluşturma yönteminin dine sığınma olduğunu söyledim. Din derslerinin çağdaş toplumlarda yalnız Mussoloni İtalyasında var olduğunu belirttim. Rahmetli Mehmet Aytuğ destekledi beni. Küçük Kurultayı dağıtacaktı nerdeyse. Yeni parlamaya başlayan Besim Üstünel kurtardı bizi. Din derslerinin amacı bellidir. İkilik yaratacaklar ülkede. Şiddetlerine mazeret bulacaklar. Şoven milliyetçiliğin etnik grupları da şovenliğe ittiğini görüp üzülüyorum. Geçmişimdeki yanlışlığı eleştirerek göneniyorum.

Yukarıdan beri anlattığım açmazlarımdan niye çabuk kurtulduğuma tek bir gerekçe gösterebilirim: Sanatçılığım. Geri bıraktırılmış ülkelerin sanatçıları, yönetimle uzlaşmazlar. Oysa, ileri, gelişmiş kapitalist ülkelerin sanatçıları, belirli bir refahın yaygınlığına kapılarak yönetimle uzlaşırlar. Sanatçı bürokratlaşamıyor. Faşizmin belli başlı yöntemi, militarizmi ve bürokrasiyi geliştirmektir. Gerçek sanatçı, bunlardan hiçbirisine kapılanamıyor. En önemlisi uzlaşamıyor. Cemal Süreya'yı düşünün, gönlünü Maliye Bakanına kapamıştı. Darphanenin bütün kapılarını Yılmaz Ergenekon'a açmıştı ama, gönlünün kapısını açmamıştı. Gelişmemiş toplumların sanatçıları, çoğunlukla, gönüllerini halkına açıyorlar. Sanatın gerçek işlevi de bu oluyor. Gözlemliyor, irdeliyor ve savaşıyor. Evrim dergisinde yazdığım bir yazının adını, bu inancımdan dolayı, «Şiirin Yeni Ülkeleri» koymuştum. Özellikle, Latin Amerika, Vietnam ve Filistin şairlerinden söz etmiştim.

Şiiri, aşkı, öğretiyi ve dostluğu en büyük yaşam değerleri olarak görüyorum. Ne ki, en çok denemeyi seviyorum. Her sanatçının sistemleştiremediği bir felsefesi vardır. Deneme, işte bu felsefenin türüdür. Yeni düzenin insanını yaratmada çıkmıştır ortaya. Bu türün babası Montaigne, burjuva toplumunun başlangıcında, yeni toplumun insanını belirlemek istiyordu. Katolik inancının karşısına dikiliyordu. Yeni insan,

mutluluğunu dinden bekleyemezdi. Mutluluğunu, kendi özgür çabasıyla yaratabilecekti.

Montaigne, bilinemezci olmasa bile, bir septikti. Bir materyalistin denemesi daha başka olmalıydı. Sosyalist öğretinin tarihsel ilke olduğu bir çağda, deneme, yeni bir biçimde yazılmalıydı. Yaşamdan kaynaklanmayı amaçlamalıydı. Denemede bunu yapmak istedim. Küçük, nesnel ve somut olaylardan yola çıkarak toplumun insanını aradım. Bu insanı belirleyen toplumsal yasalar üzerinde durdum. Bundan sonra, geleceğin toplumunun insanını aramaya çalışacağım. Yöntemimi bırakmak istemediğim için, zorluk çekiyorum. Ama çalışkanım. Bu zorluğu yenebileceğimi sanıyorum.

Şiirden korkuyorum. Benim şairlerim Fuzulî, Nef'î, Şeyh Galip, Yunus Emre, Pir Sultan, Nâzım Hikmet ve Cemal Süreya'dır. Öbürlerini küçümsüyorum sanılmasın. Fazıl Hüsnü, Cahit Külebi, Ceyhun Atuf, Necip Fazıl, Ahmet Hâşim, Yahya Kemal, hele Edip Cansever, dizelerine tüm şiirlerimi feda edeceğim şairler. Ama, benim yararlandığım, vazgeçemediğim şairler öbürleri. Benim için, Orta Doğu kültürü çok önemli. Türk şiirinin kaynaklanacağı kültür olarak görüyorum. Eski Anadolu kültüründen de elbette bir şeyler almışız. Ama, kültürümüzde etkin olamamış. Belirgin bir etkinliği yok. Şiir, tüm bu kültürü dille süzmeli. Henüz bunu beceremedim. Gittikçe yaklaşıyorum. Bu yüzden de okuyucunun karşısına bir kitapla çıkmaya korkuyorum. Devrimci bir özle, Orta Doğu kültürünü özümlemiş bir şiirin peşindeyim. Ama başaramadım. Irakh büyük şair Abdülvahab El-Beyatî, Lübnanlı Salim El-Zürkali, Yusuf El-Hal, Suriyeli Süleyman El-Issi, benim yapmak istediklerimin tümünü yapmış şairler.

Bir de edebiyat tarihi yazmak isterim. Birçok çalışmalarım var. Diyalektik yöntemle yazılmış bir edebiyat tarihi, tabii Türk edebiyatı tarihi, yazın dünyamızın özlemini çektiği bir gereksinmedir. Şükran Kurdakul, çok önemli bir yapıt verdi. Öyle işte.

İşte ben. İşte geçmişim. Kusurlarım.

Sayın Aziz Nesin,

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»ndaki yaşdönümleri dizisi için beni de anımsamışsınız, sağ olun. Mektubunuzu alınca hevesle daktilo başına geçtim; ama sonra duraksadım, sonunda da yazmaktan vazgeçtim. Bakın neden

1950'den bu yana sinema yazarlığı yapıyorum. Ama yaşamımı başka işten çıkarıyorum. Bu bir yandan asıl gönül verdiğim işe kendimi gereğince adamamı önlüyor. Kimi vakit sinemayla ilgili çalışmalarım arasına uzun aralıklar giriyor. Kimi zaman sinema ile işim arasında kişiliği ikiye bölünmüş duruma geçiyorum. Bir yandan da, sinemayı ancak işimden kendime kalan zamanı ayırarak sürdürebiliyorum. Yaşam koşulları ağırlaştıkça buna ayırabildiğim zaman da azalıyor. Bazı konularda bu durum, çalışmalarımı tümüyle ertelemeye yol açıyor. Örneğin en çok önem verdiğim şey, «Türk Sinema Tarihi»nin yeni, günümüze kadar genişletilmiş basımıdır. Ama bunun için en azından altı ay sürekli olarak kitaplıklarda çalışmam, yine en azından bir o kadar bilgi, malzeme derle-

mem, birçok kimseyle görüşmem gerek. Bunu da ancak emekliye ayrıldığım vakit gerçekleştirebilirim.

Bir de çalışma sonunda ortaya çıkan ürünün durumu var. İlk kitabımdan bugüne dek hiç şaşmaz kural olarak şunu gördüm: Bir sinema kitabı yayımlamak, yayımlatmak, bunu yazmaktan çok daha çetin bir iş. Nitekim, tamamlanmış, yarım ya da tasarı olarak bir sürü yapıt, yayımlanabileceği zamanı sabırla bekliyor (Örneğin, «Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü» adlı 800 daktilo sayfalık yapıt, 17. formaya kadar basılıp, orada kaldı).

Sinema yazarlığı, birkaç kişinin sırtına yüklendiği için, çeyrek yüzyılı aşan sürede sinema okuru da gereğince oluşmuş değil. Bunun etkisi, kitaplar kadar süreli yayınlarda da görülüyor. Hatta süreli yayınlarda durum daha da kötü. Bir zamanlar hemen her büyük gündelik gazetenin iyi kötü bir sinema bölümü vardı. Edebiyat, sanat dergileri de sinemaya oldukça geniş yer ayırırlardı. Şimdi gündeliklerden ancak birinde sinema eleştirisi çıkıyor; dergilerdeyse zaman zaman, o da yasak savma çeşidinden sinema yazısına raslanabiliyor.

Ya gönül verdiğimiz Türk sinemasının durumu? Geçen yıl, süreli yayınlarda çıkmış yazılarımızın yalnız sinemamızla ilgili olanlarından bir seçme yaparak bunları «Türk Sinemasının Sorunları» adıyle toplamıştım (bu da henüz yayımlanmadı ya). Çeyrek yüzyıl içine dağılan bu yazıları konulara göre kümelediğim zaman bir kez daha açıklıkla gördüm ki, sinemamızın tüm sorunları olduğu gibi duruyor, hiç biri çözülmemiş, birçoğu daha kötülemiş, üstelik yepyeni sorunlar da ortaya çıkmış. Kısacası sinemamız bugün her zamankinden daha yürekler acısı durumda. Zaten bunun en son örneğini yeni Sansür Tüzüğü açıkça ortaya koymadı mı?

İşte, daktilo başına oturduğumda bütün bunlar hızla aklımdan geçti. Bu durumda, size sunacağım yazının, en nesnel tutumla da olsa, Fuzuli'nin «Şikâyetname»sini andıracağından korktum. Çünkü en sevmediğim şeylerden biri de, koşullar ne olursa olsun, sızlanıp yakınmak. Bundan dolayı, size yaşdönümü yazısı yazmak için oturduğum daktilo başından ancak bu özür dileme mektubuyla kalktım. Anlayışla karşılayıp bağışlayacağınızı biliyordum. Umudum, bundan sonraki yaşdönümünde daha iyi koşullarda buluşabilmek...

Saygı ve sevgilerimle.

TURGUT UYAR

Konuşan : Perihan TOK

— «Ben hep sıkıntılıyım, bana en yaraşan durumdur sıkıntılı olmak,» demişsiniz bir zamanlar, elli yaşınızda ne diyorsunuz?

— Sıkıntı herkese yaraşan bir duygudur. «Ben» soyut ya da tekil bir «ben» değilim o yazıda. Bir genellemeye gitmek istemiştim.

Yani sıkıntının bir gün kendi çözümünü aramakta, rahatlık'tan daha etkin bir duygu olduğunu anlatmak istemiştim. Doğrusunu isterseniz on yıl önce sıkıldığımı yazmıştım, 30 yıl önce de sıkıntılıydım 50 yaşımda umutsuzum.

Ama bu olumsuz duyguları özellikle seviyorum. Olumsuzluk, çaresizliktir, insanı büyük değişmelere, büyük eylemlere zorlayan.

— Ne zaman şiir yazamazsınız?

— Sevilmediğimi sandığım ya da sebebsiz olarak bu duyguya kapıldığım zaman bir.

Kendimi herhangi bir sebeble eksik bulduğum zaman iki.

Şiirin «ciddiyetine» inanılmadığını sandığım zaman üç.

En doğrusu, iyi şiir yazamayacağımı farkettiğim zaman dört.

— Ozanlık yaşanınızda 'en çok şiir yazdığım' yıllar diyeceğiniz yıllar oldu mu?

— Bütün ozanlar, yanılmıyorsam bütün ozanlar, gençlik yıllarında çok şiir yazarlar. Bu verimliliğin gençliğe özgü bir durum, bir olgu olmasından değildir. Bir çeşit biolojik olgudur. İnsan genç yaşlarda birtakım şeyleri atarak, tüketerek arıtır kendini. Elbette bu gençlik yıllarında yazılanların bir çoğunu ileri yaşlarında hoşgörüyle karşılar insan. Bir çoğunu yazmamış olmayı yeğler. Bu bir çeşit nicelik nitelik sonuçlamasıdır. Çok genç yıllarımda günde üç-dört şiir yazdığım olurdu. Şimdi yılda güzel (benim ölçülerimle) beş-altı şiir yazarsam mutlu olabilirim.

Yorgunluk mu dersiniz?

— Şiir yazmanın taşıdığı anlam, sizin için?

— Şiir yazmanın elbette kendi başına bir anlamı yok. Yazmasanız ne olur? Kaç kişi okur? Kaç para kazandırır?

Bütün bu soruların dışında başka bir dürtü var. İnsan dünyayla karşı karşıya geldiğinde (Bu karşı karşıyalık düşmanca değil, tam karşı karşıyalık) eğer onda, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi gereken bir takım durumların, ilişkilerin, farkına, bilincine varırsa, eylem olarak bir yol seçer. Kimi politikayı, kimi sanatı, kimi bilimi.

Şiir de bu eylem biçimlerinden biridir, roman gibi, tiyatro gibi, sinema gibi vb. Yeterli oluyor mu olmuyor mu bilemem, şiiri bu yüzden yazıyorum. Değişmesini istediğim bir takım ilişkilerin, değişim sürecini insani doğrultuda hızlandırmak.

— Özel yaşamınızdaki sarsıntılar sanatınızı nasıl etkiler?

— Ne kadar sağduyulu olursa olsun, her kişinin özel yaşamındaki sarsıntılar, fikir ve düşünce yaşamını da etkiler sanıyorum. Üstelik bu etkilerin, kişiyi sarsmasına karşın, yapıtlarına bir gerçeklik, bir hayatiyet ve güncellik kazandıracağına da inanıyorum. En azından insanın ayağı yere basar.

Bir tek şu var: Bu sarsıntıları soğukkanlılıkla, (biraz ukalâ bir deyişle) sanatsal ölçülerle yerine oturtmak.

— Neden başka edebiyat türlerine yönelmediniz?

— Beceremediğim için öbür yazı sanatı türlerine el at-

madım. Örneğin hikâye yazmayı denedim, başaramadım. Bir tiyatro yazdım. Bana bunun 45 sayfalık bir şiir olduğunu söylediler. Demek benim yazgım şiirmiş deyip boynumu büktüm, oturdum.

— En çok satan kitabınız kaç adet, kaç kez basıldı?

— Yedi kitabım basıldı şimdiye kadar. En çok satanı 'Divan' oldu. İkinci baskısı yapılan bir kitabım var. 'Türkiyem' En iyi kitabımdan biri saydığım 'Her Pazartesi' (Öbürü Divan) 1000, evet bin adet basıldı. 1969'da basan kitabevinde hâlâ 100 tane varmış.

— İstediğiniz gibi anlaşıldınız mı desem?

— Bir şairin en istediği şey anlaşılmaktır. (!) Bu anlaşılmak kadar anlamsız bir söz az bulunur. «Manâ şairin karnında» değildir. Bir kişi anlaşılmak için yazar ve «beni anlamıyorlar» gibi bir saçmalığa gitmez. Anlaşıldım mı, anlaşılmadım mı, bilmiyorum, umursamıyorum da. Kimseyi küçümsemek adına değil bu umursamamak. Başka türlü yazamıyorum. Anlayanlara da saygım var. Anlamayanlara da.

— Kaçınılmaz yazgımız yaşlılıktan korkar mısınız?

— Bir şey, bir durum kaçınılmaz ise artık ondan korkmak söz konusu değildir.

İnsanı yoran böyle bir soruya muhatap olmaktır. Bin yıldır söylenen şeyleri birine tekrarlatmak insanların hoşuna gidiyor. Geleceğe değgin bir çeşit sigorta gibi. Örneğin «her yaşın bir ayrı tadı vardır» filân gibi.

Ama derler ki insan, 20 yaşında rahatça «ölüm» şiirleri yazıyor da 50 yaşında yazamıyor, yazmıyor. Bunda bir gerçek payı yok değil elbet. Ama insan elli yaşında ölümü bir gerçek olarak kabulleniyor artık. Bir yirmi yaş fantazisi olmadığını biliyor. Ondan (ölümden) söz etmemek bir korku değil, bir saygı oluyor ona.

— Tasarılarınız?

— Hiç yok.

EDEBİYATÇILARIMIZI ANMA YAZILARI, TÖREN VE TOPLANTILARI

- Yazarlığının 30. yıldönümünde Kemal Sülker
- Ölümünün 2. yıldönümünde Arif Nihat Asya
- Ölümünün 40. yıldönümünde Mehmet Âkif Ersoy
- Ölümünün 10. yıldönümünde İlhan Tarus
- Ölümünün 20. yıldönümünde Ziya Osman Saba
- TDK Yönetim Kurulu'na seçilen 14 yıllık Genel Yazmanı Ömer Asım Aksoy'un kendi isteğiyle ayrılışı nedeniyle anmalar
- Ölümünün 1. yıldönümünde Şevket Süreyya Aydemir
- Doğumunun 70. yıldönümünde Sabahattin Ali
- Ölümünün 40. yıldönümünde Abdülhak Hâmid
- Ölümünün 265. yıldönümünde Nâbî
- Doğumunun 75. yıldönümünde Necmettin Halil Onan
- Yunus Emre Semineri
- Ölümünün 25. yıldönümünde M. Şevket Esendal
- Ölümünün 20. yıldönümünde Nurullah Ataç
- Ölümünün 30. yıldönümünde Ebubekir Hazım Tepeyran
- Ölümünün 5. yıldönümünde Suat Derviş
- Ölümünün 50. yıldönümünde Ahmet Hikmet Müftüoğlu
- Ölümünün 10. yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer
- Ölümünün 5. yıldönümünde Orhan Seyfi Orhon
- Ölümünün 50. yıldönümünde Süleyman Nazif
- Ölümünün 5. yıldönümünde Hasan Âli Ediz
- Ölümünün 20. yıldönümünde Hüseyin Cahit Yalçın
- Ölümünün yıldönümünde Behçet Kemal Çağlar
- Ölümünün 27. yıldönümünde Orhan Veli

Yazarlığının 30. Yıldönümünde :

KEMAL SÜLKER

Gazetemizin yazarı ve sendikacı Kemal Sülker'in Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından Fatih Şehir Tiyatrosu'nda düzenlenen bir törenle, 30. yazarlık yılı anılmıştır.

Töreni açan TYS Başkanı Aziz Nesin, konuşmasına Türkiye'de 30 yılını işçi yazarlığı yaparak geçiren pek az kişi bulunduğunu belirterek başlamış ve şöyle devam etmiştir

«Bir yüzyıl, üç nesil demektir. 30 yıl ise bir nesil. Sülker, bir nesil işçi yazarlığı yapmıştır. Bunu şimdi kolaylıkla söyleyebiliriz. O zamanlar çok büyük zorluklarla geçti ama.»

Daha sonra söz alan İstanbul Belediye Başkanı da iki tür yazar olduğunu belirtmiştir

«Birincisi sadece kalem zevki için yazı yazanlar, ikincisi de bir düşünce uğruna yazı yazanlar. Kemal Sülker işte bu ikinci gruba giren değerli bir yazardır.»

İsvan'dan sonra DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve DİSK Yürütme Kurulu üyesi Kemal Nebioğlu konuşmuşlar ve Sülker'le birlikte yaptıkları sendikacılık savaşımları ile ilişkili anılarını anlatmışlardır.

Bundan sonra Sülker'in biyografisi okunmuş, Vatan Gazetesi Genel Yayın Müdürü Alp Kuran, Kemal Sülker'in gazetecilik yaşamı ile ilgili görüşlerini bildirmiş ve şöyle demiştir

«Gönül isterdi ki Kemal Sülker'in 30. işçi yazarlığı yılı çok büyük kalabalıklarla kutlansın.

Kemal Sülker, 30 yılını doldurdu işçi yazarlığında. Bu 30 yıl, yazarlık her ne kadar saygıdeğer bir iş ise de, diğer yazarlık türlerinden farklı bir önemdedir.

Çünkü işçi sınıfının ilerleme savaşımının emrinde geçen 30 yıl, aynı meslek dalında geçen bir başka 30 yıl'dan çok daha kutsaldır.

Gazetelerdeki çalışmalardan bazen yorulurum; Kemal Sülker'i görünce rahatlarım, güven duyarım. Oturuşu, konuşması, serinkanlılığı, dalga dalga bir güven duygusu yaratır.»

Son olarak söz alan Kemal Sülker bu anma töreninin hazırlanmasında katkısı bulunanlara teşekkür etmiştir.

TYS adına Aziz Nesin, Kemal Sülker'e sıkıntılı geçen yazarlık yılları adına çay ve iki simit armağan vermiştir.

(Vatan 24 Aralık 1976)

ARİF NİHAT ASYA BUGÜN ANILIYOR

Milliyetçi duygu ve düşüncenin şairlerinden olarak bilinen Arif Nihat Asya, ölümünün ikinci yıldönümü dolayısıyle, bugün törenlerle anılacaktır. Başta İstanbul, Adana, Ankara ve Lefkoşe'de olmak üzere bütün yurttaki okullarda Arif Nihat Asya için anma toplantıları yapılacaktır.

Edebiyatımıza «Bayrak» ve «Fetih Marşı» gibi iki ünlü ve yaygın şiirle yüzlerce eser bırakarak, 5 Ocak 1975'de vefat eden Arif Nihat Asya, 1904'de Çatalca'da doğmuştu. İstanbul'da Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra, Arif Nihat, Edirne, Tarsus, Adana, Malatya, Ankara ve Kıbrıs liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1950-54 yılları arasında Demokrat Parti Milletvekili olarak da hizmet veren Arif Nihat Asya, 5 Ocak 1975'de Ankara'da Hak'kın rahmetine kavuşmuştur. Şiir ve nesir olarak 28 kitap yazan Arif Nihat Asya'nın ilk kitabı «Heykeltraş» adıyla 1924'de yayınlanmıştır. Halen bütün külliyatı, «Şiirler», «Nesirler» ana ismi altında Ötüken Yayınevi tarafından yayınlanmakta olan Arif Nihat'ın başlıca eserleri şunlardır: Ayetler, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Kuçbe-i Hadra, Dualar ve Aminler, Kanatlar ve Gagalar, Rübaiyat-ı Arif..

(Son Havadis 5 Ocak)

Ölümünün 40. Yıldönümünde :

MEHMET ÂKİF ERSOY

Hüseyin TANRIKULU

Vefatının 40. senesinde, Müslüman Türk Milletinin kaybedip bir daha yerini dolduramadığı Büyük Vatan Şairi Mehmet Âkif'i rahmetle yâdediyoruz.

Âkif, 1873'te İstanbul'da doğdu. Babası devrinin Müderrislerinden Mehmed Tahir Efendi idi. Daha küçük yaşta babasından ve babasının medrese arkadaşlarından dini bilgiler, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Fatih Rüşdiyesi'ni ve İstanbul İdâdîsi'ni bitirmiştir. Genç yaşta babasını kaybeden Âkif daha sonra Halkalı Sivil Baytar Mektebi'ne kaydolmuş, burada da Fransızca öğrenmiş, okulunu birincilikle bitirmiştir (1894). İmparatorluğun Anadolu, Rumeli ve Suriye vilâyetlerinde vazifelerde bulunmuştur.

1908 Meşrutiyetinden sonra yazı ve şiir hayatına atılan Âkif, «Sırat-ı Müstakîm» ve onun bir devamı olan «Sebil-ür Reşad» dergilerinde uzun zaman Başyazarlık yapmıştır.

Halkalı Ziraat Mektebi'nde ve Edebiyat Fakültesi'nde Müderris (Ordinaryüs Profesör) olarak Edebiyat Muallimliği de yapmıştır.

Birinci Cihan Savaşı yıllarında Almanya'ya vazifeli olarak gönderilen Âkif, bu seyahattan dönüşünde de intibalarını neşretmiştir.

İstiklâl Savaşı başlayınca Ankara'ya geçti. Bu devreden sonra herşeyi ile memleketin selâmeti, milletin bekâsı için azimli bir çalışma ile eşine ender rastlanır bir feragat ve fedakârlıkla hizmetlerine devam etti.

Yurdumuzun her tarafında, kalemi ve ondan çıkan şiirleriyle, vaazlarıyla üstün zekâ ve kaabiliyeti ve bütün bunlara bedel imâniyle milletimize hizmet etmiştir.

İşte, Âkif'in aramızdan ayrılışının yıldönümü sebebiyle kısaca hayat hikâyesini aktardıktan sonra O'ndan bir gül demeti gibi sunmayı uygun gördüğümüz ve çok kıymetli hatıra kabul ettiğimiz millî edebiyatından bir sayfa...

«Hepiniz birden Allah'ın bağına (ipine) sımsıkı sarılınız. Sakın aranıza ayrılık-gayrılık girmesine meydan bırakmayınız. Allah'ın hakkınızdaki nimetini düşününüz. Hani sizler, birbirinize düşmandınız. Cenâb-ı Hak kalbierinizi birleştirdi de O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Hani sizler bir zaman ateş çukurunun tâ kenarına kadar gelmiştiniz de, Cenâb-ı Hak sizi oradan kurtarmıştı!..» (Âyet Meâli)

Balıkesir'de (6 Şubat 1336-1920) de irad ettikleri hutbede bakınız bu Âyet-i Kerîmeyi nasıl tefsir ediyor Âkif

Evet, biz Müslümanlar cihan çalışırken, didinirken, uğraşırken, nâmütenâhî terakkiler, nâmütenâhî inkılâplar geçirirken, uzaktan sadece bir seyirci gibi baktık. Bilhassa şu son senelerde başımıza bir çok felâketler yağdı, el-an çilemizi dolduramadık. Sebebi? Hep seyirci kalmamız. Din işlerinde olduğu gibi, dünya işlerine karşı da bikâne durmamız bizi bu hale getirdi.

Bunun için çalışmamız, çok çok çalışmamız gerektiğini Âkif'in her satırının altında yatan büyük mânâ olarak görmemiz lâzımdır. Bu sadece dünya için de olmamalıdır. Gayret-i Diniyye en mukaddes tavır sayılmalıdır. O mütemadiyen bunu ister.

«Hayat, herkesin hakkıdır. Evet, Allah'ın bütün yarattıkları hakkı-hayata maliktir. O halde Allah'ın diğer mahlûkları arasında biz de yaşama hakkına sahip ve haklıyız. Lâkin bilirsiniz ki, haklı olmak başka, haklı çıkmak yine başkadır. Herhangi hak olursa olsun, ihkâk olunmadıkça, (Hak olarak yaşatılmadıkça) sahibine hiç bir menfaat sağlamaz.

Bugün hangi milletin mahkeme-i adaletine koşsanız elinizde kuvvetiniz varsa sesinizi duyurabilir hakkınıza sahip çıkabilirsiniz. Yok, böyle yapmaz da ağlarsanız; Onun insanlık hissine, medeniyyet anlayışına ilticaya kalkışırsanız, hüsrandan başka bir netice elde edemezsiniz.» İşte bunun için çalı-

şın diyor Mehmet Âkif. Ve diyor ki: «İstihkak davasını yükseltebilir misiniz? Herhangi mahkemeye gitseniz haklısınız. Yoksa milyonlarca, milyarlarca mahlûk...

«— Yaşamak hakkımdır, bu hakkı benden kimse alamaz!.» diye haykırıp dururken senin, benim gibi bir miskin köşede ağlamış, inlemiş, merhamet dilenmiş hiç tesiri olmaz, hattâ duyulmaz. Çocuk yürümezden evvel bilirsiniz ki emekler. Biz Müslümanlar da, tıpkı henüz doğrulamayan, yürüyemeyen sabiler gibi yerlerde emekler dururken, bir de gözümüzü açtık, gördük ki; etrafımızdaki milletler semâyı fethetmiş, gelip çöldeki masumların tepesine ateşler yağdırıyorlar.

Biz Bandırma'dan İstanbul'a kadar adamakıllı vapur işletemezken, adamlar bahr-i muhiti altından geçiyorlar. New York'tan dalıyorlar, Hamburg'tan çıkıyorlar. Ki, aradaki mesafe bizim vapurların ayağı ile bir aylık yoldur. Berlin'den uçup, Trabzon'a konuyorlar. Biz hâlâ yeryüzünde doğru dürüst yürümeyi temin edemedik.

Tabiat bir çelik bazuya sahipken, insanın bir cılız kolu nasıl kâinata hâkim oluyor? Nasıl bu kadar tabii büyüklükleri ve kuvvetleri hükmü altına alabiliyor?

Hayır, yanlışın var. Bu kadar işleri gören bir kol değildir. Binlerce, milyonlarca koldur. Bunların hepsi bir araya gelmişler, teşrik-i mesai etmişler, geeeli gündüzlü çalışıyorlar, uğraşıyorlar. Çünkü anlamışlar ki, birleşmeseler kendilerini her taraftan kuşatan tehlikelere karşı duramıyacaklar. Demek birleşmekte zaruret var.

Bu iztirar olmasaydı, birleşmeleri de mümkün olmazdı.

İşte biz şimdi derdimizin başını bulduk. Başkaları zarureti görünce birleşmişler, biz ise o zarureti görmediğimiz için bu birliği vücuda getirememişiz, yahut gördüğümüz halde birliği temin etmek cihetine yanaşmamışız. Bugün bütün sıkıntılarımız da bundan değil midir? Bugünkü hayatın, maişetin, bugünkü ihtiyaçların aldığı tarz itibariyle bir insan tek başına iş göremiyor. Bütün işler şirketler, cemiyetler, milletler tarafından insanlık için meydana getiriliyor. Ne fabrikalar, ne demiryolları, ne vapurlar, ne limanlar, ne hastahaneler, ne camiler, ne mektepler, ne ticarethaneler, ne de din ve vatan müdafaa edecek toplar, tüfekler, cephaneler... Elhasıl hiçbir şey ferdin sâyi ile, tek başına çalışması ile kabil olamıyor. Bugün hayat öyle bir şekil almış ki, tek başına çalışan bir adamın alnından damlayan terler tıpkı gözyaşı gibi dökülüp gidiyor, hiçbir fayda temin etmiyor. Ne zaman bir araya gelmiş binlerce alın birden terlerse, işte o vakit bu sa'yin yeryüzünde bir izi görülebiliyor.

Cemaatsiz yaşamaya, cemaatten ayrılmaya gelmez. Cemâat-i İslâmiyenin kesâfet peydâ etmesi için çalışmalıyız...»

* * *

Ömrünü sadece milletine, memleketine, Din-i Mübîn-i İslâmdan aldığı iman şuuru ile vakfetmiş Büyük Üstâdın her şeyin üstünde tuttuğu birlik (Vahdet) şuûrunu elden bıraktığımız zaman ve imanımızı yurdun üstünde tüten en son ocak kalıncaya kadar muhafaza etmediğimiz an, yok olduk demektir.

O, ömrü boyu yalnız olmayı sevmeyen fakat, ihtişamlı edebiyat, hayatı, mücadelede eşsiz örnek olma vasfı, kudreti, ilmi ve ilmi ile âmil olan aziz kulluk vasıflarına, binlerce eserine rağmen, hayatı boyunca daima yalnız kalmış, yalnız bırakılmıştır. Hattâ yaşadığı devirde herkes tarafından sevilmesi lâzımgelirken, sevilmediği gibi, aleyhinde bir inanç kasten yaygınlaştırılmaya çalışmıştır. Adsız bir kahraman olarak gelmiş ve gitmiştir. Sessizce gitmiştir ebedî âleme. Fakat bu sessizliğinin sebebi, garipliğinin sebebi: «Garip gelmiş, garip gidecek olan» Din-i Mübîn-i İslâm'ın kaderine ayak uyduruştan başka bir şey ile izah edilemez. Çünkü şan ve şöhrete düşkün olmayan bir insandı Mehmet Âkif. İslâmın birliği, dirliği gibi büyük bir ideali vardı...

Yukarıda bir kısmını verdiğimiz hutbesinin kendisi tarafından irad edildiğidinden tam bir sene sonra; 1921'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ayakta alkışlanan İstiklâl Marşı'nın şâiri olarak, O'na Millet nâmına hediye edilen parayı, (Sırtında doğru dürüst paltosu bile yokken) **«Onu ben Büyük Milletime hediye ettim, o milletimin eseridir»** diye kabul etmemiştir.

27 Aralık 1936'da Hakk'ın rahmetine kavuşan Âkif de nice adsız kahramanlar gibi milletini bu fanî âlemde bırakıp, birkaç hamalın omuzları üzerinde ve imanlı birkaç talebenin refakatiyle, sessizce Edirnekapısı'nda toprağa verilmiştir.

(Sabah 27 Aralık)

Ölümünün 40. Yıldönümünde :

MEHMET ÂKİF ERSOY

KIRKINCI YIL

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un 40. ölüm yıldönümündeyiz. (27 Aralık 1936-1976) Merhum Şair, bu se-

beple, mezarı başında, İstanbul ve birçok şehirlerimizin edebiyat çevrelerinde, okullarımızda, üniversitelerimizde ve Kültür Bakanlığı'nca anılıyor.

Bu törenler, lâf olsun diye ve resmi soğuklukta değildir. Âkif ihtifallerine, ayakta duracak yer dahi bulamayan kalabalıklar toplanmaktadır. Esasen, İstiklâl Marşı şairimizin okul, üniversite, bakanlıklar ve radyolarca anılmaya başlaması yeni, milliyetçi zihniyetin eseridir. 1946'lara kadar onu anmak «Gericilik» suçu idi, yasaktı. 66'lara kadar da bu yasağın gölgesi sürdü gitti. Yasak öyle modalaştı ki, birçok ağızlar ondan hâlâ çekinmeyle bahsediyor

— Vallah billah gerici değildi! Yobaz değildi, ilim ve fenni bile severdi! Ne yapalım ki işte biraz Müslümandı... demedikleri kalıyor. İnsan bu ağızlara baktıkça, bâtıl, câhil ve hain propagandanın sökülüp atılmasının ne kadar müşkül olduğunu anlıyor. Beyin yıkama dedikleri şey, birkaç nesli ne hale getiriyor! Bu bir çeşit morfin ki, yapanlar leş olup gittikleri halde kurbanları hâlâ körkütük.

Demek ki Âkif, uzun yıllar unutulmaya çalışıldığı halde gençler ve milletçe ayakta tutuldu. Tıpkı «Milli» olan her şeyimiz gibi, onu da devlete kabul ettiren halk oldu. Halkın sözü ise ancak demokrasiden sonra dinlenmeğe başladı. Şimdi bir ölçüde «İdeal Terkip» meydana geliyor: Millet ve devleti, Mehmet Âkif'in şiirlerinde ve fikirlerinde birleşiyorlar. Daha pek çok meselede bu mutlu terkip meydana geldiği zaman, Türk devleti ve demokrasisinden artık korkulmayacaktır.

40 yıl sonra bile genç kalabalıklar, Mehmet Âkif'i neden anlıyorlar? Şimdi bu konuyu düşünelim. Çünkü, hiçbir sanat ve fikir adamı, eğer hâlâ milletinin ve insanlığın bir yanına hitap etmiyorsa, durup dururken akla gelmez. Zorla anılmaz, sevdirilmez. Hiçbir propaganda veya baskı, böyle on binleri, yüz binleri bir şairin yoluna düşüremez.

Oyle ise, Mehmet Âkif'te, o zamanlar 10, şimdi 40 milyon olan milletini temsil eden bir taraf var. Öyle bir «Millîlik» var ki, İstiklâl Marşı'nı da kabul ettirmiştir. Birçok ceberut müdahalelere ve sinsi kundaklamalarına rağmen, TBMM'nin 55 yıl önce, ayakta alkışladığı bu marşı kimse milletten alamamıştır.

Ayrıca Türkçeyi kısırlaştıran zorlamalara rağmen ilk yayını 65 yıl öncelere uzanan SAFAHAT, bugün hâlâ, en çok basılan ve okunan şiir kitabımızdır.

Neden bu temsil gücü, nereden bu millîlik?

Çünkü Mehmet Âkif hayatı, karakteri, şiirleri ve fikirleri

ile, milletimizin üç ülküsünü olgun ve sanatlı şekilde dile getirmektedir. Bu üç ülkü milletimizin gönlünde, hayranlıklarında, arzularında yer etmiş, «Sosyal alt şuuna yerleşmiş» ifadesini sanatkârından ve aydınlarından bekleyen, böylece büyük kısmı Âkif'in Safahat'ında söylenmiş olan

a) Millet olmak, b) İslâm olmak, c) İlim ve terakkide çağdaş olmak tutkularıdır.

Milletimiz bu vasıfların hiçbirinden vazgeçmemiştir; vazgeçecek değildir. Ya üçü birden olacak, yahut bir tarafımız sakat kalacaktır. Milleti tanımayan ve onun «Fazileti» ile «Marifetlenmemiş» olan aydınlar; bu üç ülkünün birinden veya ikisinden kolayca vazgeçiverirler. Bunun için ucubeleşir ve sevimsiz olurlar.

İşte Âkif, bu üç ülkünün, Türk milletinden ayrılamayacağını, ancak onlara bağlılıkla yükseleceğimizi sezdirmiştir. Bir parçası olduğu halkın cevherinden ve «Yerlisi» olduğu ülkenin ihtiyaçlarında sezmiş, öylece terennüm etmiştir. Âkif bu yüzden millileşmiş ve unutulmamıştır.

Yalnız terennüm etmek de değil: Mehmet Âkif, tıpkı herkesce bilinen İslâmlığı gibi, milletin töre ve arzularını ve fennin, kalkınmanın, ilmin gereğini de, hayatını dolduran (Adeta pratik) bir iman halinde yaşamıştır.

Âkif, Türk aydınları içinde, bugün hâlâ, Kur'ân'ı ve İslâmlığı en üst derecede ileriliği ile anlayan insandır. Müslüman görünüp de, İslâmı yanlış anlayan, «Tevekkül»ü miskinlik, ibadeti nemelâzımcılık zanneden; çalışmayan, ilim tahsil etmeyen, gözü önündeki yoksulluk, haksızlık, sefalet manzaralarına ilgisiz kalan kimselere en ağır hicivler ondan gelmektedir

«Müslümanlık gerçek...

Müslümanım diyen insan sürüsünden ne uzak...»

Âkif, ilim ve fenne, «Batı'nın ulaştığı seviyeye» saygısı; onları takdir ve özleyişi, 55 yıl önce dahi «Atom çekirdeğinden» bahsedişi, müsbet yenilik arayışları bakımlarından da bugün «Çağdaşlık ilericilik» davası güden, birçok kimsenin hâlâ çok ilerisindedir.

«Millet olmanın» geriliği, sefaleti, haksızlığı, ahlâksızlık, açlık, cahilliği ve tembelliği ortadan kaldırmakla, ancak sağlanacağını... Bunun da gerçek aydın himmet ve gayretleri ile mümkün olduğunu 60 yıl önce söylemiş olan Mehmet Âkif, halkımızın yetkililere karşı isyan ve şikâyetlerini dile getiren hâlâ tek ve hâlâ en güçlü «Dava vekilimizdir».

Böyle bir evlâdı unutur mu millet?

(Tercüman 31 Aralık)

Ölümünün 10. Yıldönümünde :

İLHAN TARUS

Adnan BİNYAZAR

Romancı ve öyküsü İlhan Tarus'un yetmişinci doğum (27 Şubat), onuncu ölüm (8 Ocak) yıldönümündeyiz. Yapıtlarında yakından tanıdığı Anadolu kasabalarını konu edinen Tarus, aşağıdaki yazıda on yıl geride kalan yazarlık çizgisi açısından yeniden değerlendiriliyor ve «gerçekçi öykümüzde Tarus'un da bir yeri vardır» yargısına ulaşılıyor.

«Sosyal endişe ile mi, yoksa sanat endişesi ile mi yazıyorsunuz?» sorusunu Tarus şöyle yanıtlıyor: «Tamamen sosyal endişe ile... Sanat endişesi diye de bir şey kabul etmem.» Bunda gerekçesi de şudur: «Aksi takdirde edebiyat ve sanatın fonksiyonu kalmaz; bir çeşit zevk ve eğlence âleti mertebesine düşer» (1).

Tarus'un «gerçekçilik»ten ne anladığını belirtmesi yönünden ilginçtir bu sözler. Yazar, toplumun gerçeğini göz önünde bulundurarak alacaktır kalemi eline. Nitekim Tarus, dıştan gözlemci bir anlayışla toplumu yansıtmaya çalışmıştır. Bunun yanında, Tarus'un düzene, egemenlere, insanı ezenlere, sömürgenlere karşı büyük bir öfke duyduğu da bir gerçektir. Kimi zaman bu öfke, öykünün sınırlarını da aşarak patlama noktasına varır. Tarus, açık açık, düzenle hesaplaşmaktadır.

Yazarın bu tutumu nerden ileri gelmektedir?

Tarus'un yakın arkadaşları, örneğin Sami N. Özerdim, Fikret Otyam ve Mustafa Şerif Onaran, onun kızgınlığından, hatta hırçınlığından söz açarlar, olmadık yerde, olmadık çıkışlarını anlatırlar. Nitekim Mustafa Şerif Onaran, Tarus'la ilgili anılarının bir yerinde şunları yazıyor: «Tarus sert, geçimsiz, zor adamdı, burası doğru. Meslek hayatında kolay sindirilir bir lokma olmadı. Vurduğuna acımasız vurdu. Çok düşman kazandı. Düşmanları onu lekelemek için ne gerekiyorsa yapmaktan geri kalmadılar. Ama Tarus yılmadı. O atılgan, o yırtıcı adam zaman zaman içine çekildi. Kendisine de, topluma da küskün bir insan oldu. Bu yüzden meslek hayatından ayrılmak zorunda kaldı» (2). Yaşamını inceleyince, Tarus'un, ger-

---

(1) **Mustafa Baydar, «Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar», İstanbul 1960, s. 206.**

(2) **Mustafa Şerif Onaran, «İlhan Tarus'la Geçen Günler», Türk Dili, sy. 256, (1 Ocak 1973), s. 328.**

çekten inişli çıkışlı bir meslek gelişiminin olduğunu görüyoruz. Tarus, kıyımdan yakasını kurtaramamıştır. Sanırım onun hırçınlığında bu kıyımların etkisi büyük olmalıdır. Toplumu da, ezilen, kıyılan bir insanın ruhsal gerçeğiyle yansıtmıştır. Yaşam gerçeği, öyküsünü oluşturan etkenlerden biri olmuştur.

Aslında bu kıyımlar, Tarus'un öyküsü açısından yararlı olmuş; Tarus, böylece bürokrasiyi, Anadolu insanını yaşamın içinde tanıma olanağı bulmuştur. Nitekim, onu yazmaya zorlayan, tanık olduğu gerçeklerdir (3). Bu gerçekler onda öfke yaratıyor, öyküsü, bir bakıma bu öfkenin topluma yansımasında bir araç oluyordu. Onun, kendi deyimiyle, «hikâye olsun diye değil, hayata uysun» diye öykü yazdığını gözden uzak tutmamak gerekir. Bu nedenle de, Tarus, genellikle kenar mahalle ve gecekondu insanlarını işlemiştir. Toplumsal değişim, doğal olarak yazarı etkileyecektir. Bu gecekonduların «pis, bakımsız, dar sokakları»nda yaşayan insanlara yönelmiştir. Onların gündelik yaşayışlarının ortaya koyduğu çelişkiler üzerinde durmuştur. Türkiye'de kasaba ve köy boşalımı denilen akım başlamıştır. Değişim bu insanlarda olacaktır. Ekonomik yapının toplumsal gerçeklerin tartışma ortamı bulduğu, Anadolu halkının somut sorunlarla yansıtıldığı bir dönemde, İlhan Tarus'un bu gerçeklere yönelmesini doğal bulmak gerekir. Çünkü, kentleşme olgusunun yanında, yazarı değişim içindeki insana yönelten başka etkenler de vardır.

İlhan Tarus'un öykülerinin yayımlanmaya başladığı (1935) sıralarda iki önemli yazar, etkisini duyurmaya başlamıştır: Sabahattin Âli, Sait Faik. Sabahattin Âli, açları, çıplakları, geceleri gazete satıp izmarit toplayan serseri çocukları; bir karış toprak, bir bakraç su için birbirlerini öldürenleri, cezaevlerinde ruhları kemirile kemirile eriyip gidenleri, doktor bulamayanları, hakkını alamayanları... anlatır. Türkiye'nin, sorunları yüze çıkan insanlarıdır bunlar. Köyde, kasabada, kentte bu insanların varlığı belirginlik kazanmıştır. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin kurbanlarıdır Sabahattin Âli'nin anlattıkları. Nâzım Hikmet'in şiiri, gerçek şiirin ne olduğunu kanıtlamıştır. Sanat, insanı bilinçlendirmenin bir aracı olmuştur. Öte yandan, Sait Faik, evrensel sınırları bile aşan bir insan ve doğa sevgisiyle çıkmıştır ortaya. Türk öyküsü, Sait Faik'le, kendine özgü bir beğeni oluşturmuştur.

---

(3) Yaşar Nabi, «Yitik Dostlar», Varlık, sy. 687, (1 Şubat 1967), s. 3.

1907 yılında (27 Şubat) Tekirdağ'da doğup çocukluk yıllarını Keşan'daki çiftliklerinde geçiren, ilkokulu Tekirdağ, Biga, Niğde'de; ortaokulu Konya, Kütahya, Niğde, Çanakkale ve İstanbul'da okuyarak, sonra Kabataş Erkek Lisesi'ne giren Tarus, Ankara'da da Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir (1928). Pazarcık (Maraş), Edirne ve Kayseri'de yargıçlık, savcılık yapmıştır. Özellikle bu görevleri sırasında Anadolu'yu gerçekleriyle tanımıştır. Tanımadan doğan gözlemlerle insanımızın sorunlarına eğilmiştir Tarus. Bu yapısıyle öyküsü, Sadri Ertem, Sabahattin Âli gibi gerçekçilerin yolunda olacaktır. Tarus'un yargıçlık, savcılık görevi ancak üç yıl sürmüştür. Kıyım, onda bir başkaldırı yaratmıştır. Çünkü düzen, — idealistlik düzeyinde de olsa — halkın gerçeklerini söyleyenden yana değildir. Tek parti, bu yolda olanları da ezecektir. Tarus'un gazetelerde düzelticilik, muhabirlik yapması da bu kıyımdan sonradır. Sonra yasal yollara başvurarak Adalet Bakanlığı'nda görevlendirilmiş, ama hiç bir zaman üzerinden baskı kaldırılmamıştır. O içine sığmaz, haksızlıklar karşısında başkaldıran adam, adliye kitaplıklarının bir köşeciğinde, veznedarlıklarda süründürülmek istenmiştir. Sonra, görevinden istifa ederek gazeteciliğe başlamıştır.

Tarus, bu kısa yaşam öyküsünde belirttiğimiz gibi, özellikle kasaba yaşamını yakından tanımıştır. Onun savcılık yaptığı dönemlerde kasabaların çelişkileri yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başlamaktadır. Ağa, eşraf, mütegallibe belirginlik kazanmıştır. Baskı güçleriyle ezilenler arasındaki çelişki somutlaşmıştır. Tarus'un, romandan çok birtakım «notlar, izlenimler» etkisi uyandıran «Yeşilkaya Savcısı» adlı yapıtı bu dönemin ürünüdür. 1938'lerde yazdığı «Doktor Monro'nun Mektubu» adlı öykü kitabındaki «Doktor Monro» tipi yeniden canlanmış gibidir «Yeşilkaya Savcısı»nda. Kişisel olarak çektikleriyle toplumsal olarak çekilenler arasında hep bir bağlantı kurmaya çalışmıştır Tarus. Sanırım bu kişisellik, hiç bir zaman öyküsünü güçlendirmemiş, tersine zayıflatmıştır.

Tarus'un salt gerçeğe uzak olan öyküsü, ancak, Behçet Necatigil'in deyimiyle «temelleri gerçeğe bağlı bir idealizm»le (4) gerçekleşmiştir. Yukarıda söz konusu ettiğimiz yorumsal yanlışlık da buradan gelmektedir. Tarus da bunun ayrımındadır. Biçimsel olmamakla birlikte, sık sık bir arayış içinde bulur kendisini. «Var Olmak», «Hükümet Meydanı» gibi romanlar, tarihsel bir arayışla yeni bir yoruma yöneliktir. «Vatan Tut-

(4) **Behçet Necatigil, «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü», İstanbul 1970. s. 301.**

kusu»nda da Türk Kurtuluş Savaşı'nı halkçı bir kaynağa, ulusal bir bilince vardırma yönünden büyük çabalar söz konusudur. Bunlar, hem romanını, hem de Türkiye'nin gelişiminin kaynaklarını arama çabalarıdır. «Duru Göl», gelişen bir bölgedeki plân tutarsızlığını göstermesi yönünden ilginçtir. «Doktor Monro'nun Mektubu», «Tarus'un Hikâyeleri», «Apartman», «Ekin İti» ve «Köle Hanı» ile toplumumuz gerçekleri yansıtan öykülere tanık olmuştur. Özellikle ezilen insanımızın «maceraları» yaşanmıştır bu öykülerde. «Şunu açıkça söyle bana, sen akıl hocası mısın, yoksa fino köpeği mi?» diye soran mapusane ağasına, «Fino köpeğiyim ağa, senin köpeğinim. Bağışla beni, kusura kalma, kulun kurbanın olayım» diyen Haydar'ın öyküsünü İlhan Tarus yazmıştır. Onun öykülerinde hemen her kesim eziktir, her insan umarsızdır. Bir bakıma yenilen insanımızın öyküsünü yazmıştır Tarus. Oysa toplumsal gelişim sürecinde insanımızın daha nesnel ölçüler içinde işlenmesi, bir yazar sorumluluğudur da. Kuşkusuz, bir gün ezilmişliğin de sonu gelecektir. Tarus'un «Demokrasi» öyküsünde olduğu gibi, demokrasiyi, demokrasi düşmanları korumak durumunda kalmayacaklardır, başka bir deyimle, demokrasiyi onlar koruyor görünemeyeceklerdir. Yazarın bilinçlendirici görevi burada başlıyor.

Öykülerinde bu amacı da gözetmiştir. Hattâ bunun savaşımını da vermiştir. Ne ki günübirlik öyküler yazması, yazdıkları üzerinde özenle eleştiri yapmaması, öykülerinin etkisini azaltmıştır. Ya da, Sabahattni Âli, Sait Faik, Orhan Kemal gibi, Türk öyküsünde her biri ayrı doruk noktaları tutan sanatçılar arasında Tarus ancak kendine özgü bir yer tutabilmiştir. Sanat bir imecedir. Kuşkusuz, Tarus da bir sanat imececisidir. İnsanımızı daha mutlu geleceklere hazırlayan toplumsal düşüncede, gerçekçi öykümüzde Tarus'un da bir yeri olacaktır.

(Sanat Dergisi 21 Ocak)

Ölümünün 20. Yıldönümünde :

ZİYA OSMAN SABA

Yaşar NABİ

Yirmi yıl geçmiş... Büyük şair, sevgili Ziya Osman Saba'yı kaybettiğimiz günden bu yana. İki yaş küçüğümdü Ziya. Bir kardeşten de çok sevdiğim bu iyilik meleğini anmak bana mı düşecekti yirmi yıl sonra? Yılların yükü altında her gün biraz

daha çökerken hep aynı içten özlemle aramaktan geri kalmadığım o eşine az raslanır iyi insanı.

Halit Fahri'nin yönettiği Servet-i Fünun sayfalarında şiirlerimiz buluşurken Galatasaray Lisesi'nin arka bahçesinde aynı edebiyat tutkusunun bizi teneffüslerde yanyana getirdiği yıllarda başlamıştı dostluğumuz.

Yedi Meşale (Ne kadar uzak bir anı) hareketinde, Sabri (Siyavuşgil) ve Cevdet (Kudret)le birlikte temelde o da vardı en küçüğümüz olsa da...

Temiz ve duru yüzü, hep iyilik ve fedakârlıkla dolu ruh yapısı ile aramızda hiçbir zaman hiçbir anlaşmazlık geçmemiş olan o sıkılgan, hep başkalarına yük olmak, rahatsız etmek korkusu içinde yaşayan gencin büyük talihsizliği çok sevdiği annesiyle babasını genç yaşta kaybetmesi olmuştu. Pek az kişide raslanır bir çocuksu ruh halini ömrü boyu taşımaya yaradılıştan mahkûm edildiği için, evlendikten ve çocukları olduktan sonra bile bu ana baba eksikliği hâlâ yaşamında olduğu gibi şiirlerinde de onu etkisi altında tutmaktan geri kalmıyacaktı.

Bir şairden söz ederken onun gençliğiyle ilgili olaylardan söz etmenin nedeni var mı diye düşünenler olabilir. Ama Ziya Osman'ın sanatı yaşamiyle öyle içiçe geçmiştir ki bu kendine özgü ruh halini yakından tanımadan onun sanatını gereğince anlamak olanağı yoktur denebilir. Küçük yaşta en sevdiği insanları yitirmesiydi belki de ona Tanrı'ya sığınmak ihtiyacını duyuran. Onun için bir düş kavramdı Tanrı. İnanır mıydı gerçekten, pek sanmıyorum; bu konudaki sorularıma hep kaçamak cevaplar vermekle yetinirdi. Tanrı onun için, hep yalnızlıktan korkan, kendine güveni olmayan çaresiz insanın dayanmak ihtiyacını duyduğu bir soyut kavramdı. Kendini hep yapayalnız, kimsesiz duyduğu bu korkunç büyük dünyada baba şefkatinin yerini alacak bir teselliydi de diyebilirim.

Ölüm tema'sı o yüzden sık sık sızar şiirlerine. «Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz.» demişti ilk şiirlerinden birinde, en genç yaşında. Ama ölümü ta yanı başında onu bekler bir zebani halinde gördükten sonra pek söz etmiyordu artık ondan.

İlk karısının ruh hastalığı, kimseye açmasa bile, büyük bir talihsizlik olmuştu. Böylesine duygusal bir insan için, çaresi elinde olmayan böylesine acı bir olay şiirlerindeki karamsarlığın daha da güçlenmesine yol açmış olamaz mı? İkinci evliliğinde mutluydu. İki erkek çocuğu olmuştu. Onları nasıl sevdiğini, kucağında dolaştırdığını hâlâ görür gibi oluyorum.

İstanbul, büyük tutkusuydu. (Sağ olsaydı da bugünkü çökmüş İstanbul'u görseydi kimbilir ne kadar üzülecekti). İstanbul'da bir bankada çalışırlarken eşiyle birlikte Ankara'ya atanmaları büyük bir darbe olmuştu bu İstanbul âşığına. Bir türlü ısınamamıştı bu şehire. O sıralarda ben Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda çalışıyordum. Yaz aylarında İstanbul'daki Millî Eğitim Basımevi'nde klâsikler çevirilerinin baskı işlerini kontrol ediyordum. İşte o sırada Bakan Hasan Âli Yücel'den rica ettim, Ziya'yı Sultanahmet'teki matbaanın tashih bürosu şefliğine tayin etti. Ancak kadrosuzluk yüzünden memur olamıyor, ücretli çalışıyordu.

Ölünceye kadar bu görevde kaldı. Hayır, biraz yanılıyorum: Hastalığının uzadığı bir sırada işine son verdiler, küçük bir tazminat bile ödemeden. Oysa Hukuk Fakültesi'ni bitirmişti. Çok daha iyi görevler bulabilirdi. Ölümünden sonra yazdığı bir yazıda nasıl dile getirmişti bu çaresizliği rahmetli Sabri Esat Siyavuşgil: «Sen Zira, hayattan istediklerin öyle tüy gibi hafifti ki kimsenin gözüne batmazdın, kimseyi öfkelendirmezdin, kimseyi sıkmazdın. Perdeleri beyaz patiskadan iki odalı ev mi, akşamları çocuklarına götüreceğim o küçük çıkın mı, iki yılda bir eskittiğin bir çift kundura mı fazla gelecekti bize? Yoksa, sen, şair Ziya, hukuk mezunu Ziya, Maarif Matbaası'nda göz nurunu elâlemin müsveddelerine harcayarak ekmek parasını kazanan Ziya, nihayet kalbinden vurulup yatağa düşünce de ücretli memur olduğun için ekmek parası bordrodan çıkarılan Ziya, bizi kaç kuruş zarara soktun ki bir gün «Ben artık gitsem iyi olacak» dedin?

«Bıraktığım İstanbul» adını verdiği eserini tamamlamak istiyordu, bu dünyadan göçmeden, ama nasip olmadı. Yakın arkadaşı Cahit Sıtkı Tarancı'nın şu dizesi düşmezdi hiç dilinden: «İşte olup olacağımız bu cenaze!»

«Herkes Bir Türlü» adlı şiirinde ne kadar acımalı bir yürek taşıdığını belirten şu dizelerine bakın: «Fakir var genç, ihtiyar; on beşinde kız, / Basma entarisi içinde cılız / Fakir var çocuğuna ilâç alamayan / El açan, el açamayan / Analar gündeliğe, çamaşıra giden, / Babalar evlerine eli boş dönen. / Yaşayanlar, soğanı ekmeğe katık edip / Herkes bir türlü fakir, bir türlü garip... (1949)

Ömründe kimseye haksızlık etmemiş, hep kendinden vermiş ama başkasından almayı haksızlık saymış, bu eşine az raslanır asil yürekli şair, kimseyi suçlamaya da yanaşmamış bu yüce insan, bu şiirinde gösterdiği gibi bütün insanları fakir sayıp yaşadığı dünyanın ne çok haksızlıklar, dalavereler, kö-

tülüklerle dolu, bencilliğin en başta hüküm sürdüğü insafsız kötülüklerine isyan etmeye razı olamamıştı. İsyan yoktu onun sözlüğünde. Yoksulluk da insan kaderiydi, zenginlik de. Ama dünyamızda en yoksulların ekmeğiyle oynıyanlar da bulunduğunu kabul etmeye onun iyilikle dolu yüreği razı olmuyordu.

İşte bir zamanlar aramızda böyle bir melek de yaşamıştı.

(Cumhuriyet - 29 Ocak)

20. Ölüm Yıldönümünde:

ZİYA OSMAN SABA

Behçet NECATİGİL

Ölümünün yirminci yılı dolarken aklıma Edib Ehmed geliyor, ikisi arasında bir yakınlık görüyorum: Menkıbede Atabetü'l-Hakayık (Hakikatler Eşiği) şairi Edib Ahmed, dört fersah uzaklıktaki konutundan her gün Bağdad'a, Hanefi mezhebinin kurucusu İmâmıâzam Ebu Hanîfe'nin derslerine gelir; akşam, o kadar yoldan gene yayan kendi barınağına dönermiş. Dershanenin de en garisinde otururmuş Edib Ahmed. Bir gün, en çok hangi öğrencisinden hoşnut olduğu sorulunca, İmâmıâzam'ın cevabı şu olmuş: «Hepsi iyidir, lâkin o dört fersahlık yoldan gelen ve en arkada oturan, gözleri görmez Türk, bütün öğrencilerimden üstündür.»

Şu yeryüzündeki 47 yıllık kısa hayat yolunu hep şiire gidiş geliş arasında tamamlayan Ziya Osman'ın da gözleri, Edib Ahmed'in gözleri gibi, dünya fesatlarını, düşmanca kıyımları görmüyor, «hayatın çiçekleri ürperten uluması»nı, «çakal sesli açlık, kurt hırsı, develerle kin» dediği bayağılıklarla kendi arasına bir perde çekiyor; bağrında yer etmiş ve üstüne titrediği zengin, temiz bir iç dünyaya bakıyordu. Ziya Osman da, Edib Ahmed gibi, göze batmamak için en arka sırada bir yere sessizce oturuyor, sanki ıssız bir cami köşesinde, tenha bir mezarlıkta murakabeye dalıyor, evrenin sırlarını düşünüyordu. Ömrü bu «içe kapanış»la geçti. Feragat nedir, kanaat nedir, tevekkül nedir; iyilik, iyi niyet, bağışlama, vefa nasıl olur, biz bunları, insanı olgun kişi eden daha nice erdemleri hep ondan, onun şiirlerinden öğrendik.

Bir konuşmasını bitirirken söyledikleri ne kadar anlamlıdır: «Hemen hemen sadece kendi hayatımdan, evimden, mahallemden bahsetmişsem, demek ki başka evlere girememiş, memleket gezememiş, başka hayatlar tanıyamamışım. Yoksa

başka insanlardan, kim bilir belki yalnız onlardan söz ederdim. Hâtıralarımı, dediğiniz gibi, kendim tesbit etmeseydim de, bir başkası, meselâ beni yakından tanıyan bir sanatçı yazsaydı, acaba ben, bir insan olarak «Sosyal endişe» konusu olamaz mıydım? Her sanatçıyı olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Ona bir sosyal fonksiyon teklif edemeyeceğimiz gibi, onu, sosyal fonksiyonu yok diye de yeremeyiz. Yasak değilse, ben de kendi kendimi anlatmış olayım! İnsan insana benzer, bana benzeyen ve daha dünyaya gelip bir gün benzeyecekler, kendilerini bende bulacaklar çıkar.» 1954.

Ve çıktı. Kendilerini Ziya Osman'da bulanlardan biri de her zaman ben oldum. Onun ölümünden sonra da çok şair verdik toprağa; çoğunun yasını tuttum, bir kısmını unuttum ne yazık. Ama yalnız Ziya Osman'dır ki, çevresinde bir hâle, olanca aydınlığıyla bende anısını sürdürüyor.

Bu sadece, onu da az çok yakından tanımış olmamdan gelmiyor; şiirlerinin bende bıraktığı duygu beraberliğinden, yaşantı birliğinden doğuyor. Ruh yapılarımız arasınra ortak yanlar bulunduğunu da söyleyebilirim, ama onun bende yarattığı saygı, sevgi; daha çok, şiirlerindeki yalınlıktan, şiiri hayatının tek amacı yapmasından, ne derlerse desinler, sadece iç dünyasını yazmasından olsa gerek.

Ziya Osman'la hiç bir tedirginlik, hiç bir ürküntü duymadan, içimizde bir huzur ve sükûn, rahatça oturabilir; hiç bir incitici karşılık ve davranışta bulunmayacağını bildiğimiz için, nezaketini, kibarlığını denediğimiz için sıkılmadan, içten konuşabilir ve onun bütün şairlere ve şiire açık; ne kıskançlık, ne haset, ne küçümseme, âdeta bir ermiş olduğunu hemen anlardınız. Namık Kemal'in Ziya Paşa için söylediği mısra, belki asıl, Saba için geçerlidir: «Bir ziyâdır hâke düştü arşa etti in'itâf». Ziya da toprağa düşmüş, ama tekrar gökyüzüne yansıyacağı, kavuşacağı vakti bekleyen tanrısal bir ışık gibiydi, evet öyle biriydi.

Değişen İstanbul karşısında değişmeyen çocukluk gençlik anılarına sarılmış, kendi ölçüsünde, az şey yetiyor felsefesinde bir hayatı sürdürürken; kültürüne, öğrenim derecesine karşılık, ikbal ve şöhret tutkularından uzakta ufak memurluklarla yetinirken, ancak bir vefa idi onu ayakta tutan: Şiire karşı büyük saygısı! İstanbul Milli Eğitim Basımevi Tashih Bürosu Şefliğindeyken, yani beş yıl kadar sürmüş son geçim uğraşlarından birinde, dizgi provalarıyla müsveddeyi karşılaştırmada gösterdiği titizlik, bir harflik olsun dizgi yanlışı kalmasın diye aynı kâğıtları tekrar tekrar denetleyişi gözümün önüne geliyor. Biraz da niçin fazla şiir yazmayışının, niçin

kendini rasgele ve acele gösterme yanılgılarından, reklâmlardan kaçırışının kanıtıdır bu.

Şiirde ince bir ses ona yetiyor, ayrık otları gibi bitibitiveren yeni akımlardan, başka doğrultulardan, mizacına ters düşen sloganlı sert frenli anlatımlardan; alışageldiğinden, vazgeçemeyeceğinden bıkıp başkasını denemekten kendini uzak tutuyordu. Ziya Osman sesi, âvâzeyi bu âleme bir İsrâfil sûru gibi salan Dâvud sesi olmuyor, ezgisi gündelik hayatın şamatalarında ancak kulak verilirse duyulan, o zaman da teselisini, iç aydınlığını beraberinde getiren bir sessizliğin sesi oluyor, hüznü ve sevinci iç içe evlerde, odalarda, eski bir İstanbul yankısı oluyordu. Kişilik denen, tutarlılık denen şey de zaten sanatçıda kendine özgü ayrı bir dünya, özel bir ses değil midir? Ziya Osman'ın sesi hiç çığlığa dönüşmedi, bir isyan ya da yergi olmadı. Teslîmiyet, tevekkül, Tanrı'ya sığınış, Tanrı'dan merhamet ve rahmet bekleyişti bu ses.

Bir anma yazısında neler yazılır? Bir bağlılık tekrarlanır, bir benimseyiş hatırlatılır, zamanın bulanıklaştırdığı bir güzel anılar toplamı, yitikler havuzunda gözlerimiz önünde canlanır ve güzeldir sevdiğimiz şairlerle olmamız.

Çünkü biz de ölüme, içimizde anıları hep taze sürüp giden bazı şairlerden kuvvet alarak ve onlarla birlikte gidiyoruz. Adı Ziya Osman'dır, kuvvetim olan bir şairimin adı. Öleli yirmi yıl oldu.

(Sanat Dergisi 4 Şubat)

TÜRK DİL KURUMU, PROF. GÖKBERK İLE AKSOY'A TÖRENLE ARMAĞANLAR VERDİ

Türk Dil Kurumu eski genel başkanı Prof. Macit Gökberk ile eski genel yazman Ömer Asım Aksoy'un uzun yıllar emek verdikten sonra kendi istekleriyle bu görevlerinden ayrılmaları dolayısıyle Türk Dil Kurumu düzenlediği bir törenle iki dilciye armağanlar vermiştir. Törende konuşmalar yapılmış Macit Gökberk'e gümüş bir tabak, Ömer Asım Aksoy'a da altın suyuna batırılmış bir özel şilt verilmiştir. Şildin bir yüzünde Atatürk'ün Türk Dilinin özleşmesine ilişkin yönergesi, öbür yüzünde de «Dil devriminin yılmaz savaşçısı Ömer Asım Aksoy'a TDK'nun gönül borcuyla» yazısı işlenmiştir.

Türk Tarih Kurumu Konferans Salonu'nda düzenlenen törende açış konuşmasını yapan TDK Başkanı Prof. Seha Meray özetle şunları söylemiştir:

«Başkanımız sayın Prof. Gökberk'in Kurumumuza üyeliği yirmi sekiz yılı aşmıştır. Yirmi altı yıldır yönetim kurulumuz

üyesi. Bu süre içinde TDK'nun olumlu çalışmalarından kendisine düşen onur payının ne denli büyük olduğu, Kurultaylarımızın sürekli olarak kendisini bu göreve seçmesinden de anlaşılmaktadır. Prof. Gökberk ayrıca, çeşitli dönemlerde, on-üç yıl boyunca Kurumumuz başkanlığını, üstün düzeyde bir görev anlayışıyla yapmıştır. Bu da yönetim kurullarımızın kendisine gösterdiği haklı güvenin en belirgin kanıtıdır. İstememekte direnmiş olmasaydı, kuşkusuz bugün de başkanımızdı. Yönetim Kurulumuzun ilk toplantısında önerilen tek ad olsa da kendisine özgü incelikle bu görevin el değiştirmesini istemiştir.

Yönetim Kurulu üyesi olduğundan bu yana ben sayın Göberk'in başkanlığındaki toplantılara katılmaktan onur duydum. Son birkaç yıldır asbaşkan olarak bir büyük başkanın yanında bulunuşumu en iyi okullardan birinde öğrencilik sayarım.»

AKSOY'UN HİZMETLERİ

Prof. Seha Meray, Ömer Asım Aksoy'un Türk diline hizmetlerine değinerek şöyle demiştir :

«Öte yandan, sayın Ömer Asım Aksoy, Türk Dil Kurumu'nda geçen yıllar için şunları söylüyor: «Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'na aralıksız 35 yıl seçilmek yaşamının en büyük mükâfatıdır. Ama bu beni hiç bir zaman «gurura» saptırmadı. Bu süre sorumluluk duygumu gittikçe ağırlaştırdı. Kafam günlük çalışma saatleriyle yetinmedi. Dinlenme zamanlarımda, uyku aralarında ve rüyalarımda da kurum işleriyle uğraştım.» Genel yazmanlıktan ayrılırken şöyle demişti: «Ondört yıldır genel yazman olarak kurultay'lardan, yönetim kurullarından sürekli güven gördüm. Bu yaşamının en paha biçilmez kazancıdır.»

Sayın Aksoy'un «yaptığı işten mutluluk duymak» anlayışı, böyle işte, hem de, bir yaşam boyu böyle. Kendi için bir şeyler alabilmek yerine, kendisini tüketircesine birşeyler verebilmek, bağlı olduğu kurumla övünmek yerine, sorumluluk duygusunun arttığını görmek, günlük çalışma saatleriyle sınırlamamak görevini, uyku aralarında, düşlerinde bile «işini yapmak»..

Erişilmesi nasıl da güç bir örnek-insan oluveriyor gözlerimizde. Önemli bir göreve getirilişini, yakaya takılan, onunla övünülen, artık işe yaramaz sayılınca da sökülüp atılan bir yapma çiçek gibi görmüyor sayın Aksoy. Yaşamının her yönüyle, her dakikasıyla özleştiriyor görevini. Çiçekleri üzerine gece gündüz titreyen tutkulu bir bahçıvan gibi.

Dilimize her yönden katkıları yanında, kol başkanlığına ek olarak, ondört yıllık genel yazmanlık dile kolay. Kurultay'larda o aydınlık açıklamalarıyla, Yönetim Kurulu toplantılarında o özlü sunuşlarıyla, Kurum'un günlük yönetiminde o etkin ama insancıl tutumuyla, Kurumumuzun bugünkü düzeyine gelişinde en büyük pay kuşkusuz onun.

Hiç yaşlanmayan, gücünü yitirmeyen, hep genç, hep öncü kalan, devrimci tutumu var. Bilge kişilere özgü, abartmaya kaçmaz, yalın bir gerçekçilik ürünü olan gözlemi şöyle

«Her devrim karşısında dikilenler olur. Dil devrimini savunanlar da 44 yıldır bu savaşı vermekteler. Devrime karşı olanlar, zaman zaman hükümetlerce de desteklenmişlerdir. Ama en çok desteklendikleri zaman bile yenilmişlerdir.» Neden mi? Şundan «Çünkü dil devrimi toplumun gereksemelerini karşılayan doğal bir akım, engellemeler ise bu gereksemeye ters düşen davranıştır.» Dil devrimini ussal açıdan değerlendirdiği için «ısmarlama ders kitapları» gibi «eski dille yeni kuşaklar yetiştirme» çıkınazı konusunda, haklı olarak şöyle diyebiliyor: «Kimsenin kuşkusu olmasın, dil devrimi bu engeli de aşacaktır.»

Prof. Seha Meray'ın konuşmasından sonra, TDK Derleme ve Tarama Kolu Başkanı Doç. Dr. Mustafa Canpolat, TDK görevlileri adına Aysel Dikmen, TDK Genel Yazmanı Cahit Külebi konuşmuşlar, daha sonra Prof. Macit Gökberk ile Ömer Asım Aksoy armağanlarını almışlar, yaptıkları kısa konuşmalarla, bu vefayı gösteren arkadaşlarına teşekkür etmişlerdir.

(Cumhuriyet - 6 Şubat)

Ömer Asım Aksoy'un TDK Genel Yazmanlığından kendi isteğiyle ayrılması nedeniyle :

ÖMER ASIM AKSOY

Macit GÖKBERK

Son yıllarda Ömer Asım Aksoy ile Yönetim Kurulu toplantılarında hep yan yana oturduk. Başkanın Asbaşkanı ile Genel Yazman arasında oturması Yönetim Kurulu'nda alışılagelmiş bir düzendi; Başkanın, gerektiğinde, Kurul'un bu önde gelen yöneticileriyle danışmasına da çok elverişliydi. Bir başkanın toplantıda söylenenleri, öteki üyelere göre bir başka kulakla dinlemesi; dikkatini hep gergin tutması, ortaya konan düşünce ve önerileri üzerinde durulan konu bakımından bir bilgisayar gibi hemen değerlendirmeye çalışması gerekir. Yan

yana oturduğumuz için Aksoy'un söylediklerini algılamamda hiç boşluklar, kopmalar olmazdı. Onun sunuşlarını, açıklama ve yanıtlamalarını içerikleri bakımından kavramaya çalışırken, bir yandan da düşünmesinin biçimine yakın bir ilgi duymaktan kendimi alamazdım. Düşüncelerinin sıralanmasındaki tutarlı düzeni, bunların anlatılışındaki duruluğu çok çekici bulurdum. Düşünceler onda bir matematik tanıtlama zincirinin halkaları gibi birbirini izlerler, sonra da aydınlık bir dil ortamına yansırlardı. Usun böylesine ışıması bir sanat yapıtını andırır, dolayısıyle insanda bir haz duygusu uyandırır.

Ömer Asım Aksoy'un geniş bir çevrede kazanmış olduğu saygınlığın bir kökü de buradadır. Başka bir yaratıkta bulunmayan, insanın öz niteliği olan usu başarıyla kullanan kimseye hep güvenlik ve saygı duyulmuştur. Usun yönettiği insan belli davranış ölçülerine bağlı kalmak zorundadır, onun için de önceden hesabı yapılabilen kimsedir. En ateşli tartışmalarda, en gergin durumlarda bile Aksoy'un mantık düzenine duygularıyle gölge düşürdüğünü görmedim. Bundan dolayı da, görüşmelerin çıkmaza girer gibi olduğu durumlarda çıkış yollarını en çok onun önerileri buldururdu. Ona kızanlar olabilirdi, ama saygısızlık edilemezdi. Kendisine Kurum üyeleri ve aydınlarca beslenen saygı, son yıllarda kişiliği ile kaynaşmış gibi olan Türk Dil Kurumu'na duyulan saygının da nedenlerinden biridir denilebilir.

Ömer Asım Aksoy'u başarılı bir bilim adamı yapan da, karakterinin belirgin çizgisi olduğuna inandığım bu usunu iyi kullanma yönüdür. Otuz altı yıla varan titiz çalışmaların bir ürünü olan o anıt gibi *Tarama Sözlüğü*, atasözleri ve deyimler üzerindeki araştırmaları, bütün bunlar, kişiliğindeki o sözü geçen çizgiyle açıklanabilir. Derleme - Tarama Kolu Başkanı olarak Türkçenin yüzyıllar boyunca değerlerini saklamış olan kaynaklarla uzun yıllar yakından ilgilenmesi, Aksoy'un sağlam mantığını kesin bilgilerle güçlendirmiştir.

Onun için Aksoy, Türkçenin kendi öz değerlerinden kurulmuş ulusal bir kültür dili olmasına karşı çıkanlarla yıllar boyu başarıyla savaşabilmiştir. Ancak, bu başarıda sarsılmaz bir inancın da, Atatürkçü dünya görüşünde kaynaklanan bilinçli bir ülkünün de yeri büyüktür. Böyle olması da doğaldır, çünkü dil devriminin Atatürk devrimleri içinde onsuz olunamaz bir yeri vardır ve Türk Dil Kurumu'nu da Atatürk kurmuştur. Aksoy dergilerde, gazetelerde, radyo ve televizyonda, Atatürk'ün de amaç bildiği, özleşmiş kültür dili Türkçenin savaşımını, yıllarca hep en önde, yorulmadan vermiştir.

Bu savaşım zaman zaman da epey çetin olmuştu. Atatürk devrimlerinin giderek yıpratılıp yozlaştırılması dönemi olan son otuz yılda — birkaç yılı saymazsak — Türk Dil Kurumu devleti daha çok karşısında buldu. Böylesine güç bir duruma da, ancak akılıca bir tutumla, içten olan bir inançla dayanılabilirdi. Ömer Asım Aksoy, Genel Yazman olduğu son on üç yılda, Türk Dil Kurumu'nu politikanın dalgalanmalarından koruyan bir temel direk olmuştur. Birlikte sorumluluk taşıdığımız son yedi yılda, onun bunalımlı günlerde durumu nasıl soğukkanlılıkla değerlendirip akla, Kurumun onuruna uygun çıkış yolları bulduğunu en yakından bilenlerdenim.

Birçok kuruluşun çağdaş bir toplum düzenini gösteren Atatürkçülük çizgisinden kaydıkları son çeyrek yüzyılda Türk Dil Kurumu'nun başlangıçta kendisine gösterilen yoldan, bütün engellemelere karşın, sapmamış olmasının sırrını, Ömer Asım Aksoy'da gördüğümüz davranışlarda bulabiliriz. Türk Dil Kurumu'nun bundan sonraki varlığı da, bu türden davranışların ortaya konup konmamasına bağlı kalacaktır. Bu davranışların ne olduğunu, nasıl gerçekleştiklerini de, Kurumun gelecekteki sorumluları Ömer Asım Aksoy örneğinde somut olarak görebilirler.

MUTLU İNSAN

Seha L. MERAY

Şunları söylüyor Sayın Ömer Asım Aksoy, Türk Dil Kurumu'nda geçen günleri, yılları için: «Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu'na aralıksız 35 yıl seçilmek, yaşamının en büyük mükâfatıdır. Ama bu, beni hiç bir zaman 'gurur'a saptırmadı; bu süre, sorumluluk duygumu gittikçe ağırlaştırdı. Kafam günlük çalışma saatleriyle yetinmedi. Dinlenme zamanlarımda, uyku aralarında ve rüyalarımda da Kurum işleriyle uğraştı.» Genel Yazmanlıktan ayrılırken şöyle demişti: «On dört yıldır Genel Yazman olarak Kurultay'lardan, Yönetim Kurulları'ndan sürekli güven gördüm. Bu, yaşamımın en paha biçilmez kazancıdır.»

Sayın Aksoy'un «yaptığı işten mutluluk duymak» anlayışı, böyle; hem de, bir yaşam boyu: Kendi için, bir şeyler alabilmek yerine, kendini tüketircesine bir şeyler verebilmek; övünmek yerine, sorumluluk duygusunun arttığını görmek; günlük çalışma saatleriyle sınırlamamak görevini; uyku aralarında, rüyalarında bile «işini yaşamak»!

Erişilmesi nasıl da güç bir örnek-insan oluşturuyor göz-

lerimizde! Bir göreve getirilişini, yakaya takılan, onunla övü nülen, artık işe yaramayınca da sökülüp atılan bir yapma çiçek gibi görmüyor Sayın Aksoy. Yaşamıyle — yaşamının her yönüyle, her anıyle — özdeşleştiriyor görevini.

Şöyle yazmıştım, yıllar önce, Sayın Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* için

«Bunca yıl, bir arı gibi çalışmış Sayın Aksoy; bıkmadan, gücünü yitirmeden. Kendinden önce bu alana emek vermişlerden de yararlanmış; bu yapıtları eleştirerek, değerlendirerek anmakta kusur etmiyor; kendisine yardımcı olmuşlara da gönül borcunu belirtiyor. Fransız Düşünürü Montaigne'in şöyle bir sözü var: 'Arılar da çiçek çiçek dolaşırlar ama kendi ballarını yaparlar.' Sayın Aksoy'un bu değerli yapıtına halk ozanımızın dörtlüğü uygun düşüyor :

Çift sürüp ekin ekmeyen
Ortaya sofra dökmeyen
Arının kahrını çekmeyen
Ne bilir balın tadını.

Bir sofra döküyor ortaya, Sayın Aksoy, baldan tatlı.»

Aslında bu gözlem, Sayın Aksoy'un bütün yapıtları için geçerli; bütün yapıtları bir «arı» çalışması. Bir sofra değil, nice sofralar dökmüş ortaya, dilimiz için, bunca yıldır.

Dilimize her yönden katkıları yanında, Kol Başkanlığına ek olarak, on dört yıllık Genel Yazmanlık dile kolay. Kurultaylarda o aydınlık açıklamalarıyle, Yönetim Kurulu toplantılarında o özlü sunuşlarıyle, Kurumun günlük yönetiminde o etkin ama insancıl davranışlarıyle, Kurumumuzun bugünkü düzeyine erişmesinde en büyük pay gene onun. Bakın nasıl anlıyor görevini: «Genel Yazmanlık, çok dikkat isteyen, bütün gün çeşitli, sıkı çalışmalar gerektiren yorucu bir görevdir.» Bunu bir yakınma, ya da nalıncı keseri tutumuyle kendine bir övünme payı çıkarmak için söylemiyor; o her zamanki olgunluğuyle değerlendiriyor bu görevi; sözlüğe bir tanımlama yazarcasına.

İşte bu yüzden, Genel Yazmanlıktan ayrılmak istediğini bildirdiği gün, biz — Yönetim Kurulunun öteki üyeleri — direnmiş olsak da, caydıramadık Sayın Aksoy'u kesin kararından. Yaşlandığını, gücünün azaldığını öne sürmekteydi. Onun deyişiyle, Genel Yazmanlığın, «gücü azalmış, ama hastalık derecesini bulan sorumluluk duygusu azalmamış bir kişi üze-

rinde kalması... Yapmak istediğini gönlünce yapamayan kişinin dünyasını karartır.» Bizler, kendisini kafaca en gençlerimizden görmekte ne denli içten davranırsak davranalım, Sayın Aksoy, bilgece değerlendirmiş durumunu; her şeyden önce, her şeyin üstünde, kendine karşı sorumlu. Şöyle demekte: «Gün akşam oldu ve artık bu terazi bu kadar sıkleti hiç çekemeyecek.» Kendi anladığı düzeyden aşağısına katlanamayan kişinin sorumluluk anlayışı böyle olunca, saygı duymaktan başka, ne gelir elimizden.

Kimilerinin akıl almaz bir özveri sayabilecekleri, kimilerinin hiç anlayamayacakları bir davranışı, Sayın Aksoy, seçeneği bulunmayan, bir tutarlılık görmekte: «Kendimi ne denli zorlarsam zorlayayım, yorucu işlere dayanamadığımı görüyordum. Bunca yıl yaşamıma karışmış, kanıma, canıma girmiş bir çalışma düzenini bırakmak benim için zor ve üzücü idi kuşkusuz. Ama görevde kalmak bencillik olurdu. Dil Kurumu'na karşı olan saygım ve sorumluluk duygum, bencillik duygumdan üstün geldi.» Yönetim Kurulu olarak, Sayın Aksoy'un görevden çekilmek isteğini kabul ederken, bizim de kendisine saygımız, bencillik duygumuzdan üstün geldi. «Peki, katlanalım öyleyse» deyişimizin tek gerekçesi, bu.

Kolay iş değil Sayın Aksoy gibi davranabilmek. Sanki bir başka çağın kavramlarını, değerlerini yeniden yaşamaktayız onu dinlerken. Günlük yaşamın hayhuyu içinde anlamlarını da, saygınlıklarını da kimilerinin gözünde çoktan yitirmiş sözcükler — «görev», «sorumluluk», «karşılık beklemek ödev anlayışı», «gönül verdiği ülkeye kendini bilinçli adayış» — o ilk, o saydam, o soylu anlamlarını yeniden kazanıyor Sayın Aksoy'un dilinde.

Bütün bunların ötesinde, hiç yaşlanmayan, gücünü yitirmeyen, hep genç, hep öncü kalan devrimci tutumu var. Bilge kişilere özgü, abartmaya kaçmaz, yalın bir gerçekçilik ürünü gözlemi şöyle: «Her devrimin karşısına dikilenler olur. Dil devrimini savunanlar da 44 yıldır bu savaşı vermekteler. Devrime karşı olanlar, zaman zaman hükümetlerce de desteklenmişlerdir. Ama en çok desteklendikleri zaman bile devrimcilere yenilmişlerdir.» Neden mi? Şundan: «Çünkü dil devrimi toplumun gereksemesini karşılayan doğal bir akım; engellemeler ise bu gereksemeye ters düşen davranıştır.»

Dil devrimini ussal açıdan değerlendirdiği için, «ısmarlama ders kitapları» gibi, «eski dile yeni kuşaklar yetiştirme» çıkmazı konusunda haklı olarak şöyle diyebiliyor: «Kimsenin kuşkusu olmasın, dil devrimi bu engeli de aşacaktır.» Şu da bir

gerçek değil mi: «Unutmamalıdır ki, dil devrimi yanlıları, 44 yıldan beri, çoğala çoğala, bugün önlerine çıkan her engeli ezecek duruma gelmişlerdir.»

* * *

Mutlu insan, Sayın Aksoy. Kaç kişi hak edebilir böyle bir mutluluğu? Kaç kişi erişebilir o mutluluğa? Kırk dört yıl önce yazı dilimizin Türkçesi yüzde 40-45 iken, bugün yüzde 85-90'a ulaştığını görmüş. Bu gelişmeyi Türk Dil Kurumu'nun içinde yaşayan kişi mutlu olmaz mı? «Otuz beş yıldan beri yurdumuzda çok değerli ve ülkücü dil uzmanları yetişti. Atatürk'ün dil ocağında atılım bekleyen yeni alanlara bu taze güçlerle yönelmek gerekir» diyebilen kişi mutlu olmaz mı? «Bir meşaledir devredilir» sözleriyle, meşaleyi güven duyguları içinde emanet edeceği eller bulan kişi mutlu olmaz mı? «Kutsal emanetin etkinliğini, saygınlığını, Büyük Kurucu'nun bize bıraktığı zamanki yüce düzeyde tutmayı başardık. Topluma, yüzyıllardır yitirdiği ulusal dil bilincini yeniden kazandırdık» demekte haklı olan, hakkı olan kişi mutlu olmaz mı? «Yapmak istediğini gönlünce yapabilmiş», «aydınlık dünyasına gölge düşürmemiş» kişi mutlu olmaz mı? Olur, kuşkusuz. «Ben kendi payıma erişebileceğim başarının ve mutluluğun son kertesine ulaştım» derken, bu sözlerde, kendini hiç kaptırmadığı bir «gurur» ya da övünç aramak boşuna; yürekten duyulan bir sevinç, bir kıvanç var bu sözlerde, o kadar.

Bütün görev süresi boyunca, Kurum için yararlı, başarılı, övünülecek her işi, dilimizin benliğine kavuşmasında gerçekleştirilmiş her atılımı — bunda katkısı ne çok olursa olsun — Kurultayiarla, Yönetim Kurullarıyle, Yürütme Kurullarıyle, çalışma arkadaşlarıyle art düşüncesiz paylaşan; öte yandan, eleştirilere karşı sorumlulukları herkesten önce içtenlikle üstüne alan Sayın Aksoy'dan, bir konuda ayrılmaktan çekinmeyeceğim. Sayın Aksoy, Kurumumuzdaki yönetim görevlerini bırakırken, birlikte çalıştığı arkadaşlarına, o her zamanki alçak gönüllülüğü ile şöyle demekte: «Sizlere, ödememe olanak bulunmayan gönül borcum var.» Bu sözlerine katılmadığımı söylersem, en alınmayacakların, en kırılmayacakların başında, birlikte oldukları sürece ona yalnız saygı, sevgi duymuş çalışma arkadaşları gelir sanırım. Sayın Aksoy izin verirse, bu sözleri ona biz söyleyelim: «Size, ödememize olanak bulunmayan gönül borcumuz var.»

Pek çok borcumuz arasında, Victor Hugo'nun en zor işlerden saydığı, «bu günlerimize yarınlar katmayı», hepimize

örnek olacak bir tutumla, erişilmesi güç bir düzeyde başardığı için.

AKSOY'UN EYLEMİ

Emin ÖZDEMİR

«Dil devrimi... Dar boğazlardan geçip bugünkü yaygınlığına vardıysa, halk Türkçesi yazında ve konuşmada devrimci bir utku kazandıysa, bu yaygınlıkta ve utkuda, dil savaşçısı, dil emekçisi ve dil öğretmeni Ömer Asım Aksoy'un unutulmaz bir yeri vardır.» Ceyhun Atuf Kansu, böyle diyor Ömer Asım Aksoy'un dil devrimimiz içindeki yerini saptarken. Bu saptayımdan kalkarak yaşamını dilimizin gelişmesine ve özleşmesine adamış Aksoy'un eylemi üzerinde durmak istiyorum. Ne yapmıştır Aksoy? Dilimizin özleşme süreci içinde neyi gerçekleştirmiştir?

DÜŞÜNSEL BOYUTLANDIRMA

Yalın bir tanımla dil devrimi, dilimizi yabancı dillerin egemenliğinden kurtarma, işleyip geliştirme, ulusal ve öz benliğine kavuşturma atılımıdır. Bu atılımı yönlendiren türlü etkenler vardır. Tanzimattan beri bunlar üzerinde tartışılagelmiştir. Ne ki, tartışı ortamının kayganlığı içinde bu etkenler birbirinden kopuk, bölük pörçük bir düzeyde kalmıştır. Aralarında sağlıklı bir bağlantı kurulamamış, dizgeleştirilememiştir. Daha doğrusu dil devriminin düşünsel yapısı, tam bir bütünsellik içinde açıklanamamıştır.

Aksoy'un gerçekleştirdiği işlerden biri bu olmuştur işte. Bilimsel ve toplumsal verilere bağlı kalarak dil devrimimizin düşünsel boyutlarını çizmiş, bir bütünlük kazandırmıştır bunlara. Nedensellik açısından yapmıştır bu bütünleştirmeyi. Dildeki gelişme ve değişmeleri tek yönlü bir olgu olarak değil, çok yönlü bir etkiler bütünü olarak algılayıp açıklamıştır. Açıklamasını «dille düşünce», «dille ulusallık», «dille bağımsızlık», «dille haikçılık», «dille layiklik», «dille devlet»... gibi birbiriyle iç içelik gösteren ilintiler bütününe yaslandırmıştır. Dil devriminin düşünsel yapısını oluşturan temel yapı taşlarının adını koymuştur.

Dil devrimimizin düşünsel yapısını oluşturan etkenler ya da ilintiler bütünü nasıl etkiler dili? Örneğin dille düşünce arasında nasıl bir etkileşim vardır? Soruyu şöyle yanıtlar Aksoy

«... Dil, düşüncenin kalıbıdır. Düşünceyi (ya da duyguyu) içimizde doğduğu gibi yansıtabilen dil, görevini eksiksiz ya-

pıyor demektir. Kullanılan dil (söz), anlatılmak istenen düşünceye iyice uyan bir kalıp değilse (yani düşünceyi eksiksiz karşılayamıyorsa), ortada olgunlaşmamış bir anlatım var demektir. Bu, ya dilin düşünceyi anlatmaya yetecek oranda gelişmemiş olmasından ya da düşünceyi anlatmaya yeterli olan dilin iyi kullanılmamış bulunmasından ileri gelir. Birincisi dili geliştirmeyi, ikincisi kullananı yetiştirmeyi gerektirir.»

Demek oluyor ki kişide ya da toplumda uyanan yeni düşünceler, kendilerini biçimlendirecek uygun bir anlatım bulabilmek için dil dizgesini etkileyecek, yeni yeni söz değerlerinin oluşmasına yol açacaktır. Bunun gibi, ulusallık kavramı da bizim dilimizdeki değişmenin köklü nedenlerinden biridir. Çünkü «dil, ulus varlığının damgası ve ayrılmaz bir parçasıdır. Ulusu oluşturan öğelerin başında dil gelir. Dilini yitiren ulus, benliğini, kökünü unutur; başka bir ulus içinde erir ve kendini, içinde eridiği, dilini konuştuğu ulustan bilir.» Öyleyse ulus ve dil arasındaki bu temel ilişki kendi öz dilimizin değerlerine dönmeyi zorunlu kılacaktır.

Bağımsızlık kavramının dil üzerindeki etkisini de şöyle açıklıyor Aksoy

«Dil, ulusal bir varlık olduğu için, bağımsızlık konusunda ulusun tutumundan ayrı bir yol izleyemez. Başka türlü düşünmek de usdışı bir şey olur. Arapça adını taşıyan dilin, Türkçe sözcükler ve kurallar egemenliği altında kimliği tanınmaz olması nasıl kabul edilmezse, Türkçe dediğimiz dilin de Arapça sözcükler ve kurallar baskısı altında ulusal varlığını yitirecek duruma düşmesi öylece kabul edilemez.»

Ulusal ve bağımsız bir dilin halka dönük olması gerekir. Halka dönük olmayan bir dil, ulusun ortak anlaşma aracı olamaz. Bilimi, bilgiyi halka indirme, ulusal bilinçlenme ve uyanışı sağlama dilin bu özelliğiyle gerçekleşebilir geniş ölçüde. Yazı diliyle konuşma dili arasındaki uçurumu kapatma, halk diliyle bütünleşme, bu gereksinimden doğmuştur. Dil devrimi bu gereksinimi karşılama atılımıdır.

Ulusal, bağımsız, halka dönük bir dil; dinin, dile karışmamasıyle yaratılabilir. Oysa «Türkler İslâmlığı kabul ettikten sonra bu dinin dili sayılan Arapça, Türkçeyi yavaş yavaş gölgelemeye başlamış; giderek küçümsenen, kullanılmasından utanılan bir dil sayılmasına, bu yüzden de yoksullaşmasına, unutulmasına yol açmıştır. Bu durum, dilin ulusallığı ilkesine de, bağımsızlığı ilkesine de, devletin lâyikliği ilkesine de ters düşmektedir.» İşte dil devrimi bu ters düşüşü kaldırma, dilimizi din dilinin baskısından kurtarmadır.

Devletin simgelerinden biri de dildir. Ulusal varlığın belirleyicisi, ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yönden devletin başta gelen görevlerinden biri de dilin bağımsızlığı üzerine titremesi, onu yabancı etkilerden koruyup geliştirmede duyarlıklı davranmasıdır Çünkü dil bağımsızlığını yitiren bir ulus siyasal bağımsızlığını da yitirir. Bağımsızlık bir bütündür.

Ana çizgileriyle özetlediğim bu düşünceler, dil devrimimizi toplumsal yapılardan gelen etkenler doğrultusunda boyutlandırmaya yönelik görüşleridir Aksoy'un. Başka bir söyleyişle dil devriminin oluşumunu toplumsal değişkenlerle açıklamasıdır. Bu açıklamasını dilin kendi içyapısından gelen değişmeleri de göstererek zenginleştirir.

Dil toplumsal yapıya bağlı olarak değiştiği gibi, kendi içyapısı içinde de doğal birtakım değişme ve gelişmelere uğrar. Dilin seslerinde, sözcüklerinde, kurallarında görülen değişmelerdir bunlar. Aksoy, bir dilbilimci titizliği ile bu değişmeleri gözlemlemiş, örneklere bağlayarak *Gelişen ve Özleşen Dilimiz* adlı yapıtında göstermiştir bunları. Dillerin donmuş, oturmuş bir kalıp olmadığını, sürekli bir devinim, gelişim ve değişim içinde bulunduğunu kanıtlamıştır. Böylece dil devrimimizi bir yandan toplumsal yapımızdan gelen etkenlere, bir yandan da dilin kendi içyapısından gelen etkenlere yaslandırmıştır. Toplumsal ve doğal etkenleri birbirine bağlayarak dil devrimimizin düşünsel «harita»sını çizmiştir.

KURALCI VE GELENEKSEL YAKLAŞIMLARI YIKMA

Dilin, toplumsal yapıdan ve kendi içyapısından gelen etkilerle sürekli bir değişim ve gelişim içinde bulunduğu gerçeğini kimi kişiler benimsemezler. Bu yüzden de dildeki her türlü gelişme ve değişmeye karşı çıkarlar. Dil olaylarına çağdışı yöntemlerle; kuralcı ve geleneksel yaklaşımlarla yorumlar getirirler. Dilin gelişimini, değişimini engellemeye kalkarlar. Nitekim dil devrimimiz için de böyle olmuştur bu. Birtakım kişiler, sözde dil bilginleri kuralcı ve geleneksel yaklaşımın ürünü olan kimi savlarla karşı çıkmışlardır dil devrimine. Kör bir direntiyle devrimi yörüngesinden saptırmaya, yozlaştırmaya çalışmışlardır.

Kuralcı ve geleneksel yaklaşımın ürünü olan karşı savları tek tek ele almış, yıkmıştır Aksoy. Bunların karşısına usçu, gerçekçi ve gözlemci bir yaklaşımla çıkmıştır. Karşı savları çürütürken, geçersizliklerini, dil dışılıklarını gösterirken bir yandan da bunları yukarıda kısaca değindiğim dil devriminin boyutları içinde ele almış, yargılamıştır. Daha doğrusu

saptadığı ilkeleri, dil devriminin düşünsel gerekçesini bu yolla uygulamaya koymuştur.

Aksoy, dil devriminin düşünsel boyutlarını çizip dizgeleştirdiği gibi, dil devrimine yöneltilen saldırıları da ayrıntılı bir biçimde saptamıştır. Böylece ikisi arasındaki karşıtlıkları; öne sürülen düşüncelerin tutarsızlıklarını ustaca göstermiştir. Örneğin, dil devrimine karşı çıkanların demirbaş savlarından biri şudur: «Dil canlı ve tabii bir vasıtadır. Bu cihetle dile müdahale edilemez. Dil müdahale kabul etmez.» Bu savı şöyle bir yaklaşımla çürütüyor Aksoy

«Dil müdahale kabul etmezse, müdahale edenlere karşı koymaya zaten gereklik yoktur. Dil, müdahale kabul ettiği içindir ki buna karşı konmak isteniyor. Gerçekten, dil doğal ve toplumsal bütün olaylar gibi müdahale kabul eder. Başka uluslarda da dile el atılmış, biçim, yön verilmiştir. Bizim eski yazı dilimiz, ters müdahale ile o duruma gelmemiş midir? Kırk üç yıldan beri dilimizde görülen gelişme de müdahale ile sağlanmamış mıdır? İnsanlar, kendileriyle ilgili hiç bir şeyin başını boş bırakamaz; daha iyiyi elde etmek için onlara biçim verirler. Toprağı gübrelerler, ağacı aşılarlar, çocuğu eğitirler, toplumu yönetirler. Okul açmak, kanun yapmak, hastaya ilâç vermek... 'müdahaleden' başka nedir? Topluma bağlı bir olay olan dil de doğal olarak toplumun istediği yola girecektir. Dilbilgisi kuralları koymak ve bunları okullarda öğretmek bile dile müdahale edilebileceği düşüncesine dayanır.»

Usçu, gerçekçi ve gözlemci bir nitelik taşıyor bu yaklaşım. Ayrıca, dili tekil bir kurum değil, toplumsal yapının bir parçası olarak görme yönsemesini içeriyor. Somut, yaşanmış, yaşanmakta olan olaylara dayanıyor. Böylece «dile müdahale edilemez» savını temelden çürütüyor. Kaldı ki dilin canlı, doğal bir varlık değil, insanoğlunun yaratımı olduğunu dilin kendisi kanıtlıyor. Ortaya konan yeni varlıkları, nesneleri adlandırmak için yaratılan yeni yeni sözcükler bunu gösteriyor.

Aksoy'un, dil olgularını usçu, gerçekçi ve gözlemci bir tutumla değerlendirmesi, dilbilimci bir bakış açısına ulaştırmıştır onu. Şöyle ki dilbilimci bakış dilde değişmez kuralların varlığını yadsır; dilin kurallardan değil, kuralların dil olgularının gözlemlenmesiyle dilden doğduğuna, ancak bunların da zaman içinde değişebilirliğine inanır. Aksoy da dil devrimine kuralcı ve geleneksel yaklaşımlarla karşı çıkanların söylediklerini bu bakış açısı içinde ele alır. Örneğin, karşıcılar «yeni türetilen sözcüklerin işlek olmayan eklerle türetildiğini, bu yüzden uydurma sözcükler olduğunu» sık sık yineler, *-sel*, *-cil*,

-deş, -men, -enek.... gibi yapım ekleriyle türetilmiş sözcüklerin dilimizin doğasına ters düştüğünü savlarlar. Bu sava karşı Aksoy, «Türkçede bu eklerden biriyle türetilmiş tek bir sözcük bile bulunsa, o sözcük örneksenerek yenileri türetilmeli, böylece az işlek eklere işleklik kazandırılmalıdır.» görüşünü savunur. Dil devriminin temel amaçlarından biri de budur. Dilin olanaklarını işletmek.

Devrimci ve dilbilimci anlayışın bir ürünüdür bu görüş. Nitekim bu ekler işletilmiş, bunlarla yeni sözcük dizgeleri oluşturulmuştur. Artık bugün dil tutucularının hiç biri *-sel, -sal* eklerinin dilde bir iki sözcükte görüldüğünü öne süremez. Sürerse; *kişisel, özel, nesnel, düşsel, görsel, yerel, evrensel, eğitsel, toplumsal*... gibi sözcük dizgeleri yalanlar onu. Bunun gibi, *bencil, batakçıl, bitkicil, böcekçil, bütüncül, elcil, ikincil, kumcul, özgecil*... sözcükleri *-cil* ekinin; *çağdaş, anlamdaş, duygudaş, düşündeş, yandaş, eşdeş, işteş, özdeş, paydaş, türdeş*... sözcükleri *-deş* ekinin; *çekmen, çevirmen, danışman, dizmen, öğretmen, egemen, etmen, eğitmen, eleştirmen, denetmen, göçmen, sayman*... sözcükleri *-men* ekinin; *gözenek, ilinek, kesenek, olanak, seçenek, yetenek, örtenek, tutanak*... sözsükleri *-enek* ekinin az işlek olduğu savını çürütmüştür.

Dilbilimci yaklaşım, sözcükleri «güzel», «çirkin», «doğru» ya da «yanlış» diye nitelendirmeyi geçersiz sayar. Önemli olan bir sözcüğün dilin çevrimine girmesi, bu çevrim içinde dolaşım kazanıp kazanmamasıdır. Dilin çevrimine girmişse, kullanırlık kazanmışsa benimser ve varsayar o sözcüğü. Ömer Asım Aksoy da dil devriminin getirdiği yeni söz değerlerini çirkin ya da yanlış diye damgalayanların karşısına bu görüşle karşı çıkmıştır. Kısaca onların geleneksel ve kuralcı tutumlarını; saptırmaca ve yanıltmacalarını yıkmıştır.

Bir başka özelliğine de değinelim burada. Devrimci ve bilimsel doğrultuda dil olaylarını yorumlayıp açıklarken düşüncelerini açık, aydınlık bir anlatımla biçimlendirir. Örneklendirme, karşılaştırma, tanıklama gibi düşünceyi geliştirme yollarını ustaca kullanır. Dolaylamalardan, sözü uzatmadan, anlatımı sözcük boğuntusuna getirmekten özellikle kaçınır. Bu yönden dil devrimine karşı çıkanların savlarını inandırıcı bir biçimde çürütmesinde devrimci ve bilimsel tutumunun yanı sıra bu açık, aydınlık anlatımının da büyük payı vardır.

ANADİLİN TOPRAĞINI ELDEN GEÇİRME

Dilimizin ulusal söz değerlerini gün ışığına çıkarma dil devriminin ana amaçlarından biridir. Bu da dil toprağımızı

elden geçirmeyi gerektirir. Dilimizin tarihsel akışı içinde yaratılmış, türlü nedenlerle sözlüğümüzün dışında kalmış, unutulmuş ya da kullanımdan düşmüş dil değerlerinin ardına düşmekle olur.

Kuşkusuz güç bir iştir bu. Kişiden yetkin bir anadili duyarlığı, inancı ve sevgisi ister. Kılı kırk yaran bir titizlik, sabır ve dayanca ister. Bu güç işi üstlenmiştir Aksoy. Anadilin toprağını sürekli bir taramadan geçirme soylu bir tutkuya dönüşmüştür onda

«En büyük tutkum, *Tarama Sözlüğü* ile *Derleme Sözlüğü*'nü sona erdirmekti. Bir yaşam boyu üzerinde durduğum *Gaziantep Ağzı* ile *Atasözleri ve Deyimler* konusunu da geliştirmeye çalıştım. Ulusal dilin egemenliğini sağlama uğraşısını — bunların ayrılmaz parçası olarak — birlikte sürdürdüm.»

Türkçenin söz dağarcığındaki yenileşme, geniş ölçüde derleme ve tarafa çalışmalarının verimleriyle gerçekleşmiştir. Halk ağzında yaşayan, ama yazı dilinde kullanılmayan söz değerlerini yazı diline ağdırma, söz dağarcığımızı yenileştirmekle kalmamış, yazınımızın havasını da değiştirmiştir. Roman, öykü, şiir, deneme gibi yazınsal türlerin sözcük örgüsü, anlatım biçimi halklaşmıştır. Şöyle de söyleyebiliriz, yazınımızın yerellik, ulusallık, gerçekçilik kazanması halk dilinin bereketli toprağına yazılarımızın, ozanlarımızın ayakbasmasıyle sağlanmıştır. *Derleme Sözlüğü*'nü oluşturan çalışmalar açmıştır bu yolu.

Tarama çalışmaları da dilimizin geçmişiyle bütünleşmesini sağlamıştır. XIII. yüzyıldan günümüze değin eski dil anıtlarımızın taranması, türlü nedenlerle unutulmuş olan sözcüklerin saptanması dil ortamımızı değiştiren önemli etkenlerden biri olmuştur. Gündeş yazarlarımızın, ozanlarımızın söz evreniyle Yunus'un, Dede Korkut'un, Mercimek Ahmet'in, Âşık Paşa'nın, Pir Sultan ve Karacaoğlan'ın söz evrenleri arasında göbek bağı kurulmuştur.

Kesintisiz otuz beş yıl derleme ve tarama çalışmalarını yönlendiren, düzenleyen Aksoy, halkın ortak yaratısı olan deyimleri, atasözlerini de özenli bir incelemeden geçirmiştir. Bunların, biçim ve içerik yönünden özelliklerini eleştirel bir yöntemle değerlendirmiştir. Deyimleri ve atasözlerini tek tek tartıya vurmuştur. Anlatısal yapılarını, kavram ve yargı yüklerini incelemiştir. Dil evrenimiz içinde kendine özgü bir bölge oluşturan, halkımızın yaşamı, yaşantısıyle sıkı bir kan bağı bulunan deyimlerimizi, atasözlerimizi türlü yönleriyle açıklığa kavuşturmuştur.

Aksoy'un 33 yapıtı vardır. Bugün de sürdürmektedir çalışmalarını. Bir dil savaşçısı, bir dil işçisi olarak Türkçenin bağımsızlığına adamıştır kendini. Yazıları, yapıtlarıyle dil devrimimiz için başlı başına bir okul olmuştur...

AYDEMİR'İ ANIŞ

Oktay AKBAL

Şevket Süreyya Aydemir'i yitireli bir yıl olmuştur. Oysa ben aradan daha uzun zaman geçti sanıyordum. Belki de Gemlik'deki evinin, kitaplarının, eşyalarının bir çeşit «talan»a uğraması olayı yüzünden... Orhangazi bakkallarında bile Aydemir'in yazıları, kitapları paket halinde satılmış. Acı... Gerçi Aydemir'in yakınları mektup yazdılar, Ankara'daki evinin bir «müze gibi» korunduğunu söylediler, gelip görmeye çağırdılar. İlk fırsatta gideceğim. Şevket Süreyya «sıradan» kişilerden değildi, ondan bu çabam, bu dikkatim, bu üzüntüm. Bir insan ölür ölmez arkasındakiler, sözde «yakınları», nasıl bu denli acımasız, bu denli «uzak», bu denli ilgisiz olabiliyorlar? Bu sözüm herkese, hepimize. Bizlere, sizlere, bizlerden sonra kalacaklara...

Bir yıl önce bugün dünyadan ayrıldı Şevket Süreyya. Bekledim anısına bir kitap çıkar mı diye? Olmadı öyle bir şey. Oysa «Tek Adam», «İkinci Adam», «Menderes'in Dramı», «Enver Paşa» gibi çok değerli incelemeler yapmış bir kişinin yaşamı, yazar, iktisatçı, eylem adamı olarak üzerinde önemle durulmaya değerdi. O, önem verdiği kişilerin yaşamlarını, yapıtlarını, serüvenlerini didik didik etmiş, gözler önüne sermişti. Aynı işi yapacak bir genç araştırmacı, incelemeci çıkmayacak mı? Şevket Süreyya'nın, Turancılıktan komünizme, komünizmden Kemalist devrimciliğe kadar uzanan düşünce serüveni ilginç bir roman kadar sürükleyicidir. Kendisi bunu anlattı gerçi. «Suyu Arayan Adam» bugüne dek okuduğum en güzel, en başarılı özyaşam öykülerinden biridir. Kendini, yanılgılarını en iyi anlatan yine kendisidir. Ama bir yaşamı tümüyle incelemek, yargılamak, yorumlamak için bir «başka» göz, bir «başka» kafa gereklidir. Herşeyi yerli yerine oturtmak, Şevket Süreyya'yı, bu bir dönemin «örnek» kişisini gerçek değeri, anlamıyla kuşaklara tanıtmak için...

Şevket Süreyya bir açık oturumda Atatürk'te beş önemli nitelik saptadığını söylemişti. Bu ilginç konuşmasından bir parçayı yeniden okuyalım: «Birincisi Atatürk'ü diğerlerinden ayıran ve önde gelen, öbür vasıfları ile birleştiği zaman, onu

«tek adam» yapan vasıf «ileri görüşlülüktür.» İkincisi Atatürk'ün heyecan adamı değil «akıl adamı, mantık adamı» olmasıdır. Üçüncü vasıf, çok şâyanı dikkattir. Bütün çağımızın askerlikten gelen liderleri arasında şimdi söyleyeceğim şu üçüncü vasfı Atatürk gibi aksettiren ve ifade eden, benimseyen yoktur. Bu üçüncü vasıf meşruluk duygusudur. Bazı şeyleri emrederek değil, benimseterek yürütüyor... Atatürk'ün dördüncü vasfı, «doktrin adamı» değildir. Doktrinin ne olduğunu gayet iyi biliyor. Yakup Kadri bir gün diyor ki «Paşam, bu partiyi kuruyorsunuz, herşey güzel ama bunun doktrini yok.» Atatürk «Oğlum doktrine varırsak, doktrin çerçevesine girersek herşeyi dondururuz. Çünkü müdevver bir çerçeve içinde kendimizi bağlayacağız, elbette doktrini yok. Kendi kendini yapacak doktrin» diyor... Atatürk'ün beşinci vasfı «aksiyon»dur. «O bir aksiyon adamı idi.» Şevket Süreyya, Atatürk'ün hapisten çıkartıp önemli bir görevin başına getirdiği bu aydın kişi şu altıncı niteliği de hemen eklemiştir: «Atatürk'ün şahsiyetine milletçe hepimiz medyunuz. Fazla olarak benim de bir şahsî borcum vardır. Bir adamı hapishaneden çıkarıp yükseklere getirmezler. Bir büyük müsamaha adamı idi.»

Aydemir'le bir çok kez karşılaştım, konuştum. Yazıları gibi konuşmaları da ilgi çekiciydi. Derin bilgisi, zekâsı kadar yazış, konuşuş biçimi de renkliydi, başkaydı, sürükleyiciydi. Atatürk döneminden çok partili döneme kalan «eylem ve düşünce» adamlarından biri, en önemlilerinden biri... Ölümünden bir yıl sonra açtım kitaplarını karıştırdım. Yazarların üstünlükleri buradadır, büsbütün yok olmamakta... Atatürk'ü en iyi anlatan kitap, nerdeyse tek kitap, «Tek Adam» kuşaklar sürdükçe okunacaktır. Ötekiler de öyle... 22 Mart 1976'da «Cumhuriyet»te çıkan son yazısını kesmiş saklamışım. Şöyle bitirmiş «Doğum ağrısı mı, tükeniş mi?» başlıklı bu son yazısını: «Kısacası bize, yeni insanların, hamiyetli ve aydın insanların, gerçek aydınların, lâf ebeliği değil, bir yeniden düzenlemeyi sağlayacakları bir yeniden doğuş, yeniden uyanış ve milletçe bir kendini buluş lâzım. Bu kendini buluş, ya başarılır ya başarılamaz. Ama ruhu ve davranışları ile bozulmuş politikacının tekelinden, bu ülkenin artık kurtarılması şarttır.»

«Suyu Arayan Adam», Atatürk döneminde bulduğu kaynağı yitirmişti o büyük adamın ölümünden sonra... Bir daha da bulamamıştı. Hep aramış, aramıştı. Hepimiz gibi... Son yazısında bu bildiriyi bıraktı genç kuşaklara: «Ruhu ve davra-

nışları ile bozulmuş politikacının tekelinden bu ülkenin kurtarılması şarttır.»

(Cumhuriyet 25 Mart)

ŞEVKET SÜREYYA'YI DÜŞÜNÜRKEN

Mustafa EKMEKÇİ

Şevket Süreyya öleli bir yıl oldu. Cenazesine gittim, ölüm haberini yazdım. Öldüğü günlerde yazı yazmadım. İstanbul'a duruşmaya gittim birdenbire galiba. Yazılanları okudum...

( )

Şevket Süreyya, çok iyi bir gazeteci. Yaşadığı olayları yorumlamış, bunlar bir bir gerçekleşmiş. Şevket Süreyya Aydemir'in yazdıklarının büyük bölümüyle gerçekleşmesi, nasıl sağlam bir mantık yapısı olduğunu gösterir.

O yıllarda yazdığı yazılarının bir bölümünü «Kahramanlar Doğmalıydı» adlı yapıtında toplamış. Yapıtı, «Çağdaş Yayınları»nda çıkmış. Aydemir'in yazıları, dün olduğu gibi, bugün de değerinden bir şey yitirmeden okunacak nitelikte..

«Tek Adam», «İkinci Adam», «Enver Paşa», «Menderes'in Dramı» bir yandan tarihsel gelişim içinde belgeleriyle olayları yansıtırken, Şevket Süreyya, kahramanlarının özellikle iç dünyası, ruhsal yapıları ile de yakından ilgilidir. Ve bunları okurun gözleri önüne serer. Toplumsal sorunlara eğildiği kadar, insana önem verir, yeni toplumların yeni insanlardan oluşacağına inanır Şevket Süreyya Aydemir.

Karşılaştığımızda, sevinerek anlatırdı, kitaplarından birinin kaç baskı yaptığını...

— Enver Paşa için bir belge buldum, aklın durur.. deyince de dehşetli kızar, şapkasını yere fırlatıp, Aydemir'e

— Köylü, sen ne anlarsın? der, yeniden ormana dalarmış...

Nâzım, bir süre sonra, öncekinden daha güzel bir şiiri ile dönermiş.

Nâzım Hikmet'in, Vâ-Nû'nun yanında — o yıllarda — bir «köylü»ydü kuşkusuz. Istanbul çocuğu değildi, Edirne'nin muhacir mahallesinden gelmişti. Şakayla karışık söylense de gerçeğe yakın. Nâzım, Paşa torunu, kentsoylu; Şevket Süreyya, hep öyle kalmış. Yaşamı boyunca toprağa bağlı, köylüsünden, kasabalısından kopmamış bir halk çocuğu. Küçük bir toprağı olsun, sade insanlar arasında yaşasın. Bu duygularını «suyu arayan adam»da belirtir. Sovyet ihtilâli yıllarında da, kendisinin ve Vâ-Nû'nun yiyemiyecek kadar berbat buldukları çor-

bayı (buna çorba denirse) Nâzım'ın büyük bir iştahla yediğini de yazar. Yine onun yazdıklarından anlıyoruz ki, yine o yıllarda dayanılmaz kötü koşullara karşın, hiç yakınmıyan o Istanbul çocuğu (kentsoylu) Nâzım Hikmet'tir...

Kulislerde dolaşırken, kendi kendime mırıldanıyorum

— Koca Şevket Süreyya... Koca gazeteci.

Şevket Süreyya'nın basın kartı var mıydı, bilmiyorum. Amma, dört dörtlük bir gazeteciydi, bu yapıtlarıyla belli.

Bir arkadaşı anlattı: Baharı çoh severmiş! Bahar gelince, dostlarını kırlara sürükler, toprağı koklar, kendinden geçercesine, doğanın uyanışını, sarhoşluğunu yaşarmış!.

Şevket Süreyya için çok şeyler yazılacak kuşkusuz. Saygılı, insanları seven, ileriyi gören, memleketini ve onun koşullarını iyi bilen bir insandı benim gözümde...

Cumhuriyet'in yazarlarındandı. Cumhuriyet bürosuna geldiğinde, gönlümüzü alırdı hepimizin.

Bana Şevket Süreyya, hakkı yenmiş bir yazarımız, bir düşünürümüz gibi gelir...

Keşke onunla daha sık konuşabilsem, onu konuşturabilseydim...

Karşılaştıklarımızda sorardı

— Oooo, sen de burda mısın? Ne oluyor ortalıkta, sen bilirsin...

( )

(Cumhuriyet 25 Mart)

70. Doğum Yıldönümünde :

SABAHATTİN ÂLİ

Konur ERTOP

Edebiyatımıza önemli katkılarda bulunan hikâyeci ve romancı Sabahattin Âli'nin 70. doğum yıldönümü dolayısıyle, sanatını konu alan bir yazı sunuyoruz. Burada, sanatçının kesin doğum tarihinin henüz saptanamadığını belirtmek yerinde olur. Önümüzdeki yıl bugünlerde Sabahattin Âli, ölümünün 30. yıldönümü dolayısıyle Yazarlar Sendikası'nın hazırlayacağı geniş kapsamlı bir programla anılacak. Sendikanın bu amaçla oluşturduğu kurulda Konur Ertop, Filiz Ali Laslo, Atilla Özkırımlı, Demir Özlü, Kemal Sülker ve Ömer Faruk Toprak görev aldılar. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nde yayımlanan «Doğu Almanağı» adlı dergi, 1976 kış sayısında sanatçının «Kürk Mantolu Madonna» adlı romanının Rusça çeviri-

sinin bütününü (ilk kez) ve Radi Fiş'in «Sabahattin Âli'yi Okurken» başlıklı uzun bir incelemesini yayımladı.

Günümüz Türk hikâye ve romanını kuran en önemli imzalardan biridir Sabahattin Âli. Bir yüzyılı pek az geçmiş hikâye ve roman tarihimizin son kırk yılı, haklı, onurlu, toplumuna karşı sorumlu ve gerçeğe saygılı gelişimini Sabahattin Âli'nin yapıtları doğrultusunda oluşuna borçludur.

Hikâye ve romanımızın Sabahattin Âli'ye kadar süren gelişimi içinde gerçekçi çizgiler yansıtan kalemler görülmemiş değildir. Örneğin Hüseyin Rahmi'de halkın yaşamı gerçekçi biçimde anlatılır. Ancak onun görebildiği gerçekler İstanbul'un kenar semtlerinin dışına çıkmaz; kasabanın, köyün yaşantısı bu tür romancıların gözünden doğallıkla uzak kalır. Nabizade Nâzım, Ebubekir Hazım gibi köy insanının sorunlarını konu edinen yazarlarda da yaşam güçlüklerini yansıtan sayfalar toplumsal yapısıyla ilgili nedenleri vermeyi başaramaz, bu yüzden de bir tür yerel rengin ötesine geçemez.

Sabahattin Âli ise, köy ve kasaba çevresinin insanlarını, olaylarını, sorunlarını gerçekçi anlayışla dile getirirken, bizde ilk kez toplumcu bir anlayış içinde de yorumlayabilmiştir. Çocukluğunun geçtiği Çanakkale, İzmir, Edremit, Ayvalık'la ilgili izlenimlerini öğretmen olarak görev yaptığı Yozgat, Konya yörelerinin gözlemleriyle birleştirmiş; Aydın, Konya, Sinop cezaevlerinde bulunduğu sırada tanıdığı Anadolu insanları ona yerel sorunların içyüzlerini yakından tanıtmıştır.

KÖY SORUNLARI

Sabahattin Âli, hikâyelerinde başlangıçtan beri köy sorunları üzerinde geniş ölçüde durmuştur. 1930'da «Resimli Ay» dergisinde yayımladığı, sonradan «Değirmen» adlı kitabına da aldığı «Bir Orman Hikâyesi», orman köylülerinin ağaç kesme hakkını almış şirketle çatışmasını konu edinir.

Nâzım Hikmet'in «bizde örneğine az tesadüf edilen türden bir eser» diye değerlendirdiği ve «köy psikolojisinin bütün tutucu ve ilerici yanlarını, ilkel sermaye birikimi yapan kapitalizmin gelişme yolunda köylülüğü nasıl dağıttığı»nı «zeki bir aydınlık içinde» yansıtışına dikkati çektiği bu hikâyeyi, köy çevresi içindeki insanları, köylülerin kent karmaşasındaki davranışlarını, hapisaneye düşmüş köy insanlarını zorlayan etmenleri konu edinmiş birçok hikâyesi izler

İşte, evlendikten iki ay sonra askere giden, tezkere aldıktan yirmi gün kadar sonra bir düğünde işlenen bir cinayet yüzünden dama düşen Opruklu Seyit'le karısı Dudu'nun hikâ-

yesi «Kazlar». Burada hasta Seyit, başgardiyanla müdüre hapisanede daha iyi bir yere geçmek için iki kaz vermek ister. Dudu komşusunun kazını çalıp götürür. Seyit'in hapisanede öldüğünden habersizdir ve kazı çaldığı için mahkûm edilir.

İşte, dayak yediği için soygun suçunu üstlenmiş İmamköylü İdris'in hikâyesi: «Bir Firar». İdris, çaldıklarının kahveci Süleyman'da olduğunu da söylemiştir dayaktan kurtulmak için. Jandarma köye götürdüğünde söylediklerinin doğru olmadığı anlaşılacak, yeniden dayak başlayacaktır. Kurtuluşu kaçmakta görür. Ama bunu başaramaz, vurulur.

İşte, yazarın cezaevinde tanıdığı Çallı Halil Efe'nin serüvenini anlatan «Candarma Bekir» hikâyesi: Halil, Denizli Cezaevi'nden soruşturmanın genişletilmesi için Çal'a gönderilir. Aralarının açık olduğu köylüsü Bekir jandarma olmuştur. Bekir'in haksız dayağına, hakaretlerine dayanamayan Halil jandarmayı vurur.

İşte, Dedemköylü Mehmet'i tarla sulamak için vurup Konya Cezaevi'ne düşmüş Zağar Mehmet'in serüvenini anlatan «Kanal» hikâyesi.

İşte, toprak kavgasında öldürülen Sarı Mehmet'in davacı olmaktan caydırılmış yaşlı anasını anlatan «Kağnı» hikâyesi: İhbar sonucu topraktan çıkarılarak kağnıya yüklenen oğlunun cesedini kente götürürken can veren kadının serüveni...

Konya'dan iş bulmaya İzmir'e gitmek amacıyla kamyona binen gurbetçi delikanlının yol parası olmadığı için bir virajda aşağı atlarken çarpıp ölmesini anlatan «Kamyon» hikâyesi...

Mahkemede tarlasını köyün ağasına kaptıran, bu sırada ölü torununun nüfus kâğıdını kullandığı için de onun yerine yol parası vermeye zorlanan ve cezaevine düşen seksenlik Mehmet'in serüveninin anlatıldığı «Kafa Kâğıdı» hikâyesi...

Öğretmenin köye yol yaptırmak için girişimde bulunmasını, bu sırada kente gelen bir devlet büyüğünün isteği üzerine yolun yapılışını, ancak kağnılarının tekerlekleri bozar diye köylülerin bu asfalttan geçirilmeyerek eskisinden de güç duruma düşmelerini, bu yüzden dövülmeye kalkışılan öğretmenin köyden ayrılmak zorunda kalışını anlatan «Asfalt» hikâyesi...

Ölen Kerim Ağa'nın ardında parasız, güvencesiz kalan karılarının hikâyesi: «İki Kadın»...

Sabahattin Âli'nin köy çevresini ve köy sorunlarını konu edinen hikâyeleri yalnız bunlar değildir. Köy insanlarının iç dünyalarını, cezaevlerindeki ya da kentlerdeki serüvenlerini,

devlet kurumlarıyla, aydınlarla ilişkilerini anlatan pek çok hikâyesi de vardır.

Köy çevresine doğrudan doğruya bağlı hikâyelerinin olsun, köye dolaylı yoldan bağlanan ikinci tür hikâyelerinin olsun, 1950 ile 1970 arasında çok güçlü ürünler veren çığırın temeli olmak bakımından, edebiyatımızda önemli yerleri bulunduğu gerçektir.

BİR GELENEĞİN BAŞLANGICI

Sabahattin Âli'nin «Kuyucaklı Yusuf»unun gerçekçi köy romanı geleneğinin ilk başarılı örneği olduğunu belirtmek gerekir. Köy çevresini konu edinen gerçekçi romancılar kuşağı içinde Yaşar Kemal'den Fakir Baykurt'a kadar bütün başarılı kalemleri bu roman geniş ölçüde etkilemiştir.

«Kuyucaklı Yusuf», yazarın içinde yaşadığı Edremit'in 1903-1915 yıllarındaki toplumsal yaşamını yansıtır. İmparatorluğun yıkılış döneminde güçsüz düşmüş devlet örgütünün baskısı artan eşraf karşısındaki durumunu, bu hastalıklı ilişkinin kolay kolay yok edilemeyecek görünüşlerini ortaya serer. Anasıyla babası köyünde eşkıya baskınında ölen ve Kaymakam Selâhattin Bey tarafından büyütülen Yusuf, olayların zorlanmasıyla eşrafa ve yönetime başkaldıran bir eşkıya tipi oluşturur. Bu yönüyle o, Yaşar Kemal'in başarılı İnce Memed romanının da temelini oluşturmaktadır.

Kasaba çevresini, yerel ve tarihsel tipleri sağlam bir gözlemle dile getiren «Kuyucaklı Yusuf»ta Kaymakam Selâhattin Bey bir yandan yanlış kurulmuş, dengesiz aile ortamında, öte yandan eşrafın büyüyen baskısı altında gitgide ezilip silinir. Onun ölümüyle görgüye ve sağduyuya dayanan bir ahlâkın, «kerim devlet»in son kalıntıları da ortadan kalkacaktır. Yeni kaymakam eşrafla yakın ilişkiler kurar, eğlence ardında koşarken, Yusuf'un aile ocağına da uzanır. Yusuf, namusunu kurtarmaya çalışırken, eşini gömüldüğü bataklıktan ancak ölü olarak çıkarabilir. Ancak, girişimi artık bu bozuk düzene başkaldırışa, kadar gelmiş olur.

Kuyucaklı Yusuf, yarım kalan serüvenine karşın, köy romanları geleneğinde sağlam bir çıkış noktası oluşturur.

AYDINLAR ÇEVRESİNDE

Sabahattin Âli, gerçeği somut, çıplak görünüşleriyle ve eleştirici tutumla dile getirmiş toplumcu bir yazardır. Yapıtlarında köylülerle birlikte doğallıkla işçileri de konu edinmiş-

tir. Bundan başka aydınları, kentin yaşantılarını, bürokrasinin görünüşlerini de etkili biçimde anlatmıştır.

Onun İkinci Dünya Savaşı eşiğindeki aydınlar çevresini konu edinen «İçimizdeki Şeytan» romanı bugün hâlâ birbiriyle çekişen siyaset ve düşünce akımlarını canlı bir biçimde sergilemesi bakımından dikkat çekicidir.

Üniversite öğrencisi ve posta memuru Ömer'le konservatuvar öğrencisi Muazzez'in evlenmelerinin, sonra anlaşamayarak ayrılmalarının hikâyesini anlatan bu romanda sağcı sözde aydınlar, bohem sanatçılar çevresinin geniş bir panoraması yansıtılmaktadır. Sağcı, Turancı ideologlarının etkilerini günümüzde de sürdüren çevresi gerçek yaşamdan alınmış portreleriyle romanı zenginleştirmektedir.

«İçimizdeki Şeytan»ın kişilerinden Nihat, Nihal Atsız'dan; Profesör Hikmet, Mükrimin Halil Yinanç'tan; İsmet Şerif, Peyami Safa'dan: Hüseyin Bey, Zeki Velidi Togan'dan esinle çizilmişlerdir.

Sabahattin Âli, bu çevrenin insanlarını çıkarcı, bencil, yozlaşmış kişilikleriyle ortaya koyarken, toplum gerçeklerinden kopuk, çağdışı düşüncelerini eleştirmiştir.

«İçimizdeki Şeytan»ın da kendisinden sonraki aydın çevresi romanları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu tür romanlar arasında Samim Kocagöz'ün, Onbinlerin Dönüşü adlı yapıtı anılabilir. 12 Mart dönemini konu edinen ve faşizmin baskıları yanında sağcı düşünceyi eleştirmeye girişen romanlarla «İçimizdeki Şeytan»ın ilgilerini de gözden uzak tutmamak gerekir.

YAŞAYACAK OLAN

Sabahattin Âli, bizde gerçekçi hikâye ve romanın başarılı ve etkili ilk büyük temsilcisidir. Yapıtlarında Türk toplumu keskin bir gözlemcilik ve sağlam bir dünya görüşü içinde canlandırılmıştır. Gerçekçi ve toplumcu çağdaş hikâye roman sanatımızın temelini oluşturan yapıtıyla bir yandan köy kaynaklı anlatı dalını, öte yandan kentteki sınıf ayrılıkları gerçeğini vurgulayan hikâye ve romanı beslemiştir. Onun etkileri, kendisinden sonraki edebiyat kuşaklarında yaşayıp sürerken, usta sanat kişiliği, yapıtını okuyucu karşısında da yaşatmayı sürdürecektir.

(Sanat Dergisi 1 Nisan)

Ölümünün 40. Yıldönümünde :

ABDÜLHAK HÂMİD

Orhan URAL

İlk yargıların yer aldığı okul kitaplarındaki görüşler, kalıplaşan değerlendirmeler, edebiyatımıza ilişkin bakış açısını yıllar boyu dondurmuştur. Kaçınılmaz bir gerçeği dile getirmek zorundayız: İsmail Habib Sevük'ün Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi (1925) ve Edebi Yeniliğimiz (1931) ülkemizde 1945 yılına değin yetişen kuşaklar üzerinde etkili gücünü sürdürmüştür. Abartmalı övgüyle ve coşkulu sözcüklerle örülü yazar portrelerini, o dönem lise son sınıf öğrencisi olup da bugün saçları ağaranlar arasında belleklerinde hâlâ yaşatanlar vardır. Bir gerçeği yalın-çıplak görüntüsü ile değil de, bire bin katarak anlatma eğilimi, toplumumuzun kültür kökenindeki birikimlerin doğal sonucudur. Ne var ki, gelenek ve göreneklerdeki yadırganan değişimler gibi, kişilere, yapıtlara bakış açıları da alışılanın dışında zamanla yeni boyutlara ulaşıyor.

Ataç dönemine değin bir Abdülhak Hâmid efsanesi sürüp gitmiştir. Ataç: «Abdülhak Hâmid belki eskiyi yıkmıştır, ancak yerine yeni bir güzellik getirememiştir.» dediği gün, benimsenmiş değer yargılarını sarsmış, kalıplaşan ön-yargıların sahiplerini tedirgin etmiştir.

Hindistan'ı görmeden «Duhter-i Hindû»yu yazan Abdülhak Hâmid, Bombay'daki iki yılı bulan konsolosluk görevi süresince bir Hint gerçeğine bakmak gereğini bile duymaz: Burada gerçek sözcüğü, öylesine yersiz ve anlamsız ki... Sevgili ile randevularını belirleyen yer adları dışında bir Paris'i anlatamayan ozan, otuz dört yaşında gittiği ve yirmi yıl kaldığı Londra'yı anlatabilmiş midir?

Yapıtlarının «en edebi görüntülüsü» diye nitelediği Finten'de — fesli bir diplomat maskesiyle — kendi kişiliğini şöyle belirler

«O. bir müelliftir: Her yere gider, birçok lisan bilir, bir güzel nasiye, bir güzel ünvan sahibidir.»

Karayeli yaşamında tanımayan, tanyelinin saçlarını okşaması ile hep hülyalara dalan Abdülhak Hâmid, 1918 ateşkes döneminde İstanbul'dan Viyana'ya kaçmış ve o günlerde çektiği sıkıntıları sözde alaylı bir anlatımla «Şair-i A'zam» şiirinde dile getirmişti. Yine Süleyman Nazif'in bu «en büyük şair» sözünü yakınma içinde şiirine başlık yaparak merhamet sömüren aktör gücünü ortaya koymuştu

Cepler delik az çok,
Lâkin ne zarar var ki, delikten düşecek yok.
Bir korkusu vardır :
Meyhanelerin saat-i tatili pek erken.

Meteliksiz ozanın yabancı bir ülkede meyhanelerin erken kapanmasından yakınarak kendisine acındırması ve «vatan hizmeti» düzeninden bir aylık bağlatması gerçekten ilginçtir Yufka yürekli toplumumuzun böyle bir bağış gücü, gelecek kuşaklarca nasıl değerlendirilir diye merak edilse yeridir

Akrep mi yedim yılan mı yuttum
Yazdıkça mürekkebi kuruttum.
Lâkin yerimiz olan kovuklar
Komşuysa kümesteki tavuklar.
Yaz gelse yanarsınız sıcaktan
Kış geldi mi dondurur soğuklar...

gibi dizeler, edebiyat tarihlerinde övgüler düzülen ozan için bahtsız örnekler ve bomboş lâf yığınlarıdır.

Sahne tekniği konusunda bilgisi olmayan ve en yaşamayan tiyatrolar yazan Abdülhak Hâmid'in bu yapıtları da gelecekte araştırmacılar tarafından acımasız ölçülerde eleştirilecektir.

(Cumhuriyet 16 Nisan)

Ölümünün 40. Yıldönümünde :

ABDÜLHAK HÂMİD TARHAN

Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Kırk yıl önce 13 Nisan 1937'de büyük şair Abdülhak Hâmid Tarhan vefat etmişti. Türk yenileşme edebiyatının en mühim simalarından olan ve devrinde «şâir-i âzam» (en büyük şair) olarak tanınan Hâmid, dört beş nesil üzerinde derin tesirler meydana getirmiş, ismi etrafında daima ilgi uyandırmış, pek çoklarınca üstad kabul edilirken bazılarınca inkâr edilmiş ve zaman zaman hücumlara uğramış çok dikkat çekici bir edebiyatçımızdır.

Hâmid, köklü ve münevver bir aileye mensuptu. Dedesi, Sultan I. Mahmud'un hekimbaşısı olan ve eczahanesinin kapısına **«Ne ararsan bulunur derde devadan gayri»** mısraını astıran Abdülhak Molla, babası Tanzimat Devri'nin değerli tarihçilerinden ve devlet adamlarından Hayrullah Efendi'dir. Hu-

susi hocalardan ders gören, çok genç yaşta Paris ve Tahran'da Fransızca ve Farsçayı öğrenen Hâmid, mesleğinin hariciyecilik olması dolayısıyle Paris, Bombay, Londra, Lâhey, Brüksel gibi şehirlerde bulunmuş, çeşitli Batı ve Doğu ülkelerini görmüş, onların medeniyet, kültür ve edebiyatlarını yakından tanımış bir şahsiyetti. Hâmid herkese nasip olmayan bir durumdan âzami şekilde istifade etmiş, zengin görgüsünü şiirlerine aksettirmiş ve Doğu ile Batının sentezinden bir yenilik meydana getirmiştir.

HÂMİD'İN DEVAM EDEN TESİRLERİ

Bilindiği üzere, Tanzimat hareketinden sonra 19. yüzyılın son çeyreğinde Türk edebiyatında bir yenileşme hareketi görülür ve Avrupai bir edebiyat ortaya çıkar. Tanzimat ve ilk nesli Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'dir. Şiirde yenileşmeyi tam olarak gerçekleştiren ise, Abdülhak Hâmid'dir. Abdülhak Hâmid, Recaizâde Ekrem ile birlikte, Tanzimat edebiyatının ikinci neslinin belli başlı şairleridir. Ekrem Bey, edebiyat hocalığı ve nazariyatçılığı ile daha sonraki nesillere müessir olmuştur. Hâmid ise, doğrudan doğruya eserleri ile Cumhuriyetten sonraki edebiyatımızın ilk devresine kadar devam eden bir tesir meydana getirmiştir.

Şekil ve öz bakımından yeni bir çığır açan Hâmid, o devirde bilhassa Fransa'da yaygın ve kuvvetli olan edebî meslek ve cereyanlardan «romantizm»e temayül göstermiştir. Hayallerinin genişliği, konularının çeşitliliği, dil ve üslûpta gösterişli bir âhenge sahip olma merakı ve muhteva zenginliği gibi başlıca vasıflarla diğer şairlerden ayrılır. Felsefi ve metafizik düşünce ve görüşleri şiirimizde en çok işleyen, bunların doğurduğu duygu ve heyecanları en güzel dile getiren şair Hâmid'dir. Felsefi tefekkür şiirinin ilk değilse bile en büyük mümessili olan Hâmid, en «derin» şairlerimizdendir.

FATİH'İN KABRİNİ ZİYARET

Mizacı ve mensup olduğu edebî anlayış icabı değişik tabiat manzaralarını ve metafizik düşünceleri büyük bir hayal gücü ve hassaslıkla anlatan Hâmid, zaman zaman geçmişteki övünülecek hâdiselere, kahramanlıklara da eğilmiştir. **«Fatih'in Kabrini Ziyaret»** adlı şiiri, gerek şekil mükemmeliyeti ve ahenkli dili, gerek muhtevasındaki derinliği, ince ve ihtişamlı hayalleri ile yalnız Hâmid'in değil, Türk edebiyatının en önde gelen eserlerindendir, bir «şâheser»dir.

Tarihî konularda milli şuur ve millî gururu daima gözönünde tutan ve «Ruhlar» adlı eserinde «Sen Türk nâmını anıyorken biraz eğil» mısraını söyleyen şair, «Turhan» adını taşıyan piyesinde şöyle demektedir

Ben Türküm, Turanlı: asıl mağrib ü maşrık
Bana muti' olmalı. Hep işine bakın!

«Vâlidem» başlıklı manzumesinde, Balkan Harbi'nden sonraki durumun üzüntü ve ilhamiyle şu mısraları söylemiştir :

Bu muazzam, bu kahraman millet
Sabr ile, sa'y ile gelir bir gün,
Yine izhâr eder büyüklüğünü.

Abdülhak Hâmid, yalnız şiirleriyle değil, manzum ve mensur piyesleri ile de tanınmıştır. Sayıları yirmiye yaklaşan ve oynanmaktan ziyade okunmak için yazılan bu eserlerin en değerlileri Eşber, Tarık ve Finten'dir. (**Finten son zamanlarda bugünkü dille yeniden düzenlenmiş ve Devlet Tiyatrosu'nda oynanmıştır.**)

Sayı bakımından fazla eser vermiş olan Hâmid'in çok ince, çok zarif hayalleri ve söyleyişler, heyecanlı ve coşkun terennümler ,ihtişamlı ve parlak tasvirler yanında alelâde şeyleri de dile getirmesi, çok tenkid edilmiş ve beğenilmemiş bir noktadır. Onun başka bir kusuru da, şekle, vezne, hattâ dile fazla dikkat ve ihtimam göstermemiş olmasıdır. Bu husus, biraz da hiçbir yazdığını feda edememekten, seçememekten ileri gelmiştir. Bu teknik zaaf birçok manzumelerinde görülmektedir. Onun sanatkârlığı şairliği kadar büyük ve mükemmel değildir. Onun manzumeleri meselâ Tevfik Fikret'inkiler kadar ölçülü, biçili, düzgün ve kompozisyon bakımından mükemmel değildir. Fakat, onda Fikret'te olmayan bir öz, derin ve coşkun bir şairlik vardır. Muhterem hocamız Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, Fikret'in manzumelerini kristal bir kadehe, Hâmid'inkileri alelâde cam bardağa benzetir. Lâkin, kristal kadehte su, cam bardakta insanı kendinden geçiren «iksir» vardır.

Abdülhak Hâmid de, çağındaki öbür edebiyatçılar gibi, halk dilinden bir hayli uzak bir Osmanlı Türkçesi edebî diliyle yazmıştır. Bugün bu dil eskimiş, kullanılmaz olmuştur. Bu, şairimiz ve diğer edebiyatçılarımız için bir talihsizliktir. Fakat, asıl talihsizlik yeni nesillerin bu eserleri okuyamamasıdır.

Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı Abdülhak Hâmid Tarhan'ın belli başlı eserlerini, duruma göre ya açıkla-

malı notlarla veya günümüz Türkçesine çevirerek yaymlamalı, halkımızın ve gençlerimizin istifadesine sunmalıdır. Henüz «Bin Temel Eser» ve «Türk Kültür Eserleri» arasında onun bir eseri çıkmamıştır. Bu ihmal artık giderilmelidir. Hâmid gibi büyük bir edebiyatçıyı yeni nesillerin tanıması büyük bir kazanç olacaktır. Milli kültürün gençlere aşılanmasının bir yolu da, geçmişin büyüklerini tanıtmaktır.

Büyük şair ve edip Abdülhak Hâmid Tarhan'ı ölümünün 40. yılında bu duygularla ve saygıyla anıyor, Kültür ve Millî Eğitim Bakanlıklarımızdan gereken ilgiyi bekliyoruz.

(Tercüman 3 Mayıs)

265. Ölüm Yıldönümünde :

N Â B İ

Konur ERTOP

25-30 yıl öncelerine değin İstanbul'da kullanılmış bir deyim vardır: Akıllıca, doğru, övgüye değer söz söyleyen kişiler için «Nâbi gibi konuştu!» denip durulmuştur. Bu sözle anılan Urfalı Yusuf Nâbi (1642-1712)'dir. Nâbi, şiirinde belirli ahlâk kurallarını benimsetmeyi amaçlayan, yaşamla, insan davranışlarıyla ilgili öğütler verip duran bir sanatçıdır. Bu XVII. yüzyıl sonu şairinin hikmetli sözlere geniş yer veren anlatım tekniği Sabit, Sami, Seyyit Vehbi, Koca Ragıp Paşa vd. gibi çağdaşları ve izleyicileri üzerinde etkili olarak yaygın bir okul yaratmıştır. Nâbi'nin şiirinin benimsenmesinde Divan şiiri geleneği içinde bir yenilik oluşturması kadar insanlara ve topluma bakış biçiminin Duraklama dönemindeki Osmanlı dünya görüşüne uygun düşen bir içeriğin büyük payı vardır.

YAYGIN BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ

Nâbi'nin dile getirdiği dünya görüşü Türk-İslâm çevresinin kent kesiminde, duruk bir yaşama biçimi içinde şekillenmiş, din temeline bağlı bir anlayıştır. İslâm diniyle ilgili bilimleri öğreten ve din buyruklarına göre örgütlenip yönetilen devlet örgütüne eleman yetiştiren medrese, Nâbi'nin dile getirdiği dünya görüşünün kaynağıdır. Nâbi'nin kendisi de bir medreseli bilginler ailesinden gelmedir. İslâm diniyle temellenen bilimleri öğrenmiştir. Meslek yaşamı vezir kâtipliği, kethüdalık, darphane eminliği, maliyede baş mukabelecilik vb. gibi görevlerle geçen Nâbi, öğreniminin, yaşamının etkileri

deneyleriyle eylemcilikten uzak, nemegerekirci, edilgen, olguları olduğu gibi benimsemeye yatkın bir dünya görüşünün savunucusu olmuştur. Şiirinin benimsenmesinde dile getirdiği bu eğilimin Osmanlı aydınlar çevresinin eğilimlerine uygunluğunun etkisi vardır.

YAŞAMI

Urfalı şairin yaşamının büyük bir bölümü doğduğu kentte geçti. Öğrenimini orada gördü. Gençlik yağında Urfa'da dilekçe yazıcılığıyla geçimini sağlamaya başladı. Yetenekleriyle valinin dikkatini çekerek İstanbul'a gitmesi öğütlendi. Ustalıklı şiirleri de beğeniliyordu. 24 yaşındayken geldiği Osmanlı başkentinde Musahip Mustafa Paşa'nın yanında görev alabilmesinde bu yetişinin payı oldu. Paşa'nın yakınında bulunuşunun yardımıyla Padişah IV. Mehmed'e şiirlerini sunmak, onun beğenisini kazanmak olanağını buldu. IV. Mehmed'in Lehistan seferiyle ilgili bir «Fetihname» kaleme aldı, Edirne'de şehzadelerin sünnet düğününü dile getiren «Surname» adlı yapıtını yazdı. Bu yapıtları pek beğenen Padişah, şaire bağışlarda bulunmuştur. Bir Hac yolculuğundan sonra bu yolculukla ilgili «Tuhfet-ül Haremeyn» adlı yapıtını da Padişaha sunmuş, gene kendisine bağışta bulunulmuştu.

Musahip Mustafa Paşa'nın ölümü üzerine başkent çevresinden uzaklaşan şair, o zaman doğum yeri Urfa'nın da bağlı bulunduğu Halep'e yerleşti: 20 yıl kadar burada yaşadı, «Hayriyye» ve «Hayrabad» adlı ünlü iki yapıtını burada yazdı. Eski yakını Baltacı Mehmet Paşa vali olarak Halep'e geldikten sonra sadrazamlıkla İstanbul'da dönerken artık 70 yaşına gelmiş olan sanatçıyı da birlikte götürdü. Halep'te geçim darlığı da çekmiş olan Nâbi başkentte bir yandan çağının en büyük sanatçısı olarak onurlandırıldı, hayranlık çevresiyle kuşatıldı öte yandan da Maliye örgütünde yüksek dereceli memurluklara atandı. Ancak yaşamının bu son parlak dönemi kısa sürdü ve sanatçı 12 Nisan 1712 günü öldü. Üsküdar'da, Karacaahmet'te, Miskinler Mezarlığı adı verilen kesime gömüldü.

DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİNDE YERİ

Geleneksel kurallara sıkı sıkıya bağlı Divan şiirinin uzun tarihi içinde biçim özellikleri, mazmun dediğimiz kalıplaşmış imgeleri, İslâm dünyasından ve İran mitologyasından alınma motifleri bakımından Nâbi'nin şiiri öteki Divan şiirlerine bağlanır. Ancak Divan şiirinde, geleneğe bağlı kalma zorunluğu kadar yenilik gösterme gereksinmesinin de bulunması, Nâbi'-

nin değişik bir çığır tutturmasında etkili olmuştur. Nâbi'nin açtığı bu yenilik yolunu Azeri ağzıyla şiirleri de olan, Türk asıllı şair Saib'in (1591-1671) Farsça şiirlerinden gelen etkilere bağlarlar. Saib, sevgi, tasavvuf konularını öğüt, hikmet konularıyla birleştiriyor, anlatım bakımından abartmalara, birbirinden doğarak gelişen karmaşık imgelere geniş yer veriyordu. Ziya Paşa içkiden, sevgiden geniş ölçüde söz edildiği için Divan şiiri örneklerini toplarken «içkievi» anlamına gelmek üzere Harabat diye adlandırdığı büyük oylumlu şiir derlemesinin önsözünde Nâbi'nin «ibarelerinin şeker lezzetinde» olduğunu, elinde hamur gibi istediği biçime sokabildiği tamlamaların kolay kavranabildiğini anlatır, ancak «Acem tarzında» olduklarına da dikkati çeker. Ziya Paşa bu tür anlatımın İran esiniyle Türk şiirinde yeniden icat edildiğini kabullenir. Nâbi'den sonra, «şair oldu nadir» diyerek sanatçıya verdiği değeri vurgular.

TOPLUMSAL ETMENLER

Nâbi, İmparatorluğun büyüyüp gelişme döneminin son bulduğu karışıklık yıllarının insanıdır. Büyük fetihler sona ermiş, İslâm yayılışının ereği, kâfir ülkesi, büyüyen yeni ekonomilerin ve gelişen tekniklerin, artık dışa yayılan siyasaların yatağı olmuştur. Fetihlerin, siyasal dengedeki kuvvetli baskının getirdiği büyük gelirler sona ermiştir Osmanlı ülkesi için. Bunalım döneminin sanatçısı, çevreden gelen etkilerle kişisel acılarını, uğradığı haksızlıkları, böyle bir kargaşada benzer in sanlara birtakım sığınaklar gösterebiliyorsa, tutulup benimsenecektir.

BİR ÖĞÜT KİTABI

Nâbi'nin Divan adı verilen büyük oylumlu şiir derlemesinden sonra en ünlü yapıtını «Hayriyye» adlı mesnevisidir. Bu öğretici manzum yapıtı oğlu Ebülhayr Mehmet adına yazmıştır. «Hayriyye», yeni yetişen bir gence kültür, eğitim kazandırma, dünya görüşü verme, yol gösterme amacıyla yazılmıştır.

«Hayriyye», dinle temellenmiş bir toplumun kalıplaşmış yaşama biçiminin ve kurumlarının övgüsünü yapar.

«Hayriyye»ye göre, yeni yetişen genç öncelikle din bilgilerini, Arapçayı, İslâm felsefesini, tefsiri, hadisi, fıkıh denilen İslâm hukukunu öğrenmelidir. Başka bilimleri öğrenebilirse de onlara uyması, onlara kendini kaptırması uygun değildir.

«Hayriyye»ye göre insan sabırlı olmalıdır. Toplumda ön plâna geçmeye girişmemelidir. Aşırı isteklerden uzak durmalıdır. Eline geçenle yetinmelidir.

Bu nitelikleriyle, hayır getireceği belirtilmek istenen öğüt kitabı kendi içine kapalı, dış dünya ile ilgisini kesmiş, rahatına düşkün bir insan tipi oluşturmaya yönelmiştir.

Nâbi'ye göre toplumda belirmiş zıtlıklar, insanlar arasındaki toplumsal benzemezlikler, zorunlukların sonucudur, değiştirilmeleri hiç bir zaman söz konusu olmamalıdır. İnsanların kimi ev yaptırmakta, kimi de o yapıda irgat olarak çalışmaktadır. Toplumda böyle zıtlıklar bir iş bölümünün sonucudur. Nasıl bir sirkeci, ona karşılık bir de şekerci varsa toplumda da her tür kaynaktan gelme her sınıf insan zorunlu olarak bulunmalıdır.

Yüksek mevkilerin aziller, sürgünler, idamlarla dolu tehlikeleri, buna karşılık yoksulluğun ürkütücülüğü, ayaktakımı arasında yer almanın yoksunlukları Nâbi'ye mütevazi bir orta insan, vasat insan, «esvatünnas» olmayı öğütletir.

Nâbi'nin «orta insan»ı kentten uzak, kimsenin kötülüğü dokunmayacak bir çiftçi olabilirdi. Ama Şair, oğlunun böyle bir meslek benimsemesine razı olamaz: Çiftçilik, rahat bir meslek değildir. Dağda bayırda çalışıp çabalamak zordur. İnsan köylülere döner sonra!

En iyisi, «Divan hocası olmak»tır. İnsan hem saygı görür, hem tehlikesiz yaşam sürer, hem para-pul kazanır...

«Hayriyye» bütün bu nitelikleriyle yeni insan tipini sorumsuz, çekingen bir örneğe göre oluşturma yolunu tutmuş bulunmaktadır.

BİR DE TASAVVUF HİKÂYESİ

Nâbi'nin ünlü yapıtları arasında tasavvuf temelli bir aşk serüven hikâyesi de bulunmaktadır. Ortak temalar, sanatçıların birbirinden alarak geliştirdiği konular edebiyatı olan Divan şiiri geleneği içinde bunun İran Şairi Attar'ın «İlâhiname»sinden alınma bir konuyu geliştirmesi yadırganmamalıdır. Üstelik Nâbi, Gürganlı Fahreddin'le padişahın kölesi arasındaki ilişkiyi genişletip işlemiş, bir çok yönünü de değiştirmiştir. Nâb'inin hikâyesinde Fahreddin'in köleye duyduğu sevgi konu edinilir. Bu eşcinsel eğilim, örtülüp gizlenerek, maddesel seviden uzaklaştırılıp tasavvuf temalarıyle birleştirilerek ve fantastik bir serüven içine yerleştirilerek çekici kılınmıştır.

Hikâyenin önemi, kendisinden sonraki başka bir aşk hikâyesinin yazılmasına yol açması dolayısıyladır.

Divan geleneğinin son büyük temsilcilerinden Şeyh Galip, «Hüsn ü Aşk» adlı mesnevisini Nâbi'nin «Hayrabad»ından daha başarılı bir hikâye yazmak için kaleme aldığını anlatır. Ünlü mesnevisinin girişinde, «Hayrabad»ın uyandırdığı hayranlığı yerer ve Nâbi'nin kitabını eleştirerek hikâyesine başlar.

BUGÜN İÇİN NÂBİ

Günümüzde Nâbi'nin yapıtını okuyup benimseyecek bir okur topluluğu aramak boşunadır. Onun şiiri, bir sanat anlayışının temeli olamaz artık. Dayandığı ahlâk görüşü, çağından sorumsuz insan tipi oluşturmak isteyişi geçmişteki bir toplumun çürüyüp yok olma nedenini gösterir ancak. Nâbi'yi bu nedenleri iyi tanımak için okuyabiliriz şimdi... Bir de o dünya görüşüne, o anlayışına yeniden sürüklenmekten kurtulmak için okuyabiliriz onun şiirini!

(Sanat Dergisi 8 Nisan)

75. Doğum Yıldönümünde :

NECMETTİN HALİL ONAN

Atilla ÖZKIRIMLI

Daha çok hece veznindeki şiirleriyle tanınan Necmettin Halil Onan, içinde bulunduğumuz yılda 75. doğum yıldönümü dolayısıyle anılması gereken bir sanatçı ve eğitimcidir. Yaşarken kitaplaşmamış bir romanının «Kolejli Nereye?» adıyla yayımladığı şu günlerde, yaşamı ve sanatı üzerine bir yazı sunarak anıyoruz Onan'ı.

Ölüm ya da doğum yıldönümlerinde anarız birilerini. Hep bir gerekçemiz vardır. Büyük kişilerdir, sanatçılardır andıklarımız. Ya bir döneme damgalarını vurmuşlardır, bir öncüdürler ya da yapıtlarıyla günümüze dek yaşarlıklarını sürdürmüşlerdir. Bir de unuttuklarımız vardır. Büyük çıkışlar yapmamışlar, ikinci, giderek üçüncü olmaktan yüksünmemişler, bir köşede sessizce çabalarını sürdürmüşlerdir. Oysa geçmiş yalnız birinciler demek değildir. Birçok parçadan oluşan bir bütündür. Zaferler komutanlar adına bağlanır ama erler olmadan savaş kazanılamaz. Necmettin Halil Onan da bu erlerden biridir işte. Büyük bir şair değildir belki, ama hecenin aruza karşı verdiği savaşta onun da katkısı olmuştur. Üstelik Cumhuriyet döneminin önde gelen eğitimcilerindendir.

Yaşamı kısaca şöyle özetlenebilir

1902'de Çatalca'da doğar. Babası İstanbul Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nde görevli olduğu için çocukluğu İstanbul'da geçer. Mahalle mektebinde başladığı öğrenimini Vefa İdadisi'nde sürdürürken açılan giriş sınavını kazanarak Darülfünun'un edebiyat bölümüne girmeyi başarır (1919). İstanbul işgal edilince Darülfünun kapatılacak, genç Necmettin Halil Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katılacak, savaşın bitiminde öğrenimini tamamlayacaktır (1925). Çalışmaya öğrencilik yıllarında başlamış, Anadolu Ajansı'nın «siyasî servisi»nde görev almıştır. 1927'de İzmir Amerikan Erkek Koleji'nde başladığı öğretmenliği ise yöneticilik görevini de yüklenerek, 1960'a kadar sürdürecektir. 1939'da Maarif Vekâleti Umumi Müfettişliğine atanır. 1942-46 yılları arasında Yüksek Öğretim Genel Müdürü'dür. 1946'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Edebiyatı profesörlüğüne getirilir. Sağlığının bozulması üzerine 1960'ta emekliye ayrılmak zorunda kalacak, İstanbul'a yerleşecek. 17 Ağustos 1968'de bir ameliyat sonrası geçirdiği içkanama yaşamına son verecektir. Söylediği son dize ise şudur: «Ne çıkar kabrime inmezse de bir nûr üstüne nûr / Beni elbet yine rahmetle anan bulunur.» (Yaşamı ve yapıtları üzerine daha geniş bilgi için bk. Türkoloji Dergisi, Ank. Üni. DTCF, cilt IV, sayı 1, 1972).

Necmettin Halil Onan'ın bir şair ve bir eğitimci olarak anılması gerektiğini belirtmiştim. İlkokul sıralarında belleğimize yerleşen şu şiiri hangimiz unutmuştur «Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın / Bu toprak, bir devrin battığı yerdir. / Eğil de kulak ver, bu sessin yığın / Bir vatan kalbinin attığı yerdir.» (Bir Yolcuya, «Çakıl Taşları»ndan). Öte yandan yine ilkokulda okuduğumuz dilbilgisi kitabı onun imzasını taşımış, hazırladığı «İzahlı Dıvan Şiiri Antolojisi» yıllarca edebiyat öğretmenlerine kaynaklık etmiştir.

İlk şiirlerine «Nedim» dergisinde rastladığımız (1919) Necmettin Halil Onan hocası Yahya Kemal'e hayrandır, onun etkisindedir ama «Genç Kalemler»in başlattığı «Yeni Lisan» hareketini benimser, Millî Edebiyatçılara katılır. Nitekim aruzla yazdığı ilk şiirlerini kitabına almayacak, heceyi yeğleyecek, Kurtuluş Savaşı'nın da etkisiyle ülkücü bir şair olarak belirlenecektir. Ama bireysel duygulanımlarını dile getirdiği, sevgiyi, doğayı konu alan şiirler yazmaktan da geri durmaz. En belirgin özelliği konuşulan Türkçeyi kullanması ve hecede direnmesidir. Bir şiirinde bunu şöyle belirtir: «Kaariim diline uygundur dilim, / Uzağım ellerin tesirlerinden / Hâlâ altı beştir ölçüm değilim / Gülnün vezni bozuk şairlerinden.» 1933'ten

sonra ise heyeci bırakır, aruzla yazar şiirlerini. Yine de heceden aruza dönmediğini özellikle belirtir ve bunu «şiirin aruz, hece davasından başka bir şey olduğunu daha vuzuhla anladım» sözleriyle açıklar..

Artık şiir ne araçtır onun için ne de amaç. Kurtuluş Savaşı yılları geride kalmıştır. Yurtseverlik yerini bireysel dünyasına dönük temlere bırakmıştır. «Zabit vekili» Necmettin Halil bir öğretmendir. Öğretmenliği şairliğini ikinci plâna iter yavaş yavaş. Harf devrimini izleyen günlerde hemen kolları sıvar, okullar için bir dilbilgisi kitabı hazırlar Öğretmenliğinin yanı sıra yüklendiği okul müdürlükleri şiire fırsat bırakmaz. Üstelik «Millî Edebiyat Cereyanı» işlevini tamamlamış, değişen koşullarda yerini bir başka şiire bırakmıştır. Öte yandan divan edebiyatına yönelik çalışmaları ve Yahya Kemal etkisi de onu yukarıda alıntıladığım düşünceye götürmede etkin bir rol oynar. Şiirlerini iki kitapta toplamıştır: «Çakıl Taşları» (1927), «Bir Yudum Daha» (1933). Birincisi Arap harfleriyle basılmıştır. Bu nedenle ikinci kitabına ilk kitabını da ekler. Artık çok az şiir yazacaktır 1933'ten sonra. Emeklilik yıllarında bile... Sanki şiir bir avuntudur onun için. İçine kapandığı bir dünyadır. Gelişen, yeni yollar arayıp bulan günündeki şiirin uzağındadır, kendi çizgisinde yürür.

Divan edebiyatı alanında uzmanlaşmış bir edebiyat tarihçisidir aynı zamanda. Divan şiirine tutkundur. Ama eskiyi değerlendirirken nesnelliği elden bırakmaz. Divan edebiyatı karşısında alınması gereken tavrı belirleyen şu düşüncesi bugün için de doğrudur: «Bazıları bu edebiyatı bugün için varmış veya yaşamasına imkân tasavvur olunurmuş gibi mütalea edip onu yıkmak için beyhude emek sarfediyorlar. Bu edebiyat içtimai hayat zaruretleri dolayısıyle Tanzimat'ın ilk yıllarında zaten yıkılmış, hayatiyetini kaybetmişti. Biz şimdi ona ancak bir mazi müessesesi gibi bakmak ve kıymetlerini de ona göre takdir etmek mevkiindeyiz.» (Mehmet Behçet Yazar'a mektubundan).

(Sanat Dergisi 6 Mayıs)

IV. BİLİMSEL YUNUS EMRE SEMİNERİ

IV. Bilimsel Yunus Emre Semineri 7-8-9 Mayıs tarihlerinde Eskişehir'de yapıldı. 6 Mayıs günü Eskişehir Sarıköy'deki Yunus'un mezarı başında İsmail Ali Sarar, Yunus'un kişiliği ve Yunus Gerçeğini belirten veciz bir konuşma yaptı. Böylece 6-10 Mayıs tarihleri arasında kutlanan Yunus Emre haftası fiilen başlamış oldu.

Uzun süredenberi hazırlıkları devam etmekte olan haftanın en güzel şekilde geçmesi için Eskişehir Valisi Münir Güney'in büyük katkısı oldu. 6 Mayısta ayrıca Murat Çobanoğlu, Şeref Taşliova, İlhami Demir ve bazı halk ozanlarının katıldığı Âşıklar Gecesi yapıldı. Haftanın diğer gecelerinde ise yurdun dört bir yerinden gelen folklor ekipleri gösteriler yaptılar.

7 Mayıs günü başlıyan Seminer çalışmaları Eskişehir Belediye Meclisi salonunu dolduranlarca ilgi ile izlendi. 8 Mayıs Pazar günü Seyitgazi ilçesinde devam eden çalışmaların son gününde Genel Görüşme ve Değerlendirme yapıldı.

Seminere bildiri ve konuşmaları ile katılan bilim adamı ve folklorcuların konuşmalarını şöylece sıralayabiliriz;

7 Mayıs 1977 Cumartesi; Seminer Başkanı İsmail Ali Sarar'ın açış konuşması. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın «Yunus Emre'nin Anadolu Türk Kültür Tarihindeki Yeri» adlı bildirisi. Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın «Yunus Emre'de Din Duygusu» konusundaki bildirisi.

Daha sonra Folklorist Nail Tan'ın «2 Asırlık bir cönkteki Yunus Emre ve Yunus mahlâslı şiirler» konulu bildirisi.

Öğleden sonra yapılan ikinci oturumda Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in «Uyanıkoğlu Diriden Yunus Emre'mize Selâm» ve Dr. Müjgân Cunbur'un «Yunus Emre'nin Şiirlerinde Eski Türk Hayatının Akisleri» adlı bildirileri vardı.

Rıdvan Çongur «Yunus'un bazı şiirlerinin yorumu» konusunda bir konuşma yaptıktan sonra Vehbi Cem Aşkun'un rahatsız olması sebebiyle «Tanrı Âşıkı Yunus Emre'miz» konulu bildirisini oğlu Ömer Cem Aşkun okudu.

Ayni gün Hamidiye'deki Yunus Emre Öğretmen Lisesi'ne davet edilen Prof. Dr. Mehmet Kaplan, öğretmen ve öğrencilerin ilgi ile izledikleri Yunus Emre konulu bir konferans verdi.

8 Mayıs Pazar günü Seyitgazi'de Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver «Yunus Üzerine», Prof. Dr. Abdülkadir Karahan ise «Yunusta Gönül» konularında sohbet konuşmaları yaptılar.

Seminer'e 9 Mayıs Pazartesi günü Necip Alpan «Yunus Emre'nin Türk Diline ve Halk Edebiyatına Katkıları», Vecdi Yarman «Yunus Emre'nin Ölüm Gerçeğine Olağanüstü Eğilmesinin Nedenleri», İsmail Ali Sarar «Yunus Emre'den Söz Eden Eski Kaynaklar», İrfan Ünver Nasrattınoğlu ise «Yunus Emre Bibliyografyaları Üzerine» konularındaki bildirileri ile katıldılar.

Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği tarafından düzen-

lenen Seminer'i İsmail Ali Sarar başkanlığında Ed. Öğretmeni Sevinç Gürsoy yönetti.

(Hisar Haziran)

25. Ölüm Yıldönümünde:

M. ŞEVKET ESENDAL

Şükran KURDAKUL

Çorlu'da doğdu (29 Mart 1883). Düzgün bir öğrenim yapma olanağı bulamadı. Genç yaşta, gizli bir örgüt olan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi (1906). Babasının ölümü üzerine ailesinin geçimini sağlamak için Çorlu'da çiftçilik yaptı (1907-1926). İttihat Terakki Fırkası'nın müfettişi olarak Rumeli ve Anadolu'da gezdi. Balkan Savaşı çıkınca ailesiyle birlikte İstanbul'a göçtüler. 1. Dünya Savaşı'na katıldı. Mütarekede Anadolu'ya geçti. BMM Hükümeti'nce elçi olarak Azerbaycan'a gönderildi (1920). Kurtuluş Savaşı'nın bitiminde ülkeye döndü. Kimi yakın arkadaşlarının İzmir suikastı ile ilgili görünmeleri üzerine yeniden elçilikle yurt dışına gönderildi (1926-1938). Bilecik'ten milletvekili seçilerek parlamentoya girdi (1938-1950). Bu görevi sırasında CHP'nin genel sekreterliğini de yaptı (1941-45). Ankara'da öldü (16 Mayıs 1952).

Meşrutiyet'ten önce «İrtika», «Musavver Fen ve Edep» gazetelerinde görünen Memduh Şevket, yönetimine katıldığı «Meslek» gazetesinde yayımladığı hikâyeler ve bir bölüğü tefrika edilen «Vicdan» adlı romanı ile tanınmıştı. Ülke dışında bulunduğu yıllar Vakit (1932), Cumhuriyet (1938) gazetelerindeki hikâyelerinin yanı sıra «Ayaşlı ve Kiracıları» (1934) adlı romanı yayımlandı. Yapıtın, CHP'nin düzenlediği roman yarışmasında 5. dereceyi almasından sonra hikâyeleri İstanbul (1945), Sanat ve Edebiyat (1947) Seçilmiş Hikâyeler (1947-48), Ulus (1948-49), Ülkü (1949), Hisar (1950), Pazar Postası (1951), Türk Dili (1951) dergi ve gazetelerinde çıktı.

SANATI

Memduh Şevket'i çağdaşları Ömer Seyfettin, Refik Halid, Yakup Kadri, vb. hikâyecilerden ayıran belirgin özellik, hikâyelerinde, geçiş dönemine özgü toplumsal sorunların ağırlığını kimliklerinde duyan insanların bulunmayışıdır.

Ömer Seyfettin'in, yaşadığı dönemin siyasal olaylarından uzak kalmadığını, sorunlara dayanan hikâyeler kurmayı amaçladığını kanıtlayan yapıtları çoktur. Refik Halid, «Memleket

Hikâyeleri»nde, toplumsallığa yönelirken yer yer patron, bürokrat, küçük burjuva ve emekçi bireyleri sınıfsal nitelikleriyle vermeyi başarır. Yakup Kadri'nin özellikle «Millî Savaş Hikâyeleri»nde, insanlar, «arayışları, dirençleri, inançları, zayıf ve güçlü yanlarıyle kişiliklerine önem verme aşamasında görünürler» (Şükran Kurdakul). Cumhuriyet döneminin iki büyük hikâyecisi Sabahattin Âli ve Sait Faik'in insanları, üretim ilişkileri içinde yerlerini sezen kişilerdir.

Esendal'ın hikâyesinde insanlar, çoğun günlük yaşamlarının olağan ilişkileri içinde çıkarlar karşımıza. Hangi sınıf, tabaka ve meslekten olurlarsa olsunlar, bireylerin belirgin özellikleri. çarpıcı yanları hikâyenin havasına egemendir. Olağanüstü olay ve gerilim yoktur Esendal hikâyesinde. Kişilerin karakterlerine, mizaçlarına özgü durumlar abartı öğelerine başvurulmadan işlenmiştir. Var olduğu yerde toplumsal öğeler, bir çözüm ya da «tahrik» amacıyle kullanılmaz; ama, yazar sergilemek istediği durumun inceliklerini ortaya koyarken inceyergi havası yaratmışsa kendisi de bıyık altından gülüyor. hüzünlü bir ortam geliştirmek zorunda kalmışsa acısını, ağlamaklı halini saklıyor gibidir.

Yakın tarihin iki evresinde de önemli «mevki»lerde bulunmasına karşın hikâyeci Esendal'ın sanatında, İttihat ve Terakki ya da CHP ideolojisine yandaş sayılabilecek kaymalardan korunduğu söylenebilir. Aslında, savaşımcı yazarlar soyundan değildir o. Göstermeyi, düşündürmeyi, sevecenliği, doğallığı, iyicil olmayı amaçlar. Yaptığı işin bilincindedir de. Bir konuşmasında (Sunullah Arısoy, Varlık dergisi, sayı 383, 1952) kendisinin «Yeni bir dünya görüşü» getirerek topluluğun önünden giden sanatçılardan olmadığını anlatmaya çalışmıştır. «Tarihe cemiyet hakkında tesbit edilmiş müşahedeler bırakmamak»tır amacı.

HİKÂYESİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Her sınıf ve tabakadan kişilerin fiziksel niteliklerini belirgin yönleriyle çizmeye özen gösteren Esendal, bunların ruhsal yapılarını hikâyenin gelişim sürecindeki tutum ve davranışlarıyle belirtmeye çalışır. Çözümleme yapmayı sevmez. Özelliklerini kısa tümcelerle tanıtır. Çok kesin çizimlerle yapılan çevre betimlemelerinde ayrıntı yoktur. Doğa betimlemelerine az rastlanır. Yazar bunlarda da yalın tümceler kullanmayı sever; şairleşmez.

Hikâyelerde yer ve zaman belirliliğine önem verilmiş, genellikle birçok kent ya da kasaba ve köy doğrudan doğruya

kendi adlarıyle anılmıştır. Bu çevrelerde yaşayan insanların da toplumsal durumları ve görevlerinin gizlenmeden verildiği görülür. Bu tür hikâyelerde kent ve kasabalar (S..) (M..) gibi simgelerle anılırlar. (Asılsız Bir Sözün Esası, sf. 147-151). Zamanı, zamanın hikâyenin gelişim süresi içinde değişmelerini belirtmeye özen gösteren yazar «Tam bu sırada», «Yemekten sonra», «Bugünden sonra» (sf 37), «O geceden birkaç hafta sonra» (sf. 177), «Birkaç gün sonra» (sf. 207 - 219 - 220), «Aradan birkaç ay geçti» (sf. 247) biçiminde belirtmeler yapar. Ender olarak da Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında bolca görülen, okurla söyleşi havasında, araya girmelere de rastlanır. (Haşmet Gülkokan, sf. 197-198).

Özel yaşamında da hoşsohbet bir kişi olduğu söylenen Esendal'ın hikâyelerini de bir sohbet havası içinde kurduğunu söyleyebiliriz. Ayrıntılardan temizlenmiş yalın tümceler ve arı dil kullanır. Bu erişkin tekniğin belirgin özelliği budur. Benzeti ve tamlamalarla süslenmemesine karşın Memduh Şevket'in dili etkili ve kapsamlıdır. Zorlamalardan bilinçli olarak kaçındığı için çok değişik fiil zamanlarını kullanmaktan çekinmez. Bunda da sohbet havasına uygun bir dengelilik kazandığı söylenebilir. Belki de aynı havanın gereği olarak yer yer «ne ise», «her ne ise» gibi konuşma dilinde bolca kullanılan bağlamalara başvurduğu görülür.

«Ne ise.. Sen gene bunları benden işitmemiş ol.» (Bir Mektub ve Cevabı, sf. 39). «Ne ise, bu güzel geceden sonra bu karanlık sözleri etmeye lüzum yoktu.» (İhtiyar Kadın, sf. 42).

Esendal'ın bütün olarak basılabilen tek romanı «Ayaşlı ve Kiracıları»dır. Roman, Ankara'nın yeniden kuruluşunun ilk yıllarında her odası ayrı kiraya verilen dokuz odalı bir apartman dairesinde oturan insanların günlük yaşamlarındaki küçük serüvenlerinden oluşuyor. Yazar, kapıları ardına kadar açmış, başta bir köy ağası olan Ayaşlı İbrahim, banka memuru, şoför, emekli, doktor, simsar, hizmetçi vb. gibi kişileri ustaca sergilemiştir. Hikâyelerinde olduğu gibi bu yapıtında da tamel özellik gözlem ve sergilemedir. Rahat anlatışı ile, romanın oldukça kalabalık kişilerinin birbirleriyle ilişkilerini, iyi ya da kötü işler peşinde koşarkenki tutum ve davranışlarını, kimilerinin eski yaşamlarını sergilerken dengeli ve ölçülüdür. Kiracılardan biri gibi rahatlıkla çıkar okurun karşısına.

Okunması, özlenmesi, Orhan Kemal'den Füruzan'a değin kendisinden sonra gelen hikâyeciler kuşağınca benimsenmesi, yapıtlarındaki bu rahatlık, dil bilinci, özgünlük ve sevecenlik-

ten ötürüdür. Ölümünün 25. yılında, çağdaş edebiyatımızın başka bir içtenlik simgesi olan Sait Faik'le birlikte saygımızı yineleyelim Esendal'a...

«İnsanlara bakmasını da biliyordu. Kahvelerde tavla oynayan kendi halinde gözükenleri, pansiyonlardaki ilgiye lâyık görülmeyen kişileri merak ediyordu... Ondan bize güzel bir roman, güzel hikâyeler kaldı çocuklar.»

(Sanat Dergisi 13 Mayıs)

Ölümünün 20. Yıldönümünde :

A T A Ç

Konur ERTOP

Ataç'ın ölümünün üzerinden tam 20 yıl geçmiş... Benim kuşağımın yazarları, yani orta kuşaktan yazarlar ve daha yaşlılar Ataç'ın yazılarını nasıl ilgiyle izlediklerini canlı bir anı gibi hatırlarlar. Birkaç gün önce Mustafa Ekmekçi, Cumhuriyet'te, Ataç'ın yazısı olan gazeteyi almak için Yeşilköy'den Sirkeci'ye trenle inip geri döndüğünü anlatıyordu. 1955'lerde Ataç'ın haftada iki kez yazısı yayınlanırdı Ulus'ta. Bu parti gazetesinin o iki gün satışı birdenbire yükselirdi İstanbul'da. Gazete öğleyin gelirdi ve Ataç'ın okuyucuları öğle saatlerini de gazetelerini almış, okumuş olurdu. Gizler, güzellikler, derinlikler dolu edebiyat dünyasında bütün yazıları izlemeye, bütün yazarları yargılamaya yeten bir gücü vardı. En ünlüsünden, kendisine en çok güvenenden edebiyat evreninde yeni kanat alıştırmaya çabalayan tutkunlara dek herkes yazdıklarını Ataç'ın okuyacağını düşünürdü: Onun beğenisi kazanılmaya çalışılırdı, onun karşı çıktığı, yerdiği tökezlemelere düşülmemeğe özen gösterilirdi. Yazarlar bir yazının içinde çelişmelere düşmemeğe çabalardı, dili temiz, pürüzsüz kullanmaya özen gösterirdi. Örneğin «ve»leri kullanmaktan, «ise»li tümcelerde «şayet, eğer» sözcüklerine yer vermekten, Türkçesi olan sözcüklerin yabancı karşılığını kullanmaktan, hele aynı yazıda aynı anlama gelen sözcükleri yerli yersiz sıralamaktan, senli-benli, teklifsiz seslenişlerden... uzak durmağa çalışırlardı. Bunlar bir edebiyatı biçim yönünden de, içerik yönünden de yenilemeye, harekete getirmeye yetecek şeyler değildir elbette. Ama Ataç'ın kişiliği sanki yazdıklarını aşıyordu, onun yarattığı hareket edebiyat dünyamızı canlandırıyordu, üç-beş yüz satan dergiler bile sanki bir devingenlik kazanıyordu. Onun ölümünden bu yana eksilen, bir türlü tutturulamayan,

edebiyat dünyamızda bir türlü estirilemiyen işte bu canlı soluktur!

ATAÇ'TAN SONRA TOPLUMSAL DEĞİŞMELER

Ataç'ın ölümünden sonra bizim toplum yaşantımızda hatırı sayılır değişmeler olmuştur. Bunların hızı bizim toplumumuzun hareket mantığına göre baş döndürücüdür. Ataç'ın öldüğü 1957'de demokrasi için verilen savaşım 27 Mayıs devrimiyle birlikte birdenbire sosyalistçe boyutlar kazanmıştır. Kamuoyunu oluşturan, besleyen kaynaklar Dünya Marksçı edebiyatıyla birdenbire zenginleşmiştir. Toplumu kuşatan tabular yıkılmıştır. Sanatın doğrultusunda, ereklerinde yenileşmeler belirmiştir.

Bu hareketli ortamda Ataç'ın eski önemini koruması mümkün olmamıştır.

Bunu kabul etmekten üzüntü duyuyorum. Çünkü Ataç'ın bugünkü edebiyat dünyamız için de geçerli şeyler söylediğine inanıyorum. Onun yazılarının temeli ölan nokta insanımızı tek yanlı düşünmekten, bağnazlıktan kurtarmaktı. Bunu geçerliğini yitirmeyen bir ilke sayıyorum. Dogmalardan kuşkulanmak, yargılar üzerinde sürekli olarak düşünmek, onları yeniden vurmak, insanın sonsuz yaratıcı yetisine inanmak Ataç'ın temel görüşlerini oluşturuyordu. Bunlar bugün de değerini yitirmemiş ilkelerdir. Ama insanımız, okuyucumuz yazıcımız bu ilkelerin oldukça uzağına düşmüştür. Ataç'ın etkili uyarılarılarından yoksunuz bugün!

DİL : DÜŞÜNCENİN ANLATIM ARACI

«Benim önemim yaşadığım günlerdedir» diyordu Ataç. Bununla insanımızın gelişme sürecini de vurguluyordu. İnsan düşüncesinin enginliğine güven duygusu kökleşecektir; bağnazlık ortadan kalkacaktır; düşüncenin anlatım aracı olması gereken dilimiz, düşünceyi en sağlam biçimde ortaya koyacak nitelikler kazanacaktır... diyordu. Gelecekte bunlar başarılmış olacağı için kendi yapıtının önemini yitireceğini kabulleniyordu.

«Benim yazdıklarım bir moraliste'in yazılarıdır» demişti Ataç. Yüzyılımızın başındaki Fransız düşüncesiyle kaynaklanan, özgürlükçü, akılcı, ahlâk anlayışıydı savunduğu; insanın, tek tek bütün insanların haklarının mutlak savunucusuydu. Bu düşünce onu Stalin döneminin güdümlü edebiyat anlayışının dışına itiyordu.

ATAÇ'IN ELEŞTİRİ KURAMI

Eleştiri anlayışı gene yüzyıl başının Fransız izlenimci eleştiriciliğiyle temellenmişti. J. Lemaitre, A. France, R. de Gourmont, en çok da A. Gide'den esinler, hatta «tik»ler almıştı. Klâsik şiirimizi çok iyi biliyordu; Batı'dan ve bizden en başarılı yapıtların etkileriyle oluşup gelişmiş bir beğeninin sahibiydi. Bu malzeme onu yeni yapıtlar karşısında sezgili ve kavrayışlı yargılara ulaştırıyordu. Böylece bizim dünyamızda bir edebiyat zevki yaratmış. daha önemlisi tutarlı bir edebiyat anlayışı oluşturmuştu.

Divan şiirini çağdaşlarına eleştiri gözüyle tanıtıp sevdiren bir yazardı. Bu şiirin yapı ve anlatım ustalıklarını, inceliklerini vurguluyor, ancak içinden geldiği duruk toplum yapısını sergileyip vermekten de uzak durmuyordu. Böylece tek yanlı «mâzi hayranlığı»ndan kurtarıyordu okuyucuyu. Öte yandan Halk Şiirini değerlendirirken aydınlar arasında moda hayranlığı eleştirmekten çekinmiyor, böylece de kabataslak, temelsiz Halkçılığın eleştirisini veriyordu.

Dille düşünce arasındaki ayrılmaz bağı bizde en çok vurgulayanlardandı. Dil yenileşmesinin düşüncedeki yenileşmeyi ortaya koyabildiği ölçüde değer taşıyacağını gösteriyordu.

Tutarsızlığın, çelişmenin olduğu kadar dogmacılığın, sloganculığın da karşısındaydı.

BUGÜN DE TARTIŞILAN SORUNLAR

Bunlar bugün de karşı karşıya olduğumuz edebiyat, kültür hattâ uygarlık sorunlarıdır. Ataç'ın yazılarının, önerilerinin bu bakımdan bugün de işlevi vardır.

Dilimizi en iyi kullanan usta bir denemecinin yazılarıdır onun kaleminden çıkanlar. Öğrenmek, eğitilmek, yol-yordam edinmek için olmasa yalnız Türkçenin güzelliklerini görüp tad almak için de olsa onu okumak her zaman okuyucusuna kazanç sağlayacaktır.

(Cumhuriyet 14 Mayıs)

Ölümünün 20. Yıldönümünde :

A. T A Ç

Oktay AKBAL

«Kesinlikle bilsem de, yine araştırırım». Ataç'ın ilkesi buydu denebilir. Bir kitabının başına almıştı. Jacques Rigaud'nun

bu sözünü. Kesinlikle bilsek de bir konuyu; bir bilim dalında en yüksek yere ulaşmış da olsak; iki kez iki dörttür diye ezberlesek de, yine de araştırmak, üzerinde durup düşünmek gereklidir. Ataç'ın bir başka ilkesi de Gide'in bir sözüydü «Açıkta olmak, açık olmak»... Kuşku, araştırmak, kesinlikten kaçma... Ataç'ın kişiliğini yapan nitelikler.

Yirmi yıl sonra Ataç'ı düşünmek, anmak, ortak anıları yaşatmak!.. Az zaman değildir yirmi yıl... Bütün bir yaşamdır. Ataç öldüğü zaman genç yaşlarında bulunan bir kuşak, bugün yaşlanma yolundadır. 1957'yi düşünün, hem de seçim öncesini... DP, yani Bayar-Menderes yönetimi en sağlam durumundadır. İç politika umutsuzluk vermektedir aydınlarımıza. 1957 seçimlerinde CHP güç kazanarak çıkacak, ama yine de birşey değişmeyecek, 1960'da 27 Mayıs olayı yaşanacak. Türkiye'de bir dönem kapanıp yeni bir dönem başlayacak... Ataç'ın yaşadığı yıllarda nerdeyse «yasak» olan, «tabu» sayılan konular, sorunlar, kavramlar, inanlar, düşünler artık, açık açık yazılıp tartışılacak, sosyalist partiler kurulup seçimlere katılacak, Marx'cılık üzerine sayısız kitap yayınlanacak, Türk toplumu, yeni yetişen gençler büyük bir açlıkla bu konularda bilgi edinmek, aydınlanmak için çaba harcayacak... Bu arada Ataç'ın öğrettikleri, salık verdikleri, yinelediklerı «şey»ler ise bir yana itilecek!...

Şimdi «kuşku»dan çok mu çok uzağız! Kesinlikle bir amaca, bir ülküye bağlanmayı üstünlük sayıyoruz! Bir kitap, on kitap okuduk mu, o kitaplardan kiminin içindeki cümleleri ezberledik mi bitti herşey! Herşeyi öğrendik sayıyoruz. Bunun tersi düşünülemez, hatta tersi olabileceği akla bile getirilemez! Getiren, «hain»dir, «yozlaşmıştır», «satılmıştır», şudur, budur. Kuşku duymamak, inanla bağlanmak en kısa yoldan bir çıkış noktası aramak, hemencecik o yolu bulduğumuza inanmak... Ataç'ın öğretisi ise bunun tersiydi. Ama toplum o hale geldi ki, bir takım hızlı çarelere, kalıplara, çözüm yollarına bağlanmak, daha iyisini, daha doğrusunu aramaya kalkışmamk gerekiyor. Bir geçiş dönemindeyiz yıllardır Sonra durulacak herşey, bir çıkmazdan aydınlığa ulaşınca; herşeyi yerli yerine koyup, kuşku denen değerli niteliğin üstünlüğüne inanacağız. Fikret'in dediği gibi «Kuşkunun bir aydınlığa doğru koşmak» olduğunu bileceğiz. Ama Türk toplumu yirmi yıldır aramakta, bulamamakta!

Ataç'ın yokluğunu duymuyor muyuz? Bugün aramızda olsaydı ne derdi olup bitenlere, bu kesin mi kesin konuşup yazanlara? Bunca yazdım söyledim hiç bir etkisi olmamış

yeni kuşaklara! diye üzülür müydü? Belki de daha büyük bir hızla, bir coşkuyla gerçek ekinli olmak, gerçek aydın olmak, gerçek insan olmak koşulları üzerinde yine yazar yazardı. Yaşamın sürekli bir savaşım olduğunu bilen biri olarak...

Yazarlar toplumu etkiler. Toplum da yazarları... Yaşamın değişmesi, daha güzel olması sanatın, edebiyatın işidir. Kesinlikle bağlanan, herşey olup bitti, çözümledik, düzelttik, ortadan kaldırdık, diyen bir yazar kendi iflâsını da kabul etmiş demektir. Ataç süregelen bir değişimin insanıydı. Edebiyatın da böyle bir eylem olmasını isterdi. Bizlere öğrettiği de buydu. Yirmi yıl sonra Ataç'ın ağırlığının öneminin, burda toplandığını anlıyorum.

Bugün Ataç eskisi kadar okunmuyor. Burası kesin. Kitapları bile ortada yok. Yeni baskıları yapılmıyor. Ne arayan ne soran var! Ölmek, yok olmak mıdır bir yazar için? Yoksa belirli bir süre sonra daha güçlü, daha etkili bir biçimde yeniden doğmak mı? Nice büyük yazarlar, uzun yıllar unutulmuş, unutturulmaya çalışılmış, ama bir iki kuşak sonra daha büyük bir etkiyle benimsenmiştir. Ataç da böyle bir yazgının insanıdır. Sait Faik öldüğü zaman Ataç şöyle yazmıştı: «Sait Faik ölmüş... Biliyorum, bir yazar ölmez. Fuzuli ölmüş mü? Montaigne, Voltaire ölmüşler mi? Şiirlerini, kitaplarını okuyup yüzyıllar arasından gene konuşuyoruz onlarla. Budur işte ölümsüzlük, yalnız budur. Bir yazar, bir sanat adamı eserinin okunduğu, okunabildiği güne kadar yaşar. Sait Faik öyle yıllarca, yüzyıllarca okunacak yazarlardan mıdır, bilmiyorum orasını, daha kestiremeyiz, kimse kestiremez, onu ancak zaman gösterir. Ben isterim ölmez yazarlardan olmasını. Hikâyeci Sait Faik, bir yazar olan Sait Faik daha yıllarca okunacak, demek yaşayacaktır.»

Ölümünden yirmi yıl sonra Ataç için de buna benzer sözleri söyleyebiliriz. Ataç da ölmez. Kitapları, yazıları okunduğu, okunabildiği sürece yaşayacaktır. Bugün Ataç'ın gerilerde, uzaklarda kaldığı, «eskidiği» sanılıyor. Ben o kanıda değilim. Bu karmakarışık günler geçip gidecek. Türk toplumu kendini bulacak. Yanlış, gerçek dışı bir takım «kesinlik»lerin de tartışılabilir olduğu anlaşılacak. İşte o zaman Ataç'ın nasıl bir düşün öncüsü olduğu ortaya çıkacak. Yeni kuşaklar, yarının gençleri edebiyat tarihimizde Ataç adlı gömüyü bulup; tadını, anlamını duya duya okuyacaklar, ondan pek çok şey öğrenecekler. Duymayı, anlamayı, düşünmeyi, kısaca «gerçek bir insan» olmayı...

(Cumhuriyet 20 Mayıs)

30. Ölüm Yıldönümünde :

EBUBEKİR HAZIM

Atilla ÖZKIRIMLI

Kimi kavramlar vardır, yanlıştırlar, ama kullanıla kullanıla terimleşir, kalıplaşırlar. Giderek karşıtlarını da doğururlar. Köy romanı da temelde yanlış, ama kullanıldığında belli nitelikte kimi romanları çağrıştıran böylesi kavramlardan. Köy romanı deyince aklımıza. köyü, köy insanını ve sorunlarını konu edinen romanlar gelir. Sonra hemen köy enstitüleri, enstitülerden yetişen yazarlar ve köyü. köylüyü anlatan yapıtları... Bir tarihçe vermek gerekince de artık ezberlenmiş şu bilgi yinelenir: Türk romanında köyü konu alan ilk roman «Karabibik»tir (1890), onu «Küçük Paşa» (1910) ve «Yaban» (1932) izler.

Doğrusu, ne «Karabibik», ne de «Küçük Paşa» etkin olurlar yazıldıkları dönemde edebiyatçılarımız üzerinde. Kendi kabuğuna çekilen, imgeye, söz oyunlarına sığınarak yaşamaya çalışan edebiyatın, gerçekten kaçmayı ilkeleştirirken gerçekliği en katı biçimiyle yansıtmayı amaçlayan «Karabiber»e duyarsız kalması doğaldı. «Küçük Paşa» ise, görünüşte siyasal değişimin gerçekleştiği. ama temelde toplumsal yapıya ilişkin dönüşümlerin sağlanmadığı bir dönemin ürünüydü. Kurtuluşun, siyasal üst yapının değişiminde arandığı bir dönemde, üstelik baskıcı bir yönetime karşı özgürlük savaşı verilmişken, köyün ve köylünün sorunlarını edebiyata getirmek bir orjinalite olarak görülecekti elbette. Bu açıdan bakılınca tam gerektiği anda yazılmıştı aslında. Ama ne gününde, ne de daha sonra yeterince değerlendirilebildi.

Şimdi, «Küçük Paşa'nın yazarı Ebubekir Hazım Tepeyran'ı yirminci ölüm yıldönümünde anmayı amaçlayan şu yazıyı yazarken yanıtlamam gereken soruyu yineliyorum hep: Nedir bu romanın edebiyatımızdaki yeri? Ama bu sorunun yanıtını verebilmek için önce yazarından söz etmem gerek. Çünkü «Küçük Paşa»nın önemi, gözleme dayalı gerçekçi bir roman oluşundan geliyor.

Niğde'nin Tepeviren semtinde doğan Ebubekir Hazım, Niğde rüştiyesini bitirdikten sonra özel öğrenim görür ve daha on beş yaşındayken resmî dairelerde görev alır. Kâtiplikle başladığı devlet memurluğunda, önce mutasarrıflığa, ardından valiliğe yükselir. Meşrutiyet'e kadar, Niğde'den başlayarak Konya, Kastamonu, İzmir, Dedeağaç, Musul, Manastır, Bağ-

dat'ta bulunur. Meşrutiyet'in ilânından sonra Sivas ve Ankara valiliği yapar. 31 Mart olayı ve Abdülhamit'in tahttan indirilmesi sırasında İstanbul Şehremini'dir. Bu nedenle Yıldız Sarayı'nın boşaltılmasında görevli komisyonun başkanlığını yüklenir. 1918-1920 yılları arasında da iki kez Bursa valiliği, 1920'de de Dahiliye Nazırlığı görevlerine getirilir. Damat Ferit hükümetinin kurulmasıyla, önce Yıldız'ın boşaltılmasında yolsuzluk yaptığı savıyla tutuklanır, sonra da Bursa valiliği sırasında Kuva-yı Milliye'ye yardım etmekle suçlanır. Kürt Mustafa Divan-ı Harbi'nce, Kuva-yı Milliye namıyle müteşekkil cemiyet-i bâgıyenin muharrik ve müşevviklerinden ve Yıldız saray-ı hümayunu yağmagerlerinden olmak üzere mücrimiyeti cihetile» idama mahkûm edilirse de Padişah Vahdettin cezasını küreğe çevirir. Tevfik Paşa sadrazam olunca çıkarılan Divan-ı Harb-i Örfilerin verdiği hükümlerin temyiziyle ilgili kararnameden yararlanarak aklanır. İstanbul'da çok durmaz, Ankara'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılır. Önce Sivas, sonra da Trabzon valiliğine atanır. 1923'te de Niğde milletvekili olur (1923-27, 1939-46). 1864'te başlayan yaşamı 5 Haziran 1947'de sona erer ve Erenköy Sahrayıcedit mezarlığına gömülür.

Fransızcayı kendi kendine öğrenen Ebubekir Hazım Tepeyran şiirle edebiyata girmiş. 1908'den önce yazdığı hikâyelerini «Eski Şeyler» adıyla toplamış (1910), ama asıl «Küçük Paşa» adlı romanıyla günümüze kalmıştır. Yaşamöyküsünde de görüleceği gibi. Anadolu'nun hemen her bölgesinde görev yapan Ebubekir Hazır, gözlemlerinden yararlanarak yazar «Küçük Paşa»yı. Daha doğrusu, önce bir olay tasarlamış, sonra bu olayı gerçek hayattan seçtiği kişilerle gerçek bir mekâna oturtmuştur.

1887-1896 yılları arasında Anadolu'nun bir köyüyle İstanbul'da geçen konu kısaca şudur

Sütannelik için İstanbul'a, bir paşa konağına getirilen Selime'nin oğlu Salih konakta büyümüş, paşanın sevgisini kazanarak Küçük Paşa adını almıştır. Babasıyla annesi köylerine dönünce de onu manevi çocuğu sayan paşanın yanında kalır. Ama bu güzel günler çok sürmez. Babası bir iftira üzerine annesini boşar başka bir kadınla evlenir; annesi de komşu köyden başka bir adamla. Koruyucusu paşanın ölümü ise Salih'in konaktaki yaşamının sonu olur. Köyüne gönderilen Küçük Paşa yalnız köy yaşamının yoksunluğuna değil, üvey ananın eziyetlerine de katlanmak zorundadır. Üvey babası da onu istemez. Babası yeniden askere alınıp Yemen'e gönde-

rilince iyice ezilir, hastalanır. Çok öksürdüğü bir kış gecesi üvey anası tarafından kapı önüne bırakılır. Bu arada ölen paşanın karısı Naime hanım genç biriyle evlenmiş, ilk çocuğu ölü doğmuştur. İkinci çocuğuna gebe olduğu sırada önce paşayı rüyasında görür, sonra da köy meydanında vahşi hayvanlarla boğuşan Salih'i... Hemen Küçük Paşa'nın İstanbul'a getirtilmesini ister. Ama daha haber gelmeden sağlığı bozulur, ikinci çocuğu da ölü olarak, eli, ayağı parçalanıp alınır. Naime hanım ise çıldırır. Bu sırada gelen telgrafta adı geçen çocuğun «üç gün evvel geceleyin köy içinde kurtlar tarafından itlâf ve ekledilmiş (yenmiş) olduğu» bildirilmektedir. Roman, kahramanlarından iki kişinin söylediği şu sözlerle son bulur: «Adaletin pek sabırsızca hükmünü icra ettiği bir konakta bulunuyoruz.», «Hanımefendi de, bir köylü çocuğu da Allah'ın kuludur. Hangisi daha ziyade kıymetli olduğunu yalnız o bilir.»

Görüldüğü gibi «Küçük Paşa»da yeni bir konu işlenmiş değildir. Yenilik hikâyenin geçtiği çevrededir. Ebubekir Hazım sık sık konu dışına çıkarak, Ahmet Mithad Efendi anlatımıyla Anadolu'nun, köyün ve köylünün sorunlarından söz eder. Gerek bu tutumu, gerekse olayı işleyişindeki acemiliği, «Küçük Paşa»nın başarısız bulunmasına yol açar. Yer yer başarılı olunsa da bütün olarak bakıldığında belli bir çizgiye ulaşamadığı belirtilir.

«Küçük Paşa» Türk romanının 1910'larda ulaştığı çizginin gerisine düşmektedir, burası doğrudur. Ama ona edebiyatın estetik ölçülerini bir yana bırakarak yansıtılan gerçekler açısından yaklaşmak gerekmektedir. Nitekim romana yazdığı mukaddimede Ebubekir Hazır da bu noktayı vurgular. Bir hikâye diye okunduğunda eserinin sanat açısından pek çok ayıpları olduğunu, konu dışı sözlerle hikâyenin akışını defalarca ve istemeksizin elden kaçırdığını söyler. Ardından eklediği şu sözler üzerinde ise önemle durmak gerekir: «Fakat, ben: 'O, konu dışındaki gerçekleri, renkli kelebek ölüleriyle yapılıp görülmesi ferahlık değil üzüntü yaratan levhalar kabilinden bir süs olmak üzere bu hikâyeyi süslemek için değil, bu hayalî hikâyeyi o hakiki facia levhalarının hatırı için yazdım.' diyemez miyim? Bunun için kitabın gerçek konusu bu konu dışı sözler sayılıverse okuma ağırlığı hafifler sanırım. Anadolu köylerinin (...) yürek yakıcı serüvenine ait sözlerin, Küçük Paşa'nın, bir köylü çocuğun hayalî macerasından çok dikkatle okunacağını elbette ümit ederim.»

Edebiyat bir araçtır Ebubekir Hazım için. Ona göre, ger-

çekle hiç bir zaman yüzyüze gelmek istemediğimiz, toplumsal sefaletimize karşı göz yummak, doğru sözlere karşı kulaklarımızı tıkamakla sanki her türlü tehlikeden korunduğumuzu sandığımız o uğursuz dönem, istibdat devri geçmiştir artık. Hastalığın ne olduğunu, nereden geldiğini ne ölçüde bilirsek, kurtulma umudumuz da o ölçüde artar. İşte bu nedenle «Küçük Paşa», «bu yolda ihtiyaç duyduğumuz eserler için bilgili kişilere ve iktidar sahiplerine bir muhtıra görevini yaparsa» amacına ulaşmış demektir.

Yine de yazdıklarını yeterli bulmaz. «Anadolu facialarının tümü değil, en önce söylenilmek gerekenlerin bazıları» söylenebilmiştir kitabında. Çünkü, «Anadolu'nun, bütün memleketlerimizin, bütün acıklı olaylarından söz açılacak olsa sayısız ciltler dolar; yazar da, okuyan da usanıp takatsız düşer, onlar yine tükenmez.»

Yıllar sonra Nâzım Hikmet, Sabahattin Âli üzerine yazdığı bir yazıda, «Küçük Paşa»nın bu niteliğini şöyle dile getirecektir: «Türkiye edebiyatında şehir esnaf ve zanaatkârlarının, aydınların, köyün ve köylünün hayatlarını naturalist, hatta tenkitçi gerçekçi bir gözle yazanlara Sabahattin'den çok önce rastlıyoruz. Burda şunu kısaca yazmadan edemeyeceğim. Mahmut Makal'ın meşhur Köy Anılarından hemen hemen eli yıl önce 'Küçük Paşa' adında bir roman yayınlanmıştır Türkiye'de. Bu romanın birinci bölümünde anlatılan köyle eli yıl sonra Mahmut Makal'ın anlattığı köy arasında, açlık, sefalet, cehalet, çocuk ve kadın istismarı vesaire bakımından hemen hemen hiç bir fark yoktur. Her iki kitapta da natüralizm ağır basmakla beraber, tenkitçi gerçekçilik unsurları da bulmak mümkündür.» (İçimizdeki Şeytan'ın Rusça basımına önsöz, 1955; Yarına Doğru, s. 14, Aralık 1975).

Bütünüyle gözlem ürünüdür «Küçük Paşa». Ebubekir Hazım, yalnız olayı anlatırken gerçekçi tablolar çizmekle kalmamış, sırası gelince «saded haricine» çıkarak Anadolu'daki eğitim sorunundan sağlık ve ulaşım sorunlarına, yakacak derdinden ormanların yok edilmesine kadar, günümüzde de çözümlenememiş toplumsal sorunlara ilişkin uzun uzun bilgi verir. Bir ara eski eserlerimize bile sahip olamadığımızdan, onları çaldırdığımızdan söz ederek yabancıların yaptıkları kazıların, kaçırdıkları eserlerin dökümünü yapar. Böylece belgesel bir nitelik de kazanır «Küçük Paşa».

Romanın 1947'de yapılan ikinci basımında ise dili sadeleştirilmiş, konu dışı bölümleri ayıklanmış yeni bir «Küçük Paşa» sunulur okura. Roman tekniği açısından aksaklıklar gi-

derilmiştir bir bakıma. Ama gerçekçi Türk romanı ve hikâyesi bir başka çizgidedir artık, Türk romancısı ve hikâyecisi gerçeği belli bir dünya görüşüyle kavrayarak yansıtmaktadır. Değişen gerçek değil, gerçeğin kavranış ve yansıtılış biçimidir. «Küçük Paşa» ise bu gelişim sürecinde yerini koruyacak, yazarı da yalnız ilk olanı vermenin değeri açısından değil, döneminin sağduyulu, ileri görüşlü bir sanatçısı olarak anılacaktır.

(Sanat Dergisi 3 Haziran)

30. Ölüm Yıldönümünde :

EBUBEKİR HAZIM TEPEYRAN

Konur ERTOP

1864'de Niğde'de doğdu Rüştiye öğreniminden sonra hâtiplikle başladığı memurluk hayatında valiliğe kadar yükseldi. Bursa Valisi ve Dahiliye Nâzırı iken, Millî Mücadele'ye yardımından dolayı, İstanbul Divanıharbince idama mahkûm edilmiş, sonradan cezası müebbet küreğe çevrilmişti. Mücadele'nin zaferinden sonra tekrar Vali ve Niğde milletvekili oldu. 1947'de İstanbul'da öldü.

Bizde Köy romanı diye adlandırılan ve köy kesiminin gerçeklerini, köy insanımızın sorunlarını konu edinen roman hareketi, 1950'lerden sonra 20 yıl kadar edebiyatımıza egemen olmuş, başarılı ürünler vermiştir. Bu hareketin oluşma ve gelişmesinde Köy Enstitülü ve köy kökenli yazarlar kuşağının, sanatımızda gelişen toplumcu ve gerçekçi akımın büyük payı vardır. Köy romancılarımız köyün yaşantısını namuslu bir tutumla yansıtırlarken köyün sorunlarını da dikkatli, sağduyulu bir gözlemci olarak dile getirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşından sonra köy kesiminde insanımızı kuşatan toplumsal sorunlar da, toprak mülkiyeti, makineleşen tarımın yarattığı işgücü açığı gibi konularda köy yazarları bilimsel araştırıcılara, toplum - bilimcilere de öncülük etmişler, gerçeklerimizi onlardan önce kavramış ve yansıtmışlardır.

KÖY ROMANININ ÖNCÜLERİ

Bu yirmi yıllık dönemin yazarları, yöntemlerini biraz da el yordamıyla bulmuş sayılmalıdır. Gerçeklerin ve sorunların birikimi sanki bütün bu dönem boyunca, ortaya konmak için edebiyatı zorlamış ve yönlendirmiştir.

Ancak hareketin daha önce de yetişmiş ve dönemlerine göre hiç de başarısız sayılamayacak başka sahipleri yok değildir. Karabibik yazarı Ebubekir Hazım Tepeyran da bu öncülerdendir.

TAŞRADAN YETİŞEN OSMANLI AYDINI

Ebubekir Hazım, Küçük Paşa'yı ilk Türk romanının yayınından ancak 42 yıl sonra yazmıştır. Edebiyatımız için roman türü hâlâ genç bir türdür ve gözönünde tuttuğu örnekler hâlâ Batı örnekleridir. Üstelik Ebubekir Hâzım Batı hayranı, bireyci aydınlar edebiyatı Edebiyatıcedide hareketinin içinden gelmektedir. «Les Fleurs Degenerees» diye Fransızca bir şiir, kitabı hazırlamıştır. Yıkılışın eşiğindeki Osmanlı Devletinin Valilerinden ve Dahiliye Nazırlarındandır, Osmani ve Mecidi murassa nişanları sahibidir... Ancak ülkücü kişiliği ve dünyagörüşü ona doğrunun, halkının yanında yer kazandıracaktır. Böylece o, işgal İstanbul'unda, kapısında İngiliz askerin nöbete durduğu Kürt Mustafa Divanıharbinde «Kuvayı Milliye adı altında çıkarılan fitne ve fesadın tertipçi ve teşvikçilerinden olduğu» gerekçesiyle idama mahkûm edilmesine kadar varan bir serüvenin içinde yer alacaktır. Osmanlı bürokratı kimliğini aşarak Anadolu'ya geçecek, yeni Türkiye'nin yönetici kadrosu içinde vali ve milletvekili olarak görev üstlenecektir...

Ebubekir Hazım'ın sözü edilmeye değer bir köy romanının yazarı oluşunda taşradan yetişmiş, taşrada görev yapmış olmasının payı vardır. Küçük Paşa romanı Orta Anadolu'nun yoksul bir köyünün yaşantısını sergiler. Orada anlatılanların pek çoğu Ebubekir Hazım'ın doğup yetiştiği Niğde'nin ve yörelerinin verdiği gözlemlerle beslenmiştir.

Küçük Paşa'da bir köylü çocuğunun İstanbul'da bir paşa konağına getirilen anasıyla birlikte geçici bir süre güzel günler yaşayıp köyüne geri gönderilişi ve buradaki çetin yaşama koşulları ortasında ölüme sürüklenişi anlatılır. Serüven köyün yaşama güçlüklerini, köy insanının çilelerini, köy sorunlarını somut biçimde canlandırmaktadır: Her yıl köylüden alınan ağır yol vergisi, vergi ödeyemeyecek kadar yoksul olanların yollarda güneş altında aç susuz çalıştırılmaları, okulsuz köyde bir köşeye yığılmış tabutların yanıbaşında üç - beş çocuğun derine - çatma öğrenim görmesi, köylünün hastalıktan kırılması, köylünün haklarını adalet organının korumaktan uzak kalışı, uzak cephelerde kan dökmeye itilen Anadolu insanının kendi toprağında mutlu olamayışı... Romanda, anlatılan serüveni kuşatan sert gerçeklerdir.

Yazar romanını öncelikle bu gerçekleri ortaya koymak için kaleme aldığını açıklamaktadır. Küçük Paşanın önsözünde, «Bu hayal ürünü romanı o acıklı levhaların hatırı için yazdım» der. Bunların en önce söylenmesi gerekenlerden ancak bazıları olduğunu belirtmiştir; tümü anlatılacak olsa üzüntüden bitkin düşeceğini, onların gene tükenmeyeceğini hatırlatır.

90 YIL SONRA...

Küçük Paşanın anlattığı serüvenin üzerinden 90 yıl geçmiştir. Türkiye'nin toplum yapısında, insanımızın yaşantısında büyük değişiklikler doğmuş, yeni yaşam düzeni yeni sorunlar yaratmıştır. Köy birimi toplumsal ve ekonomik yapı bakımından köklü değişmeler göstermiştir. Ancak bu köy romanında anlatılan çevrenın değişmeyen yanları da kalmıştır. Bunlar öteki farklılaşmalar yüzünden daha büyük çelişmeler de yaratmaktadır. Küçük Paşayı bugünün okuyucusu da bu bakımdan dikkatle okumalıdır.

ADIYLA YETİNMEMELİ!

Ebubekir Hazım'ın yapıtı edebiyat tarihlerinde şöyle bir anılır. Dikkat çekici romanını okumuş olan aydınlarımızın sayısı iyiden iyiye azdır. 1910'da eski harflerle yayınlanan kitabın ikinci basımı 1947'de oldukça gelişi güzel biçimde yapılmıştır. Yapıtı tecrübesiz sayılacak bir yazar kısaltarak sadeleştirmiştir. Metnin özenli bir sadeleştirmeyle eksiksiz olarak bugünün okuyucusuna sunulması gerekmektedir. Böyle bir çaba herkesten önce yazarın torunu Oktay Akbal'dan beklenmelidir. Onun düzenleyip sunacağı bir yayım edebiyatımızın taze soluk kazanmış yeni bir başarısı olacaktır...

(Cumhuriyet 4 Haziran)

5. Ölüm Yıldönümünde :

SUAT DERVİŞ

Alpay KABACALI

Suat Derviş, bir dönemin unutulmaya, yok sayılmaya mahkûm edilmiş yazarlarındandır. 1940-41'de yirmi altı sayı çıkardığı toplumcu - gerçekçi «Yeni Edebiyat» dergisi yüzünden ve bir de düşüncelerinden hiç ödün vermeyen bir kişiyle, çevirmen Reşat Fuat Baraner'le evli bulunması nedeniyle... Bun-

lar «affedilmez suçlar»dan sayılmıştı. O günler çok gerilerde kaldı ama Suat Derviş birçok toplumcu - gerçekçi yazarımız ölçüsünde tanınamadı. Burada da, ölümünün beşinci yıldönümünde, çok kısaca anıp geçeceğiz. Oysa pek çoğu gazete sayfalarında kalan romanlarının, kitaplaşmamış küçük hikâyelerinin incelenmesi, edebiyat tarihimiz içindeki yerlerini alması gerekiyor. Behçet Necatigil'in Yıllığı'nda çıkan yazısını saymazsak, bu alanda hiç bir şey yapılmadı.

1905'de İstanbul'da doğan Suat Derviş, Tıp Fakültesi müderris (Profesör)lerinden İsmail Derviş'in kızıdır. «Matbuat Cemiyeti»nin 1933 «Almanak»ında İsmail Derviş Beyin âyandan (ileri gelenlerden) Kimyager Müşir Derviş Paşanın küçük oğlu olduğu, tıp öğrenimini Fransa'da yaptığı, yurda dönünce «önce müderris muavini, sonra müderris olarak Tıp Fakültesinde ve Kabile (kadın ebe) Mektebinde» uzun yıllar öğretim görevi yaptığı, mesleğiyle ilgili birçok eseri bulunduğu belirtilir. Suat Derviş, ailesinin tuttuğu özel öğretmenlerden ders alarak ilk öğrenimine başlar. İlk yazı denemelerine de pek küçük yaşlarındayken girişir:

«Çocukluğumda yazı yazmağa başladım. 13-14 yaşlarında idim, ilk yazım çıktı. Ben yazılarımı kimseye göstermez, gizlerdim. Bir gün nasılsa masanın üstünde unutmuşum. Nâzım Hikmet komşumuz ve arkadaşımızdı. (...) Benim mektepte olduğum bir saatte bize gelmiş, masanın üstünde bulduğu yazımı okumuş; çok beğenmiş, anneciğimden izin alarak onu benden gizli bastırmak için yanına almış. Nâzım o zaman artık tanınmış ve sevilen bir şairdi. 'Hezeyan' başlıklı bir mensur şiir... Bu şiiri (...) Yusuf Ziya Ortaç'a vermiş. O da bunu beğenerek Alemdar gazetesinin kendi idare ettiği edebî nüshasına (edebiyat sayısına) koymuş...» (Zihni T. Anadol: «Suat Derviş'le Konuşma». Gerçekler Postası, s. 11 ve 12, Ağustos Eylül 1967).

Suat Derviş yazı denemelerini sürdürürken öğreniminden de geri kalmaz. İstanbul Üniversitesi'ne girmek için sınav verir. Ama buraya değil, Berlin Konservatuvarı'na girer. Bir yandan da Berlin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okur, «Ullstein» kuruluşunda çalışır. Alman gazete ve dergilerinde yazıları yayımlanmaktadır. 1932'de, babasının ölümünden sonra Türkiye'ye döner. Kendi deyişiyle, artık yaşamak için hayatta kaleminden başka bir şeyi yoktur. Bir yandan romanlar yazar, bir yandan çeşitli gazeteler için röportajlar hazırlar. İlk yazarlık döneminin birbiri ardı sıra yayımlanan romanlarına (Ne Bir Ses Ne Bir Nefes, Hiçbiri, Ahmet Ferdi, Behire'nin Ta-

lipleri, Fatma'nın Günahı, Beni mi, Buhran Gecesi, Gönül Gibi: 1923-1928) Emine (1931), Hiç (1939), Çılgın Gibi (1945) ve gazetelerde «tefrika halinde» kalmış daha birçok roman eklenir...

5 Ekim 1940'da arkadaşı Neriman Hikmet'le birlikte Yeni Edebiyat gazetesinin ilk sayısını çıkarır. On beş günlük olarak 26 sayı yayımlanan bu gazete — Nâzım Hikmet gibi bir iki yazarı saymazsak — yeni filizlenmeye başlayan toplumcu gerçekçi edebiyatımıza öncülük eder, Orhan Kemal, A. Kadir gibi birçok yetenekli gencin yazılarını yayımlayarak tanınmaları olanağını sağlar. Suat Derviş de değinme yazıları ve eleştirileriyle genç kuşağa yol gösterir, ayrıca öyküler yayımlar. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'ye de kol atan faşizm, ilk ürünlerini vermeye başlamış birçok toplumcu gerçekçi yazarla birlikte Yeni Edebiyat'ı da susturur. 15 Kasım 1941 günlü sayısından sonra gazete kapatılır, Suat Derviş tutuklanır. Mahkûm edilemez ama, Babıâli gazeteleri artık imzasına kapalıdır. Geçimini çeşitli takma adlarla yazdığı yazılarla sağlamak zorundadır. Kendisi bunun nedenini şöyle açıklar

«Faşizmden, Nazizmden çıkmak üzere olan İkinci Cihan Harbi'nden nefret ettiğim ve kalemimin ve dilimin yettiği, gücüm yettiği kadar mücadele ettiğim için. Devrimci, toplumcu, sosyal adaletçi olduğum için. Bu uğurda polis takibatına uğradığımı, hapishanelerde, polis müdüriyetlerinde süründüğüm, altı yüz erkek arasında tek kadın olarak askerî hapishanelerde mevkuf yattığım için. Ankara Caddesi'nde ilk basın sendikasını kuran beş meslekdaştan biri ve kurulmuş olan sendikanın başkanı olduğum için... (...) O zamanlar halktan yana olmak, emekçiden yana olmak, sosyal adaletçi olmak bir suçtu...» (agy.) Yazdığı tiyatro ve radyo oyunlarında, çocuk kitaplarında bile imzası kullanılmaz!

1953'den,eşi Reşat Fuat Baraner'in tutuklanmasından sonra ülkesinde soluk alamaz olur... Sertel'ler ve kimi öteki ilerici aydınlar gibi «gönüllü sürgünlüğe mahkûm» eder kendini. On yıl süreyle başta Fransa olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde kalır. Ve yazarlığı gerek batıda, gerekse sosyalist ülkelerde dikkati çeker. Fosforlu Cevriye, Yalının Gölgeleri ve Ankara Mahpusu (Zeynep İçin) adlı romanları çeşitli dillere çevrilir; Fransa'da, Hollanda'da, Sovyetler Birliği'nde, Bulgaristan'da yayımlanır. Birçok eleştirmen bunları övgüyle karşılar.

1963'de Türkiye'ye dönen Suat Derviş, yine ilgisizliğin sa-

gır duvarlarıyla çevrilidir. Ama o Devrimci Kadınlar Birliği'nin kurucuları arasına katılarak aydın olma görevini yerine getirmekten kaçınmaz. 1968'de Fosforlu Cevriye ve Ankara Mahpusu adlı romanları Türkiye'de de yayımlanır.

Ve son yıllarında en yakınlarını, kızkardeşi Hamiyet hanımla eşi Reşat Fuat Baraner'i yitiren, gözlerindeki rahatsızlık nedeniyle zorlu günler yaşayan sanatçımız 24 Temmuz 1972'de İstanbul'da ölür...

Suat Derviş yalnızca edebiyat tarihindeki yerine oturtulması gereken bir sanatçı değil, aynı zamanda yaşamı ve gazeteciliğiyle çağının ilerisinde bir aydın, genç kuşaklarca tanınması gereken bir kişidir.

(Sanat Dergisi 15 Temmuz)

50. Ölüm Yıldönümünde :

MÜFTÜOĞLU AHMED HİKMET

Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Geçirdiğimiz Mayıs ayının 19'u, büyük Türkçü edibimiz Ahmed Hikmet'in 50. ölüm yıldönümü idi. Haziran'ın 3'ü ise, doğumunun 107. yıldönümüne rastlıyordu. Bu vesile ile Türkçülük görüş ve ülküsünün kuvvetlenip benimsenmesinde ve Türk dilinin sadeleşmesinde büyük rol oynayan, eserleri bilhassa «Çağlayanlar» adlı kitabı bugünün nesillerince ilgiyle okunan, sevilen bu ileri fikirli milliyetçi edibimizi, şahsiyetinin belli başlı çizgilerini belirterek anmak yerinde olacaktır.

Geçen yüzyılın sonunda yetişen Müftüoğlu Ahmed Hikmet bey (1870-1927), Servetifünun topluluğu içerisinde edebî hayata girmiş ve yayımladığı küçük hikâyelerle tanınmıştır. Servetifünun dergisinde yazıları çıkmakla beraber, Ahmed Hikmet'in o edebi toplulukla daha başından beri gerek dil, gerek edebi anlayış bakımından fazla münasebeti ve yakınlığı olmamıştır. Yeni bir Osmanlı edebiyat dili ortaya koyan Edebiyat-ı Cedide'ciler içerisinde, Ahmed Hikmet Bey sade bir Türkçe kullanmıştır. Ferdî duyguları ve meseleleri dile getiren, oldukça kozmopolit görüşlere sahip bulunan Servetifununcular arasında Müftüoğlu Ahmet Hikmet, sosyal meseleleri ele alan ve milliyetçi bir görüşe sahip bulunan yazar hüviyeti göstermektedir. Ahmed Hikmet'in Türkçülük görüşünü daha geniş şekilde aksettiren yazıları, Servetifünun'dan sonraki edebi faaliyeti içerisinde yer almaktadır. Hariciye mesleğine intisap edip yurtdışında vazife görmesi dolayısıyla Türklük meseleleriyle daha yakından ilgilenmek fırsatını bulmuştur.

Tahsili ve mesleği dolayısıyla Servetifünunculardan ve sonraki arkadaşlarından daha Batılı olan, Batıyı daha iyi tanıyıp anlamış bulunan Ahmed Hikmet, öbürlerinin aksine Türkçü bir görüşü temsil etmiş, bu cereyanın değerli ve mühim bir edibi olmuştur. Bu duruma millî ahlâkı yüksek bir aileden gelmiş olması kadar, vazife icabı Kafkasya ve Kırım'da bulunması da müessir olmuştur. Ahmed Hikmet'in dedesi rumların gaz ve reçineye bulayıp yakmak suretiyle öldürdükleri kahraman bir kimse olan Müftü Abdülhalim Efendidir. Onun babası da Mora taraflarında uzun müddet müftülük eden ve yine millî duyguları yüksek olan Hafız Hacı Ahmed Efendidir. Millî ahlâk ve duyguları yüksek bir aileden gelen Ahmed Hikmet Bey'in Türkiye dışındaki Türk dünyasını tanıması, esir Türkler realitesini görmesi onda millî edebiyat meydana getirmek arzusunun alevlenmesine sebep oldu. Bundan sonra Ahmed Hikmet, Türk'ün büyüklüğünü, üstünlüğünü gösteren hikâyeler, yazılar yayımladı. Tahsilini Galatasaray Lisesi'nde yapan Ahmed Hikmet, Hariciye Nezareti Şehbenderlik kalemine girerek devlet hizmetine başlamıştır. 1908'e kadar yurtdışında ve merkezde çalışan Ahmed Hikmet 1898-1909 arasında Galatasaray Lisesi'nde ve 1910-1912 yıllarında Darülfünun'da edebiyat hocalığı da yaptı. Galatasaray'dan talebesi olan Ahmed Haşim onun hocalığını şu satırlarla övmektedir: «Nice yüksek ehliyetleri ye'se düşürmüş olan şu mevzusuz edebiyat dersine kıymet ve mânâ veren ilk ve son insan, benim için, Ahmed Hikmet olmuştur.»

1908'den sonra çok genişleyip gelişen Türkçülük hareketinin ileri gelen simalarından olan Ahmed Hikmet Bey, Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı'nda değerli faaliyet göstermiştir. 1912'de Peşte Başşehbenderliği ile yurt dışına çıkan Müftüoğlu, 1918'e kadar orada kalmış, İstanbul'a döndükten sonra iki yıl yine yurt dışında vazife görmüştür. Budapeşte'de bulunduğu yıllarda hazırladığı ve 1920'de Tasvir-i Efkâr gazetesinde tefrika ettiği hikâyelerin «Çağlayanlar» adıyla basılması, şöhretini büyük ölçüde arttırdı. Milli edebiyatın çok güzel bir örneği olan Çağlayanlar (1922), büyük akisler uyandırmıştır. Hariciye Vekâleti müsteşarlığına kadar yükselen ve Ankara'da bulunduğu sırada Türk Ocağı'nda da çalışan Ahmed Hikmet Bey, rahatsızlığı dolayısıyla 1926'da vazifeden ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Karaciğer hastalığından 19 Mayıs 1927'de vefat etti.

Müftüoğlu Ahmed Hikmet'in bellibaşlı eserleri, Servetifünun devrinde yazdığı hikâyeleri içine alan «Hâristan ve Gü-

listan» ile millî hikâyeleri ihtiva eden «Çağlayanlar» ve «Gönül Hanım» adını taşıyan romandır.

«Çağlayanlar» bugün de milliyetçi gençlerin zevkle Türklük gururu duyarak okudukları bir kitaptır. Kitapta yeralan «Üzümcü» hikâyesinde değerli edibimiz üzüm satan bir Anadolulunun şahsında Türkü, Türklüğü anlatmıştır. Kanaatime göre, Türk'ü ondan daha iyi anlatan çıkmamıştır.

«Bir ulu çınarsın ki kırılır, eğilmezsin; ölür, inlemezsin.. Kanınla çorak kumlukları sularken ekmeğini alnının terine batırır, yer, yine düşman karşısına yaralarınla beraber her yerde bir istihkâm gibi çıkarsın.. Sen zâlim heybetinde bir mazlumsun; ninenin, atanın kucağında bir garip, atanın, babanın kucağında bir yetimsin!..

Sen Şark'ın kınına girmeyen bir kılıcısın; dövüle dövüle cavlanır, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçandan bir kıvılcım, her kıvılcımdan bir şimşek çıkar. İlâhî bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!.»

Bugün de heyecanla, zevkle ve faydalanarak okunacak Türkçülük ateşi taşıyan değerli eserler bırakmış büyük edibimiz Müftüoğlu Ahmed Hikmet'i, ölümünün 50. yıldönümünde saygıyla, minnetle ve rahmetle anıyoruz.

(Tercüman 20 Temmuz)

10. Ölüm Yıldönümünde :

AHMET KUTSİ TECER OYUNLARI, YAZILARIYLA HALK BOZKIRINA KÖK SALAN BİR KÜLTÜR AĞACIYDI

Cavit Orhan TÜTENGİL

Uluslararası 5. İstanbul Festivali'nin «Koçyiğit Köroğlu» adlı oyunu ile yeniden gündeme getirdiği Ahmet Kutsi Tecer, 23 Temmuz 1967'de İstanbul'da ölmüştü. Adını doğduğu kentten, soyadını gönül verdiği Sivas yöresinin doğasından alan bu çok yönlü yazarımız şiirleri kadar oyunları ile de ilgimizi çekmekte, folklor alanının çeşitli dallarındaki gelişmeler onun emeğinin izlerini taşımaktadır. «Âşık Veysel Olgusu» diyebileceğimiz somut bir örnek bu tür çalışmalarının en ilginç halkası olarak sayılmak gerekir.

1901-1967 yıllarının sınırladığı biyografisi Tecer'in kişiliğinin ana çizgilerini vermektedir. Kudüs'te doğar. Halkalı Yüksek Ziraat Okulu'nu (1922), sonra da Yüksek Öğretmen Okulu Felsefe Bölümünü bitirir (1929). Ankara ve Sivas'taki öğretmenlik yılları (1930-1934), Talim ve Terbiye Kurulu üye-

liği (1934-1942) ile yöneticiliğe, 1942-1946 yılları arasında da milletvekilliğine dönüşür. Ankara'daki öğretmenlik yıllarını (1946-1949) Paris'te kültür ataşeliği ve UNESCO'da delegelik yılları (1949-1951) izler. 1966 yılında emekliye ayrılıncaya kadar öğretmenlik görevini Galatasaray Lisesi, İstanbul Belediye Konservatuvarı ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde sürdürür. Zincirlikuyu Mezarlığı'nda gömülüdür.

İlk şiirlerini «Dergâh» ve «Millî Mecmua»da yayımlayan Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'in sanata doğumunu hazırlayan Sivas Halk Şairleri Bayramı yılında (1932) tek şiir kitabını da yayımlamıştır. Ankara'da «Görüş» dergisini çıkaran Tecer, bir süre de «Ülkü» dergisinin yönetimiyle uğraşmıştır. Çeşitli dergilerde ve gazetelerde şiirleriyle denemeleri ve makaleleri vardır. Yayımlanmış ve yayımlanmamış oyunları Tecer'in bir başka yönünü ortaya koyar. Ayrıca, folklor alanındaki araştırma ve yayınları dikkati çeker.

ŞAİR AHMET KUTSİ TECER

Ahmet Kutsi Tecer adının yarattığı ilk çağrışım «şair» çağrışımıdır. Bunun nedenleri çeşitlidir. 1921 yılında ilk şiirlerini yayımlamaya başlamış, ilk kitabı «Şiirler» adıyla 1932 yılında basılmıştır. Kitabından sonra sürdürdüğü şiir çalışmaları çeşitli dergilerde kalmıştır: Varlık, Oluş, Yücel, Ülkü, Türk Düşüncesi, Kalem, İstanbul, Türk Dili...

Antolojilerin çoğunda şiirlerinin yanısıra bazı değer yargılarının da bulunması, az yazmasına karşın belleklerde Tecer adının canlı tutulmasına yetmiştir.

Orhan Burian, A. K. Tecer'in sanatçı kişiliğini şöyle yargılayacaktır: «A. K. Tecer on sene kadar sevgiyi, ince duyuşları anlatmak için sesi ve sözü dokumakta epey bir ustalık gösterdikten sonra, ilhamını memleketin toprağında, havasında, geleneklerinde aramaya başladı. İkinci kaynak elbet birincisinden daha gürdür; ama ondan beslenen ırmak henüz evvelkinin vardığı yere varmadı». (Kurtuluştan Sonrakiler, İstanbul 1946, s. 43). Tecer'in şiirinde bir doruk noktası saydığımız «Ağaç» 1959 tarihini taşıdığına göre Orhan Burian'ı bu yargısından ötürü kınamak haksızlık olur.

Sabahattin Batur'un «Yeni Şiirimiz» adlı güldestesi (1960) ile İlhami Soysal'ın «20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi» (1973) Tecer'in «Besbelli» ve «Nerdesin» şiirlerini seçmekte birleşirler. «Şairlerin Seçtikleri» adlı antolojide Rauf Mutluay, bu ortak beğenilere, başta «Ağaç»tan uzun bir bölüm olmak üze-

re, Anneler, Ölü, Ilgaz Dağlarından, Halay ve Geceleyin adlı şiirleri, şu yargının eşliğinde ekleyecektir :

«1900 dolaylarında doğan, hemen bütün Cumhuriyet ozanları gibi Tecer de Kurtuluş Zaferi sonrasına yetişmiş, devletçe esirgenen ve gerekli görevleri yüklenen iyimser bir kuşağın ılımlı temsilcilerinden olarak aşırı bir uca yönelmeden hep memleketçi kalmaya dikkat etmiştir. Şiirinde daima millî zevke uygun hece kalıpları, koşma şekli ve pek de ustaca buluşlara dayanamayan dikkatli bir kafiye örgüsü vardır. Bu tutumla önceleri içten duyarlılıkla aşk ve ölüm, günlük hayat olayları ve yurt manzaralarını konu almış, gittikçe derinleşen bir bilinçle daha sonraları tarih ve coğrafyanın yurt ve insan olarak bize çizdiği kadere yönelmiştir». (Adı geçen kitap, İstanbul 1974, 2. b., s. 68).

Titiz bir araştırıcı olduğu kadar güvenilir bir değerlendirici de olan Behçet Necatigil, «Şair Tecer»i şöyle özetlemektedir: «Ahmet Kutsi, «Hecenin Beş Şairi»ne bağlanmayarak sanatını tek başına kurdu; samimi ve ince, duygu ve memleket şiirleriyle tanındı, heceye yeni imkânlar aradı; kişiliğini destekleyen en verimli yıllar 1930-1936 arası oldu». (Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul 1975, 8. b., s. 276).

«Nerdesin» adlı şiirinden yola çıkarak Ahmet Kutsi Tecer'in şiir dünyası hakkında yargılara varan Mehmet Kaplan, C. G. Jung'dan da geniş ölçüde esinlenerek bu şiirde dış dünyanın objelerinden soyunmuş ve «spiritüel» bir varlık biçimine dönüşmüş «ses»i bulmaktadır. Mistik bir yorumla bu «ses»i, «şâiri ebedi saadete kavuşturacak olan esrarlı varlığın sembolü» sayan Kaplan'ın görüşündeki zorlama bir yana bırakılacak olursa. adı geçen şiirde bulduğu sadelik ve çıplaklık dolayısıyle vardığı sonuç dikkate değer: «Ahmet Kutsi Tecer, Orhan Veli nesliden önce, Türk şiirini sade, saf ve çıplak hale getirenlerin başında gelir». (Şiir Tahlilleri II. Cumhuriyet Devri Şiiri, İstanbul 1965, s. 52).

«Tecer'in Şiiri» adlı incelemesinde Hikmet Dizdaroğlu, haklı bir yaklaşımla Ahmet Kutsi Tecer'in mizacına ve sanat anlayışına bağladığı şiirini «yalın» olarak niteler. Kaplan'dan farklı olarak da şu değerlendirmeyi yapar: «Tecer'in şiiri «yalın»dır ama, soyut değildir; gerçekle bağlantısını yitirmemiştir. Sıfatlardan, benzetmelerden, söz oyunlarından arınmak, soyutlamaya gitmek anlamına gelmez. Tecer, bu konuda tam bir sanatçı sezgisi içindedir, yanılgıya düşmemiştir». (Türk Dili, sayı 193, s. 19, ekim 1967).

Tecer'in şiirinde doruk noktası saydığımız «Ağaç», Or-

han Burian'ın bekleyişi ile «memleketin toprağından, havasından, geleneklerinden beslenen bir ırmak», Rauf Mutluay'ın nitelemesi ile «tarih ve coğrafyanın yurt ve insan olarak bize çizdiği kadere yönelmiş» bir ozanın bilinçli ürünüdür. Bize göre ise, «Edebiyatımızın büyük şiirlerinden biri olan ve bize kalırsa «Yalnız Ağaç» diye adlandırılması gereken «Ağaç» adlı şiirinde Tecer, kendisi ile birlikte Türkiye'yi başarıyla dile getirir». Gerçekten, bu şiirde Tecer ile Türkiye, başka bir deyişle insanımızın yazgısı ile ülkemizin geçmişi ve geleceği, uçsuz bucaksız bozkırın bir yamacında tek başına tutunmaya çalışan gün görmüş ardıçla bozkır arasındaki diyaloga dönüşür

— Ey sabah, ey yeni günün eşiği! / Ey ışık! / Zamanın, günün beşiği. / Bir burçtan bir burca hızı mevsimin / Ansızın beni de titretti demin, / İçimde uyandı şüphenin sesi / Nerdeyim? Bu çıplak tepe neresi? / Neresi bu yamaç, kayan şu toprak? / Ben kimim, bu ağaç, bu kökten ayak? / Varlığın yoklukla birleştiği yer / Neresi, bir bozkır değilse eğer?

«Tarımcı» Ahmet Kutsi ile «felsefeci» Tecer'i «Ağaç» potasında bütünleştiren «Şair Tecer»in bu şiirini «şair» Necati Cumalı, 11 Eylül 1959 tarihli Vatan gazetesinde okuyucularına şöyle tanıtmaktadır: «Ağaç, ilk okuyuşta büyük bir emeği, sabrı ortaya koyan, okuyucuda saygı uyandıran bir şiir. Şiirin son derece geometrik bir yapısı var. Ölçülü uyaklı, her biri onar diziden, otuz onluk olmak üzere üç yüz dizilik, uzun nefesli bir şiir.. Bu geometrik yapının yanında şiirin bir de klasik bir trajediyi hatırlatan iç yapısı var. Ağaç, ışık, bulut, rüzgâr, yamaç bu trajedinin kişileri.. Kişiler, koro deyişlerini tamamladıkları zaman, Tecer'in ağacının acı kaderi yürek burkan bir açıklıkla beliriyor. Ağaç adeta insanlaşıyor. Artık o Anadolu'nun çorak bozkırındaki, yalnız garip ağaç, bulunduğu yamaca biraz yeşillik katmak gücüyle, bozkır insanının kendisi oluyor.»

Rauf Mutluay'ın «Ağaç» şiirini anımsatarak vardığı şu yargıda «Şair Tecer» özetlenmektedir: «Duygusal sevgilere dayalı yurt şiirleri, halk değerlerini kutsayan örneklerle hece ölçüsünün güzel olanaklarını arar. Kişisel özlemlerden yavaş yavaş Anadolu ortak kültürünün temellerine inmek isteyen derinliğine bir bakış edinmek ister». Sonuç olarak da «Şiiri bir araç olarak kullanmayan, şiir çoğaltmaktansa içinin en son sesini arayan, yerli geleneği yeni günlerin anlatımında kullanan, bireysel ve toplumsal eğilimlerimizin gerçekçi yorumlarını yapan tutumuyla Tecer'in şiiri — ardından değersiz Halkevleri şiir kalabalığını sürüklese de — özgün bir toplamdadır»

diyor Mutluay. (Çağdaş Türk Edebiyatı (1908-1972), İstanbul 1973, s. 249-250).

OYUN YAZARI AHMET KUTSİ TECER

Oyun yazarı Tecer de, şair Tecer gibi, «yerli geleneği yeni günlerin anlatımında kullanan, bireysel ve toplumsal eğilimlerimizin gerçekçi yorumlarını yapan» bir kişilikle karşımıza çıkmaktadır. Dili ve anlatımı, kullandığı halk deyimleri ve tümce yapısı daha ilk yaklaşımda düz yazıya yansıyan, «memleketin toprağından, havasından, geleneklerinden beslenen» şair bir oyun yazarını haber vermektedir.

Ahmet Kutsi Tecer'in oyunları şöyle belirlenebilir

- Basılmış olanlar

«Köşebaşı», Ankara 1947, 112 s. [Nüvit Özdoğru tarafından yapılan İngilizce çevirisi The Neighbourhood, 1964].

«Bir Pazar Günü», İstanbul 1959, 56 s.

«Koçyiğit Köroğlu», İstanbul 1960, 112 s. [Önce 1941-42'de Ülkü dergisinde tefrika edilmiştir.]

- Basılmamış olanlar

«Yazılan Bozulmaz», «Satılık Ev», «Avşarlar», «Didonlar», «Yüzük Oyunu». [Bu oyunlardan «Yazılan Bozulmaz» 1947 yılında Devlet Tiyatrosu Tatbikat Sahnesi'nde, «Satılık Ev» ise 1961 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmıştır].

1947 yılında yayımlanan, kapak kompozisyonu ve resimleri Turgut Zaim'in kaleminden çıkan «Köşebaşı», iki tablo ve üç perdeden oluşan bir oyundur. Bir günün öğleden önce, öğleden sonra ve akşam üzeri olayları ile tanıtılan «Köşebaşı», yani İstanbul'un eski semtlerinden birindeki üç yol ağzı,

- Geçiş «transition» halindeki toplumumuzdan bir «mahalle» kesiti,
- Toplumumuzun değişik kesimlerinden «insan manzaraları»,
- Birbirleriyle çelişir görünen, aslında bütünleşen olayların ördüğü bir süreç olarak ortaya konulur. Oyun yazarı Behçet Necatigil'in değerlendirmesiyle, «Ortaoyunu tekniğine yakın bir yerlilik içinde düzenlenmiş ve şiirli bir dille yazılmış olan eser, tiyatromuzun en başarılı örneklerinden biridir». (Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 195).

İlk defa 1957 yılında Teknik Üniversite Tiyatrosu tarafından oynanan «Bir Pazar Günü», «Curcuna» adını taşıyan bir Önoyunla başlamakta, Araoyun da denilen 2. bölümün eşit parçaya ayırdığı üç bölümden kurulmaktadır. Telefon'un us-

taca kullanıldığı «Bir Pazar Günü» de ortaoyunu ile yakınlık gösterir. Varsıl kesimin kâğıt oyunu arkadaşları, pavyon ve kulüp yaşantısı, bir uşakla iki hizmetçiden oluşan yoksul kesimin gözüyle eleştirilir. İnsanların içyüzü ile dış görünüşünü keskin çizgilerle ortaya koyan yazar, kapitalistleşme sürecindeki bir toplumun eleştirisini yapıyor denebilir. İnsanın birçok yüzü olduğunu varsayan, insanları yüzlerine taktıkları maske aracılığıyla tanıdığımızı söyleyen Tecer, bu oyununda insanların içyüzünü tanımaya çalışmanın boşuna bir çaba olduğunu vurgulamaktadır. Metin And'ın da belirttiği gibi, «Oyun ayrıca yaşayışımıza yeni giren iğreti, özenti, yüze gülücü, maddeye fazla yer veren, değerlerin, kadın-erkek ve aile ilişkilerinde çıkarların, paranın önem kazanışını keyifli bir gülüş arkasından gösteriyor». (Aynı yer, s. 56).

İki bölüm, bir prolog ve altı tabloda sergilenen «Koçyiğit Köroğlu», adından da anlaşılabileceği gibi, konusunu Köroğlu hikâyelerinden alır. «Oyun üzerine notlar»da özellikle şu beş nokta dikkati çekmektedir

- «Koçyiğit Köroğlu»daki trajik unsur, Türk mitolojisindeki diyalektik karaktere bağlıdır. Gök ve Yer ilâhî kudretlerdir. İnsanoğlu bu ikisi arasında üçüncü bir varlıktır. Yer ve Gök ile bağları vardır. Bu iki kudret arasında insanoğlu daima kendini aşmak ister. Eserin kompozisyonundaki düzen de bu diyalektik karakterden çıkmaktadır.

- Bolu Beyi ferdi ihtirasın, mal ve zenginlik hırsının, bu yüzden de terörlüğe varan diktatörlüğün timsalidir... Köroğlu ise sosyal adaletin, demokratik eşitliğin müdafiidir. Kahramanımız bu davaları, tabiî olarak, Oğuzların hayat çerçevesi içinde savunur.

- Köroğlu, Bolu Beyi ile çatışma halinde olan Oğuz boyları arasında, tez ile antitez arasında bir sentezdir. Destanın dramatik elemanı bu sentezin doğuşudur. Nitekim başlangıçta sadece bir aile intikamı kaygısıyla mücadeleye atılan Köroğlu, neticesiz çabaların sonunda bir antinomi ile karşılaşır. Köroğlu'nun şahsında sağduyu ile sorumluluk duygusu, ferdî dileklerle çatışır.

- Destanın kanevasını teşkil eden Köroğlu Bolu Beyi mücadelesinin esasında ekonomik bir rejim buhranı olduğu aşikârdır. Bolu Beyi boy beyliğinden yani kendisine tabiî olarak geçen haklardan yararlanan azman bir derebeyidir... Köroğlu'nun temsil ettiği şövalyelik rejimi, Obabaşı'nın temsil ettiği toprak rejimi ile Bolu Beyi'nin ihtikâr sisteminin arasında bir tepki olarak meydana çıkar.

● Eserde, yazı diline pek de girmemiş olan birçok halk kelimeleri vardır... Halk dilinde yaşayan veya halk edebiyatında kullanılmış olan bazı deyimlere de bol bol rastlanır... «Koçyiğit Köroğlu»da cümle yapısı da, yer yer arkaik şekillerle zenginleştirilmiştir. Bu hususta Dede Korkut Hikâyeleri'nin dili örnek tutulmuştur. Ayrıca bugünkü halk dilinde kullanılan cümle özelliklerinden de, bir üslûp malzemesi olarak, faydalanılmıştır». (Koçyiğit Köroğlu, İstanbul 1969, s. 108-111).

Uluslararası 5. İstanbul Festivali çerçevesinde Yedikule sahnesinde izlediğimiz oyunun, dış dekorlar dışında, yukarda belirtilen anlayışa uygun olarak sahneye konulduğu söylenemez. Oyuna verilen genel havanın, başlıca oyun kişilerine uygulanan yorumun Tecer'in anlayışına karşıt olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Ahmet Kutsi Tecer'in yayımlanmış olan bu üç tiyatro yapıtı dışında kalan «Satılık Ev»ini Metin And'ın özetlemesiyle öncekilere katabiliriz: «Toplumda kültür değişmesiyle yaşayışımıza sokulan, katılan, yalancı, yapmacık, kapmaca değerleri daha buruk bir biçimde Tecer, Satılık Ev adlı oyununda gösteriyor. 1961'de Şehir Tiyatrosu'nda oynanan Satılık Ev'de eski bir konakta yaşayan bir ailenin erkeği Fatih Kaya, yorgunluktan hastalanıp bilincini yitirir. Hastalığın sürdüğü bir yılda darda kalan ailenin dış etkenlerle dirliği düzeni sarsılır, ailenin kişileri yepyeni bir kalıba girer. Bu değişimi bir yıl sonra iyileşip bilincini bulan Fatih Kaya yadırgar. Bu Amerikan özentisi, gününü gün ederek eğlenen, sevgi, saygı bağlarını hiçe sayan, bencil, gürültücü, kolay para kazanmanın yolunu arayan sevgisiz insanların arasındaki bu düzene ayak uydurmakta güçlük çeker». (Eylül 1967 tarihli Hisar dergisinden aktaran B. Necatigil, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, İstanbul 1971, s. 272).

Görüldüğü gibi Ahmet Kutsi Tecer'in oyunları iki belirgin özelligiyle karşımıza çıkmaktadır

1) Biçim yönünden Tecer'in oyunları, tiyatro geleneğimizden, halk kültürünün verilerinden ve motiflerinden yararlanmakta, halkın konuştuğu Türkçe «şiirli bir dille» yazıya dönüştürülmektedir.

2) İçerik yönünden ise, geçmişten geleceğe doğru uzanan bir süreç içinde dikkatlice gözlenen toplumumuz, özellikle toplumsal değişme, özüne yabancılaşma, karşıtlıklar ve betimlemelerle diyalektik açıdan ele alınmaktadır.

Öyle sanıyorum ki Tecer'in oyunları, bir yandan şiir dünyasının toplumsal kişilere yansıması, bir yandan da folklor

alanındaki bilimsel araştırmalarının özümsendiği sanat uzantılarıdır.

ARAŞTIRMACI AHMET KUTSİ TECER

Folklorun değişik alanlarını bir ömür boyu araştırıp inceleyen Ahmet Kutsi Tecer'in yazılarını bütünüyle ele almak — hiç değilse burada — olanaksızdır. Konuya ilgi duyanları genel bibliyografya çalışmalarına, örneğin Veysel Arseven'in «Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası» (1969) ile başlattığı öteki bibliyografya eserlerine göndererek, biz Tecer'in ilk konferansı üzerinde durmak istiyoruz. Böylece, çalışmalarının başlangıç ve olgunluk noktalarını simgeleyen iki araştırmaya değinilmiş olacaktır.

Araştırmalardan ilki, 1940 yılında yayımladığı «Köylü Temsilleri»dir. 22 Aralık 1939'da Ankara Devlet Konservatuvarı'nda verilen bir konferans, Çığır dergisinin 86 ve 87. sayılarında çıktıktan sonra, bazı notlar ve Fransızca bir özet eklenerek kitaplaştırılmıştır. Kitabını bu haliyle aziz arkadaşı Bedrettin Tuncel'e armağan eden Tecer, konunun gerek edebiyatçılar, gerek folklorcular tarafından işlenmesini temenni etmektedir.

«Halkbilgisi ile ilgili olan bütün mevzular benim için caziptir» diyen Tecer konusunu, «köylerde ve köylüler tarafından yapılan temsilî mahiyette oyunlar» olarak tanımladıktan sonra amacını şöyle açıklamaktadır: «Edebiyatımızda, divan edebiyatı nam ve hesabına halk edebiyatını inkâr etmekle nasıl şe'niyete gözlerimizi kapamışsak, aynı zihniyetin tesiriyle halk dramının tezahürlerini de inkâr edegelmekteyiz. İşte konferansımızın gayesi kıymetli alâkanızı bu cihete çekmektir.»

Köylü temsillerini, Dinî/Lâdinî temsiller olarak ikiye ayırarak inceleyen Ahmet Kutsi Tecer, birinci kümede «ésotérique» ayin ve törenlerle, Sıvas yaylasının dağlık köylerinde gözlediği «Kış Yarısı» töreni üzerinde durur. İkinci kümede ise, lâyikleşen oyunların yanı sıra, halk muhayyilesinin yarattığı yeni tipler ve temlere örnek gösterdiği Yozgat yöresinin «Elekçi Oyunu», eğlendirme amacı güden gerçek konulara örnek gösterdiği «Şeytan Oyunu» (Eskişehir köyleri), «Kâtip Oyunu» (Sıvas köyleri), «Ebe Oyunu» (Eskişehir köyleri), «Kalaycı Oyunu» (Ankara - Kızılcahamam), «Hacca Gitme Oyunu» (Sıvas çevresi köyleri) ve yalnız kadınlar arasında oynanan «Tülbentçi Oyunu» (Eskişehir köyleri) tanıtılmaktadır. Tecer, «Notlar» bölümünde de Sıvas Çepni köyüne ait «Arap-Kıllı

Oyunu» ile Eskişehir yöresinde kadınlar arasında oynanan «Hortlak Oyunu» ve Sıvas köy odalarında oynanan «Aptal Oyunu» üzerinde de durmaktadır.

Görüldüğü gibi halkın içinde halkbilgisi konularını derleyip değerlendiren bir araştırmacı kişiliğinde gördüğümüz Tecer, kitabının 22. sayfasında şu olguya dikkatimizi çeker: «Köylü temsilleri dinî kaynaklardan uzaklaştığı nisbette realist bir hüviyet alarak genişliğine inkişaf ediyor. Bu inkişafı muhtelif istikametlerde tetkik etmek halk muhayyilesinin, halkın ibda kudretinin en öz misallerini verecektir. Asıl dikkatinizi çekmek istediğim cihet de budur. Halkın ibda kudreti her gün ortaya yeni yeni mahsuller çıkarmaktadır.»

Halkın yaratıcı gücüne inanan Ahmet Kutsi Tecer'in üzerinde duracağımız ikinci konferansı «Türk Folklorunda Sosyal Mesele» konusundadır. 16 Mart 1967 tarihinde İ. Ü. İktisat Enstitüsü'nde verilen konferans, Tecer'in ölümü üzerine, eşi Meliha Tecer'in konferans notlarına dayanarak yaptığı eksik bir derleme halinde, 1969'da yayımlanan «Sosyal Siyaset Konferansları»nın 20. kitabında yer almıştır.

Tanımlar ve açıklamalarla konuya giren Tecer'e göre, «Folklor, yahut karşılığı olan halkbilgisi, toplum olaylarını inceleyen bilim dalları arasında yer alır». Folklor olaylarının «kollektif» nitelikte olduğunu, bu nedenle de çeşitli münasebetler açısından sosyal bir araştırmayı davet ettiğini belirten Tecer, folklor olayının değişik örneklerle karşımıza çıktığına dikkati çeker: «Bu değişiklikler bir folklor olayının fizik bir olay gibi değişmez bir nizama bağlı olmadığını gösterir. Değişik örneklerin bulunuşu, bir folklor olayının daima yersel, çevresel bir niteliği olduğunu gösterir. Onun için her folklor olayı, bir yere ve bir zamana oranla belirtilebilir». (s. 9)

«Folklorumuzda sosyal mesele demek, bugünkü aktüel meseleler dışında, folklor alanına giren, dolayısıyle mazi ile, geçmiş ile ilgili, başka bir deyimle bugünkü umumî şartlardan başka şartların hâkim olduğu devirlerdeki çerçevesi içinde, iş ve çalışma hayatını ilgilendiren meseleler demektir» diyen Tecer, sosyal meselenin sanayi devriminden önceki toplumlardan günümüze kadar geçirdiği evrimi özetlemekte, «her çağın bir sosyal meselesi olduğu» görüşünü savunmaktadır.

Türk folklorunda sosyal mesele konusunu, insan ilişkilerini ortaya koyan âdet ve geleneklere dayanarak inceleyeceğini belirten Tecer, «sohbet geleneği» içinde yer alan «Dursunbey'in 'Barana' adı verilen sohbet âdetinden, sonra da karşılaştırma maksadıyle Soma'nın Tarhala köyü sohbet âdetlerin-

den, bir de Çankırı'nın ünlü sohbet âlemlerinden» söz etmişse de, yazılı metne dayanmayan bu bölüm ne yazık ki, yazıya dökülememiştir.

İlk konuşmasında olduğu gibi bu konuşmasında da Tecer'in incelediği konuyu değişik yurt yörelerinden topladığı malzemeyle kanıtladığı görülmektedir. Bir kültür adamının köy odalarından sesler getirmesi, Halkevi köycülüğünün verimli bir yanına tanıklık etmesi açısından ilgi çekicidir.

Başına kendi izniyle aktarılana bir «önsöz» nedeniyle bazı kaynaklarda Tecer'e maledilen «Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri» (İstanbul 1956, yeni eklerle) adlı kitabın bu 1944 tarihli önyazısında Tecer, bir noktayı vurgular: «Biz, dostları, Veysel'i hem Âşık Veysel olarak, hem Şatıroğlu olarak tanıyor ve seviyoruz... Şatıroğlu ile aramızda bir fark var. Veysel Şatıroğlu, «çiftçi-köylü»dür. Dikkate değer bir cihettir ki zamanımızın hemen çoğu yazıcıları, «memur-şehirli»dir». Köy Enstitüsünün verimleri alınmadan yazılan bu satırlar bir gerçeği yansıtmaktadır.

Bu «Önsöz»de Tecer, «halkçılık inkılâbı»nın her alanda gerçekleşme yolunda olduğunu belirterek, kendisi için de geçerli olan bir yargıya varır

«Zamanımızın edebî çehresi, sosyal durumumuzun tam aynasıdır. Araştırma ve deneme... Her şeyde, her alanda olduğu gibi burada da her şeyin bize göresini, bizdesini arıyoruz: Bize göre, bizim için roman, bizim için şiir, bizim için tiyatro... Ve bu aradığımız köküne kadar millî olduğu gibi köküne kadar da halkçıdır.»

Tecer, ulusal olanın aynı zamanda halkçı olduğunu biliyordu, ancak bu nitelikleri taşıyan edebiyat çalışmalarının evrensel olabileceğini seziyordu. Gerek UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ve UNESCO Genel Merkezi çevrelerinde insancıl boyutlar kazandırdığı Halkevi çalışmaları, gerek «Âşık Veysel Olgusu» ve Vedat Nedim Tör'le birlikte yaygınlaştırdığı Halk Oyunları Bayramları, onun eylemci yanının düşünsel yönünü tanımladığını kanıtlamaktadır.

SONUÇ

«Yalnız» olmayı ve kendi yolunda yürümeyi bir hayat biçimi (üslûp) olarak benimseyen, şiirlerinde «ağaç» ve «dal» gibi doğa öğelerine genişçe yer veren, toplumumuzun değişme süreci içindeki görüntülerini oyunlarına konu alan Ahmet Kutsi Tecer, halk «bozkır»ına kök salan bir kültür «ağaç»ı görünüşündedir. Araştırma ve denemeleri, sanat yaratılarını

besleyen bir kaynak olmuş, bir kültür adamının olgunluğu içinde düşünce ve eylem dengesini titizlikle sürdürmesini bilmiştir.

Yakın dost çevresi dışında yalnızlığı seçmesi ve doğaya yönelmesi, insanlar arası ilişkilerde bir «maske duvarı»nın bulunduğunu görmesindendir. Ölümünden sonra yazdığı bir makalede Vedat Nedim Tör'ün sözünü ettiği «insan ve dost yanı»nı çok yakınlarına açan tutumu «maske duvarı»na karşı gösterdiği tepki olmalıdır. V. N. Tör, «Eski Türk evlerinde olduğu gibi, O'nun da ruhunun dört duvarı arkasında bir 'iç avlu' vardı ki, ancak oraya girebilenler Kutsi'nin rahatlatıcı, ferahlatıcı serin ve temiz havası ile karşılaşırlardı» derken bunu anlatmış oluyor. (Cumhuriyet. 28 Temmuz, 1967, s. 2).

Tör'ün sözü konusu ettiği «iç avlu»da 1950-1951 Paris yıllarında ve 1960 sonrası İstanbul'unda kısa süre kalan bir kişi olarak «dost» Tecer'e duyduğum saygı ve sevgiyi, onun yolundan giderek bu incelemeyle belirtmek istedim. Kitaplığımdaki imzalı kitaplarının ve «Ağaç»ın ayrı basımının yanı sıra, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Toprak Anası»nın ilk sayfasında yer alan şu not, beni Çapa'da, hasta yatağındaki son karşılaşmaya kadar götürüyor: «10 Kasım 1950 tarihinde Paris'e giderken yanıma aldığım, Sayın K. Tecer'de kalan ve bugün beni bulan yol kitabı. 16.XI.64».

Dost Tecer'in tek yanılgısı «Besbelli ölümüm sabahleyindir»den öteye gitmedi. Ulusal eğitimimize ve kültürümüze, fikir ve sanat dünyamıza katkıları son uykusunu bir ardıç gölgesi altında uyumayı ona fazlasıyla hak ettirdi. İstanbul'un Merter Sitesi'ndeki «Ahmet Kutsi Tecer Caddesi» yalnız yolları birbirine bağlamakla kalmıyor, yamacında bir ardıç ağacının tutunmaya çalıştığı Anadolu bozkırına kadar da uzanıyor. Ancak böyle bir anlayışladır ki, Tecer adını taşıyan nesneler gerçek bir anlam kazanabilir. Başka türlüsü, onun alçak gönüllü dünyasına ters düşerdi.

(Sanat Dergisi 22 Temmuz)

10. Ölüm Yıldönümünde :

AHMET KUTSİ TECER

Süleyman KAZMAZ

23 Temmuz 1967... O gün Türk Edebiyatının değerli ustalarından Ahmet Kutsi Tecer'i kaybetmiştik. Ömrünü Türk Halk Edebiyatı araştırmalarına veren bu değerli insan, öğretmen, şair, piyes yazarı ve bunların hepsinin üstünde ken-

dini çevresinin hizmetine veren bir usta, eski deyimiyle, üstad olarak Türk kültürüne büyük hizmetlerde bulunmuştur.

A. Kutsi Tecer'in sık sık tekrarladığı bir sözü vardı. **«İnsan çevresine hizmet etmelidir.»** derdi. Ömrünün büyük bir kısmı bu düşünce yönünde geçmişti. Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki öğretmenliğinden itibaren yıllar yılı yakınında bulunmak bahtiyarlığına eriştiğim Tecer, her zaman geniş bir çevre halinde çalışırdı. Bu bakımdan Ülkü dergisini ve Halkevleri Bürosu'nu yönettiği yıllar, hayatının en verimli dönemi olmuştur. Bu dönemde bir üstad olarak yetiştirdiği gençler, folklor alanında geniş çalışmalar yapmak suretiyle Türk Halk Edebiyatına bir çok eserler kazandırmışlardır.

Kutsi Tecer, daima bir çevre halinde yaşardı. Evinde, Ülkü dergisinde bu çevre onun kopmaz bir parçasıydı. Sanat ve edebiyat üzerine yapılan konuşmalar, tartışmalar o dönemlerde Ankara'da canlı bir nitelik taşıyan kültür hayatının bir parçası haline gelmişti. Özellikle milli sanat ve edebiyat, Tecer'in gönül verdiği bir çalışma alanıydı. Halk kültürü, daha doğrusu folklor alanında yapılacak derlemeler sonunda elde edilecek eserlerin ve yayınlanması, millî ve yeni bir edebiyat ve sanatın oluşturulması için gereken ortamı hazırlayacaktı. Bu bakımdandır ki folklor araştırmaları Tecer için mevcut bir kültürü derlemek kadar yeni sanat eserlerinin hazırlanması bakımından da önem taşıyordu.

EDEBİYAT ALANINDA EN ÖNEMLİ ESERİ

Tecer'in Halk Edebiyatı alanındaki ilk ve en önemli eserlerinden biri ve belki de birincisi Köy Temsilleri idi. Tecer gelinceye kadar Halk Tiyatrosu denildiği zaman sadece karagöz ve ortaoyunu hatıra gelir, bunun dışında köyde de bir tiyatro hayatı olduğu üzerinde durulmazdı. İlk defa Ahmet Kutsi Tecer'dir ki köyde bir tiyatro bulunduğunu, Türk halkının ilk ve asıl tiyatrosunun köyde olduğunu Köy Temsilleri adlı eseriyle ortaya atmıştır. Ondan sonradır ki köy araştırmalarında köy tiyatrosu üzerinde de durulmuş ve bu alanda önemli derlemeler yapılmıştır.

Kutsi Tecer'in en verimli çağı Ülkü dergisini çıkardığı dönemdir. Çünkü Ülkü dergisi, milli kültür, köycülük ve folklor alanında günümüze kadar hiçbir derginin gerçekleştiremediği yayın düzeyine ulaşmıştı. İlkin kaydetmek gerekir ki Ülkü, Tecer'in yönetiminde bir araştırma ve yayın okulu idi. Orada genç yazarlarla olgunluk çağına erişmiş yazarlar ahenk içinde çalışır, resim de dahil olmak üzere millî kültürün bü-

tün alanlarında geniş yayınlar yapılırdı. Bugün Ülkü yayınları, halk kültürü hazinesinin başında yer alır. Ne yazık ki Ahmet Kutsi Tecer'in ayrılmasından bir süre sonra Ülkü dergisi yayınlanamamıştır. Böylece halk kültürü alanında doldurulması imkânsız bir boşluk meydana gelmiştir. O günden sonra da Ülkü'nün yerini tutacak bir dergi çıkarılamamıştır.

ŞİİRLERİ İÇLİ VE DUYGULUYDU

Tecer, folklor, halk kültürü ustası olduğu kadar bir sanat adamıydı. Özellikle şiirleri, içli bir insanın duygularını yansıtır. **«Nerdesin?»** başlıklı şiiri bunun güzel bir örneğidir :

Geeeleyin bir ses böler uykumu,
İçim ürpermeyle dolar: «Nerdesin?»
Arıyorum yıllar var ki ben onu,
Âşıkıyım beni çağıran sesin.
Gün olur sürüyüp beni derbeder,
Bu ses rüzgârlara karışır gider.
Gün olur peşimden yürür beraber,
Ansızın haykırır bana: «Nerdesin?»
Bütün sevgileri atıp içimden,
Varlığımı yalnız ona verdim ben.
Elverir ki bir gün bana derinden,
Ta derinden bir gün bana «Gel» desin.

Sivas'ta yayınladığı **«Şiirler»** adlı kitapta toplananlar dışında başta Üklü olmak üzere çeşitli dergilerde yer alan şiirleriyle Tecer, Türk Edebiyatının insan ve tabiat sevgisiyle millî duyguları içten bir anlatımla dile getiren usta şairleri arasında yer almıştır.

Şiirleri yanında piyesleri de Tecer'in usta bir tiyatro yazarı olduğunu belirlemektedir. Millî bir Türk efsanesinden alınan Koçyiğit Köroğlu bir halk masalını piyes haline getirmenin başarılı örneğini oluşturmaktadır. Bundan başka Köşebaşı, eski bir İstanbul Mahallesinin durgun ve fakat duygulu hayatını sahneye koymak bakımından başarılı bir eser olmuştur. Ankara'da Küçük Tiyatro'nun açılışında ilk oyun olarak sahneye konan Köşebaşı, o tarihlerde en çok temsil edilen eserlerden biri idi. Eski bir tulumbacının hayatı etrafında örülen eserde Beybaba, Bakkal, Sütçü, Eskici gibi İstanbul Mahallesinin belirli kişileri yanında Hoppala Kız, Melon Şapkalı Adam gibi toplumun gelişmesi sonucu olarak beliren yeni tipler de canlı biçimde verilmektedir. Köşebaşı'nın ilk

temsilinde sağlanan başarı, eserin tiyatro tekniği bakımından olduğu kadar bir hayat dilimini, bütün insanları ve olaylariyle birlikte seyircinin önüne sermesi bakımından da usta bir kalemin ürünü olduğunu belirtmektedir.

HATIRASINA SAYGI GÖSTERMENİN YOLU

Yine rahmetli Tecer'in eserleri arasında yer alan **«Yazılan Bozulmaz»** da Anadolu insanının acılı hayatı, alınyazısı anlatılmaktadır. Bu eserde rahmetli Tecer, Anadolu köyü üzerinde yaptığı araştırmalardan aldığı güçle köyümüzün insanının acısını, katı alınyazısı içinde çektiklerini usta kalemiyle dile getirmektedir. **«Orda Bir Köy Var Uzakta»** başlıklı şiirde açıklanan köy sevgisi, Yazılan Bozulmaz da piyes halinde ifadesini bulmaktadır. Yukarıda da açıkladığımız gibi rahmetli Tecer'in en güçlü tarafı Türk köyüne ve Türk köylüsüne karşı duyduğu sevgi idi. Ona göre yüzyıllar boyu elinden tutulmamış, kendi kaderine terkedilmiş olan Türk köylüsü için çalışmak, aydınlarımızın başlıca görevi idi. Bu inanışı kendisi de uygulamış, yaptığı araştırmalar yanında köy insanının acılarını yansıtan eserler vermek suretiyle bu davaya içten bağlı bir fikir ve yazı adamı olduğunu göstermiştir. İşte Yazılan Bozulmaz, böyle bir düşüncenin eseridir.

Halk kültürü ve köy çalışmaları arasında büyük bir tasarısı vardı: Halk ansiklopedisi meydana getirmekti. Adını da koymuştu: Bil Bakalım Evet Bil Bakalım, bütün olarak halka, köylüye hitabeden bir ansiklopedi olacaktı. Bu ansiklopedi bütün bilim ve sanat dallarını kapsayacaktı. Küçük kitaplar halinde yayınlanacak olan eserde halk, köylü, hayatı boyunca karşılaştığı sorunların çözümlenmesini sağlayacak bilgileri bulabilecekti. Böylece daha çok aydınlara, okumuşlara hitabeden ansiklopediler yanında halk, köylü için de yayınlanmış bir ansiklopedi meydana getirilmiş, millî kütüphanenin büyük bir boşluğu doldurulmuş olacaktı. Ne yazık ki bu önemli tasarının gerçekleşmesi imkânı bulunamamış, bu yüzden geniş kitlelerin ansiklopedi ihtiyacı karşılanamamıştır.

Ölümünün 10. yılında Ahmet Kutsi Tecer, boşluğu doldurulamamış bir kültür ve sanat adamımız olarak belirmektedir. Özellikle politikanın her türlü edebiyat ve sanat hareketlerini ikinci plâna ittiği bir dönemde Kutsi Tecer gibi kendini halk kültürüne, başka bir deyimle folklore adamış fikir adamlarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Geçmiş yıllardaki faaliyetleri hatırladıkça, bugün halk kültür ve edebiyatı bakımından ne derece kısır bir dönem yaşadığımızı acı duyarak dü-

şünmemek imkânsızdır. İşte böyle bir ortamda Ahmet Kutsi Tecer'in açtığı ve yıllar yılı çalışmalarıyla canlandırdığı yolda devam etmek bizler için O'nun hatırasına karşı duyulan saygının en canlı anlatımı olacaktır. Bu duygularla Hocam Ahmet Kutsi Tecer'i minnet ve rahmetle anıyoruz.

Nur içinde yatsın.

(Son Havadis 23 Temmuz)

5. Ölüm Yıldönümünde :

ORHAN SEYFİ ORHON

Prof. Dr. Faruk K. TİMURTAŞ

Üstad Orhan Seyfi Orhon'u kaybedeli beş yıl olmuş. Zaman ne çabuk geçiyor. Seksenikî yaşında vefat eden Orhan Seyfi Orhon altmış yıldan fazla Türk edebiyat ve basınına devamlı olarak hizmet eden mümtaz bir şahsiyetti. Şair, gazeteci ve dergi naşiri olmak üzere üç sahada faaliyet gösteren üstad, ilk şöhretini şiirleri ile kazanmıştır. Şiire aruz vezniyle başlayan ve kısa zamanda dikkati çeken O. S. Orhon, daha sonra Ziya Gökalp'in açtığı çığırda yürümüş, Türkçülük cereyanına, «Yeni dil» ve «Millî edebiyat» görüşlerine uygun eserler vermiştir. Hece vezniyle, sade Türkçeyle ve millî ruhla yazdığı şiirler ona edebiyat tarihimizin milli edebiyat devresinde hususi ve müstesna bir yer kazandırmıştır.

BAŞARILI BİR FIKRACI İDİ

Gazeteci olarak da tanınan üstad, fıkra sahasında başarı göstermiş bir yazardır. Güzel bir Türkçe, açık seçik fikirler ve isabetli vatanperverane görüşlerle usta bir fıkracı olan Orhan Seyfi Orhon'un yazıları çeşitli gazetelerde çıkmıştır. Yayınladığı dergilerle de fikir ve edebiyat dünyamıza, basınımıza faydalı olan aziz üstadın çıkardığı dergiler arasında Güneş, Akbaba, Aydabir, Heray ve Çınaraltı zikredilebilir. Aynı ekolden olan bacanağı rahmetli Yusuf Ziya Ortaç ile çok zaman birlikte çıkardıkları bu dergilerden, hususiyle Çınaraltı Türk milliyetçiliği bakımından çok tesirli olmuştur. Akbaba ile Türk edebiyatında ve basında yeni bir mizah çığrı açmışlardı. Çınaraltı ise, Türk milliyetçiliğine yeni bir renk ve hava getiren bir fikir ve edebiyat dergisiydi. Otuz - otuzbeş yıl önce lise ve üniversite sıralarında okuyanlar bu dergiden feyiz almışlardır.

Orhan Seyfi Orhon'un en kudretli ve değerli tarafı ka-

naatimce, kendi inancıyla şairliği idi. Heceyle yazan şairlerin en seçkinlerinden oldukları için Yusuf Ziya, Halid Fahri, Enis Behiç ve Faruk Nafiz ile birlikte «Hecenin Beş Şairi» olarak anılan Orhan Seyfi Orhon, zarif duyguları ve güzel söyleyişi iie cidden başarılı eserler vermiş bir sanatkârdır. Aruzla yazdıkları da güzeldir.

EN MEŞHUR İKİ ŞİİRİ

Kullandığı çeşitli vezin ve değişik üslûp ve fırtınanın sesini, karın musikisini aksettiren «Fırtına ve Kar» şiiri genç yaşta vücuda getirdiği, takdirle karşılanmış bir eserdir. Millî Edebiyat cereyanına katıldığı zaman hece vezniyle yazdığı «Peri Kız ile Çoban» hikâyesi de nesiller tarafından sevilmiş, ezberlenmiş unutulmaz bir şiirdir. Sadece bu iki şiiri bile bir kimsenin şair olarak edebiyat tarihinde yer tutması için yeter sanıyorum.. Kaldı ki, onun bunlara ilâve edilecek bir hayli güzel şiiri daha vardır. Meselâ bugünlerde radyolarda sık sık okunan «Veda» şiirindeki,

Bir alev halinde düştüm eline.
Hani ey gözyaşım akmayacaktın!

Mısraları güzel bir söyleyiş değil midir? (Bu mısraları büyük edebiyat bilgini Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan hocamız pek beğenir.)

Orhan Seyfi Orhon elbette edebiyatımızın en büyük şairlerinden değildir. Fakat o «Millî Edebiyat» cereyanı içerisinde vazifesini hakkıyle yapmış bir şair ve sanatkârdır.

UYDURMA DİLE KARŞI İDİ

O nesil hiçbir şey yapmamış dahi olsa, Servetifünun edebiyatından sonra sade Türkçeyle yeni bir edebi dil meydana getirmek suretiyle yine pek büyük ve şerefli bir hizmet ifa etmiş olmaktadır. Orhan Seyfi Orhon ilk dil inkılâbımızın temsilcilerinden ve Ziya Gökalp'in görüşlerine göre eserler veren edebiyatçılarımızdan biridir. Bu vasıflarıyla edebiyat tarihimizde müstesna bir yer tutmaktadır.

Rahmetli üstadla dostluğumuz 1958'den itibaren başlamış ve gittikçe kuvvetlenmiştir. Son yıllarda sık sık beni telefonla arar, yazılarından beğendikleri ve güzel buldukları için iltifatlar eder ve kendi yazıları hakkında görüşlerimi sorardı.

Orhan Seyfi Orhon sade Türkçeyi edebi dil haline getiren-

lerden olmakla beraber, tabiatiyle uydurma dile karşıydı. Son yıllarda bunun mücadelesini yapıyordu. Millî kültürü müdafaa eden rahmetli üstad milliyetçi, hürriyetçi, millî iradeye dayanan bir rejimin, demokrasinin de müdafaası içindeydi. Aynı prensiplere ve görüşlere inanan bizler bu mücadeleyi yılmadan devam ettireceğiz.

Aziz üstadımız Orhan Seyfi Orhon'un hatırasını ölümünün 5. yıldönümünde saygıyla ve rahmetle anarız.

(Son Havadis 25 Ağustos)

50. Ölüm Yıldönümünde :

SÜLEYMAN NAZİF

BİR YİĞİT KALEM

Ahmet KABAKLI

Bu yıl kahırların, sürgünlerin ve yoksulluğun getirdiği zatürreeden ölen Süleyman Nazif'in 50. ölüm yıldönümü idi. (1927'de öldü) Karakter ve kalem mücahidi olan Nazif'in, 50. yılında pek çok yerlerde ve pek çok cihetten anılmaması acıdır.

Oysa, Nazif'ten bize belki hepsi çok kuvvetli olmayan şiirler, çoğu kendi tarzında eşsiz nesirler... Fakat, bunların da üstünde olarak bir müstesna yiğitlik «sultan» bir üslûp kalmıştır. Millî karaktere dayalı, haksızlığa ve düşmana karşı bir yiğitliktir bu. Devlete karşı, millete karşı değildir. Barbarca, soysuzca değildir. Soyluca, zekice ve edipce bir şahlanıştır.

ÜFLEME yeller gibi estirilip dilimizi ve kültürümüzü kökünden söken yalan yanlış tutumlar, (ve biraz da, zamanın durulaştırdığı Türkçe gerçeği) bugün onun birçok yazılarını, çağdaşlarının aldığı lezzetle okumamıza engelse bile... Ölümünden elli yıl sonra Süleyman Nazif, Türk gençliğine bilhassa bu örnek şahsiyeti ve üslûbu ile tanıtılmalıdır. Çünkü sanat büyüklerimiz çok olsa bile... Fazilet kahramanlarımızın bilinenleri azdır.

Zekâsı, içi içine sığmazlığı ve kaleminin cesareti ile bir kasırga olan Nazif, bütün gücünü (çağdaşlarından bir kısmının da çoktan kaybetmeğe başladıkları) **dinî-millî** imanından alıyordu. İslâm ve Batı kültürlerinin dengesi içinde yetişmiş olan bu edib, bakarsınız geri kafalar'la, bakarsınız, Türk'e, İslâm'a saldıran taklitle ve Hıristiyan taassubu ile... Fakat mutlaka birşeyle mücadele içinde bulunuyor.

GENÇLİĞİNİN, sonradan «İstibdat devri» adı verilen yıllarında, arkadaşlarına ve heyecanlarına kapılarak Avrupa'ya kaçar. Bu bir **«moda isyan»**dır. Fakat 1870 Diyarbekir doğumlu Nazif, asrın başında öz şahsiyetini ve mücadele hedeflerini bulur. Yolsuzluklar, miskinler, Batı'nın oyunları ve bizim ihmallerimiz yüzünden kaybedilmiş ülkelerimize, zenginliklerimize, faziletlerimize acımalar, yakınmalar dolu isyan çığlıkları Nazif'in şiir ve yazılarını doldurur. Kitaplarının adları bile ilgi çekicidir

«Gizli Figanlar, Firâk-ı Irak, Malta Geceleri, Çal Çoban Çal»...

31 Mart (1909) devleti yıkan, (Padişah'ın hal'ine de bir bahane olarak kullanılan) karşılıklı politik oyunlara, halk istismarına ve yabancı parmaklarına karşı Süleyman Nazif'in ilk şanlı ve parlak kalem mücadelesi açılır. I. Dünya Harbi içinde yedi cepheye saldıran düşmanları, basında en çok hırpalayan odur..

Mütareke devrinde, gerçi hayran olduğu dostu Mehmet Âkif'in ardı sıra Anadolu'ya çıkmaz ama, Âkif, İstanbul'da olsaydı ne yapardı ise Nazif de onu yapmaktadır.

Mütareke çağı ve İstanbul'un karanlık işgal günleri, Süleyman Nazif'in iki büyük çığlığı ile anlam kazanır

Mağrur ve basit bir adam olan Fransız Generali **Despery**, bir Sezar kuruntusu ile İstanbul'a girdiği zaman, azınlıkta bazı nankörler, Türk bayrağını onun «beyaz atının» ayakları altına sermek gibi kötü taşkınlıklarda bulunmuşlardır.

Bunun üzerine Nazif, halkımızın içini boşaltan kalemiyle, Hadisat gazetesinde, etrafı siyah çerçeveli «Kara bir gün» (23 Kasım 1918) makalesini yazmıştır. Bir vakitler Paris'in de Almanlarca işgal edildiğini ve buna, Fransa'daki Yahudi, Ermeni ve Rumların da Fransızlar kadar ağladığını hışımla hatırlatan bu makale, milletimizin bir tepkisi idi. General, bu makale yazarının «kellesi alınmasını» istemiş fakat Nazif'in bazı Fransız dostları araya girerek (kendi deyişiyle) **«Bir kâfir kılıcıyla şehit olmak rütbesini maalesef ondan esirgemişlerdir.»**

Süleyman Nazif, elbette yılacak kimselerden değildir. Nitekim, 23 Ocak 1920'de, Darülfünûn (Üniversite) Konferans Salonu'nda yapılan **«Piyer Loti'yi anma günü»**nü fırsat bilerek (bu zaten bir anma gününden ziyade işgalcileri protesto için düzenlenmiş bir mitingdir.) Batı'nın istilâcı, çirkin «tek dişi kalmış» ikinci yüzünü ortaya koyan müthiş, hicivli bir nutuk söyledi. Türk aydınları, o konuşmanın ürpertisinden günlerce

kurtulamadılar. Nihayet böyle bir vatanseverin İstanbul'da kalması «sakıncalı» görülerek Süleyman Nazif Malta'ya sürüldü.

Şair kahramanımızın, Piyer Loti gününde ne yaptığını ve bunu ne ölçüde şuurlu yaptığını kendi kaleminden nakledelim

«Umumi harbin son bataryalarının sustuğu ve son barut kokularının millete artık gelmediği bir kargaşa çağında Darülfünûn salonu, «cennet-mekân» Piyer Loti için bir mahşerabât haline geldiği vakit, orada, susan harp tarrakalarını yeniden ihya edercesine bağırarak, hattâ gürüldeyerek bir nutuk söylemiş ve vicdan-ı millette zaten ezelden beri tutuşmak istidadını gösteren ateşi parlatmıştım.»

Süleyman Nazif'in Malta'da yazdığı **«Da'üs sılâ»** ve **«Son Nefesimle Hasbihal»**ler, vatan hasretinin en güzellerini dile getiren ayrı isyanlar, ayrı keder ve elem çığlıklarıdır.

İstanbul'a döndükten sonra da yeni isyanları başlar. Bu ölçüde bir vatan yiğidinin kendisi, ailesi sefalet içindedir. Fakat o Ankara'larda, el öpmelerde, övgü düzmelerde, mebusluk kovalamada değildir. Beyin ışığını tüketircesine ve son hızı ile, yine millî, dinî, insanî kavgalar uğruna yazılar yazmaktadır. Geçinmek denebilirse, eğer, kalemiyle geçinmektedir. Bir kira evinde, sefil dekor üzerinde ölmüş, cebinden de birkaç kuruş çıkmıştır. Cenazesinin (kalemiyle çok hizmet ettiği) bir hayır kurumu tarafından kaldırılması.. Böyle şeylerle pek ilgilenmez görünen **Ahmet Haşim**'i bile hüzünlere sevketmiştir. Ölümünden bir iki yıl sonra yazıp **«Bize Göre»**sine de aldığı bir fıkrasında Haşim şunları söylemektedir

«Elli altmış kuruş ufak para miras bırakmış olan bu büyük Türk edebiyatçısının mezarını bundan sonra da yapmasak pekâlâ olur. Bu gibi aç ölenlerin çürümüş kemiklerine mermerden bir köşk yapmaktan ne çıkar! Sadaka ile dikeceğimiz iki taş, o tunç lisanın kendi sahibine yaptığı çın çın öten mezardan daha güzel ve daha sağlam mı olacak?»

Kimseyi beğenmeyen ve müthiş zekâsı ile herkesi hırpalamaktan zevk alan Ahmet Haşim, Süleyman Nazif'e hayran görünmektedir. Bu hayranlık, bilhassa nesrindeki ihtişama ve şahsiyetindeki üstünlüğe bir imreniş gibidir. Nesirlerinde dahi pek az özel ismi (hele bizden) ağzına alan A. Haşim, Nazif'i iki yazısında anmakta ve övmektedir. (**Bize Göre**: «Süleyman Nazif'in Mezarı» s. 9.. **Gurebâhâne-i Laklakan** «Son Şarklı» s. 113, 1000 Temel Eser, hazırlayan Mehmet Kaplan)

Haşim, **«Gurebâhâne-i Laklakan»**daki «Son Şarklı» yazısında, Nazif'in üslûbunu anlatıyor :

«Bu üslûbu bir adam şeklinde tasavvur ettiğim zaman gözümün önüne muhteşem bir kabile reisi geliyor. Her tarafından sırmalı püsküller sarkan gösterişli bir maşlaha sarılmış olan bu adamın çehresi esmer ve sakallıdır; gümüş ve altın zincirler takılı, mercan ve yakut kakmalı eğri bir kılıç yanından sarkıyor, beyaz dişlerinde hayat şimşekleri çakıyor ve gözleri çöllerin ateşiyle yanıyor; arkasında sabırsızlıktan yeri eşeleyen üç siyah kölenin zorlukla tutmaya çalıştığı bir at köpükler içinde durmadan ufuklara doğru kişniyor.»

Sonra şahsiyetine geçiyor :

«Acı veren ölümüne hâlâ ağladığımız emsalsiz üstad, hakikaten siyah paltosu ve yuvarlak şapkası altında Asyalı bir kabile reisinin haşmetini taşırdı.. Süleyman Nazif kelimelerin serdarı idi. Kelimeler, şimdi onsuz, başı boş bir sürüdür.»

Nazif'in ebedî şahsiyetinden ziyade kahraman varlığını ele aldığımız bu yazıya, biz aynı zamanda eserlerine yön veren mizacının kalın çizgilerini anlatarak son verelim

Bütün şiirleri ve nesirlerinde Süleyman Nazif bir fikir kişiliğinden ziyade bir duygu kişiliği göstermektedir. Bir bakıma «psikoloji» tetkiklerini yalanlayan bir tip karşısında gibiyizdir. Sanki o, **ruh bilimcilerinin** «zekâ tipi» ve «duygu tipi» diye ayırdıkları iki çeşit karakteri nefsinde toplamıştır. Fikir ve duyguların karışma ve çatışma sahası olan müstesna bir yaratılıştadır. Edebiyatımızda **Nef'i, Namık Kemal** ve biraz **Mehmet Âkif** de (ki bunlar Nazif'in hayran olduğu ediplerdir) bu mizacın sahipleridir.

Böyleleri için ülkücü olmak âdeta bir ruh mecburluğudur. Onlarda kuru düşturlar yerine, duygu ve heyecanlarla karışmış coşkunluk verici öfkeler, sevgiler, çığlıklar vardır. Onları bir imanın tutkunluğunda görürüz. Bu yaratılışlar, bir düşünceye can ve hayat kaydıyla bağlanırlar. Bunlar daima birşeye hayran veya birşeylerden nefret içinde yaşarlar. Konuşmaları gür, neşeleri aşkın, kederleri derindir. Bunlar ılımlıyı, itidalı hiç sevmez ve daima aşırılarda, ifrat ve tefrit arasında dolaşırlar.

Kaderleri öncü olmaktır. Büyük değişmeler üzerinde yürürler. Savaşlarda askere kıvılcım saçan bunlar, tepelere ilk bayrağı diken bunlardır. Çok defa ilk yarayı da bunlar alırlar. Bu tip, ilimde keşifler, icatlar yapamaz. Fakat ahlâk dünyasında evliyaları, sanatta büyük atılganları, siyaset ve harp fenninde kahramanları, zulüm karşısında mücahitleri bu Süleyman Nazif'ler yapmışlardır.

Nazif'in ortayı tanımayan mizacı, yazılarında pek çok yer-

gi ve sevdiklerine karşı da (N. Kemal, Hâmid, Ziya Paşa, Cenap Şahabettin, Mehmet Âkif) aşırı övgüler şeklinde de görülür. İncelemelerinde bile, fikir, duygu, din, memleket ve şahısları aslâ sükûnetle izah etmez. Ya göklere çıkarır yahut yerlere geçirir. Tıpkı Nefî"nin şu beytinde açığa vurulan mizacı gibi

«Gavga-yı suhandır, bu fazilette nemiz var... (sa)
Fazl ehli bizim başımız üstünde yer eyler.»

Gerçekten Süleyman Nazif eğer siyasetten bahsediyorsa, bilinsin ki millet düşmanlarını aşağılamak içindir. Tarih'ten bir yaprak açmışsa mutlaka bir millî kahramanımızın veya yücelik çağımızın şanını bir mensur kasîde ile yüceltmek emelindedir.

Süleyman Nazif az sevgiyi, az nefreti tanımaz. Severse tapar, kızıyorsa düşmanlık kıvamındadır. Bu mizacın sonucu olarak yazıları ve şiirleri pek kolayca ikiye tasnif edilebilir: Sevgi ve hayranlıkla yazdıkları... Nefret ile hicvettikleri.

(Tercüman 28 Ağustos)

NAZİF'TEN NÜKTELER

Ahmet KABAKLI

4 Ocak 1927'de vefat eden, yaşadığı devri, coşkun, velveleli şahsiyeti ile ünlendirmiş yazar ve şairimiz Diyarbekir'li SÜLEYMAN NAZİF'in ellinci ölüm yılındayız.

1870'te doğup elli yedi sene ömrünü âdeta destanlarla doldurmuş bu yüce karakter şairinin, ellinci yılı gibi mühim bir tarihte basın, üniversiteler ve okullarda hemen hiç anılmaması; hattâ doğduğu şehir Diyarbekir'den bile, onu değerlendiren sesler duyulmaması, kültür sağırlığımızın ve millet adamlarına vefasızlığımızın yeni bir örneğidir.

Sadece bir grup gençler, büyük dostu Mehmet Âkif'in bitişiğindeki mezarı başında onun ruhunu fatihalarla şâd ettiler. EDEBİYAT CEMİYETİ de bildirileri ile onu sevgili milletine hatırlatmaya çalıştı. Bu başlangıçlarla birlikte, Nazif'i tanıtan ve bu yüksek mücahidi gençliğimize sevdirmeye yönelen gayretleri her taraftan beklemekteyiz.

Hayatında kimseyi övmemiş ve hattâ taşkın zekâsiyle çok kimseyi yermiş olduğu bilinen Ahmet Haşim bile iki ayrı yazısında, Süleyman Nazif'e hayranlıklar söylemektedir. Nitekim «Son Şarkı» isimli makalesinde Nazif'in nesir üslûbu şahane övgülerle ortaya konulur:

«Bu üslûbu bir adam şeklinde tasavvur ettiğim zaman, gözümün önüne muhteşem bir kabile reisi geliyor... Gözleri çöllerin ateşiyle yanıyor. Arkasında sabırsızlıkla yeri eşeleyen, üç siyah kölenin zorlukla tutmaya çalıştığı bir at, durmadan ufuklara doğru kişniyor...

Acı veren ölümüne hâlâ ağladığımız emsalsiz üstad, hakikaten siyah paltosu ve yuvarlak şapkası altında, Asyalı bir kabile reisinin haşmetini taşırdı... Süleyman Nazif, kelimelerin serdarı idi. Kelimeler, şimdi onsuz, başıboş bir sürüdür.»

Bu güçlü insanın şiir ve nesrimize getirdiği ıstıraplı coşkun, vatansever karakter, yeni çıkan TÜRK EDEBİYATI dergisinde genişliğine anlatılmıştır. Burada yine, zekâ ve duygularının eşsizliğini, tarih olaylarını değerlendiriş içinde gösteren birkaç nüktesini hatırlatarak, edebiyatımızın sözler hazinesine bir girip çıkmış olalım.

İstanbul'un «Mütarekede» işgal edildiği o feci gün idi. Fransız işgal birlikleri kumandanı, General Desperey adında basit ve fanatik birisi, «Türklerin elinden, Bizans adına İstanbul'u alıyorum» havası ile, beyaz bir atın üzerine binmiş, Beyoğlu sokaklarını arşınlıyordu. Onun bu zavallı kuruntusu birşey değil, o zamana kadar «vatandaş» diye bağrımıza bastığımız bazı «azınlık» zümreleri, bu Fransız generaline coşkun gösteriler yaptılar. Hayâsız bağırmalar ve Türklere hakaret etmekle de kalmayıp, güzel bayrağımızı Desperey'nin ayakları önüne de atmaya kalktılar.

İşte Türkleri kan ağlatan bu hengamede, Hadisat gazetesinde (23 Kasım 1918) etrafı siyah çerçeveli çıkan KARA BİR GÜN adlı yazısı ile, Fransız generalini ayıplayan, onlara «Paris'in de Almanlar tarafından işgal edildiğini» hatırlatan ve azınlığın bu küstahlığını şiddetle kınayan tek ses Süleyman Nazif oldu.

Fransız generali bu makaleye o kadar kızmıştı ki, derhal Süleyman Nazif'in kellesini istedi. Fakat bazı Fransız dostları araya girip buna mani oldular. Bu vesile ile Nazif'in şu sözleri İstanbul'a yeniden yayıldı

«— Bazı Fransız dostlarının münasebetsizce tavassutları maalesef, bir gâvur elinde şehit düşmek şerefinden beni mahrum bırakmıştır.»

Nazif, daha sonra, yine mütareke'de, «Piyer Loti» günü dolayısıyle yaptığı (işgal devletlerini şiddetle yeren) bir hitabe üzerine Malta'ya sürgün edildi. Burada, birçok Türk aydınları arasında, Enver Paşa'nın babası Ahmet Paşa da vardı. Bir gün Süleyman Nazif, ona şakalaşır gibi

— Paşam, sizi burada bir İngiliz kadını ile evlendirelim, dedi.

— Fesuphanallah! Nazif bey, o da nereden çıktı?

— Şunun için ki Paşam, siz vaktiyle bir Türk kızı ile evlendiniz, ondan Enver diye bir mahdumunuz oldu, bu evlâdınız, Türk imparatorluğunu batırdı. Şimdi, bir İngiliz kızıyle evlenirseniz, ondan olacak oğlunuz da, olur ki, İngiliz imparatorluğunu batırır. Bu sayede dünya da, biz de kurtuluruz.

Nazif, çılgın bir edebiyatçıyı şöyle anlatırmış

«— O öyle bir delidir ki içinde kırk tımarhane vardır.»

Zıpır bir siyasetçiyi de şöyle: «O bir tek delidir ama azizim, kırk tımarhaneye sığdıramazsınız.»

Nazif, Bursa'da mektupçu iken, jurnalcı olduğunu bildiği birisi ile konuşmakta, sözde içini dökmektedir

— Sadrazam bunak, falan nazır hırsız, saray başkâtibi ahmak, beriki cahil...

— E, e... Ya falan, ya filân...

— Falan paşa beceriksiz, filâncası iftiracı, beriki alçak...

— E, padişahınız efendimiz?...

— İşte ben de onu söyleyecektim; siz Padişah efendimizin yüce iktidar ve dirayetine bakınız ki, bunak bir sadrazam, hırsız nazırlar ve alçak bir hafiyye sürüsüne aldırmaksızın, ve onlara rağmen üç kıtaya yayılan şu koca memleketi idare etmektedir.

Cumhuriyet gelmiş, Fazıl Ahmet Aykaç mebus olmuş, Ankara'ya gidecek, Nazif'e veda için gelmiş. Şairimiz onu uğurlarken

«— Tebrik ederim azizim, der. Edebiyat senden kurtuluyor.»

(Tercüman 13 Ocak)

5. **Ölüm Yıldönümünde :**

HASAN ÂLİ EDİZ

Mehmet SEYDA

Hasan Âli Ediz'i ilkin 1935-36'larda, Lütfi Erişçi ile sonradan sınır dışı edilen «Acem» Ahmet Cevat'ın ortaklaşa kurdukları Gençlik Kitabevi'nde tanıdım. İçi karanlıkta, dar bir dükkândı. Yokuş üzerinde, «Akşam» gazetesine sapan yolun tam karşısındaydı. Arada bir, bu gazeteye Orhan Selim takma adıyla fıkracıklar yazan Nâzım Hikmet uğrardı. Hasan Âli Ediz daha sık gelirdi. Kısa boyluydu; geniş açık alınlı, elin ba-

kışlı, büyük ağızlı ve konuşkandı. Partinin gençlik örgütünün başından yeni ayrıldığı söyleniyordu. Lütfi Erişçi'nin gözünde bir «ayaklı kitaplık»tı o. Gerçekten, ayak üzeri, belki saatlerce, Rus Devrimi ve iç savaşla ilgili olayları, bilgileri ard arda sıralar, dinleyicileri bayağı büyülerdi...

Olayları yılı yılına, günü gününe söylerdi; eksiksiz, renkli, en can alacak noktaları vurgulayarak, yinelemelere düşmeden.

Ediz, kendi yazıp bana verdiği, sonradan «Daha ayrıntılısını yazacağım. Yazmalıyım!» diyerek geri aldığı yaşamöyküsünde, 1904 yılında, Avusturya sınırına yakın Prikoy kasabasında dünyaya geldiğini belirtir. Ailenin beşinci çocuğu imiş. Babası Mustafa Remzi ise, o sırada gizli İttihat ve Terakki Partisi ile ilişkisi olan, 5 lira aylıklı bir muhabere memuru. Ediz'in yaşamöyküsünün, kişiliğinin ve kültürünün oluşmasında etkisi açık bölümlerini — özetleyerek — şöyle sürdürebiliriz :

«Benim kuşağımın doğup büyüdüğü çağa 'Savaşlar Çağı' demek hiç de yanlış olmaz. Ben doğduktan sonra patlak veren, çoğunu yakından gördüğüm savaşları şöyle sıralayabilirim: 1911 Trablus Savaşı, 1912 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919-1922 Milli Kurtuluş Savaşı, 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı... Otuz dört yılda beş, yedi yılda bir savaş! Az mı? Üstelik bu savaşların bir kısmı aile hayatımızda derin yaralar açmış, büyük sarsıntılar yaratmıştı.»

ÇOCUKLUK VE İLK GENÇLİK

Balkan Savaşı patlak verince, aile bin bir güçlükle Drina ırmağı kıyısındaki, Osmanlı Avusturya sınırından pek de uzak olmayan Gorajde kasabasına göçer, yerleşir. Hasan Âli anlatır: «Kasabada, Taşlıca Mebusu Mehmet Paşa'nın akrabaları ve iş ortakları vardı. Bir süre bizi onlar misafir ettiler. Savaşın sonunu, barış antlaşmasının imzalanmasını beklemek zorundaydık. Babam beni, bu üç bin nüfuslu kasabanın 5 sınıflı biricik ilkokuluna verdi. Kasaba halkının çoğunluğu Sırp-Hırvat, bir bölümü de Boşnak'tı. Az sayıda Yahudi de vardı. Konuşulan dil Sırpça-Hırvatça idi. Zaten daha Taşlıca'da iken mahalle çocuklarından Sırpça-Boşnakça öğrenmiştim. Burada birinci sınıf derslerini izlemek benim için hiç de zor olmadı. Konuşma dili birdi de, yazı dili ayrılıyordu: Müslümanlar, Hırvatlar, Yahudiler Latince alfabe kullanıyor, Sırplar ise Slavca yazıyorlardı. Pek tabii olarak, hepimiz iki alfabeyi de öğreniyorduk. Sabahları okulda, saat 8'le 9 arası

din dersleri verilirdi. Bu iş için dört din adamı görevlendirilmişti: Bir Müslüman hoca (Tahir Efendi), bir Ortodoks papazı, biri Katolik papazı, biri de haham.»

Balkan Savaşı'nın bitimiyle İstanbul'a göçen aile, 1913 yılı Eylülünde, Ediz'i sınavla Vefa Sultanisi (Lisesi) üçüncü sınıfına yazdırır. O, burada, «Çocuk Dünyası» dergisini okumaya başlar. Yol göstericisi olmadığı için, günün modası olan Sherlock Holmes'lara, Nat Pinkerton'lara dört elle sarılır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, aileyi bir akrabaları aracılığı ile Bandırma'ya göçe zorlar. Ediz'in mektuplarını yazdığı subay eşlerinden birisi kocasının kitap sandığını açınca, çocuk kendisini âdeta bir gömü karşısında bulur: Bütün Hüseyin Rahmi'ler, Ahmet Mithat Efendi'ler, Turgenyev-Puşkin çevirileri, Pardayyan'lar, Monte Kristo'lar, Lukres Borjiya'lar bu sandıktadır. Ama onun kültüründe devrim yaratan insan, kolera salgını başgösteren Bandırma'dan İstanbul'a dönünce, Mercan Lisesi'nde edebiyat derslerine gelen Süleyman Şevket (Tanlı) Bey'dir. Ayrıca, filozof Rıza Tevfik'i, şair Yahya Kemal'i yakından tanıma olanağı bulur.

İSTİKLÂL MAHKEMESİ VE ÖTESİ

Hasan Âli bize, toplumca görüşlerle ilk tanışıklığının 1920-21 yıllarında, Askerî Tıbbiye'ye girişiyle başladığını anlatmaktadır. Doktor Şefik Hüsnü'nün yayınladığı «Aydınlık» dergilerini, 1911'de yayınlanmış Haydar Rıfat çevirisi «Sosyalizm» adlı yapıtı okumuş... 1923 yılı Mayısında, üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçmek üzere gerekli sınavları verirken, «Takriri Sükûn Kanunu» gereğince, «Aydınlık»ı çıkaranlar ve okuyanlardan ele geçenlerle birlikte okuldan kovulur, tutuklanır. Koca koca profesörler, sanıkların savunmalarını üstlenirler. Derken, dava vekilleri arasından, ne kılığı ne durumu güven vermeyen, eskiden Çatalca'da savcılık etmiş bir Cemil Bey çıkar ortaya. «İşler büsbütün Arap saçına dönecek» korkusuyla yürekler titrer. Bu Cemil Bey, «Takriri Sükûn Kanunu»nun usulüne uygun olarak İstanbul'da ilân edilmediğini ileri sürüp mahkemeyi güç duruma sokar; sonunda sanıkları kurtarır. Pratik, teoriyi faka bastırmıştır.

Ediz, bir süre sonra Moskova'ya giderek ekonomi ve toplumbilim okur. Beş yıl kadar sonra 1929 yılı sonlarında Türkiye'ye döner. 1935-36 yılında yazı yaşamına atılır. İlk basılı yapıtı, 1936 yılında yayınlanan «Sovyetlerde Stehanov Hareketi» adlı bir incelemedir ki, işçi sınıfının Sovyetler'de üretimi çoğaltmak yolunda kendiliklerinden giriştikleri atılımları,

üretim çoğaltıcı bulguları açıklar. İkinci kitap, İspanya iç savaşı ile ilgili «İspanya'da Neler Oluyor?» adlı 104 sayfalık denemedir; yayınlandığı yılda, Rusça «Zerubejom» dergisi, kitabı haftanın kitabı olarak ilân etmiştir. Bunları, gene 1936 yılında, «Stalin Diyor ki...» adlı kitap izler. Kitapta, Stalin'in H. G. Welles'le konuşması sırasında, «İnkılâp ihracatı yapmak saçmadır. Bunu, eğer istiyorsa, kendi koşullarına göre, o memleketin kendi halkı yapar.» Sözü de yer alır ve dünyadaki solculara bir 'direktif' niteliğini taşır.

ÜNLÜ YAZARLARDAN ÜNLÜ YAPITLAR

Ediz'in, Rus edebiyatının ünlü, büyük ustalarını asıllarından çevirerek Türk edebiyatına hizmette, katkıda bulunuşunun başlangıcını 1937 Şubatına dek götürmek gerekecektir. 4 Şubat 1937 günü, Selim Ragıp Emeç'in aracılığı ile, «Son Posta» gazetesinde, «Aleksandr Puşkin ve Klasik Rus Edebiyatı» adlı tefrika yayımlanmaya başlar.

Gerisi gelir artık; «Son Posta» gazetesi için Yefim Zozula'dan çevirdiği «İnsan Biraz Hergele Olmalıdır» adlı ilk hikâyeyi, «Tan» ve «Haber» gazetelerinin isteklerine göre, haftada iki gün olmak üzere, Çehov'dan, Zoşçenko'dan yaptığı çeviriler izlemekte gecikmeyecektir. Sırada Turgenyev'ler, Dostoyevski'ler vardır. Daha Slav edebiyatından niceleri...

Hasan Âli Ediz, bu arada 1938 yılı ortalarına değin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun «Yeni Adam»ında, Marx'tan ve Engels'ten çeviriler de yayımlamıştır. Ünlü Rus yazarlarının ünlü yapıtları yayınlanırken, kitabın başında yer alan yazarı, yapıtını tanıtan, «Önsöz»ler, başlı başına birer emek, araştırma ürünüdür.

Ediz, çevirilerini, çalışmalarını, gittikçe çoğalan bir titizlikle, ölümüne değin sürdürdü. Bu titizliğe örnek olarak, «otobiyografisi» ile ilgili çalışmasını gösterebilirim. Yaşamöyküsünün bir-iki yerini düzeltmek için telefonda konuşması 45 dakika sürmüştü. Behçet Necatigil tanığımdır.

1972 Haziranında Basın İlân Kurumu'nun Bayramoğlu'ndaki dinlenme kampında onunla gene karşılaştık. Konuşuyor, anlatıyor, gülüyor, bir delikanlı çevikliği ile denize girip çıkıyordu. Orta yaşı aşanlar, Hasan Âli Yücel'in, Mecliste Ediz'e arka çıkışını savunmak yolunda onun, askerliği sırasında alay komutanından aldığı bir belgeyi okumak zorunda kalışını anımsayacaklardır belki. Eşim, arada bir, Ediz'in denize dalıp çıkışını gördükçe, «Bayılıyorum şu Hasan Âli Bey'e...» demekten

kendini alamıyordu. Derken, 3 Temmuz 1972 günü, ölüm haberi geldi.

(Sanat Dergisi 7 Ekim)

20. Ölüm Yıldönümünde :

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

Adnan BİNYAZAR

Hüseyin Cahit Yalçın yazınımızın da, siyasal yaşamımızın da ilginç kişilerinden biridir. Yalçın gerek siyasal alanda, gerekse yazınsal alanda kavga düzeyine varan bir eleştirel tavır takınmıştır. İlginçliği biraz da buradan gelmektedir. Ayrıca, bu yönüyle, yazınımızda polemikçiliğin de öncülüğünü yapmıştır.

Dıştan çok zikzaklı görünen siyasal yaşamı üzerinde durmayacağız Yalçın'ın. Onun uyducu görüşlerinin, Cumhuriyet devrimlerinin kurulması yolundaki girişimlere karşı çıkışının, İstiklâl Mahkemelerine düşüşünün, sürgünlere gidişinin... gerçek nedenleri konusunda siyasal tarih söz sahibidir. Ancak, Hüseyin Cahit Yalçın'ın özgürlükten ve demokrasiden yana olduğu da bir gerçektir. Düşünce ve ilkelerinden hiç özveride bulunmayacak bir kişilik yapısında oluşu da, onu bir ölçüde «kavgacı» yapmıştır. Atatürk'ün sağlığında onun devrimlerine karşı gibi görünmesinin gerçek nedenini açıklamak oldukça güçtür. Daha sonra, devrimlerin en ateşli savunucusu olmasının nedenini ortaya koymak da o ölçüde kolaydır. Çünkü, Yalçın'ın, ölürken «Hürriyet... Hürriyet...» sözlerini yinelemesi boşuna değildir. O, özgürlüğün kaynaklarını ve gerçeğini düşünce'de bulmuş, bu uğurda da, gerek siyasal alanda, gerekse yazınsal alanda önemli savaşımlara girişmiştir.

EN BELİRGİN YANI, BATICILIĞI...

Hüseyin Cahit Yalçın'ın en belirgin yanı, batıcılığıdır. Denebilir ki, eleştirel tavrından da önemlidir. Yüzyıllarca doğu kültürüyle beslenip sonradan batının kültür değerlerine yönelmiş bir ulus için bu anlayışta olan aydınların bulunması da çok gereklidir. Bu aşamada Yalçın, gerçekten Türk kültür yaşamı yönünden yeniliklere ilgiyi çeken, kokuşmuş eski düzeni vurgulayan bir kişidir. Örneğin, onun «Kavgalarım» adlı eleştiri yapıtından alınan şu parça, batıcılığını çok iyi anlatır: «İstesek de istemesek de Avrupalılaşmak zorundayız. Nasıl giydiğimiz pantolon Avrupa'dan geliyorsa... edebiyatı-

mız da oradan gelecektir... Arapların bütün tarih kitapları dilimize çevrilse de yine Avrupa'ya bakmak zorundayız. İbn Haldun'un Tarih Felsefesi tarih biliminin çocukluk çağına aittir. (...) Yeni tarih bilimi bize Araplardan değil, Avrupa'dan gelecektir. (...) İslâmlığın on dördüncü yüzyıl dönemine lâyıksak, şu Arap kitaplarını bırakalım da kafalarımızı zamanımızın bilim ve teknikleriyle dolduracak modern kitaplara sarılalım. Evet, bunları Araplarda değil, ancak batıda bulabiliriz.»

Çok genç yaşta yazın dünyasında etkili olan Hüseyin Cahit Yalçın'ın bu sözleri, değişmekte olan bir dönemin yöntemini yansıtmaktadır. Zamanına göre de oldukça ileri bir kesimin anlayışını vurgular bu sözler. Bağnazlığın kol gezdiği bir dönemde bunları açık açık söylemek gerçekten bir yürek işidir. Nitekim bu sözleri üzerine dinciler saldırıya geçmişler, Hüseyin Cahit'i öldüreceklerini bile söyleyebilmişlerdir. Çünkü Hüseyin Cahit, bu sözleriyle iki gerçeği ortaya koyuyordu. Birincisi, açıkça, batı kültürü diye bir kültürün varlığını bir kurtuluş yolu olarak gösteriyor, doğu kültürünün de, zamanını iyice doldurduğunu belirtiyordu. Bunu belirtmekle kalmıyor, eyleme de dönüştürüyordu. Bu eylemini, batının özgürlük, demokrasi kavramlarına getirdiği yeni yorumlarla sürdürdüğü söylenebilir. Bu, siyasal açılı bir eylemdir. Ama onun dil tutumunda ve değerlendirme biçimlerinde gösterdiği öyle eylemler vardır ki, yazınımıza yol yordam göstermek yönünden etkili olmuştur.

TÜRKÇE ÖĞRENMEDE İŞKENCE YÖNTEMİ

Kültürü dilden, dili kültürden ayırmanın olanaksızlığına, yazıncılar gibi, bilim adamları da değinmişlerdir. Kültür değişimlerinin dilde daha somut biçimde yankıdığı da bir gerçektir. Sanırım, kültür değişmesini belirlemek için ilk örnekler dille ilgili olacaktır. Kültürel kuruluşların bir eleştiriden geçirildiği bir dönemde Hüseyin Cahit Yalçın, dil konusunda şunları düşünüyor: «Şüphesiz dil gittikçe sadeleşecek. Ben bu bahislerle uğraştığım zaman dil meselesi dikkat nazarımı çekmişti. Nasıl birçok siyasi müesseselerde yabancılara birçok imtiyaz vermişsek, dil müesseselerimizde de Arap ve Acem kelimelerine geniş bir imtiyaz vermiştik. O yabancı kelimeler, dehşetli surette içeri girmişlerdi. Ve nasıl bir yabancının siyasi davaları kendi konsoloshanesinde görülüyorsa, bu yabancı kelimelerin davaları da kendi ulus ve kaidelerine göre yürütülüyordu. Bu çirkin bir şeydi. İşte bu düşünceler üzerinedir

ki, ben bir dilbilgisi kitabı yazmayı düşündümdü. O zamana kadar mekteplerde senelerce Arapça, senelerce Farsça okunurdu. Bu dersler, o dilleri öğrenmek için okutturulsaydı, neyse, yine de akla yakın kabul edilebilirdi. Fakat sırf Türkçeyi öğrenmek için bu işkencelerle karşı karşıya bırakılmak feci şeydi.»

Hüseyin Cahit Yalçın, Arapça ve Farsçanın dilimizi ne denli etkisi altına aldığını söyleyedursun, bu dönemin oldukça ünlü şairleri, batıdan yeni yeni giren kavramlara Arapçadan, Farsçadan karşılık bulma çabasındaydılar. Edebiyat-ı Cedide'nin önemli çelişkilerinden biridir bu. Tanzimat döneminin Şinasi ve Namık Kemal'le başlayan daha topluma dönük yazını, böylece yapay bir dille toplum dışına itiliyordu. Ayrıca, yöntem yönünden de önemli bir çelişkiyi vurguluyor Hüseyin Cahit. Bu, Arapça, Farsça kurallarla Türkçeyi öğrenme çabasındaki yöntemsel çelişkidir. Genellemeli de olsa, o gün için bu noktalara değinmek, yenilikçilik açısından önemli bir aşamayı gösterir.

Kuşkusuz, 1874'de Balıkesir'de doğup orta öğrenimini İstanbul'da yapan ve Mülkiye Mektebi'ni bitiren Hüseyin Cahit Yalçın, çok karmaşık bir dönemde yaşamıştır. Yazınsal alanda ürün vermesi de çok erkendir. Örneğin ilk romanı olan «Nadide»yi yazdığında daha idadide öğrencidir. «Mektep» dergisinin yönetimini (Ahmet Şuayp'la birlikte) üzerine alırken yirmisini yeni doldurmuştur. «Servet-i Fünun» dergisinin kapatılmasına yol açan Fransızcadan çevirdiği «Edebiyat ve Hukuk»u yayımladığı zaman da ancak yirmi altı yaşındadır. Bu dönemde, «Servet-i Fünun» gibi, dönemin önemli bir dergisinde söz sahibidir. İkinci Meşrutiyet'ten sonra da Hüseyin Cahit'i daha çok politika alanında görüyoruz. Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım'la birlikte «Tanin» gazetesini kurduktan sonra politika alanında adı sayılır yazarlardan biri olmuştur. Yazınsal alanlara da, doğal olarak biraz uzaktan bakmıştır.

EDEBİYAT KİŞİLİĞİ

Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazınsal kişiliğini iki yönden incelemek gerekir. Biri, Yalçın'ın romancılığıdır. Romanlarından «Nadide» üzerinde fazla durmamak gerekir. Çünkü kendisi bile bu romanını başarılı bulmaz. «Nadide»nin, anlatım ve düzen yönünden Ahmet Mithat Efendi'ye bir öykünme olduğunu belirtir. Hüseyin Cahit, «Nadide»de, Ahmet Mithat Efendi'nin yaptığı gibi, birtakım «felsefi mütalâa»lara bile girişmiştir. Hüseyin Cahit'in «Hayal İçinde» adlı romanı da, ger-

çekçi görünmesine karşın tasarlanmış bir romandır. Daha çok, gençlik duygularının aranışı egemendir bu romana. Edebiyat-ı Cedide'nin anlatım yöntemi olan betimleme ve ruh çözümlemelerine sıkça rastlanır bu romanda. «Hayat-i Muhayyel», «Hayat-i Hakikıyye Sahneleri» ve «Niçin Aldatırlarmış»ta topladığı öyküler için de söz konusudur bu. Gerçekte yazar halka yönelik öyküler yazmaya koyulmuştur. Ne ki, ancak iki öyküsünde («Görücü» ile «Köy Düğünü») bunu başarabilmiştir. Bunun dışında, Hüseyin Cahit'in öykülerinde Edebiyat-ı Cedide biçiminin (üslûbunun) tüm özellikleri görülebilir. Ayrıca, gerçekçi olduğunu ileri süren Hüseyin Cahit, kişilerini daha çok İstanbul'da yaşayan azınlıklardan seçmiştir. Bu, ondaki aşırı batılılığı gösteren kanıtlardan biridir. Nitekim, adları Türk adları olmasına karşın, Edebiyat-ı Cedide yazarlarının çoğunda görürüz bunu. Örneğin Mehmet Rauf'un «Eylül»ündeki Suat'ı, Süreyya'yı ne ölçüde Türk sayabiliriz? Hatta Halit Ziya'nın Behlül'ü, Bihter'i, Adnan Bey'i, Türk adı taşıyan Fransızlar gibidirler.

Görüldüğü gibi, bu akım tüm Edebiyat-ı Cedide'nin temel özelliğidir. Hüseyin Cahit'i de, tüm gerçekçi çabalarına karşın bu akımın dışında saymak olanaksızdır.

ANI, ELEŞTİRİ VE POLEMİK YAZILARI

İkincisi, roman ve öyküleri bugün pek etki uyandırmamakla birlikte, Hüseyin Cahit Yalçın'ın anı, eleştiri ve polemik yazıları üzerinde durmak gerekir. Yalçın'ın «Edebî Hatıralar»ı, yaşadığı dönemin yazınsal olaylarını yansıtırken, bu olayların yönelişlerini de ele alır. Dönem baskı dönemidir, düşünceden, yeniliklerden korkma dönemidir. Girişilen her yeniliğin karşısına din dogmalarıyla çıkılıyor. Abdülhamit İstanbul'u, düşünsel yönden tam bir kuşku dönemini yaşar. Ama bu arada siyasal alanda olduğu gibi yazınsal alanlarda da birtakım değişimler olur. Hüseyin Cahit Yalçın bütün bunların tanığıdır. Yalçın'ın tanıklığı yalnızca o dönemde yaşamasından gelmiyor, bu olayların özellikle içinde olmasından da geliyor. Örneğin «Tarik», «Sabah», «Saadet» gibi gazetelerde çalışması, bu gazetelerin işlevi konusunda da aydınlatır bizi. Batı dünyasının özgürlük düşüncelerini yaymaya çalıştığı ve tek başına çıkardığı «Fikir Hareketleri» dergisinden yalnızca o sorumludur. «Fikir Hareketleri» gibi «Tanin» de, yenileşme ve batıcılık açısından önemli bir yer tutar Türk düşünce yaşamında. Hüseyin Cahit bu gazetede önemli sorumluluklar taşır. Ayrıca gazete, Anadolu gerçeklerini yansıtma yönünden

de bugün bile anılmaktadır. Bütün bunların yanında, en önemlisi, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Edebiyat-ı Cedide topluluğu konusunda çok aydınlatıcı bilgiler vermesidir. Bu topluluk konusunda, Fikret konusunda, Mehmet Rauf konusunda en gerçek bilgileri bu anılar verir bize. Bu kişileri anlatarak, Yalçın'ın çizdiği, düşünsel bir ortamdır. Bu ortamda, bunalan bir kültür çabasının öyküsünü Hüseyin Cahit anlatır bize. Şu küçük bölüm, bizde kültür ortamının, hemen her dönemde ne gibi baskılar altında bulunduğunu çok iyi anlatıyor: «Bizi en çok düşündüren, yoran, üzen yan, yayın izni idi. Gazete çıkarmak için hükümetten izin almak gerekirdi ve bu çok zordu. Bizlerden biri başvuracak olursa kabul edilmeyeceğine inancımız tamdı. Genç olmak, yüksek bir okulu bitirmiş bulunmak, hükümete göre kuşkulanmak için yeter nedenlerdi.» Gazete izni falan kalktı ama, gençlerden bugün de kuşkulanılması, kültürel ortam yönünden nerelerde olduğumuzu çok iyi gösteriyor.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın «Siyasal Anılar» adı altında toplanan yazıları ise, yaşadığı dönemin siyasal ortamını yaşam gerçeğiyle çizmektedir. Hüseyin Cahit bu anılarda yalnız kendi gözlemlerini yansıtmıyor, bir döneme kişilik veren insanların siyasal savaşımlarını da yansıtıyor. Bu anılar, kişisel gözlemleri çok aşıyor. «... Meşrutiyet zamanının olaylarına pek yakından değinenler ve olaylarda çok etkili olanlar, bütün bildiklerini ve gördüklerini yazmaya vakit bulmadan dünyaya gözlerini kapadılar» diyerek, bir ölçüde, onların görevlerini de yüklendiğini dolaylı olarak belirtmiş oluyor Hüseyin Cahit. Malta sürgününden Prens Sabahattin'e, İttihat Terakki yıllarından «Tanin» deneyimlerine, 31 Mart'tan içte çıkan isyanlara, idamlara... dek her şey bu «Siyasal Anılar»da yer almaktadır. «Edebiyat Anıları», Hüseyin Cahit'in kültür ve sanat alanlarındaki gözlemlerini ve bu alandaki gelişmeleri yansıtırken, «Siyasal Anılar», Türkiye'nin. politik açıdan nerelerden nereye geldiğini göstermektedir. İlginçliği daha çok buradan geliyor.

SAYGIN BİR DÜŞÜNCE SAVAŞÇISI

İmparatorluğun çöküş ve yeni bir Türkiye'nin doğuş dönemlerini kapsayan bir yaşamı belgelendiren Hüseyin Cahit Yalçın, kuşkusuz, yazınımızda her zaman anılacaktır. Ama onun başarılarını roman ve öykülerinden çok, gazeteciliği ve politikacılığında aramak gerekir. Roman ve öyküleri de belirli bir düzeyin altında değildir. Ama baskılı siyasal ortamdaki

gözü pekliği, gazeteciliğindeki yılmaz savaşım gücü, Hüseyin Cahit'i daha saygın bir düşünce savaşçısı yapmaktadır.

(Sanat Dergisi 24 Ekim)

Ölüm Yıldönümünde :

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Cenap OZANKAN

O ateşli yürek, o hançereden fışkıran ses, o kalender tabiatla savaşçı ruhu birleştirmiş kafa, hele Atatürk'ün ve Atatürk'çülüğün bahsi açılınca mısraları birbiri ardına takıp ülkünün yüksekliğinden dökülen çağlayış yok şimdi... Yokluğu sekiz yılı bulmuş.

Behçet Kemal şuradan buradan esen ideolojilere değil, sağlam kafaların, iyiyi kötüden ayırabilecek süzgece sahip olanların inandığı davaya kendini verenlerin başındaydı. Atatürk ve Atatürk'çülük Behçet Kemal'de ilâhi bir vecd hâlinde çağlardı. Kafa ve gönülün dünya nimetlerine karşı tek değerde perçinlenmesini kaç kişide görmüşüzdür? O değeri seçmekte yanılmazlığa, şaşmaz isabete kaç kişide rastlamışızdır?...

Behçet Kemal'i bir gün — ne yazık ki bu dünyadan ayrılışına meğer birkaç ayın kaldığı — bir öğle öncesinde İstanbul radyosunun koridorunda; içinden taşan neşesi, tutamadığı heyecanı, hayat kaynayan telâşıyla tekrar görmüştüm. Aynen: «Gelmiyorsun eve, dedi, gel de konuşalım Atatürk'ten evde..» Atatürk'e dair duyurmadığı bir hatırası varsa — bunları topladığım için — özellikle orada anlatmasını istedim. Israrımı kırmadı anlattı

«— O günlerde (Timur ve Yıldırım) adlı opera livremi yazmıştım. Çankaya'ya bir gece Atatürk'ün toplantısına çağrıldım, gittim. Memleketle ilgili konuşmalardan sonra bir ara bana: Timur ile Yıldırım'a dair bir şeyler yazmışsın, oku bakalım! dedi. Okudum, dinledi. Sonra sıra Timur'un beyleri ile beraber bulunduğu ve onlara seslendiği meclise geldi. O kısmı okurken Atatürk'ün daha fazla dikkat kesildiğini sezdim. Bunlar Timur'un beyliklerini birleştirip devlet çıkardığını ve beylerin son zamanlarda birbirlerine düşerek eserini yediğini, devletini zayıflattıklarını ima ettiği mısralardı. Atatürk, «Bu sözler gerçek, midir?» dedi. «Gerçek değilse bile öyle kabul edebiliriz Paşam» dedim. «Öyleyse yaz bir kâğıda ver» dedi. Hemen yazdım, kendisine sundum. Gözlerini huzurundakilerin üzerinde gezdirdi ve mısraların üzerine basa basa okudu...»

Radyoevi'nin karşısında oturduğu apartmanına bugün, yarın gideyim derken ekimin yirmi dördü geldi ve ne yazık, o gece ölümünü öğrendim. Çağlar'ın Timur'a söylettiği o anlamlı mısralar da yakınlarından bu livreyi bulamadığım için hafızamdan silindi gitti.. (1).

Çağlar'ın şiirinde Atatürk ve yurt sevgisi yanında kafasını ışıkla doldurmuş Anadolu çocuğunun içli tavrı, küçük kırıkları, derinden dertleşmesi ve şiirle sarmaş dolaş insanın binbir duygu cümbüşü yer alır.

Mısralarının birkaç sarsması ile bizi kendimize getiren, göğüs kafesini yırtarcasına fışkıran konuşması ile çarpıklıkları düzelten, yolunu yitirmiş gençler bir çoban yıldızı gibi Atatürk'e götüren şaire bugün ne kadar ihtiyacımız var?..

(Cumhuriyet 25 Ekim)

BİR ORHAN VELİ...

Taruk Dursun K.

Orhan Veli şiirimize gelene dek; Hececiler, Hakçılar, Öz şiirciler ve Serbestçiler diledikleri gibi at oynatıyorlar, Türk şiirinde parsellenmiş egemenliklerini sürdürüyorlardı.

1936 yılının kasım ayında Yaşar Nabi'nin ünlü Varlık Dergisi Orhan Veli'nin dört şiirini yayınlamış ve başına da şöyle bir açıklama koymuştu: «Varlık'ın şiir kadrosu yeni ve kuvvetli genç imzalarla zenginleşmektedir. Aşağıda şiirlerini okuyacağınız Orhan Veli, şimdiye kadar yazılarını neşretmemiş olmasına rağmen olgun bir sanat sahibidir. Gelecek sayılarımız onun ve arkadaşları Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Mehmet Ali Sel'in şiirimize getirdikleri yeni havayı daha iyi belirtecektir.»

Bu şiirlerde daha çok yalnız, mutsuz, karamsar bir kişinin yaşantısı anlatılır. Dile getirilen; o kişinin üzüntüleri, kaygıları, tedirginlikleri ve özlemleridir: Mutlu bir ülke tasarlar; «Geceler orada yeşil bir deniz gibi»dir. (Eldorado). Çocukluğunu ve «hatırası içinde yemin kadar büyük» ilk aşkını düşünür (Oaristys). «Hasretinin yıllardan beri bel bağladığı» sevgiliyi bekler (Düşüncelerimin Başucunda). Geri gelmeyen geçmiş karşısında «içi kör kuyu gibi derin»dir «ve sonsuz rüyasında yalnızlık» sürüp gitmekte iken yine de umutlanmaktan

(1) **(Timur ve Yıldırım)'ın livresi sayın besteci Necil Kazım Akses'te olsa gerek..**

ve «Acaba eski günler mi gelecek?» diye sormaktan kendini alamaz (Ave Maria).

Bunların yanı sıra, Orhan Veli, doğaya karşı da ilgisiz değildir. Gerçi ilk şiirlerinde asıl büyük yükü özlemler, sevgili beklemeleri, küçük tedirginlikler, çocukluk günleri, yalnızlık, umutsuzluk, yarı içe dönüklük ve benzeri temalar taşır ama, giderek yaygınlık ve toplum ilgisini kazandıkça bunlardan yakasını kurtaracak, insana ve yığınlara dönük bir şiirin sürdürücüsü olacaktır. «Beyaz kuşlarla ve günlerce yolculuk Sihirli Hinde doğru açılan dibâ En sonunda hareket akıtan oluk Olgun yemişleri yere değen Tûbâ» daha sonra «Kuş ve Bulut»un okuyanda inanılmazlık uyandıran yalınlığından geçecektir: «Kuşçu amca Bizim kuşumuz da var Ağacımız da Sen bize bulut ver sade Yüz paralık.»

Önce ince, alttan alta sürdürülen bir alayla başlar. Şiirde «ciddi ve kitabî» söyleyişin karşısındadır. «Cafcaflı bir dille, bir Hacivat ağzıyla yüksek perdeden konuşmak» şiire yaraşmamaktadır. Ataç bu noktada şöyle bir yargıya varmıştı: «Orhan Veli duygulu, duygusever bir kişi. Bunu gizlemek, kendi kendinden de gizlemek istiyor. Bunun için çarpışıyor kendi kendisiyle, alaya alıyor duygularını, gülüyor kendi kendine. Biliyor ki kendini duygularına bırakıp içli, hani şu samimi denilir çeşidinden şiirler yazmak kolaydır, sanat ise zordur, seçme ile, çabalama ile varılır ona.»

Bu arada bir noktayı da belirtmekte yarar var: Orhan Veli'nin kendine özgü şiirini başlatıp sürdürdüğü yıllar, CHP'nin tek parti zorbacılığında doruğa eriştiği yıllardır. Özellikle toplumcu şiir yazanlar ya hapse atılmışlar, ya kovuşturmaya uğramışlar ya da baskı altın sokulmuşlardır. Orhan Veli'nin yaşam kanısındaki bu alaycı davranışını «belki de onun eyleme dönüşemeyen öfkesinin bir belirtisi» sayanlar da vardır. Orhan Veli «günlük yaşayışın sınırları ve saçmalıkları, toplumun inanmadığı değerleri ve yasaları» önünde sıkılmaktadır. «Fakat bu sıkıntının kaynağına inmekten, ondan kurtulmanın yolunu bir dünya görüşüne bağlamaktan henüz uzaktır. Bağsız ve inançsızdır. Belki ince alay, onda umutsuzluğun maskesidir.»

Ne olursa olsun, Türk şiiri Orhan Veli'nin öncülüğünde ilk kez kısır döngüden çıkmış; yeni ve değişik konulara yönelmiş, alışkanlıkların kırılmaz sanılan çemberini kırmıştır. Onun aracılığında şiirimizin yapısı, söyleyiş düzeni ve dili değişmiş, zenginleşmiştir.

Bu da bir ülke şiiri için çok şeydir!

Orhan Veli için Sait Faik, «Orhan'ın şiirini okuyan kız, erkek kimseyi öldüremez, kimseyi dövemez, kimseye sövemez» diyordu. Aynı Orhan Veli 14 Kasım 1950 günü öldüğünde gazeteler, dergiler ve sanat çevreleri ayağa kalkmıştı. Sonra sonra, her geçen yılla anma ve hatırlamalar eksildi, azaldı; bu yıl da olduğu gibi sonunda ne hatırlayan çıktı onu, ne de anan.

(Dünya 9 Aralık)

1977 YILINDA ÖLEN EDEBİYATÇILARIMIZ

Mustafa Niyazi Ispartalı

Güner Sümer

Naşit Hakkı Uluğ

Semih Tuğrul

Bedî Şehsuvaroğlu

Süreyya Yusuf

Esat Mahmut Karakurt

Ahmet Angın

Kerim Sadi

Fikret Ürgüp

Seha Meray

MUSTAFA NİYAZİ ISPARTALI'YI YİTİRDİK

Öykü yazarı ve gazeteci Mustafa Niyazi Ispartalı bir süredir tedavi edilmekte olduğu İstanbul Tıp Fakültesi Çapa Hastanesi'nde 8 Mart sabahı öldü.

1912 yılında Balıkesir'de doğan ve 1945'te gazeteciliğe başlayan Ispartalı çeşitli gazetelerde ve Anadolu Ajansı'nda çalışmıştı. Öykülerinden bazılarını «Pazar Ekmeği», «Mavi Bluzlu Kadın» adlı kitaplarda toplayan Mustafa Niyazi'nin «Küçük Balıklar» adlı bir de piyesi yayınlanmıştı.

★

OKTAY AKBAL

(. .)

Mustafa Niyazi... Benim ilk gençlik yıllarımızın ünlü bir öykü yazarıydı o. Dergilerde adına ilk kez 1939-40 yıllarında rastladım. Samim Kocagöz'le Mustafa Niyazi Anadolu köy ve kasabalarnıa ait olayları öyküleştiriyorlardı. İkisinin de değişik bir anlatımı vardı. Ne var ki Mustafa Niyazi yarı yolda bıraktı öykücülüğü, gazeteci oldu. Kocagöz ise sürekli öykü, roman yazdı, bu alanda aşamalar yaptı. Mustafa Niyazi Ispartalı'nın «Pazar Ekmeği» ve «Mavi Bluzlu Kadın» adlı iki öykü kitabı vardır, hepsi o. Gazetelerde, ajansta çalıştı. Sonra bir gün o da çekip gitti bu dünyadan...

Her ölüm, hele gençlik yıllarımızdan tanıdığımız kimselerin yitip gitmesi bizi «ölüm düşüncesi»ne götürür. «Sana bana ölüm var» deriz halk ozanı gibi. Bir acı, bir korku gelir önce... Sonra geçer gider bu tür duygular. Yaşam ağır basar, yaşamın sevinçleri, savaşımları... Nasıl olsa bir gün herkes ölecek, deriz, gün bugün, saat bu saat, biz yaşadığımız sürece görevlerimizi yapmalıyız, dünyanın tadını, tuzunu, acısını duymalıyız. Bizlere sunulmuş bu güzel yeryüzünde, gelip geçici zaman parçacığını ziyan etmemeli, hele hele değersiz çekişmelerle, saçma sapan hesaplarla yaşamı kendimize zehir etmemeliyiz... Böyle der sürdürürüz yaşamı.

(Cumhuriyet - 13 Mart).

GÖZLEMCİ, ELEŞTİREL GERÇEKÇİ BİR ÖYKÜ YAZARI: MUSTAFA NİYAZİ

Ömer Faruk TOPRAK

Çağdaş Türk yazınının, kişilikleri ve yapıtları çok iyi bilinen iki büyük öykücüsü Sabahattin Ali Sait Faik yanında, öykümüze getirdikleri katkıları hiç bilinmeyen ya da az bilinen, usta yazarları vardır. Ahmet Naim, Halil Aytekin, Sefer Aytekin diye saymaya başlarsam, biliyorum, aydın okuyucu: «Ben bu adları bir yerlerde duydum ama, acaba nerde?» diyecektir. İşte, 8 Mart 1977'de ölen Mustafa Niyazi, soylu fakat sesini fazla duyuramayan yazarlarımızdan biriydi. (Doğumu 1912, Balıkesir).

Mustafa Niyazi'yi ilk kez, 1940'larda, dergi projeleri yaptığımız Küllük kahvesinde tanıdım. Balıkesir'den gelmişti ve biraz taşralı bir havası vardı. O sıralarda yayınlanan birkaç öyküsü ile yeni kuşak içinde hemen isim yapacak gibi görünüyordu. «Halhallar» öyküsünün, belleğimde hâlâ izi vardır. Sayısını tam tamına bilemeyeceğim ama, ya sekiz, ya on öyküsü yayınlanmıştı o zaman. Örgüsü sağlam, özellikle diyalogu gerçeğe uygun, küçük öykülerdi bunlar. Bana ilk bakışta Sabahattin Ali'yi anımsatmıştı biraz.

Sonra Mustafa Niyazi'yi, belki yirmi beş yıl görmedim. Çok zaman, Ankara Caddesi'nde, Anadolu Ajansı'nda imiş ama, edebiyattan bir ses vermiyordu.

On yıl kadar önce, bir yayınevinde karşılaştık. «Nerdesin? Ne yapıyorsun?» demeye kalmadı. Bir solukta anlattı: «Soluk soluğa günlük ekmek peşinde idim. Öykülerimi iki kitapta topladım. Biri bu yıl (1968) çıkacak» dedi. Ama ben korkuyordum. 1940'lardaki Mustafa Niyazi, bugünlerin öykü çizgisine gelebilmiş miydi?

«Mavi Bluzlu Kadın» (1968) yayınlandı. 1966'da ilk baskısı yapılan ve çok kimsenin görmediği «Pazar Ekmeği» (1969) nin ikinci baskısı çıktı. Ses dergisi günlerini yaşar gibi, öyküleri yeniden okudum. Mustafa Niyazi'nin iki kitabındaki anlatım, bu anlatımdan çıkıp gelen kişiler, gene aynı renklerle sapa sağlam yaşıyordu karşımızda. Gerçi, «Pazar Ekmeği», Sabahattin Ali türünde, «Mavi Bluzlu Kadın», biraz Sait Faik havasında görünür ya da o havadan çıkıp gelirler. Ama öykünme vardır diyemem.

Yeditepe'de dört kısa öyküsünü buldum, okudum. «Tanrısız Martı» (Sayı: 199), «Caroline» (201), «Dalgıç Zoi» (208), «Boğa» (210) adlarını taşıyor bunlar.

Birkaç ay önce, Beşiktaş iskelesinde, uzaktan seslendi bana: «Şurda, açık havada oturalım, çay içelim» dedi.

Denizin üzerinde güneç vardı: «Hay hay, deniz kıyısında iyot soluklayalım!» diye karşılık verdim.

Hem sağlıklı, hem de alabildiğine neşeli görünüyordu.

«Gecekondu» başlıklı bir oyun yazıp, bitirdiğini anlattı. «Tiyatrolardan hangisine vereyim?» diye sordu.

«Yeni Şehir Tiyatroları çok iyi bir dönemin başlangıcında, oraya ver!» dedim.

«Bir romanım var, duruyor. Nasıl bastıracağız bilmem?»

«Bir olanak çıkar elbet!» karşılığını verdim.

Anadolu Ajansı'ndan emekli olmuş, iyi havalarda İstanbul'u geziyordu Sait Faik gibi.

İki öykü kitabının son yapraklarına bakınca, çıkacak yapıtlarının adlarını gördüm. «Beyaz Uyku» (öyküler) «Maya» (roman) «Küçük Balıklar», «Gecekondu» (oyun). Kenarda bırakılmış has bir yazarın bırakıtı (tereke) bunlar. Ne olur, yitip gitmese diyorum.

Mustafa Niyazi'nin önemi, nerden geliyor? Şimdi bunu soruyorum kendime. Gözlemci, eleştirel gerçekçidir. Öyle uzun uzun betimleme yapmaz. Anadolu'nun ve İstanbul'un bilinmeyen yörelerini, anlatılmamış kişilerini getirir öyküleriyle. Kısa yazar. Kısa bir diyalogla çilekeş insanlarımızı anlatır. Beş-altı sayfayı geçmez hiç bir öyküsü. Geleneksel küçük öyküdeki başlıca öge olan «olay»ın çarpıcılığı ile kişilerini, çok net bir iki çizgi ile gösteriverir. Yineliyorum, fazlalık aramayın onda. Öykülerini okuyunca, şurası fazla, diyeceğimiz bir parçası yoktur.

Gün ışığına çıkmış iki küçük kitap. Çok az yapıt vermiş diyeceksiniz. Ama, o kitaplara karşılık, üç ya da dört eleştiri bile yayınlanmamıştır. Bunun sorumluluğu, çağdaş eleştirmenlerin hepsine düşer.

Eleştirmen olmadığım halde, kitapları için, şöyle küçük bir yazıyı sağlığında yazsaydım ya, diyorum kendime. Birbirimizi çok az seviyoruz, hattâ hiç sevmiyoruz.

Ama, kim ne derse desin, Mustafa Niyazi'nin küçük öykücülüğümüz içinde, sağlam bir yeri olacaktır.

GÜNER SÜMER

Tiyatro sanatçısı ve oyun yazarı Güner Sümer, 1936'da doğdu. Şiirler ve hikâyeler de yazan Sümer'in iki oyunu basılmıştır: «Yarın Cumartesi» ve «Bozuk Düzen» sanatçıyı 27 Nisan Çarşamba günü yitirdik. Aşağıda sanatçının ardından yazılanları bulacaksınız.

BÜLENT ECEVİT

«Bozuk Düzen» adlı oyununda, umutsuzluğa, kucaklarcasına sarılıyor Güner Sümer... Ama kurak ve umutsuz topraklardan beklenmedik anda fışkıran zengin yeraltı kaynakları gibi, Türkiye'de, zaman zaman toplumun görünürdeki boyunu çok aşan umutlar, başarılar da yükselebiliyor.

İşte Güner Sümer'in «Bozuk Düzen»i yazılışıyla da, oynanışıyla da, buna bir örnektir.

«Bozuk Düzen» gücünü ne şiirden ne de biçimsel yeniliklerden, ne bir «tez»den ne de «toplumsal gerçekçilik»ten alıyor. «Bozuk Düzen» gücünü, kuruluşundaki denge ve düzenden, karakter yapılarındaki derinlik, doğruluk ve tutarlıktan alıyor... Yazarın belli ki sağlam bir kültürle beslenmiş duyarlığından ve insanlığa bakışındaki anlayışlı tarafsızlığından alıyor. Erginliğin duruluğu, olgunluğu var bu oyunda.

(Ulus Gazetesi Ekim 1965)

ÖZDEMİR NUTKU

Güner'le Mavi dergisinde gönül birliği etmemizden bu yana ondört, onbeş yıl geçti... Ve Güner'siz bir Nisan sabahına açılıyor İstanbul. Son yıllarda onu gün gün yitiren bir hastalıkla boğuşuyordu.

Sonunda yenik düştü hastalığa ve genç yaşta küstü gitti Mavi'den sonra, Güner'le tiyatroda buluştuk. Ama o bir süre Paris'te, sonra Avignon'da Jean Vilar'ın yanında bulundu. Tiyatroyu yakından yaşadı. İstanbul'a geldiğinde, Asaf Çiğiltepe ile birlikte Ankara Sanat Tiyatrosu'nun kuruluşunda aktif rol aldı. Oyuncu olarak sahneye çıktı, yönetmenlik yaptı. Ama onun tiyatrodaki en önemli yanı yazarlığı ile geldi. Yarın Cumartesi'de geçiş döneminde olan bir toplumun kuşaklar arasındaki uçurumu ve gençliğin bunalımında sonuçlanan sorunlarını ele aldı. Duyarlı ve çabuk kızan bir huyu olduğu için de bu oyunda daha çok bir ozanın çığlığı, küskünlüğü ve duygululuğu vardı. Bozuk Düzen ile Güner daha derin bir perspektif içinde, toplum bozukluklarının bireylere yansımasını daha nesnel bir gözle irdelerdi.

EROL KESKİN

Ölüm kaçınılmaz bir sonuç bizler için, bilinmeyen bir şey değil bu ama erken çöktü mü pek yürek yakıcı oluyor... Kuşkusuz geride kalanlar için. Şundan ki: Ortak savaşımda can-

dan bir dost yitirmiş oluveriyorsun, ansızın. Arkadaşlarından biri daha eksilip gidiyor... Kanımca insan oğlunun en güç edinebildiği... Doğrusu yaratabildiği şey de arkadaş.. Boşluğu kolay doldurulur cinsten değil arkadaş yitirmenin. Hele el ele yürütebilecek işlemler seni dağlar gibi göğüslemiş dururken, sorun sorun üzerine birikmiş beklerken.

S. GÜNAY AKARSU

Türkiye'de tiyatro bugün belli bir doğrultuda ilerliyor değil mi? Kendine özgü bir gelişime ulaşmak için aranış içinde hiç değilse. Ve bütün bu değişimler de elbetteki toplumun değişimlerinden kopuk değil. Hep söylenir: 1961 Anayasasıyla aralanan kapıdan gördük o zamana değin varlığını bile bilmediğimiz bir dünyayı. O günden beri de kapattırmadık o kapıyı...

Böyle bir dönüm noktasıysa 60'lı yıllar, tiyatro dünyamızın 60'lı yıllarını da ayrıca değerlendirmek, incelemek gerekir. Asaf Çiğiltepe ve arkadaşları ertesi yıl Ankara'ya taşınıp Ankara Sanat Tiyatrosu adını alacak olan Arena Tiyatrosu'nu 1962 yılında kurmuşlardı örneğin. Arena Tiyatrosu da tiyatromuzun bir dönüm noktası olmuştu, sonra da AST.

AST'ın bu ilk dönemine iki tiyatro adamı damgasını vurmuştur: Biri Asaf Çiğiltepe, öteki de Güner Sümer. Ne acı bir raslantı ki, önce bir turnede Asaf Çiğiltepe'yi yitirdik, sonra Güner Sümer'i.

Güner Sümer arkada kalanları kesin bir çaresizlik içinde bırakarak aramızdan ayrıldı. Çok gençti, daha yapacağı çok iş vardı. En son, kendi oyunlarından biri olan «Bozuk Düzen»i İ.B. Şehir Tiyatrosu'nda sahneye koymuştu. Ama... Ama'sı bu işte, Güner Sümer yok artık. Onca emek verdiği AST yaşıyor, onca emek verdiği «Bozuk Düzen» adlı oyunu hâlâ oynanıyor, başka oyunları da oynanacak belki, ama Güner Sümer bizimle değil artık. Onun çalışması durdu. Ne denir!

İSMET AY

Benim için hayatımda en büyük kayıplardan bir tanesidir. Büyük bir Türk yazarı, büyük bir rejisör, gerçekten dünya çapında olacak bir rejisör. Bunu Jean Vilar da söyledi. Kaybının acısını çekiyoruz ve nitekim son oyunu «Bozuk Düzen»i seyreden seyirciler, sonunda ağlıyorlar, yazarını görmek için durmadan alkışlıyorlar. Onu görmek istiyorlar, merak ediyorlar.

ERGUN KÖKNAR

Bir can daha sıraya girdi.. Güzel bir insanın yaşaması bitti. Arkasında «Sahne Z»nin, «AST»ın, «Kenterler»in, «Şehir Tiyatrosu»nun sahnelerinde, spotların aydınlattığı alın terinin gururunu bırakarak gitti.

Ankara, İstanbul, Paris gecelerinde artık Güner Sümer o tok sesiyle tiyatrodan, şiirden söz etmiyecek. Oralarda Güner'i Güner yapan büyük kavgası sürmeyecek. 1950 kuşağının genç oyuncularından bir usta daha sustu. Şimdi Ankara'da annesinin kucağında çevresine şaşkın şaşkın bakan küçücük Sinan babasını, onun büyüklüğünü çok sonraları öğrenecek. Kim bilir belki de bitiremediği ilk ve son romanını o bitirecek. Ağlamak zor ama, kader bu...

(Cumhuriyet 29 Nisan)

ÇOK YÖNLÜ TİYATRO ADAMI : GÜNER SÜMER'İN ARDINDAN

Seçkin CILIZOĞLU

Yirmi dört yıl önce Ankara... Devlet Tiyatrosu'nun henüz tiyatrodan sayıldığı günler. Muhsin Ertuğrul'un seyirci yaratmak kaygusuyla, evlere motosikletli ulaklarla bilet gönderdiği dönem. Ve devalüasyonlar öncesi burjuvazinin belirgin özelliği, montaj otomobilleri saltanatı değil de, tiyatro ve operaların gala gecelerinde boy göstermek. Ortaokuldayım o zamanlar, Güner de sanırım liseyi bitirmek üzere. Her gala gecesinde birlikte oluyoruz. İkimiz de seviyoruz tiyatroyu. Giderek bu konuda beğenilerimiz oluşmaya başlıyor. Öyle ki, tat almadığımız, sıkıldığımız oyunların birinci perdesinden sonra çıkıp gitmek istiyoruz da, ailelerimiz yıllık abonmandan gelen biletler ziyan olmasın diye sonuna kadar oturtuyorlar bizi. Sanırım Güner'le arkadaşlağımızın temelini oluşturan, tiyatroyu sevmemizden çok, beğenmediğimiz oyunları seyretmek zorunda bırakıldığımız zaman duyduğumuz ortak tepki olmuştur.

O zamandan bugüne, önemli dönemeçlerde hep çakışan bir paralelde sürdü arkadaşlığımız. Tiyatroyu seyretmeye nasıl birlikte başladıysak, tiyatro ile dolaysız bağlantımız da birlikte kuruldu. 1957 yılında liseyi bitirdiğim günlerde, yabancı dil bilmenin «iyi koca» bulmaktan öte bir şeylere yaraması gerektiğini düşünürken Güner çağırdı beni. «Amatör bir topluluk kurdum. Tuna caddesinde de bir bodrum buldum. (Şimdiki Ye-

ni Sahne'nin altı) Bana şu oyunu çevirir misin?» dedi. Çevirmenliğe ilk adımımdır o. William Saroyan'ın tek perdelik bir oyunu: «Merhaba Dışardaki». Güner'in de ilk yönetmenliği. Böylece kurulan Sahne Z, Güner'lerin evinde yapılan provalardan sonra birer perdelik iki oyunla seyirci karşısına çıktı. «Merhaba Dışardaki» ve Ionesco'nun «Kel Şarkıcı»sı bir süre oynadıktan sonra topluluk dağıldı. Bu arada Güner, hep dışarıya, özellikle de Fransa'ya gitmeyi kuruyordu. Sahne Z'yi kısa bir dönem de İstanbul'da sürdürdükten sonra gitti Fransa'ya.

Bu «ille de Fransa» isteğinde, tiyatro yapmak tutkusu kadar, o dönemin yaygın özlemi «bohem yaşantı» dürtüsü de vardı galiba. Güner her ikisini de gerçekleştirdikten sonra döndü Türkiye'ye. Her ikisini de ölümüne dek sürdürdü sonra. Fransa dönüşünde profesyonel tiyatroya, bir başka «Fransız ekolü» tiyatrocu ile, Asaf Çiğiltepe ile başladı. Ankara Sanat Tiyatrosu'nun ikinci yılıydı. Henüz Ankaralılar bile bilmiyorlardı böyle bir tiyatronun varlığını. Ankara Sanat Tiyatrosu'nun bugünkü niteliğine gelmesinde Asaf'ın ne derece rolü olmuşsa, kuşkusuz Güner'in de o kadar katkısı oldu. Güner'in Türk tiyatrosuna en büyük emeği, AST'ın AST olması dönemindeki çalışmalarıdır.

Güner'den söz ederken hep tiyatro yönetmeni niteliği üzerinde durdum. Yazarlığına değinmedim. Bence Güner'in Türk tiyatrosundaki yerini belirlerken, yönetmenlik yanı daha ağır basıyor. Güner için de yönetmenlik ağır basıyor olmalıydı ki, bu alanda ödün vermeden tiyatrodan uzak kaldı uzun süre. Güner'in Türk tiyatrosundaki yeri saptanırken, kuşkusuz yazar ve yönetmen olarak değerlendirilecek ve belirlenecektir. Yazarlığı konusunda kesin yargıya varmak zordur. Ancak, bugüne dek oyun yönetmeni olarak, Türk tiyatrosunda başarılı olduğu, bu başarıyı da hak ettiği kesin gerçektir. Bunun yanı sıra, bence en önemli yanı, ekonomik nedenlerle tiyatroda ödün vermekten kaçınması olmuştur. Güner son yıllarda fotoromanlar yaptı. Daha doğrusu günlük yaşam çarkını çevirebilmek için foto-roman yapmak zorunda kaldı. Ama hiç bir zaman gerçek uğraşı olarak tutkulandığı tiyatroda ödün vermeye yanaşmadı. İstemeden, sevmeden, yürek koymadan fotoromana daldı. Belki de ona son günlerinde sevinç getiren tek olay, yeniden kulislere dönmesi, — üstelik kendi oyununu - sahnelemesi oldu. Bu sevinç onu ayakta tuttu, perde açılıncaya kadar direnç getirdi. Her şey bir yana, Güner en azından bu sevinci ve bu namusuyla, Türk tiyatrosunun gelişiminde

yeri kaybolmayacak kilometre taşlarından biri olacaktır her zaman.

Güner'in yönetmenliği, Sahne Z'nin kuruluşundan bu yana sürekli aşamalarla gelişti. Eleştiriye, tartışmalara açık bir çalışma tarzı vardı. Kalıplardan, geri dönüşü olmayan anlatım biçimlerinden arınmış, kıvrak ve yalın bir yaklaşımla, seyirciye aktarılması gereken en iyi biçimde aktarmasını bilirdi. Oyun yazarı için de, oyuncu için de, birlikte çalışılması kolay, rahat ve olumlu bir yönetmendi. Türk tiyatrosunun boşluğu hep seçiliverilen bir yönetmeni olarak unutulmayacaktır.

ORHAN DURU

Tiyatro ve yazın evrenimizin bir önemli kişisini daha yitirdik acımasız bir hastalık nedeniyle. Kaçıncı kurban bu? Sevgi Soysal, Oğuz Alplaçin (Hayalet) ve şimdi de Güner Sümer. Mavi dergisi çevresinde başladığı onurlu, ussal çabasını tiyatro alanında da sonuna dek sürdürdü.

«Bozuk Düzen» ve «Yarın Cumartesi» adlı yapıtları daha uzun süre sahnelerimizi süsleyecek inancındayım.

Ankara Sanat Tiyatrosu'nun kuruluşuna ve yıllarca bu tiyatronun kaşamı sürdürmesine katkıda bulundu Asaf Çiyiltepe ile birlikte.

Tiyatro yönetmenliğini de yakından gördüm. Uyarladığım «Sınırdaki Ev» adlı oyun, Ankara Sanat Tiyatrosu'nun Çiyiltepe dönemindeki niteliğini koruyarak, Güner Sümer tarafından sahneye konuldu 1970'de. Oyunun provalarındaki Güner Sümer'i seçkin, disiplinli bir yönetmen olarak unutamıyorum. Sonra bu oyun, 15 gün kadar oynadı. Tiyatro'da grev başladı. Ardından parçalandı AST... Güner Sümer, ülkenin geçirdiği bunalımlı ortamda kendi bunalımını da yaşadı bundan sonra, ama onurlu çizgisini hiç bir zaman yitirmedi.

FERİT EDGÜ

İki hafta önce, Yalçın Çetin'in cenazesinde, bir eski dost, «Güz yaprakları gibi dökülüyoruz. Bakalım sıra şimdi kimde?» demişti. Ölümün sıra bilmediği bir gün, bir gece, iki sözcüğün, iki hecenin ya da iki düşün arasında gelip, genç yaşlı bakmadan, kapımızı çalacağını herkes gibi ben de biliyorum. Ama gene de, dostumun sorusunu, «Sıranın kimde olduğunu biliyoruz» diye cevaplamıştım. Orda bulunanların tümü de biliyor olmalıydı ki, hiç kimse, «Kim?» diye sormadı. Evet biliyorduk Güner'in amansız hastalığını, çekmekte olduğu acı-

ları, kurtuluşunun olmadığını. Ölümden kurtuluş yok, kabul. Ama gene de soruyorum, niçin bu genç insanlar, arkadaşlarımız, varolmayan bir öbür dünyada birbirlerini yalnız bırakmak istemezmişçesine, peşpeşe göçüyorlar aramızdan?

Ölümlerden sonra yalnız anılar kalıyor geridekilere. Çok şükür ölümün anısı yok. Böylece aramızdan ilk ayrılan Asaf Çiyiltepe'nin, sonra ressam Güneş Eskin'in ve son iki-üç yıl içinde onları izleyen Oğuz Alplâçin'lerin, Kuzgun Acar'ların, Yalçın Çetin'lerin yaşayan yanlarını, hep yaşayacak yanlarını anıyoruz konuşurken, dertleşirken. Bundan böyle Güner için de böyle olacak.

Mavi serüveni içinde, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Özdemir Nutku Tevfik Akdağ ile birlikte tanıdığım Güner'le dostluğum, demek ki hemen hemen çeyrek yüzyılı bulmuş. Bu dostluklar, çok erken başlayan, yıllar boyu sürüp giden, sonra yaşamın zorluklarıyla ister istemez kesintiye uğrayan dostluklar oldu. Ama gene de birbirimizin yaşadığını bilmek yetiyordu bizlere. Bir gün gönderilen mürekkebi kurumamış bir kitap, bir dergide okunan bir yazı, bir sahnede görülen bir oyun yetiyordu bize. Eski, gençlik günlerinin, beraberliklerinin sürüp gitmesinin olanağı yoktu elbet.

Türkiye'deyken, bütün bu dostlarla, yazarken, çizerken, yerken, içerken beraberdik. Sonra Paris. Oraya da birbirimizi çekmiştik.

Güner, günü gelip yurda döndüğünde, Asaf Çiyiltepe ve AST topluluğuyla birlikte oldu. Ve gerek Paris, gerek Ankara dönemi onun en verimli dönemi olmuştu. Paris'te öğrendiklerini, biriktirdiklerini değerlendirebileceği bir ortamı bulmuştu Türkiye'de. Sonra Asaf'ın ölümü. Sonra dağılan AST. Ve onu çalışmaya, kendini aşmaya, yaratmaya iten bu ortamın yitişi... Bu, yalnız eserini değil, yaşamını da etkilemiş olmalıydı. Yeniden gençlik günlerinin bohemliğine döndü.

Burda bir kuşağın birliklerinin ve ayrılıklarının öyküsünü anlatacak değilim. Ancak, bu peşpeşe gelen ölümlerin, bizim kuşağın trajiğini iyiden iyiye vurgulamaya başladığını söylemekle yetineceğim.

Bu, dayanışmadan yoksun toplumda; bu, başarılardan çok başarısızlıkların alkışlandığı sanat ortamında, küskünlüğe düşen sanatçı yalnızlığının trajiğidir biraz da bu. Bizleri yiyip bitiren ve her geçen gün aramızdan birilerini alıp götüren gerçek kanser yoksa bu mu?

Aniden gelecek acı habere, sözde alıştırmıştık kendimizi, yakın arkadaşları. Ama, bu defa da acı, Güner'in gidişinden gelen acı, ağır ağır sızıyor insanın içine. İçini dolduruyor.

Çork farklıydı, başkalarınınkine benzemez bir dünyaya bakışı vardı. Dünyaya bakıyor ve gördüklerini birbirine bağlanan, kesintisiz bir canlı film ya da bitmeyen bir tiyatro oyunu gibi aktarıyordu. Yakın arkadaşları, bu renkli, fantezilerle dolu, ince dram ve komedi motifleri taşıyan canlı gösteriyi seyredebilirlerdi. Yirmi yıldan uzun bir süre, bazen aralıklı, bazen de çok sık birlikte olduğumuz için, ben onun dünyaya bakışındaki bu sanatsal görüntüleri seyrettim, durdum. Temelde derin bir duyguluk, üstü örtülü bir hayal kırıklığı taşıyordu. Bu yüzden 'Yitik Kuşak' yazarlarını iyice anlamış, sevmişti. Hemingway'in «Paris Bir Şenliktir»ini, o eşsiz yapıtını çeviriyordu. Scott-Fitzgerald'ın çok az olan oyunlarından birini, belki tek oyununu, «Kabak»ı Kenter Tiyatrosu'nda sahneye koymuştu. Oyunun yapısındaki hüzünlü fanteziyi kavramaya Türk seyircisi hazırlıklı olmasa da. «Muhteşem Gatsby»i okumasını, o Paris yıllarında ben söylemiştim. Okudu ve Fitzgerald hayranı oldu. Hemingway'in «Paris Bir Şenliktir»inin bazı bölümlerini ağlayarak çevirmişti. O kuşağın yazarlarıyla büyük bir duygu bağlılığı kurmuştu.

Temelde taşıdığı hayal kırıklığının üzerinde coşkun bir yapı, hayallerle de örülü, naif bir romans, bitimsiz bir hikâye yer alıyordu. Yaşama, bize verilmiş hayat üzerine her şeyi biliyordu, insanları, insan eğilimlerini bütün gerçekliğiyle tanıyor, konuşurken yakalanılan dünyaya bakışında hepsini canlı canlı ama kurgusu iyice sanatsal olan bitimsiz bir gösteri gibi sunuyordu.

Tanıdığı, bildiği şeyler, insanlar, tipler, bu hikâye içinde bir yana atılıp bırakılmıyor, tersine, ikide bir, gerçekten kaynaklanan yeni öğeler kazanarak, hep yeniden ortaya çıkıyorlardı. Yakın dostlarının yanında, bu durmadan yenilenip çeşitlenen dünyaya bakışını ortaya koyardı ve siz bu görsel hikâyeyi kesintisiz izlerdiniz. Ama, kendisi de bu hikâyenin, filmin ya da sahne yapıtının kahramanıydı. Hikâye içinde ayrıcalıklı olmayan rolünü hep belli ederdi. Sırasında, kendisiyle de alay eden, dünyanın en sevimli kahramanlarıyla dolu, duygusal, dramatik, gülünçlü, gerçeklik duygusunu yitirmeyen, içinde gövdenin bütün canlılıklarının da yer aldığı eşsiz bir görüntüler dizisi.

Bu kahramanlar, Gogol'ün kahramanları gibi canlıydı. İs-

temleri, duyguları vardı ama, onları da aşan bazı içgüdülerin oyuncağıydılar, paraya, şehvete yönelmişlerdi ya da duygularını ya kendilerini ya da başkalarını kandırmak için zorlarlardı. Bu kahramanlar bazen de safca aldatılırlar (geç vakit, İstiklâl Caddesi'nde elinden plâkları alınan Güner gibi) ya da başkalarını aldatmalarını naif uslamlamalarla kendi kendine doğrularlardı.

Bu görüntüler dizisine hayrandım. Yaşarken, insanlarla ilişkilerinde coşkuyu arıyor ve yaratıyordu bunu. Bu bakımdan çevresine çok şey vermiştir.

AST topluluğu öncesinde de, sonrasında da yaşadığı o görkemli tiyatro yaşamından sonra da, daha yalnız kaldığı dönemlerde de, kendisine özgü, bu eşsiz romansı sürdürmüştür. Onun dünyaya bakışından yararlandım. «Paris İçin Hikâyeler»de de, «Bir Uzun Sonbahar»da da Güngör adıyla geçen kişilik, Güner Sümer'dir. Doğru, uydurma, yakıştırma, hepsi... ondan faydalanmamın belgeleridir.

'Mavi' dergisinde yayınlanan «Eski Ninni» adlı hikâyesi bizim kuşağı sarmıştı. Gençlik yıllarımızın karmaşık saplantıları, sonunda bunalıma ve yadsımaya varan o gerilimli dünyamızın duygusal bir yansıması vardı onda. Gençlik yıllarında, bizim kuşağın en iyi hikâye yazarlarından biriydi. Öyle sanıyorum ki, bizim kuşak duygularını göstermekten de, kendisine doğru gelmeyeni yadsımaktan da çekinmemiştir. Bu tutum geleneksel kötü törelerle çatışıyordu. Bu mayayla yetişenler, toplumda bazı yerler edinmeye de çalışmadılar, ödünlü beraberlikler kurmaya da. Güner de o kuşaktan biridir. Gerçek anlamda bir 'birey' olarak yaşadı. Bireyin haklarını da iyice biliyordu. Yılgıcılığı kendi kendine de dönük, böbürlenmeyi sevmeyen, eleştirici, yadsımacı bir kuşak... Hak istemleri başkalarının dünyasıyla çatışmayan, istemlerini boşluğa, kendine, yaratışa çeviren bir kuşak.

Sevgili Güner, toprağa verildikten iki gün sonra Taksim alanında olsaydı, derin hayal kırıklığının daha da derin bir olumlamasını bulacaktı.

İki oyun, yarım bir roman, bazı çeviriler, hikâyeler, şiirler! Yeterli mi? Yeterli. İçinden çıktığımız koşullara göre çok bile. Güner'le yaşamak bir şenlikti. Paris'te müzik-hollere, panayırlara giderdik. Belki, yaşadıklarımız, oralarda bir yerlerde, karanlıkta göğe atılmış maytaplar gibi, bir an, asılı kalır

ÖMER ATİLA SAV

Asaf Çiyiltepe ve Sermet Çağan'ın ardından Güner Sü

mer... Sanat yaşamlarının en verimli çağında yitirdiğimiz üç tiyatro adamı.

1961 Anayasası'nın sağladığı siyasal özgürlükler ortamı Türk tiyatrosuna yeni ufuklar açmıştı 1960'larda. Bu dönemde çoğunluğu amatör tiyatro yolundan geçerek yetişen genç sanatçılar özel tiyatro topluluklarında birleşti. 1963-64 döneminde Ankara'da çalışmaya başlayan AST, bunların en önemlisi kuşkusuz. Asaf'la Güner bu topluluğun kurucularındandı. Güner'in kadro görevi «dramaturg»du. Ama oyuncu, yönetmen ve yazar olarak da işlev yapıyordu. Tam bir tiyatro adamı olma yolundaydı.

«Gençler bilseydi, yaşlılar yapabilseydi» diye bir deyim var. Güner bilme çağını aşmış, yapmama çağına da henüz girmemişti; olgunluk dönemindeydi yani.

Üniversite öğrencisiyken tiyatroya tutulan genç Güner'i ansıyorum. Sahne Z.'de, Ankara Üniversitesi Tiyatrosu'nda oyuncu ve yönetmen olarak ilk çalışmalarını. Sonra Fransa'ya gitmişti. Bir süre onu izleyemedik. Dönüşünde yolunu seçmişti kesinlikle. Tiyatroydu yolu.

Kuşkusuz Ankara Sanat Tiyatrosu'nda geçirdiği altı yıl, yaratıcı etkinliğinin doruğuna ulaştırdı onu. 1963-64 döneminde ilkin «Godot'yu Beklerken»de oyuncu olarak sahneye çıkan Güner, aynı dönemin ikinci oyunu Brenden Behan'ın «Gizli Ordusu»nda yönetmendi. Ard arda Gogol - Adamov'dan «Ölü Canlar», Sartre'dan «Mezarsız Ölüler»de de görev aldı...

Ertesi yıl, ilerici politik tiyatro açısından önemli bir oyun getirmişti bize: Sermet Çağan'ın «Ayak Bacak Fabrikası». Güner Sümer bu oyundaki yönetmenlik çalışmasıyle dönemin en başarılı sanatçısı seçildi Sanatsevenler Derneği'nce...

Güner Sümer'in iyi bir oyuncu olmak için bazı eksikleri vardı belki. Ama tiyatroya büyük ve sonsuz bağlılığı onun ciddi bir tiyatro adamı olmasını sağladı. Yazıyor, yönetiyor, küçük büyük demeden oynuyordu. 1965-66 döneminde yazıp yönettiği iki oyunu «Bozuk Düzen» ve «Kuyruklu Yıldız Altında» ile daha önce Kent Oyuncuları'nın sahneye çıkardığı «Yarın Cumartesi»ye başladığı yazarlık çizgisini sürdürdü.

Gorki'nin «Küçük Burjuvalar»ı, Salacrou'nun «Durand Bulvarı», Orhan Kemal'in «Eskici Dükkânı» iz bırakan çalışmalarıdır.

Ölümü erken geldi. Özellikle, insan, çocukluğunu bildiği, büyüyüp olgunlaştığını gördüğü kişilerin ölümüne daha çok yanıyor. Ama Güner Sümer, ardında kendisinden bahsettire-

cek yapıtlar bırakan bir tiyatro adamı oldu. Bu da bir avunma, ölüm denen büyük gerçeğin karşısında...

HALDUN TANER

Güner Sümer'in ilk gençlik yılları kendini tanımak, gelişmesine olarak aramak yordamlarıyle geçti.

Edebiyat alanındaki denemelerinden, Mavi dergisindeki çabalarından sonra asıl alanının tiyatro olduğunu, sanırım ilk olarak 1950'lerde amatör bir toplulukla sahneye koyduğu «Kel Şarkıcı» rejisiyle anladı. Bu reji hiç de acemi işi bir şey değildi; usta işi, anlayışlı, özel yorumunu da birlikte getiren kıvrak, spritüel bir reji idi. Sümer daha sonra Fransızlardan bir burs alıp Paris'e gitti, tiyatro görgüsü ve bilgisi ile birlikte genel kültürünü de, dünyaya bakış açısını da genişletti. Orada iken, Asaf Çiyiltepe ile AST'ın ilk temellerini kurdular. Dönüşte ikisi de kendilerini bu ilk devrimci tiyatromuzun gelişmesine adadılar. Çiyiltepe'nin ölümünden sonra yönetimi Sümer sürdürdü. Sonra bir grev konusunda arkadaşları ile aynı fikirde olmadığı için istifa etti; özgür olarak birkaç tiyatro denemesi yaptı, sıkıntılar başarısızlıklarla boğuştu.

Yazar olarak «Yarın Cumartesi» ve «Bozuk Düzen» adlı oyunları ile ilgi çekti. Bu oyunların ilkini Kenter Tiyatrosu tanıtmıştı. İkincisini bizzat sahneye koyması için Muhsin Ertuğrul, Güner Sümer'i konuk rejisör olarak Şehir Tiyatroları'na çağırdı.

Unutulmayacak rejileri arasında «Ayak Bacak Fabrikası» ve «Durand Bulvarı» sayılabilir. Bu son oyun için ünlü yazar Armand Salacrou'yu da Türkiye'ye davet etmişti. Bir gece birlikte olmuştuk. Salacrou genç rejisörün çabasını içten, şükranla karşılamıştı.

Güner Sümer'i, yıllar sonra, oldukça işsiz ve karamsar bir döneminde Devekuşu Kabare'nin, İonesco'dan uyguladığı «Gergedan» oyununu yönetmek için aramıştım. Seve seve geldi ve İstanbulluların unutamayacağı nefis bir reji yaptı.

Son yıllarda tiyatrodan uzak kalmıştı. Fotoroman senaryoları ve rejileri yapıyordu. Şehir Tiyatroları bu sezon onun «Bozuk Düzen»ini yeniden repertuvarına aldı. Rejisini de kendisine yaptırdı. Bu, hastalığı ilerleyen genç rejisörü bir onurlamak çabası da sayılabilirdi.

Güner Sümer durumunu biliyordu. Ama bunun üzerinde durmamayı yeğliyordu. En son Ankara Caddesi'nde rastlaşmamızda kendinden hiç bahsetmemiş, sadece hasta bulunan bir

arkadaşı için giriştiği yardım kampanyasından söz açmıştı. Böylesine de özgeçili idi.

Güner Sümer'in, Asaf Çiyiltepe gibi, Sermet Çağan gibi, Türk tiyatrosunda yeni gür devrimci bir hava estiren genç rejisörlerden üçüncüsü olarak, tıpkı onlar gibi en verimli yaşında ölümü içimizdeki bu eski acıları da yeniden depreştirdi.

Ne diyeyim. Çok üzgünüz. Yakınlarının acısını içten paylaşırız.

(Sanat Dergisi 6 Mayıs)

GAZETECİ VE YAZAR NAŞİT HAKKI ULUĞ ÖLDÜ

Gazeteci ve yazar Naşit Hakkı Uluğ, geçtiğimiz hafta içinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu, Almanya'da Bonn kentinde öldü.

1902 yılında İstanbul'da doğan Naşit Hakkı Uluğ, Türk Basın Birliği Resmi İlânlar Ortaklığı Genel Müdürlüğü görevini yapmıştı. Hukuk Fakültesi'ni bitiren Uluğ, Vakit ve Ulus gazetelerinde çalıştıktan sonra milletvekili olmuştu.

Naşit Hakkı Uluğ'un «Derebeyi ve Dersim» ile «Tunceli Medeniyete Açılıyor» adlı iki yapıtı vardır.

(2 Mayıs)

SEMİH TUĞRUL ÖLDÜ

TRT Genel Müdür Müşaviri, Televizyon Dairesi eski Başkanı, Anadolu Ajansı eski mensuplarından, gazeteci yazar ve çevirmen Semih Tuğrul, Ankara'da evinde 10 Mayıs sabaha karşı geçirdiği kalp krizi sonunda vefat etmiştir.

Ellisekiz yaşında hayata gözlerini yuman Semih Tuğrul'un cenazesi, Hacıbayram Camii'nde kılınan öğle namazından sonra, Karşıyaka Kabristanı'nda toprağa verilmiştir.

1918 yılında İstanbul'da doğan Semih Tuğrul, İstanbul Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Bir süre bu fakültede Asistan olarak çalışan Tuğrul, daha sonra askerlik görevini yapmak için gönüllü olarak Kore'ye gitmiştir. Burada «Kore Gazisi» ünvanını almıştır.

Semih Tuğrul, 1944 yılında Anadolu Ajansı İstanbul şubesinde gazeteciliğe başlamış, daha sonra Türk Haberler Ajansı, Yeni Sabah, Tercüman, Tanin, Havadis gazetelerinde çalışmıştır. Tuğrul, bir süre de, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 1965 yılında TRT'de görev alan Semih Tuğrul, Televizyon Dairesi Başkanlığı ve Genel Müdür Program Yardımcılığı yapmıştır.

Tuğrul, bu görevlerinin yanı sıra SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'nda «Sinema tarihi» konusunda dersler de vermiştir.

Çeşitli eserleri ve Fransızca ile İngilizceden çevirileri bulunan Semih Tuğrul evli ve bir çocuk babasıydı.

SEMİH TUĞRUL'U TANIR MIYDINIZ?

Ayhan HÜNALP

10 Mayıs 1977 tarihinde aramızdan ayrılan TRT müşaviri Semih Tuğrul sinema sanatını en iyi bilenlerimizdendi. Bunun için de 1959 yılında Edinbourg film festivalinin jürisine davet edilen tek yabancı oydu.

Hiç kuşkusuz Fransızcayı en iyi bilen 10 Türkten Türkçeyi en doğru uygulayan eili yazardan biri Semih Tuğrul'du. Max Gallo'nın «İktidar Çarkı»nı, Roger Ikor'un «Suçsuzlar Kapısı»nı, Daniel Costelle'nin «Tutsakları»nı onun pırıl pırıl çevirilerinden okuduğunuz zaman yargılarımda abartma olmadığını göreceksiniz. Son aylarda doğduğu, yıllarca oturduğu, şimdilerde benim de oturduğum Suadiye'nin Tonozlu sokağını veren bir romanı bitirmek üzereydi. Son mektuplarının birisinde «Tanrı ömür verirse eylülde bitireceğim» diyordu. «Yaşamayı seviyorum, tüm pisliğine rezilliğine rağmen. Gerçeği ister misin? Sen değilse bile, ben iyice yaşlandım sayılır. Yaşlanmayı da seviyorum.» diyordu. Hayatı boyunca ödün vermemiş, daima vestiyerden trençkotunu alıp gidebilen adam olmasını bilmişti. Onunla tam 6 yıl bir arada aynı gazetelerde görev yaptık. Basın teknisyenleri tarafından «en iyi sekreter» seçildiği akşam Beşiktaş'da iskelede iki kadeh içmiş, sonra evine gitmiştik. Henüz uyumuş kızı Serra'yı uyandırmadan sevmişti. Sapına kadar namuslu aydınlardan, mert vatanperverlerdendi. Eyleme katılmayan bir solcuydu. Bu yüzden son yıllarını TRT'nin kızağa alınmış müşavirlik kadrolarında geçirdi. Bu Karataş yönetiminde de böyle oldu. Acı ve gariptir. İsmail Cem yönetiminde de böyle oldu. Bilmediği şeylerin sorumluluğunu almaz, sorumluluğunu aldığı şeyleri sonuna kadar savunur, paylaştığı görevde kimseyi yarı yolda bırakmazdı.

Tercüman gazetesinde Yazı İşleri Müdürlüğü yaparken, dış yorumlar yazar, sinema kritikleri yapar, istihbarat servisimizden manşetlik haber çıkartamadığımız günler oturup ma kinesinin başına dört dörtlük bir manşet haberi ve komenteri yaparak ertesi günü bütün gazeteleri atlatırdı. «Vapur DO

dükleri» adındaki romanının kahramanı olan Yazı İşleri Müdürü Semih, sizlere bir iki çizgiyle vermeye çalıştığım Semih Tuğrul'dur. Radyoculuğu, televizyonculuğu da bütün meseleleriyle en iyi bilenderdendi. Bu konuda yazdığı «Türkiye'de Televizyon ve Radyo Olayları» adındaki kitabı uzun yıllar kitaplıklarımızın belgesel yapıtları arasında anılacaktır. Bugün yozlaşan, sıfır derecesine gelerek kendini tekrarlamaktan öteye gidemeyen yerli filmciliğimiz için daha 1953'lerde, «Bir gün gelecek beyler bu yapıtlarınızı oynatacak sinema bulamayacaksınız» demişti. Kore Savaşlarının en çetin yıllarına gönüllü olarak katılıp gazi olduğu halde ağzından bir günü bunu bir ayrıcalık nedeni olarak duymamıştım. Tercüman Yazı İşleri Müdürüyken sekreterliğimde büyüttüğüm bir muhalefet haberi için kızan gazetenin patronu Semih Tanca'ya, «Beyefendi siz bu işlere karışmayın, aklınız ermez, siz ancak pahalı ayakkabı satmaktan anlarsınız» demiş, odanın kapısını göstermişti. Güncel konuları her aydın gibi enine boyuna tartışır, her konuyu dert eder, hiç birisi için «Adam sende» demezdi. 15 Şubat 1977 tarihli mektubunda: «Belirttiğin gibi kötü günler yaşadığımız gerçek. Hem de çok tatsız bir gerçek. Ben de tıpkı senin gibi ve aynen iyimser olamıyorum. Nasıl olunabilir ki bu ortamda!» diyordu.

(. .)

Onun hatırasını, romanıyla ilgili olarak bana 9 Mart 1977 tarihli yazdığı en son mektubundan romanıyla ilgili bazı bölümlerini alarak anmayı bir meslek görevi sayıyorum. Semih Tuğrul günümüzün acımasız koşulları içinde tesadüfen kalmış bir kalem şövalyesiydi. Arenalarda şarkı söyleyen mert gıllıgışsız efendi bir sanatçıydı. Onun emrinde çalıştığım 6 yılı bahtsız meslek yaşantımın altın yıllarından sayıyorum.

«Sevgili Hünalp,

Bu kez 19-20 Şubat 1977 tarihli tatlı mektubunu yanıtlamakta biraz geciktim. Bağışla beni. Boşvermişlikten değildi gecikmem, doğal olarak. Şu giriştiğim roman yazmak serüvenim yüzündendi. Yılların birikimiyle, hızlı bir başlangıç yaptım. Güncel başka hiç bir şeye el süremedim. Elli altmış sayfa kadar tape ettikten sonra şöyle bir durakladım. (Ne halt ediyorum ben) diye düşündüm. Belirli bir yerinden sonra yeniden yazmayı öngördüm. Beğenmedim onu da. Sen benim ne tür... cinli bir titiz herif olduğumu bilirsin! (Olamaz olsaydım) dedim sonunda! Şimdi, üslûplmuş, bölüm ayırımıymış, tiplemeymiş.. bu gibi özellikler üzerinde kılı kırk yarmadan, soluğumu kendi elimle kesmeden, yazmayı sürdürmeye karar

verdim. Düzeltilerini, yapıt bitince, toptan yapmanın daha iyi, daha rahat olacağı kanısına vardım. Hem de araya giren zaman, yazdıklarıma biraz daha mesafeli bakınama olanak sağlıyacak. Böylesi daha iyi. Bazı gâvur romancılar söylerlerdi de, kolay kolay inanamazdım. Bir romana başlamak zordur ama başladıktan sonra, yazarın kendi yarattığı tipleri «denetim» altında tutması da kolay değildir. Her biri, başını alır, dilediği yöne gider; yazara başkaldırır, derlerdi. Gerçekmiş meğerse. Anılarımda kalan bazı tipleri dilediğim yönlere sürükliyemiyorum. Direniyorlar, diretiyorlar hergeleler. Bildiklerini okuyorlar. Ama bu tür zorluklarına rağmen, yazmak olağanüstü bir serüven. Tatlı mı tatlı; kişinin başını döndürüyor sırasında; sırasında da, kendi kendime, odamda, yüksek sesle kahkahayı basıyorum.

Hiç gecikmeden ve aklımdayken hemencecik, sıcağı sıcağına, sana içtenlikli teşekkürlerimi bildirmek isterim. «Suçsuzlar kapısı» için lâyık olmadığım kadar övücü şeyler yazdığından ötürü. Haklısın, bazıları günlük gazetelerde, belirli bir çevrenin yazarlarını, çevirmenlerini, doğrusu ya, imrenilecek bir dayanışma içinde destekleyip duruyorlar. Onların «hinterland»ına girebilmek kolay değil herhalde. Varsınlar, kendi aralarında, düğün dernek, haşır neşir ol sunlar. Ayhancığım, bir ay sonra geldiğimde Boğaziçi'ni dolaştırırsın. Bir meyhanede iki kadeh içeriz. Romanımı, kısmet olur da bitirebilirsem, seveceğini tahmin ediyorum. Çevre senin şimdi oturduğun çevre. Erenköy.. Tonozlu sokağı Taşlıtarla Erenköy istasyonu Zürafalı köşk (Biliyor musun Zürafalı köşkü istasyon yolu üzerindeki Kâzım Karabekir'in şimdi onarılmış köşkü olup, o zamanlar, 1928-1941 arasında, bir köşk yıkıntısıydı ve bahçesinde kafası kırılmış bir zürafa heykeli vardı. Geceleri orda hırsızların barındığı söylenir ve önünden geçmemeye özen gösterilirdi.) Sonra Suadiye Suadiye istasyonunun şimdi apartımanlarla tıklım tıklım dolu olan arka tarafı, göz alabildiğine boşluk, çayırlıktı ve oraları bataklıklarla kaplıydı. O bataklıklarda yaz geceleri kurbağalar çığlık çığlığa konserler verirlerdi. Tonozlu sokağının o günlerdeki durumumda, günde bir otomobil geçecek olursa, bizler mahallenin çocukları bayram eder, otomobilin arkasından hayta hayta koşar dururduk. Ama tüm bunlara rağmen ,otobiyografik yazdığını sanma. Hoş, her «ilk roman» büyük ölçüde otobiyografiktir ama — kaçınılmaz bundan — gerçekler nerde başlar, kim kimdir, gerçekdışı nerde girer.. Tanrı bilir.»

(Cumhuriyet 10 Haziran)

Prof. BEDİ ŞEHSUVAROĞLU'NU KAYBETTİK

Hisar Dergisi yazı ailesinden Prof. Dr. Bedi Şehsuvaroğlu 13 Mayıs 1977 günü İstanbul'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etmiştir.

17 Mayıs 1977 Salı günü İstanbul Karacaahmet mezarlığında toprağa verilen Şehsuvaroğlu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü ve Deontoloji Kürsüsü Başkanı bulunuyordu.

Yazar arkadaşımıza Tanrı'dan rahmet, ailesi ve dostlarına başsağlığı dileriz.

SÜREYYA YUSUF

Tarık Dursun K.

Priştine'ye yirmi dakika ya çeker ya çekmez, küçük fakat derli toplu ormanın bir kıyıcığında oturuyorduk. Aylardan mayıstı, vakit de akşama doğru. Ormanın içlerinden bize kadar yürümeye başlamış, usul usul gelen bir ikindi hüznünü sarıyla kırmızı karışımı Vinyak'la kovmuştuk. Yakınlarımızda bir yerden bir su sesi geliyordu. Zastava arabalarla arka arkaya gelen Priştineli iki aile küçük kır kahvesinin bütün tahta sandalyelerini doldurmuşlardı.

Biz konuktuk, Kosovalı Bedri Selim ile Süreyya Yusuf da ev sahiplerimiz. Ordan oraya atlayarak Türkiye'den, Yugoslavya'dan, edebiyattan en çok da Türkçeden, dilimizden konuşuyorduk. Türkçe tutkunuydular ikisi de. İkisi de öğretmendiler. Bedri Selim'in azıcık Kosova lehçesine vuran Türkçesine karşılık Süreyya Yusuf, en azından bir Türkiyeli kadar güzel Türkçe konuşuyordu. Yerinde kullanarak ve yerinde vurgulayarak.

Üsküp'te de güzel Türkçe konuşanlara rastgelmiştim ama, niçin saklamalı, Süreyya Yusuf'un Türkçesi kadar olanını duymamıştım. Bunu açık açık söylediğimde kızarmış, al basmış yüzünü eğip

«Yok canım,» demişti. «Biz elden gelen çabayı gösteriyoruz fakat yine de eksiklerimiz çok, biliyoruz bunu.»

Bu anlattıklarımın ne anlama geldiğini Türkiye'de yaşayanlara kabul ettirmek zordur. Oysa başka bir ülkede, hele «azınlık halkı» olarak yaşanılan bir ülkede yüzyılların gelenek ve göreneklerine sahip çıkarak anavatan Türkçesini sınırlar ötesi bir yerde capcanlı tutmak kolay olmasa gerektir. Yaşamamışsanız, görmemiş ve içlerine girmemişseniz bunu hemencecik anlayamazsınız, kimse de anlatamaz size.

Süreyya Yusuf, bu savaşımı veren bir Türk'tü. Dilin korunmasının, dile dört elle sarılarak sahiplenmenin bilincinde bir kişiydi. Yanlışız, doğru ve anavatan Türkçesi ile konuşup yazmanın ne kadar sınırlar ötesinde olunursa olunsun, gerçek benliğin ayakta kalmasında tek neden olduğunu bilenlerdendi.

Türkçe yayınlanan «Tan» ve «Birlik» gazetelerinde «Sesler» ve «Çevren» dergilerinde yayınlanan yazıları buna tanıktır. «Türkçe Dilbilgisi», «Liseler için Dilbilgisi» ve «Dilimiz ve Biz» kitapları da buna tanıktır.

Süreyya Yusuf, Priştine Lisesi'nde, Yüksek Eğitim Enstitüsü'nden ve Priştine Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nde Türkçe okutuyordu, dil gönüllüsü bir profesördü.

Sıcak bir temmuz günü Ege'ye bakan bir kıyı kasabası Ören'de bir kalp krizi sonucu bu Süreyya Yusuf'u yitirdik. Türkiye'yi ve Türkçeyi bizlerden daha çok seven, koca bir Makedonya'da tek başına Türk Dil Kurumu gibi çalışan, Türkçe yazan, Türkçe okuyan Makedon Türkleri'nin dillerini düzeltip doğru ve yaşayan bir Türkçe ile konuşmalarını ve yazmalarını sağlayan bu yiğit öğretmen öldü. Kimse bilmedi öldüğünü, kimseler adını anmadı. Çünkü adsız bir kişiydi, yaptığı işi bire bin katarak göklere çıkaranlardan değildi. Karıncaya benzetmiştim. Karınca gibi sessiz fakat ödevini en iyi yapan, bunun bilincini en doğru çizgide sürdürendi.

Yugoslav Türkleri Süreyya Yusuf'u çok arayacaklar. Görkemli öğretmenleri artık yok. Şimdi onun yetiştirdikleri öğrenciler var. En az öğretmenleri Süreyya Yusuf kadar bilinçli, Türkiye Türkçesine vurgun, sınırlar uzağında dilimizi yanlışsız yazma ve okuma çabasındaki öğrencileri.

Süreyya Yusuf, öğrencilerinden öz çocuklarıymış gibi sevecenlikle söz ederdi. Umarım, yüzünü kara çıkarmayacaklardır.

(Dünya Haziran)

EH SÜREYYA KARDEŞ

Necati ZEKERİYA

Neylersin, ölüm herkesin başında uyudun, uyanmadın olacak kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında...
TARANCI

Mayıs günlerinde birlikteydik Istanbul'da değil mi? Aynı odada kaldık günlerce. Ben ölümden, sense yaşamdan konu-

şuyordun hep. Büyük Ada'ya giderken, Dağlarca'nın iki dizesini söylemiştim, hani

Yaşamanın en güzel yerinde
ölümün en güzel yeri.

Bir tuhaf bakmıştın bana,

— Sen iyimsersin, müthiş iyimsersin, demiştin, Dağlarca'nın ters düşünceleri var ölümle ilgili onları söyle demiştin ve şu iki dizesini anımsatmıştın bana

İnsan nasıl ölebilir
yaşamak bu kadar güzelken.

Sonra tâ Ada'lara kadar ölümden söz etmiştik. Aslında dalga geçiyorduk ölümle. Ancak yorgun olduğumuz anlarda böyle şeylerden konuşmuştuk. Son gün Cağaloğlu'na çıkarken doktora tezinden söz etmiştin

— İhtiyarlıkta biz de doktor olacağız, demiştin gülerek.

Oysa hiç ihtiyar değildin. Bir ağaçtın sen, her gün yeniden açardın yapraklarını renklerle, gölgelerle. Yapmak istediklerini söylemiştin. Neydi bunlar, Süreyya kardeş?

Yanılmazsam: Yugoslavya Türk Öyküsü Antolojisi, Yazarlarımızın Dil Anlayışı Üstüne Geniş İncelemeler, Türk Edebiyat Tarihi Kitabı, Kırleja'nın «Glembay Beyler» oyununun arta kalan çevirinin tamamlanması. Öykülerini de bir kitaba toplıyacaktın.

İşte, Mayıs İstanbul gezimizden bunlardır şimdi aklıma gelenler, naaşının Ören'den gelmesini beklerken bu sıcak Temmuz gecesinde...

Sonra sık sık görüştük Üsküp'te, Priştine'de.

Tekrar Türkiye'ye gitmezden önce, bir gün çok sevinçli görmüştüm seni. Demiştin: «Küçük mutluluklarda büyük mutluluklar bulmak ayrı bir sanat aziz! (Bazen böyle derdin bana). Neydi bu küçük mutluluğun? Aziz Nesin'in öykülerini çevirmiş, Priştine «Yedinstvo» Yayınevi'ne teslim etmiştin. Kitaba önsözü Ören'de yazacaktın. Bilmem yazabildin mi?

★

İkinci ve son kez yolculuk yapmıştık bu ayın ilk günlerinde. Nasrettin Hoca Şenliklerine katılmak üzere Akşehir'e yol almıştık. Yanımızda eşin ve dostun dr. Şevket Plana da vardı.

Üsküp'ten yola çıkarken :

— Bu kez ölümden konuşmayacağım, Nasrettin demiştin.

Ve gerçekten hiç söz açmadık ölümden. Ancak Konya'da Mevlânâ'nın kabri önünde dururken, istemiyerek demiştim

— **Ölüm, âsude bahar ülkesidir bir rinde.** (Y. Kemal).

Duymamazlıktan gelmiştin. Gülümsemiştin sadece.

Ankara'ya dönmek üzere otobüs beklerken bir kahvede oturmuş, çay içiyorduk. Dostlarımıza kart imzalıyorduk. Dünyanın dört yanında dostların vardı senin. Konuşuyorduk dünyanın güzel kentlerinden. Bir an demiştin

Göremedik dünyayı
gördük Konya'yı.

Şaka olsun diye

— Bilim adamları arasında benim işim ne? demiştin.

— Ah bu şair milleti, demiştin, bizi de yolumuzdan alıkoyacaklar.

Eşin de, Şevket Plana da, ben de buna çok gülmüştük.

Yaşamayı çok sevdiğin için gülmeyi, sen de çok severdin.

Ankara'ya. Ankara'dan İstanbul'a dönmüştük. Bir an yorgun görmüştüm seni. Valizini taşımak için yardım etmek istemiştim.

— Böyle şey olur mu, demiştin, bizde hâlâ gençlik ateşi var. Fakat uçak alanında itiraf etmiştin yine de

— Aziz, yorgunum, bir an önce Ören'e gitmeliyim, orada dostlar bekliyor beni Fakir Baykur'tlar, Talip Apaydın'lar. Tahsin Saraç'lar, Ruhi Su'lar orada. Sen de gel, gel memnun kalacaksın. İstersen orda ölümle dalga geçeriz şiir söyleye söyleye.

Gelecektim tabii. İstanbul'da bir cumartesi ayrıldık, eyvallah demeden birbirimize. Çünkü pazartesi tekrar görüşecektik. Görüşemedik nedense. Şimdi nâşın fakülte holünde. Alıp götüreceğiz, toprağa vereceğiz seni. Bu kez de eyvallah demiyeceğim sana. Çünkü sen, aramızdasın. Hepimizde senden bir şeyler var. Bir kez açmıştın baharını, dostça, kardeşçe, insanca yaşayacaksın ölümsüzlüğünü hep. diyerek

Biz dünyadan gider olduk
kalanlara selâm olsun.

Yunus'un bu iki dizesini sen de severdin, değil mi Süreyya kardeş? Bunun için böyle bitirdim bu bitmemiş yazıyı.

Bu selâm bütün yaptıkların için bir millî marştır dostlarından sana, çiçeklenecek, bayraklaşacak...

(Tan «Priştine» 23 Temmuz)

SÜREYYA YUSUF'LA TÜRKİYE'YE SON YOLCULUĞUM

Şevket PLANA

Son üç yıl içerisinde üç kere sırtı sıra, Priştine Felsefe Fakültesi öğretim üyelerinden meslektaşım ve dostum Süreyya Yusuf'la Türkiye'ye hep beraber yolculuk yaptım. Bütün bu yolculuklarımızın belli başlı ereği, bilim ve mesleğimizle ilgili yeni yeni bilgiler edinmek, ve aynı zamanda, en yeni araştırma ve etüdlerimizin sonuçlarından bilim âlemine birtakım yenilikleri bildirmekti. Orada mesleğimizle mütenasip çok yararlı ve bir o kadar da ilginç şeyler gördük ve işittik, bizler de bazı yeniliklerimizi anlatmaktan geri kalmadık. Birçok muhatabımızın düşüncelerindeki ipuçlarına varabildik, yaptığımız esaslı görüşmeler ve incelemelerden sonra ilgili konumuzun mealine lâyikiyle varabildik. Fakat, ne yazık ki, devrani felek, birçok yönleriyle ve birçok açıdan saydığımız ve sevdiğimiz bu güzel memlekette, birlikte geçirdiğimiz o güzel an'ların sonunu bizlere zehir etti. Ve sanki hikâyelerdeki gibi, yukarıda sözü geçen o ÜÇ sayısında, en güzel, en cazibelisi, Akşehir'deki son hatıralarımızdı — yani Nasreddin Hoca'nın tarihi memleketindeydi — O'nun efsanevi ve edebi şahsiyetini yakından hissetmek, dolayısıyle âlemi cihanda hayranlık uyandıran son derece güzel ve o biçimde ilginç nüktelerinin felsefi hikmetini daha yakından anlayabilmek ereğiyle, 2'den 10 Temmuz'a kadar yukarıda adı geçen tarihî yerde toplu halde bulunduk. İşte burada ve bu vesileyle Yugoslav edebiyatında Nasreddin Hoca'yla ilgili sorunların bilimsel ve yöntemli açıklamasını sevgili meslektaşımız Süreyya'dan dinleyebildik, ayrıyeten bu konu üzerine Stefan Sremac'ın Nasreddin hakkında bileşik ve fakat çok ilginç görüşlerine de değinmiş oldu. Haliyle orada hazır bulunan ilgili dinleyiciler de konuyla ilgili Süreyya'nın açıklamasından memnun kalmışlardı. Tam bu sırada, bu konu üzerine Süreyya açıklamasını yaparken, konuşurken, kim derdi ki, foto makinemle o an'da çektiğim resminin son ve daimi bir hatıra olarak kalacak ve ebediyyen unutulmayacaktır.

Onun dostluk duygusu, çalışma hevesi, dirençli oluşu, düşüncesi açık ve seçik, gerçekçi, bütün çıplaklığıyle gerçeği ortaya koyar, sağduyulu prensipiyel, tartışmalarında taviz vermez, kavgasını sağlam temeller üzerinde yürütmeğe her zaman hazırdı. Süreyya'nın bu niteliklerini, herkes ve bu son toplantıda dahi bütün muhatapları tarafından takdirle karşılanmıştır.

Tabiatın bir cilvesi olan şu ölüm denilen şey, Süreyya'mızı aramızdan aldı götürdü, ancak bizleri büsbütün yoksun bırakmadı, ardından bir hayli değerli eserler bıraktı. O, eserleriyle aramızda daima yaşayacaktır.

Onun erken ölümü, bizim için büyük bir şanssızlık eseri, birçok mesleki, bilimsel ve özellikle edebi eserleri bitmeden yarıda kaldı. Fakat, buna rağmen, hayatı boyunca yoğun çalışmalarıyla gelen kültürümüze ve özellikle edebi eserleri bitmeden yarıda kaldı. Fakat, buna rağmen, hayatı boyunca yoğun çalışmalarıyla genel kültürümüze ve özellikle bölgemizin kültür hazinesinin zenginlenmesine katkıda bulunmuş ve önemli payını sunmuştur.

(Tan «Priştine» 23 Temmuz)

SERPTİĞİ TOHUMLAR DAİMA ÜRÜN VERECEK

Enver BAKİ

Kalp krizi geçirip, ölüm haberiniz bizleri içten sarstı. Buna inanmayarak, kardeşlerin, arkadaşların, çalışma arkadaşların, öğrencilerin yeniden seslenmeni, bu acı haberi yalanlamanı sabırsızlıkla, saatlerce beklediler. Hak ettiğin dinlenme günlerinin sarsıcı bir anında göz yumup, seni çok seven kardeşlerinden, ayrılmanı bilmediğin arkadaş ve işbirlikçilerinden vedalaşmadan ayrılıp gitmen, bizleri, hepimizi ayrıca üzüyor.

Bugün, yürekleri üzüntüyle dolu bizler, senin yokluğunu sezmiş olacak, seni arayacaklardır. Arayacaklardır çünkü, bizlerin yanında olmanı, ortak çalışmalarda her zaman bulunmanı bizlere alıştırdın.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, kaleminden çıkan dil yazıları, kuramsal yazılar, eli kalem tutanın geniş bir bilgi edinmesine payını sunmuştur. Onun için senin yazılarını «Tan»da, «Çevren»de, «Birlik»te, «Sesler»de görünce, hepimiz sevinir, yazıyı okurduk. Okurduk çünkü kendi dilini sevdiğin kadar, halklarımızın tüm dillerini sevdin, onları dolu ağızla konuştun, çeviriler yaptın. «Çevren»in sayıları senin yazılarınsız çıkması olanaksızdı. Çünkü her sayısında yeni bir şeyler, dildeki buluşları, incelemelerini duyurmak, yansıtmak istedin. Böylece dili kendin sevdiğin kadar, başkalarının da sevmesini uğraştın. Dergi ya da gazetede bir dil yanlışlığı görünce, kızardın. Ama yanlışlıkların çalışmayla düzeleceğine inanarak, hepimizi işlemeye, çalışmaya kendi çalışmalarınla körüklerdin.

Başyazarım, bundan tam üç hafta önce yıllık dinlenme-

ye gidip yola koyulurken bile «yanlışlıkların olmamasına özenli olun» derken, «Çevren»in 14. sayısını tamamlayıp basına verdin.

Evde, «Çevren»de, fakültede bekleyen işlerinin varolduğunu bilerek, her zaman olduğu gibi, bu kez de yıllık izninden bir an önce dönmeni bekliyorduk. Bu arada bile yokluğunu sezdik, seni aradık.

Doktora tezini hazırlarken, üç dört ay önce «Yugoslavya Türk Şiiri Antolojisi» yayınlandı, «Yugoslavya Türk Öyküler Antolojisini» de hazır bir durumda bıraktın. Ama tümümüzün sabırsızlıkla bitirmeni beklediğimiz birçok yararlı işlerin yarıda kaldı.

Toplumumuz ve halkımız, bu en verimli döneminde büyük yapıtlar beklerken, «Tan»ın ve «Çevren»in okurları, fakülte öğrencileri bilmediği birçok dil sırlarını yazılarından öğrenmeyi beklerlerken, senden artık yoksun kaldılar.

Öğretmenimiz, kardeşimiz, arkadaşımız Süreyya bu dünyadan beklenmedik bir anda göçtü. O artık aramızda yok. Ama dünyaya serptiği tohumlar daima ürün verecek ve eserleriyle, daima aramızda yaşayacaktır.

Yürekli bir insan, iyi bir dost, örnek bir babanın yazıları, incelemeleri, dil çalışmaları, çevirileri bizlere örnek olacak.

Öğretmenim Süreyya, senin gibi, dilimizi ve dilleri bizler de seveceğiz.

(Tan «Priştine» 23 Temmuz)

ESAT MAHMUT KARAKURT ÖLDÜ

Ünlü romancı Esat Mahmut Karakurt, tedavi edilmekte olduğu Gureba Hastanesi'nde 15 Temmuz günü ölmüştür. Karakurt, 75 yaşındaydı.

Karakurt, bir süre önce evinin merdivenlerinden düşerek beyin kanaması geçirmiş, Gureba Hastanesi'ne kaldırılarak ameliyat edilmişti.

Ünlü romancının ölümü kısa sürede duyulmuş, sanat ve yazın çevrelerinde büyük üzüntü uyandırmıştır.

KISA GEÇMİŞİ

Karakurt, 1902 yılında İstanbul'da doğmuş, liseyi bitirdikten sonra 1926'da Dişçilik Yüksek Okulu'nu, 1934'de de Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, ayrıca bir süre Edebiyat Fakültesi'ne devam etmiştir.

30 yıl Galatasaray Lisesi'nde Türkçe ve yazın öğretmenliği yapan, bu arada avukatlık, gazetecilik konuları yanısıra

adının en fazla duyulmasına neden olan roman yazarlığı mesleğini de yürüten Esat Mahmurt Karakurt'un 20'den fazla yapıtı birçok kez basılmış, birçoğu da filmlere konu olmuştur.

ESAT MAHMUT KARAKURT'U DA KAYBETTİK

Cihat BABAN

15 Temmuz günü Esat Mahmut Karakurt'u; kahkahaları, nükteleri, olayları, bazen konveks, bazen konkav aynalarda kendine göre yorumlayarak etrafa neş'e saçan canlılığı ile birlikte yitirdik. Dünyayı her zaman taşıdığı siyah gözlüklerinin arkasından, biraz da kendini zorlayarak pembe gören Esat Mahmut, gerçeklerin en gerçeği olan ölümün kucağına merdivenden yuvarlanarak düştü. Çok eski bir aile dostluğumuz vardı, babası Mahmut Paşa, dedem Zihni Paşa'nın dostu ve emeklilik günlerinde arkadaşı idi. Kendisi amcam Şükrü Baba'nın gazetesi Tercüman'a polis muhabiri olarak mütareke senelerinde girmişti, zatıba olaylarını yazan kalemi hayal gücü ile birleşince bir gün çok okunan romanlar yazmaya başladı. 1930 ile 1934 arasında Hukuk Fakültesi'nde sınıf arkadaşlığı yaptık. O hukuka dışçi okulunu bitirdikten sonra gelmişti ve bizim sınıfın büyüklerindendi, fakat o bu yaş büyüklüğünün farkına varmadan küçükle küçük, büyükle büyük olur, daha çok büyüğü kendi neş'e dünyasının içine çekerek insanları kendisiyle birlikte oldukları sürece mutlu kılmanın çaresini arardı.

Uzun süren Galatasaray Lisesi'ndeki hocalığından öğretmenler odasının aranan, beklenen sesi muzip fakat tatlı halleri ile öğrencilerin sevdikleri ağabeyleri idi. Yalnız öğretmen odasının mı? O yazlarını geçirdiği Büyük Ada'nın da yolu izlenen sevgilisi idi. Romanlarının kapışılarak okunduğu devirlerde Ada hanımlarının gözünün içine baktıkları bir kavalye idi. Gazeteler 75 yaşında olduğunu yazmasaydılar, daha on gün evvel Divan Pastanesi'nin önünde kendisi ile ayak üstü konuşurken, kırk yedi yıllık bir dostluğa rağmen onun bu yaşa geldiğini hiç hatırlayamayacaktım. Yeni Sabah'ta büyük dünya röportajları yaptı, renkli kalemi ile küremizin hemen her köşesini bize tanıttı, Finlandiya saunalarında hurilerin erkekleri nasıl yıkadıklarını, Japonya'da geyşaların nasıl hizmet ettiklerini ondan öğrenenler oralarda gittikleri zaman rahmetlinin her şeyi doğru yazdığını, yalnız Finlandiya'da hurilerin yerini gazubet natırların almış olduğunu gördüler

Bir zamanlar çok yazdı, ve çok arandı, fakat hem zor yaz-

dığı ve hem de refaha kavuşmuş olduğu için artık son zamanlarda kendisine eziyet etmek ve bir yerlere çekilip aylarca yazı yazmanın sıkıntısına da katlanmak istemiyordu. Bir aralık baba memleketi Urfa'dan milletvekili ve sonra da senatör seçildi. Siyasal mücadelelere katlandığı gibi özellikle basın davalarında da kendisine haklı bir şöhret yaptı, bazen arkadaş, bazen patron hatırı için girdiği davalarda kafasında yaşattığı renkli üslûbu ile konuşan, sesini indirip yükselten ve jüriyi etkilemek isteyen avukat tipini yaratmak isterdi. Bir çok davalarda haklı olduğu için mahkemelerden olumlu kararlar alarak isim yapmaktan dinleyicileri de çok etkiledi.. Ama sürekli avukatlık zahmetli işti, tıpkı romanlarında olduğu gibi gereken ilgiyi Adliye koridorlarında topladıktan sonra oraya da bir daha adımını atmadı.

Çok geniş bir çevre, romanlarını, röportajlarını daima hatırlayacaktır.

Dostları, onlar da teker teker onun yolundan giderek ona kavuşuncaya kadar onun sohbetlerini arayacaklar, hikâyelerini birbirlerine tekrar edecekler..

Memleket kendi cinsinde örneği olmayan bu zeki, bu heyecan dolu yetmiş beş yaşındaki delikanlıyı bir devrin gençlerini yazıları ile etkilemiş romancıyı daima hatırlayacaktır. Onu tanıyan herkes bu gün onun cenazesi başında kadere boyun eğerken «Ölecek adam değildi!» demektedir.

Galatasaraylı öğrenciler, hukuklu arkadaşları, basındaki meslektaşları, her gün Divan Pastanesi'nde toplanan yakınları, onun okuyucuları, hepsi bu gün zeki, değerli bir dost kaybetmenin üzüntüsü içinde teselliye muhtaçtırlar.

(Dünya 21 Temmuz)

ESAT MAHMUT KARAKURT VE ROMAN OKURUNUN OLUŞTURULMASI

Doğan HIZLAN

Roman okurunun oluşturulmasında, Esat Mahmut Karakurt'un yapıtlarının büyük oranda etkisi vardır. Romanlarının kolay okunurluğu, konularının yığınlara yakınlığı, anlatımdaki yalınlık, okurunu çoğaltmıştır. Karakurt'un da «edebi» anlamda romancılıkta bir iddiası yoktur. Hıfzı Topuz'un onunla yaptığı bir röportajda, «roman» ve «gazete romanı» diye bir ayrım yapması dikkate değer. «Gazete romanı ile, onun haricindeki romanı tamamen birbirinden ayırmak lâzımdır.» Karakurt'un bu tür okurun oluşturulmasında ve artmasında etkisi görülmüştür, ondan da ötesi tefrika roman denilen bir

türe de alışkanlık sağlamıştır. Okur yığınına seslenen bu ro manlar o zamanların gündelik gazetelerinin tirajını da yük seltmiştir. Cumhuriyet'te yayınlanan «İlk ve Son», Tasvir'd yayınlanan «Ankara Ekspresi» bunun örnekleridir.

Bugünün romancılığında, gazetecilikten gelen birtakım ögelerin kullanıldığı ortadadır. Sözgelimi bir Hemingway, bi Gallo gazetecilik izlenimlerini, daha başka deyimle gazeteci lik malzemesini roman kalıbına dökmüşlerdir. Önceleri bi muhabir olan Karakurt da bu tavrı belgeleyen kişilerdendir Son röportajında; genç bir gazeteciyken kendine gönderilen intihar mektuplarını malzeme olarak romanlarında kullandığını açıkça belirtmiştir. Bu yöntemi kullandığının açık örneği, «Dağları Bekleyen Kız»dır. Doğu olaylarını bastırmakla görevli Salih Paşa'nın karargâhına giden Karakurt, roman yazmayı burada aklına getirmiştir.

Romancı, kimi kitapları üzerine bilgi verirken, daha geniş deyimle romanlarının savunmasını yaparken kavram kargaşasına düştüğü olur. Aşkla insan sevgisini aynı düzeyde değerlendirir. İddiası, aşk romanlarında alabildiğine insan sevgisini sergilediğidir. Genel çizgisiyle ve derine inmeyen bir değerlendirmeyle bu görüşe doğruluk payı verirsek, kahramanları arasındaki sevgi bağının aşkı aşan yanlarına da rastlayabiliriz. Edebiyat tarihçilerimiz özellikle Karakurt üzerinde bir yargıya varırlarken, romanlarının belli düzeylerdeki kişilerce çok okunurluğunun çok yanlı nedenini araştırmalıdırlar. Yoksa bu olgu yalnızca, halkın psikolojisine sesleniyor, sözüyle özetlenemez.

Bir dönemin okurları bir dönemin roman kahramanlarına ilgi duyuyorlar. Karakurt'un kahramanlarına bakarsanız, insan gerçeğini aşan, insan denilen yaratığın yumuşaklığına ters düşen kişilerle karşılaşırız. Erkekler; alabildiğine sert, düşüncelerinden, ilkelerinden ödün vermeyen, yalnız vatanları için çalışan ve yaşayan, güzellikte ve yüreklilikte benzersizdirler Kadın kahramanlara gelince; erkeklerine sadık, «hisli ve içli», bir yaşam boyu sevdiklerini bekleyecek meleklerdir. İnsanın yaşadığı tozlu gerçekten çok arınmış hayal dünyası. Romanlarının bu karşıtlıktan oluşan yapısı ona bir yayılırlık ögesi daha kazandırmıştır. Türk sineması da onun romanlarını filme aktarmıştır. Bunca kitap yazan bir kişi yaşamının son yıllarında yazmaktan nefret ettiğini söylemiştir. Bu nefretini ortaya koyarken de son dönemlerinde aynı nefret fobisine yakalanan Vâ-Nû, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Reşat Nuri Güntekin'i örnek vermiştir.

Karakurt kimi zaman geleneksel edebiyatımız üzerine dü

şüphelerini iletmiştir. Genç kuşağın edebiyat beğenisi için söyledikleri genel yargılardan öteye geçmemiştir. Divan edebiyatı ve bir edebiyatın yaşaması için neyin gerekli olduğu konusunda söylediklerinden bir bölümü buraya aktararak, onun öğretmenlik yanına da ışık tuttuğumuzu sanıyorum.

«Ben Divan edebiyatını bütün kıymetleriyle beraber yani Fuzuli'si, Nefi'si, Baki'si, Nedim'i, Şeyhülislâm'ı ne bileyim ben, velhasıl küçüğü ve büyüğü ile vazifesini yapmış, rolünü ikmal etmiş, artık kendisinden ses gelmesine imkân olmayan sadece ve basitçe bir tarih telâkki ediyorum. Yeni nesil, bu şerefli ve büyük eskileri bundan sonra o da ancak anlamak kabil olursa bir tarih diye okuyabilir. Lisanını bilmediği, sesini anlamadığı, zevkine varamadığı bir edebiyatı bugünün çocuğu zorla, o da edebiyat hocasından alacağı kırık notlardan korkarak ancak tekrarlayabiliyor. Nedim'in en çapkın mısralarını bile bugünün bir yirmi yaş delikanlısına zorlamazsanız ezberletemezsiniz.

Sevilen edebiyat zorla değil, arzuyla, heyecanla yapılır. Binaenaleyh bence bu edebiyat artık tarihe karışıp yavaş yavaş izlerini kaybettiğimiz bir edebiyattır. İyiydiler, heyecanlıydılar, yüksektiler, sanatkârdılar... Evet, hepsi kabul!... Fakat ayni zamanda itiraf etmek lâzım ki, çok bir cepheli, çok dar ve mahdut ufuklu, pek yeknesaktılar.»

Romancı avukat Esat Mahmut Karakurt, ünlü «Afrodit» davasında yaptığı savunma ile de «müstehcenlik» kavramına bir açıklık getirmiştir. Kısaca «Afrodit» davasına değinelim. Pierre Louys adlı Fransız yazarının «Afrodit»ini Nasuhi Baydar dilimize çevirdi. Savcılık da bu kitap hakkında «müstehcen» diye dava açtı. «Afrodit» davası, 1940 yılının kanlı savaş günlerinin gazetelerinin birinci sayfalarında yer aldı. Bu davada yalnız müstehcenlik kavramını düşünmemek gerekiyor. Sanatın müstehcenlikten ayrıldığı noktanın, yerin saptanması bu davada düğümleniyordu. İki anlayışın çarpışması bu davada düğümleniyordu. Uygarlık anlayışının, Cumhuriyet sonrası düşünce özgürlüğünün yerleşip yerleşmediğinin belgesi bu dava olacaktı. Cumhuriyet, Akşam, Tan bu davaya ağırlık verdiler. İşte Esat Mahmut Karakurt, burada iki kimliğini birleştirerek — avukatlık, romancılık — gerçekten unutulmaz, o yılların kuşağının belleklerinde yer eden bir savunma yaptı. Mustafa Şekip (Tunç), Sadrettin Celâl (Antel) ve Ali Nihat (Tarlan)'dan oluşan bilirkişi kurulu ve Talim Terbiye Dairesi'nin verdiği raporlar kitabın müstehcen olmadığı görüşündeydiler. Savcılık ise iddiasını sürdürüyordu.

«Afrodit»in aklanmasını sağlayan savunmadan bir bölümü aşağıya aktarıyorum :

«Nezaketine ve nezahetine ve bilhassa hüsnüniyetine emin olduğum İstanbul müddeiumumisinin üç saatten fazla süren iddiasını büyük bir haz ve o nisbette de büyük bir teessürle dinledim.

İddia makamı. Piyer Louys'den iki parça bulup getirdi Fakat ben isterlerse kendilerine; okuduklarını gölgede bırakacak üç yüz on iki parça getirip okuyabilirim şimdi. İsterlerse Nedim'in, Nefi'nin, Baki'nin divanlarından; İncil'den, Tevrat'tan parçalar okuyayım. İsterlerse şimdi Nedim'in hammamiyesini açarak dejenere olmuş bir bedbaht mahbubun; hamamın gölgeli bir köşesine sinmiş yatan Nedim'in yanına gelerek ona nasıl sarılıp öpmek istediğini ve Nedim'in de bu iffetsiz, ahlâksız oğlanın göğsünde çıkan tüyleri görerek; «nasıl güneş bulutlanmağa başlamış!» diye devam eden parçasını okuyayım? İsterler mi: Tevrat'ı açarak Hazreti Lût'un bizzat kendi sulbünden hasıl olan iki kızının arasına girip onları inlete inlete istifraş ettiğini tasvir eden faslı tekrarlıyayım? Ve gene aziz müddeiumumi isterler mi ki İncil'in kapağını kaldırarak daha dünyayı tanımayacak kadar küçük bir kızı; yüz tane karısı olan peygamber Süleyman'ın nasıl bağırta bağırta hurma ağacının altına sürükleyip götürdüğünü hikâye eden fıkrayı okuyayım? Ve gene isterler mi? Sûre-i Yusuf'tan bir sayfa açıp, «Mısır kadınlarının; onun güzelliği karşısında nasıl kendilerini kaybederek tenasül âletlerinden kan bıraktıklarını» burada okuyayım?

Şimdi soruyorum sayın müddeiumumiye: Bütün bu klâsik edebiyatımız ve bütün Kütüb-ü Mukaddes'e de mi müstehcen?

Allah ta mı — hâşâ — müstehcen neşriyat yapmış?»

«Afrodit»in aklanması hiç kuşkusuz ilerdeki yerli ve yabancı yapıtların geleceği konusunda da önemli bir aşama olmuştur. Yıllar sonra dilimizde yazılan ve dilimize çevrilen kitaplar için olumlu bir örnek niteliğindedir. Dili eskimiş olan bu savunmadaki bazı kelimelerin bugünkü karşılıklarını da verelim: Müddeiumumi: Savcı, nisbet: oran, hammâmiyye: Divan Edebiyatı'nda giriş kısmı hamam eğlencesi tasvirine ayrılan kaside vesaire, bedbaht: kötü bahtlı, talihsiz, mahbub: erkek sevgili, istifraş etmek: beraber yatmak, yatağa almak, tenasül âleti: üreme organı, Kütüb-ü Mukaddese: Kutsal kitaplar.

Karakurt'u bugün değerlendirenler onun roman okurunun

oluşturulmasında yaptığı olumlu katkıları görmemezlikten gelmesinler. Unutmayalım ki her yazarı kendi koşulları, türü, ortamı içinde değerlendirmek gerekir.

(Cumhuriyet 23 Temmuz)

ESAT MAHMUT KARAKURT

Haldun TANER

Esat Mahmut Karakurt da çok sevdiği dünyayı bırakıp gitti. Karakurt, benim hocam olmamıştı. Ama yakın dostumdu. Son günlere kadar da bu dostluk bozulmadı.

Galatasaray Lisesi'nden Karakurt'un gözde öğrencisi olan dostum Çetin Altan, eski hocası için yazdığı yazının bir yerinde şöyle diyor: «Esat Mahmut'un ölümünü öğrenince ilk aklıma gelen şey, Babıâli'de kimsenin onun hakkında pek bir şey yazmayacağı düşüncesi oldu. Adı sokak romancılığına çıktığı için, ölümüne bir yazıyı bile çok görme titizliğine düşülecekti.»

Doğru söylüyor Altan. Bir zamanlar satış rekorlarını kıran bir roman türünün yazarı olarak ona öclenen çok kişi vardı. Ucuz bir türü sevdirdiği için değil de, galiba çok para kazandığı için. Çünkü Türkiye'mizde ilâmaşallah ne ucuzluklar övülegelmiştir. Öylesine bir titizlik ne yazık ki bizde yerleşememiştir. O titizliğin gösteriliyor gibi olduğu yere bakın, ille başka bir amaç bu gerekçe ile süsleniyordur.

Kaldı ki Esat Mahmut, romancı olarak değil. tümü ile insan olarak ele alınması gereken bir varlıktır. Romancılığını kendi de önemsemiş değildi. Bunu bir para kazanma aracı sayardı. Bazen de bu kadar doğru sözlülükten çekinir. «Latin harflerinin yeni kabul edildiği bir dönemde büyük yığınlara roman okuma zevkini yaymaya çalıştım» gibi daha usturuplu bir gerekçe sunardı.

Evet, bugün daha çok plâjda okunduğu için (insanı bronzlaştıran romanlar) diye adlandırılan bu kolay okunur, yorulmadan okunur incir çekirdeği doldurmayan bestseller türünün Türkiye'deki ilk temsilcilerinden biri olan Esat Mahmut Karakurt aslında romanını değil, yaşamını önemserdi. Anlatırlar: Galatasaray'da bir öğrencisi onun gözüne girmek için tahrir ödevini hep hocasının romanındaki gibi kısa ve devrik cümlelerle, onunkine benzer konuşmalarla bezemiş. Esat Mahmut'dan dolgun bir not ve övücü iki lâf beklerken gafil çocuk hocanın hışmına uğramış, Karakurt ona :

— «Hımbıl adam. Başka özenecek yazar mı bulamadın? Ben

bunları ekmek parası için yazıyorum. Sen de edebiyat sanıyorsun» diye kükremiş.

Özeleştirinin böylesine — hele yazar takımı arasında — kaç kişide rastladınız?

İnsan Esat Mahmut Karakurt, dünyada her şeyin alayını çıkardığı gibi kendi romancılığının alayını da böyle çıkarırdı. Daha fazlasına gitmiyorsa bunu yayıncılarının işini bozmamak düşüncesine vermek gerekirdi.

Yine Galatasaray'daki sert hocalık dönemine ait tatlı bir anekdot da şudur: Öğrencilerine şapşal surat, aval bakışlı, sersem aleyhisselâm, hımbıl bey gibi hitaplarla seslenen Karakurt, boş bakışlı aylak bir öğrencisine kızıp ceza yazmak üzere

— Nedir senin adın? diye sormuş.

Çocuk

— Mustafa Kemal, diye cevap vermiş.

— Hangi aptal koydu sana o adı?

— Bizzat Mustafa Kemal.

Meğer çocuğun babası Atatürk'ün yanından ayrılmayan (mutad zevattan) biri imiş. Karakurt, baltayı taşa vurunca kimbilir önce nasıl şaşırmış, sonra da eve gidince ne kadar gülmüştür. Çok sevdiği bu anekdotu yüzünü pırıl pırıl aydınlatan candan gülüşü ile sık sık anlatırdı.

Ben Esat Mahmut'un romancılığını değil, kişiliğini severdim. Belki biraz düzeyde, ama çok sağlıklı bir içgüdüye dayanan pratik bir yaşam üslûbu vardı. Bu kadarı bile, CHP içinde ve İsmet İnönü devrinde sözü dinlenir, hatırı sayılır, esamisi okunur bir Siirt mebusu olmasına yetiyordu. Doğuiu kökeninin sağlam bünyeliliği, iri yarılığı onu aşağılık komplekslerinden çok uzak bir candanlığa, sevecenliğe bürümüştü. Aklını, iradesini kullanıp duygusallığın tuzaklarına kapılmadan (hayatını yaşamak) istiyordu. Her anının tadını çıkara çıkara. Siirt'in bir köyünden gelip sırf zekâsı, doğru sözlülüğü ile sarayda en yüksek dini makamlara kadar çıkan babası gibi çapkındı. Hiç evlenmemişti, evlilikten bucak bucak kaçıyordu. İkili bir yaşamın koordinasyon gerektiren külfetini göze alınmaya değmez buluyordu. Vagonsuz bir lokomotif gibi rahat manevra yeteneğini elden kaçırmak istemiyordu. Babası evlenip döle döşe kavuşmuştu. O, bu deliliği yapmayacaktı. Dostlarının belki sevgiden, biraz da hasetten ileri gelen evlenme teşviklerini çoğu zaman alaylı bir kaçışla, bazen de enerjik bir redle savuştururdu.

Ben onun bekâr kalma özgürlüğünü titizlikle sürdürme az-

mini anlayışla karşılardım. Ama bencil yaşayışına takıldığım olurdu. Daha sağlığında bile onun üzerine bu sütunlarda bir yazı yazmıştım. (Hayatını Yaşamak) başlığını taşıyan bu yazı şöyle başlıyordu

«Somurtuk, buruk ve pasif bir ortamın içinde sürekli canlılığı ve candanlığı, sevimliliği ile manevi bir vitamin gibidir Esat Mahmut Karakurt. Ona ne zaman rastlasanız, iki lokma konuşsanız içiniz açılır, efkârınız dağılır.»

Gerçekten de öyleydi. Yetmiş beş yaşına göre biraz tehlikeli kalan kilolarını feda edememesine karşın, o yaşta da bütün kadınların dikkatini çeken hayat ve neşe dolu, ayrıca da çok yakışıklı bir adamdı. Bir röportajcıya verdiği cevapta

— Yazacağımı yazdım. Şimdi okuyorum. Gezilere çıkıyorum. Dünyanın gelişmiş gelişmemiş ülkelerini geziyorum, diyordu.

Ömründe bir tek kere olsun kısa bir süre bile, dünya evine girmemiş olmasından hiç yakındığı yoktu.

— Benim ömrümün üç günü üçyüz bin liraya değer, diyordu. Bu yüzden geri kalan günlerimi kendime ayırdım.

Bunun daha açıkçası, daha Esat Mahmut Karakurt'çası şuydu

— Bu ülkede suyu getiren de bir, testiyi kıran da. Bir süre hizmet ettik işte. Şimdi de hayatımı yaşayacağım.

Bu tasasız görünümüne rağmen bazen onun bile insanı çıldırtacak zırvalıklar karşısında kızdığı olurdu. Sonra yine işin bir alay yanını bulup kendini karamsarlığa kaptırmaktan kurtarırdı.

Esat Mahmut Karakurt'un sağlam soyunun geleneği gereği, çok uzun yaşayacağına inanıyorduk. Hatta yetmiş beş yaş için — aslında ancak elli beş gösterirdi — çok zararı olabilecek fazla kilolarıyla bile bağışıklık sağlamasına bakarak onun fenomenal delikanlılığını ve pürüzsüz yüzünü doğal karşılardık. Babası doksan beş yaşına kadar zinde ve dolu dolu yaşamıştı. Oğlu da aynı üslûp içinde onun rekorunu kıracak sanıyorduk.

Bu kadar hayat dolu bir insanın yok oluvermesine insan kolay inanamıyor, alışamıyor. Divan'ın bulvar kahvesini çınlatan kahkahaları sanki hâlâ havada.

Evet bu dünyadan bir de böyle renkli ve canlı bir Esat Mahmut geçti. Hayatı dolu dolu yaşayan, dört dörtlük canlı bir adam.

(Milliyet 14 Ağustos)

AHMET ANGIN'I YİTİRDİK

Çevirmen, araştırmacı ve gazeteci Ahmet Angın'ı 25 Temmuzda geçirdiği bir kalp krizi sonucunda yitirdik.

1919 yılında Giri'tde doğan ve Yunan yazarlarını —özellikle Kazancakis— ülkemizde tanıtmakla ünlenen Angın'ın çevirdiği pek çok kitap toplatıldı ve sanatçı hakkında açılan davalar sonucu 24 yıla mahkûm oldu.

Edebiyat Fakültesi'ni bitiren ve Yunancadan dilimize çeviri yapan iki sanatçıdan biri olan Angın'ın, çeviri, inceleme ve deneme olarak 40 kitabı vardır.

Yunanca, İspanyolca ve Fransızcadan çeviri yapan Angın'ın önemli çevirilerinden bazıları şunlardır

«Zorba», «Yeniden Çarmıha Geriliş», «İspanya, Yaşasın Ölüm», «Günaha Son Çağrı», «Yağma Edilen Kıta: Latin Amerika», «Göçebeler», «Vietnam'da Halk Savaşı ve Amerika». «Grevler, Sendikalar, Partiler», «Kanlı Pazardan Ekim İhtilâline», «Toda-Raba», «Gül ve Yumruk.»

KERİM SADİ

Yalçın ŞAHİN

12 Ağustos cuma günü saat 22.30'da elim bir vefatla aramızdan ayrılan düşünür Kerim Sadi (Ahmet Nevzat Cerrahoğlu) düşün hayatımızda «Aydınlık» yazı kadrosundan bugüne dek gelebilmiş sayılı aydınlarımızdan biriydi. Türkiye Yazarlar Sendikası İkinci Başkanı Şükran Kurdakul'un anısına saygılar sunduğu Kerim Sadi; «60 yıllık savaşımında yakın tarihimizin arşivlerin karanlığında bırakılmak istenen gerçekleri aydınlığa çıkarma görevini üstlenmiş sabır adamlarından biridir.» İlk yazısını 1918'de İzmir'de çıkan «Ahenk» dergisinde «Dertlerimiz» başlığıyla veren Kerim Sadi, 60 seneye yakın araştırmalarda bulunmuş gerçek bir bilimsel düşünürdü. 1930'larda çıkarmağa başladığı «İnsaniyet Kütüphanesi»yle yayın hayatına başlamış, son devirlere kadar «Türkiye'de sosyalizmin tarihine katkıyla başarılı çalışmalarını sürdürmüştür.

Kendi deyişiyle «1917 devriminin dalga dalga yayılan sarsıntılarından ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonradır ki benim de mensup olduğum kuşak sosyalizmin ilmi şekli ile karşı karşıya geldi.» Henüz Tıp Fakültesi talebesi iken büyük Oktobr devriminin etkisiyle sosyalizmi benimseyen Kerim Sadi, Oktobr devrimini ve onun liderlerini yakından görmüştü. 1925'te «Aydınlık» mecmuasının çıkarmış olduğu fevkalâde gençlik nüshasında «Ziya Gökalp» ve «Anadolu»

...simli iki yazısı da çıkmıştır. 1929'da çıkardığı 2 broşürde yayın hayatına atılmıştı. «Ücretli Esirler» ve «Ansiklopedideki Vahşi».

Kerim Sadi bilimsel çalışmalarını metod üzerine odaklaştırmıştır. Diyalektik ve tarihi materyalizmin — Marx ve Engels'teki — bütün formülâsyonlarını ilk defa doğru ve tutarlı çeviren, marksist terminolojinin köşe taşlarını vurgulayan odur. Gerçek bir polemikçi ve kalem savaşçısıydı. «Polemik ve kalem savaşları yazılarımda oldukça geniş bir yer tutuyor. Ben polemiği nazariye ve prensipler etrafında gerçeğe ulaşmayan ve prensip mihverinden ayrılan kalem çatışmaları ister istemez Bizans kavgalarına ulaşır ve dejenere olur. Polemistler de kendilerini daha yüksek bir gerçek merhalesine ulaşmış görecek yerde bir bataklığın ortasında bulurlar». Nazi Almanyasından ayrılan İstanbul Üniversitesi profesörleri, Kerim Sadi'nin bilimsel eleştirisine uğramışlar ve de eğitilmişlerdi. Gerhard Kessler, Fritz Neumark, A. Rüstow, W. Röpke. Felsefe Tarihı ve İslâm Felsefesi Müderrisi Ord. Prof. Mehmet Ali Ayni bir polemikle yere devrilmiş talebesi önünde yanlışlıklarını kabul ederek kürsüsünden istifa ederek ayrılmıştı. «Teşvikiye Stalin'i» Haydar Rıfat Yorulmaz yanlışlarını kabul ederek özür dilemiş. Prof. Hilmi Ziya Ülken yanlışlarını itirafla yetinmiş, Şevket Süreyya da yanlışlarını Kerım Sadi'yi mahkemeye vererek kapatmak istemişti. Marksizme karşı kutsal bir ittifak kuran İstanbul Üniversitesi'nin profesörleri «Mukaddes Ordugâh»ı oluşturmuşlardı İstanbul Üniversitesi'nin şöhretli profesörleri Kerim Sadi'nin eleştirilerine yanıt bile veremiyorlardı. Sessizlikleri ile ezilip büzülüp bir köşeye sıkışmışlardı. Prof. İbrahim Fâzıl, Prof. Sadi Irmak, Prof. Ali Fuat Başgil, Prof. Şekip Tunç, Ord. Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu, Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ord. Prof. Şükrü Baban... Kemal Tahir'ln deişiyle Kerim Sadi: «Polemik meydanında sırtı yere gelmemiş mübariz ve memleketimizde marksizmin en selâhiyattan âlimiydi.»

«Yol arkadaşları «Şevket Süreyya, Vâlâ Nurettin, İsmail Hüsrev Tökin, Şevket Aziz Kansu, Vedat Nedim Tör sosyalizmden ayrılmışlar ve bürokratik mekanizmaya atanmışlardı. Kerim Sadi'ye de teklifler yapılmıştı. Atatürk döneminin uygulamasıydı plânlanan. Türk Dil Kurumu'nun başkanlığını Kerim Sadi ideolojik düşüncelerle kabul etmemişti.

1936'lar Atatürk döneminin nisbi özgürlük ortamında Kerim Sadi'yi dev bir çalışma temposuyla görüyoruz. Dr. Şefik Hüsnü'den sonra Marx ve Engels'in «Manifest»ini temiz Türkçeyle çevirisini, ve Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun «Yeni

Adam»ın sürekli yazılarla donatıyordu. Milli Şef döneminde «diktatörcük» İnönü basın hayatını sansürle zincirlemişti. 1943'lerde Kerim Sadi Konya'da sürgünde bulunuyor. «Bir İslâm Reformatörü Mehmet Âkif» Konya'daki sürgün çalışmalarının ürünüdür. 1950'de DP iktidarında Aziz Nesin'in çıkarmış olduğu 4 sayılık «Yeni Baştan»ı tek başına dolduracak kadar yazılar yazmıştı. DP'nin sansürü de hemen gecikmedi, bilirkişi heyetinde bulunan Doç. Tarık Zafer Tunaya'nın vizesiyle «Yeni Baştan» kapatılmıştı. 1950'de Nâzım Hikmet'in affı ile çıkan kitap da Kerim Sadi'nindir. 1960'da 27 Mayıs hareketiyle ilk çıkan sosyalist «Yeni Yol» dergisinde Kerim Sadi «grev» ve «demokratik haklar» üzerine 2 yazısıyla karşımızdadır. 1962'lerden günümüze dek verdiği yapıtlarını şöyle sıralayabiliriz

Cario Cafiero'nun «Kapital» özeti, — Max Beer'in «Sosyalizm Tarihi» özet olarak — Max Beer'in «Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı», Paul Louis'in «Friedrich Engles»i, «Sosyalizm Tarihinde Ünlü Düşünürler Ansiklopedisi» 5 kitap olarak — «Yöncü Sosyalistler» — «İslâmiyetle Sosyalizm Bağdaşabilir mi?» — «Şeyh Bedrettin» — «Osmanlı İmparatorluğu ve Dağılma Devri 2. Baskı», «Nâzım Hikmet'in İlk Şiirleri» — «Aydınlık Fevkalâde Amele Nüshası», «Bulgaristan Türkçe Komünist Partisi Organı Ziya». Ayrıca yayma hazırlanan «Tevfik Fikret» ve «Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı»nın ikincisi de basılmak üzeredir.

Fransızca, Almanca, Rusça bilen Kerim Sadi bin bir emekle meydana getirdiği dev bir kütüphaneye sahipti. Kütüphane onun için bir savaş alanıydı. Bilimsel değerli yapıtlar her orijinal belge Kerim Sadi'ye göre «savaşa sürülmüş dinamit»lerdi. Gerçek bir bibliofildi. Yemek yer gibi kitap yerdi, 50'ye yakın kitap ve broşür, 30'a yakın gazete ve mecmuada kalan yazıları, 30'u bulan nam-ı müstearı ile aramızdan ayrılmış bulunuyor. Biyografisini ilerde sunmayı düşündüğüm düşünür Kerim Sadi'ye ait bir anımı yaşam dünyasını belirtmek için sergilemek isterim: Kendisini tanıdığım zaman paltosu benden yaşlıydı ve ayakkabılarına yeni bir pençe ancak ayak tabanlarına vurulabilirdi!..

Kerim Sadi'ye genellikle yönetilen tek esaslı eleştiriye yanıt vermek isterim. Niçin Kerim Sadi geniş sentezli metodolojik çalışmalar yapmıyor? Bu probleme bilimsel açıdan şöyle yanıt verilebilir: Bizde Aristo'dan miras kalan formel-lojiğin kanunlarına itaatla fosilleşmiş müslüman feodal düşünüş çerçevesi içinde, asırlarca mantık canbazları yapan medrese dü-

şünürleri bir tarafa Tanzimattan beri yetişen küryozite (merak) sahibi ekletik aydınlarımız, genellikle Ruso, H. Taine, Spencer, A. Comte Büchner, Fouillae, Demolins Durkheim ve Bergson gibi tutucu burjuva filozoflarının peşine takılmışlardı.

Plehanof'un haklı olarak belirttiği gibi entellektüellerin sinirli bir tip ve hercai bir sürü âşıkları olan Kleopatra'lara benzettiği gözönünde tutulursa, Türkiye'de şimdiye dek niçin otantik bir burjuva filozofu yetişmedi? Demokratik hak ve fikir özgürlükleri yükselen sınıflar omuzladığına göre, tarih sahnesine çok geç gelen Türkiye burjuvazisi de Batıyı örnek aldığından Batının «güzide» düşünürlerinin son kalıntılarının kötü taklitçileriyle karşı karşıya kalmışlardı. Çöküş halinde bulunan Batının minyatürünü taklit etmek temelleri sarsılan ve çöken kapitalist sistemin tutucu ve gerici burjuva ideologlarının eklektik metodlarını alabilmişlerdi. Şimdi Türkiye'de marksizme karşı uyanmış sempatiyi entellektüel alanda temsil edecek entellektüellerin teoride marksist metodolojiyi gereğince etüd etmeleri gerekir. İdeoloji plânında ve bilimsel çalışmalarda incelenen problemin acele bir terkip ve kesin yargılarla değil, her safhayı kendi akışı içinde sistematik incelemeğe tâbi tutarak tahlil masasına yatırmalı ve ince ayrıntılarına kadar her olayın en somut çözümlenmesini vermek gerekir. Problemi gün ışığına çıkarmak, karmakarışık genişliğiyle sergilemek, tarihsel durumun zaman içinde oluşumuna dikkat etmek gerekir. Genellikle bizde alışılmış biçimde yapılagelen çalışmalar problemi yanlış konulan zeminde birbirine karıştırarak acele bir terkip ve kesin yargılarla çözmek diyalektik açıdan olanaksızdır.

Kerim Sadi'nin de Türkiye'de sosyalizm tarihi araştırmaları metod olarak bu anlayıştan hareket ederek en ince ayrıntılara varan hatalı yargılar değil kesin çözümlemeleri dile getirmektedir.

1965'lerde Türkiye'de sosyalizm tarihi araştırmalarıyla ön plâna geçiyor. «Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı» bu devrin ürünüdür. 1966'da çıkardığı «Metod Anlayışı Olmayan Tarihçi Fuat Köprülü» yaptığı Fuat Köprülü'nün marksist olmamakla beraber marksist tarih anlayışına yakın bir paralellikte pozisyonlara kaydığını vurgulayan metodolojik bilimsel değeri çok yüksek bir incelemesidir.

15 Ağustos pazartesi günü ikindi namazından sonra Kadıköy Osmanağa Camii'nden kaldırılarak Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilen Kerim Sadi'ye son yolculuğunda DİSK-Maden-İş, Barolar Birliği, Türkiye Yazarlar Sendikası, ve Sos-

yalist Devrim Partisi'nden gönderilen 4 çelenk refakat ediyordu.

«Türkiye'de sosyalizmin yorulmaz savaşçısı büyük insan Kerim Sadi»nin cenazesine 100'e yakın aydın gelmişti. Bilimsel çalışmanın en zarif eleştiri örneklerini veren Kerim Sadi metodlu çalışmanın üstünlüğünü kanıtlayamadan aramızdan ayrıldı. Objektif dürüstlük ve de tarafsız gerçekçi açıdan belirtelim ki «Babıâli'nin» ve de devrimci aydınların Kerim Sadi'ye gösterdikleri vefasızlık örneği kamuoyunun bilimsel çalışmaya ne denli hazır olup olmadığını ve de kültür seviyesine uygun düşmektedir.

Yüce anın, değerli kişiliğin, yorulmak bilmez dev çalışma aşkın verdiğin bütün çalışma ürünlerinle toprağında rahat uyu! Seni anlamayanlar bulunabilir yorgun savaşçı, belirttiğin gibi «Neredesin Juvenal ateşten kırbacınla gel!»

(Vatan 21 Ağustos)

Yitirdiğimiz iki sanatçının ardından

FİKRET ÜRGÜP, ÖYKÜ VE RESİMLERİNDE GERÇEĞİN BİTTİĞİ ALANDA BAŞLAYAN DÜNYAYI ÇİZMEYE ÇALIŞTI

Dr. Safder TARİM

Fikret Ürgüp'ü de yitirdik. Bu kıraç topraklarda altmış üç yıl yaşamak az bir şey değildi. Lisede, zayıf uzun boylu bir çocuktu. Öğrendiği Fransızca onun ileriki kültürüne yön verdi. Bu dönemde, başta Fransız olmak üzere, batı edebiyatının kalburüstü yazarlarını, edebi akımlarını, derinine inerek, tartışarak inceledi. Hayatı boyunca da bunu iş edindi.

İstanbul Tıp Fakültesi öğrencisiyken ilk şiir ve kısa hikâyelerini yazmaya başladı. Altı yıl süren fakülte öğrenimimiz sırasında akşamları eve dönmeden, sanatçıların uğrak yeri olan odaklardan geçmeyi âdet edinmiştik. Oralarda, Orhan Veli, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Cahit Irgat gibi şair ve hikâyecilemiz ile buluşur, sanat konularını koyulaştırıp tartışırdık. Bizim kuşağın kültüründe bu bir biçim idi. Elden ele geçen şiir risaleleri, zaman zaman gözyaşları ile okunurdu. Bu odaklar arasında, ilk yıllarda Tepebaşı'nda Suphi'nin Lala birahanesi karşısındaki, halen çanak çömlek satılan ayaküstü meyhanesini, Balıkpazarı'nda Lambo ve Cumhuriyet meyhanesini sayabiliriz.

Fikret'in Sait Faik ile dostluğu bu yıllarda başladı ve Sait

Faik'in ölümüne kadar sürdü. Ahmet Hamdi Tanpınar ile dostluk ise daha çok ev toplantılarına bağlı kaldı.

Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda, bir şaşkınlık havası esmiş ve yeni yeni oluşmakta olan, batıya dönük, topluma oranla daha kültürlü bir avuç sanatçı ve sanatsever buluşarak, tartışarak, ilerlemeye ve kendilerini incelemeye çaba göstermişlerdir. Bu dönem, Türk sanat kollarının modern gelişiminde önemli bir yer tutar. Osmanlı edebiyatından çağdaş edebiyata geçiş sancıları; hiç kimsenin hangi yollardan yürüyeceğini kestiremediği yıllar...

Fikret, şair ruhlu, içine dönük, çok saygılı bir insandı. Uyumsuz yaradılışı onu yazı yazmaya ve her tür sanata doğru itti. Aslında bu hareket, gerçek hayatı bırakıp onun eşiti içine çekilmekti. Ancak sanat gözlükleri ile, insanlar ve onları ilgilendiren olaylarla ilişki kurabiliyordu. Sanki bir cam kavanoz içindeydi. Onu aşıp «gerçek»e ulaşmak istiyordu. Cam kırılmadan «gerçek»e el sürülemezdi. Bu nedenle üslûbunda doğal olarak, bir çeşit sürrealizme yöneldi. Şiirlerinde, hikâyelerinde bu durum açıklık kazandı. Gerçekdışı duyuş dünyasında yaşaması nedeniyle hiç bir zaman politik yönü olmamıştır. Politika onun için yabancı ve itici bir konuydu. Bir düşünüşün akıllıca ya da aptalca oluşu üzerinde dururdu. Yazılarındaki sürrealizm, batıdaki ustalardan bambaşkaydı. Aslında, kendi içinde olup bitenleri bu tip bir gözlükle seyrediyordu. Fikret, duyguların tam ve özgür olarak açıldığı, gerçeğin sınırlarının bittiği alandan sonra başlayan hayalin, daha doğrusu, hissedilen eşyanın dünyalarını çizmeye çalıştı. Rüyalardaki gerçek-ötesi âlem onun bahçesi idi. Bu nedenle yedi sekiz yıl Amerika ve İngiltere'de psikiyatri eğitimi yaptı ve çalıştı. Ruhsal imajları yazmaya, diğerleri ile ilişkileri olsun olmasın, onları birbiri peşine sıralamaya ve bunların tümünden bir şiir demeti oluşturmaya çalıştı. Bu çaba onun bütün yaşamını meydana getirdi.

Burjuva hayatı yaşayabilirdi. Bunu denedi. Evlilik ona mutluluk veremedi. İçindeki bohem ve bağımsız hayat eğilimi onu çekiyordu. Gizliden, eskiyi sürdürüyordu. Bu, bir çeşit ikili yaşama oldu. Yer değiştirmekle camları kırabileceğini düşünerek Amerika ve İngiltere'ye göç etti. Değişemeyen kendini gezdirip durdu.

Fikret, hayatı boyunca özgürlüğünden hiç ödün vermedi. En çok yapabildiği, ödün veriyormuş gibi görünmekten ibaretti. Mesele, yalnızlığını ve can sıkıntısını dindirebilmekti. İçki ona yoldaş oldu. Yalnızlığını unutturdu, eşi dostu ile iliş-

kisini sağladı. Sonradan şu kanıya vardı ki Fikret, kalabalığın yaşam ve duyarlılık düzeyine ulaşmak istiyordu. Çabası bu di. Hepsinden çok duyarlı, güçlü ve akıllı olduğu halde. Sanırım, Fikret'in esas dramı burada idi. Onu çözmeye, bir sahile ulaşınaya çalıştı. Hayatın talihsiz rastlantıları ona yardım etmedi. Son döneminde, çok sevdiği yalnızlığının içine gömüle gömüle hayattan ve her şeyden uzaklaştı. Artık bütün umutlarını yitirmişti. «Benim sahibim yok» sözünü tekrarlar olmuştu. Etrafını çevreleyen, kendisini seven dostluk kuşağına rağmen... «Sen gideli» hikâyesindeki «Gözlerin açılınca o gün orada, kuş'u ilk olarak görmüştük. Kızıl gözlü kargayı. Bizden daha da yalnız. Sonra o kadar şeyler oldu ki, bizi ayıran şeyler. Yalnızlığımızdandı hepsi, seninle benim ayrı ayrı yalnızlığımız... Sessizliği yaşıyoruz, ihtiyar karga ile ben. Düşünür gibi, duygusuz. Nasıl bıraktı isen öyleyiz ikimiz sensiz. Karganın yemini unutmuyorum. Tüyleri pırıl pırıl. Ne isterse anlıyorum. İhtiyarlıyorum. Sen gideli suçumuz incelendi kelimelerde. Boş çıktı. Harcanmıştık.» «... Dünyanın en hüzünlü balıklarının dolaştığı kumsalda...» Bu pasajlar yalnızlığının açıklanmasıdır.

1950-60 arası şiir ve hikâyelerinden çoğu Yeditepe dergisinde çıktı. «Van Hikâyeleri», «Lodos Hikâyeleri» kitap halinde yayımlandı. Çok iyi bir psikiyatrist olan Fikret'in, «Şizofreni» adlı, ilginç bir elkitabı da vardır. 1950 dünya hikâye yarışmasında jürinin seçtiği otuz hikâyeden biri onundur. 1950'den sonra çalışmaları arasına resmi de kattı. Çok ilginç aşamalara ulaştı. Sergiler açtı ve ilgi gördü.

Fikret Ürgüp'ün yapıtlarının okunması, geçmiş olduğumuz dönemi anlamak için her Türk aydınına ışık tutacaktır.

Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Sait Faik, Cahit Irgat gibi vakitsiz yitirmiş olduğumuz dostlar kafilesinde Fikret de katıldı. Onun artık rahat olduğuna eminim.

FİKRET ÜRGÜP

Oktay AKBAL

( )

Sonra Fikret Ürgüp... Son yıllarda bir «clochard» yaşamı süren değerli hekim, sanatçı, ozan, öykücü, nice üstün yetenekleri kişiliğinde toplamış ilginç bir aydın... Ölüm ilânın da da «dünyadan kurtuldu» demiş yakınları... Kimi zaman yüktür yaşam, yeryüzü, sırtımıza... Dr. Ürgüp için de son yıllarda öyleydi bu dünya! Yalnızlık, can sıkıntısı, yoksunluk,

kimbilir daha daha görünmeyen nice acılar... 1954'te Sait Faik'in en yakın arkadaşlarından biriydi, hem hekimi, hem dostu... Yazdığı öykülerde Sait Faik'in «Alemdağda Var Bir Yılan» kitabındaki öykülere bir yakınlık vardır. Ürgüp insanoğlunun gizli dünyasının daha derinlerine, hasta yönlerine inmek istiyordu. «Van» ve «Kısa Lodos Hikâyeleri» adlı kitaplarındaki öyküler hep böyledir. Tüm sanat çalışmalarında da bu «dünyadan kurtulduk», bu anlamsız dünyaya, insanoğluna bir anlam verememek sıkıntısı görülür. O da çıkıp gitti yeryüzünden işte... Kimseye Allahaısmarladık bile demeden!...

(Cumhuriyet 13 Mart)

Prof. SEHA MERAY ÖLDÜ

SBF Devletler Hukuku Profesörü ve Türk Dil Kurumu Başkanı Seha L. Meray, uzun süreden beri çektiği hastalıktan kurtulamayarak, 12 Eylül günü sabaha karşı tedavi edilmekte olduğu Ankara Tıp Fakültesi Hastanesi'nde ölmüştür. Seha Meray'ın cenazesinin yarın Ankara'da yapılacak törenlerden sonra Marmaris'in Armutalan köyüne götürülerek orada toprağa verileceği bildirilmiştir.

1921 yılında İstanbul'da, Sultanahmet'te doğan Seha Meray, babası Lütfü Beyi 3 yaşında kaybetmiş, Seha Meray'a annesi bakarak büyütmüştür. Seha Meray babasının anısına, adına Lütfü'yü de ekleyerek imzalarını Seha L. Meray diye kullanmıştır. Seha Meray'ın bankacılıktan emekli olan Mithat Meray adında bir kardeşi vardır. Elizabeth Meray ile evli olan Seha Meray'ın 23 yaşında Deniz adında bir kızı, 16 yaşında Ömer adında bir oğlu vardır.

SBF'ye 18 yaşında öğrenci olarak giren Seha Meray, burayı 1944-1945 yılında bitirmiş, sonra asistan olarak fakültede kalmıştır. Seha Meray ölümüne kadar SBF'de öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Seha Meray'ın Lozan Konferansı'yla ilgili büyük bir araştırması üniversite yayınları arasında çıkmıştır. Seha Meray bu eseri için 7-8 yıl durmadan çalışmıştır. Çağdaş Yayınları arasında çıkan «Subaşını Devler Tutmuş» kitabı kısa sürede ikinci baskı yapmıştır.

Öğretim üyeliği yanında Türk diline ve yazarlığa büyük önem ve özen gösteren Meray, Türk Dil Kurumu'nun son Kurultayında Türk Dil Kurumu Genel Başkanlığına seçilmiştir. Halen TDK Genel Başkanı idi.

Seha L. Meray 1977 yılbaşında ani olarak rahatsızlanmış, rahatsızlığının önce ciğerlerinde olduğu saptanarak tedavi edilmiş, ancak kemiklerine sıçrayan hastalıktan kurtarılamamıştır.

SEHA MERAY YALNİZ CİDDİ BİR BİLİM ADAMI DEĞİLDİ, SANATIN ÇEŞİTLİ DALLARINA YAKINLIĞIYLA DA TANINIRDI

Haldun TANER

Geçen hafta ölüm haberini verdiğimiz Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden, Türk Dil Kurumu Başkanı Seha Meray, 14 Eylül günü Ankara'da SBF'de, TDK'da ve Kızılay Genel Merkezi'nde yapılan törenlerden sonra Marmaris'in Armutalan köyüne götürülmüş, burada toprağa verilmiştir. Törenler sırasında çeşitli konuşmacılar Meray'ın öğretim üyesi, yönetici ve TDK Başkanı olarak yaptığı hizmetlere değinmişlerdir. Haldun Taner'in aşağıdaki yazısında ise kişiliğinin çeşitli yönleri üzerinde durulmakta, 30-31. sayfalarımızda da «Su Başlarını Devler Tutmuş» adlı kitabından aktardığımız, onun sanat değerini yansıtan örnekler yer almaktadır.

Kabarık saçları özgürlüğünün, filozofluğunun simgesi gibidir. Geniş, çıkıntılı, yaşına oranla kırışmış alnı geniş kültürünü... havaya hafif kalkık sol kaşı ise kül yutmazlığını belgeler. Bakışları zekâsının olduğu kadar sevecenliğinin de yankısıdır.

İki gözün arasında burnun üstündeki çatılışı, ödün vermezliğinin işaretidir. Uçları hafif yukarı kalkık ağzı, yüzdeki ilkeciliği yumuşatmak ister gibidir. Çenesinin ortasındaki çukur da öyle... Gömleği ve gevşek kravatı, dış görünüme aldırmazlığın olduğu kadar ruhça halkçılığını gösterir.

Seha'nın neden en çok bu resmini sevdiğini şimdi anlıyorum. Seha buydu işte. Birçok güzel meziyetlerin bir toplamı. Ve bu da yüzünde yansırdı, sözlerinden çok önce.

Soyaçekim, doğuştan yetenekler, babasını ilk yaşlarında yitirmesine karşın onun yokluğunu eşsiz sevecenliği ile dolduran ince ruhlu anası sayesinde eğitimini yurdun en gözde okullarında yapabilmiş, uzmanlığını Avrupa'da pekiştirmiştir. Kafa ve yürek dengi bir eşle birleşmiş olma şansı yine de Seha L. Meray fenomenini açıklamaktan uzaktır.

Seha Meray'ı Seha Meray yapan yine kendisidir. Küçük yaştan başlayan kendi kendisi ile uğraşma kişiliğini doğru bildiği bir uzantıda yoğurup şekillendirme çabasıdır.

Yukardaki şanslar bu oluşmanın dayandığı veriler tabanlar olmuşlardır. O kadar. Seha L. Meray bu verilere dayanıp bir Türk insanının kolay kolay erişemeyeceği doruklara sıçramıştır.

Sanımca, bunca güzel yanı içinde onu en çok belirleyen,

mükemmel bir bilim adamı ve örnek bir hoca oluşu idi. Beyin kabinesini girmesini çok isteyen arkadaşları olmuştu. Seha Meray buna hiç yanaşmadı. «Hocalık diye de bir meslek vardır» diye cevap verdi. Hocalığın nasıl olsa elde bir olduğunu, ne uzayıp ne kısaldığını hatırlatanlara «Ama insanı çok mutlu eden bir hizmet alanıdır» diye karşılık verdi. Başka türlü bir yanıt onun inceliğine yaraşmadığı için... Gerçekten de mutlu oluyordu hocalıktan. Aklı fikri yetenekli öğrencilerinde, asistanlarında, doçentlerinde idi. Emekli olup büyük kentlerden kırsal bir bölgeye göç etmeyi zaman zaman kuran eşine, araştırmalarına, yapıtlarına orada da devam edebileceğini, ama öğrencileri ve asistanlarından uzak kalmayı gözüne yediremediğini söylüyor, iki seçeneği uzlaştıran çözümler arıyordu.

Çalışkanlığı insanı şaşırtacak derecede idi. Arı gibi, karınca gibi çalışır, ayrıca üstün zekâsı sayesinde başkalarının bir ayda yapabileceğini o bir haftada çıkarırdı. Siyaset ve diplomasi kitaplığımızda utanılacak bir gedik olan Lozan Antlaşması zabıtlarını, o ciltlerce yayını, cnca işinin ortasında dilimize çevirmeyi kendine ödev bilmişti. Onun gibi, yakın tarihimize ilişkin devletlerarası hukuk sorunlarını, ayrı bir coşku ve sevgi ile gün ışığına çıkarıyordu.

Tadına doyulmaz nefis denemelerini ise çok daha büyük sayıda aydın izliyor, ondan yararlanıyordu.

Sehanın pek az dostunca bilinen yanlarından biri de sanata olan yakınlığı idi. Ben onun imzasına, yazılarından çok önce, okul sıralarında çıkardıkları bir dergideki karikatürlerin altında rastlamıştım. Yıl 1935'leri gösteriyordu. Resim, edebiyat, tiyatro, özellikle çok keyfini çıkardığı kabare tiyatrosu bunların başında geliyordu.

Hangi alanla ilgilense, onun olgun yaklaşımı sayesinde o alan, birden seviye kazanır gibi oluyordu.

Ödev üstlenmekten de zevk alırdı. Başkanı olduğu Dil Kurumun'da, asbaşkanı olduğu UNESCO Milli Komitesi'nde, Kızılay Kurumu'nda yönettiği bütün toplantılarda, komisyonlarda, batılı bir metodla kısa zamanda verimli iş çıkarmakta üstüne yoktu. Kendi deyimiyle «kendini önemseyip işini önemsemeyenlerden» hiç hoşlanmazdı. Kendisi «işini önemseyip kendini önemsemeyenlerin» en güzel örneği idi.

Şimdi şu «idi» ile biten tümceleri yazarken bir kere daha fark ediyorum. Di'li geçmiş zaman eki Seha Meray'a hiç yakışmıyor. O yaşam dolu, canlılık dolu insan için hep şimdiki zaman eki kullanmak geliyor içimden.

(Sanat Dergisi 23 Eylül)

1977 YILINDA YAYIMLANMIŞ YERLİ YAZIN (EDEBİYAT) YAZILARI

Derleyen Öksel GÖÇMEN

Tahir Abacı : Odaları Utandıran Dağlar. (Şiirler) İst. 1976 Yar Y. 112 s. 10 TL.

Sait Faik (Abasıyanık) Bütün Eserleri IX Balıkçının Ölümü, Yaşasın Edebiyat. Baskıya Hazırlayan Muzaffer Uyguner. Ankara 1977 Bilgi Y. 299 s. 25 TL.

Adalet Ağaoğlu : Kendini Yazan Şarkı Evcilik Oyunu. (2 oyun) İst. 1977 Remzi Kitabevi. 166 s. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Düşünceler, Görüşler, Özdeyişler. Derleyen Şerif Oktürk. İst. 1977 (Kendi Yayını) 143 s. 15 TL.

Ahmet Rasim : İki Hatırat Üç Şahsiyet. Hazırlayan İbrahim Olgun. İst. 1976 Çağdaş Y. 198 s. 20 TL.

Oktay Akbal İlkyaz Devrimi. (Öyküler) İst. 1977 Milliyet Y. 149 s. 15 TL.

Oktay Akbal : Şair Dostlarım. İst. 1977 Varlık Y. 143 s. 10 TL.

Oktay Akbal : Yaşasın Edebiyat. (Denemeler) İst. 1977 Sander Y. 235 s. 20 TL.

Oktay Akbal : Zaman Sensin. (Denemeler) İst. 1977 Çağdaş Y. 272 s. 20 TL.

Sevim Akbaydoğan Bir Başka Bahar. (Şiirler) Ankara, (Kendi Y.) 1976 72 s. 10 TL.

Dursun Akçam : Kan Çiçekleri. (Roman) İst. 1977 May Y 224 s. 20 TL.

Sabahattin Kudret Aksal Çizgi. (Şiirler) İst. 1976 Cem Y. 158 s. 15 TL.

Mete Akyol : Düzenzedeler. (Gözlemler Röportajlar) Ankara 1977 (Kendi Y.) 335 s. resimli 30 TL.

Seyit Alp Welât, İskâncının Türküsü. Ankara, 1977 Komal Y. 203 s. 20 TL.

Selçuk Alsan : Mavi Sevda Tapınağı. (Şiirler) Ankara 1976 Kendi Yayını. 100 s. 15 TL.

Melih Cevdet Anday : Anadolu'da ve Sosyalist Ülkelerde. (Gezi Yayınları) İst. 1977 Çağdaş Y. 271 s. 20 TL.

Melih Cevdet Anday : Aylaklar. (Roman) İst. 1977 Milliyet Y 367 s. 35 TL.

Burhan Arpad : Hesaplaşma. (Roman) İst. 1977 May Yy.

Türkkaya Ataöv : Nâzım Hikmet'in Hasreti. İst. 1976 May Y. 69 s. 48 plans. 60 TL.

Yusuf Ziya Bahadınlı : Gemileri Yakmak. (Roman) İst. 1977 Yeni Dünya Y. 244 s. 20 TL.

Samime Baltacıoğlu : Güney Rüzgârı. (Hikâyeler) Ankara 1977 (Kendi Y.) 83 s. 10 TL.

Özgür Barış : Ölmedim. (Öyküler) İzmir 1977 Dost Kitabevi. 10 TL.

Başaran : Ahlat Ağacı. (Şiir) İst. 1976 Koza Y. 103. s. 15 TL.

Fakir Baykurt : Kara Ahmet Destanı. (Roman) İst. 1977 Remzi Kitabevi. 427 s. 30 TL.

Fakir Baykurt : Yayla. (Roman) İst. 1977 Remzi Kitabevi. 291 s. 25 TL.

Kemal Bayram : Erken Öten Horoz. (Şiirler) Ankara 1976 Yenigün Y. 128 s. 10 TL.

Ataol Behramoğlu : Ne Yağmur... Ne Şiirler... İst. 1976 Cem Y. 79 s. 12.50 TL.

Cengiz Bektaş : Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme. İst. 1976 Cem Y. 84 s. 10 TL.

Bektaşi Dedikleri. Fıkraları Şiirleştirenler Metin Eloğlu - Oğuz Tansel. İst. 1977 Sander Y. 155 s. 15 TL.

Vüs'at O. Bener : Dost. (Öyküler) İst. 1977 Milliyet Y. 318 s. 30 TL.

Egemen Berköz : Yalnızlıklar.. Yalnızlıklar... (Şiirler) İst. 1977 Cem Y. 103 s. 10 TL.

Yahya Kemal (Beyatlı) Mektuplar ve Makaleler. İst. 1977 Baha Matbaası, 341 s. 50 TL.

Asun Bezirci : Orhan Veli ve Seçme Şiirleri (İnceleme - Antoloji). İst. 1977 Cem Y. 221 s. 20 TL.

Salâh Birsel : Kuşları Örtünmek (Günlük 1972-75). İst. 1976 Ada Y. 22 s. 40 TL.

Ferruh Bozbeyli : Birinci Cemre. Siyasi Hikâyeler. İst. 1977 (Kendi Yayını) 130 s. 20 TL.

Gülten Akın (Cankoçak) Ağıtlar ve Türküler. (Şiirler) İst. 1976 Cem Y. 64 s. 10 TL.

Edip Cansever : Sevda ile Sevgi. (Şiirler) İst. 1977 Koza Y. 102 s. 15 TL.

Peride Celâl : Üç Yirmidört Saat. (Roman) İst. 1977 Milliyet Y. 399 s. 35 TL.

Demirtaş Ceyhun : Yağmur Sıcağı. (Roman) İst. 1976 Cem Y. 408 s. 30 TL.

Necati Cumalı : Kente İnen Kaplanlar. (Öyküler) İst. 1976 Sander Y. 195 s. 15 TL.

Fazıl Hüsnü Dağlarca : Horoz. (Şiirler) İst. 1977 Cem Y. 30 TL.

Güney Dal : İş Sürgünleri. (Roman) İst. 1976 Milliyet Y. 168 s. 15 TL.

Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu : Halkın Gücü. (Oyun) İst. 1977 Bora Y. 103 s. 10 TL.

Hasan İzzettin Dinamo : Karacaahmet Senfonisi. (Şiir) İst. 1976 May Y. 96 s. 10 TL.

Hasan İzzettin Dinamo : Kavga Şiirleri. İst. 1977 May Y. 107 s. 10 TL.

Haldun Dormen : Sürç-ü Lisan Ettikse. (Anılar) İst. 1977 Gelişim Y. 431 s. 17 plânş. 50 TL.

Orhan Duru : Kıyı Kıyı, Kent Kent. (Denemeler) İst. 1977 Koza Y. 126 s. 15 TL.

Dünkü ve Bugünkü Edebiyatçılarımız Konuşuyor. İst. 1976 Varlık Y. 285 s. 20 TL.

Ferit Edgü : O (Roman) İst. 1977 Ada Y. 235 s. 40 TL.

Leylâ Erbil : Eski Sevgili. (Öyküler) İst. 1977 Cem Y. 206 s. 20 TL.

Fahri Erdinç : Acı Lokma. (Roman) İst. 1977 Güney Filmcilik Y. 249 s. 20 TL.

Fahri Erdinç : Nâzım Hikmet ve Bulgaristan Anıları. Ankara 1977 Evrensel Dostluk Y. 164 s. 20 TL.

Azra Erhat : Homeros (Gül ile Söyleşi). İst. 1976 Cem Y. 173 s. 15 TL.

Ali Rıza Ertan : Gülle Büyüyecek Adı. Şiir. İst. 1976 Dönemeç Y. 15.50 TL.

Bedri Rahmi Eyüboğlu : Resme Başlarken. Hazırlayan Mehmet Eyüboğlu. İst. 1977 Cem Y. 333 s. 30 TL.

Sabahattin Eyüboğlu : Mavi ve Kara. (Denemeler, 1940 1973) 14 Yazı Ekli. 3. bs. İst. 1977 Çağdaş Y. 338 s. 25 TL.

Sabahattin Eyüboğlu : Pir Sultan Abdal. İst. 1977 Cem Y 220 s. 20 TL.

Füruzan : Yeni Konuklar. Ankara 1977 Bilgi Y 475 s. 40 TL.

Müjdat Gezen : Eşeğin Karnındaki Elmas. (Mizah) İst. 1977 Milliyet Y. 106 s. 20 TL.

Yılmaz Gruda : Şu Bizim Tiyatromuz. (Deneme) İst. 1976 Koza Y. 134 s. 15 TL.

Mehmet Güler : Ak Badanalı Ev. (Hikâyeler) İst. 1977 Koza Y. 157 s. 15 TL.

Yılmaz Güney : Acı. (Senaryo). İst. 1977 Güney Filmcilik Y 115 s. 12.50 TL.

Yılmaz Güney : Baba. İst. 1977 Güney Filmcilik Y. 135 s. 12.50 TL.

Günümüz Türk Hikâyeleri; Bir Varlık Antolojisi. Hazırlayan Yaşar Nabi. İst. 1977 Varlık Y. 208 s. 15 TL.

Vedat Günyol : Çalakalem. İst. 1977 Çan Y. 342 s. 30 TL.

Hasan Hüseyin Haziranda Ölmek Zor. (Şiirler) Ankara 1977 Bilgi Y. 291 s. 25 TL.

Afet Ilgaz : Aşamalar. (Roman) İst. 1977 Okar Y. 604 s. 40 TL.

İbni Haldun : Mukaddime. 1. cilt. Çev. Turan Dursun. Ankara 1977 Onur Y. 408 s. 50 TL.

Selim İleri : Her Gece Bodrum. (Roman) Ankara 1976 Bilgi Y. 335 s. 25 TL.

Attila İlhan Böyle Bir Sevmek. (Şiirler) Ankara 1977 Bilgi Y. 134 s. 15 TL.

Yıldız İncesu Süt Güğümündeki Kurbağalar. (Roman) İst. 1977 Yeni Ankara Y. 195 s. 25 TL.

Muzaffer İzgü : Donumdaki Para. Ankara 1977 Bilgi Y. 232 s. 25 TL.

Karadeniz Aşk Türküleri. Derleyen İ. Zeki Eyüboğlu. İst. 1976 Ada Y. 135 s. 30 TL.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu : Bütün Eserleri 2 Nur Baba. Baskıya Hazırlayan Atilla Özkırımlı. İst. 1977 Birikim Y. 288 s. 25 TL.

Feyyaz Kayacan : Kaşık Havası. (Şiirler) İst. 1976 Yenitepe Y. 60 s. 10 TL.

Mehmet Kemal : Pulsuz Tavla. (Roman) İst. 1976 Koza Y. 169 s. 15 TL.

Yaşar Kemal : Al Gözüm Seyreyle Salih. (Roman) İst. 1976 Cem Y. 478 s. 40 TL.

Haydar Koyunoğlu : Dilşo ile Dilşe. (Öyküler) İst. 1977 Okar Y. 158 s. 15 TL.

Şükran Kurdakul : Acılar Dönemi. (Şiirler) İst. 1977 Cem Y. 79 s. 10 TL.

Şükran Kurdakul : Namık Kemal. İst. 1977 Cem Y. 176 s. 15 TL.

Onat Kutlar : İshak. (Öyküler) İst. 1977 Milliyet Y. 102 s. 15 TL.

Cahit Külebi : Sıkıntı ve Umut. (Şiirler) İst. 1977 Cem Y. 269. s. 25 TL.

Pınar Kür : Küçük Oyuncu. (Roman) Ankara 1977 Bilgi Y. 295 s. 25 TL.

Tahir Kutsi Makal : Meydan Dayağı. (Roman) İst. 1977 Ötüken Y. 180 s. 12.50 TL.

Memet Fuat : Karacaoğlan; Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları. İst. 1977 De Y. 153 s. 10 TL.

Memet Fuat : Pir Sultan Abdal. İst. 1977 De Y. 159 s. 10 TL.

Memet Fuat : Şinasi; Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları. İst. 1977 De Y. 142 s. 10 TL.

Memet Fuat Yunus Emre; Yaşamı, Sanatçı Kişiliği, Yapıtları. İst. 1976 De Y. 143 s. 10 TL.

Seha L. Meray : Su Başlarını Devler Tutmuş. (Denemeler, Söyleşiler) İst. 1977 Çağdaş Y. 271 s. 20 TL.

Uğur Mumcu : Sakıncalı Piyade. İst. 1977 Tekin Y. 145 s. 15 TL.

Rauf Mutluay : Bende Yaşayanlar. (Söyleşiler, Denemeler) İst. 1977 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 423 s. 40 TL.

Nâzım Hikmet : Kan Konuşmaz. (Roman) İst. 1977 Yol Y. 289 s. 25 TL.

Nâzım Hikmet : Şiirleri 6; Herkes Kendi Payına Ölür. Ankara 1977 Bilgi Y. 185 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet : Yayınlanmamış Eserler. Hazırlayan Oğuz Akkan. İst. 1977 Cem Y. 381 s. 35 TL.

Ahmet Necdet : Uzun Eşek. (Şiirler) İst. 1977 Yeditepe Y. 30 s. 10 TL.

Abidin Nesimi : Yılların İçinden. (Anılar) İst. 1977 Gözlem Y. 340 s. 30 TL.

Aziz Nesin : Duyduk Duymadık Demeyin. İst. 1976 Tekin Y. 143 s. 12.50 TL.

Aziz Nesin : Dünya Kazan Ben Kepçe. (Gezi Kitapları) İst. 1977 Tekin Y. 223 s. 20 TL.

Aziz Nesin : Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz. (Roman) İst. 1977 Tekin Y. 439 s. 35 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1977. İst. 1977 Tekin Y. 959 s. 70 TL.

M. Zeki Niksarlı : Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gülfar. (Roman) İst. 1976 Milliyet Y. 216 s. 15 TL.

Emrullah Nutku : Denizlere Özlem. İst. 1977 Su Y. 213 25 TL.

Özdemir Nutku: Türkiye'de Brecht. Eleştiriler Brecht Oyunlarından Ezgiler. İst. 1976 Tiyatro/76 Y. 159 s. 15 TL.

Özdemir Nutku: Yaşayan Tiyatro. (Tiyatro Yazıları) İst. 1976 Çağdaş Y. 318 s. 20 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: Acılar Denizi. (Bütün Şiirlerinden Seçmeler) İst. 1977 Hürriyet Y. 494 s. 40 TL.

Ünver Oral: Karagöznâme. -Antoloji- İst. 1977 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 183 s. 30 TL.

Fikret Otyam: Mayınlı Topraklar Üzerinde. (Gide Gide 15) İst. 1977 Çağdaş Y. 249 s. 20 TL.

Selâhattin Önerli: Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri. Ankara 1976 (Kendi Y.) 141 s. 15 TL.

Erdal Öz: Allı Turnam. (Gezi İzlenimleri) İst. 1977 Cem Y. 101 s. 10 TL.

Aysel Özakın: Sessiz Bir Dayanışma. (Öyküler) İst. 1976 (E) Y. 127 s. 15 TL.

Cahit Öztelli: Belgelerle Yunus Emre. Ankara 1977 Karaman Turizm ve Tanıtma Derneği Y. 96 s. 15 TL.

Nuri Pakdil: Biat II. Deneme. Ankara 1977 Edebiyat Dergisi Y. 237 s. 20 TL.

Yüksel Pazarkaya: Oturma İzni. (Öyküler) İst. 1977 Derinlik Y. 142 s. 25 TL.

Ömer Polat: Saragöl. (Roman) 2. bs. İst. 1977 May Y. 288 s. 20 TL.

Oktay Rıfat: Bir Kadının Penceresinden. (Roman) Ankara 1977 Bilgi Y. 279 s. 25 TL.

Oktay Rıfat: Çobanıl Şiirler. İst. 1976 Koza Y. 119 s. 15 TL.

Özgür Savaşçı: Yalınayak Yürüdüler. (Şiirler) İst. 1976 Yeditepe Y. 59 s. 10 TL.

Abbas Sayar: Dik Bayır. (Roman) İst. 1977 Cem Y. 306 s. 25 TL.

Abbas Sayar: Yorganımı Sıkı Sar. (Öyküler) İst. 1977 Cem Y. 95 s. 10 TL.

Mehmet Selâhattin: Şehirde İnsan Yoktu. (Roman) İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 304 s. 25 TL.

Zekeriya Sertel: Mavi Gözlü Dev; Nâzım Hikmet ve Sanatı. İst. 1977 Cem Y. 293 s. 25 TL.

Mehmet Seyda: Gerçek Dışı. (Roman) İst. 1976 Sander Y. 230 s. 15 TL.

Sabri Seyidanlı: Beş Gen'den Yankılar. (Şiirler) Ankara 1976 (Kendi Yayını) 43 s. 10 TL.

Sennur Sezer: Direnç. (Şiirler) İst. 1977 Cem Y. 86 s. 10 TL.

Sevgi Soysal : Bakmak. (Gazete Yazıları) Ankara 1977 Bilgi Y. 196 s. 20 TL.

Tekin Sönmez : Şiiri'nin ve Jara'nın Destanı. İst. 1976 May Y. 77 s. 10 TL.

Dinçer Sümer : Bozuk Bir Şey. (Roman) İst. 1976 Koza Y. 151 s. 15 TL.

Remzi Şahin : Umut Taciri. (Roman) Ankara 1977 Kıvılcım Y. 288 s. 25 TL.

Ulufer Şahin : Çığlık Çığlığa. (Şiirler) İst. 1977 Sevi Y. 80 s. 15 TL.

Kemal Tahir : Damağası. (Roman) Ankara 1977 Bilgi Y. 354 s. 30 TL.

Haldun Tanrı : Devekuşuna Mektuplar. İst. 1977 Milliyet Y. 206 s. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar : Mahur Beste. (Roman) İst. 1977 Dergâh Y. 202 s. 15 TL.

Mehmet Taşdiken : Bir Sevdadır Çobanlık. (Roman) İst. 1976 Otağ Y. 203 s. 15 TL.

Mehmet Taşdiken : Itri. İst. 1977 Otağ Y. 254 s. 15 TL.

Erol Toy : Iğrıp. (Uzun Hikâye) İst. 1977 May Y. 144 s. 20 TL.

Erol Toy : Toprak Acıkınca. (1. cilt) 2. bs. İst. 1977 May Y. 477 s. 40 TL.

Vedat Nedim Tör : Sahte Kahramanlar. (Tiyatro) İst. 1977 Koza Y. 110 s. 15 TL.

Sadık Tümerkan : Kaymakam Sami'den Öyküler. İst. 1976 (Kendi Yayını) 15 TL.

Türk ve Dünya Mizahından Fıkralar. Derleyen Orhan Serengil. İst. 1977 Penguen Y. 352 s. 25 TL.

Halid Ziya Uşaklıgil : Hepsinden Acı (Öyküler) Günümüz Türkçesiyle Sadeleştiren Nevzat Kızılcan. İst. 1976 İnkılâp ve Aka Kitabevi. 139 s. 15 TL.

Tomris Uyar : Gündökümü 75. (Günlük) İst. 1976 Koza Y. 114 s. 15 TL.

Hüseyin Üzmez : Çilenin Böylesi. Ankara 1977 Nevzat Y 367 s. 30 TL.

Varlık Yıllığı 1977. İst. 1977 Varlık Y. 620 s. 30 TL.

Halim Yağcıoğlu : Altın Günlerin Eşiğinde. (Şiirler) İst. 1976 Yeditepe Y. 75 s. 10 TL.

Sınıf Kemal Yetkin : Büyük Tedirgenler. (Denemeler) Ankara 1976 Gül Y. 160 s. 20 TL.

75. Doğum Yılında Nâzım Hikmet'e Armağan. İst. 1977 Türkiye Yazarlar Sendikası Y. 307 s. 30 TL.

Perihan Yıldırım : Mutluluğun Peşinde. (Roman). İst. 1977 Seç. Y 767 s. 50 TL.

Bekir Yıldız : Demir Bebek. (Öyküler) İst. 1977 Cem Y. 89 s. 10 TL.

Hilmi Yücebaş : Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi. Genişletilmiş, ilâveli 3. bs. İst. 1976 (Kendi Yayını) 576 s. 40 TL.

1977 YILINDA ÇEVİRİ YAZIN YAPITLARI

Jerzy Andrzejewski : Küller ve Elmas. (Roman) Çev. Ülkü Tamer. İst. 1977 Milliyet Y. 302 s. 30 TL.

Arrabal : Babil'in Cezası. (Roman) Çev. Abidin Emre. İst. 1977 Yeni Ankara Y. 182 s. 25 TL.

Trudy Baker - Rachel Jones : Ah Şu Sekreterler. Çev. Aziz Üstel. Ankara 1976 Bilgi Y. 265 s. 20 TL.

Herve Bazin : Evlendirme Bürosu - Şapkalar Aşağı. (İki öykü kitabı birarada) Çev. Zuhal Avcı. İst. 1976 Yeni Ankara Y. 172 s. 20 TL.

Saul Bellow : Boşlukta Sallanan Adam. Çev. Neşe Olcay. İst. 1976 Cem Y. 188 s. 15 TL.

Saul Bellow : Endişe. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 310 s. 30 TL.

Saul Bellow : Günü Yaşamak. (Roman) Çev. Bilge Moltay. İst. 1976 Cem Y. 128 s. 12.50 TL.

Saul Bellow : Nefret (Herzog). Çev. Canset Işık. İst. 1976 Altın Kitaplar 320 s. 30 TL.

John Berger - Jean Mohr : Yedinci Adam. Çev. Cevat Çapan. İst. 197 Cem Y. 237 s. resimli. 25 TL.

Paul Bonnecarrère : Ultimatom. Çev. Semih Tuğrul. İst. 1977 Milliyet Y. 373 s. 30 TL.

Bertold Brecht : Hurda Alımı; Sosyalist Açıdan Bir Sanat Kuramı. Çev. Yaşar İlksavaş. İst. 1977 Günebakan Y. 215 s. 25 TL.

Bertold Brecht : Sinema Yazıları ve Brecht, Sinema, Sanat İlişkileri Üstüne Yazılar. Çev. Bertan Onaran Yurdanur Salman. İst. 1977 Görsel Yayınlar 291 s. 25 TL.

Michel Clerc : Bahşiş. (Roman) Çev. Adli Moran. İst. 1977 Milliyet Y. 526 s. 50 TL.

Jean Cordelier : Hayat Kadını. (Roman) Çev. Hüseyin Boysan. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 510 s. 50 TL.

Daniel Costelle : Tutsaklar. (Roman) Çev. Semit Tuğrul. İst. 1977 Milliyet Y. 294 s. 30 TL.

Robert Crlcchton : Ocak (Roman) Çev. F. Arıt. İst. 1977 (E) Y. 30 TL.

Clive Cussler : Lânetli Gemi. (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 447 s. 40 TL.

Tsena Çonos : Korkak Titrer, Cesur Savaşır. (Roman) Çev. Melih Seren. İst. 1977 Habora Kitabevi. 303 s. 30 TL.

Andre Dahl : Gittim, Gezdim, Gördüm. (Roman) Çev. Osman Canberk. İst. 1976 Milliyet Y. 181 s. 20 TL.

John Gordon Davis : Aç Kaplan Yılları. (Roman) Çev. Tomris Uyar. İst. 1977 Hürriyet Y. 410 s. 45 TL.

Charles Dickens : Büyük Umutlar. (Roman) Çev. Nihal Yeğinobalı. İst. 1977 Cem Y. 639 s. 50 TL.

E. L. Doctorov : Zorlu Günler. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1976 Değer Y. 280 s. 25 TL.

Gerald Durrel : Adada Şenlik. Çev. Hasan Aslan. İst. 1976 Hürriyet Y. 222 s. 25 TL.

Paul Eluard : Şiirler. Çev. Said Maden. İst. 1976 Yeni Ankara Y. 290 s. 25 TL.

Howard Fast : Özgürlük Savaşçısı Yurttaş Tom Paine. (Roman) Çev. Gülen Fındıklı. İst. 1977 Oda Y. 300 s. 25 TL.

Nedelço Gançovski : Demir Parmaklıklar. (Roman) Çev. Arif Aygün. İst. 1976 Habora Kitabevi. 510 s. 35 TL.

Ginsberg - Ferlinghetti : Amerika. (Şiirler) Çev. Orhan Duru - Ferit Edgü. İst. 1976 Ada Y. 45 s. 25 TL.

Maksim Gorki : Artamonovlar. (Roman) Çev. Şemsa İlkin. İst. 1977 Oda Y. 394 s. 35 TL.

Maksim Gorki : Hapisde. Çev. Y. Erişen. İst. 1976 Yücel Y. 165 s. 15 TL.

Maksim Gorki : Özgürlük. (Roman) Çev. Tezer Kral. İst. 1977 ABC Y. 149 s. 15 TL.

Maksim Gorki : Üçler. (Roman) Çev. Soner İlkin. İst. 1976 Sosyal Klâsikler Y. 290 s. 20 TL.

Lois Gould : Yakın Dostlar. (Roman) Çev. Halit Kaynak. İst. 1977 (E) Y. 368 s 25 TL.

Gerald Green : Ölüm Noktası. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 367 s. 30 TL.

Martin Gregor - Dellin : Barış ve Kurtlar. (Alman Dili Edebiyatından Seçmeler) Çev. Burhan Arpad Ahmet Arpad. İst. 1977 May Y. 472 s. 40 TL.

Judith Guest : Ailede Ölmek. Çev. Armağan İlkin. İst. 1977 Değer Y. 331 s. 30 TL.

Maurice Guierre : Dunkerque Cehennemi. (Roman) Çev. Samih Tiryakioğlu. İst. 1977 Baskan Y. 200 s. 25 TL.

Osman Necmi Gürmen : Ebemkuşağı. Fransızcadan çev. Ali Şan. İst. 1977 Hürriyet Y. 159 s. 20 TL.

Hayyam : Bütün Dörtlükler. Çev. Sabahattin Eyüboğlu. İst. 1977 Cem Y. 208 s. 15 TL.

Frédérique Hébrard : Koca Kocadır. Çev. Müntekim Ökmen. İst. 1977 Milliyet Y. 235 s. 25 TL.

Ernest Hemingway : 50.000 Dolar. 4. bs. Çev. Türkgöz Taga Mustafa Yurdakul. İst. 1977 Varlık Y. 156 s. 10 TL.

Jack Higgins : Parola. (Roman) Çev. Zeynep Avcı Karabey. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 364 s. 30 TL.

Roger Ikor : Suçsuzlar Kapısı. Çev. Semih Tuğrul. İst. 1976 Milliyet Y. 424 s. 40 TL.

Panait Istrati : Minka Abla. (Roman) Çev. Yaşar Nabi. 4. bs. İst. Varlık Y. 1977 152 s. 10 TL.

Joseph Joffa : Bir Avuç Bilya. (Roman) Çev Müntekim Ökmen. İst. 1977 Milliyet Y. 294 s. 30 TL.

İsmail Kadere : Düğün. Çev. Celâl Üstel. İst. 1976 ABC Y. 208 s. 20 TL.

Kamen Kalchev : Devrim Sancısı. Çev. Hasan Kıyafet. İst. 1977 Yücel Y. 237 s. 30 TL.

Elizabeth Kata : O Sabah Başkaydı. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1977 Değer Y. 252 s. 20 TL.

Shelley Katz : Timsah. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 350 s. 30 TL.

Joseph Kessel : Atlılar. (Roman) Çev. Elif Alova. İst. 1977 Cem Y. 534 s. 50 TL.

Ephraim Kishon : Başbakanı Kim Öptü? Çev. Moşe Baraze. Ankara 1976 Bilgi Y. 208 s. 20 TL.

Ephraim Kishon : Tavuk Kümesinde Tilki. Mizah. Çev. Moshe Beraze. Ankara 1977 Bilgi Y. 337 s. 30 TL.

Ephraim Kishon : Savunmayı Bırak Saldırmaya Bak. Çev. Sadun Altuna. İst. 1977 Milliyet Y. 175 s. 20 TL.

Hans Koning : Petersburg Ekspresi. (Roman) Çev. Tomris Uyar. İst. 1977 Milliyet Y. 291 s. 30 TL.

Dobrika Kosiç : Güneşe Doğru. Çev. Alp Sevindik. İst. 1977 Okar Y. 413 s. 35 TL.

Jerzy Kosinski : Boşluk. (Roman) Çev. Mine Üner. İst. 1977 (E) Y. 355 s. 30 TL.

Jerzy Kosinski : Şeytan Ağacı. (Roman) Çev. Hasan Aslan. İst. 1977 (E) Y. 259 s. 25 TL.

Luo Kuang-Pin, Yang Yi-Yen : Kızıl Kayalar. (Roman) Çev. Mustafa Tutkun. İst. 1977 Bora Y. 463 s. XII plânş. 30 TL.

D. H. Lawrence : Çingene ve Bakire. Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1976 Koza Y. 143 s. 15 TL.

Jack - Alain Leger : Şarlatan. Çev. Nihal Önol. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 510 s. 40 TL.

Jack London : Açlar Ordusu. Çev. Süleyman Nebioğlu. İst. 1976 May Y. 192 s. 15 TL.

Jack London : Ay Vadisi. Çev. Zaven Biberyan. İst. 1977 Oda Y. 483 s. 40 TL.

Jack London : Halk Avcısı. Çev. Dilek Gagga. İst. 1976 Oda Y. 160 s. 15 TL.

Jack London : Tek Özgürlüğüm. Çev. Zaven Biberyan. İst. 1977 Öz Y. 277 s. 20 TL.

Robert Ludlum : İhanet. Çev. Gülten Suveren. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 423 s. 40 TL.

Pierre Mac Orlon : Sisler Rıhtımı. Roman. Çev. Afşar Timuçin. İst. 1976 Kavram Y. 128 s. 15 TL.

André Malraux : Fatihler. Çev. Babür Kuzucu. İst. 1977 Cem Y. 189 s. 15 TL.

Robert Merle : Yunusların Günü. Çev. Betül Saru. İst. 1977 Milliyet Y. 488 s. 30 TL.

Elsa Morante : Tarih Devam Ediyor. (Roman) 1. cilt. Çev. Nihal Önol. İst. 1977 Yaygın Kültür Ortaklığı Y. 365 s. 30 TL.

Desmond Morris : Sevmek Dokunmaktır. Çev. Engin Darıca. İst. 1977 Sander Y. 303 s. 25 TL.

Ira Morris : İspanya Yolu. (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1977 Milliyet Y. 406 s. 35 TL.

Tadeusz Novakovski : Azizler Kampı. (Roman) Çev. Zeyyat Selimoğlu. İst. 1977 Hürriyet Y. 328 s. 30 TL.

Edouard Ollivro : Babasının Oğlu. (Roman) Çev. Faik Baysal. İst. 1977 Kervan Y. 314 s. 20 TL.

Kyle Onstott : Mandingo; Zincirli Köle. Çev. Armağan İlkin. İst. 1977 (E) Y. 501 s. 40 TL.

Shohei Ooka : Ovadaki Ateşler. (Roman) Çev. Ahmet Altan. İst. 1977 Hürriyet Y. 160 s. 20 TL.

Glen Petrie : Herşey Yeniden Başladı. Çev. Günseli Arran. İst. 1977 Hürriyet Y. 237 s. 25 TL.

Ivaylo Petrov : Nonka'nın Aşkı. (Roman) Çev. Erdal Güneş. İst. 1977 Habora Kitabevi 311 s. 30 TL.

Jules Romains : Dirilen Şehir. Çev. Sabahattin Eyüboğlu. İst. 1977 Cem Y. 64 s. 7.50 TL.

Anna Seghers : Yedinci Şafak. Çev. Ahmet Cemal Hale Kuntay. İst. 1976 Değer Y. 382 s. 30 TL.

Anna Seghers : Yoldaşlar. (Roman) Çev. Arif Çağlar. İst. 1977 ABC Y. 234 s. 20 TL.

Davit Seltzer : İfrit. Çev. Zeynep Avcı. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 302 s. 25 TL.

Victor Serge : Barselona Petrograd 1917. (Roman) Çev. Gülen Fındıklı. İst. 1977 Habora K. 303 s. 25 TL.

Sidney Sheldon : Gece Yarısının Ötesi. Çev. Ayşe Akın. İst. 1976 Milliyet Y. 447 s. 35 TL.

George E. Simpson - Neal R. Burger : Hayalet Gemi. Çev. Muzaffer Esen. İst. 1976 Milliyet Y. 424 s. 30 TL.

Maj Sjöwall Per Wahlöö : Kanaldaki Ölü. Çev. Aydın Arıt. İst. 1977 Milliyet Y. 322 s. 35 TL.

Alain Spiraux : Hitler, Annen Seni Çağırıyor. Çev. Müntekim Ökmen. İst. 1977 Milliyet Y. 264 s. 25 TL.

Alexander Spoerl : Ortaçağdan Gelen Adam. Çev. Çiğdem Bozdoğan. İst. 1977 Milliyet Y. 342 s. 40 TL.

John Steinbeck : Ay Battı. (Roman) Çev. Hüseyin Portakal. İst. 1977 Öz Y. 180 s. 15 TL.

Gordon Thomas - Max Morgan Witts : Lânetliler Gemisi. Çev. Armağan İlkin. İst. 1977 Milliyet Y. 424 s. 40 TL.

B. Traven : Hükümet. (Roman) Çev. Şemsa İlkin. İst. 1977 Yücel Y. 266 s. 20 TL.

Henri Troyat : Yaslı Karlar. Çev. Ahmet Öylek. Ankara 1977. 158 s. 15 TL.

Leon Uris : Trinity. (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1977 İnkılâp ve Aka K. 590 s. 40 TL.

Jose Mauro de Vasconcelos : Kayık. Çev. Aydın Emeç. İst. 1976 Hürriyet Y. 201 s. 20 TL.

Luandino Vieira : Domingos'un Gerçek Hayatı. (Bir Angola Romanı) Çev. Özdemir İnce. İst. 1976 May Y. 135 s. 15 TL.

Max Von der Grünn : Kaygan Toprak. (Roman) Çev. H. Kuntay. İst. 1977 (E) Y. 20 TL.

Leslie Waller : Kıskıvrak. (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1976 Altın Kitaplar Y. 496 s. 40 TL.

Bari Wood Jack Geasland : İkizler. (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1977 Altın Kitaplar Y. 411 s. 40 TL.

Mao Zedung : Şiirler. Çev. Eray Canberk. İst. 1976 Cem Y. 48 s. 10 TL.

Emile Zola : Oyun Bitti. (Roman) Çev. Rasin Tınaz. İst. 1976 Altın Kalem Y. 308 s. 35 TL.

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI 1977 için basında çıkan eleştiri, tanıtma yazıları

1977'nin İLK GÜNÜNDE..

Oktay AKBAL

«Gelecek hep umutla, güzellikle doludur. Öyle sanılır». Böyle demiştim «Nesin Yıllığı»ndaki bir soruşturmaya yanıt olarak... Geçen yılda buna benzer birşey söylemiştim. Gelecek neler getirecek bilinmez.» Geçmiş gitmiş koskoca bir yıl, gündelik yazılar, gerekli gereksiz uğraşlar, dostluklar, düşmanlıklar, sevinçler, kızgınlıklar, aramalar, bir şey bulmalar, umutlar, umutsuzluklar... Hepinizinki gibi! Bilinçlenmeye, aydınlanmaya çabalayan bir toplumda yaşıyoruz. Bütün karanlık düşünceler, bütün gerici akımlar, çağdışı itilişler yenilecek, halkın gücü üstün çıkacak umuduyla...

1977'nin ilk günündeyiz. Geceden kalma bir mahmurluk var çoğunuzda. Bir gazinoda, bir gece kulübünde, bir lokantada küçük bir servet harcayarak yeni yılı karşılayanlarınız da vardır. Bir şey demem onlara, elde edilen, kazanılan paralar harcanmak içindir. İnsan bir daha gelmeyecek yeryüzüne! Belki bir bölümümüz 1978'e çıkmayacağız. Bilinmez gelecek denen şey! Şu dünyadan yararlanmak isteyenlere, hiç değilse bir gececik, dertlerin, sıkıntıların sınırını zorlayanlara kızılır mı? Yaşama kızmak, demek olur bu. Evlerinde, sobaları başında tombala oynayarak, piyango biletine bir şey vurmasını bekleyerek yeni yıla girenler de var. Bunlar daha çok. Ama bunlardan daha çok sayıda yurttaş, nerdeyse ulusun dörtte üçü yeni yıl eski yıl diye bir şey düşünmeden, düşünemeden, aklına bile getiremeden yaşıyor. Bunlar için yaşam bir savaştır, sürekli gidiş geliş, çabalayış, arayıştır. Ha 1976, ha 1977 olmuş, farketmez!...

Ben oturdum yeni çıkan yıllıkları okudum. «Varlık Yıllığı 1977», «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1977»... Baştan başa de-

ğil, ordan burdan karıştırarak, ilginç yerleri okuyarak saatler geçirdim. Yeni yıla iki koca yıllıkla girmek, geçen bir yılın hesaplaşmasını incelemek ilginç oluyor. «Varlık Yıllığı» yıllardır çıkar. Yılın edebiyat, sanat bilânçosunu veren incelemeler, yeni öyküler, şiirler, ayrıca geçen bir yılın en seçme makaleleri, fıkraları yer alır bu yıllıkta. Ama en ilginç yönü soruşturmalardır. Bu yıl şu soru sorulmuş yazarlarımıza: «1976 yılı, Cumhuriyet tarihimizde eşine rastlanmadık genişlikte bölünmeler ve çok tehlikeli çatışmalara sahne olmuştur. Büyük patlamalara yol açabilecek bu korkulu ortamdan ulusça kazasız belâsız çıkmamız için ne çareler düşünürsünüz? Ulusal çıkarlarımız çevresinde, bir birliğe olmasa bile, çatışan koşullandırılmış topluluklar arasındaki gerginliği zararsız hale getirmek için ne önerirsiniz?»

Şu soru bile 1977 yılının ilk gününde nerde, hangi çizgide, ne durumda, hangi gerçeklerle başbaşa olduğumuzu kafamıza çarpmıyor mu? Yılbaşı gecesinin mahmurluğundan uyandırmıyor mu? «Ulusal çıkarlarımız çevresinde bir birlik» yaratmak hayal olmuş, hiç değilse «gerginliği zararsız hale getirmek» söz konusudur! Buna yazarlarımız bakın ne demişler, bir iki cümleyle sunmak istiyorum: «Toplumumuzun çağdaşlaşma savaşımının güvencesi, demokratik güçlerin sıkı işbirliği; sermayenin oyunlarını bilinçli direnişle boşa çıkarması» (Mehmet Başaran). «Kanımca şimdi yapılacak ilk iş seçim güvenliğini daha fazla zedelemeden bir genel seçime gitmektir» (Fakir Baykurt). «Çare yine de Cumhuriyet'i kurtarmak isteyenlerin bölünmemesi, Cumhuriyet'e karşı girişimlere hep birlikte karşı çıkmaları» (Necati Cumalı). «İç barışın sağlanması, halk yönetiminin rayına oturması için Anayasada 12 Mart döneminde yapılan değişiklikler kaldırılmalı. 61 Anayasasına dönülmeli» (Muzaffer Hacıhasanoğlu). «Her fikrin rahatça söylenebilmesi, rahatça örgütlenebilmesi, hele hele demokratik yoldan iktidara gelebilme umudu ülkemize ferahlık getirecektir» (Samim Kocagöz). «... Bugünkü hiç de ulusal olmayan eğitimin usa dayanarak düzeltilmesi...» (Sami N. Özerdim). «Genel seçimler yapılıp da Türk toplumunun gerçek yönelişlerini yansıtan çoğunluğun istemelerini dile getiren bir hükümet kurulmadıkça çalkantılar sürüp gideceğe benzer» (Berke Vardar). «... Hoşgörü yoksunluğundan kurtularak her çevrede karşıt düşünceye saygılı olmak, kaba kuvvetle davranmamak» (Muammer Yüzbaşıoğlu)...

Nesin Vakfı Yıllığı'nda da çağdaş ozanlar, yazarlar 1977 yılı içinde neler yazmayı, yapmayı düşündüklerini anlatıyor-

lar. İlginç bir soruşturma. Geçen yılki yanıtlarla bu yılki yanıtları; bir de gelecek yıllardaki yanıtları yanyana getirmek, geleceğin edebiyat tarihçileri için çok ilgi çekici olacak! Nesin Yıllığı 1976'nın edebiyat olaylarını, edebiyat üzerine çeşitli görüşleri, tartışmaları bir bütün olarak sunuyor. Yazarlarımız, ozanlarımız yalnızca ürün vermekle kalmamışlar, türlü yollardan gelen baskılar, önlemler, düşmanlıklar, anlayışsızlıklarla da çarpışmışlar, daha da çok çarpışacaklar..

Evet, 1977'nin ilk günündeyiz. Hiç değilse bugün ölen, yaralanan olmasın! Gün geçmiyor «karşıt görüşler arasındaki çarpışma» diyerek bir iki gencimizin kanı akıyor, canları gidiyor. Bizlerse seyirciyiz bunlara, üzülerek, gözyaşı dökerek, hepsi bu... Türkiye 1977'de büyük bir dönüşüm yapabilecek mi? İçine girdiği bu çıkmazdan kendini kurtarabilecek mi? Önümüzdeki aylarda ilginç olaylar var. En başta genel seçimler, bu seçimler sonucu iktidara gelebilecek yeni görüşler, yeni inanışlar... Yaşadığımız çağa yakışmak, bizi gerilere doğru iten akımlara dayanmak, çirkin politikacıları, çıkarcı, anlayışsız baskıcıları bir yana itmek... 1977, bize bu kadarını bile sağlasa, toplumumuzu yeteri kadar mutlu kılacaktır. Hepinize hepimize, umutlu, aydınlık, huzurlu bir yıl dileyerek...

(Cumhuriyet 1 Ocak)

NESİN YILLIĞI

«Nesin Vakfı» tarafından hazırlanan yıllığın ikincisi de Nesin Yıllığı 1977 adı altında yayınlandı. Nesin Vakfı yöneticilerinin hazırladığı yıllık Tekin Yayınevi tarafından okurlara sunuldu. 960 sayfa tutarındaki yıllık 70 lira fiyatla satılıyor. 1976 yılının tüm sanat ve folklor olayları, seçme fikir yazıları ile çıkan yıllık, bir öncekine göre daha dolu ve daha hatasız. Yıllığın hazırlanması için işbirliğine katılan sanatçılar şöyle sıralanmış İlhan Başgöz, Ahmet Cemal, Cevat Çapan, Meral Çelen, Mehmet H. Doğan, Konur Ertop, Ragıp Gelencik, Öksel Göçmen, Alpay Kabacalı, Cevdet Kudret, Aziz Nesin, Bertan Onaran, Erdal Öz, Kemal Özer, Sami N. Özerdim, Nijat Özün, Attila Özkırımlı. Cahit Öztelli, Sennur Sezer ve Perihan Tok. «Nesin Yıllığı» tüm büyük kitapçılardan edinilebilir.

(Başkent «Ankara» 26 Ocak)

Yararlı Bir Yıllık Daha :

«EDEBİYAT YILLIĞI 1977»

(«Nesln Vakfı», yayan «Tekin Yayınevl,» İstanbul, 1977, Fiyatı : 70 TL.)

Uzun yıllardır, **Yaşar Nabi**'nin yönetmenliği altında Türkiye'de **«Varlık Yıllığı»** çıkmakta, bize de çeşitli açılardan yararlı olmaktadır. Bu yıllık aracılığıyla, Türkiye'deki yılın çeşitli olaylarını izleyebiliyorduk. **«Nesik Vakfı»**nın iki yıldan beri hazırladığı yıllık, yalnız Türkiye'nin bir yıllık edebiyat olaylarına ışık tutmaktadır. Bu yıllık **«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1977»**, geçen yılkinden daha zengin. Yirmi kişi tarafından hazırlanan bu yıllık «Varlık Yıllığı» gibi. Bizdeki edebiyatçılara, profesörlere, aydınlara, okurlara, Türk edebiyatını izleyen herkese hattâ kürsülerimiz, enstitülerimiz için çeşitli açılardan yardımcı olacak tam **Aziz Nesin**'in dediği gibi: **«... edebiyatla ilişkisi olan herkes ve her aydın için vazgeçilmez bir yapıt...»** (Sunu, sayfa: 958).

Nesin Vakfı «Edebiyat Yıllığı 1977»de edebiyatla ilgili sunulan yazıların, soruşturmaların, incelemelerin sayısı pekçok. Yirmi sayfalık **«1976 Yılı Edebiyat Takvimi»**, Türkiye edebiyatını ve Türkiye'deki edebiyat olaylarını izleyen okurlarımızın ilgisini çeşitli açılardan çekecek. Ondan başka 1976 yılındaki Türk Şiiri, Romanı, Öyküsü, Halk Edebiyatı bölümleri toplu bilgileri kapsamakta. Bizde çocuk edebiyatı çalışmaları öteden beri yoğun olduğu için, çocuk edebiyatıyla uğraşanları, öğretmenleri **«1976 Yılında Çocuk Edebiyatımız»** başlıklı inceleme kuşkusuz ilgi uyandıracaktır. Ötekileri arasında, Türkiye'deki yayın etkinliğini izleyebilmek ve 1977'de yayınlanacak kitapları anlayabilmek için **«Yeni Bir Yıla Girerken Yayınevleri»** adlı yazı Türkiye'deki kitap etkinliğini izleyebilmek için çok soylu bir ipucu. Bizde, haklı olarak Türkçeye çok önem verilmektedir. Bu yıllıkta **«Dil Sorunu ve Dilsen Sorun»** başlıklı yazı bizdeki dil çalışmaları, dil tutumları için çok ilginç. Bunlardan başka, edebiyat meraklılarımızın ilgisini çekecek daha birçok yazılar var bu yıllıkta. **«Türk Edebiyatı Yurt Dışında»** başlıklı yazılar da geniş bilgiler vermektedir. İlerde, Yugoslavya'daki yayınevlerinde, dergi ve gazetelerde yayınlanan Türk Edebiyatından bu yıllığa bilgiler göndermemiz gerekecek, cün-

kü bu bölümde bizdeki bazı köklü çabalar gözden kaçırılmış nedense.

Yıllığı hazırlayan eller dert görmesin. (N.)

(Tan «Priştine» 19 Şubat)

NESİN VAKFI EDEBİYAT YILLIĞI

A. Kadir BULUT

«Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı»nın içeriğine baktığımızda, Varlık Yıllığı'na göre bazı sınırlamalar konulduğu ortada. Başka bir söyleyişle «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» yalnız bir edebiyat yıllığı olarak dondurulmuş. Varlık Yıllığı'nda ise bu sınırlamalar kaldırılmış. Kuşkusuz bu her iki yıllığı da düzenliyenlerin yıllık geleneklerine göre oluşturulmuş bir durum.

İlk çıktığında ilgiyle karşılanan «Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı» ne ki, umulanın üstüne çıkmadığını, Aziz Nesin'in 77 yıllığının «Sondaki Sunu»dan anlıyoruz. «Önce geçen yıllığın hesabını verelim. 1976 yıllığı 5 bin basılmış, bunun için de 84 bin lira harcanmıştı. 1 Aralık 1976 tarihine dek ancak 2412 yıllık satılmış, bundan da 13 bin 937 bin lira gelir sağlanmıştır. Bu durumda, geçen yıllıktan 2 bin 826 lira zarar edilmiştir. Ancak eldeki satılmıyan yıllıklardan bir bölümünün daha satılarak zararın kapatılacağını, kazanca geçileceğini ummaktayız.» Aslında bu acı durumu alıntılamak istemezdim. Ne ki, katı bir gerçeği görmezlikten geleceğim kanısıyla alıntıladım. Haklı olarak yakınıyor Aziz Nesin. Bu denli ilginç bir yıllığın zarar etmesi bir yerde okur ilgisizliğini ortaya çıkarmaz mı dersiniz?

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı geçen yılki yıllığa göre daha da oylumlu, 960 sayfa. Geçen yıla oranla bir deneme bölümü yok. Buna karşın, görev alan yazıncılar, yine geçen yıla oranla araştırmalarını geniş tutmayı, eksiksiz yapmayı bir ödev saymışlar kendilerine. Şiirde, romanda ve öyküde, çocuk edebiyatında, dil sorununda oldukça bize göre ilginç olan yazılar sunulmuş. Öte yandan, açık oturumların yitip gitmesi önlenmiş.

Geçen yıl olduğu ve yansıtıldığı gibi, bu yıl da «1976 Neler Yaptılar, 1977 Neler Hazırlıyorlar» bölümü bence biraz gereksiz görünüyor. Gereksiz derken bir çırpıda kesip atmak is-

temiyorum. Kuşkusuz her yazarın, yazıcının çalışmasından bir okur olarak övünç duyarım. Ne ki, bu durum biraz da, yükümlülük altına sokmaz mı yazıncıyı? «Şunu demiştim, yapmalıyım» gibi bir zorlama yapmaz mı yazıncıda? Oysa ki, bunun yerine, yani, neler yaptılar, neler hazırlıyorlar? yerine, her yazar kendi özeleştirisini yapsa daha iyi olmaz mı? Eksiklikler, durgunluklar, tıkanıklıklar sanırım böyle bir yöntemle giderilir. Umarız ki, gelecek yıllıkta bu önerimim gündeme gelir.

Bu kısacık yazıda, oylumu oldukça geniş ve zengin olan bir yıllık için diyeceğimiz: düzenliyenlerin, yazıncıların ellerine ve kalemlerine sağlık demek düşer bize...

(Varlık Temmuz)

İÇİNDEKİLER

Sunu 7
1977 Yılı Edebiyat Takvimi 11
1977 Yılında Edebiyatçılarımızın Söyleşi, Konuşma ve Açıkoturumları 27
1977 Yılında Edebiyatçılarımızın Okurlarına Kitaplarını İmzalamaları 33
1977'de Şiir 36
1977'de Öykü ve Roman 51
1977'nin Öykü Kitapları 71
Eleştiri 78
Deneme 83
1977'de Halk Kültür Şenlikleri 90
1977'de Çocuk Edebiyatımız 97
1977'de Armağanlar, Ödüller, Yarışmalar 128
Zehra İpşiroğlu 137
Ahmet Soner 139
Kemal Özalp 141
Ömer Polat 143
Necati Cumalı 151
H. İzzettin Dinamo 158
Gülten Akın 165
Edip Cansever 171
Selim İleri 172
Hulki Aktunç 174
Dinçer Sümer 175
Bedrettin Cömert 176
Ozan Telli 178
Yaşar Miraç 180
Ödül ve Yarışmalara Değgin Açıklama, Değerlendirme ve Tartışma Yazıları 183
1977'nin Dergilerine Bakışlar 254
Yılın Edebiyata İlişkin Olayları 264
Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Yurt Dışında 375
Nâzım Hikmet 375
Kemal Bilbaşar 385

Mehmet Semih 388
Aziz Nesin 394
Yaşar Kemal 4.0
Aziz Nesin 403
Fazıl Hüsnü Dağlarca 410
Gülten Akın 412
İrfan Ünver Nasrattınoğlu 418
Aras Ören 424
Haldun Taner 426
Çetin Altan 428
Aziz Nesin 429
Yaşar Kemal 429
1977 Yılında Türkiye'ye Gelen Edebiyatçı Konuklarımız 433
Ephraim Kishon 433
Peter Neznakomor 436
Nikolai Trifimoviç Federenko 438
Yaşdönümlerinde Edebiyatçılarımız 443
Cevdet Kudret 444
Kerime Nadir 450
Cemil Meriç 453
A. Kadir 458
Cahit Külebi 466
Metin And 469
Muzaffer Arabul 483
Metin Eloğlu 487
Fethi Naci 489
Hasan Hüseyin 493
Ayhan Hünalp 497
Şükran Kurdakul 504
Mustafa Şerif Onaran 508
Vecihi Timuroğlu 516
Niiat Özön 529
Turgut Uyar 531
Edebiyatçılarımızı Anma Yazıları, Tören ve Toplantıları 534
Kemal Sülker 534
Arif Nihat Asya 535
Mehmet Âkif Ersoy 536
İlhan Tarus 542
Ziya Osman Saba 545
Ömer Asım Aksoy 550
Şevket Süreyya Aydemir 564
Sabahattin Ali 567
Abdülhak Hâmid 572
Nâbi 576

Necmettin Halil Onan 580
Yunus Emre 582
M. Şevket Esendal 584
Nurullah Ataç 587
Ebubekir Hazım Tepeyan 592
Suat Derviş 598
Ahmet Hikmet Müftüoğlu 601
Ahmet Kutsi Tecer 603
Orhan Seyfi Orhon 617
Süleyman Nazif 619
Hasan Âli Ediz 625
Hüseyin Cahit Yalçın 629
Behçet Kemal Çağlar 634
Orhan Veli 635
1977 Yılında Ölen Edebiyatçılarımız 638
Mustafa Niyazi Ispartalı 639
Güner Sümer 641
Naşit Hakkı Uluğ 652
Semih Tuğrul 652
Bedi Şehsuvaroğlu 656
Süreyya Yusuf 656
Esat Mahmut Karakurt 662
Ahmet Angın 671
Kerim Sadi 671
Fikret Ürgüp 675
Seha Meray 678
1977 Yılında Yayınlanmış Yerli Yazın Yazıları 681
1977 Yılında Çeviri Yazın Yapıtları 689
Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1977 için basında çıkan eleştiri, tanıtma yazıları 694

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın üçüncüsünü sunuyoruz. Birinci yıllığımızın arka kapağında 9 Ağustos 1975 ve ikinci yıllığımızın arka kapağında da 2 Mayıs 1976 tarihinde çekilmiş Nesin Vakfı yapılarının durumlarını gösteren resimler basılıydı. Bu yıllığın arka kapağında gördüğünüz bu resim de, Nesin Vakfı yapılarının 27 Ağustos 1977 tarihindeki görünümünü saptamaktadır. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığının bütün kazancı Nesin Vakfı'na bağışlanmıştır. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, her yılın ilk günü yayımlanmakta ve Türkiye'deki bütün edebiyat devinimini ve eylemlerini kapsamaktadır. Bu yıllıklar, her aydının kitaplığında bulunması gereken vazgeçilmez bir başvuru yapıtı değerindedir. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nın ilk sayısı 80, ikinci sayısı 70 liradır. Eski yıllıkları, tutarını postayla göndererek şu adresten isteyebilirsiniz :

Nesin Vakfı
P. K. 5 — Çatalca
İSTANBUL